

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

2

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ

(ΟΜΙΛΙΑΙ Α' - ΚΓ')

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπό
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΟΥΣΤΑΚΑ
Θεολόγου - Φιλολόγου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ἠρμήνευσε τὸ περισσότερον μέρος τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης κατὰ τὰς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ὁμιλίας του. Αἱ ἐρμηνευτικαὶ αὐταὶ ὁμιλίαι ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ ἱερός πατήρ συνεδύαζεν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ἀγιογραφικῶν κειμένων, κοινωνικῆν πεῖραν καὶ ρητορικὴν δεινότητα. Ἐρμηνευτικὴ του μέθοδος εἶναι ἡ ἱστορικοφιλολογικὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναμειγνύει καὶ στοιχεῖα τυπολογίας. Χρησιμοποιῶν πολλὰ χωρία ἀπὸ τὰς δύο Διαθήκας ἐφαρμόζει καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐρμηνείας τῆς Γραφῆς διὰ τῆς Γραφῆς.

Ὁ Χρυσόστομος δὲν ἐρμηνεύει μόνον τὸ κείμενον τῆς Γραφῆς ἀλλὰ ἀποκρούει καὶ τὰς εἰδωλολατρικὰς καὶ αἵρετικὰς δοξασίας ἐπὶ τοῦ θέματος ποὺ ἀναπτύσσει. Ἐπίσης μετὰ τὰς ὁμιλίας του αὐτὰς καθοδηγεῖ τοὺς πιστοὺς ἀπευθύνων προτροπὰς πρὸς αὐτοὺς, μεταφέρων τὰ πορίσματά του εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ πρακτικοῦ βίου.

Διὰ τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως ἀφιέρωσε συνολικὰ 78 ὁμιλίας, τὰς ὁποίας ἐξεφώνησε τὰ ἔτη 386 καὶ 388 εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Ἀντιοχείας.

Εἰς τὸ παρόντα τόμον περιέχονται αἱ πρῶται 23 ὁμιλίαι τῆς σειρᾶς, αἱ ὁποῖαι ἐξεφωνήθησαν εἰς περίοον Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Α' ὁμιλία, ποὺ ἔχει ὑπότιτλον «Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς», ἀναφέρεται εἰς τὴν μεγάλην σπουδαιότητα καὶ σημασίαν τῆς νηστείας.

Αἱ ὁμιλίαι Β' - Γ' ἀναφέρονται εἰς τὸ δημιουργικὸν ἔργον τοῦ Θεοῦ ὡς ἐξῆς:

Β' - Γεν. 1,1-2: Ἡ δημιουργία οὐρανοῦ καὶ γῆς.

Γ' - Γεν. 1,1-5: Ἡ πρώτη ἡμέρα.

Δ' - Γεν. 1,6-8: Ἡ δευτέρα ἡμέρα.

Ε' - Γεν. 1,9-13: 'Η τρίτη ημέρα.

Στ' - Γεν. 1,14-19: 'Η τετάρτη ημέρα.

Ζ' - Γεν. 1,20-25: 'Η πέμπτη και έκτη ημέρα.

Η' και Θ' - Γεν. 1,26: 'Η δημιουργία του ανθρώπου.

Ι' - Γεν. 1,26-2,3: 'Η έκτη και έβδομη ημέρα.

Με την ΙΑ' όμιλίαν άπευθύνει εις τους άκροατάς του παραινέσεις προς άρετήν και εις τας ύπολοίπους επανέρχεται εις τò κείμενον τής γενέσεως ως άκολουθως:

IB' - Γεν. 2,4-7: 'Η δημιουργία του ανθρώπου.

ΙΓ' - Γεν. 2,8-14: 'Ο παράδεισος τής 'Εδέμ.

ΙΔ' - Γεν. 2,15 - 20: 'Η έντολή και ή όνομασία τών ζώων.

ΙΕ' - Γεν. 2,20-25: 'Η δημιουργία τής γυναίκος.

ΙΣΤ' - 2,25-3,7: 'Η παράβασις τής έντολής.

ΙΖ' - Γεν. 3,8-19: 'Η τιμωρία τών πρωτοπλάστων.

ΙΗ' - 3,20-4,7: 'Η εκδίωξις εκ του Παραδείσου. Κάϊν και 'Αβελ, ή θυσία αυτών.

ΙΘ' - Γεν. 4,8-15: 'Ο φόνος του Κάϊν.

Κ' - Γεν. 4,16-26: Οί πρώτοι απόγονοι του 'Αδάμ. 'Ο Λάμεχ.

ΚΑ' - Γεν. 5,1-31: 'Ο γενεαλογικός κατάλογος τών ανθρώπων. 'Ο Νωε.

ΚΒ' Γεν. 5,32 - 6,8 και ΚΓ' - Γεν. 6,8-9· Περì του Νωε.

Τò κείμενο τών όμιλιών είναι από την έκδοσιν Β. Montfaucon, ένω ή γλώσσα τής μεταφράσεως είναι σύμφωνος προς τας λοιπας αποδόσεις Ε.Π.Ε.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ

1. Χαίρω, καὶ εὐφραίνομαι ὁρῶν σήμερον τὴν τοῦ Θεοῦ
ἐκκλησίαν τῷ πλήθει τῶν οἰκείων τέκνων κοσμουμένην, καὶ
5 μετὰ πολλῆς τῆς περιχαρείας ἅπαντας ὑμᾶς συνδεδραμηκότας.
Ὅταν γὰρ ἀποβλέψω πρὸς τὰ φαιδρὰ ὑμῶν πρόσωπα, τεκμη-
ριον μέγιστον ποιῶμαι τῆς κατὰ ψυχὴν ὑμῶν ἡδονῆς· καθά-
περ καὶ σοφὸς τις ἔλεγε· «Καρδίας εὐφροαινομένης, θάλλει
πρόσωπον». Διὰ τοι τοῦτο καὶ αὐτὸς μετὰ πλείονος τῆς προ-
10 θυμίας ἀνέστην σήμερον, ὁμοῦ καὶ τῆς εὐφροσύνης ὑμῖν κοι-
νωνήσων ταύτης τῆς πνευματικῆς, καὶ μηνυτῆς ὑμῖν γενέ-
σθαι βουλόμενος τῆς παρουσίας τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, τοῦ
φαρμάκου λέγω τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Καθάπερ γὰρ πατὴρ
φιλόσοργος ὁ κοινὸς ἅπαντων ἡμῶν Δεσπότης, βουλόμενος
15 ἡμᾶς ἀπονίψασθαι τὰ ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ ἡμῖν ἡμαρτημένα,
καὶ διὰ τῆς ἁγίας νησιείας ἐπενόησεν ἡμῖν θεραπείαν. Μη-
δεὶς τοίνυν γινέσθω κατηφής, μηδεὶς σιγνὸς φαινέσθω, ἀλ-
λὰ σκιοτάτω, καὶ χαιρέτω, καὶ δοξαζέτω τὸν κηδεμόνα τῶν
ἡμετέρων ψυχῶν, τὸν ταύτην ἡμῖν τὴν ἀρίστην τεμόντα δδόν,
20 καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιχαρείας ὑποδεχέσθω ταύτης τὴν πα-
ρουσίαν. Αἰσχυνέσθωσαν Ἕλληνες, ἐγκαλυπιέσθωσαν Ἰου-
δαῖοι, ὁρῶντες ἡμῶν τὴν ἀγάπην ἰλαρᾷ τῇ προθυμίᾳ τὴν
ταύτης παρουσίαν ἀσπαζομένους, καὶ μανθανέτωσαν διὰ τῆς
τῶν πραγμάτων πείρας, ὅσον πρὸ μέσον ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν.
Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐσορτὰς καὶ πανηγύρεις ὀνομαζέτωσαν τὴν
μέθην, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀκολασίαν, καὶ τὰς ἀσχημοσύ-
νας, ἃς εἰκὸς ἐντεῖθεν αὐτοὺς ἐπισύρεσθαι· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ
Ἐκκλησία ἀπεναντίας ἐκείνοις τὴν νησιείαν, τὴν τῆς γα-

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ

1. Χαίρω καὶ εὐφραίνομαι, καθὼς βλέπω σήμερα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ νὰ καλλωπίζεται μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἰδικῶν του τέκνων καὶ μὲ πολλὴν χαρὰν νὰ ἔχετε ἔλθει ὅλοι σας. Διότι ὅταν στρέψω τὰ μάτια μου πρὸς τὰ χαρούμενα πρόσωπά σας, συμπεραίνω περίτρανα τὴν ψυχικὴν σας εὐχαρίστησιν, καθὼς καὶ κάποιος σοφὸς ἔλεγεν· «Ὅταν ἡ καρδία εὐφραίνεται, τὸ πρόσωπον εἶναι χαρούμενον»¹. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν ἠγέρθην σήμερα, διὰ νὰ γίνω συγχρόνως καὶ μέτοχος τῆς πνευματικῆς σας χαρᾶς αὐτῆς καὶ ἐπειδὴ θέλω νὰ σᾶς ἀναγγείλω τὴν ἔλευσιν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ ὁποία εἶναι τὸ φάρμακον τῶν ἰδικῶν μας ψυχῶν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ φιλόστοργος πατέρας, ὁ Κύριος ὅλων μας ἐπιθυμῶν νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ τελείως ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, ποὺ ἔχομεν διαπράξει εἰς ὅλην μᾶς τὴν ζωὴν, ἐπενόησε δι' ἡμᾶς τὴν θεραπείαν καὶ μὲ τὴν ἁγίαν νηστείαν. Κανείς λοιπὸν ἄς μὴ γίνεταί κατηφής, κανείς ἄς μὴ φαίνεται σκυθρωπός, ἀλλὰ ἄς σκιρτᾷ καὶ ἄς χαίρεται καὶ ἄς δοξάζῃ ἐκεῖνον, ποὺ φροντίζει τὰς ψυχὰς μας καὶ διήνοιξεν εἰς ἡμᾶς αὐτὸν τὸν ἄριστον δρόμον, καὶ ἄς ὑποδέχεται μὲ πολλὴν χαρὰν τὴν ἔλευσίν του. Ἄς ἐντρέπωνται οἱ ἐθνικοί, ἄς σκεπάζουν τὸ πρόσωπόν των οἱ Ἰουδαῖοι, βλέποντες ἡμᾶς νὰ χαιρετίζωμεν τὴν ἔλευσιν τῆς νηστείας μὲ εὐθυμον διάθεσιν, καὶ ἄς διδάσκωνται μὲ τὴν πεῖραν τῶν πραγμάτων, πόση εἶναι ἡ διαφορὰ μας ἀπὸ αὐτούς. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἄς ὀνομάζουν ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις τὴν μέθην καὶ ὅλην τὴν ἄλλην ἀκολασίαν καὶ τὰς αἰσχρὰς πράξεις, τὰς ὁποίας εἶναι φυσικὸν νὰ πράττουν αὐτοὶ ἕνεκα τούτου. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως τοῦ Θεοῦ, ἀντίθετα πρὸς αὐτούς, ἄς ὀνομάζῃ ἑορτὴν τὴν νηστείαν, τὴν περιφρόνησιν

σιρός ὑπεροψίαν, καὶ τὴν ἐπομένην ταύτη πᾶσαν ἀρετὴν ἐορτὴν ὀνομάζειω. Αὕτη γὰρ ἀληθῆς ἐορτή, ἔνθα ψυχῶν σωτηρία, ἔνθα εἰρήνη καὶ ὁμόνοια, ἔνθα βιωτικὴ πᾶσα φαντασία ἀπελήλθαι· ὅπου κραυγὴ καὶ θόρυβος, καὶ μαγείρων
5 δρόμοι, καὶ τῶν ἀλόγων σφαγαὶ ἐκποδῶν ἡρεμία δὲ πᾶσα, καὶ γαλήνη, καὶ ἀγάπη, καὶ χαρὰ, καὶ εἰρήνη, καὶ προύτης· καὶ μυσία ἀγαθὰ ἀντὶ ἐκείνων πολιτεύεται. Φέρε οὖν, παρακαλῶ, μικρὰ περὶ ταύτης διαλεχθῶμεν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἐκεῖνο πρότερον παρακαλέσαντες ὑμᾶς, μετὰ πολλῆς
10 ἡσυχίας δέξασθαι τοὺς ἡμετέρους λόγους, ἵνα καρπωσάμενοι τι γενναῖον, ἐντιεῦθεν οἴκαδε ἀναχωρήσητε. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς καὶ εἰκῆ ἐνταῦθα σῦνιμεν, ἵνα ὁ μὲν εἴπη, ὁ δὲ κροτήσῃ ἀπλῶς τὰ λεγόμενα, καὶ οὕτως ἐντιεῦθεν ἐξέλθωμεν, ἀλλ' ἵνα καὶ ἡμεῖς χρήσιμόν τι καὶ τῶν συνεχόντων τὴν σωτηρίαν
15 τὴν ὑμετέραν φθεγξώμεθα, καὶ ὑμεῖς κερδάναντες ἐκ τῶν λεγομένων, καὶ πολλὴν τὴν ὠφέλειαν καρπωσάμενοι, οὕτως ἐντιεῦθεν ἐξέλθητε. Ἰαιορεῖον γὰρ ἐσσι πνευματικὸν ἢ ἐκκλησία, καὶ δεῖ τοὺς ἐνταῦθα παραγενομένους καπάλληλα τὰ φάρμακα λαμβάνοντας, καὶ τοῖς οἰκείοις τραύμασιν ἐπιτιθέν-
20 τας, οὕτως ἐπανιέναι. "Οἱ γὰρ ἢ ἀκρόασις μόνη ἄνευ τῆς διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξεως οὐδὲν ὀνήσει, ἄκουσε τοῦ μακαρίου Παύλου λέγοντος· «Οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται». Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ δημηγορῶν ἔλεγεν· «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι,
25 Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς». Εἰδότες τοίνυν, ἀγαπητοί, ὡς οὐδὲν ἡμῖν ἔσται πλέον ἐκ τῆς ἀκροάσεως, εἰ μὴ ἔποιιο καὶ ἡ διὰ τῶν ἔργων πλήρωσις, μὴ μόνον ἀκροαταὶ γινώμεθα, ἀλλὰ καὶ ποιηταί, ἵνα τὰ ἔργα
30 τοῖς λόγοις ἐπόμενα πολλῆς ἡμῖν παρορησίας ὑπόθεσις γένηται. Ἀπλώσαντες τοίνυν τοὺς κόλπους τῆς διανοίας, οὕτω δέξα-

2. Ρωμ. 2, 13.

3. Ματθ. 7, 21.

τῆς κοιλίας καὶ κάθε ἀρετῆν, ποὺ ἀκολουθεῖ αὐτήν. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐορτὴ, ὅπου ὑπάρχει ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν, ὅπου ὑπάρχει εἰρήνη καὶ ὁμόνοια, ὅπου ἔχει ἀπομακρυνθῆ κάθε κοσμικὴ ἐκδήλωσις ὅπου αἱ κραυγαὶ καὶ ὁ θόρυβος, αἱ περιποιήσεις τῶν μαγείρων καὶ αἱ σφαγαὶ τῶν ζώων ἔχουν ἐξοβελισθῆ ἀπόλυτος δὲ ἡρεμία καὶ γαλήνη καὶ ἀγάπη καὶ χαρὰ καὶ εἰρήνη καὶ πραότης καὶ ἄπειρα ἀγαθὰ ἐπικρατοῦν ἀντὶ ἐκείνων. Ἐμπρὸς λοιπόν, παρακαλῶ, ὥς εἰπῶ ὀλίγα δι' αὐτὴν πρὸς τὴν ἀγάπην σας, ἀφοῦ σας παρακαλέσω προηγουμένως αὐτό, νὰ δεχθῆτε τὰ λόγια μου μὲ πολλὴν ἡσυχίαν, διὰ νὰ ἐπιστρέψετε ἀπὸ ἐδῶ εἰς τὰ σπίτια σας, ἀφοῦ ὠφεληθῆτε σημαντικά. Διότι οὔτε συνήλθομεν ἐδῶ ἀπλῶς καὶ τυχαίως, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ ὁ ἓνας καὶ νὰ ἐπικροτήσῃ ἀπλῶς τὰ λεγόμενα ὁ ἄλλος, καὶ ἔτσι νὰ ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ ἐδῶ ἄλλὰ διὰ νὰ εἰποῦμεν καὶ ἡμεῖς κάτι χρήσιμον καὶ οὐσιῶδες διὰ τὴν σωτηρίαν, καὶ σεῖς, ἀφοῦ ὠφεληθῆτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα καὶ κερδίσετε μεγάλην ὠφέλειαν, νὰ ἀναχωρήσετε ἔτσι ἀπὸ ἐδῶ. Διότι ἡ ἐκκλησία εἶναι πνευματικὸν ἰατρεῖον καὶ πρέπει ἐκεῖνοι, ποὺ ἔρχονται ἐδῶ, ἀφοῦ λάβουν τὰ κατάλληλα φάρμακα καὶ τὰ ἐπιθέσουν εἰς τὰ ἰδικὰ των τραύματα, ἔτσι νὰ ἐπανέρχωνται. Ὅτι βεβαίως μόνον ἡ ἀκρόασις χωρὶς τὴν ἐπίδειξιν μὲ τὰ ἔργα δὲν θὰ ὠφελήσῃ καθόλου, ἄκουε τὸν μακάριον Παῦλον ποὺ λέγει· «Διότι δίκαιοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου, ἀλλὰ ὅσοι ἐκτελοῦν τὸν νόμον, αὐτοὶ θὰ ἀναγνωρισθοῦν δίκαιοι»². Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ὁμιλῶν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ ἔλεγε· «Δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καθένας ποὺ μὲ προσφωνεῖ Κύριε, Κύριε, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς»³. Γνωρίζοντες λοιπόν, ἀγαπητοί, ὅτι δὲν θὰ μᾶς συμβῆ τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν, ἐὰν δὲν θὰ ἀκολουθῆ καὶ ἡ ἐκπλήρωσις μὲ τὰ ἔργα, ὥς μὴ γινώμεθα μόνον ἀκροαταί, ἀλλὰ καὶ ἐκτελεσταί, διὰ νὰ γίνουν τὰ ἔργα, ὅταν ἀκολουθοῦν τὰ λόγια, θεμέλιον μεγάλης παρρησίας εἰς ἡμᾶς. Ἀφοῦ ἀνοίξετε λοιπόν τὰς ἀγκάλας τῆς διανοίας σας, ἔτσι

οὐδὲ τοὺς περὶ τῆς νησιείας λόγους. Καὶ καθάπερ οἱ σώφρονά
 τινα καὶ κοσμίαν ἐλευθέραν μέλλοντες ἀγαγέσθαι, πάντοθεν
 παραπειάσμασι καλλωπίσαντες τὰς πασιάδας, καὶ ἐκκαθά-
 ραντες τὴν οἰκίαν ἄπασαν, καὶ πάσαις ταῖς ἡμελημέναις θε-
 5 ραπαινίοις ἄβαιον ποιήσαντες, οὕτω ταύτην εἰς τὰς πασιάδας
 εἰσάγουσι τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὑμᾶς βούλομαι, ἐκκαθά-
 ραντας ὑμῶν τὸν λογισμόν, καὶ τῇ τροφῇ καὶ τῇ λοιπῇ ἀδη-
 φαγία πολλὰ χαίρειν εἰπόντας, οὕτω τὴν μητέρα τῶν ἀγα-
 θῶν ἀπάντων, καὶ τῆς σωφροσύνης, καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης
 10 ἀρετῆς διδάσκαλον, τὴν νησιείαν λέγω, ἠπλωμένοις τοῖς κόλ-
 ποις ὑποδέξασθαι, ἵνα καὶ ὑμεῖς πλείονος ἀπολαύσητε τῆς
 ἡδονῆς, καὶ αὕτη τὴν οἰκίαν καὶ καιάλληλον ὑμῖν ἰατρείαν
 παράσχηται. Εἰ γὰρ οἱ τῶν ἰατρῶν παῖδες, ἐπειδὴν μέλλωσι
 φάρμακα διδόναι τοῖς βουλομένοις τὸν σεσηπότα καὶ διεφθαρ-
 15 μένον χυμὸν ἐκκαθαῖραι, κελεύουσι τῆς σωματικῆς ταύτης τρο-
 φῆς ἀπέχεσθαι, ὥστε μὴ κώλυμα γενέσθαι τῇ τοῦ φαρμάκου
 δυνάμει, ἀλλ' ἐνεργῆσαι, καὶ τὸ οἰκεῖον ἔργον ἐπιδείξασθαι
 πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς προσήκει τὸ πνευματικὸν τοῦτο φάρμακον
 μέλλοντας ὑποδέχεσθαι τὴν ἐκ τῆς νησιείας ὠφέλειαν, λέγω
 20 δὴ τὸ τῆς διαίτης, ἐκκαθαῖραι ἡμῶν τὸν λογισμόν, καὶ κου-
 φοιέραν ἐργάσασθαι τὴν διάνοιαν, ἵνα μὴ ὑπὸ τῆς μέθης
 καταβαπτιοθεῖσα ἄχρησιον καὶ ἀνόνητον ἡμῖν κατασκευάσῃ
 τὴν ἐκ ταύτης ὠφέλειαν.

2^ο Καὶ οἶδα μὲν δι τοὺς πολλοὺς ξενίζει τὰ παρ' ἡμῶν
 25 λεγόμενα σήμερον· ἀλλὰ, παρακαλῶ, μὴ τῇ συνηθείᾳ ἀπλῶς
 δουλεύωμεν, ἀλλὰ λογισμῶ τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν.
 Μὴ γὰρ ἔστιαι τι κέρδος ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἡμερινῆς ἀδηφαγίας,
 καὶ τῆς πολλῆς μέθης; Καὶ τί λέγω κέρδος; Ἀλλὰ καὶ πολ-
 λὴ ἡ ζημία, καὶ ἡ βλάβη ἀφόρητος. Ὅταν γὰρ καταβαπτιοθῇ
 30 ὑπὸ τῆς πολλῆς οἰνοποσίας ὁ λογισμὸς, εὐθέως ἐξ ἀρχῆς
 καὶ ἐκ προοιμίων ἀποκρούσεται τὸ ἀπὸ τῆς νησιείας κέρδος.
 Τί γὰρ ἀηδέσιερον, εἶπέ μοι, τί δὲ ἀοχημονέσιερον, διαν

νά δεχθῆτε τὰ λόγια περὶ τῆς νηστείας. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται νὰ νυμφευθοῦν κάποιαν συνετὴν καὶ σεμνὴν ἐλευθέραν κόρην, ἀφοῦ στολίσουν ἀπὸ παντοῦ τὸν νυμφικὸν θάλαμον μὲ παραπετάσματα, καὶ ἀφοῦ καθαρίσουν ὀλόκληρον τὸ σπίτι καὶ τὸ καταστήσουν ἄβατον εἰς ὅλας τὰς ἀτημελήτους ὑπηρετίας, ἔτσι εἰσάγουν αὐτὴν εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον, κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον θέλω καὶ σεῖς, ἀφοῦ καθαρίσετε τὴν σκέψιν σας καὶ ἀφοῦ ἐγκαταλείψετε τελείως τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ὑπόλοιπον ἀπληστίαν, ἔτσι τὴν μητέρα ὄλων τῶν ἀγαθῶν καὶ τὸν διδάσκαλον τῆς σωφροσύνης καὶ κάθε ἄλλης ἀρετῆς, ἐννοῶ τὴν νηστείαν, μὲ ἀνοικτάς τὰς ἀγκάλας νὰ ὑποδεχθῆτε, διὰ νὰ ἀπολαύσετε καὶ σεῖς περισσοτέραν εὐχαρίστησιν, καὶ αὐτὴ νὰ σᾶς χορηγήσῃ τὴν πρόσφορον καὶ κατάλληλον θεραπείαν. Διότι ἐὰν οἱ ἰατροί, ὅταν πρόκειται νὰ καθαρίσουν τὸ σαπισμένον καὶ μολυσμένον πύον, διατάσσουν νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν τροφὴν τοῦ σώματος, διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἐμπόδιον εἰς τὴν δύναμιν τοῦ φαρμάκου, ἀλλὰ νὰ ἐνεργήσῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὸ ἰδικὸν τοῦ ἔργου, πολὺ περισσότερον πρέπει ἡμεῖς, ὅταν πρόκειται νὰ ὑποδεχθοῦμεν τὸ πνευματικὸν αὐτὸ φάρμακον, τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν νηστείαν, ἐννοῶ βέβαια τὸ φάρμακον τῆς διαίτης, νὰ καθαρίσωμεν τὸν λογισμὸν μας καὶ νὰ κάμωμεν ἐλαφρότεραν τὴν σκέψιν, διὰ νὰ μὴ μᾶς καταστήσῃ ἄχρηστον καὶ χωρὶς ἀποτέλεσμα τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτὴν, ὅταν πνιγῇ ἀπὸ τὴν μέθην.

2. Καὶ γνωρίζω μὲν ὅτι οἱ πολλοὶ παραξενεύονται ἀπὸ τὰ λόγια μου σήμερα. Ὅμως, παρακαλῶ, ἄς μὴ ὑπακούωμεν ἀπλῶς εἰς τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ ἄς ρυθμίζωμεν μὲ σύνεσιν αὐτὰ ποὺ μᾶς ἀφοροῦν. Μήπως λοιπὸν προκύψῃ κάποιο κέρδος εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν καθημερινὴν λαιμαργίαν καὶ τὴν πολλὴν μέθην; Καὶ διατί λέγω κέρδος; Ἀλλὰ καὶ ἡ ζημία θὰ εἶναι μεγάλη, καὶ ἡ βλάβη ἀνυπόφορος. Διότι ὅταν ὁ νοῦς πνιγῇ ἀπὸ τὴν πολλὴν οἰνοποσίαν, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν θὰ ἀποκρουσθῇ τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν νηστείαν. Διότι τί εἶναι περισσότερον ἀηδές, εἶπέ μου, καὶ τί περισσότερον

μέχρι μεσονυκτίου τὸν ἄκρατον σπῶντες, ὑπὸ τὴν ἕω τῆς ἀκτῖνος τῆς ἡλιακῆς ἀνισχούσης, ὡς πρόσφατον τοῦ οἴνου ἐμφορηθέντες οὕτως ἀποπνέουσι, καὶ ἀηδεῖς μὲν φαίνονται τοῖς συντυγχάνουσιν, εὐκαταφρόνητοι δὲ τοῖς οἰκέταις, καὶ

5 καταγελῶνται παρὰ πάντων τῶν ὀπωσοῦν τὸ δέον συνορῶντων, καὶ πρὸ τούτων ἀπάντων, ὅταν διὰ τὴν πολλὴν ταύτην ἀκρασίαν, καὶ τὴν ἀμιστριάν τὴν ἄκαιρον καὶ ἀνόνητον, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγανάκτησιν ἐπισπῶνται; «Οἱ γὰρ μέθυσοι», φησί, «βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομοῦσι». Τί οὖν

10 τούτων ἀθλιώτερον γένοιτ' ἄν, τῶν διὰ βραχεῖαν καὶ ἐπιβλαβῆ ἡδοιγὴν τῶν τῆς βασιλείας προθύρων ἐκβαλλομένων; Ἄλλὰ μὴ γένοιτό τινα τῶν ἐνταῦθα συνειλεγμένων τούτῳ ἀλῶναι τῷ πάνθει· ἀλλὰ μετὰ πάσης φιλοσοφίας καὶ σωφροσύνης, καὶ τὴν παροῦσαν ἡμέραν ἐστιασαμένους, καὶ τοῦ χειμῶνος καὶ

15 τῆς ζάλης, ἣν ἡ μέθη ἐργάζεσθαι πέφυκεν, ἐλευθερωθέντας εἰς τὸν λιμένα κατανιῆσαι τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τὴν νησιείαν λέγω, ἵνα μετὰ δαψιλείας τὰ ἀπὸ ταύτης δυνηθῶμεν καρπώσασθαι ἀγαθὰ. Ὡσπερ γὰρ ἡ ἀδηφαγία μυρίων κακῶν αἰτία καὶ πρόξενος τῷ τῶν ἀνθρώπων γίνεται γένει, οὕτω

20 καὶ ἡ νησιεία καὶ ἡ τῆς γαστροῦς ὑπεροψία τῶν ἀφάτων ἡμῖν ἀγαθῶν ἀεὶ αἰτία γέγονε. Πλάσας γὰρ ἐξ ἀρχῆς τὸν ἀνθρώπον ὁ Θεός, καὶ εἰδώς, ὅτι τούτου αὐτῷ μάλιστα δεῖ τοῦ φαρμάκου πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν, εὐθέως καὶ ἐκ προοιμίων τῷ πρωτοπλάστῳ ταύτην δέδωκε τὴν ἐντολήν

25 εἰπὼν «Ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῆ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ». Τὸ δὲ λέγειν, ἰόδε φάγε, καὶ ἰόδε μὴ φάγῃς, νησιείας ἦν εἰκῶν. Ἄλλὰ δέον φυλάξαι τὴν ἐντολήν, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησε, δι' ἀκρασίαν δὲ τῆς γαστροῦς

30 ἠττηθεῖς, καὶ τὴν παρακοὴν ἐργασάμενος, θανάτῳ κατεδι-

ἄσχημον, ὅταν μέχρι τὰ μεσάνυκτα καταπίνοντες τὸν γνήσιον οἶνον, κατὰ τὸ πρωί, ἐνῶ αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου ἀνυψώνονται, ὡσάν νὰ ἐμέθυσαν πρόσφατα, ἀναδίδουν τέτοιαν δυσάρεστον ὀσμὴν, καὶ φαίνονται ἀηδεῖς μὲν εἰς ἐκείνους ποῦ τοὺς συναντοῦν, εὐκαταφρόνητοι δὲ εἰς τοὺς ὑπηρέτας των, καὶ χλευάζονται ἀπὸ ὅλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἀντιλαμβάνονται κάπως τὸ πρέπον, καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅταν, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀκρατείας καὶ τῆς ἀκαίρου καὶ ἀνωφελοῦς ὑπερβάσεως τοῦ μέτρου, προκαλοῦν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ; «Διότι οἱ μέθυσοι, λέγει ἡ Γραφή, δὲν θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»⁴. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ αὐτούς, οἱ ὅποιοι ἐκδιώκονται ἀπὸ τὰ πρόθυρα τῆς βασιλείας ἐξ αἰτίας τῆς συντόμου καὶ ἐπιβλαβοῦς ἡδονῆς; Εἴθε ὁμως νὰ μὴ κυριευθῇ κανεὶς, ἀπὸ τοὺς συγκεντρωμένους ἐδῶ, ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό. Ἄλλὰ μὲ κάθε σκέψιν καὶ σύνεσιν, καὶ ἀφοῦ φάγωμεν κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν καὶ ἀπαλλαγοῦμεν ἀπὸ τὴν τρικυμίαν καὶ τὴν ζάλην, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς προκαλεῖ ἡ μέθη, νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ λιμάνι τῶν ἰδικῶν μας ψυχῶν, δηλαδὴ τὴν νηστείαν, διὰ νὰ ἤμπορέσωμεν μὲ ἀφθονίαν νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ἀγαθὰ, ποῦ προέρχονται ἀπὸ αὐτήν. Διότι ὅπως ἡ λαιμαργία γίνεται αἰτία καὶ πρόξενος ἀπείρων κακῶν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἔτσι καὶ ἡ νηστεία καὶ ἡ περιφρόνησις τῆς κοιλίας γίνεται πάντοτε εἰς ἡμᾶς αἰτία τῶν ἀνεκφράστων ἀγαθῶν. Διότι ἀφοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐγνώριζεν, ὅτι ἔχει μεγάλην ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὸ τὸ φάρμακον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔδωσεν εἰς τὸν πρωτόπλαστον αὐτήν τὴν ἐντολήν, λέγων· «Ἀπὸ κάθε δένδρον ποῦ εὐρίσκεται μέσα εἰς τὸν παράδεισον ἠμπορεῖς νὰ φάγῃς ἀπὸ τὸ δένδρον ὁμως τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν θὰ φάγῃς»⁵. Τὸ νὰ λέγῃ δέ, αὐτὸ ἐδῶ φάγε καὶ ἐκεῖνο νὰ μὴ φάγῃς, ἦτο ἓνα εἶδος νηστείας. Ἄλλὰ ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τηρήσῃ τὴν ἐντολήν, αὐτὸ μὲν δὲν ἔκαμεν, ἀφοῦ ὁμως ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρατείας τῆς κοιλίας ἐνικήθη καὶ παρέβη τὴν

κάξειο. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος καὶ ἐχθρὸς τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγὴν τοῦ πρωτοπλάστου, καὶ τὸν ἀταλαίπωρον βίον ἐκεῖνον, καὶ ὅτι, καθάπερ ἄγγελος, οὕτω σώματι συμπεπλεγμένος

5 διῆγεν ἐπὶ τῆς γῆς, βουλόμενος αὐτὸν ὑποσκελίσαι καὶ καταβαλεῖν ἐλπίδι μειζόνων ὑποσχέσεων, καὶ τῶν ἐν χερσὶν ἐξέβαλε. Τοσοῦτόν ἐστι τὸ μὴ μένειν ἐπὶ τῶν οἰκείων ὅρων, ἀλλὰ τῶν μειζόνων ἐφίεσθαι. Καὶ τοῦτο αὐτὸ δηλῶν σοφός τις ἔλεγε· «Φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσηλθὲν εἰς τὸν

10 κόσμον». Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς ἐκ προσιμίων ἐξ ἀδηφαγίας ὁ θάνατος τὴν εἴσοδον ἔσχεν; Σκόπει δὲ πάλιν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν θείαν Γραφὴν καιηγοροῦσαν συνεχῶς τῆς τρυφῆς, καὶ λέγουσαν ποτὲ μὲν, «Ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν, καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν»· ἄλλοτε δέ, «Ἐφαγε, καὶ ἔπιε, καὶ

15 ἐλιπάνθη, καὶ ἐπαχύνθη, καὶ ἀπελάκισεν ὁ ἠγαπημένος». Καὶ οἱ τὰ Σόδομα δὲ οἰκοῦντες μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν ἐντεῦθεν τὴν ἀπαραίτητον ὁργὴν ἐκείνην ἀπεσπάσαντο. Ἄκουσον γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος· «Τοῦτο τὸ ἀνόμημα Σοδόμων, ὅτι ἐν πλησμονῇ ἄριων ἐσπαιάλων». Καθάπερ γὰρ πηγὴ

20 τις καὶ ρίζα τυγχάνει τῶν κακῶν ἀπάντων.

3. Εἶδες τῆς ἀδηφαγίας τὴν βλάβην; Ὅρα μοι πάλιν τῆς νηστείας τὰ κατορθώματα. Τεσσαράκοντα ἡμερῶν νηστείαν ἐπιδειξάμενος ὁ μέγας Μωσῆς, τῆς νομοθεσίας τὰς πλάκας λαβεῖν ἠδυνήθη· καὶ ἐπειδὴ κατελθὼν εἶδε τοῦ λαοῦ τὴν πα-

25 ρανομίαν, ἃς μετὰ τισαύτης προεδρίας λαβεῖν ἴσχυσε, ταύτας ρίψας συνέκλασεν, ἄτοπον εἶναι λογισάμενος, μεθύοντα λαὸν καὶ παρανομοῦντα νομοθεσίαν Δεσπότου δέξασθαι. Διὸ καὶ ἑτέρων πάλιν τεσσαράκοντα ἡμερῶν νηστείας ἐδεήθη ὁ ὑαυμῆσιος ἐκεῖνος προφήτης, ἵνα δυνήθῃ τὰς διὰ τὴν πα-

30 ρανομίαν αὐτῶν συντριβείας πλάκας πάλιν ἄνωθεν δεξάσθαι.

6. Σοφ. Σολ. 2, 24.

7. Ἐξ. 32, 6.

8. Δευτ. 32, 15.

9. Ἰεζ. 16, 49.

έντολήν, κατεδικάζετο εἰς θάνατον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων καὶ ἐχθρὸς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶδε τὴν συμπεριφορὰν τοῦ πρωτοπλάστου μέσα εἰς τὸν παράδεισον καὶ τὴν ἄνετον ἐκείνην ζωὴν καὶ ὅτι, ὡσάν ἄγγελος, ἔτσι ἐζούσεν εἰς τὴν γῆν ἃν καὶ εἶχε σῶμα, ἐπιθυμῶν νὰ ἀνατρέψῃ αὐτὸν καὶ νὰ τὸν καταβάλῃ μὲ τὴν ἐλπίδα μεγαλυτέρων ὑποσχέσεων, τὸν ἐστέρησε καὶ ἐκεῖνα, ποῦ εἶχε εἰς τὰ χέρια του. Τόσον μέγα κακὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ τηρῇ κανεὶς τοὺς καταλλήλους ὅρους, ἀλλὰ νὰ ἐπιθυμῇ τὰ μεγαλύτερα. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ἴδιον δηλώνων κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Μὲ τὸ φθόνον δὲ τοῦ διαβόλου εἰσῆλθεν ὁ θάνατος εἰς τὸν κόσμον»⁶. Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰσῆλθεν ὁ θάνατος ἔνεκα τῆς λαιμαργίας; Παρατήρησε ὅμως πάλιν καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἣ ὁποία συνεχῶς κατηγορεῖ τὰς ἀπολαύσεις καὶ ἄλλοτε μὲν λέγει, «Ἐκάθισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ φάγουν καὶ νὰ πίνουν καὶ ἐσηκώθησαν νὰ παίξουν»⁷, ἄλλοτε δέ, «Ἐφαγε καὶ ἔπιε καὶ κατέστη λιπαρὸς καὶ παχύς, καὶ ἠσέβισεν ὁ ἀγαπημένος»⁸. Καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων, μαζί μὲ τὰ ἄλλα κακά, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἐπροκάλεσαν τὴν ἀναπόφευκτον ἐκείνην ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Ἄκουσε λοιπὸν τὸν προφήτην, ποῦ λέγει· «Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀμάρτημα τῶν Σοδόμων, ὅτι ἐζούσαν εἰς ἀφθονίαν τροφῶν»⁹. Διότι εἶναι ὡσάν κάποια πηγὴ καὶ ρίζα ὄλων τῶν κακῶν.

3. Εἶδες τὴν ζημίαν τῆς λαιμαργίας; Πρόσεξε, παρακαλῶ, πάλιν τὰ ἐπιτεύγματα τῆς νηστείας. Ἄφοῦ ἐνήστευσε σαράντα ἡμέρας ὁ μέγας Μωυσῆς, κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὰς πλάκας τῆς νομοθεσίας. Ἐπειδὴ ὅμως, ὅταν κατῆλθεν ἀπὸ τὸ ὄρος, εἶδε τὴν παρανομίαν τοῦ λαοῦ, τὰς πλάκας ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας μὲ τόσῃν προσπάθειαν κατώρθωσε νὰ λάβῃ, ἀφοῦ ἔρριψε κάτω τὰς συνέτριψεν, ἐπειδὴ ἐσκέφθη ὅτι εἶναι παράλογον νὰ δεχθῇ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Θεοῦ λαός, ὁ ὁποῖος εἶναι μέθυσος καὶ παράνομος. Διὰ τοῦτο ἐχρειάσθη πάλιν ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος προφήτης ἄλλας σαράντα ἡμέρας νηστείας, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ φέρῃ κάτω τὰς πλάκας, αἱ ὁποῖαι συνετρίβησαν ἐξ αἰτίας τῆς παρανο-

νος κατενεγκεῖν. Καὶ ὁ μέγας δὲ Ἡλίας τοσοῦτων ἡμερῶν
 νησιεῖαν ἐπεδείξατο, καὶ τὴν τοῦ θανάτου τυραννίδα δια-
 φυγῶν, καὶ μετὰ πυρίνου ἄρματος ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελ-
 θῶν, καὶ οὐδέπω καὶ σήμερον θανάτου πεῖραν λαβῶν. Καὶ
 5 ὁ ἀγὴρ δὲ τῶν ἐπιθυμιῶν πολλῶν ἡμερῶν νησιεῖαν ἐπιδει-
 ξάμενος, οὕτως ἠξιώθη τῆς θαυμασιῆς ἐκείνης ὀπιασίας,
 ὅς καὶ τῶν λέοντιν τὸν θυμὸν ἐχαλίνωσε, καὶ εἰς προβάτων
 ἡμερότητα μειέσθησεν, οὐ τὴν φύσιν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τῆς
 θηριωδίας μενούσης τὴν προαίρεσιν ἀμείψας. Ταύτη καὶ
 10 Νινευῖται χρησάμενοι τὴν ἀπόφασιν ἐνεκαλέσαντο τοῦ Δεσπό-
 του, μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ τῶν ἀλόγων γένος ταύτην
 ἐπιδείξασθαι παρασκευάσαντες, καὶ οὕτως ἀποσιάντες ἑ-
 κασιος ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων, εἰς φιλανθρωπίαν
 ἐξεκαλέσαντο τὸν τῶν ἀπάντων Δεσπότην. Καὶ τί περὶ τοὺς
 15 δούλους ἔτι σιρέφομαι (καὶ γὰρ ἔχομεν καὶ ἑτέρους πολλοὺς
 ἀριθμῆσαι, καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ καὶ διὰ ταύτης
 εὐδοκιμήσαντας), δέον ἐπὶ τὸν κοινὸν ἀπάντων ἡμῶν Δεσπό-
 την ἔλθεῖν; Ὁ γὰρ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ αὐ-
 τὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν νησιεῖαν ἐπιδειξάμενος, οὕτω τῆς
 20 πρὸς τὸν διάβολον ἤγραιτο πάλης, πᾶσιν ἡμῖν ὑπογραμμὸν
 διδούς, ὥστε διὰ ταύτης καθοπλίεσθαι, καὶ τὴν ἐνιεῦθεν
 ἰσχὺν προσλαβόντας οὕτω παραιτιάεσθαι εἰς τὴν πρὸς ἐκεῖνον
 μάχην. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἴσως ἔροιό τις ἂν τῶν ὀξὺ βλέπόντων
 καὶ διεγηγερμένων τὴν διάνοιαν τίνος ἕνεκεν τὰς αὐτὰς τοῖς
 25 δούλοις ἡμέρας ὁ Δεσπότης νησιεύων φαίνεται, καὶ οὐχ
 ὑπερηκόνησε τὸν ἀριθμὸν; Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῇ τοῦτο
 γεγένηται, ἀλλὰ καὶ τοῦτο σοφῶς καὶ κατὰ τὴν ἄφατον
 αὐτοῦ φιλανθρωπίαν. Ἴνα γὰρ μὴ νομισθῇ δοκῆσει παραγε-
 γενῆσθαι, καὶ μὴ ἀνειληφέναι σάρκα ἢ ἔξω τῆς φύσεως
 30 εἶναι τῆς ἀνθρωπίνης, διὰ τοῦτο τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν νησιεύει,
 καὶ οὐ προσιῖθησι ταῖς ἡμέραις, ὥστε ἐπιστοιμίαι τῶν ἀναι-

10. Βλ. Ἐε. 24, 18· 32, 15 - 19· 34, 28.

11. Γ' Βασ. 19, 8.

12. Δαν. 10, 3.

13. Ἰωνᾶ 3, 7.

14. Ματθ. 4, 2.

μίας, ἀφοῦ τὰς ἐδέχθη πάλιν ἀπὸ τὸν Θεόν¹⁰. Καὶ ὁ μέγας δὲ Ἡλίας ἐνήστευσε τόσας ἡμέρας¹¹ καὶ ἀπέφυγε τὴν τυραννίδα τοῦ θανάτου καὶ ἀνῆλθε μὲ πύρινον ἄρμα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ποτὲ μέχρι σήμερα δὲν ἐγνώρισε τὸν θάνατον. Καὶ ὁ Δανιήλ¹² δὲ ἀφοῦ ἐνήστευε πολλάς ἡμέρας, ἔτσι ἠξιώθη νὰ ἰδῆ τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο ὄραμα, ὁ ὁποῖος ἀκόμη ἐχαλιναγώγησε τὸν θυμὸν τῶν λεονταριῶν καὶ τὸν μετέβαλεν εἰς ἡμερότητα τῶν προβάτων, χωρὶς νὰ μεταβάλη τὴν φύσιν, ἀλλὰ, ἐνῶ παρέμενεν ἡ θηριωδία, ἥλλαξε τὴν διάθεσιν των. Καὶ οἱ Νινευῖται, ἐπειδὴ ἐνήστευσαν, ἀνεκάλεσαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἔκαμαν μαζί μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα νὰ νηστεύσουν¹³, καὶ ἔτσι ἀπεμακρύνθησαν ὁ καθένας ἀπὸ τὰ πονηρὰ ἔργα, ἐπροκάλεσαν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Δεσπότου τῶν πάντων. Καὶ διατὶ ἀκόμη ἀσχολοῦμαι μὲ τοὺς δούλους (καὶ πράγματι ἠμποροῦμεν καὶ ἄλλους πολλοὺς νὰ ἀναφέρωμεν, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν νηστείαν ἐπρόκοψαν καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην), εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθω εἰς τὸν κοινὸν Δεσπότην ὄλων μας. Διότι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος ἐνήστευσε σαράντα ἡμέρας¹⁴, ἔτσι ἤρχισε τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ διαβόλου καὶ ἔδωσεν εἰς ὄλους μας τὸ παράδειγμα, ὥστε νὰ ὀπλιζώμεθα μὲ αὐτὴν καὶ ἀφοῦ λάβωμεν ἀπὸ ἐδῶ τὴν δύναμιν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ παρατασσώμεθα εἰς τὴν μάχην ἐναντίον ἐκείνου. Ἀλλὰ ἐδῶ ἴσως θὰ ἤθελε νὰ ἐρωτήσῃ κάποιος ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ ἔχουν ὀξυδέρκειαν καὶ ἀφυπνισμένην τὴν διάνοιαν· διὰ ποῖον λόγον ὁ Κύριος φαίνεται ὅτι νηστεύει τὰς ἰδίας ἡμέρας μὲ τοὺς δούλους καὶ δὲν ὑπερέβη τὸν ἀριθμὸν σαράντα; Δὲν ἔχει γίνῃ αὐτὸ ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μὲ σοφίαν καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀνεκφραστον φιλανθρωπίαν του. Διὰ νὰ μὴ νομισθῇ λοιπὸν ὅτι ἤλθεν εἰς τὸν κόσμον φαινομενικᾶ καὶ δὲν ἔχει ἀναλάβει σάρκα, ἢ ὅτι εὐρίσκεται ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης πραγματικότητος, δι' αὐτὸ νηστεύει τὸν ἴδιον ἀριθμὸν ἡμερῶν καὶ δὲν προσθέτει ἡμέρας, διὰ νὰ ἀποστομῶσῃ τὴν φιλόνεικον διάθεσιν ἐκείνων, ποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ φέρωνται μὲ ἀναι-

σχυντεῖν βουλομένων τὴν φιλονεικίαν. Εἰ γὰρ καὶ τοῦτου γεγενημένου εἶσιν ἔτι καὶ νῦν τινες ταῦτα πολυῶντες φθέγγεσθαι, εἰ μὴ τῇ οἰκείᾳ προγνώσει ταύτην αὐτῶν ἐξέκοψε τὴν ἀφορμὴν, τί οὐκ ἂν ἐπεχείρησαν εἰπεῖν; Διὰ τοῦτο οὐκ
 5 ἀνέχεται πλείους ἡμέρας νησιεῦσαι, ἀλλὰ ποσαύτας ὅσας οἱ δοῦλοι ἵνα δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἡμᾶς παιδεύσῃ, ὅτι τὴν αὐτὴν σάρκα καὶ αὐτὸς περιέκειτο καὶ οὐκ ἔξω τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας ὑπῆρχεν.

4. Ἄλλ' ὅτι μὲν μεγάλη τῆς νησιείας ἡ ἰσχύς, καὶ πολὺ τὸ
 10 ἐκ ταύτης κέρδος τῇ ψυχῇ προσγινόμενον, καὶ ἐκ τῶν δούλων καὶ ἐκ τοῦ Δεσπότου δῆλον ἡμῖν γεγένηται παρακαλῶ οὖν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, εἰδόμενος αὐτῆς τὸ κέρδος, μὴ διὰ ραθυμίαν ἀπόσασθαι τὴν ἐκ ταύτης ὠφέλειαν, μηδὲ δυσχεραίνειν πρὸς τὴν ταύτης παρουσίαν, ἀλλὰ χαίρειν καὶ
 15 ἀγάλλεσθαι κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. «Ὅσω γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσούτω ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται. Νησιεία γὰρ τῆς ψυχῆς ἐστὶ τροφή, καὶ καθάπερ αὕτη ἡ σωματικὴ τροφή παιίνει τὸ σῶμα, οὕτω καὶ ἡ νησιεία τὴν ψυχὴν εὐτιονωτέραν ἐργάζεται, κοῦφον αὐτῇ τὸ περιόν κα-
 20 τασκευάζει, μειάριστον αὐτὴν ποιεῖ, τὰ ἄνω φανιάζεσθαι προξενεῖ, ἀνωτέραν αὐτὴν τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν ἡδέων τοῦ παρόντος βίου ἀπεργαζομένη. Καὶ καθάπερ τὰ κοῦφα τῶν πλοίων ὀξύτερον τὰ πελάγη διαπερᾶ, τὰ πολλῶ τῶ φόρτῳ βαρούμενα ὑποβρύχια γίνεται, οὕτως ἡ μὲν νησιεία κουφό-
 25 τερον ἐργαζομένη τὸν λογισμόν, παρασκευάζει μετ' εὐκολίας τὸ πέλαγος τοῦ παρόντος βίου διαπερᾶν, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐπισησθαι, καὶ μηδὲν ἠγεῖσθαι τὰ παρόντα, ἀλλὰ σκιᾶς καὶ ὄνειράτων οὐδαμινέσιερον αὐτὰ παραιρέχειν. Ἡ δὲ μέθη καὶ ἡ ἀδηφαγία βαρού-
 30 νουσα τὸν λογισμόν, καὶ παιίνουσα τὴν σάρκα, αἰχμάλωτον ἐργάζεται τὴν ψυχὴν, πανταχόθεν αὐτὴν πολιορκουσα, καὶ οὐκ ἀφιεῖσα τοῦ λογισμοῦ τὸ κρητήριο ἐρωμένον ἔχειν,

σχυντίαν. Διότι ἐὰν καὶ τώρα ἀκόμη, ἐνῶ ἔχει γίνεαι αὐτό, ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ τολμοῦν νὰ λέγουν αὐτά, ἐὰν δὲν ἀπέκοπτε μὲ τὴν ἰδικὴν του πρόγνωσιν τὴν ἀφορμὴν τῶν αὐτῆν, τί δὲν θὰ ἐπιχειρήσουν νὰ εἰποῦν; Δι' αὐτὸ δὲν ἀνέχεται νὰ νηστεύσῃ περισσοτέρας ἡμέρας, ἀλλὰ τόσας ὅσας οἱ δοῦλοι, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ μὲ τὰ ἴδια τὰ ἔργα του, ὅτι καὶ αὐτὸς ἔφερε τὴν ἰδίαν σάρκα καὶ δὲν εὕρισκετο ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης πραγματικότητος.

4. Ἀλλὰ ὅτι μὲν εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις τῆς νηστείας καὶ πολὺ τὸ προστιθέμενον ἀπὸ αὐτὴν κέρδος εἰς τὴν ψυχὴν μας, ἔχει γίνεαι φανερόν εἰς ἡμᾶς καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους καὶ ἀπὸ τὸν Κύριον· παρακαλῶ λοιπὸν τὴν ἀγάπην σας, ἀφοῦ γνωρίζετε τὸ κέρδος τῆς, νὰ μὴ ἀπορρίψετε ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τὴν ὠφέλειαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν νηστείαν, οὔτε νὰ δυσανασχετῆτε διὰ τὴν ἔλευσίν τῆς, ἀλλὰ νὰ χαίρετε καὶ νὰ εὐφραίνεσθε σύμφωνα μὲ τὸν μακάριον Παῦλον· «Διότι ὅσον ὁ ἐξωτερικός μας ἄνθρωπος φθείρεται, τόσον ὁ ἐσωτερικός μας γίνεται νεώτερος»¹⁵. Διότι ἡ νηστεία εἶναι ἡ τροφή τῆς ψυχῆς, καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ σωματικὴ τροφή αὐξάνει τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ ἡ νηστεία κάνει τὴν ψυχὴν περισσότερον ρωμαλέαν, καθιστᾷ τὰ πτερά τῆς εὐκίνητα, τὴν μεταφέρει ὑπεράνω τοῦ κόσμου αὐτοῦ, γίνεται αἰτία νὰ φαντάζεται τὰ οὐράνια, ἀφοῦ καθιστᾷ αὐτὴν ἀνωτέραν ἀπὸ τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἐλαφρῶς φορτωμένα πλοῖα διασχίζουν τὰ πελάγη ταχύτερα, τὰ καθιστάμενα ἀπὸ τὸ πολὺ φορτίον δυσκίνητα καταποντίζονται· ἔτσι ἡ μὲν νηστεία ἀφοῦ κάμῃ περισσότερον ἐλαφρὸν τὸν νοῦν, προετοιμάζει νὰ διασχίσωμεν μὲ εὐκολίαν τὸ πέλαγος τῆς παρούσης ζωῆς καὶ νὰ στρεφώμεθα πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ συγκινούμεθα ἀπὸ τὰ οὐράνια καὶ νὰ μὴ δίδωμεν καμμίαν σημασίαν εἰς τὰ παρόντα, ἀλλὰ νὰ τὰ περιφρονοῦμεν ὡς εὐτελέστερα ἀπὸ τὴν ακιάν καὶ τὰ ὄνειρα. Ἡ μέθη ὅμως καὶ ἡ λαιμαργία, ἐπειδὴ καθιστᾷ βαρύν τὸν νοῦν καὶ παχύνει τὸ σῶμα, αἰχμαλωτίζει τὴν ψυχὴν, ἀφοῦ τὴν πολιορκῆ ἀπὸ παντοῦ, καὶ ἀφοῦ δὲν ἐπιτρέπη τὸ

κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι παρασκευάζει, καὶ κατὰ τῆς οἰ-
 κείας σωτηρίας ἅπαντα ἐργάζεσθαι. Μὴ δὲ ραθύμως οἰ-
 κονομῶμεν, ἀγαπητοί, τὰ κατὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν
 ἀλλ' εἰδότες ὅσα κακὰ ἐντιεῦθεν τίκταιται, φεύγωμεν τὴν ἐξ
 5 αὐτῆς θλάβην. Οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ Καινῇ μόνον, ἔνθα πλείων
 ἢ ἐπίτασις τῆς φιλοσοφίας, καὶ μείζονα τὰ σκάμματα, καὶ
 μεγάλοι οἱ ἰδρωῶτες, καὶ πολλὰ τὰ βραβεῖα, καὶ ἄφαιτοι οἱ
 στέφανοι, τὰ τῆς τρυφῆς ἀπηγόρευται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς
 Παλαιᾶς, ἠνίκα ἔτι τῇ σκιᾷ παρεκάθηνητο, καὶ τῷ λύχνῳ
 10 ἦσαν προσηλωμένοι, καὶ καθάπερ παιδία γαλακτιροφούμε-
 να οὕτω κατὰ μικρὸν ἐνήγοντο, οὐδὲ τότε ἠφίεντο τρυφᾶν. Καὶ
 ἵνα μὴ νομίσητε ἀπλῶς ἡμᾶς κατηγοροῦντας τῆς τρυφῆς
 ταῦτα λέγεσθαι, ἀκούσατε τοῦ προφήτου λέγοντος· «Οὐαὶ οἱ
 ἐρχόμενοι εἰς ἡμέραν κακῆν, οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλιναῖν
 15 ἐλεφαντίνων, καὶ κατασπαιαλῶντες ἐπὶ ταῖς σιρωμαῖς αὐ-
 τῶν· οἱ ἐσθίωντες ἐρίφους ἐν ποιμνίων, καὶ μωσχάρια ἐκ
 μέσου βουκολίων γαλαθηνά· οἱ πίνοντες τὸν διωλισμένον οἶ-
 νον καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριδόμενοι, ὡς ἐσιῶτα ἐλογίσαντο,
 καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα». Εἶδείτε πόσῃν κατηγορίαν ἐποιήσατο
 20 τῆς τρυφῆς ὁ προφήτης, καὶ ταῦτα Ἰουδαίοις διαλεγόμενος,
 τοῖς ἀναιοθήτοις, τοῖς ἀγνώμοσι, τοῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν
 γαστριζομένοις; Σκοπεῖτε γὰρ τῶν ρημάτων τὴν ἀκρίθειαν
 διαβαλῶν αὐτῶν τὴν ἀδηφαγίαν καὶ τὴν πολλὴν ἐκ τοῦ
 οἴνου μέθην, τότε ἐπήγαγεν, «Ὡς ἐσιῶτα ἐλογίσαντο, καὶ
 25 οὐχ ὡς φεύγοντα», μονονουχὶ δεικνύς, ὅτι μέχρι τοῦ φάρυγ-
 γος καὶ τῶν χειλέων ἐστὶν ἡ ἀπόλαυσις, καὶ περαιτέρω οὐ
 πρόβεισιν. Ἄλλ' ἢ μὲν ἡδονὴ βραχεῖα καὶ πρόσκαιρος, ἢ δὲ
 ὀδύνη διηνεκῆς, καὶ πέρας οὐκ ἔχουσα. Καὶ ταῦτα, φησί,
 διὰ τῆς πείρας μαθόντες, «Ὡς ἐσιῶτα ὅλα ἐλογίσαντο καὶ
 30 μένοντα, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα», τοῦτ' ἔστιν, ἀφιπτάμενα,

16. Μὲ τὰς ἐκφράσεις αὐτὰς ὁ ἱ. Χρυσοστόμος ἀναφέρεται εἰς τὸν Νόμον τῆς Π.Δ.

17. Ἀμῶς 6, 3-6.

κριτήριον τῆς σκέψεως νὰ εἶναι ἰσχυρόν, προετοιμάζει τὸν ἄνθρωπον νὰ κατευθύνεται εἰς τοὺς κρημούς καὶ νὰ ἐργάζεται τὰ πάντα ἐναντίον τῆς ἰδικῆς του σωτηρίας. "Ἄς μὴ ρυερίζωμεν λοιπὸν μὲ ἀδιαφορίαν, ἀγαπητοί, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν σωτηρίαν μας· ἀλλὰ γνωρίζοντες πόσα κακὰ προέρχονται ἀπὸ ἐδῶ, ἅς ἀποφεύγωμεν τὴν ζημίαν ποὺ προκύπτει ἀπὸ αὐτήν. Διότι ὄχι μόνον εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅπου εἶναι μεγαλυτέρα ἢ ἔμφασις τῆς ἀληθείας καὶ μεγαλύτεραι αἱ δοκιμασίαι καὶ πολλοὶ οἱ ἰδρωῖτες καὶ πολλὰ τὰ βραβεῖα καὶ ἄπειρα τὰ στεφάνια, ἔχουν ἀπαγορευθῆ αἱ ἀπολαύσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὅταν ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι ἐζούσαν εἰς τὴν σκιάν καὶ ἐπρόσεχαν εἰς τὸ λυχνάρι καὶ ὡσάν παιδιὰ ποὺ ἐτρέφοντο μὲ γάλα¹⁶, ἔτσι σιγὰ - σιγὰ ἐκαθοδηγοῦντο, οὔτε τότε ἐπετρέπετο νὰ ζοῦν μὲ ἀπολαύσεις. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσετε, ὅτι λέγομεν αὐτὰ διὰ νὰ κατηγοροῦμεν ἀπλῶς τὴν πολυτέλειαν, ἀκούσατε τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος λέγει· «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔρχονται εἰς κακὴν ἡμέραν, οἱ ὅποιοι κοιμῶνται εἰς κατασκευασμένα ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν κρεβάτια καὶ ζοῦν ἄσωτα εἰς τὰς στρωμνάς των· οἱ ὅποιοι τρώγουν τὰ ἐρίφια ἀπὸ τὰ ποίμνια καὶ τὰ μοσχάρια τοῦ γάλακτος ἀπὸ τὰ κοπάδια· οἱ ὅποιοι πίνουν τὸν καθαρὸν οἶνον καὶ ἀλείφονται μὲ πολύτιμα ἀρώματα, ἐπειδὴ ἐθεώρησαν αὐτὰ ὡς μόνιμα καὶ ὄχι ὡς φευγαλέα»¹⁷. Εἶδατε πόσον ἐκατηγόρησεν ὁ προφήτης τὴν πολυτέλειαν, καὶ αὐτὰ ὅταν ὠμιλοῦσεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀναίσθητοι, ἀχάριστοι καὶ καθημερινῶς ἔτρωγον ὑπερβολικά; Προσέχετε λοιπὸν τὴν ἀκρίβειαν τῶν λόγων· ἀφοῦ ἐκατηγόρησε τὴν λαιμαργίαν των καὶ τὴν πολλὴν μέθην ποὺ προκαλεῖ ὁ οἶνος, τότε ἐπρόσθεσεν, «Ἐθεώρησαν αὐτὰ ὡς μόνιμα καὶ ὄχι ὡς προσωρινὰ», σχεδὸν ἀποδεικνύων, ὅτι ἡ ἀπόλαυσις φθάνει μέχρι τὸν φάρυγγα καὶ τὰ χεῖλη καὶ δὲν προχωρεῖ περαιτέρω. Ἄλλὰ ἡ μὲν ἡδονὴ εἶναι σύντομος καὶ πρόσκαιρος, ἡ δὲ ὀδύνη εἶναι διαρκὴς καὶ δὲν ἔχει τέλος. Καὶ αὐτὰ, λέγει, ἀφοῦ ἔμαθαν μὲ τὴν πείραν των· «Ἐθεώρησαν ὅλα ὡς σταθερὰ καὶ μόνιμα καὶ ὄχι ὡς φευγαλέα», δηλαδή, ἐξαφανι-

καὶ οὐδὲ τὸ τυχὸν παραμένοντα. Τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ
 ἀνθρώπινα καὶ τὰ σαρκικά· οὐπω παρεγένοντο, καὶ ἀπέπτη-
 τοιοῦτον ἢ τρυφή, τοιοῦτον ἢ δόξα ἢ ἀνθρωπίνη καὶ ἢ δυ-
 νασιεῖα, τοιοῦτον ὁ πλοῦτος, τοιοῦτον ἢ εὐημερία πᾶσα τοῦ
 5 παρόντος θείου, οὐδὲν θέβαιον ἔχουσα, οὐδὲν σιάσιμον, οὐδὲν
 πάγιον, ἀλλὰ ποταμίων ρευμάτων μᾶλλον παραιρέχει, καὶ
 ἐρήμους καὶ γυμνοὺς καταλιμπάνει τοὺς περὶ ταῦτα ἐπιση-
 μένους. Ἄλλὰ τὰ πνευματικὰ οὐ τοιαῦτα, ἀλλ' ἀπειναντίας
 τούτοις, θέβαια καὶ ἀκίνητα, μεταβολὴν οὐκ ἐπιδεχόμενα,
 10 παντὶ τῷ αἰῶνι παρεκτεινόμενα. Πρόσης οὖν οὐκ ἂν εἶη
 παραφροσύνης τῶν ἀκινήτων τὰ σαλευόμενα ἀνταλλάττεσθαι,
 τῶν διαιωνιζόντων τὰ πρόσκαιρα, τῶν ἀφίπταμένων τὰ διη-
 νεκῶς μένοντα, τῶν πολλὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τὴν ἀπό-
 λαυσιν προξενούντων τὰ πολλὴν τὴν κόλασιν ἡμῖν ἐκεῖ κα-
 15 τασκευάζοντα; Ταῦτα δὴ πάντα ἐννοοῦντες, ἀγαπητοί, καὶ
 πολλὴν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ποιούμενοι λόγον, καταφρονή-
 σωμεν τῆς τρυφῆς τῆς ἀνονήτου καὶ ἐπιβλαβοῦς· ἀσπασώ-
 μεθα τὴν νησιεῖαν, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν φιλοσοφίαν, καὶ
 τοῦ θείου πολλὴν τὴν μεταβολὴν ἐπιδειξόμεθα, καὶ καθ'
 20 ἐκάστην ἡμέραν πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔρπον προᾶξιν ἐπει-
 γώμεθα· ἵνα τὸν καιρὸν ἅπαντα τῆς ἀγίας τεσσαρακοσῆς,
 τὴν πνευματικὴν ἐμπορίαν ἐμπορευσάμενοι, καὶ πολλὴν τὸν
 πλοῦτον συναγαγόντες τῆς ἀρετῆς, οὕτω καταξιωθῶμεν καὶ
 εἰς τὴν κυρίαν ἡμέραν παραγενέσθαι, καὶ μετὰ παρησίας
 25 τῆς φοβερῆς καὶ πνευματικῆς τροπέζης προσελθεῖν, καὶ τῶν ἀ-
 πορρήτων ἐκείνων καὶ ἀθανάτων ἀγαθῶν μετασχεῖν μετὰ
 καθαρῶ τοῦ συνειδότης, καὶ τῆς ἐκεῖθεν πληρωθῆναι χάρι-
 τος, εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις τῶν εὐαρεσιησάντων αὐτῷ Χρι-
 στῷ τῷ φιλικανθρώπῳ Θεῷ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ
 30 ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν,

ζόμενα καὶ οὔτε δι' ὀλίγον νὰ παραμένουν. Διότι τέτοια εἶναι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ σαρκικά· ἀκόμη δὲν ἦλθαν καὶ ἐχάθησαν· τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἢ ἀπόλαυσις, τέτοιο ἢ ἀνθρωπίνη δόξα καὶ ἢ ἐξουσία, τέτοιο κάθε εὐτυχία τῆς παρούσης ζωῆς, χωρὶς νὰ ἔχη καμμίαν βεβαιότητα, καμμίαν σταθερότητα, καμμίαν μονιμότητα, ἀλλὰ τρέχει περισσότερο ἀπὸ τὸν ροῦν τῶν ποταμῶν καὶ ἐγκαταλείπει μόνους καὶ γυμνοὺς ἐκείνους, ποὺ καταγίνονται μὲ αὐτὰ. Τὰ πνευματικά ὅμως ἀγαθὰ δὲν εἶναι τέτοια, ἀλλὰ, ἀντιθέτως πρὸς αὐτὰ, σταθερὰ καὶ ἀκίνητα, χωρὶς νὰ μεταβάλλωνται, ἐκτεινόμενα αἰωνίως. Πόσης λοιπὸν ἀνοησίας δὲν θὰ ἦτο ἀπόδειξις τὸ νὰ ἀνταλλάσσει κανεὶς τὰ ἀσταθῆ μὲ τὰ ἀκίνητα, τὰ προσωρινὰ μὲ τὰ αἰώνια, τὰ παραμένοντα διαρκῶς μὲ τὰ ἐξαφανιζόμενα, ἐκεῖνα ποὺ προετοιμάζουν τὴν μεγάλην τιμωρίαν μας εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μὲ ἐκεῖνα, ποὺ προκαλοῦν τὴν μεγάλην ἀπόλαυσιν ἐκεῖ; Κατανοοῦντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰ, ἀγαπητοί, καὶ φροντίζοντες πολὺ διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, ἄς περιφρονήσωμεν τὴν ἀνώφελον καὶ βλαβερὰν ἀπόλαυσιν· ἄς ὑποδεχθῶμεν μὲ ἀγάπην τὴν νηστείαν καὶ κάθε ἄλλην ἀρετὴν, καὶ ἄς ἐπιδείξωμεν μεγάλην ἀλλαγὴν εἰς τὴν ζωὴν μας καὶ καθημερινῶς ἄς τρέχωμεν ἐπειγόντως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἀγαθῶν ἔργων, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν ἔτσι, ἀφοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν ὅλης τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸ πνευματικὸν ἐμπόριον καὶ συγκεντρώσωμεν μεγάλον πλοῦτον τῆς ἀρετῆς, νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ προσέλθωμεν μὲ παρρησίαν εἰς τὴν φοβερὰν καὶ πνευματικὴν τράπεζαν καὶ νὰ μετάσχωμεν εἰς τὰ ἀπόρρητα καὶ ἀθάνατα ἐκεῖνα δῶρα μὲ καθαρὰν τὴν συνείδησιν καὶ νὰ γεμίσωμεν μὲ τὴν χάριν ἀπ' αὐτὰ, μὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς μεσιτείας ἐκείνων, ποὺ ἦσαν εὐάρεστοι εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν, τὸν φιλάνθρωπον Θεόν μας, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄
(Γεν. 1, 1-2)

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κτίσεως· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

- 5 1. Πολλῆς σήμερον πληροῦμαι τῆς ἡδονῆς, ὁρῶν ὑμῶν ταποδρινὰ πρόσωπα. Καὶ γὰρ οὐχ οὕτω πατέρες φιλόσοργοι χαίρουσι, καὶ εὐφραίνονται τῶν παιδῶν αὐτοὺς πανταχόθεν κυκλούντων, καὶ διὰ τῆς ἄλλης εὐκοσμίας καὶ τῆς ἄλλης θεραπείας πολλὴν τὴν ἡδονὴν παρεχόντων, ὡς ἐγὼ νῦν
- 10 χαίρω καὶ εὐφραίνομαι, ὁρῶν ὑμῶν τὴν πνευματικὴν ταύτην σύνοδον μετὰ τισαύτης εὐκοσμίας ἐνταῦθα παραγενομένην, καὶ ἀκμάζοντα τὸν πόθον ἔχουσαν περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγιων, καὶ τῆς σαρκικῆς τροφῆς ὑπεριδόντας, καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν ἐσίασιν ἐπειγομένους, καὶ δι' αὐτῶν
- 15 τῶν ἔργων τὸ τοῦ Κυρίου λόγιον δεικνύοντας, τὸ λέγον· «Οὐκ ἐπ' ἄριω μόνω ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένω διὰ σιόμετος Θεοῦ». Φέρε οὖν καὶ ἡμεῖς μιμησώμεθα τοὺς γηπόνους· καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι, ἐπειδὴν ἴδωσι τὴν ἄρουραν ἐκκεκαθαυμένην, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν βοτανῶν
- 20 λύμης ἀπηλλαγμένην, μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας τὰ σπέρματα καταβάλλουσι, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι νῦν ἡμῖν ἡ ἄρουρα αὕτη ἢ πνευματικὴ καθαρῆσει τῶν διενοχλούντων παθῶν, τῆς τρυφῆς ἐκποδῶν γεγεννημένης, καὶ οὐδαμοῦ ζάλη οὐδὲ χειμῶν ἐν τοῖς λογι-
- 25 σμοῖς, ἀλλὰ γαλήνη καὶ πολλὴ ἢ ἡσυχία, τῆς διανοίας ἐπιερωμένης, καὶ πρὸς αὐτόν, ὡς εἶπεῖν, τὸν οὐρανὸν τειταμένης, καὶ τὰ πνευματικὰ πρὸ τῶν σαρκικῶν φανταζομένης· μικρὰ τινα διαλεχθῶμεν πρὸς τὴν ὑμειτέραν ἀγάπην, καὶ λεπιοτέρων σήμερον καιατολμήσωμεν νοημάτων, τὰ ἀπὸ τῶν

ΟΜΙΛΙΑ Β΄ (Γεν. 1, 1 - 2)

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

1. Εἶμαι γεμᾶτος ἀπὸ χαρὰν σήμερα, καθὼς βλέπω τὰ ἀγαπητὰ σας πρόσωπα. Καὶ πράγματι οὔτε οἱ στοργικοὶ πατέρες τόσο πολὺ χαίρουν καὶ εὐφραίνονται, ὅταν τὰ παιδιὰ περικυκλώνουν αὐτοὺς ἀπὸ παντοῦ καὶ μὲ τὴν κοσμιότητα καὶ τὰς ἄλλας περιποιήσεις των προκαλοῦν πολλὴν εὐχαρίστησιν, ὅπως ἐγὼ τώρα χαίρω καὶ εὐφραίνομαι, καθὼς βλέπω τὴν πνευματικὴν σας αὐτὴν συγκέντρωσιν νὰ πραγματοποιηῆται ἐδῶ μὲ τόσο μεγάλην κοσμιότητα καὶ νὰ ἔχη σφοδρὰν ἐπιθυμίαν διὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων, καὶ νὰ περιφρονῆτε τὴν τροφὴν τοῦ σώματος καὶ νὰ σπεύδετε πρὸς τὸ πνευματικὸν συμπόσιον, καὶ νὰ ἀποδεικνύετε μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος λέγει· «Δὲν θὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος μόνον μὲ τὸν ἄρτον, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγον, ποὺ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»¹. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς μιμηθοῦμεν καὶ ἡμεῖς τοὺς γεωργοὺς· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ὅταν ἴδοῦν τὸ χωράφι νὰ εἶναι τελείως καθαρὸν καὶ ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰ βλαβερὰ ἀγριόχορτα, ρίπτουν μὲ πολλὴν ἀφθονίαν τοὺς σπόρους, κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τώρα τὸ πνευματικὸν αὐτὸ χωράφι εἶναι καθαρὸν ἀπὸ τὰ ἐνοχλητικὰ πάθη καὶ ἔχει ἀπομακρυνθῆ ἢ πολυτέλεια, καὶ πουθενὰ δὲν ὑπάρχει ζάλη οὔτε τρικυμία εἰς τὰς σκέψεις μας, ἀλλὰ γαλήνη καὶ πολλὴ ἡσυχία, ἐνῶ ἡ διάνοιά μας ἔχει ἀποκτήσει πτερὰ καὶ ἔχει στραφῆ πρὸς αὐτόν, ὡς θὰ ἐλέγαμεν, τὸν οὐρανὸν καὶ σκέπτεται τὰ πνευματικὰ ἄντι τὰ σαρκικά· ἄς εἰποῦμεν ὀλίγα λόγια πρὸς τὴν ἀγάπην σας καὶ ἄς τολμήσωμεν σήμερα νὰ ἐκθέσωμεν βαθύτερα νοήματα, παραθέτοντες εἰς σᾶς τὰ διδάγματα ἀπὸ

θείων Γραφῶν παρατιθέντες ὑμῖν διδάγματα. Εἰ γὰρ μὴ νῦν
 τοῦτο ποιήσαιμεν, ὅτε νησιεία καὶ γαστροδὸς ὑπεροψία, καὶ
 τοσαύτη τῶν ὀρθῶν λογισμῶν ἢ γαλήνη, πότε δυνησόμεθα
 ταῦτα παραθεῖναι τῇ ἡμετέρᾳ ἀγάπῃ; Ὅτιε τροφή καὶ ἀδη-
 5 φαγία καὶ πολλὴ ἢ ραθυμία; Ἀλλὰ ἴσπερ οὔτε αὐτοὶ τοῦτο
 δεόντως ποιήσομεν, οὔτε ὑμεῖς δυνησθεσθε καθάπερ ὑπὸ ἀ-
 χλύος τινὸς τῆς τῶν λογισμῶν ζάλης καταβαπτιζόμενοι δέ-
 ξασθαί τι τῶν λεγομένων. Νῦν δέ, εἰ καὶ ποιεῖτε ἄλλοιτε, καιρὸς
 τῶν τοιούτων διδαγμάτων, ὅτι οὐκ ἔτι κατεξανίσταται τῆς
 10 κυρίας ἢ δούλης, ἀλλ' εὐήνιος γενομένη πολλὴν τὴν πειθῶ
 καὶ τὴν ὑπακοὴν ἐπιδείκνυται, τὰ σκιριτήματα τῆς σαρκὸς
 κατασιορέσασα, καὶ ἐπὶ τῶν οἰκείων ὄρων μένουσα. Νησιεία
 γὰρ ἔστιν ἢ γαλήνη τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἢ τῶν γεγηρα-
 κότων εὐκοσμία, ἢ τῶν νέων παιδαγωγός, ἢ τῶν σωφρονούν-
 15 των διδάσκαλος, ἢ πᾶσαν ἡλικίαν καὶ φύσιν καθάπερ δια-
 δήματι τινι κατακοσμοῦσα. Οὐδαμοῦ σήμερον θόρυβος, οὐδὲ
 κραυγὴ, οὐδὲ κρεῶν κατακοπαί, οὐδὲ μαγείρων δρόμοι· ἀλλὰ
 πάντα ἐκεῖνα ἀπελήλθαι, καὶ εὐσχήμονά τινα καὶ κοσμίαν
 καὶ σώφρονα ἐλευθέραν ἢ πόλις ἡμῖν μιμεῖται νῦν. Ὅταν
 20 γὰρ ἐννοήσω τὴν ἀθρόαν μεταβολὴν τὴν σήμερον γεγενημέ-
 νην, καὶ λογίσωμαι τῆς χθесινῆς ἡμέρας τὴν ἀκαταστασίαν,
 θαυμάζω, καὶ ἐκπλήττομαι τῆς νησιείας τὴν ἰσχύν, ὅπως
 εἰς τὴν ἐκάστου συνείδησιν εἰσελθοῦσα μετέπλασε τὸν λο-
 γισμὸν, ἐξεκάθαρε τὴν διάνοιαν, οὐκ ἀρχόντων μόνον, ἀλλὰ
 25 καὶ ἰδιωτῶν οὐκ ἐλευθέρων, ἀλλὰ καὶ δούλων· οὐκ ἀνδρῶν,
 ἀλλὰ καὶ γυναικῶν οὐ πλουσίων, ἀλλὰ καὶ πενήτων· οὐ τῶν
 τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν πεπαιδευμένων, ἀλλὰ καὶ βαρβάρων.
 Καὶ τί λέγω ἀρχόντων καὶ ἰδιωτῶν; Καὶ αὐτοῦ τοῦ τὸ
 διάδημα περικειμένου τὸ συνειδὸς ὁμοίως τοῖς λοιποῖς πρὸς
 30 τὴν ταύτης ὑπακοὴν μετέστησε. Καὶ οὐκ ἔστι σήμερον δια-
 φορὰν ἰδεῖν τῆς τοῦ πλουσίου τραπέζης, καὶ τῆς τοῦ πένητος·

τὰς θείας Γραφάς. Διότι ἐάν δέν θά κάμωμεν αὐτὸ σήμερα, ὁπότε ὑπάρχει νηστεία καὶ περιφρόνησις τῆς κοιλίας καὶ τόσον μεγάλη γαλήνη τῶν ὀρθῶν σκέψεών μας, πότε θά ἤμπορέσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν αὐτὰ εἰς τὴν ἀγάπην σας; "Ὅταν ὑπάρχη πολυτέλεια καὶ λαιμαργία καὶ μεγάλη ἀδιαφορία τί θά γίνῃ; Ἄλλὰ τότε οὔτε καὶ ἡμεῖς θά κάμωμεν αὐτὸ ὅπως πρέπει, οὔτε σεῖς θά ἤμπορέσετε βυθισμένοι εἰς κάποιο σκοτάδι τῆς ζάλης τῶν σκέψεων, νὰ δεχθῆτε κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενα. Τώρα ὅμως, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, εἶναι εὐκαιρία διὰ τὰ διδάγματα αὐτά, ὁπότε δέν ἐξεγείρεται πλέον ἡ δούλη ἐναντίον τῆς κυρίας, ἀλλὰ ἀφοῦ κατέστη εὐπειθής, ἐπιδεικνύει μεγάλην ὑπακοὴν καὶ πειθαρχίαν, ἐπειδὴ ἔσβησεν ἐντελῶς τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας της καὶ παραμένει εἰς τὴν ἰδικὴν της κατάστασιν. Διότι ἡ νηστεία εἶναι ἡ γαλήνη τῶν ἰδικῶν μας ψυχῶν, ἡ εὐπρέπεια τῶν γερόντων, ἡ παιδαγωγὸς τῶν νέων, ἡ διδάσκαλος τῶν συνετῶν, ἐκείνη ποὺ στολίζει ὡσὰν κάποιο διάδημα κάθε ἡλικίαν καὶ γένος. Πουθενά σήμερα δέν ὑπάρχει θόρυβος, οὔτε κραυγή, οὔτε τεμαχισμοὶ τῶν κρεάτων, οὔτε τρεξίματα μαγεύρων· ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἀπομακρυνθῆ καὶ ἡ πόλις μας μιμεῖται τώρα κάποιαν εὐπρεπῆ καὶ σεμνὴν καὶ συνετὴν ἐλευθέραν κόρην. "Ὅταν λοιπὸν σκεφθῶ τὴν γενικὴν ἀλλαγὴν, ποὺ ἔχει συμβῆ σήμερα, καὶ ἀναλογισθῶ τὴν ἀκαταστασίαν τῆς χθесινῆς ἡμέρας, θαυμάζω καὶ ἐκπλήσσομαι ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς νηστείας, πῶς εἰσελθοῦσα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ καθενὸς μετέβαλε τὴν σκέψιν, ἐκαθάρισεν ἐντελῶς τὸν νοῦν, ὄχι μόνον τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπλῶν πολιτῶν· ὄχι τῶν ἐλευθέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν δούλων· ὄχι τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν· ὄχι μόνον τῶν πλουσίων, ἀλλὰ καὶ τῶν πτωχῶν· ὄχι αὐτῶν ποὺ ἐδιδάχθησαν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, ἀλλὰ καὶ τῶν βαρβάρων. Καὶ διατί λέγω τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν πολιτῶν; Καὶ τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, ποὺ φέρει τὸ διάδημα τῆς ἐξουσίας*, μετέβαλε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν νηστείαν καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ τοὺς ὑπολοίπους ἀνθρώπους. Καὶ δέν εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς σήμερα διαφορὰν εἰς τὸ

ἀλλὰ πανταχοῦ λιτή ἢ δίαιτα, ἀπηλλαγμένη κόμπου καὶ φαντασίας, καὶ μετὰ πλείονος τῆς ἡδονῆς σήμερον τῆ εὐτελείᾳ τῆς τροπέζης προσέρχονται, ἢ ὅτιε πολλὰ αὐτοῖς τὰ καρυνκεύματα παρέκειτο, καὶ πολὺς ὁ ἄκρατος,

- 5 2. Εἶδείτε, ἀγαπητοί, ἐξ αὐτῶν τῶν προσιμίων τῆς νησιείας τὴν ἰσχύν; Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς μετὰ πλείονος σήμερον τῆς προθυμίας, ἢ πρότερον, τῶν πρὸς ὑμᾶς ἄπιτομαι λόγων, εἰδὼς ὅτι εἰς λιπαρὰν καὶ βαθύγεων ἄρουραν καταβάλλω τὰ σπέρματα, δυναμένην πολλαπλασίους ἡμῖν ταχέως ἀποδοῦ-
- 10 ναι τῶν καταβαλλομένων τοὺς καρπούς. Καταμάθωμεν τοίνυν, εἰ δοκεῖ, τῶν σήμερον ἡμῖν ἀναγνωσθέντων ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Μωσέως λόγων τὴν δύναμιν. Ἀλλὰ προσέχετε, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριθείας τοῖς παρ' ἡμῶν λεγομένοις· οὐ γὰρ τὰ ἡμέτερα λέγομεν, ἀλλ' ἄπερ ἂν ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις παράσχη
- 15 διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν. Τίνα δὲ ταῦτά ἐστιν; «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἄξιον ἐνταῦθα διαπορῆσαι, τίνος ἔνεκεν ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, μετὰ πολλὰς ὑστερον γενεὰς γεγονώς, ταῦτα ἡμῖν ἐκτίθεται. Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἀρχῆς πλάσας
- 20 τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεός, δι' ἑαυτοῦ διελέγειτο τοῖς ἀνθρώποις, ὡς ἀνθρώποις ἀκοῦσαι δυνατὸν ἦν. Οὕτω γὰρ πρὸς τὸν Ἄδὰμ ἦλθεν οὕτω τῷ Κάϊν ἐπειμήσεν οὕτω τῷ Νῶε διελέχθη οὕτως ἐπεξενώθη τῷ Ἀβραάμ. Ὅτιε δὲ εἰς πολλὴν κακίαν ἐξώκειλε πᾶσα ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις, οὐδὲ
- 25 οὕτω τέλεον ἀπεισιράφη τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργός· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνάξιοι λοιπὸν γεγόνασι τῆς ὁμιλίας τῆς αὐτοῦ, βουλόμενος πάλιν ἀνανεώσασθαι τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν, καθάπερ ἀνθρώποις μακρὰν ἀφροσύνην γράμματα πέμπει, πρὸς ἑαυτὸν ἐφελκόμενος πᾶσαν τὴν τῶν
- 30 ἀνθρώπων φύσιν. Καὶ ταῦτα τὰ γράμματα ἔπεμψε μὲν ὁ Θεός, ἐκόμισε δὲ Μωσῆς. Τί οὖν λέγει τὰ γράμματα; «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Σκόπει τοῦ θαν-

τραπέζι τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πτωχοῦ ἄλλὰ παντοῦ ἡ τροφή εἶναι ἀπλή, χωρὶς καύχησιν καὶ ἐπίδειξιν, καὶ μὲ πολλὰν εὐχαρίστησιν προσέρχονται σήμερα εἰς τὸ λιτὸν τραπέζι, παρὰ ὅταν ἐπροσφέροντο εἰς αὐτοὺς πολλὰ καρυκεύματα καὶ πολὺ γνήσιον κρασί.

2. Εἶδατε, ἀγαπητοί, ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τὴν δύναμιν τῆς νηστείας; Δι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν σήμερα, παρὰ προηγουμένως, ἀρχίζω τὸν λόγον πρὸς σᾶς, γνωρίζων ὅτι ρίπτω τοὺς σπόρους εἰς εὐφορον καὶ γόνιμον χωράφι, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἀποδώσῃ γρήγορα τὸν καρπὸν πολλαπλάσιον ἀπὸ τὸν σπόρον. Ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν καλῶς, ἐὰν θέλετε, τὴν δύναμιν αὐτῶν ποῦ ἀνεγνώσθησαν σήμερα ἐνώπιόν μας ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ μακαρίου Μωυσέως. Προσέχετε ὁμως, παρακαλῶ, μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς, διότι δὲν λέγομεν ἰδικὰ μας λόγια, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποῦ θὰ δώσῃ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὠφέλειαν. Καὶ ποῖα εἶναι αὐτά; «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἀξίζει ἐδῶ νὰ ἀπορήσῃ κανεὶς, διὰ ποῖον σκοπὸν ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ὕστερα ἀπὸ πολλὰς γενεάς, μᾶς ἐξιστορεῖ αὐτά. Οὔτε ἀπλῶς, οὔτε τυχαίως. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐσυζητοῦσε μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἦτο δυνατόν νὰ ἀκούσουν οἱ ἄνθρωποι. Ἔτσι πράγματι ἦλθε πρὸς τὸν Ἀδὰμ ἔτσι ἐτιμώρησε τὸν Κάιν ἔτσι ὠμίλησε πρὸς τὸν Νῶε ἔτσι ἐφιλοξενήθη ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ. Ὅταν ὁμως ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος παρεκτράπη εἰς μεγάλην κακίαν, οὔτε ἔτσι ἀπεστράφη ἐντελῶς τὸ ἀνθρώπινον γένος ὁ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος ἄλλὰ ἐπειδὴ εἶχαν γίνει εἰς τὸ ἐξῆς ἀνάξιοι τῆς ὁμιλίας του, ἐπιθυμῶν νὰ ἀνανεώσῃ πάλιν τὴν φιλικὴν του διάθεσιν πρὸς αὐτοὺς, ὡσὰν εἰς ἀνθρώπους ποῦ ἔχουν ἀπομακρυνθῆ μακρὰν αὐτοῦ στέλλει ἐπιστολάς, ἔλκων πρὸς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Καὶ αὐτὰς τὰς ἐπιστολάς ἔστειλε μὲν ὁ Θεός, τὰς ἔφερε δὲ ὁ Μωυσῆς. Τί λοιπὸν λέγουν αἱ ἐπιστολαί; «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρα-

μασιοῦ τούτου προφήτου, ἀγαπητέ, καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἐξαίρε-
 τον. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι προφήται πάντες ἢ τὰ μετὰ πολὺν
 ἐσόμενα χρόνον εἶπον, ἢ τὰ κατ' αὐτὸν μέλλοντα συμβήσεσθαι
 τὸν καιρὸν ὃ δὲ μακάριος οὗτος μετὰ πολλὰς γενεὰς γεγο-
 5 νῶς, ὑπὸ τῆς ἄνωθεν δεξιᾶς ὀδηγούμενος ἐκεῖνα εἰπεῖν
 καιηξιώθη, ἃ πρὸ τῆς αὐτοῦ γενέσεως ὑπὸ τοῦ τῶν ἀπάντων
 ἔδημιουργήθη Δεσπότου. Διὰ τοῦτο καὶ οὕτως ἤρξαιτο λέγων·
 «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· μο-
 νοουχί πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς λαμπρᾶ θεῶν τῆ φωνῆ, καὶ λέ-
 10 γων· μὴ γὰρ παρὰ ἀνθρώπου διδασκόμενος ταῦτα φθέγγομαι;
 Ὁ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντιος εἰς τὸ εἶναι αὐτὰ παραγαγών, οὗτος
 καὶ τὴν ἐμὴν γλῶττιαν πρὸς τὴν τούτων ἐξήγησιν παρώρμη-
 σεν. Ὡς οὖν σὺκέει παρὰ Μωσέως ταῦτα ἀκούοντες, ἀλλὰ
 παρ' αὐτοῦ τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ διὰ τῆς τοῦ Μωσέως γλῶτ-
 15 τῆς, οὕτω τοῖς λεγομένοις προσέχωμεν, παρακαλῶ, καὶ πολ-
 λὰ χαίρειν τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς εἰπόντες· «Λογισμοὶ γὰρ»,
 φησὶν, «ἀνθρώπων δειλοί, καὶ ἐπισηλαεῖς αἱ ἐπίνοιαὶ αὐ-
 τῶν». Μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης δεχόμεθα τὰ λεγό-
 μενα, μὴ ὑπερβαίνοντες τὸ οἰκεῖον μέτρον, μηδὲ τὰ ὑπὲρ ἡ-
 20 μᾶς περιεργαζόμενοι ὅπερ πεπόνθασιν οἱ τῆς ἀληθείας ἐ-
 χθροί, βουληθέντες τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς ἐπιτρέψαι τὸ πᾶν,
 καὶ οὐκ ἐννοήσαντες ὅτι ἀδύνατον τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν τὴν
 τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν περιεργάζεσθαι. Καὶ τί λέγω τὴν
 τοῦ Θεοῦ δημιουργίαν; Ἄλλ' οὐδὲ ἀνθρώπου τέχνην τοῦ
 25 ὁμογενοῦς ἡμῖν περιεργάζεσθαι δυνατὸν. Εἶπε γὰρ μοι, πῶς
 ἀπὸ τῆς μεταλλικῆς τέχνης χρυσοῦ συνίσταται φύσις; ἢ πῶς
 τῆς ὑέλου ἢ καθαρότης ἀπὸ ψάμμου γίνεται; Ἄλλ' οὐκ ἂν
 ἔχοις εἰπεῖν. Εἰ τοίνυν ταῦτα τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν κείμε-
 να, καὶ ἅπερ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν σοφία ἀνθρω-
 30 πίνῃ ἐργάζεται, καταμαθεῖν οὐ δυνατὸν, τὰ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ

νὸν καὶ τὴν γῆν». Προσέχετε τὸν θαυμαστὸν αὐτὸν προφήτην, ἀγαπητοί, καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν γνῶρισμα ποῦ ὑπάρχει εἰς αὐτόν. Διότι οἱ μὲν ὅλοι οἱ ἄλλοι προφήται εἶπαν ἐκεῖνα ποῦ θὰ γίνουιν μετὰ πολὺν χρόνον ἢ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν των· ὁ μακάριος ὅμως αὐτός, ἐνῶ εἶχε ζήσει ὕστερα ἀπὸ πολλὰς γενεάς, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ ἠξιώθη νὰ εἰπῆ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρὶν ἀπὸ τὴν γένεσίν του ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ τὸν Κύριον τοῦ σύμπαντος. Διὰ τοῦτο καὶ ἤρχισε τὸν λόγον του ἔτσι· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· σχεδὸν πρὸς ὅλους μας φωνάζει μὲ καθαρὰν φωνὴν καὶ λέγει· μήπως λοιπὸν λέγω αὐτὰ διδασκόμενος ἀπὸ ἄνθρωπον; Ἐκεῖνος ποῦ ἀπὸ τὸ μηδὲν παρήγαγεν αὐτὰ εἰς τὴν ὑπαρξιν, αὐτὸς παρεκίνησε καὶ τὴν ἰδικὴν μου γλῶσσαν εἰς τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν. Ὡσὰν λοιπὸν νὰ μὴ ἀκούωμεν πλέον αὐτὰ ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν τῶν πάντων μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ Μωυσέως, ἔτσι ἄς ποσέχωμεν εἰς τὰ λεγόμενα, παρακαλῶ, ἀφοῦ εἰποῦμεν πολλὰ χαίρετε εἰς τοὺς ἰδικοὺς μας λογισμοὺς, διότι λέγει ἡ Γραφή, «Οἱ λογισμοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι δειλοὶ καὶ ἀσταθεῖς αἱ σκέψεις αὐτῶν»¹. Ἄς δεχώμεθα μὲ πολλὴν εὐγνώμοσύνην τὰ λεγόμενα, χωρὶς νὰ ὑπερβαίνωμεν τὸ ἀνθρώπινον μέτρον, οὔτε νὰ καταγινώμεθα μὲ ἔργα ἀνώτερα ἀπὸ ἡμᾶς· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔχουν πάθει οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, ἐπειδὴ ἠθέλησαν νὰ ἐπιτρέψουν τὰ πάντα εἰς τοὺς λογισμοὺς των καὶ δὲν κατενόησαν ὅτι εἶναι ἀδύνατον ἡ ἀνθρωπίνη φύσις νὰ ἐξετάζη λεπτομερικὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ διατί λέγω τὴν δημιουργίαν τοῦ Θεοῦ; Ἄλλὰ οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετάζωμεν τὴν τέχνην τοῦ συνανθρώπου μας. Διότι εἶπέ μου, πῶς ἀπὸ τὴν μεταλλοτεχνίαν γίνεται ὁ χρυσός; ἢ πῶς καθαρίζεται τὸ γυαλί ἀπὸ τὴν ἄμμον; Ἄλλὰ δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἀπαντήσης. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὰ, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐνώπιόν μας καὶ τὰ ὁποῖα κάνει ἡ ἀνθρωπίνη σοφία ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοήσης, τὰ δημιουργηθέντα ἀπὸ τὸν Θεὸν προσπαθεῖς νὰ ἐξετάσης.

δημιουργηθέντα περιεργάζη, ἄνθρωπε; Καὶ ποίας ἂν τύχοις
 συγγνώμης; τίνας δὲ ἀπολογίας οὕτω μεμηνώς, καὶ τὰ ὑπὲρ
 τὴν σαυτοῦ φύσιν φανταζόμενος; Τὸ γὰρ λέγειν ἐξ ὑποκει-
 μένης ὕλης τὰ ὄντα γεγενῆσθαι, καὶ μὴ ὁμολογεῖν ὅτι ἐξ οὐκ
 5 ὄντων αὐτὰ παρήγαγεν ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργός, τῆς ἐ-
 σχάτης παραφροσύνης ἂν εἴη σημεῖον. Ἐμφροάτων τοίνυν
 τῶν ἀγνωμόνων τὰ σιόματα ὁ μακάριος οὗτος προφήτης,
 μέλλων ἄρχεσθαι τοῦ βιβλίου, οὕτως ἤρξατο· «Ἐν ἀρχῇ ἐ-
 ποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». «Οἷαν οὖν ἀκτύ-
 10 σης τό, «Ἐποίησε», μὴδὲν ἕτερον περιεργάζου, ἀλλὰ κάτω
 κύπιων, πίστευε τῷ ἁεχθέντι. Θεὸς γὰρ ἔστιν ὁ πάντα ποιῶν
 καὶ μετασκευάζων, καὶ πρὸς τὸ αὐτοῦ βούλημα τὰ πάντα
 μεταρρυθμίζων. Καὶ ὄρα τῆς συγκαταβάσεως τὴν ὑπερβολὴν
 οὐδὲν περὶ τῶν ἀοράτων δυνάμεων διαλέγεται, οὐδὲ λέγει,
 15 ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τοὺς ἀγγέλους, ἢ τοὺς ἀρχαγγέ-
 λους· οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ ταύτην ἡμῖν ἔειπε τῆς διδα-
 σκαλίας τὴν ὁδόν. Ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαίοις διελέγειο τοῖς
 περὶ τὰ παρόντα ἐπισημένοις, καὶ οὐδὲν νοητὸν φαντασθῆναι
 δυναμένοις, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τέως αὐτοὺς ἐνάγει πρὸς
 20 τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν, ἵνα ἐκ τῶν δημιουργημάτων τὸν
 τεχνίτην τοῦ παντός καιαμαθόντες προσκυνήσωσι τὸν ἐργα-
 σάμενον, καὶ μὴ ἐναπομείνωσι τοῖς κτίσμασιν. Εἰ γὰρ καὶ
 τούτου γινομένου οὐκ ἐπαύσαντο τὰ κτίσματα θεοποιῶντες,
 καὶ περὶ τὰ ἀτιμώτατα τῶν ἀλόγων τὸ σέβας ἐπιδεικνύμενοι,
 25 ποῦ οὐκ ἂν μανίας ἐξώκειλαν, εἰ μὴ τοσαύτη τῇ συγκατα-
 βάσει ἐχρήσατο;

3. Καὶ μὴ ξενιοθῆς, ἀγαπητέ, εἰ Μωσῆς ταύτην ἔρχεται τὴν
 ὁδόν, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν προσιμίσις τοῖς παχιέροις Ἰουδαίοις
 διαλεγόμενος, ὅπου γε καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῇ χάριτι, ἥνικα
 30 τοσαύτη ἢ ἐπίδοσις γέγονε τοῦ κηρύγματος, μέλλων τοῖς ἐν

ἄνθρωπε; Καὶ ποίαν συγγνώμην θὰ ἠμπορέσης νὰ ἔχης; καὶ ποίαν ἀπολογία, ἀφοῦ ἔχης φθάσει εἰς τέτοιαν παραφροσύνην καὶ φαντάζεσαι τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν φύσιν σου; Διότι τὸ νὰ λέγῃς, ὅτι τὰ ὄντα ἔχουν γίνεαι ἀπὸ ὑπάρχουσας ὕλην καὶ νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃς ὅτι ἐδημιούργησεν αὐτὰ ἀπὸ τὸ μηδέν ὁ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος, θὰ ἦτο ἀπόδειξις τῆς μεγίστης παραφροσύνης. Ἀποστομῶνων λοιπὸν τοὺς ἀγνώμονας ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ τὸ βιβλίον του, ἔτσι ἤρχισεν· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ὅταν λοιπὸν ἀκούσῃς τό, «Ἐδημιούργησε», τίποτε ἄλλο νὰ μὴ ἐξετάζῃς, ἀλλὰ κλίνων τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κάτω, πίστευε εἰς αὐτό, πού ἐλέχθη. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ καὶ μεταβάλλει τὰ πάντα, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά του ἀλλάσει τὴν μορφήν τῶν πάντων. Καὶ πρόσεχε τὴν ὑπερβολικὴν συγκατάβασιν· τίποτε δὲν ἀναφέρει διὰ τὰς ἀοράτους δυνάμεις, οὔτε λέγει, εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τοὺς ἀγγέλους ἢ τοὺς ἀρχαγγέλους· δὲν μᾶς ἐχάραξεν αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας ἀπλᾶ, οὔτε τυχαῖα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὠμιλοῦσεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἠσχολοῦντο μὲ τὰ παρόντα καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ φαντασθοῦν τίποτε νοητὸν, κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πράγματα ὀδηγεῖ αὐτοὺς πρὸς τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων, διὰ νὰ προσκυνήσουν αὐτὸν, ἀφοῦ γνωρίσουν καλὰ ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τὸν ποιητὴν τοῦ παντός, καὶ νὰ μὴ παραμείνουν εἰς τὰ κτίσματα. Διότι ἂν καί, ἀφοῦ ἐγένεεν αὐτό, δὲν ἐσταμάτησαν νὰ θεοποιοῦν τὰ κτίσματα καὶ νὰ ἐπιδεικνύουν τὸν σεβασμὸν των εἰς τὰ πλέον περιφρονημένα ἀπὸ τὰ ζῶα, εἰς ποῖον σημεῖον παραφροσύνης δὲν θὰ ἐπαρασύροντο, ἂν δὲν ἐξεδήλωνε τόσοσιν μεγάλην συγκατάβασιν ὁ Θεός;

3. Καὶ μὴ παραξενευθῆς, ἀγαπητέ, ἂν ὁ Μωυσεῆς χρησιμοποιοῖ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅταν ὠμιλοῦσεν εἰς τοὺς ἀνοήτους Ἰουδαίους, τὸν ὁποῖον βεβαίως χρησιμοποιοεῖ καὶ ὁ Παῦλος εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς χάριτος, ὅταν ἡ πρόοδος τοῦ κηρύγματος ὑπῆρξε τόσοσιν

Ἀθήναις διαλέγεσθαι, ἀπὸ τῶν ὄρων ποιεῖται πρὸς αὐτοὺς τὴν διδασκαλίαν οὕτω λέγων· «Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὐτός οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ
5 ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται». Ἐπειδὴ γὰρ ἤδει ταύτην αὐτοῖς κατάλληλον οὔσαν τὴν διδασκαλίαν, ταύτην ἤλθε τὴν ὁδόν. Πρὸς γὰρ τοὺς δεχομένους τὰ παρ' αὐτοῦ διδάγματα, οὕτως ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ὀδηγούμενος καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐποιεῖτο. Καὶ ἵνα μάθης, διὴ ἡ τῶν προσώπων
10 διαφορὰ καὶ ἡ τῶν ἀκουόντων παχύτης τούτου αἰτία γίνεται. ἄκουε αὐτοῦ, ἠνίκα πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπέσειλλε, μηκέτι ταύτην ἐρχομένου τὴν ὁδόν, ἀλλ' ἑτέρως αὐτοῖς διαλεγόμενον καὶ λέγοντος· «Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε
15 θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσθη». Καὶ Ἰωάννης δὲ ὁ τῆς βροτιῆς υἱὸς ἐβόα λέγων· «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν». Ἀλλ' οὐχ ὁ Μωϋσῆς οὕτως· εἰκότως· οὐδὲ γὰρ ἦν εὐλογον τοῖς ἔτι γαλακτιοτροφεῖσθαι
20 δεομένοις στερεᾶς μεταδοῦναι τροφῆς. Καθάπερ γὰρ οἱ διδάσκαλοι οἱ παρὰ τῶν γονέων τὰ παιδιά δεχόμενοι τὰ πρῶτα στοιχεῖα αὐτοῖς παραδιδόασιν, οἱ δὲ παρ' ἐκείνων τὰ παιδιά λαμβάνοντες, τὰ τελειότερα τῶν μαθημάτων αὐτοῖς ἐνηχοῦσι τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ μακάριος Μωσῆς, καὶ ὁ τῶν
25 ἔθνῶν διδάσκαλος, καὶ ὁ τῆς βροτιῆς υἱὸς πεποιήκασιν. Ὁ μὲν γὰρ ἐκ προσιμίων παραλαβὼν τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην, τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοὺς ἀκούοντας ἐπαίδευσεν· οὗτοι δὲ παρὰ Μωϋσέως παραλαβόντες, λοιπὸν τὰ τελειότερα παρεδίδοσαν. Τέως οὖν ἐμάθομεν τῆς συγκαταβάσεως τὴν αἰτίαν.
30 καὶ ὅτι Πνεῦμα φθεγγόμενος καταλλήλως τοῖς ἀκούουσιν, ἅπαντα ἐξετίθειτο, πάσας ὁμοῦ τὰς δίκην ζιζανίων ἐπιφθο-

4. Πράξ. 17, 24, 25.

5. Κολ. 1, 18.

6. Ἰω. 1, 3.

μεγάλη, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, διδάσκει αὐτοὺς ἀπὸ τὰ ὀρατὰ καὶ λέγει τὰ ἐξῆς· «Ὁ Θεὸς ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ ὅλα, ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς αὐτόν, αὐτὸς ὑπάρχων Κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, δὲν κατοικεῖ εἰς ναοὺς, ποὺ κτίζουν μὲ τὰ χέρια των οἱ ἄνθρωποι, οὔτε ὑπηρετεῖται ἀπὸ χέρια ἀνθρώπων»⁴. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτὴ ἦτο κατάλληλος δι' αὐτοὺς, ἐχρησιμοποίησε τὸν τρόπον αὐτόν. Διότι σύμφωνα πρὸς ἐκείνους, ποὺ ἐδέχοντο τὰ διδάγματα του, ἔτσι καὶ ἐδίδασκεν, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ βραδύνοια τῶν ἀκροατῶν γίνεται ἡ αἰτία αὐτοῦ, ἄκουε τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς, δὲν ἐχρησιμοποίησε τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ διαφορετικὰ ὠμιλοῦσε πρὸς αὐτοὺς καὶ ἔλεγε: «Διότι δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν ὅλα, ὅσα ὑπάρχουν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε εἶναι οἱ θρόνοι, εἴτε αἱ κυριότητες, εἴτε αἱ ἀρχαί, εἴτε αἱ ἐξουσίαι, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτόν ἔχουν δημιουργηθῆ»⁵. Καὶ ὁ Ἰωάννης δέ, ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς, ἐφώναζε λέγων· «Τὰ πάντα ἐγιναν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτόν δὲν ἐγένεν οὔτε ἓνα»⁶. Ὁ Μωυσῆς ὅμως δὲν ὠμίλησεν ἔτσι εὐλόγως· οὔτε βέβαια ἦτο λογικὸν νὰ δώσῃ στερεὰν τροφήν εἰς ἐκείνους, ποὺ ἔπρεπε ἀκόμη νὰ τρέφωνται μὲ γάλα. Διότι ὅπως οἱ διδάσκαλοι, ποὺ ἀναλαμβάνουν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τὰ παιδιά, παραδίδουν εἰς αὐτὰ τὰ πρῶτα γράμματα, οἱ δὲ γονεῖς παραλαμβάνοντες τὰ παιδιά ἀπὸ ἐκείνους, διδάσκουν τὰ τελειότερα μαθήματα εἰς αὐτὰ· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ὁ μακάριος Μωυσῆς καὶ ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν καὶ ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς ἔχουν πράξει. Διότι ὁ μὲν πρῶτος ἀφοῦ παρέλαθεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐδίδαξε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τοὺς ἀκροατάς· οἱ ἄλλοι δὲ ἀφοῦ παρέλαβον ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, παρέδιδον εἰς τὸ ἐξῆς τὰ τελειότερα γράμματα. Τώρα λοιπὸν ἐμάθαμεν τὴν αἰτίαν τῆς συγκαταβάσεως, καὶ ὅτι ὁμιλῶν καταλλήλως εἰς τοὺς ἀκροατάς, καθοδηγούμενος ἀπὸ

μένας αἰρέσεις τῇ Ἐκκλησίᾳ κάτωθεν ἀνασπῶν διὰ τοῦ
 εἰπεῖν· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
 γῆν». Καὶ γὰρ Μανιχαῖος προσέλθῃ λέγων τὴν ὕλην προϋ-
 πάρχειν, καὶ Μαρκίων, καὶ Οὐαλεντίνος, καὶ Ἑλλήνων παῖ-
 5 δες, λέγε πρὸς αὐτούς· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐ-
 ρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἄλλ' οὐ πιστεύει τῇ Γραφῇ. Ἀποσιρά-
 φηθι λοιπὸν αὐτὸν ὡς μαινόμενον καὶ ἐξεσηκῶτα. Ὁ γὰρ
 τῷ δημιουργῷ τῶν ὄλων ἀπιστῶν, ὡς καὶ ψεῦδος τῆς ἀλη-
 θείας καταγινώσκων, ποίας ἂν τύχοι συγγνώμης ποιέ; Πε-
 10 πλασμένον ἔχουσιν ἐκεῖνοι τὸ χροῶμα, καὶ ἐπεικειάς πρόσω-
 πον ὑποδυόμενοι, κρούπσουσιν ἐν τῇ δορᾷ τοῦ προβάτου τὸν
 λύκον. Ἀλλὰ σὺ μὴ ἀπαιτηθῆς, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα
 μίσησον αὐτόν, διὸ πρὸς μὲν σὲ τὸν ὀμόδουλον ἐπιείκειαν ὑ-
 ποκρίνεται, πρὸς δὲ τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην Θεὸν τὸν πό-
 15 λεμον ἤρατο, καὶ κατὰ τῆς ἐναντιοῦ σωτηρίας τρέχων οὐκ
 αἰσθάνεται. Ἡμεῖς δὲ τῆς πέτρας ἐχώμεθα τῆς ἀρραγοῦς,
 καὶ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν πάλιν ἐπανέλθωμεν. «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν
 ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ὅρα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ
 τῆς δημιουργίας τρόπου τὴν θεῖαν φύσιν διαλάμπουσαν, ὡς
 20 ἀπεναντίας τῇ ἀνθρωπίνῃ συνηθείᾳ τὴν δημιουργίαν ποιεῖται,
 πρότερον τὸν οὐρανὸν τείνας, καὶ τότε τὴν γῆν ὑποστορέσας·
 πρότερον τὸν ὄροφον, καὶ τότε τὸν θεμέλιον. Τίς εἶδε; τίς
 ἤκουσεν; Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργίας οὐκ
 ἂν τοῦτο γένει' ἂν ποιεῖ ὅτιαν δὲ ὁ Θεὸς κελεύῃ, πάντα τῷ
 25 βουλήματι αὐτοῦ εἶκει καὶ παραχωρεῖ. Μὴ τοίνυν ἀνθρωπίνῳ
 λογισμῷ τὰ τοῦ Θεοῦ ἔργα περιεργαζώμεθα, ἀλλ' ἐκ τῶν

7. Μανιχαῖος· ἠκμασε κατὰ τὸν 3ον αἰ. Ὑπῆρξεν ἰδρυτῆς θρη-
 σκεύματος, ποῦ περιεῖχε στοιχεῖα ἀπὸ τὸν Ζωροαστρισμὸν, τὸν Βουδδι-
 σμὸν, τὸν Γνωστικισμὸν καὶ τὸν Χριστιανισμὸν. Τὸ θρήσκευά του ἐν-
 τάσσεται εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ Γνωστικισμοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κρατεῖ τὴν
 δυαρχικὴν πτέρυγα μαζί μὲ τὸν Μορκιωνισμὸν.

8. Μαρκίων· αἰρεσιάρχης τοῦ 2ου αἰ., συγκροτήσας δυαρχικὸν
 θεολογικὸν σύστημα καὶ ἰδιαιτέραν ἐκκλησίαν. Κατ' οὐτὸν δημιουργὸς
 τοῦ κόσμου εἶναι ὁ κατώτερος Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πάντα
 ἐκ προϋπαρχούσης ὕλης.

τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα, τὰ πάντα ἐξέθεσεν, ἐκριζώνων ὅλας μαζί τὰς ἀναφυομένας ὡσάν ζιζάνια αἱρέσεις εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Καὶ εἶτε προσέλθη ὁ Μανιχαῖος⁷ ἰσχυριζόμενος, ὅτι προϋπήρχεν ἡ ὕλη, εἶτε ὁ Μαρκίων⁸, εἶτε ὁ Οὐαλεντίνος⁹, εἶτε οἱ ἐθνικοί, λέγε πρὸς αὐτούς· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἄλλὰ δὲν πιστεύει εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Νὰ ἀποστραφῆς εἰς τὴν συνέχειαν αὐτὸν ὡς παράφρονα καὶ ἀνόητον. Διότι ἐκεῖνος ποῦ δὲν πιστεύει εἰς τὸν δημιουργὸν τῶν ὄλων, ἐπειδὴ ἀποδίδει μὲ ψέμα τὴν ἀλήθειαν, ποίαν συγγνώμην θὰ εἶναι δυνατόν νὰ τύχη ποτέ; Ἐκεῖνοι ἔχουν προσποιητὸν χρῶμα, καὶ ὑποδυόμενοι πρόσωπον ἐπιεικείας, κρύπτουν μέσα εἰς τὸ δέρμα τοῦ προβάτου τὸν λύκον. Ἄλλὰ σὺ νὰ μὴ ἐξαπατηθῆς, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ μισήσης ὑπερβολικὰ αὐτόν, διότι εἰς σέ μὲν τὸν συνάνθρωπον ὑποκρίνεται ἐπιείκειαν, εἰς τὸν Θεὸν ὅμως, τὸν Δεσπότην τῶν ὄλων, ἤγειρε πόλεμον καὶ βαδίζων ἐναντίον τῆς ἰδικῆς του σωτηρίας δὲν αἰσθάνεται. Ἡμεῖς δὲ ἄς προσκολλώμεθα εἰς τὴν σταθερὰν πέτραν καὶ ἄς ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὴν ἀρχὴν. «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Πρόσεξε, ὅτι καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας διαλάμπει ἡ θεία φύσις, διότι κάνει τὴν δημιουργίαν ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν, ἀφοῦ ἐξέτεινε πρῶτα τὸν οὐρανὸν καὶ τότε ἤηλωσε κάτω ἀπὸ αὐτὸν τὴν γῆν· προηγουμένως τὴν ὀροφὴν καὶ ὕστερα τὸ θεμέλιον. Ποῖος εἶδε; ποῖος ἤκουσε; Διότι εἰς μὲν τὴν ἀνθρωπίνην δημιουργίαν δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ αὐτὸ ποτέ· ὅταν δὲ ὁ Θεὸς προστάσῃ, τὰ πάντα εἰς τὸ θέλημά του ὑποχωροῦν καὶ ὑπακούουν. Ἄς μὴ ἐξετάζωμεν λοιπὸν μὲ τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὰ

9. Οὐαλεντίνος· ἀρχηγέτης θρησκευτικοῦ συστήματος κατὰ τὸν 2ον αἰ. Διεμόρφωσε παραλλαγὴν τοῦ συστήματος τῶν αἰώνων, ὡς ἐπακόλουθον δὲ τῆς πτώσεως ἐνός ἐξ αὐτῶν, τῆς Σοφίας, ἐδημιουργήθη ἀπὸ δημιουργὸν ὁ κόσμος. [Περὶ σφόδρα διὰ τοὺς Μανιχαῖον, Μαρκίωνα καὶ Οὐαλεντίνον βλ. Π. Κ. Χρήστου, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, τ. Β'.].

ἔργων ὀδηγούμενοι, θαυμάζωμεν τὸν τεχνίτην. «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ», φησὶν, «ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται».

4. Εἰ δὲ ἐπιμένοιεν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ λέγοντες, ἀδύνατον εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων τι παραχθῆναι, ἐρώμεθα αὐτούς· ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς ἐπλάσθη, ἢ ἐτέρωθεν ποθεν; Πάντως ἐροῦσιν, ὅτι ἐκ γῆς, καὶ συνομολογήσουσιν. Εἰπάτωσιν οὖν ἡμῖν, πῶς ἐκ γῆς σαρκὸς ἐγένετο φύσις. Ἐκ γῆς γὰρ πηλός, καὶ πλίνθος, καὶ κέραμος, καὶ ὄστρακον ἂν γένοιτο·

10 πῶς οὖν σαρκὸς ἐγένετο φύσις; πῶς ὄστιά, καὶ νεῦμα, καὶ ἄρτηριαί, καὶ πιμελή, καὶ δέρμα, καὶ ὄνυχες, καὶ τρίχες, καὶ ἐκ μιᾶς ὑποκειμένης ὕλης διαφόρων οὐσιῶν ποιότητες; Ἄλλ' οὐκ ἂν δυνηθεῖεν πρὸς ταῦτα διαῖραι σιτόμα ποιέ. Τί δὲ λέγω περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἡμετέρου; Περὶ τοῦ ἄρτου,

15 οὗ καθ' ἑκάστην ἡμέραν σιτούμεθα, εἰπάτωσαν ἡμῖν, πῶς μοιροειδῆς ὢν μεταβάλλεται εἰς αἷμα καὶ φλέγμα καὶ χολήν, καὶ διαφόρους χυμούς. Καὶ ὁ μὲν σιτόχρους πολλάκις ἐστί· τὸ δὲ αἷμα πυρρὸν ἢ μέλαν. Εἰ τοίνυν ταῦτα τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὀρώμενα εἰπεῖν ἡμῖν οὐκ ἂν δύ-

20 ναινιό ποτε, σχολῆ γ' ἂν εἴποιεν περὶ τῶν ἄλλων τοῦ Θεοῦ δημιουργημάτων. Ἄλλ' εἰ καὶ μετὰ ἰσοσύτην τῶν ἀποδείξεων περιουσίαν ἐπιμένοιεν τὴν οἰκείαν φιλονεικίαν κρατύνειν βουλόμενοι, ἡμεῖς μηδὲ οὕτω παυσόμεθα τὰ αὐτὰ πάλιν πρὸς αὐτοὺς λέγοντες· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Τοῦτο γὰρ ἰκανὸν μόνον τὸ ρῆμα πάντας τῶν ἐναντίων τοὺς πύργους καταβαλεῖν, καὶ πάντας τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς ἐξ αὐτῶν τῶν θάθρων ἀνασπάσει· καὶ εἰ βουληθεῖεν ὀφεί ποτε τῆς φιλονεικίας ἀποσχέσθαι, πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν αὐτοὺς χειραγωγῆσαι δυνήσεται.

30 ται. «Ἡ δὲ γῆ ἦν», φησὶν, «κἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος». Τίτος ἔνεκεν, εἶπέ μοι, τὸν μὲν οὐρανὸν φαιδρὸν καὶ ἀπηρι-

ἔργα, ἃς θαυμάζωμεν τὸν δημιουργόν. «Διότι αἱ ἀόρατοι τελειότητες τοῦ Θεοῦ, λέγει ἡ Γραφή, ἀφ' ὅτου ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, βλέπονται καθαρὰ ἐννοούμεναι εἰς τὰ δημιουργήματα»¹⁶.

4. Ἐὰν ὅμως θὰ ἐπιμένουν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας λέγοντες, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ παραχθῇ κάτι ἀπὸ τὸ μηδέν, θὰ ἐρωτήσωμεν αὐτούς· ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀπὸ χῶμα ἢ ἀπὸ τίποτε ἄλλο; Ὅπωςδήποτε θὰ εἰποῦν, ὅτι ἀπὸ χῶμα ἐπλάσθη καὶ θὰ συμφωνήσουν. Ἄς μᾶς εἰποῦν λοιπὸν, πῶς ἀπὸ τὸ χῶμα ἔγινεν ἡ φύσις τῆς σαρκός. Διότι ἀπὸ τὸ χῶμα θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ πηλὸς καὶ πλίνθοι καὶ κεραμίδια καὶ ὄστρακα· πῶς λοιπὸν ἔγινεν ἡ φύσις τῆς σαρκός; πῶς τὰ ὀστά, καὶ τὰ νεῦρα καὶ αἱ ἀρτηρίαι καὶ τὸ λίπος καὶ τὸ δέριμα καὶ τὰ νύχια καὶ αἱ τρίχες, καὶ ἐνῶ ὑπῆρχε μία οὐσία ποιότητες διαφόρων οὐσιῶν; Ἀλλὰ εἰς αὐτὰ δέν θὰ ἠμπορέσουν νὰ ἀπαντήσουν ποτέ. Καὶ διατί λέγω διὰ τὸ ἰδικόν μας σῶμα; Διὰ τὸν ἄρτον, τὸν ὁποῖον καθημερινῶς τρώγομεν, ἃς μᾶς εἰποῦν, πῶς, ἐνῶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα εἶδος, μεταβάλλεται εἰς αἷμα καὶ θερμότητα καὶ χολήν καὶ διαφόρους χυμούς. Καὶ αὐτὸς μὲν ἔχει πολλὰς φορές τὸ χρῶμα τοῦ σιταριοῦ· τὸ αἷμα ὅμως εἶναι κόκκινον ἢ μαῦρον. Ἐὰν λοιπὸν αὐτά, τὰ ὁποῖα καθημερινῶς βλέπομεν ἐνώπιόν μας, δέν θὰ ἠμπορέσουν νὰ μᾶς ἐξηγήσουν ποτέ, βεβαίως πολὺ ὀλιγώτερον δέν θὰ ἠμπορέσουν νὰ εἰποῦν διὰ τὰ ἄλλα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ἐὰν καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσας πολλὰς ἀποδείξεις θὰ ἐπιμένουν, ἐπειδὴ θέλουν νὰ ἐνισχύουν τὴν ἰδικὴν τῶν φιλονεικίαν, ἡμεῖς οὔτε ἔτσι θὰ σταματήσωμεν νὰ λέγωμεν πάλιν τὰ ἴδια πρὸς αὐτούς· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Διότι αὐτὸς μόνον ὁ λόγος εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταρρίψῃ ὅλους τοὺς πύργους τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ ἐκριζώσῃ ἀπὸ αὐτὰ τὰ θεμέλια ὅλους τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμούς· καὶ ἐὰν θὰ θελήσουν ἀργὰ κάποτε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτούς πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀληθείας. «Ἡ δὲ γῆ ἦτο, λέγει, ἀόρατος καὶ ἄμορφος». Διὰ ποῖον λόγον, εἰπέ μου, τὸν μὲν οὐρανὸν ἔκαμε λαμπρὸν καὶ

ομένον παρήγαγε, τὴν δὲ γῆν ἀμόρφωτον ἔδειξεν; Οὐχ ἀ-
 πλῶς οὐδὲ τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλ' ἵνα, ἐν τῷ βελτίονι μέρει
 τῆς κτίσεως μαθὼν αὐτοῦ τὴν δημιουργίαν, μηδὲν ἀμφιδάλ-
 λης λοιπὸν, μηδὲ νομίσῃς δι' ἀσθένειαν δυνάμεως τοῦτο γε-
 5 νέσθαι. Ἄλλως τε καὶ δι' ἕτερον τρόπον ἀμόρφωτον αὐτὴν
 παρήγαγεν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὴ καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ ἡμῶν
 ἐστι, καὶ ἐξ αὐτῆς καὶ γεγόναμεν καὶ τροφόμεθα, καὶ αὐτὴ
 ἡμῖν καὶ πατρὶς καὶ κοινὸς τόφος γίνεται, καὶ πρὸς αὐτὴν
 πάλιν ἐπάνοδος, καὶ τῶν μυρίων ἀγαθῶν δι' αὐτῆς ἀπολαύο-
 10 μεν ἵνα μὴ διὰ τὸ τῆς χρείας ἀναγκαῖον ὑπὲρ τὴν ἀξίαν
 αὐτὴν τιμήσωσι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, δείκνυσί σοι αὐτὴν
 πρότερον ἀμόρφωτον καὶ ἀδιατύπωτον, ἵνα μὴ τῇ φύσει τῆς
 γῆς τὰς ἐξ αὐτῆς εὐεργεσίας λογίσῃ, ἀλλὰ τῷ ταύτην ἐκ τοῦ
 μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντι. Διὰ τοῦτο φησιν· «Ἡ
 15 δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος». Τάχα εὐθύς καὶ ἐκ
 προουμιῶν καιριεῖναμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν τοῖς λεπιοιέ-
 ροις νοήμασι· διὸ προσήκει μέχρι τούτου σιῆσαι τὸν λόγον,
 παρακαλέσαντας ὑμῶν τὴν ἀγάπην μεμνηθῆναι τῶν εἰρημέ-
 των, καὶ αἰεὶ τούτων ἔναυλον ἔχειν τὴν μνήμην, καὶ μετὰ τῆς
 20 αἰσθητῆς τροπέζης, ἐπειδὴν ἐντιεῦθεν ἐξέλθητε, παραιτίθειτε
 καὶ τὴν πνευματικὴν τροπέζαν. Καὶ λεγέτω μὲν τινα τῶν
 ἐνταῦθα λεχθέντων ὁ ἀνὴρ· ἀκουέτω δὲ ἡ γυνή, μανθανέ-
 τωσαν δὲ καὶ οἱ παῖδες, διδασκόμεσθωσαν δὲ καὶ οἱ οἰκέται,
 καὶ ἐκκλησία λοιπὸν γενέσθω ἡ οἰκία, ἵνα φυγαδεύηται μὲν
 25 ὁ διάβολος καὶ δραπειεύῃ ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, καὶ
 ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας· ἐπαναπαύηται δὲ αὐτόθι
 ἢ τοῦ ἁγίου Πνύεματος χάρις, καὶ πᾶσα εἰρήνη καὶ ὁμόνοια
 περιστοιχίζῃ τοὺς ἐνοικοῦντας. Ἐὰν γὰρ τῶν ἤδη πρότερον
 ρηθέντων μνημονεύητε, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα καιθαλλόμενα
 30 προθυμότερον δέξησθε, καὶ ἡμεῖς μετὰ πλείονος τῆς προθυ-
 μίας καὶ τῆς δαφιλείας ἐροῦμεν τὰ ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάρι-

τέλειον, τὴν δὲ γῆν ἐπαρουσίασε χωρὶς μορφὴν; Δὲν ἔχει κάμει οὔτε αὐτὸ τυχαῖα, ἀλλὰ, ἀφοῦ κατανοήσης τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ ἀπὸ τὸ καλύτερον μέρος τῆς κτίσεως, νὰ μὴ ἀμφιβάλλης καθόλου εἰς τὴν συνέχειαν, οὔτε νὰ νομίσης ὅτι αὐτὸ ἔχει γίνεαι ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως δυνάμεως. "Ἀλλωστε καὶ δι' ἄλλον λόγον ἔκαμιν αὐτὴν χωρὶς μορφὴν. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὴ εἶναι καὶ τροφὸς καὶ μητέρα μας, καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἔχομεν πλασθῆ καὶ τρεφόμεθα, καὶ αὐτὴ γίνεται εἰς ἡμᾶς καὶ πατρίδα καὶ κοινὸς τάφος καὶ πρὸς αὐτὴν πάλιν ἐπανερχόμεθα, καὶ ἀπολαμβάνομεν τὰ πάρα πολλὰ ἀγαθὰ διὰ μέσου αὐτῆς· διὰ νὰ μὴ τιμήσῃ αὐτὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀξίαν της, ἐξ αἰτίας τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ὠφελείας της, παρουσιάζει εἰς σὲ αὐτὴν πρῶτα χωρὶς μορφὴν καὶ σχῆμα, διὰ νὰ μὴ ὑπολογίσης εἰς τὴν φύσιν τῆς γῆς τὰς εὐεργεσίας, ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν, ἀλλὰ εἰς ἐκεῖνον, ποὺ ἔφερεν αὐτὴν ἀπὸ τὸ μηδὲν εἰς τὴν ὑπαρξιν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ ἄμορφος». Ἴσως ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐστρέψαμεν τὴν διάνοιάν σας εἰς τὰ βαθύτερα νοήματα· δι' αὐτὸ πρέπει νὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀφοῦ παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας νὰ ἐνθυμῆσθε τὰ λεχθέντα καὶ πάντοτε νὰ ἔχετε ζωηρῶς ἀποτυπωμένα αὐτὰ εἰς τὴν μνήμην σας καὶ μαζὶ μὲ τὸ τραπέζι τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ὅταν θὰ ἀναχωρήσετε ἀπὸ ἐδῶ, νὰ παραθέτετε καὶ τὸ πνευματικόν τραπέζι. Καὶ ἄς λέγῃ μὲν ὁ ἄνδρας μερικὰ ἀπὸ τὰ λεχθέντα ἐδῶ· ἡ δὲ γυναῖκα ἄς ἀκούῃ, ἄς μανθάνουν καὶ τὰ παιδιὰ, ἄς διδάσκωνται ἐπίσης καὶ οἱ ὑπηρέται, καὶ ἄς γίνῃ εἰς τὴν συνέχειαν ἐκκλησία τὸ σπίτι, διὰ νὰ ἀπομακρύνεται μὲν ὁ διάβολος καὶ νὰ δραπετεύῃ ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων καὶ ἐχθρὸς τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας· νὰ ἐπαναπαύεται δὲ εἰς αὐτὸν τὸν χῶρον ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ περιστοιχίζῃ τοὺς ἐνοίκους κάθε εἰρήνη καὶ ὁμόνοια. Διότι ἐὰν ἐνθυμῆσθε ἐκεῖνα, ποὺ ἤδη ἐλέχθησαν προηγουμένως, καὶ ἐκεῖνα ποὺ θὰ σπεύρωμεν ἀργότερα, θὰ δεχθῆτε μὲ μεγαλύτεραν προθυμίαν καὶ ἡμεῖς θὰ εἰποῦμεν ἐκεῖνα, ποὺ χορηγεῖ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, μὲ περισσότεραν προθυμίαν καὶ

ιος χορηγούμενα, ἐπειδὰν ἴδωμεν τῶν ἤδη καταβληθέντων τὴν θλάσιν. Ἐπεὶ καὶ γηπόρος διὰ τὴν ἴδην τὰ σπέρματα φνόμενα, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας περιοκοπῶν τὰς ἀρούρας, ἐτοιμῶς καὶ ἔτιερα καταβάλλειν ἐπείγεται.

- 5 5. Ἰν' οὖν προθυμοτέρους ἡμᾶς ἐργάσησθε, τῶν ἤδη ρηθέντων ἀσφαλῆ τὴν φυλακὴν ἐπιδείξασθε, καὶ μετὰ τῶν ὀρθῶν δογμάτων περὶ τὴν τοῦ βίου ἐπιμέλειαν πολλὴν ποιήσασθε τὴν σπουδὴν. «Δαμνάτω γὰρ», φησί, «τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν»,
 10 καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». ἵνα καὶ ὁ βίος συμφωνῇ τοῖς δόγμασι, καὶ τὰ δόγματα κηρύττῃ τὸν βίον. «Πίστις γὰρ χωρὶς ἔργων νεκρά ἐστὶ, καὶ ἔργα χωρὶς πίστεως νεκρά ἐστὶ». Κἂν γὰρ δόγματα ἔχωμεν ὑγιῆ, βίου δὲ ἀμελῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τῶν δογμάτων.
 15 πάλιν ἂν βίου μὲν ἐπιμελώμεθα, περὶ τὰ δόγματα δὲ χωλεύωμεν, οὐδὲ οὕτως ἔσται τι κέρδος ἡμῖν. Διὸ προσήκει ἐκατέρωθεν ἡμῖν τὴν οἰκοδομὴν ταύτην τὴν πνευματικὴν συνεσφίγγειν. «Πᾶς γὰρ», φησὶν, «ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ».
 20 Ὅρα πῶς οὐ μόνον ἀκούειν ἡμᾶς βούλεται, ἀλλὰ καὶ ποιεῖν, καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείκνυσθαι τὴν ὑπακοήν, καὶ τοῦτον μὲν φρόνιμον ἐκάλεσε, τὸν τὰ ἔργα τοῖς λόγοις ἀκόλουθα ἐπιδεικνύμενον, τὸν δὲ μέχρι τῶν λόγων ἰστιάμενον, μωρὸν ὠνόμασεν εἰκότως. Ὁ γὰρ τοιοῦτος, φησὶν, ἐπὶ τὴν ἄμμον
 25 τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ὠκοδόμησε· διὸ οὐδὲ τὴν προσβολὴν τῶν ἀνέμων ἐνεγκεῖν ἠδυνήθη, ἀλλὰ ταχέως κατέπεσε. Τοιαῦται γὰρ αἱ ράθυμοι ψυχαί, καὶ μὴ ἐπὶ τῆς πέτρας τῆς πνευματικῆς ἐστηριγμέναι· οὐ γὰρ περὶ οἰκοδομῆς νῦν ὁ λόγος καὶ οἰκίας, ἀλλὰ περὶ ψυχῶν ἐστὶ τὸ εἰρημένον, τῶν καὶ ἀπὸ
 30 τοῦ τυχόντιος πειρασμοῦ σάλον ὑπομενουσῶν. Τῷ γὰρ ὀνόματι τοῦ ἀνέμου, καὶ τῆς βροχῆς, καὶ τῶν ποταμῶν, τῶν πειρα-

11. Ματθ. 5, 16.

12. Ἰακ. 2, 26.

13. Ματθ. 7, 24.

14. Βλ. Ματθ. 7, 1 - 27.

άφθονίαν, ὅταν ἰδοῦμεν τὴν βλάστησιν ἐκείνων, ποῦ ἤδη ἐσπείραμεν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ γεωργὸς ὅταν ἰδῆ νὰ φυτρώνουν οἱ σπόροι, ἐξετάζων μὲ πολλὴν προθυμίαν τὰ χωράφια, σπεύδει γρήγορα νὰ σπείρῃ καὶ ἄλλους σπόρους.

5. Διὰ νὰ μᾶς κάνετε λοιπὸν περισσότερον προθύμους, νὰ φυλάξετε μὲ ἀκρίβειαν τὰ λεχθέντα μέχρι τώρα καὶ μαζί μὲ τὰς ὀρθὰς διδασκαλίας, νὰ προσπαθήσετε πολὺ διὰ τὴν ἀρετὴν εἰς τὴν ζωὴν σας. «Ἄς λάμπῃ λοιπὸν, λέγει, τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἰδοῦν τὰ καλὰ σας ἔργα, καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας, ποῦ εἶναι στοὺς οὐρανοὺς»¹¹. Διὰ νὰ συμφωνῆ καὶ ὁ τρόπος ζωῆς μὲ τὰς διδασκαλίας τῆς πίστεως καὶ αἱ διδασκαλίας νὰ διακηρῦσσουν τὸν τρόπον ζωῆς. «Διότι ἡ πίστις χωρὶς τὰ ἔργα εἶναι νεκρά, καὶ τὰ ἔργα χωρὶς τὴν πίστιν εἶναι νεκρά»¹². Διότι καὶ ἂν ἀκόμη πιστεύωμεν εἰς τὰ ὀρθὰ δόγματα τῆς πίστεως, ἀλλὰ δὲν φροντίζωμεν διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας, δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσουν καθόλου τὰ δόγματα. Ἄν πάλιν φροντίζωμεν μὲν διὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς μας, εἴμεθα ὅμως ἀτελεῖς ὡς πρὸς τὰ δόγματα, οὔτε ἔτσι θὰ ἔχωμεν κάποιο κέρδος. Διὰ τοῦτο πρέπει καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη νὰ περισφίγγεται ἡ πνευματικὴ αὐτὴ οἰκοδομὴ. «Διότι καθένας, λέγει, ποῦ ἀκούει τὰ λόγια μου αὐτὰ καὶ τὰ ἐκτελεῖ, θὰ ἐξομοιωθῆ μὲ ἄνδρα φρόνιμον»¹³. Πρόσεχε πῶς δὲν θέλει μόνον νὰ ἀκούωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκτελοῦμεν καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μὲ ἔργα τὴν ὑπακοὴν μας· καὶ ὠνόμασε μὲν φρόνιμον αὐτόν, ποῦ ἐπιδεικνύει ἔργα σύμφωνα μὲ τὰ λόγια, ἐκεῖνον ὅμως, ποῦ περιορίζεται μόνον εἰς τὰ λόγια, ὠνόμασεν ἀνόητον¹⁴ καὶ εὐλόγως. Διότι αὐτός, λέγει, ἔκτισε τὸ σπίτι του ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον· δι' αὐτὸ οὔτε τὸ φύσημα τῶν ἀνέμων ἠμπόρεσε νὰ ἀντέξῃ, ἀλλὰ σύντομα κατέρρευσε. Τέτοια λοιπὸν εἶναι αἱ ἀδιάφοροι ψυχαὶ καὶ δὲν εἶναι στηριγμέναι ἐπάνω εἰς τὴν πνευματικὴν πέτραν· διότι ὁ λόγος δὲν γίνεται ἐδῶ διὰ τὴν οἰκοδομὴν καὶ τὸ σπίτι, ἀλλὰ ἀναφέρεται τὸ λεχθὲν εἰς τὰς ψυχάς, αἱ ὁποῖαι καὶ ἀπὸ τυχαῖον πειρασμὸν ὑφίστανται ταραχὴν. Διότι μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνέμου, τῆς βροχῆς καὶ

ομῶν ἡμῖν τὴν ἐπαγωγὴν ἠνίξαιτο, ὁ γὰρ σιερρός καὶ ἐ-
 γρηγορῶς καὶ νήφων ταύτη μᾶλλον ἰσχυρότερος γίνεται καὶ
 ὄσω τὰ τῆς θλίψεως ἐπιτείνεται, τοσοῦτω καὶ τὰ τῆς ἀν-
 δρείας αὖξεται ὁ δὲ ράθυμος καὶ ἀναπεπιωκῶς, κἂν βραχεῖά
5 τις αὖρα πειρασμοῦ προσπέσῃ, εὐθέως σαλεύεται καὶ κατα-
 πίπτει, οὐ παρὰ τὴν τῶν πειρασμῶν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν
 τῆς προαιρέσεως ἀσθένειαν. Διὸ χρὴ νήφειν καὶ ἐγρηγο-
 ρεῖναι, καὶ πρὸς πάντα παρεσκευασμένους εἶναι, ἵνα καὶ ἐν
 τῇ ἀνέσει συγκεκροτημένοι ὦμεν, καὶ ἐν ταῖς ἐπαγομέναις
10 θλίψεσι νήφωμεν, καὶ πολλὴν τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξώ-
 μεθα, διηνεκῶς τὴν εὐχαριστίαν ἀναπέμποντες τῷ φιλανθρώ-
 πῳ Θεῷ. Ἄν οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, πολλῆς
 ἀπολαυσόμεθα τῆς ἄνωθεν ροπῆς, καὶ οὕτω δυνησόμεθα
 καὶ τὸν παρόντα βίον ἀσφαλῶς διαπερᾶν, καὶ πρὸς τὴν μέλ-
15 λουσαν ζωὴν, πολλὴν ἑαυτοῖς προαποτίθεσθαι τὴν παρηγοίαν
 ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τῶν ποταμῶν, ὑπενόησε τὴν ἐπίθεσιν τῶν πειρασμῶν. Διότι ὁ σταθερὸς καὶ ὁ ἄγρυπνος καὶ ὁ νηφάλιος γίνεται ἔτσι πολὺ ἰσχυρότερος· καὶ ὅσον ἐντείνεται ἡ θλίψις καὶ τὰ ἀκόλουθά της, τόσον αὐξάνει καὶ ἡ ἀνδρεία. Ὁ ἀδιάφορος ὅμως καὶ ὁ δειλός, καὶ ἂν ἀκόμη φυσήξῃ ἐλαχίστη αὔρα πειρασμοῦ, ἀμέσως κλονίζεται καὶ πίπτει ἐντελῶς, ὄχι ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς θελήσεώς του. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι καὶ προετοιμασμένοι δι' ὅλα, ὥστε καὶ εἰς τὴν ἄνεσιν νὰ εἴμεθα καλὰ ἐξασκημένοι καὶ εἰς τὰς ἐπερχομένας θλίψεις νὰ εἴμεθα νηφάλιοι, καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διαρκῶς ἐκφράζοντες τὴν εὐχαριστίαν μας πρὸς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν. Ἐὰν ἔτσι ρυθμίζωμεν τὰ ἰδικά μας, θὰ ἀπολαύσωμεν κατὰ πολὺ τὴν ἐνίσχυσιν ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ζήσωμεν μὲ ἀσφάλειαν καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ἀπὸ τώρα νὰ ἐξασφαλίσωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας μεγάλην παρρησίαν· τὴν ὁποίαν εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'
(Γεν. 1, 1-5)

Εἰς τὰ ὑπόλοιπα τοῦ, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», ἕως τοῦ, «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα μία».

1. Θησαυρῷ τινι προσέοικεν ἡ τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγνωσις. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖθεν τις κἂν μικρὸν ψῆγμα λαβεῖν δυνηθείη, πολὺν ἑαυτῷ τὸν πλοῦτον ἐργάζεται· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς θείας Γραφῆς, καὶ ἐν βραχείᾳ λέξει πολλὴν ἔσιν εὐρεῖν τῶν νοημάτων τὴν δύναμιν, καὶ ἄφατον τὸν πλοῦτον, Καὶ οὐ θησαυρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ πηγὴν μιμεῖται τὰ θεῖα λόγια, δαψιλῆ τὰ νάματα ἀναβλύζουσαν, καὶ πολλὴν ἔχουσαν τὴν ἐπιρροήν· καὶ τοῦτο δι' αὐτῶν τῶν ἔργων χυρὸς ἅπαντες μεμαθήκαμεν. Τῶν γὰρ προοιμίων ἀρξάμενοι τοῦ τῆς κτίσεως βιβλίου εἰς τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», πᾶσαν τὴν διδασκαλίαν ἐτελειώσαμεν, καὶ οὐδὲ οὕτω τὸ πᾶν καταλαβεῖν ἐξισχύσαμεν. Πολλὴ γὰρ ἔστι τοῦ θησαυροῦ ἡ περιουσία, καὶ τῶν ναμάτων τῆς πηγῆς ταύτης τῆς πνευματικῆς ἡ δαψίλεια. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ ἡμεῖς τοῦτο πεπόνθαμεν καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν κατὰ δύναμιν τὴν ἑαυτῶν τὰ ἐντεῦθεν νάματα ἐξήντησαν, καὶ οἱ μεθ' ἡμῶν πάλιν τοῦτο ποιῆσαι ἐπιχειρήσουσι, καὶ οὐδὲ οὕτω κενῶσαι δυνησονται τὸ πᾶν· ἀλλ' αὖξεται τὰ τῆς ἐπιρροῆς, καὶ ἐπιδίδωσι τὰ νάματα. Τοιαύτη γὰρ τῶν ναμάτων τῶν πνευματικῶν ἡ φύσις· ὅσῳ ἂν τις μετὰ δαψιλείας τὰ ἐντεῦθεν ἀρῶσθαι βουληθῆ νάματα, τοσοῦτω μᾶλλον ἀναβλύζει, καὶ ἐπιδίδωσιν ἢ χάρις ἢ πνευματικὴ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω. Ὁ

ΟΜΙΛΙΑ Γ΄ (Γεν. 1, 1-5).

Εἰς τὰ ὑπόλοιπα τοῦ, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», ἕως τοῦ, «Καὶ ἐγένεε βράδυ, καὶ ἐγένεε πρωί, ἡμέρα πρώτη».

1. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἁγίων Γραφῶν ὁμοιάζει μὲ κάποιον θησαυρόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν κανεῖς ἡμπορέσῃ νὰ λάβῃ ἀπὸ ἐκεῖ ἕστω ἓνα μικρὸν τεμάχιον, φέρει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ μεγάλου πλοῦτον, ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ εἰς τὴν μικρὰν λέξιν εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρῃ μεγάλην δύναμιν νοημάτων καὶ ἀνεκφραστον πλοῦτον. Καὶ ὄχι μόνον μὲ θησαυρόν, ἀλλὰ τὰ θεῖα λόγια παρομοιάζονται καὶ μὲ πηγὴν, ἡ ὁποία ἀναβλύζει ἄφθονα ὕδατα καὶ ἔχει μεγάλην ὀρμητικότητα. Καὶ αὐτό ἔχομεν μάθει ὅλοι χθὲς μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Διότι ἐνῶ ἤρχισαμεν ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ βιβλίου τῆς δημιουργίας, ἐτελειώσαμεν ὅλην τὴν διδασκαλίαν εἰς τό, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ οὔτε ἔτσι ἡμπορέσαμεν νὰ κατανοήσωμεν τὰ πάντα. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ περιουσία τοῦ θησαυροῦ καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ὑδάτων τῆς πνευματικῆς αὐτῆς πηγῆς. Καὶ μὴ παραξενεύεσαι, ἐὰν ἡμεῖς ἔχωμεν πάθει αὐτό. Καὶ οἱ ζήσαντες πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς, ὅσον ἡμποροῦσαν, ἤντλησαν τὰ ὕδατα ἀπὸ τὴν πηγὴν αὐτὴν, καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ θὰ ζήσουν μετὰ ἀπὸ ἡμᾶς, θὰ ἐπιχειρήσουν νὰ κάμουν πάλιν αὐτό, καὶ οὔτε ἔτσι θὰ ἡμπορέσουν νὰ τὰ ἀδειάσουν ἐντελῶς· ἀλλὰ αὐξάνεται ἡ ὀρμητικότης καὶ πληθύνονται τὰ ὕδατα. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις τῶν πνευματικῶν ὑδάτων· ὅσον θὰ θελήσῃ κανεῖς νὰ ἀντλήσῃ μὲ ἀφθονίαν τὰ ὕδατα ἀπὸ ἐδῶ, τόσον περισσότερον ἀναβλύζει καὶ αὐξάνει ἡ πνευματικὴ χάρις. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, «Ἐὰν κάποιος διψᾷ, ἄς ἔλθῃ πρὸς ἐμέ καὶ ἄς πίνῃ. Ἐκεῖνος, ποῦ πιστεύει

πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζωῆς», τὸ δαψιλὲς τῶν ναμάτων ἡμῖν ἐμφαίνων. Ἐπεὶ οὖν τοιαύτη τῶν ναμάτων τῶν πνευματικῶν ἡ φύσις, φέρε ἔκαστος ἡμῶν τὰ ἀγγεῖα τῆς 5 διανοίας μετὰ δαψιλείας προσενέγκωμεν, ἵνα πληρώσαντες αὐτά, οὕτως ἐπανέλθωμεν. Ὅταν γὰρ ἴδῃ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις πόθον ζέοντα, καὶ διεγρηγομένην διάνοιαν, πλουοῖαν τὴν παρ' ἑαυτῆς δωρεῖται χάριν. Ἀποσιήσαντες τοίνυν ἑαυτοὺς πάντων τῶν βιωτικῶν, καὶ τὰς φροντίδας τῶν ἀκαν- 10 θῶν δίκην συμπνίγειν δυναμένας, τὸν ἡμέτερον λογισμὸν ἐκτέμνοντες, ὅλην ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν μετασιήσωμεν εἰς τὴν τῶν πνευματικῶν ἐπιθυμίαν, ἵνα πολλὴν ἐντεῦθεν δεξάμενοι τὴν ὠφέλειαν, καὶ κερδάναντιές τι μέγα καὶ γενναῖον, οὕτως ἐξέλθωμεν. Ἄλλ' ἵνα σαφέστερος ὑμῖν ὁ λόγος γένηται, 15 μικρὰ τῶν χθὲς εἰρημένων ὑπομνήσωμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἵν' οὕτω, καθάπερ σῶμα ἓν, καὶ τὰ σήμερον μέλλοντα ρηθήσεσθαι συνάψωμεν τοῖς χθὲς εἰρημένοις. Ἐδείκνυμεν γὰρ χθὲς, καθάπερ μέμνησθε, πῶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς διηγοῦμενος ἡμῖν τῶν στοιχείων τούτων τῶν δρωμένων τὴν δη- 20 μιουργίαν ἔλεγεν, ὅτι «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος»· καὶ ἐδιδάσκομεν ὑμᾶς τὴν αἰτίαν τίνος ἔνεκεν καὶ διὰ τί οὕτω τὴν γῆν παρήγαγεν ἀμόρφωτον καὶ ἀδιατύπωτον, καὶ οἶμαι ὑμᾶς ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας κατέχειν ἀναγκαῖον οὖν 25 σήμερον τοῖς ἀκολούθως εἰρημένοις ἐπεξελθεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος», διδάσκει ἡμᾶς ἀκριβῶς, πόθεν ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, φάσκων «Καὶ σκότιος ἐπάνω τῆς ἀθύσσου, καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρειτο ἐπάνω τοῦ ὕδατος». Σκόπει μοι ἐνταῦθα τοῦ μα- 30 καρίου προφήτου τὸ ἀπέριτον, καὶ ὅπως οὐ πάντα κατὰ μέρος διηγεῖται τὰ δημιουργηθέντα, ἀλλὰ τὰ συνεκτικώτατα

εἰς ἐμένα, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, θὰ τρέξουν ἀπὸ τὴν κοι-
λίαν τοῦ ποταμοῦ ὕδατος πνευματικοῦ»¹, παρουσιάζων εἰς
ἡμᾶς τὴν ἀφθονίαν τῶν ὑδάτων. Ἐπειδὴ λοιπὸν τέτοια
εἶναι ἡ φύσις τῶν πνευματικῶν ὑδάτων, ἐμπρὸς ἃς προσ-
κομίσωμεν ὁ καθένας μας μὲ ἀφθονίαν τὰ δοχεῖα τῆς
διανοίας, ὥστε ἀφοῦ γεμίσωμεν αὐτά, νὰ ἐπιστρέψωμεν
ἔτσι εἰς τὰ σπίτια μας. Διότι ὅταν ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
ματος ἰδῆ θερμὸν πόθον καὶ ἄγρυπνον διάνοιαν, χορηγεῖ
πλουσίαν τὴν χάριν τῆς. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπομακρύνωμεν τοὺς
ἐαυτοὺς μας ἀπὸ ὅλα τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ τὰς φρον-
τίδας, αἱ ὁποῖαι ἡμποροῦν, ὡσὰν ἀγκάθια, νὰ μᾶς συνθλί-
βουν, ἀποκόπτοντες τὴν ἰδικὴν μας σκέψιν, ἃς μεταφέρω-
μεν ὅλην τὴν διάνοιάν μας εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πνευμα-
τικῶν ἀγαθῶν, διὰ νὰ ἐξέλθωμεν ἔτσι, ἀφοῦ δεχθοῦμεν
ἀπὸ ἐδῶ μεγάλην ὠφέλειαν καὶ κερδίσωμεν κάτι τὸ ση-
μαντικὸν καὶ μέγα. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ σαφέστερος εἰς σᾶς
ὁ λόγος, ἃς ὑπενθυμίσωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας ὀλίγο
ἀπὸ τὰ λεχθέντα χθές, ὥστε ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς ἓνα σῶμα,
νὰ συνδέσωμεν αὐτά, ποὺ πρόκειται νὰ λεχθοῦν σήμερα,
μὲ ἐκεῖνα, ποὺ ἐλέχθησαν χθές. Ἐδείξαμεν λοιπὸν χθές,
ὅπως ἀκριβῶς ἐνθυμεῖσθε, πῶς ὁ μακάριος Μωυσεῆς, διη-
γούμενος εἰς ἡμᾶς τὴν δημιουργίαν τῶν ὀρατῶν αὐτῶν
στοιχείων, ἔλεγεν ὅτι «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ
Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ
ἄμορφος»· καὶ σᾶς ἐδιδάξαμεν διὰ ποίαν αἰτίαν καὶ διὰ
ποῖον σκοπὸν ἐδημιούργησεν ἔτσι τὴν γῆν χωρὶς μορφήν
καὶ σχῆμα καὶ νομίζω, ὅτι σεῖς γνωρίζετε ὅλα μὲ ἀκρίβειαν.
Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐξηγήσωμεν σήμερα τὰ λεγόμενα
εἰς τὴν συνέχειαν. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶπεν, «Ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀό-
ρατος καὶ ἀσχημάτιστος», μᾶς διδάσκει μὲ ἀκρίβειαν, ἀπὸ
ποίαν αἰτίαν ἦτο ἀόρατος καὶ ἀσχημάτιστος, λέγων· «Καὶ
σκοτάδι ὑπῆρχεν ἐπάνω εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ τὸ Πνεῦμα
τοῦ Θεοῦ ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Ἐξέτασε, παρα-
καλῶ, τὴν ἀπλότητα ἐδῶ τοῦ μακαρίου προφήτου, καὶ πῶς
δέν διηγεῖται ξεχωριστὰ ὅλα τὰ δημιουργηθέντα, ἀλλὰ ἀ-
φοῦ μᾶς ἐδίδαξε τὰ περισσότερον σημαντικὰ στοιχεῖα καὶ

τῶν οιοιχείων ἡμᾶς διδάξας, καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς μνημο-
νεύσας, τὰ ἄλλα παραλιμπάνει. Οὐδαμοῦ γὰρ εἰπὼν τῶν ὑ-
δάτων τὴν δημιουργίαν, φησί· «Καὶ σκότιος ἐπάνω τῆς ἀ-
θύσσου, καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρειτο ἐπάνω τοῦ ὕδατος». Τοῦ-
5 το γὰρ ἦν τὸ καλύπτιον τῆς γῆς τὸ πρόσωπον, τὸ σκότιος λέ-
γω, καὶ ἡ ἀθύσσος τῶν ὑδάτων. Ἐμάθομεν ἐντιεῦθεν, ὅτι
ἅπαν τὸ ὄρώμενον ἀθύσσος ἦν ὑδάτων σκότιω κεκαλυμμένη,
καὶ ἐδεῖτο τοῦ σοφοῦ δημιουργοῦ, ὥστε πᾶσαν ταύτην τὴν
ἀμορφίαν ἐξελεῖν, καὶ εἰς εὐκοσμίαν τινὰ τὰ πάντα ἀγαγεῖν.
10 «Καὶ σκότιος», φησί, «ἐπάνω τῆς ἀθύσσου, καὶ Πνεῦμα Θε-
οῦ ἐπεφέρειτο ἐπάνω τοῦ ὕδατος». Τί θούλειται τοῦτο τὸ εἰρη-
μένον; «Πνεῦμα», φησί, «Θεοῦ, ἐπεφέρειτο ἐπάνω τοῦ ὕδα-
τος». Ἐμοὶ δοκεῖ τοῦτο σημαίνειν, ὅτι ἐνέργειά τις ζωικὴ
προσῆν τοῖς ὕδασι, καὶ οὐκ ἦν ἀπλῶς ὕδωρ ἐσιῶς καὶ ἀκί-
15 νητον, ἀλλὰ κινούμενον, καὶ ζωικὴν τινὰ δύναμιν ἔχον. Τὸ
γὰρ ἀκίνητον πάντη ἀχρησιον· τὸ δὲ κινούμενον, πρὸς πολλὰ
ἐπιτήδειον.

2. Ἰν' οὖν διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι τὸ ὕδωρ τοῦτο τὸ πολὺ καὶ
ἀμήχανον, τινὰ δύναμιν ἔχει ζωικὴν, διὰ τοῦτό φησι· «Καὶ
20 Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρειτο ἐπάνω τοῦ ὕδατος». Τοῦτο δὲ οὐχ
ἀπλῶς προλαβοῦσα λέγει ἡ θεία Γραφή· ἀλλ' ἐπειδὴ προϊ-
οῦσα μέλλει διηγεῖσθαι ἡμῖν, ὅτι καὶ ζῶα ἐκ τούτων τῶν ὑ-
δάτων κατὰ πρόσταγμα τοῦ τῶν ἀπάντων δημιουργοῦ παρή-
χθη, διὰ τοῦτο ἐντιεῦθεν ἤδη διδάσκει τὸν ἀκροατὴν, ὅτι οὐχ
25 ἀπλῶς ὕδωρ ἦν συνεσιός, ἀλλὰ κινούμενον, καὶ διατρέχον,
καὶ τὰ πάντα ἐπικλύζον. Ἐπεὶ οὖν πολλὴ κατεκέχυτο παντὸς
τοῦ ὄρωμένου ἢ ἀμορφία, προσέταξεν ἀοισιοτέχνης Θεός,
καὶ τὰ τῆς ἀμορφίας διεσκεδάσθη, καὶ τὸ κάλλος τοῦτο τὸ
ἀμήχανον τοῦ φωτὸς τοῦ ὄρωμένου παραχθέν, τὸ τε σκότιος
30 ἀπήλασε τὸ αἰσθητόν, καὶ τὰ πάντα καινήγασε. «Καὶ εἶπε»,
φησί, «ὁ Θεός, γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς». Εἶπε, καὶ
ἐγένετο· ἐκέλευσε, καὶ τὸ μὲν σκότιος ἐφυγαδεύθη, τὸ δὲ φῶς
παρήχθη. Εἶδες δύναμιν ἄφατον; Ἄλλ' οἱ τῆ πλάνη προ-

ἀνέφερε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, παραλείπει τὰ ἄλλα. Διότι ἐνῶ δὲν εἶπε πουθενὰ διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ὑδάτων, λέγει· «Καὶ σκοτάδι ὑπῆρχεν ἐπάνω εἰς τὴν ἄβυσσον, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Αὐτὸ βεβαίως ἐσκέπαζε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, δηλαδή τὸ σκοτάδι καὶ ἡ ἄβυσσος τῶν ὑδάτων. Ἐκ τῆς ἐδῶ ἐμάθαμεν, ὅτι κάθε τι τὸ ὀρατὸν ἦτο ἄβυσσος ὑδάτων, ἡ ὁποία ἐσκεπάζετο ἀπὸ σκοτάδι, καὶ ἐχρειάζετο τὸν πάνσοφον δημιουργόν, διὰ νὰ ἀφαιρέσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν ἀμορφίαν καὶ νὰ φέρῃ τὰ πάντα εἰς κάποιαν τάξιν. | «Καὶ σκοτάδι ὑπῆρχε, λέγει, ἐπάνω εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Τί θέλουν νὰ εἰποῦν αὐτὰ τὰ λόγια; «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, λέγει, ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». Μοῦ φαίνεται, ὅτι αὐτὸ σημαίνει, ὅτι εἰς τὰ ὕδατα ὑπῆρχεν ἐπὶ πλέον κάποια ζωτικὴ ἐνέργεια καὶ δὲν ἦσαν ἀπλῶς ὕδατα στάσιμα καὶ ἀκίνητα, ἀλλὰ κινούμενα καὶ ἔχοντα κάποιαν ζωτικὴν δύναμιν. Διότι τὸ ἀκίνητον εἶναι παντελῶς ἄχρηστον, τὸ κινούμενον ὅμως εἶναι ἰκανὸν διὰ πολλὰ πράγματα.

2. Διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ λοιπὸν, ὅτι τὸ ὕδωρ αὐτὸ, τὸ πολὺ καὶ ἀπερίγραπτον, ἔχει κάποιαν ζωτικὴν δύναμιν, δι' αὐτὸ λέγει· «Καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐφέρετο ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα». | Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ λέγει τυχαῖα εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ Ἁγία Γραφή· ἀλλὰ ἐπειδὴ προχωροῦσα πρόκειται νὰ μᾶς διηγηθῇ, ὅτι ἀπὸ τὰ ὕδατα αὐτὰ καὶ ζωὰ ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ δημιουργοῦ τοῦ σύμπαντος, δι' αὐτὸ ἀπὸ ἐδῶ ἤδη διδάσκει τὸν ἀκροατὴν, ὅτι δὲν ἦτο ἀπλῶς ὕδωρ στάσιμον, ἀλλὰ κινούμενον καὶ ἔρρεε παντοῦ καὶ κατέκλυζε τὰ πάντα. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχεν ἀπλωθῇ παντοῦ ἢ ἀμορφία ὅλων τῶν ὀρατῶν, ἐπρόσταξεν ὁ ἄριστος τεχνίτης, ὁ Θεός, καὶ διελύθη ἡ ἀμορφία καὶ τὸ κάλλος αὐτὸ τὸ ἔκτακτον τοῦ ὀρατοῦ φωτὸς ἀφοῦ ἐδημιουργήθη, καὶ τὸ αἰσθητὸν σκοτάδι ἀπεμάκρυνε καὶ τὰ πάντα ἐγένεσε φῶς. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός, νὰ γίνῃ φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς». Εἶπε, καὶ ἐγένετο· διέταξε, καὶ τὸ μὲν σκοτάδι διελύθη, τὸ δὲ φῶς παρήχθη. Εἶδες ἀνέκφραστον δύναμιν; Ἀλλὰ

καιειλημμένοι οὐ προσέχοντες τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν εἰρημένων,
 οὐδὲ ἀκούοντες τοῦ μακαρίου Μωϋσέως λέγοντος· «Ἐν ἀρχῇ
 ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· καὶ τότε ἐπά-
 γοντος· «Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος», διὰ τὸ
 5 σκότιω καὶ τοῖς ὕδασι κεκαλύφθαι· οὕτω γὰρ ἔδοξε τῷ Δεσπό-
 τη ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν παραγαγεῖν· φασὶν ὅτι προὔπεκειτο ἡ
 ὕλη, καὶ τὸ σκότιος προὔπηρχε. Τί ταύτης τῆς ἀνοίας χειρὸν
 γένοιτ' ἄν; Ἀκούεις ὅτι «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν
 οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο τὰ ὄντα,
 10 καὶ λέγεις ὅτι προὔπηρχεν ἡ ὕλη; Καὶ τίς ἀνάσχοιτο τοσαύ-
 τῆς παροινίας τῶν νοῦν ἐχόντων; Μὴ γὰρ ἄνθρωπός ἐστιν
 ὁ δημιουργῶν, ἵνα δεηθῆ τινος ὑποκειμένου, καὶ οὕτω τὰ
 τῆς τέχνης ἐπιδείξηται; Θεὸς ἐστιν, ᾧ πάντα εἶκει, λόγῳ
 καὶ προσιάγμαι δημιουργῶν. Ὅρα γάρ, εἶπε μόνον, καὶ
 15 παρήχθη τὸ φῶς, καὶ παρεχώρησε τὸ σκότιος. «Καὶ διεχώ-
 ρισεν ὁ Θεὸς ἀναμέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀναμέσον τοῦ σκότους».
 Τί ἐστὶ «Διεχώριση»; Ἐκάσιω ἰδίαν χώραν ἀπένειμε, κα-
 τάλληλον καιρὸν ἀφώρισε. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο γέγονε, τότε λοι-
 πὸν ἑκάσιω τὴν ἀρμόζουσαν προσηγορίαν ἐπιτίθησιν. «Ἐκά-
 20 λεσε γάρ», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότιος
 ἐκάλεσε νύκτα». Εἶδες διαίρεσιν ἀρίστην, καὶ δημιουργίαν
 θαυμασιήν, καὶ πάντα λόγον ὑπερβαίνουσαν, λόγῳ μόνῳ καὶ
 ἐπιτάγμαι γινομένην; Εἶδες πόση τῇ συγκαταθάσει ὁ μα-
 κάριος οὗτος προφήτης ἐχρήσατο, μᾶλλον δὲ ὁ φιλόανθρω-
 25 πος Θεὸς διὰ τῆς τοῦ προφήτου γλώττης παιδεύων τὸ τῶν
 ἀνθρώπων γένος, εἰδέναι τῶν γινομένων τὴν τάξιν, καὶ
 τίς ὁ τοῦ παντός δημιουργός, καὶ ὅπως ἕκαστον παρήχθη,
 Ἐπειδὴ γὰρ ἔτι ἀτελέστερον διέκειτο τὸ τῶν ἀνθρώπων γέ-
 νος, καὶ οὐκ ἠδύνατο τῶν τελειοτέρων συνιέναι τὴν κατανόη-
 30 σιν, διὰ τοῦτο πρὸς τὴν τῶν ἀκούοντων ἀουθένειαν τὸ Πνεῦμα

οί προκατειλημμένοι από τὴν πλάνην χωρὶς νὰ προσέχουν τὴν συνέχειαν τῶν λεχθέντων, οὔτε νὰ ἀκούουν τὸν μακάριον Μωυσῆ, ποὺ λέγει· «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· καὶ ὕστερα ἐπρόσθεσεν· «Ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ ἀσχημάτιστος», ἐπειδὴ εἶχε σκεπασθῆ ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὰ ὕδατα, διότι ἔτσι ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Θεὸν νὰ κατασκευάσῃ αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ἰσχυρίζονται ὅτι προὔπηρχε καὶ ἡ ὕλη καὶ τὸ σκοτάδι. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν αὐτὴν; Ἀκούεις ὅτι «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ μηδὲν ἐδημιουργήθησαν τὰ ὄντα, καὶ λέγεις ὅτι προὔπηρχεν ἡ ὕλη; Καὶ ποῖος ἀπὸ τοὺς ἔχοντας νοῦν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἀνεχθῆ τόσον μεγάλην παραφροσύνην; Μήπως λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ δημιουργὸς, διὰ νὰ χρειασθῆ κάποιαν οὐσίαν ὡς βάσιν καὶ ἔτσι νὰ ἐπιδείξῃ τὰ ἔργα τῆς τέχνης του; Ὁ Θεὸς εἶναι, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ πάντα ὑπακούουν, ποὺ δημιουργεῖ μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν. Διότι πρόσεχε, εἶπε μόνον, καὶ ἔγινε τὸ φῶς, καὶ ὑπεχώρησε τὸ σκοτάδι. «Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι». Τί σημαίνει, «Διεχώρισεν»; Εἰς τὸν καθένα ἔδωσεν ἰδιαιτέρον τρόπον, προσδιώρισεν τὸν κατάλληλον χρόνον. Καὶ ὅταν εἶχε γίνῃ αὐτό, τότε ἔδωσεν εἰς τὸ καθένα τὴν κατάλληλον ὀνομασίαν. «Ὦνόμασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκοτάδι ὠνόμασε νύκτα». Εἶδες ἀρίστην διάκρισιν καὶ θαυμαστὴν δημιουργίαν, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε λογικὴν καὶ ἡ ὁποία ἔγινε μόνον μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν; Εἶδες πόσῃν συγκατάβασιν ἐχρησιμοποίησεν ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, μᾶλλον δὲ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς διὰ μέσου τῆς γλώσσης τοῦ προφήτου διδάσκων τὸ ἀνθρώπινον γένος, νὰ γνωρίζῃ τὴν τάξιν τῶν δημιουργημάτων, καὶ ποῖος εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος καὶ πῶς ἐδημιουργήθη τὸ καθένα; Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἦτο ἀκόμη ἀτελέστερον καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ κατανοήσῃ τὰ τελειότερα, δι' αὐτὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀφοῦ ἐκίνησε τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου σύμφωνα μὲ τὴν

τὸ ἅγιον τὴν τοῦ προφήτου γλῶττιαν κινήσαν οὕτως ἅπαντα ἡμῖν διαλέγεται. Καὶ ἵνα μάθῃς διὰ τὸ ἀτιελὲς τῆς ἡμέτερας διανοίας ταύτη ἐχρήσαιο τῇ συγκαιαβάσει τῆς διηγήσεως, ἴδρα τὸν τῆς βρονηῆς υἱόν, ὅτε πρὸς ἀρειτὴν ἐπέδωκε

5 τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, οὐκέτι ταύτην ἐρχόμενον τὴν ὁδόν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν διδασκαλίαν ἄγοντα τοὺς ἀκροωμένους. Εἰπὼν γάρ, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος», ἐπήγαγεν· «Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς

10 τὸν κόσμον». Καθάπερ γὰρ ἐνιαῦθα τὸ φῶς τοῦτο τὸ αἰσθητόν, τῷ προσιάγματι τοῦ Δεσπότου παραχθέν, τὸ σκότιος τοῦτο τὸ ὁρώμενον ἀπέκρυπεν, οὕτω καὶ τὸ νοητὸν φῶς τῆς πλάνης τὸ σκότιος ἀπήλασε, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοὺς πλανωμένους ἐχειραγώγησε.

15 3. Δεξώμεθα οὖν μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ παρὰ τῆς θείας Γραφῆς διδάγματα, καὶ μὴ ἀντιβλέπωμεν τῇ ἀληθείᾳ, μηδὲ τῷ σκότει παραμένωμεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ φῶς ἐπειγώμεθα, καὶ ἄξια τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἡμέρας διαπρατιώμεθα ἔργα, καθάπερ καὶ Παῦλος παραινεῖ λέγων· Ὡς ἐν

20 ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, καὶ μὴ ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ σκότους». «Καὶ ἐκάλεσε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότιος ἐκάλεσε νύκτα». Ἄλλ' ὁ μικροῦ ἡμᾶς παρέδραμεν, ἀναγκαῖον τοῦτο ἐπαναλαβεῖν πάλιν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «γεννηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς», ἐπήγαγε· «Καὶ

25 εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι καλόν». Θεά μοι, ἀγαπητέ, ἐνιαῦθα, πόση ἢ συγκαιαβάσις τῶν ρημάτων. Τί οὖν, πρὶν ἢ γενέσθαι οὐκ ἤδει, ὅτι καλόν, ἀλλὰ μετὰ τὸ παραχθῆναι ἢ ὄψις ἔδειξε τῷ δημιουργῷ τὸ κάλλος τοῦ παραχθέντιος. Καὶ τίς ἂν εἴποι τοῦτο τῶν νοῦν ἐχόντων; Εἰ γὰρ ἄνθρωπος τέχνη τινὶ ἐρ-

30 γαζόμενος, καὶ πρὶν ἢ κατασκευάσῃ τὸ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργούμενον, καὶ πρὶν ἢ μορφώσῃ, οἶδε τὴν χρεῖαν, εἰς ἣν

2. Ἰω. 1, 1. 9.

3. Ρωμ. 13, 13.

ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν, μᾶς διηγεῖται τὰ πάντα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Καὶ διὰ τὴν μάθησιν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ἀτελείας τῆς ἰδικῆς μας διανοίας ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν συγκατάβασιν τῆς διηγήσεως, πρόσεχε τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς, ὁ ὁποῖος ὅταν τὸ ἀνθρώπινον γένος προώδευσεν εἰς τὴν ἀρετὴν, δὲν μετεχειρίζετο πλέον αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ ὠδηγοῦσε τοὺς ἀκροατάς του εἰς τὴν ὑψηλοτέραν διδασκαλίαν. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦτο ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος», ἐπρόσθεσεν· «Ἦτο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ποὺ φωτίζει κάθε ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον»². Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ τὸ αἰσθητὸν αὐτὸ φῶς, ἀφοῦ ἐδημιουργήθη μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ, ἀπέκρυψε τὸ ὄρατὸν αὐτὸ σκοτάδι· ἔτσι καὶ τὸ πνευματικὸν φῶς ἀπεμάκρυνε τὸ σκοτάδι τῆς πλάνης καὶ ὠδήγησε τοὺς εὐρισκομένους εἰς πλάνην πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

3. Ἄς δεχθοῦμεν λοιπὸν μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην τὰ διδάγματα ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Γραφήν καὶ ἄς μὴ παραβλέπωμεν τὴν ἀλήθειαν, οὔτε νὰ παραμένωμεν εἰς τὸ σκοτάδι, ἀλλὰ ἄς σπεύδωμεν πρὸς τὸ φῶς καὶ ἄς πράττωμεν ἔργα ἄξια τοῦ φωτός καὶ τῆς ἡμέρας, ὅπως καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει λέγων· «Ἄς συμπεριφερθῶμεν μὲ εὐπρέπειαν ὡσάν νὰ εἶναι ἡμέρα, καὶ ἄς μὴ πράττωμεν τὰ ἔργα ποὺ γίνονται εἰς τὸ σκοτάδι»³. «Καὶ ὠνόμασεν ὁ Θεός, λέγει ἡ Γραφή, τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκοτάδι ὠνόμασε νύκτα». Ἄλλὰ ἐκεῖνο ποὺ μᾶς διέφυγεν ὀλίγον, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν πάλιν. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶπε, «Νὰ γίνῃ φῶς, καὶ ἔγινε φῶς», ἐπρόσθεσε· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι τὸ φῶς ἦτο καλόν». Πρόσεχε, ἀγαπητέ, ἐδῶ, πόση εἶναι ἡ συγκατάβασις τῶν λόγων. Τί λοιπὸν, προτοῦ ἀκόμη νὰ γίνῃ δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι ἦτο καλόν, ἀλλὰ μετὰ τὴν δημιουργίαν τὸ θέαμα ἔδειξεν εἰς τὸν δημιουργὸν τὴν ὀμορφίαν τοῦ δημιουργηθέντος; Καὶ ποῖος θὰ ἤμποροῦσεν ἀπὸ τοὺς ἔχοντας νοῦν νὰ εἰπῇ αὐτό; Διότι ἐὰν ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἔχει κάποιαν τέχνην, καὶ προτοῦ ἀκόμη κατασκευάσῃ τὸ δημιούργημά του, καὶ προτοῦ νὰ τὸ δώσῃ σχῆμα, γνωρίζει τὴν

συντελεῖ τὸ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον, πολλῶ μᾶλλον ὁ τῶν ἀπάν-
 των δημιουργός, ὁ λόγῳ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶ-
 ναι παραγαγών, ἤδει καὶ πρὸ τοῦ δημιουργηθῆναι τὸ φῶς,
 ὅτι καλόν. Τίνος οὖν ἔνεκεν ταύτη τῇ λέξει ἐχορήσαιο; Πρὸς
5 τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην συγκαταβαίνων φθέγγεται ὁ
 μακάριος οὗτος προφήτης, Καὶ καθάπερ οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴν
 τι μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἐργάζονται, καὶ τέλος ἐπι-
 θῶσι τοῖς οἰκείοις καμῆτοις, τότε ἐκ τῆς δοκιμασίας καὶ τὸν
 ἔπαινον προσάγουσι τοῖς ὑπ' αὐτῶν γινομένοις, τὸν αὐτὸν
10 δὴ τρόπον καὶ ἡ θεία Γραφή, νῦν συγκατιοῦσα τῇ ἀσθενείᾳ
 τῆς ἀκοῆς τῆς ἡμετέρας, φησί· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς,
 ὅτι καλόν», καὶ τότε ἐπήγαγε· «Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς ἀνα-
 μέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀναμέσον τοῦ σκότους καὶ ἐκάλεσεν
 ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε νύκτιν), καὶ
15 ἴδιαν τινὰ χώραν ἀπένειμεν ἑκάστω, ὄρους τινὰς ἐξ ἀρχῆς
 καὶ ἐκ προοιμίων ἑκάστω πηγνύς, ὥστε εἰς τὸ διηνεκὲς
 τούτους ἀπαραποδίσιτους διαφυλάττειν. Καὶ τοῦτο ἔξεσι συνι-
 δεῖν ἑκάστω τῶν εὐφρονούντων, πῶς ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ
 παρόντος οὔτε τὸ φῶς ὑπερέβη τοὺς οἰκείους ὄρους, οὔτε
20 τὸ σκότος τὴν οἰκείαν τάξιν παρῆλθε, σύγχυσίν τινα καὶ ἀτα-
 ξίαν ἐργασάμενον. Καὶ γὰρ ἰκανὸν καὶ τοῦτο μόνον τοῖς
 ἀγνωμονεῖν βουλομένοις πρὸς τὴν πειθῶ καὶ τὴν ὑπακοὴν
 τῶν παρὰ τῆς θείας Γραφῆς λεγομένων ἀναγαγεῖν, ὥστε
 μιμήσασθαι καὶ τῶν στοιχείων τὴν τάξιν, τῶν ἀπαραπόδι-
25 σιον τηρούντων τὸν δρόμον, καὶ μὴ ὑπερβαίνειν τὰ οἰκεία
 μέτρα, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν τὴν οἰκείαν φύσιν. Εἴτα ἐπειδὴ
 ἑκάστω τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκεν, ἀμφότερα εἰς τὸ αὐτὸ
 συναγαγών, φησι· «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωί,
 ἡμέρα μία». Τὸ τέλος τῆς ἡμέρας καὶ τὸ τέλος τῆς νυκτὸς
30 μίαν ἐμφαίνων ὠνόμασεν, ἵνα τάξιν τινὰ καὶ ἀκολουθίαν ἐπι-
 στήση τοῖς ὁρωμένοις, καὶ μηδεμίᾳ σύγχυσις ἦ. Ἄλλ' εἰδέναι

ανάγκην, τὴν ὁποίαν ἐξυπηρετεῖ τὸ γινόμενον ἀπὸ αὐτόν, πολὺ περισσότερον ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων, ὁ ὁποῖος ἔφερε μὲ τὸν λόγον του τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μηδὲν εἰς τὴν ὕπαρξιν, ἐγνώριζε καὶ προτοῦ νὰ δημιουργηθῇ τὸ φῶς, ὅτι ἦτο καλόν. Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν λέξιν; Ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης ὁμιλεῖ συγκαταβαίνων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι, ὅταν πράξουν κάτι μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ θέσουν τέλος εἰς τὰς προσπάθειάς των, τότε ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν παρέχουν καὶ τὸν ἔπαινον εἰς τὰ δημιουργήματά των· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἡ Ἁγία Γραφή, συγκαταβαίνουσα τώρα εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς αἰσθήσεώς μας, λέγει· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς, ὅτι ἦτο καλόν», καὶ ὕστερα ἐπρόσθεσε· «Καὶ διεχώρισεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ ὠνόμασεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν καὶ τὸ σκοτάδι ὠνόμασε νύκτα», καὶ ἔδωσεν εἰς τὸ καθένα κάποια ἰδιαιτέραν θέσιν, ὀρίζων ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ καθένα κάποια χρονικὰ ὅρια, ὥστε νὰ διαφυλάσσουν αὐτὰ ἀπαραβίαστα διὰ παντός. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἀντιληφθῇ καθένας ἀπὸ τοὺς σκεπτομένους ὀρθῶς, πῶς ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα οὔτε τὸ φῶς ὑπερέβη τὰ ἰδικά του ὅρια, οὔτε τὸ σκοτάδι παρέβη τὴν ἰδικὴν του τάξιν, διὰ νὰ προκαλέσῃ κάποιαν σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν. Καὶ πράγματι αὐτὸ μόνον εἶναι ἀρκετὸν νὰ ὀδηγήσῃ ἐκείνους, πού θέλουν νὰ φέρωνται ἀγνωμόνως, πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν ὑπακοὴν τῶν λεγομένων ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, διὰ νὰ μιμηθοῦν τουλάχιστον τὴν τάξιν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα τηροῦν ἀπαρέγκλιτον τὴν πορείαν των, καὶ νὰ μὴ ὑπερβαίνουν τὰ ἰδικά των μέτρα, ἀλλὰ νὰ γνωρίζουν καλὰ τὴν φύσιν των. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς τὸ καθένα τὴν ὀνομασίαν καὶ συνένωσε καὶ τὰ δύο εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον, λέγει· «Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα πρώτη». Τὸ τέλος τῆς ἡμέρας καὶ τὸ τέλος τῆς νυκτός ὤρισεν νὰ δεικνύῃ μίαν ἡμέραν, διὰ νὰ θέσῃ κάποιαν τάξιν καὶ συνέπειαν εἰς τὰ πράγματα καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία σύγχυσις. Ἀλλὰ ἡμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν διδα-

ἔχομεν διδασκόμενοι παρὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, διὰ τῆς τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου γλώττης, τίνα μὲν κατὰ τὴν πρώτην ἐδημιουργήθη ἡμέραν, τίνα δὲ ἐν ταῖς ἄλλαις. Καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ τῆς τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ ἐστὶ συγκαταβάσε-
 5 ως. Οὐ γὰρ ἠπόρει ἡ παντοδύναμος αὐτοῦ χεὶρ, καὶ ἡ ἄπειρος σοφία, καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τὰ πάντα παραγαγεῖν. Τί δὲ λέγω, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ; Καὶ ἐν ἀκαριαίᾳ ροπῇ. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐ διὰ τὴν ἑαυτοῦ χρεῖαν παρήγαγέ τι τῶν ὄντων οὐδενὸς γὰρ δεῖται ἀνευδεῆς ὄν, ἀλλὰ φιλανθρωπία τινὶ καὶ ἀγα-
 10 θότῃ τὰ πάντα ἐτεκμήνατο· διὰ τοῦτο κατὰ μέρος δημιουργεῖ, καὶ διδασκαλίαν ἡμῖν σαφῆ τῶν γινομένων παραδίδωσι διὰ τῆς τοῦ μακαρίου προφήτου γλώττης, ἵνα μαθόντες ἀκριβῶς μὴ προσπιαίωμεν τοῖς ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν κινουμένοις. Εἰ γὰρ, καὶ τούτων οὕτω γεγενημένων, εἰσὶ τινες οἱ
 15 αὐτόματα λέγοντες γεγενῆσθαι πάντα τὰ ὄντα, εἰ μὴ τοσαύτη ἐχρήσατο τῇ συγκαταβάσει καὶ διδασκαλίᾳ, τί οὐκ ἂν ἐτόλμησαν οἱ κατὰ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ἅπαντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν σπουδάζοντες;

4. Τί γὰρ ἂν εἴη ἀθλιώτερον καὶ ἀνοητότερον τῶν ταῦτα
 20 λέγειν ἐπιχειρούντων, καὶ αὐτόματα φασκόντων γεγενῆσθαι τὰ ὄντα, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἀποσιερούντων τὴν πᾶσαν δημιουργίαν; Πῶς γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, εἶπέ μοι, τὰ τοσαῦτα στοιχεῖα καὶ τὴν τοσαύτην διακόμησιν ἄνευ τινὸς τοῦ κυβερνήτου καὶ τὰ πάντα κρατοῦντος ἠνιοχεῖσθαι; Καὶ
 25 ταῦς μὲν οὐκ ἂν ποτε δυνηθεῖη κυβερνήτου χωρὶς τὰ τῆς θαλάττης κύματα διαδραμεῖν, οὐδὲ σιραιώτης ἐργάζεσθαι τι γενναῖον μὴ τοῦ σιραιηγοῦντος ἐφρεσιῶτος, οὐδὲ οἰκίᾳ συνεσιάναι μὴ τοῦ ταύτην οἰκονομοῦντος παρόντος· ὁ δὲ ἄπειρος οὗτος κόσμος, καὶ ἡ τῶν στοιχείων τούτων διακόμη-
 30 σις ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε φέρεσθαι ἠδύνατο, μὴ τινος ὄντος τοῦ ἠνιοχεῖν τὰ πάντα δυναμένου, καὶ κατὰ τὴν οἰκείαν σο-

σκόμενοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ μακαρίου αὐτοῦ προφήτου, ποῖα ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὴν πρώτην μέραν καὶ ποῖα εἰς τὰς ἄλλας. Καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι γνῶρισμα τῆς συγκαταβάσεως τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Διότι δὲν εὐρίσκετο εἰς ἀμηχανίαν τὸ παντοδύναμιν χέρι του καὶ ἡ ἄπειρος σοφία νὰ δημιουργήσῃ τὰ πάντα μέσα εἰς μίαν ἡμέραν. Καὶ διατί λέγω, μέσα εἰς μίαν ἡμέραν; Καὶ μέσα εἰς μίαν στιγμὴν μόνον ἠμπορεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐδημιούργησε τίποτε ἀπὸ τὰ ὄντα διὰ τὴν ἰδικὴν του ἀνάγκην, διότι δὲν χρειάζεται τίποτε καθόσον εἶναι ἀνεκδέης, ἀλλὰ κατεσκεύασε τὰ πάντα ἀπὸ φιλανθρωπίαν καὶ ἀγαθότητα δι' αὐτὸ δημιουργεῖ τμηματικὰ καὶ μᾶς παραδίδει σαφῆ διδασκαλίαν τῶν ἔργων μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ μακαρίου προφήτου, ὥστε ἀφοῦ μάθωμεν μὲ ἀκρίβειαν νὰ μὴ συγκρουώμεθα μὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κινουῦνται ἀπὸ ἀνθρωπίνας σκέψεις. Ἐάν λοιπόν, ἀφοῦ ἔτσι ἔχουν δημιουργηθῇ αὐτά, ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται ὅτι ὅλα τὰ ὄντα ἔχουν γίνεαι μόνον τῶν, ἐάν δὲν ἐχρησιμοποίησε τόσην συγκατάβασιν καὶ διδασκαλίαν, τί δὲν θὰ ἐτολμοῦσαν ἐκείνοι, ποῦ προσπαθοῦν νὰ λέγουν καὶ νὰ κάνουν τὰ πάντα ἐναντίον τῆς ἰδικῆς τῶν σωτηρίας;

4. Τί λοιπόν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι περισσότερο ἄθλιον καὶ ἀνόητον ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν αὐτὰ καὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι τὰ ὄντα ἔχουν γίνεαι μόνον τῶν καὶ στεροῦν ὅλην τὴν δημιουργίαν ἀπὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ; Διότι πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι λογικόν, εἰπέ μου, τὰ τόσον πολλά στοιχεῖα καὶ ἡ τόσον ἀρμονικὴ διάταξις τοῦ σύμπαντος νὰ διευθύνωνται χωρὶς κάποιον, ποῦ νὰ τὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ ἐξουσιάζῃ τὰ πάντα; Καὶ ἓνα πλοῖον μὲν δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτέ χωρὶς κυβερνήτην νὰ διασχίσῃ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, οὔτε ὁ στρατιώτης νὰ πράξῃ κάτι ἡρωϊκόν χωρὶς νὰ προΐσταται ὁ στρατηγός, οὔτε σπίτι νὰ στερεοποιηθῇ χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν ὁ κτίστης· ὁ δὲ ἄπειρος αὐτὸς κόσμος καὶ ἡ ἀρμονικὴ διάταξις τῶν στοιχείων αὐτῶν ἠμποροῦσε νὰ κινῆται ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ κάποιος, ὁ ὁποῖος ἠμποροῦσε νὰ διευθύνῃ τὰ πάν-

φίαν συνέχοντος καὶ διαβασιάζοντος ἅπαντα τὰ δρώμενα; Ἄλλὰ τί περαιτέρω φιλονεικοῦμεν ταῦτα δεικνύειν ἐκείνοις, ἅ, κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ τυφλοῖς δῆλα καθέσιηκεν; Ὅμως μὴ διαλιμπάνωμεν προσιθύντες αὐτοῖς τὰ ἀπὸ τῆς Γραφῆς
5 διδάγματα, καὶ πᾶσαν ποιούμενοι σπουδὴν, ὥστε καὶ τῆς πλάνης αὐτοὺς ἀπαλλάξαι, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπαναγαγεῖν. Εἰ γὰρ καὶ ἔτι τῆ πλάνῃ εἰσὶ προκατειλημμένοι, ἀλλ' ὅμως ὁμογενεῖς τυγχάνουσι, καὶ προσήκει πολλὴν αὐτῶν πειεῖσθαι τὴν πρόνοιαν, καὶ μηδέποτε ναρκᾶν, ἀλλὰ μετὰ πολ-
10 λῆς τῆς ἐπιμελείας τὰ παρ' ἐναντιῶν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ κατὰδηλον αὐτοῖς ἰατρείαν παρέχειν, ἵνα ὀψὲ γούν ποτε πρὸς τὴν ἀληθῆ ὑγίειαν ἐπανέλθωσιν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ Θεῷ περισπούδαστον, ὡς ψυχῆς σωτηρία. Καὶ βοᾷ Παῦλος λέγων, «Ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπί-
15 γνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν»· καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ Θεός φησιν· «Οὐ θέλῃσει θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Διὰ γὰρ τοῦτα καὶ τὴν κτίσιν ταύτην ἅπασαν παρήγαγε, καὶ ἡμᾶς ἐδημιούργησεν, οὐχ ἵνα ἀπολώμεθα, οὐδὲ ἵνα εἰς κόλασιν ἡμᾶς παραπέμψη, ἀλλ' ἵνα σώ-
20 ση, καὶ τῆς πλάνης ἐλευθερώσας τῆς βασιλείας τὴν ἀπόλαυσιν ἡμῖν δωρήσεται. Ταύτην γὰρ ἡμῖν καὶ ἠτοίμασεν, οὐ νῦν μετὰ τὸ γενέσθαι, ἀλλὰ πρὸ καταβολῆς κόσμου, καθὼς αὐτὸς φησι, «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἠτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς
25 κόσμου». Ὅρα φιλάνθρωπίαν Δεσπότου, ὅπως καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας, καὶ πρὶν ἢ παραγαγεῖν τὸν ἄνθρωπον, τὰ μυρία αὐτῷ ἀγαθὰ ἠντιρέπισε, ἰδεικνὺς ὅσην πρόνοιαν ποιεῖται τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου, καὶ ὅτι πάντας βούλεται σωθῆναι. Τοιοῦτον τοίνυν ἔχοντες Δεσπότην, οὕτω φιλάνθρωπον, οὕτως
30 ἀγαθόν, οὕτως ἡμερον, καὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας φροντί-

4. Α' Τιμ. 2, 4.

5. Ἰεζ. 16, 23.

6. Ματθ. 25, 34.

τα καὶ κατὰ τὴν ἰδικὴν του σοφίαν νὰ συγκρατῆ καὶ νὰ βαστάζῃ ὅλα τὰ ὀρατά; Ἄλλὰ διατί προσπαθοῦμεν ἀκόμη νὰ ἀποδεικνύωμεν εἰς ἐκείνους αὐτά, τὰ ὁποῖα, σύμφωνα μὲ τὴν παροιμίαν, ἔχουν καταστῆ φανερά καὶ εἰς τοὺς τυφλοὺς; Ὅμως ἄς μὴ παραλείπωμεν νὰ παρουσιάζωμεν εἰς αὐτοὺς τὰ διδάγματα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ νὰ φροντίζωμεν μὲ κάθε μέσον διὰ νὰ ἀπαλλάξωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρωμεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Διότι καὶ ἐὰν εἶναι προκατειλημμένοι ἀκόμη ἀπὸ τὴν πλάνην, ὅμως εἶναι τοῦ ἰδίου γένους μὲ ἡμᾶς, καὶ πρέπει νὰ φροντίζωμεν πολὺ δι' αὐτοὺς, καὶ ποτὲ νὰ μὴ εὐρισκώμεθα εἰς λήθαργον, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν τὰ ἰδικὰ των μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ νὰ παρέχωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν κατάλληλον θεραπείαν, διὰ νὰ ἐπανέλθουν ἀργὰ λοιπὸν κάποτε εἰς τὴν πραγματικὴν ὑγείαν. Διότι τίποτε δὲν εἶναι εἰς τὸν Θεὸν τόσον περιζήτητον, ὅπως ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς. Καὶ φωνάζει ὁ Παῦλος λέγων, «Ὁ Θεὸς θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ λάβουν πλήρη γνῶσιν τῆς ἀληθείας»⁴. Ἐπίσης καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς λέγει «Δὲν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀσεβοῦς, ὅπως τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ζωὴν του»⁵. Διότι δι' αὐτὸ καὶ ἔκανε τὴν πλάσιν αὐτὴν ὅλην καὶ ἐδημιούργησεν ἡμᾶς, ὄχι διὰ νὰ χανώμεθα, οὔτε διὰ νὰ μᾶς ἐξαποστείλῃ εἰς τὴν κόλασιν, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς σώσῃ καὶ νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀφοῦ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν πλάνην. Τὴν βασιλείαν λοιπὸν μᾶς τὴν προητοίμασεν, ὄχι τὴν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, καθὼς ὁ Χριστὸς λέγει, «Ἐλᾶτε σεῖς, ποὺ εἴσθε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ἡ ὁποῖα ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σᾶς, ἀφ' ὅτου ἐθεμελιώνητο ὁ κόσμος»⁶. Πρόσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν, καὶ προτοῦ ἀκόμη νὰ πλάσῃ τὸν ἄνθρωπον, πρὸς χάριν του ἠτοίμασε τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ, ἀποδεικνύων πόσον φροντίζει διὰ τὸ ἰδικὸν μας γένος καὶ ὅτι θέλει ὅλοι νὰ σωθοῦν. Ἐχοντες λοιπὸν τέτοιον Κύριον, τόσον φιλάνθρωπον, τόσον ἀγαθόν, τόσον πρᾶον, ἄς φροντίζωμεν διὰ

ζωμεν, καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων. Τοῦτο γὰρ ἡμῖν
καὶ σωτηρίας ὑπόθεσις γενήσεται ὅταν μὴ ὑπὲρ ἑαυτῶν μό-
νον σπουδάσωμεν, ἀλλ' ὅταν καὶ τὸν πλησίον ὠφελῶμεν, καὶ
πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν χειραγωγῶμεν. Καὶ ἵνα μάθης,
5 ὅσον ἐστὶν ἀγαθὸν τὸ δυνηθῆναι μετὰ τῆς οἰκείας σωτηρίας
καὶ ἕτερον κερδᾶναι, ἀκουσον ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέ-
γοντος τοῦ προφήτου «Ὁ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὡς
σιόμα μου ἔσται». Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; Ὁ ἐκ τῆς πλάνης πρὸς
τὴν ἀλήθειαν, φησί, χειραγωγῶν, ἢ ἀπὸ τῆς κακίας πρὸς
10 ἀρετὴν ὀδηγῶν τὸν πλησίον, κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην ἐμὲ
μιμεῖται. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς δι' οὐδὲν ἕτερον, Θεὸς ὢν,
τὴν ἡμετέραν ὑπέδυσεν σάρκα, καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ τῶν
ἀνθρώπων γένους γέγονεν ἄνθρωπος. Καὶ τί λέγω, τὴν ἡ-
μετέραν ὑπέδυσεν σάρκα, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ ἀνθρώπινα ὑπέ-
15 μεινεν, ὅπου γε καὶ τὸν σταυρὸν κατεδέξατο, ἵνα ἡμᾶς τοὺς
ὑπὸ ἁμαρτιῶν προδεδομένους τῆς κατάρτας ἐλευθερώσῃ; Καὶ
βοᾷ τοῦτο Παῦλος λέγων «Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ
τῆς κατάρτας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρτα».
Εἰ τοίνυν αὐτός, Θεὸς ὢν καὶ τῆς οὐσίας ἐκείνης τῆς ἀπορ-
20 ρήτου τυγχάνων, διὰ φιλανθρωπίαν ἄφαιτον ταῦτα ἅπαντα
κατεδέξατο δι' ἡμᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, τί
οὐκ ἂν εἶημεν αὐτοὶ δίκαιοι περὶ τοὺς ὁμογενεῖς ἐπιδείξασθαι
καὶ τὰ μέλη τὰ ἡμέτερα, ὥστε καὶ τῆς φάρυγγος αὐτοὺς
ἐξαρπάσαι τοῦ διαβόλου, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν χει-
25 ραγωγῆσαι; Ὅσα γὰρ ψυχὴ σώματος κρείσσων, τοσοῦτω
τῶν χρήμασι βοηθούντων τοῖς δεομένοις οὗτοι μειζόνων ἀ-
ξιοῦνται τῶν ἀμοιβῶν οἱ διὰ τῆς παραινέσεως καὶ τῆς συνε-
χοῦς διδασκαλίας τοὺς ραθύμους καὶ ἀναπεπιωκότας ἀνά-
γοντες ἐπὶ τὴν εὐθείαν ὁδόν, καὶ δεικνύντες τῆς μὲν κακίας
30 τὸ δυσειδές, τῆς δὲ κατὰ Θεὸν ἀρετῆς τὴν πολλὴν εὐμορφίαν.

7. Ἱερ. 15, 19.

8. Γαλ. 3, 13.

τὴν σωτηρίαν μας καὶ τῶν ἰδικῶν μας ἀδελφῶν. Διότι αὐτὸ θὰ γίνῃ βάσις καὶ τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας, ὅταν δηλαδὴ δὲν φροντίζωμεν μόνον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ ὅταν ὠφελοῦμεν καὶ τὸν πλησίον μας καὶ τὸν ὀδηγοῦμεν πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀληθείας. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, πόσον ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ ἠμπορέσῃς μαζί με τὴν ἰδικὴν σου σωτηρίαν καὶ ἄλλον νὰ κερδίσῃς, ἄκουσε τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος ἐκπροσωπῶν τὸν Θεὸν λέγει· «Ἐκεῖνος ποὺ ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τιμιότητα ἀπὸ τὴν κακίαν, θὰ εἶναι ὡς στόμα μου»⁷. Τί ὅμως σημαίνει αὐτό; Ἐκεῖνος ποὺ ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον, λέγει, ἀπὸ τὴν πλάνην πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἢ ἀπὸ τὴν κακίαν ὀδηγεῖ τὸν πλησίον πρὸς τὴν ἀρετὴν, μιμεῖται ἐμὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν. Διότι καὶ αὐτὸς διὰ τίποτε ἄλλο, ἂν καὶ ἦτο Θεός, ὑπεδύθη τὴν ἰδικὴν μας σάρκα, καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἔγενεν ἄνθρωπος. Καὶ διατί λέγω, ὑπεδύθη τὴν ἰδικὴν μας σάρκα, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἀνθρώπινα ὑπέμεινεν, ἀφοῦ βεβαίως καὶ τὸν σταυρὸν κατεδέχθη, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν κατάραν ἡμᾶς, ποὺ εἶχαμεν προδοθῆ ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας; Καὶ φωνάζει αὐτὸ ὁ Παῦλος λέγων· «Ὁ Χριστὸς μᾶς ἐξηγόρασεν ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ νόμου, γενόμενος πρὸς χάριν μας καταραμένος»⁸. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς, ἐνῶ εἶναι Θεός καὶ ἔχει τὴν ἀσύλληπτον ἐκείνην οὐσίαν, ἀπὸ ἄπειρον φιλανθρωπίαν κατεδέχθη ὅλα αὐτὰ δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, τί δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ ἐπιδείξωμεν διὰ τοὺς συνανθρώπους μας καὶ τὰ ἰδικὰ μας μέλη, ὥστε νὰ ἀρπάσωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ διαβόλου καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσωμεν πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς; Διότι ὅσον ἀνωτέρα εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, τόσο μεγαλύτεραν ἀμοιβὴν ἀξιῶνται ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ βοηθοῦν τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην μετὰ χρήματα, αὐτοί, οἱ ὁποῖοι μετὰ συμβουλὰς καὶ συνεχῆ διδασκαλίαν ὀδηγοῦν τοὺς ἀδιαφόρους καὶ τοὺς ἀποθαρρυνομένους εἰς τὸν εὐθὺν δρόμον καὶ δεικνύουν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀσχημίαν τῆς κακίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν μεγάλην ὀμορφίαν τῆς κατὰ Θεὸν ἀρετῆς.

5. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα εἰδότες, πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν βιωτικῶν περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας διαλεγόμεθα τοῖς πλησίον, εἰς ταύτην αὐτοὺς ἐνάγοντες τὴν μέριμναν. Ἀγαπητὸν γάρ, ἀγαπητὸν, συνεχῶς ταῦτα ἐνηχουμένην τὴν
 5 ψυχὴν δυνηθῆναι ἀνενεγκεῖν ἐκ τῆς ἀδύσσου τῶν κακῶν τῶν ἐν τῷ μέσῳ σιρροφόμενων, καὶ περιγενέσθαι τῆς τῶν παθῶν ἐπανασιάσεως, ἅπερ διηνεκῶς πολιορκεῖ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν. Καὶ διὰ τοῦτο χρεῖα ἡμῖν πολλῆς τῆς ἀγριπρίας, ἐπειδὴ καὶ διηνεκῆς ἡμῖν ἐστὶν ὁ πόλεμος, καὶ ἀνα-
 10 κωχὴν οὐδέποτε ἔχων· διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν Ἐφεσίοις γράφων· «Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις». Μὴ νομίσητε, φησί, τὸν τυ-
 15 χόντα ἡμῖν προκειῖσθαι ἀγῶνα· οὐ πρὸς ὁμογενεῖς ἡμῖν ἐστὶν ἡ πάλη, οὐδὲ ἐξίσης ἡμῖν ἐστὶ τὰ τῆς παραιτάξεως. Καὶ γὰρ σώματι συμπεπλεγμένοι, τοῖς ἄσωμάτοις παλαίειν δυνάμεσι προσειτάγμεθα· ἀλλὰ μὴ δείσητε· εἰ γὰρ καὶ ἀνώμαλος ἡ μάχη, ἀλλὰ μεγάλη τῶν ὅπλων τῶν ἡμετέρων ἡ δύναμις.
 20 Ἐπήγαγε γὰρ μονονουχὶ λέγων, ἐπειδὴ ἔγνωτε τῶν σημείων τὴν φύσιν, μὴ καιαπέσητε, μηδὲ ναρκήσητε πρὸς τὴν πάλην· ἀλλὰ «Διὰ τοῦτο ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς σιῆναι πρὸς τὰς μεθοδεῖας τοῦ διαβόλου». Πολλὰ γὰρ αἱ τούτου μεθοδεῖαι, τοῦτι' ἔστιν ὁδοί,
 25 δι' ὧν ὑποσκελίζειν ἐπιχειρεῖ τοὺς ραθυμοτέρους, καὶ δεῖ ταύτας ἀκριβῶς ἐπίσσιασθαι, ὥστε διαφυγεῖν αὐτοῦ τὰς λαβὰς, καὶ μηδεμίαν αὐτῷ παρεῖσοδυσιν ἀφιέναι, ἀλλὰ καὶ γλώττης ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ὀφθαλμῶν ἀσφάλειαν, καὶ διανοίας καθαρότητα, καὶ διηνεκῶς ἐναγώνιον εἶναι, καθάπερ
 30 θηρίου τινὸς ἐπιόντος, καὶ λυμήρασθαι ἡμῖν ἐπιχειροῦντος. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ οὐρανομήκης ἐκείνη ψυχὴ, ὁ τῶν ἐ-

9. Ἐφ. 6, 12.

10. Ἐφ. 6, 11.

5. Γνωρίζοντες λοιπόν ὅλα αὐτά, ἄς συζητοῦμεν μὲ τοὺς ἄλλους, ἀντὶ ὅλων τῶν ἄλλων τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ὀδηγοῦντες αὐτοὺς εἰς αὐτὴν τὴν φροντίδα. Διότι εἶναι πολὺ ἀγαπητὸν νὰ ἡμπορέσῃ ἡ ψυχὴ, ποὺ διαρκῶς ἀκούει αὐτά, νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὴν ἄβυσσον τῶν κακῶν, τὰ ὅποια ὑπάρχουν ἄφθονα μεταξὺ μας, καὶ νὰ νικήσῃ τὴν ἐξέγερσιν τῶν παθῶν, τὰ ὅποια συνεχῶς πολιορκοῦν τὴν ἰδικὴν μας ψυχὴν. Καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀγρυπνοῦμεν πολὺ, ἀφοῦ ὁ πόλεμός μας καὶ διαρκὴς εἶναι καὶ ποτὲ δὲν ἔχει ἀνακωχὴν' διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Ἐφεσίους, ἔλεγε· «Δὲν εἶναι ἡ πάλη μας πρὸς ἀντιπάλους ὁμοίους μας, μὲ αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας, ποὺ ἄρχουν εἰς τὸ σκοτάδι τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, πρὸς τὰ πνευματικὰ ὄντα τῆς πονηρίας, ποὺ κατοικοῦν εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁹. Νὰ μὴ νομίσετε, λέγει, ὅτι ἔχομεν ἐνώπιόν μας ἓνα τυχαῖον ἀγῶνα' ἡ πάλη μας δὲν εἶναι πρὸς συνανθρώπους μας, οὔτε εἶναι ἴση ἢ παράταξις μας. Διότι ἂν καὶ ἔχομεν σῶμα, ἔχομεν προσταχθῆ νὰ πολεμοῦμεν μὲ ἀσωμάτους δυνάμεις' ἀλλὰ μὴ φοβηθῆτε, διότι ἐὰν καὶ ἡ μάχη εἶναι ἄνισος, εἶναι ὅμως μεγάλη ἡ δύναμις τῶν ἰδικῶν μας ὄπλων. Διότι ἐπρόσθεσεν αὐτά, σχεδὸν ὡσὰν νὰ ἔλεγεν, ἐπειδὴ ἐγνωρίσατε τὴν φύσιν τῶν ἐχθρῶν, νὰ μὴ χάσετε τὸ θάρρος, οὔτε νὰ ἀδρανήσετε πρὸς τὴν πάλην. Ἄλλὰ «Δι' αὐτὸ ἐνδυθῆτε ὀλόκληρον τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἡμπορέσετε νὰ ἀντιστέκεσθε εἰς τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου»¹⁰. Διότι εἶναι πολλὰ τὰ τεχνάσματα αὐτοῦ, δηλαδὴ οἱ τρόποι, μὲ τοὺς ὁποίους ἐπιχειρεῖ νὰ ὑπονομεύσῃ τοὺς περισσότερον ἀδρανεῖς, καὶ πρέπει νὰ τοὺς γνωρίζωμεν πολὺ καλά, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὰς ἀφορμάς του, καὶ νὰ μὴ ἀφήνωμεν καμμίαν εἴσοδον εἰς αὐτόν, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν καὶ ἀκρίβειαν γλώσσης, καὶ σταθερότητα ὀφθαλμῶν, καὶ καθαρότητα σκέψεως καὶ διαρκῶς νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι διὰ τὸν ἀγῶνα, ὡσὰν κάποιο θηρίον νὰ ἔρχεται ἐναντίον μας καὶ νὰ ἐπιχειρῆ νὰ μᾶς κατασπαράξῃ. Διὰ τοῦτο λοιπόν καὶ ἡ οὐρανομήκης ἐκείνη ψυχὴ, ὁ

θνῶν διδάσκαλος, ἡ γλῶττια τῆς οἰκουμένης, ὁ ὑπὲρ τῆς
 τῶν μαθητευομένων σωτηρίας ἅπαντα πραγματευόμενος, εἶ-
 πών, «*Ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ*», πάλιν ἐπήγαγε,
 πάντοθεν ἡμᾶς περιφράτιων, καὶ ἀχειρώτους ἐργαζόμενος,
 5 οὔτω λέγων· «*Σιῆτε οὖν περιεζωσμένοι τὴν ὁσφὺν ὑμῶν ἐν*
ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς πίστεως, καὶ ὑπο-
δησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰ-
ρήνης, ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ
δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέ-
 10 *σαι, καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ*
τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ ρῆμα Θεοῦ». Εἶδες πάντα
 τὰ μέλη ὅπως περιέφραξε, καὶ καθάπερ τις εἰς πόλεμόν τι-
 να μέλλων ἐξαγαγεῖν, οὔτω πρῶτον μὲν τῇ ζώνῃ ἠσφαλίσατο,
 ὥστε εὐκόλον εἶναι ἡμῖν τὸν δρόμον, ἔπειτα τὸν θώρακα ἐνέ-
 15 *δυσεν, ἵνα μὴ ὑπὸ τῶν βελῶν πλητιώμεθα, καὶ τοὺς πόδας*
ἠσφαλίσατο, καὶ πανταχόθεν τῇ πίστει περιέφραξεν; Αὕτη
γάρ, αὕτη, φησί, καὶ τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα
σβέσαι δυνήσεται. Τίνα δέ ἐσσι τοῦ διαδόλου τὰ βέλη; Αἱ
πονηραὶ ἐπιθυμίαι, οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοί, τὰ πάθη τὰ δλέ-
 20 *θρια, θυμός, βασκανία, φθόνος, ὀργή, μῖσος, χρημάτων ἐπι-*
θυμία, καὶ ἡ ἄλλη ἅπαντα ραθυμία. Ταῦτα, φησὶν, ἅπαντα
σβέσαι δυνήσεται ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος. Καὶ τί λέγω
σβέσαι; Καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτὴν τοῦ πολεμίου ἀποτεμεῖν δι-
νήσεται. Εἶδες πῶς ἐνεύρωσε τοὺς μαθητευομένους; πῶς
 25 *κηροῦ μαλακωτέρους ὄντας σιδήρου σιερροτέρους εἰργάσατο;*
Ἐπειδὴ γὰρ ἡμῖν οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα ὁ πόλεμος, ἀλλὰ
πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰ ὄπλα ἡ-
μῖν σαρκικὰ περιέθηκεν, ἀλλὰ πάντα πνευματικά, καὶ οὔτως
ἀποσιίλοντα, ὥστε μηδὲ τὴν ἐκ τούτων αἴγλην ἐνεγκεῖν
 30 *δύνασθαι τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα.*

6. Τοιαῦτα τοίνυν ὄπλα ἐνδεδυμένοι μὴ φορίτωμεν τὴν πά-
 λην, μηδὲ τὴν συμπλοκὴν φεύγωμεν, ἀλλὰ μηδὲ ραθυμῶμεν.

διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, ἡ γλῶσσα τῆς οἰκουμένης, ἐκεῖνος ποῦ ἐπιχειρεῖ τὰ πάντα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν μαθητῶν, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐνδυθῆτε ὅλα τὰ ὄπλα τοῦ Θεοῦ», πάλιν ἐπρόσθεσε, προφυλάσσων ἡμᾶς ἀπὸ παντοῦ καὶ καθιστῶν ἡμᾶς ἀκαταβλήτους, λέγων ἔτσι· «Σταθῆτε λοιπὸν, ἀφοῦ ζωσθῆτε ὡς ἄλλην ζώνην τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐνδυθῆτε τὸν θώρακα τῆς πίστεως καὶ φορέσετε εἰς τὰ πόδια σας τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. Μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ φορέσατε τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, μὲ τὴν ὁποῖαν θὰ ἡμπορέσετε νὰ σβήσετε ὅλα τὰ πύρινα βέλη τοῦ πονηροῦ, καὶ δεχθῆτε τὴν περικεφαλαίαν τῆς σωτηρίας καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ἡ ὁποία εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ»¹¹. Εἶδες πῶς ἐπροφύλαξεν ἀπὸ παντοῦ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν κανεὶς πρόκειται νὰ μᾶς ἐξαγάγῃ εἰς κάποιον πόλεμον, ἔτσι κατὰ πρῶτον μὲν ἐπροφύλαξε μὲ τὴν ζώνην, ὥστε νὰ τρέχωμεν μὲ εὐκολίαν, ἔπειτα ἐφόρεσε τὸν θώρακα, διὰ νὰ μὴ μᾶς κτυποῦν τὰ βέλη καὶ ἐξησφάλισε τὰ πόδια καὶ ἀπὸ παντοῦ ἐπροφύλαξε μὲ τὴν πίστιν; Διότι αὐτὴ, λέγει, αὐτὴ θὰ ἡμπορέσῃ νὰ σβήσῃ καὶ τὰ πύρινα βέλη τοῦ πονηροῦ. Ποῖα ὅμως εἶναι τὰ βέλη τοῦ διαβόλου; Αἱ πονηραὶ ἐπιθυμίαι, αἱ ἀκάθαρτοι σκέψεις, τὰ καταστρεπτικὰ πάθη, ὁ θυμὸς, ἡ βασκανία, ὁ φθόνος, ἡ ὀργή, τὸ μῖσος, ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων καὶ κάθε ἄλλη ἀπερισκεψία. Ὅλα αὐτὰ, λέγει, θὰ ἡμπορέσῃ νὰ τὰ σβήσῃ ἡ μάχαιρα τοῦ Πνεύματος. Καὶ διατί λέγω θὰ τὰ σβήσῃ; Ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ κεφάλι τοῦ ἐχθροῦ θὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἀποκόψῃ. Εἶδες πῶς ἐνίσχυσε τοὺς μαθητάς; πῶς τοὺς κατέστησε ἰσχυροτέρους ἀπὸ τὸν σίδηρον, ἐνῶ ἦσαν μαλακώτεροι ἀπὸ τὸ κερί; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ πόλεμός μας δέν εἶναι ἐναντίον ἀνθρώπων, ποῦ ἔχουν σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλὰ ἐναντίον ἀσωμάτων δυνάμεων, δι' αὐτὸ οὔτε ὄπλα σαρκικὰ μᾶς ἐχορήγησεν, ἀλλὰ ὅλα πνευματικὰ καὶ τόσον λαμπερά, ὥστε ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων νὰ μὴ ἡμπορέσῃ οὔτε τὴν λάμψιν αὐτῶν νὰ ὑποφέρῃ.

6. Φέροντες λοιπὸν τέτοια ὄπλα ἅς μὴ φοβούμεθα τὴν πάλιν, οὔτε νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν σύγκρουσιν, ἀλλὰ οὔτε

Ὡσπερ γὰρ νηφόντων ἡμῶν οὐκ ἂν ποτε περιγένοιτο ὁ πω-
 νηρὸς δαίμων ἐκεῖνος τῆς τῶν ὄπλων δυνάμεως, εἰάν θου-
 λώμεθα ἄκυρα αὐτοῦ ποιῆσαι τὰ μηχανήματα, οὕτως εἰάν ρα-
 θυμῶμεν, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται, τοῦ πολεμίου τῆς ἡμε-
 5 τέρας σωτηρίας διηνεκῶς ἐγοηγορότις, καὶ πάντα κατὰ τῆς
 σωτηρίας ἡμῶν διαπρατιομένου. Παρταχόθεν τοίνυν ὀπλί-
 ζωμεν ἑαυτούς, καὶ ρημάτων φειδόμενοι, καὶ πραγμάτων
 ἀπεχόμενοι τῶν θλάπειν ἡμᾶς δυναμένων, καὶ μετὰ τῆς
 ἀποχῆς τῶν θρωμάτων, καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς, καὶ τὴν περὶ
 10 τοὺς πένητας δαψίλειαν ἐπιδεικνύμεθα, εἰδότες ὅση τῆς
 περὶ τούτους θεραπείας ἡμῖν κείσεται ἢ ἀνταπόδοσις. «Ὁ
 γὰρ ἔλεῶν», φησί, «πιωχόν, δανείζει Θεῶν». Ὅρα δανείου ἑ-
 σιν ξένην καὶ παράδοξον. Ἐτερός ἐστὶν ὁ λαμβάνων, καὶ
 ἕτερος ὁ τῷ δανείῳ ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καθιστάς· καὶ οὐ τοῦτο
 15 μόνον, ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τούτου τοῦ δανείου οὐκ ἔστιν ἀγνωμοσύνην
 ὑποσιῆναι, οὐδὲ ἐτέραν τινὰ ζημίαν. Οὐδὲ γάρ, καθάπερ
 ἐνιαῦθα, ἑκατοσιῆν μόνον ὑπισχεῖται δώσειν, ἀλλὰ ἑκατον-
 ταπλασίονα τῶν διδομένων, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴσταιται.
 ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῷ παρόντι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι δὲ ζωὴν
 20 αἰώνιον. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ παρόντος θίου εἴ τις ἡμῖν ὑπέσχειτο
 διπλασίονα μόνον τῶν διδομένων ὑφ' ἡμῶν παρασχεῖν, προ-
 θύμως ἂν ἅπασαν ἡμῶν τὴν ἕπαρξιν προσηκάμεθα, ὅπου
 πολλὴ πολλάκις ἢ ἀγνωμοσύνη, πολλαὶ τῶν πλεονεκτούντων
 αἱ ὑπερβολαί. Καὶ γὰρ καὶ τῶν σφόδρα γνησίων πολλοὶ
 25 οὐδὲ αὐτὸ τὸ δανεισθέν τοῖς δεδωκόσι παρέσχον, ἢ δι' ἀγνώ-
 μοσύνην τοῦτο ὑπομείναντες, ἢ καὶ πολλάκις ὑπὸ πενίας κω-
 λυθέντες. Ἐπὶ δὲ τοῦ τῶν ἀπάντων Δεσπότου οὐδὲν τούτων
 ἐστὶ λογίσασθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ δάνειον ἀκέραιον μένει, καὶ
 ὑπὲρ τῶν καταβαλλομένων ἑκατονταπλασίονα παρασχεῖν ὑπι-
 30 σχεῖναι μετὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν ἡμῖν τα-

καὶ νὰ εἶμεθα ἀδιάφοροι. Διότι ὅπως, ὅταν εἶμεθα νηφάλιοι, ποτὲ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων νὰ νικήσῃ τὴν δύναμιν τῶν ὄπλων μας, ἐὰν θέλωμεν νὰ καταστήσωμεν ἀνίσχυρα τὰ τεχνάσματα αὐτοῦ· ἔτσι, ἐὰν εἶμεθα ἀδιάφοροι, δὲν θὰ ἔχωμεν κανένα κέρδος, ἐπειδὴ ὁ ἐχθρὸς τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας εἶναι ἄγρυπνος καὶ κάνει τὰ πάντα ἐναντίον της. Ἀπὸ παντοῦ λοιπὸν ἄς ὀπλιζώμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀποφεύγοντες καὶ τὰ λόγια, ἀπέχοντες καὶ ἀπὸ πράγματα, ποὺ ἠμποροῦν νὰ μᾶς βλάπτουν, καὶ μαζί μὲ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ φαγητὰ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἄς ἐπιδεικνύωμεν καὶ τὴν γενναιοδωρίαν πρὸς τοὺς πτωχοὺς, γνωρίζοντες πόση θὰ εἶναι ἡ ἀνταπόδοσις εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν βοήθειαν πρὸς αὐτούς. «Διότι ἐκεῖνος ποὺ δίδει ἐλεημοσύνην εἰς τὸν πτωχόν, λέγει ἡ Γραφή, δανερίζει τὸν Θεόν»¹². Βλέπετε τὴν περίεργον καὶ παράδοξον φύσιν τοῦ δανείου. Ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ λαμβάνει καὶ ἄλλος καθίσταται ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἰδικόν του δάνειον· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ δανείου αὐτοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποατῇ ἀδικίαν, οὔτε κάποιαν ἄλλην ζημίαν. Οὔτε βεβαίως, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει ἐδῶ, ὑπόσχεται νὰ ἀνταποδώσῃ μόνον τὸ ἓνα τοῖς ἑκατόν, ἀλλὰ ἑκατονταπλάσια τῶν διδομένων, καὶ οὔτε σταματᾷ μέχρις ἐδῶ, ἀλλὰ αὐτὰ μὲν εἰς τὸ παρόν, καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. Καὶ εἰς μὲν τὴν παρούσαν ζωὴν, ἐὰν κάποιος μᾶς ὑπέσχετο, ὅτι θὰ μᾶς δώσῃ διπλάσια μόνον τῶν διδομένων ἀπὸ ἡμᾶς, θὰ ἐριψοκινδυνεύαμεν πρόθυμα ὅλην τὴν περιουσίαν μας, ὅπου ὑπάρχει πολλὰς φορές μεγάλη ἀδικία καὶ πολλαὶ ὑπερβολαὶ τῶν πλεονεκτῶν. Διότι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς δὲν ἔδωσαν οὔτε αὐτό, ποὺ ἐδανείσθησαν, εἰς τοὺς δανειστάς, ἢ ἐπειδὴ ἠνέχθησαν αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς ἀχαριστίας ἢ ἐπειδὴ ἠμποδίσθησαν πολλάκις ἀπὸ τὴν πτωχείαν. Διὰ τὸν Κύριον ὅμως τῶν πάντων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπολογισθῇ τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ καὶ τὸ δάνειον παραμένει ἀκέραιον καὶ ὑπόσχεται ὅτι θὰ δώσῃ ἑκατονταπλάσια διὰ λογαριασμὸν τῶν δανειστῶν μετὰ ἀπὸ αὐτό καὶ μᾶς ἐξασφαλίζει εἰς

μιεύεται. Τίς οὖν ἡμῖν λοιπὸν ἀπολογία λείπεται μὴ σπεύ-
 δουσι καὶ ἐπειγομένοις ἀντὶ τῶν ὀλίγων ἑκατονταπλασίονα
 λαβεῖν, καὶ ἀντὶ τῶν παρόντων τὰ μέλλοντα, καὶ ἀντὶ τῶν
 προσκαίρων τὰ αἰώνια, ἀλλ' ἠδέως θύραις καὶ μοχλοῖς ἐνα-
 5 ποκλείουσι τὰ χρήματα, καὶ οὐ βουλομένοις αὐτὰ νῦν προέ-
 σθαι τοῖς δεομένοις τὰ ἀπλῶς καὶ εἰκῆ κείμενα, ἵνα ἐν τῷ
 μέλλοντι αἰῶνι τῆς παρ' αὐτῶν προσιασίας ἀπολαύσωμεν;
 «Ποιήσατε γὰρ ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας,
 ἵνα, ὅταν ἐκλείπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους αὐτῶν
 10 σκητὰς». Καὶ οἶδα, ὅτι πολλοὶ οὐ μόνον οὐ προσίενται τὰ
 παρ' ἡμῶν λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ ὡς λῆρόν τινα καὶ μῦθον
 ἀκούοντες, οὐ προσέχουσι τοῖς ἡμετέροις λόγοις. Ἄλλ' ἐγὼ
 καὶ διὰ τοῦτο δάκνομαι, καὶ ὀδυνῶμαι, ὅτι οὔτε τῶν πραγμά-
 των ἢ πείρα, οὔτε ἢ ιεσαύτη τοῦ Θεοῦ ὑπόσχεσις, οὔτε ὁ
 15 φόβος τῶν μελλόντων, οὔτε αἱ καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρ'
 ἡμῶν παραινέσεις τῶν τοιούτων καθικέσθαι ἠδυνήθησαν, καὶ
 οὐ παύσομαι οὐδὲ οὔτω τῆς τοιαύτης συμβουλῆς, μέχρις ἂν
 τῇ πολλῇ συνεχείᾳ περιγενέσθαι δυνήθῃ, καὶ εἰς νῆψιν αὐ-
 τοὺς ἀγαγεῖν, καὶ ἐκ τοῦ κάρου καὶ τῆς μέθης, ἣν ἢ τῶν
 20 χρημάτων ἐπιθυμία ἤνεγκε σκοιῶσασα τὸν λογισμὸν, ἀνενεγ-
 κεῖν. Οἶδα γάρ, οἶδα ὅτι μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ ἢ τῶν
 ἡμετέρων λόγων συνέχεια, καὶ ἢ παρὰ τῆς νησιείας ἐπιμέ-
 λεια δυνήσεται αὐτοὺς ὀψὲ γοῦν ποτε ἀπαλλάξαι τοῦ χαλε-
 ποῦ τούτου νοσήματος, καὶ εἰς τελείαν ὑγίειαν ἐπαναγαγεῖν,
 25 ἵνα καὶ αὐτοὶ τῆς ἀπηρησημένης τοῖς τοιούτοις τιμωρίας ἐ-
 λευθερωθῶσι, καὶ ἡμεῖς τῆς ἀθυμίας ἀπαλλαγῶμεν, καὶ
 ὑπὲρ πάντων δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ
 καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν,

τὸ μέλλον τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ποία λοιπὸν ἀπολογία μένει εἰς ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι δὲν σπεύδομεν καὶ δὲν ἐπειγόμεθα νὰ λάβωμεν ἀντὶ τῶν ὀλίγων ἑκατονταπλάσια καὶ ἀντὶ τῶν παρόντων τὰ μέλλοντα καὶ ἀντὶ τῶν προσκαίρων τὰ αἰώνια, ἀλλὰ μὲ εὐχαρίστησιν ἀπομονώνομεν τὰ χρήματα μὲ θύρας καὶ μοχλοὺς καὶ οἱ ὅποιοι δὲν θέλομεν νὰ δανείσωμεν τώρα εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην αὐτά, τὰ ὅποια εἶναι ἀποθηκευμένα ἀπλῶς καὶ χωρὶς σκοπὸν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν τὴν προστασίαν ἀπὸ αὐτά; «Κάμετε λοιπὸν διὰ τὸ καλὸν σας φίλους ἀπὸ τὸν πλοῦτον, πού εἶναι ἄδικος, ὥστε, ὅταν ἀποθάνετε, νὰ σᾶς ὑποδεχθοῦν αὐτοὶ εἰς τὰς αἰωνίους σκηνὰς τοῦ παραδείσου»¹². Καὶ γνωρίζω, ὅτι πολλοὶ ὄχι μόνον δὲν ἐπιδοκιμάζουν τὰ λεγόμενά μου, ἀλλὰ καὶ ὡσὰν νὰ ἀκούουν κάποια φλυαρίαν καὶ μῦθον δὲν προσέχουν εἰς τὰ ἰδικὰ μου λόγια. Ἄλλὰ ἐγὼ καὶ δι' αὐτὸ θλίβομαι καὶ πονῶ, διότι οὔτε ἡ ἐμπειρία τῶν πραγμάτων, οὔτε ἡ μεγάλη ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλοντικῶν δεινῶν, οὔτε αἱ καθημεριναὶ μας συμβουλαὶ ἠμπόρεσαν νὰ πλησιάσουν αὐτούς· καὶ δὲν θὰ παύσω οὔτε ἔτσι τὴν συμβουλήν μου αὐτήν, μέχρις ὅτου θὰ ἠμπορέσω μὲ τὴν συνεχῆ προσπάθειαν νὰ ὑπερισχύσω καὶ νὰ ὀδηγήσω αὐτοὺς εἰς τὴν νηφαλιότητα καὶ τοὺς ἐπαναφέρω ἀπὸ τὴν κραιπάλην καὶ τὸ μεθύσι, τὸ ὅποιον ἐπροκάλεσεν ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, ἀφοῦ ἐθόλωσε τὴν σκέψιν. Γνωρίζω βεβαίως, γνωρίζω ὅτι μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ συνεχεῖς λόγοι μου καὶ ἡ ἄσκησις ἀπὸ τὴν νηστείαν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀπαλλάξῃ ἀργὰ βεβαίως κάποτε αὐτοὺς ἀπὸ τὴν φοβερὰν αὐτὴν ἀσθένειαν καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς πλήρη ὑγείαν, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, πού ἐπικρέμαται δι' αὐτά, καὶ ἡμεῖς νὰ ἀπαλλαγοῦμεν ἀπὸ τὴν λύπην, καὶ νὰ ἀναπέμψωμεν δι' ὅλα δόξαν εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Δ'

(Γεν. 1, 6-8)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω σιερῶμα ἐν μέσῳ τοῦ
ὔδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀναμέσον ὔδατος καὶ
5 ὔδατος· καὶ ἐγένετο οὕτως».

1. Ὅσῳν ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὴν μετὰ προθυμίας καθ' ἐκάστην
ἡμέραν ἐνταῦθα συνέλευσιν, μεγάλην καρποῦμαι τὴν ἡδονήν,
καὶ οὐ πάρομαι δοξάζων τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν ἐπὶ τῇ προ-
κοπῇ τῇ ὑμετέρῃ. Ὡσπερ γὰρ τὸ πεινῆν σωματικῆς εὐεξίας
10 ἔστι σημεῖον, οὕτω καὶ τὸ περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λο-
γίων ἔσπουδακέναι τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγιείας τεκμήριον ἄν-
τις μέγιστον ποιήσαιο. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-
στὸς ἐν τοῖς μακαρισμοῖς ἐκείνοις, τοῖς ἐπὶ τοῦ ὄρους γεγε-
νημένοις ἔλεγε· «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν
15 δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται». Τίς ἂν οὖν ὑμᾶς
κατ' ἀξίαν ἐπαινέσαι δυναθῆι, τοὺς ἅπαξ παρὰ τοῦ τῶν
ἀπάντων Δεσπότου τὸν μακαριστὸν δεξαμένους, καὶ τὰ μυ-
ρία προσδοκῶντας παρ' αὐτοῦ ἀγαθὰ; Τοιοῦτος γὰρ ὁ ἡ-
μέτερος Δεσπότης· διὰ τὴν ἴδην ψυχὴν πολλῶ τῷ πόθῳ καὶ
20 ἐπιπειταμένη τῇ προθυμίᾳ τοῖς πνευματικοῖς προσιοῦσαν, ἐπι-
δαφιλεύεται τὴν χάριν, καὶ πλουσίας παρ' ἑαυτοῦ χαρίζειται
τὰς δωρεάς. Ὅθεν προσδοκῶ καὶ ἡμῖν διὰ τὴν ὑμετέραν
ὠφέλειαν πλείονα παρασχεθήσεσθαι τὸν τῆς διδασκαλίας ἰό-
γον εἰς οἰκοδομὴν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Δι' ὑμᾶς γὰρ καὶ
25 τὴν προκοπὴν τὴν ὑμετέραν ἅπαντα τοῦτον τὸν πόνον ὑπομέ-
ρομεν, ὥστε καὶ ὑμᾶς πρὸς αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν
θᾶπτον ἀναδραμεῖν, καὶ πᾶσι τοῖς εἰς ὑμᾶς ὁρῶσι διδασκάλους
γενέσθαι τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, καὶ ἡμᾶς πλείονος ἀπο-
λαύειν τῆς παροησίας, ὁρῶντας οὐ μάτην, οὐδὲ εἰκῆ πονου-

ΟΜΙΛΙΑ Δ΄

(Γεν. 1, 6 - 8)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἅς γίνῃ τὸ στερέωμα ἀνάμεσα εἰς τὰ ὕδατα, διὰ νὰ διαχωρίζη αὐτὰ εἰς δύο μέρη· καὶ ἔγινεν ἔτσι».

1. Καθὼς βλέπω, ἀγαπητοί, τὴν συγκέντρωσίν σας πού μὲ προθυμίαν γίνεται καθημερινῶς ἐδῶ, ἀπολαμβάνω μεγάλην εὐχαρίστησιν καὶ δὲν παύω νὰ δοξάζω τὸν φιάνθρωπον Θεὸν διὰ τὴν ἰδικὴν σας προκοπὴν. Διότι ὅπως ἡ πείνα εἶναι ἀπόδειξις τῆς σωματικῆς εὐεξίας, ἔτσι καὶ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ θεωρήσῃ κανεὶς μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς ψυχικῆς ὑγείας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τοὺς μακαρισμοὺς ἐκείνους, πού ἐλέχθησαν ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἔλεγε· «Μακάριοι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ὡσὰν πεινασμένοι καὶ διψασμένοι ἐπιθυμοῦν τὴν δικαιοσύνην, διότι αὐτοὶ θὰ χορτασθοῦν»¹. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπαινέσῃ ἀξίως σᾶς, οἱ ὅποιοι ἐδέχθητε μίαν φορὰν τὸν μακαρισμὸν ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν πάντων καὶ ἀναμένετε ἀπὸ αὐτὸν τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ; Διότι τέτοιος εἶναι ὁ ἰδικὸς μας Κύριος· ὅταν ἰδῇ, ὅτι ἡ ψυχὴ προσέρχεται πρὸς τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ μὲ μέγαν πόθον καὶ ὑπερβολικὴν προθυμίαν, χορηγεῖ μὲ ἀφθονίαν τὴν χάριν καὶ χαρίζει πλουσίας τὰς δωρεὰς του. Ἐπομένως ἀναμένω καὶ εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὠφέλειαν ὅτι θὰ παρασχεθῇ μακρότερος ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἰδικῆς σας ἀγάπης. Διότι διὰ σᾶς καὶ τὴν ἰδικὴν σας προκοπὴν ὑπομένομεν ὅλον αὐτὸν τὸν κόπον, ὥστε καὶ σεῖς ταχύτερα νὰ ἀναβῆτε εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, καὶ εἰς ὅλους, ποῦ σᾶς βλέπουν, νὰ γίνετε διδάσκαλοι τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς, καὶ ἡμεῖς νὰ ἀπολαμβάνωμεν μεγαλυτέραν παρρησίαν, ὅταν βλέπωμεν, ὅτι δὲν κοπιᾶζομεν μάταια, οὔτε ἄσκοπα, ἀλλὰ νὰ αὐξάνε-

- μένους ἡμᾶς, ἀλλὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν αὐξανόμενον τοῦτον τὸν σπόρον τὸν πνευματικόν, καὶ μὴ καθάπερ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐπὶ τοῦ σπείροντος γέγονεν, οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν συμβῆναι. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν μέρος διεσώθη, καὶ τὰ τρία παραπώλειο.
- 5 Τὸ μὲν γὰρ τῶν σπερμάτων τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν καταβληθὲν ἄκαρπον ἔμεινε, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν ἀπεπνίγη, ἕτερον δὲ εἰς τὰς πέτρας καταβληθὲν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μειραν, οὐδένα καρπὸν ἐνεγκεῖν ἠδυνήθη· ἐνταῦθα δὲ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν προσδοκῶμεν ἅπαντα τὸν σπόρον εἰς τὴν
- 10 καλὴν γῆν καταβεβλήθῃ, καὶ τοὺς μὲν ποιεῖν ἑκατόν, τοὺς δὲ ἑξήκοντα, τοὺς δὲ τριάκοντα. Τοῦτο ἡμῶν τὴν προθυμίαν αὖξει, τοῦτο τὴν διάνοιαν διεγείρει, τὸ εἶδέναι, ὅτι οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοὺς λόγους προϊέμεθα, ἀλλ' ὅτι νηφοῦσαις ταῖς ἀκοαῖς καὶ συντειαμένῃ τῇ διανοίᾳ τὰ παρ' ἡμῶν δέχεσθε.
- 15 Καὶ ταῦτα οὐ κολακεῦων ὑμῶν τὴν ἀγάπην λέγω, ἀλλὰ σιχαζόμενος τὴν προθυμίαν ἐκ τῶν χυτὲς ἡμῖν εἰρημένων. Ἐώρων γὰρ ἅπαντας ἐκκρεμαμένους περὶ τὴν διδασκαλίαν, καὶ πάντα ποιῶντας, ὥστε μηδὲ τὸ τυχόν ὑμᾶς τῶν λεγομένων παραδραμεῖν· ἄλλως δὲ καὶ ἡ τῶν κρότων συνέχεια
- 20 μεγίστη ἀπόδειξις ἐγένετο τοῦ μεθ' ἡδονῆς ὑμᾶς δέχεσθαι τὰ λεγόμενα. Ὁ δὲ μεθ' ἡδονῆς ἀκούων τινῶν λεγομένων, δῆλον ὅτι καὶ ἐμπήγνυσι αὐτὰ τῇ διανοίᾳ, καὶ ἀνεξάλειπτα ἐργάζεται τῷ πλάτει τῆς διανοίας ἐναποτιθέμενος. Τίς ἂν οὖν πρὸς ἀξίαν καὶ ὑμᾶς ἐπαιέσειε, καὶ ἡμᾶς μακαρίσειεν,
- 25 ὅτι εἰς ὧτα λέγομεν ἀκουόντων; «Μακάριος γάρ», φησὶν, «ὁ λέγων εἰς ὧτα ἀκουόντων». Τοῦτο νησιείας τὸ κατόρθωμα, τοῦτο τὸ φάρμακον τὴν σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἐργάσατο. Εἰ δὲ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων τισαύτην τὴν ἰσχὺν ἐπεδείξατο, προΐουσῶν τῶν ἡμερῶν πόσῃν χρῆ προσ-
- 30 δοκῆσαι τὴν ὠφέλειαν προσγίνεσθαι; Μόνον ὑμεῖς, παρακαλῶ, «Μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε», καὶ μηδεμίαν παρείδουσι δότε τῷ ἐχθρῷ τῆς

2. Ματθ. 13, 4 - 7.

3. Σοφ. Σειρ. 25, 9.

4. Φιλιπ. 2, 12.

ται καθημερινῶς ὁ πνευματικός αὐτός σπόρος, καὶ διὰ νὰ μὴ συμβῆ καὶ εἰς ἡμᾶς ἔτσι, ὅπως εἶχε γίνει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ σπορέως εἰς τὸ εὐαγγέλιον². Διότι ἐκεῖ μὲν διεσώθη ἓνα μέρος τοῦ σπόρου καὶ τὰ τρία εἶχαν χαθῆ. Διότι ἐκεῖνο μὲν τὸ μέρος τῶν σπόρων, ποῦ ἔπεσε πλησίον εἰς τὸν δρόμον, ἔμεινεν ἄκαρπον, ἄλλο δὲ μέρος κατεπνίγη ἀπὸ τὰ ἀγκάθια, καὶ ἄλλο ποῦ ἔπεσε εἰς τὰς πέτρας καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, δὲν ἠμπόρεσε νὰ φέρῃ καθόλου καρπὸν. Ἐδῶ ὅμως ἀναμένομεν ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ὅλος ὁ σπόρος νὰ πέσῃ εἰς τὸ εὐφορον χῶμα, καὶ ἄλλοι μὲν νὰ ἀποδώσουν ἑκατὸν, ἄλλοι δὲ ἐξήντα καὶ ἄλλοι τριάντα. Αὐτὸ αὐξάνει τὴν προθυμίαν μας, αὐτὸ διεγείρει τὴν σκέψιν, τὸ νὰ γνωρίζωμεν δηλαδῆ, ὅτι δὲν λέγομεν τὰ λόγια μας ἀπλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλὰ ὅτι δέχεσθε αὐτὰ μὲ διαυγῆ τὴν ἀκοὴν καὶ τεταμένην τὴν σκέψιν. Καὶ δὲν λέγω αὐτὰ διὰ νὰ κολακεύω τὴν ἀγάπην σας, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀναλογίζομαι τὴν προθυμίαν ἀπὸ τὰ λεχθέντα χθές. Διότι ἔβλεπα ὅλους νὰ εἴσθε ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ὁμιλίαν καὶ νὰ κάνετε τὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ σᾶς διαφύγῃ οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἀπὸ τὰ λεγόμενα. Ἄλλωστε δὲ καὶ τὰ συνεχῆ χειροκροτήματα ἦσαν μεγίστη ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἐδέχεσθε τὰ λεγόμενα μὲ εὐχαρίστησιν. Ἐκεῖνος δὲ ποῦ ἀκούει μὲ εὐχαρίστησιν αὐτὰ ποῦ λέγονται, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ θέτει αὐτὰ βαθιὰ εἰς τὸν νοῦν του καὶ τὰ καθιστᾷ ἀνεξίτηλα, ἀφοῦ ἐναποθέτῃ αὐτὰ εἰς τὸ πλάτος τῆς διανοίας του. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσεν ἐπαξίως καὶ σᾶς νὰ ἐπαινέσῃ καὶ ἡμᾶς νὰ μακαρίσῃ, διότι ὁμιλοῦμεν εἰς ὦτα ἀκουόντων; «Διότι εἶναι εὐτυχής, λέγει, ἐκεῖνος ποῦ ὁμιλεῖ εἰς ὦτα ἀκουόντων»³. Τοῦτο εἶναι τὸ κατόρθωμα τῆς νηστείας, τοῦτο τὸ φάρμακον ἐπραγματοποίησε τὴν σωτηρίαν τῶν ἰδικῶν μας ψυχῶν. Ἐὰν ὅμως ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐπαρουσίασε τόσον μεγάλην δύναμιν, μὲ τὴν παρέλευσιν τῶν ἡμερῶν πόσῃν ὠφέλειαν πρέπει νὰ ἀναμείνωμεν ὅτι θὰ προέλθῃ; Μόνον σεῖς, παρακαλῶ, «Μὲ φόβον καὶ τρόμον νὰ ἐργάζεσθε τὴν σωτηρίαν σας»⁴, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψετε καμμίαν παρέμβασιν εἰς τὸν ἐχθρὸν τῆς

σωτηρίας τῆς ὑμετέρας. Ὅρῶν γὰρ ὑμῶν νῦν τὸν πλοῦτον τὸν πνευματικόν, μέμνητε καὶ ἀγορᾶν, καὶ καθάπερ λέων ὠρούμενος περιέρχεται ζητῶν τίνα καταπῆ. Ἄλλ' ἐὰν νήφωμεν, οὐδενὸς περιέσται διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν.

- 5 2. Τοιαῦτα γὰρ ἡμῶν τὰ ὄπλα τὰ πνευματικά, ἅπερ ἡμᾶς ἐνέδυσεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, καθάπερ χθῆς ἐδιδάξαμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην. Ἄν τοίνυν τούτοις διηνεκῶς ὤμει πεφραγμένοι πάντα τὰ μέλη, οὐδὲν τῶν ὑπ' ἐκείνου ἀφιεμένων βελῶν καθικέσθαι ἡμῶν δυνήσεται, ἀλλ' ἄκυρα πρὸς
- 10 αὐτὸν ἐπανήξει· ἀδάμαντος γὰρ ἡμᾶς σιερροτέρους ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις κατεσκεύασε, καὶ πάντη ἀναλώτους, ἐὰν βουλώμεθα. Ὡσπερ οὖν ὁ ἀδάμαντα παίων ἐκεῖνον μὲν ἔβλαψεν οὐδέν, ἑαυτοῦ δὲ τὴν ἰσχὺν καθεῖλε, καὶ ὁ πρὸς κέντρα λακτίζων, τοὺς οἰκείους αἰμάσσει πόδας, οὕτω δὴ καὶ ἐφ'
- 15 ἡμῶν ἔσται καὶ τοῦ πολεμίου τῆς σωτηρίας τῆς ὑμετέρας, ἐὰν τοῖς ὄπλοις τοῖς δεδομένοις ἡμῖν παρὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἑαυτοὺς διηνεκῶς φράτιωμεν. Τοσαύτη γὰρ τούτων ἡ δύναμις, ὡς μηδὲ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀστραπὴν ἐφίστασθαι τὸν πολέμιον, ἀλλ' ἀποτυφλοῦσθαι τὰς ὄψεις ἐκ τῆς
- 20 αὐγῆς τῆς ἐκεῖθεν ἐκπεμπομένης. Τούτοις, παρακαλῶ, τοῖς ὄπλοις διαπαντὸς ἑαυτοὺς τειχίζοντες, οὕτω καὶ εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλωμεν, καὶ φίλοις συγγενώμεθα, καὶ πράγματα μεταχειρίζωμεν. Καὶ τί λέγω εἰς ἀγορὰν; Καὶ εἰς ἐκκλησίαν ἀπαντιῶτες ταῦτα ἔχωμεν ἡμῖν περικείμενα, καὶ οἴκαδε ἐπανι-
- 25 ὄντες καὶ καθεύδοντες, καὶ διανιστάμενοι, καὶ μηδέποτε αὐτὰ ἀποθώμεθα παρὰ πᾶσαν ἡμῶν τὴν ζωὴν· ἅπεισι γὰρ μεθ' ἡμῶν, καὶ τῆς ἐκεῖ παρησίας ὑπόθεσις ἡμῖν μεγίστη γίνεται. Οὐδὲ γὰρ ὁμοίως τοῖς αἰσθητοῖς ὄπλοις θαρύνει τὸ σῶμα, ἀλλὰ μᾶλλον κουφίζει, καὶ μετάρσιον ἐργάζεται, καὶ
- 30 τὴν ἰσχὺν ἐπιτείνει μόνον ἐὰν αὐτὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀποσιμῶμεν, ὥστε λαμπρὰ φαινόμενα διὰ τῆς οἰκείας ἀ-

ιδικῆς σας σωτηρίας. Διότι ὅταν βλέπῃ τὸν πνευματικόν σας πλοῦτον τώρα, ὀργίζεται καὶ ἐξαγριώνεται καὶ ὡσὰν λεοντάρη βρυχώμενον περιτριγυρίζει ζητῶν κάποιον νὰ καταπιῇ. Ἀλλὰ ἐὰν εἴμεθα νηφάλιοι, δὲν θὰ καταβάλλῃ κανένα ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

2. Τέτοια λοιπὸν εἶναι τὰ πνευματικὰ μας ὄπλα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐχορήγησεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ὅπως ἀκριβῶς χθὲς ἐδιδάξαμεν τὴν ἀγάπην σας. Ἐὰν λοιπὸν μὲ αὐτὰ φρουροῦμεν διαρκῶς ὅλα τὰ μέλη, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ κανένα ἀπὸ τὰ βέλη, ποῦ ρίπτει ἐκεῖνος, νὰ μᾶς ἐγγίσῃ, ἀλλὰ θὰ ἐπιστρέψουν ἀνίσχυρα πρὸς αὐτόν, διότι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μᾶς κατέστησεν ἰσχυροτέρους ἀπὸ τὸ διαμάντι, καὶ καθ' ὀλοκληρίαν ἀδαμάστους, ἐὰν θέλωμεν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνος ποῦ κτυπᾷ τὸ διαμάντι, αὐτὸ μὲν δὲν τὸ ἔβλαψε καθόλου, κατέστρεψε δὲ τὴν δύναμίν του, καὶ ἐκεῖνος ποῦ λακτίζει εἰς καρφιά, πληγώνει τὰ πόδια του ἔτσι βεβαίως θὰ συμβῇ καὶ εἰς μᾶς καὶ εἰς τὸν ἐχθρὸν τῆς ιδικῆς μας σωτηρίας, ἐὰν προφυλάσσωμεν διαρκῶς τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐχορήγησεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος. Διότι εἶναι τόσον μεγάλη ἡ δύναμις αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ ἀνέχεται ὁ ἐχθρὸς οὔτε τὴν λάμψιν των, ἀλλὰ νὰ τυφλώνεται ἀπὸ τὸ φῶς, ποῦ ἐκπέμπεται ἀπὸ αὐτὰ. Μὲ αὐτὰ, παρακαλῶ, τὰ ὄπλα ἀφοῦ ὀχυρώνωμεν πάντοτε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν ἃς περιφερώμεθα καὶ μὲ τοὺς συγγενεῖς ἃς συναναστρεφώμεθα καὶ πράγματα ἃς χρησιμοποιοῦμεν. Καὶ διατί λέγω εἰς τὴν ἀγορὰν; Καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅταν ἐμφανιζώμεθα ἃς ἔχωμεν αὐτὰ μαζί μας καὶ ὅταν ἐπιστρέφωμεν εἰς τὸ σπίτι καὶ ὅταν κοιμώμεθα καὶ ὅταν ἐγειρώμεθα, καὶ ποτέ ἃς μὴ ἀπομακρύνωμεν αὐτὰ εἰς ὅλην μας τὴν ζωὴν, διότι ἀπέρχονται μαζί μας καὶ γίνονται ἡ μεγίστη θάσις τῆς παρρησίας μας κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Οὔτε βέβαια βαρύνουν τὸ σῶμα ὁμοίως μὲ τὰ αἰσθητὰ ὄπλα, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἐλαφρύνουν, τὸ καθιστοῦν εὐκίνητον καὶ ἐνισχύουν τὴν δύναμίν του ἴσον ἐὰν καθαρίζωμεν αὐτὰ καθημερινῶς, ὥστε καθὼς θὰ φαίνωνται λαμπερὰ νὰ βλάπτουν μὲ τὴν ἰδικὴν των

σιραπῆς πηροῦν τὰς ὄψεις τοῦ πονηροῦ δαίμονος, πάντα κατὰ
 τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας μηχανωμένου. Φέρε δὴ λοιπόν,
 ἐπειδὴ ἱκανῶς ὑμᾶς καθωπλίσαμεν, τὴν συνήθη παραθῶμεν
 ὑμῖν ιρᾶπεζαν, καὶ τὰ ἀκόλουθα τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων
 5 προθῶμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, πάλιν τὸν θαυμάσιον
 ἑστιάτορα τὸν μακάριον Μωϋσέα, τὸν μέγαν προφήτην τῆς
 καλῆς ταύτης διδασκαλίας ἡγεμόνα ποιησάμενοι. Ἴδωμεν
 οὖν τίνα ἐστίν, ἃ καὶ σήμερον ἡμᾶς διδάξαι βούλεται, καὶ
 προσέχωμεν ἀκριβῶς τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις. Οὐδὲ γὰρ
 10 οἰκεία ἰδυνάμει φθέγγεται, ἀλλ' ἄπερ ἂν ἢ τοῦ Πνεύματος
 χάρις ἐνηχῆση, ταῦτα διὰ τῆς οἰκείας προφέρει γλώττης
 διδάσκων τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν. Ἀπαρίσας τοίνυν τὸν
 περὶ τῆς πρώτης ἡμέρας λόγον, καὶ εἰπὼν μετὰ τὴν τοῦ
 φωτὸς δημιουργίαν, «Ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ,
 15 ἡμέρα μία», πάλιν φησί· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω στε-
 ρέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω διαχωρίζον ἀναμέσον
 ὕδατος καὶ ὕδατος». Σκόπει μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, διδασκα-
 λίας ἀκολουθίαν. Ἐπειδὴ γὰρ προλαβὼν ἡμῖν εἶπε μετὰ
 τὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς δημιουργίαν, ὅτι «Ἡ δὲ γῆ ἦν
 20 ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος», καὶ τὴν αἰτίαν προσέθηκεν,
 ὅτι διὰ τοῦτο ἦν ἀόρατος, διὰ τὸ καλύπτεσθαι ὑπὸ τοῦ σκό-
 τίου, καὶ τῶν ὑδάτων ὕδωρ γὰρ ἦν τὸ πᾶν, καὶ σκότιος,
 καὶ οὐδὲν ἕτερον· εἶτα τοῦ Δεσπότου προσιάξαντος, παρήχθη
 τὸ φῶς, καὶ διαχωρισμὸς γέγονε φωτὸς καὶ σκότιος, καὶ
 25 τὸ μὲν τὴν τῆς ἡμέρας προσηγορίαν ἔλαβε, τὸ δὲ τὴν τῆς
 νυκτὸς ἐδέξατο· πάλιν ἡμᾶς διδάξαι βούλεται, ὅτι ὡσπερ
 τὸ σκότιος διεῖλε τὸ φῶς παραγαγών, καὶ ἐκάστω τὴν ἀρ-
 μόζουσαν προσηγορίαν ἐπέθηκεν, οὕτω καὶ τὸ πλῆθος τῶν
 ὑδάτων προσιάγασσι διαιροεῖ.

30 3. Καὶ ὄρα δύνναμιν ἄφατον, καὶ πάντα ἀνθρώπινον λογι-
 σμὸν ὑπερβαίνουσαν. Κελεύει γὰρ μόνον, καὶ τὸ μὲν παρά-
 γεται τῶν στοιχείων, τὸ δὲ παραχωρεῖ. «Καὶ εἶπε», φησί,
 «ὁ Θεός, γενηθήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος, καὶ ἔστω
 διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατος». Τί ἐστι, «Γενη-

λάμπριν τὰ μάτια τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ὁ ὁποῖος μηχανεύεται τὰ πάντα ἐναντίον τῆς σωτηρίας μας. Ἐμπρός λοιπόν, ἐπειδὴ σᾶς ἐξωπλίσαμεν ἄρκετά, ἄς παραθέσωμεν εἰς σᾶς τὸ συνηθισμένον τραπέζι καὶ ἄς θέσωμεν ἐνώπιον τῆς ἀγάπης σας τὰ ἐπόμενα ἐκείνων, ποὺ εἵχομεν εἰπῆ χθές, ἀφοῦ καταστήσωμεν ὁδηγὸν πάλιν τῆς καλῆς αὐτῆς διδασκαλίας τὸν θαυμάσιον οἰκοδεσπότην, τὸν μακάριον Μωυσῆ, τὸν μεγάλον προφήτην. Ἄς ἰδοῦμεν λοιπόν ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θέλει καὶ σήμερα νὰ μᾶς διδάξη, καὶ ἄς προσέχωμεν μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεγόμενα ἀπὸ αὐτόν. Διότι δὲν ὁμιλεῖ μὲ ἰδικὴν του δύναμιν, ἀλλὰ ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποὺ θὰ τοῦ μεταδώσῃ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, αὐτὰ ἐκφέρει μὲ τὴν γλῶσσαν του διδάσκων τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἀφοῦ ἐσυμπλήρωσε λοιπόν τὸν λόγον διὰ τὴν πρώτην ἡμέραν, καὶ ἀφοῦ εἶπε μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ φωτός, «Ἐγένεθ' ἡμέρα πρώτη»⁵, πάλιν λέγει· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἄς γίνῃ τὸ στερέωμα ἀνάμεσα εἰς τὰ ὕδατα, διὰ νὰ διαχωρίζη αὐτὰ εἰς δύο μέρη». Πρόσεχε ἐδῶ, παρακαλῶ, ἀγαπητέ, τὴν συνέπειαν τῆς διδασκαλίας. Ἐπειδὴ λοιπόν μᾶς εἶπε προηγουμένως, ὕστερα ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι «Ἡ δὲ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ ἄμορφος», ἐπρόσθεσε καὶ τὴν αἰτίαν, ὅτι διὰ τοῦτο ἦτο ἀόρατος, ἐπειδὴ ἐσκεπάζετο ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὰ ὕδατα· διότι τὸ πᾶν ἦτο ὕδωρ, καὶ σκοτάδι, καὶ τίποτε ἄλλο· ἔπειτα ὅταν ἐπρόσταξεν ὁ Κύριος, παρήχθη τὸ φῶς, καὶ διεχωρίσθη τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὠνομάσθη ἡμέρα καὶ τὸ δεύτερον νύκτα· πάλιν θέλει νὰ μᾶς διδάξη, ὅτι ὅπως διήρесе τὸ σκοτάδι δημιουργήσας τὸ φῶς καὶ εἰς τὸ καθένα ἔδωσε τὴν κατάλληλον ὀνομασίαν, ἔτσι διαιρεῖ καὶ τὰ πολλὰ ὕδατα μὲ τὴν προσταγὴν του.

3. Καὶ πρόσεχε ἀνέκφραστον δύναμιν, ἡ ὁποῖα ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρώπινον νοῦν. Διότι διατάσσει μόνον, καὶ τὸ μὲν ἓνα στοιχεῖον δημιουργεῖται, τὸ δὲ ἄλλο ὑποχωρεῖ. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός, νὰ γίνῃ στερέωμα ἀνάμεσα εἰς τὰ ὕδατα, διὰ νὰ διαχωρίη αὐτὰ εἰς δύο μέρη». Τί σημαί-

θήτω στερέωμα»; Ὡς ἂν εἴποι τις γλώττι ἄνθρωπινῃ, τει-
 χίον τι καὶ διάφραγμα διαιροῦν μεταξὺ, καὶ χωρισμὸν ἐρ-
 γαζόμενον. Καὶ ἵνα μάθῃς τὴν πολλὴν ὑπακοὴν τῶν στοιχείων,
 καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ, φησί· «Καὶ
 5 ἐγένετο οὕτως». Εἶπε μόνον, καὶ τὸ ἔργον ἠκολούθησε. «Καὶ
 ἐποίησε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα, καὶ διεχώρισεν ὁ
 Θεὸς ἀναμέσον τοῦ ὕδατος, ὃ ἦν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος,
 καὶ ἀναμέσον τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπάνω τοῦ στερεώματος». Γε-
 νομένου, φησί, τοῦ στερεώματος, τὰ μὲν τῶν ὑδάτων προσέ-
 10 ταξεν ὑπὸ τοῦ στερεώματος φέρεσθαι, τὰ δὲ ὑπὲρ τῶν νώ-
 των εἶναι τοῦ στερεώματος. Ἄλλὰ τί ἂν τις εἴποι τοῦτο εἶ-
 ναι τὸ στερέωμα; Ὑδωρ πεπηγός, ἀλλ' ἀέρα τινὰ συνεσιραμ-
 μένον, ἀλλ' ἑτέραν τινὰ οὐσίαν; Οὐκ ἂν τις ἀπλῶς τῶν εὖ
 φρονούντων δισχυρίσαιο. Ἄλλὰ προσήκει πολλῇ τῇ εὐγνω-
 15 μοσύνη κεχορημένους δέχεσθαι τὰ λεγόμενα, καὶ μὴ περαιτέρω
 τῆς οἰκείας φύσεως ὑπερβαίνοντας διερευνᾶσθαι τὰ ὑπερ
 ἡμᾶς, ἀλλὰ τοῦτο μόνον εἰδέναι καὶ κατέχειν παρ' ἑαυτοῖς,
 ὅτι τῷ προσιάγματι τοῦ Δεσπότου παρήχθη τὸ στερέωμα τὸν
 χωρισμὸν τῶν ὑδάτων ἐργαζόμενον, καὶ τὰ μὲν κάτω κα-
 20 τέγον, τὰ δὲ ἄνω μειέωρα ὑπὲρ τῶν οἰκείων νώτων φέρειν
 δυνάμενον. «Καὶ ἐκάλεσε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα
 οὐρανόν». Ὅρα πῶς τῇ αὐτῇ ἀκολουθίᾳ καὶ νῦν ἐχρήσα-
 το ἡ θεία Γραφή. Καθάπερ εἶπε χθές, «Γενηθήτω φῶς», καὶ
 μετὰ τὸ παραχθῆναι, τότε ἐπήγαγεν, «Ἔστω διαχωρίζον
 25 ἀναμέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀναμέσον τοῦ σκοτίους, καὶ οὕτω
 τὸ φῶς ἡμέραν ἐκάλεσε»· οὕτω καὶ σήμερον εἶπε· «Γενη-
 θήτω στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος». Εἶτα καθάπερ ἐπὶ τοῦ
 φωτός, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν χρεῖαν τοῦ
 στερεώματος, «Ὡστε διαχωρίζειν», φησὶν, «ἀναμέσον ὕδα-
 30 τος καὶ ὕδατος». Καὶ ὅτε αὐτοῦ τὴν χρεῖαν φανερὰν ἡμῖν
 κατέστησε, τότε καθάπερ τῷ φωτὶ τὴν ὀνομασίαν προσέθηκεν,
 οὕτω καὶ τῷ στερεώματι τὴν προσηγορίαν ἐπέθηκεν. «Καὶ
 ἐκάλεσε», φησί, τὸ στερέωμα οὐρανόν», τοῦτο τὸ ὀρώμενον.

νει, «Νὰ γίνῃ στερέωμα»; Ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς μὲ ἀνθρωπίνην γλῶσσαν, κάποιο τειχίον καὶ διάφραγμα, πού διαιρεῖ μεταξύ δύο πραγμάτων καὶ κάνει τὸ χῶρισμα αὐτῶν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς τὴν μεγάλην ὑπακοὴν τῶν στοιχείων καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ, λέγει· «Καὶ ἔγινεν ἔτσι». Εἶπε μόνον, καὶ ἠκολούθησε τὸ ἔργον. «Καὶ ἔκαμε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα, καὶ ἐχώρισεν ὁ Θεὸς τὰ ὕδατα, τὰ εὕρισκόμενα κάτω ἀπὸ τὸ στερέωμα, ἀπὸ τὰ ὕδατα, τὰ εὕρισκόμενα ἐπάνω ἀπὸ αὐτό». Ὅταν ἔγινε, λέγει, τὸ στερέωμα, ἐπρόσταξε ἄλλα μὲν ὕδατα νὰ ρέουν κάτω ἀπὸ τὸ στερέωμα, ἄλλα δὲ νὰ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ στερεώματος. Ἄλλὰ τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι εἶναι τὸ στερέωμα αὐτό; Ὑδωρ παγωμένον, ἢ μήπως κάποιος συμπυκνωμένος ἀέρας ἢ κάποια ἄλλη οὐσία; Δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰσχυρισθῇ εὐκόλα αὐτὸ κανεὶς ἀπὸ τοὺς σῶφρονας. Ἄλλὰ πρέπει μὲ πολλὴν εὐγνωμοσύνην νὰ δεχώμεθα τὰ λεγόμενα καὶ νὰ μὴ ἐξετάζωμεν περισσότερο τὰ εὕρισκόμενα ὑπεράνω ἡμῶν, ὑπερβαίνοντες τὴν ἰδικὴν μας φύσιν, ἀλλὰ αὐτὸ μόνον νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ κατέχωμεν καλῶς, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ Κυρίου ἐδημιουργήθη τὸ στερέωμα διὰ νὰ χωρίζη τὰ ὕδατα, καὶ ἄλλα μὲν νὰ κρατῇ κάτω, τὰ ἄλλα δὲ νὰ ἠμπορῇ νὰ φέρῃ ἀκυρούμενα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειάν του. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν». Πρόσεξε, πῶς ἡ ἁγία Γραφή ἐχρησιμοποίησε καὶ τώρα τὴν ἰδίαν συνέπειαν. Ὅπως ἀκριβῶς εἶπε χθὲς, «Νὰ γίνῃ φῶς», καὶ ὅταν ἐδημιουργήθη, τότε ἐπρόσθεσε, «Ἄς χωρίζη τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι, καὶ ἔτσι ὠνόμασε τὸ φῶς ἡμέραν»* ἔτσι καὶ σήμερον εἶπε· «Νὰ γίνῃ τὸ στερέωμα ἀνάμεσα εἰς τὰ ὕδατα». Ἐπειτα, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φωτός, ἔτσι καὶ ἐδῶ μᾶς ἐδίδαξε τὴν χρησιμότητα τοῦ στερεώματος, «Διὰ νὰ χωρίζη, λέγει, τὰ ὕδατα εἰς δύο μέρη». Καὶ ὅταν μᾶς ἐφάνέρωσε τὴν χρησιμότητά του, τότε ὅπως καὶ εἰς τὸ φῶς ἔδωσε τὴν ὀνομασίαν, ἔτσι καὶ εἰς τὸ στερέωμα ἔδωσε τὴν ὀνομασίαν. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει, τὸ στερέωμα οὐρανόν», αὐτὸ τὸ ὁ-

Καὶ πῶς, φηοί, τινὲς βούλονται λέγειν πολλοὺς οὐρανοὺς γεγενῆσθαι; Οὐκ ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς ταῦτα διδασκόμενοι, ἀλλ' ἐξ οἰκείων λογισμῶν ὑφωόμενοι. Ὁ γὰρ μακάριος Μουσῆς οὐδὲν τούτων πλέον ἡμᾶς διδάσκει· εἰπὼν γάρ, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· εἶτα τὴν αἰτίαν διδάξας δι' ἣν ἀόρατος ἐτύγγανεν ἡ γῆ, ὑπὸ τοῦ σκότους καὶ τῶν ὑδάτων τῆς ἀβύσσου καλυπτιομένη, μετὰ τὴν τοῦ φωτὸς δημιουργίαν τάξει τινὶ καὶ ἀκολουθία χρώμενός φησι· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, γενηθήτω στερέωμα». Εἶτα τὴν
5 χρεία ἀυτοῦ τούτου τοῦ στερεώματος μετὰ ἀκριθείας διδάξας, καὶ εἰπὼν, «Ὡστε διαχωρίζειν ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατος», αὐτὸ τοῦτο τὸ στερέωμα οὐρανὸν ἐκάλεσε τὸ τῶν ὑδάτων χωρισμὸν ἐργασάμενον. Τίς ἂν οὖν λοιπὸν μετὰ τὴν τοσαύτην διδασκαλίαν ἀνάσχοιτο τῶν ἀπλῶς ἐξ οἰκείας
10 διανοίας φθέγγεσθαι βουλομένων, καὶ ἀπεναντίας τῇ θείᾳ Γραφῇ πολλοὺς οὐρανοὺς λέγειν ἐπιχειρούντων; Ἄλλ' ἰδοὺ, φηοί, ὁ μακάριος Δαυὶδ αἶνον ἀναφέρων τῷ Θεῷ ἔφησεν· «Αἰνεῖτε αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν». Μὴ θορυβηθῆς, ἀγαπητέ, μηδὲ νομίσης τὴν ἁγίαν Γραφὴν ἐναντία ἑαυτῇ
20 λέγειν ποτέ· ἀλλὰ μάνθανε τὴν ἀλήθειαν τῶν εἰρημένων, καὶ κατέχων τὴν ἀκριθεῖα ταύτης διδασκαλίαν, ἀπόφραξον τὰς ἀκοὰς τοῖς ἀπεναντίας ταύτῃ φθεγγομένοις.

4. Τί δέ ἐσιν, ὃ βούλομαι εἰπεῖν, ἀκούσατε μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς, ἵνα μὴ εὐκόλως παρασαλεύησθε ὑπὸ τῶν τὰ
25 παριστάμενα λέγειν βουλομένων. Πᾶσαι αἱ θεῖαι βίβλοι τῆς παλαιᾶς Διαθήκης τῶν Ἑβραίων γλώττῃ ἐξ ἀρχῆς ἦσαν συντεθειμέναι, καὶ τοῦτο πάντες ἂν ἡμῖν συνομολογήσαιεν. Οὐ πρὸ πολλῶν δὲ ἐτῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας βασιλεύς τις Πτολεμαῖος περὶ τὴν τῶν βιβλίων συναγωγὴν πολλήν
30 τινα σπουδὴν ποιησάμενος, καὶ πολλὰ ἕτερα συναγαγὼν καὶ διάφορα, ἔγνω δεῖν καὶ ταύτας τὰς βίβλους συναγαγεῖν.

7. Ψαλμ. 148, 4.

8. Πρόκειται διὰ τὸν Πτολεμαῖον Β' Φιλάδελφον (270 - 246 π.Χ.)

ποιον βλέπομεν. Καὶ πῶς, θὰ εἰπῆ κάποιος, θέλουν μερικοὶ νὰ λέγουν ὅτι ἔχουν γίνει πολλοὶ οὐρανοί; Λέγουν, χωρὶς νὰ διδάσκωνται αὐτὰ ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἀλλὰ κινούμενοι ἀπὸ τὰς ἰδικὰς των σκέψεις. Διότι ὁ μακάριος Μωυσῆς δὲν μᾶς διδάσκει τίποτε περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ· ἀφοῦ εἶπε λοιπὸν, «Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· ἔπειτα ἀφοῦ ἐδίδαξε τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ γῆ ἦτο ἀόρατος, ἐπειδὴ ἐσκεπάζετο ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὰ ὕδατα τῆς ἀβύσσου, μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ φωτὸς χρησιμοποιῶν κάποιαν τάξιν καὶ συνέπειαν λέγει· «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, νὰ γίνῃ τὸ στερέωμα». Ἐπειτα ἀφοῦ ἐδίδαξε μὲ ἀκρίβειαν τὴν χρησιμότητα τοῦ στερεώματος αὐτοῦ, καὶ ἀφοῦ εἶπε, «Διὰ νὰ χωρίζῃ τὰ ὕδατα εἰς δύο μέρη», ὠνόμασεν οὐρανὸν αὐτὸ τὸ στερέωμα, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὰ ὕδατα. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἀνεχθῆ, μετὰ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν, ἐκείνους, ποὺ θέλουν νὰ ὁμιλοῦν ἀπλῶς ἐξ ἰδίων καὶ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν ἀντίθετα πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν ὅτι ὑπάρχουν πολλοὶ οὐρανοί; Ἴδου ὅμως, λέγει, ὁ μακάριος Δαυὶδ ἀναπέμπων δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεόν, ἔλεγεν· «Δοξολογεῖτε αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν»⁷. Μὴ θορυβῆσαι, ἀγαπητέ, οὔτε νὰ νομίσης ὅτι κάποτε ἡ Ἁγία Γραφή λέγει ἀντίθετα πρὸς τὸν ἑαυτὸν της· ἀλλὰ νὰ μαθαίνῃς τὴν ἀλήθειαν τῶν λεχθέντων, καὶ ἀφοῦ κατέχῃς τὴν μὲ ἀκρίβειαν γενομένην διδασκαλίαν αὐτῆς, κλείσε τελείως τὰ αὐτιά σου εἰς τοὺς λέγοντας τὰ ἀντίθετα πρὸς αὐτήν.

4. Τί εἶναι δὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο θέλω νὰ εἰπῶ, ἀκούσατε μὲ πολλὴν προσοχήν, διὰ νὰ μὴ παρασύρεσθε εὐκόλα ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ θέλουν νὰ λέγουν τὰ παρόντα. Ὅλα τὰ θεόπνευστα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶχαν συνταχθῆ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, καὶ αὐτὸ θὰ ἠμπορούσαμεν ὅλοι μας νὰ παραδεχθοῦμεν. Ὀλίγα δὲ ἔτη πρὶν ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ κάποιος βασιλεὺς Πτολεμαῖος⁸, ὁ ὁποῖος ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν βιβλίων καὶ ἀφοῦ συνεκέντρωσε πολλὰ ἄλλα καὶ διαφορετικὰ βιβλία, κατενόησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ συγ-

Μειταπεμπόμενος οὖν τινας τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίων,
 μεταβαλεῖν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλώτιαν προσέταξε· καὶ δὴ
 τοῦτο εἰς ἔργον αὐτῷ ἐξενήκεται. Ἐγένετο δὲ καὶ τοῦτο
 τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας ἔργον, ὥστε μὴ μόνον τοὺς τὴν
 5 Ἑβραίων γλώτιαν ἠσκημένους, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς τὴν
 οἰκουμένην οἰκουμένην τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν καρπώσασθαι.
 Καὶ τὸ δὴ θαυμασιὸν καὶ παράδοξον, ὅτι οὐ τῶν τὰ Ἰουδαϊ-
 κὰ φρονούντων τις τὴν σπουδὴν ταύτην ἐποιήσατο, ἀλλ' ἀνὴρ
 τοῖς εἰδώλοις προσειτηκῶς, καὶ ἀπεναντίας τῇ θρησκείᾳ
 10 διακείμενος. Τοιαῦτα γὰρ ἔστιν ἅπαντα τὰ ὑπὸ τοῦ Δεσπό-
 του τοῦ ἡμετέρου οἰκονομούμενα· αἰεὶ διὰ τῶν ἐναντίων αὖ-
 ξει τὰ τῆς ἀληθείας προσιάγματα. Ταῦτα δὲ οὐχ ἀπλῶς
 διηγησάμην ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀλλ' ἵνα εἰδέναι ἔ-
 χητε, ὅτι οὐ ταύτη τῇ γλώττει, τῇ ἡμετέρα λέγω, ἀλλὰ τῇ Ἑ-
 15 βραϊδί ἦσαν συντεθειμένοι. Λέγουσι τοίνυν οἱ τὴν γλώτιαν
 ἐκείνην ἀκριβῶς ἠσκημένοι, τὸ τοῦ οὐρανοῦ ὄνομα πληθυντι-
 κῶς καλεῖσθαι παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, καὶ τοῦτο καὶ οἱ τὴν
 Σύρων γλώτιαν ἐπισιτάμενοι συνομολογοῦσι. Καὶ οὐκ ἂν τις
 εἴποι, τῇ γλώττει, φησί, τῇ παρ' αὐτοῖς, ὁ οὐρανός, ἀλλ' οἱ
 20 οὐρανοί. Διὰ τοῦτο τοίνυν οὕτως εἴρηται τὸ ὑπὸ τοῦ μακαρίου
 Δαυὶδ εἰρημένον, «Οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν», οὐκ ἐπειδὴ
 πολλοὶ εἰσιν οἱ οὐρανοί· οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ μα-
 κάριος Μωϋσῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ σύνηθες τῇ γλώττει τῶν Ἑβραί-
 ων οὕτως ὀνομάζειν τοῦ τὴν ἑνὸς προσηγορίαν πληθυντικῶς·
 25 ἐπεὶ εἰ πολλοὶ ἦσαν, οὐκ ἂν παρέλειπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
 μὴ διὰ τῆς γλώττει τοῦ μακαρίου τούτου προφήτου διδάξαι
 ἡμᾶς καὶ τῶν ἄλλων τὴν δημιουργίαν. Ταῦτα ἀκριβῶς κατέ-
 χετε, παρακαλῶ, ἵνα δύνησθε ἐπιστοιμίζειν τοὺς ἐναντία τῇ
 Ἐκκλησίᾳ δόγματα ἐπεισφέρειν βουλομένους, καὶ εἰδῆτε μετὰ
 30 ἀσφαλείας τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κειμένων τὴν δύνα-
 μιν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ συνεχῶς ἐνιαῦθα παραγίνεσθε, καὶ

κεντρώση καὶ αὐτὰ τὰ βιβλία. Ἐφοῦ ἐπροσκάλεσε λοιπὸν μερικοὺς Ἰουδαίους, ποὺ ἐκατοικοῦσαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, παρήγγειλε νὰ μεταφράσουν αὐτὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ βεβαίως ἔφεραν εἰς πέρας πρὸς χάριν τοῦ αὐτοῦ τό ἔργον. Ἐγινε δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἔργον τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὄχι μόνον οἱ ὀμιλοῦντες τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς οἰκουμένης νὰ ἀπολαύσουν τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτά. Καὶ τὸ ἐντελῶς θαυμαστὸν καὶ περίεργον εἶναι, ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ ἐπέδειξεν ὄχι κάποιος, ποὺ ἐπίστευεν εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν θρησκείαν, ἀλλὰ ἄνδρας ὁ ὁποῖος ἦτο ἀφωσιωμένος εἰς τὰ εἴδωλα καὶ διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τὴν θρησκείαν. Διότι τέτοια εἶναι ὅλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ρυθμίζει ὁ ἰδικὸς μας Κύριος· πάντοτε μὲ τοὺς ἐχθροὺς αὐξάνουν τὰ προστάγματα τῆς ἀληθείας. Αὐτὰ δὲ διηγήθην εἰς τὴν ἀγάπην σας ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἡμπορῆτε νὰ γνωρίζετε, ὅτι δὲν εἶχαν συνταχθῆ εἰς αὐτὴν τὴν γλῶσσαν, δηλαδὴ τὴν ἑλληνικὴν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν. Λέγουν λοιπὸν οἱ ὀμιλοῦντες ἐκείνην τὴν γλῶσσαν μὲ ἀκρίβειαν, τὸ ὄνομα τοῦ οὐρανοῦ ἀπαντᾶται εἰς τὸν πληθυντικὸν εἰς τοὺς Ἑβραίους, καὶ αὐτὸ δέχονται καὶ οἱ γνωρίζοντες τὴν γλῶσσαν τῶν Σύρων. Καὶ δὲν θὰ εἰπῆ κανεὶς, λέγει, εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν: ὁ οὐρανός, ἀλλὰ οἱ οὐρανοί. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἔτσι ἔχει λεχθῆ ὁ λόγος τοῦ μακαρίου Δαυίδ, «Οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν», ὄχι ἐπειδὴ οἱ οὐρανοὶ εἶναι πολλοί· οὔτε βεβαίως μᾶς ἐδίδαξεν αὐτὸ ὁ μακάριος Μωυσῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο συνήθεια εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν νὰ ὀνομάζουν ἔτσι τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἐνός πράγματος εἰς τὸν πληθυντικόν. Διότι ἐὰν ἦσαν πολλοί, δὲν θὰ παρέλειπε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ μὴ μᾶς διδάξῃ μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ μακαρίου αὐτοῦ προφήτου τὴν δημιουργίαν καὶ τῶν ἄλλων οὐρανῶν. Αὐτὰ νὰ κατέχετε μὲ ἀκρίβειαν, παρακαλῶ, διὰ νὰ ἡμπορῆτε νὰ ἀποστομώνετε ἐκείνους, ποὺ θέλουν νὰ εἰσάγουν δοξασίας ἀντιθέτους πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ γνωρίζετε μὲ ἀσφάλειαν τὴν δύναμιν τῶν εὕρισκομένων λέξεων μέσα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Δι' αὐτὸ βεβαίως καὶ παρευρίσκε-

ἡμεῖς πυκνότερον τὴν πρὸς ὑμᾶς διδασκαλίαν ποιούμεθα, ἵνα
 παρεσκευασμένοι ἦτε παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς διδόναι λόγον.
 Ἄλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐπανέλθωμεν, εἰ δοκεῖ. «Καὶ ἐ-
 κάλεσεν ὁ Θεός», φησί, «τὸ στερεώμα οὐρανόν. Καὶ εἶδεν ὁ
 5 Θεὸς ὅτι καλόν». Σκόπει πόση τῶν ρημάτων ἢ συγκατάθαισις
 διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἀνθρωπίνην. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ
 φωτὸς εἶπεν, «Εἶδεν ὅτι καλόν», οὕτω καὶ νῦν ἐπὶ τοῦ οὐ-
 ρανοῦ, ἦτοι τοῦ στερεώματος, «Καὶ εἶδεν», φησὶν, «ὁ Θεὸς
 ὅτι καλόν»: διδάσκων ἡμᾶς διὰ τούτου τὸ κάλλος αὐτοῦ τὸ
 10 ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ ἀκμαῖαν διετήρησε τὸ κάλλος, καὶ ὅσῳ
 πρόεισιν ὁ χρόνος τοσοῦτῳ καὶ τὸ κάλλος ἐπιτείνεται; Τί
 γὰρ ὠραιότερον γένοιτ' ἂν τοῦ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τὸν
 ἔπαινον δεξαμένου; Εἰ γὰρ ἡμεῖς ἀνθρώπου ἔργον ὁρῶντες
 ἀπηρτισμένον, θαυμάζομεν τὸ σχῆμα, τὴν θέσιν, τὸ κάλλος,
 15 τὴν ἀναλογίαν, τὸν ρυθμὸν, τὰ ἄλλα ἅπαντα, τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 δημιουργηθὲν πῶς ἂν τις κατ' ἀξίαν ἐπαινέσειε, καὶ μάλιστα
 διὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Δεσπότου τὸν ἔπαινον δέξεται; Τοῦτο
 γὰρ διὰ τὴν ἡμετέραν συγκατάθαισιν εἴρηται, καὶ ὄφει αὐτὸν
 ἐφ' ἐκάστου τῶν γινομένων τοῦτο λέγοντα, καὶ προαναηροῦν-
 20 τα τὴν τόλμαν τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων τὴν οἰκείαν γλῶσσαν
 ἀκοῦαν κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας, καὶ λεγόντων, διὰ
 τί τὸ καὶ τὸ γέγονε; Τοὺς ταῦτα τοίνυν ἐπιχειροῦντας λέγειν
 προανασιέλλων φησί· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν». Ὅταν
 δὲ ἀκούσης, ὅτι εἶδεν ὁ Θεός, καὶ ἐπήνεσε, θεοπρεπῶς νόει
 25 τὸ ρηθὲν, καὶ ὡς εἰκὸς ἐπὶ Θεοῦ. Ὁ γὰρ παραγαγὼν, καὶ
 πρὶν ἢ δημιουργήσῃ, ἠπίσταιτο τοῦ δημιουργουμένου τὸ κάλ-
 λος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνθρώπους ἡμᾶς ὄντας, καὶ τοσαύτη ἀσθενεία
 περιβεβλημένους οὐκ ἐνῆν εἰτέρως ἀκοῦσαι, διὰ τοῦτο παρε-
 σκεύασε τοῦ μακαρίου προφήτου τὴν γλῶσσαν, τῇ παχύτητι

σθε ἐδῶ συνεχῶς, καὶ ἡμεῖς σᾶς διδάσκομεν συχνότερα, διὰ νὰ εἴσθε ἔτοιμοι νὰ δίδετε ἀπάντησιν εἰς τὸν καθένα, ποῦ σᾶς ἐρωτᾷ. Ἄλλὰ ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν, ἐὰν θέλετε. «Καὶ ὠνόμασεν ὁ Θεός, λέγει, τὸ στερέωμα οὐρανόν. Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν». Παρατήρησε πόση εἶναι ἡ συγκατάβασις τῶν λέξεων ἐξ αἰτίας τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶπεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φωτός, «Εἶδεν ὅτι ἦτο καλόν», ἔτσι καὶ τώρα διὰ τὸν οὐρανόν, δηλαδὴ διὰ τὸ στερέωμα, «Καὶ εἶδε, λέγει, ὁ Θεός ὅτι ἦτο καλόν»· διδάσκων ἡμᾶς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ ἀνυπερβλητὸν κάλλος αὐτοῦ. Διότι ποῖος δὲν θὰ ἐκπλαγῇ καὶ δὲν θὰ θαυμάσῃ, διότι εἰς τόσον πολὺν χρόνον διετήρησε ζωηρὸν τὸ κάλλος, καὶ ὅσον προχωρεῖ ὁ καιρὸς, τόσον ἐπαυξάνεται καὶ τὸ κάλλος; Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ὠραιότερον ἀπὸ ἐκεῖνο, ποῦ ἐδέχθη τὸν ἔπαινον ἀπὸ τὸν δημιουργόν; Διότι ἐὰν ἡμεῖς, βλέποντες ἓνα συμπληρωμένον ἔργον ἀνθρώπου, θαυμάζωμεν τὸ σχῆμα, τὴν θέσιν, τὴν ὁμορφίαν, τὴν ἀναλογίαν, τὸν ρυθμόν, ὅλα τὰ ἄλλα, ἐκεῖνο ποῦ ἐδημιούργησεν ὁ Θεός πῶς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπαινέσῃ κανεὶς ἐπαξίως, καὶ πρὸ παντός ὅταν δεχθῇ τὸν ἔπαινον καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου; Αὐτὸ βέβαια ἔχει λεχθῇ διὰ τὴν ἰδικήν μας συγκατάβασιν, καὶ θὰ ἰδῆς νὰ λέγῃ αὐτός τὸ ἴδιον εἰς κάθε δημιούργημα, καὶ νὰ ἀναιρῇ ἀπὸ πρὶν τὴν τὸλμην ἐκείνων, ποῦ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ πρόκειται νὰ ἀκονίζουσι τὴν γλῶσσαν των ἐναντίον τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ λέγουν, διατί ἔχει γίνῃ αὐτὸ καὶ αὐτό; Ἀνακόπτων λοιπὸν προκαταβολικὰ αὐτούς, ποῦ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν αὐτά, λέγει· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν». Ὅταν δὲ ἀκούσης, ὅτι εἶδεν ὁ Θεός καὶ ἐπήνεσε, νὰ ἐννοῆς τὸ λεχθέν ὅπως ἀρμόζει εἰς τὸν Θεόν, καὶ ὅπως εἶναι φυσικόν εἰς αὐτόν. Διότι ὁ δημιουργήσας καὶ προτοῦ ἀκόμη δημιουργήσῃ, ἐγνώριζε καλὰ τὴν ὁμορφίαν τοῦ δημιουργήματος· ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀκούσωμεν κατὰ διαφορετικόν τρόπον, καθόσον εἴμεθα ἄνθρωποι καὶ περιβαλλώμεθα μὲ τόσον μεγάλην ἀδυναμίαν, διὰ τοῦτο ἔκαμε τὴν γλῶσσαν τοῦ μα-

τούτων χρήσασθαι τῶν ρημάτων πρὸς διδασκαλίαν τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως.

“Οταν τοίνυν ἀνατείνῃς τὸ ὄμμα, καὶ θεάσῃ τοῦ οὐρανοῦ τὸ κάλλος, τὸ μέγεθος, τὴν χρείαν, τότε ἐντιεῦθεν ἐπὶ
5 τὸν δημιουργὸν ἀνάδραμε, καθάπερ σοφός τις ἔλεγεν· «Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουρογὸς θεωρεῖται». Καὶ σκόπει τοῦ Δεσπότου σου τὴν δύναμιν, ὅση τίς ἐσσι, καὶ ἐκ τῆς τῶν στοιχείων τούτων δημιουργίας. Ὁ γὰρ εὐγνώμονα ψυχὴν ἔχων, εἰ βουληθεῖη καθ’
10 ἕκαστον τῶν ὁρωμένων διερευνᾶσθαι καὶ τί λέγω καθ’ ἕκαστον τῶν γινομένων; τὴν οἰκείαν μόνον διάπλασιν εἰς ἀκριβοῦς βουληθῆ διασκέπασθαι, ὄφεται καὶ διὰ τῶν μικρῶν τούτων τὴν ἄφατον καὶ ἀνεκδιήγητον τοῦ Θεοῦ δύναμιν. Εἰ δὲ τὰ ὁρώμενα ἱκανὰ διδάξαι τὸ μέγεθος τῆς τοῦ δημι-
15 ουρογοῦ δυνάμεως, εἰ καὶ ἐπὶ τὰς ἀοράτους δυνάμεις ἔλθῃς, καὶ τὸν λογισμὸν ἀνατείνῃς ἐπὶ τὰς τῶν ἀγγέλων στρατιάς, τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν ἄνω δυνάμεων, τῶν θρόνων, τῶν κυριοτήτων, τῶν ἀρχῶν, τῶν ἐξουσιῶν, τῶν Χερουβίμ, τῶν Σεραφίμ, ποία διάνοια, ποῖος λόγος ἀρκεῖ ἐξαιρεῖν τὴν
20 μεγαλωσύνην αὐτοῦ τὴν ἀνεκδιήγητον; Εἰ γὰρ ὁ Δαυὶδ ὁ μακάριος προφήτης τῶν ὁρωμένων τὴν διακόσμησιν καταμαθὼν ἐβόα λέγων, «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας»· ἀνὴρ τοσοῦτου Πνεύματος ἠξιωμένος, καὶ τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας αὐτοῦ μαθεῖν
25 καταξιωθείς, τί ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς, οἱ γῆ καὶ σποδὸς ὄντες, καὶ διηνεκῶς ὀφείλοντες κάτω κύπτειν, καὶ ἐκπλήττεσθαι τοῦ τῶν ἀπάντων Δεσπότου τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν; Καὶ τί λέγω τὸν προφήτην; Ὁ γὰρ μακάριος Παῦλος, ἡ οὐρανομήκης ἐκείνη ψυχὴ, ὁ σῶμα περικείμενος, καὶ ταῖς ἀσωμά-
30 τοις δυνάμεσιν ἀμιλλώμενος, ὁ ἐν γῆ βαδίζων, καὶ τῇ προθυμίᾳ τὸν οὐρανὸν περιπολῶν, εἰς μέρος ἐν τι τῶν οἰκοῦ-

9. Σοφ. Σολ. 13, 5.
 10. Ψολμ. 103, 24.

καρίου προφήτου νὰ χρησιμοποίησῃ τὰς χονδροειδεῖς αὐτὰς λέξεις πρὸς διδασκαλίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

5. Ὄταν λοιπὸν σηκώσῃς τὸ βλέμμα σου πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ ἰδῆς τὴν ὀμορφίαν τοῦ οὐρανοῦ, τὸ μέγεθος, τὴν χρησιμότητα, τότε ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἀνατρέξῃς πρὸς τὸν δημιουργόν, ὅπως ἀκριβῶς κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Διότι ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν δημιουργημάτων κατ' ἀναλογίαν συμπεραίνεται καὶ ὁ δημιουργὸς τῶν»⁹. Καὶ παρατήρησε τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου σου, πόσον μεγάλη εἶναι, καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν στοιχείων αὐτῶν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει εὐγνώμονα ψυχὴν, ἐὰν θὰ ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ καθένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα χωριστά· καὶ διατί λέγω καθένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα χωριστά; τὴν ἰδικὴν του μόνον διάπλασιν ἐὰν θελήσῃ νὰ διερευνήσῃ μὲ προσοχὴν, θὰ ἰδῇ καὶ διὰ μέσου τῶν μικρῶν αὐτῶν τὴν ἄπειρον καὶ ἀνέκφραστον δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐὰν τὰ ὀρατὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διδάξουν τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ, ἐὰν ἔλθῃς καὶ εἰς τὰς ἀόρατους δυνάμεις, καὶ στρέψῃς τὴν σκέψιν εἰς τὰς στρατιάς τῶν ἀγγέλων, τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν ἄνω δυνάμεων, τῶν θρόνων, τῶν κυριοτήτων, τῶν ἀρχῶν, τῶν ἐξουσιῶν, τῶν Χερουβείμ, τῶν Σεραφεείμ, ποῖος νοῦς, ποῖος λόγος εἶναι ἀρκετὸς νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ἀνέκφραστον μεγαλωσύνην αὐτοῦ; Διότι ἐὰν ὁ Δαυίδ, ὁ μακάριος προφήτης, ἀφοῦ κατενόησε τὴν ὠραιότητα τῶν ὀρατῶν ἐφώναζε λέγων, «Πόσον μεγάλα εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε, ἔκαμες τὰ πάντα μὲ σοφίαν»¹⁰ ὁ ὁποῖος ἤξιώθη τόσοῦ Πνεύματος καὶ ἠμπόρεσε νὰ μάθῃ τὰ ἀφανέρωτα καὶ τὰ κρυφὰ τῆς σοφίας, τί θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εἰποῦμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα χῶμα καὶ στάκτη. καὶ πρέπει διαρκῶς νὰ σκύβωμεν πρὸς τὰ κάτω καὶ νὰ θαυμάζωμεν τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου τῶν πάντων; Καὶ διατί ἀναφέρω τὸν προφήτην; Διότι ὁ μακάριος Παῦλος, ἡ μεγάλη ἐκείνη ψυχὴ, ὁ ὁποῖος εἶχε σῶμα καὶ ἐπροσπαθοῦσε νὰ συναγωνισθῇ μὲ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, ὁ ὁποῖος ἐβάδιζεν εἰς τὴν γῆν καὶ μὲ τὴν προθυμίαν του ἐπεριφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἠσυχολήθη μὲ ἓνα μέρος

μιῶν τοῦ Θεοῦ ἐμπεσῶν (τὸ κατὰ Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας λέγω, καὶ πῶς οἱ μὲν ἐξεβλήθησαν, οἱ δὲ ἀντισταθμίσθησαν), καὶ διαπορήσας καὶ ἰλιγγιάσας ἀνέκραξε μέγα βοῶν, καὶ λέγων, «ὦ θάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ, 5 ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ». Ἄλλ' ἐνταῦθα ἠδέως ἐρσίμην τοὺς τὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γέννησιν περιεργάζεσθαι τολμῶντας, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἀξίαν καθαιρεῖν ἐπιχειροῦντας· πόθεν ὑμῖν, εἶπέ μοι, τῆς τοσαύτης τόλμης ἢ προπέτειας; ἀπὸ ποίας 10 παροιμίας εἰς τοσοῦτον μανίας ἐξωκείλατε; Εἰ γὰρ Παῦλος ὁ τοσοῦτος, καὶ τηλικοῦτος, τὰ κρίματα αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι, τὰς οἰκονομίας, τὰς διοικήσεις, ἀνεξερεύνητά φησιν εἶναι, καὶ οὐκ εἶπεν ἀκατάληπτα, ἀλλ' ἀνεξερεύνητα, ὥστε μηδὲ ἔρευναν ἐπιδέξασθαι καὶ ἀνεξιχνίαστοι, φησὶν, αἱ ὁδοὶ αὐ- 15 τοῦ, πάλιν τὸ αὐτὸ λέγων, ὁδοὺς τὰ προσιάγματα καλῶν καὶ τὰς ἐντολάς, πῶς ὑμεῖς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Μονογενοῦς περιεργάζεσθαι τολμᾶτε, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἀξίαν ἐλαιποῦν τό γε καθ' ὑμᾶς; Ὁρᾶτε, ἀγαπητοί, ὅσον ἐστὶ κακὸν τὸ μὴ προσέχειν μετὰ ἀκριβείας τοῖς ἐν τῇ θείᾳ Γρα- 20 φῇ κειμένοις. Οὗτοι γὰρ εἰ τὰ ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς διδάγματα μετ' εὐγνωμοσύνης ἐδέχοντο, καὶ μὴ τὰ ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν εἰσέφερον, οὐκ ἂν εἰς τοσαύτην ἄνοιαν ἐτράπησαν. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐδὲ οὕτω πανσώμεθα τὰ ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς αὐτοῖς ἐνηχοῦντες, καὶ τὰς ἑαυτῶν ἀκοῆς 25 ἀποιειχίζοντες τοῖς ὀλεθρίοις αὐτῶν διδάγμασιν.

Ἄλλ' οὐκ οἶδα πῶς ὑπὸ τῆς ῥύμης τοῦ λόγου εἰς ταῦτα ἐξενεχθέντες, τῆς ἀκολουθίας ἐξεπέσαμεν διὸ πάλιν ἐπαναγαγεῖν δεῖ τὸν λόγον ἐπὶ τὰ πρότερα, «Καὶ ἐκάλεσε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν, καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς διὰ καλῶν. 30 Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωτὶ, ἡμέρα δευτέρα». Ἐπι-

ἀπό τὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ (τὸ ἀναφερόμενον δηλαδὴ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἐθνικοὺς, καὶ πῶς οἱ μὲν ἐξεδιώχθησαν, οἱ δὲ εἰσήχθησαν εἰς ἀντικατάστασίν των), καὶ ἀφοῦ ἐθαύμασε καὶ ἔπαθεν ἱλιγγον, ἀνέκραξε δυνατὰ καὶ λέγων, «ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ! πόσον ἀνεξερεύνητοι εἶναι αἱ κρίσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ τρόποι ἐνεργείας του»¹¹. Ἀλλὰ ἐδῶ μὲ εὐχαρίστησιν θὰ ἐρωτήσω ἐκείνους, πού τολμοῦν νὰ περιεργάζωνται τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιχειροῦν νὰ καταλύσουν τὴν ἀθίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ ποῦ, εἶπέ μου, προέρχεται εἰς σᾶς ἡ ἀπερισκεψία τόσης τόλμης; ἀπὸ ποίαν παραφροσύνην παρεσύρθητε εἰς τόσην μανίαν; Διότι ἐάν ὁ Παῦλος, ὁ τόσο μέγας καὶ τόσο σπουδαῖος, λέγη ὅτι αἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ, τὰ σχέδιά του καὶ οἱ τρόποι διοικήσεώς του, εἶναι ἀνεξερεύνητοι, καὶ δὲν εἶπεν ἀκατανόητοι, ἀλλὰ ἀνεξερεύνητοι, διὰ νὰ μὴ ἐπιδέχωνται οὔτε ἔρευναν καὶ ἂν λέγη ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ, πάλιν τὸ αὐτὸ ἐννοῶν, διότι ὁδοὺς ὀνομάζει τὰς προσταγὰς καὶ ἐντολάς του, πῶς τολμᾶτε σεῖς νὰ περιεργάζεσθε τὴν οὐσίαν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ νὰ μειώνετε, ὅσον βεβαίως ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς, τὴν ἀξίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Βλέπετε, ἀγαπητοί, πόσον κακὸν εἶναι τὸ νὰ μὴ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Διότι ἐάν ἐδέχοντο αὐτοὶ μὲ εὐγνωμοσύνην τὰς διδασκαλίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ δὲν ἐξέφραζον τὰς ἰδικὰς των σκέψεις, δὲν θὰ ἐξετρέποντο εἰς τόσο μεγάλην μωρίαν. Ἡμεῖς ὅμως οὔτε ἔτσι θὰ παύσωμεν νὰ διδάσκωμεν εἰς αὐτοὺς τὰ διδάγματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ νὰ φράσωμεν ἐντελῶς τὰ αὐτιά των εἰς τὰς καταστρεπτικὰς διδασκαλίας αὐτῶν.

6. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω, πῶς πάλιν ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τοῦ λόγου ὀδηγηθέντες εἰς αὐτά, ἀπεμακρύνθημεν ἀπὸ τὴν συνέχειάν μας δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπαναφέρωμεν πάλιν τὸν λόγον εἰς τὰ προηγούμενα. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸ στερέωμα οὐρανόν, καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν. Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα δευτέρα» Ἀφοῦ

θεὸς τὴν προσηγορίαν τῷ σιερεῶμαι, καὶ ἐπαινέσας τὸ
 γεγονός, τέλος ἐπέθηκε τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ, καὶ φησι «Καὶ
 ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα». Εἶδες
 πῶς μετὰ ἀκριθείας ἡμᾶς διδάσκει τὸ μὲν τέλος τοῦ φωτὸς
 5 ἑσπέραν καλῶν, τὸ δὲ τέλος τῆς νυκτὸς πρωΐαν, καὶ ἡμέ-
 ραν τὸ πᾶν προσαγορεύων, ὥστε μὴ πλανᾶσθαι ἡμᾶς, μηδὲ
 νομίζειν τὴν ἑσπέραν τέλος εἶναι τῆς ἡμέρας, ἀλλ' εἰδέναι
 σαφῶς διὰ ἀμφοτέρων τὸ μῆκος μίαν ἡμέραν πληροῖ; Καὶ
 ἢ μὲν ἑσπέρα τέλος τοῦ φωτὸς ἂν δικαίως λέγοιτο, ὁ δὲ
 10 ὄρθρος, τοῦτ' ἔστι, τὸ τέλος τῆς νυκτὸς, πλήρωμα τῆς ἡ-
 μέρας. Τοῦτο γὰρ βούλεται δηλοῦν ἡ θεία Γραφή φάσκου-
 σα, «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα δευτέρα».
 Τάχα εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐξειτίναμεν, οὐχ ἔκοντες,
 ἀλλ' ὑπ' αὐτῆς, ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς τῶν λόγων ἀκολουθίας,
 15 καθάπερ ὑπὸ χειμάρρου τινὸς σφοδροτάτου παρασυρέντες.
 Καὶ τούτου δὲ ὑμεῖς αἴτιοι, οἱ μεθ' ἡδονῆς ἀκούοντες τῶν
 παρ' ἡμῶν λεγομένων. Οὐδὲν γὰρ οὐτιῶ διεγείρειν δύναται
 τὸν λέγοντα, καὶ εἰς πλείονα εὐπορίαν ἀγαγεῖν νοημάτων,
 ὡς ἢ τῶν ἀκροαιῶν προθυμία. Καὶ ὥσπερ οἱ ἀναπεπιωκότες
 20 καὶ ράθυμοι ἀκροαταὶ καὶ τὸν λέγειν δυνάμενον ὀκνηρότερον
 ἀπεργάζονται, οὕτως ὑμεῖς διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, κἂν
 αὐτῶν τῶν λίθων ὤμεν ἀφωρότεροι, ἱκανοὶ τυγχάνετε τὴν
 ἡμετέραν νουθεσίαν διεγεῖραι, καὶ τὸν ὕπνον ἀποινάξαι, καὶ
 θιάσασθαι εἰπεῖν τι τῶν ὑμῖν χρησίμων καὶ εἰς τὴν ὑμετέ-
 25 ραν οἰκοδομὴν θεοδίδακτοι ὄντες, δυνάμενοι, κατὰ τὸν μα-
 κάριον Παῦλον, καὶ ἄλλους νουθετεῖν, φέρε παρακαλέσω-
 μεν ὑμᾶς, εἰ καὶ ποτε ἄλλοιτε, κατὰ τὸν τῆς νησιείας καιρὸν,
 πολλὴν τῆς ἀρετῆς τὴν κατὰ Θεὸν πρόνοιαν ποιήσασθαι,
 καὶ μὴ προσκορῆς ὑμῖν ὁ λόγος γένηται, εἰ καθ' ἑκάστην
 30 ἡμέραν ὑμῖν περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγόμεθα· τὰ αὐτὰ γὰρ
 λέγειν ἔμοι μὲν οὐκ ὀκνηρόν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον,

ἔθεσε τὴν ὀνομασίαν εἰς τὸ στερέωμα καὶ ἀφοῦ ἐπήνεσε τὸ δημιουργηθέν, ἔδωσε τέλος εἰς τὴν δευτέραν ἡμέραν, καὶ λέγει· «Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα δευτέρα». Εἶδες πῶς μᾶς διδάσκει μὲ ἀκρίβειαν καλῶν τὸ μὲν τέλος τοῦ φωτός βράδυ, τὸ δὲ τέλος τῆς νυκτός πρωί καὶ ὅλον αὐτὸ ὀνομάζων ἡμέραν, διὰ νὰ μὴ ἐξαπατώμεθα μείς, οὔτε νὰ θεωροῦμεν ὅτι τὸ βράδυ εἶναι τέλος τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίζωμεν μὲ σαφήνειαν, ὅτι ἡ διάρκεια καὶ τῶν δύο ἀποτελεῖ μίαν ἡμέραν; Καὶ τὸ μὲν βράδυ δικαίως θὰ ἐλέγετο τέλος τοῦ φωτός, ὁ δὲ ὄρθρος, δηλαδή, τὸ τέλος τῆς νυκτός, ὀλοκλήρωσις τῆς ἡμέρας. Διότι αὐτὸ θέλει νὰ δηλώσῃ ἡ Ἁγία Γραφή, ὅταν λέγῃ, «Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα δευτέρα.») Ἴσως ἐπεκτεῖναμεν τὴν ὀμιλίαν εἰς μεγάλην διάρκειαν, χωρὶς νὰ τὸ θέλωμεν, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὴν, ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, τὴν συνέχειαν τῶν λόγων, ὡσάν νὰ παρεσύρθημεν ἀπὸ κάποιον ὀρμητικώτατον χεῖμαρρον. Καὶ δι' αὐτὸ δὲ σεῖς εἴσθε οἱ ὑπεύθυνοι, οἱ ὁποῖοι ἀκούετε μὲ εὐχαρίστησιν τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ διεγείρῃ τόσον πολὺ τὸν ρήτορα καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς μεγαλύτερον πλοῦτον σκέψεων, ὅπως ἡ προθυμία τῶν ἀκροατῶν. Καὶ ὅπως οἱ ἀποθαρρυνόμενοι καὶ ἀδιάφοροι ἀκροαταὶ καθιστοῦν ὀκνηρότερον καὶ τὸν δεινὸν ρήτορα, ἔτσι σεῖς ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ἀφωρότεροι καὶ ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς λίθους, εἴσθε ἱκανοὶ νὰ διεγείρετε τὴν ἰδικὴν μας νωθρότητα καὶ νὰ ἀπομακρύνετε τὸν ὕπνον καὶ νὰ μᾶς ἐξαναγκάσετε νὰ σᾶς εἰποῦμεν κάτι χρήσιμον καὶ νὰ συντελῆ εἰς τὴν ἰδικὴν σας προκοπὴν. Ἐπειδὴ λοιπὸν συμβαίνει νὰ εἴσθε τόσον θεοδίδακτοι καὶ ἠμπορεῖτε, σύμφωνα μὲ τὸν μακάριον Παῦλον, νὰ νουθετῆτε καὶ ἄλλους¹⁸, ἃς σᾶς παρακαλέσωμεν, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς νηστείας, νὰ φροντίσετε πολὺ διὰ τὴν κατὰ Θεὸν ἀρετὴν καὶ νὰ μὴ σᾶς προκαλῆ ἀπέχθειαν ὁ λόγος, ἐφ' ὅσον καθημερινὰ συζητοῦμεν δι' αὐτὰ τὰ θέματα· διότι τὸ νὰ λέγω τὰ ἴδια, εἰς ἐμὲ μὲν δὲν προκαλεῖ ὀκνηρίαν καὶ ἐνόχλησιν, κατὰ τὸν

ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. Δεῖται γὰρ ἡμῶν ἡ ψυχὴ ράθυμος οὕσα
 συνεχοῦς τῆς ὑπομνήσεως. Καὶ καθάπερ τὸ σῶμα τοῦτο
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν δεῖται τῆς σωματικῆς τροφῆς, ὥστε
 μὴ εἰς πολλὴν ἀσθένειαν ἐμπεδὸν ἀνενέρογητον κεῖσθαι, οὐ-
 5 τω δὴ καὶ ἡ ψυχὴ χρῆζει τῆς πνευματικῆς τροφῆς καὶ τῆς
 ἀρίστης πολιτείας, ὥστε ἐν συνηθείᾳ τινὶ τῶν καλῶν γινο-
 μένην αὐτήν, ἀχείρωτον λοιπὸν καιασιῆναι ταῖς ἐπιβουλαῖς
 τοῦ πονηροῦ.

Καθ' ἑκάστην τοίνυν τὴν ἡμέραν ταύτης τὴν ἰσχὺν πε-
 10 ριεργαζώμεθα, καὶ ἑαυτοὺς διερευνώμενοι μηδέποτε διαλεί-
 πωμεν· καὶ λογοθέσιον ἑαυτοῖς ποιῶμεν, καὶ τῶν εἰσαγο-
 μένων, καὶ τῶν ἐξαγομένων, τί μὲν χρησίμως ἐφθεγξάμεθα,
 τί δὲ ἀργὸν ρῆμα προσηνέγκαμεν, καὶ πάλιν, τί μὲν τῶν ἐπιω-
 φελῶν διὰ τῆς ἀκοῆς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσηγάγομεν, τί δὲ τῶν
 15 βλάβειν δυναμένων πάλιν εἰς ταύτην εἰσηνέγκαμεν. Καὶ
 τῇ μὲν γλώττῃ κανόνας τινὰς καὶ ὄρους ἐπιθῶμεν, ὥστε πρό-
 τερον διαμαρνεῖσθαι τὰ ρήματα, καὶ οὕτω προσφέρειν τοὺς
 λόγους· τὴν δὲ διάνοιαν παιδεύωμεν μηδὲν προῖεσθαι τῶν
 βλαβερῶν, ἀλλὰ κἂν ἔξωθεν τι ἐπεισφέρηται τοιοῦτον, τοῦ-
 20 το ὡς περιτιδὸν καὶ βλάβειν δυνάμενον ἀποσειεσθαι, κἂν
 ἔνδοθεν τίκιηται, ταχέως αὐτὸ φυγαδεύειν τῷ εὐσεβεῖ λο-
 γισμῷ, καὶ μὴ νομίζωμεν τὴν ἀσιτίαν μόνον τὴν μέχρι τῆς
 ἐσπέρας ἀρκεῖν ἡμῖν πρὸς σωτηρίαν. Εἰ γὰρ Ἰουδαίοις
 τοῖς ἀγνώμοσιν ἔλεγεν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης διὰ τοῦ
 25 προφήτου· «Ἴδου ἔτι ἑβδομήκοντα μὴ νησιεῖαν νενησιεύκα-
 τέ μοι; Καὶ ἐὰν φάγητε καὶ πίνητε, οὐχ ὑμεῖς ἐσθίετε καὶ
 πίνετε; Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· κρίμα δίκαιον
 κρίναιτε, καὶ ἔλεον καὶ οἰκτιρμὸν ποιεῖτε ἕκαστος μετὰ τοῦ
 πλησίον αὐτοῦ, καὶ χήραν, καὶ ὀρφανόν, καὶ προσήλυτον»,
 30 καὶ πένητα μὴ καταδυνασιεύετε, καὶ κακίαν ἕκαστος μετὰ
 τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ μὴ μνηοικακεῖτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν».·
 Εἰ τοίνυν ἐκεῖνοις τοῖς ἐπὶ τῇ σκιᾷ παρακαθημένοις, καὶ

13. Φιλίπ. 3, 1.

14. Ζαχ. 7, 5 - 6· 9 - 10.

μακάριον Παῦλον, εἰς σᾶς δὲ εἶναι ἀσφαλές¹³. Διότι ἡ ψυχὴ μας, ἐπειδὴ εἶναι νωθρά, ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ συνεχῆ ὑπενθύμισιν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα μας καθημερινῶς χρειάζεται τὴν ὑλικὴν τροφήν, διὰ νὰ μὴ καθίσταται ἀδρανές, ὅταν περιέλθῃ εἰς μεγάλην ἀδυναμίαν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν πνευματικὴν τροφήν καὶ τὴν ἀρίστην συμπεριφορὰν, ὥστε ἀφοῦ συνηθίσῃ κάπως τὸ καλόν, νὰ καταστῆ εἰς τὸ ἐξῆς ἀπόρθητος εἰς τὰς σκευωρίας τοῦ πονηροῦ.

7. Ἄς περιεργαζώμεθα λοιπὸν καθημερινῶς τὴν δύναμιν αὐτῆς καὶ ἄς μὴ σταματήσωμεν ποτὲ νὰ ἐξετάζωμεν μὲ προσοχὴν τοὺς ἑαυτοὺς μας· καὶ ἄς κάνωμεν ἔλεγχον εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας, καὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ τῶν ἐξαγομένων, τί μὲν εἶπαμεν χρήσιμον, ποῖον δὲ ἀργὸν λόγον ἐπροφέραμεν, καὶ πάλιν, τί μὲν ὠφέλιμον μὲ τὴν ἀκοήν μας ἐφέραμεν εἰς τὴν ψυχὴν, τί δὲ πάλιν ἐφέραμεν μέσα εἰς αὐτὴν ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ ἤμποροῦν νὰ βλάπτουν. Καὶ εἰς μὲν τὴν γλῶσσαν ἄς θέσωμεν κάποιους κανόνας καὶ ὅρους, ὥστε πρῶτα νὰ ἀναμασᾶ τὰ λόγια καὶ ἔτσι νὰ τὰ προφέρῃ· τὸν δὲ νοῦν ἄς ἐκπαιδεύωμεν νὰ μὴ ἐκφράζῃ τίποτε βλαβερόν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀπὸ ἔξω εἰσέρχεται κάτι τέτοιο, αὐτὸ ἄς τὸ ἀπορρίψῃ ὡς περιττὸν καὶ ἰκανὸν νὰ βλάπτῃ, καὶ ἂν ἀκόμη γεννᾶται μέσα μας, γρήγορα νὰ τὸ φυγαδεύῃ μὲ τὴν εὐσεβῆ σκέψιν, καὶ ἄς μὴ νομίζωμεν, ὅτι ἡ νηστεία μόνον μέχρι τὸ βράδυ εἶναι ἀρκετὴ διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Ἐὰν βέβαια ὁ φιλόανθρωπος Κύριος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἀχαρίστους Ἰουδαίους διὰ μέσου τοῦ προφήτου «Ἴδού ἐπὶ ἐβδομήντα ἤδη ἔτη, μήπως ἐπολλαπλασιάσατε τὰς νηστείας σας πρὸς χάριν μου; Καὶ ὅταν ἐτρώγετε καὶ ἐπίνετε, δὲν εἴσθε σεῖς οἱ τρώγοντες καὶ οἱ πίνοντες; Τὰ ἐξῆς λέγει ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων· ἀπονέμετε πραγματικὴν δικαιοσύνην καὶ κάνετε εὐσπλαγχνίαν καὶ οἰκτιρμὸν ὁ καθένας μὲ τὸν ἀδελφόν του, καὶ μὴ καταπιέζετε χήραν καὶ ὄρφανόν, ξένον καὶ πτωχόν, καὶ μὴ σκέπτεσθε κακὸν μέσα εἰς τὴν καρδίαν σας ὁ ἓνας κατὰ τοῦ ἄλλου»¹⁴. Ἐὰν λοιπὸν εἰς ἐκείνους ποὺ ἐκάθηντο εἰς τὴν σκιὰν καὶ ἦσαν

τῷ σκότιῳ τῆς πλάνης προσηλωμένοι, οὐδὲν ὄφελος ἀπὸ
 τῆς νησιείας μόνης ἐγίνετο, μὴ ταῦτα καιωρθώκοσι, καὶ
 τὴν κακίαν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐκ τῆς καρδίας ἐξορίσασι,
 ποίαν ἔξομεν ἡμεῖς ἀπολογία οἱ τὰ μείζονα ἀπαιτούμενοι,
 5 καὶ οὐ ταῦτα μόνον ποιεῖν κελευόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὺς
 ἀγαπᾶν, καὶ εὐεργετεῖν προσιαιτούμενοι; καὶ τί λέγω, εὐεργε-
 γειεῖν; εὐχεσθαι μὲν οὖν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ τὸν Δεσπότην
 παρακαλεῖν, καὶ ἰκετεύειν εἰς τὴν ὑπὲρ τούτων κηδεμονίαν;
 Τοῦτο γὰρ ἡμῖν μάλιστα πάντων ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ προσιή-
 10 σεται ἡμέρα, καὶ δαπάνη μεγίστη ἔσται τῶν ἡμῖν ἡμαρτημέ-
 νων, ἐὰν οὕτω πρὸς τοὺς ἐχθρωδῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχοντας δια-
 κείμεθα. Εἰ γὰρ καὶ μέγα ἐστὶ σφόδρα τὸ ἐπίταγμα, ἀλλ'
 ἐὰν τὸ ἔπαθλον ἐννοήσης τὸ κείμενον τοῖς τοῦτο καιορθοῦσιν,
 οὐδὲν ὄλως φανεῖται, κἂν σφόδρα μέγα ᾖ. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν;
 15 «Ἐὰν τοῦτο ποιήσητε», φησί, «ὅμοιοι ἔσεσθε τοῦ Πατρὸς ὑ-
 μῶν, τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ ἵνα σαφέστερον ἡμῖν τὸν λόγον
 ποιήσῃ, ἐπήγαγεν, «Ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀναιτέλλει ἐπὶ πω-
 νηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους».
 Μιμῆ γὰρ, φησί, κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην τὸν Θεόν. Καθά-
 20 περ γὰρ ἐκεῖνος οὐ δικαίοις μόνον τὸν ἥλιον ἀναιτέλλει, ἀλλὰ
 καὶ τοῖς τὰ πονηρὰ ἐργαζομένοις, καὶ τὸν ὑετὸν καὶ τοὺς
 εἰησίους ὄμβρους οὐ τοῖς ἀγαθοῖς μόνον χορηγεῖ, ἀλλὰ καὶ
 τοῖς πονηροῖς· οὕτω καὶ σὺ, ἐὰν μὴ μόνον τοὺς ἀγαπῶντας
 ἀγαπᾷς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθρωδῶς πρὸς σὲ διακειμένους,
 25 κατὰ τὴν δύναμιν τὴν σὴν τὸν Δεσπότην μιμῆ τὸν σόν. Εἶδες
 πῶς εἰς τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν ἀνήγαγε τὸν ταύτης καιορθοῦν
 δυνάμενον τὴν ἀρετήν; Ἄλλὰ μὴ τὸ δυσχερὲς μόνον
 ἐννόει τοῦ πράγματος, ἀγαπητέ, ἀλλὰ πρότερον ἀναλογίζου
 κατὰ σαντόν, ὅσης μέλλεις ἀξιοῦσθαι τῆς τιμῆς· καὶ ἡ τῆς

προσηλωμένοι εἰς τὸ σκοτάδι τῆς πλάνης, δὲν προήρχετο κανένα κέρδος ἀπὸ τὴν νηστείαν μόνον, χωρὶς νὰ ἔχουν ἐπιτύχη αὐτὰ καὶ νὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν καρδίαν των τὴν κακίαν πρὸς τὸν πλησίον, ποίαν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν, ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ πράττωμεν τὰ μεγαλύτερα, καὶ δὲν προτρεπόμεθα μόνον νὰ κάνωμεν αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ διατασσώμεθα νὰ ἀγαπῶμεν καὶ νὰ εὐεργετοῦμεν καὶ τοὺς ἐχθρούς μας; Καὶ διατί λέγω, νὰ εὐεργετοῦμεν; νὰ προσευχώμεθα λοιπὸν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ νὰ παρακαλοῦμεν τὸν Κύριον καὶ νὰ τὸν ἱκετεύωμεν διὰ τὴν φροντίδα ὑπὲρ αὐτῶν; Διότι αὐτὸ θὰ παρουσιασθῇ πρὸ πάντων ἐνώπιόν μας κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην μέραν, καὶ θὰ εἶναι ἡ μεγίστη φθορὰ τῶν ἀμαρτιῶν μας, ἐὰν συμπεριφερώμεθα ἔτσι πρὸς ἐκείνους πού μᾶς ἐχθρεύονται. Καὶ ἐὰν πράγματι ἡ ἐντολὴ εἶναι ὑπερβολικὰ μεγάλη, ἐὰν ὅμως γνωρίσης τὸ θραβεῖον, τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς ἐκείνους, πού κατορθώνουν αὐτήν, δὲν θὰ σοῦ φανῇ καθόλου, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὑπερβολικὰ μεγάλη. Ποῖον λοιπὸν εἶναι αὐτό; «Ἐὰν θὰ κάμετε αὐτό, λέγει, θὰ γίνετε ὅμοιοι πρὸς τὸν Πατέρα σας, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς». Καὶ διὰ νὰ μᾶς κάνη σαφέστερον τὸν λόγον, ἐπρόσθεσε, «Διότι ἀνατέλλει τὸν ἰδικόν του ἥλιον ἀδιακρίτως εἰς πονηροὺς καὶ εἰς ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει τὴν βροχὴν του εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους»¹⁵. Νὰ μιμῆσαι λοιπὸν, λέγει, τὸν Θεὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος δὲν ἀνατέλλει τὸν ἥλιον μόνον εἰς τοὺς δικαίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐργαζομένους τὰ πονηρὰ ἔργα, καὶ δὲν χορηγεῖ τὴν ραγδαίαν βροχὴν, οὔτε τὰς ἐτησίους νεροποντὰς μόνον εἰς τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πονηροὺς, ἔτσι καὶ σύ, ἐὰν δὲν ἀγαπᾷς μόνον ἐκείνους, πού σὲ ἀγαποῦν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους, πού διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς σέ, κατὰ τὴν δύναμίν σου μιμείσαι τὸν ἰδικόν σου Κύριον. Εἶδες πῶς ἀνεβίβασεν εἰς τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν ἐκεῖνον, πού ἤμπορεῖ νὰ ἐπιτυχῆται αὐτὴν τὴν ἀρετὴν; Ἄλλὰ μὴ σκέπτεσαι μόνον τὰς δυσκολίας τοῦ πράγματος, ἀγαπητέ, ἀλλὰ πρῶτα νὰ ἀναλογίζεσαι μόνος σου, πόσῃν μεγάλῃν τιμῇν πρό-

τιμῆς ὑπόθεσις τὸ βαρὺ καὶ φορτικὸν κοῦφόν σοι καιασκευα-
 ζέτω. Οὐ γὰρ ὀφείλεις χάριν εἶδέναι, διὰ ἀφορμὴν εὐρίσκεις
 διὰ τῆς εἰς τὸν ἐχθρὸν εὐεργεσίας ἀνοιγῆναί σοι τῆς πρὸς
 τὸν Θεὸν παρορησίας τὰς θύρας, καὶ τῶν ἡμαρτημένων σοι
 5 τὴν δαπάνην ἐργάσασθαι; Ἄλλ' ἴσως ἐπιθυμεῖς ἀμύνασθαι
 τὸν ἐχθρόν, καὶ τὸν κακῶς σε διατιθέντα τοῖς ἴσοις περιβα-
 λεῖν ἢ καὶ μείζοσι; Καὶ τί πλέον ἐκ τούτου ἔσται, διὰ μετὰ
 τοῦ μηδὲ ὄνησίν σοί τινα γίνεσθαι, καὶ εὐθύνας μέλλεις ἵ-
 πέρο τούτου ὑπέχειν ἐν τῷ φοβερῷ ἐκείνῳ δικαστηρίῳ, ὡς
 10 τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεθέντας νόμος παραχαράξας; Εἶπε γάρ
 ὡσιε τοὺς ἐχθροὺς θεραπεύειν, ἢ θάνατον εἶναι τὴν τιμωρίαν,
 οὐκ ἂν διὰ τὸν φόβον τοῦ σωματικοῦ τούτου θανάτου πάντες
 ἐπέδραμον εἰς τὴν τοῦ νόμου ἐκπλήρωσιν; Πόσης οὖν οὐκ
 ἂν εἶη καιηγορίας ἄξιον, διὰ μὲν τὸν σωματικὸν θάνατον,
 15 ὄν καὶ ἄνευ τούτου τὸ τῆς φύσεως ἡμῖν χρέος πάντως ἐπάγει,
 πάντα καταδέχεσθαι ποιεῖν, διὰ δὲ τὸν θάνατον, ἔνθα παρα-
 μυθίαν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν, ἔλαιον φροντίζειν τοῦ ὑπὸ οὐ
 τῶν ἀπάντων Δεσπότου κειμένου νόμου;

Ἄλλὰ γὰρ ἔλαθον ἑμαυτὸν ταῦτα διαλεγόμενος τοῖς οὐδὲ
 20 πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας τὴν ἴσην ἀγάπην ἐπιδεικνυμένοις. Τίς
 οὖν ἡμᾶς λοιπὸν ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως ἐκείνης, ὅταν μὴ
 μόνον ἐκείνης τῆς ἐντολῆς ὤμεν μακρὰν ἀπωκισμένοι, ἀλλὰ
 μηδὲ τὰ αὐτὰ τοῖς τελῶναις πράττωμεν; «Ἐὰν γὰρ ἀγαπή-
 σητε τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς», φησί, «τί μέγα ποιεῖτε; οὐχὶ
 25 καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;». "Ὅταν οὖν μηδὲ τοῦτο
 παρ' ἡμῶν γίνηται, ποία σωτηρίας ἡμῖν ἐλπίς; Διὸ παρα-
 καλῶ, μὴ γενώμεθα ἄσπλαγχοι, ἀλλὰ δαμάσωμεν ἡμῶν τὸν
 λογισμὸν, καὶ πρῶτον μὲν παιδεύσωμεν νικᾶν τὸν πλησίον
 ἐν τῇ ἀγάπῃ, καί, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, τῇ τιμῇ ἀλ-
 30 λήλους προηγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, καὶ μὴ ἀνέχε-

κειται νὰ ἀξιωθῆς· καὶ ἡ ὑπόσχεσις τῆς τιμᾶς ᾗς κἀνή τὸ βαρὺ καὶ τὸ ἐνοχλητικὸν ἐλαφρὸν εἰς σέ. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀναγνωρίζῃς εὐγνωμοσύνην, διότι εὐρίσκεις ἀφορμὴν μὲ τὴν εὐεργεσίαν εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ ἀνοιχθοῦν εἰς σέ αἱ θύραι τῆς παρρησίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ σοῦ ἐξαλειφθοῦν αἱ ἀμαρτίαι; Ἴσως ὅμως ἐπιθυμεῖς νὰ ἀποκρούσῃς τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ ἀνταποδώσῃς τὰ ἴσα ἢ καὶ μεγαλύτερα εἰς ἐκεῖνον, ποῦ σέ ἐβλαψε; Καὶ τί περισσότερον θὰ γίνῃ ἀπὸ αὐτό, ὅταν, μαζὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν γίνεται εἰς σέ καμμία ὠφέλεια, πρόκειται νὰ σοῦ ζητηθοῦν καὶ εὐθῦναι κατὰ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο δικαστήριον, διότι παρεχάραξες τοὺς νόμους, ποῦ ἐτέθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν; Διότι εἶπέ μου, ἐὰν κάποιος ἐπίγειος βασιλεὺς ἐθέσπιζε τέτοιον νόμον, ὥστε νὰ περιποιούμεθα τοὺς ἐχθροὺς ἢ ὁ θάνατος νὰ εἶναι ἡ τιμωρία, δὲν θὰ ἔσπευδαν ὅλοι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ θανάτου; Πόσῃν κατηγορίαν λοιπὸν δὲν θὰ ἄξιζε, διὰ μὲν τὸν σωματικὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον καὶ χωρὶς αὐτὸν προκαλεῖ ὅπως δῆποτε τὸ χρέος τῆς φύσεώς μας, νὰ καταδεχώμεθα νὰ κἀνωμεν τὰ πάντα, διὰ τὸν θάνατον ὅμως, ὅπου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐροῦμεν παρηγορίαν, νὰ φροντίζωμεν ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος τίθεται ἀπὸ τὸν Κύριον τῶν ὅλων;

8. Βεβαίως ὅμως ἐλησμόνησα, ὅταν ἔλεγα αὐτά, ἐκείνους ποῦ δὲν ἐπιδεικνύουν τὴν ἴσην ἀγάπην οὔτε πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτούς. Ποῖος λοιπὸν θὰ μᾶς σώσῃ εἰς τὸ μέλλον ἀπὸ τὴν κόλασιν ἐκείνην, ὅταν ὄχι μόνον εἴμεθα μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐντολὴν ἐκείνην, ἀλλὰ οὔτε τὰ ἴδια μὲ τοὺς τελῶνας πράττωμεν; «Διότι, ἀγαπήσατε ἐκείνους μόνον, ποῦ σᾶς ἀγαποῦν, λέγει, τί μέγα κάνετε; δὲν κάνουν τὸ ἴδιον καὶ οἱ τελῶναι;»¹⁸. Ὅταν λοιπὸν δὲν κἀμνωμεν οὔτε αὐτό, ποῖα ἡ ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μας; Δι' αὐτό, παρακαλῶ, ᾗς μὴ γινώμεθα ἄσπλαγχοι, ἀλλὰ ᾗς δαμάσωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ πρῶτον μὲν ᾗς μάθωμεν νὰ νικῶμεν τὸν πλησίον εἰς τὴν ἀγάπην, καί, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, νὰ προλαμβάνετε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον εἰς τὴν ἀπόδοσιν

οθαι ἐλατιοῦσθαι, ἀλλὰ νικᾶν, καὶ μὴ ὑπερβάλλεσθαι, ἀλλὰ
 καὶ πλείονα ἐπιδείκνυσθαι καὶ θερμοτέραν τὴν περὶ τοὺς
 ἀγαπῶντας διάθεσιν. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ μάλιστα συνέχει
 καὶ συγκροτεῖ τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν, καὶ τούτῳ τῶν ἀλόγων
5 καὶ τῶν θηρίων διεσιτήκαμεν, τῷ δύνασθαι, εἰ βουληθείημεν,
 τὴν προσήκουσαν ἡμῖν τάξιν διατηρεῖν, καὶ πολλὴν τὴν πε-
 ρὶ τοὺς πλησίον ὁμόνοιαν ἐπιδείκνυσθαι· ἔπειτα δὲ ἄγχειν
 τὸν λογισμόν, καὶ τὸ ἀτίθασσον τοῦτο θηρίον, τὸν θυμὸν
 λέγω, καιαξαίνειν, καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτῷ τοῦ φοβεροῦ κριτη-
10 ρίου ἐφισιᾶν, καὶ παιδεύειν, ὅτι ὑπόσχοιτο πρὸς τοὺς ἐχθροὺς
 σπείσασθαι, μεγάλων τεύξεται τῶν ἀγαθῶν· εἰ δὲ ἔτι φιλο-
 νεικοίη, πολλὴν ὑποσιήσεται δίκην. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς καὶ
 εἰκῆ δαπανᾶν ἡμᾶς τὸν χρόνον προσήκει, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν καὶ ὥραν πρὸ ὀφθαλμῶν λαμβάνειν τὸ τοῦ Κυρίου
15 κριτήριον· καὶ τίνα μὲν ἐστὶ τὰ πολλὴν ἡμῖν τὴν παρορησίαν
 προξενεῖν δυνάμενα, τίνα δὲ τὰ τὴν κόλασιν ἐπιτείνοντα.
 Καὶ οὕτω ταῦτα σιρέφοντες ἐν τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς,
 περιγινώμεθα τῶν παθῶν, καιασιτέλλωμεν ἡμῶν τὰ τῆς σορ-
 κὸς σκιριτήματα, καὶ νεκρώσωμεν ἡμῶν, καιὰ τὸν μακάριον
20 Παῦλον, «Τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν,
 πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, θυμὸν, πλεονεξίαν, κενοδοξίαν, βα-
 σκανίαν». Ἐὰν τούτοις τοῖς πάνθεσι νεκροὺς ἐαυτοὺς καια-
 σιήσωμεν, ὥς μὴ δύνασθαι ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖν, δυνησόμεθα τὸν
 καρπὸν τοῦ Πνεύματος δέξασθαι, ὅς ἐστιν «Ἀγάπη, χαρὰ,
25 εἰρήνη, μακροθυμία, χρησιότις, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραύ-
 της, ἐγκράτεια». Αὕτη τοῦ Χριστιανοῦ πρὸς τὸν ἄπιστον
 ἔστι ἡ διαφορὰ ταῦτα ἡμῶν ἔστι τὰ γνωρίσματα, μὴ τῆ
 προσηγορίᾳ μόνον ἐγκαλλωπιζόμεθα, μηδὲ τῷ σχήματι μέ-
 γα φρονῶμεν, μᾶλλον δὲ μηδέ, εἰ ταῦτα κησοίμεθα ἄπερ

17. Ρωμ. 12, 10 καὶ Φιλιπ. 2, 3.

18. Κολ. 3, 5.

19. Γαλ. 5, 22. 23.

τῆς τιμῆς ὡς ὑπέρτερον καὶ ἀνώτερον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σας¹⁷· καὶ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα νὰ μειονεκτοῦμεν, ἀλλὰ νὰ νικῶμεν, καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανευώμεθα, ἀλλὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγαλυτέραν καὶ θερμότεραν συμπάθειαν πρὸς ἐκείνους, ποὺ μᾶς ἀγαποῦν. Διότι τοῦτο εἶναι ποὺ κατ' ἐξοχὴν συγκροτεῖ καὶ διατηρεῖ τὴν ζωὴν μας, καὶ εἰς τοῦτο διαφέρομεν ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ τὰ θηρία, εἰς τὸ ὅτι ἠμποροῦμεν, ἐὰν θὰ θελήσωμεν, νὰ διατηροῦμεν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς ἡμᾶς τάξιν καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην ὁμόνοιαν διὰ τοὺς συνανθρώπους μας· ἔπειτα δὲ νὰ πιέζωμεν τὴν σκέψιν, καὶ τὸ ἀτίθασσον αὐτὸ θηρίον, ἐννοῶ τὸν θυμόν, νὰ ἐξαλείφωμεν ἐντελῶς, καὶ νὰ προβάλλωμεν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὴν ἀγωνίαν τοῦ φοβεροῦ δικαστηρίου καὶ νὰ διδάσκωμεν αὐτὴν, ὅτι ἂν δεχθῆ νὰ συμφιλιωθῆ μὲ τοὺς ἐχθρούς, θὰ ἐπιτύχῃ τὰ μεγάλα ἀγαθὰ· ἐὰν ὅμως θὰ φιλονεικῆ ἀκόμη, θὰ ὑποστῆ μεγάλην τιμωρίαν. Οὔτε βέβαια πρέπει νὰ ἐξοδεύωμεν τὸν χρόνον μας ἀπλᾶ καὶ μάταια, ἀλλὰ κάθε ἡμέραν καὶ ὥραν νὰ προβάλλωμεν ἐνώπιόν μας τὴν κρίσιν τοῦ Κυρίου, καὶ ποῖα μὲν εἶναι ἐκεῖνα, ποὺ ἠμποροῦν νὰ μᾶς προκαλέσουν τὴν μεγάλην παρρησίαν καὶ ποῖα δὲ ἐκεῖνα, ποὺ ἐπαυξάνουν τὴν τιμωρίαν. Καὶ ἔτσι συλλογιζόμενοι αὐτά, ἃς ὑπερισχύσωμεν τῶν παθῶν, ἃς καταστέλλωμεν τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός μας καὶ ἃς νεκρώσωμεν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, «Τὰ μέλη μας ποὺ ἐπιθυμοῦν τὰ γήινα, τὴν πορνείαν, τὴν ἀκαθαρσίαν, κάθε πάθος, κάθε κακὴν ἐπιθυμίαν, τὸν θυμόν, τὴν πλεονεξίαν, τὴν κενοδοξίαν, τὴν βασκανίαν»¹⁸. Ἐὰν καταστήσωμεν νεκρούς τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὰ πάθη αὐτά, ὥστε νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ ἐνεργοῦν μέσα μας, θὰ κατορθώσωμεν νὰ δεχθοῦμεν τὸν καρπὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ ὁποῖος εἶναι «Ἡ ἀγάπη, ἡ χαρὰ, ἡ εἰρήνη, ἡ μακροθυμία, ἡ καλωσύνη, ἡ ἀγαθὴ διάθεσις, ἀξιοπιστία, ἡ πραότης, ἡ ἐγκράτεια»¹⁹. Αὐτὴ ἃς εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ χριστιανοῦ πρὸς τὸν ἄπιστον. Αὐτά ἃς εἶναι τὰ γνωρίσματά μας, ἃς μὴ καυχώμεθα μόνον διὰ τὸ ὄνομα, οὔτε νὰ ὑπερηφανευώμεθα διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, μᾶλλον δὲ οὔτε, ἐὰν θὰ ἀποκτήσωμεν αὐτά

ἀπηριθμησάμην, μέγα φρονήσωμέν ποιε, ἀλλὰ καὶ τότε μᾶλλον ἑαυτοὺς συσιείλωμεν. «Ὅταν γὰρ πάντα ποιήσητε», φησί, «λέγετε, ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν». Ἐὰν οὕτω μεμεριμημένοι τυγχάνωμεν, καὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας φρονιίζωμεν, 5 δυνησόμεθα καὶ ἑαυτοὺς τὰ μέγιστα ὠφελεῖν, καὶ κολάσεως τῆς μελλούσης ἐξαρπάζειν, καὶ τοῖς εἰς ἡμᾶς ὁρῶσι διδάσκαλοι γίνεσθαι τῶν συμφερόντων ἵνα μετὰ ἀκριθείας τὴν παρόντα διανύσαντες θίον, καιαξιωνθῶμεν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι φιλανθρωπίας, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, 10 χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, κράτις, τιμὴ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πού ανέφερα, νά υπερηφανευθοῦμεν ποτέ, ἀλλά καί τότε ἄς συγκρατήσωμεν περισσότερο τοὺς ἑαυτοὺς μας. «Διότι ὅταν κάμετε ὅλα, λέγει ὁ Ἰησοῦς, πρέπει νά λέγετε, ὅτι εἴμεθα δοῦλοι ἄχρηστοι»²⁰. Ἐάν ἔτσι μεριμνῶμεν καί φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, θὰ ἠμπορέσωμεν νά ὠφελήσωμεν πάρα πολὺ καί τοὺς ἑαυτοὺς μας καί νά ἀποφύγωμεν τὴν μέλλουσαν τιμωρίαν καί νά γίνωμεν διδάσκαλοι ἐκείνων πού συμφέρουν εἰς αὐτούς, οἱ ὅποιοι μᾶς παρακολουθοῦν διὰ νά ἀξιωθοῦμεν, ἀφοῦ ζήσωμεν τὴν παροῦσαν ζωὴν κατὰ τὸν ὀρθὸν τρόπον, καί εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νά ἐπιτύχωμεν, μέ τὴν χάριν καί τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μέ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄
(Γεν. 1, 9 - 13)

Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· συναχθήτω τὸ ὕδωρ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρά.

- 5 1. Φέρε καὶ σήμερον ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Μωϋσέως ρημάτων τὴν ἐστίασιν παραδῶμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, καὶ τὰ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν παρὰ τοῦ Δεσπότου δημιουργηθέντα καιοπιεύσωμεν μετὰ ἀκριθείας. Εἰ γὰρ οἱ τὴν χρυσοῖτιν γῆν ἀνορύτιοντες, ἔνθα ἂν ἴδωσι φλέβας τινὰς ψήγματα ἐχού-
- 10 σας, οὐ πρότερον ἀφίστανται, μέχρις ἂν ἀναμοχλεύσαντες, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ βάθος κατελθόντες πολλὴν τὴν εὐπορίαν ἐκεῖθεν καρπώσωνται, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς προσήκει οὐ ψήγματα χρυσοῦ μέλλοντας διερευνᾶσθαι, ἀλλὰ θησαυρὸν ἄφαιον εὐρίσκειν προσδοκῶντας, καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῦ-
- 15 τον ἀνιχνεύειν, ἵνα πολὺν τὸν πλοῦτον τῆς περιουσίας τῆς πνευματικῆς ἐντεῦθεν καρπώσασθαι, οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθωμεν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ πλοῦτος ὁ αἰσθητὸς πολλάκις καὶ κινδύνους ἔτεκε τοῖς αὐτὸν κτησαμένοις, καὶ πρὸ τῶν κινδύνων καὶ βραχεῖαν τὴν ἡδονὴν παρέχων ἀθρόον ἀπέπιη, ἢ συκο-
- 20 φαντιῶν ἐπιθεμένων, ἢ λησιῶν, ἢ τοιχωρῶν, ἢ τῶν οἰκετιῶν τῶν φυλατιόντων ὑφελομένων, καὶ δραπειουσάντων. Ἐνιαῦθα δὲ οὐδὲν ἐσσι τοιοῦτον ὑφικέσθαι ἀνάλωτος γὰρ ἐσθιν ὁ πνευματικὸς οὗτος θησαυρὸς, καὶ ἐπειδὴν εἰς τὰ ταμειᾶ τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας ἐναποιεθῆ, ἀχείρωτος γί-
- 25 νεται πάσαις ταῖς ἐπιβουλαῖς, μόνον εἰς τὸ ἡμεῖς μὴ ραθυμῆσαντες χώραν δῶμεν τῷ τοῦτον ἡμῶν ἀφελέσθαι ἐπιθυμοῦντι.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄ (Γεν. 1, 9 - 13)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ὕδατα, τὰ εὐρισκόμενα κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανόν, εἰς ἓνα μέρος, διὰ νὰ φανῇ ἡ Ξηρὰ».

1. Ἐμπρός ὡς παραθέσωμεν καὶ σήμερα εἰς τὴν ἀγάπην σας τὸ συμπόσιον ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ μακαρίου Μωυσέως, καὶ ὡς ἐξετάσωμεν μὲ ἀκρίβειαν ἐκεῖνα, ποῦ ἐδημιούργησεν ὁ Κύριος κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν. Διότι ἐὰν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι σκάπτουν εἰς χρυσοφόρα χῶματα, ὅπου ἂν ἰδοῦν μερικὰ στρώματα νὰ περιέχουν ψήγματα χρυσοῦ, δὲν ἀπομακρύνωνται πρωτύτερα, ἐκτός ἂν, ἀφοῦ ἀνακατώσουν τὸ χῶμα καὶ κατέλθουν εἰς αὐτὸ τὸ βάθος, λάβουν ἀπὸ ἐκεῖ πολὺν πλοῦτον, πολὺ περισσότερον πρέπει ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι δὲν πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν ψήγματα χρυσοῦ, ἀλλὰ ἐλπίζομεν νὰ εὐροῦμεν ἀνυπολόγιστον θησαυρόν, καθημερινῶς νὰ ἀνιχνεύωμεν αὐτόν, ὥστε, ἀφοῦ ἀπολαύσωμεν τὸν πολὺν πλοῦτον τῆς πνευματικῆς περιουσίας, νὰ ἐπιστρέψωμεν ἔτσι εἰς τὰ σπίτια μας. Διότι ἐκεῖ μὲν ὁ αἰσθητὸς πλοῦτος πολλάς φορές ἐπροξένησε καὶ κινδύνους εἰς τοὺς κατόχους του, καὶ ἐνώπιον τῶν κινδύνων ἀφοῦ παρέχη σύντομον εὐχαρίστησιν ἐξαφανίζεται, εἴτε διότι ἐπετέθησαν οἱ συκοφάνται, εἴτε οἱ λησταί, εἴτε οἱ διαρρηκται, εἴτε διότι οἱ φυλάσσοντες αὐτόν ὑπηρέται τὸν ὑπεξήρεσαν καὶ ἐδραπέτευσαν. Ἐδῶ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν ἠμπορεῖ νὰ πλησιάσῃ· διότι ὁ πνευματικὸς αὐτὸς θησαυρὸς εἶναι ἀπρόσβλητος, καὶ ὅταν τοποθετηθῇ μέσα εἰς τὰ θησαυροφυλάκια τῆς διανοίας μας, γίνεται ἀνίκητος εἰς ὅλας τὰς ἐπιθέσεις, ἐκτός ἐὰν ἡμεῖς ἐπειδὴ κατέστημεν ἀδιάφοροι δώσωμεν τὴν εὐκαιρίαν εἰς ἐκεῖνον, ποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς

Ὁ γὰρ ἐχθρὸς ὁ ἡμέτερος, ὁ πονηρὸς λέγω διάβολος, ἐπει-
 δὴν ἴδῃ πλοῦτον πνευματικὸν συλλεγέντα, μέμηγε καὶ θήγει
 τοὺς ὀδόντας, καὶ πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδείκνυται, ὥστε
 καιρὸν ἐπιτήδειον εὐρεῖν, καὶ ὑφελέσθαι τι τῶν ἔνδον ἡμῖν
 5 ἀποκειμένων. Οὐδεὶς δὲ ἐκείνω καιρὸς ἐπιτήδειος, εἰ μὴ
 μόνον ἢ ραθυμία ἢ ἡμετέρα· διὸ προσήκει διηνεκῶς ἡμᾶς ἐ-
 γρηγορέναι, καὶ ἀποτειχίζειν ἐκείνω τὰς ἐφόδους. Ἐὰν γὰρ
 ἴδῃ νήφοντας, καὶ πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν ἐπιδεικνυμένους,
 ἐπειδὴν ἅπαξ καὶ δεύτερον ἐπιθέμενος θεάσῃται, ὡς ἀνο-
 10 νήτοις ἐπιχειρεῖ, ἅπεισι λοιπὸν καταισχυνθεῖς, εἰδὼς ὅτι
 οὐδὲν αὐτῷ πλέον ἔσται, ἡμῶν πολλὴν τὴν φυλακὴν ἐπιδει-
 κεκτημένους, ἐπειδὴν ἔφοδον προσδοκῶσι πολεμίων, πόσῃν
 γόνιοι τυγχάνειν ὀφείλομεν, οὕτως ἑαυτοὺς καθοπλίζωμεν,
 ὥσανεὶ παρεσιῶτα τὸν ἐχθρὸν ἔχοντες, καὶ ἀδιαλείπτως ἐπι-
 15 τηροῦντα, μὴ πού τι μικρὸν ἀπονυσιάξαντες ἀφορμὴν ἐπι-
 θέσεως αὐτῷ παράσχωμεν. Οὐχ ὁρᾷς τοὺς πολλὰ χρήματα
 κεκτημένους, ἐπειδὴν ἔφοδον προσδοκῶσι πολεμίων, πόσῃν
 πρόνοιαν ἐπὶ τὴν τούτων φυλακὴν ἐπιδείκνυται· οἱ μὲν θύ-
 ραις καὶ μοχλοῖς ἐναποκλείοντες, καὶ πᾶσαν ἀσφάλειαν ἐπι-
 20 δεικνύμενοι· οἱ δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν γῆν κατορύττοντες,
 ὥστε δυνηθῆναι πάντας λαθεῖν; Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
 ἡμᾶς προσήκει, τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς συναγαγόντας, μετὰ
 πολλῆς φυλάττειν τοῦτον τῆς ἀκριθείας, καὶ μὴ προτιθέναι
 ὑπὸ τοῖς τῶν ἀπάντων ὀφθαλμοῖς, ἀλλ' ἐν τῷ ἀσφαλεσιῶτι
 25 τῆς διανοίας ταμείῳ τοῦτον κατακρύπτειν, καὶ πάσας τὰς
 ἐφόδους ἀποτειχίζειν τῷ τοῦτον ὑφελέσθαι ἔοπουδακότι,
 ἵνα ἀνάλωτον αὐτὸν διαφυλάξαντες, δυνηθῶμεν τῆς ζωῆς
 μεθισιτάμενοι ἐφόδιά τινα ἔχειν πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἀποδη-
 μίαν. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς ξένης τυγχάνοντες, ἐπειδὴν
 30 μέλλωσιν εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανιέναι πατρίδα, ἀπὸ πολλοῦ

ἀφαιρέση αὐτόν. Διότι ὁ ἰδικός μας ἐχθρός, δηλαδή ὁ πονηρός διάβολος, ὅταν ἰδῆ πνευματικὸν πλοῦτον συγκεντρωθέντα, καταλαμβάνεται ἀπὸ μανίαν καὶ ἀκονίζει τὰ δόντια του καὶ πάντοτε καιροφυλακτεῖ, ὥστε νὰ εὐρῆ τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν καὶ νὰ ἀφαιρέση κάτι ἀπὸ τὰ φυλασσόμενα μέσα μας. Καμμία δὲ εὐκαιρία δὲν εἶναι κατάλληλος εἰς ἐκεῖνον, παρὰ μόνον ἡ ἰδική μας ἀδιαφορία· διὰ τοῦτο πρέπει διαρκῶς νὰ ἀγρυπνοῦμεν καὶ νὰ φράσωμεν τελείως τὰς εἰσόδους εἰς ἐκεῖνον. Διότι ἐάν μᾶς ἰδῆ νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ συνεχῶς ἄγρυπνοι, ὅταν παρατηρήσῃ, ἀφοῦ ἐπιτεθῆ διὰ πρώτην καὶ δευτέραν φοράν, ὅτι ἐπιχειρεῖ ἀνώφελα πράγματα, θὰ ἀπέλθῃ εἰς τὸ ἐξῆς κατεντροπιασμένος, ἐπειδὴ γνωρίζει, ὅτι δὲν θὰ ἔχῃ πλέον κανένα κέρδος, ὅταν ἡμεῖς ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην ἐπαγρύπνησιν. Ἀφοῦ λοιπὸν γνωρίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ ἀγωνιζώμεθα εἰς ὅλην τὴν ζωὴν μας, ἔτσι πρέπει νὰ ἐξοπλίζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὡσὰν νὰ ἔχωμεν ἐνώπιόν μας τὸν ἐχθρόν καὶ διαρκῶς νὰ μᾶς παρακολουθῆ, μήπως δώσωμεν εἰς αὐτόν ἀφορμὴν ἐπιθέσεως, ἐπειδὴ ἡδιαφορήσαμεν δι' ἐλάχιστον χρόνον. Δὲν βλέπετε τοὺς ἔχοντας πολλὰ χρήματα, ὅταν ἀναμένουν ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν, πόσον φροντίζουν διὰ φύλαξιν αὐτῶν· ἄλλοι μὲν παρέχουν κάθε ἀσφάλειαν κλειδώνοντες αὐτὰ μὲ θύρας καὶ μοχλοὺς· ἄλλοι δὲ κρύπτοντες μέσα εἰς αὐτὴν τὴν γῆν, διὰ νὰ ἡμπορέσουν νὰ μείνουν ἀπαρατήρητα ἀπὸ ὄλους; Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον πρέπει καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ συγκεντρώσωμεν τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς, νὰ φυλάσσωμεν αὐτόν μὲ πολλὴν προσοχὴν, καὶ νὰ μὴ τὸν ἐκθέτωμεν εἰς τὰ μάτια ὄλων, ἀλλὰ νὰ ἀποκρύπτωμεν αὐτόν εἰς τὸ ἀσφαλέστατον θησαυροφυλάκιον τῆς διανοίας μας, καὶ νὰ ἀποφράσωμεν ὄλους τοὺς δρόμους εἰς ἐκεῖνον, πού προσπαθεῖ νὰ ἀφαιρέση αὐτόν, ὥστε, ἀφοῦ τὸν διαφυλάξωμεν ἀνέπαφον, νὰ ἡμπορέσωμεν, ὅταν ἀποθάνωμεν, νὰ ἔχωμεν μερικὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἀποδημίαν μας ἀπὸ ἐδῶ. Διότι ὅπως οἱ εὐρισκόμενοι εἰς ξένην χώραν, ὅταν πρόκειται νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἰδικὴν των πατρίδα, ἀπὸ πολὺν καιρὸν σιγὰ σιγὰ

τοῦ χρόνου κατὰ μικρὸν σπεύδουσι, καὶ ἐπείγονται συνα-
 γαγεῖν ἰσοσῦτα τὰ ἐφόδια, ὅσα πρὸς τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος ἀρ-
 κεῖν αὐτοῖς δυνήσεται, ἵνα μὴ λάθωσιν ἑαυτοὺς λιμῶ παρα-
 διδόντες· κατὰ τὸ αὐτὸ ἀκόλουθον καὶ ἡμᾶς καθάπερ ἐπὶ
 5 ξένης ἐνταῦθα τυγχάνοντι (ξένοι γὰρ πάντες καὶ παρεπί-
 δημοὶ ἐσμεν), ἐνταῦθα ἤδη οκοπεῖν καὶ προαποτίθεσθαι ἐ-
 αὐτοῖς τὰ διὰ τῆς ἀρετῆς τῆς πνευματικῆς ἐφόδια· ἵν' διὰ
 προσιάξῃ ὁ Δεσπότης εἰς τὴν οἰκείαν ἡμᾶς πατρίδα ἐπαεῖ-
 θεῖν, ἐμπαράσκευοι ὦμεν, καὶ τὰ μὲν μεθ' ἑαυτῶν ἀποκο-
 10 μίωμεν, τὰ δὲ προπέμψαντες ὦμεν. Τοιαύτη γὰρ τῶν ἐ-
 φοδίων τούτων ἡ φύσις· ἅπερ ἂν διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν τού-
 των πράξεων ἐργασίας θελήσωμεν ἑαυτοῖς προαποθέσθαι,
 προφθάσαντα ἡμᾶς ἐκεῖ, τὰς θύρας ἡμῖν ἀνοίγνυσι τῆς παρ-
 ρησίας τῆς πρὸς τὸν Δεσπότην, καὶ τὴν εἴσοδον προευρι-
 15 πίζει, ὥστε μετὰ πάσης ἀδείας εἰσελθεῖν, καὶ πολλὴν εὐρεῖν
 παρὰ τῷ δικαστῇ τὴν εὐνοίαν.

2. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἀγαπητέ, ὅτι ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρό-
 πον, ἐννόει μοι, ὅτι ὁ τὴν ἐλεημοσύνην μετὰ δαφιλείας ἐρ-
 γαζόμενος καὶ ἐνταῦθα ἀγαθῶ συνειδῶτι τρεφόμενος δια-
 20 τελεῖ, καὶ ἐπειδὴν ἐντεῦθεν μετασιῇ, πολλὴν εὐρίσκει παρὰ
 τῷ δικαστῇ τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ τῶν μακαρίων ἐκείνων
 ρημάτων ἀκούσεται μετὰ τῶν λοιπῶν «Δεῦτε οἱ εὐλογημέ-
 νοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἠτοιμασμένην ὑμῖν
 βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ὅτι ἐπέινασα, καὶ ἐδώ-
 25 κατέ μοι φαγεῖν». Τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν
 γινόμενον εὐροί τις ἄν. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐξομολογήσεως
 τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἐπὶ τῶν εὐχῶν τῶν μετὰ ἐκτενείας γινο-
 μένων συμβήσεται. Ὅταν γὰρ ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ διὰ
 τῆς ἐξομολογήσεως ἀπονίψασθαι τὰ πεπλημμελημένα δυνη-
 30 θῶμεν, καὶ τὴν συγχώρησιν εὐρέσθαι παρὰ τοῦ Δεσπότη, ἅ-
 πιμεν ἐκεῖ καθαροὶ τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ πολλὴν εὐρή-

έτοιμάζονται καὶ σπεύδουν νὰ συγκεντρώσουν τόσα ἐφόδια, ὅσα θὰ ἐπαρκέσουν εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ δρόμου, διὰ νὰ μὴ παραμελήσουν τοὺς ἑαυτοὺς των παραδίδοντες αὐτοὺς εἰς τὴν πείναν· κατὰ συνέπειαν καὶ ἡμεῖς, ὡσὰν νὰ εὕρισκώμεθα ἐδῶ εἰς ξένην χώραν (διότι ὅλοι εἴμεθα ξένοι καὶ προσωρινοί), πρέπει νὰ προσέχωμεν ἐδῶ πλέον καὶ νὰ ἀποθηκεύωμεν ἀπὸ πρὶν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, μὲ τὴν πνευματικὴν ἀρετὴν, τὰ ἐφόδια· ὥστε, ὅταν διατάξῃ ὁ Κύριος νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἰδικὴν μας πατρίδα, νὰ εἴμεθα προετοιμασμένοι, καὶ ἄλλα μὲν νὰ μεταφέρωμεν μαζί μας, ἄλλα δὲ νὰ ἔχωμεν ἀποστείλει ἀπὸ πρὶν. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις αὐτῶν τῶν ἐφοδίων· ἐκεῖνα ἀκριβῶς ποῦ θὰ θελήσωμεν νὰ ἀποθηκεύσωμεν ἀπὸ πρὶν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν πράξεων, ἐπειδὴ ἔφθασαν πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς ἐκεῖ, μᾶς ἀνοίγουν τὰς θύρας τῆς παρρησίας πρὸς τὸν Κύριον καὶ προετοιμάζουν τὴν εἴσοδόν μας, διὰ νὰ εἰσέλθωμεν μὲ κάθε ἀσφάλειαν καὶ νὰ εὕρωμεν μεγάλην εὐνοίαν ἐνώπιον τοῦ κριτοῦ.

2. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἀγαπητέ, ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, σκέψου, παρακαλῶ, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ κάνει πλουσιοπάροχα τὴν ἐλεημοσύνην καὶ ἐδῶ ζῆ μὲ ἀγαθὴν συνείδησιν συνεχῶς, καὶ ὅταν ἀπὸ ἐδῶ ἀπέλθῃ, εὕρισκει πλησίον τοῦ δικαστοῦ μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ θὰ ἀκούσῃ τὰ μακάρια ἐκεῖνα λόγια μαζί μὲ τοὺς ὑπολοίπους· «Ἐλᾶτε σεῖς, ποῦ εἴσθε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ποῦ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σᾶς, ἀφ' ὅτου ἐθεμελιώνετο ὁ κόσμος· διότι ἐπέίνασα καὶ μοῦ ἐδώσατε νὰ φάγω»¹. Τὸ ἴδιον βεβαίως θὰ ἠμπορέσῃ νὰ εὕρῃ κανεὶς νὰ συμβαίῃ καὶ μὲ τὰς ἄλλας ἀρετάς. Ἔτσι θὰ συμβῆ καὶ μὲ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἀμαρτιῶν καὶ μὲ τὰς προσευχάς, ποῦ εἶναι ἐκτενεῖς. Διότι ὅταν ἠμπορέσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ καθαρίσωμεν ἐντελῶς μὲ τὴν ἐξομολόγησιν τὰ ἀμαρτήματά μας καὶ νὰ λάβωμεν τὴν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Κύριον, θὰ ἀπέλθωμεν ἐκεῖ καθαροὶ ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα καὶ θὰ μᾶς χαρίσῃ μεγάλην παρρησίαν.

σαμεν τὴν παρρησίαν ἡμῖν δωρουμένην. Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε
 λοιπὸν εὐρεῖν τινα παραμυθίαν ἐκεῖ τὸν μὴ ἐν τῷ παρόντι
 βίῳ ἀπονιψάμενον τὰ ἡμαρτημένα. «Ἐν γὰρ τῷ ἄδη», φηοί,
 «τίς ἐξομολογήσεταιί σοι;». Καὶ εἰκότως οὗτος γάρ ἐστιν
5 ὁ τῶν σκαμμάτων καιρός, καὶ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν παλαι-
 σμάτων ἐκεῖνος δὲ τῶν σιεφάνων, καὶ τῶν ἀμοιβῶν, καὶ
 τῶν θραυείων. Ἀγωνισώμεθα τοίνυν ὡς ἔτι ἐν τῷ σταδίῳ
 διάγομεν, ἵνα ἐν τῷ καιρῷ, καθ' ὃν δεῖ τὸν σιέφανον κο-
 μίσασθαι καὶ τῶν καμάτων τὰς ἀμοιβάς, μὴ γενώμεθα τῶν
10 καταισχυνομένων, ἀλλὰ τῶν μετὰ παρρησίας σιέφανον ἐπὶ
 τῆς κεφαλῆς δεχομένων. Ταῦτα οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ μάτην
 προοιμιαζόμεθα ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀλλὰ βουλόμενοι
 καθ' ἐκάστην ἡμέραν εἰς ὑπόμνησιν ὑμᾶς ἀγαγεῖν τῶν ἀ-
 γαθῶν πράξεων, ἵνα τέλειοι καὶ ἀπηρτισμένοι τυγχάνοντες,
15 καὶ κατὰ τὴν τῆς πολιτείας ἀρετὴν διαλάμποντες, γένησθε
 ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα Θεοῦ ἀμόμητα, καὶ φανήση-
 σθε ὡς φωσιτῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς
 καύχημα ἡμέτερον, εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, ἵνα καὶ μόνον
 φαινόμενοι ὠφελῆτε τοὺς ὑμῖν συγγινομένους, καὶ τῆς προ-
20 σούσης ὑμῖν εὐωδίας τῆς πνευματικῆς, καὶ τῆς ἀρίστης
 πολιτείας μεταλαμβάνωσιν οἱ κοινωνοῦντες ὑμῖν τῆς δια-
 λέξεως. Ὡσπερ γὰρ ἡ τῶν φαύλων συνουσία καταβλάπτειν
 εἶωθε τοὺς ἀναμιγνυμένους, καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦ-
 λός φησι, «Φθειρουντὶ ἤδη χρησιὰ ὀμιλῖαι κακαί, οὕτω
25 καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν συνουσία τὰ μέγιστα ὀνίνηοι τοὺς πλη-
 σιάζοντας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ φιλόανθρωπος ἡμῶν Δεσπότης
 συνεχώρησεν ἀναμεμίχθαι τοὺς ἀγαθοὺς τοῖς πονηροῖς, ἵνα
 κερδαίνωσι τι ἐκ τῆς συνουσίας, καὶ μὴ ἐναπομένωσι διη-
 νεκῶς τῇ πονηρίᾳ, ἀλλὰ συνεχῆ ὑπόμνησιν ἔχοντες τὴν ἐ-
30 κείνων θέαν, καρπώσονται τι πλέον ἐκ τῆς τούτων συνου-
 σίας. Τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχὺς, ὡς καὶ τοὺς μὴ

2. Ψαλμ. 6, 6.

3. Α' Κορ. 15, 33.

Βέβαια δέν είναι δυνατόν νά εϋρη κάποιαν παρηγορίαν ἐκεῖ ἐκεῖνος, πού δέν ἐκαθάρισε εἰς τήν παροῦσαν ζωήν τὰ ἀμαρτήματά του. «Διότι εἰς τόν ἄδην, λέγει, ποῖος θά ἐξομολογηθῆ εἰς σέ;»². Καί εἶναι φυσικόν· διότι αὐτός εἶναι ὁ καιρός τῶν δοκιμασιῶν καί τῶν προσπαθειῶν καί τῶν ἀγωνισμάτων· ἐκεῖνος δέ εἶναι ὁ καιρός τῶν στεφάνων καί τῶν ἀμοιβῶν καί τῶν βραβείων. Ἄς ἀγωνισθοῦμεν λοιπόν, ἐπειδῆ ἀκόμη εὐρισκόμεθα εἰς τὸ στάδιον, ὥστε εἰς τόν καιρόν, κατὰ τόν ὅποιον πρέπει νά λάβωμεν τὸ βραβεῖον καί τήν ἀμοιβήν τῶν προσπαθειῶν μας, ἄς μὴ εἴμεθα ἀπό τοὺς κατεντροπιασμένους, ἀλλά ἀπό ἐκείνους, πού δέχονται μέ παρρησίαν τὸ βραβεῖον εἰς τὸ κεφάλι των. Δέν ἀναφέραμεν εἰσαγωγικῶς αὐτὰ ἀπλῶς, οὔτε χωρίς κάποιον σκοπὸν εἰς τήν ἀγάπην σας, ἀλλά ἐπειδῆ θέλομεν νά ἐνθυμῆσθε καθημερινῶς τὰς ἀγαθὰς πράξεις, ὥστε γενόμενοι τέλειοι καί ὠλοκληρωμένοι, καί διαλάμποντες μέ τήν ἀρετὴν τῆς συμπεριφορᾶς σας, νά γίνετε ἄμεμπτοι καί ἀκέραιοι, ἄμωμα τέκνα τοῦ Θεοῦ, καί νά φανῆτε ὡς φωστῆρες εἰς τόν κόσμον, παρέχοντες ὑπόδειγμα ζωῆς, πρὸς καύχησιν ἰδικήν μας, κατὰ τήν ἡμέραν τοῦ Χριστοῦ καί διὰ νά ὠφελῆτε καί μόνον μέ τήν παρουσίαν σας ἐκείνους, πού σᾶς συναναστρέφονται καί νά ἀπολαμβάνουν τήν ἰδικήν σας πνευματικὴν εὐωδίαν καί τήν ἀρίστην συμπεριφορὰν σας ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι συμμετέχουν μαζί σας εἰς τὰς συζητήσεις. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ συναναστροφή μέ τοὺς κακοὺς συνήθως βλάπτει τοὺς συναναστρεφόμενους, καθὼς καί ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, «Καταστρέφουν τὰ καλὰ ἦθη αἱ κακαὶ συναναστροφαί»³· ἔτσι καί ἡ συναναστροφή μέ τοὺς ἀγαθοὺς ὠφελεῖ πάρα πολὺ τοὺς συναναστρεφόμενους. Διὰ τοῦτο καί ὁ φιλόανθρωπος Κύριός μας ἐπέτρεψε νά ἀναμειγνύωνται οἱ ἀγαθοὶ μέ τοὺς κακοὺς, διὰ νά κερδίζουν κάτι ἀπὸ τήν συναναστροφήν καί νά μὴ παραμένουν διαρκῶς εἰς τήν κακίαν, ἀλλά ἔχοντες συνεχῆ ὑπόμνησιν τήν θεάν ἐκείνων, νά ὠφεληθοῦν κάτι περισσότερο ἀπὸ τήν συναναστροφήν των μέ αὐτούς. Διότι τέτοια εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς, ὥστε καί ἐκεῖνοι, πού δέν μετέρχον-

μειόντας αὐτὴν σφόδρα αὐτὴν αἰδεῖσθαι, καὶ πολὺν τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἔπαινον διεξιέναι. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἢ κακία πάλιν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν μειόντων αὐτὴν διηνεκῶς βάλλεται ταῖς κατηγορίαις· οὕτως ἔστι πᾶσι δῆλη καὶ
5 καταφανής, καὶ οὐδένα εὐρήσεις ποτὲ ταχέως ἐπὶ ταύτῃ παρορησιαζόμενον ἀλλὰ καὶ τὸ θαυμασιόν, ὅτι ἂν διὰ τῶν ἔργων πράττειν ἐπιχειροῦσι, πολλάκις τοῖς λόγοις κακίζουσι, καὶ λανθάνειν τοὺς πολλοὺς βούλονται. Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἣν περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων
10 γένος ἐπεδείξατο, τὸ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐπιθεῖναι κριτήριον ἀδέκαστον τὸ συνειδός, ἔχον ἀκριβῆ τὴν διάγνωσιν τῶν καλῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων· ὃ δὴ μάλιστα καὶ πάσης ἡμᾶς ἀπολογίας ἀποσιερεῖσαι δυνήσεται, οὐ δι' ἄγνοιαν προσπαιοντες τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλὰ διὰ ραθυμίαν ψυχῆς καὶ ἀ-
15 μέλειαν τῆς ἀρετῆς.

3. Ταῦτα καθ' ἐκάστην ὥραν σιρέφοντες παρ' ἑαυτοῖς, πολλὴν ποιῶμεθα τὴν μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ἵνα μὴ, τοῦ χρόνου παραιρέχοντος, λάθωμεν ἑαυτοὺς τὰ μέγιστα ζημιοῦντες. Ἀλλὰ τῶν μὲν προοιμίων ἄλλις· ἀκού-
20 σωμεν δέ, εἰ δοκεῖ, τίνα ἔστιν, ἃ καὶ σήμερον ἡμᾶς διδάξαι θούλειαι ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις διὰ τῆς τοῦ Μωϋσέως γλώττης. «Καὶ εἶπε», φησὶν, «ὁ Θεός, συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθῆτω ἢ ξηρά· καὶ ἐγένετο οὕτω». Βλέπε μοι, ἀγαπητέ, ἐνταῦθα
25 τάξιν καὶ ἀκολουθίαν ἀρίστην. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἐν ἀρχῇ, ὅτι «Ἦν ἡ γῆ ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος», τῷ καὶ τῷ σκότιῳ καὶ τοῖς ὕδασι καλύπτεσθαι· εἶτα τῇ δευτέρῃ ἡμέρᾳ τὸ στερέωμα κελεύσας γενέσθαι, τὸν χωρισμὸν τῶν ὑδάτων εἰργάσασθαι, καλέσας τὸ στερέωμα οὐρανόν· νῦν πάλιν
30 διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ, ἧτοι τοῦ στερεώματος, προσέταξεν εἰς μίαν συναγωγὴν συνελθόν χωρὴν παρασχεῖν, καὶ ὀφθῆναι τὴν ξηράν· καὶ ἐγένετο οὕτως. Ἐπειδὴ γὰρ ἅπαντα ὑδάτων

ται αὐτήν, νὰ τὴν σέβωνται ὑπερβολικὰ καὶ νὰ τὴν ἐπαινοῦν πολὺ. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἡ κακία πάλιν κατηγορεῖται διαρκῶς ἀπὸ ἐκείνους, πού τὴν μετέρχονται· ἔτσι εἶναι εἰς ὄλους φανερὰ καὶ σαφῆς, καὶ δὲν θὰ εὐρῆς ποτὲ κανένα νὰ ὀμιλῇ σύντομα μὲ παρρησίαν δι' αὐτήν· ἀλλὰ καὶ τὸ παράδοξον εἶναι, ὅτι ἐκεῖνα πού ἐπιχειροῦν νὰ κάνουν μὲ ἔργα, πολλὰς φορὰς κακίζουσι μὲ τὰ λόγια καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ διαφεύγουν τοὺς πολλούς. Καὶ αὐτὸ δὲ εἶναι δείγμα τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν ἐπέδειξε διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, μὲ τὸ νὰ θέσῃ εἰς τὸν καθένα μας ὡς ἀδέκαστον κριτήριον τὴν συνείδησιν, ἡ ὁποῖα κάνει ἀκριβῆ διάγνωσιν τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν· αὕτη λοιπὸν κυρίως θὰ ἡμπορέσῃ νὰ μᾶς στερήσῃ κάθε δικαιολογίαν, ἐπειδὴ δὲν ὑποπίπτομεν εἰς τὰ ἁμαρτήματα ἐξ αἰτίας τῆς ἀγνοίας μας, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τῆς ψυχῆς καὶ ἀμελείας τῆς ἀρετῆς.

3. Συλλογιζόμενοι αὐτὰ καθημερινῶς, ὡς φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν σωτηρίαν μας, διὰ νὰ μὴ λησμονήσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, προκαλοῦντες μεγίστας ζημίας. Ἄλλὰ τὰ μὲν εἰσίαγωγικὰ εἶναι ἄρκετά. Ἄς ἀκούσωμεν ὁμῶς, ἐὰν θέλετε, ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερα θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ Μωυσέως. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός, νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ ὕδατα, τὰ εὐρισκόμενα κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς ἓνα μέρος, διὰ νὰ φανῇ ἡ Ξηρά· καὶ ἔγινεν ἔτσι». Βλέπε, παρακαλῶ ἀγαπητέ, ἐδῶ τάξιν καὶ ἀρίστην συνέπειαν. Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπεν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι «Ἡ γῆ ἦτο ἀόρατος καὶ ἀσχημάτιστος»⁴, ἐπειδὴ ἐσκεπάζετο ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὰ ὕδατα· ἔπειτα κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἀφοῦ διέταξε νὰ γίνῃ τὸ στερέωμα, ἔκαμε τὸν χωρισμὸν τῶν ὑδάτων καὶ ὠνόμασε τὸ στερέωμα οὐρανὸν· τώρα πάλιν μᾶς διδάσκει, ὅτι κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν διέταξε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ στερέωμα, ἀφοῦ συγκεντρωθῆ εἰς ἓνα τόπον νὰ ἀφήσῃ μέρος καὶ νὰ ἐμφανισθῇ ἡ Ξηρά· καὶ ἔγινεν ἔτσι. Ἄφοῦ λοιπὸν τὰ πάντα ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ ὕδωρ,

ἐπεπλήρωτο, κελεύει εἰς μίαν συναγωγὴν ὑδάτων τὸ πλῆθος συνελθεῖν, ἵνα οὕτως ὄφθῃ ἡ ξηρά. Σκόπει πῶς κατὰ μικρὸν ἡμῖν τὴν διακόσμησιν καὶ τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς παραδείκνυσι. «Καὶ ἐγένετο», φησὶν, οὕτω». Πῶς; Ὡς προσέ-

5 ταξεν ὁ Δεσπότης. Εἶπε μόνον, καὶ τὸ ἔργον ἠκολούθησε. Τοῦτο γὰρ ἴδιον Θεοῦ, τὸ κατὰ τὸ ἑαυτοῦ βούλημα τὰ δημιουργήματα ἠνιοχεῖν. «Καὶ συνήχθη», φησί, «τὸ ὕδωρ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη ἡ ξηρά». Καθάπερ ἐπὶ τοῦ φωτός, σκότους ὄντιος πανταχοῦ,

10 ἐκέλευσε παραχθῆναι τὸ φῶς, καὶ διαχωρισμὸν εἰργάσατο τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους, ὥστε τὸ μὲν τῆ ἡμέρα ἀποκληρωῶσαι, τὸ δὲ τῆ νυκτὶ καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων πάλιν τὸ σιερῶμα παραγαγών, τὰ μὲν τὴν ἄνω χώραν ἐπέχειν ἐκέλευσε, τὰ δὲ ὑπὸ τὸ σιερῶμα εἶναι οὕτω καὶ νῦν αὐτὰ

15 ταῦτα τὰ ὕδατα, τὰ ὑποκάτω τοῦ σιερῶματος, προσιάσσει εἰς μίαν συναγωγὴν συνδραμεῖν, ἵνα φανῇ ἡ ξηρά, καὶ τότε καὶ ταύτη τὸ οἰκεῖον ἐπιθῆ ὄνομα, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους· «Συνήχθη γάρ», φησί, «τὰ ὕδατα εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, καὶ ὤφθη ἡ ξηρά, καὶ ἐκάλεσεν

20 ὁ Θεὸς τὴν ξηρὰν γῆν», Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς ἀόρατοι οὖσαν καὶ ἀκατασκεύαστον, καθάπερ ὑπὸ παραπειάσμασί τισι καλυπτομένην τοῖς ὕδασι ἀπαμφιάσας, ὡς εἶπεῖν, δείκνυσιν ἡμῖν αὐτῆς τέως τὸ πρόσωπον, ἐπιθεῖς αὐτῇ τὴν οἰκείαν προσηγορίαν; «Καὶ τὰ σοιήματα», φησί, τῶν ὑδάτων ἐκάλεσε θαλάσσας». Ἴδου καὶ τὰ ὕδατα ἔλαβε τὴν οἰκείαν προσηγορίαν.

Καθάπερ γὰρ τις τεχνίτης ἄριστος ἐπειδὴν μέλλῃ κατασκευάζειν τι σκεῦος διὰ τῆς οἰκείας ἐπιστήμης, οὐ πρότερον τοῦτω τὴν οἰκείαν προσηγορίαν ἐπιτίθησι, μέχρις ἂν τὸ τέλος ἐπιθῆ τῷ κατασκευαζομένῳ· οὕτω δὲ καὶ ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης

30 οὐ πρότερον τὰς προσηγορίας τοῖς στοιχείοις ἐπιτίθησι, μέχρις ἂν εἰς τὴν οἰκείαν χώραν τῷ οἰκείῳ προστάγματι ἐναποθῆται. Ἐπεὶ οὖν ἐδέξατο καὶ ἡ γῆ τὴν ἑαυτῆς προσηγορίαν,

διατάσσει νὰ συγκεντρωθῆ ὅλον εἰς ἓνα τόπον ὑδάτων, διὰ νὰ ἐμφανισθῆ ἔτσι ἡ Ξηρά. Παρατήρησε πῶς μᾶς παρουσιάζει σιγὰ σιγὰ τὴν ἁρμονικὴν διάταξιν τοῦ σύμπαντος καὶ τὴν ὁμορφίαν αὐτῆς. «Καὶ ἔγινε, λέγει, ἔτσι». Πῶς; "Ὅπως διέταξεν ὁ Κύριος. Εἶπε μόνον καὶ ἠκολούθησε τὸ ἔργον. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ διευθύνῃ δηλαδὴ κατὰ τὴν θέλησίν του τὰ δημιουργήματα. } «Καὶ συνεκεντρώθησαν, λέγει, τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἦσαν κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους τόπους των, καὶ ἐφάνη ἡ Ξηρά». "Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φωτός, ἐνῶ ἦτο παντοῦ σκοτάδι, διέταξε νὰ γίνῃ τὸ φῶς καὶ ἔκαμε τὸν χωρισμὸν τοῦ φωτός ἀπὸ τὸ δὲ σκοτάδι εἰς τὴν νύκτα· καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν τῶν δὲ σκοτάδι εἰς τὴν νύκτα {καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὑδάτων πάλιν ἀφοῦ ἐδημιούργησε τὸ στερέωμα, διέταξεν ἄλλα μὲν νὰ καταλάβουν τὸ ἄνω μέρος, ἄλλα δὲ νὰ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ στερέωμα· ἔτσι καὶ τώρα αὐτὰ τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἦσαν κάτω ἀπὸ τὸ στερέωμα, διατάσσει νὰ συρρεύσουν εἰς μίαν θέσιν, διὰ νὰ φανῆ ἡ Ξηρά, καὶ τότε νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν τὸ κατάλληλον ὄνομα, ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους. } «Συγκεντρώθησαν λοιπὸν, λέγει, τὰ ὕδατα εἰς τὰς θέσεις των καὶ ἐφάνη ἡ Ξηρά, καὶ ὠνόμασεν ὁ Θεὸς τὴν Ξηρὰν γῆν». Εἶδες, ἀγαπητέ, πῶς ἐνῶ ἦτο ἀόρατος καὶ ἀσχημάτιστος, ὡσάν νὰ ἐσκεπάζετο μὲ κάποια παραπετάσματα ἀφοῦ τὴν ἀπεγύμνωσεν ἀπὸ τὰ ὕδατα, κατὰ κάποιον τρόπον, μᾶς φανερώνει διὰ πρώτην φοράν τὸ πρόσωπόν της, καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὸ κατάλληλον ὄνομα; { «Καὶ τὰ συγκεντρωθέντα, λέγει, ὕδατα ὠνόμασε θαλάσσης». Ἴδου καὶ τὰ ὕδατα ἔλαβον τὴν κατάλληλον ὀνομασίαν. "Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν κάποιος ἄριστος τεχνίτης, ὅταν πρόκειται νὰ κατασκευάσῃ μὲ τὴν τέχνην του κάποιο ἀντικείμενον, δὲν δίδει προηγουμένως εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομά του, μέχρις ὅτου τὸ ἀποτελειώσῃ, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ φιλόανθρωπος Κύριος δὲν δίδει προηγουμένως εἰς τὰ στοιχεῖα τὰ ὀνόματα, μέχρις ὅτου μὲ τὴν προσταγὴν του τοποθετήσῃ αὐτὰ εἰς κατάλληλον θέσιν. } Ἀφοῦ λοι-

καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν μορφὴν ἐπανῆλθε, καὶ τὰ ὕδατα συνα-
 χθέντια πάλιν τῆς οἰκείας ὀνομασίας ἤξιώθη. «Ἐκάλεσε γάρ»,
 φησί, «τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων θαλάσσης», καὶ ἐπήγαγε πάλιν,
 «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν». Ἐπειδὴ γὰρ ἀσθενῆς οὐ-
 5 σα τῶν ἀνθρώπων ἢ φύσις, οὐκ ἤρκει πρὸς ἀξίαν ἐπαινεῖσαι
 τὰ τοῦ Θεοῦ δημιουργήματα, προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή τὸν
 ὑπ' αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ ἔπαινον ἡμᾶς διδάσκει.

4. Ὅταν τοίνυν μάθης, ὅτι καὶ αὐτῷ τῷ παραγαγόντι
 καλὰ ὤφθη τὰ γεγενημένα, μεῖζον μὲν ἔξεις τὸ θαῦμα, οὐδὲν
 10 δὲ πλεον εἰς ἔπαινον καὶ ἐγκωμίου λόγον εἰσενεγκεῖν δυνήσῃ.
 Τοιοῦτον γὰρ ἔχεις Δεσπότην τοιαῦτα ἐργαζόμενον, ἃ μηδὲ
 τὸν παρ' ἡμῶν ἔπαινον δέξασθαι δύναται. Πῶς γὰρ ἂν δυνη-
 θείῃ ἀνθρωπίνη φύσις Θεοῦ ἔργα καὶ ἀξίαν ἐπαινεῖσαι, ἢ
 ὑμῆσαι ποτε; Καὶ θέα μοι λοιπὸν ἐνταῦθα διὰ τῶν ἐπαγομέ-
 15 νων τοῦ εὐμηχάνου Θεοῦ τὴν ἄφατον σοφίαν. Ἐπειδὴ γὰρ
 φανερὸν ἡμῖν τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἔδειξε, λοιπὸν τῷ οἰκείῳ
 προστάγματι τὴν προσήκουσαν εὐμορφίαν αὐτῇ χαρίζειται,
 καλλωπίζων αὐτῆς τὸ πρόσωπον τῇ ποικιλίᾳ τῶν σπερμάτων.
 «Καὶ εἶπε», φησί, «ὁ Θεός· βλασησάτω ἡ γῆ βοιάνην χόρ-
 20 του, σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος, καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ
 ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ
 καθ' ὁμοιότητα, κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐγένετο οὕτως».
 Τί ἐσσι τό, «Καὶ ἐγένετο οὕτως»; Προσέταξε, φησί, ὁ Δε-
 σπότης, καὶ εὐθέως ἡ γῆ τὰς οἰκείας ὠδῖνας διεγείρουσα,
 25 πρὸς τὴν τῶν σπερμάτων βλάστην ἑαυτὴν ἠντιρέπισε. «Καὶ
 ἐξήνεγκε», φησί, «ἡ γῆ βοιάνην χόριου, σπεῖρον σπέρμα
 κατὰ γένος, καὶ καθ' ὁμοιότητα, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν
 καρπὸν, οὗ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ κατὰ γένος ἐπὶ τῆς γῆς».
 Ἐννόει μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, πῶς τῷ ρήματι τοῦ Δεσπό-
 30 του τὰ πάντα ἐγένετο τῇ γῇ. Οὔτε γὰρ ἄνθρωπος ἦν ὁ ἐρ-
 γαζόμενος, οὐκ ἄροτρον, οὐ βοῶν συνεργία, οὐκ ἄλλη τις

πόν ἔλαβε καὶ ἡ γῆ τὸ ὄνομά της καὶ ἐπανῆλθε εἰς τὴν ἰδικὴν της μορφήν, καὶ τὰ συγκεντρωθέντα ὕδατα πάλιν ἤξι-
ώθησαν τὴν ἰδικὴν των ὀνομασίαν. «Ὠνόμασε λοιπόν, λέ-
γει, τὸ σύνολον τῶν ὑδάτων θαλάσσης», καὶ ἐπρόσθεσε
πάλιν, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν». Ἐπειδὴ βεβαίως
ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὡς ἀσθενής, δὲν ἦτο ἰκανὴ νὰ ἐπαι-
νέσῃ ἐπαξίως τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ὁμιλοῦσα προ-
καταβολικῶς ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει τὸν ἔπαινον ἀπὸ
τὸν ἴδιον τὸν δημιουργόν.

4. Ὅταν λοιπόν μάθῃς, ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν δημιουρ-
γὸν ἐφάνησαν καλὰ τὰ δημιουργήματα, ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ
θαυμάσῃς περισσότερον, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν θὰ ἠμπορέσῃς
νὰ ἐκφέρῃς περισσότερον κανένα ἔπαινον καὶ ἐγκώμιον.
Ἔχεις λοιπόν τέτοιον Κύριον, ποὺ κάνει τέτοια ἔργα, τὰ
ὅποια δὲν ἠμποροῦν νὰ δεχθοῦν οὔτε τὸν ἰδικόν μας ἔ-
παινον. Διότι πῶς θὰ ἠμπορέσῃ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις νὰ
ἐπαινέσῃ ἢ νὰ ὑμνήσῃ ποτὲ ἐπαξίως τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ;
Καὶ πρόσεχε, παρακαλῶ, εἰς τὸ ἐξῆς ἐδῶ μὲ ὅσα ἀκολου-
θοῦν τὴν ἄπειρον σοφίαν τοῦ ἐπινοητικοῦ Θεοῦ. Ἄφοῦ λοι-
πόν μᾶς ἐφανέρωσεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, εἰς τὴν συνέ-
χειαν μὲ τὴν ἐντολήν του χαρίζει εἰς αὐτὴν τὴν ἀρμόζου-
σαν ὁμορφίαν, καλλωπίζων τὴν ἐπιφάνειάν της μὲ τὴν ποι-
κιλίαν τῶν φυτῶν. [«Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός· ἄς βλαστήσῃ
ἡ γῆ χόρτον χλωρόν, φυτὰ σπερματοφόρα καὶ καρποφόρα
δένδρα, τὰ ὅποια φέρουν τοὺς καρποὺς τοῦ εἴδους των,
περιέχοντας τὰ σπέρματά των, ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἔγινεν
ἔτσι». Τί σημαίνει τό, «Καὶ ἔγινεν ἔτσι»; Ἐπρόσταξε, λέ-
γει, ὁ Κύριος, καὶ ἀμέσως ἡ γῆ ἀφοῦ διήγειρε τὰς ὠδίνας
της, ἐστόλισε τὸν ἑαυτὸν της μὲ τὴν βλάστησιν τῶν φυ-
τῶν. } Καὶ ἡ γῆ παρήγαγε χόρτον χλωρόν, τὰ διάφορα εἶδη
τῶν σπερματοφόρων φυτῶν καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῶν καρ-
ποφόρων δένδρων, τὰ ὅποια περιέχουν μέσα των τοὺς
σπόρους αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς». Κατανόησε ἐδῶ, παρακαλῶ
ἀγαπητέ, πῶς μὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου τὰ πάντα ἔγιναν
εἰς τὴν γῆν. Διότι δὲν ἦτο ὁ ἐργαζόμενος οὔτε ἄνθρωπος,
οὔτε ἄροτρον, οὔτε ἐργασία βοδιῶν, οὔτε καμμία ἄλλη

περὶ αὐτὴν ἐπιμέλεια, ἀλλὰ μόνον ἤκουσε τοῦ ἐπιτάγματος, καὶ εὐθέως τὰ παρ' ἑαυτῆς ἐπεδείξατο. Ἐκ τούτου μαυθάνομεν, ὅτι καὶ νῦν οὐ τῶν γηπόνων ἢ ἐπιμέλεια, οὐδὲ ὁ πόνος, καὶ ἡ λοιπὴ ταλαιπωρία ἢ κατὰ τὴν γεωργίαν γινομένη τῶν
5 καρπῶν ἡμῖν τὴν φορὰν χαρίζεται, ἀλλὰ πρὸ τούτων ἀπάντων τὸ τοῦ Θεοῦ ρῆμα τὸ ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτὴν γενόμενον. Ἄλλως τε δὲ καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἀγνωμοσύνην τῶν ἀνθρώπων διορθουμένη ἢ θεία Γραφή, ἀκριβῶς ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖται κατὰ τὴν τάξιν τῶν γεγονότων, ἵνα ἀνασιεῖλη τῶν μάτην
10 φθεγγομένων τὰς ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν ληρωδίας τῶν λέγειν ἐπιχειροῦντων, ὅτι τῆς τοῦ ἡλίου συνεργίας δεῖ πρὸς τὴν τῶν καρπῶν τελεσφόρησιν. Εἰσὶ δὲ τινες οἱ καὶ τῶν ἄστρον τισὶ ταῦτα ἐπιγράφειν ἐπιχειροῦσι. Διὰ τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι πρὸ τῆς τῶν στοιχείων
15 τούτων δημιουργίας, τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ προσιάγματι εἴκουσα ἡ γῆ πάντα τὰ σπέρματα ἐκδίδωσιν, οὐδενὸς ἐτέρου δεηθεῖσα πρὸς συνεργίαν. Ἦρκεσε γὰρ αὐτῇ ἀντὶ πάντων τὸ ρῆμα ἐκεῖνο τὸ λέγον «Βλασησάτω ἡ γῆ βοιάνην χόρτου». Κατακολουθούντες τοίνυν τῇ θείᾳ Γραφῇ, μηδέποτε ἀνεχώ-
20 μεθα τῶν ἀπλῶς τὰ περιστάμενα λεγόντων. Κἂν γὰρ ἄνθρωποι τὴν γῆν ἐργάζωνται, κἂν τὴν ἀπὸ τῶν ἀλόγων συνεργίαν ἔχωσι, καὶ πολλὴν τῇ γῇ ἐπιμέλειαν ἐπιδείξωνται, κἂν ἀέρων εὐκρασία γένηται, καὶ πάντα τὰ ἄλλα συνδράμη, εἰ μὴ τὸ νεῦμα τοῦ Δεσπότου γένοιτο, πάντα εἰκῆ καὶ μάτην,
25 καὶ οὐδὲν ἔσται πλέον τῶν πολλῶν πόνων καὶ καμᾶτων, μὴ τῆς ἄνωθεν χειρὸς συνεφαπτομένης, καὶ τὴν τελεσφόρησιν χαριζομένης τοῖς γινομένοις. Τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη καὶ θαυμάσειεν ἐννοῶν, ὅπως τοῦ Δεσπότου τὸ ρῆμα λέγον, «Βλασησάτω ἡ γῆ βοιάνην χόρτου», εἰς αὐτὰς τῆς γῆς τὰς λα-
30 γόνας κατελθόν, καθάπερ πέπλω τινὶ θαυμασιῶ, οὕτω τῇ τῶν ἀνθῶν ποικιλίᾳ τῆς γῆς τὸ πρόσωπον κατεκόσμησε;

φροντίδα ἐλήφθη δι' αὐτήν, ἀλλὰ μόνον ἤκουσε τὴν ἐντολήν καὶ ἀμέσως ἐπαρουσίασε τὰ ἰδικά της. [Ἀπὸ αὐτὸ πληροφρορούμεθα, ὅτι καὶ τῶρα δὲν μᾶς χαρίζει τὴν καρποφορίαν οὔτε ἡ ἀσχολία τῶν γεωργῶν, οὔτε ὁ κόπος καὶ ἡ ὑπόλοιπος ἐργασία, ποὺ καταβάλλεται κατὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἀλλὰ περισσότερο ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐλέχθη πρὸς αὐτήν.]

"Ἄλλωστε δὲ διὰ τὴν διορθώσῃ ἡ Ἁγία Γραφή καὶ τὴν ἀχαριστίαν τῶν ἀνθρώπων ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ, μᾶς διηγεῖται ὅλα μὲ ἀκρίβειαν κατὰ τὴν σειρὰν τῆς δημιουργίας των, διὰ τὴν σταματήσῃ τὰς φλυαρίας ἐκείνων, ποὺ ἐξ ἰδίων σκέψεων ὁμιλοῦν ἀνοήτως καὶ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν, ὅτι διὰ τὴν ὠρίμανσιν τῶν καρπῶν τῆς γῆς εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συνεργασία τοῦ ἡλίου. Εἶναι δὲ καὶ μερικοί, οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν νὰ ἀναφέρουν αὐτὰ καὶ εἰς κάποια ἄστρα. Δι' αὐτὸ μᾶς διδάσκει τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν στοιχείων αὐτῶν", ὑποχωροῦσα ἡ γῆ εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ παράγει ὅλα τὰ φυτὰ, χωρὶς νὰ χρειασθῇ τὴν βοήθειαν κανενὸς ἄλλου. Διότι ἦτο ἀρκετὸς εἰς αὐτήν, ἀντὶ ὅλων τῶν ἄλλων, ὁ λόγος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔλεγε· «Νὰ βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρόν». Ἀκολουθοῦντες λοιπὸν πιστὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἅς μὴ ἀνεχώμεθα ποτὲ ἐκείνους ποὺ λέγουν, ὅτι ἔγιναν μόνον τῶν τὰ εὐρισκόμενα γύρω μας. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι καλλιεργοῦν τὴν γῆν, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν τὴν βοήθειαν τῶν ζώων καὶ φροντίσουν πολὺ τὸ χωράφι των, καὶ ἂν πνεύσουν εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι καὶ συνδράμουν ὅλα τὰ ἄλλα, ἐὰν δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἡ συγκατάθεσις τοῦ Κυρίου, ὅλα εἶναι ἄσκοπα καὶ μάταια, καὶ δὲν θὰ προκύψῃ κανένα κέρδος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κόπους καὶ προσπάθειας, ἐὰν τὸ χεῖρ τοῦ Θεοῦ δὲν συνεργῇ καὶ δὲν χαρίσῃ τὴν καρποφορίαν εἰς αὐτὰ ποὺ γίνονται. Ποῖος δὲν θὰ ἐκπλαγῇ καὶ δὲν θὰ θαυμάσῃ, ὅταν κατανοῇ, πῶς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, ποὺ ἔλεγε, «Νὰ βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρόν», ἀφοῦ κατῆλθεν εἰς αὐτὰ τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, ὡς ἂν μὲ κάποιο θαυμαστὸν πέπλον, ἔτσι μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀνθέων κατεστόλι-

Καὶ ἦν ἰδεῖν ἀνόον τὴν πρότερον ἄμορφον καὶ ἀκατασκευάσιον ἰσοῦτιον δεξαμένην τὸ κάλλος, ὡς μικροῦ δεῖν ἀμιλλᾶσθαι τῷ οὐρανῷ. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος μετ' οὐ πολὺ μέλλει κοσμεῖσθαι τῇ τῶν ἄστρον ποικιλίᾳ, οὕτω καὶ αὐτὴ τῇ
5 διαφορᾷ τῶν ἀνθῶν οὕτως ἐκαλλώπισαιτο, ὡς καὶ τὸν δημιουργὸν εἰς ἔπαινον ἄγειν· Εἶδε γάρ, φησὶν, ὁ Θεός, ὅτι καλόν.

5. Εἶδες πῶς καθ' ἕκαστον τῶν γινομένων δείκνυσιν ἐπαινοῦντα τὸν δημιουργόν, ἵνα μετὰ ταῦτα ἢ τῶν ἀνθρώπων φύσις, ταῦτα διδασκομένη, ἐκ τῶν δημιουργημάτων ἀναιρέχη
10 πρὸς τὸν δημιουργήσαντα; Εἰ γὰρ τὰ δημιουργήματα τοιαῦτα ὄντα νικᾷ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ οὐδεὶς ἂν αὐτὰ κατ' ἀξίαν ἐπαινέσαι δυνήσεται· τί ἂν τις εἴπειν δυνηθεῖη περὶ αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ; «Καὶ εἶδε», φησὶν, «ὁ Θεός, ὅτι
15 καλόν. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωτὶ, ἡμέρα τρίτη». Ὅρα πῶς τῇ συνεχείᾳ τῆς διδασκαλίας ἐμπῆξαι βούλεται τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν; Ἐχρῆν γὰρ εἴπειν, καὶ ἐγένετο ἡμέρα τρίτη. Ἄλλ' ὄρα πῶς καθ' ἕκαστην ἡμέραν οὕτω φησί, «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο
20 πρωτὶ, ἡμέρα τρίτη». οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχέωμεν τὴν τάξιν, μηδὲ νομίζωμεν ἑσπέρας καταλαβούσης τέλος εἰληφέναι τὴν ἡμέραν· ἀλλ' ἴδωμεν, ὅτι ἡ μὲν ἑσπέρα τέλος ἐστὶ τοῦ φωτός, καὶ ἀρχὴ τῆς νυκτός, ὁ δὲ ὄρθρος τέλος τῆς νυκτός καὶ πλήρωμα τῆς ἡμέρας. Τοῦτο
25 γὰρ ἡμᾶς βούλεται διδάξαι ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων, «Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωτὶ, ἡμέρα τρίτη». Καὶ μὴ ξενισθῆς, ἀγαπητέ, εἰ ταῦτα πολλάκις, καὶ συνεχῶς λέγει ἡ θεία Γραφή. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἰσοσύνην συνέχειαν ἔτι οἱ τῇ πλάνῃ προκατειλημμένοι Ἰουδαῖοι, οἱ πεπωρωμένοι
30 τὴν καρδίαν, φιλονεικεῖν πειρῶνται, καὶ τὴν ἑσπέραν ἀρχὴν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας εἶναι νομίζουσιν, ἀπαιῶντες ἐ-

σε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς; Καὶ ἦτο δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν ὅτι ἡ γῆ, ἡ ὁποία προηγουμένως ἦτο χωρὶς μορφήν καὶ σχῆμα, διὰ μιᾶς ἐδέχθη τόσῃν ὀμορφίαν, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ εἶναι ἐφάμιλλος πρὸς τὸν οὐρανόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον πρόκειται νὰ στολισθῆ μετὰ τὴν ποικιλίαν τῶν ἄστρον, ἔτσι καὶ αὐτὴ τόσον ἐστολίσθη μετὰ τὰ διάφορα ἄνθη ὥστε καὶ τὸν δημιουργόν της νὰ ὀδηγῆ εἰς ἔπαινον. Διότι λέγει ἡ Γραφή, «Εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν».

5. Εἶδες πῶς μᾶς παρουσιάζει ἡ Γραφή τὸν δημιουργόν νὰ ἐπαινῆ χωριστὰ κάθε ἓνα δημιούργημά του, ὥστε ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀφοῦ διδάσκεται αὐτά, νὰ κατευθύνεται ἀπὸ τὰ δημιουργήματα πρὸς τὸν δημιουργόν; Διότι ἐὰν τὰ δημιουργήματα, ποὺ εἶναι τέτοια, ὑπερβάλλουν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπαινέσῃ αὐτὰ σύμφωνα μετὰ τὴν ἀξίαν των, τί θὰ ἠμπορέσῃ νὰ εἰπῆ κανεὶς διὰ τὸν δημιουργόν; «Καὶ εἶδε, λέγει, ὁ Θεός, ὅτι ἦτο καλόν. Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα τρίτη». Βλέπεις πῶς μετὰ τὴν συνέχειαν τῆς διδασκαλίας θέλει νὰ βάλῃ τὴν δύναμιν τῶν λεγομένων μέσα εἰς τὴν διάνοιάν μας; Διότι ἔπρεπε νὰ εἰπῆ, καὶ ἔγινεν ἡμέρα τρίτη. Πρόσεξε ὅμως πῶς διὰ κάθε ἡμέραν ἔτσι λέγει, [«Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα τρίτη», ὄχι ἀπλῶς, οὔτε τυχαίως, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ συγχέωμεν τὴν τάξιν, οὔτε νὰ νομίζωμεν, ὅτι ὅταν ἔλθῃ τὸ βράδυ, τελειώνει ἡ ἡμέρα· ἀλλὰ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὸ μὲν βράδυ εἶναι τὸ τέλος τοῦ φωτός καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς νύκτας, τὸ δὲ πρωί τὸ τέλος τῆς νύκτας καὶ ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς ἡμέρας. Αὐτὸ λοιπὸν θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὁ μακάριος Μωυσῆς λέγων, «Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα τρίτη».] Καὶ μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ, ἐὰν ἡ Ἁγία Γραφή λέγῃ αὐτὰ πολλάς φορές καὶ συνεχῶς. Διότι ἐὰν καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπανάληψιν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι προκατειλημμένοι ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ ἔχουν πωρωμένην τὴν καρδίαν των, προσπαθοῦν ἀκόμη νὰ φιλονεικοῦν καὶ θεωροῦν, ὅτι τὸ βράδυ εἶναι ἀρχὴ τῆς ἐπομένης ἡμέρας,

αυτούς, καὶ παραλογιζόμενοι, καὶ τῆ σκιᾷ ἔτι παρακαθήμενοι,
 τῆς ἀληθείας οὕτω πᾶσι δήλης γεγεννημένης, καὶ τῷ λύχνῳ
 προσεδρεύοντες, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης πανταχοῦ τὰς
 οἰκείας ἀκτῖνας ἀφιέντις, εἰ μὴ τοσαύτη τῆ διδασκαλία μετὰ
5 πολλῆς τῆς ἀκριθείας ἐχρήσαιο, τίς ἂν ἤνεγκε τῶν ἀγνω-
 μόνων τὴν φιλονεικίαν; Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν τῆς οἰκείας ἀ-
 νοίας ἀναμενέτωσαν τὰ ἐπίχειρα· ἡμεῖς δὲ οἱ καταξιωθέν-
 τες τὰς μαρμαρυγὰς δέξασθαι τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης,
 πειθώμεθα τῆ τῆς θείας Γραφῆς διδασκαλία, καὶ τῷ κανόνι
10 ταύτης ἐξακολουθοῦντες, οὕτω τὰ ὑγιῆ δόγματα ἐναποθώ-
 μεθα τοῖς ταμείοις τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας, καὶ μετὰ
 τῆς τούτων φυλακῆς πολλὴν πρόνοιαν τῆς ἐαυτῶν σωτηρίας
 ποιῶμεθα, καὶ τὰ λυμαινόμενα ἡμῶν τὴν κατὰ ψυχὴν ὑγι-
 εϊαν φεύγωμεν, καθάπερ δηλητηρίων φαρμάκων, πάντων
15 τῶν τοιούτων ἀπεχόμενοι. Πολὺ γὰρ μείζων αὕτη ἢ βλάβη,
 καὶ τοσοῦτω μείζων, ὅσω ψυχὴ σώματος βελτίων. Ἐκεῖνα
 μὲν γὰρ τὰ φάρμακα τὸν σωματικὸν τοῦτον θάνατον ἐπάγει
 τὰ δὲ τὴν ὑγίειαν τῆς ψυχῆς λυμαινόμενα, τὸν αἰώνιον ἡ-
 μῖν θάνατον προσενεῖ. Τίνα δὲ ἐστὶ τὰ λυμαινόμενα ἡμᾶς;
20 Πολλὰ μὲν καὶ διάφορα, μάλιστα δὲ τὸ πρὸς τὴν δόξαν ἐπι-
 ῆσθαι τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ μὴ εἰδέναι ταύτης ὑπερορᾶν.
 Τοῦτο γὰρ ἡμῖν αἴτιον πολλῶν γίνεται κακῶν, καὶ εἴ τινα
 ἔχομεν πλοῦτιον πνευματικόν, τοῦτον κενοῖ, καὶ ἐρήμους ἡ-
 μᾶς καθίστησι τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας. Τί οὖν ἂν γένοιτο
25 ταύτης τῆς λύμης ὀλεθριώτερον, ὅταν καὶ ἃ δοκοῦμεν ἔχειν,
 ἀφίπιασθαι ἡμῶν παρασκευάζει; Οὕτως ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος
 τοῦ τελώνου γέγονεν ἐλάτιων, οὐ δυνηθεὶς κρατῆσαι τῆς
 οἰκείας γλώττης, ἀλλὰ δι' ἐκείνης, καθάπερ διὰ θυρίδος
 τινὸς ἐκχέας πάντα αὐτοῦ τὸν πλοῦτιον. Τοσοῦτόν ἐστι κε-
30 νοδοξία κακόν.

6. Εἶπε γὰρ μοι, τίνοσ ἐνεκεν καὶ διὰ τί ἐπιτόησαι περὶ
 τὸν τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον; Οὐκ οἶσθα, διὸ καθάπερ σκιά,

6. Βλ. Λουκᾶ 18, 9 14 ὅπου ἡ παραβολὴ τοῦ Τελώνου καὶ
 Φαρισαίου.

παραπλανώμενοι καὶ παραλογιζόμενοι καὶ ἑξακολουθοῦν-
 τες νὰ κάθωνται εἰς τὴν σκιάν, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια ἔχει γίνει
 τόσον φανερὰ εἰς ὅλους, καὶ ἔχοντες ἀκόμη τὸ λυχνάρι,
 ἐνῶ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ἐκπέμπει παντοῦ τὰς ἀκτῖνας
 του, ἐὰν δὲν ἐχρησιμοποιοῦσε τόσον μεγάλην διδασκαλίαν
 μέ πολλὴν ἀκρίβειαν, ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ
 τὴν φιλονεικίαν τῶν ἀγνωμόνων; Ἀλλὰ ἐκεῖνοι μὲν ἄς ἀνα-
 μένουν τὴν τιμωρίαν τῆς ἰδικῆς των μωρίας· ἡμεῖς δὲ οἱ
 ὁποῖοι ἐκρίθημεν ἄξιοι νὰ δεχθοῦμεν τὴν λάμπιν τοῦ ἡλίου
 τῆς δικαιοσύνης, ἄς ὑπακούωμεν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς
 Ἀγίας Γραφῆς, καὶ ἀκολουθοῦντες τὸν κανόνα αὐτῆς, ἄς
 τοποθετήσωμεν ἔτσι τὰ ὀρθὰ δόγματα μέσα εἰς τὰ θησαυ-
 ροφυλάκια τῆς ἰδικῆς μας διανοίας, καὶ μαζί μὲ τὴν φύλα-
 ξιν αὐτῶν ἄς φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν σωτηρίαν μας,
 καὶ ἄς ἀποφεύγωμεν ἐκεῖνα ποὺ καταστρέφουν τὴν ὑγείαν
 τῆς ψυχῆς μας, ἀπέχοντες ἀπὸ ὅλα αὐτά, ὅπως ἀκριβῶς
 ἀπὸ τὰ δηλητηριώδη φάρμακα. Διότι εἶναι πολὺ μεγαλυτέ-
 ρα αὐτὴ ἡ βλάβη, καὶ τόσον μεγαλυτέρα, ὅσον ἀνωτέρα
 εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα. Διότι ἐκεῖνα μὲν τὰ φάρμακα
 ἐπιφέρουν τὸν σωματικὸν αὐτὸν θάνατον· ἐκεῖνα δὲ ποὺ
 βλάπτουν πολὺ τὴν ἡγείαν τῆς ψυχῆς, μᾶς προκαλοῦν τὸν
 αἰώνιον θάνατον. Ποῖα δὲ εἶναι ἐκεῖνα, ποὺ μᾶς βλάπτουν;
 Πολλὰ καὶ διάφορα, μάλιστα δὲ τὸ νὰ συγκινούμεθα ἀπὸ
 τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ νὰ μὴ γνωρίζωμεν νὰ περιφρο-
 νοῦμεν αὐτήν. Τοῦτο λοιπὸν γίνεται ἡ αἰτία πολλῶν κακῶν
 εἰς ἡμᾶς, καὶ ἐὰν ἔχωμεν κάποιον πνευματικὸν θησαυρόν,
 τὸν ἀφαιρεῖ καὶ μᾶς στερεῖ τὴν ὠφέλειαν, ποὺ προέρχεται
 ἀπὸ αὐτόν. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ καταστρεπτι-
 κώτερον ἀπὸ τὴν βλάβην αὐτήν, ὅταν καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα
 νομίζομεν ὅτι ἔχομεν, μᾶς τὰ ἑξαφανίζῃ; Ἔτσι ἐκεῖνος
 ὁ Φαρισαῖος ἔγινε μικρότερος ἀπὸ τὸν τελώνην, ἐπειδὴ
 δὲν ἠμπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν γλῶσσαν του, ἀλλὰ ἐπει-
 δὴ μὲ αὐτήν, ὡσάν μὲ κάποιαν μικρὰν θύραν, ἐξεστόμισεν
 ὅλον τὸν πλοῦτον του*. Τόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ κενοδοξία.

6. Εἰπέ μου λοιπὸν, διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί συγκινεῖσαι
 διὰ τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων; Δὲν γνωρίζεις, ὅτι ὅπως

καὶ εἴ τι ταύτης εὐτελέστερον, οὕτως ὁ παρὰ τούτων ἔπαι-
 νος εἰς τὸν ἄερα διαχυθεὶς ἀφανίζεται; Ἄλλως τε καὶ εὐ-
 περιτρεπὸς καὶ εὐμετάβλητός ἐστιν ἡ τῶν ἀνθρώπων φύ-
 σις, καὶ οἱ αὐτοὶ νῦν μὲν ἐπαινοῦσι, νῦν δὲ κακίζουσι τὸν
 5 αὐτόν· ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ ψήφου οὐκ ἂν ποιε τοῦτο γέ-
 νοιτο. Μὴ τοίνυν ἀνόητοι ὦμεν, μηδὲ εἰκῆ καὶ μάτην ἑαυ-
 τοὺς ἀπαιτῶμεν. Κἂν γὰρ ποιῶμέν τι ἀγαθόν, μὴ διὰ τοῦτο
 δὲ μόνον αὐτὸ μειτερχώμεθα, ἵνα τὴν ἐντολὴν πληρώσωμεν
 τοῦ ἡμετέρου Δεσπότου, καὶ κείνῳ μόνῳ γνώριμοι γενώμεθα,
 10 εἰκῆ τὸν πόνον ὑπομένομεν, τοῦ ἐντεῦθεν καρποῦ ἑαυτοὺς
 ἀποσιεροῦντες. Ὁ γὰρ διὰ τὸ θηροῦσθαι τὴν παρὰ τῶν ἀν-
 θρώπων δόξαν τι τῶν ἀγαθῶν ἐργαζόμενος, κἂν τε ταύτης
 ἀπολαῦσαι δυνηθῆ, κἂν τε μὴ πολλάκις καὶ διὰ τοῦτο πάν-
 τα πράττων οὐδὲ ἐπιτυχεῖν ταύτης δυνησεται· κἂν τε οὖν
 15 ἐπιτύχη, κἂν τε ἀποτύχη, ἀρκοῦσαν εἴληφεν ἐνταῦθα τὴν
 ἀμοιβήν, καὶ οὐδεμίαν λήφεται ἐκεῖ ὑπὲρ τούτου ἀνταπό-
 δοσιν. Διὰ τί; Ἐπειδὴ προλαβὼν ἑαυτὸν ἀπειτέρησε τῆς
 παρὰ τοῦ κριτοῦ φιλοτιμίας, προτιμήσας τὰ παρόντα τῶν
 μελλόντων, καὶ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν τῆς ψήφου
 20 τοῦ δικαίου κριτοῦ. Πάλιν ἂν δι' αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐργα-
 ζώμεθά τι τῶν πνευματικῶν, ὥστε ἐκείνῳ μόνον ἀρέσαι τῷ
 ἀκοιμήτῳ ὀφθαλμῷ, ᾧ πάντα γυμνά ἐσσι καὶ τειραχηλισμέ-
 να, καὶ ὁ θησαυρὸς ἡμῖν ἀνάλωτος μένει, καὶ τὰ τῆς ἀμοι-
 βῆς ἀκέραια, καὶ ἡ χρησιτὴ προσδοκία ἐντεῦθεν ἡμῖν ἤδη
 25 πολλὴν παρέχει τὴν παραμυθίαν, καὶ μετὰ τοῦ ἐν ἀσύλῳ
 ταμείῳ ἐκείνην ἡμῖν διαφυλάττεσθαι τὴν ἀμοιβήν, καὶ ἡ
 παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἀκολουθήσειε δόξα. Τότε γὰρ αὐτῆς
 μᾶλλον μετὰ δαφιλείας ἀπολαύομεν, ὅταν αὐτῆς ὑπερορῶμεν,
 ὅταν αὐτὴν μὴ ζητῶμεν, ὅταν αὐτὴν μὴ διώκωμεν. Καὶ
 30 τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ τῶν τὴν πνευματικὴν φιλοσοφίαν μειόν-
 των τοῦτο γίνεται, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῶν περὶ τὰ τοῦ κόσμου

ἀκριβῶς ἢ σκιά, καὶ ἐὰν ὑπάρχη κάτι εὐτελέστερον ἀπὸ αὐτήν, ἔτσι ὁ ἔπαινος ἀπὸ αὐτοῦς, ἀφοῦ διασκορπισθῆ εἰς τὸν ἀέρα, ἐξαφανίζεται; " Ἀλλωστε ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων εὐκόλα καὶ ἀνατρέπεται καὶ μεταβάλλεται, καὶ οἱ ἴδιοι τώρα μὲν ἐπαινοῦν, ὕστερα ὅμως ἐπικρίνουν τὸν ἴδιον ἄνθρωπον. Εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅμως τοῦ Θεοῦ αὐτὸ δὲν ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ ποτέ. " Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἀνόητοι, οὔτε νὰ ἐξαπατῶμεν τοὺς ἑαυτοῦς μας ἄσκοπα καὶ μάταια. Διότι καὶ ἂν κάνωμεν κάτι ἀγαθόν, χωρὶς νὰ καταγινώμεθα εἰς αὐτὸ μόνον διὰ τοῦτο, διὲ νὰ ἐκπληρώσωμεν δηλαδὴ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου μας καὶ νὰ γίνωμεν γνώριμοι μόνον εἰς ἐκεῖνον, ὑπομένομεν τὸν κόπον ἄσκοπα, ἀφοῦ στεροῦμεν ἀπὸ τοὺς ἑαυτοῦς μας τὸν καρπὸν, ποῦ προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖ. Διότι ἐκεῖνος ποῦ κάνει κάτι ἀγαθόν διὰ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν δόξαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἴσως θὰ ἤμπορέσῃ νὰ ἀπολαύσῃ αὐτήν, ἴσως ὅμως ὄχι διότι πολλάς φορές, ἂν καὶ κάνῃ τὰ πάντα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, δὲν θὰ ἤμπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτήν· καὶ εἴτε λοιπὸν ἐπιτύχῃ, εἴτε ἀποτύχῃ, ἔχει λάβει ἐδῶ ἱκανοποιητικὴν ἀμοιβὴν καὶ δὲν θὰ λάβῃ ἐκεῖ καμμίαν ἀνταπόδοσιν δι' αὐτό. Διατί; Διότι προκαταβολικῶς ἐστέρησε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ κριτοῦ, ἐπειδὴ ἐπροτίμησε τὰ παρόντα ἀγαθὰ ἀπὸ τὰ μέλλοντα, καὶ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαίου κριτοῦ. Ἐξ ἄλλου ἂν δι' αὐτὸ μόνον πράττωμεν κάτι τὸ πνευματικόν, διὰ νὰ ἀρέσωμεν δηλαδὴ μόνον εἰς ἐκεῖνον τὸν ἄγρυπνον ὀφθαλμόν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου τὰ πάντα εἶναι γυμνά καὶ ὀλοφάνερα, καὶ ὁ θησαυρός μας παραμένει ἀδαπάνητος καὶ ἡ ἀμοιβὴ ἀκεραία καὶ ἡ ἀγαθὴ προσδοκία ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη μᾶς παρέχει μεγάλην παρηγορίαν καὶ μαζὶ μὲ τὸ ὅτι ἡ ἀμοιβὴ ἐκείνη φυλάσσεται δι' ἡμᾶς μέσα εἰς ἀπαραβίαστον θησαυροφυλάκιον, θὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ἡ δόξα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Διότι τότε ἀπολαμβάνομεν αὐτήν μὲ ἀφθονίαν, ὅταν τὴν περιφρονοῦμεν, ὅταν δὲν τὴν ἐπιζητοῦμεν, ὅταν δὲν τὴν ἐπιδιώκωμεν. Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἐὰν αὐτὸ γίνεται εἰς ἐκείνους ποῦ καταγίνονται μὲ τὴν πνευματικὴν φιλοσοφίαν, ὅπου βέβαια καὶ ἐκείνους,

πράγματα ἐπισημένων, τούτων μάλιστα οἱ πλείους καταφρο-
 νοῦσι, καὶ ὑπερορῶσι τῶν ἐπιζητεῖν βουλομένων τὴν παρὰ
 τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν, καὶ εὐρήσεις παρὰ πάντων ἐαν-
 τούς σκωπιομένους ἐπὶ τῷ τῆς κενοδοξίας ἐφίεσθαι; Τί οὖν
 5 ἀθλιώτερον γένοιτο ἡμῶν τῶν τὰ πνευματικὰ μειόντων, εἰ
 μέλλοιμεν ὁμοίως ἐκείνοις περὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων κεχη-
 γέναι εὐφημίας, καὶ μὴ ἀρκεῖσθαι τῷ ἐπαίνῳ τῷ παρὰ τοῦ
 Θεοῦ; καθάπερ καὶ ὁ Παῦλός φησιν, «Οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ
 ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ». Οὐχ ὁρᾷς, ἀγαπητέ, καὶ
 10 ἐν ταῖς ἵπποδρομίαις, ὅπως οἱ τοὺς ἵππους ἐλαύνοντες, παν-
 τὸς τοῦ δήμου καθημένον, καὶ μυρίας εὐφημίας καταχέοντος
 οὐκ ἐπισιρέφονται, οὐδὲ ἡδονὴν τὴν ἐκ τῆς ἐκείνων εὐφη-
 μίας καρποῦνται, ἀλλὰ πρὸς ἓνα μόνον ὁρῶσι τὸν βασιλέα
 τὸν ἐν μέσῳ καθημένον, καὶ τῷ νεύματι ἐκείνου προσέχον-
 15 τες παντὸς ὑπερορῶσι τοῦ πλήθους, καὶ τότε μόνον μέγα
 φρονοῦσιν, ἐπειδὴν ἐκεῖνος αὐτοὺς στεφανώσῃ; Τούτους
 δὴ καὶ σὺ μιμούμενος, μὴ πολὺν λόγον ποιοῦ τῆς τῶν ἀν-
 θρώπων εὐφημίας, μηδὲ διὰ τοῦτο τὴν ἀρετὴν μειέρεσθαι,
 ἀλλὰ τὴν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ ψῆφον ἀνάμενε, καὶ τῷ
 20 ἐκείνου νεύματι προσέχων, οὕτω σου τὸν βίον ἅπαντα οἰ-
 κονόμει, ἵνα καὶ ἐνταῦθα διηγεκῶς ἦς ταῖς χρῆσιταῖς ἐλπίσι
 τρεφόμενος, κάκεῖ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσης ἀγαθῶν, ὧν
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ
 25 ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν,

πού συγκινοῦνται πολὺ διὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, οἱ περισσότεροὶ περιφρονοῦν καὶ παραβλέπουν ἐκείνους, πού ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν τὸν ἔπαινον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ θὰ συναντήσης νὰ ἐμπαίζωνται αὐτὰ ἀπὸ ὄλους διὰ τὴν σφοδρὰν των ἐπιθυμίαν τῆς κενοδοξίας; Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ ἡμᾶς, πού καταγινόμεθα μὲ τὰ πνευματικά, ἐὰν πρόκειται ὁμοίως μὲ ἐκείνους νὰ ἀνοίγωμεν τὸ στόμα μας εἰς τὰς ἐπευφημίας τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ μὴ ἀρκούμεθα εἰς τὸν ἔπαινον ἀπὸ τὸν Θεόν; ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «Τοῦ γνησίου δὲ πιστοῦ ὁ ἔπαινος δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεόν»⁷. Δὲν βλέπεις, ἀγαπητέ, καὶ εἰς τὰς ἵπποδρομίας, πῶς οἱ ὀδηγοῦντες τοὺς ἵππους, ἐνῶ ὄλος ὁ λαὸς κάθεται καὶ ἀπευθύνει ἀπείρους ἐπευφημίας, δὲν περιστρέφουν τὸ κεφάλι των, οὔτε ἀπολαμβάνουν τὴν εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν ἐπευφημίαν ἐκείνων, ἀλλὰ βλέπουν πρὸς ἓνα μόνον, τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος κάθεται εἰς τὸ μέσον καὶ προσέχοντες εἰς τὸ νεῦμα αὐτοῦ, παραβλέπουν ὄλον τὸ πλῆθος, καὶ τότε μόνον ὑπερηφανεύονται, ὅταν ὁ βασιλεὺς στεφανώσῃ αὐτούς; Μιμούμενος λοιπὸν καὶ σὺ αὐτούς, νὰ μὴ λογαριάζῃς πολὺ τὰς ἐπευφημίας τῶν ἀνθρώπων, οὔτε δι' αὐτὸ νὰ μετέρχεσαι τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ νὰ περιμένῃς τὴν ἀπόφασιν ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν καὶ προσέχων εἰς τὸ νεῦμα ἐκείνου, ἔτσι νὰ τακτοποιῇς ὅλην τὴν ζωὴν σου, ὥστε καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν πάντοτε νὰ τρέφῃς μὲ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ ἀπολαύσῃς τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε ὄλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ'
(Γεν. 1, 14 - 19)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς γενηθήτωσαν φωσιτῆρες ἐν τῷ
σιερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ
5 διαχωρίζειν ἀναμέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀναμέσον τῆς
νυκτός, καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιρούς, καὶ
εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἔνιαυτούς».

1. Βούλωμαι τῆς συνήθους ἄψασθαι διδασκαλίας, καὶ ὀκνῶ,
καὶ ἀναδύομαι· νέφος γὰρ ἀθυμίας ἐπελθὼν συνέχεε καὶ συνε-
10 τάραξέ μου τὸν λογισμόν· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀθυμίας μόνον,
ἀλλὰ καὶ θυμοῦ, καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι πράξω· ἀπορία γὰρ κατέ-
χει τὴν διάνοιαν. Ὅτιαν γὰρ ἐννοήσω, ὅτι μικρὸν πνεύσαν-
τος τοῦ διαβόλου, πᾶσαν ἡμῶν ἐκείνην τὴν συνεχῆ διδι-
σκαλίαν, καὶ τὴν καθημερινὴν παραίνεσιν λήθη παραδόντες,
15 εἰς τὴν σατανικὴν πομπὴν ἐκείνην ἄπαντες δεδραμήκατε,
τὴν ἵπποδρομίαν καταλαβόντες, ποῖα προθυμίᾳ δυνήσομαι
πάλιν τὴν πρὸς ὑμᾶς ποιήσασθαι διδασκαλίαν, τῶν προτέρων
οὔτως ἀθρόον διαρρυνέντων; Τὸ γὰρ μάλιστα ἐπιτεῖνόν μοι
τὴν ἀθυμίαν, καὶ σφοδρότερόν μοι τὸν θυμὸν ἐργαζόμενον
20 τοῦτό ἐστιν, ὅτι μετὰ τῆς παραινέσεως τῆς ἡμετέρας, καὶ
τὴν αἰδῶ τῆς ἁγίας τεσσαρακοσιῆς ἐξεβάλετε τῆς ἑαυτῶν
ψυχῆς, καὶ οὔτω τοῖς τοῦ διαβόλου δικτύοις ἑαυτοὺς ἐκδε-
δώκατε. Πῶς ἂν τις δυνηθεῖη, κἂν λιθίνην ἔχη ψυχὴν,
πρῶτως ἐνεγκεῖν τὴν τοσαύτην ὑμῶν ὀλιγωρίαν; Αἰσχύνομαι,
25 πιστεύσατε, καὶ ἐρυθριῶ, ὅταν ἴδω μάτην ἡμᾶς πονουμένους,
καὶ εἰς πέτρας τὸν οπῶρον καταβάλλοντας. Ἄλλ' ἐμοὶ μὲν,
κἂν τε ἀκούητε τῶν λεγομένων, κἂν τε παρακούητε, τὰ τῶν

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ'

(Γεν. 1, 14 - 19)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἄς γίνουιν φωστῆρες εἰς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ διὰ τὸν φωτισμὸν τῆς γῆς, διὰ νὰ διαχωρίζουιν τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν νύκτα καὶ ἄς χρησιμεύουιν ὡς σημεῖα, ὡς καθωρισμένοι καιροί, ὡς ἡμέραι καὶ ἔτη».

1. Ἐπιθυμῶ νὰ ἀρχίσω τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν καὶ μένω ἀναποφάσιτος καὶ ὑποχωρῶ διότι ἓνα νέφος λύπης, ἀφοῦ ἐπαρουσιάσθη, μοῦ ἐπροκάλεσε σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τὸν νοῦν· μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον λύπης, ἀλλὰ καὶ ὀργῆς, καὶ δὲν γνωρίζω, τί νὰ κάμω· διότι ἀμηχανία κατέχει τὴν διάνοιάν μου. Διότι ὅταν σκεφθῶ, ὅτι μόλις ἔσπευσε δι' ὀλίγον ὁ διάβολος, ἀφοῦ ἐλησμονήσατε ὅλην ἐκείνην τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν μας καὶ τὴν καθημερινὴν παραίνεσιν, ἐτρέξατε ὅλοι εἰς τὴν σατανικὴν ἐκείνην πομπήν, διὰ νὰ παρακολουθήσατε τὴν ἵπποδρομίαν, μὲ ποίαν προθυμίαν θὰ ἠμπορέσω νὰ κάμω τὴν διδασκαλίαν πρὸς σᾶς, ἀφοῦ τὰ προηγούμενα ἔτσι διὰ μιᾶς ἐξηφανίσθησαν; Διότι ἐκεῖνο πού κυρίως ἐπαυξάνει τὴν λύπην μου καὶ κάνει τὴν ὀργὴν μου περισσότερον παράφορον εἶναι τοῦτο, ὅτι μαζί μὲ τὴν ἰδικὴν μας παραίνεσιν, ἐξερριζώσατε ἀπὸ τὴν ψυχὴν σας καὶ τὸν σεβασμὸν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, καὶ ἔτσι παρεδώσατε τοὺς ἑαυτοὺς σας εἰς τὰ δίκτυα τοῦ διαβόλου. Πῶς θὰ ἠμπορέση κανεὶς, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη λιθίνην ψυχὴν, νὰ ὑποφέρῃ μὲ ἡρεμίαν τὴν τόσον μεγάλην ἀδιαφορίαν σας; Ἐντρέπομαι, πιστεύσατε, καὶ κοκκινίζω, ὅταν ἰδῶ νὰ κοπιάζωμεν μάταια καὶ νὰ σπεύρωμεν τὸν σπόρον εἰς πέτρας. Ἀλλὰ εἰς ἐμὲ μὲν, εἴτε ἀκούετε τὰ λεγόμενα, εἴτε δὲν τὰ προσέχετε, ὁ μι-

μισθῶν ἀπηρτιομένα τυγχάνει. Τὸ γὰρ ἑμαυτοῦ πᾶν ποιῶν
 διειτέλεσα, καὶ τὸ ἀργύριον κατέβαλον, καὶ τὴν νοθεσίαν
 ἐποιησάμην· δέδοικα δὲ καὶ ἀγωνιῶ μὴ τούτῳ πλείονος ὑ-
 μῖν κατηγορήσεως αἷτιος γένωμαι. «Ὁ γὰρ δοῦλος», φησὶν,
 5 «ἐκεῖνος ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιή-
 σας, δαρήσεται πολλάς». Οὐδὲ γὰρ εἰς ἄγνοιαν ὑμῶν τις ἔχει
 καταφυγεῖν, οὕτως ἡμῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὰ αὐτὰ ἐνη-
 χούντων, καὶ ὑποδεικνύντων καὶ τὰς διαβολικὰς πάγας, καὶ
 τῆς ἀρειῆς τὴν πολλὴν εὐκολίαν, ἐὰν νήφειν βουλοίμεθα.
 10 Ἦ οὐκ ἴσπερ διὰ τοὺς οὕτω τῆς ἐναντιῶν σωτηρίας ἀμελοῦντας,
 καὶ ποιεῖ μὲν ἐνιαῦθα παραγινομένους, ἄλλοιτε δὲ εἰς τὰ
 τοῦ διαβόλου δίκτυα ἐναντιοὺς ἐκδιδόντας τοῖς κυσὶ παραβάλ-
 λει ἢ θεία Γραφή; «Ἄνθρωπος γάρ», φησὶν, ἀποσιτρέφων
 ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ πάλιν εἰς αὐτὴν ἐπανιών, ὅ-
 15 μοιός ἐστι κυνὶ ἐπισιτρέφοντι ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον». Ὅρα
 τίτι εἰκόσιν οἱ πρὸς τὴν θεάν ἐκείνην τὴν παράνομον δε-
 δραμηκότιες; Οὐκ ἠκούσατε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Πᾶς ὁ
 ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς, ὁ-
 μοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὃστις ὠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐ-
 20 τοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοί, καὶ ἔπνευσαν οἱ
 ἄνεμοι, καὶ προσέρρηξαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσε, καὶ
 ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη»; Οἱ δὲ εἰς τὴν ἵπποδρομίαν
 δεδραμηκότιες, καὶ τούτου χείρους γεγόνασιν. Ἐκείνου γὰρ
 ἡ οἰκία κᾶν μετὰ τὴν προσβολὴν τὴν κατὰπτωσιν ὑπέμεινε·
 25 ποταμοὺς γὰρ καὶ ἀνέμους εἶπεν, οὐχ ἵνα ὑδάτων πλῆθος
 αἰνίξῃται ἡμῖν καὶ ἀνέμων σφοδρότητα, ἀλλὰ τῶν πειρασμῶν
 τὴν ἐπαγωγὴν τὴν σφοδρὰν καὶ τὴν κατὰπτωσιν τῆς οἰκίας,
 οὐχ ἵνα περὶ αἰσθητῆς οἰκίας νομίσωμεν περὶ γὰρ ψυχῆς
 ὁ λόγος τῆς ἀπὸ τῆς τῶν δεινῶν προσβολῆς καταπιπτούσης,
 30 καὶ μὴ δυνηθείσης ἀντιοχεῖν ἐφ' ὑμῶν δὲ οὕτε ἄνεμος ἐ-

1. Λουκᾶ 12, 47.

2. Παραίμ. 26, 11.

3. Ματθ. 7, 26· 27.

σθός μου είναι άκέραιος. Διότι εκείνο, πού έξηρτάτο από έμέ, τὸ έκαμα μέ τὸ παραπάνω, καί τὰ χρήματα έπλήρωσα, καί τήν συμβουλήν έδωσα. Φοβοῦμαι ὁμως καί άγωνιῶ, μήπως μέ αὐτὸ τὸ ἴδιον γίνω αἴτιος μεγαλυτέρας κατηγορίας έναντίον σας. «Διότι ὁ δοῦλος εκείνος, λέγει, ὁ ὁποῖος έγνώριζε τὸ θέλημα τοῦ κυρίου του καί δέν έκαμε αὐτό, θά δαρῆ μέ πολλές μαστιγώσεις»¹. Οὔτε βέβαια ήμπορεῖ κανείς σας νά καταφύγη εἰς τήν άγνοιαν, ὅταν ήμεῖς έτσι διδάσκωμεν καθημερινῶς τὰ ἴδια καί υποδεικνύωμεν καί τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου, καί τήν μεγάλην εύκολίαν τῆς άρετῆς, εάν θά ήθέλαμεν νά εἴμεθα νηφάλιοι. Ἡ δέν γνωρίζετε, ὅτι εκείνους, οἱ ὁποῖοι άδιαφοροῦν τόσο πολύ διὰ τήν σωτηρίαν των καί οἱ ὁποῖοι άλλοτε μέν παρευρίσκονται έδῶ, άλλοτε δέ παραδίδουν τοῦς έαυτούς των εἰς τὰ δίκτυα τοῦ διαβόλου, τοῦς παραλληλίζει ή Ἁγία Γραφή μέ σκύλους; «Διότι ὁ άνθρωπος, λέγει, ὁ ὁποῖος άπομακρύνεται από τὰς άμαρτίας του καί επανέρχεται πάλιν εἰς αὐτάς, εἶναι ὅμοιος μέ σκύλον πού επιστρέφει εἰς ἰδικόν του έμετον»². Βλέπεις μέ ποῖον εἶναι ὅμοιοι εκείνοι, πού έχουν τρέξει πρὸς τὸ παράνομον εκείνο θέαμα; Δέν ήκούσατε τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει: «Καθένας πού άκούει τοῦς λόγους μου αὐτούς καί δέν τοῦς εκτελεῖ, θά εἶναι ὅμοιος πρὸς άνθρωπον άνόητον, ὁ ὁποῖος έκτισε τὸ σπίτι του επάνω εἰς τήν άμμον, καί ήλθαν τὰ ποτάμια, καί έφύσηξαν οἱ άνεμοι καί προσέκρουσαν εἰς τὸ σπίτι εκείνο καί έπεσε: καί ήτο ή πτώσις του ολοκληρωτική»³; Ἐκείνοι ὁμως πού έχουν τρέξει εἰς τήν ἵπποδρομίαν, έχουν γίνει χειρότεροι καί από αὐτόν. Διότι τὸ σπίτι εκείνου κατέπεσε τουλάχιστον μετά τήν προσβολήν: ανέφερε βεβαίως ποτάμια καί άνέμους, ὅχι διὰ νά μάς υποδηλώση τὸ πλῆθος τῶν υδάτων καί τήν ὀρμητικότητα τῶν άνέμων, αλλά τήν σφοδράν επίθεσιν τῶν πειρασμῶν: καί τήν κατάρρευσιν τοῦ σπιτιοῦ, ὅχι διὰ νά νομίσωμεν, ὅτι ὁμιλεῖ διὰ αἰσθητόν σπίτι, διότι ὁ λόγος εἶναι διὰ τήν ψυχήν, ή ὁποία καταρρέει από τήν προσβολήν τῶν κακῶν καί δέν ήμπορεῖ νά άντισταθῆ. Ἐναντίον σας δέ οὔτε άνεμος

κινήθη, οὔτε ποταμοὶ προσέροηξαν, ἀλλ' ἀπλῶς αὖρα τις μικρὰ διαβολικὴ ἔπνευσε, καὶ πάντα ὑμᾶς ἀνεροίπισε. Τί ταύτης τῆς ἀνοίας χεῖρον γένοιτ' ἄν; τί τῆς νησιείας ὄφελος, εἶπέ μοι; τί τῆς ἐνταῦθα συνελεύσεως τὸ κέρδος; Τίς **5** οὐκ ἂν καὶ ὑπὲρ ὑμῶν σιενάξειε, καὶ ἡμᾶς ταλανίσειεν; Ὑπὲρ ὑμῶν, μὲν, ὅτι ἅπαντα, ὅσα συνηγάγετε, ὑφ' ἐν ἔξεχέαιτε, καὶ τὰς θύρας τῆς διανοίας ὑμῶν ἀνεπειάσατε τῷ πονηρῷ δαίμονι, ὥστε καὶ εἰσελθεῖν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας πάντα ὑμῶν ἐκφορῆσαι τὸν πλοῦτον τὸν πνευματι- **10** κόν ἡμᾶς δὲ ταλανίσειεν εἰκότως, ὅτι εἰς νεκρὰς οὔτως ἐνηχοῦμεν ἀκοάς, καὶ τοσαύτην ζημίαν ὑπομένομεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν σπείροντες μὲν, μηδὲν δὲ καρποῦσθαι δυναμένοι. Μὴ γὰρ διὰ τοῦτο λέγειν οπουδάζομεν, ὥστε ἀπλῶς τέρεψαι ὑμῶν τὴν ἀκοήν, ἢ ὡς τοῦ παρ' ὑμῶν ἐπαίτου **15** ἐφιέμενοι; Εἰ μὴ μέλλοιτέ τι κερδαίνειν ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, θέλιον ἡμᾶς σιγῆσαι λοιπόν. Οὐδὲ γὰρ θούλομαι ὑμῖν πλείονα τὴν κατὰκρισιν ἐργάζεσθαι. Καθάπερ γὰρ ἔμπορος, ἐπειδὴν πολὺν τὸν φόρτον συναγάγη, καὶ πεπληρωμένην τὴν ὀλκάδα ἔχων πολλοῦ τοῦ πλούτου, ἀθρόας κα- **20** ταιγίδος προσπεσοῦσης, καὶ τῆς τῶν πνευμάτων βίας περιγενομένης αὐτανδρον καταδύσῃ τὸ σκάφος, ἔλεινδον ἅπασιν θέαμα γίνεται, γυμνὸς ἐξαίφνης φανείς, καὶ μετὰ πολὺν καὶ ἄφαιον πλοῦτον ἐν ἑσχάτῃ πενίᾳ κατασιάς, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὑμᾶς νῦν ὁ διάβολος διέθηκεν. Εὐρῶν **25** γὰρ ὑμῶν πεπληρωμένην τὴν ὀλκάδα τὴν πνευματικὴν πολλοῦ πλούτου, καὶ ἄφαιον ἰδὼν τὸν θησαυρόν, δν ἀπό τε τῆς νησιείας, ἀπό τε τῆς συνεχοῦς διδασκαλίας συναγαγεῖν ἠδυνήθητε, καθάπερ καταιγίδα τινὰ ἐπαφείς τὴν ἀνόνητον ἐκείνην καὶ ἐπιβλαβῆ τῶν ἵππων ἄμιλλαν, δι' ἐκείνης ἐρή- **30** μους καὶ γυμνοὺς πάσης τῆς εὐπορίας κατέστησεν.

2. Οἶδα ὅτι σφοδρᾶ ἡ ἐπιτιμῆσει κέχρημαι, ἀλλὰ σύγγνω-

ἐφύσηξεν, οὔτε ποτάμια προσέκρουσαν, ἀλλὰ ἀπλῶς κάποια ἐλαφρὰ αὔρα τοῦ διαβόλου ἐφύσηξε καὶ ὅλους σᾶς ἔφερε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ χειρότερον ἀπὸ αὐτὴν τὴν μωρίαν; εἶπέ μου, ποία ἢ ὠφέλεια τῆς νηστείας; ποῖον τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν συγκέντρωσίν μας ἐδῶ; Ποῖος δὲν θὰ ἐστέναζε διὰ σᾶς καὶ δὲν θὰ μᾶς ἐλεεινολογοῦσε; Διὰ σᾶς μὲν, διότι ὅλα, ὅσα ἐσυγκεντρώσατε, διεσκορπίσατε ἐξ αἰτίας ἑνός, καὶ τὰς θύρας τῆς διανοίας σας ἠνοίξατε τελείως εἰς τὸν πονηρὸν δαίμονα, ὥστε καὶ νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ ἀποκομίσῃ μαζί του μὲ πολλὴν εὐκολίαν ὅλον τὸν πνευματικὸν σας πλοῦτον. Ἡμᾶς δὲ θὰ ἐλεεινολογοῦμεν εὐλόγως, διότι διδάσκομεν ἔτσι εἰς νεκρὰς ἀκοὰς καὶ ὑπομένομεν καθημερινῶς τόσον μεγάλην ζημίαν ἀφοῦ σπείρωμεν μὲν, χωρὶς ὅμως νὰ ἤμποροῦμεν νὰ ἀπολαμβάνωμεν καθόλου τὸν καρπὸν. Μήπως λοιπὸν δι' αὐτὸ προσπαθοῦμεν νὰ ὀμιλοῦμεν, διὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσωμεν ἀπλῶς τὴν ἀκοήν σας ἢ διότι ἐπιθυμοῦμεν τὸν ἔπαινόν σας; Ἐὰν δὲν πρόκειται νὰ κερδίσετε κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενά μας, εἶναι καλύτερον νὰ σιωπήσωμεν εἰς τὸ μέλλον. Οὔτε βέβαια θέλω νὰ σᾶς κατηγορήσω περισσότερον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἔμπορος, ὅταν συγκεντρώσῃ πολὺ φορτίον καὶ ἐνῶ ἔχει γεμᾶτον τὸ πλοῖον μὲ πολὺν πλοῦτον, ἀφοῦ ἐκσπάσῃ μεγάλη καταιγίδα καὶ ὑπερισχύσῃ ἢ ὀρμὴ τῶν ἀνέμων καὶ βυθισθῇ αὐτανδρον τὸ σκάφος, γίνεται ἐλεεινὸν θέαμα εἰς ὅλους, ἐπειδὴ ἐφάνη ξαφνικὰ γυμνός καὶ περιῆλθεν ὕστερα ἀπὸ τὸν πολὺν καὶ ἀνέκφραστον πλοῦτον εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον καὶ σᾶς τώρα μετεχειρίσθη ὁ διάβολος. Διότι ἀφοῦ εὔρε τὸ πνευματικὸν σας πλοῖον γεμᾶτον μὲ πολὺν πλοῦτον, καὶ εἶδε τὸν ἀνέκφραστον θησαυρόν, τὸν ὁποῖον ἤμπορέσατε νὰ συγκεντρώσετε καὶ ἀπὸ τὴν νηστείαν καὶ ἀπὸ τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν, ὡσὰν κάποιαν καταιγίδα ἐξαπολύσας τὸν ἀνώφελον ἐκεῖνον καὶ ἐπιβλαβῆ ἀγῶνα τῶν ἵππων, μὲ αὐτὸν σᾶς ἐστέρησε καὶ σᾶς ἐγύμνωσεν ἀπὸ κάθε ἀφθονίαν ἀγαθῶν.

2. Γνωρίζω, ὅτι μεταχειρίζομαι αὐστηρὰν ἐπίκρισιν, ἀλλὰ

τε, παρακαλῶ· τοιοῦτον γὰρ ἡ ὀδυνωμένη ψυχὴ. Οὐδὲ γὰρ
 ἐξ ἀπεχθείας ταῦτα φθέγγομαι, ἀλλ' ἀπὸ κηδεμονίας καὶ
 φιλοσιόρου ψυχῆς· διὸ τῆς σφοδρότητος μικρὸν καθυφαίς,
 ἐπειδὴ αὐτῆς τῆς νομῆς τοῦ ἔλκουσ περιγέγονε, θούλωμαι
5 καὶ εἰς ἐλπίδας χρησιὰς ἀγαγεῖν τὴν ὑμείραν ἀγάπην,
 ὥστε μὴ ἀπογνῶναι, μηδὲ ἀπαγορευσοί. Οὐδὲ γὰρ καθάπερ
 ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν γίνεται πραγμάτων, οὕτω καὶ ἐνιαῦθα
 συμβαίνει· ἐκεῖ μὲν γὰρ οὐκ ἔστι τὸν ἀπὸ τοῦ πλούτου ἐκείνου
 εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν κατενεχθέντα εὐθέως ἀνενεγκεῖν·
10 ἐνιαῦθα δὲ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἐὰν βουλώμεθα
 μόνον καταγνῶναι τῶν ἤδη εἰργασμένων ἡμῖν, καὶ μέχρι
 τούτου σιῆσαι τὰ τῆς ραθυμίας, δυνάμεθα ταχέως ἐπὶ τὴν
 προτιέραν εὐπορίαν ἐπανελθεῖν. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης
 ὁ ἡμέτερος, οὕτω φιλότιμος καὶ μεγαλόδωρος· καὶ θεῶς διὰ
15 τοῦ προφήτου, λέγων· «Οὐ θέλησει θέλω τὸν θάνατον τοῦ
 ἁματωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Οἶδα ὅτι
 εὐγνώμονες ὄντες αἰσθάνεσθε τῶν ἐπαισιμένων ὑμῖν, Οὐ
 μικρὰ δὲ ὁδὸς πρὸς τὴν ἐπάνοδον τῆς ἀρετῆς τό· εἰδέναι
 τῶν ἡμαρτημένων τὸ μέγεθος. Ἄλλὰ μή μοι πάλιν τὰ τῆς
20 διαβολικῆς ἐκείνης ἀπάτης ῥήματά τις παραγέτω, λέγων·
 ποῖον γὰρ ἁμάρτημα, ἰδεῖν ἵππους τρέχοντας; Ἐὰν γὰρ
 βουληθῆς εὐγνωμόνως καταμαθεῖν ἅπαντα τὰ ἐκεῖ γινάμε-
 να, εὐρήσεις πάντα μεσιὰ σατανικῆς ἐνεργείας. Οὐ μόνον
 γὰρ ἵππους τρέχοντάς ἐστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ κραυγῶν, καὶ
25 βλασφημιῶν, καὶ μυρίων ἀκαίρων ἐστὶν ἀκοῦσαι λόγων,
 καὶ γυναῖκας ἠταιρηκυίας εἰς τὸ μέσον παριούσας ἰδεῖν,
 καὶ νέους πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν ἀπαλόγητα ἐαντιοὺς ἐκδι-
 δόντας. Ἡ μικρὰ σοι ταῦτα δοκεῖ εἶναι πρὸς τὸ τὴν ψυ-
 χὴν αἰχμάλωτον ἐργάσασθαι; Εἰ γὰρ καὶ αἱ ἀπὸ ταῦτομά-
30 του συντυχίαι πολλάκις ὑπεσκέλισαν καὶ κατέβαλον, καὶ εἰς

συγχωρήσατέ με, παρακαλῶ διότι τέτοια είναι ἡ πονεμένη ψυχὴ μου. Οὔτε βέβαια λέγω αὐτὰ ἀπὸ ἀπέχθειαν, ἀλλὰ ἀπὸ ἐνδιαφέρον καὶ ψυχικὴν φιλοστοργίαν. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἐγκαταλείψω δι' ὀλίγον τὴν αὐστηρότητα, ἐπειδὴ ἐνίκησα τὴν ἐπέκτασιν αὐτῆς τῆς θλίψεως, θέλω νὰ ὀδηγήσω τὴν ἀγάπην σας πρὸς τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, ὥστε νὰ μὴ ἀπελπισθῆτε, οὔτε νὰ ἀποκάμετε. Οὔτε βέβαια, ὅπως ἀκριβῶς γίνεται εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἔτσι συμβαίνει καὶ ἐδῶ. Διότι ἐκεῖ μὲν δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος, ποὺ ἀπὸ τὸν πλοῦτον ἐκεῖνον κατέπεσεν εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, νὰ ἐπανέλθῃ ἀμέσως εἰς τὴν προηγουμένην του κατάστασιν· ἐδῶ ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἐὰν θέλωμεν μόνον νὰ ἀντιληφθοῦμεν ἐκεῖνα, ποὺ ἤδη ἔχομεν πράξει, καὶ νὰ σταματήσωμεν μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον τὴν ἀδιαφορίαν μας, ἢμποροῦμεν γρήγορα νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν προηγουμένην πλουσίαν κατάστασιν. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ ἰδικὸς μας Κύριος, τὸσον φιλότιμος καὶ τὸσον γενναιόδωρος· καὶ φωνάζει διὰ μέσου τοῦ προφήτου, λέγων· «Δὲν ἐπιθυμῶ βέβαια τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὅπως τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν ζωὴν του»⁴. Γνωρίζω, ὅτι ἀντιλαμβάνεσθε τὰ σφάλματά σας, ἐπειδὴ εἴσθε εὐγνώμονες. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸς ὁ δρόμος διὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρετὴν, τὸ νὰ γνωρίζωμεν τὸ μέγεθος τῶν ἀμαρτημάτων. Ἄλλὰ ἄς μὴ μοῦ παρουσιάσῃ πάλιν κανεὶς τὰ λόγια τῆς ἀπάτης ἐκείνης τοῦ διαβόλου, λέγων· ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ ἀμάρτημα, τὸ νὰ ἰδῆ κανεὶς τοὺς ἵππους νὰ τρέχουν; Διότι ἐὰν θελήσῃς μὲ ἀγαθὴν διάθεσιν νὰ γνωρίσῃς καλὰ ὅλα ἐκεῖνα, ποὺ γίνονται ἐκεῖ, θὰ τὰ εὔρης ὅλα πλήρη ἐνεργείας τοῦ σατανᾶ. Διότι ὄχι μόνον ἵππους νὰ τρέχουν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆ κανεὶς, ἀλλὰ καὶ κραυγὰς καὶ βλασφημίας καὶ ἄπειρα ἀπρεπῆ λόγια εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούσῃ, καὶ νὰ ἰδῆ νὰ ἐμφανίζονται εἰς τὸ μέσον πόρνοι γυναῖκες καὶ νέοι νὰ παραδίδουν τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὴν τρυφερότητα τῶν γυναικῶν. Ἡ σοῦ φαίνονται αὐτὰ μικρά, διὰ νὰ καταστήσῃς αἰχμάλωτον τὴν ψυχὴν σου; Διότι ἐὰν αἱ τυχαῖαι συμπτώσεις πολὺς φορὰς ὑπενόμειυσαν καὶ ἐταπείνωσαν καὶ ὠδήγησαν εἰς

αὐτὸ τῆς ἀπωλείας τὸ θάραθρον κατήνεγκαν τὸν μὴ προσέ-
 χοντα, τί εἰκὸς παθεῖν τοὺς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ἐκεῖ παραγινόμε-
 νους, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐσιῶντας ταῖς παρανόμοις ἐκεί-
 ναις θέαις, καὶ ἀπηρτιομένους μοιχοὺς ἐκεῖθεν κατιόντας;
 5 Εἰδὼς γὰρ ὁ φιλόανθρωπος ἡμῶν Δεσπότης τῆς φύσεως τῆς
 ἡμετέρας τὸ εὐεπηρέασιον, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου κακουργίας
 τὸ πανοῦργον καὶ πολύπλοκον, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντιος τει-
 χίζων ἡμᾶς, καὶ βουλόμενος ἀναλώτους ἐργάσασθαι ταῖς
 τούτου παγίοι, τὸν νόμον τοῦτον τέθεικεν, λέγων· «Ὁ ἐμ-
 10 βλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἥδη ἐμοίχευσεν
 αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ», μοιχείαν ἀπηρτιομένην καλῶν
 τὴν μετὰ περιεργίας θεωρίαν γεγενημένην. Μὴ τοίνυν μοι
 λέγε λοιπόν· τί γὰρ βλάβος ἀπὸ τῆς ἐκεῖσε διατριβῆς; Καὶ
 αὐτὸ γὰρ μόνον τὸ τῆς τῶν ἵππων ἀμίλλης ἱκανὸν πολὺν τῇ
 15 ψυχῇ τὸν ὄλεθρον ἐπαγαγεῖν. Ὅτιαν γὰρ ὑπὲρ ἀνοήτων,
 καὶ μὴ μόνον μηδὲν τῇ ψυχῇ συμβαλλομένων, ἀλλὰ καὶ λυ-
 μαινομένων αὐτῇ τὸν καιρὸν καταναλίσκωμεν καὶ διαπλη-
 κτιζώμεθα, καὶ μυρία ρητὰ καὶ ἄρορητα φθεγγώμεθα, τίς
 ἡμῖν ἔσται συγγνώμη; ποία δὲ ἀπολογία; Καὶ ἐνιαῦθα μὲν
 20 ἐὰν μικρὸν παραινῶμεν τὴν διδασκαλίαν, πολλοὶ δυσχε-
 ραίνουσι καὶ ἀλύουσι, καὶ πόνον τοῦ σώματος καὶ κάματον
 προβάλλονται, καὶ ταῦτα τοῦ θαυμασιοῦ τούτου ὀρόφου ἱκα-
 νοῦ ὄντιος παραμυθῆσασθαι· οὔτε γὰρ ὑπὸ κρουμοῦ ἔστιν ἐνο-
 χληθῆναι, οὔτε ὑπὸ ὑετοῦ, ἢ τῆς τῶν ἀνέμων σφοδρότητος·
 25 ἐκεῖ δὲ καὶ ὑετοῦ λάβρον καταρρηγνυμένου, καὶ ἀνέμων σφο-
 δρῶν πνεόντων, καὶ ἄλλοιτε τοῦ ἡλίου θερμὴν τὴν ἀκτῖνα
 ἀφιέντιος, οὐ μίαν οὐδὲ δύο ὥρας, ἀλλὰ τὸ πλεον τῆς ἡμέ-
 ρας διημερεύουσι, καὶ οὔτε ὁ γέρον αἰδεῖται τὴν πολιάν,
 οὔτε ὁ νέος αἰσχύνεται πρὸς τὰ τῆς πολιᾶς ὑπεκκαύματα
 30 θαδίζων· ἀλλὰ τοσαύτη ἢ ἀπάτη, ὡς καὶ μεθ' ἡδονῆς τὸ δέ-

αὐτὸ τὸ βάραθρον τῆς καταστροφῆς ἐκείνον, ποῦ δὲν προσέχει, τί εἶναι φυσικὸν νὰ πάθουν ἐκείνοι ποῦ διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀκριβῶς πηγαίνουν ἐκεῖ καὶ προσφέρουν εἰς τὰ μάτια των τὰ παράνομα ἐκεῖνα θεάματα καὶ ἐπανερχονται ἀπὸ ἐκεῖ τέλοιοι μοιχοί; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Κύριός μας γνωρίζει πόσον εὐκόλα ἐπηρεάζεται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καὶ τὴν πονηρὰν καὶ πολὺπλοκὸν δολιότητα τοῦ διαβόλου, ὀχυρώνουν ἡμᾶς ἀπὸ τὸν εὐρισκόμενον συνήθως γύρω μας καὶ θέλων νὰ μᾶς καταστήσῃ ἀσυλλήπτους εἰς τὰς παγίδας αὐτοῦ, ἔχει θεσπίσει αὐτὸν τὸν νόμον, λέγων· «Ἐκεῖνος, ποῦ βλέπει γυναῖκα διὰ νὰ τὴν ἐπιθυμήσῃ πρὸς ἁμαρτίαν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του»⁵, ἀποκαλῶν πλήρη μοιχείαν τὴν ματιὰν ποῦ γίνεται μὲ σαρκικὴν ἐπιθυμίαν. Νὰ μὴ μοῦ λέγῃς λοιπὸν εἰς τὸ ἐξῆς· ποία εἶναι ἡ βλάβη ἀπὸ τὴν παραμονὴν μου ἐκεῖ; Διότι καὶ αὐτὴ μόνον ἡ ἄμιλλα τῶν ἵππων εἶναι ἰκανὴ νὰ φέρῃ εἰς τὴν ψυχὴν μεγάλην καταστροφήν. Διότι ὅταν χάνωμεν τὸν καιρὸν μας εἰς ἀνωφελῆ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὄχι μόνον δὲν προσφέρουν εἰς τὴν ψυχὴν τίποτε, ἀλλὰ ἀντιθέτως καταστρέφουν αὐτὴν, καὶ φιλονεικοῦμεν καὶ λέγωμεν ἄπειρα ἐπιτρεπτά καὶ ἀνεπίτρεπτα, ποίαν συγγνώμην θὰ ἔχωμεν; καὶ ποίαν ἀπολογίαν θὰ κάνωμεν; Καὶ ἐδῶ μὲν ἐὰν παρατείνωμεν ὀλίγον τὴν διδασκαλίαν, πολλοὶ δυσφοροῦν καὶ στενοχωροῦνται πολὺ, καὶ προβάλλουν ὡς πρόφασιν τὴν κόπωσιν καὶ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος, καὶ αὐτὰ συμβαίνουν, ὅταν ὁ θαυμαστός αὐτός οἶκος εἶναι ἰκανός νὰ παρηγορήσῃ· διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνοχληθῇ κανεὶς ἀπὸ παγετὸν, οὔτε ἀπὸ βροχὴν, οὔτε ἀπὸ τὴν ὄρμην τῶν ἀνέμων. Ἐκεῖ δέ, καὶ ὅταν ξεσπᾷ καταρρακτώδης βροχὴ καὶ ὅταν φυσοῦν σφοδροὶ ἄνεμοι καὶ ὅταν ἄλλοτε ὁ ἥλιος καίῃ, διαμένουν ὄχι μίαν οὔτε δύο ὥρας, ἀλλὰ τὸ περισσότερον μέρος τῆς ἡμέρας· καὶ οὔτε ὁ γέρον σέβεται τὰ γηρατειά του, οὔτε ὁ νέος ἐντρέπεται ποῦ ἀκολουθεῖ τὰς παρορμήσεις τοῦ γέροντος. Ἄλλὰ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ ἀπάτη, ὥστε νὰ δέχωνται μὲ εὐχαρίστησιν τὸ δέλεαρ ἐκεῖνο τῶν ψυχῶν, καὶ νὰ μὴ κατανοοῦν ἀφ' ἑνὸς

λειαο ἐκεῖνο τῶν ψυχῶν προσίεσθαι, καὶ μὴ ἐννοεῖν τῆς ἡ-
 δογῆς μὲν τῆς ἐπιβλαβοῦς τὸ βραχὺ καὶ πρόσκαιρον, τῆς
 δὲ ὀδύνης τὸ διηνεκές, καὶ τοῦ συνειδότιος τὴν κατηγορίαν.
 Ὅρω γὰρ ἐνίων καὶ νῦν τὰ πρόσωπα, καὶ σιοχάζομαι τῆς
 5 ψυχῆς τὴν κατὰσιν, καὶ ὄση νῦν αὐτοῖς ἢ μετάνοια εἰσέ-
 χεται. Ἄλλ' ὅπως μὴ πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπέσητε, μηδὲ
 μετὰ τὴν τοσαύτην ἡμῶν παραίνεσιν πάλιν ἐπὶ τὰ σατανικὰ
 συνέδρια ἐκεῖνα δράμητε, ἀναγκαῖον διαμαρτύρασθαι. Οὐδὲ
 γὰρ πάντοτε καλὸν προσηνῆ φάρμακα ἐπιτιθέναι, ἀλλ' ὅταν ἢ
 10 τὸ ἔλκος δυσένδοτον, δεῖ καὶ τὰ στύφοντα καὶ τὰ δάκνειν
 δυνάμενα προσάγειν, ἵνα ταχεῖα γένηται ἡ διόρθωσις.

3. Μαθέτωσαν τοίνυν ἅπαντες οἱ τοῖς ἐγκλήμασιν ὑπεύθυ-
 νοι διε εἰ καὶ μετὰ ταύτην ἡμῶν τὴν παραίνεσιν πάλιν τῇ
 αὐτῇ ραθυμῖα ἐπιμένωσιν, οὐκ ἀνεξόμεθα, ἀλλὰ τοῖς νόμοις
 15 τῆς Ἐκκλησίας χρησόμενοι μετὰ πολλῆς αὐτοῦς τῆς ορα-
 δοσύτητος διδάξομεν, μὴ τοιαῦτα πλημμελεῖν, μηδὲ μετὰ
 τοσαύτης καταφρονησεως τῶν θείων ἀκούειν λογίων. Καὶ
 ταῦτα εὐ περὶ πάντων λέγω τῶν ἐνιαῦθα συνειλεγμένων, ἀλλὰ
 περὶ τῶν ὑπευθύνων τοῖς λεγομένοις. Ὁ μὲν γὰρ λόγος πρὸς
 20 ἅπαντας διαλέγεται ἕκαστος δὲ τῶν ἀκούοντων δεχέσθω τὸ
 κατάλληλον φάρμακον· ὁ μὲν τῷ ἁμαρτήματι ὑπεύθυνος,
 ὥστε μέχρι τούτου σιῆσαι τὰ τῆς ραθυμίας, καὶ μὴ περαιτέρω
 προελθεῖν, ἀλλὰ διὰ τῆς μετὰ ταῦτα σπουδῆς ἀνακαλέσασθαι
 ἑαυτὸν, καὶ τῶν ἐπαισιμένων ποιήσασθαι τὴν διόρθωσιν· ὁ
 25 δὲ ἀνεύθυνος ἀσφαλέστερος γενέσθω πρὸς τὸ μὴ ἄλῶναι,
 μηδὲ ὑπεύθυνος γενέσθαι ποιέ. Ἄλλ' ἵνα δι' αὐτῶν τῶν
 πραγμάτων πείσωμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, διε ἀπὸ φιλο-
 σιοργίας καὶ πολλῆς κηδεμονίας δακνόμενοι τὴν ψυχὴν, καὶ
 σφόδρα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ὑμετέρας δεδοικότες, ταῦτα
 30 εἰπεῖν προήχθημεν, φέρε πάλιν ἑαυτοῦς ταῖς χρῆσιν εἰ-
 πίσι τρέφοντες τὴν συνήθη παραθῶμεν ὑμῖν διδασκαλίαν,

μὲν τὸ σύντομον καὶ πρόσκαιρον τῆς ἐπιβλαβοῦς ἡδονῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ συνεχές τῆς ὀδύνης καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως. Διότι βλέπω καὶ τώρα τὰ πρόσωπα μερικῶν καὶ συμπεραίνω τὴν ψυχικὴν των κατάστασιν καὶ πόσον τώρα μετανοοῦν αὐτοί. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ὑποπέσετε πάλιν εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα, οὔτε νὰ τρέξετε πάλιν ὕστερα ἀπὸ τὴν τόσῃν παραίνεσίν μας εἰς τὰς σατανικὰς ἐκεῖνας συγκεντρώσεις, εἶναι ἀνάγκη νὰ διαβεβαιώσετε τὴν μετάνοιάν σας. Διότι δὲν εἶναι πάντοτε καλὸν νὰ ἐπιθέτωμεν τὰ κατάλληλα φάρμακα, ἀλλὰ ὅταν ἡ πληγὴ δὲν ὑποχωρῇ εὐκόλα, πρέπει νὰ παρέχωμεν καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι στυφὰ καὶ ἐκεῖνα ποὺ προκαλοῦν πόνον, διὰ νὰ συμβῇ γρήγορα ἡ θεραπεία.

3. Ἄς μάθουν λοιπὸν οἱ ὑπεύθυνοι δι' ἀδικήματα, ὅτι ἐὰν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν παραίνεσίν μας αὐτὴν ἐπιμένουν πάλιν μὲ τὴν ἰδίαν ἀδιαφορίαν, δὲν θὰ τοὺς ἀνεχθοῦμεν, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦντες τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας θὰ διδάξωμεν αὐτοὺς μὲ μεγάλην αὐστηρότητα, νὰ μὴ κάνουν τέτοια σφάλματα, οὔτε νὰ ἀκούουν μὲ τόσον μεγάλην περιφρόνησιν τὰ θεῖα λόγια. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέγω δι' ὅλους, ποὺ εἶναι συγκεντρωμένοι ἐδῶ, ἀλλὰ διὰ τοὺς ὑπευθύνους εἰς ὅσα λέγονται. Διότι ὁ μὲν λόγος ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους· ὁ καθένας δὲ ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς ἄς δέχεται τὸ κατάλληλον φάρμακον· ὁ μὲν ἔνοχος δι' ἁμαρτίας, ὥστε νὰ σταματήσῃ τὴν ἀδιαφορίαν του μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ περαιτέρω, ἀλλὰ μὲ τὴν προσπάθειάν του ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ σφάλματά του· ἐκεῖνος δέ, ποὺ δὲν εἶναι ἔνοχος, ἄς γίνῃ περισσότερο ἀσφαλὴς διὰ νὰ μὴ κυριευθῇ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, οὔτε νὰ γίνῃ ποτέ ἔνοχος. Ἄλλὰ διὰ νὰ πείσωμεν τὴν ἀγάπην σας μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι, ἀπὸ ἀγάπην καὶ μέγα ἐνδιαφέρον θλιβόμενοι κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ φοβούμενοι πολὺ διὰ τὴν ἰδικὴν σας σωτηρίαν, ἀπεφασίσαμεν νὰ εἰποῦμεν αὐτὰ, ἐμπρὸς πάλιν, τρέφοντες τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας, ἄς παρουσιάσωμεν εἰς σᾶς τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν, ὑποδεικνύοντες εἰς

δεικνύντες ὑμῖν τὴν παιρικὴν εὐνοίαν, ἣν περὶ ὑμᾶς ἔχομεν·
 ἀλλὰ, παρακαλῶ, μετ' ἀκριθείας προσέχετε τοῖς λεγομένοις,
 ἵνα καρπώσησθέ τι πλεόν, καὶ οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθητε. Ἄ-
 ναγκαῖον δὲ ταῦτα τὰ ἀναγνωσθέντα εἰπεῖν ἐπὶ τῆς ἡμειέ-
 5 ρας ἀγάπης. «Καὶ εἶπε», φησὶν, «ὁ Θεός· γενηθήτωσαν φω-
 σιῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς
 γῆς, τοῦ διαχωρίζειν ἀναμέσον τῆς ἡμέρας, καὶ ἀναμέσον
 τῆς νυκτός. Καὶ ἔσιωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιρούς, καὶ
 εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς. Καὶ ἔσιωσαν εἰς φαῦσιν ἐν
 10 τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὅσπερ φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ
 ἐγένετο οὕτως». Ἐπειδὴ γὰρ χυθὲς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος
 Μωϋσῆς, ὅπως τὴν ἀμορφίαν τῆς γῆς ἐγκαλλώπισεν ὁ τῶν
 ὄλων δημιουργὸς ταῖς βοτάναις, καὶ τῇ τῶν ἀνθῶν ποικι-
 λία, καὶ τῇ θλάσῃ τῶν σπερμάτων, σήμερον πάλιν μετήγαγε
 15 τὸν λόγον ἐπὶ τὸν τοῦ οὐρανοῦ κόσμον. Καθάπερ γὰρ ἡ γῆ
 καλλωπίζεται διὰ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀναδιδουμένων, οὕτω τὸν
 οὐρανὸν τοῦτον τὸν ὀρώμενον φαιδρότερον καὶ λαμπρότερον
 εἰργάσατο, τῇ τε τῶν ἀστρῶν ποικιλίᾳ κατασίξας αὐτόν, καὶ
 τῇ δημιουργίᾳ τῶν δύο φωσιῆρων τῶν μεγάλων, λέγω τοῦ
 20 ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. «Καὶ ἐποίησε», φησὶν, ὁ Θεὸς τοὺς
 δύο φωσιῆρας τοὺς μεγάλους, τὸν φωσιῆρα τὸν μέγαν εἰς
 ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωσιῆρα τὸν ἐλάσσονα εἰς ἀρχὰς
 τῆς νυκτός, καὶ τοὺς ἀστέρας». Εἶδες σοφίαν τοῦ δημιουργοῦ;
 Εἶπε μόνον, καὶ παρήχθη τὸ στοιχεῖον τοῦτο τὸ θαυμασιόν,
 25 ὁ ἥλιος λέγω. Τοῦτον γὰρ καλεῖ φωσιῆρα μέγαν, καὶ γη-
 σιν αὐτόν εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας γεγενῆσθαι. Οὗτος γὰρ φαι-
 δροτέραν τὴν ἡμέραν ἀπεργάζεται, καθάπερ μαρμαρυγὰς τι-
 νας τὰς οἰκείας ἀκτῖνας ἀφίεις, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν
 ἀκμαῖον τὸ οἰκεῖον κάλλος ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἅμα τῷ ὄρ-
 30 θρω φαινόμενος, καὶ πᾶσαν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν διε-
 γείρων πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἔργων ἐπιτήδευσιν.

4. Τούτου τὸ κάλλος ἐμφαίνων ὁ μακάριος προφήτης φη-
 σί· «Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ πασιτοῦ αὐ-

σας τὴν πατρικὴν ἀγάπην, τὴν ὁποῖαν αἰσθανόμεθα διὰ σας. Ἀλλά, παρακαλῶ, προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεγόμενα, διὰ νὰ κερδίσετε κάτι περισσότερο καὶ ἔτσι νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὰ σπίτια σας. Εἶναι ἀνάγκη δὲ αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν νὰ ἐπαναλάβωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός· ἄς γίνουν φωστῆρες εἰς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ, πρὸς φωτισμὸν τῆς γῆς, διὰ νὰ διαχωρίζουν τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν νύκτα. Καὶ ἄς χρησιμεύουν ὡς σημεῖα καὶ ὡς καθωρισμένοι καιροὶ καὶ ὡς ἡμέραι καὶ ὡς ἔτη. Καὶ ἄς εἶναι ὡς φωστῆρες εἰς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ, διὰ νὰ ρίπτουν φῶς ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἔγινεν ἔτσι». Ἐπειδὴ λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε χθὲς ὁ μακάριος Μωυσῆς, πῶς τὴν ἀσχημίαν τῆς γῆς ἐστόλισεν ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων μὲ τὰ χόρτα καὶ μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀνθέων καὶ μὲ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, σήμερα πάλιν μετέφερε τὸν λόγον εἰς τὸν διάκοσμον τοῦ οὐρανοῦ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ γῆ στολίζεται μὲ ἐκεῖνα ποὺ φυτρώνουν ἀπὸ αὐτὴν, ἔτσι τὸν οὐρανὸν αὐτόν, τὸν ὁποῖον βλέπομεν, ἔκαμε φωτεινότερον καὶ λαμπρότερον, καὶ μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἄστρον καλύψας πλήρως αὐτόν, καὶ μὲ τὴν δημιουργίαν τῶν δύο μεγάλων φωστήρων, δηλαδὴ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. {«Καὶ ἐδημιούργησε, λέγει, ὁ Θεὸς τοὺς δύο μεγάλους φωστῆρας· τὸ μὲν μεγαλύτερον φωστῆρα διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν ἡμέραν, καὶ τὸν μικρότερον φωστῆρα διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν νύκτα· ἐδημιούργησεν ἐπίσης τὰ ἀστέρια». Εἶδες τὴν σοφίαν τοῦ δημιουργοῦ; Εἶπε μόνον, καὶ ἐδημιουργήθη τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ στοιχεῖον, δηλαδὴ ὁ ἥλιος. Διότι αὐτόν ὀνομάζει μέγαν φωστῆρα, καὶ λέγει ὅτι αὐτὸς ἔχει γίνοι διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν ἡμέραν. Αὐτὸς λοιπὸν κάνει τὴν ἡμέραν φωτεινότεραν, ἐκπέμπων ὡσάν μαρμαρυγὰς τὰς ἰδικὰς τοῦ ἀκτίνας καὶ παρουσιάζων καθημερινῶς ἔντονον τὸ ἰδικὸν τοῦ κάλλος καὶ ὅταν φαίνεται κατὰ τὸ πρωὶ ἀφύπνιζων ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἀσχοληθοῦν εἰς τὰς ἐργασίας των.

4. Παρουσιάζων τὸ κάλλος αὐτοῦ ὁ μακάριος προφήτης λέγει· «Καὶ αὐτὸς ὁμοιάζει μὲ νυμφίον, ὁ ὁποῖος

τοῦ, ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ· ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἔξοδος αὐτοῦ, καὶ τὸ κατάνημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ». Ὁρᾷς ὅπως καὶ τὸ κάλλος ἡμῖν παρεδήλωσε, καὶ τὸ τάχος τῆς ἐνεργείας; Εἰπὼν γάρ «Ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἔξοδος αὐτοῦ, καὶ τὸ κατάνημα αὐτοῦ ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ», ἐσήμανεν ἡμῖν, ὅπως ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ πᾶσαν διατρέχει τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα τὰς οἰκείας ἀκτῖνας ἀφίησι, πολλὴν τὴν ἑαυτοῦ χρείαν παρεχόμενος. Οὔτε γὰρ θερμαίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ ξηραίνει· καὶ οὐ ξηραίνει μόνον, ἀλλὰ καὶ καίει, καὶ πολλὰς καὶ διαφόρους ἡμῖν τὰς χρείας παρέχεται, καὶ πολὺ τοῦ στοιχείου τούτου τὸ θαῦμα, καὶ οὐκ ἂν τις κατ' ἀξίαν ἅπαντα εἰπεῖν δυνηθεῖη. Ταῦτα δὲ λέγω, καὶ ἐπαίρω τῷ λόγῳ τὸ στοιχεῖον, ἵνα μὴ μέχρι τούτου σιῆς, ἀγαπητέ, ἀλλ' ἐντιεῦθεν ἀναδράμης, καὶ ἐπὶ τὸν τοῦ στοιχείου δημιουργὸν τὸ θαῦμα μεταγάγης. Ὅσῳ γὰρ ἂν μέγα δειχθῇ τὸ στοιχεῖον, τοσοῦτω πολὺ τοῦ δημιουργοῦ τὸ θαῦμα δείκνυται.

5. Ἄλλ' οἱ Ἑλλήνων παῖδες θαυμάσαντες καὶ ἐκπλαγέντες τὸ στοιχεῖον, οὐκ ἠδυνήθησαν διαβλέψαι, καὶ τὸν παραγωγόντα ἀνυμνήσαι, ἀλλ' ἐναπέμειναν τῷ στοιχείῳ, καὶ τοῦτο ἐθεοποίησαν διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησι, «Καὶ ἐσεβάσθησαν, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα». Τί γὰρ ἂν αὐτῶν ἀνοητότερον γένοιτ' ἂν, μὴ δυνηθέντων ἐκ τοῦ δημιουργήματος τὸν δημιουργὸν καταμαθεῖν, ἀλλὰ τοσοῦτην πλάνην πλανηθέντων, ὡς τὸ κτίσμα καὶ τὸ ποίημα εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν τῷ δημιουργῷ ἀναγαγεῖν; Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή προειδυῖα τὸ πρὸς πλάνην τῶν ραθύμων ἐπιρροπές, μετὰ τρεῖς ἡμέρας διδάσκει ἡμᾶς τούτου τοῦ στοιχείου τὴν δημιουργίαν γεγενῆσθαι, μετὰ τὸ πάντα τὰ σπέρματα ἀπὸ τῆς γῆς ἀναδοθῆναι, μετὰ τὸ ἀπολαβεῖν τὴν

6. Ψαλμ. 18, 6-7.

7. Ρωμ. 1, 25.

ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν θάλαμον του καὶ μὲ ἰσχυρὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος τρέχει μὲ χαρὰν τὴν πορείαν του ἢ ἐκκίνησίς του ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ διαδρομὴ του τελειώνει εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον»⁶. Βλέπεις πῶς μᾶς ἐπαρουσίασε συγκεκαλυμμένα καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν ταχύτητα τῆς ἐνεργείας του; [Διότι μὲ τὸ νὰ εἶπῃ, «Ἡ ἐκκίνησίς του ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρον τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ διαδρομὴ του τελειώνει εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον», μᾶς ἐδήλωσε, πῶς μέσα εἰς μίαν χρονικὴν στιγμὴν διατρέχει ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐκπέμπει ἀπὸ τὴν μίαν ἄκρην εἰς τὴν ἄλλην τὰς ἀκτῖνας του, παρέχων τὴν μεγάλην του ὠφέλειαν. Διότι ὄχι μόνον θερμαίνει, ἀλλὰ καὶ ξηραίνει ἢ καὶ ὄχι μόνον ξηραίνει, ἀλλὰ καὶ καίει καὶ μᾶς παρέχει πολλὰς καὶ διαφόρους ὠφελείας, καὶ εἶναι μέγας ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὸ στοιχεῖον αὐτὸ καὶ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ τὰ εἶπῃ ὅλα ἐπαξίως.] Λέγω δὲ αὐτά, καὶ τονίζω εἰς τὸν λόγον μου τὸ στοιχεῖον αὐτό, διὰ νὰ μὴ σταματήσῃς μέχρι τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀγαπητέ, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ κατευθύνεσαι πρὸς τὰ ἄνω καὶ νὰ μεταφέρῃς τὸν θαυμασμὸν σου ἀπὸ τὸ στοιχεῖον εἰς τὸν δημιουργόν. Διότι ὅσον μέγα θὰ φανῇ τὸ στοιχεῖον, τόσον πολὺ ἀποδεικνύεται τὸ θαῦμα τοῦ δημιουργοῦ.

[5. Ἀλλὰ οἱ ἐθνικοί, οἱ ὁποῖοι ἐθαύμασαν καὶ ἐξεπλάγησαν ἀπὸ τὸ στοιχεῖον, δὲν ἠμπούρεσαν νὰ διαβλέψουν, καὶ νὰ ὑμνήσουν τὸν δημιουργόν, ἀλλὰ παρέμειναν εἰς τὸ στοιχεῖον καὶ ἐθεοποίησαν αὐτό. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, «Καὶ ἀπέδωσαν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν λατρείαν των εἰς τὰ δημιουργήματα παρὰ εἰς τὸν δημιουργόν»⁷.] Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ περισσότερο ἀνόητον ἀπὸ αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠμπούρεσαν νὰ γνωρίσουν ἀπὸ τὸ δημιούργημα τὸν δημιουργόν, ἀλλὰ οἱ ὁποῖοι ἐπλανήθησαν τόσον πολὺ, ὥστε νὰ ἀνυψώσουν τὸ κτίσμα καὶ τὸ δημιούργημα εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν μὲ τὸν δημιουργόν; Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ἡ Ἁγία Γραφή, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ἀπὸ πρὶν τὴν ροπὴν πρὸς τὴν πλάνην ἐκείνων ποὺ εἶναι ἀδιάφοροι, ὕστερα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας μᾶς διδάσκει ὅτι ἐγένεεν ἡ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ στοιχείου, ὕστερα ἀπὸ τὴν βλάστησιν

γῆν τὸν οἰκεῖον κόσμον· ἵνα μηδενὶ ἐξῆ τῶν μετὰ ταῦτα
 λέγειν, ὅτι ἄνευ τῆς τούτου ἐνεργείας, οὐκ ἂν ἐτελεσφορήθη
 τὰ ἀπὸ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο δείκνυσί σοι πρὸς τῆς τούτου
 δημιουργίας ἅπαντα πεπληρωμένα, ἵνα μὴ τούτῳ ἐπιγράφῃς
 5 τῶν καρπῶν τὴν τελεσφόρησιν, ἀλλὰ τῷ τῶν ἀπάντων δη-
 μιουργῷ, τῷ ἐξ ἀρχῆς εἰπόντι· «Βλαστησάτω ἡ γῆ βοιάνην
 χόρτου». Εἰ δὲ λέγοιεν, ὅτι συντελεῖ τι καὶ τοῦ ἡλίου ἡ χρεία
 πρὸς τοὺς καρποὺς πεπαίνεσθαι, οὐδὲ ἐγὼ ἀντιλέγω. Ὡσπερ
 γὰρ καὶ τὸν γηπόνον λέγων συνεργεῖν πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐρ-
 10 γασίαν, οὐ τῷ γηπόνῳ τὸ πᾶν λογίζομαι, ἀλλὰ κἂν μυριάκις
 ὁ γηπόνος τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείξῃται, εἰ μὴ ὁ τῷ οἰκεῖῳ
 προσιάγματι ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν διεγείρας πρὸς τὴν τῶν καρ-
 πῶν αὐτὴν γένεσιν κινήσῃ θουλήθῃ, οὐδὲν ὄφελος τῶν πολ-
 λῶν καμάτων· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον φημί, ὅτι κἂν μετὰ τοῦ
 15 γηπόνου καὶ ἡ τοῦ ἡλίου συνέργεια συμβάληται, καὶ ἡ τῆς
 σελήνης, καὶ ἡ τῶν ἀέρων εὐκρασία, οὐδὲ οὕτως ἔσται τι
 πλεον, μὴ τῆς ἄνωθεν δεξιᾶς συναφαισθημένης· ἐκείνης δὲ
 τῆς κραταιᾶς χειρὸς θουλομένης, καὶ ἡ παρὰ τῶν οἰκειῶν
 ἐνέργεια τὰ μέγιστα συμβαλεῖται. Ταῦτα μετὰ ἀκριθείας κα-
 20 τέχοντες ἐπιστοιμίζετε τοὺς ἔτι πλανᾶσθαι θουλομένους, καὶ
 μὴ συγχωρεῖτε τὸ τοῦ δημιουργοῦ σέβας τοῖς κτίσμασιν ἀπο-
 νέμειν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή οὐ μόνον τὸ κάλλος
 αὐτοῦ ἡμῖν δείκνυσιν, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν χρείαν, διὰ
 τοῦ εἰπεῖν, «Ὡς τυμφίος», καὶ «Ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας
 25 δραμεῖν ὄδον», ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσθενὲς καὶ οὐδαμινόν. Ἄκου-
 σον γὰρ τί φησιν ἀλλαχοῦ· «Τί φωτεινότερον ἡλίου; καὶ
 τοῦτο ἐκλείπει». Μὴ σε ἀπαιάτω, φησίν, ἡ θεὰ· ἔαν γὰρ
 θουλήθῃ ὁ δημιουργήσας προσιάξαι, ὡς οὐδὲ γεγονῶς ἀφί-
 πταιται. Ταῦτα εἰ συνείδον Ἑλλήνων παῖδες, οὐκ ἂν ισοσά-
 30 τῃν πλάνην ἐπλανήθησαν, ἀλλ' εἶδον ἂν καλῶς, ὅτι προσήκει

8. Γεν. 1, 11.

9. Σοφ. Σειρ. 17, 31.

ἐκ τῆς γῆς ὄλων τῶν φυτῶν, ἀφοῦ ἔλαβε ἡ γῆ τὸν ἰδικόν της διάκοσμον· διὰ νὰ μὴ ἠμπορέσῃ κανεὶς ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ λέγῃ, ὅτι χωρὶς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἡλίου, δὲν θὰ ἔφεραν καρπὸν τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα τῆς γῆς. Δι' αὐτὸ σοῦ φανερῶνει ὅλα τέλεια πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ ἀποδίδῃς τὴν ὠριμότητα τῶν καρπῶν εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ εἰς τὸν δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἶπεν· «Ἄς βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρόν»⁸. Ἐὰν ὁμως θὰ ἔλεγαν, ὅτι συντελεῖ κάπως καὶ ἡ ὠφέλεια τοῦ ἡλίου διὰ νὰ ὠριμάζουν οἱ καρποί, οὔτε ἐγὼ ἀντιλέγω. Διότι ὅπως, ὅταν λέγω, ὅτι καὶ ὁ γεωργὸς βοηθεῖ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, δὲν λογαριάζω τὸ πᾶν εἰς τὸν γεωργόν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιδείξῃ πολλὰς φορές ὁ γεωργὸς τὰς ἰκανότητάς του, ἐὰν δὲν θελήσῃ ἐκεῖνος, ποῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ τὴν ἰδικὴν του ἐντολὴν ἐδημιούργησεν αὐτὴν, νὰ τὴν κινήσῃ πρὸς τὴν παραγωγὴν τῶν καρπῶν, δὲν προκύπτει κανένα κέρδος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μόχθους. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον λέγω, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη μαζὶ μὲ τὸν γεωργὸν συμβάλῃ καὶ ἡ ἐπενέργεια τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ οἱ εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι, οὔτε ἔτσι θὰ προκύψῃ μεγαλύτερον κέρδος, ἐὰν δὲν συντρέχῃ τὸ χεῖρι τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δὲ ἐκεῖνο τὸ ἰσχυρὸν χεῖρι θέλῃ, καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν στοιχείων θὰ βοηθήσῃ πάρα πολὺ. Γνωρίζοντες μὲ ἀκρίβειαν αὐτὰ, ἀποστομώνετε ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ πλανῶνται (ἀκόμη, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπετε τὸν σεβασμὸν τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν ἀπονέμουν εἰς τὰ δημιουργήματα). Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς δεικνύει ὄχι μόνον τὸ κάλλος αὐτοῦ καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠφέλειαν, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ὡς νυμφίος», καὶ «Ὡς ἰσχυρὸς ἄνδρας χαίρεται ποῦ τρέχει τὴν πορείαν του», ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν μηδαμινότητα τοῦ ἡλίου. Διότι ἄκουσε τί λέγει ἄλλοῦ· «Ποῖον ἄλλο πρᾶγμα εἶναι φωτεινότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον; καὶ αὐτὸ χάνεται, ὅταν δύῃ»⁹. Μὴ σὲ ἐξαπατᾶ, λέγει, τὸ θέαμα, διότι ἐὰν θελήσῃ ὁ δημιουργὸς νὰ προστάξῃ, ἐξαφανίζεται ὡσὰν νὰ μὴ εἶχεν ὑπάρξει ποτέ. Αὐτὰ ἐὰν ἐγνώριζαν οἱ ἐθνικοί, δὲν θὰ ἐπλανῶντο τόσον πολὺ, ἀλλὰ

γῆν τὸν οἰκεῖον κόσμον· ἵνα μηδενὶ ἐξῆ τῶν μετὰ ταῦτα
 λέγειν, ὅτι ἄνευ τῆς τούτου ἐνεργείας, οὐκ ἂν ἐτελεσφορήθη
 τὰ ἀπὸ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο δείκνυσί σοι πρὸς τῆς τούτου
 δημιουργίας ἅπαντα πεπληρωμένα, ἵνα μὴ τούτω ἐπιγράψῃς
 5 τῶν καρπῶν τὴν τελεσφόρησιν, ἀλλὰ τῶ τῶν ἀπάντων δη-
 μιουργῶ, τῶ ἐξ ἀρχῆς εἰπόντι· «Βλασησάτω ἡ γῆ βοιάνην
 χόριον». Εἶ δὲ λέγοιεν, ὅτι συντελεῖ τι καὶ τοῦ ἡλίου ἡ χρεία
 πρὸς τοὺς καρποὺς πεπαίνεσθαι, οὐδὲ ἐγὼ ἀντιλέγω. Ὡσπερ
 γὰρ καὶ τὸν γηπόνον λέγων συνεργεῖν πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐρ-
 10 γασίαν, οὐ τῶ γηπόνῳ τὸ πᾶν λογίζομαι, ἀλλὰ καὶ μυριάσις
 ὁ γηπόνος τὰ παρ' ἐαυτοῦ ἐπιδείξεται, εἰ μὴ ὁ τῶ οἰκεῖῳ
 προσιάγματι ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν διεγείρας πρὸς τὴν τῶν καρ-
 πῶν αὐτὴν γένεσιν κινήσαι βουλήθη, οὐδὲν ὄφελος τῶν πολ-
 λῶν καμάτων· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον φημί, ὅτι καὶ μετὰ τοῦ
 15 γηπόνου καὶ ἡ τοῦ ἡλίου συνέργεια συμβάληται, καὶ ἡ τῆς
 σελήνης, καὶ ἡ τῶν ἀέρων εὐκρασία, οὐδὲ οὕτως ἔσται τι
 πλέον, μὴ τῆς ἄνωθεν δεξιᾶς συνεργαπιουμένης· ἐκείνης δὲ
 τῆς κριταιᾶς χειρὸς βουλομένης, καὶ ἡ παρὰ τῶν στοιχείων
 ἐνέργεια τὰ μέγιστα συμβαλεῖται. Ταῦτα μετὰ ἀκριθείας κα-
 20 τέχοντες ἐπισιομίζετε τοὺς ἔτι πλανᾶσθαι βουλομένους, καὶ
 μὴ συγχωρεῖτε τὸ τοῦ δημιουργοῦ σέβας τοῖς κίσμασιν ἀπο-
 νέμειν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή οὐ μόνον τὸ κάλλος
 αὐτοῦ ἡμῖν δείκνυσιν, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν χρείαν, διὰ
 τοῦ εἰπεῖν, «Ὡς τυμφίος», καὶ «Ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας
 25 δραμεῖν ὄδῳ», ἀλλὰ καὶ τὸ ἀσθενὲς καὶ οὐδαιμνόν. Ἄκου-
 σον γὰρ τί φησιν ἀλλαχοῦ· «Τί φωτεινότερον ἡλίου; καὶ
 τοῦτο ἐκλείπει». Μὴ σε ἀπαιάτω, φησὶν, ἡ θεὰ· ἐὰν γὰρ
 βουλήθη ὁ δημιουργήσας προσιάξει, ὡς οὐδὲ γεγωνὸς ἀφί-
 πταιται. Ταῦτα εἰ συνεῖδον Ἑλλήνων παῖδες, οὐκ ἂν ισοσά-
 30 την πλάνην ἐπλανήθησαν, ἀλλ' εἶδον ἂν καλῶς, ὅτι προσήκει

8. Γεν. 1, 11.

9. Σοφ. Σειρ. 17, 31.

ἐκ τῆς γῆς ὄλων τῶν φυτῶν, ἀφοῦ ἔλαβε ἡ γῆ τὸν ἰδικόν της διάκοσμον· διὰ νὰ μὴ ἠμπορέσῃ κανεὶς ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ λέγῃ, ὅτι χωρὶς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἡλίου, δὲν θὰ ἔφεραν καρπὸν τὰ φυτὰ καὶ τὰ δένδρα τῆς γῆς. Δι' αὐτὸ σοῦ φανερῶνει ὅλα τέλεια πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ ἀποδίδῃς τὴν ὠριμότητα τῶν καρπῶν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ εἰς τὸν δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἶπεν· «Ἄς βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρόν»⁸. Ἐὰν ὅμως θὰ ἔλεγαν, ὅτι συντελεῖ κάπως καὶ ἡ ὠφέλεια τοῦ ἡλίου διὰ νὰ ὠριμάζουν οἱ καρποί, οὔτε ἐγὼ ἀντιλέγω. Διότι ὅπως, ὅταν λέγω, ὅτι καὶ ὁ γεωργὸς βοηθεῖ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, δὲν λογαριάζω τὸ πᾶν εἰς τὸν γεωργόν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιδείξῃ πολλὰς φορές ὁ γεωργὸς τὰς ἰκανότητάς του, ἐὰν δὲν θελήσῃ ἐκεῖνος, πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ τὴν ἰδικὴν του ἐντολὴν ἐδημιούργησεν αὐτήν, νὰ τὴν κινήσῃ πρὸς τὴν παραγωγὴν τῶν καρπῶν, δὲν προκύπτει κανένα κέρδος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μόχθους. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον λέγω, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη μαζὶ μὲ τὸν γεωργὸν συμβάλη καὶ ἡ ἐπενέργεια τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ οἱ εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι, οὔτε ἔτσι θὰ προκύψῃ μεγαλύτερον κέρδος, ἐὰν δὲν συντρέχῃ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δὲ ἐκεῖνο τὸ ἰσχυρὸν χέρι θέλῃ, καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν στοιχείων θὰ βοηθήσῃ πάρα πολύ. Γνωρίζοντες μὲ ἀκρίβειαν αὐτὰ, ἀποστομώνετε ἐκείνους πού θέλουν νὰ πλανῶνται (ἀκόμη, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπετε τὸν σεβασμὸν τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν ἀπονέμουν εἰς τὰ δημιουργήματα). Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς δεικνύει ὄχι μόνον τὸ κάλλος αὐτοῦ καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠφέλειαν, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ὡς νυμφίος», καὶ «Ὡς ἰσχυρὸς ἄνδρας χαίρεται πού τρέχει τὴν πορείαν του», ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν μηδαμινότητα τοῦ ἡλίου. Διότι ἄκουσε τί λέγει ἄλλοῦ· «Ποῖον ἄλλο πρᾶγμα εἶναι φωτεινότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον; καὶ αὐτὸ χάνεται, ὅταν δύῃ»⁹. Μὴ σὲ ἔξαπατᾶ, λέγει, τὸ θέαμα, διότι ἐὰν θελήσῃ ὁ δημιουργὸς νὰ προστάξῃ, ἔξαφανίζεται ὡσάν νὰ μὴ εἶχεν ὑπάρξει ποτέ. Αὐτὰ ἐὰν ἐγνώριζαν οἱ ἐθνικοί, δὲν θὰ ἐπλανῶντο τόσον πολύ, ἀλλὰ

- ἐκ τῆς τῶν δημιουργημάτων θεωρίας ἐπὶ τὸν δημιουργὸν ἀναδραμεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ τῇ τειάρτη ἡμέρᾳ αὐτὸν ἐδημιούργησεν, ἵνα μὴ νομίσης τοῦτον συνιστᾶν τὴν ἡμέραν. Ὁ γὰρ ἐπὶ τῶν σπερμάτων εἶπομεν, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς ἡμέρας ἐ-
- 5** ροῦμεν, ὅτι ἐγένοντο μὲν τρεῖς ἡμέραι πρὸ τῆς τούτου δημιουργίας. Ἐβουλήθη δὲ ὁ Δεσπότης καὶ διὰ τοῦ στοιχείου τούτου φαιδρότερον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐργάσασθαι· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐλάτινος φωσιτήρος εἶπομεν ἄν, τῆς σελήνης λέγω ἐπὶ τοῦ ἐλάτινος φωσιτήρος εἶπομεν ἄν, τῆς σελήνης λέγω
- 10** γεγόνασι γὰρ τρεῖς νύκτες πρὸ τῆς ταύτης δημιουργίας. Ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὴ παραχθεῖσα τὴν παρ' ἑαυτῆς εἰσφέρει χρεῖαν, διασκεδάζουσα τῆς νυκτὸς τὸ σκότιος, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν τὰ αὐτὰ τῷ ἡλίῳ συντελοῦσα πρὸς τὰ ἄλλα πάντα. Ὁ μὲν γὰρ ἀφώρισται «Εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας», ἡ δὲ «Εἰς
- 15** ἀρχὰς τῆς νυκτὸς». Τί ἐσιν, «Εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας», καί, «Εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς»; Τὴν ἐξουσίαν, φησὶν, ἔλαβεν ὁ μὲν τῆς ἡμέρας, ἡ δὲ τῆς νυκτὸς, ἵν' ὁ μὲν φαιδρότεραν αὐτὴν ἀπεργάζηται διὰ τῶν οἰκείων ἀκτίνων, ἡ δὲ διασκεδάζη τὸ σκότιος, καὶ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ φωτὸς οἰ-
- 20** κείου παρέχη μείν' εὐκολίας κεχρηῆσθαι τοῖς οἰκείοις ἐπιτηδεύμασι. Τότε γὰρ καὶ ὁδοιπὸρος θαρρῶν τῆς ὁδοιπορίας ἄπιεται, καὶ ναύτης καθέλκει τὸ πλοῖον, καὶ τὰ πελάγη διαπερᾷ, καὶ ἕκαστος δὲ τῶν τὰ ἐπιτηδεύματα μειόντων, μετὰ πολλῆς τῆς ἀδείας τὰ τῆς οἰκείας ἐπισιτήμης μεταχει-
- 25** ρίζει. Εἶτα ἐπειδὴ ἐδίδαξεν ἡμᾶς τῶν φωσιτήρων τούτων τὴν χρεῖαν, φησί· «Καὶ τοὺς ἀσιέρας· καὶ ἔθειο αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐν τῷ σιερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς, καὶ διαχωρίζειν ἀναμέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀναμέσον τοῦ σκότους».
- 30** 6. Ἐννόει καὶ τούτων πόσῃν ἡμῖν τὴν χρεῖαν ἐδήλωσεν, «Ἐθειο», φησὶν, «αὐτοὺς ἐν τῷ σιερεώματι τοῦ οὐρανοῦ». Τί ἐσιν, «Ἐθειο»; Ὡς ἂν εἴποι τις, ἔπηξεν; Μὴ γένοιτο· ὁρῶμεν γὰρ αὐτοὺς πολλάκις ἐν μιᾷ καιροῦ ὁπῇ πολὺ διά-

θὰ ἔβλεπαν καλά, ὅτι πρέπει ἀπὸ τὴν παρατήρησιν τῶν δημιουργημάτων νὰ ἀνατρέχουν πρὸς τὸν δημιουργόν. Δι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐδημιούργησε τὸν ἥλιον, διὰ νὰ μὴ θεωρήσης, ὅτι αὐτὸς συγκροτεῖ τὴν ἡμέραν. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποῦ εἶπαμεν εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν σπόρων, θὰ εἰποῦμεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἡμέρας, ὅτι ἐπέρασαν μὲν τρεῖς ἡμέραι πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ. Ἡθέλησε δὲ ὁ Κύριος νὰ κάμη λαμπρότερον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας καὶ μὲ τὸ στοιχεῖον αὐτό] τὸ ἴδιον θὰ ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τὸν μικρότερον φωστῆρα, ἐννοῶ τὴν σελήνην, διότι ὑπῆρξαν τρεῖς νύκτες πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτῆς. Ἄλλ' ὁμῶς καὶ αὐτή, ἀφ' ὅτου ἐδημιουργήθη, προσφέρει τὴν ἰδικήν της ὠφέλειαν, διαλύουσα τὸ σκοτάδι τῆς νύκτας καὶ σχεδὸν τὸ ἴδιον μὲ τὸν ἥλιον συντελοῦσα πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα.] Διότι ὁ μὲν ἥλιος ἔχει ὀρισθῆ «διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν ἡμέραν», ἡ δὲ σελήνη «διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν νύκτα». Τί σημαίνει, «Νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν ἡμέραν», καί, «Νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν νύκτα»; Τὴν ἐξουσίαν, λέγει, ἔλαβε ὁ μὲν τῆς ἡμέρας, ἡ δὲ τῆς νύκτας, ὥστε ὁ μὲν νὰ κάνῃ τὴν ἡμέραν λαμπροτέραν μὲ τὰς ἰδικὰς του ἀκτῖνας, ἡ δὲ νὰ διαλύῃ τὸ σκοτάδι καὶ μὲ τὸ ἰδικόν της φῶς νὰ ἐπιτρέπη εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐκτελοῦν μὲ εὐκολίαν τὰς ἐργασίας των. Διότι τότε καὶ ὁ ὀδοιπόρος μὲ θάρρος ἀρχίζει τὴν πορείαν του, καὶ ὁ ναύτης καθέλκει τὸ πλοῖον καὶ διασχίζει τὰ πελάγη καὶ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ κάποιο ἐπάγγελμα, χωρὶς φόβον μεταχειρίζεται τὴν τέχνην του. Ἐπειτα ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε τὴν ὠφέλειαν τῶν φωστήρων αὐτῶν λέγει «Καὶ ἐδημιούργησεν καὶ τοὺς ἀστέρας. Ἔθεσε δὲ αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς τὸν οὐράνιον θόλον, διὰ νὰ φωτίζουν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διὰ νὰ εἶναι κυρίαρχοι τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύκτας καὶ διὰ νὰ διαχωρίζουν τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι».

6. Σκέψου πόσῃν χρησιμότητα ἔχουν αὐτὰ ποῦ μᾶς ἐφανέρωσε. «Ἔθεσε, λέγει, αὐτοὺς εἰς τὸν οὐράνιον θόλον». Τί σημαίνει, «ἔθεσε»; Ὅπως ἂν θὰ ἔλεγε κανεὶς, ἐκάρφωσεν; Ὅχι, δὲν σημαίνει κάτι τέτοιο. Διότι βλέπο-

σιγμα διατρέχοντας, καὶ οὐδέποτε ἐν ἐνὶ τόπῳ ἰσταμένους,
 ἀλλὰ τὸν οἰκεῖον δρόμον ἀποπληροῦντας, ὃν τρέχειν ἐτάχθη-
 σαν παρὰ τοῦ Δεσπότου. Τί οὖν ἐστὶ τό, «Ἐθειο»; Ἀντί
 τοῦ, προσέταξεν αὐτοὺς εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ. Καὶ γὰρ ἐστὶν
 5 ἰδεῖν προϊούσαν τὴν Γραφήν, καὶ ἀλλαχοῦ λέγουσαν, ὅτι «Ἐ-
 θειο τὸν Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ», οὐκ ἐπειδὴ ἐνέπηξεν
 αὐτὸν τῷ παραδείσῳ, ἀλλ' ὅτι προσέταξεν αὐτὸν εἶναι ἐν
 τῷ παραδείσῳ. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ περὶ τῶν ἀστέρων
 εἴπομεν ἄν, ὅτι προσέταξεν αὐτοὺς ἐν τῷ σιερεώματι τοῦ
 10 οὐρανοῦ ὄντας, τὸ οἰκεῖον φῶς ἐκπέμπειν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐν-
 νόησον γὰρ μοι, ἀγαπητέ, ποίων λειμώνων καὶ παραδείσων
 οὐκ ἂν εἶη τερπνότερον ἰδεῖν ἐν μέσῃ τῇ νυκτὶ τὸν οὐρανὸν
 καιησιερωμένον, καὶ καθάπερ τιὸν ἄνθεσι τῇ διαφορᾷ τῶν
 ἄστρον καλλωπιζόμενον, καὶ πολὺ τὸ φῶς εἰς τὴν γῆν
 15 αὐτοὺς καιαπέμποντας; Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἐτάχθησαν, ὥστε
 φαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυ-
 κτός, ὃ καθολικῶς καὶ περὶ τῶν μεγάλων φωσιτήρων εἴρηται,
 Ἐπειδὴ γὰρ τῶν δύο φωσιτήρων ἡμᾶς ἐδίδαξε τὴν δημιουρ-
 γίαν, καὶ τῶν ἄστρον, περὶ πάντων κοινῇ λέγων φησί·
 20 «Καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, καὶ διαχωρίζειν
 ἀναμέσον τοῦ φωτός, καὶ ἀναμέσον τοῦ σκότους». Ὡσπερ
 γὰρ οὐκ ἔστιν ἢν ἡμέρα ἰδεῖν ἀστέρων ἐν τῷ οὐρανῷ δια-
 τρέχοντας (τὸ γὰρ τοῦ ἡλίου φῶς τῇ πολλῇ φαιδρότητι ἀπο-
 κρύπτει ἐκείνων τὴν χρείαν), οὕτως οὐδὲ ἥλιος ἐν νυκτὶ
 25 ἂν φανείη ποτέ, ἀρκούσης τῆς σελήνης ἐπὶ τῷ οἰκείῳ φω-
 τὶ καιαυγάσαι τῆς νυκτός τὸ ζοφῶδες· ἀλλ' ἕκαστον τῶν
 στοιχείων τοῖς οἰκείοις ὄροις ἐμμένον οὐδέποτε ὑπερβαί-
 νει τὸ οἰκεῖον μέτρον, ἀλλὰ τὴν διάταξιν τοῦ Δεσπότου φυ-
 λάττον, τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν πληροῖ. Τίς ἂν εἴποι τὰ ἄλλα
 30 πάντα, ὅσα συντελεῖ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἢ τῶν

μεν αὐτοὺς πολλὰς φορὰς νὰ διατρέχουν εἰς μίαν χρονικὴν στιγμὴν πολὺ διάστημα καὶ ποτὲ νὰ μὴ στέκωνται εἰς μίον θέσιν, ἀλλὰ νὰ ἐκτελοῦν τὴν καθωρισμένην πορείαν, τὴν ὁποίαν ὤρισεν εἰς αὐτοὺς νὰ τρέχουν ὁ δημιουργός. Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ, «ἔθεσε»; Ἀντὶ τοῦ, ἐπρόσταξεν αὐτοὺς νὰ εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ πράγματι εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν, καθὼς συνεχίζει ἡ Γραφή, καὶ ἄλλοῦ νὰ λέγη, ὅτι «Ἔθεσε τὸν Ἀδὰμ μέσα εἰς τὸν παράδεισον»¹⁰, ὅχι ἐπειδὴ ἐκάρφωσεν αὐτὸν εἰς τὸν παράδεισον, ἀλλὰ διότι ἐπρόσταξεν αὐτὸν νὰ εὐρίσκεται μέσα εἰς τὸν παράδεισον. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ διὰ τὰ ἀστέρια θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅτι ἐπρόσταξεν αὐτά, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὸν οὐράνιον θόλον, νὰ ἐκπέμπουν τὸ φῶς των εἰς τὴν γῆν. Διότι σκέψου, ἀγαπητέ, δὲν θὰ ἦτο περισσότερο εὐχάριστον ἀπὸ ὅλα τὰ λειβάδια καὶ τοὺς παραδείσους νὰ ἰδῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νύκτας τὸν οὐρανὸν νὰ εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἄστρα καὶ στολισμένος μετὰ τὴν ποικιλίαν αὐτῶν ὡσάν μετὰ ἄνθη, καὶ νὰ ἐκπέμπουν αὐτὰ πολὺ φῶς εἰς τὴν γῆν; [Ἐξ ἄλλου καὶ δι' αὐτὸ ὠρίσθησαν, διὰ νὰ ρίπτουν φῶς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ νὰ ἐξουσιάζουν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, πρᾶγμα ποῦ γενικῶς ἔχει λεχθῆ καὶ διὰ τοὺς μεγάλους φωστήρας.] Ἀφοῦ λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε τὴν δημιουργίαν τῶν δύο φωστήρων καὶ τῶν ἄστρων, ὁμιλῶν δι' ὅλα γενικῶς λέγει «Καὶ νὰ εἶναι κυρίαρχοι τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύκτας, καὶ νὰ διαχωρίζουν τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι». Διότι ὅπως δὲν εἶναι δυνατόν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας νὰ ἰδοῦμεν τὰ ἀστέρια νὰ διατρέχουν εἰς τὸν οὐρανόν (διότι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου μετὰ τὴν πολλὴν του λαμπρότητα ἀποκρύπτει τὴν λάμψιν ἐκείνων), ἔτσι οὔτε θὰ φανῆ ποτὲ ὁ ἥλιος κατὰ τὴν νύκτα, ἐπειδὴ εἶναι ἀρκετὴ ἡ σελήνη μετὰ τὸ ἰδικόν της φῶς νὰ φωτίζῃ τὸ σκοτάδι τῆς νύκτας. [Ἀλλὰ κάθε στοιχεῖον, παραμένον εἰς τὰ ὅριά του, ποτὲ δὲν ὑπερβαίνει τὸ ἰδικόν του μέτρον, ἀλλὰ διαφυλάσσει τὴν τάξιν τοῦ Κυρίου, ἐκπληρώνει τὴν ἀποστολὴν του.] Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα παρέχει πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἢ χρησιμότης τῶν φωστή-

φωσιήρων τούτων καὶ τῶν ἀστέρων χρεία; «Ἔσιωσαν γάρ»,
 φησὶν, «εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιρούς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ
 εἰς ἔνιαυτούς». Τί ἐστίν, «Εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιρούς, καὶ
 εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἔνιαυτούς»; Διδάξαι ἡμᾶς θούλεται ἡ
 5 θεία Γραφή, ὅτι ὁ τούτων δρόμος τὴν γνῶσιν ἡμῖν χαρίζεται
 τῶν καιρῶν, καὶ τῆς τῶν τροπῶν ἐναλλαγῆς, τῶν ἡμερῶν
 τὸν ἀριθμὸν, τοῦ ἔνιαυτοῦ τὸν δρόμον, καὶ ἐκ τούτων θυγά-
 μεθα διαγινώσκειν ἅπαντα. Καὶ γὰρ ὁ κυβερνήτης πρὸς
 τὸν τούτων δρόμον ὁρῶν, καὶ ἀτενίζων εἰς τὸν οὐρανόν,
 10 καὶ μετὰ ἀκριθείας ἅπαντα καταμανθάνων, τότε τῆς ναυτι-
 λίας ἄπειται, καὶ πελάγη διαπερᾶ, καὶ πολλάκις ζοφερωτά-
 τῆς οὔσης τῆς νυκτός, ἀπὸ τῆς τῶν ἀστέρων θεωρίας ἠδυνήθη
 τὸ σκάφος ἰθῦναι, καὶ διὰ τῆς οἰκείας τέχνης τὴν σωτηρίαν
 τοῖς ἐμπλέουσι χαρίσασθαι. Καὶ ὁ γηπόνος δὲ ἐντεῦθεν κα-
 15 ταμανθῶν οἶδε, πότε μὲν προσήκει τὰ σπέρματα καταβαλεῖν,
 πότε δὲ τὴν γῆν ἀναμοχλεῦσαι, καὶ ἄροτρον ἐλκύσαι, καὶ
 πότε τὴν δρεπάνην ἀκονῆσαι, καὶ τὸν ἄμητον τῶν οπερμά-
 των ἐργάσασθαι. Καὶ εἰς τὴν τοῦ βίου οὐσίαν οὐκ ὀλίγα
 ἡμῖν συμβάλλεται ἢ τῶν χρόνων εἴδησις, ὁ τῶν ἡμερῶν
 20 ἀριθμὸς, ὁ τοῦ ἔνιαυτοῦ κύκλος· καὶ πολλὰ ἂν τις εὔροι
 πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην οὐσίαν ὑπὸ τούτων τῶν δημιουργη-
 μάτων συντελούμενα, ἅπερ οὐκ ἂν δυνηθείη τις μετὰ ἀκρι-
 θείας ἅπαντα εἰπεῖν· διὸ χρὴ ἐκ τῶν ὀλίγων στοχασαμένους
 εἰδέναί, ὅση τούτων ἐστὶν ἡ χρεία, καὶ θαυμάσαντας τὰ δη-
 25 μιουργήματα, προσκυνεῖν τὸν τούτων δημιουργόν, καὶ ἀνυ-
 μνεῖν καὶ ἐκπλήττεσθαι τὴν ἄφαιον φιλανθρωπίαν, ἣν περὶ
 τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ἐπεδείξατο, δι' οὐδὲν ἕτερόν ταῦτα
 ἅπαντα παραγαγών, ἀλλ' ἢ διὰ τὸν ἀνθρώπον, ὃν μέλλει μετ'
 οὐ πολὺ, καθάπερ τινὰ βασιλέα καὶ ἄρχοντα, ἐφιστᾶν πᾶσι
 30 τοῖς ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθεῖσι. «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός», φησὶν,
 «ὅτι καλόν». Εἶδες πῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν δείκνυσιν ἡ
 θεία Γραφή ἀρεσκόμενον αὐτὸν τοῖς δημιουργήμασιν, ἵνα πᾶ-
 σαν ἐκκόψη ἀφορμὴν τῶν ἐλισκῆπτειν τολμώντων τοῖς ὑπ'
 αὐτοῦ γεγενημένοις; "Οτι γὰρ τούτου ἕνεκεν καθ' ἕκαστον

ρων αὐτῶν καὶ τῶν ἄστρον; «Ἴσως εἶναι, λέγει, ὡς σημεῖα, ὡς καθωρισμένοι καιροί, ὡς ἡμέραι καὶ ὡς ἔτη». Τί σημαίνει, «Ἴσως σημεῖα, ὡς καθωρισμένοι καιροί, ὡς ἡμέραι καὶ ὡς ἔτη»; [Θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ἡ Ἁγία Γραφή, ὅτι ἡ πορεία αὐτῶν μᾶς χαρίζει τὴν ἐπίγνωσιν τῶν καιρῶν, καὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ἐποχῶν, τῶν ἡμερῶν τὸν ἀριθμὸν, τοῦ ἔτους τὴν πορείαν, καὶ ἀπ' αὐτὰ ἠμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὰ πάντα.] Διότι καὶ ὁ κυβερνήτης πλοίου παρακολουθῶν τὴν πορείαν αὐτῶν καὶ ἀτενίζων εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ γνωρίζων ὅλα μὲ ἀκρίβειαν, τότε ἀρχίζει τὸν πλοῦν καὶ διασχίζει τὰ πελάγη, καὶ ὅταν πολλάκις ἢ νύκτα ἦτο ὑπερβολικὰ σκοτεινὴ, ἠμπόρεσεν ἀπὸ τὴν παρατήρησιν τῶν ἄστρον νὰ κατευθύνῃ τὸ σκάφος καὶ νὰ χαρίσῃ μὲ τὴν ἰδικὴν του τέχνην τὴν σωτηρίαν εἰς τοὺς ταξιδεύοντας μὲ τὸ πλοῖον. Καὶ ὁ γεωργὸς δὲ ἀφοῦ ἔμαθεν, ἀπὸ ἐδῶ γνωρίζει, πότε μὲν πρέπει νὰ σπείρῃ τὸν σπόρον, πότε δὲ νὰ σκαλίσῃ καὶ νὰ ὀργώσῃ τὴν γῆν, καὶ πότε νὰ ἀκονίσῃ τὰ δρεπάνια καὶ πότε νὰ θερίσῃ τοὺς καρπούς. Καὶ εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ζωῆς μᾶς προσφέρει πολλὰ ἢ γνῶσις τῶν ἐποχῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν, ὁ ἐτήσιος κύκλος. Καὶ θὰ ἠμποροῦσε νὰ εὖρη κανεὶς πολλά, ποὺ προσφέρουν τὰ δημιουργήματα αὐτὰ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἠμπορέσῃ μὲ ἀκρίβειαν νὰ ἀναφέρῃ ὅλα. Διὰ τοῦτο πρέπει, ἀφοῦ κρίνωμεν ἀπὸ τὰ ὀλίγα, νὰ γνωρίζωμεν, πόση εἶναι ἡ ὠφέλεια αὐτῶν, καὶ ἀφοῦ θαυμάσωμεν τὰ δημιουργήματα, νὰ προσσκυνοῦμεν τὸν δημιουργὸν αὐτῶν καὶ νὰ ἐξυμνοῦμεν αὐτόν, καὶ νὰ ἐκπλησώμεθα ἀπὸ τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποῖαν ἐπέδειξε διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀφοῦ ἐδημιούργησεν ὅλα αὐτὰ διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον πρόκειται ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον, ὡσάν κάποιον βασιλέα καὶ ἄρχοντα νὰ τοποθετήσῃ ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματά του. «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, λέγει, ὅτι ἦτο καλὸν αὐτό». Εἶδες πῶς κάθε ἡμέραν παρουσιάζει ἡ Ἁγία Γραφή τὸν Θεὸν νὰ εὐχαριστῆται μὲ τὰ δημιουργήματά του, διὰ νὰ ἀποκλείσῃ κάθε ἀφορμὴν ἐκείνων, ποὺ τολμοῦν νὰ κατακρίνουν τὰ δημιουργήματα; Ὅτι

τοῦτο ἐπισημαίνεται ἡ θεία Γραφή, ἐκ τῆς συνεχείας δῆλον
καθέστηκεν. Ἦρκει γὰρ μετὰ πάντα τὰ δημιουργήματα ἅ-
παξ εἰπεῖν, ὅτι πάντα ὅσα ἐποίησε, καλὰ λίαν· ἀλλ' εἰδυῖα
τῆς ἀσθενείας τῶν ἡμετέρων λογισμῶν τὴν ὑπερβολήν, καὶ
5 κατὰ μέρος τοῦτο ποιεῖ, διδάσκουσα ἡμᾶς, ὅτι σοφία τινὲ εὐ-
μηχάνω, καὶ φιλανθρωπία ἀφάτω ἅπαντα παρήχθη. «Καὶ ἐ-
γένετο», φησὶν, «ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τετάρτη».
Ἐπειδὴ γὰρ ἀπήρτισε τὸν τοῦ οὐρανοῦ κόσμον, καλλωπίσας
αὐτὸν τοῖς ἀστροῖς, καὶ τοὺς δύο φωσιῆρας τοὺς μεγάλους
10 παραγαγών, τέλος τῆ ἡμέρα ἐπέθηκε· καὶ φησιν, «Ἐγένετο
ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα τετάρτη». Σκόπει πῶς
καθ' ἐκάστην ἡμέραν οὕτω λέγει, τῆ πυκνότητι τῆς διδασκα-
λίας ἐμπῆξαι τῆ διανοία βουλόμενος τὰ θεῖα δόγματα,

7. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα κατέχοντες ἐγκεκολαμμένα ἡμῶν
15 τῶ πλάτει τῆς καρδίας, πᾶσαν ραθυμίαν ἀποτιναξάμενοι,
τά τε δόγματα κατέχωμεν τὰ ὑγιῆ μετὰ ἀκριθείας, καὶ τοὺς
τῆ Ἑλληνικῆ πλάνη προκαιειλημένους μετὰ πάσης ἐπιει-
κειᾶς διδάσκωμεν μὴ συγχέειν τὴν τάξιν, μηδὲ καταλιπύ-
τας τὸν δημιουργὸν τὰ δημιουργήματα προσκυνεῖν, τὰ διὰ
20 τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν καὶ χρείαν γεγενημένα. Καὶ γὰρ
μυριάκις ἀποπνίγονται Ἕλληνες, λαμπρᾷ τῆ φωνῆ βοῶ,
ὅτι διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν ταῦτα ἅπαντα ἐδημιουργήθη,
ἐπεὶ ἀνευδεῆς ὢν ὁ δημιουργὸς οὐδενὸς τούτων ἐδεῖτο· ἀλλ'
ἵνα τὴν περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίαν ἐπιδείξηται, ταῦτα ἅπαν-
25 τα παρήγαγε, δεικνὺς ὅσου τιμᾶται τὸ τῶν ἀνθρώπων γέ-
νος, καὶ ἵνα ἐκ τούτων ὀδηγούμενοι τὴν προσήκουσαν αὐτῶ
προσκύνησιν ἀναφέρωμεν. Πόσης γὰρ οὐκ ἂν εἶη παρανομίας
προσπιαίνειν τῶ κάλλει τῶν γινομένων, καὶ τούτοις παρακα-
θῆσαι, καὶ μὴ ἀνατείνειν τὸ ὄμμα τῆς διανοίας πρὸς τὸν
30 παραγαγόντα, καὶ πείθεσθαι τῶ μακαρίῳ Παύλῳ λέγοντι·
«Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι
ροσούμενα καθοραῖται»; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Ἰδὼν τὸν οὐ-
ρανὸν θαυμάζεις αὐτοῦ τὸ κάλλος, τῶν ἀστέρων τὴν ποικι-

λοιπὸν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπισημαίνει ἡ Ἁγία Γραφή χωριστὰ κάθε ἓνα δημιούργημα, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν ἐπανάληψιν. Διότι ἦτο ἄρκετὸν ὕστερα ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα νὰ εἰπῆ μίαν μόνον φοράν, ὅτι ὅλα ὅσα ἐδημιούργησεν, ἦσαν πολὺ καλά. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγνώριζε τὴν ὑπερβολικὴν ἀδυναμίαν τῶν ἰδικῶν μας σκέψεων, κάμνει αὐτὸ καὶ ξεχωριστὰ, διδάσκουσα ἡμᾶς, ὅτι ὅλα ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ κάποιαν ἐπινοητικὴν σοφίαν καὶ ἄπειρον φιλανθρωπίαν. «Καὶ ἐγένε, λέγει, θράδου, καὶ ἐγένε πρωί, ἡμέρα τετάρτη». Παρατήρησε πῶς κάθε ἡμέραν ἔτσι λέγει, ἐπειδὴ θέλει μὲ τὴν συχνὴν διδασκαλίαν νὰ βάλῃ τὰς θείας ἀληθείας μέσα εἰς τὴν διάνοιάν μας.

7. Ἔχοντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰ χαραγμένα εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας μας, ἀφοῦ ἀπομακρύνωμεν κάθε ἀδιαφορίαν, ἅς κατέχωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν καὶ ἅς διδάσκωμεν τοὺς προκατειλημμένους εἰς τὴν πλάνην τῶν ἐθνικῶν μὲ κάθε ἐπιείκειαν νὰ μὴ συγχέουν τὴν τάξιν τῆς δημιουργίας, οὔτε ἐγκαταλείψαντες τὸν δημιουργὸν νὰ προσκυνοῦν τὰ δημιουργήματα, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθησαν διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν καὶ ἀνάγκην. Καὶ ἂν ἀκόμη μυρίας φορές ὀργίζονται οἱ ἐθνικοί, μὲ καθαρὰν φωνὴν κραυγάζω, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐπειδὴ ὁ δημιουργὸς, ἀνεκδέχῃς ὢν, δὲν εἶχε τὴν ἀνάγκην κανενὸς ἀπὸ αὐτὰ ἄλλὰ διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὴν ἀγάπην του πρὸς ἡμᾶς, ἐδημιούργησε ὅλα αὐτὰ, ἀποδεικνύων πόσον τιμᾷ τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ διὰ νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρμόζουσαν προσκύνησιν, ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὰ δημιουργήματα. Πόσον λοιπὸν ἀνόητον δὲν θὰ ἦτο νὰ προσκροῦη κανεὶς εἰς τὴν ὀμορφίαν τῶν δημιουργημάτων, καὶ νὰ κάθεται πλησίον αὐτῶν, καὶ νὰ μὴ ὑψώνῃ τὸ βλέμμα τῆς διανοίας πρὸς τὸν δημιουργὸν καὶ νὰ πείθεται εἰς τὸν μακάριον Παῦλον, ποὺ λέγει· «Διότι αἱ μὴ βλεπόμεναι ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ὅτου ἐκτίσθη ὁ κόσμος, βλέπονται καθαρὰ διὰ μέσου τῶν δημιουργημάτων»¹¹; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Ἄφοῦ εἶδες τὸν οὐρανόν, θαυμάζεις τὴν ὀμορφίαν του, τὴν ποικιλίαν τῶν ἄστρον,

λίαν, τῆς φαιδρότητος τὴν ὑπερβολήν; Μὴ σιῆς μέχοι τού-
 του, ἀλλ' ἔκεινόν σου τὴν διάνοιαν εἰς τὸν τούτων δημιουργ-
 γόν· ἐκπλήττει σε πάλιν τοῦ ἡλίου τὸ φῶς, καὶ ὄρων αὐτοῦ
 πολλήν οὔσαν τὴν χροίαν εἰς θαῦμα διεγείρη, καὶ ἐπειδὴν
 5 ἴδης τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ καταυγαζούσας σου τὰς ὄψεις, θαυ-
 μάσεις τοῦ στοιχείου τὸ κάλλος; Ἀλλὰ μηδὲ ἐνταῦθα μέχοι
 τούτου σιῆς· ἀλλ' ἐννόησον, ὅτι εἰς τὸ δημιουργήμα οὕτω θαυ-
 μαστὸν καὶ παράδοξον, καὶ πάντα ἀνθρώπινον νοῦν ὑπερ-
 βοῖνον ποιατὸς ἂν εἶη ὁ τοῦτο λόγῳ μόνῳ καὶ ἐπιτάγματι
 10 παραγωγόν; Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς λογίζου· ἐπειδὴν
 ἴδης αὐτὴν τοῖς ἄνθεσι καλλωπιζομένην, καθάπερ ἱμάτιον
 ποικίλον, ἐφηπλωμένην αὐτῇ πανταχόθεν τὴν βλάστην τὴν
 ἀπὸ τῶν βοιανῶν, μὴ τῇ δυνάμει τῆς γῆς λογίσῃ τὰ ἐξ αὐ-
 τῆς τικτόμενα, μηδὲ τῇ τοῦ ἡλίου συνεργείᾳ, ἢ τῆς σελήνης·
 15 ἀλλ' ἐννόησον εὐγνωμόνως, ὅτι καὶ πρὸ τῆς τούτων δημι-
 ουργίας εἶπε μόνον, «Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοιάνην χόρτου»,
 καὶ παραχοῆμα ἅπαν τῆς γῆς τὸ πρόσωπον ἐφαιδρύνετο.
 Ἐὰν ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν σιζέφωμεν ἐν τοῖς ἡμετέ-
 ροις λογισμοῖς, αὐτοὶ τε εὐγνώμονες ἐσόμεθα, καὶ τῷ Δεσπό-
 20 τη τὴν προσήκουσαν, μᾶλλον δὲ τὴν κατὰ δύναμιν τὴν ἡμε-
 τέραν δοξολογίαν ἀναπέμπομεν. Δοξάσομεν δὲ αὐτὸν οὐ διὰ
 τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας, ἐὰν μὴ
 πάλιν τοῖς αὐτοῖς περιπέσωμεν, ἀλλὰ ἐὰν πολλὰ χάρειν
 εἰπόντες ταῖς διαβολικαῖς ἀπάταις, τῇ μετὰ ταῦτα προσοχῇ,
 25 καὶ τῇ πολλῇ σπουδῇ, καὶ τῇ συντόνῳ ἐξομολογήσει τὴν ἄνω-
 θεν εὐνοίαν ἐπισπασόμεθα. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ διὰ τὴν πολλὴν
 αὐτοῦ φιλανθρωπίαν τὸ ἀποσιῆσαι μόνον ἡμᾶς τῆς κακίας.
 Ἄν γὰρ τοῦτο ἐλώμεθα, εὐκόλως καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν
 ἔργων προᾶξιν ὁρμήσομεν. Μὴ μοι λοιπὸν ἐν ἵπποδρομίαις
 30 τις φαινέσθω, παρακαλῶ, ἀλλὰ μηδὲ ἐν τοῖς συλλόγοις τοῖς
 ἀκαίροις καταδαπανάτω τὸν καιρὸν τῆς ἡμέρας· μή μοι κύ-

τὴν ὑπερβολικὴν λαμπρότητα; Νὰ μὴ σταματήσης μέχρι τὸ σημεῖον αὐτό, ἀλλὰ νὰ ἐπεκτείνης τὴν διάνοιάν σου εἰς τὸν δημιουργὸν αὐτῶν. Σὲ προξενεῖ κατὰ πληξιν πάλιν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ καθὼς βλέπης νὰ εἶναι μεγάλη ἡ ὠφέλεια αὐτοῦ διεγείρεσαι πρὸς θαυμασμόν, καὶ ὅταν ἰδῆς τὰς ἀκτῖνας του νὰ φωτίζουν τὸ πρόσωπόν σου, θαυμάζεις τὸ κάλλος τοῦ στοιχείου; "Ὁμως οὔτε εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ σταματήσης μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον ἀλλὰ σκέψου, ὅτι ἐὰν τὸ δημιούργημα εἶναι τόσον θαυμαστὸν καὶ παράδοξον καὶ ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρώπινον νοῦν, ὁ ὁποῖος θὰ εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ ἐδημιούργησεν αὐτὸ μόνον μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν ἐντολήν του; Τὸ ἴδιον νὰ σκέπτεσαι καὶ διὰ τὴν γῆν ὅταν ἰδῆς αὐτὴν νὰ στολίζεται μὲ τὰ ἄνθη, ὡσὰν κεντημένον ἱμάτιον, νὰ ἀπλώνεται παντοῦ εἰς αὐτὴν ἡ βλάστησις τῶν φυτῶν, νὰ μὴ ἀποδίδης εἰς τὴν δύναμιν τῆς γῆς τὰ γεννώμενα ἀπὸ αὐτὴν, οὔτε εἰς τὴν σύμπραξιν τοῦ ἡλίου ἢ τῆς σελήνης ἀλλὰ νὰ ἐνθυμῆσαι μὲ εὐγνωμοσύνην, ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτῶν εἶπε μόνον, «"Ἄς βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρόν»¹², καὶ ἀμέσως ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἔγινε φαιδρά. Ἐὰν συλλογιζώμεθα καθημερινῶς αὐτὰ, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ εἴμεθα εὐγνώμονες καὶ εἰς τὸν Κύριον θὰ ἀναπέμψωμεν τὴν ἀρμόζουσαν ἢ καλύτερα τὴν δοξολογίαν, ποῦ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν. Θὰ δοξάσωμεν δὲ αὐτὸν ὄχι μόνον δι' αὐτό, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀρίστην συμπεριφορὰν μας, ἐὰν δὲν ὑποπέσωμεν πάλιν εἰς τὰ ἴδια σφάλματα, ἀλλὰ ἐὰν, ἀφοῦ εἰποῦμεν πολλὰ χαίρετε εἰς τὰς πανουργίας τοῦ διαβόλου, μὲ τὴν προσοχὴν μας ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὴν μεγάλην φροντίδα καὶ τὴν συνεχῆ ἐξομολόγησιν ἀποσπάσωμεν τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι εἶναι ἀρκετὸν εἰς αὐτόν, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας του, τὸ νὰ ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ τὴν κακίαν. "Ἄν λοιπὸν προτιμήσωμεν αὐτό, θὰ σπεύσωμεν εὐκόλα καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Νὰ μὴ ἐμφανίζεται λοιπὸν κανεὶς, παρακαλῶ, εἰς τὰς ἵπποδρομίας, οὔτε νὰ ἐξοδεύῃ τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας εἰς ἀκατάλληλους συγκεντρώσεις νὰ μὴ ἐπιδίδεται κανεὶς, παρα-

θοις, καὶ τῇ ἐντεῦθεν τιμιόμηνι κραυγῇ, καὶ τῇ λοιπῇ λύμῃ
 ἐαυτὸν τις ἐκδιδότω. Τί γὰρ ὄφελος, εἶπέ μοι, τῆς νησιείας,
 ὅταν ἄσιτος μὲν διημερεύῃς, κύβοις δὲ ἐαυτὸν ἐκδιδῶς, καὶ
 φλυαρίαις ἀνοήτοις, πολλάκις δὲ καὶ ἐπιροκίαις καὶ βλα-
 5 σφημίαις πᾶσαν ἀναλώσῃς τὴν ἡμέραν; Μή, παρακαλῶ, μὴ
 οὔτω ραθύμως περὶ τὴν ἐαυτῶν σωτηρίαν διατεθῶμεν, ἀλ-
 λά μᾶλλον περὶ τῶν πνευματικῶν ἡμῖν ἔστω διηνεκῶς ἢ
 διάλεξις, καὶ θυβλίον τις θεῖον λαβὼν μετὰ χειρᾶς, καὶ συγ-
 καλέσας τοὺς πλησίον, διὰ τῶν θείων λόγων ἀρδέτω καὶ τὴν
 10 ἐαυτοῦ διάνοιαν καὶ τῶν συγγινομένων, ἵν' οὔτω καὶ τὰς
 μηχανὰς τοῦ πονηροῦ διαφυγεῖν δυνηθῶμεν, καὶ μεγάλα ἀπὸ
 τῆς νησιείας καρπώσασθαι ἀγαθὰ, καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ
 φιλανθρωπίας ἀπολαύσωμεν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μο-
 νογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 15 ματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

καλῶ, εἰς τοὺς κύβους καὶ εἰς τὴν προερχομένην ἀπὸ ἐκεῖ κραυγὴν καὶ εἰς τὴν ὑπόλοιπον αἰσχρολογίαν. Διότι, εἶπέ μου, ποῖον τὸ κέρδος τῆς νηστείας, ὅταν περνᾷς μὲν τὴν ἡμέραν νηστικός, ἐπιδίδεσαι ὅμως εἰς τοὺς κύβους καὶ εἰς ἀνωφελεῖς φλυαρίας, πολλάκις δὲ καὶ ὅταν εἰς ἐπιορκίας καὶ βλασφημίας ἐξοδεύσης ὅλην τὴν ἡμέραν; " Ἄς μὴ, παρακαλῶ, ἄς μὴ συμπεριφερώμεθα τόσον ἀδιάφορα διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλὰ μᾶλλον ἄς γίνεται ἡ συζήτησις διαρκῶς διὰ τὰ πνευματικά μας ζητήματα· καὶ ἀφοῦ λάβη κανεῖς εἰς τὰ χέρια τοῦ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ προσκαλέσῃ τοὺς πλησίον του, ἄς ποτίζη μὲ τὰ θεῖα λόγια καὶ τὴν ἰδικὴν τοῦ διάνοιαν καὶ αὐτῶν πού συναναστρέφεται, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν ἔτσι καὶ τὰς πονηρίας τοῦ διαβόλου νὰ ἀποφύγωμεν καὶ νὰ κερδίσωμεν ἀπὸ τὴν νηστείαν τὰ μεγάλα ἀγαθὰ καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ΄

(Γεν. 1, 20 - 24)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπειὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πειρινὰ πειθόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ
5 τὸ σιερῆωμα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐγένετο οὕτως. Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἐρπειῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν».

Ἰκανῶς χθὲς καθηψάμεθα τῶν εἰς τὰς ἵπποδρομίας αὐτομολησάντων, δείξαντες αὐτοῖς τῆς βλάβης τὸ μέγεθος, ἧς ὑπέ-
10 σιησαν, τὸν συλλεγέντα ἀπὸ τῆς νησιείας αὐτοῖς πλοῦτον πνευματικὸν ἄνθρωπον ἐκχέαντες, καὶ ἀπὸ τῆς πολλῆς περιουσίας ἐξαίφνης εἰς ἐσχάτην πενίαν ἐαυτοὺς κατασιήσαντες. Φέρε δὴ σήμερον προσηνεσιτέρῳ χρησόμεθα τῷ φαρμάκῳ, καὶ καθάπερ μέλη ἡμέτερα, οὕτως αὐτῶν τὰ τῆς ψυχῆς τραύματα
15 ἐπιδήσωμεν· ἐπεὶ καὶ χθὲς αὐσιηρότερα τὰ φάρμακα ἐπεθήκαμεν, οὐχ ἵνα ἀπλῶς λυπήσωμεν, καὶ τὴν ἀλγηδόνα ἐπιείνωμεν, ἀλλ' ἵνα τῇ σφοδρότητι καθικέσθαι δυνηθῶμεν τοῦ ἔλκους. Καὶ γὰρ καὶ ἰατροὶ καὶ πατέρες οὕτω ποιεῖν εἰώθασιν· οἱ μὲν δρασικώτερα πρότερον ἐπιτιθέασιν, καὶ ἐπει-
20 δὴν ρήξῃ τὸ ἔλκος, τότε τὰ καταγλυκαίνειν δυνάμενα φάρμακα προοἶγουσι καὶ πατέρες δὲ διὰ τὴν ἴδωσι τοὺς παῖδας τοὺς ἐαυτῶν ἀτακτιοῦντας, πρότερον ἐπιπλήξουσι σφοδροτέροις κέχρηται, μετὰ δὲ ταῦτα ρουθεσίαις καὶ παρακλήσεσι. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς, εἰ καὶ χθὲς σφοδρότερον ἐχρη-
25 σάμεθα τῷ λόγῳ, ἀλλὰ σήμερον προσηνεσιτέραν ποιησόμεθα τὴν διάλεξιν, καὶ καθάπερ μέλη ἡμέτερα θεραπεύσομεν. Ὡσπερ γὰρ ἡ προκοπὴ ἢ ὑμειτέρα ἡμῖν πλείονα τὴν παρησίαν

ΟΜΙΛΙΑ Ζ΄ (Γεν. 1, 20 - 24)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα ἕρπετὰ ζῶντα καὶ πτηνὰ ἄς πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον· καὶ ἔγινεν ἔτσι. Καὶ ἐδημιούργησεν ὁ Θεός τὰ μεγάλα θαλάσσια κήτη, καὶ ὅλα τὰ ποικίλα εἶδη τῶν ἕρπετῶν ζῶων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐγένεσαν τὰ ὕδατα».

1. Ἄρκετὰ ἐπεκρίναμεν χθές ἐκείνους ποὺ ἔτρεξαν εἰς τὰς ἵπποδρομίας, ἀποδείξαντες εἰς αὐτοὺς τὸ μέγεθος τῆς βλάβης, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν, ἀφοῦ διεσκόρπισαν ὅλον τὸν πνευματικὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον ἐσυγκέντρωσαν ἀπὸ τὴν νηστείαν, καὶ ἀπὸ τὴν μεγάλην περιουσίαν ξαφνικὰ περιῆλθον εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν. Ἐμπρὸς λοιπὸν σήμερα ἄς χρησιμοποιήσωμεν ἠπιώτερον φάρμακον, καὶ ὡσὰν ἰδικὰ μας μέλη, ἔτσι ἄς ἐπιδέσωμεν τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς των· ἐπειδὴ καὶ χθές ἐθέσαμεν δραστικώτερα φάρμακα, ὄχι διὰ νὰ λυπήσωμεν ἀπλῶς καὶ νὰ ἐπαυξήσωμεν τὸν πόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν μὲ τὴν αὐστηρότητα νὰ θεραπεύσωμεν τὴν πληγὴν. Διότι καὶ οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ πατέρες ἔτσι κάνουν συνήθως· οἱ μὲν ἐπιθέτουν κατὰ πρῶτον τὰ δραστικώτερα φάρμακα, καὶ ὅταν ἀνοίξη ἡ πληγὴ, τότε φέρουν ἐκεῖνα, ποὺ ἠμποροῦν νὰ ἀνακουφίζουν τὸν πόνον· καὶ οἱ πατέρες δὲ ὅταν ἰδοῦν νὰ ἀτακτοῦν τὰ παιδιὰ των, χρησιμοποιοῦν πρῶτα τὰς περισσότερον αὐστηρὰς ἐπιπλήξεις, καὶ ἀργότερα συμβουλὰς καὶ προτροπὰς. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, ἂν καὶ χθές ἐχρησιμοποιήσαμεν αὐστηρότερα τὸν λόγον, ὅμως σήμερα θὰ κάνωμεν ἠπιωτέραν τὴν συζήτησιν καὶ ὡσὰν ἰδικὰ μας μέλη θὰ θεραπεύσωμεν. Διότι ὅπως ἡ ἰδική σας προκοπὴ

προξενεῖ, καὶ τοῦτο ἡμῶν ἐστὶν ὁ πλοῦτος ὁ πνευματικός, τὸ ὁρᾶν ὑμᾶς ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἐπιδιδόντας, καὶ ἐν ἀρειῇ διαλάμποντας, καὶ τῶν βλάβειν δυναμένων ἀπεγομῆτους, οὕτως ἐπειδὴν ἴδωμεν ὑμᾶς ὑποσκελιζομένους, καὶ
5 ὑπαγομένους ταῖς ἀπάταις, ταῖς διαβολικαῖς, κατηφείας πληρούμεθα, καὶ αἰσχύνῃ τις, ὡς εἶπεῖν, κατασκεδάζεται τῆς ἡμετέρας ψυχῆς. Κατὰ γὰρ τὸν μακάριον Παῦλον, «Τότε ἡμεῖς ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς σιήκειτε ἐν Κυρίῳ». Ὡς οὖν τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι συνέσεως, οὕτω τῶν μὲν ὀπισθεν ἐπι-
10 λανθάνεσθε, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτείνεσθε, καὶ τὰς συνθήκας, ἃς πρὸς τὸν Χριστὸν ἔθεσθε, ἀνακαλεσάμενοι, βεβαίως ταύτας εἰς τὸ ἕξης διαφυλάττετε, καὶ λογισμῶ σῶφρονι πᾶσαν εἴσοδον ταῖς τοῦ διαβόλου μηχαναῖς ἀποκλείσαντες, τῇ μείᾳ ταῦτα σπουδῇ τὴν ἀπὸ τῆς ραθυμίας προσιρριβεῖσαν ὑ-
15 μῖν κηλῖδα ἀπονίψασθε, περιγενόμενοι τῆς ἀκαίρου συνηθείας καὶ ἐπιβλαβοῦς, καὶ λογισάμενοι, ὡς οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ὅτι ἑαυτοῖς πολλὴν τὴν βλάβην προσιρριβονται οἱ αὐτόθι παραγενόμενοι, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλοῖς ἑτέροις σκανδάλου ὑπόθεσις γίνονται. Ὅταν γὰρ ἴδωσιν Ἕλληνες
20 καὶ Ἰουδαῖοι τὸν ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας εἰς τὴν ἐκκλησίαν διημερεύοντα, καὶ συνεχοῦς ἀπολαύοντα διδασκαλίας, ἀνθρώπον ἐκεῖ φαινόμενον, καὶ μετ' αὐτῶν συμφυρόμενον, πῶς οὐ νομίσουσιν ἀπάτην εἶναι τὰ ἡμέτερα, καὶ περὶ πάντων τῶν παρ' ἡμῖν τὴν αὐτὴν ὑπόληψιν ἔξουσιν; Ἡ οὐκ ἀκούεις
25 τοῦ μακαρίου Παύλου παραινοῦντος, λαμπροῦ τῇ φωνῇ, καὶ συμβουλεύοντος, «Ἀπόδοσκοποι γίνεσθε»; Εἶτα ἵνα μὴ νομίσης περὶ τῶν οἰκείων μόνον τὴν παραγγελίαν παρ' αὐτοῦ γίνεσθαι καὶ τῶν μεθ' ἡμῶν τειταγμένων, προσέθηκεν, «Καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι», καὶ τότε ἐπήγαγε, «Καὶ
30 τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ». Οὐδὲν γὰρ οὕτω λυμαίνεται καὶ

1. Α' Θεσ. 2, 8.

2. Α' Κορ. 10, 32.

προκαλεῖ εἰς ἡμᾶς μεγαλυτέραν παρρησίαν, καὶ ὅπως πνευματικός μας πλοῦτος εἶναι αὐτό, τὸ νὰ σᾶς βλέπωμεν δηλαδὴ νὰ προοδεύετε εἰς τὰ πνευματικά καὶ νὰ διαπρέπετε εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ εἶναι ἱκανοὶ νὰ σᾶς βλάπτουν, ἔτσι ὅταν σᾶς ἰδοῦμεν νὰ ἀνατρέπεσθε καὶ νὰ ὑποτάσσεσθε εἰς τὰς πονηρίας τοῦ διαβόλου, γινόμεθα κατηφεῖς καὶ κάποια ἐντροπή, ὅπως θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ ἐλέγαμεν, κυριεύει τὴν ψυχὴν μας. Διότι κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, «Τότε ἡμεῖς ζῶμεν, ἐάν σεῖς μένετε σταθεροὶ εἰς τὴν σχέσιν σας μὲ τὸν Κύριον»¹. Ὡς τέλειοι λοιπὸν καὶ συνετοὶ ἄνθρωποι, ἔτσι τὰ μὲν παρελθόντα λησμονεῖτε, διὰ τὰ μέλλοντα ὅμως νὰ ἐνδιαφέρεσθε, καὶ τὰς συμφωνίας, τὰς ὁποίας ἐκάμετε μὲ τὸν Χριστόν, ἀφοῦ ἐπαναφέρετε εἰς τὴν μνήμην σας, διαφυλάσσετε αὐτάς εἰς τὸ ἐξῆς ἀμεταβλήτους, καὶ ἀφοῦ μὲ συνετὴν σκέψιν ἀποκλείσετε κάθε εἴσοδον εἰς τὰς πονηρίας τοῦ διαβόλου, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὴν ἐπιμέλειάν σας καθάρισατε ἐντελῶς τὴν καταισχύνην, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν προεκλήθη εἰς σᾶς, ἀποβάλλοντες τὰς ἀκαίρους καὶ ἐπιβλαβεῖς συνηθείας, καὶ ἀφοῦ σκεφθῆτε, ὅτι δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ φοβερόν, ὅτι δηλαδὴ οἱ συχνάζοντες ἐκεῖ προκαλοῦν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των μεγάλην βλάβην, ἀλλὰ ὅτι καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους γίνονται ἀφορμὴ σκανδαλισμοῦ. Διότι ὅταν ἰδοῦν ἔθνικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι ἐκεῖνον, ποὺ καθημερινῶς διαμένει εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀπολαμβάνει τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν, νὰ ἐμφανίζεται ἐκεῖ εὐθύς ἀμέσως καὶ νὰ ἀναμειγνύεται μὲ αὐτούς, πῶς δὲν θὰ θεωρήσουν ὅτι εἶναι ἀπάτη τὰ ἰδικά μας καὶ δὲν θὰ ἔχουν τὴν ἴδιαν ἀντίληψιν δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς; Ἡ δὲν ἀκούεις τὸν μακάριον Παῦλον, ποὺ μὲ καθαρὰν φωνὴν παραινεῖ καὶ συμβουλεύει, «Μὴ γίνεσθε ἀφορμὴ προσκόμματος»²; Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι προτρέπει μόνον τοὺς ἰδικούς μας καὶ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ταχθῆ μαζί μας, ἐπρόσθεσε, «Καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ εἰς τοὺς ἔθνικούς», καὶ ἔπειτα ἐσυμπλήρωσε, «Καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ». Διότι τίποτε δὲν καταστρέφει τόσον καὶ δὲν βλάπτει τὴν

βλάβει τὴν θρησκείαν τὴν ἡμετέραν, ὡς καὶ τοῖς ἀπίστοις λαβὴν τινα παρέχειν. "Οἷαν οὖν ἴδωσί τινας ἐν ἀρειῇ διαλάμποντας παρ' ἡμῖν, καὶ πολλὴν τῶν βιωτικῶν ὑπεροφίαν ποιουμένους, οἱ μὲν αὐτῶν καὶ ἀποπνίγονται, οἱ δὲ πολλάκις
5 καὶ εἰς θαῦμα ἔρχονται ἐκπλητιζόμενοι, διὰ τῆς αὐτῆς αὐτοῖς φύσεως ὄντες οὐ τὰ αὐτὰ αὐτοῖς μετῴσιν. Ἀμέλει ἐπειδὴν θεάσονται τινα μικρὰν ραθυμίαν προσγενομένην, εὐθέως τὴν γλῶτταν ἀκονοῦσι κατὰ πάντων ὁμοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ ἐνὸς ραθυμίας κατὰ παντὸς τοῦ τῶν Χριστιανῶν ἔθνους τὰ αὐτὰ
10 ψηφίζονται. Καὶ οὐδὲ μέχρι οὗτου ἴστανται, ἀλλ' εὐθέως κατὰ τῆς ἐναντιῶν κεφαλῆς φθεγγόμενοι, διὰ τὴν τῶν δούλων ραθυμίαν, καὶ τὸν κοινὸν Δεσπότην βλασφημεῖν τολμῶσι, καὶ νομίζουσι τῆς οἰκείας πλάνης παραπέτασμα αὐτοῖς γίνεσθαι τὴν ἐτέρων ραθυμίαν.

15 "Οἱ δὲ μέγιστον φέρει τοῦτο κίνδυνον τοῖς ἀφορμῇ αὐτοῖς τῆς βλασφημίας παρέχουσι, ἀκούσωμεν τοῦ προφήτου βοῶντος, καὶ λέγοντος ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· «Οὐαὶ υἱῶν, διὰ δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι». Φοβερὸν τὸ ρῆμα καὶ φοβερὸν γέμον. Τὸ γὰρ «Οὐαὶ» τοῦτο ὡσαυτί
20 νει θρηνοῦντός ἐστι τοὺς μέλλοντας ὑπὸ τὴν ἀπαραίτητον ἐκείνην κόλασιν γίνεσθαι. "Ωσπερ οὖν τοῖς διὰ τῆς οἰκείας ἀμελείας αἰτίαν ἐκείνοις παρέχουσι τῆς βλασφημίας τοσαύτη κεῖται τιμωρία, οὕτω πάλιν τοῖς τῆς ἀρειῆς ἐπιμελουμένοις μυστῶν σιεφάνων ὑπόθεσις γίνεται. Τὸ αὐτὸ τοῦτο
25 διδάσκων ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Λαμπράτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». "Οἱ γὰρ τρόπον ἐκεῖνοι διὰ τὴν τινῶν ραθυμίαν σκανδαλιζόμενοι τὴν γλῶτταν ἀκονοῦσι κατὰ τοῦ Δεσπότη τοῦ ἡμετέρου, οὕτω,
30 τω, φησὶν, ἐπειδὴν τὴν ἀρειῆν μετήγητε, ὁρῶντες ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, οὐ μέχρι τῆς ὑμετέρας εὐφημίας ἴστανται, ἀλλ' διὰ τὴν ἴδωσιν ὑμῶν τὰ ἔργα λάμποντα καὶ καταυγάζοντα ὑ-

3. Ἡσ. 52, 5.

4. Ματθ. 5, 16.

ιδικήν μας θρησκείαν, ὅσον τὸ νὰ δίδωμεν κάποιαν ἀφορμὴν καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους. Ὅταν λοιπὸν ἰδοῦν μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας νὰ προκόπτουν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ περιφρονοῦν πολὺ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, ἄλλοι μὲν ἀπὸ αὐτοὺς ὀργίζονται παράφορα, ἄλλοι δὲ πολλὰς φορές μένοντες κατάπληκτοι θαυμάζουν, διότι ἐνῶ εἶναι ὅμοιοι πρὸς αὐτοὺς δὲν ἐπιδιώκουν τὰ ἴδια μὲ αὐτούς. Βέβαια, ὅταν ἰδοῦν νὰ παρατηρῆται κάποια μικρὰ ἀδιαφορία, ἀμέσως ἀκονίζουν τὴν γλῶσσαν των ἐναντίον ὅλων μαζί, καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἐνὸς ἐκφράζουν τὴν ἰδίαν γνώμην δι' ὅλους τοὺς χριστιανοὺς. Καὶ δὲν ἀρκοῦνται εἰς αὐτό, ἀλλὰ ἀμέσως ὀμιλοῦντες ἐναντίον τῶν ἑαυτῶν των, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τῶν δούλων, τολμοῦν νὰ βλασφημοῦν καὶ τὸν Κύριόν μας, καὶ θεωροῦν ὅτι ἡ ἀδιαφορία τῶν ἄλλων γίνεται εἰς αὐτοὺς προπέτασμα τῆς ἰδικῆς των πλάνης.

2. Ὅτι δὲ προκαλεῖ αὐτὸ μέγιστον κίνδυνον εἰς ἐκείνους, ποὺ παρέχουν ἀφορμὴν βλασφημίας εἰς αὐτούς, ἃς ἀκούσωμεν τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος φωνάζει καὶ λέγει ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, «Ἀλλοίμονον εἰς σᾶς, διότι ἐξ αἰτίας σας βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου εἰς τὰ ἔθνη»³. Εἶναι φοβερὸς ὁ λόγος καὶ γεμᾶτος ἀπὸ φρίκην. Διότι τὸ «Ἀλλοίμονον» αὐτὸ εἶναι ὡσάν νὰ ἀνήκη εἰς τὸν θρηνοῦντα αὐτούς, ποὺ πρόκειται νὰ δεχθοῦν τὴν τιμωρίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία δὲν ἐπιδέχεται ἐξιλέωσιν. Ὅπως λοιπὸν δι' ἐκείνους, ποὺ δίδουν μὲ τὴν ἀμέλειάν των τὴν αἰτίαν βλασφημίας εἰς αὐτούς, ἰσχύει τόσον μεγάλη τιμωρία, ἔτσι πάλιν δι' ἐκείνους ποὺ φροντίζουν τὴν ἀρετὴν, γίνεται ἀφορμὴ ἀπειρῶν βραβείων. Διδάσκων ἀκριβῶς τὸ ἴδιον πρᾶγμα ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ἄς λάμψη τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἰδοῦν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας, ποὺ κατοικεῖ εἰς τοὺς οὐρανοὺς»⁴. Διότι ὅπως ἐκείνοι, ἐπειδὴ σκανδαλίζονται ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας μερικῶν, ἀκονίζουν τὴν γλῶσσαν των ἐναντίον τοῦ Κυρίου μας, ἔτσι, λέγει, ὅταν μετέρχεσθε τὴν ἀρετὴν, καθὼς σᾶς βλέπουν οἱ ἄνθρωποι, δὲν στέκονται μέχρι τὸν ἰδικὸν σας ἔπαινον, ἀλλὰ ὅταν ἰδοῦν τὰ ἔργα σας νὰ λάμ-

μῶν τὰς ὄψεις, εἰς δοξολογίαν κινουῦνται τοῦ Πατρὸς ὑμῶν
 τοῦ ἐν οὐρανοῖς· τούτου δὲ ὑπ' ἐκείνων γινομένου, πάλιν
 ἡμῖν τὰ τῆς ἀμοιβῆς πολυπλασιάζεται, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐκείνων
 εὐφημίας τὰ μυστὰ ἡμῖν ἀγαθὰ χαρίζεται ὁ Δεσπότης· «Τοὺς
 5 δοξάζοντάς με γὰρ, φησί, δοξάσω». Πάντα τοίνυν ποιῶμεν,
 ἀγαπητοί, ὥστε δοξάζεσθαι τὸν ἡμέτερον Δεσπότην, καὶ μηδε-
 νὶ σκανδάλου αἰτίαν παρέχωμεν. Τοῦτο γὰρ διηνεκῶς ἡμᾶς
 διδάσκει ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος ὁ μακάριος Παῦλος,
 ποτὲ μὲν λέγων· «Εἰ θρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου,
 10 οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ φησὶν·
 «Οὔτω δὲ ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ τύπιοντες
 αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χρησιὸν ἁμαρτάνετε»,
 Σφοδρὰ ἡ ἀπειλὴ καὶ μεγάλην ἔχουσα τὴν κατὰκρισιν. Μὴ
 γὰρ νομίσης, φησὶν, εἰς ἐκεῖνον μόνον περισιήσεσθαι τὴν
 15 βλάβην· εἰς αὐτὸν διαβαίνει τὸν Χρησιὸν τὸν δι' ἐκεῖνον
 στανρωθέντα. Εἰ τοίνυν ὁ Δεσπότης σου στανρωθῆναι δι'
 αὐτὸν οὐ παρητήσαιο, σὺ οὐκ ἀνέχη πάντα ποιῆσαι, ὥστε
 μηδεμίαν αὐτῷ σκανδάλου ἀφορμὴν παρέχειν; Καὶ παντα-
 χοῦ εὐρήσεις αὐτὸν ταῦτα συμβουλευόντα τοῖς μαθητευομέ-
 20 ναις· τοῦτο γὰρ ἐστίν, ὃ συνέχει τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν. Διὰ
 τοῦτο καὶ ἀλλαγῶν γράφων ἔλεγε· «Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος
 σκοπεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἕκαστος»· καὶ πάλιν ἐτέρωθι·
 «Πάντα μοι ἕξεσιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ». Εἶδες σύνε-
 σιν ἀποστολικήν; Εἰ καὶ ἕξεσί μοι, φησί, τί διαπράξασθαι,
 25 καὶ μηδέν μοι τοῦτο λυμαίνεται, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔπεσθαι τὴν
 τοῦ πλησίον οἰκοδομήν, οὐκ ἂν ἀνασχοίμην αὐτὸ προᾶξαι. Εἶ-
 δες ψυχὴν φιλόστοργον, καὶ πῶς οὐδαμοῦ τὸ ἑαυτοῦ σκοπεῖ,
 ἀλλὰ διὰ πάντων δείκνυσι μεγίστην ἀρετὴν ταύτην οὖσαν, τὸ
 τῆς τῶν πλησίον οἰκοδομῆς πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν;
 30 Ταῦτα δὴ πάντα γινώσκοντες φυλατιώμεθα, παρακαλῶ, καὶ
 ἀπεχώμεθα τῶν λυμαίνεσθαι τὸν πλοῦτον τῆς ἡμετέρας ἀρε-

5. Α' Βασ. 2, 30.

6. Α' Κορ. 8, 13.

7. Α' Κορ. 8, 12.

8. Φιλιπ. 2, 4.

9. Α' Κορ. 10, 23.

πουν καὶ νὰ φωτίζουν τὰ πρόσωπά σας, παρακινουῦνται νὰ δοξολογήσουν τὸν ἐπουράνιον Πατέρα σας. Καὶ ὅταν αὐτὸ γίνεται ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, πάλιν πολλαπλασιάζεται ἡ ἀμοιβὴ μας, καὶ διὰ τὸν ἔπαινον ἐκείνων μᾶς χαρίζει ὁ Κύριος τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ· «Διότι ἐκείνους ποὺ μὲ δοξάζουν, λέγει, θὰ τοὺς δοξάσω»⁵. Τὰ πάντα λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἄς κάμνωμεν, διὰ νὰ δοξάζεται ὁ Κύριός μας, καὶ ἄς μὴ δίδωμεν εἰς κανένα ἀφορμὴν σκανδαλισμοῦ. Διότι αὐτὸ μᾶς διδάσκει διαρκῶς ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε μὲν λέγει· «Ἐὰν φαγητὸν σκανδαλίζη τὸν ἀδελφόν μου, δέν θὰ φάγω ποτέ κρέας»⁶· καὶ πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον· «Καὶ ἔτσι ἀμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ πληγώνοντες τὴν ἀσθενῆ των συνείδησιν, ἀμαρτάνετε εἰς τὸν Χριστόν»⁷. Ἡ ἀπειλὴ εἶναι αὐστηρὰ καὶ περιέχει μεγάλην κατηγορίαν. Μὴ νομίσης λοιπὸν, λέγει, ὅτι ἡ βλάβη θὰ περιορισθῆ μόνον εἰς ἐκεῖνον· μεταβαίνει εἰς τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐσταυρώθη δι' ἐκεῖνον. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Κύριός σου δέν ἀπέφυγε νὰ σταυρωθῆ δι' αὐτόν, σὺ δέν συγκατατίθεσαι νὰ κάμης τὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴ δίδης εἰς αὐτόν καμμίαν ἀφορμὴν σκανδαλισμοῦ; Καὶ παντοῦ θὰ συναντήσης αὐτόν νὰ συμβουλεύῃ τὰ ἴδια εἰς τοὺς μαθητάς του· διότι αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ συγκροτεῖ τὴν ἰδικὴν μας ζωὴν. Δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἔγραφεν εἰς ἄλλους ἔλεγε· «Μὴ ἐπιδιώκετε ὁ καθένας τὰ συμφέροντά του, ἀλλὰ καὶ τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων»⁸· καὶ πάλιν ἄλλου· «Ὅλα ἔχω ἐξουσίαν νὰ τὰ πράττω, ἀλλὰ δέν οἰκοδομοῦν ὅλα τὸν πλησίον»⁹. Εἶδες τὴν σύνεσιν τοῦ ἀποστόλου; Ἄν καὶ ἔχω ἐξουσίαν, λέγει, νὰ κάμω κάτι καὶ δέν μὲ βλάπτει καθόλου, ἀλλὰ ἐπειδὴ δέν οἰκοδομεῖ τὸν πλησίον, δέν θὰ ἀνεχόμην νὰ πράξω αὐτό. Εἶδες στοργικὴν ψυχὴν, καὶ πῶς δέν ἐπιδιώκει πουθενὰ τὸ συμφέρον του, ἀλλὰ ἀποδεικνύει μὲ ὅλα του τὰ ἔργα ὅτι μεγίστη ἀρετὴ εἶναι αὕτη, τὸ νὰ φροντίζωμεν δηλαδὴ πολὺ διὰ τὴν προκοπὴν τοῦ πλησίον μας; Γνωρίζοντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἄς προφυλασσωμεθα, παρακαλῶ, καὶ ἄς ἀπέχωμεν ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ ἢμποροῦν νὰ βλάπτουν τὸν θησαυρόν

τῆς δυναμένων, καὶ μηδέποιέ τι πράττωμεν, ὃ τῷ πλησίον παρέχει τινὰ θλάβην. Τοῦτο γὰρ καὶ τὸ ἁμάρτημα ἐπιτείνει, καὶ τὴν κόλασιν ἡμῖν σφοδροτέραν προσενεῖ. Καὶ μηδὲ τοῦ τυχόντιος καταφρονῶμεν, μηδὲ λέγωμεν τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα ῥή-
5 ματα, τί δέ μοι μέλει, εἰάν ὁ δεῖνα σκανδαλίζεται; Τί λέγεις, εἶπέ μοι; Τί σοι μέλει; Προσέταξεν ὁ Χριστὸς οὕτω σου λάμπειν τὸν θῖον, ὡς μὴ μόνον σε θαυμάζεσθαι ὑπὸ τῶν ὁρώντων, ἀλλὰ καὶ τὸν Δεσπότην τὸν σὸν δοξολογεῖσθαι, καὶ σὺ τὸ ἐναντίον ἐργαζόμενος, καὶ παρασκευάζων ἀντὶ
10 δοξολογίας βλασφημίας εἰς αὐτὸν γίνεσθαι, οὐδένα λόγον ποιῆ; Καὶ ποῦ τοῦτο ψυχῆς εὐλαβοῦς, καὶ τοὺς Θεοῦ νόμους ἀκριβῶς ἐπισιαμένης;

Ἄλλ' εἰ καὶ πρότερον ταῦτά τις ὑπὸ τῆς συνηθείας ἐλκόμενος ἀδιαφόρως ἐφθέγγετο, νῦν, παρακαλῶ, δεξάμενος
15 ἡμῶν τὴν νοουθεσίαν, πανέσθω τῶν ἀκαίρων τούτων λόγων, καὶ οὕτως ἅπαντα πράττειν σπουδαζέτω, ὡς μήτε ὑπὸ τοῦ ἀκοιμήτου ἐκείνου ὀφθαλμοῦ κατακρίνεσθαι, μήτε ὑπὸ τοῦ συνειδότιος καταγινώσκεσθαι, μήτε ὑπὸ τῶν εἰς αὐτὸν ὁρώντων βλασφημίας κινεῖσθαι κατὰ τοῦ Δεσπότου. Ἐὰν γὰρ με-
20 τὰ τισαύτης φυλακῆς τὰ καθ' ἐαυτοὺς οἰκονομῶμεν, πολλῆς ἀπολαυσόμεθα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίας, καὶ διαφευξόμεθα τοῦ διαδόλου τὰς μηχανάς. Ὅταν γὰρ ἴδῃ ἡμᾶς οὕτω νήφοντις καὶ ἐγρηγορότις, ἐννοῶν ὡς ἀνονήτοις ἐπιχειρήσειε, καλυψάμενος ἀποσιήσεται. Ἀλλὰ τῶν μὲν προ-
25 σιμίων ἄλις· φέρε δὴ λοιπὸν τὰ ἀναγνωσθέντα προθέντες ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, τὴν πνευματικὴν ὑμῖν παραδῶμεν ἐστίασιν, καὶ ἴδωμεν μαθόντες τί καὶ σήμερον ὁ μακάριος Μωϋσῆς, μᾶλλον δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τούτου γλώττης ἡμᾶς διδάξαι θούλειαι. Τί οὖν φησι; «Καὶ εἶπεν
30 ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πειρινὰ πειτόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ σιερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἐγένετο οὕτως». Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς τάξει τινὶ καὶ ἀκολουθίᾳ πᾶσαν τὴν δημιουργίαν ἡμᾶς διδά-

τῆς ἀρετῆς μας, καὶ ἄς μὴ πράττωμεν ποτὲ κάτι, τὸ ὁποῖον προξενεῖ κάποιαν βλάβην εἰς τὸν πλησίον μας. Διότι αὐτὸ καὶ τὸ ἀμάρτημα ἐπαυξάνει καὶ τὴν τιμωρίαν κάνει αὐστηροτέραν. Καὶ οὔτε νὰ περιφρονοῦμεν ὁποιονδήποτε, οὔτε νὰ λέγωμεν τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα λόγια, καὶ τί μὲ ἐνδιαφέρει, ἐὰν ὁ τάδε σκανδαλίζεται; Εἶπέ μου, τί λέγεις; Τί σέ ἐνδιαφέρει; Ἐπρόσταξεν ὁ Χριστὸς νὰ λάμπη τόσον ἡ ζωὴ σου, ὥστε ὄχι μόνον σὺ νὰ θαυμάζεσαι ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ σέ βλέπουν, ἀλλὰ ὁ Κύριός σου νὰ δοξάζεται, καὶ σὺ, ποὺ κάνεις τὸ ἀντίθετον καὶ ἀντὶ νὰ δοξολογοῦν αὐτὸν προετοιμάζεις νὰ τὸν βλασφημοῦν, δὲν σέ ἐνδιαφέρει καθόλου; Καὶ πῶς εἶναι αὐτὸ δεῖγμα ψυχῆς εὐσεβοῦς, ἡ ὁποία γνωρίζει μὲ ἀκρίβειαν καὶ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ;

3. Ἀλλὰ ἐὰν καὶ προηγουμένως παρασυρόμενος κανεῖς ἀπὸ τὴν συνήθειαν ἔλεγε μὲ ἀδιαφορίαν αὐτά, τώρα, παρακαλῶ, ἀφοῦ ἐδέχθη τὴν νουθεσίαν μας, νὰ μὴ λέγῃ τὰ ἀνόητα αὐτὰ λόγια καὶ νὰ φροντίζῃ νὰ κάμνῃ τὰ πάντα ἔτσι, ὥστε οὔτε ἀπὸ τὸν ἄγρυπνον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν νὰ καταδικάζεται, οὔτε ἀπὸ τὴν συνείδησιν νὰ κατηγορῆται, οὔτε νὰ ὑποκινῆται ἀπὸ τοὺς προσέχοντας αὐτὸν εἰς βλασφημίαν ἐναντίον τοῦ Κυρίου. Διότι ἐὰν μὲ τόσον προσοχὴν ρυθμίζωμεν τὰς ὑποθέσεις μας, θὰ ἀπολαύσωμεν καὶ ἀπὸ τὸν Κύριον τὴν μεγάλην ἀγάπην καὶ θὰ ἀποφύγωμεν τὰς πονηρίας τοῦ διαβόλου. Διότι, ὅταν μᾶς ἴδῃ, νὰ εἴμεθα τόσον νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι, σκεπτόμενος ὅτι θὰ ἐπιχειρήσῃ ἄσκοπα, ἀφοῦ καλύψῃ τὸ πρόσωπόν του, θὰ ἀπομακρυνθῇ. Ἀλλὰ τὰ μὲν εἰσαγωγικά εἶναι ἀρκετά ἔμπρὸς λοιπὸν ἀφοῦ θέσωμεν ἐνώπιον τῆς ἀγάπης σας ἐκεῖνα ποὺ ἀνεγνώσθησαν, ἄς παραθέσωμεν εἰς σᾶς τὸ πνευματικὸν συμπόσιον, καὶ ἄς γνωρίσωμεν καὶ σήμερα τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὁ μακάριος Μωυσῆς ἢ μᾶλλον τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μὲ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ. Τί λοιπὸν λέγει; «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ζῶντα καὶ πτηνὰ ἄς πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον. Καὶ ἐγένεν ἔτσι». Βλέπε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς μᾶς διδάσκει ὅλην τὴν δημιουργίαν μὲ κάποιαν τάξιν καὶ συνέπειαν.

σκει. Πρώτερον ἐδίδαξεν ἡμᾶς πῶς τὴν γῆν εἰς τὴν τῶν καρπῶν γένεσιν τῷ αὐτοῦ ἐπιτάγμαι διήγειρεν· εἶτα τὴν δημιουργίαν τῶν δύο φωσιήρων διδάξας, προσέθηκεν καὶ τὴν τῶν ἀστέρων ποικιλίαν, δι' ὧν τοῦ οὐρανοῦ φαιδρότερον

5 τὸ κάλλος εἰργάσατο· σήμερον λοιπὸν μεταβαίνει ἐπὶ τὰ ὕδατα, καὶ δείκνυσιν ἡμῖν, τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ ἐπιτάγμαι ζῶα ἔμψυχα ἐξ αὐτῶν ἀναδιδόμενα. «Ἐξαγαγέτω γάρ», φησί, τὰ ὕδατα ἐρπειὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ πειρινὰ πειόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ». Ποῖος λόγος,

10 εἰπέ μοι, ἐφικέσθαι δυνήσεται τοῦ θαύματος; ποία ἀρκεοει γλώττια πρὸς εὐφημίαν τοῦ δημιουργοῦ; Εἶπε μόνον, «Βλασησάτω ἡ γῆ», καὶ εὐθέως πρὸς τὰς ὠδῖνας αὐτὴν διήγειρε· νῦν λέγει, «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα». Ὅρα πῶς κατάλληλα αὐτοῦ τὰ προσιάγματα· ἐκεῖ, «Βλασησάτω», ἐνιαῦθα, «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα», φησί, «ἐρπειὰ ψυχῶν ζωσῶν». Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς εἶπε μόνον, «Βλασησάτω», καὶ διάφορος καὶ ποικίλη τῶν ἀνθῶν ἢ ποικιλία, καὶ τῶν βοτανῶν, καὶ τῶν σπερμάτων ἐδόθη, καὶ ἐνὶ λόγῳ τὰ πάντα παρήχθη· οὕτω καὶ ἐνιαῦθα εἶπεν, «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπειὰ ψυ-

20 χῶν ζωσῶν, καὶ πειρινὰ πειόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ», καὶ ἀθρόον ἰσοαῦτα γένη ἐρπειῶν, ἰσοαῦτη διαφορὰ πειρινῶν ἐδημιουργεῖτο, ὅσην οὐδὲ τῷ λόγῳ ἀπαριθμήσασθαι δυνατόν. Καὶ τὸ μὲν ρῆμα βραχύ, καὶ ρῆμα ἕν, τὰ δὲ γένη τῶν ζώων διάφορα καὶ ποικίλα. Ἄλλὰ μὴ

25 ξενισθῆς, ἀγαπητέ· ρῆμα γὰρ ἦν Θεοῦ, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ τὴν σύστασιν τοῖς γινομένοις ἐχαρίσατο. Ὅρα πῶς ἅπαντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει; εἶδες διδασκαλίαν ἀκριβείαν; εἶδες συγκατάθεσιν Δεσπότου, ὅσην ἐπιδεικνυται περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον; Πόθεν γὰρ ταῦτα ἡμεῖς οὕτω

30 μετὰ ἀκριβείας μαθεῖν ἂν ἠδυνήθημεν, εἰ μὴ αὐτὸς διὰ πολλὴν καὶ ἄφαιτον φιλανθρωπίαν κατηξίωσε διὰ τῆς τοῦ προφήτου γλώττης διδάξαι τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν καὶ τῶν δημιουργηθέντων τὴν τάξιν καὶ τοῦ δημιουργήσαντος τὴν δύναμιν, καὶ ὅπως ὁ λόγος αὐτοῦ ἐρ-

Κατὰ πρῶτον μᾶς ἐδίδαξε πῶς μέ τήν ἐντολήν του ἔκαμε τήν γῆν νά παράγη καρπούς· ἔπειτα ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε τήν δημιουργίαν τῶν δύο φωστήρων, ἐπρόσθεσε καί τήν ποικιλίαν τῶν ἄστρον, μέ τὰ ὅποια κατέστησε λαμπρότερον τό κάλλος τοῦ οὐρανοῦ· σήμερα λοιπόν μεταβαίνει εἰς τὰ ὕδατα καί μᾶς ἐπεξηγεῖ, ὅτι μέ τόν λόγον του καί μέ τήν ἐντολήν του ἐξῆλθαν ἀπό αὐτά ἔμψυχα ὄντα. «"Ας γεμίσουν λοιπόν, λέγει, τὰ ὕδατα ἔρπετά ζῶντα, καί πτηνά ἄς πετοῦν ἐπάνω ἀπό τήν γῆν πρὸς τόν οὐράνιον θόλον». Ποῖος λόγος, εἶπέ μου, θά ἠμπορέση νά πλησιάσῃ τό θαῦμα; ποία γλῶσσα θά ἐπαρκέσῃ πρὸς ὕμνον τοῦ δημιουργοῦ; Εἶπε μόνον, «"Ας βλαστήσῃ ἡ γῆ», καί ἀμέσως παρεκίνησεν αὐτήν πρὸς τήν βλάστησιν· τώρα λέγει· «"Ας γεμίσουν τὰ ὕδατα». Πρόσεξε πῶς εἶναι κατάλληλα τὰ προστάγματά του· ἐκεῖ, «"Ας βλαστήσῃ», ἐδῶ, «"Ας γεμίσουν τὰ ὕδατα, λέγει, ἔρπετά ζῶντα». Διότι ὅπως ἀκριβῶς διά τήν γῆν εἶπε μόνον, «"Ας βλαστήσῃ» καί ἐδόθη ἡ ποικιλία καί πολυμορφία τῶν ἀνθέων καί τῶν χόρτων καί τῶν σπόρων, καί μέ ἓνα λόγον παρήχθησαν τὰ πάντα· ἔτσι καί ἐδῶ εἶπεν, { «"Ας γεμίσουν τὰ ὕδατα ἔρπετά ζῶντα, καί πτηνά ἄς πετοῦν ἐπάνω ἀπό τήν γῆν πρὸς τόν οὐράνιον θόλον», καί διὰ μιᾶς ἐδημιουργοῦντο τόσα γένη ἔρπετῶν καί τόσα εἶδη πτηνῶν, ὅσα δέν εἶναι δυνατόν οὔτε μέ τὰ λόγια νά ἀριθμήσῃ κανείς. Καί ὁ μὲν ὁ λόγος ἦτο σύντομος, καί ἡ λέξις ἦτο μία, τὰ εἶδη ὁμῶς τῶν ζώων διάφορα καί ποικίλα. Ἄλλὰ μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ· διότι ὁ λόγος ἦτο τοῦ Θεοῦ καί ἡ ἐντολή του ἐχάρισε τήν ὑπαρξιν εἰς τὰ δημιουργήματα. Βλέπεις πῶς ὅλα ἀπό τό μηδέν φέρει εἰς τήν ὑπαρξιν; } εἶδες τήν ἀκρίβειαν τῆς διδασκαλίας; εἶδες τήν συγκατάβασιν τοῦ Κυρίου, πόσῃν φανερώνει διά τό ἀνθρώπινον γένος; Ἄπό ποῦ λοιπόν θά ἠμπορούσαμεν ἡμεῖς νά μάθωμεν αὐτά μέ τόσῃν ἀκρίβειαν, ἐάν αὐτός ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης καί ἀπείρου φιλανθρωπίας του δέν ἔκρινεν ἄξιον μέ τήν γλῶσσαν τοῦ προφήτου νά διδάξῃ τό ἀνθρώπινον γένος, διὰ νά ἠμποροῦμεν νά γνωρίζωμεν καί τήν τάξιν τῶν δημιουργημάτων καί τήν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ,

γον ἐγένετο, καὶ τὸ ρῆμα αὐτοῦ τὴν σύστασιν καὶ τὴν εἰς τὸ εἶναι πάροδον αὐτοῖς ἔχαρίσατο;

Ἄλλ' εἰσὶ τινες τῶν ἀγνωμόνων, οἱ καὶ μετὰ τοσαύτην διδασκαλίαν ἀπιστεῖν ἐπιχειροῦντες, καὶ μὴ συγχωροῦντες
5 μήτε δημιουργὸν ἔχειν τὰ ὁρώμενα, ἄλλοι μὲν αὐτόματα αὐτὰ φάσκοντες εἶναι, ἕτεροι δὲ ἐξ ὑποκειμένης τινὸς ὕλης γεγενῆσθαι. Σκόπει τοῦ διαβόλου πόση ἢ ἀπάτη, πῶς ἀπεχρήσαιο τῇ εὐκολίᾳ τῆς γνώμης τῶν τῇ πλάνῃ δουλευόντων. Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Μωϋσῆς μετὰ τοσαύτης ἡμᾶς ἀκρι-
10 βείας διδάσκει ὑπὸ τοῦ θείου Πνεύματος ἐνηχούμενος, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ τοῦτοις πάνωμεν, ἀλλ' εἰδέναι ἔχωμεν σαφῶς, καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν δημιουργηθέντων, καὶ ὅπως ἕκαστον ἐδημιουργήθη. Εἰ γὰρ μὴ τῆς ἡμετέρας κηδόμενος σωτηρίας ὁ Θεὸς οὕτως ᾠδήγησε τοῦ προφήτου τὴν γλῶσσαν, ἤρκει
15 εἰπεῖν, ὅτι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ τὰ ζῶα, καὶ μήτε τάξιν θεῖναι ἡμερῶν, μήτε τί μὲν πρῶτον, τί δὲ ὑστερον γεγένηται. Ἄλλ' ἵνα μηδεμίαν τοῖς ἀγνωμονεῖν βουλομένοις καταλείπηται ἀπολογίας πρόφασιν, οὕτω διαιρεῖ σαφῶς καὶ τὴν τῶν γινομένων τάξιν,
20 καὶ τῶν ἡμερῶν τὸν ἀριθμὸν, καὶ πάντα μετὰ πολλῆς τῆς συγκαταβάσεως ἡμᾶς διδάσκει, ἵνα μαθόντες τὴν ἀλήθειαν ἅπασαν, μηκέτι τῇ πλάνῃ τῶν ἐξ οἰκείων λογισμῶν ἅπαντα φθεγγομένων προσέχωμεν, ἀλλ' εἰδέναι ἔχωμεν τοῦ δημιουργοῦ τοῦ ἡμετέρου τὴν ἄφαιτον δύναμιν, «Καὶ ἐγένετο», φησὶν,
25 «οὕτως». Εἶπεν, «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπειὰ ψυχῶν ζώσων, καὶ πειρινὰ πειόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ οἰερέωμα τοῦ οὐρανοῦ», καὶ ὑπήκουσε τὸ στοιχεῖον, καὶ ἐπλήρωσε τὸ ἐπιταχθέν. «Καὶ ἐγένετο», φησὶν, «οὕτως», ὡς ἐκέλευσεν ὁ Δεσπότης· «καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κῆτη τὰ μεγάλα, καὶ
30 πᾶσαν ψυχὴν ζῶων ἐρπειῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πειρινὸν περρωτὸν κατὰ γένος. Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλὰ, καὶ ἠυλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, λέγων· αὐ-

καὶ πῶς ὁ λόγος αὐτοῦ ἐγένεον ἔργον καὶ ἡ ἐντολή του ἐχάρισε τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν δίοδον διὰ τὴν ζωὴν εἰς αὐτούς;

4. Ἀλλὰ ὑπάρχουν μερικοὶ ἀγνώμονες, οἱ ὅποιοι καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν ἐπιχειροῦν νὰ εἶναι ἄπιστοι καὶ νὰ μὴ παραδέχωνται ὅτι ἔχουν δημιουργὸν αὐτά, ποῦ βλέπομεν [ἄλλοι μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν μόνον τῶν, ἄλλοι δὲ ὅτι ἔχουν δημιουργηθῆ ἀπὸ κάποιαν προϋπάρχουσαν ὑλὴν.] Παρατήρησε πόση εἶναι ἡ ἀπάτη τοῦ διαβόλου, πῶς μετεχειρίσθη τὴν εὐκολοπιστίαν ἐκείνων, ποῦ ὑπηρετοῦν τὴν πλάνην. Δι' αὐτὸ ὁ μακάριος Μωυσῆς ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μᾶς διδάσκει μὲ τὸσον μεγάλην ἀκρίβειαν, διὰ νὰ μὴ πάθωμεν τὰ ἴδια μὲ αὐτούς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν μὲ σαφήνειαν, καὶ τὴν τάξιν τῶν δημιουργημάτων καὶ πῶς ἐδημιουργήθη τὸ καθένα. Διότι ἐὰν ὁ Θεὸς ὠδήγησεν ἔτσι τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου, χωρὶς νὰ φροντίζη διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ζῶα, καὶ οὔτε νὰ θέσῃ τάξιν ἡμερῶν, οὔτε τί μὲν ἔχει γίνεαι πρῶτον, τί δὲ δεύτερον. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ καμμίαν πρόφασιν δικαιολογίας εἰς ἐκείνους, ποῦ θέλουν νὰ εἶναι ἀγνώμονες, ἔτσι διακρίνει μὲ σαφήνειαν καὶ τὴν τάξιν τῶν δημιουργημάτων καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν, καὶ μᾶς διδάσκει μὲ μεγάλην συγκατάβασιν τὰ πάντα, ὥστε, ἀφοῦ μάθωμεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν, νὰ μὴ προσέχωμεν πλέον εἰς τὴν πλάνην ἐκείνων, οἱ ὅποιοι λέγουν τὰ πάντα ἐξ ἰδίων σκέψεων ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἄπειρον δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ μας. «Καὶ ἐγένε, λέγει, ἔτσι». Εἶπεν, «Ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ζῶντα καὶ πτηνὰ ὡς πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον», καὶ ὑπήκουσε τὸ στοιχεῖον καὶ ἐπραγματοποίησε τὴν ἐντολήν. «Καὶ ἐγένε, λέγει, ἔτσι», ὅπως ἐπρόσταξεν ὁ Κύριος· «καὶ ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὰ μεγάλα θαλάσσια κήτη καὶ ὅλα τὰ ποικίλα γένη τῶν ἔρπετῶν ζώων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐγέμισαν τὰ ὕδατα, καὶ ὅλα τὰ διάφορα εἶδη τῶν πτερωτῶν ζώων. Εἶδε δὲ ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλά· καὶ ἠλόγησεν αὐτὰ ὁ

ξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα τὰ ἐν
 ταῖς θαλάσσαις, καὶ τὰ πειρινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς».

Θεά μοι πάλιν ἐνταῦθα, πόση τοῦ Πνεύματος ἢ σοφία. Εἰ-
 πὼν γὰρ ὁ μακάριος Μωϋσῆς, δι «Ἐγένειο οὕτως», διδά-

5 σκει ἡμᾶς κατὰ μέρος ἐπάγων καὶ λέγων, «Καὶ ἐποίησεν ὁ
 Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἐρπειῶν,
 ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πειρινὸν πιε-
 ρωτὸν κατὰ γένος. Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλῶν. Ἐνταῦθα

10 τῶν ἀπερισκέπτως ἅπαντα φθεγγομένων πάλιν ἀναιρεῖ τὴν
 τόλμαν. Ἴνα γὰρ μή τις ἔχη λέγειν, καὶ τίνος ἕνεκα τὰ
 κήτη γέγονε; ποίαν ἡμῖν χρεῖαν συντελεῖ; τί τὸ ὄφελος
 ἐκ τῆς τούτων δημιουργίας; διὰ τοῦτο εἰπὼν «Ἐποίησεν ὁ
 Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα, καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων ἐρπειῶν»,
 καὶ τὰ πειρινὰ, εὐθέως ἐπήγαγε, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι

15 «καλῶν. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ σὺ, φησί, τὸν λόγον ἀγνοεῖς τῶν γε-
 γενημένων, ἐπισκῆπτειν ἐπιχείρει τοῖς δημιουργήμασιν. Ἦ-
 κουσας τοῦ Δεσπότου ψηφίζομένου, καὶ λέγοντος, δι καλῶν,
 καὶ πῶς σὺ μέμηνας τολμῶν λέγειν, διὰ τί γεγένηται; καὶ
 ὡς περιττὴν αὐτῶν τὴν δημιουργίαν διαβάλλεις; Ἐὰν γὰρ

20 εὐγνώμων ἦς, δυνήσῃ καὶ ἐκ τῆς τούτων δημιουργίας καὶ
 τὴν δύναμιν τοῦ σοῦ Δεσπότου, καὶ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν
 καταμαθεῖν τὴν μὲν δύναμιν δι τῷ λόγῳ καὶ ἐπιτάγματι
 ἐκ τῶν ὑδάτων τοιαῦτα ζῶα παραχθῆναι πεποίηκε τὴν δὲ
 φιλανθρωπίαν, δι καὶ παραγαγὼν ἰδίαν τινὰ χώραν αὐτοῖς

25 ἀπένειμε, καὶ τὸ ἄπλειτον μέρος τῆς θαλάσσης αὐτοῖς ἀπε-
 κλήρωσεν, ὥστε μηδένα λυμαίνεσθαι, ἀλλ' ἐνδιστοιῶσθαι μὲν
 τοῖς ὕδασι, καὶ διὰ τῆς ὄψεως τοῦ δημιουργοῦ διδάσκειν τὴν
 ὑπερβάλλουσαν δύναμιν, μηδεμίαν δὲ βλάβην παρέχειν τῷ
 τῶν ἀνθρώπων γένει. Ἦ μικρὸν οἶει τοῦτο μέρος εἶναι

30 φιλανθρωπίας, τὸ διπλῆν ἐξ αὐτῶν σοι γίνεσθαι τὴν ὠφέ-
 λειαν; Καὶ γὰρ εἰς θεογνωσίαν ἐνάγει τοὺς εὐγνωμονεῖν

Θεός, λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τελείως τὰ ὕδατα τῶν θαλασσῶν, καὶ τὰ πτηνὰ ἄς πληθύνωνται ἐπὶ τῆς γῆς». Πρόσεξε, παρακαλῶ, πάλιν ἐδῶ, πόση εἶναι ἡ σοφία τοῦ Πνεύματος. Διότι ἀφοῦ εἶπεν ὁ μακάριος Μωυσῆς, ὅτι «Ἔγινεν ἔτσι», μᾶς διδάσκει χωριστὰ προσθέτων καὶ λέγων, «Καὶ ἐδημιούργησεν ὁ Θεός τὰ μεγάλα θαλάσσια κήτη καὶ ὅλα τὰ ποικίλα γένη τῶν ἐρπετῶν ζώων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐγέμισαν τὰ ὕδατα, καὶ ὅλα τὰ διάφορα εἶδη τῶν πτερωτῶν ζώων. Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλά». Ἐδῶ πάλιν ἀναιρεῖ τὴν τόλμην ἐκείνων, ποὺ ἀπερίσκεπτα λέγουν τὰ πάντα. Διὰ νὰ μὴ ἡμπορῇ λοιπὸν κανεὶς νὰ λέγη, διὰ ποῖον σκοπὸν ἔγιναν τὰ θαλάσσια κήτη; ποῖαν χρησιμότητα μᾶς παρέχουν; ποῖον τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτῶν; διὰ τοῦτο ἀφοῦ εἶπεν «Ἐδημιούργησεν ὁ Θεός τὰ μεγάλα θαλάσσια κήτη καὶ ὅλα τὰ ποικίλα γένη τῶν ἐρπετῶν ζώων», καὶ τὰ πτηνὰ, ἀμέσως ἐπρόσθεσε, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλά». Μὴ λοιπὸν, ἐπειδὴ σὺ, λέγει, δὲν γνωρίζεις τὸν σκοπὸν τῶν δημιουργημάτων, ἐπιχειρῆς νὰ κατηγορῆς τὰ δημιουργήματα. Ἦκουσες τὸν Κύριον νὰ ἀποφασίζῃ καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι εἶναι καλά, καὶ πῶς σὺ μὲ παραφροσύνην τολμᾶς νὰ λέγῃς, διατί ἔχουν γίνει; καὶ συκοφαντεῖς ὡς ἄχρηστον τὴν δημιουργίαν αὐτῶν; Διότι ἐὰν εἶσαι συνετός, θὰ ἡμπορέσης καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργίαν αὐτῶν νὰ γνωρίσης καλῶς καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου σου καὶ τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν του· τὴν μὲν δύναμιν, διότι μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν ἐντολήν του ἔκαμε νὰ δημιουργηθοῦν ἀπὸ τὰ ὕδατα τόσα ζῶα· τὴν δὲ φιλανθρωπίαν, διότι ἀφοῦ τὰ ἐδημιούργησεν, ἔδωσεν εἰς αὐτὰ κάποιον ἰδιαίτερον χῶρον καὶ καθώρισε δι' αὐτὰ τὸ ἀπέραντον μέρος τῆς θαλάσσης, ὥστε κανένα νὰ μὴ βλάπτουν, ἀλλὰ νὰ ζοῦν μὲν μέσα εἰς τὰ ὕδατα καὶ μὲ τὴν θέαν των νὰ διδάσκουν τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ, καμμίαν δὲ βλάβην νὰ μὴ προκαλοῦν εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Ἦ νομίζεις, ὅτι εἶναι αὐτὸ μικρὸν μέρος φιλανθρωπίας, τὸ νὰ γίνεται εἰς σέ διπλῆ ἢ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτά; Διότι καὶ εἰς τὴν θεογνωσίαν ὁδηγεῖ ἐκείνους,

βουλομένους, καὶ ἐκπλήττεισθαι παροσκευάζει τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ τὸ μέγεθος, ὅτι τῆς ἀπ' αὐτῶν βλάβης ἠλευθέρωσε τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν. Οὐδὲ γὰρ εἰς χρείαν ἡμῖν μόνον ἅπαντα παρ' αὐτοῦ δεδημιούργηται, ἀλλὰ διὰ τὴν πολλήν αὐτοῦ φιλοτιμίαν, τὰ μὲν εἰς χρείαν, τὰ δὲ καὶ διὰ τοῦτο παρήχθη, ἵνα κηρύττηται τοῦ ποιήσαντος αὐτὰ ἡ δύναμις. Ἀκούων τοίνυν, ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλὰ», μηκέτι τόλμια ἀντιφθέγγεσθαι τῇ θείᾳ Γραφῇ, μηδὲ περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν, καὶ λέγειν, διὰ τί τὸ καὶ τὸ ἐγένετο;

10 «Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός», φησί, καὶ εἶπεν· αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα τὰ ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ τὰ πειρινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς».

5. Αὕτη ἐστὶν ἡ εὐλογία, τὸ εἰς πλῆθος αὐτὰ ἐπιδοῦναι. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμψυχα ἦν τὰ ζῶα τὰ δημιουργηθέντα, ἐβούλει δὲ διηνεκῆ τούτων εἶναι τὴν σύστασιν διὰ τοῦτο ἐπήγαγε· «Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, καὶ εἶπεν· αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε». Τὸ γὰρ ῥῆμα ἐκεῖνο μέχρι τοῦ παρόντος ταῦτα συγκρατεῖ, καὶ τοσοῦτο μῆκος χρόνου παρέδραμε, καὶ οὐδὲ ἐν τούτων γένος ἠλαιώθη. Ἡ γὰρ εὐλογία ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ῥῆμα τὸ λέγον, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», τὴν σύστασιν αὐτοῖς καὶ τὴν διαμονὴν ταύτην ἅπασαν ἐχαρίσατο. «Καὶ ἐγένετο», φησί, «ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα πέμπτη». Εἶδες πῶς καὶ τὰ κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν δημιουργηθέντα ζῶα ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή; Ἀλλὰ μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ ὄψει πάλιν τοῦ σοῦ Δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν. Οὐδὲ γὰρ μόνον τὰ ὕδατα πρὸς τὴν τῶν ζώων γένεσιν διήγειρεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς γῆς πάλιν ἀναδοθῆναι προσέταξε ζῶα χερσαῖα. Οὐδὲν γὰρ ἄισπον μικρὸν ἐφάρασθαι σήμερον καὶ τῶν κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν γενομένων.

30 «Καὶ εἶπε», φησί, «ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν κατὰ γένος, τετραπόδα καὶ ἔρπειά, καὶ θηρία ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ κτήνη, καὶ πάντα τὰ ἔρπειά τῆς γῆς κατὰ

πού θέλουν νὰ εἶναι συνετοί, καὶ κάνει νὰ αισθανώμεθα κατάπληξιν ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, διότι ἀπήλλαξε τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τὴν ζημίαν, πού ἤμποροῦν νὰ προκαλέσουν αὐτά. (Οὔτε βέβαια ἔχουν δημιουργηθῆ τὰ πάντα ἀπὸ αὐτὸν μόνον διὰ τὴν ὠφέλειάν μας, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης του γενναιοδωρίας, ἄλλα μὲν διὰ τὰς ἀνάγκας μας, ἄλλα δὲ καὶ δι' αὐτὸ ἐδημιουργήθησαν, διὰ νὰ διακηρύσσεται ἡ δύναμις τοῦ δημιουργοῦ των.) Ὄταν ἀκούῃς λοιπὸν, ὅτι «εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλά», νὰ μὴ τολμᾷς πλέον νὰ ἀντιλέγῃς εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, οὔτε νὰ εἶσαι περίεργος καὶ πολυπράγμων, καὶ νὰ λέγῃς, διατί ἔγινεν αὐτὸ καὶ διατί ἐκεῖνο; «Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, λέγει, καὶ εἶπεν· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε ἐντελῶς τὰ ὕδατα τῶν θαλασσῶν, καὶ τὰ πτηνὰ ἃς πληθύνονται ἐπὶ τῆς γῆς».

5. Ἡ εὐλογία εἶναι αὕτη, τὸ νὰ αὐξηθοῦν δηλαδὴ αὐτὰ εἰς ἀριθμὸν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦσαν ἔμψυχα τὰ δημιουργηθέντα ζῶα, καὶ ἤθελε νὰ ὑπάρχουν αὐτὰ παντοτινά, δι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε· «Καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, καὶ εἶπεν· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε». Ὁ λόγος λοιπὸν αὐτὸς μέχρι τώρα συγκρατεῖ αὐτὰ τὰ ζῶα, καὶ ἐπέραςε τόσον πολὺς χρόνος, καὶ κανένα γένος ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἠλαττώθη. Διότι ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ λόγος πού ἔλεγεν, «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», ἐχάρισεν εἰς αὐτὰ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν διαβίωσιν αὐτῆν. «Καὶ ἔγινε, λέγει, βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα πέμπτη». Εἶδες πῶς μᾶς ἐδίδαξεν ἡ Ἁγία Γραφή καὶ τὰ δημιουργηθέντα ζῶα κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν; Περίμενε ὁμως ὀλίγον καὶ θὰ ἰδῆς πάλιν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου σου. Διότι δὲν παρεκίνησε μόνον τὰ ὕδατα διὰ τὴν γένεσιν τῶν ἰχθύων, ἀλλὰ ἐπρόσταξε πάλιν νὰ προέλθουν ἀπὸ τὴν γῆν τὰ χερσαῖα ζῶα. Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου ἄτοπον νὰ καταπιασθοῦμεν ὀλίγον σήμερα καὶ μετὰ τὰ δημιουργηθέντα κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν. «Καὶ εἶπεν, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Θεός· ἃς γεννήσῃ ἡ γῆ τὰ διάφορα εἶδη τῶν ζώντων ὀργανισμῶν, τὰ τετράποδα δηλαδὴ καὶ τὰ ἕρπετά, καὶ τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς καὶ τὰ κατοικίδια ζῶα

γένος. Καὶ ἐγένετο οὕτως». Ὅρα καὶ τὴν γῆν πάλιν δι-
 πλῆν καρποφορίαν παρέχουσαν, καὶ τῷ προσιάγμῳ τοῦ Δε-
 σπότιου ὑπηρετουμένην. Τότε μὲν γὰρ τῶν σπερμάτων τὴν
 βλάστην ἐξέδωκε, νῦν δὲ ζῶα ἔμψυχα, τειροπόδα, ἔρπειά,
 5 θηρία καὶ κτήνη. Ἴδου ὁμοῦ ἔφθην εἰπών, τοῦτο καὶ νῦν
 δείκνυται, ὅτι οὐ διὰ χρείαν ἡμετέραν μόνον ἅπαντα παρή-
 γαγεν, ἀλλὰ καὶ δι' ὠφέλειαν, ἵνα ὁρῶντες τὴν ἀφθονοῦ
 περιουσίαν τῶν αὐτοῦ δημιουργημάτων, ἐκπλητιώμεθα τοῦ
 δημιουργοῦ τὴν δύναμιν, καὶ εἰδέναι ἔχωμεν ὡς σοφία τινὶ
 10 καὶ ἀφάτῳ φιλανθρωπία διὰ τὴν εἰς τὸν μέλλοντα ἄνθρωπον
 γίνεσθαι τιμὴν, ταῦτα ἅπαντα παρήχθη. «Καὶ ἐποίησε», φησί,
 «ὁ Θεὸς τὰ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος αὐτῶν, καὶ τὰ κτήνη
 κατὰ γένος αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἔρπειά τῆς γῆς κατὰ γένος
 αὐτῶν. Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλῶν. Ποῦ νῦν εἶσι οἱ τολ-
 15 μῶντες λέγειν, διὰ τί θηρία; διὰ τί ἔρπειά; Ἀκουέτωσαν
 τῆς θείας Γραφῆς λεγούσης, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλῶν».
 Εἶπέ μοι, αὐτὸς ὁ δημιουργήσας ἐπαινεῖ τὰ γινόμενα, καὶ
 οὐ ἐπισκῆπτειν τολμᾶς; Καὶ πόσης οὐκ ἂν εἴη τοῦτο μα-
 νίας; Ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς σπέρμασι καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς οὐ
 20 μόνον ἔγκαρπα δένδρα ἀνέδωκεν ἢ γῆ, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα,
 καὶ οὐ μόνον ἀχρησίμους βοιάνας, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἀγνώστους
 ἐκφέρει, πολλάκις καὶ ἐπιβλαβεῖς· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο τολμή-
 σει τις μέμφεσθαι τοῖς γινομένοις· οὐδὲν γὰρ μάτην, εὐδὲ
 ἀπλῶς γεγένηται. Οὐδὲ γὰρ ἂν τὸν ἔπαινον ἐδέξαιτο παρὰ
 25 τοῦ Δεσπότιου, εἰ μὴ πρὸς χρείαν τινὰ ἐπωφελῆ δεδημιούρ-
 γηται. Καθάπερ οὖν ἐπὶ τῶν δένδρων οὐ πάντα ἐστὶν
 ἔγκαρπα, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα πολλά, καὶ οὐκ ἔλαιον τῶν ἐγ-
 κάρπων κάκεινα θαυμασιτὴν ἡμῖν τὴν χρείαν παρέχεται, πρὸς
 τὴν ἀνάπαισιν τὴν ἡμετέραν συντελοῦντα καὶ γὰρ καὶ οἴκο-
 30 δομᾶς ἐξ αὐτῶν, καὶ πολλὰς ἑτέρας χρείας πρὸς τὴν ἡμετέ-
 ραν ἀνάπαισιν συντελοῦσας κατασκευάζομεν, καὶ ὅλως οὐ-

10. Δηλαδή κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς δημιουργίας.

καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἑρπετῶν τῆς γῆς. Καὶ ἐγένεον ἔτσι». Πρόσεχε, ὅτι καὶ ἡ γῆ πάλιν παρέχει διπλῆν καρποφορίαν καὶ ὑπακούει εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου. Διότι τότε μὲν¹⁹ παρήγαγε τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, τώρα δὲ παράγει ζῶα ἔμψυχα, τετράποδα, ἑρπετά, ἄγρια θηρία καὶ κατοικίδια ζῶα. Ἴδου ἐκεῖνο ποῦ εἶπα προηγουμένως, αὐτὸ καὶ τώρα ἀποδεικνύεται, ὅτι δηλαδὴ (δὲν ἐδημιούργησεν ὅλα μόνον διὰ τὰς ἀνάγκας μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὠφελειάν μας, ὥστε, βλέποντες τὸν ἄφθονον πλοῦτον τῶν δημιουργημάτων του, νὰ θαυμάζωμεν τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ καὶ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἐγέναν με σοφίαν καὶ ἄπειρον φιλανθρωπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῇ.) «Καὶ ἔκαμε, λέγει, ὁ Θεὸς τὰ ποικίλα εἶδη τῶν ἀγρίων θηρίων τῆς γῆς, τὰ διάφορα εἶδη τῶν κατοικιδίων ζώων καὶ ὅλα τὰ ποικίλα εἶδη τῶν ἑρπετῶν τῆς γῆς. Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλά». Ποῦ εἶναι τώρα οἱ τολμῶντες νὰ λέγουν, διατί ἐγέναν τὰ ἄγρια θηρία; διατί τὰ ἑρπετά; Ἦς ἀκούσουν τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ποῦ λέγει, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι ἦσαν καλά». Εἰπέ μου, ὁ δημιουργὸς ὁ ἴδιος ἐπαινεῖ τὰ δημιουργήματα, καὶ σὺ τολμᾶς νὰ τὰ ψέγῃς; Πόσης παραφροσύνης δείγμα δὲν θὰ εἶναι αὐτό; Ἀφοῦ καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς σπόρους καὶ εἰς τὰ φυτὰ ἡ γῆ δὲν ἐβλάστησε μόνον καρποφόρα δένδρα, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα, καὶ ὄχι μόνον ἄχρηστα χόρτα, ἀλλὰ παράγει καὶ ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς, πολλὰς δὲ φορὰς καὶ ἐπιβλαβῆ. Ἀλλὰ δὲν θὰ τολμήσῃ κανεὶς δι' αὐτὸ νὰ κατηγορῇ τὰ δημιουργήματα, διότι (τίποτε δὲν ἔχει δημιουργηθῇ χωρὶς λόγον καὶ σκοπὸν.) Διότι οὔτε καὶ τὸν ἔπαινον τοῦ Κυρίου θὰ ἐδέχοντο, ἐὰν δὲν εἶχαν δημιουργηθῇ διὰ κάποιαν χρήσιμον ἀνάγκην. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἰς τὰ δένδρα δὲν εἶναι ὅλα καρποφόρα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ εἶναι ἄκαρπα, καὶ αὐτὰ δὲν μᾶς προσφέρουν μικροτέραν ἀπὸ τὰ καρποφόρα τὴν θαυμαστὴν των χρησιμότητα, ἐπειδὴ συντελοῦν εἰς τὴν ἀνακούφισίν μας· διότι καὶ σπῖτια κατασκευάζομεν ἀπὸ αὐτά, καὶ πολλὰς ἄλλας ἀνάγκας ποῦ συντελοῦν εἰς τὴν ἄνεσίν μας, καὶ γενικῶς τίποτε δὲν

δέν ἔστιν, ὃ μὴ λόγῳ τινὶ δεδημιούργηται, εἰ καὶ ἡ ἀνθρω-
 πίνη φύσις οὐκ ἰσχύει πάντων μετὰ ἀκριθείας εἶδέναι τὸν
 λόγον· ὥσπερ εὖν ἐπὶ τῶν δένδρων, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ζώ-
 ων τὰ μὲν πρὸς θρωῶσιν ἡμῖν ἔστιν ἐπιτήδεια, τὰ δὲ πρὸς
 5 ὑπηρεσίαν. Καὶ τῶν θηρίων δὲ τὰ γένη, καὶ τῶν ἔρπειῶν
 οὐ μικρὰν ἡμῖν χρεῖαν συντελεῖ, καὶ εἰ βουληθεῖη τις εὐ-
 γνωμόνως καιαμαθεῖν, εὕρισκει καὶ νῦν, διε τῆς ἀρχῆς
 αὐτῶν ἀφησέθημεν διὰ τὴν τοῦ πρωτοπλάστου παρακοήν,
 πολλὴν τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν ἡμῖν προσγινομένην. Πολ-
 10 λὰ γὰρ καὶ ἐκ τούτων λαμβάνοντες ἰατρῶν παῖδες κατασκευά-
 ζουσι πρὸς τὴν τῶν ἡμετέρων σωμάτων ὑγίειαν συντελεῖν
 δυνάμενα. Ἄλλως δὲ ποία βλάβη ἐκ τῆς τῶν θηρίων δη-
 μιουργίας, ὅποτε καθάπερ τὰ ἡμερᾶ, οὕτω καὶ αὐτὰ ὑπὸ
 τὴν ἐξουσίαν τυγχάνειν ἤμελλε τοῦ μετ' οὐ πολὺ μέλλοντος
 15 δημιουργεῖσθαι; Τοῦτο γὰρ τέως φημί.

6. Ἴνα δὲ μάθῃς τοῦ τῶν ἀπάντων Δεσπότου τὴν ὑπερ-
 βάλλουσαν φιλανθρωπίαν, ἣν περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον ἐπι-
 δείκνυται, ἐπειδὴ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν, ἤπλωσε τὴν γῆν,
 ἐδημιούργησε τὸ σιερέωμα, καθάπερ τι μέσον τειχίον τὴν
 20 διαίρεσιν τῶν ὑδάτων ἐργαζόμενον, εἶτα τὴν συναγωγὴν
 τῶν ὑδάτων γενέσθαι προσιάξας, τὰ μὲν θαλάσσας ὠνόμασε,
 τὴν δὲ ξηρὰν γῆν, εἶτα ταύτην ἐκαλλώπισε ταῖς τῶν σπερ-
 μάτων ἀναδόσεις, καὶ τῶν λοιπῶν βοτανῶν. Μειτῆλθε πάλιν
 ἐπὶ τὴν τῶν δύο μεγάλων φωσιήρων δημιουργίαν, καὶ
 25 τῶν ἀστέρων τὴν ποικιλίαν, δι' αὐτῶν τὸ κάλλος τοῦ οὐ-
 ρανοῦ καιακοσμήσας· εἶτα τὰ ἐκ τῶν ὑδάτων ζῶα ἔμψυχα
 παραγαγόν, καὶ τὰ πειρινὰ τὰ πειτόμενα ἐπὶ τῆς γῆς καιὰ
 τὸ σιερέωμα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πληρώσας τῶν πέντε ἡμε-
 ρῶν τὸν ἀριθμόν, ἐπειδὴ ἔχοῦν καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς ζῶα
 30 δημιουργηθῆναι, προσιάξας καὶ ταῦτα ἀναδοθῆναι, τὰ τε
 πρὸς τροφήν ἐπιτήδεια, τὰ τε πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν χρήσιμα,
 καὶ τα θηρία καὶ τὰ ἔρπεια, τότε λοιπὸν ἐπειδὴ πάντα καιε-
 κόσμησε, καὶ τὴν προσήκουσαν ἐπέθηκεν εὐταξίαν καὶ διακί-

ὑπάρχει, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχη δημιουργηθῆ διὰ κάποιον λόγον, ἂν καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δὲν ἠμπορεῖ νὰ γνωρίζῃ μὲ ἀκρίβειαν τὸν σκοπὸν ὅλων· ὅπως λοιπὸν εἰς τὰ δένδρα, ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ζῶα, ἄλλα μὲν μᾶς εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν διατροφήν, ἄλλα δὲ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησίν μας. Καὶ τὰ εἶδη δὲ τῶν ἀγρίων θηρίων καὶ τῶν ἐρπετῶν δὲν μᾶς ὠφελοῦν ὀλίγον, καὶ ἐὰν θὰ θελήσῃ κανεὶς νὰ ἐξετάσῃ μὲ σύνεσιν, εὐρίσκει καὶ τώρα, ὅποτε ἐστερήθημεν τὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων, νὰ μᾶς παρέχουν αὐτὰ μεγάλην ὠφέλειαν. Διότι λαμβάνοντες πολλὰ ἀπὸ τὰ ζῶα οἱ ἰατροὶ παρασκευάζουν τὰ φάρμακα, ποὺ συντελοῦν εἰς τὴν σωματικὴν μας ὑγείαν. "Ἄλλωστε δὲ ποία ἡ βλάβη ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν ἀγρίων θηρίων, ὅταν ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἡμέρα, ἔτσι καὶ αὐτὰ ἐπρόκειτο νὰ εὐρίσκοντο κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῆ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον; Αὐτὸ λοιπὸν κατὰ πρῶτον λέγω.

6. Διὰ νὰ ἐννοήσῃς δὲ τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου τῶν πάντων, τὴν ὁποίαν φανερῶνει διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀφοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν, ἠπλωσε τὴν γῆν, ἐδημιούργησε τὸν οὐράνιον θόλον, ὡσὰν κάποιον ἐνδιάμεσον τεῖχος ποὺ διαχωρίζει τὰ ὕδατα· ἔπειτα ἀφοῦ ἐπρόσταξε νὰ γίνῃ ἡ συνάθροισις τῶν ὑδάτων, αὐτὰ μὲν ὠνόμασε θαλάσσας, τὴν δὲ ξηρὰν γῆν, ἔπειτα ἐστόλισεν αὐτὴν μὲ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν καὶ τῶν ὑπολοίπων χόρτων. "Ἐπειτα ἦλθε πάλιν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν δύο μεγάλων φωστήρων καὶ τῶν διαφόρων ἄστρων, μὲ τὸ κάλλος τῶν ὁποίων ἐστόλισε τὸν οὐρανόν· ὕστερα ἀφοῦ ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὰ ὕδατα ἔμψυχα ζῶα, καὶ τὰ πτηνά, νὰ πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς τὸν οὐράνιον θόλον καὶ ἀφοῦ ἐσυμπλήρωσε τὸν ἀριθμὸν τῶν πέντε ἡμερῶν, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ δημιουργηθοῦν καὶ τὰ ζῶα ἀπὸ τὴν γῆν, ἀφοῦ ἐπρόσταξε νὰ γεννηθοῦν καὶ αὐτά, ἄλλα κατάλληλα πρὸς τροφήν, ἄλλα χρήσιμα πρὸς ἐξυπηρέτησίν μας, καὶ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ ἐρπετά· τότε λοιπὸν ἐπειδὴ ἐστόλισε τὰ πάντα καὶ ἔθεσε τὴν ἀρμόζουσαν εὐπρέπειαν καὶ

ομησιν τοῖς ὀρωμένοις, καὶ τὴν τράπεζαν πολυτελεῆ παρεσκεύα-
 σε ποικίλων καὶ παντοδαπῶν πεπληρωμένην τῶν ἐδεσμά-
 των, καὶ πολλὴν τὴν ἀφθονίαν καὶ τὸν πλοῦτον ἔχουσαν,
 καὶ τὰ βασίλεια, ὡς ἂν εἴποι τις, πανταχόθεν λαμπρὰ εἰργά-
5 σαιο τὰ ἄνω, τὰ κάτω ποικίλως φαιδρύνας, τότε λοιπὸν τὸν
 τούτων ἀπάντων ἀπολαύειν μέλλοντα δημιουργεῖ, τὴν ἐξου-
 σίαν τῶν ὀρωμένων ἀπάντων ἀντιῶ παραδιδούς, καὶ δεικνύς
 ὄσφ τῶν δημιουργηθέντων ἀπάντων τιμιώτερον τὸ μέλλον
 διαπλάττεισθαι ζῶον, εἶγε πάντα τὰ γινόμενα ὑπὸ τὴν τούτου
10 ἐξουσίαν καὶ ἐπιτροπὴν γενέσθαι κελεύει. Ἄλλ' ἵνα μὴ εἰς
 πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐκτείνωμεν, ἀρκεσθέντες τοῖς εἰρημέ-
 ροις, εἰς τὴν ἐξῆς ταμιευσώμεθα τὰ κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ
 θαυμασίου τούτου ζῶου τοῦ λογικοῦ καὶ ἐμφύχου, τοῦ ἀνθρώ-
 που λέγω, τὴν συνήθη παράκλησιν ὑμῖν καὶ νῦν προσάγοντες,
15 ὥστε καὶ τῶν εἰρημένων τὴν μνήμην διαφυλάττειν, καὶ διὰ
 πάντων τῶν ὀρωμένων εἰς τὴν τοῦ Δεσπότου δοξολογίαν
 ἑαυτοὺς διεγείρειν. Καὶ τὸ μὴ ἐφικνεῖσθαι, μηδὲ δύνασθαι
 πάντων τῶν δημιουργηθέντων τὸν λόγον καταλαβεῖν, μη
 γενέσθω ἡμῖν ἀπιστίας ὑπόθεσις, ἀλλὰ δοξολογίας ἀφορμή.
20 Ὅταν γὰρ αἰτιολογήσῃ ὁ λογισμὸς, καὶ μὴ χωρήσῃ ἡ διάνοια,
 ἐννόει τοῦ Δεσπότου σου τὸ μέγεθος, καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου,
 ὅτι ἰσαύτη αὐτοῦ ἡ δύναμις ὡς μηδὲ τὸν λόγον ἡμᾶς μετὰ
 ἀκριθείας εἰδέναι τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένων. Τοῦτο δια-
 νοίας εὐγνώμονος, τοῦτο ψυχῆς νηφούσης. Ἐπεὶ καὶ Ἕλλη-
25 νες οὕτως ἐπλανήθησαν τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς τὰ πάντα
 ἐπιτρέφαντες καὶ μὴ θελήσαντες πρὸς τὸ ἀσθενὲς τῆς οἰ-
 κείας φύσεως ἀπιδεῖν, ἀλλὰ τὰ ὑπὲρ αὐτοὺς φαντασθέντες,
 καὶ τῶν οἰκείων ὄρων ὑπερβάντες τὸ μέτρον, καὶ τῆς προσού-
 σης αὐτοῖς ἀξίας ἐξέπεσον. Οἱ γὰρ λόγῳ τειμημένοι καὶ
30 ἰσαύτην προεδρίαν λαβόντες παρὰ τοῦ δημιουργοῦ, καὶ τῶν
 κτισμάτων ἀπάντων τῶν ὀρωμένων τιμιώτεροι, οὗτοι εἰς
 ἰσαύτην ἀλογίαν κατηνέχθησαν, ὡς κύνας, καὶ πιθήκους, καὶ

διάταξιν εἰς τὰ ὄρατὰ δημιουργήματα, καὶ ἔκαμε τὸ τραπέ-
 ζι πλούσιον καὶ γεμᾶτον ἀπὸ ποικίλα καὶ διαφορετικὰ φα-
 γητὰ καὶ νὰ ἔχη ὅλα μὲ ἀφθονίαν· καὶ ὅπως θὰ ἤμποροῦσε
 νὰ εἰπῆ κανεὶς τὴν βασιλικὴν κατοικίαν τοῦ οὐρανοῦ ἔκα-
 μεν ἀπὸ παντοῦ λαμπρὰν καὶ τῆς γῆς καταστήσας λαμπρὰν,
 τότε εἰς τὸ ἕξις δημιουργεῖ ἐκεῖνον, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ
 ἀπολαμβάνη ὅλα αὐτά, ἀναθέσας εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν
 ὅλων τῶν ὄρατῶν δημιουργημάτων καὶ ἀποδεικνύων πόσον
 τιμιώτερον εἶναι ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὸ ὄν ποῦ ἐπρόκειτο νὰ
 πλασθῆ, ἀφοῦ διατάσῃ ὅλα τὰ δημιουργηθέντα νὰ τεθοῦν
 κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν κηδεμονίαν του.) Ἀλλὰ διὰ
 νὰ μὴ ἐπεκτείνωμεν πολὺ τὸν λόγον, ἀφοῦ ἀρκεσθοῦμεν
 εἰς τὰ λεχθέντα, εἰς τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν θὰ γνωρίσωμεν
 τὰ σχετικὰ μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ὄν-
 τος, τοῦ λογικοῦ καὶ ἐμψύχου, δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου,
 προσθέτοντες καὶ τώρα τὴν συνηθισμένην παράκλησιν
 πρὸς σᾶς, διὰ νὰ ἐνθυμησθε καὶ τὰ λεχθέντα, καὶ νὰ παρα-
 κινήτε τοὺς ἑαυτοὺς σας διὰ μέσου ὅλων τῶν ὄρατῶν
 πρὸς δοξολογίαν τοῦ Κυρίου. Καὶ τὸ ὅτι δὲν πλησιάζετε,
 οὔτε ἠμπορεῖτε νὰ συλλάβετε τὸν σκοπὸν ὅλων τῶν δη-
 μιουργημάτων, ἄς μὴ γίνῃ εἰς ἡμᾶς πρόφασις ἀπιστίας,
 ἀλλὰ ἀφορμὴ δοξολογίας. Διότι ὅταν χάσῃ τὴν δύναμιν
 τῆς ἡσκέψις καὶ δὲν προχωρῇ ὁ νοῦς, σκέψου τὸ μέγεθος
 τοῦ Κυρίου σου, καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἴδιον, ὅτι τόσο μεγάλη
 εἶναι ἡ δύναμις αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζωμεν οὔτε τὸν
 σκοπὸν τῶν δημιουργημάτων του. Τοῦτο εἶναι χαρακτηρι-
 στικὸν ὑγιουῦς νοῦ καὶ καθαρᾶς ψυχῆς. Διότι καὶ οἱ Ἕλλη-
 νες ἔτσι ἐπλανήθησαν, ἐπειδὴ ἐνεπιστεύθησαν τὰ πάντα
 εἰς τὰς σκέψεις των καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἰδοῦν τὴν ἀδυ-
 ναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐφαντάσθησαν
 πράγματα ὑπεράνω αὐτῶν καὶ ὑπερέβησαν τὸ μέτρον τῶν
 ἰδικῶν των δυνάμεων, καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀξίαν, ποῦ
 εἶχαν. Διότι αὐτοί, ποῦ εἶχαν τιμηθῆ μὲ τὸ λογικὸν καὶ ἐνῶ
 ἔλαβαν ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τόσο μεγάλην ἐξουσίαν καὶ
 εἶχαν περισσοτέραν τιμὴν ἀπὸ ὅλα τὰ ὄρατὰ κτίσματα,
 αὐτοὶ κατέπεσαν εἰς τόσο μεγάλην ἀπερισκεψίαν, ὥστε

κροκοδείλους, καὶ τὰ ἀτιμότερα τούτων προσκυνεῖν. Καὶ τί λέγω ζῶα ἄλογα; Πολλοὶ τούτων εἰς τοσαύτην ἄνοιαν καὶ ἀναισθησίαν ἐξέπεσον, ὡς καὶ κρόμμυα, καὶ τὰ τούτων εὐτελέστερα σέθειν. Διὰ τοῦτο ὁ προφήτης τούτους αἰνιτιόυενος ἔλεγε· «Παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς». Ὁ λόγῳ, φησί, τειμημένος, καὶ τοσαύτης σοφίας ἀξιωθεὶς, τῶν ἀλόγων γέγονεν ὅμοιος, τάχα δὲ καὶ χειρῶν. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἅτε ἄλογα ὄντα οὐδὲ εὐθύνας ὑφέξει· ὁ δὲ λόγῳ τειμημένος εἰς τὴν ἐκείνων ἀλογίαν μετα-
10 πεσὼν, εἰκότως μεγάλας δώσει τὰς εὐθύνας ἀγνώμων γερόμενος περὶ τὴν τοσαύτην εὐεργεσίαν. Ἐντεῦθεν καὶ λίθους καὶ ξύλα λοιπὸν θεοὺς προσηγόρευσαν, καὶ ταῦτα τὰ ὀρώμενα σιοιχεῖα ἐθεοποίησαν· ἅπαξ γὰρ ἐκτραπέντες τῆς εὐθείας ὁδοῦ κατὰ κρημνῶν ἤχθησαν, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἄβυσσον
15 τῆς κακίας ἐξώκειλαν.

7. Ἄλλ' ἡμεῖς μηδὲ οὕτως ἀπογνωμεν τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν, καὶ μετὰ πάσης προθυμίας καὶ μακροθυμίας αὐτοῖς διαλεγώμεθα, δεικνύντες καὶ τοῦ πράγματι τὴν ἀτοπίαν, καὶ τῆς βλάβης τὸ μέγεθος, καὶ
20 μηδέποτε ἀπαγορεύωμεν αὐτῶν τὴν σωτηρίαν. Εἰκότως γὰρ αὐτοὺς πεισθήσεσθαι τοῦ χρόνου προϊόντιος, καὶ μάλιστα ἂν ἡμεῖς οὕτω πολιτευώμεθα, ὡς μηδεμίαν αὐτοῖς παρέχειν λαβὴν. Πολλοὶ γὰρ τούτων, ἐπειδὴν ἴδωσί τινος τῶν μεθ' ἡμῶν τειταγμένων, τῷ ρήματι μὲν καὶ τῇ προσηγορίᾳ Χρι-
25 στιανοῦς ὀνομαζομένους, ὁμοίως δὲ ἐκείνοις ἀρπάζοντιος, πλεονεκτιοῦντιος, βασκαίνοντιος, ἐπιβουλεύοντιος, δόλους ράπτιοντιος, τὰ ἄλλα ἅπαντα ἐργαζομένους, τρυφῇ καὶ ἀδηφαγίᾳ προσέχοντιος, οὐκέτι οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῶν λόγων νοουθεσίαν προσίενται, νομίζοντιος ἀπάτην εἶναι τὰ ἡμέτερα, καὶ τοῖς
30 αὐτοῖς ἅπαντιος ὑπευθύνους εἶναι. Ἐννόβει μοι τοίνυν πόσον

νά προσκυνοῦν τοὺς σκύλους καὶ τοὺς πιθήκους καὶ τοὺς κροκοδείλους, ἀκόμη καὶ τὰ περισσότερον ἀνάξια αὐτῶν. Καὶ διατί λέγω ζῶα ἄλογα; Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐξέπεσαν εἰς τόσον μεγάλην ἀνοησίαν καὶ ἀναισθησίαν, ὥστε νὰ σέβωνται καὶ τὰ κρεμμύδια, ἀκόμη καὶ τὰ εὐτελέστερα αὐτῶν. Δι' αὐτὸ ὁ προφήτης ὑπονοῶν αὐτούς, ἔλεγεν· «Ὁ ἄνθρωπος ἐξωμοιώθη μὲ τὰ ἀνόητα κτήνη, καὶ ἔγινεν ὅμοιος μὲ αὐτά»¹¹. Ἐκεῖνος, λέγει, ποῦ ἐτιμήθη μὲ τὸ λογικὸν καὶ ἠξιώθη τόσην σοφίαν, ἔχει γίνεαι ὅμοιος μὲ τὰ ζῶα, ἴσως δὲ καὶ χειρότερος. Διότι ἐκεῖνα μὲν, ἐπειδὴ εἶναι ἄλογα ὄντα, οὔτε φέρουν εὐθύνας· αὐτὸς ὅμως ποῦ ἔχει τιμηθῆ μὲ τὸ λογικόν, ὅταν περιέλθῃ εἰς τὴν ἄλογον κατάστασιν ἐκείνων, εὐλόγως θὰ θεωρηθῆ ὑπεύθυνος, ἐπειδὴ ἔγινεν ἀχάριστος εἰς τὴν τόσην εὐεργεσίαν. Ἔτσι εἰς τὴν συνέχειαν ὠνόμασαν θεοὺς καὶ τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα, καὶ ἐθεοποίησαν αὐτὰ τὰ ὀρατὰ στοιχεῖα· διότι, ἀφοῦ ἐξετράπησαν μίαν φοράν ἀπὸ τὴν εὐθείαν ὁδόν, ὠδηγήθησαν εἰς τοὺς κρημνοὺς καὶ ἔπεσαν εἰς αὐτὴν τὴν ἄβυσσον τῆς κακίας.

Ἄλλὰ ἡμεῖς οὔτε ἔτσι ἄς μὴ ἀπελπισθοῦμεν διὰ τὴν σωτηρίαν των, ἀλλὰ ἄς προσφέρωμεν τὴν βοήθειάν μας, καὶ ἄς συζητοῦμεν μὲ ὅλην μας τὴν προθυμίαν καὶ τὴν ἀγάπην μὲ αὐτούς, ἀποδεικνύοντες καὶ τὴν ἀνοησίαν τοῦ πράγματος καὶ τὸ μέγεθος τῆς βλάβης καὶ ποτὲ ἄς μὴ ἀποκλείωμεν τὴν σωτηρίαν των. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸν νὰ πεισθοῦν αὐτοὶ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, καὶ μάλιστα ἂν ἡμεῖς συμπεριφερώμεθα ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ δίδωμεν εἰς αὐτοὺς καμμίαν ἀφορμὴν. Διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς, ὅταν ἰδοῦν μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνήκοντας εἰς ἡμᾶς, καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι μὲ τὰ λόγια μὲν καὶ τὸ ὄνομα Χριστιανοί, νὰ εἶναι δὲ ὅμοια μὲ ἐκείνους ἄρπαγες, πλεονέκται, φθονεροί, συνωμόται, δολοπλόκοι, νὰ κάμουν ὅλα τὰ ἄλλα, νὰ ἀφοσιώνωνται εἰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὴν λαιμαργίαν, δὲν δέχονται πλέον οὔτε τὴν νοουθεσίαν ἀπὸ τὰ λόγια, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι εἶναι ψευδῆ τὰ ἰδικὰ μας καὶ ὅτι εἴμεθα ὑπεύθυνοι ὅλοι διὰ τὰ ἴδια πράγματα. Σκέψου λοιπὸν, παρακαλῶ, μὲ πόσας

ἂν οἱ τοιοῦτοι γένοιτο κολάσεων ἄξιοι, ὅταν μὴ μόνον ἑαυ-
 τοῖς ἐπισωρεύωσι τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις αἴ-
 τιοι γένωνται τοῦ τῆς πλάνης προσηλωθῆναι, καὶ πρὸς τὴν τῆς
 ἀρετῆς διδασκαλίαν ἀποφράττειν τὰ ὦτα, καὶ μετὰ τούτου
5 καὶ τοῖς τὴν ἀρετὴν μειοῦσι διαβολῆς ἀφορμὴν παρέχουσι,
 καὶ τὸ δὴ πάντων χαλεπώτερον, ὅταν δι' αὐτῶν ὁ Δεσπότης
 βλασφημῆται. Ὅρας ὅση τῆς κακίας ἡ λύμη; ὄρας ὡς οὐ
 τῆς τυχούσης κολάσει ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθισιῶσιν οἱ τὴν
 κακίαν μειόντες, ἀλλὰ καὶ σφόδρα βαρυτάτη, εἶγε μέλ-
10 λοιεν ὑπὲρ ἀπάντων εὐθύνας ὑπέχειν, οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς
 ἑαυτῶν ἀπωλείας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ τῶν πεπλανημένων
 σκανδάλου, καὶ ὑπὲρ τῆς κατηγορίας τῶν τὴν ἀρετὴν μειόν-
 των, καὶ ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίας; Ταῦτα δὴ πάντα
 ἐννοοῦντες μὴ ἀμελῶμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, καὶ τῆς κατὰ
15 Θεὸν πολιτείας πολλὴν ποιῶμεθα τὴν φρονίδα, εἰδότες ὅτι
 ἐντεῦθεν μάλιστα ἢ κατακρινόμεθα, ἢ τῆς παρ' αὐτοῦ φιλαν-
 θρωπίας ἀξιούμεθα. Οὕτω τοίνυν πάντα πράττωμεν, ὥστε
 καὶ ἡμᾶς ἀγαθῶ συνειδότι συζῆν, καὶ τοὺς ἔτι πλανωμένους
 διὰ τῆς ἡμετέρας κατὰ Θεὸν ἀνασιροφῆς ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν
20 χειραγωγεῖν, καὶ δι' ἡμῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας τοὺς
 μεθ' ἡμῶν τειταγμένους χρησιῆς εὐφημίας ἀπολαύειν, καὶ
 πρὸ τούτων ἀπάντων δοξάζεσθαι τὸν ἡμέτερον Δεσπότην, καὶ
 πλείονα τὴν περὶ ἡμᾶς ἐπιδείκνυσθαι κηδεμονίαν. Ὅταν γὰρ
 εἰς ἡμᾶς ὁρῶντες οἱ ἄνθρωποι κερδαίνωσι, καὶ τὴν εἰς τὸν
25 Θεὸν εὐφημίαν ἀναφέρωσι, πλείονος καὶ ἡμεῖς ἀπολαυσό-
 μεθα τῆς παρ' αὐτοῦ ῥοπῆς. Τί γὰρ ἂν εἶη μακαριώτερον
 ἀνθρώπου, ὅταν οὕτω πολιτεύηται, ὥστε τοὺς ὁρῶντας ἐκ-
 πλήττεσθαι, καὶ λέγειν, δόξα σοι, ὦ Θεός· ποιαποὶ εἶσιν οἱ
 Χριστιανοί; πόσην ἐπιδείκνυνται φιλοσοφίαν; πῶς ὑπερορῶ-
30 σι τῶν παρόντων; πῶς ἅπαντα σκιὰ αὐτοῖς καὶ ὄναρ νενόμι-
 σται, καὶ οὐδενὶ τῶν ὄρωμένων προσειτήκασιν, ἀλλὰ καθά-

τιμωρίας δέν θά τιμωρηθοῦν αὐτοί, ὅταν δέν ἐπισωρεύουν μόνον διὰ τόν ἑαυτόν τους τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ἀλλὰ ὅταν γίνωνται αἴτιοι καὶ εἰς ἄλλους νὰ ἀκολουθοῦν τὴν πλάνην καὶ νὰ κλείνουν ἐντελῶς τὰ αὐτιά των εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς, καὶ μαζί μέ αὐτὸ νὰ δίδουν ἀφορμὴν κακολογίας καὶ εἰς τοὺς μετερχομένους τὴν ἀρετὴν, καὶ τὸ φοβερώτερον βεβαίως ἀπὸ ὅλα, ὅταν ἐξ αἰτίας αὐτῶν βλασφημῆται ὁ Κύριος. Βλέπεις πόση εἶναι ἡ βλάβη τῆς κακίας; βλέπεις πῶς οἱ μετερχόμενοι τὴν κακίαν δέν καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ἐνόχους εἰς τυχαίαν τιμωρίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν πλέον βαρυτάτην, ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ φέρουν τὰς εὐθύνας διὰ λογαριασμόν ὅλων, ὄχι μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν των ἀπώλειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν σκανδαλισμὸν ἐκείνων, ποὺ ἔχουν πλανηθῆ, καὶ διὰ τὴν κατηγορίαν ἐκείνων, ποὺ μετέρχονται τὴν ἀρετὴν, καὶ διὰ τὴν βλασφημίαν τοῦ Θεοῦ; Κατανοοῦντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἅς μὴ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ ἅς φροντίζωμεν πολὺ διὰ τὴν σύμφωνον πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ συμπεριφορὰν μας, γνωρίζοντες ὅτι ἀπὸ ἐδῶ κυρίως ἢ καταδικαζόμεθα, ἢ ἀξιούμεθα τὴν φιλανθρωπίαν του. "Ἐτσι λοιπὸν ἅς κάμνωμεν τὰ πάντα, ὥστε καὶ ἡμεῖς μέ ἀγαθὴν συνείδησιν νὰ ζῶμεν μαζί μέ αὐτοὺς, καὶ μέ τὴν ἰδικὴν μας κατὰ Θεὸν συμπεριφορὰν νὰ ὀδηγοῦμεν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοὺς εὐρισκομένους ἀκόμη εἰς πλάνην, καὶ διὰ μέσου ἡμῶν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ποὺ εἶναι ταγμένοι μαζί μας νὰ ἀπολαμβάνουν τὸν καλὸν ἔπαινον καὶ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτά νὰ δοξάζεται ὁ Κύριός μας, καὶ νὰ ἐπιδεικνύη μεγαλυτέραν μέριμναν δι' ἡμᾶς. Διότι ὅταν οἱ ἄνθρωποι βλέποντες εἰς ἡμᾶς ὠφελοῦνται καὶ ἀναπέμπουν τὸν ἔπαινον εἰς τὸν Θεόν, θά ἀπολαύσωμεν καὶ ἡμεῖς περισσοτέραν χάριν ἀπὸ αὐτόν. Διότι τί θά ἤμποροῦσε νὰ εἶναι εὐτυχέστερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ὅταν ἔτσι συμπεριφέρεται, ὥστε ἐκεῖνοι, ποὺ τὸν βλέπουν, νὰ θαυμάζουν καὶ λέγουν: δόξα σοι, ὁ Θεός· ὅποιοι εἶναι οἱ χριστιανοί; πόσην ἐπιδεικνύουν φιλοσοφίαν; πῶς περιφρονοῦν τὰ παρόντα ἀγαθὰ; πῶς θεωροῦν τὰ πάντα σκιὰν αὐτῶν καὶ ὄνειρον, καὶ δέν προσκολλῶνται εἰς κανένα ἀπὸ

περ ἐν ξένη πολιτευόμενοι, οὕτως ἅπαντα διαπραίτιονται, καὶ
 ἑκάστην ἡμέραν πρὸς τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἐπειγόμενοι;
 Πόσῃν οἶει τὰ ρήματα ταῦτα κομίζειν τοῖς οὕτω πολιτευομέ-
 νοις ἐντεῦθεν ἤδη τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβήν; Καὶ τὸ δὴ
 5 θαυμασιὸν καὶ παράδοξον, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ταῦτα περὶ ἡμῶν
 ψηφίζόμενοι ταχέως τῆς πλάνης ἀποστήσονται, καὶ πρὸς τὴν
 ἀλήθειαν ἐπανήξουσι. Τοῦτο δὲ ὄσῃν τοῖς τοιούτοις ἐκεῖ τὴν
 παρρησίαν προσξενεῖ, παντὶ που δῆλόν ἐστιν. Εἰδότες τοίνυν,
 ὡς ὑπεύθυνοι καὶ τῆς ὠφελείας καὶ τῆς θλάβης τῶν πλη-
 10 σίων ἐσμέν, οὕτω τὸν ἑαυτῶν οἰκονομῶμεν βίον, ὡς μὴ μόνον
 ἑαυτοῖς ἀρκεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις διδασκαλίας ὑπόθεσις
 γίνεσθαι, ἵνα καὶ ἐνταῦθα πολλὴν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ροπὴν
 ἐπισπασώμεθα, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θαυσιλῶς ἀπολαύσωμεν
 τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ
 15 μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ
 Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
 νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τὰ ὀρατά, ἀλλὰ ὡσάν νὰ ζοῦν εἰς ξένην χώραν, ἔτσι κάνουν τὰ πάντα, ἐπιθυμοῦντες διακαῶς κάθε ἡμέραν νὰ ἀπέλθουν ἀπό τὴν ζωὴν αὐτήν. Πόσην ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν νομίζεις, ὅτι φέρουν ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη τὰ λόγια αὐτὰ εἰς τοὺς ζῶντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Καὶ τὸ θαυμαστὸν βεβαίως καὶ τὸ παράξενον εἶναι, ὅτι καὶ αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν αὐτὴν τὴν γνώμην δι' ἡμᾶς, θὰ ἀπομακρυνθοῦν γρήγορα ἀπὸ τὴν πλάνην καὶ θὰ ἐπανεέλθουν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Πόσην δὲ παρρησίαν προξενεῖ τοῦτο εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, εἶναι σχεδὸν εἰς τὸν καθένα φανερόν. Γνωρίζοντες λοιπὸν, ὅτι εἴμεθα ὑπεύθυνοι καὶ διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ διὰ τὴν βλάβην τῶν συνανθρώπων μας, ἔτσι ἄς ρυθμίζωμεν τὴν ζωὴν μας, ὥστε νὰ μὴ ἀρκούμεθα μόνον εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ νὰ γινώμεθα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ὑπόδειγμα διδασκαλίας, ὥστε καὶ ἐδῶ νὰ ἀποσπάσωμεν πλουσίαν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀπολαύσωμεν μὲ ἀφθονίαν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν χάριν καὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄
(Γεν. 1, 26)

5 «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς· ποιήσωμεν ἄνθρωπον καὶ εἰκό-
να ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ ἀρχέτωσαν τῶν
ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πτερινῶν τοῦ οὐρα-
νοῦ, καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ τῶν θηρίων, καὶ πάσης
τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρπειῶν τῶν ἐρπόντιων
ἐπὶ τῆς γῆς».

1. Φέρε καὶ σήμερον, ἐπειδὴ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας
10 ἠκούσατε χθὲς τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, τὰ πρόσφατον ἀνα-
γνωσθέντα προθῶμεν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, πρότερον
ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμᾶς, μετὰ ἀκριθείας προσέχειν τοῖς
λεγομένοις, καὶ τὰ πρότερα ἐναποτίθεσθαι ὑμῶν τῇ διανοίᾳ,
ἵνα μὴ μάτην καὶ εἰκῇ τοσοῦτον πόνον ὑπομένωμεν. Τὸ γὰρ
15 σπουδαζόμενον ἡμῖν, μετὰ ἀκριθείας ὑμᾶς εἰδέναι γεγραμμέ-
των τὴν δύναμιν, ὥστε μὴ μόνον ὑμᾶς ταῦτα ἐπίσσιασθαι, ἀλλὰ
καὶ ἑτέροις διδασκάλους γίνεσθαι, ἵνα δύνησθε, κατὰ τὸν
μακάριον Παῦλον, εἰς τὸν ἕνα οἰκοδομεῖν. Ἐὰν γὰρ ὑμεῖς
προκόπητε ἐν Κυρίῳ, καὶ περὶ τὴν τῶν πνευματικῶν διδα-
20 σκαλίαν ἐπίδοσιν τινα ἐπιδείκνυσθε, πολλὴν καὶ ἡμῖν παρέ-
ξαιτε τὴν εὐφροσύνην. Τοῦτο γὰρ ἡμῶν ἐστὶν ἡ πᾶσα εὐημε-
ρία, καὶ ἡ μεγίστη ἐσοιή. «Τίς γὰρ ἡμῶν ἡ ἐλπίς, ἡ χαρὰ,
ἡ οἰέφανος», φησί, «καυχήσεως; ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς, καὶ ἡ
ὑμετέρα κατὰ Θεὸν ἐπίδοσις;». Ἐπεὶ καὶ τῶν διδασκάλων
25 ἕκαστος, ἐπειδὴν ἴδῃ τὸν μαθητευόμενον τῶν προτέρων δι-
δαγμάτων τὴν μνήμην ἀκριθῶς ἐμπήξαντα τῇ διανοίᾳ, καὶ
τὸν καρπὸν διὰ τῶν ἔργων ἐπιδεικνύμενον, μετὰ πλείονος

1. Α΄ Θεσ. 5, 11.

2. Α΄ Θεσ. 2, 19.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄ (Γεν. 1, 26)

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοίωσιν ἡμῶν καὶ ἄς ἐξουσιά-
ζη τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης, τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρα-
νοῦ, τὰ κατοικίδια ζῶα, τὰ ἄγρια θηρία, ὅλην τὴν
γῆν καὶ ὅλα τὰ ἔρπετά, πού ἔρπου ἐπάνω εἰς τὴν
γῆν».

1. Ἐμπρὸς καὶ σήμερα, ἐπειδὴ ἠκούσατε χθὲς μὲ πολλὴν προθυμίαν τὴν διδασκαλίαν μας, ἄς παρουσιάσωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰ λόγια, πού ἀνεγνώσθησαν πρὶν ἀπὸ ὀλίγον, ἀφοῦ πρῶτα σᾶς παρακαλέσωμεν αὐτό, νὰ προσέχετε δη-
λαδὴ μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεγόμενα καὶ νὰ ἀποταμιεύετε μέσα εἰς τὴν διάνοιάν σας τὰ προηγούμενα, διὰ νὰ μὴ ὑπο-
μένωμεν τόσον κόπον μάταια καὶ ἄσκοπα. Διότι ἐκεῖνο πού μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι αὐτό, νὰ γνωρίσετε μὲ ἀκρίβειαν τὴν δύναμιν τῶν γραπτῶν κειμένων, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζετε μό-
νον σεῖς καλῶς αὐτά, ἀλλὰ νὰ γίνεσθε διδάσκαλοι καὶ εἰς ἄλλους, διὰ νὰ ἠμπορέσετε, σύμφωνα μὲ τὸν μακάριον Παῦλον, νὰ οἰκοδομῆ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον¹. Διότι ἐὰν προο-
δεύετε εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν καὶ παρουσιάζετε κά-
ποιαν ἐπίδοσιν εἰς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, θὰ προσ-
φέρετε καὶ εἰς ἡμᾶς μεγάλην χαράν. Τοῦτο λοιπὸν εἶναι ὅλη
μας ἡ εὐτυχία καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἐορτὴ. «Διότι ποία εἶναι ἡ ἐλπίδα μας, λέγει, ἢ ἡ χαρὰ μας ἢ ὁ στέφανος, διὰ τὸν ὁποῖον ἠμποροῦμεν νὰ καυχώμεθα, παρὰ καὶ σεῖς καὶ ἡ ἰδι-
κὴ σας κατὰ Θεὸν πρόοδος;»². Ἐπειδὴ καὶ κάθε διδάσκα-
λος, ὅταν ἰδῆ τὸν μαθητὴν νὰ ἐγχαράσῃ μὲ ἀκρίβειαν εἰς
τὴν μνήμην του τὰς προηγουμένας διδασκαλίας καὶ νὰ ἐ-
πιδεικνύῃ μὲ τὰ ἔργα τὸν καρπὸν, μὲ μεγαλυτέραν προθυ-

τῆς προθυμίας καὶ τῶν ἐξῆς τὴν γνώσιν αὐτῷ παρακαταιί-
 θεται. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν ὅσω ἂν ἴδωμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν
 διεγρηγευμένην, καὶ τὸν πόθον αὐξανόμενον, καὶ τὸν λογισμὸν
 ἐπιτερωμένον, τοσοῦτω πλέον προθυμότεροι γινόμεθα πρὸς τὸ
 10 δαφιλεσιέραν ὑμῖν προτιθέναι τὴν διδασκαλίαν. Ὅσω γὰρ
 ἂν πλείονα προχέωμεν ὑμῖν τὰ νόματα ταῦτα τὰ πνευματικά,
 τοσοῦτω καὶ ἡμῖν αὐξεται τὰ τῆς ἐπιρροῆς διὰ τὴν οἰκοδομίην
 τὴν ὑμετέραν, διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ὑμετέρων ψυχῶν· οὐδὲ
 γὰρ ἔστιν ἐνιαῦθα συμβῆναι, ὑπερ' ἐπὶ τῶν χρημάτων γίνεσθαι
 10 εἰκόσ. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ καταβαλὼν τῷ πλησίον τὸ ἀργύριον,
 ἠλάτιωσε τὴν οἰκείαν περιουσίαν, καὶ ὅσω ἂν πλείονα κατα-
 βάλλῃ, τοσοῦτω καὶ τὰ τῆς οὐσίας αὐτῷ μειοῦται· ἐνιαῦθα δὲ
 ἀπεναντίας. Τότε μᾶλλον ἡμῖν αὐξεται τὰ τῆς περιουσίας,
 τότε πλέον ἐπιδίδωσι τὰ τοῦ πλούτου τοῦτου τοῦ πνευματικοῦ,
 15 ὅταν μετὰ δαφιλείας προχέωμεν τὰ τῆς διδασκαλίας τοῖς ἀρῶ-
 σθαι βουλομένοις. Ἐπεὶ οὖν καὶ τοῦτο ἡμῖν πλείονος πλούτου
 καὶ περιουσίας ὑπόθεσις γίνεται, καὶ ὑμεῖς ἀκορέσιως ἔ-
 χετε περὶ τὴν πνευματικὴν ταύτην τροφήν, φέρε ἴδωμεν τί
 καὶ σήμερον ὁ μακάριος Μωϋσῆς διδάσκει ἡμᾶς διὰ τῶν
 20 ἀναγνωσθέντων, μᾶλλον δὲ τί ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις διὰ
 τῆς τοῦτου γλώττης πᾶσιν ἡμῖν διαλέγεται. «Καὶ εἶπε», φησὶν,
 «ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ
 καθ' ὁμοίωσιν». Μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν, ἀγαπητοί, τὰ εἰ-
 ρημένα, ἀλλὰ καὶ διερευνησώμεθα ἑκάστην λέξιν, καὶ πρὸς
 25 τὸ βάθος κατελθόντες ἀνιχνεύσωμεν τὴν ἐγκεκρυμμένην δύ-
 ναμιν τοῖς βραχέσι τοῦτοις ῥήμασιν. Εἰ γὰρ καὶ ὀλίγα τὰ
 ῥήματα, ἀλλὰ πολὺς ὁ ἐγκεκρυμμένος θησαυρός, καὶ προσήκει
 τοὺς νήφοντας καὶ ἐγρηγορούτας μὴ μέχρι τῆς ἐπιφανείας
 ἴσθαισθαι. Ἐπεὶ καὶ οἱ τὸν αἰσθητὸν τοῦτον θησαυρὸν ἀνορύ-
 30 τειν ἐπιχειροῦντες, οὐκ ἐξεπιπολῆς μόνον διασκάπτουσιν, οὐδὲ
 τὴν ἐπιφάνειαν διερευνῶνται, ἀλλ' ἐπειδὴν εἰς πολὺ βάθος
 κατέλθωσι, τότε τοὺς κόλπους τῆς γῆς ἀνιχνεύουσι, καὶ οὕτω
 διὰ τῆς οἰκείας ἐπιστήμης χωρίζουσι, τῆς γῆς τὸ χρυσίον,

μίαν παραδίδει εἰς αὐτόν καὶ τὴν γνῶσιν τῶν ἐπομένων. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ὅσον θὰ ἰδοῦμεν τὸν νοῦν σας ἄγρυπνον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν σας νὰ αὐξάνη καὶ τὴν σκέψιν σας νὰ πετᾶ, τόσον περισσότερο γινόμεθα προθυμότεροι διὰ νὰ σᾶς παρουσιάσωμεν πλουσιωτέραν διδασκαλίαν. Διότι ὅσον περισσότερα διασκορπίζομεν εἰς σᾶς τὰ πνευματικὰ αὐτὰ νάματα, τόσον περισσότερο αὐξάνει ἡ ἐπιρροή μας διὰ τὴν πρόοδόν σας, διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν σας, καθόσον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῆ ἔδῳ, ἐκεῖνο ποῦ εἶναι φυσικὸν νὰ γίνεται εἰς τὰ χρήματα. Διότι ἐκεῖ μὲν ἐκεῖνος ποῦ ἔδωσε τὰ χρήματα εἰς τὸν πλησίον, ἐμείωσε τὴν ἰδικήν του περιουσίαν, καὶ ὅσον περισσότερα θὰ δώσῃ, τόσον μειώνεται ἡ περιουσία του· ἔδῳ ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Τότε περισσότερο αὐξάνεται ἡ περιουσία μας, τότε περισσότερο προκόπτει ὁ πνευματικὸς μας πλοῦτος, ὅταν μὲ ἀφθονίαν παρέχωμεν τὴν διδασκαλίαν εἰς ἐκείνους, ποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ τὴν λάβουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς ἡμᾶς αἰτία περισσοτέρου πλοῦτου καὶ περιουσίας, καὶ σεῖς δὲν χορταίνετε τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τροφήν, ἔμπρός ᾧ ἰδοῦμεν τί μᾶς διδάσκει καὶ σήμερα μὲ τὰ ἀναγνωσθέντα ὁ μακάριος Μωυσῆς, μᾶλλον δὲ τί λέγει εἰς ὄλους μας μὲ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἢ χάρις τοῦ Πνεύματος. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεός· ἅς πλάσωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοίωσίν μας». Ἄς μὴ ἀναπτύξωμεν μὲ ἐπιπολαιότητα, ἀγαπητοί, τὰ λεχθέντα ἀλλὰ ἅς ἐξετάσωμεν καλῶς κάθε λέξιν, καί, ἀφοῦ εἰσχωρήσωμεν εἰς τὸ βαθύ των νόημα, ἅς ἀνακαλύψωμεν τὴν δύναμιν, ποῦ κρύπτεται μέσα εἰς τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια. Διότι ἂν καὶ τὰ λόγια εἶναι ὀλίγα, εἶναι πολὺς ὅμως ὁ κρυμμένος θησαυρός καὶ πρέπει οἱ νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι νὰ μὴ περιορίζωνται μόνον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ἄφοῦ καὶ ἐκεῖνοι ποῦ προσπαθοῦν νὰ ἐξορύσσουν τὸν αἰσθητὸν αὐτὸν θησαυρόν, ὅχι μόνον δὲν σκάπτουν εἰς μικρὸν βάθος, οὔτε ἐρευνοῦν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ ὅταν κατέλθουν εἰς μέγα βάθος, τότε ἀνιχνεύουν τοὺς κόλπους τῆς γῆς, καὶ ἔτσι μὲ τὴν ἰδικήν των τέχνην χωρίζουν τὸν χρυσὸν ἀπὸ τὸ χῶμα καὶ πολλάς φορές ὕστερα

καὶ μετὰ τὸν πολὺν πόνον καὶ ἰδρῶτα πολλάκις ὀλίγα ψήγματα μόγις εὐρεῖν ἠδυνήθησαν. Ἐνιαῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ὁ πόνος ἐλάττων, καὶ ἡ περιουσία ἄφατος. Τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ πνευματικά.

5 2. Μὴ τοίνυν γενώμεθα χείρους τῶν περὶ τὰ αἰσθητὰ ἐπισημένων, ἀλλὰ διερευνήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν θησαυρὸν τοῦτον τὸν πνευματικὸν τὸν τοῖς ῥήμασι τούτοις ἐναποκείμενον, καὶ πρῶτον ἴδωμεν τί τὸ κοινὸν καὶ παρὰδοξον τῶν εἰρημένων, καὶ τίνος ἔνεκεν ισοσάτη τῇ ἐναλλαγῇ τῶν ῥημάτων

10 ἐχρήσατο ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, μᾶλλον δὲ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου φθεγγόμενος. Καὶ φησι «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Πρῶτην μὲν γὰρ ἠκούομεν αὐτοῦ λέγοντος μετὰ τῆν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς δημιουργίαν, «Γενηθήτω φῶς»,

15 καὶ «Γενηθήτω σιερῶμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος»· καὶ πάλιν, «Συναχθήτω τὸ ὕδωρ εἰς συναγωγὴν μίαν, καὶ ὀφθήτω ἡ ξηρὰ», καὶ «Γενηθήτωσαν φωσιῆρες», καὶ «Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπειὰ ψυχῶν ζωσῶν». Εἶδες λόγῳ μόνον καὶ προστάγματι πᾶσαν τὴν κτίσιν δημιουργουμένην ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις;

20 Σκόπει σήμερον πόση τῶν ῥημάτων ἡ διαφορὰ. Οὐκέτι γὰρ φησι, γενηθήτω ἄνθρωπος, ἀλλὰ τί; «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Τί τὸ καινόν; τί τὸ ξένον; Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν ὁ δημιουργούμενος, ὅτι ισοσάτης βουλῆς καὶ σκέψεως ἐδέησε τῷ δημιουργῷ πρὸς

25 τὴν τοῦτου καιασκευήν; Μὴ ξενισθῆς, ἀγαπητέ. Τὸ γὰρ τιμιώτερον ἁπάντων τῶν ὄρωμένων ζώων ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, δι' ὃν καὶ ταῦτα ἅπαντα παρήχθη, οὐρανός, γῆ, θάλασσα, ἥλιος, σελήνη, ἀστῆρες, τὰ ἐρπειά, τὰ κτήνη, πάντα τὰ ἄλογα ζῶα. Καὶ τίμος ἔνεκεν, φησὶν, εἰ τούτων ἁπάντων τιμιώτερον

30 τυγχάνει, ὑστερον παρήχθη; Εἰκότως. Καθάπερ γὰρ βασιλέως μέλλοντος εἰς πόλιν εἰσελαύνειν, τοὺς δορυφόρους ἀνάγκη

ἀπὸ πολὺν κόπον καὶ ἰδρῶτα μόλις ἠμπόρεσαν νὰ εὐροῦν ὀλίγα ψήγματα· Ἐδῶ ὅμως τίποτε τέτοιο δὲν συμβαίνει, ἀλλὰ ἀντιθέτως καὶ ὁ κόπος εἶναι ὀλιγώτερος καὶ ἡ παρουσία ἀνυπολόγιστος. Διότι τέτοια εἶναι ὅλα τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ.

2. Ἐὰς μὴ εἶμεθα λοιπὸν χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ συγκινοῦνται ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ, ἀλλὰ ἄς ἐρευνήσωμεν μὲ ἀκρίβειαν καὶ ἡμεῖς τὸν πνευματικὸν αὐτὸν θησαυρὸν, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται μέσα εἰς τὰ λόγια αὐτά· καὶ κατὰ πρῶτον ἄς ἰδοῦμεν τί εἶναι τὸ νέον καὶ τὸ παράξενον εἰς τὰ λεχθέντα καὶ διὰ ποῖον λόγον ἐχρησιμοποίησε τόσην ποικιλίαν εἰς τὰς λέξεις ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, μᾶλλον δὲ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ὁμιλῶν διὰ τοῦ προφήτου. Καὶ λέγει· «Ἐὰς πλάσωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοίωσίν μας». Διότι προηγουμένως μὲν ἠκούσαμεν αὐτὸν νὰ λέγῃ μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, «Ἐὰς γίνῃ φῶς», καὶ «Ἐὰς γίνῃ ὁ οὐράνιος θόλος ἀνάμεσα εἰς τὰ ὕδατα»· καὶ πάλιν, «Ἐὰς συναχθοῦν τὰ ὕδατα εἰς ἓνα μέρος καὶ ἄς ἐμφανισθῇ ἡ Ξηρά», καὶ «Ἐὰς γίνουιν φωστῆρες», καὶ «Ἐὰς γεμίσουν τὰ ὕδατα ἀπὸ ζῶντα ἔρπετά»². Εἶδες, ὅτι ὅλη ἡ κτίσις δημιουργεῖται μόνον μὲ τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν μέσα εἰς πέντε ἡμέρας; Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν λόγων σήμερα. Δὲν λέγει λοιπὸν, ἄς γίνῃ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τί; «Ἐὰς πλάσωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοίωσίν μας». Ποῖον εἶναι τὸ νέον; ποῖον τὸ παράξενον; Ποῖος ἄραγε εἶναι αὐτὸς ποὺ δημιουργεῖται, διότι διὰ τὴν δημιουργίαν του ἐχρειάσθη ὁ δημιουργὸς τόσον μεγάλην σκέψιν καὶ ἀπόφασιν; Μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ. Διότι τὸ τιμιώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ὀρατὰ ζῶα εἶναι ὁ ἄνθρωπος, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ ὅλα αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν, δηλαδὴ ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, ἡ θάλασσα, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, τὰ ἄστρα, τὰ ἔρπετά, τὰ κτήνη, ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα. Καὶ διὰ ποῖον λόγον, θὰ εἰπῇ κάποιος, ἐὰν εἶναι τὸ τιμιώτερον ἀπὸ ὅλα αὐτά, ἐδημιουργήθη τελευταῖον; Εἶναι εὐλογον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὅταν πρόκειται ὁ βασιλεὺς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, εἶναι ἀνάγκη νὰ προη-

προηγείσθαι, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ἵνα ἐντροπισμένων
 τῶν βασιλείων, οὕτως ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ βασίλεια παραγίνη-
 ται τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ νῦν, καθάπερ βασιλέα τινὰ καὶ
 ἄρχοντα μέλλων ἐφιστᾶν πᾶσι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, πᾶσαν ταύ-
 5 τὴν τὴν διακόσμησιν πρότερον ἐπεκλήνατο, καὶ τότε τὸν μέλ-
 λοντα ἐφιστάσθαι παρήγαγε, δεικνὺς ἡμῖν δι' αὐτῶν τῶν πρα-
 γμάτων ὅσον τιμᾶται τοῦτ' ἐστὶ τὸ ζῶον. Ἄλλ' ἐρώμεθα τὸν Ἰου-
 δαῖον, καὶ ἴδωμεν τί φησι, πρὸς τίνα εἴρηται τό, «Ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον καὶ εἰκόνα ἡμετέραν»; Μωϋσέως γάρ ἐστι τὰ
 10 γράμματα, ᾧ λέγουσι μὲν πιστεύειν, οὐ πιστεύουσι δέ· καθὼς
 καὶ ὁ Χριστὸς φησιν, «Εἰ ἐπιστεύετε Μωϋσῆ, ἐπιστεύετε ἂν
 ἐμοί». Ἄλλὰ τὰ μὲν γράμματα παρ' αὐτοῖς, τὰ δὲ νοήματα
 παρ' ἡμῖν.

3. Πρὸς τίνα οὖν εἴρηται, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», καὶ
 15 τίτι τὴν βουλήν ταύτην προτίθησιν ὁ Δεσπότης; Οὐκ ἐπειδὴ
 βουλῆς δεῖται καὶ σκέψεως· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τῷ προσχῆματι
 τῶν ρημάτων ἐνδείξασθαι ἡμῖν βούλεται τὴν ὑπερβάλλουσαν
 τιμὴν, ἣν περὶ τὸν ἄνθρωπον τὸν δημιουργούμενον ἐπιδείκνυ-
 ται. Τί οὖν φασιν οὗτοι οἱ τὸ κάλυμμα ἔχοντες ἔτι ἐπικείμενον
 20 ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ μηδὲν τῶν ἐγκειμένων συνιέειν
 βουλόμενοι; Πρὸς ἄγγελον, φησί, ταῦτα λέγει ἢ ἀρχάγγελον.
 Ὡ τῆς μανίας· ὦ τῆς πολλῆς ἀναιοχυντίας. Καὶ πῶς ἂν
 ἔχοι λόγον, ὦ ἄνθρωπε, ἄγγελον κοινωνεῖν γνώμης τῷ Δε-
 σπότη, καὶ δημιουργήματα τῷ δημιουργῷ; Ἀγγέλων οὐκ ἔ-
 25 σσι τὸ γνώμης κοινωνεῖν, ἀλλὰ παρεσιᾶναι, καὶ τὴν λειτουρ-
 γίαν ἀναπληροῦν. Καὶ ἵνα μάθης, ἄκουε τοῦ μεγαλοφωνοτάτου
 Ἰσοαίου λέγοντος περὶ τῶν ἀνωτέρω τῶν ἀγγέλων δυνάμεων,
 διὰ «Εἶδον τὰ Χερουβὶμ ἐσιῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ
 τὰ Σεραφίμ, καὶ κατεκάλυπτον τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν ἐν ταῖς

γοῦνται οἱ σωματοφύλακες καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ὥστε, ἀφοῦ ἐτοιμασθοῦν τὰ ἀνάκτορα, ἔτσι νὰ ἔλθῃ εἰς αὐτὰ ὁ βασιλεύς· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ τώρα, ὡσὰν νὰ πρόκειται νὰ ἐγκαταστήσῃ κάποιον βασιλέα καὶ ἄρχοντα ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ εὐρισκόμενα ἐπὶ τῆς γῆς, ἐδημιούργησε προηγουμένως ὅλην αὐτὴν τὴν διακόσμησιν καὶ ὕστερα ἐδημιούργησεν ἐκεῖνον, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἐξουσιάζῃ αὐτά, ἀποδεικνύων εἰς ἡμᾶς μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα πόσον τιμᾶται αὐτὸ τὸ ὄν. Ἄλλὰ ἄς ἐρωτήσωμεν τὸν Ἰουδαῖον καὶ ἄς ἰδοῦμεν τί λέγει, πρὸς ποῖον ἔχει λεχθῆ τὸ «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα»; διότι τὰ ἱερὰ γράμματα ἀνήκουν εἰς τὸν Μωυσῆν, εἰς τὸν ὁποῖον λέγουν μὲν ὅτι πιστεύουν, εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως δὲν πιστεύουν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, «Ἐάν ἐπιστεύατε εἰς τὸν Μωυσῆν, θὰ ἐπιστεύατε καὶ εἰς ἐμέ»⁴. Ἄλλὰ τὰ μὲν γράμματα εἶναι ἰδικὰ των, τὰ νοήματα ὅμως ἰδικὰ μας.

3. Πρὸς ποῖον λοιπὸν ἔχει λεχθῆ τό, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον», καὶ εἰς ποῖον παρουσιάζει ὁ Θεὸς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν; Ὁχι ἐπειδὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ σκέψιν καὶ ἀπόφασιν· μὴ γένοιτο, νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο· ἀλλὰ θέλει νὰ μᾶς δείξῃ μὲ τὸ πρόσχημα τῶν λέξεων τὴν ἐξαιρετικὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει διὰ τὸν δημιουργούμενον ἄνθρωπον. Τί λοιπὸν ἰσχυρίζονται αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν ἀκόμη σκεπασμένας τὰς καρδίας των καὶ δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ γνωρίσουν τίποτε ἀπὸ τὰ εὐρισκόμενα μέσα εἰς αὐτάς; Λέγει αὐτά, θὰ ἰσχυρισθῆ κάποιος, πρὸς ἄγγελον ἢ ἀρχάγγελον. Τί παραφροσύνῃ καὶ τί μεγάλη ἀναισχυντία! Καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι λογικόν, ἄνθρωπε, νὰ ἔχη σχέσιν ὁ ἄγγελος μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ δημιουργήματα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ δημιουργοῦ; Ἔργον τῶν ἀγγέλων δὲν εἶναι νὰ μετέχουν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τό νὰ παρίστανται καὶ νὰ ἐκπληρῶνουν τὴν ὑπηρεσίαν των. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ἄκουσε τὸν μεγαλοφωνότατον Ἰησαΐαν, ὁ ὁποῖος λέγει διὰ τὰς ἀνωτέρω ἀγγελικὰς δυνάμεις, ὅτι «Εἶδα τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφεῖμ νὰ στέκωνται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ

πιέρουξι, καὶ τοὺς πόδας». Διὰ τὸ μὴ φέρειν δηλονότι τὴν ἐκεῖθεν ἐκπηδῶσαν ἀστραπήν, ἀλλ' εἰσιθήκισαν μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου καὶ τρόμου. Καὶ γὰρ τῶν δημιουργημάτων ἴδιον τὸ παρεσιάναι τῷ Δεσπότῃ.

5 4. Ἄλλ' οὗτοι μηδὲν τῶν ἐγκειμένων συνιέντιες, ἀπλῶς τὸ ἐπιὸν φθέγγονται. Διόπερ προσήκει τὴν ἐκείνων λαιδωρίαν παρωσαμένους, διδάξαι τῆς Ἐκκλησίας τὰ τέκνα τῶν εἰρη-
 μένων τὴν ἀλήθειαν. Τίς οὖν ἐστὶν οὗτος, πρὸς ὃν φησι,
 «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον»; Τίς δὲ ἄλλος, ἀλλ' ἢ ὁ τῆς μεγάλης
 10 βουλῆς ἄγγελος, ὁ θαυμασιὸς σύμβουλος, ὁ ἐξουσιασιῆς, ὁ
 ἄρχων τῆς εἰρήνης, ὁ πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ὁ μονο-
 γενῆς τοῦ Θεοῦ Παῖς, ὁ τῷ Πατρὶ ὁμοιος κατὰ τὴν οὐσίαν,
 δι' οὗ τὰ πάντα παρήχθη; Τούτῳ φησί, «Ποιήσωμεν ἄνθρω-
 πον καὶ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Ἐνταῦθα καὶ
 15 τοῖς τὰ Ἄρειου φρονοῦσι καιρίαν δίδωσι τὴν πληγὴν. Οὐδὲ
 γὰρ προσιακτικῶς εἶπε, ποιήσον, ὡς ὑποδεεσιτέρῳ, ἢ ὡς
 ἐλάτιονι κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἰσοτιμίας,
 «Ποιήσωμεν»· καὶ τὸ ἐξῆς δὲ πολλὴν δείκνυσιν ἡμῖν τῆς οὐ-
 σίας τὴν ὁμοιότητα. «Ποιήσωμεν γάρ», φησὶν, «ἄνθρωπον
 20 καὶ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Ἄλλ' ἐνταῦθα
 πάλιν ἐπιφύονται ἕτεροι αἰρετικοί, λυμαινόμενοι τῆς Ἐκ-
 κλησίας τὰ δόγματα, καὶ φασιν, ἰδοὺ εἶπε, «Καὶ εἰκόνα ἡ-
 μετέραν», καὶ ἐντεῦθεν θούλονται ἀνθρωπόμορφον λέγειν τὸ
 θεῖον, ὅπερ ἐσχάτης ἂν εἴη παραπληξίας, τὸν ἀσχημάτιστον,
 25 καὶ ἀκείδρον, καὶ ἀναλλοίωτον εἰς μορφήν ἀνθρωπίνην κατὰ-
 γειν, καὶ σχήματα καὶ μέλη περιτιθέναι τῷ ἀσωμάτῳ. Τί
 τῆς μαρίας ταύτης ἴσον γένοιτ' ἄν, διὰ μὴ μόνον κερδαίνειν
 μὴ θούλωνται ἀπὸ τῆς τῶν θεοπνεύσιων Γραφῶν διδασκα-

5. Ἦσ. 6, 2.

6. Ἄρειος ὁ γνωστὸς σίρεσιάρχης (265 - 336), ποὺ συνετάραξε τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὸν 4ον αἰ. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ πρῶτον κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγένεν ἐκ τοῦ μηδενός. Τὸ πρῶτον τοῦτο γέννημα εἶναι καὶ ἀρχιτέκτων τῆς δημιουργίας. Ἡ διδασκαλία αὕτη κατεδικάσθη ἀπὸ τὴν Α' Οἰκουμενικῆν Σύνοδον, ἡ ὁποία διεκήρυξεν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κτίσμα ἀλλὰ ὁμοούσιος κατὰ πάντα πρὸς τὸν Πατέρα.

καὶ νὰ σκεπάζουν μὲ τὰς πτέρυγας τὸ πρόσωπον καὶ τὰ πόδια των»⁵. Εἶναι φανερόν, ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦν νὰ ὑποφέρουν τὴν λάμψιν ποῦ ἐκπηδᾷ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐστέκοντο μὲ πολὺν φόβον καὶ τρόμον. Καὶ πράγματι εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν δημιουργημάτων τὸ νὰ προσεγγίζουν τὸν Θεόν.

4. Ἀλλὰ αὐτοὶ χωρὶς νὰ γνωρίζουν τίποτε ἀπὸ τὰ ἐνυπάρχοντα, ἀπλῶς λέγουν αὐτό, ποῦ ἔρχεται εἰς τὴν σκέψιν των. Δι' αὐτὸ βεβαίως πρέπει, ἀφοῦ ἀποκρούσωμεν τὴν μωρολογίαν ἐκείνων, νὰ διδάξωμεν εἰς τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἀλήθειαν τῶν λεχθέντων. Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτός, πρὸς τὸν ὁποῖον λέγει, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον»; Ποῖος δὲ ἄλλος ἤμπορεῖ νὰ εἶναι, παρὰ ὁ ἄγγελος τῆς μεγάλης ἀποφάσεως, ὁ θαυμαστός σύμβουλος, ὁ ἐξουσιαστής, ὁ ἄρχων τῆς εἰρήνης, ὁ πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅμοιος πρὸς τὸν Πατέρα κατὰ τὴν οὐσίαν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα; Εἰς αὐτὸν λέγει, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν». Ἐδῶ δίδει τὸ τελειωτικὸν κτύπημα καὶ εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἀρείου⁶. Οὔτε βέβαια εἶπε μὲ τόνον προσταγῆς, «κάμε», ὡσὰν εἰς ὑποδεέστερον ἢ κατώτερον κατὰ τὴν οὐσίαν νὰ ἀπηυθύνετο, ἀλλὰ μὲ πολλὴν ἰσοτιμίαν, «Ἄς κάμωμεν» καὶ ἡ συνέχαις δὲ μᾶς ἀποδεικνύει μεγάλην τὴν ὁμοιότητα τῆς οὐσίας. Διότι λέγει, «Ἄς κάμωμεν τὸν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν». Ἀλλὰ ἐδῶ ἐμφανίζονται πάλιν ἄλλοι αἵρετικοί, οἱ ὁποῖοι πολεμοῦν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἰσχυρίζονται ἰδοὺ εἶπε «κατὰ τὴν εἰκόνα μας», καὶ ἀπὸ ἐδῶ θέλουν νὰ ἀποδώσουν ἀνθρωπίνην μορφήν εἰς τὸν Θεόν, πρᾶγμα ποῦ βέβαια θὰ ἦτο ἀπόδειξις τῆς ἐσχάτης παραφροσύνης, τὸ νὰ κατεβάσωμεν δηλαδὴ εἰς τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνον, ποῦ δὲν ἔχει σχῆμα καὶ μορφήν, καὶ εἶναι ἀναλλοίωτος, καὶ νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν ἀσώματον σχήματα καὶ μέλη. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἴσον μὲ τὴν παραφροσύνην αὐτήν, ὅταν ὄχι μόνον δὲν θέλουν νὰ κερδίζουν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν

λίας, ἀλλὰ καὶ μέγιστα ἐνιεύθεν βλάβωνται; Τοιοῦτον γὰρ οἱ νοσοῦντες, καὶ οἱ τὰς ὄψεις ταύτας τὰς σωματικὰς ἀσθενῶς διακείμενοι. Καθάπερ γὰρ οὔτοι καὶ πρὸς τὸ ἡλιακὸν φῶς ἀπεχθάνονται διὰ τὴν τῆς ὄψεως ἀσθένειαν, καὶ οἱ νο-
5 σοῦντες καὶ τὰ ὑγιεινότερα τῶν σιτίων ἀποσιρέφονται· οὔτω δὴ καὶ οὔτοι νοσοῦντες τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ τῆς διανοίας ὄμμα πεπηρωμένοι, πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐναιενίσοι οὐκ ἰσχύουσι. Διὸ τὰ παρ' ἡμῶν αὐτῶν πληρώσωμεν, καὶ χεῖρα αὐτοῖς ὀρέξωμεν, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιεικείας πρὸς αὐτοὺς
10 διαλεγόμενοι. Καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος οὔτω παρήνεσε λέγων, «Ἐν πραότητι παιδεύειν τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μή ποτε δῶ αὐτοῖς ὁ Θεός, φησί, μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐξωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα». Ὅρας πῶς ἐνέφηνε
15 διὰ τῶν ρημάτων, ὅτι καθάπερ ὑπὸ μέθης τινός εἰσι κατακλωσμένοι; Τὸ γὰρ εἰπεῖν, «Ἀνανήψωσιν», ἔδειξε κάτω που βεβαπλισμένους αὐτούς. Καὶ πάλιν, «Ἐξωγρημένοι», φησὶν, «ὑπὸ τοῦ διαβόλου», μονονουχὶ λέγων, καθάπερ ἐν δικτύοις εἰσὶν ἀπειλημένοι. Καὶ δεῖ πολλῆς ἡμῖν τῆς ἐπιεικείας,
20 καὶ τῆς μακροθυμίας, ὥστε δυνηθῆναι αὐτοὺς ἐξααρπάσαι, καὶ ἐξαγαγεῖν ἐκ τῶν παγίδων τοῦ διαβόλου. Ἐλπόμεν τοίνυν πρὸς αὐτούς, ἀνανήψατε μικρόν, διαβλέψατε πρὸς τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης, ἐννοήσατε τῶν ρημάτων τὴν ἀκρίβειαν. Οὐδὲ γὰρ εἰπὼν, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ
25 κατ' ὁμοίωσιν», μέχρι τούτου ἔσση, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς δῆλον ἡμῖν ἐποίησε, κατὰ ποῖον λογισμόν τὸ ὄνομα τῆς εἰκότος ἔλαβε. Τί γὰρ φησι, «Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων τῶν ἐρπειῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς». Κατὰ τὴν τῆς ἀρχῆς οὖν
30 Εἰκόνα φησὶν, οὐ κατ' ἕτερόν τι καὶ γὰρ πάντων τῶν ἐπὶ

τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ ὅταν βλάπτωνται πολὺ ἀπ' αὐτήν; Διότι ἀκριβῶς ἔτσι συμπεριφέρονται οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ ἔχοντες ἀδύνατα τὰ μάτια αὐτὰ τοῦ σώματος. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς ὀράσεώς των ἀπεχθάνονται τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ οἱ ἀσθενεῖς ἀποστρέφονται καὶ τὰ ὑγιεινότερα τρόφιμα· ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοί, ἀσθενεῖς κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ ἀνάπηροι κατὰ τὸ βλέμμα τῆς διανοίας των, δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀτενίσουν πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας. Δι' αὐτὸ ὡς ἐκπληρώσωμεν τὰς ὑποχρεώσεις μας καὶ ὡς ἀπλώσωμεν τὸ χέρι εἰς αὐτούς, συζητοῦντες μὲ πολλὴν ἐπιείκειαν πρὸς αὐτούς. Καθόσον καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔτσι ἐσυμβούλευσε λέγων, «Νὰ σωφρονίζη μὲ πραότητα ἐκείνους, ποὺ ἔχουν ἀντίθετα φρονήματα, μήπως τοὺς δώσῃ κάποτε ὁ Θεὸς μετάνοιαν διὰ νὰ γνωρίσουν καλὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ συνέλθουν ἀπὸ τὴν παγίδα τοῦ διαβόλου, αἰχμαλωτισμένοι ἀπὸ αὐτὸν διὰ νὰ κάμουν τὸ θέλημα ἐκείνου»⁷. Βλέπεις πῶς ἔδειξε μὲ τὰ λόγια, ὅτι ὡσὰν νὰ ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ κάποιαν μέθην; Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «μήπως συνέλθουν», ἔδειξεν, ὅτι αὐτοὶ εἶναι κάπως μεθυσμένοι. Καὶ πάλιν, «Αἰχμαλωτισμένοι, λέγει, ἀπὸ τὸν διάβολον», σχεδὸν ὡς νὰ ἔλεγεν, ὡσὰν νὰ ἔχουν συλληφθῆ εἰς τὰ δίκτυα. Καὶ πρέπει νὰ ἔχωμεν μεγάλην ἐπιείκειαν καὶ μακροθυμίαν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποσπάσωμεν αὐτούς καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσωμεν ἔξω ἀπὸ τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου. Ἄς εἰποῦμεν λοιπὸν πρὸς αὐτούς· συνέλθετε ὀλίγον, κοιτάξατε προσεκτικὰ πρὸς τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης, κατανοήσατε τὴν ἀκρίβειαν τῶν λόγων. Οὕτε βεβαίως ἀφοῦ εἶπεν, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν», ἐσταμάτησε μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀλλὰ μὲ τὴν συνέχειαν μᾶς ἔκαμε φανερόν, κατὰ ποίαν σκέψιν ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς εἰκόνας. Τί λοιπὸν λέγει; «Καὶ ὡς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅλα τὰ ἔρπετά, ποὺ ἔρπουν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Λέγει λοιπὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ἐξουσίας, ὄχι σύμφωνα μὲ κάτι ἄλλο, καὶ πάγματι ὁ Θεὸς ἐδημιούρ-

τῆς γῆς ἄρχοντα τὸν ἄνθρωπον ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, καὶ οὐδὲν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐσσι τοῦτου μεῖζον, ἀλλὰ πάντα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τὴν τοῦτου τυγχάνει.

5. Εἰ δὲ ἔτι καὶ μετὰ τὴν ισοσύτην τῶν εἰρημένων ἀκρι-
 5 βειαν φιλονεικοῦντες λέγοιεν, κατὰ τὴν τῆς μορφῆς εἰκόνα εἰρηῆσθαι, ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς· οὐκοῦν οὐ μόνον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἡ γυνὴ δηλονότι τὴν αὐτὴν γὰρ μορφήν ἐκάτεροι ἔχουσιν. Ἐπὶ οὐκ ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον. Ἄκουε γὰρ τοῦ Παύ-
 10 λου λέγοντος· «Ἄνθρωπος μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων ἡ δὲ γυνὴ δόξα ἀνδρός ἐστιν». Ὁ μὲν γὰρ ἄρχει, ἡ δὲ ὑποτέτακται, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτὴν φησι, «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποσιροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει». Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον τὸ τῆς εἰκόνας παρείληφε,
 15 καὶ οὐ κατὰ τὴν μορφήν, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἄρχει πάντων, ἡ δὲ γυνὴ ὑποτέτακται, διὰ τοῦτο φησι περὶ τοῦ ἀνδρός ὁ Παῦλος, ὅτι εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχει, ἡ δὲ γυνὴ δόξα ἀνδρός ἐστίν. Εἰ δὲ περὶ μορφῆς ἔλεγεν, οὐκ ἂν διεΐλεν· ὁ γὰρ αὐτός τύπος καὶ ἀνδρός καὶ γυναικός. Εἶδες τῆς ἀλη-
 20 θείας τὴν περιουσίαν, πῶς οὐδεμίαν καταλιμπάνει ἀπολογίας πρόφασιν τοῖς μάτην ἀναισχυντεῖν βουλομένοις; Ἐπὶ οὖν καὶ τούτων οὕτως ἔχόντων, μὴ παυσώμεθα πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ πρὸς αὐτοὺς κεχρημένοι, «Μὴ ποτε δῶ αὐτοῖς ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας». Μὴ τοίνυν ναρκήσωμεν
 25 πολλὴν τὴν ἐπιείκειαν ἐπιδεικνύμενοι, εἰπὼς δυνήθειμεν αὐτοὺς ἐξαρπάσαι τῆς τοῦ διαβόλου ἀπάτης· καί, εἰ δοκεῖ, πάλιν ἐπισιήσωμεν αὐτοῖς τὸν μακάριον Παῦλον οὕτω λέγοντα πρὸς τοὺς τὰς Ἀθήνας οἰκοῦντας· «Οὐκ ὀφείλομεν νο-

8. Α' Κορ. 11, 7.

9. Γεν. 3, 16.

10. Β' Τιμ. 2, 25.

γησε τὸν ἄνθρωπον ἄρχοντα ὅλων τῶν εὐρισκομένων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι μεγαλύτερον του, ἀλλὰ τὰ πάντα εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ.

5. Ἐὰν δὲ ἀκόμη καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν τόσῃ ἀκρίβειαν τῶν λεχθέντων ἀρεσκόμενοι εἰς τὰς λογομαχίας θὰ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἔχουν λεχθῆ σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς μορφῆς, θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτούς· λοιπὸν δὲν ὑπάρχει μόνον ὁ ἄνδρας, ἀλλὰ σαφέστατα καὶ ἡ γυναῖκα· διότι καὶ οἱ δύο ἔχουν τὴν ἴδιαν μορφήν. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν θὰ εἶχε δικαιολογίαν. " Ἀκουε λοιπὸν τὸν Παῦλον, ποῦ λέγει· «Διότι ὁ μὲν ἄνδρας δὲν πρέπει νὰ σκεπάζῃ τὸ κεφάλι του, ἐπειδὴ εἶναι εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ· ἡ δὲ γυναῖκα εἶναι δόξα τοῦ ἀνδρός»⁸. Διότι ὁ μὲν ἄνδρας ἐξουσιάζει, ἡ δὲ γυναῖκα ὑπακούει, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν πρὸς αὐτὴν λέγει· «Σὺ θὰ ἀφοσιώνεσαι εἰς τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ ἐξουσιαστής σου»⁹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐχρησιμοποίησε τὸ ὄνομα τῆς εἰκόνας σύμφωνα μὲ τὴν μορφήν, ὁ δὲ ἄνδρας ἐξουσιάζει τὰ πάντα, ἡ δὲ γυναῖκα ὑποτάσσεται, δι' αὐτὸ λέγει διὰ τὸν ἄνδρα ὁ Παῦλος, ὅτι εἶναι εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ γυναῖκα δόξα τοῦ ἀνδρός. Ἐὰν ὅμως ἔλεγε διὰ τὴν μορφήν, δὲν θὰ διεχώριζεν αὐτούς· διότι ἡ ἴδια μορφή ἀνήκει καὶ εἰς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν γυναῖκα. Εἶδες τὴν παρουσίαν τῆς ἀληθείας, πῶς δὲν ἀφήνει καμμίαν πρόφασιν δικαιολογίας εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ εἶναι μάταια ἀναίσχυντοι; Ἀλλ' ὅμως, καὶ ἂν ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, νὰ μὴ παύσωμεν νὰ μεταχειριζώμεθα πρὸς αὐτούς μεγάλην μακροθυμίαν, «Μήπως δώση κάποτε ὁ Θεὸς μετάνοιαν εἰς αὐτούς, διὰ νὰ γνωρίσουν καλὰ τὴν ἀλήθειαν»¹⁰. " Ἄς μὴ ἀδιαφορήσωμεν λοιπὸν νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην ἐπιείκειαν, μήπως ἠμπορέσωμεν νὰ ἀποσπάσωμεν αὐτούς ἀπὸ τὴν ἀπάτην τοῦ διαβόλου· καί, ἐὰν θέλετε, πάλιν θὰ συστήσωμεν εἰς αὐτούς τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἔλεγεν ἔτσι· «Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι ἡ θεότης εἶναι ὁμοία πρὸς τὸν χρυσὸν ἢ τὸν ἄργυρον ἢ τὸ μάρμαρον, πρὸς ἀγάλματα

μίξειν χρυσῷ, ἢ ἀργύρῳ, ἢ λίθῳ, ἢ χαράγματι τέχνης ἢ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον». Εἶδες τὸν σοφὸν διδάσκαλον, μεθ' ὅσης ἀκριθείας πᾶσαν αὐτῶν ἐξέκοψε τὴν ἀπάτην; Οὐ μόνον γὰρ τύπου σωματικοῦ ἔφησεν

5 ἀπηλλάχθαι τὸ Θεῖον, ἀλλὰ μηδὲ ἐνθύμησιν ἀνθρώπου δυνατὴν εἶναι ἀναπλάσαι τι τοιοῦτον. Ταῦτα πρὸς αὐτοὺς συνεχῶς διαλεγόμενοι, μὴ παύσησθε τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέροντες, ἂν ἄρα ἐνδῶσιν, ἂν ἄρα βουληθῶσι διαβλέψαι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἐκείνοις μὲν μετὰ πολλῆς ἐπεικειάς καὶ τῆς

10 ἀσφαλείας διαλεγόμενοι μὴ παύσησθε, αὐτοὶ δέ, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριθείας τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας κατέχετε, μὴ συγχέοντες τῶν εἰρημένων τὴν ἀκολουθίαν, ἀλλὰ πρὸς μὲν Ἰουδαίοις καταλλήλως διαλεγόμενοι, καὶ δεικνύντες, διὸ οὐ πρὸς τινα τῶν λειτουργικῶν δυνάμεων ταῦτα τὰ εἰρημένα,

15 ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱόν πρὸς δὲ τοὺς τὰ Ἀρείου φρονοῦντας πάλιν ἐντεῦθεν τὴν ὁμοιμίαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἀποδεικνύντες· καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρωπόμορφον τὸ Θεῖον εἶναι φανταζομένους τὰ παρὰ τοῦ μακαρίου Παύλου εἰρημένα εἰς μέσον παραγαγόντες, ἀναιρέπετε

20 μὲν τὰ ζιζανίων δίκην ἐπιφυόμενα ὀλέθρια νοσήματα τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασι, σπουδάζετε δὲ κρατύνειν ἐν ἑαυτοῖς τὰ εὐσεβῆ διδάγματα. Βούλομαι γὰρ καὶ εὐχομαι πάντας ὑμᾶς διδασκάλων τάξιν ἐπέχειν, καὶ μὴ μόνον ἀκροατὰς εἶναι τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις διαπορθμεύειν,

25 καὶ σαγηνεύειν τοὺς ἔτι πλανωμένους πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν· καθάπερ καὶ Παῦλός φησιν, «Εἰς τὸν ἕνα οἰκοδομεῖτε», καί, «Μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε». Οὕτως ἡμῖν καὶ ἡ Ἐκκλησία εἰς πλήθος ἐπιδώσει, καὶ ὑμεῖς πλείονος ἀπολαύεσθε τῆς ἄνωθεν ροπῆς, πολλὴν

30 τῶν ὑμειτέρων μελῶν τὴν πρόνοιαν ποιούμενοι.

6. Οὐδὲ γὰρ ἑαυτῷ μόνον ἀρκεῖν ὁ Θεὸς βούλεται τὸν Χριστιανόν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους οἰκοδομεῖν οὐ διὰ τῆς διδασκαλίας μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ βίου, καὶ τῆς ἀνασιροφῆς· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐνάγει πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ὁδόν, ὡς πολιτείας ἀ-

11. Πράξ. 17, 29.

12. Α' Θεσ. 5, 11 καὶ Φιλιπ. 2, 12.

δηλαδή πού είναι ἔργα τῆς τέχνης καί τῆς ἐπινοήσεως τοῦ ἀνθρώπου»¹¹. Εἶδες μέ πόσην ἀκρίβειαν ὁ σοφός διδάσκαλος ἀπέκοψεν ὅλην τήν ἀπάτην αὐτῶν; Διότι εἶπεν, ὅτι ὁ Θεός ὄχι μόνον ἔχει ἀπαλλαχθῆ ἀπό τήν σωματικήν μορφήν, ἀλλά ὅτι οὔτε ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἰκανή νά ἀναπλάσῃ κάτι τέτοιο. Λέγοντες αὐτά συνεχῶς πρὸς αὐτούς, νά μὴ σταματήσετε νά προσφέρετε ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπό σᾶς, μὴ τυχόν ὑποχωρήσουν, μὴ τυχόν θελήσουν νά ἐπιστρέψουν πρὸς τήν ἀλήθειαν. Καί πρὸς ἐκείνους μὲν μὴ σταματήσετε νά συζητῆτε μέ πολλήν ἐπιείκειαν καί ἀκρίβειαν, σεις δέ, παρακαλῶ, νά κατέχετε μέ σαφήνειαν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς νά συγχέετε τήν ἀκολουθίαν τῶν λεχθέντων, ἀλλά πρὸς μὲν τοὺς Ἰουδαίους νά συζητῆτε καταλλήλως καί νά ἀποδεικνύετε, ὅτι αὐτὰ πού ἐλέχθησαν δέν ἀναφέρονται εἰς κάποια λειτουργικὴν δύναμιν, ἀλλὰ εἰς αὐτὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ πρὸς δέ τοὺς ὁμόφρονas τοῦ Ἀρείου νά ἀποδεικνύετε πάλιν ἀπὸ ἐδῶ τήν ἰσοτιμίαν τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα καί πρὸς ἐκείνους πού φαντάζονται, ὅτι τὸ θεῖον ἔχει ἀνθρωπίνην μορφήν, ἀφοῦ ἐπικαλεσθῆτε τὰ λόγια τοῦ μακαρίου Παύλου, ἀνατρέπετε μὲν τὰς ὀλεθρίας πλάνας, πού ὡσαν ζιζάνια προσβάλλουν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, προσπαθεῖτε δέ νά ἐνισχύετε μέσα σας τὰς εὐσεβεῖς διδασκαλίας. Διότι θέλω καί εὐχομαί ὅλοι σας νά κατέχετε τήν θέσιν διδασκάλων καί νά μὴ εἴσθε μόνον ἀκροαταὶ τῶν λόγων μου, ἀλλὰ καί εἰς ἄλλους νά ἀνακοινώσετε καί νά ἀλιεύετε τοὺς εὐρισκομένους ἀκόμη εἰς τήν πλάνην πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀληθείας ὅπως ἀκριβῶς καί ὁ Παῦλος λέγει, «Οἰκοδομεῖτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον», καί «Μὲ φόβον καί τρόμον νά ἐργάζεσθε τήν σωτηρίαν σας»¹². Ἔτσι καί ἡ Ἐκκλησία μας θά αὐξηθῆ κατὰ τὸ πλῆθος καί σεις θά ἀπολαύσετε πλουσιωτέραν τήν θείαν χάριν, ἐπειδὴ φροντίζετε πολὺ διὰ τὰ ἰδικά σας μέλη.

6. Οὔτε βεβαίως θέλει ὁ Θεός νά βοηθῆ ὁ χριστιανός μόνον τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ νά οἰκοδομῆ καί ἄλλους ὄχι μόνον μέ τήν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καί μέ τήν ζωὴν καί τήν συμπεριφορὰν του· διότι τίποτε δέν φέρει τόσον πρὸς τὸν

κρίθεια· οὐδὲ γὰρ τοῖς παρ' ἡμῶν λεγομένοις οὕτω προσέχουσιν, ὡς τοῖς ὑφ' ἡμῶν προσηγομένοις. Καὶ ἵνα μάθῃς, διὰ τοῦτο οὕτως ἔχει (κἂν γὰρ μυριάκις φιλοσοφῶμεν τοῖς λόγοις, καὶ περὶ ἀνεξικακίας διαλεγόμεθα, καιροῦ δὲ παραπε-

5 σόντος μὴ διὰ τῶν ἔργων ταύτην ἐπιδειξώμεθα, οὐ τοσοῦτον ὁ λόγος ὠφέλησεν, ὅσον ἢ πράξις ἔβλαψεν· ἂν δὲ καὶ πρὸ τῶν λόγων καὶ μετὰ τοὺς λόγους τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν ποιῶμεθα, ἀξιόπιστοι ἐσόμεθα ἐκεῖνα παραινούντες, ἃ καὶ διὰ τῶν ἔργων πληροῦμεν, ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς τοίτους

10 ἐμακάρισε λέγων, «Μακάριος ὁ ποιήσας, καὶ διδάξας»)· σκοπεῖ πῶς πρότερον τὴν ποίησιν ἔθηκεν, καὶ τότε τὴν διδασκαλίαν. Τῆς πράξεως γὰρ προσηγουμένης, κἂν μὴ ἔπῃται ἡ διδασκαλία, ἀρκεῖ τὰ ἔργα φωνῆς λαμπρότερον διδάξαι τοὺς εἰς ἡμᾶς ὁρῶντας. Τοῦτο οὖν πανταχοῦ σκοπῶμεν πρό-

15 τερον τοῖς ἔργοις διδάσκειν, καὶ τότε τοῖς λόγοις, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς ἀκούσωμεν παρὰ τοῦ Παύλου, «Ὁ διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις;». Καὶ διὰ τὸ βουλόμεθά τι παραινέσαι, ὥστε κατορθῶσαί τι τῶν ἀναγκαίων, πρότερον αὐτοὶ σπουδάζωμεν τοῦτο κατορθοῦν, ἵνα μετὰ πλείονος τῆς παρη-

20 σίας τὴν διδασκαλίαν ποιῶμεθα, καὶ πᾶσα ἡμῶν ἡ φρονιὶς ἔστω περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας, καὶ ὅπως δυνηθῆμεν τὰ σκιρτήματα τῆς σαρκὸς χαλινώσαντες τὴν ἀληθινὴν νησιεῖαν ἐπιδείξασθαι, λέγω δὴ τὴν τῶν κακῶν ἀποχὴν· τοῦτο γὰρ νησιεῖα. Καὶ γὰρ ἡ τῶν βρωμάτων ἀποχὴ διὰ τοῦτο

25 παρείληπται, ἵνα τὸν τόνον τῆς σαρκὸς χαλινώσῃ, καὶ εὐήνιον ἡμῖν τὸν ἵππον ἐργάσῃται. Τὸν νησιεύοντα μάλιστα πάντων προσήκει τὸν θυμὸν χαλινοῦν, προόβητα πεπαιδεῦσθαι καὶ ἐπιείκειαν, συνειριμμένην ἔχειν τὴν καρδίαν, τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν αἰόπων ἐξορίζειν τὰς ἐνθυμήσεις, πρὸ ὀφθαλ-

30 μῶν λαμβάνοντα τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμόν, καὶ τὸ κριτήριον τὸ ἀδέκαστον· χρημάτων κρείττονα γίνεσθαι, περὶ τὴν ἐλεημοσύνην πολλὴν τὴν δαψίλειαν ἐπιδείκνυσθαι, πᾶσαν

13. Ματθ. 5, 19.

14. Ρωμ. 2, 21.

δρόμον τῆς ἀληθείας, ὅσον ἢ συνέπεια τῆς συμπεριφορᾶς οὔτε βεβαίως προσέχουν τόσον εἰς τὰ λόγια μας, ὅσον εἰς τὰ ἔργα μας. Καὶ διὰ νὰ μάθης, ὅτι αὐτὸ ἔτσι συμβαίνει, (καὶ ἂν μυρίας φορές φιλοσοφοῦμεν μὲ τὰ λόγια καὶ συζητοῦμεν διὰ τὴν ἀνεξικακίαν, ὅταν δὲ ἔλθῃ ἢ κατάλληλος εὐκαιρία δὲν θὰ ἐπιδείξωμεν αὐτὴν μὲ τὰ ἔργα, δὲν ὠφελοῦν τόσον τὰ λόγια, ὅσον βλάπτουν τὰ ἔργα· ἂν ὅμως καὶ πρὶν καὶ μετὰ ἀπὸ τὰ λόγια ἐπιδεικνύωμεν αὐτὰ μὲ τὰ ἔργα, θὰ εἴμεθα ἀξιόπιστοι, ὅταν συμβουλευόμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πραγματοποιοῦμεν καὶ μὲ τὰ ἔργα, ἀφοῦ καὶ ὁ Χριστὸς ἐμακάρισεν αὐτοὺς λέγων, «Εἶναι μακάριος ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἐντολάς καὶ θὰ διδάξῃ»¹³), πρόσεξε ὅτι πρῶτα ἔθεσε τὴν πρᾶξιν καὶ μετὰ τὴν διδασκαλίαν. Διότι ὅταν προηγῆται ἢ πρᾶξις, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀκολουθῇ ἢ διδασκαλία, εἶναι ἀρκετὸν νὰ διδάξουν τὰ ἔργα λαμπρότερα ἀπὸ τὴν φωνὴν ἐκείνους, ποῦ μᾶς παρακολουθοῦν. Αὐτὸ λοιπὸν ὡς ἐπιζητοῦμεν παντοῦ νὰ διδάσκωμεν πρῶτα μὲ τὰ ἔργα καὶ ὕστερα μὲ τὰ λόγια, διὰ νὰ μὴ ἀκούσωμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὸν Παῦλον, «Σὺ ποῦ διδάσκεις ἄλλον, τὸν ἑαυτὸν σου δὲν διδάσκεις;»¹⁴. Καὶ ὅταν θέλωμεν νὰ συμβουλευόμεν κάποιον, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ κάτι ἀναγκαῖον, προηγουμένως ὡς προσπαθοῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν ἡμεῖς αὐτό, ὥστε νὰ διδάσκωμεν μὲ μεγαλυτέραν παρρησίαν καὶ κάθε μας μέριμνα ὡς ἀποβλέπη εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς καὶ ἀφοῦ ἠμπορέσωμεν νὰ χαλιναγωγῆσωμεν τὰς σαρκικὰς ὁρμὰς νὰ ἐπιδείξωμεν τὴν ἀληθινὴν νηστείαν, ἐννοῶ βεβαίως τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ κακά· διότι αὐτὸ εἶναι νηστεία. Διότι καὶ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητά διὰ τοῦτο ἔχει ὀρισθῆ, διὰ νὰ χαλιναγωγῆσῃ τὴν δύναμιν τῆς σάρκας καὶ νὰ καταστήσῃ εὐπειθῆ τὸν ἵππον τῶν ἐπιθυμιῶν μας. Ἐκεῖνος ποῦ νηστεύει πρέπει περισσότερον ἀπὸ ὅλους νὰ χαλιναγωγῇ τὸν θυμὸν, νὰ διδάσκῃ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν πραότητα, νὰ ἔχῃ συντετριμμένην τὴν καρδίαν, νὰ ἀπομακρύνῃ τὰς σκέψεις τῶν νοήτων ἐπιθυμιῶν, ἔχων ὑπ’ ὄψιν τοῦ τὸν ἄγρυπνον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν καὶ τὸ ἀδέκαστον δικαστήριον· πρέπει νὰ γίνεται ἀνώτερος ἀπὸ τὰ χρήματα, νὰ ἐπιδεικνύῃ μὲ

κακίαν τὴν περὶ τῶν πλησίων ἐκ τῆς ψυχῆς ἀπελαύνει. Αὕ-
τη ἀληθῆς ἢ νησιεία, καθάπερ καὶ Ἡσαΐας φησὶν ἐκ προ-
σώπου τοῦ Θεοῦ φθεγγόμενος· «Οὐ ταύτην τὴν νησιείαν
ἐξελεξάμην, λέγει Κύριος, οὐδ' ἂν κάμψης ὡς κλοιὸν τὸν
5 τράχηλόν σου, καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποσιρώσῃ, οὐδ' οὕτω
καλέσειε νησιείαν δεκτιήν, λέγει Κύριος». Ἀλλὰ ποίαν, εἶπέ;
«Λύε», φησί, «σιτραγγαλίαν διαίτων συναλλαγμάτων, διάθρου-
πιε πεινῶντι τὸν ἄριον σου, πτωχὸν ἄσιεγον εἰσάγαγε εἰς
τὸν οἶκόν σου». Καὶ ἐὰν ταῦτα πράξῃς, φησί, «Τότε ραγήσεται
10 πρῶτον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀναιτελεῖ».

7. Εἶδες, ἀγαπητέ, ποία ἐστὶν ἀληθῆς νησιεία; Ταύτην
ἀσκήσωμεν, καὶ μὴ ἀπλῶς κατὰ τοὺς πολλοὺς νομίζωμεν ἐν τού-
τω τὰ τῆς νησιείας ἡμῖν περιορίζεσθαι, ἐὰν μέχρι τῆς ἐσπέρας
ἄσσοι διαμείνωμεν. Οὐ τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον, ἀλλ' ἵνα μετὰ
15 τῆς τῶν βρωμάτων ἀποχῆς καὶ τὴν ἀποχὴν τῶν βλαπιόντων
ἐπιδειξώμεθα, καὶ περὶ τὴν τῶν πνευματικῶν ἐργασίαν πολ-
λὴν σπουδὴν ποιησώμεθα. Τὸν νησιεύοντα καιεσιαλμένον εἶ-
ναι χρῆ, ἡσυχίον, ἡμερον, ταπεινόν, ὑπερορῶντα τῆς δόξης
τοῦ παρόντος θίου. Ὡσπερ γὰρ τῆς ψυχῆς ὑπερεῖδεν, οὕτω
20 προσήκει καὶ τῆς κενῆς δόξης ὑπεριδεῖν, καὶ πρὸς ἐκεῖνον
μόνον ὄραν τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς, καὶ μετὰ πολ-
λῆς τῆς ἀκριθείας τὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἐξομολογήσεις ποιεῖ-
σθαι πρὸς τὸν Θεόν, καὶ κατὰ δύναμιν τὴν διὰ τῆς ἐλεημο-
σύνης βοήθειαν ἐαυτῷ παρέχειν. Αὕτη γάρ, αὕτη μάλιστα
25 ἢ ἐντολὴ ἀφανίσαι δύναται ἡμῖν πάντα τὰ ἡμαρτημένα, καὶ
τοῦ πρὸς τῆς γεέννης ἐξαρπάσαι, μόνον ἐὰν μετὰ δαφιλείας
αὐτὴν ἐπιδειξώμεθα, καὶ μὴ πρὸς ἐπίδειξιν τῶν ἀνθρώπων
τοῦτο ποιῶμεν. Καὶ τί λέγω, μὴ πρὸς ἐπίδειξιν; Εἰ γὰρ ἡ-
μεν εὐγνώμονες, καὶ δι' αὐτὸ μόνον τὸ καλόν, καὶ τὸ περὶ
30 τοὺς ὁμογενεῖς συμπαθεῖς, ταύτην ἐπιδείκνυσθαι ἐχοῦν, οὐ

15. Ἡσ. 58, 5.

16. Ἡσ. 58, 6, 7, 8.

μεγάλην γενναιοδωρίαν τὴν ἐλεημοσύνην καὶ νὰ ἐκδιώκῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ κάθε κακίαν πρὸς τὸν πλησίον. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ νηστεία, καθὼς καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει ὀμιλῶν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ· «Δὲν εἶναι τέτοια ἡ νηστεία, τὴν ὁποίαν ἐγὼ προτιμῶ, λέγει ὁ Κύριος, οὔτε ἂν κλίνῃς τὸ κεφάλι σου ὡς βοῦρλον καὶ κυλισθῆς ἐπάνω εἰς τραχὺ ὕφασμα καὶ στάκτην, οὔτε ἔτσι θὰ καλέσετε αὐτὴν νηστείαν εὐπρόσδεκτον, λέγει ὁ Κύριος»¹⁵. Εἰπέ μου ὁμως, ποία εἶναι εὐπρόσδεκτος; «Νὰ λύῃς, λέγει, τοὺς δεσμοὺς τοῦ ζυγοῦ, νὰ διαμοιράζῃς τὸν ἄρτον σου μὲ τὸν πεινῶντα καὶ νὰ φέρῃς εἰς τὸ σπίτι σου τὸν ἄστεγον πτωχόν». Καὶ ἐὰν κάμῃς αὐτά, λέγει, «Τότε τὸ φῶς σου θὰ ἐκχυθῇ ὡς ἡ αὐγὴ καὶ ἡ θεραπεία σου θὰ προέλθῃ γρήγορα»¹⁶.

7. Εἶδες, ἀγαπητέ, ποία εἶναι ἡ ἀληθινὴ νηστεία; Ἄς ἀσκήσωμεν αὐτὴν καὶ ἄς μὴ νομίζωμεν ἀπλῶς, ὅπως οἱ πολλοί, ὅτι ἡ νηστεία μας περιορίζεται εἰς αὐτὸ, νὰ παραμείνωμεν δηλαδὴ νηστικοὶ μέχρι τὸ βράδυ. Δὲν εἶναι αὐτὸ πού ἐπιζητεῖται, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιδείξωμεν μαζὶ μὲ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ φαγητὰ καὶ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ ἐκεῖνα πού μᾶς βλάπτουν, καὶ νὰ φροντίσωμεν πολὺ διὰ τὴν πνευματικὴν ἄσκησιν. Ἐκεῖνος πού νηστεύει πρέπει νὰ εἶναι μετριόφρων, ἡσυχος, ἡμερος, ταπεινός καὶ νὰ περιφρονῇ τὴν δόξαν τῆς παρούσης ζωῆς. Διότι ὅπως ἐπεριφρόνησε τὴν ζωὴν, ἔτσι πρέπει νὰ περιφρονῆσῃ καὶ τὴν κενοδοξίαν, καὶ νὰ προσέχῃ μόνον πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐρευνᾷ καρδίας καὶ νεφρούς, καὶ μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν νὰ προσεύχεται καὶ νὰ ἐξομολογῆται πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὅσον ἠμπορεῖ νὰ βοηθῇ τὸν ἑαυτὸν τοῦ μὲ τὴν ἐλεημοσύνην. Διότι αὐτὴ, αὐτὴ πρὸ πάντων ἡ ἐντολὴ ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ἐξαλείψῃ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα καὶ νὰ μᾶς ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν γέενναν τοῦ πυρός, μόνον ἐὰν ἐπιδείξωμεν αὐτὴν μὲ ἀφθονίαν καὶ νὰ μὴ κάμνωμεν αὐτὸ πρὸς ἐπίδειξιν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Καὶ διατί λέγω, νὰ μὴ κάμνωμεν αὐτὸ πρὸς ἐπίδειξιν; Διότι ἐὰν ἡμεθα εὐγνώμονες, ἔπρεπε νὰ ἐπιδεικνύωμεν αὐτὴν, μόνον δι' αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ καλὸν καὶ διὰ τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς συνανθρώ-

διὰ τοὺς ἐπηγγελμένους μισθοὺς παρὰ τοῦ Δεσπότου. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ὑψηλὸν φαντασθῆναι δυνάμεθα, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴν μειερχώμεθα, μηδαμοῦ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων θηρώμενοι δόξαν, ἵνα μὴ καὶ τὴν δαπάνην ὑπομένωμεν, καὶ
5 τοῦ μισθοῦ ἀποστειρηθῶμεν. Καὶ τοῦτο μὴ μόνον ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἑκάστῳ κατορθώματι πνευματικῶ σκοπῶμεν, καὶ μηδὲν πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν ἀφορῶντες ποιῶμεν· ἐπεὶ οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται, οὔτε ἐὰν νησιεύωμεν, οὔτε ἐὰν εὐχώμεθα, οὔτε ἐὰν ἐλεῶμεν, οὔτε
10 ὅπερ ἂν ἕτερον ἐργαζώμεθα, ἂν μὴ δι' ἐκεῖνον μόνον γίνεται, τὸν εἰδότα καὶ τὰ λανθάνοντα, καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει τῆς διανοίας ἡμῶν ἀποκείμενα. Εἰ γὰρ παρ' ἐκείνου τὰς ἀμοιβὰς ἀναμένεις, ἄνθρωπε, τίνος ἕνεκεν παρὰ τοῦ ὁμογενοῦς βούλει ἐπαιεῖσθαι; Καὶ τί λέγω ἐπαιεῖσθαι; Πολλάκις οὗτος οὐκ
15 ἐπαιεῖ, ἀλλὰ καὶ βασκαίνει. Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ οὕτω μοχθηρῶς διακείμενοι, ὅτι καὶ τὰ καλῶς ὑφ' ἡμῶν γινόμενα εἰς τὸ ἐναντίον περιτρέπουσι. Τίτος οὖν ἕνεκεν, εἶπέ μοι, τὴν διεφθαρμένην τούτων κρίσιν περὶ πολλοῦ ποιῆ; Τὸν γὰρ ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν οὐδὲν ἔστιν ὃ λανθάνει τῶν παρ'
20 ἡμῶν γινομένων, καὶ δεῖ τοῦτο ἐννοοῦντας μετὰ τισαύτης ἀκριβείας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομεῖν, ὡς μετ' οὐ πολὺ μέλλοντας καὶ ρημάτων καὶ πράξεων καὶ αὐτῶν τῶν ἐνθυμήσεων εὐθύνας ὑπέχειν. Μὴ τοίνυν καταφρονῶμεν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. Οὐδὲν γὰρ ἀρετῆς ἴσον, ἀγαπητέ· αὕτη γὰρ
25 ἡμᾶς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς γεέννης ἐξααρπάξει, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν χαρίζεται, καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ πάντων ἀνωτέρους καθίστησι τῶν μάτην καὶ εἰκῆ ἐπιβουλεύειν ἐπιχειρούντων, καὶ οὐκ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν δαιμόνων, καὶ τοῦ ἐχθροῦ
30 τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, τοῦ διαβόλου λέγω, ἰσχυροτέρους ἀπεργάζεται. Τί οὖν ἂν εἴη ταύτης ἴσον, εἴαν μὴ μόνον τῶν

πους μας, ὄχι διὰ τὸν μισθόν, ποῦ ἔχει ὑποσχεθῆ ὁ Κύριος. Ἄλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ σκεφθοῦμεν τίποτε ὑψηλόν, καὶ ἂν ἀκόμη δι’ αὐτὸ μετερχώμεθα αὐτήν, πουθενὰ νὰ μὴ ἐπιδιώκωμεν τὴν δόξαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ μὴ ὑποβαλλώμεθα καὶ εἰς τὴν δαπάνην καὶ χάσωμεν καὶ τὸν μισθόν. Καὶ ἄς μὴ ἐπιδιώκωμεν αὐτὸ μόνον εἰς τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ καὶ εἰς κάθε πνευματικὴν ἀρετὴν, καὶ νὰ μὴ κάμνωμεν τίποτε ἀποβλέποντες εἰς τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων. Διότι δὲν θὰ ἔχωμεν κανένα κέρδος, οὔτε ἐὰν νηστεύωμεν, οὔτε ἐὰν προσευχώμεθα, οὔτε ἐὰν ἐλευοῦμεν, οὔτε ὅ,τιδήποτε ἄλλο ἂν κάμνωμεν, ἂν δὲν γίνεται μόνον δι’ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καὶ τὰ ἀπόκρυφα καὶ τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὸ βάθος τῆς διανοίας μας. Διότι ἐὰν περιμένῃς ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν μισθόν, ἄνθρωπε, διὰ ποῖον λόγον θέλεις νὰ ἐπαινῆσαι ἀπὸ τὸν συνάνθρωπόν σου; Καὶ διατί λέγω νὰ ἐπαινῆσαι; Συχνὰ αὐτὸς δὲν ἐπαινεῖ, ἀλλὰ καὶ φθονεῖ. Διότι ὑπάρχουν πολλοί, οἱ ὁποῖοι συμπεριφέρονται μὲ τόσῃν μοχθηρίαν, ὥστε καὶ ἐκεῖνα ποῦ κάμνομεν καλῶς, τὰ μεταστρέφουν εἰς τὸ ἀντίθετον. Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον, εἶπέ μου, θεωρεῖς σπουδαῖον πρᾶγμα τὴν ἀσήμαντον κρίσιν αὐτῶν; Διότι ὁ ἄγρυπνος ἐκεῖνος ὀφθαλμὸς γνωρίζει τὰ πάντα, ποῦ κάμνομεν, καὶ πρέπει ἐφ’ ὅσον κατανοοῦμεν αὐτό, νὰ ρυθμίζωμεν μὲ τόσῃν ἀκριβειαν τὴν ἰδικὴν μας ζωὴν, διότι πρόκειται ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον νὰ εἴμεθα ὑπεύθυνοι διὰ τὰ λόγια καὶ διὰ τὰς πράξεις καὶ ἀκόμη διὰ τὰς σκέψεις μας. Ἄς μὴ περιφρονοῦμεν λοιπὸν τὴν σωτηρίαν μας. Διότι τίποτε δὲν εἶναι ἴσον μὲ τὴν ἀρετὴν, ἀγαπητέ· αὐτὴ θεβαίως καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μᾶς ἐξαρπάζει ἀπὸ τὴν γέενναν καὶ μᾶς χαρίζει τὴν ἀπόλαυσιν τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν μᾶς καθιστᾷ ἀνωτέρους ἀπὸ ὄλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν ἄσκοπα καὶ μάταια νὰ μᾶς ἐπιβουλεύωνται, καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μᾶς κάνει ἰσχυροτέρους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δαίμονας, καὶ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας, δηλαδὴ τὸν διάβολον. Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἴσον μὲ αὐτήν,

ἀνθρώπων τῶν ἐπιβουλεύοντων, ἀλλὰ καὶ τῶν δαιμόνων ἀνοι-
 τέρους ποιῆ τοὺς αὐτὴν μειόντας; Ἄρειτῆ δέ ἐσι τὸ πάν-
 των τῶν ἀνθρωπίνων ὑπερορᾶν, τὸ τὰ μέλλοντα ἐφ' ἐκάστης
 ὥρας φανιάζεσθαι, τὸ πρὸς μηδὲν τῶν παρόντων ἐπισησθαι,
 5 ἀλλ' εἰδέναι, ὅτι πάντα τὰ ἀνθρώπινα σκιά ἐσι καὶ ὄναρ,
 καὶ εἴ τι πούτιων εὐτελέστερον. Ἄρειτῆ ἐσι τὸ καθάπερ νε-
 κρὸν οὕτω διακεῖσθαι πρὸς τὰ τοῦ θίου τούτου πράγματα,
 καὶ πρὸς μὲν τὰ λυμαινόμενα τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν, ὡσα-
 νεὶ νεκρὸν ὄντα, οὕτως εἶναι ἀνενέργητον, πρὸς δὲ τὰ πνευ-
 10 ματικὰ μόνον ζῆν καὶ ἐνεργεῖν, καθάπερ καὶ Παῦλος ἔλεγε·
 «Ζῶ δέ, σὺκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστός». Καὶ ἡμεῖς
 τοίνυν, ἀγαπητοί, ὡς τὸν Χριστὸν ἐνδεδυμένοι, οὕτως ἅπαν-
 τα πράττωμεν, καὶ μὴ λυπῶμεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὅταν
 οὖν ἐνοχληθῶμεν ὑπὸ πάνθους, ἢ ἐπιθυμίας αἰόπου, ἢ ὀργῆς,
 15 ἢ θυμοῦ, ἢ βασκανίας, ἐννοῶμεν τὸν ἐν ἡμῖν ἐνοικοῦντα, καὶ
 φυγαδεύωμεν πόρρω πάσαν τὴν τοιαύτην ἐνθύμησιν. Αἰδε-
 σθῶμεν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ παρασχεθείσης ἡμῖν χάριτος
 τὴν ὑπερβολήν, καὶ χαλινώσωμεν πάντα τῆς σαρκὸς τὰ πάθη,
 ἵνα, νομίμως ἀθλήσαντες ἐν τῷ θραχεῖ τούτῳ καὶ ἐπικῆρῳ
 20 θίῳ, τῶν μεγάλων ἐκείνων σιεφάνων ἀξιωθῶμεν ἐν τῇ μελ-
 λούσῃ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ φοβερᾷ μὲν ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς,
 ποθεινῇ δὲ τοῖς τὴν ἀρειτὴν ἐνδεδυμένοις, καὶ καταξιωθῶμεν
 τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα
 25 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅταν ἐκείνους, πού τήν ἀσκοῦν, κάνη ἀνωτέρους ὄχι μόνον ἀπό τούς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐπιβουλεύονται τούς ἄλλους, ἀλλά καί ἀπό τούς δαίμονας; Ἄρετή δέ εἶναι τὸ νὰ περιφρονῇ κανεῖς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, τὸ νὰ σκέπτεται κάθε στιγμὴν τὰ μέλλοντα, τὸ νὰ μὴ προσκολλᾶται εἰς τίποτε ἀπὸ τὰ παρόντα, ἀλλὰ νὰ γνωρίζη, (ὅτι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα εἶναι σκιά καὶ ὄνειρον,) καὶ ὅ,τιδῆποτε ἄλλο εὐτελέστερον ἀπὸ αὐτά. Ἄρετή εἶναι τὸ νὰ διάκειται κανεῖς πρὸς τὰ πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς, ὅπως ἀκριβῶς ὁ νεκρός, καὶ πρὸς ἐκεῖνα μὲν πού βλάπτουν τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ὡσὰν νὰ εἶναι νεκρός, ἔτσι νὰ εἶναι ἀδρανῆς, διὰ δὲ τὰ πνευματικὰ μόνον νὰ ζῆ καὶ νὰ ἐνεργῇ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Δὲν ζῶ δὲ πλέον ἐγώ, ἀλλὰ ζῆ μέσα μου ὁ Χριστός»¹⁷. Καὶ ἡμεῖς λοιπόν, ἀγαπητοί, ὡς ἐνδεδυμένοι τὸν Χριστόν, ἄς κάμνωμεν τὰ πάντα κατ' αὐτόν τὸν τρόπον καὶ ἄς μὴ πικραίνωμεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὅταν λοιπόν μᾶς ἐνοχλήσῃ κάποιο πάθος ἢ ἀνόητος ἐπιθυμία ἢ ἡ ὀργὴ ἢ ὁ θυμὸς ἢ ὁ φθόνος, ἄς σκεπώμεθα τὸν κατοικοῦντα μέσα μας Χριστόν καὶ ἄς ἐκδιώξωμεν μακρὰν κάθε τέτοιαν σκέψιν. Ἄς σεβασθοῦμεν τὴν ὑπερβολικὴν χάριν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός, καὶ ἄς χαλιναγωγῆσωμεν ὅλα τὰ πάθη τῆς σαρκός, διὰ νὰ λάβωμεν, ἀφοῦ ἀγωνισθοῦμεν σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν σύντομον καὶ πρόσκαιρον αὐτὴν ζωὴν, τὰ μεγάλα ἐκεῖνα βραβεῖα κατὰ τὴν μέλλουσαν ἐκείνην ἡμέραν, ἡ ὁποία θὰ εἶναι φοβερὰ μὲν δι' ἡμᾶς τούς ἀμαρτωλούς, ἐπιθυμητὴ δὲ διὰ τούς ἐναρέτους, καὶ διὰ νὰ ἀξιωθοῦμεν τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ'

Εἰς τὰ ἀκόλουθα τοῦ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν», καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας, διὰ τί τὰ
5 θηρία ἐδημιουργήθη; καὶ τί τὸ χρήσιμον ἀπὸ τοῦ παραχθῆναι; Καὶ ὅτι καὶ τοῦτο μάλιστα δείκνυσι καὶ τὴν τιμὴν τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν.

1. Οἱ φιλόπονοι τῶν γηπόνων, ἐπειδὴν ἴδωσι λιπαρὰν
10 καὶ βαθύγειον ἄρουραν, δαψιλῆ τὰ σπέρματα καταβάλλοντες, πολλὴν καὶ συνεχῆ τὴν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται, καθ' ἑκάστην ἡμέραν περιοκοποῦντες, μήπου τι τῶν λυμαίνεσθαι δυναμέων τοῖς σπέρμασιν ἀνόνητον αὐτοῖς τὸν προλαβόντα κατασῆση πόρον. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς ὁρῶντες ὑμῶν
15 τὸν πόρον τὸν πνευματικόν, καὶ τὴν πολλὴν φιληκοίαν, καθ' ἑκάστην ἡμέρα τὰ ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν νοήματα ἐνιέναι ὑμῶν τῇ διανοίᾳ σπουδάζομεν, ὑποδεικνύντες ὑμῖν καὶ τὰ θλάπτειν δυνάμενα τὸν σπόρον τοῦτον τὸν πνευματικόν, ὥστε μὴ ἀλῶναι μηδὲ τῇ ὑγιῇ τῶν δογμάτων διδασκαλίαν ἐπιθο-
20 λῶσαι τῇ λύμῃ τῶν ἐπιχειρούντων τὰ ἐκ τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐπεισάγειν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασιν. Ὑμέτερον δ' ἂν εἶη λοιπὸν μετὰ ἀκριθείας φυλάττειν τὰ παρακατατιθέμενα, καὶ τὴν μνήμην ἀδιάπτωτον διασώζειν, ἵνα καὶ τοῖς ἐξῆς μετ' εὐκολίας δύνησθε παρακολουθεῖν. Εἰ γὰρ μὴ
25 νῦν καὶ ἡμεῖς καταβαίημεν πρὸς τὰ βαθύτερα τῶν νοημάτων, καὶ ὑμεῖς συντείνητε ὑμῶν τὴν διάνοιαν, διε νησιείας καιρός, ὅτε κοῦφα μὲν ἡμῖν τὰ κῶλα πρὸς τὸ νήχεσθαι, ὀξύτερον δὲ

ΟΜΙΛΙΑ Θ΄

Εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ, « Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα», καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ λέγουν, διατί ἐδημιουργήθησαν τὰ θηρία; καὶ ποῖα ἢ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν δημιουργίαν των; Καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ μάλιστα ἀποδεικνύει καὶ τὴν τιμὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ.

1. Οἱ ἐργατικοὶ γεωργοί, ὅταν ἴδοῦν εὐφορον καὶ βαθιὰ ὀργωμένον χωράφι, ἀφοῦ σπείρουν μὲ ἀφθονίαν τὸν σπόρον, φροντίζουν πολὺ καὶ συνεχῶς, παρατηροῦντες καθημερινά, μήπως κάτι ποὺ ἴσως ἔσται νὰ βλάψῃ τὸν σπόρον, καταστήσῃ ἄχρηστον τὸν προηγούμενον κόπον αὐτῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, ὅταν βλέπωμεν τὸν πνευματικὸν σας πόθον καὶ τὴν μεγάλην ἀγάπην σας νὰ ἀκούετε, προσπαθοῦμεν καθημερινῶς νὰ βάλωμεν μέσα εἰς τὴν διάνοιάν σας τὰ νοήματα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὑποδεικνύοντες εἰς σᾶς καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἴσως ἔσται νὰ βλάπτουν τὸν πνευματικὸν αὐτὸν σπόρον, διὰ νὰ μὴ τὸν καταστρέψουν, οὔτε νὰ ἐπισκοτίσουν τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τῶν δογμάτων μὲ τὰ ἐπιβλαβῆ των λόγια ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐπιχειροῦν νὰ εἰσαγάγουν τὰς ἰδικὰς των σκέψεις εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Θὰ εἶναι ἰδικόν σας ἔργον νὰ φυλάσσετε μὲ ἀκρίθειαν εἰς τὸ ἐξῆς τὰ παραδεδομένα καὶ νὰ ἐνθυμῆσθε αὐτὰ συνεχῶς, διὰ νὰ ἴσως ἔσται νὰ παρακολουθῆτε μὲ εὐκολίαν καὶ τὰ ἐπόμενα. Διότι ἐὰν καὶ ἡμεῖς τῶρα δὲν θὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὰ βαθύτερα νοήματα καὶ σεις δὲν ἐντείνετε τὴν προσοχήν, ὅποτε εἶναι ὁ καιρὸς τῆς νηστείας, ὅποτε τὰ μέλη τοῦ σώματός μας εἶναι εὐκίνητα

τὸ ὄμμα τῆς διανοίας, τῷ πονηρῷ τῆς τροφῆς μὴ ἐνοχλούμε-
 ρον ρεύματι, διαρκέστερον δὲ τὸ πνεῦμα πρὸς τὸ μὴ ἀποπνί-
 γεσθαι πότε δυνησόμεθα τοῦτο ποιῆσαι; ὅτι τροφή καὶ μέθη,
 καὶ ἀδηφαγία, καὶ τὰ ἀπὸ τούτων τικτόμενα κακά; Ἡ οὐχ
 5 ὁρᾶτε, ὅτι καὶ οἱ τοὺς λίθους τούτους τοὺς ἀπὸ τῆς θαλάσσης
 εὐρίσκουσιν βουλόμενοι, οὐκ ἄνω παρὰ τὸν αἰγιαλὸν καθήμενοι,
 καὶ τὰ κύματα ἀριθμοῦντες, οὕτω τὴν εὐρεσιν ποιοῦνται,
 ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ θάθος καθιέντες ἑαυτούς, καὶ εἰς αὐτοὺς
 ὡς εἶπεῖν τοὺς κόλπους τῆς ἀβύσσου κατιόντες, οὕτω τῶν
 10 οπουδαζομένων ἐπιτυγχάνουσι; Καίτοι τί μέγα ὄφελος εἰσε-
 νέγκοι ἂν εἰς τὸν βίον τὸν ἡμέτερον ἢ τῶν λίθων ἐκείνων
 εὐρεσις; Εἶθε μὲν οὖν μὴ μεγάλην τὴν βλάβην καὶ πολλὴν
 τὴν ζημίαν εἰσέφερον. Ἐντεῦθεν γὰρ τὰ μυρία τίκται κα-
 κά, ἀπὸ τῆς τῶν χρημάτων μανίας, καὶ τῆς περὶ ταῦτα
 15 λύσεως. Ἀλλ' ὅμως καὶ ισοαύτης ἐξ ἐκείνων τικτομένης
 βλάβης, πρὸς οὐδὲν ὀκνοῦσιν οἱ περὶ ταῦτα ἐσχολακότες,
 ἀλλὰ καὶ κινδύνοις ἑαυτοὺς ἐκδιδόασιν, καὶ πολὺν πόνον ὑπο-
 μένουσιν, ὥστε δυνηθῆναι εὐρεῖν τὸ ζητούμενον. Ἐπὶ δὲ τῶν
 θείῳ Γραφῶν, καὶ τῶν πνευματικῶν τούτων καὶ τιμίων λί-
 20 θων, οὕτε κίνδυνόν ἐστιν ὑπιδέσθαι, καὶ ὁ πόνος οὐ πολὺς,
 καὶ τὸ κέρδος ἄφατον, μόνον ἂν ἡμεῖς μετὰ προθυμίας τὰ
 παρὰ ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν. Ἡ γὰρ χάρις ἔτοιμός ἐστιν,
 ἐπιζητοῦσα τοὺς μετὰ δαφιλείας αὐτὴν ὑποδεχομένους. Τοι-
 οῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἐπειδὴν ἴδη ψυχὴν διε-
 25 γηγερομένην καὶ πόθον ζέοντα, τὸν οἰκεῖον πλοῦτον μετὰ δα-
 φιλείας χορηγεῖ ὑπερβαίνοντα τὴν αἴτησιν τῇ οἰκείᾳ φιλο-
 τιμίᾳ.

2. Ταῦτα τοίνυν εἰδότες, ἀγαπητοί, ἐκκαθάρατες ὑμῶν
 τὸν λογισμὸν ἀπὸ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, καὶ εὐρύνατες
 30 ὑμῶν τὸ πλάτος τῆς διανοίας, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας
 δέχεσθε τὰ παρὰ τοῦ Πνεύματος χορηγούμενα, ἵνα καθάπερ

διὰ τὴν κολύμβησιν, ὁξύτερον τὸ βλέμμα τῆς διανοίας, χωρὶς νὰ ἐνοχλῆται ἀπὸ τὸ πονηρὸν ρεῦμα τῶν ἀπολαύσεων, καὶ σταθερώτερον τὸ πνεῦμα διὰ νὰ μὴ ὀργίζεται πολὺ, πότε θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κατωρθώσωμεν αὐτό; ὅταν ὑπάρχουν αἱ ἀπολαύσεις καὶ ἡ μέθη καὶ ἡ λαιμαργία καὶ τὰ κακά, ποῦ προέρχονται ἀπὸ αὐτά; Ἡ δὲν βλέπετε, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ εὕρσκουν τοὺς πολυτίμους αὐτοὺς λίθους ἀπὸ τὴν θάλασσαν, δὲν εὕρσκουν αὐτοὺς ὅταν κάθωνται πλησίον τῆς παραλίας καὶ μετροῦν τὰ κύματα, ἀλλὰ ἀφοῦ κατέλθουν εἰς μέγα βάθος καὶ βυθισθοῦν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀβύσσου, ἔτσι κατορθώνουν ἐκεῖνα ποῦ ἐπιδιώκουν; Καὶ ὅμως ποῖαν μεγάλην ὠφέλειαν θὰ ἠμποροῦσε νὰ φέρῃ εἰς τὴν ζωὴν μας ἡ ἀνεύρεσις τῶν λίθων ἐκείνων; Εἶθε λοιπὸν νὰ μὴ ἐπροκαλοῦσαν μεγάλην βλάβην καὶ πολλὴν ζημίαν. Διότι ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται ἅπειρα κακά, ἀπὸ τὴν μανίαν δηλαδὴ τῶν χρημάτων καὶ τὴν παράφορον ἐπιθυμίαν δι' αὐτά. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ προέρχεται ἀπὸ ἐκείνους τόσον μεγάλη βλάβη, δὲν φοβοῦνται καθόλου οἱ καταγινόμενοι μὲ αὐτά, ἀλλὰ καὶ εἰς κινδύνους ἐκθέτουν τοὺς ἑαυτοὺς των, καὶ πολὺν κόπον ὑποφέρουν, διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ εὕρουσιν ἐκεῖνο, ποῦ ζητοῦν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν πνευματικῶν αὐτῶν καὶ πολυτίμων λίθων, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ὑποψιασθοῦμεν κάποιον κίνδυνον, καὶ ὁ κόπος δὲν εἶναι πολὺς, καὶ τὸ κέρδος ἀπερίγραπτον, μόνον ἂν ἡμεῖς προσφέρωμεν μὲ προθυμίαν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας. Διότι ἡ χάρις εἶναι ἕτοιμος, ἐπιζητοῦσα ἐκείνους ποῦ μὲ ἀφθονίαν δέχονται αὐτήν. Τέτοιος λοιπὸν εἶναι ὁ Κύριός μας ὅταν ἰδῇ ψυχὴν ἄγρυπνον καὶ νὰ φλέγεται ἀπὸ σφοδρὰν ἐπιθυμίαν, παρέχει μὲ ἀφθονίαν τὸν ἰδικὸν του πλοῦτον, ποῦ ὑπερβαίνει τὴν αἵτησιν ἐξ αἰτίας τῆς γενναιοδωρίας του.

2. Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἀγαπητοί, ἀφοῦ καθαρίσετε τὴν σκέψιν σας ἀπὸ τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ διευρύνετε τὸ πλάτος τῆς διανοίας σας, νὰ δέχεσθε μὲ μεγάλην προθυμίαν τὰς χορηγίας τοῦ Πνεύματος, ὥστε ὡσάν εὐφορον

γῆ λιπαρὰ καὶ γόνιμος πολυπλασιάσητε τὰ καταβαλλόμενα,
 καὶ ποιήσητε ὁ μὲν ἑκατόν, ὁ δὲ ἑξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα.
 Ἦκούσατε ἐν ταῖς προλαβούσαις ἡμέραις τὴν ἄφαιτον σοφίαν
 τοῦ τὰ ὀρώμενα πάντα τεκτινηαμένου, καὶ ὅπως ῥῆματι μόνον
 5 καὶ θελήματι τὰ πάντα παρήγαγεν. Εἶπε γάρ, «Γενηθήτω»,
 καὶ ἐγένετο, καὶ εὐθέως παρήχθη ἅπαντα τὰ στοιχεῖα, καὶ
 ἦρκεσε τὸ ῥῆμα πρὸς τὴν τῶν γενομένων σύστασιν, οὐκ ἐ-
 πειδὴ ῥῆμα ἦν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ ῥῆμα Θεοῦ. Μέμνησθε
 τῶν τότε κινηθέντων ἡμῖν πρὸς τοὺς ἐξ ὑποκειμένης ὕλης
 10 ἐπεισφέροντας τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασιν. Ἐμάθετε τίνας
 ἕνεκεν τὸν μὲν οὐρανὸν ἀπηρτισμένον παρήγαγε, τὴν δὲ γῆν
 ἀμόρφωτον καὶ ἀδιατύπωτον. Καὶ γὰρ δύο αἰτίαι τότε εἰρή-
 καμεν, μίαν μὲν, ἵνα ἐν τῷ βελτίονι στοιχείῳ καταμαθόντες
 τὴν δύναμιν τοῦ Δεσπότη, μηκέτι ἀμφιβάλλωμεν νομίζοντες
 15 δι' ἀσθένειαν δυνάμεως τοῦτο γενέσθαι· ἐτέραν δέ, ἐπειδὴ
 αὕτη καὶ μήτηρ καὶ τροφὸς ἡμῖν γεγένηται, καὶ ἐξ αὐτῆς
 καὶ τροφόμεθα, καὶ πάντων τῶν ἄλλων ἀπολαύομεν, καὶ πρὸς
 αὐτὴν πάλιν ἐπάνομεν· αὕτη γὰρ ἡμῖν καὶ πατρὶς καὶ τάφος
 ἐστίν· ἵνα γοῦν μὴ τὸ τῆς χρείας ἀναγκαῖον παρασκευάσῃ
 20 μέγα τι καὶ περὶ αὐτῆς φανιάζεσθαι, δεικνυσὶν αὐτὴν ἐξ
 ἀρχῆς ἀμόρφωτον ἵνα παιδευόμεθα καὶ δι' αὐτῶν τῶν προ-
 γμάτων, μηκέτι τῇ φύσει τῆς γῆς λογίζεσθαι τὰ προειρημένα
 ἅπαντα, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ παραγαγόντος. Ἐμάθετε πάλιν
 πῶς τὸν χωρισμὸν τῶν ὑδάτων εἰργάσατο, τὸ στερέωμα τοῦτο
 25 τὸ ὀρώμενον παραχθῆναι προσιάξας· εἶδετε τὰ ζῶα τὰ ἔμψυ-
 χα, καὶ ἐκ τῶν ὑδάτων, καὶ ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενα. Ταῦτα
 οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ μάλιστα νῦν ἀναγκάζομαι ἐπαναλαμβάνειν καὶ
 δευτεροῦν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης· ἀλλ' ἵνα τοῖς μὲν ἀκηκοό-
 σιν ὑπόθεσις γένηται, καὶ ἀσφαλέστερον αὐτὰ ἐναποθῶνται

καὶ γόνιμον χωράφι νὰ πολλαπλασιάσετε τὸν σπόρον καὶ νὰ ἀποδώσετε ἄλλος μὲν ἑκατὸν φορὰς περισσότερο, ἄλλος δὲ ἐξήντα καὶ ἄλλος τριάντα. Ἦκούσατε κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας τὴν ἀνέκφραστον σοφίαν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησεν ὅλα τὰ ὀρατὰ καὶ πῶς ἔκαμε τὰ πάντα μόνον μὲ τὸν λόγον καὶ τὸ θέλημά του. Διότι εἶπεν, «Ἄς γίνῃ», καὶ ἔγινε, καὶ ἀμέσως ἐδημιουργήθησαν ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, καὶ ἦτο ἀρκετὸς ὁ λόγος διὰ τὴν σύστασιν τῶν δημιουργημάτων, ὄχι διότι ἦτο ἀπλῶς λόγος, ἀλλὰ διότι ἦτο λόγος Θεοῦ. Ἐνθυμηθῆτε ἐκεῖνα ποῦ εἶπαμεν τότε πρὸς αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ ὄντα ἔχουν γίνῃ ἀπὸ προϋπάρχουσας ὑλῆν καὶ προσάγουν εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἰδικὰ των ἀνόητα ἐπιχειρήματα. Ἐμάθατε διὰ ποῖον λόγον ἐδημιούργησε τὸν μὲν οὐρανὸν τέλειον, τὴν δὲ γῆν χωρὶς μορφήν καὶ σχῆμα. Καὶ πράγματι τότε εἶχαμεν ἀναφέρει δύο λόγους· πρῶτον μὲν, ἀφοῦ γνωρίσωμεν τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου εἰς τὸ καλύτερον στοιχεῖον, διὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλλωμεν πλέον νομίζοντες ὅτι αὐτὸ ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τοῦ δημιουργοῦ· καὶ δεύτερον, ἐπειδὴ αὕτη εἶναι δι' ἡμᾶς καὶ μητέρα καὶ τροφός, καὶ ἀπὸ αὐτὴν καὶ τρεφόμεθα καὶ ἀπολαμβάνομεν ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ εἰς αὐτὴν πάλιν ἐπανερχόμεθα, διότι αὕτη εἶναι καὶ πατρίδα καὶ τάφος μας· διὰ νὰ μὴ μᾶς κάμη λοιπὸν ἡ ἀναγκαιότης τῆς ὠφελείας της νὰ σχηματίζωμεν δι' αὐτὴν κάποιαν μεγάλην ιδέαν, μᾶς τὴν παρουσιάζει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν χωρὶς μορφήν· διὰ νὰ διδασκώμεθα καὶ μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, νὰ μὴ ἀποδίδωμεν πλέον εἰς τὴν φύσιν τῆς γῆς ὅλα, ποῦ ἐλέχθησαν προηγουμένως, ἀλλὰ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ. Ἐμάθατε πάλιν πῶς ἔκαμε τὸν διαχωρισμὸν τῶν ὑδάτων, ἀφοῦ ἐπρόσταξε νὰ δημιουργηθῇ ὁ ὀρατὸς αὐτὸς οὐράνιος θόλος. Εἶδατε τὰ ἔμψυχα ζῶα, νὰ προέρχωνται ἄλλα ἀπὸ τὰ ὑδατα καὶ ἄλλα ἀπὸ τὴν γῆν. Δὲν ἀναγκάζομαι τώρα νὰ σᾶς ἐπαναλαμβάνω αὐτὰ διὰ δευτέραν φορὰν ἀπλῶς καὶ ἀσκόπως· ἀλλὰ εἰς αὐτοὺς μὲν ποῦ τὰ ἔχουν ἀκούσει νὰ γίνουν σταθερὰ καὶ νὰ ἐναποθέσουν αὐτὰ μὲ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν εἰς τὴν διάνοιάν

τῇ διανοίᾳ τοῖς δὲ τότε μὴ παραγενομένοις ἀρκοῦσα γένηται ἡ διδασκαλία, καὶ μηδεμίαν ἐκ τοῦ μὴ παρεῖναι ζημίαν ὑπομένωσιν. Ἐπεὶ καὶ πατήρ φιλόδοτος τοῖς ἀπολειφθεῖσι παισὶ τῆς τραπέζης τὰ λείψανα διαφυλάττει, ἵνα παραγενόμενοι
5 παραμυθίαν τῆς ἀπουσίας εὕρωσι τὴν τούτων φυλακὴν. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἡμεῖς πάντων ἐνταῦθα συνιόντων ὡς οἰκείων μελῶν κηδόμενοι, καὶ τὴν ὑμετέραν προκοπὴν οἰκείαν εὐδοκίμησιν τιθέμενοι, ἐπιθυμοῦμεν ἅπαντας τελείους καὶ ἀπηρτισμένους ἀποδειχθῆναι εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ εἰς εὐδοκίμησιν
10 τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς καύχημα ἡμέτερον. Καὶ εἰ μὴ δοκῶ παρενοχλεῖν, φέρε δι' ὀλίγων καὶ τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων ὑπομνήσωμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην. Εἶδετε τὴν διαφορὰν τῆς δημιουργίας τῶν κτισμάτων, καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως· ἠκούσατε ὅσης τιμῆς ἤξιωσε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ γένους
15 τοῦ ἡμετέρου, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ διαπλάσει πῶς δι' αὐτῶν τῶν ῥημάτων καὶ τῆς τῶν λέξεων παχύτητος ἐνέφηγε τὴν τιμὴν τὴν εἰς τὸν μέλλοντα δημιουργεῖσθαι, λέγων, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ κατ' ὁμοίωσιν». Ἐμάθετε τί ἐστὶ τὸ «Κατ' εἰκόνα», ὅτι οὐκ οὐσίας ἐστὶν ἀξία, ἀλλ' ἀρχῆς ὁμοιότης, καὶ ὅτι οὐ κατὰ τὴν τῆς μορφῆς εἰκόνα εἶπεν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον, διὸ καὶ ἐπήγαγε· «Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν ἐρπειῶν τῆς γῆς».

3. Ἄλλ' ἐνταῦθα ἐπιφύονται ἡμῖν Ἕλληνες λέγοντες,
25 ὅτι οὐκ ἀληθῆς ὁ λόγος εὐρίσκεται οὐ γὰρ ἄρχομεν τῶν θηρίων, καθάπερ ὑπέσχετο, ἀλλ' αὐτὰ ἡμῶν ἄρχει. Μάλιστα μὲν οὖν οὐδὲ τοῦτο ἀληθές. Ἐνθα γὰρ ἂν φανῆ ἄνθρωπος, εὐθέως φυγαδεύεται τὰ θηρία. Εἰ δέ ποτε ἢ λιμοῦ καταναγκάζοντος, ἢ ἡμῶν αὐτοῖς ἐπιόντων πῆν ἀπ' αὐτῶν βλάβην δεξώ-
30 μεθα, τοῦτο λοιπὸν οὐ παρὰ τὸ ἐκεῖνα ἡμῶν ἄρχειν γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν αἰτίαν. Ἐπεὶ καὶ λησιῶν ἡμῖν ἐπιόντων,

των' εἰς ἐκείνους δὲ ποὺ δὲν ἦσαν παρόντες τότε νὰ γίνῃ ἡ διδασκαλία ἐπαρκῆς καὶ νὰ μὴ ὑφίστανται καμμίαν ζημίαν ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν των. Ἄφοῦ καὶ ἓνας φιλόστοργος πατέρας διαφυλάσσει τὰ ὑπολείμματα τοῦ φαγητοῦ διὰ τὰ εὐρισκόμενα μακρὰν ἀπὸ τὸ τραπέζι παιδιὰ του, ὥστε, ὅταν ἔλθουν, νὰ εὐροῦν παρηγορίαν τῆς ἀπουσίας των εἰς τὴν διαφύλαξιν αὐτῶν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡμεῖς φροντίζοντες, ὡσὰν ἰδικὰ μας μέλη, ὅλους σας ποὺ συγκεντρώνεσθε ἐδῶ καὶ θεωροῦντες τὴν ἰδικὴν σας πρόοδον ὡς ἰδικὴν μας ἐπιτυχίαν, ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀναδειχθῆτε ὅλοι τέλειοι καὶ ἄρτιοι διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, τὴν πρόοδον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἰδικὴν μας καύχησιν. Καὶ ἐὰν δὲν ἐνοχλῶ, ἐμπρὸς ἅς ὑπενθυμίσωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας μὲ ὀλίγα λόγια ἐκεῖνα, ποὺ εἶχαμεν εἰπῆ χθές. Εἶδατε τὴν διαφορὰν τῆς δημιουργίας τῶν κτισμάτων καὶ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἠκούσατε μὲ πόσῃ τιμῇ ἐτίμησε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν δημιουργίαν πῶς μὲ αὐτὰ τὰ λόγια καὶ τὴν διαφορὰν τῶν λέξεων ἐπαρουσίασε τὴν τιμὴν εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῇ, λέγων, «Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν». Ἐμάθατε τί σημαίνει τὸ «κατ' εἰκόνα», ὅτι δηλαδὴ εἰκῶν δὲν σημαίνει ἰσότιμος τῆς οὐσίας, ἀλλὰ ὁμοιότης ἐξουσίας, καὶ ὅτι δὲν εἶπε σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς μορφῆς, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τῆς ἐξουσίας, δι' αὐτὸ καὶ ἐπρόσθεσε: «Καὶ ἅς ἐξουσιάζῃ τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης, καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετά τῆς γῆς»¹.

3. Ἀλλὰ ἐδῶ παρουσιάζονται οἱ Ἕλληνες καὶ μᾶς λέγουν, ὅτι ὁ λόγος δὲν εἶναι ἀληθινός, διότι δὲν ἐξουσιάζομεν τὰ θηρία, ὅπως ἀκριβῶς ὑπεσχέθη, ἀλλὰ αὐτὰ μᾶς ἐξουσιάζουν. Μάλιστα δὲ οὔτε αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν. Διότι ὅπου παρουσιασθῇ ὁ ἄνθρωπος, ἀμέσως ἀπομακρύνονται τὰ θηρία. Καὶ ἐὰν καμμίαν φορὰν δεχθοῦμεν τὴν βλάβην των, εἴτε ἐπειδὴ τὰ ἀναγκάζει ἢ πείνα, εἴτε ἐπειδὴ ἐπιτιθέμεθα ἡμεῖς ἐναντίον αὐτῶν, αὐτὸ δὲν συμβαίνει λοιπὸν ἀπὸ τὸ ὅτι μᾶς ἐξουσιάζουν, ἀλλὰ ἀπὸ ἰδικὴν μας ἀφορμὴν. Διότι

εἰ μὴ ραθυμήσαιμεν, ἀλλ' ὀπλιζοίμεθα, οὐ τῆς ἐκείνων ἀρχῆς
 τὸ προᾶγμά ἐστιν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας σωτηρίας ἢ πρόνοια. Ἄ-
 κούσωμεν δὲ τέως τῶν εἰρημένων. «Ποιήσωμεν», φησὶν, «ἄν-
 θρωπον καὶ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Ὡσπερ
 5 «Εἰκόνα» εἶπε τὴν τῆς ἀρχῆς δηλῶν εἰκόνα, οὕτω καὶ «Ὁ-
 μοίωσιν», ὥστε κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην ὁμοίους ἡμᾶς γί-
 νεσθαι Θεῷ, κατὰ τὸ ἡμερον λέγω καὶ προᾶγον ἐξομοιοῦσθαι
 αὐτῷ, καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀρετῆς λόγον, ὥσπερ καὶ ὁ Χριστὸς
 φησι, «Γίνεσθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
 10 Ὡσπερ γὰρ ἐν τῇ πλατεῖα ταύτῃ γῆ καὶ εὐρυχώρῳ τῶν ζώων
 τὰ μὲν ἐστὶν ἡμερώτερα, τὰ δὲ θηριωδέστερα, οὕτω καὶ ἐν
 τῷ πλάτει τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας τῶν λογισμῶν οἱ μὲν
 εἰσὶν ἀλογώτεροι καὶ κτηνώδεις, οἱ δὲ θηριωδέστεροι καὶ
 ἀγριώτεροι. Δεῖ τοίνυν κρατεῖν καὶ περιγίνεσθαι, καὶ τῷ
 15 λογισμῷ τὴν ἀρχὴν τούτων παραδιδόναι. Καὶ πῶς ἂν τις
 περιγένῃτο, φησί, λογισμοῦ θηριώδους; Τί λέγεις, ἄνθρωπε;
 Λέοντων περιγινόμεθα, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἡμεροῦμεν,
 καὶ ἀμφιβάλλεις εἰ λογισμοῦ θηριωδίου πρὸς ἡμερότητα με-
 ταβαλεῖν δυνήσῃ; Καίτοι τῷ θηρίῳ μὲν κατὰ φύσιν πρόσεσι
 20 τὸ ἄγριον, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἡμερον· σοὶ δὲ τὸ ἐναντίον, κατὰ
 φύσιν μὲν τὸ ἡμερον, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἄγριον καὶ θηριῶ-
 δες. Ὁ τοίνυν τὸ κατὰ φύσιν ἐκβαλὼν, καὶ τὸ παρὰ φύσιν
 ἐνθεῖς τῇ τοῦ θηρίου ψυχῇ, τὸ κατὰ φύσιν αὐτὸς οὐ δύνασαι
 διατηρῆσαι; Καὶ πόσης οὐκ ἂν εἴη τοῦτο καταγνώσεως; Καὶ
 25 τὸ δὴ τούτου θαυμασιότερον καὶ παραδοξότερον, ἐπὶ μὲν τῆς
 τῶν λέοντων φύσεως καὶ ἑτέρα δυσκολία μετὰ ταύτης ἐστὶ
 λογισμῶν γὰρ ἐστὶν ἔρημον τὸ θηρίον, ἀλλ' ὅμως ὁρῶμεν
 πολλάκις λέγοντας ἡμέρους διὰ τῆς ἀγορᾶς ἀγομένους· πολ-
 λοι δὲ καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων καὶ ἀργύριον πολλάκις

καὶ ὅταν μᾶς ἐπιτίθενται οἱ λησταί, ἐὰν δὲν ἀδρανήσωμεν, ἀλλὰ ὀπλισθῶμεν, τοῦτο δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐξουσίας αὐτῶν, ἀλλὰ μέριμνα διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. } Ἄς ἀκούσωμεν δὲ πάλιν τὰ λεχθέντα. « Ἄς πλάσωμεν, λέγει, ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ». Ὅπως εἶπεν « Εἰκόνα » δηλώνων τὴν εἰκόνα τῆς ἐξουσίας, ἔτσι εἶπε καὶ « Ὅμοίωσιν » διὰ νὰ γινώμεθα κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν ὅμοιοι μὲ τὸν Θεόν, νὰ ἐξομοιοῦμεθα δηλαδὴ πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν ἡμερότητα καὶ πραότητα, καὶ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀρετῆς, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, « Νὰ γίνεσθε ὅμοιοι πρὸς τὸν Πατέρα σας, ποῦ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς »². Διότι ὅπως εἰς τὴν ἐκτεταμένην καὶ εὐρύχωρον αὐτὴν γῆν ἄλλα μὲν ζῶα εἶναι ἡμερώτερα, ἄλλα δὲ ἀγριώτερα, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς ἰδικῆς μας ψυχῆς ἄλλαι μὲν σκέψεις εἶναι περισσότερο ἀνόητοι καὶ κτηνώδεις, ἄλλαι δὲ περισσότερο θηριώδεις καὶ ἄγριαι. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξουσιάζωμεν καὶ νὰ ὑπερισχύωμεν αὐτῶν καὶ νὰ παραδίδωμεν τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν εἰς τὴν σκέψιν. Καὶ πῶς θὰ ἡμπορέσῃ κανεὶς νὰ ὑπερισχύσῃ, λέγει κάποιος, τὴν θηριώδη σκέψιν; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Ἐξουσιάζομεν τὰ λεοντάρια καὶ ἐξημερώνομεν τὰς διαθέσεις των, καὶ ἀμφιβάλλεις ἐὰν θὰ ἡμπορέσῃς νὰ μεταβάλης εἰς ἡμερότητα τὴν θηριωδίαν τῆς σκέψεως; Ἄν καὶ εἰς τὸ θηρίον ἐνυπάρχει ἐκ φύσεως μὲν ἡ θηριωδία, παρὰ φύσιν δὲ ἡ ἡμερότης· εἰς σέ ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ἐκ φύσεως μὲν ἡ ἡμερότης, παρὰ φύσιν δὲ ἡ ἀγριότης καὶ ἡ θηριωδία. Σὺ λοιπὸν, ποῦ ἀπεμάκρυνες τὸ ἐκ φύσεως καὶ ἐτοποθέτησες τὸ παρὰ φύσιν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ θηρίου, δὲν ἡμπορεῖς νὰ διατηρήσῃς ὁ ἴδιος τὸ ἐκ φύσεως; Καὶ πόσῃν κατάκρισιν δὲν θὰ εἶχεν αὐτό; Καὶ τὸ περισσότερο βεβαίως θαυμαστόν καὶ παράδοξον εἶναι, ὅτι εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τῆς φύσεως τῶν λεονταριῶν ὑπάρχει μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ ἄλλη δυσκολία, διότι τὸ ἄγριον ζῶον στερεῖται σκέψεων, ἀλλ' ὅμως βλέπομεν συχνὰ νὰ φέρωνται ἐξημερωμένα λεοντάρια διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς· καὶ πολλοὶ δὲ ποῦ ἔχουν καταστήματα ἔδωσαν καὶ χρήματα πολλὰς φορὰς εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὸ χαλιναγωγῆ ὡς κάποιαν

κατέβαλον τῷ κατέχοντι μισθόν τινα τῆς τέχνης καὶ τῆς σοφίας, δι' ἧς τὸ θηρίον ἠμέρωσεν· ἐπὶ δὲ τῆς σῆς ψυχῆς καὶ λογισμὸς ἐστι, καὶ Θεοῦ φόβος, καὶ πολλὴ πολλαχόθεν ἡ βοήθεια· μὴ τοίνυν σκήψεις λέγε καὶ προφάσεις. Δυνατὸν
 5 γάρ, εἰάν θέλης ἡμέρος εἶναι καὶ προῶς καὶ ἐπιεικῆς. «Ποιήσωμεν», φησὶν, «ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν».

4. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ζήτημα πάλιν ἐπανίσταμεν. Δείκνυται γὰρ ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προ-
 10 ομοίων ἀπηρτισμένην εἶχε τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος τὴν κατὰ τῶν θηρίων. «Ἀρχέτωσαν γάρ», φησὶ, «τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πτερυγίων τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν θηρίων καὶ τῶν ἐρπειῶν τῆς γῆς». «Οὐ δὲ νῦν φοβούμεθα τὰ θηρία, καὶ δεδοίκαμεν, καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπεπιώκαμεν, οὐδὲ αὐτοῖς
 15 ἀντιλέγω· ἀλλ' οὐ τοῦτο ψευδῆ τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπόσχεσιν δείκνυσι. Παρὰ γὰρ τὴν ἀρχὴν οὐχ οὕτω τὰ πράγματα διέκειτο, ἀλλ' ἐδεδοίκει καὶ ἔτιρεμε τὰ θηρία, καὶ ὑπέκυπτε τῷ δεσπότῃ. Ἐπειδὴ δὲ τῆς παρηγορίας ἐξέπεσε διὰ τὴν παρακοήν, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ἠκρωτηριάσθη. «Οὐ γὰρ ὑποκειταγμένα
 20 ἦν ἅπαντα τῷ ἀνθρώπῳ, ἀκουσον τῆς Γραφῆς λεγούσης· «Ἔθαγαγε», φησὶ, «τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ ἄλογα πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά». Καὶ ὁρῶν πλησίον αὐτοῦ γινόμενα τὰ θηρία, οὐκ ἀπεπήδησεν, ἀλλὰ καθάπερ τις δεσπότης δούλοις ὑποκειμένοις ὀνόματα ἐπιτιθεῖς, οὕτως ἅπασιν τὰς προση-
 25 γορίας ἐπέθηκεν· «Καὶ πᾶν ὃ ἐκάλεσεν αὐτό», φησὶν, «Ἀδάμ, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ»· καὶ τοῦτο γὰρ δεσποτείας σύμβολον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς βουλόμενος καὶ διὰ τούτου διδάξει αὐτὸν τὸ τῆς ἐξουσίας ἀξίωμα, αὐτῷ τῶν ὀνομάτων τὴν θέσιν ἐπέτιρεψεν. Ἰκανὸν μὲν οὖν τοῦτο δεῖξαι τὸ μὴ φοβερὰ εἶναι ἐξ ἀρχῆς τῷ ἀνθρώπῳ τὰ θηρία. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαιον τούτου, ἀλλὰ καὶ πολλῷ σαφέστερον. Τί δὴ τοῦτό ἐστιν; Ἡ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ὄφρατος διάλεξις. Εἰ γὰρ ἦν φοβερὰ τὰ θηρία τῷ ἀνθρώπῳ, οὐκ ἂν ἰδοῦσα ἡ γυνή

ἀμοιβὴν τῆς τέχνης καὶ τῆς σοφίας του, μὲ τὴν ὁποίαν ἐξημέρωσε τὸ θηρίον. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῆς ἰδικῆς σου ψυχῆς καὶ σκέψις ὑπάρχει, καὶ φόβος Θεοῦ, καὶ ἀπὸ πολλὰ σημεῖα μεγάλη βοήθεια. Νὰ μὴ μεταχειρίζεσαι λοιπὸν προφάσεις καὶ δικαιολογίας. Διότι εἶναι δυνατόν, ἐὰν θέλῃς, νὰ εἶσαι ἡμερος, πρᾶος καὶ ἐπιεικῆς. «Ἄς πλάσωμεν, λέγει, ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν».

(4. Ἄλλὰ ἄς ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὸ θέμα μας. Ἀποδεικνύεται λοιπὸν ἀπὸ ὅσα ἔχουν λεχθῆ, ὅτι ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἶχε πλήρη τὴν ἐξουσίαν ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὰ θηρία. Διότι λέγει, «Ἄς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης, καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετὰ τῆς γῆς». Ὅτι ὅμως τώρα φοβούμεθα τὰ θηρία καὶ τρέμομεν αὐτὰ, καὶ ὅτι ἔχομεν χάσει τὴν ἐξουσίαν, οὔτε καὶ ἐγὼ ὑποστηρίζω τὰ ἀντίθετα· ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἀποδεικνύει ψευδῆ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ. Διότι κατὰ τὴν ἀρχὴν δὲν ἦσαν ἔτσι τὰ πράγματα, ἀλλὰ ἐφοβοῦντο καὶ ἔτρεμαν τὰ ζῶα, καὶ ὑπετάσσοντο εἰς τὸν κυρίαρχον ἄνθρωπον. Ἀφοῦ ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς του ἔχασε τὴν παρρησίαν, ἠκρωτηριάσθη καὶ ἡ ἐξουσία του.) Ὅτι βεβαίως τὰ πάντα ἦσαν ὑποταγμένα εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἄκουσε τὴν Γραφήν, ποὺ λέγει· «Ἐφερε τὰ ἄγρια θηρία καὶ ὅλα τὰ ζῶα εἰς τὸν Ἄδὰμ, διὰ νὰ ἰδῆ πῶς θὰ τὰ ὀνομάσῃ»³. Καὶ ὅταν ἔβλεπε νὰ ἔρχωνται πλησίον του τὰ ζῶα, δὲν ἐταράχθη, ἀλλὰ ὡσὰν κάποιος κύριος ποὺ δίδει ὀνόματα εἰς τοὺς ὑποταγμένους δούλους, ἔτσι ἔδωσεν εἰς ὅλα τὰ ὀνόματα. «Καὶ ὁποιοδήποτε ὄνομα ἔδωκε, λέγει, ὁ Ἄδὰμ, τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομά του» καὶ αὐτὸ λοιπὸν ἦτο σύμβολον ἐξουσίας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἤθελε καὶ μὲ τοῦτο νὰ καταστήσῃ γνωστὸν εἰς αὐτὸν τὸ ἀξίωμα τῆς ἐξουσίας του, ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπίθεσιν τῶν ὀνομάτων. Αὐτὸ μὲν εἶναι ἀρκετὸν λοιπὸν διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ θηρία δὲν ἐπροκαλοῦσαν φόβον εἰς τὸν ἄνθρωπον.) Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλο, ὄχι μικρότερον ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ καὶ περισσότερο σαφέστερον. Τί λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ἡ συζήτησις τοῦ ὄφρα μὲ τὴν γυναῖκα. Διότι ἐὰν τὰ θηρία ἐπροκαλοῦσαν φόβον εἰς τὸν ἄν-

τὸν ὄφιν ἔμεινεν, οὐκ ἂν ἐδέξατο τὴν συμβουλήν, οὐκ ἂν
 μετὰ τισαύτης αὐτῷ διελέχθη τῆς ἀδείας, ἀλλ' εὐθέως ἂν
 τὴν πρόσωπον ἐξεπλάγη, καὶ ἀπεπήδησε. Νῦν δὲ καὶ δι-
 λέγεται, καὶ οὐ φοβεῖται οὕτω γὰρ ἦν ὁ φόβος οὗτος. Ἄλλ'
 5 ἐπειδὴ ἡ ἁμαρτία εἰσῆλθεν, ἀφηρέθη λοιπὸν καὶ τὰ τῆς τι-
 μῆς, καὶ τὰ τῆς ἐξουσίας. Καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῶν οἰκειῶν οἱ
 μὲν εὐδοκιμοῦντες φοβεροὶ καὶ τοῖς συνδούλοις εἰσίν, οἱ δὲ
 προσκεκρουκότες καὶ τοὺς συνδούλους δεδοίκασιν· οὕτω καὶ
 ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου γέγονεν. Ἔως μὲν γὰρ εἶχε τὴν πρὸς τὸν
 10 Θεὸν παρησίαν, φοβερός καὶ τοῖς θηρίοις ἦν· ἐπειδὴ δὲ
 προσέκρουσε, καὶ τοὺς ἐσχάτους τῶν συνδούλων ἐδεδοίκει
 λοιπὸν. Εἰ δὲ μὴ ἀνέχη τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, σὺ μοι
 δεῖξον πρὸ τῆς ἁμαρτίας, ὅτι φοβερὰ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ θηρία
 ἦν. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. Εἰ δὲ μετὰ ταῦτα εἰσῆλθεν ὁ φόβος,
 15 καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας μέγιστον τεκμήριον.
 Εἰ γάρ, καὶ τῆς ἐντολῆς παραβαθείσης ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου,
 ἡ τιμὴ ἢ δοθεῖσα αὐτῷ ἀκίνητος ἔμεινεν, οὐκ ἂν ἀνέστη ρα-
 δίως ἀπὸ τοῦ πτώματος. Ὅταν γὰρ καὶ παρακούοντες οἱ
 ἄνθρωποι, καὶ μὴ παρακούοντες τῆς αὐτῆς ἀπολαύωσι τιμῆς,
 20 παιδοτριβοῦνται πρὸς πονηρίαν μᾶλλον, καὶ οὐ ταχέως ἀφί-
 στανται τῆς κακίας. Εἰ γὰρ καὶ νῦν φόβων, καὶ τιμωριῶν,
 καὶ κολάσεων ἐπικειμένων οὐκ ἀνέχονται σωφρονεῖν, τίνες
 ἂν ἦσαν, εἰ μηδὲν ἔπασχον ὑπὲρ ὧν ἐπλημμέλουν δεινῶν;
 Ὅποτε κηδόμενος ἡμῶν καὶ φροντίζων ἐξέβαλεν ἡμᾶς τῆς
 25 ἀρχῆς.

5. Σὺ δέ μοι, ἀγαπητέ, καὶ ἐντεῦθεν σκόπει τὴν ἄφαιτον
 τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, πῶς ὁ μὲν Ἀδὰμ πᾶσαν ἀνέτρεψε
 τὴν ἐντολήν, καὶ πάντα παρέβη τὸν νόμον· ὁ δὲ Θεὸς φιλάν-
 θρωπος ὢν, καὶ ἀγαθότητι νικῶν τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα,
 30 οὐ πᾶσαν ἔλυσε τιμὴν, οὐδὲ πάσης ἐξέβαλεν αὐτὸν τῆς δεσπο-

θρῶπον, δὲν θὰ παρέμεινεν ἡ γυναῖκα, ὅταν εἶδε τὸν ὄφιν, δὲν θὰ ἐδέχετο τὴν συμβουλήν, δὲν θὰ ἐσυζητοῦσε μὲ τόσον μεγάλην ἀσφάλειαν μαζί του, ἀλλὰ ἀμέσως θὰ ἐταράσσετο εἰς τὸ πρόσωπον καὶ θὰ ἀπεμακρύνετο. Τώρα ὅμως καὶ συζητεῖ, καὶ δὲν φοβεῖται, διότι δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ὁ φόβος αὐτός. Ἐφοῦ ὅμως εἰσηλθεν ἡ ἀμαρτία, ἐστερήθη εἰς τὴν συνέχειαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν. Καὶ ὅπως εἰς τοὺς ὑπηρέτας, ἐκεῖνοι μὲν ποὺ προκόπτουν, προκαλοῦν φόβον καὶ εἰς τοὺς συνυπηρέτας των, ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἀντιμάχονται τὸν κύριόν των, φοβοῦνται ἀκόμη καὶ τοὺς συνυπηρέτας των ἔτσι συνέβη καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Διότι μέχρις ὅτου εἶχε τὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, ἐπροκαλοῦσε φόβον καὶ εἰς τὰ θηρία· ἀφοῦ ὅμως ἡμάρτησεν, εἰς τὴν συνέχειαν ἐφοβεῖτο καὶ τοὺς τελευταίους συνανθρώπους του. Ἐὰν ὅμως δὲν δέχεσαι τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς, ἀπέδειξέ μου σύ, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν τὰ θηρία ἐπροκαλοῦσαν φόβον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἡμπορέσης. Ἐὰν δὲ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ εἰσηλθεν ὁ φόβος, καὶ αὐτὸ εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν, καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος παρέβη τὴν ἐντολήν, ἡ δοθεῖσα εἰς αὐτὸν τιμὴ παρέμεινε σταθερά, δὲν θὰ ἐσηκώνετο εὐκόλα ἀπὸ τὴν πτώσιν. Ἀφοῦ λοιπόν, καὶ ὅταν παραβαίνουν τὴν ἐντολήν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὅταν δὲν παραβαίνουν, ἀπολαμβάνουν τὴν ἰδίαν τιμὴν, ἐκπαιδεύονται περισσότερο πρὸς τὴν πονηρίαν καὶ δὲν ἀπομακρύνονται γρήγορα ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἐὰν λοιπόν καὶ τώρα, ποὺ ἐπαπειλοῦνται φόβοι καὶ τιμωρίαι καὶ βασανιστήρια, δὲν δέχονται νὰ εἶναι σώφρονες, ποῖοι θὰ ἦσαν, ἐὰν δὲν ἔπασχον τίποτε διὰ τὰ κακά, ποὺ ἔπραττον; Κατὰ συνέπειαν, ἐπειδὴ ἐνδιαφέρεται καὶ φροντίζει δι' ἡμᾶς, μᾶς ἐστέρησε τὴν ἐξουσίαν.

5. Σὺ ὅμως, ἀγαπητέ, καὶ ἀπὸ ἐδῶ πρόσεξε τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς ὁ μὲν Ἀδὰμ ἀνέτρεψεν ὅλην τὴν ἐντολήν καὶ παρέβη ὅλον τὸν νόμον· ὁ δὲ Θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι φιλάνθρωπος καὶ νικᾷ μὲ τὴν ἀγαθότητα τὰ ἰδικά μας ἀμαρτήματα, δὲν ἔσβησεν ὅλην τὴν τιμὴν, οὔτε ἐστέρησεν αὐτὸν ἀπὸ κάθε ἐξουσίαν, ἀλλὰ ἄφησε νὰ εἶναι

τείας, ἀλλ' ἐκεῖνα μόνον ἔξω τῆς ἀρχῆς ἀφῆκεν εἶναι τὰ
 ζῶα, ἃ μὴ σφόδρα αὐτῷ συνειτέλει πρὸς τὴν τῆς ζωῆς χρείαν·
 τὰ δὲ ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα, καὶ πολλὴν εἰσφέροντα τὴν λει-
 τουργίαν εἰς τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν, ταῦτα εἴασε μένειν
5 ἐν τῇ ὑποταγῇ καὶ τῇ δουλείᾳ. Ἀφῆκε γοῦν βοῶν ἀγέλας,
 ἵνα ἄροιστον ἔλκωμεν, ἵνα τὴν γῆν ἀνατέμνωμεν, ἵνα τὰ σπέρ-
 ματα καταβάλλωμεν· ἀφῆκε καὶ τῶν ὑποζυγίων τὰ γένη,
 ἵνα πρὸς τὴν ἀγωγίμων μετακομιδὴν συναντιλαμβάνηται τῶν
 πόνων ἡμῖν· ἀφῆκε τῶν προβάτων τὰς ποιμένας, ἵνα ἔχωμεν
10 ἐν τῇ περιβολῇ τῶν ἐνδυμάτων χορηγίαν ἀρκοῦσαν καὶ ἔτιερα
 δὲ γένη τῶν ζώων εἴασε πολλὴν ἡμῖν τὴν χορηγίαν παρέ-
 χοντα. Ἐπειδὴ γὰρ κολάζων τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν παρα-
 κοὴν ἔλεγεν, «Ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄριον
 σου» ἵνα μὴ ὁ ἰδρῶς οὔτιος καὶ ὁ πόνος ἀφόρητος ᾗ, ἐπεκού-
15 ρισε τὸ βαρὺ καὶ φορτικὸν τοῦ ἰδρῶτος τῷ πλήθει τῶν ἀ-
 λόγων τῶν συνεφαιτιομένων ἡμῖν τοῦ πόνου καὶ τῆς ταλαιπω-
 ρίας, καὶ ταῦτὸν πεποίηκεν, οἷον ἂν εἰ καὶ δεσπότης φιλάν-
 θρωπος καὶ κηδεμονικὸς τὸν οἰκέτην τὸν αὐτοῦ μασίξας,
 θεραπείαν τινὰ προσαγάγη ταῖς μασίξις· οὕτω δὴ καὶ ὁ
20 Θεὸς καταδίκην ἐπιθεὶς τῷ ἡμαρτηκότῃ, παντὶ τρόπῳ τὴν
 καταδίκην ταύτην κουφοτέραν βούλεται ποιῆσαι, ἰδρῶτι μεν
 ἡμᾶς καταδικάσας καὶ πόνῳ διηνεκεῖ, τοῦ δὲ πόνου συνεφά-
 πιεσθαι πολλὰ τῶν ἀλόγων γένη παρασκευάσας ἡμῖν. Ὡστε
 καὶ τὸ δοῦναι τὴν τιμὴν, καὶ τὸ πάλιν ἀφελέσθαι, καὶ τὸ τὸν
25 φόβον ἐπισιῆσαι τῶν θηρίων, καὶ πάντα, ἃν τις ἀκριβῶς ἐξε-
 τάξοι καὶ εὐγνωμόνως, πολλῆς γέμει σοφίας, πολλῆς κηδε-
 μονίας, πολλῆς τῆς φιλανθρωπίας. Ὑπὲρ δὴ τούτων ἀπάντιον
 εὐχαριστιῶμεν αὐτῷ, καὶ εὐγνώμονες γενώμεθα περὶ τὸν το-
 σαῦτα ἡμᾶς εὐηργετηκότα. Οὐδὲ γὰρ βαρὺ τι καὶ ἐπαχθὲς
30 ἐπιζητεῖ παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἢ τὸ ὁμολογεῖν μόνον τὰς τοσαύτας
 εὐεργεσίας, καὶ τὰς ὑπὲρ τούτων αὐτῷ εὐχαριστίας ἀναφέ-

4. Ὑποζύγια εἶναι κυρίως ὁ ἵππος, ὁ ὄνος καὶ ὁ ἡμίονος.

5. Γεν. 3, 19.

ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐκεῖνα μόνον τὰ ζῶα, τὰ ὅποια δὲν ἐβοηθοῦσαν πολὺ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς· τὰ ἀναγκαῖα ὅμως καὶ τὰ χρήσιμα, καὶ ἐκεῖνα ποὺ προσφέρουν μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ζωὴν μας, αὐτὰ ἄφησε νὰ παραμένουν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν μας.)

Ἄφησε λοιπὸν πολλὰ βόδια, διὰ νὰ σύρωμεν τὸ ἀλέτρι, διὰ νὰ ὀργώνωμεν τὴν γῆν, διὰ νὰ σπείρωμεν τὸν σπόρον· ἄφησε τὰ εἶδη τῶν ὑποζυγίων ζώων⁴, διὰ νὰ μᾶς ἀνακουφίζουν ἀπὸ τοὺς κόπους κατὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πραγμάτων· ἄφησε τὰ ποίμνια τῶν προβάτων, διὰ νὰ ἔχωμεν εἰς τὴν ἐνδυμασίαν μας ἀρκετὴν ἀφθονίαν ἐνδυμάτων· καὶ ἄλλα δὲ εἶδη ζώων ἄφησε νὰ μᾶς παρέχουν ἀφθονα ἀγαθὰ. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅταν ἐτιμωροῦσε τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν παρακοὴν τοῦ ἔλεγε, «Μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου σου θὰ κερδίσης τὸν ἄρτον σου»⁵, διὰ νὰ μὴ εἶναι ὁ ἰδρώτας αὐτὸς καὶ ὁ κόπος ἀνυπόφορος, ἀνεκούφισε τὴν δυσκολίαν καὶ ἐνόχλησιν τοῦ ἰδρώτος μὲ τὰ πολλὰ ζῶα, τὰ ὅποια μᾶς βοηθοῦν εἰς τὸν κόπον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν, καὶ ἔχει κάμει τὸ ἴδιον, τὸ ὅποιον θὰ ἔκαμε καὶ κάποιος φιλόανθρωπος καὶ στοργικὸς κύριος, ὁ ὅποιος ἀφοῦ μαστιγώσῃ τὸν ὑπηρέτην τοῦ, προσπαθεῖ νὰ θεραπεύσῃ τὰς πληγὰς. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεός, ἀφοῦ κατεδίκασεν τὸν ἄνθρωπον, ποὺ ἠμάρτησε, θέλει μὲ κάθε τρόπον νὰ καταστήσῃ τὴν καταδίκην αὐτὴν ἐλαφροτέραν, ἐνῶ δηλαδὴ μᾶς κατεδίκασεν εἰς ἰδρῶτα καὶ κόπον συνεχῆ, ἔκαμε συγχρόνως πολλὰ εἶδη ζώων νὰ μᾶς βοηθοῦν εἰς τὸν κόπον μας. Συνεπῶς καὶ τὸ ὅτι μᾶς ἔδωσε τὴν τιμὴν, καὶ τὸ ὅτι πάλιν τὴν ἀφήρεσε, καὶ τὸ ὅτι ὥρισεν τὸν φόβον τῶν θηρίων, καὶ ὅλα, ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ τὰ ἐξετάζῃ μὲ ἀκρίβειαν καὶ καλὴν διάθεσιν, εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν σοφίαν, μεγάλην φροντίδα καὶ μεγάλην φιλανθρωπίαν. Δι' ὅλα λοιπὸν αὐτὰ ἅς εὐχαριστοῦμεν αὐτόν καὶ ἅς γίνωμεν εὐγνώμονες πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος μᾶς εὐηργέτησε τόσον πολὺ. Διότι τίποτε τὸ δύσκολον καὶ ἐνοχλητικὸν δὲν ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς, παρὰ μόνον νὰ παραδεχώμεθα τὰς τόσον μεγάλας εὐεργεσίας καὶ νὰ ἀναπέμπωμεν εἰς αὐτόν τὰς εὐχαριστίας

ρειν· οὐκ ἐπειδὴ αὐτὸς δεῖται τούτου· ἀνευθεῆς γὰρ ὑπάρχει
 ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς παιδευόμεθα τὸν χορηγὸν ἐπισπᾶσασθαι τῶν
 ἀγαθῶν, καὶ μὴ ἀγνώμονες γενώμεθα, ἀλλ' ἀξίαν τῶν εὐ-
 εργασιῶν καὶ τῆς ισοσύτης κηδεμονίας τὴν ἀρετὴν εἰσφέρω-
5 μεν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸν εἰς πλείονα τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐκκαλε-
 σόμεθα κηδεμονίαν. Μὴ τοίνυν ρηθυμῶμεν, παρακαλῶ, ἀλλ'
 ἕκαστος ὑμῶν καθ' ἑκάστην ὥραν, εἰ οἶόν τε, ἀναλογιζέσθω
 καθ' ἑαυτὸν, μὴ μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τὰς
 ἰδίας εἰς αὐτὸν γινομένας, μὴ τὰς ὠμολογημένας, καὶ πᾶσι
10 δήλους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδιαζούσας καὶ λανθανούσας τοὺς πολ-
 λούς· οὕτω γὰρ δυνήσεται διηνεκῆ τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέ-
 ρειν τῷ Δεσπότῃ. Τοῦτο μεγίστη θυσία, τοῦτο προσφορὰ τε-
 λεία, τοῦτο παρηγοῖας ἡμῖν ὑπόθεσις γενήσεται καὶ πῶς,
 ἐγὼ λέγω. Ὁ γὰρ ταῦτα διηνεκῶς στρέφων ἐν τῇ διανοίᾳ
15 τῇ ἑαυτοῦ, καὶ τὴν μὲν οἰκείαν εὐτέλειαν καταμανθάνων μετὰ
 ἀκριθείας, ἐννοῶν δὲ τὴν ἄφατον καὶ ὑπερβάλλουσαν τοῦ Θεοῦ
 φιλανθρωπίαν, καὶ ὅπως οὐ πρὸς ἀξίαν τῶν ἡμαρτημένων
 ὑφ' ἡμῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα ἀφορῶν, οὕτω
 τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομεῖ, συσιέλλεται τὴν διάνοιαν, συντριβε-
20 ται τὸν λογισμὸν, πάντα τῦφον καὶ ἀπόνοιαν κατασιέλλει, με-
 τριάζειν μανθάνει, ὑπερορᾷ τῆς δόξης τοῦ παρόντος βίου,
 καταγελᾷ πάντων τῶν ὀρωμένων, φαντάζεσθαι τὰ μέλλον-
 τα ἀγαθὰ, καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀτελεύτητον, καὶ πέρας οὐκ ἔ-
 χουσαν. Ὁ δὲ οὕτω τὴν ψυχὴν διακείμενος, τὴν ἀληθῆ καὶ
25 ἐπέρασιον θυσίαν τῷ Θεῷ ἀναφέρει, καθὼς ὁ προφήτης
 φησὶ «Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντριμμένον· καρδίαν συν-
 τριμμένην καὶ τειταπεινωμένην ὃ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει»,
 Τοὺς γὰρ εὐγνώμονας τῶν οἰκειῶν οὐχ οὕτως αἱ κολάσεις
 καὶ αἱ τιμωρίαι ἐπιστρέφουσιν, ὡς αἱ εὐεργεσίαι, καὶ τὸ
30 εἰδέναι, ὅτι οὐ πρὸς ἀξίαν τῶν πεπλημμελημένων τὴν δίκην
 δεδώκασι.

μας δι' αὐτάς· ὄχι διότι ἔχει ὁ Θεὸς ἀνάγκην ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ εἶναι ἀνενδεής· ἀλλὰ διὰ νὰ διδασκώμεθα νὰ προσκαλοῦμεν τὸν χορηγὸν τῶν ἀγαθῶν καὶ νὰ μὴ γινώμεθα ἀχάριστοι, ἀλλὰ νὰ προσφέρωμεν ἰσαξίαν ἀρετὴν πρὸς τὰς εὐεργεσίας καὶ τὴν τόσον μεγάλην φροντίδα. Διότι ἔτσι θὰ προκαλέσωμεν καὶ αὐτὸν νὰ ἐπιδείξῃ μεγαλυτέραν φροντίδα δι' ἡμᾶς. Ἄς μὴ εἴμεθα λοιπὸν ἀδιάφοροι, παρακαλῶ, ἀλλὰ ὁ καθένας σας εἰς κάθε στιγμὴν, ἐάν εἶναι δυνατόν, ὡς συλλογίζεται μέσα του, ὄχι μόνον τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ ἐκείνας πού ἔγιναν εἰς αὐτὸν ἰδιαιτέρως, ὄχι μόνον ἐκείνας πού παραδέχονται καὶ εἶναι γνωσταὶ εἰς ὅλους, ἀλλὰ καὶ ἐκείνας πού ἔγιναν χωριστὰ εἰς τὸν καθένα καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται οἱ πολλοί, διότι ἔτσι θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐκφράξῃ διαρκῶς τὰς εὐχαριστίας του πρὸς τὸν Κύριον. Αὐτὸ θὰ γίνῃ ἡ μεγίστη θυσία, αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ τελεία προσφορά, αὐτὸ θὰ γίνῃ προϋπόθεσις τῆς παρρησίας μας· καὶ μὲ ποῖον τρόπον, ἐγὼ τὸ ἐξηγῶ. Διότι ἐκεῖνος πού διαρκῶς περιστρέφει αὐτὰ μέσα εἰς τὸν νοῦν του, καὶ ἐπειδὴ γνωρίζει μὲ ἀκρίβειαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἰδικὴν του ἀσήμαντον ἀξίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπειδὴ κατανοεῖ τὴν ἄπειρον καὶ ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ πῶς ὄχι σύμφωνα μὲ τὰ ἰδικὰ μας ἁμαρτήματα, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν του ἀγαθότητα ἔτσι ρυθμίζει τὴν ζωὴν μας, συγκρατεῖ τὸν νοῦν του, συντρίβει τὴν σκέψιν, καταστέλλει κάθε ἀλαζονείαν καὶ ἀνοησίαν, μαθαίνει νὰ εἶναι μετριόφρων, νὰ περιφρονῇ τὴν δόξαν τῆς παρούσης ζωῆς, νὰ καταφρονῇ ὅλα τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, νὰ σκέπτεται τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ καὶ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἡ ὁποία δὲν ἔχει τέλος. Ἐκεῖνος δὲ πού διάκειται ἔτσι κατὰ τὴν ψυχὴν, προσφέρει εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἀληθινὴν καὶ ἐπιθυμητὴν θυσίαν, καθὼς ὁ προφήτης λέγει· «Θυσία δεκτὴ ἀπὸ τὸν Θεὸν εἶναι τὸ συντετριμμένον πνεῦμα· συντετριμμένην καὶ ταπεινωμένην καρδίαν ὁ Θεὸς δὲν θὰ περιφρονήσῃ»⁶. Διότι τοὺς συνετοὺς ὑπηρέτας δὲν ἐπαναφέρουν εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον τόσον τὰ βασανιστήρια καὶ αἱ τιμωρίαι, ὅσον αἱ εὐεργεσίαι καὶ τὸ νὰ γνωρίζουν, ὅτι δὲν ἔχουν τιμωρηθῆ ὅπως ἀξίζει εἰς τὰ ἁμαρτήματά των.

6. Συντριψόμεν τοῖνον ἡμῶν τὸν λογισμόν, παρακαλῶ, ταπεινώσωμεν τὴν διάνοιαν, καὶ μάλιστα νῦν ὅτε τῆς νησιείας ὁ καιρὸς πολλὴν ἡμῖν εἰς τοῦτο τὴν συμμαχίαν εἰσφέρει. Ἐὰν γὰρ οὕτως ὤμεν διακείμενοι, δυνησόμεθα καὶ τὰς εὐχὰς

5 μετὰ πολλῆς τῆς νήψεως ποιῆσθαι, καὶ ἔξομολογούμενοι τὰ πεπλημμελημένα πολλὴν ἐπισπάσασθαι τὴν ἄνωθεν χάριν. Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι ταῖς τοιαύταις ἀρέσκειται ψυχαῖς ὁ Δεσπότης, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· «Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν προῦνον, καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντ' ἄ μου τοὺς λόγους;». Διὰ

10 τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς διαλεγόμενος ἔλεγε· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι προῦνός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσατε ἀνάπανσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Ὁ γὰρ ὄντως ταπεινῶν ἑαυτὸν οὐκ ἂν δυνηθεῖη ποτὲ εἰς θυμὸν ἐξενεχθῆναι, οὐδὲ τῷ πλησίον ὀργισθῆναι, τῆς ψυχῆς κατεσταλμένης, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὴν

15 σκοπούμενης. Τῆς δὲ οὕτω διακειμένης ψυχῆς τί ἂν γένοιτο μακαριώτερον; Ὁ τοιοῦτος ἐν λιμένι διηνεκῶς κἀθήηται παντὸς χειμῶνος ἀπηλλαγμένος, καὶ ἐντροφῶν τῇ ἀπὸ τῶν λογιμῶν γαλήνῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Καὶ εὐρήσατε ἀνάπανσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Ὡσπερ οὖν ὁ τὰ

20 πάθη ταῦτα κατευνάσας πολλῆς ἀπολαύει τῆς ἀναπαύσεως, οὕτως ὁ ράθυμος, καὶ ἀναπεπιτωκῶς, καὶ μὴ δυνάμενος δεύτως ἠνιοχεῖν τὰ ἐν αὐτῷ τικτόμενα πάθη, ἐν διηνεκεῖ σάλῳ καθέστηκεν, ρῖκοθεν τὸν πόλεμον ἔχων, καὶ οὐδενὸς παρόντος ταρατιόμενος, καὶ πολλὴν τὸν χειμῶνα ὑπομένων διὰ

25 καὶ τῶν κυμάτων κορυφουμένων, καὶ τῆς τῶν πονηρῶν πνευμάτων καταιγίδος ἐπιούσης, πολλάκις ὑποβρύχιος γίνεται, καταβαπτιοθέντος τοῦ σκάφους διὰ τὴν ἀπειρίαν τοῦ κυβερνήτου. Διὸ χρὴ νήφειν, καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ διηνεκῇ τὴν μέριμναν ἔχειν καὶ ἀδιάλειπτον τῆς κατὰ ψυχὴν σωτηρίας.

30 Τὸν γὰρ Χριστιανὸν ἀεὶ παραιτιάχθαι χρὴ πρὸς τὰ πάθη

7. Ἦσ. 66, 2.

8. Ματθ. 11, 29.

6. "Ας συντρίψωμεν λοιπὸν τὸν λογισμὸν μας, παρακαλῶ, ἃς ταπεινώσωμεν τὸν νοῦν, καὶ πρὸ πάντων τώρα ποῦ ὁ καιρὸς τῆς νηστείας μᾶς προσφέρει μεγάλην βοήθειαν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Διότι ἐὰν συμπεριφερώμεθα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ νὰ προσευχώμεθα μὲ πολλὴν σύνεσιν καὶ μὲ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτημάτων νὰ προκαλέσωμεν πλουσίαν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ νὰ μάθετε, ὅτι μὲ αὐτὰς τὰς ψυχὰς εὐαρεστεῖται ὁ Κύριος, ἄκουε αὐτὸν νὰ λέγῃ· «Πρὸς ποῖον νὰ ἀτενίσω, παρὰ εἰς τὸν ταπεινὸν καὶ συντετριμμένον κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ φοβούμενον τὸν λόγον μου;»⁷. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς κηρύττων ἔλεγε· «Μάθετε ἀπὸ ἐμέ, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς κατὰ τὴν καρδίαν, καὶ θὰ εὐρῆτε ἀνάπαυσιν εἰς τὰς ψυχὰς σας»⁸. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ταπεινώνει ἀληθῶς τὸν ἑαυτόν του, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτέ νὰ ἐκτραπῇ εἰς τὴν ὀργήν, οὔτε νὰ ὀργισθῇ κατὰ τοῦ πλησίον του, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ του εἶναι συγκρατημένη καὶ ἐξετάζει τὰ ἰδικά της. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ εὐτυχέστερον ἀπὸ τὴν ψυχὴν, ποῦ συμπεριφέρεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος κἀθετα διαρκῶς μέσα εἰς τὸ λιμάνι εὐρισκόμενος μακρὰν ἀπὸ κάθε κακοκαιρίαν καὶ ἀπολαμβάνων τὴν γαλήνην τῶν σκέψεών του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Καὶ θὰ εὐρῆτε ἀνάπαυσιν εἰς τὰς ψυχὰς σας». Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνος, ποῦ κατεπράϋνε τὰ πάθη αὐτά, ἀπολαμβάνει μεγάλην ἀπόλαυσιν, ἔτσι ὁ ἀδιάφορος καὶ δειλὸς καὶ ἀδύναμος νὰ χαλιναγωγῇ ὅπως πρέπει τὰ πάθη, ποῦ γεννῶνται μέσα του, εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ ἀναταραχὴν, ἐπειδὴ ἔχει ἐκ φύσεως τὸν πόλεμον καὶ ταρασσεται χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ κανεὶς ἐμπρὸς του καὶ δέχεται μεγάλην τρικυμίαν· δι' αὐτὸ καὶ ὅταν ὑψώνωνται τὰ κύματα καὶ ἐπέρχεται ἡ θύελλα τῶν πονηρῶν ἀνέμων, πολλάς φορές καταποντίζεται, ἀφοῦ, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπειρίας τοῦ κυβερνήτου, τὸ σκάφος βυθίζεται. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι, καὶ νὰ φροντίζωμεν συνεχῶς καὶ ἀδιακόπως διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μας. Διότι ὁ Χριστιανὸς πρέπει πάντοτε νὰ ἀντιμάχεται τὰ πάθη τῆς σάρκα, καὶ νὰ ἐν-

τῆς σαρκός, καὶ τοὺς νόμους τοὺς τεθέντας ἡμῖν παρὰ τοῦ
 κοινοῦ πάντων Δεσπότου, ἐναύλους ἔχειν, καὶ τούτοις τειχί-
 ζεσθαι, καὶ τῇ πολλῇ αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς μακροθυμίᾳ εἰς δέον
 κεχρησθαι, καὶ μὴ ἀναμένειν τὴν διὰ τῶν ἔργων πείραν,
5 καὶ τότε οὐσιέλλεσθαι, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λέγηται, «Ὅταν
 ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν». Ἐχοντες οὖν,
 ἀγαπητοί, σύμμαχον τῆς νησιείας τὴν παρουσίαν, πάντες ἐπὶ
 τὴν ἐξομολόγησιν τῶν πεπλημμελημένων ἐπειγώμεθα, καὶ
 ἀπεχώμεθα μὲν πάσης κακίας, μειώμεν δὲ πᾶσαν ἀρετὴν.
10 Οὕτω γὰρ καὶ ὁ μακάριος προφήτης Δαυὶδ διδάσκει λέγων
 «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν». Ἄν οὕτω τὰ
 κατ' ἐαυτοὺς οἰκονομῶμεν, καὶ μετὰ τῆς ἀποχῆς τῶν βρωμά-
 των καὶ τὴν ἀποχὴν τῆς κακίας ἐπιδειξώμεθα, δυναθώμεθα
 καὶ αὐτοὶ πλείονος ἀπολαῦσαι τῆς παρηγορίας, καὶ δαφιλεσιέ-
15 ρας ἀξιωθῆναι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ ἐν
 τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
 μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος,
 τιμὴ, γῆν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

9. Ψαλμ. 77, 34.

10. Ψαλμ. 36, 27.

θυμῆται τοὺς νόμους, ποὺ μᾶς ὤρισεν ὁ κοινὸς Κύριος ὅλων, καὶ μὲ αὐτοὺς νὰ ὀχυρώνεται, καὶ νὰ μεταχειρίζεται ὅπως πρέπει τὴν μεγάλην του μακροθυμίαν πρὸς ἡμᾶς, καὶ νὰ μὴ περιμένη τὴν δοκιμασίαν μὲ τὰ ἔργα, καὶ τότε νὰ συστέλλεται, διὰ νὰ μὴ λέγεται καὶ δι' ἡμᾶς τό, «Ὁταν ἐπάτασεν αὐτοὺς, τότε ἀνεζητοῦσαν αὐτόν»⁹. Ἔχοντες λοιπόν, ἀγαπητοί, σύμμαχον τὴν εὐκαιρίαν τῆς νηστείας, ἅς σπεύδωμεν ὅλοι εἰς τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἀμαρτημάτων μας καὶ ἅς ἀπομακρυνώμεθα μὲν ἀπὸ κάθε κακίαν, ἅς μετερχώμεθα δὲ κάθε εἶδος ἀρετῆς. Διότι ἔτσι καὶ ὁ μακάριος προφήτης Δαβὶδ διδάσκει λέγων· «Ἀπόφυγε τὸ κακὸν καὶ πράττε τὸ ἀγαθόν»¹⁰. Ἄν ρυθμίζωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ζωὴν μας καὶ ἂν μαζὶ μὲ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ φαγητὰ ἐπιδείξωμεν καὶ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὴν κακίαν, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ ἀπολαύσωμεν μεγαλυτέραν παρρησίαν καὶ νὰ ἀξιωθοῦμεν πλουσιωτέραν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν, μὲ τὰς εὐχὰς καὶ πρεσβείας ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν εὐάρεστοι εἰς αὐτόν, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ι'
(Γεν. 1, 26 - 2, 3)

Προτροπή πρὸς τοὺς ἐρυνθριῶντας μετὰ τὴν ἐστίασιν
παραλαβεῖν τῇ συνάξει κατὰ τὴν ἐσπέραν, καὶ εἰς τὰ
5 ἐξῆς τοῦ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέ-
ραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν»· καὶ εἰς τό, «Καὶ ἐποίησεν
ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐ-
τόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς».

1. Ἐλάτιων ἡμῖν ὁ σύλλογος σήμερον, καὶ βραχὺ τὸ
10 θέαιρον τῶν συνδεδραμηκότιων. Τίνος ἔνεκεν, καὶ διὰ τί;
Τάχα τινὲς ἠρυνθρίασαν μετὰ τὴν αἰσθητὴν τραπέζαν εἰς τὴν
πνευματικὴν ταύτην ἐστίασιν παραγενέσθαι, καὶ τοῦτο αὐτοῖς
αἴτιον γεγένηται τῆς ἀπολείψεως· ἀλλ' ἀκούετωσαν σοφοῦ
τινος λέγοντος· «Ἔστιν αἰσχὺνη ἐπάγουσα ἁμαρτίαν, καὶ ἔ-
15 στιν αἰσχὺνη δόξα καὶ χάρις». Οὐκ ἔστιν αἰσχύνης ἄξιον,
τραπέζης μετασχόντα σωματικῆς ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν
ἐστίασιν. Οὐδὲ γὰρ καθάπερ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, οὕτω
καὶ τὰ πνευματικὰ καιροῖς ἀφωρισμένοις διατετύπεται. Ἡ γὰρ
περὶ τῶν πνευματικῶν διάλεξις πάντα τῆς ἡμέρας τὸν και-
20 ρὸν ἐπιήδειον ἔχει. Καὶ τί λέγω τῆς ἡμέρας τὸν καιρὸν;
Κἂν γὰρ καταλάβῃ, οὐδὲ οὕτω κώλυμα γίνεται τῇ πνευματικῇ
διδασκαλίᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε Τιμοθέῳ γράφων·
«Ἐπίστηθι εὐκαιρῶς, ἀκαιρῶς· ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρα-
κάλεσον». Καὶ πάλιν ἄκουε τοῦ μακαρίου Λουκᾶ λέγοντος,
25 διὸ «Μέλλων ἐξιέναι», φησί, «τῇ ἐπαύριον ὁ Παῦλος ἀπὸ

1. Σοφ. Σειρ. 4, 21.

2. Β' Τιμ. 4, 2.

ΟΜΙΛΙΑ Ι΄ (Γεν. 1, 26 - 2, 3)

Προτροπή πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι κοκκινίζουν ἀπὸ ἐντροπὴν μετὰ τὸ φαγητὸν νὰ προσέλθουν εἰς τὴν σύναξιν κατὰ τὸ βράδυ, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ, «Ὡς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μετὰ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν», καὶ εἰς τὸ, «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἔπλασεν αὐτόν· ἔπλασε δὲ ἓνα ἄρρεν καὶ ἓνα θῆλυ».

1. Ἡ σύναξις μας εἶναι σήμερα μικροτέρα, καὶ οἱ θεαταὶ ποὺ προσῆλθαν ὀλίγοι. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; Ἴσως μερικοὶ ἐντράπησαν μετὰ τὸ φαγητὸν νὰ προσέλθουν εἰς τὸ πνευματικὸν αὐτὸ συμπόσιον, καὶ αὐτὸ ἔχει γίνῃ ἡ αἰτία τῆς ἀπουσίας των. Ἀλλὰ ἄς ἀκούσουν κάποιον σοφόν, ποὺ λέγει· «Ὑπάρχει ἐντροπή, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἄλλη ἐντροπή, ἡ ὁποία ἔχει δόξαν καὶ χάριν»¹. Δὲν εἶναι ἄξιον ἐντροπῆς, ἐκεῖνος ποὺ ἐκάθισεν εἰς ὑλικὸν τραπέζιν νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ πνευματικὸν συμπόσιον. Οὔτε βέβαια ὅπως τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ τὰ πνευματικὰ ἔχουν ρυθμισθῆ διὰ καθωρισμένην ὥραν. Διότι ὁ κατάλληλος καιρὸς διὰ τὴν ὀμιλίαν περὶ τῶν πνευματικῶν εἶναι ὅλη ἡ ἡμέρα. Καὶ διατί λέγω ὁ καιρὸς τῆς ἡμέρας; Καὶ ἂν ἀκόμη ἔλθῃ ἡ νύκτα, οὔτε αὐτὴ γίνεταί ἐμπόδιον εἰς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὅταν ἔγραφεν εἰς τὸν Τιμόθεον· «Συμπαράστεκε εἰς καταλλήλους καὶ ἀκατάλληλους περιστάσεις, ἔλεγξε, ἐπίπληξε, παρηγόρησε»². Ἐπίσης ἄκουε τὸν μακάριον Λουκᾶν, ποὺ λέγει, ὅτι «Ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν ἐπομένην ὁ Παῦλος ἀπὸ τὴν

τῆς Τρωάδος, διελέγετο αὐτοῖς, καὶ παρέτεινε τὸν λόγον
 μέχρι μεσονυκτίου». Μῆτι ὁ καιρὸς ἐλυμήνατο, εἶπέ μοι, ἢ
 διέκοψε τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον; Ὁ νῆφρων ἀκροατής,
 κἂν ἠρσισηκῶς ἦ, ἄξιός ἂν εἶη τοῦ συλλόγου τούτου τοῦ πνευ-
 5 ματικοῦ, ὥσπερ οὖν ὁ ραῖθυμος καὶ ἀναπεπιωκῶς, κἂν ἄσιτος
 διαμείνη, οὐδεμίαν ἐντεῦθεν δέξεται τὴν ὠφέλειαν. Καὶ ταῦ-
 τα λέγω οὐ τὸν τόνον τῆς νησιείας ἐκλύων, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ
 καὶ σφόδρα ἐπαινῶν καὶ ἀποδεχόμενος τοὺς νησιεύοντας· ἀλ-
 λά καὶ βουλόμενος διδάξαι ὑμᾶς, λογισμῶ τινι νήφοντι μειε-
 10 ναι τὰ πνευματικά, καὶ μὴ συνηθεία κατακολουθεῖν. Οὐ γὰρ
 τὸν μεταλαβόντα τροφῆς αἰσχροὺν παραλαβεῖν τῇ πνευματικῇ
 ταύτῃ διδασκαλίᾳ, ἀλλὰ τὸ ραθυμούση διανοίᾳ, καὶ τὸ ὑπὸ
 τῶν παθῶν πολιορκεῖσθαι, καὶ μὴ κατασιέλλειν τὰ τῆς σαρ-
 κὸς σκιριτήματα. Οὐ τὸ φαγεῖν κακόν, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἢ
 15 ἀδηφαγία βλαβερόν, καὶ τὸ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν ἐμπίπλασθαι,
 καὶ διαρρήγνυσθαι τὴν γαστέρα· τοῦτο γὰρ καὶ τὴν ἡδονὴν
 τὴν ἀπὸ τῆς τροφῆς λυμαίνεται ὥσπερ οὖν οὐδὲ τὸ οἴνου
 συμμέτρου μειασχεῖν πονηρόν, ἀλλὰ τὸ μέθη ἑαυτὸν ἐκδοῦ-
 ναι, καὶ τῶν λογισμῶν τὸ κριτήριον παραιρέσαι διὰ τῆς ἀ-
 20 μειρίας. Εἰ δὲ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν, ἀγαπητέ, μὴ δύναιο
 ἄσιτος παραινεῖν τὴν ἡμέραν, οὐδεὶς εὖ φρονῶν ὑπὲρ τού-
 του σοι ἐγκαλέσαι δυνήσεται. Δεσπότιν γὰρ ἔχομεν ἡμέρον
 καὶ φιλόανθρωπον, καὶ οὐδὲν τῶν ὑπὲρ δύνάμιν παρ' ἡμῶν
 ἐκζητοῦντα. Οὐδὲ γὰρ τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων, καὶ τὴν
 25 νησιείαν ἀπλῶς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν γίνεσθαι, οὐδὲ δι' αὐτὸ
 τοῦτο, ἵνα ἄσιτοι διαμένωμεν μόνον, ἀλλ' ἵνα ἀφισιῶντες ἑ-
 αυτοὺς ἀπὸ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων, πᾶσαν τὴν σχολὴν
 ἐν τοῖς πνευματικοῖς ἀναλίσκωμεν. Ὡς εἰ μετὰ νηφούσης
 διανοίας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν, καὶ περὶ τὰ πνευ-
 30 ματικά πᾶσαν τὴν σχολὴν ἐπιδεικνύμεθα, καὶ τῇ τροφῇ οὕτω

Τριάδα, ἐδίδασκεν αὐτοὺς καὶ παρέτεινε τὸν λόγον του μέχρι τὰ μεσάνυκτα»³. Μήπως ἔβλαψεν ὁ χρόνος, εἶπέ μου, ἢ διέκοψε τὴν διδασκαλίαν του; Ὁ νηφάλιος ἀκροατής, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη γευματίσει, θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἄξιος τῆς πνευματικῆς αὐτῆς συνάξεως, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀδιάφορος καὶ νωθρός, καὶ ἂν παραμείνη νηστικός, δὲν θὰ ὠφεληθῆ καθόλου ἀπὸ ἐδῶ. Καὶ λέγω αὐτά, ὄχι διὰ νὰ ἀχρηστεύσω τὴν δύναμιν τῆς νηστείας, μὴ γένοιτο, ἀφοῦ ἐπαινῶ πάρα πολὺ καὶ ἐπιδοκιμάζω τοὺς νηστεύοντας· ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλω νὰ σᾶς διδάξω, ὅτι πρέπει νὰ καταγίνεσθε εἰς τὰ πνευματικὰ μὲ διαυγῆ σκέψιν καὶ νὰ μὴ ὑπακούετε ἀπὸ συνήθειαν. Διότι δὲν εἶναι ἐντροπὴ ἐκεῖνος, ποὺ ἔφαγε, νὰ παραλάβῃ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὸ νὰ τὴν παραλάβῃ μὲ ἀδιάφορον νοῦν καὶ τὸ νὰ πολιορκῆται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ νὰ μὴ ὑποτάσῃ τὰς σαρκικὰς του ὀρμάς. Δὲν εἶναι κακὸν τὸ νὰ φάγῃ κάποιος, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ βλαβερὸν εἶναι ἡ πολυφαγία, καὶ τὸ νὰ χορταίνωμεν ὑπερβολικὰ καὶ νὰ πρήζωμεν τὴν κοιλίαν μας, διότι αὐτὸ καταστρέφει καὶ τὴν εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὴν τροφήν. Ὅπως λοιπὸν δὲν εἶναι κακὸν τὸ νὰ πίνῃ κανεὶς μὲ μέτρον οἶνον, ἀλλὰ τὸ νὰ παραδίδῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν μέθην καὶ μὲ τὴν ὑπερβολὴν νὰ διαστρέφῃ τὸ κριτήριον τῶν σκέψεών του. Καὶ ἐὰν διὰ ἀσθένειαν τοῦ σώματος, ἀγαπητέ, δὲν θὰ ἠμπορέσης νὰ παραμῆνης νηστικός ὅλην τὴν ἡμέραν, κανεὶς ποὺ σκέπτεται ὀρθῶς δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σὲ κατηγορήσῃ δι' αὐτό. Ἐξ ἄλλου ἔχομεν Κύριον πρᾶον καὶ φιλόανθρωπον καὶ ὁ ὁποῖος δὲν μᾶς ζητεῖ τίποτε ὑπεράνω τῶν δυνάμεών μας. Διότι οὔτε ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητὰ, οὔτε ἡ νηστεία ἀπαιτεῖ νὰ γίνεται ἀπλῶς ἀπὸ ἡμᾶς, οὔτε δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, νὰ παραμένωμεν δηλαδὴ νηστικοὶ μόνον, ἀλλὰ διὰ νὰ διαθέτῃωμεν ὅλην μας τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὰ πνευματικὰ, ἀφοῦ ἀπομακρύνωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα. Ὅπως ἐὰν ρυθμίζωμεν μὲ νηφάλιον νοῦν τὴν ζωὴν μας καὶ ἐπιδεικνύωμεν ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον μας διὰ τὰ πνευματικὰ, καὶ ἐὰν προσλαμβάνωμεν τόσῃν τροφήν, ὥστε νὰ

προσίωμεν, ὡς τὴν χρεῖαν μόνον πληροῦν, καὶ ἐν ταῖς ἀγα-
 θαῖς πράξεσιν ἅπαντα τὸν βίον καταναλίσκειν, οὐδὲ χρεῖα
 ἡμῖν ἦν τῆς βοήθειας τῆς ἀπὸ τῆς νησιείας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ρα-
 θυμός ἢ φύσις ἢ ἀνθρωπίνη, καὶ τῇ ἀνέσει καὶ τῇ τροφῇ
5 μᾶλλον ἑαυτὴν ἐπιδίδωσι, διὰ τοῦτο καθάπερ πατὴρ φιλό-
 σοργος τὴν ἀπὸ τῆς νησιείας ἡμῖν ἰατρείαν ἐπενόησεν ὁ
 φιλόανθρωπος Δεσπότης, ἵνα καὶ τὰ τῆς τροφῆς ἡμῖν ἐκ-
 κόπηται, καὶ τὴν περὶ τὰ βιωτικὰ φρονίδα μεταγάγωμεν
 ἐπὶ τὴν τῶν πνευματικῶν ἐργασίαν. Ἄν τοίνυν ὥσὶ τινες
10 τῶν ἐνταῦθα συνιόντων ὑπὸ ἀσθενείας σωματικῆς κωλυόμε-
 νοι, καὶ μὴ δυνάμενοι ἄσιτοι διαμένειν, τοῦτοις παραινῶ
 καὶ τὴν ἀσθένειαν τὴν σωματικὴν παραμυθεῖσθαι, καὶ τῆς
 διδασκαλίας ταύτης τῆς πνευματικῆς μὴ ἀποσιτερεῖν ἑαυτούς,
 ἀλλὰ ταύτη μᾶλλον πλείονα τὴν σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι.

15 2. Εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν ὁδοὶ πολλῶ μείζους τῆς ἀποχῆς τῶν
 βρωμάτων, αἱ δυνάμεναι τὰς θύρας ἡμῖν ἀνοίγειν τῆς παρ-
 ορησίας τῆς πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ τροφῆς τοίνυν μεταλαμβάνων,
 καὶ νηστεύειν μὴ δυνάμενος, δαφιλεσιέραν τὴν ἐλεημοσύνην
 ἐπιδεικνύσθω, εὐχὰς ἐκτενεῖς, τὴν προθυμίαν ἐπιειταμένην
20 ἔχειω περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λογίων ἐνταῦθα οὐδὲν
 ἢ τοῦ σώματος ἀσθένεια ἐμπόδιον ἡμῖν γίνεται τοῖς ἐχθροῖς
 καταλλαιπέσθω, πᾶσαν μνησικακίαν ἐξοριζέτω τῆς ἑαυτοῦ
 ψυχῆς. Ἄν ταῦτα κατορθοῦν βούληται, τὴν ἀληθῆ νησιείαν
 ἐπεδείξατο, καὶ ἦν μάλιστα πάντων ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Δε-
25 σπότης. Ἐπεὶ καὶ ταύτην τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων διὰ
 τοῦτο κελεύει γίνεσθαι, ἵνα χαλινοῦντες τὰ σκιριτήματα τῆς
 σαρκός, εὐήνιον αὐτὴν ἐργαζώμεθα πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν
 ἐκπλήρωσιν. Εἰ δὲ μέλλοιμεν μηδὲ τὴν ἀπὸ τῆς νησιείας
 βοήθειαν ἑαυτοῖς προσάγειν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένειαν,
30 καὶ πλείονα τὴν ραθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι, λανθάνομεν ἑαυ-
 τοὺς τὰ μέγιστα ζημιούμενοι. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ νησιείας ἢ

ίκανοποιοῦμεν μόνον τὴν ἀνάγκην μας καὶ νὰ διαθέτῳμεν ὅλην μας τὴν ζωὴν εἰς τὰς ἀγαθὰς πράξεις, οὔτε θὰ μᾶς ἐχρειάζετο ἡ βοήθεια ἀπὸ τὴν νηστείαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι ἀδιάφορος καὶ παραδίδεται περισσότερον εἰς τὰς ἀνέσεις καὶ τὰς ἀπολαύσεις, δι' αὐτὸ ὁ φιλόανθρωπος Κύριος, ὡσάν φιλόστοργος πατέρας, ἐπένοησε δι' ἡμᾶς τὴν θεραπείαν τῆς νηστείας, ὥστε καὶ αἱ ἀπολαύσεις μας νὰ ἀποκόπτονται ἐντελῶς καὶ νὰ μεταφέρωμεν τὴν φροντίδα διὰ τὰ βιωτικὰ εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν πνευματικῶν. Ἄν λοιπὸν ὑπάρχουν μερικοί, ἀπὸ τοὺς προσερχομένους ἐδῶ, οἱ ὁποῖοι ἐμποδίζονται ἀπὸ σωματικὴν ἀσθένειαν καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ παραμένουν νηστικοί, τοὺς συμβουλεύω καὶ τὴν σωματικὴν ἀσθένειαν νὰ καταπραῖνουν καὶ νὰ μὴ στεροῦνται τὴν πνευματικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ νὰ φροντίζουν δι' αὐτὴν πολὺ περισσότερον.

2. Διότι ὑπάρχουν, ὑπάρχουν πράγματι, τρόποι κατὰ πολὺ σπουδαιότεροι ἀπὸ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ τρόφιμα, οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦν νὰ μᾶς ἀνοίγουν τὰς θύρας τῆς παρησίας πρὸς τὸν Θεόν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ τρώγει καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ νηστεύῃ, ἄς ἐπιδεικνύῃ πλουσιωτέραν ἐλεημοσύνην, ἐκτενεῖς προσευχάς' ἄς ἔχη ἔντονον προθυμίαν διὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων' ἐδῶ δὲν μᾶς ἐμποδίζει καθόλου ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος. Ἄς συμφιλιώνεται μὲ τοὺς ἐχθρούς του, ἄς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του κάθε μνησικακίαν. Ἄν θέλῃ νὰ ἐπιτυχῆν αὐτὰ, ἔκαμε τὴν ἀληθινὴν νηστείαν, τὴν ὁποίαν περισσότερον ἀπὸ ὅλα ἐπιζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Κύριος' Ἄφοῦ καὶ αὐτὴν τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ τρόφιμα δι' αὐτὸ διατάσσει νὰ γίνεταί, ὥστε χαλιναγωγοῦντες τὰς ὀρμὰς τῆς σάρκας, νὰ καθιστῶμεν αὐτὴν ὑπάκουον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν του. Ἐάν ὅμως πρόκειται νὰ μὴ προσφέρωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας οὔτε τὴν βοήθειαν ἀπὸ τὴν νηστείαν, ἔξ αἰτίας τῆς ἀσθενείας τοῦ σώματος, καὶ νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγαλυτέραν ἀδιαφορίαν, ἀσυναίσθητα βλάπτομεν ὑπερβολικὰ τὸν ἑαυτὸν μας. Διότι ἐὰν καὶ μὲ τὴν νηστείαν ἡ ἔλλειψις τῶν

τῶν προειρημένων κατορθωμάτων ἔλλειψις οὐδὲν ἡμᾶς ὀνι-
 νησι, πολλῶ μᾶλλον εἰ μηδὲ τῷ φαρμάκῳ τῆς νησιείας χρή-
 σασθαι δυνάμενοι, πλείονα τὴν ραθυμίαν ἐπιδειξόμεθα. Ταῦ-
 τα δὴ μααθόντες παρ' ἡμῶν, παρακαλῶ, οἱ νησιεύειν δυνά-
 5 μενοι, αὐτοί τε καθ' ὅσον οἶόν τε ἐπιτείνετε ὑμῶν τὴν καλὴν
 ταύτην καὶ ἐπαινετὴν προθυμίαν. Ὅσα γὰρ ὁ ἔσω ἡμῶν
 ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται. Ἢ
 γὰρ νησιεία τὸ μὲν σῶμα κατατείνει, καὶ χαλινῶσι τὰ ἄτακτα
 σκιριτήματα, τὴν δὲ ψυχὴν διαυγέσθραν ἐργάζεται, καὶ πτε-
 10 ροῖ, καὶ μετάρσιον καὶ κούφην ποιεῖ. Καὶ τοὺς ἀδελφοὺς
 δὲ τοὺς ὑμετέρους, ὅσοι διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν νησιεύειν
 οὐ δύναται, προσιρέπεσθε μὴ ἀπολιμπάνεσθαι τῆς πνευματι-
 κῆς ταύτης τροφῆς, διδάσκοντες αὐτούς, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν
 αὐτοῖς διαπορθμεύοντες, καὶ δεικνύντες, ὅτι ὁ φαγὼν καὶ
 15 πιὼν μειρίως οὐκ ἀνάξιος ἐστὶ ταύτης τῆς ἀκροάσεως, ἀλλ'
 ὁ ράθυμος καὶ διακεχυμένος. Καὶ λέγετε πρὸς αὐτοὺς καὶ
 τὸ ἀποσιολικὸν λόγιον, ὅτι «Καὶ ὁ ἐσθίων Κυρίῳ ἐσθίει,
 καὶ ὁ μὴ ἐσθίων Κυρίῳ οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ».
 Καὶ ὁ νησιεύων τοίνυν εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ, ὅτι δύναται ἐ-
 20 σχε δυναμένην ἀντισχεῖν πρὸς τὸν πόνον τῆς νησιείας· καὶ
 ὁ ἐσθίων πάλιν εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ, ὅτι οὐδὲν αὐτὸν τοῦτο
 λυμήνασθαι δύναται πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν, εἰὰν
 θέλῃ. Τοσαύτας γὰρ ἡμῖν ὁδοὺς ἔτεμεν ὁ φιλόανθρωπος Θε-
 ὁς, ὅσας οὐδὲ εἰπεῖν ἐστὶ, δι' ὧν δυνατὸν ἐστὶν ἡμᾶς, εἰὰν
 25 βουλώμεθα, τῆς ἀνωτάτω παρορησίας μετασχεῖν. Ταῦτα οὖν
 ἀρκούντως τῶν ἀπολειφθέντων ἔνεκεν διελέχθημεν, περιε-
 λόντες αὐτῶν τῆς αἰσχύνης τὴν πρόφασιν, καὶ δείξαντες, ὅτι
 οὐ δεῖ ἐπὶ τούτῳ αἰσχύνεσθαι· οὐ γὰρ τὸ φαγεῖν αἰσχύνην
 ἡμῖν προξενεῖ, ἀλλὰ τὸ κακὸν τι διαπράξασθαι. Μεγάλη
 30 αἰσχὺνὴ ἢ ἁμαρτία· εἰὰν ταύτην ἐργασώμεθα, οὐ μόνον αἰσχύ-

4. Β' Κορ. 4, 16.

5. Ρωμ. 14, 6.

προαναφερθέντων κατορθωμάτων δὲν μᾶς ὠφελεῖ καθόλου, πολὺ περισσότερον ἂν θὰ ἐπιδείξωμεν μεγαλυτέραν ἀδιαφορίαν, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν οὔτε τὸ φάρμακον τῆς νηστείας. Ἄφου λοιπὸν ἐμάθατε αὐτὰ ἀπὸ ἡμᾶς, παρακαλῶ, ἐκεῖνοι ποὺ ἠμπορεῖτε νὰ νηστεύετε, καὶ μόνοι σας ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτείνετε τὴν καλὴν σας αὐτὴν καὶ ἀξιέπαινον προθυμίαν. Διότι ὅσον ὁ ἐξωτερικὸς μας ἄνθρωπος φθείρεται, τόσον ὁ ἐσωτερικὸς μας ἀνανεώνεται¹. Διότι ἡ νηστεία τὸ μὲν σῶμα βασανίζει καὶ χαλιναγωγεῖ τὰς ἀπρεπεῖς ἐπιθυμίας, τὴν δὲ ψυχὴν καθιστᾷ περισσότερον καθαρὰν, τὴν ἀναπτέρωνει καὶ τὴν κάνει εὐκίνητον καὶ ἐλαφράν. Καὶ τοὺς ἀδελφούς σας ὅμως, ὅσοι δὲν ἠμποροῦν ἐξ αἰτίας σωματικῆς ἀσθενείας νὰ νηστεύουν, νὰ προτρέπετε νὰ μὴ ἀφήνουν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τροφήν, διδάσκοντες αὐτοὺς καὶ μεταφέροντες εἰς αὐτοὺς τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὑποδεικνύοντες, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ τρώγει καὶ πίνει μὲ μέτρον δὲν εἶναι ἀνάξιος δι' αὐτὴν τὴν ἀκρόασιν, ἀλλὰ ὁ ἀδιάφορος καὶ ὁ ἐκλυτος. Καὶ νὰ λέγετε πρὸς αὐτοὺς καὶ τὸν ἀποστολικὸν λόγον, ὅτι «Καὶ ἐκεῖνος ποὺ τρώγει, πρὸς δόξαν Κυρίου τρώγει· καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν τρώγει, πρὸς δόξαν Κυρίου δὲν τρώγει καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν»⁵. Καὶ ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ νηστεύει εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, διότι ἔχει δύναμιν νὰ ἀντέξῃ εἰς τὴν κούρασιν τῆς νηστείας· καὶ ἐκεῖνος ποὺ τρώγει πάλιν εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, διότι καθόλου δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν βλάψῃ αὐτὸ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του, ἂν θέλῃ. Διότι μᾶς ἔδειξε τόσον πολλοὺς τρόπους ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰποῦμεν, μὲ τοὺς ὁποῖους ἠμποροῦμεν, ἂν θέλωμεν, νὰ συμμετάσχωμεν εἰς τὴν παρρησίαν τοῦ Θεοῦ. Ἄρκετὰ λοιπὸν αὐτὰ, τὰ ὁποῖα εἶπαμεν ἐξ αἰτίας τῶν ἀπόντων, ἀποστεροῦντες αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πρόφασιν τῆς ἐντροπῆς καὶ ἀποδείξαντες, ὅτι δὲν πρέπει δι' αὐτὸ νὰ ἐντρέπωνται, διότι δὲν μᾶς προκαλεῖ ἐντροπὴν τὸ φαγητόν, ἀλλὰ ἡ διάπραξις κάποιου κακοῦ. Μεγάλῃ ἐντροπῇ εἶναι ἡ ἁμαρτία· ἂν διαπράξωμεν αὐτὴν, ὄχι μόνον πρέπει νὰ ἐντρεπώμεθα,

νεοθαι ὀφείλομεν, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλύπτεσθαι, καὶ καθάπερ οἱ
 προσκεκροσκότιες, οὕτως ἑαυτοὺς ταλανίζειν· μᾶλλον δὲ μηδὲ
 τίποτε ἀπαγορεύειν ἑαυτούς, ἀλλὰ πρὸς ἑξομολόγησιν ἐπείγε-
 σθαι καὶ πρὸς εὐγνωμοσύνην. Τοιοῦτον γὰρ ἔχομεν Δεσπότην,
 5 οὐδὲν ἕτερον παρ' ἡμῶν ἐπιζητοῦντα μετὰ τὴν τῆς ἁμαρτίας
 προᾶξιν, εἴ ποτε διὰ ραθυμίαν ἀλώμεν, ἢ τὸ ὁμολογῆσαι τὰ
 ἐπιαισμένα, καὶ μέχρι τούτου σιῆναι, καὶ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς
 περιπεσεῖν. Ἐὰν δὲ τροφῆς συμμέτρου μεταλάβωμεν, μηδέποτε
 αἰσχυνώμεθα· σώματι γὰρ ἡμᾶς τοιούτῳ συνέπλεξεν ὁ Δε-
 10 σπότης, ᾧ μὴ δυνατὸν ἑτέρως συνεσιάναι, εἰ μὴ ταύτης με-
 ταλάβοι, μόνον τὰ τῆς ἀμετρίας ἐκκοπιέσθω· τοῦτο γὰρ ἡμῖν
 καὶ πρὸς τὴν ὑγίειαν τούτου καὶ εὐεξίαν τὰ μέγιστα συμβάλ-
 λεται. Ἡ οὐχ ὁρᾶτε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀπὸ τῶν πολυτε-
 λῶν τραπεζῶν καὶ τῆς ἀμέτρου ἀδηφαγίας τὰ μυρία ἐπαγό-
 15 μενα νοσήματα; Πόθεν ποδαλγίαι; πόθεν καρηθαρῖαι; πόθεν
 ὁ τῶν χυμῶν τῶν διεφθαρμένων πλεονασμός; πόθεν τὰ ἄλλα
 μυρία νοσήματα; Οὐκ ἀπὸ τῆς ἀμετρίας καὶ τοῦ πλεόν τοῦ
 δέοντος ἐγγέειν ἑαυτοῖς τὸ ἄκρατον; Καθάπερ γὰρ πλοῖον
 ὑπέρανιλον γεγονὸς ταχέως καταβαπίζεται, καὶ ὑποβρύχιον
 20 γίνεται οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅταν τῇ ἀδηφαγίᾳ καὶ τῇ
 μέθῃ ἑαυτὸν ἐκδῶ, κατὰ κρημνῶν ἄπεισι, καὶ ὑποβρύχιον
 ἀπεργάζεται τὸν λογισμόν, καὶ κεῖται λοιπὸν καθάπερ νεκρὸς
 ἔμψυχος, πρὸς μὲν τὰ κακὰ πολλάκις ἐνεργεῖν δυνάμενος,
 πρὸς δὲ τὰ ἀγαθὰ ἅπαντα οὐδὲν ἄμεινον τῶν νεκρῶν δια-
 25 κείμενος.

3. Διὸ παρακαλῶ, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, «Τῆς
 σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας», ἀλλὰ πρὸς
 τὸ συνεσιάναι, καὶ δύνασθαι μετὰ πλείονος προθυμίας ἐν
 τῇ τῶν πνευματικῶν ἐργασίᾳ πολλὴν τὴν σπουδὴν ἐπιδείκνυ-
 30 σθαι. Ταῦτα δὴ πάντα διαλεγόμενοι πρὸς τοὺς ἀδελφούς τοὺς
 ἡμετέρους, πείθειτε αὐτοὺς τῆς πνευματικῆς ταύτης τροφῆς

ἀλλὰ καὶ νὰ σκεπαζώμεθα καλά, καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ κτυπημένοι, ἔτσι νὰ ἐλεεινολογοῦμεν τὸν ἑαυτὸν μας· μᾶλλον δέ οὔτε τότε νὰ ἐγκαταλείπωμεν τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ νὰ σπεύδωμεν πρὸς ἐξομολόγησιν καὶ εὐχαριστίαν. Διότι ἔχομεν τέτοιον Κύριον, ὁ ὁποῖος τίποτε ἄλλο δέν μᾶς ζητεῖ μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας, ἐὰν κάποτε ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας μας πέσωμεν, παρὰ νὰ ἐξομολογηθοῦμεν τὰ ἁμαρτήματα καὶ νὰ σταματήσωμεν μέχρι τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ νὰ μὴ πέσωμεν πάλιν εἰς τὰ ἴδια. Ἐὰν δέ τρώγωμεν μέ μέτρον, ποτέ νὰ μὴ ἐντρεπώμεθα, διότι ὁ Δημιουργὸς μᾶς συνέδεσε μέ τέτοιο σῶμα, τὸ ὁποῖον δέν εἶναι δυνατὸν νὰ συντηρηθῇ διαφορετικὰ, παρὰ μόνον ἐὰν λαμβάνη τροφήν· ὡς σταματήσωμεν μόνον τὴν ὑπερβολικὴν τροφήν, διότι αὐτὸ συμβάλλει πάρα πολὺ καὶ εἰς τὴν ὑγείαν καὶ εὐεξίαν τοῦ σώματος. Ἡ δέν βλέπετε καθημερινὰ τὰς πολλὰς ἀσθενείας, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὰ πλούσια τραπέζια καὶ τὴν ὑπερβολικὴν πολυφαγίαν; Ἐκ ποῦ προέρχονται οἱ πόνοι τῶν ποδιῶν; ἀπὸ ποῦ οἱ πονοκέφαλοι; ἀπὸ ποῦ τὸ πολὺ μολυσμένον αἷμα; ἀπὸ ποῦ αἱ ἄπειροι ἄλλαι ἀσθένειαι; Δέν προέρχονται ἀπὸ τὴν ἄμετρον καὶ ὑπερβολικὴν οἰνοποσίαν; Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ πλοῖον, ὅταν γεμίση ἀπὸ τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης, γρήγορα βυθίζεται καὶ καταποντίζεται· ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν πολυφαγίαν καὶ τὴν μέθην, ἀπέρχεται κατὰ κρημνῶν, καὶ καταποντίζει τὴν σκέψιν, καὶ εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς ὡσὰν νεκρὸς ζωντανός, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ μὲν νὰ πράττῃ πολλὰς φορές τὰ κακὰ, διὰ ὅλα ὅμως τὰ ἀγαθὰ δέν διάκειται καθόλου καλύτερα ἀπὸ τοὺς νεκρούς.

3. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, σύμφωνα μέ τὸν μακάριον Παῦλον, «Μὴ φροντίζετε διὰ τὴν σάρκα, πῶς νὰ ἱκανοποιήσετε τὰς ἐπιθυμίας τῆς»*, ἀλλὰ διὰ νὰ συντηρῆτε αὐτὴν καὶ νὰ ἐπιδεικνύετε πολὺν ζῆλον εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν πνευματικῶν ἔργων. Λέγοντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰς πρὸς τοὺς ἀδελφούς σας, νὰ τοὺς πείθετε νὰ μὴ στεροῦνται ποτέ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν τροφήν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν φά-

μηδέποτε ἑαυτοὺς ἀποστρεῖν, ἀλλὰ καὶ ἡραιοτηκότιες ὧσιν ἐρχέσθωσαν μετὰ πάσης προθυμίας, ἵνα δεξάμενοι τὴν ἐντεῖθεν διδασκαλίαν, δύνωνται γενναίως ἴσταςθαι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. Ἡμεῖς δὲ λοιπὸν φέρε τὴν συνήθη

5 τράπεζαν ὑμῖν παραθῶμεν, καὶ τῆς σπουδῆς τῆς περὶ τὴν ἀκρόασιν ἀμειψώμεθα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ τὸ χρεὸς ἐκτίσωμεν, ὅπερ ὀφείλομεν ὑμῖν. Ἴστε γὰρ πάντως καὶ μέμνησθε, ὅτι περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως ἀρξάμενοι διαλέγεσθαι, ὑπὸ τοῦ καιροῦ σιενοχωρηθέντες οὐκ ἰσχύσαμεν

10 παντὶ ἐπεξελθεῖν τῷ ἀναγνώσμαι, ἀλλ' εἰς τὸν περὶ τῶν θηρίων λόγον τὴν διδασκαλίαν ἐτελέσαμεν δεικνύντες, ὅτι τὴν κατ' αὐτῶν ἀρχὴν πρότερον ἔχων ὁ ἄνθρωπος, διὰ τὴν τῆς παρακοῆς ἁμαρτίαν ταύτην ἀφηρέθη. Διὸ βουλόμεθα σήμερον τὰ λειπόμενα ὑμῖν ἀποδόντες, οὕτως ὑμᾶς ἐντεῖθεν

15 ἀποπέμψαι. Ἀλλ' ἵνα ὑμῖν σαφῆς ἡμῶν ὁ λόγος γένηται, ἀναγκαῖον ὑμᾶς ὑπομνήσαι, ποῦ τότε τὴν διδασκαλίαν κατελύσαμεν, ἵνα ἐκεῖθεν ἀρξάμενοι, οὕτω τὰ λείποντα ἀναπληρώσωμεν. Ποῦ οὖν τὸν λόγον τότε κατελύσαμεν; Εἰπόντες εἰς τό, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ'

20 ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πτερινῶν τοῦ οὐρανοῦ», ἐπειδὴ εἰς πολὺ μῆκος ὁ λόγος ἐξειτάθη, καὶ πολὺν πέλαγος ἡμῖν ἐτέχθη νοημάτων, οὐ συνεχωρήθη ἡμῖν περαιτέρω προσελθεῖν, ἀλλὰ μέχρι τούτου σιάντες τῶν ἐξῆς οὐκ ἐφηγάμεθα. Διὸπερ ἀναγκαῖον τῶν αὐτῆν

25 τὴν ἀκολουθίαν ἀναγνῶναι ἐπὶ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἵνα εἰδέναι ἔχοιτε, τίνα εἰσὶν, ἃ μέλλομεν ἐρεῖν πρὸς ὑμᾶς. Εὐθέως οὖν ἐπήγαγεν ἡ θεία Γραφή, «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεός, λέγων·

30 ἀξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς· καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πτερινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων τῶν κτη-

γει, ἄς ἔρχωνται μὲ κάθε προθυμίαν, ὥστε, ἀφοῦ λάβουν ἀπὸ ἐδῶ τὴν διδασκαλίαν, νὰ ἠμποροῦν νὰ ἀντιμετωπίζουν μὲ γενναιότητα τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου. Ἡμεῖς ὁμως εἰς τὴν συνέχειαν, ἐμπρὸς ἄς παραθέσωμεν εἰς σᾶς τὴν συνηθισμένην πνευματικὴν τράπεζαν καὶ ἄς ἀνταμείψωμεν τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην διὰ τὸν ζῆλον τῆς ἀκροάσεως, καὶ ἄς ἐξοφλήσωμεν τὸ χρέος, τὸ ὁποῖον σᾶς ὀφείλομεν. Διότι γνωρίζετε βεβαίως καὶ ἐνθυμεῖσθε, ὅτι ἀφοῦ ἠρχίσαμεν νὰ ὁμιλοῦμεν διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ ἔλλειψιν χρόνου δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ ἐξηγήσωμεν ὅλον τὸ ἀνάγνωσμα, ἀλλὰ ἐτελειώσαμεν τὴν διδασκαλίαν εἰς τὸν λόγον διὰ τὰ θηρία δεικνύοντες, ὅτι ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος εἶχε προηγουμένως τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς αὐτά, ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας τῆς παρακοῆς ἔχασεν αὐτήν. Δι' αὐτὸ θέλομεν σήμερα νὰ σᾶς προπέμψωμεν ἀπὸ ἐδῶ, ἀφοῦ ἀποδώσωμεν τὰ ὑπόλοιπα εἰς σᾶς. Προκειμένου ὁμως νὰ γίνῃ σαφὴς εἰς σᾶς ὁ λόγος, εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς ὑπενθυμίσωμεν, εἰς ποῖον σημεῖον ἐσταματήσαμεν τότε τὴν διδασκαλίαν, ὥστε ἀφοῦ ἀρχίσωμεν ἀπὸ ἐκεῖ, ἔτσι νὰ συμπληρώσωμεν τὰ ὑπόλοιπα. Εἰς ποῖον σημεῖον λοιπὸν ἐσταματήσαμεν τότε τὸν λόγον; Ἐφοῦ ὠμιλήσαμεν εἰς τὸ, «Ἄς πλάσσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν' καὶ ἄς ἐξουσιάζῃ τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ», ἐπειδὴ ἐπεξετάθη πολὺ ἡ ὁμιλία καὶ ἐγεννήθη εἰς ἡμᾶς μέγας πλοῦτος νοημάτων, δὲν μᾶς ἐπετράπη νὰ συνεχίσωμεν περαιτέρω, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐσταματήσαμεν μέχρις αὐτὸ τὸ σημεῖον δὲν ἠσχολήθημεν μὲ τὰ ἐπόμενα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τώρα ἀνάγκη νὰ ἀναγνώσωμεν αὐτήν τὴν συνέχειαν εἰς τὴν ἀγάπην σας, διὰ νὰ ἠμπορῆτε νὰ γνωρίζετε, ποῖα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ εἰποῦμεν εἰς σᾶς. Ἀμέσως λοιπὸν ἐπρόσθεσεν ἡ Ἁγία Γραφή «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον' ἔκαμεν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα του' ἔπλασεν ἓνα ἄρρεν καὶ ἓνα θῆλυ. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεός, λέγων αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τὴν γῆν καὶ κυριεύσατε αὐτήν' καὶ ἐξουσιάζετε τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅλα τὰ

νῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρπειῶν τῶν ἐρ-
 πόντων ἐπὶ τῆς γῆς». Βραχέα τὰ ρήματα, ἀλλὰ πολὺς ὁ
 ἐγκείμενος θησαυρὸς τοῖς βραχέσι τούτοις ρήμασι. Πνεύ-
 ματι γὰρ φθεγγόμενος ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, ἀπόρρητά
 5 τινὰ ἡμᾶς νῦν διδάσκειν βούλεται. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, «Ποιή-
 σωμεν ἄνθρωποι», καὶ βουλήν, ὡς εἶπεῖν, καὶ σκέψιν προσέ-
 θηκεν ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργός, διὰ τοῦ σχήματος τούτου
 τὴν τιμὴν ἐπιδεικνύμενος τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος διαπλάτι-
 σθαι, καὶ πρὸ τῆς διαπλάσεως ἐδίδαξεν ἡμᾶς· καὶ τὸ μέ-
 10 γεθος τῆς ἀρχῆς, ἧς μέλλει ἐγχειρίζειν τῷ δημιουργεῖσθαι
 μέλλοντι. Εἰπὼν οὖν, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα
 ἡμετέραν, καὶ κατ' ὁμοίωσιν», ἐπήγαγε· «Καὶ ἀρχέτωσαν
 τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης». Ὅρα πῶς ἐκ προσιμίων τὸν θη-
 σαυρὸν ἡμῖν τὸν ἐγκεκρυμμένον ὑποδείκνυσι. Πνεύματι γὰρ
 15 θείῳ φθεγγόμενος ὁ προφήτης, καὶ τὰ μηδέπω ὑφεισιῶτα
 ὡς ὑφεισιῶτα καὶ γεγενημένα ὁρᾷ. Τίνος οὖν ἔνεκεν, εἶπέ
 μοι, εἰπὼν· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», νῦν λέγει, «Καὶ ἀρχέ-
 τωσαν»; Λανθάνον τι μυσιήριον ἡμῖν ἐντεῦθεν ἤδη λοιπὸν
 παραδηλοῖ. Τίνες ἀρχέτωσαν; Ἡ δῆλον διὰ τὴν τῆς γι-
 20 ναικὸς αἰνιτιόμενος διάπλασιν τοῦτο εἶρηκεν. Ὅρας ὅπως
 οὐδέν ἐστι τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ ἀπλῶς καὶ εἰκῆ κείμενον,
 ἀλλὰ καὶ τὸ τυχὸν ρῆμα πολὺν ἔχει ἐναποκείμενον τὸν θη-
 σαυρόν.

4. Καὶ μὴ ξενίσῃ σε, ἀγαπητέ, τὸ εἰρημένον. Τοιοῦτον
 25 γὰρ ἔθος ἅπασι τοῖς προφήταις, περὶ τῶν μηδέπω γεγενη-
 μένων ὡς γεγενημένων διαλέγεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς πνευ-
 ματικοῖς ἑώρων ὀφθαλμοῖς τὰ μετὰ πολὺν ἐτῶν ἀριθμὸν
 μέλλοντα γίνεσθαι, διὰ τοῦτο ὡς ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν
 κείμενα καιοπιεύοντες τὰ πράγματα, οὕτως ἅπαντα διελέγον-
 30 το. Καὶ ἵνα μάθῃς τοῦτο σαφῶς, ἄκουε τοῦ μακαρίου Δαυὶδ
 λέγοντος, καὶ πρὸ τοσοῦτων γενεῶν τὰ κατὰ τὸν σταυρὸν τοῦ
 Χριστοῦ προφητεύοντος καὶ βοῶντος· «Ἔρριξάν χεῖράς μου,

ζῶα, καὶ ὄλην τὴν γῆν καὶ ὄλα τὰ ἔρπετά, τὰ ὁποῖα ἔρπουν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Σύντομα τὰ λόγια, ἀλλὰ εἶναι μέγας ὁ θησαυρός, πού ἐνυπάρχει εἰς αὐτὰ τὰ σύντομα λόγια. Διότι φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ τώρα κάποια ἀπόρρητα. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «" Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον», καὶ θέλησιν, ὅπως θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, καὶ σκέψιν ἐπρόσθεσεν ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων, ἐπιδεικνύων μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν τιμὴν διὰ τὸν ἄνθρωπον πού πρόκειται νὰ δημιουργηθῇ, μᾶς ἐδίδαξε πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν· καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν μέλλοντα νὰ δημιουργηθῇ ἄνθρωπον. Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπεν, «" Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, ἐπρόσθεσε· «Καὶ ὡς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθύς τῆς θαλάσσης». Πρόσεξε πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μᾶς φανερώνει τὸν κρυμμένον θησαυρόν. Διότι φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ὁ προφήτης βλέπει ὡς ὑπαρκτὰ καὶ δημιουργημένα καὶ ἐκεῖνα, πού δὲν ὑπῆρξαν ποτέ. Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον, εἶπέ μου, ἀφοῦ εἶπεν· «" Ἄς πλάσωμεν ἄνθρωπον», τώρα λέγει, «" Ἄς ἐξουσιάζουν»; Κάποιο λοιπὸν κρυμμένον μυστήριον μᾶς ὑπαινίσσεται ἤδη ἀπὸ ἐδῶ. Ποῖοι ὡς ἐξουσιάζουν; Εἶναι φανερόν, ὅτι ἔχει εἰπῆ αὐτὸ ὑπονοῶν τὴν δημιουργίαν τῆς γυναικός. Βλέπεις πῶς δὲν ὑπάρχει τίποτε εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν νὰ εἶναι γραμμένον ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, ἀλλὰ καὶ ἡ τυχαῖα λέξις περιέχει μέσα της μέγαν θησαυρόν.

4. Καὶ μὴ σὲ παραξενεύῃ, ἀγαπητέ, αὐτὸ πού ἐλέχθη. Διότι τέτοια ἦτο ἡ συνήθεια εἰς ὄλους τοὺς προφήτας, νὰ ὁμιλοῦν δηλαδὴ δι' ἐκεῖνα, πού δὲν ὑπῆρξαν ποτέ, ὡς ὑπαρκτά. Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ τὰ πνευματικὰ των μάτια ἔβλεπαν ἐκεῖνα, πού ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, δι' αὐτὸ παρατηροῦντες μὲ προσοχὴν τὰ πράγματα ὡσὰν νὰ εὐρίσκοντο ἤδη ἐνώπιόν των, ἔτσι ἔλεγον τὰ πάντα. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς αὐτὸ καλά, ἄκουε τὸν μακάριον Δαυῖδ, ὁ ὁποῖος προφητεύει πρὶν ἀπὸ πολλὰς γενεὰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ φωνάζει· «Ἐτρύπησαν τὰ χέρια

καὶ πόδας μου»· καὶ πάλιν, «Διμερίσατο τὰ ἱμάτιά μου ἐν-
 τοῖς». Ὅρας πῶς τὰ μέλλοντα μετὰ χρόνον πολὺν ἔσεσθαι ὡς
 ἤδη γεγενημένα προανεφώνει; Οὕτω καὶ ὁ μακάριος οὗτος
 προφήτης ἤδη αἰνιτιόμενος ἡμῖν τὴν τῆς γυναικὸς διάπλα-
 5 σιν αἰνιγματωδῶς φησι, «Καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς
 θαλάσσης». Εἶτα προῖὼν πάλιν σαφέστερόν φησι, «Καὶ ἐ-
 ποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν
 αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». Σκόπει πόση κέ-
 χροται τῇ ἀκριθείᾳ, καὶ ἅπαξ δεύτερον τὸ αὐτὸ λέγων,
 10 ἵνα δυνηθῇ ἐναποιεθῆναι τῇ τῶν ἀκροαιῶν διανοίᾳ τὰ λε-
 γόμενα. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν αὐτῷ τὸ σπουδαζόμενον, ἤρκει
 «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον»· ἀλλὰ πάλιν προσεῖπθη-
 σιν «Κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν». Ἐπειδὴ γὰρ ἐδίδα-
 ξεν ἡμᾶς διὰ τῶν προλαβόντων, κατὰ τί εἴρηται τὸ «Κατ'
 15 εἰκόνα», διὰ τοῦτο πάλιν ἐναῦθα τὸν αὐτὸν ἐπαναλαμβάνων
 λόγον, φησί, «Κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν». Καὶ ἵνα
 μηδὲ ἀναίσχυτον καταλίπη ἀπολογίας πρόφασιν τοῖς μάχε-
 σθαι βουλομένοις τοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασι, κατὰ μικρὸν
 προῖὼν διδάσκει τὰ αὐτὰ πάλιν, ὅτι κατὰ τὸ ἄρχειν καὶ ὑπο-
 20 τειταγμένα ἔχειν ἅπαντα τὰ δημιουργήματα, κατὰ τοῦτο τῷ
 τῆς εἰκόνης ὀνόματι ἐχρήσατο. Τέως δὲ ἴδωμεν τί φησι «Καὶ
 ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν
 αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». Ὅπερ ἀνωτέρω
 ἠνίξαιτο, εἰπὼν, «Καὶ ἀρχέτωσαν», καὶ ἐνιαῦθα σαφέστερον
 25 εἶπε· καὶ αὐτὸ δὲ ὁμῶς κεκορυμένως ἡμᾶς ἐδίδαξεν· οὐδέπω
 γὰρ περὶ τῆς διαπλάσεως ἡμᾶς διδάξας, οὐδὲ εἰπὼν, πόθεν
 ἡ γυνὴ παρήχθη, φησὶν, «Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς».
 Εἶδες πῶς τὸ μηδέπω γεγονὸς ὡς γεγονὸς διηγῆσαι; Τοι-
 οῦτον γὰρ οἱ πνευματικοὶ ὀφθαλμοί· οὐδὲ γὰρ οὕτως οἱ σω-
 30 ματικοὶ οὗτοι ὀφθαλμοὶ τὰ δρώμενα βλέπειν δύνανται, ὡς
 οἱ τοῦ πνεύματος ὀφθαλμοὶ τὰ μὴ δρώμενα, μηδὲ τὰ ὑφε-

μου καὶ τὰ πόδια μου»· καὶ πάλιν, «Διεμοίρασαν τὰ ἰμάτιά μου μεταξύ των»⁷. Βλέπεις πῶς τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν ὕστερα ἀπὸ πολὺν χρόνον προφητεύει ὡσάν νὰ ἔχουν ἤδη συμβῆ; Ἔτσι καὶ ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης ὑπαινισσόμενος ἤδη εἰς ἡμᾶς τὴν δημιουργίαν τῆς γυναικὸς λέγει μὲ τρόπον ἀσαφῆ, «Καὶ ἄς ἐξουσιάζουν τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης». Ἐπειτα συνεχίζων πάλιν λέγει σαφέστερα, «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· ἔκαμεν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα του· ἔπλασεν ἓνα ἄρρεν καὶ ἓνα θῆλυ». Πρόσεξε πόσῃ ἀκρίβειαν χρησιμοποιοεῖ, ἐπαναλαμβάνων τὸ ἴδιον καὶ μίαν καὶ δύο φορές, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἐντυπώσῃ τὰ λεγόμενα εἰς τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν. Διότι ἐὰν δὲν ἐνδιεφέρετο δι' αὐτὸ, ἦτο ἄρκετὸν νὰ εἰπῆ, «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον»· ἀλλὰ προσθέτει πάλιν· «Ἐκαμεν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα του». Ἀφοῦ λοιπὸν ἡμᾶς ἐδίδαξε μὲ τὰ προηγούμενα, εἰς τί ἀναφέρεται τὸ «Κατ' εἰκόνα», δι' αὐτὸ πάλιν ἐπαναλαμβάνων ἐδῶ τὰ ἴδια λόγια, λέγει, «Ἐπλασεν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα του». Καὶ διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ οὔτε μίαν ἀναίσχυντον πρόφασιν δικαιολογίας εἰς ἐκείνους, ποὺ θέλουν νὰ πολεμοῦν τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, σιγὰ σιγὰ προχωρῶν διδάσκει πάλιν τὰ ἴδια, ὅτι ἐχρησιμοποίησεν εἰς τοῦτο τὸ ὄνομα τῆς εἰκόνας, διὰ νὰ ἐξουσιάζῃ δηλαδὴ καὶ νὰ ἔχῃ ὑποταγμένα ὅλα τὰ δημιουργήματα. Κατὰ πρῶτον δὲ ἄς ἰδοῦμεν τί λέγει· «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· ἔκαμεν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα του»· ἔπλασεν ἓνα ἄρρεν καὶ ἓνα θῆλυ». Ἐκεῖνο ποὺ ἐδήλωσεν ἀσαφῶς προηγουμένως, εἰπὼν, «Καὶ ἄς ἐξουσιάζουν», καὶ ἐδῶ εἶπε σαφέστερα· καὶ αὐτὸ ὅμως ἡμᾶς τὸ ἐδίδαξεν ἀσαφῶς, διότι χωρὶς νὰ ἡμᾶς ἀναφέρῃ μέχρι τώρα διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς γυναικὸς, οὔτε νὰ εἰπῆ, ἀπὸ ποῦ ἐδημιουργήθη ἡ γυναῖκα, λέγει, «Ἐκαμεν ἓνα ἄρρεν καὶ ἓνα θῆλυ». Εἶδες πῶς διηγήθη ὡς ὑπαρκτὸν ἐκεῖνο, ποὺ δὲν ὑπῆρχε μέχρι τότε; Διότι ἔχουν τέτοιο χάρισμα τὰ πνευματικὰ μάτια· οὔτε βεβαίως τὰ σωματικὰ ἡμᾶς αὐτὰ μάτια ἡμποροῦν νὰ βλέπουν ἔτσι τὰ ὄρατὰ πράγματα, ὅπως τὰ πνευματικὰ μάτια ἐκεῖνα ποὺ δὲν

σιῶτα. Εἰπὼν τοίνυν, «Ἄροεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς», ὡς πρὸς ἀμφοτέρους τὴν εὐλογία ἀποιεῖται, καὶ φησὶ «Καὶ ἠυλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεός, λέγων· ἀυξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς, καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης». Ἴδου τὸ ἐξαίρειον τῆς εὐλογίας. Τὸ γάρ, «Ἀυξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν», καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ ἐπὶ τῶν ἐρπειῶν ἴδοι τις ἂν εἰρημένον· τὸ δέ, «Κατακυριεύσατε, καὶ ἄρχετε», ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς γυναικός. «Ὅρα φιλάνθρωπίαν Δεσπότιον· καὶ πρὶν ἢ παραγαγεῖν αὐτήν, κοινωὶδὸν αὐτήν τῆς ἀρχῆς ἀπεργάζεται, καὶ τῆς εὐλογίας αὐτήν ἀξιοῖ. «Καὶ ἄρχετε», φησί, «τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἐρπειῶν τῶν ἐρπόντιον ἐπὶ τῆς γῆς».

5. Εἶδες ἐξουσίαν ἄφαιτον; εἶδες ἀρχῆς μέγεθος; εἶδες πάντα τὰ δημιουργηθέντα ὑπὸ τὴν τοῦτου ὑποταγὴν γενόμενα; Μηδὲν λοιπὸν μικρὸν φαντασθῆς περὶ τοῦ ζώου τοῦτου τοῦ λογικοῦ, ἀλλ' ἐννοῶν τῆς τιμῆς τὸ μέγεθος, καὶ τὴν περὶ αὐτὸ εὐνοίαν τοῦ Δεσπότιον, ἐκπλήττου τὴν ἄφαιτον αὐτοῦ φιλάνθρωπίαν. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἴδου δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον, σπεῖρον σπέρμα, ὃ ἐσὶν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς, καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρώσιν, καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ παντὶ ἐρπειῶ ἔρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόρτον γλωρὸν εἰς βρώσιν. Καὶ ἐγένετο οὕτως». Θεά μοι τῶν ρημάτων τὴν ἀκρίβειαν, ἀγαπητέ, καὶ τὴν ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπίαν, καὶ μηδὲν ἀπλῶς παραδράμης τῶν εἰρημένων. «Καὶ εἶπε», φησὶν, «ὁ Θεός, ἴδου δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον»· ὡς πρὸς τοὺς δύο ἢ διάλεξις γίνεται, καὶ ταῦτα, μηδέπω τῆς γυναικός παραχθείσης. Εἶτα ἵνα μάθης αὐτοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα, ὅρα πῶς οὐ

βλέπονται, οὔτε ὑπάρχουν. Ἐφοῦ λοιπὸν εἶπεν, «Ἔκαμεν ἓνα ἄρρεν καὶ ἓνα θῆλυ», εὐλογεῖ καὶ τοὺς δύο, καὶ λέγει· «Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς αὐτούς, λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τὴν γῆν καὶ κυριεύσατε αὐτὴν καὶ ἐξουσιάζετε τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης». Ἰδοὺ τὸ ἐξαιρετικὸν τῆς εὐλογίας. Διότι τὸ, «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ γεμίσατε τὴν γῆν», θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι ἔχει λεχθῆ καὶ διὰ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ διὰ τὰ ἔρπετά· τὸ δέ, «Κυριεύσατε καὶ ἐξουσιάζετε», διὰ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα. Πρόσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ· καὶ προτοῦ ἀκόμη δημιουργήσῃ τὴν γυναῖκα, τὴν καθιστᾷ συμμέτοχον τῆς ἐξουσίας καὶ τὴν ἀξιώνει τῆς εὐλογίας του. «Καὶ ἐξουσιάζετε, λέγει, τοὺς ἰχθῦς τῆς θαλάσσης καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὅλα τὰ ζῶα καὶ ὅλην τὴν γῆν καὶ ὅλα τὰ ἔρπετά, ποὺ ἔρπουν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν».

5. Εἶδες ἐξουσίαν ἀνυπολόγιστον; εἶδες τὸ μέγεθος τῆς ἀρχηγίας; εἶδες ὅτι ὅλα τὰ δημιουργήματα ὑπετάγησαν εἰς αὐτόν; Νὰ μὴ φαντασθῆς λοιπὸν τίποτε τὸ ἀσήμαντον διὰ τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον, ἀλλὰ κατανοῶν τὴν ὑπερβολικὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ δι' αὐτό, νὰ ἐκπλήσσεσαι ἀπὸ τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν του. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς· ἰδοὺ, σὰς ἔδωσα ὅλα τὰ σπερματοφόρα φυτὰ, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς ὅλην τὴν γῆν, καὶ ὅλα τὰ δένδρα, τὰ ὁποῖα παράγουν καρποὺς περιέχοντας μέσα των τὰ σπέρματα· αὐτὰ θὰ εἶναι πρὸς διατροφήν σας. Εἰς ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς, εἰς ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔρπετά τῆς γῆς, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπάρχει ψυχὴ ζῶσα, δίδω ὅλα τὰ χλωρὰ φυτὰ πρὸς διατροφήν. Ἔτσι καὶ ἔγινε». Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῶν λόγων, ἀγαπητέ, καὶ τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ προσπερνᾷς μὲ ἐπιπολαιότητα τίποτε ἀπὸ τὰ λεχθέντα. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Θεὸς· ἰδοὺ, σὰς ἔδωσα ὅλα τὰ σπερματοφόρα φυτὰ». Ὁμιλεῖ ὡς νὰ ἀπευθύνεται καὶ πρὸς τοὺς δύο, καὶ αὐτὰ, ἐνῶ ἡ γυναῖκα δὲν εἶχε ἀκόμη δημιουργηθῆ. Ἐπειτα διὰ νὰ μάθῃς τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητά του, πρόσεχε πῶς δὲν ἐπιδεικνύει τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ τὴν ὑπερ-

μέχρι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς γυναικὸς τῆς μηδέπω παραχθεί-
 σης τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυται, καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν
 φιλοτιμίαν, ἀλλὰ καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ἀλόγων. Εἰπὼν γάρ,
 «Ὑμῖν ἔσται εἰς βρωσιν», ἐπήγαγε, «Καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις
 5 τῆς γῆς». Ὅρα πάλιν εἰέραν ἄβυσσον φιλανθρωπίας. Οὐ
 μόνον γὰρ τῶν ἀλόγων τῶν ἡμέρων, καὶ πρὸς τροφήν ἡμῖν
 ἐπιτηδείων, καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν, πρόνοιαν πεποίηται, ἀλλὰ
 καὶ τῶν θηρίων. Καὶ τίς ἂν κατ' ἀξίαν ἐγκρίκοιτο τῆς ἀπείρου
 ταύτης ἀγαθότητος; «Ὑμῖν ἔσται εἰς βρωσιν», φησί, «καὶ
 10 πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ πᾶσι τοῖς πειτεινοῖς τοῦ οὐ-
 ρανοῦ, καὶ παντὶ ἐρπειῶ ἔρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν
 ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόριον χλωρὸν εἰς βρωσιν».
 Πολλὴ τοῦ Δεσπότου δείκνυται ἡ περὶ τὸν ἄνθρωπον τὸν
 ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα πρόνοια. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν παρή-
 15 γαγε, καὶ πᾶσαν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας ἐνεχείρισεν,
 ἵνα μὴ εὐθέως καὶ ἐκ προσιμίων ὄρων τῶν ἀλόγων τὸ πλῆ-
 θος, δυσχεραίνειν ἔχη, ὡς οὐ μὴ δυνάμενος ἀρκέσαι πρὸς
 τὴν τῶν τοσοῦτων ζώων τροφήν, πρὶν ἢ καὶ ἔννοιαν αὐτόν
 τινα δέξασθαι περὶ τούτου, προλαβὼν ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης
 20 παραμυθούμενος αὐτόν, ὡς εἰπεῖν, καὶ δεικνὺς ὡς καὶ αὐτὸς
 καὶ τὰ ἄλογα πάντα πολλὴν ἔξει τὴν ἀφθονίαν, τῆς γῆς τῷ
 προσιάγματι τοῦ Δεσπότου πρὸς τὴν διατροφήν τούτων ὑπη-
 ρειτουμένης, εἰπὼν, «Ὑμῖν ἔσται εἰς βρωσιν», εὐθέως ἐπή-
 γαγε, «Καὶ τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ τοῖς πειτεινοῖς τοῦ οὐ-
 25 ρανοῦ, καὶ παντὶ ἐρπειῶ ἔρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν ἑ-
 αυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόριον χλωρὸν εἰς βρωσιν.
 Καὶ ἐγένετο οὕτω». Πάντα ὅσα προσέταξεν ὁ δημιουργός,
 φησὶν, εἰς ἔργον ἐξῆλθε, καὶ πάντα εἰς τὴν προσήκουσαν
 εὐταξίαν ἀποκατέστη· διὰ τοι τοῦτο εὐθέως ἐπήγαγε, «Καὶ
 30 εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν».

6. Τίς ἂν κατ' ἀξίαν ἀνυμνήσειε τῆς θείας Γραφῆς τὴν
 ἀκριβείαν; Ἴδου γὰρ καὶ ἐνταῦθα διὰ μιᾶς λέξεως εἰπούσα,

βολικὴν γενναιοδωρίαν μόνον εἰς τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, ἢ ὅποια δὲν ἐδημιουργήθη ἀκόμη, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα. Διότι ἀφοῦ εἶπε, «Θὰ εἶναι πρὸς διατροφήν σας», ἐπρόσθεσε, «Καὶ εἰς ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς». Πρόσεξε πάλιν ἄλλην ἀμέτρητον φιλανθρωπίαν. Διότι ὄχι μόνον φροντίζει διὰ τὰ ἡμερα ζῶα, τὰ ὅποια εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν διατροφήν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησίν μας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἄγρια θηρία. Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ πλησιάσῃ ἐπάξια τὴν ἄπειρον αὐτὴν ἀγαθότητα; «Θὰ εἶναι πρὸς διατροφήν σας, λέγει, καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς, εἰς ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔρπετὰ τῆς γῆς, εἰς τὰ ὅποια ὑπάρχει ψυχὴ ζῶσα, δίδω ὅλα τὰ χλωρὰ φυτὰ πρὸς διατροφήν». Ἐπιδεικνύεται μεγάλη πρόνοια ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον, πού ἐδημιουργήθη ἀπ' αὐτόν. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸν ἐδημιούργησε καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτόν ὅλην τὴν ἐξουσίαν τῆς δημιουργίας, διὰ νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ δυσανασχετῇ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸ πλῆθος τῶν ζώων, καθόσον δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ικανοποιήσῃ τὴν διατροφήν τόσον πολλῶν ζώων, προτοῦ ἀκόμη νὰ ἀντιληφθῇ κάτι δι' αὐτό, παρηγορῶν αὐτόν προκαταβολικῶς, οὕτως εἰπεῖν, ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ ἀποδεικνύων ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ ὅλα τὰ ζῶα θὰ ἔχουν μεγάλην ἀφθονίαν ἀγαθῶν, ἀφοῦ ἡ γῆ μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ ἐξυπηρετεῖ τὴν διατροφήν αὐτῶν, ὅταν εἶπε, «Θὰ εἶναι πρὸς διατροφήν σας», ἀμέσως ἐπρόσθεσε, «Καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς, καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔρπετὰ τῆς γῆς, εἰς τὰ ὅποια ὑπάρχει ψυχὴ ζῶσα, δίδω ὅλα τὰ χλωρὰ φυτὰ πρὸς διατροφήν. Ἔτσι καὶ ἔγινε». Ὅλα ὅσα ἐπρόσταξεν ὁ δημιουργός, λέγει, ἐπραγματοποιήθησαν καὶ ὅλοι ἔγιναν εἰς τὴν ἀρμόζουσαν τάξιν δι' αὐτό βεβαίως ἐπρόσθεσεν ἀμέσως, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμε, καὶ ἦσαν πράγματι πολὺ καλά».

6. Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐξυμνήσῃ ἐπάξια τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς; Διότι ἰδοὺ καὶ τώρα ἀφοῦ εἶπε μὲ μίαν λέξιν, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμεν», ἀπε-

«Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε», πάντων τῶν μειὰ
 ταῦτα ἀντιλέγειν ἐπιχειρούντων τὴν γλῶττιαν ἐπεσιτόμισε.
 «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε», φησί, «καὶ ἰδοὺ
 καλὰ λίαν. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα
 5 ἕκτη». Ἐπειδὴ γὰρ ἐφ' ἐκάστου τῶν δημιουργηθέντων ἔλεγε,
 «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλόν», νῦν ὅτι τὰ πάντα συντελέσθη,
 καὶ τὰ τῆς ἕκτης ἡμέρας ἔργα τέλος ἔλαβε, καὶ ὁ μέλλων
 πάντων τῶν δημιουργηθέντων ἀπολαύειν εἰς τὸ μέσον παρή-
 χθη, φησί «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ
 10 καλὰ λίαν». Σκόπει πῶς συλλαβὼν τὰ δημιουργηθέντα ἅ-
 παντα διὰ τῆς λέξεως ταύτης τῆς, «Πάντα», πᾶσι τοῖς δη-
 μιουργηθεῖσι τὸν ἔπαινον ἀπεκλήρωσεν. Οὐδὲ γὰρ εἰπούσα,
 «Ἄπαντα», ἠρκέσθη, ἀλλ' ἐπήγαγεν. «Ὅσα ἐποίησε»· καὶ
 οὐδὲ μέχρ' οὗτου ἔοιτο, ἀλλὰ, «Καὶ ἰδοὺ καλὰ», καὶ «Λίαν
 15 καλὰ», φησί, τοῦτ' ἔστι, πάνυ καλὰ. Ὅταν οὖν ὁ Δεσπότης,
 ὁ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών, καλὰ καὶ πάνυ
 καλὰ τὰ δημιουργήματα προσείποι, τίς ἂν τολμήσειε, κἄν αὐ-
 τομανίας ἢ πεπληρωμένος, διαῖραι τὸ σιτόμα καὶ ἀντιφθέγγα-
 σθαι τοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ρηθεῖσιν; Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς ὄρω-
 20 μένοις οὐ μόνον φῶς ἐδημιουργήθη, ἀλλὰ καὶ σκότιος ἀπ'
 ἐναντίας τῷ φωτί, καὶ οὐ μόνον ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ νύξ ἀπ'
 ἐναντίας τῇ ἡμέρᾳ· καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενων
 σπερμάτων, οὐ μόνον βοιάναι χρήσιμοι, ἀλλὰ καὶ ὀλέθριοι,
 καὶ δένδρα οὐ μόνον ἔγκαρπα, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα, καὶ ζῶα οὐ
 25 μόνον ἡμερα, ἀλλὰ καὶ ἄγρια καὶ ἀτίθασα· καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ
 τῶν ὑδάτων ἀναδοθέντων, οὐ μόνον ἰχθύες, ἀλλὰ καὶ κήτη
 καὶ ἕτερα θηρία θαλάττια· καὶ γῆ οὐ μόνον οἰκουμένη, ἀλλὰ
 καὶ ἀοίκητος· καὶ οὐ μόνον ὑπὸ πεδία, ἀλλὰ καὶ ὄρη καὶ
 νάπαι· καὶ ἐπὶ τῶν πεινῶν, οὐ μόνον ἡμερα, καὶ πρὸς
 30 τροφήν ἡμῖν ἐπιτήδεια, ἀλλὰ καὶ ἄγρια καὶ ἀκάθαρα ζῶα,
 καὶ ἰκιῖνες, καὶ γῦπες, καὶ ἕτερα πολλά τοιαῦτα· καὶ ἐπὶ
 τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθέντων, οὐ μόνον ἡμερα ζῶα, ἀλλὰ
 καὶ ὄφεις, καὶ ἔχεις, καὶ δράκοντες, καὶ λέοντες, καὶ παρ-

στόμωσεν ὅλους ἐκείνους, πού ὕστερα ἀπό αὐτὰ ἐπιχειροῦν νὰ ἀντιλέγουν». Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμε, λέγει, καὶ ἦσαν πράγματι πολὺ καλά. Καὶ ἔγινε βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα ἕκτη». Ἐπειδὴ λοιπὸν διὰ κάθε δημιουργήματα ἔλεγε, «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι ἦτο καλόν», τώρα πού ἐσυμπληρώθησαν τὰ πάντα καὶ ἐτελείωσαν τὰ ἔργα τῆς ἕκτης ἡμέρας, καὶ ἐκεῖνος, πού πρόκειται νὰ ἀπολαύη ὅλα τὰ δημιουργηθέντα, ἐδημιουργήθη, λέγει· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμε, καὶ πράγματι ἦσαν πολὺ καλά». Πρόσεξε πῶς ἀφοῦ συμπεριέλαβεν ὅλα τὰ δημιουργήματα μὲ τὴν λέξιν αὐτὴν, δηλαδὴ τὴν λέξιν «Πάντα», ἀπένειμε τὸν ἔπαινον εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματα. Διότι οὔτε ἀφοῦ εἶπεν «Ὅλα», ἔμεινεν ἰκανοποιημένος, ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν, «Ὅσα ἔκαμε·» καὶ οὔτε περιορίσθη εἰς αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ λέγει, «Καὶ πράγματι ἦσαν καλά», καὶ «Λίαν καλά», δηλαδὴ, πολὺ καλά. Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ μηδὲν ἔφερεν αὐτὰ εἰς τὴν ὕπαρξιν, θὰ ὀνομάσῃ καλά καὶ πολὺ καλά τὰ δημιουργήματα, ποῖος θὰ τολμήσῃ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐντελῶς παράφρων, νὰ ἀνοίξῃ τὸ στόμα του καὶ νὰ ἀντιμιλήσῃ εἰς τὰ λεχθέντα ἀπὸ τὸν Θεόν; Διότι δὲν ἐδημιουργήθη μόνον φῶς εἰς τὰ ὀρώμενα κτίσματα, ἀλλὰ καὶ τὸ σκοτάδι, ἀντίθετον πρὸς τὸ φῶς· καὶ ὄχι μόνον ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ νύκτα, ἀντίθετος εἰς τὴν ἡμέραν. Καὶ εἰς τὰ φυτὰ, πού φυτρώνουν ἀπὸ τὴν γῆν, ὄχι μόνον ἐβλάστησαν χόρτα χρήσιμα, ἀλλὰ καὶ βλαβερά, καὶ δένδρα ὄχι μόνον καρποφόρα, ἀλλὰ καὶ ἄκαρπα· καὶ ζῶα ὄχι μόνον ἡμερα, ἀλλὰ καὶ ἄγρια καὶ ἀνυπότακτα. Καὶ εἰς ἐκεῖνα πού προῆλθαν ἀπὸ τὰ ὕδατα, ὄχι μόνον ἰχθῦς, ἀλλὰ καὶ κῆτη καὶ ἄλλα θαλάσσια θηρία. Καὶ γῆ ὄχι μόνον πού κατοικεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀκατοίκητος· καὶ ὄχι μόνον ὀμαλαὶ πεδιάδες, ἀλλὰ καὶ βουνὰ καὶ φαράγγια. Καὶ εἰς τὰ πτηνὰ, δὲν ὑπάρχουν μόνον ἡμερα καὶ κατάλληλα εἰς τὴν διατροφήν μας, ἀλλὰ καὶ ἄγρια καὶ ἀκάθαρτα ζῶα, καὶ γερᾶκια καὶ γῦπες καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια. Καὶ εἰς τὰ προελθόντα ἀπὸ τὴν γῆν, ὄχι μόνον ἡμερα ζῶα, ἀλλὰ καὶ φίδια καὶ ἔχιδναι καὶ ὑπερμεγέθη φίδια καὶ λεοντάρια καὶ

δάλεις· καὶ ἐπὶ τοῦ ἀέρος πάλιν οὐ μόνον ὑετοὶ καὶ ἄνεμοι
 ἐπιπέθει, ἀλλὰ καὶ χάλασαι, καὶ χιόνες· καὶ εἴ τις καθ'
 ἕκαστον ἐπεξιέναι βούλοιο, πολλὰ εὐρήσει ἐφ' ἑκάστῳ τῶν
 δημιουργηθέντων, οὐ μόνον ἡμῖν (οὐ) χρήσιμα, ἀλλὰ καὶ
 5 βλαβερὰ νομιζόμενα· ἴν' οὐκ μηδενὶ ἐξῆ τῶν μετὰ ταῦτα πρὸς
 τὰ δημιουργηθέντα ἀποβλεπόντων ἐπισκῆπτειν τοῖς γεγενη-
 μένοις, καὶ λέγειν· διὰ τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; καί, τὸ μὲν
 καλῶς γεγένηται, τὸ δὲ οὐ καλῶς· διὰ τοῦτο ἡ ἅγια Γραφὴ
 πάντας, ὡς εἰπεῖν, τοὺς ἀγνωμονεῖν ἐπιχειροῦντας ἐπιστοιμί-
 10 ζουσα, κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν μετὰ τὴν ἀπάντων δημιουρ-
 γίαν, φησί· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ
 ἰδοὺ καλὰ λίαν». Τί ταύτης τῆς ἀξιοπιστίας ἴσον γένοιτ'
 ἄν, διὰ τὸν αὐτὸν ὁ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων ψηφίζεται, καὶ
 λέγει, ὅτι πάντα τὰ γεγενημένα καλὰ, καὶ καλὰ λίαν; "Ο-
 15 ταν τοίνυν ἴδης τινὰ ἐξ οἰκείων λογισμῶν κινούμενον, καὶ
 βουλόμενον ἀντιφθέγγασθαι τῇ θείᾳ Γραφῇ, ὡς μαινόμενον
 ἀποσιράφηθι· μᾶλλον δὲ μηδὲ ἀποσιραφῆς, ἀλλ' ἐλεῶν αὐτὸν
 τῆς ἀγνοίας, πάραγε τὸ παρὰ τῆς θείας Γραφῆς εἰρημένον,
 καὶ λέγε, ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ εἶπεν,
 20 «Ἴδοὺ καλὰ λίαν»· καὶ ἴσως ἐπισχεῖν αὐτοῦ δυνήσῃ τὴν
 ἀκόλαστον γλῶτταν. Εἴ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων,
 ἐπειδὴν ἴδωμέν τινας τῶν ἐν ἀξιώμασι ψηφιζομένους τοῖς
 γεγενημένοις, οὐκ ἀντιτείνομεν, ἀλλὰ συγκατατιθέμεθα, καὶ
 τῆς οἰκείας κρίσεως πολλάκις προτιμῶμεν τὴν παρ' ἐκείνων
 25 ψῆφον· πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, τοῦ δημιουρ-
 γοῦ τῶν ὁρωμένων ἀπάντων, τοῦτο ποιεῖν χρή, καὶ μαθόντας
 τὴν παρ' αὐτοῦ ψῆφον, κατακοιμίζειν τοὺς ἡμετέρους логи-
 σμούς, καὶ μηδὲν περαιτέρω τολμᾶν, ἀλλ' εἰδέναι καὶ πεπλη-
 ροφορηθῆναι, ὅτι πάντα λόγῳ τινὶ καὶ φιλανθρωπία παρ' αὐ-

λεοπαρδάλεις. Καί εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν πάλιν δὲν ὑπάρχουν μόνον βροχαὶ καὶ εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι, ἀλλὰ καὶ χαλάζι καὶ χιόνια. Καὶ ἐὰν κανεὶς θὰ ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ καλὰ κάθε ἓνα δημιούργημα, θὰ εὐρῆ εἰς αὐτό, ὄχι μόνον χρῆσιμα εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ θεωρούμενα βλαβερά. Διὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ λοιπὸν εἰς κανένα ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐξετάζουν μὲ ἀκρίβειαν τὰ δημιουργήματα, νὰ κατηγοροῦν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔχουν γίνῃ καὶ νὰ λέγουν· διατί αὐτό; εἰς τί ὠφελεῖ αὐτό; καὶ αὐτὸ μὲν ἔχει γίνῃ καλῶς, αὐτὸ δὲ κακῶς, δι' αὐτὸ ἡ Ἁγία Γραφή ἀποστομώνουσα, ὅπως θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν, ὅλους ποῦ ἐπιχειροῦν νὰ γίνουν ἀγνώμονες, κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν ὕστερα ἀπὸ τὴν δημιουργίαν ὄλων, λέγει· «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμε, καὶ πράγματι ἦσαν πολὺ καλὰ». Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἴσον πρὸς αὐτὴν τὴν ἀξιοπιστίαν, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων ἐκφράζει τὴν γνώμην του καὶ λέγει, ὅτι ὅλα τὰ δημιουργηθέντα εἶναι καλὰ καὶ πολὺ καλὰ; Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς κάποιον, ὁ ὁποῖος κινεῖται ἀπὸ τὰς ἰδικὰς του σκέψεις καὶ θέλει νὰ ἀντιλέγῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, νὰ τὸν ἀποστραφῆς ὡς παράφρονα· καλύτερα δέ, οὔτε νὰ τὸν ἀποστραφῆς, ἀλλὰ συγχωρῶν τὴν ἄγνοιάν του, παρουσιάζε τὸ λεχθὲν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ λέγε, ὅτι «Εἶδεν ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα ἔκαμε, καὶ εἶπε· Πράγματι εἶναι πολὺ καλὰ», καὶ ἴσως θὰ ἠμπορέσῃ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἀκόλαστον γλῶσσαν του. Διότι ἐὰν εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ὅταν ἰδοῦμεν μερικοὺς, ποῦ ἔχουν τὰ ἀξιώματα, νὰ ἐκφέρουν γνώμην δι' αὐτὰ ποῦ ἔχουν γίνῃ, δὲν ἐναντιωνώμεθα, ἀλλὰ συμφωνοῦμεν καὶ πολλὰς φορὰς ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας γνώμην προτιμῶμεν τὴν ἀπόφασιν ἐκείνων· κατὰ πολὺ περισσότερον αὐτὸ πρέπει νὰ κάμνωμεν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ δημιουργὸς ὄλων τῶν ὀρατῶν, καὶ ἀφοῦ μάθωμεν τὴν γνώμην του, νὰ καταπαύωμεν τὰς ἰδικὰς μας σκέψεις καὶ νὰ μὴ τολμῶμεν τίποτε περισσότερον, ἀλλὰ νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ πληροφορηθοῦμεν, ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν ἀπ' αὐτὸν μὲ τὸν λόγον καὶ ἐξ αἰτίας τῆς

τοῦ παρήχθη, καὶ οὐδέν ἐστιν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ γεγενημένον· ἀλλὰ κὰν ἡμεῖς διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἡμετέρων λογισμοῦν ἀγνοῶμεν τὴν χρεῖαν τῶν γεγενημένων, αὐτὸς κατὰ τὴν αὐτοῦ σοφίαν καὶ εὐμήχανον φιλανθρωπίαν ἅπαντα παρήγαγε.

- 5 7. «Καὶ ἐγένετο», φησὶν, «ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωτὶ, ἡμέρα ἕκτη». Τῷ τέλει τῆς ἕκτης ἡμέρας καὶ τὸ τέλος τῶν δημιουργημάτων ἀπάντων ἐπέθηκε· διὰ τοῦτο καὶ ἐπήγαγε· «Καὶ συνειετέθησαν ὁ οὐρανός, καὶ ἡ γῆ, καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν». Σκόπει τὸ ἀνεπαχθὲς καὶ ἀπέριτον τῆς
- 10 θείας Γραφῆς. Τῶν συνεκικωτάτων στοιχείων μνημονεύσασα, οὐκέτι κατὰ μέρος τῶν λοιπῶν ἐμνήσθη, ἀλλ' εἰπούσα, «Συνειετέθη ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ», φησί, «Καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν»· ἐμφαίνουσα διὰ τούτου τὰ κατὰ τὴν γῆν ἅπαντα καὶ τὸν οὐρανόν. Κόσμος γὰρ τῆς γῆς τὰ ἐξ αὐτῆς ἀναδιδύ-
- 15 μενα, ἡ ἑλλάσις τῶν βοτανῶν, τῶν καρπῶν ἢ φορὰ, τῶν δένδρων οἱ καρποί, τὰ ἄλλα ἅπαντα, οἷς αὐτὴν ὁ δημιουργὸς κατεκόσμησε· καὶ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν κόσμος, ἥλιος, σελήνη, τῶν ἄστρων ἢ ποικιλία, καὶ τὰ ἐν μέσῳ ἅπαντα δημιουργήματα. Διὰ τοῦτο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς μνημονεύσασα ἡ
- 20 θεία Γραφή, πᾶσαν τὴν δημιουργίαν διὰ τούτων τῶν στοιχείων συμπεριέλαβε. «Καὶ συνειτέλεσε», φησὶν, «ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτη τὰ ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐποίησε». Σκόπει πῶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον τὸ αὐτὸ λέγει, ἵνα μάθωμεν διὸ μέχρι τῆς ἕκτης ἡμέρας τὰ τῆς δημιουργίας ἅπαντα γεγένηται. «Συνειτέλεσε γάρ», φησί, «τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτη τὰ ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐποίησε, καὶ κατέπαυσε ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ἃ ἐποίησε». Τί ἐστι, «Καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ἃ ἐποίησε»; Θέα πῶς ἀνθρωπίνως, καὶ διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς συγ-
- 30 κατάδασιν ἅπαντα διαλέγεται ἡ θεία Γραφή· οὐδὲ γὰρ ἦν ἄλλως ἡμᾶς συνιέναι τι τῶν λεγομένων μὴ τοσαύτης ἀξιο-

φιλανθρωπίας του, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε, τὸ ὁποῖον ἔχει δημιουργηθῆ τυχαῖα καὶ ἄσκοπα. Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἡμεῖς, ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν ἰδικῶν μας σκέψεων, δὲν γνωρίζωμεν τὴν χρησιμότητα τῶν δημιουργηθέντων, αὐτὸς ἐδημιούργησε τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν του σοφίαν καὶ ἐπινοητικὴν φιλανθρωπίαν.

7. «Καὶ ἔγινε, λέγει, βράδυ, καὶ ἔγινε πρωί, ἡμέρα ἕκτη». Εἰς τὸ τέλος τῆς ἕκτης ἡμέρας, ἐτοποθέτησε καὶ τὸ τέλος τῆς δημιουργίας τῶν ὄλων δι' αὐτὸ καὶ ἐπρόσθεσε· «Καὶ ἐπερατώθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ὄλος ὁ κόσμος αὐτῶν». Πρόσεξε τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἄφου ἀνέφερε τὰ σπουδαιότερα στοιχεῖα, δὲν ἐμνημόνευσε χωριστὰ τὰ ὑπόλοιπα, ἀλλὰ ἀφου εἶπε, «Ἐπερατώθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ», λέγει, «Καὶ ὄλος ὁ κόσμος αὐτῶν», περιλαμβάνουσα μὲ αὐτὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανόν. Διότι κόσμος τῆς γῆς εἶναι ἐκεῖνα, ποὺ φυτρώνουν ἀπὸ αὐτὴν, δηλαδὴ ἡ βλάστησις τῶν φυτῶν, ἡ ἐσοδεία τῶν καρπῶν, οἱ καρποὶ τῶν δένδρων, ὅλα τὰ ἄλλα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλισεν αὐτὴν ὁ δημιουργός· καὶ τοῦ οὐρανοῦ πάλιν κόσμος εἶναι, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, ἡ ποικιλία τῶν ἄστρων, καὶ ὅλα τὰ δημιουργήματα τὰ εὐρισκόμενα ἀνάμεσα εἰς αὐτά. Δι' αὐτὸ ἀφου ἀνέφερον ἡ Ἁγία Γραφή τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, συμπεριέλαβε μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ὀλοκληρον τὴν δημιουργίαν. «Καὶ ἐτερμάτισε, λέγει, ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἔκαμε». Παρατήρησε ὅτι τὸ ἴδιον λέγει καὶ μίαν καὶ δύο φορές, διὰ νὰ μάθωμεν ὅτι ἔχουν γίνεи ὅλα τὰ ἔργα τῆς δημιουργίας μέχρι τὴν ἕκτην ἡμέραν. Διότι λέγει, «Ἐτερμάτισε κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἔκαμε, καὶ ἀνεπαύθη κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀπὸ ὅλα του τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔκαμε». Τί σημαίνει, «Καὶ ἀνεπαύθη κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀπὸ ὅλα του τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔκαμε»; Πρόσεξε πῶς τὰ πάντα λέγει ἡ Ἁγία Γραφή κατὰ τὸν ἀνθρώπινον τρόπον καὶ μὲ συγκατάβασιν δι' ἡμᾶς. Ἄλλωστε δὲν ἦτο δυνατόν διαφορετικὰ νὰ κατανοήσωμεν κάτι ἀπὸ τὰ λε-

θέντας συγκαταβάσεως. «Καὶ καιέπαυσε», φησὶν, «ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν». Ἔσται, φησί, τοῦ δημιουργεῖν, καὶ παράγειν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι. Πάντα γὰρ ὅσα ἐχορῆν παρήγαγε,

5 καὶ τὸν μέλλοντα τούτων ἀπολαύειν ἐδημιούργησε. «Καὶ εὐλόγησε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν, διὲν ἐν αὐτῇ καιέπαυσε ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ὁ Θεὸς ποιεῖν». Ἐπειδὴ γὰρ ἔσται δημιουργῶν, καὶ πάντα ὅσα ἐβουλήθη κατὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρω-

10 πίαν παρήγαγεν εἰς τὸ μέσον τῷ οἰκείῳ προσιάγμαι, καὶ τέλος ἐπέθηκε τοῖς δημιουργουμένοις κατὰ τὴν ἔκτιν ἡμέραν· οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐβούλει παραγαγεῖν ἐν τῇ ἐβδόμῃ διὰ τὸ πάντα ὅσα ἐβούλει πεπληρωθῆναι· ἴν' ἔχη τι προτέρημα καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη, καὶ μὴ δοκῆ ἔλαιόν τι ἔχειν διὰ

15 τὸ μηδὲν ἐν αὐτῇ δεδημιουργῆσθαι, εὐλογίας αὐτὴν ἀξιοῖ. «Καὶ εὐλόγησε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν». Τί οὖν; αἱ λοιπαὶ οὐκ ἦσαν εὐλογημέναι; Ναί, φησὶν, ἀλλ' ἤρκει ἐκείναις ἀντὶ πάσης εὐλογίας τὸ καθ' ἐκάστην αὐτῶν πὰ δημιουργήματα παραχθῆναι· διὸ ἐπ' ἐκεί-

20 ρων μὲν οὐκ εἶπεν, εὐλόγησε, ἐπὶ δὲ τῆς ἐβδόμης μόνης τοῦτο εἰπὼν προσέθηκε, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν», Τί ἐστὶ, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν»; Ἀφώρισεν αὐτήν. Εἶτα διδάσκουσα ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν εἴρηκεν, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν», προσέθηκεν, «Ὅτι ἐν αὐτῇ καιέπαυσε ἀπὸ πάντων

25 τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἤρξατο ὁ Θεὸς ποιῆσαι». Ἦδη ἐντεῦθεν ἐκ προσιμίων αἰνιγματιωδῶς διδασκαλίαν ἡμῖν ὁ Θεὸς παρέχειται, παιδεύων τὴν μίαν ἡμέραν ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐβδομάδος ἅπασαν ἀνατιθέναι καὶ ἀφορίζειν τῇ τῶν πνευματικῶν ἐργασίᾳ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Δεσπότης ἐν ἑξ ἡμέραις τὰ τῆς

30 δημιουργίας ἅπαντα πληρώσας, τὴν ἐβδόμην εὐλογίας ἀξιόσας ἡγίασε, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ καιαπαῦσαι ἀπὸ τῶν ἔργων αὐ-

γόμενα, ἐὰν δὲν εἶχαμεν καταστή ἄξιοι διὰ τόσον μεγάλην συγκατάβασιν. «Καὶ ἀνεπαύθη, λέγει, ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἀπὸ ὅλα του τὰ ἔργα, τὰ ὅποια ἔκαμε». Ἐσταμάτησε, λέγει, ἀπὸ τὸ νὰ δημιουργῇ καὶ νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ μηδὲν εἰς τὴν ὕπαρξιν. Διότι ὅλα ὅσα ἔπρεπε, ἐδημιούργησε, καὶ ἐκείνον, πού ἐπρόκειτο νὰ τὸ ἀπολαμβάνῃ, ἔκαμε. «Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεός, λέγει, τὴν ἐβδόμην ἡμέραν καὶ ἡγίασεν αὐτήν, διότι κατ' αὐτήν ἀνεπαύθη ἀπὸ ὅλα του τὰ ἔργα, τὰ ὅποια ἤρχισε νὰ δημιουργῇ ὁ Θεός». Ἀφοῦ λοιπὸν ἐσταμάτησε νὰ δημιουργῇ, καὶ ὅλα ὅσα ἠθέλησε, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν ἐδημιούργησε μὲ τὴν προσταγὴν του, καὶ ἐτερμάτισε κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν τὴν δημιουργίαν· δὲν ἤθελε νὰ δημιουργήσῃ δὲ τίποτε ἄλλο κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, ἐπειδὴ ὅλα ὅσα ἤθελε εἶχαν περατωθῆ· διὰ νὰ ἔχη κάποιο προτέρημα καὶ ἡ ἡμέρα αὐτὴ, καὶ διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι εἶναι κάπως κατωτέρα, ἐπειδὴ κατ' αὐτήν δὲν εἶχε δημιουργηθῆ τίποτε, τὴν τιμᾶ μὲ τὴν εὐλογίαν του. «Καὶ εὐλόγησε, λέγει, ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν». Τί λοιπὸν συμβαίνει; αἱ ὑπόλοιποι ἡμέραι δὲν ἦσαν εὐλογημέναι; Ναί, λέγει, ἀλλὰ ἦτο ἀρκετὸν εἰς ἐκείνας, ἀντὶ ὁποιασδήποτε εὐλογίας, τὸ ὅτι ἔκαμε εἰς κάθε ἡμέραν ἀπὸ αὐτὰς τὰ δημιουργήματά του. Δι' αὐτὸ δι' ἐκείνας μὲν δὲν εἶπεν, εὐλόγησε, διὰ τὴν ἐβδόμην δὲ ἡμέραν ἀφοῦ εἶπεν αὐτὸ μόνον, ἐπρόσθεσε, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν». Τί σημαίνει, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν»; Ἐξεχώρισεν αὐτήν. Ἐπειτα ἀποκαλύπτουσα εἰς ἡμᾶς ἡ Ἁγία Γραφή καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἔχει εἰπῆ, «Καὶ ἡγίασεν αὐτήν», ἐπρόσθεσε, «Διότι κατ' αὐτήν ἀνεπαύθη ἀπὸ ὅλα του τὰ ἔργα, τὰ ὅποια ἤρχισεν ὁ Θεός νὰ κάμῃ». Ἦδη ἀπὸ ἐδῶ μᾶς παρέχει ὁ Θεός κατὰ τρόπον ἀσαφῆ τὴν διδασκαλίαν, διδάσκων ἡμᾶς νὰ διαθέτωμεν καὶ νὰ ἀφιερώνωμεν διὰ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν μίαν ὀλόκληρον ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ὁ Θεός, ἀφοῦ ἐτελείωσε μέσα εἰς ἕξ ἡμέρας ὅλα τὰ ἔργα τῆς δημιουργίας, ἡγίασε τὴν ἐβδόμην, ἀφοῦ τὴν εὐλόγησεν, ἐπειδὴ κατ' αὐτήν ἀνεπαύθη

τοῦ ὧν ἤρξαι ποιῆσαι. Ἄλλ' ἐντεῦθεν πάλιν ὁρῶ πέλαγος
 ἀχανές νοημάτων ἡμῖν τιμιόμενον, καὶ βούλομαι μὴ ἀπλῶς
 αὐτὸ παραδραμεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς κοινωνοὺς λαβεῖν τῆς
 ἐμπορίας ταύτης τῆς πνευματικῆς. Τί οὖν ἐσσι τὸ ἐντεῦθεν
 5 ἀνακύπιον ἡμῖν ζήτημα; Τῆς θείας Γραφῆς ἐνταῦθα λε-
 γούσης, ὅτι κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐν
 τοῖς εὐαγγελίοις ὁ Χριστὸς φησιν, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι
 ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι». Οὐ δοκεῖ ἐκ τῆς προφορᾶς
 τῶν ρημάτων ἐναντίωσίς τις εἶναι ἐν τοῖς λεγομένοις; Ἄλλὰ
 10 μὴ γένοιτο· οὐδὲν γὰρ ἐναντίον τῶν ἐν τῇ θεῖα Γραφῇ κει-
 μένων. Ἐνταῦθα γὰρ εἰποῦσα ἡ Γραφή, ὅτι κατέπαυσεν ὁ
 Θεὸς ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, διδάσκει ἡμᾶς ὅτι τοῦ δημι-
 ουργεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγειν ἐπαύσαιτο
 κατὰ πῆν ἑβδόμην ἡμέραν· ὁ δὲ Χριστὸς λέγων, ὅτι «Ὁ
 15 Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι», τὴν διη-
 νεκῆ αὐτοῦ πρόνοιαν ἡμῖν παραδηλοῖ, καὶ ἐργασίαν λέγει
 τὸ διακρατεῖν τὰ γεγενημένα, καὶ τὴν διαμονὴν αὐτοῖς χαρί-
 ζεσθαι, καὶ ἡνιοχεῖν τὸν σύμπαντα χρόνον. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο
 ἦν, πῶς ἂν συνέσιη τόδε τὸ πᾶν, μὴ τῆς ἀνωθεν χειρὸς
 20 κυβερνώσης καὶ διοικουσης καὶ τὰ ὁρώμενα ἅπαντα καὶ τὸ
 τῶν ἀνθρώπων γένος; Καὶ ἐάν τις βουληθῆ μετὰ πολλῆς
 τῆς εὐγνωμοσύνης ἅπαντα κατ' εἶδος ἐποπιεῦσαι τὰ καθ'
 ἑκάστην ἡμέραν ἐπ' εὐεργεσία ἡμετέρα ὑπὸ τοῦ τῶν ἀπάν-
 των δημιουργοῦ ἐπιτελούμενα, ἄβυσσον εὐρήσει φιλανθρω-
 25 πίας. Ποῖος γὰρ λογισμὸς, ἢ ποία διάνοια ἐφικέσθαι δυνη-
 σεται τῆς ἀφάτου ἀγαθότητος, ἣν περὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων
 γένος ἐνδείκνυται, ἀνατέλλων τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ
 ἀγαθοὺς, καὶ θρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ πᾶσαν
 τὴν ἄλλην ἀφθονίαν χορηγῶν; Τάχα περαιτέρω τοῦ λέοντος
 30 τὸν λόγον ἐξετείναμεν, οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο ποιήσαν-
 τες, ἀλλ' ἵνα δι' ὑμῶν μάθωσιν οἱ ἀπολειφθέντες, ὅσον ἐαυ-
 τοὺς ἐζημίωσαν, διὰ τὴν σωματικὴν τροφήν ἀποστερήσαντες

ἀπὸ τὰ ἔργα του, τὰ ὅποια ἤρχισε νὰ κάμη. Ἄλλὰ ἀπὸ ἐδῶ πάλιν βλέπω νὰ προέρχεται εἰς ἡμᾶς ἄπειρον πλήθος νοημάτων, καὶ θέλω νὰ μὴ τὸ διέλθω ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ σεῖς νὰ συμμετάσχετε εἰς τὸν πνευματικὸν αὐτὸν πλοῦτον. Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ πρόβλημα, ποῦ προκύπτει ἀπὸ ἐδῶ; Ἐνῶ ἐδῶ ἡ Ἁγία Γραφή λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀνεπαύθη ἀπὸ τὰ ἔργα του, ὁ Χριστὸς εἰς τὰ εὐαγγέλια λέγει, «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται ἕως τώρα, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι»⁸. Δὲν φαίνεται ἀπὸ τὴν προφορὰν τῶν λόγων αὐτῶν, ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀντίθεσις εἰς τὰ λεγόμενα; Ἄλλὰ μὴ γένοιτο νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο, διότι δὲν ὑπάρχει καμμία ἀντίθεσις εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῆ ἐδῶ ἡ Γραφή, ὅτι ὁ Θεὸς ἀνεπαύθη ἀπὸ τὰ ἔργα του, μᾶς διδάσκει ὅτι κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν ἐσταμάτησε νὰ δημιουργῆ καὶ νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ μηδέν εἰς τὴν ὑπαρξιν τὰ ὄντα καὶ ὁ Χριστὸς λέγων, ὅτι «Ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται ἕως τώρα, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι», μᾶς φανερώνει κατὰ τρόπον ἔμμεσον τὴν συνεχῆ του πρόνοιαν, καὶ ἐργασίαν ἐννοεῖ τὸ νὰ διατηρῆ εἰς τὴν ζωὴν τὰ δημιουργηθέντα, τὸ νὰ χαρίζῃ εἰς αὐτὰ τὴν διατήρησίν των καὶ νὰ κυβερνᾷ ὀλόκληρον τὸν χρόνον. Διότι ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτό, πῶς θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑπάρχῃ αὐτὸ ἐδῶ τὸ σύμπαν, ὅταν τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ δὲν ἐκυβερνοῦσε καὶ ἐδιοικοῦσε καὶ ὅλα ποῦ βλέπομεν καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος; Καὶ ἂν κάποιος θελήσῃ μὲ πολλὴν σύνεσιν νὰ ἐξετάσῃ ἰδιαιτέρως ὅλα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων κάνει καθημερινῶς διὰ νὰ μᾶς εὐεργετήσῃ, θὰ συναντήσῃ ἄπειρον φιλανθρωπίαν. Διότι ποία σκέψις ἢ ποῖος νοῦς θὰ ἤμπορέσῃ νὰ πλησιάσῃ τὴν ἀπέραντον ἀγαθότητα, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, καθόσον ἀνατέλλει τὸν ἥλιον εἰς πονηροὺς καὶ εἰς ἀγαθοὺς καὶ βρέχει εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους καὶ χορηγεῖ πλουσίως ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ; Ἴσως παρετίναμεν τὴν ὁμιλίαν περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε, χωρὶς ὅμως νὰ κάμωμεν αὐτὸ ἀπλῶς καὶ τυχαίως, ἀλλὰ διὰ νὰ πληροφορήσετε τοὺς ἀπόντας, πόσον ἐζημιώθησαν, ἐπειδὴ ἐστερήθησαν τὴν πνευματικὴν

ἑαυτοὺς τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπιεί-
 νηται αὐτοῖς τὰ τῆς ἀθυμίας, τὴν ἀδελφικὴν περὶ αὐτοὺς
 ἐπιδείξασθε εὐνοίαν, διαβιβάσαντες αὐτοῖς τὰ παρ' ἡμῶν
 εἰρημένα· τοῦτο γὰρ γνησίας ἀγάπης τεκμήριον. Εἰ γὰρ
 5 ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἐδεσμάτων οἱ τοῦτο ποιοῦντες, καὶ τὰ ἀπὸ
 τῆς τροπέζης τοῖς αὐτῶν γνωρίμοις διαφυλάττοντες, μέγι-
 στον ἀγάπης τεκμήριον ἐκφέρουσι, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν
 πνευματικῶν τοῦτο γινόμενον πολλὴν ἡμῖν παρέξει τὸν ἔπαι-
 νον· πάλιν γὰρ εἰς ἡμᾶς τὰ τῆς ὠφελείας περισιήσεται. Ὁ
 10 γὰρ τὸν πλησίον διδάσκειν σπουδάζων, οὐ τοσοῦτον ἐκεῖνον
 εὐεργετεῖ, ὅσον ἑαυτῷ μείζονα προξενεῖ τὸν μισθόν, καὶ δι-
 πλοῦν καρποῦται τὸ κέρδος, τῆς τε παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβῆς
 πλείονος ἀπολαύων, καὶ αὐτὸς δι' ὧν τὸν ἀδελφὸν διδάσκειν
 ἐπιχειρεῖ, εἰς ὑπόμνησιν ἐρχόμενος, καὶ ἀνανεῶν παρ' ἑαυτῷ
 15 τὴν μνήμην τῶν εἰρημένων.

8. Τὸ κέρδος τοίνυν ἐννοοῦντες τὸ ὑμέτερον, μὴ φθονή-
 σητε τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ὑμειέροις, ἀλλὰ νῦν μὲν τὰ παρ'
 ἡμῶν λεγόμενα παρ' ὑμῶν μανθανέτωσαν. Ἴνα δὲ μὴ ἐν
 χάριτος μέρει παρ' ὑμῶν μέλλωσι ταῦτα διδάσκεσθαι, ἔλκετε
 20 αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς, πείθοντες ὡς οὐδέποτε κώλυμα γίνεται
 πρὸς τὴν διδασκαλίαν τὴν πνευματικὴν ἢ τῆς τροφῆς τῆς
 σωματικῆς μειάληψις· ἀλλὰ δεῖ πάντα καιρὸν ἐπιτήδειον
 ἠγεῖσθαι πρὸς τὴν τῶν πνευματικῶν λόγων διάλεξιν. Ἄν
 ταῦτα μετὰ ἀκριθείας ἴδωμεν, δυνησόμεθα καὶ ἐπὶ οἰκίας
 25 διατριβόντες, καὶ μετὰ τὴν ἐσιάσιν, καὶ πρὸ τῆς ἐσιάσεως
 μετὰ χειρὸς λαβόντες τὰ θεῖα βιβλία τὴν ἐξ αὐτῶν καρποῦ-
 σθαι ὠφέλειαν, καὶ τὴν πνευματικὴν τροφήν τῇ ψυχῇ παρέ-
 χειν. Ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα δεῖται τῆς αἰσθητῆς τροφῆς, οὕτω
 καὶ ἡ ψυχὴ χρῆζει καθημερινῆς ὑπομνήσεως, καὶ τροφῆς
 30 πνευματικῆς, ἵνα νευρουμένη ἀντέχειν δύνηται πρὸς τὰς
 ἐπανασιάσεις τῆς σαρκός, καὶ πρὸς τὸν διηνεκῆ πολέμιον
 τὸν ἐπικείμενον ἡμῖν, καὶ αἰχμάλωτον ἡμῶν ἀπεργαζόμενον
 τὴν ψυχὴν, εἰάν κ' ἂν πρὸς βραχὺ ραθυμῆσαι βουληθῶμεν.

διδασκαλίαν ἐξ αἰτίας τῆς ὑλικῆς τροφῆς. Διὰ νὰ μὴ αὐξάνεται ὁμῶς ἡ λύπη των, νὰ ἐπιδείξετε πρὸς αὐτοὺς τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, μεταφέροντες εἰς αὐτοὺς τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς, διότι αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις γνησίας ἀγάπης. Διότι ἐάν εἰς τὰ ὑλικά φαγητὰ ἐκεῖνοι, ποὺ κάνουν αὐτὸ καὶ φυλάσσουν τὰ παρατιθέμενα εἰς τὸ τραπέζι διὰ τοὺς γνωστούς των, ἐπιδεικνύουν μεγίστη ἀπόδειξιν ἀγάπης, κατὰ πολὺ περισσότερον, ὅταν αὐτὸ γίνεται εἰς τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, θὰ μᾶς παρέχη μέγαν ἔπαινον, διότι πάλιν ἡ ὠφέλεια θὰ περιέλθῃ εἰς ἡμᾶς. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πασχίζει νὰ διδάσκῃ τὸν πλησίον, δὲν εὐεργετεῖ τόσον πολὺ ἐκεῖνον, ὅσον προκαλεῖ μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ἀποκομίζει διπλὸν κέρδος, ἀφοῦ ἀπολαμβάνῃ καὶ μεγαλυτέραν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἀφοῦ ὁ ἴδιος, μὲ ἐκεῖνα ποὺ προσπαθεῖ νὰ διδάσκῃ τὸν ἀδελφόν του, ἐνθυμῆται καὶ ἀνανεώνει εἰς τὴν μνήμην, μόνος του ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔχουν λεχθῆ.

8. Κατανοοῦντες λοιπὸν τὸ ἰδικόν σας κέρδος, μὴ φθονήσετε τοὺς ἀδελφούς σας, ἀλλὰ τώρα μὲν ἄς γνωρίσουν ἀπὸ σᾶς τὰ λεγόμενά μας. Διὰ νὰ μὴ ὀφείλετε ὁμῶς νὰ τοὺς διδάσκετε αὐτὰ μακρὰν τοῦ τόπου τῆς χάριτος⁹, νὰ τοὺς προσελκύετε πρὸς ἡμᾶς, πείθοντες αὐτούς, ὅτι ἡ ὑλικὴ τροφή ποτέ δὲν γίνεται ἐμπόδιον διὰ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ θεωροῦν κάθε περίστασιν κατάλληλον διὰ τὴν πνευματικὴν ὁμιλίαν. "Ἄν προσέξωμεν μὲ ἀκρίβειαν αὐτά, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ὅταν ἀκόμη παραμένωμεν εἰς τὸ σπίτι, καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ λάβωμεν εἰς τὰ χέρια τὴν Ἁγίαν Γραφήν, νὰ ὠφεληθοῦμεν ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ παρέχωμεν τὴν πνευματικὴν τροφήν εἰς τὴν ψυχὴν μας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα χρειάζεται τὴν ὑλικὴν τροφήν, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην τὴν καθημερινὴν ὑπενθύμισιν καὶ τὴν πνευματικὴν τροφήν, διὰ νὰ ἠμπορῇ ἐνισχυομένη νὰ ἀντέχῃ εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῆς σάρκας καὶ εἰς τὸν ἐχθρόν, ὁ ὁποῖος συνεχῶς μᾶς ἐπιτίθεται καὶ προσπαθεῖ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὴν ψυχὴν μας, ἐὰν θελήσωμεν ἔστω καὶ πρὸς

Διὸ καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ μακάριον ἐκεῖνον ἐκάλεσε τὸν ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου μελειῶντα ἡμέρας καὶ νυκτός· καὶ ὁ μακάριος δὲ Μωϋσῆς, παιδεύων πρὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος, ἐδίδασκεν αὐτοὺς λέγων, «Φαγὼν καὶ πιὼν, καὶ ἐμπλησθεῖς,

5 μνήσθητι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου». Ὁρᾷς πῶς καὶ τότε μάλιστα προσήκει, μετὰ τὴν τῆς τροφῆς ἀπόλαυσιν, τὴν πνευματικὴν ἐσιτίασιν ἑαυτοῖς παραιθεῖναι, ἵνα μὴδὲ μετὰ τὴν πλησμονὴν τῆς σωματικῆς τροφῆς ραθυμήσαντα ἢ ψυχὴ εἰς ὄλεθρόν τινα ἐκπέσῃ, καὶ χώραν δῶ ταῖς τοῦ διαβόλου μηχαναῖς,

10 πάντα καιρὸν ἐπιτηροῦντος καὶ βουλομένου καιροῖαν ἡμῖν δοῦναι τὴν πληγὴν; Καὶ πάλιν δὲ ἐτέρωθι ἔλεγεν ὁ αὐτὸς οὗτος προφήτης, «Κοιταζόμενοι καὶ διανισιτάμενοι μνημονεύετε Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν». Εἶδες πῶς οὐδέποτε ἡμᾶς προσήκει τὴν μνήμην ταύτην ἐκβαλεῖν τῆς ψυχῆς ἀλλ' ἐγκεκολαμμένην ἔχειν τῷ συνειδῶτι, καὶ διηνεκῶς ἐναγωνίους εἶναι, καὶ

15 μὴδέποτε ἀνακωχὴν ἑαυτοῖς παρέχειν, ἀλλὰ τὴν μανίαν εἰδότας τοῦ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἔχθραν ἀραμένου, νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι, καὶ ἀποτειχίζειν αὐτῷ τὰς ἐφόδους, καὶ μὴδέποτε ἀμελεῖν τροφῆς πνευματικῆς; τοῦτο γὰρ ἡμῶν ἡ σω-

20 τηρία, τοῦτο ὁ πλοῦτος ὁ πνευματικός, τοῦτο ἡ ἀσφάλεια. Ἐὰν οὕτως ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν τειχίζωμεν, καὶ δι' ἀναγνώσεως, καὶ δι' ἀκροάσεως, καὶ διαλέξεως πνευματικῆς, δυνησόμεθα καὶ αὐτοὶ ἀχείρωτοι γενέσθαι, καὶ τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἄκυρα ποιῆσαι τὰ μηχανήματα, καὶ τῆς

25 τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

10. Ψαλμ. 1, 2.

11. Δευτ. 8, 10.

12. Δευτ. 6, 7.

στιγμὴν νὰ ἀδιαφορήσωμεν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ ὠνόμασε μακάριον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος μελετᾷ τὸν νόμον τοῦ Κυρίου ἡμέραν καὶ νύκτα¹⁰. Ἐπίσης δὲ ὁ μακάριος Μωυσαῆς, διδάσκων τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, ἔλεγε· «Καὶ ὅταν τρώγῃς καὶ πίνῃς μέχρι χορτασμοῦ, νὰ ἐνθυμησῶναι Κύριον τὸν Θεόν σου»¹¹. Βλέπεις πῶς πρέπει μάλιστα καὶ τότε, μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς τροφῆς, νὰ προσφέρωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας τὴν πνευματικὴν τροφήν, ὥστε, ἀφοῦ περιέλθῃ εἰς κατάστασιν νωθρότητος ὕστερα ἀπὸ τὸν χορτασμόν τῆς ὑλικῆς τροφῆς, νὰ μὴ πέσῃ ἡ ψυχὴ εἰς κάποιον ὄλεθρον καὶ δώσῃ τόπον εἰς τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος παραμονεύει εἰς κάθε εὐκαιρίαν καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς δώσῃ τὸ ἀποφασιστικὸν κτύπημα; Καὶ πάλιν δὲ εἰς ἄλλο σημεῖον ὁ ἴδιος προφήτης ἔλεγεν, «Ὅταν πλαγιάζετε διὰ ὕπνον καὶ ὅταν ἐγείρεσθε νὰ ἀναφέρετε τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σας»¹². Εἶδες πῶς δὲν πρέπει ποτέ νὰ ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας αὐτὴν τὴν ὑπενθύμισιν, ἀλλὰ νὰ τὴν ἔχωμεν βαθιὰ χαραγμένην εἰς τὴν συνείδησίν μας, καὶ νὰ εἴμεθα διαρκῶς ἔτοιμοι δι' ἀγῶνα, καὶ ποτέ νὰ μὴ συνάπτωμεν ἀνακωχὴν μετὰ τὸν ἑαυτὸν μας, ἀλλὰ, ἀφοῦ γνωρίζωμεν τὴν μανίαν ἐκεῖνου, ποῦ ἤρχισε τὴν ἔχθραν ἐναντίον μας, νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι, καὶ νὰ ἐμποδίζωμεν τὰς ἐπιθέσεις του καὶ ποτέ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν πνευματικὴν τροφήν; Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ σωτηρία μας, αὐτὸ ἡ πνευματικὴ μας παρουσία, αὐτὸ εἶναι ἡ ἀσφάλειά μας. Ἐάν ἔτσι περιφρονοῦμεν καθημερινὰ τὸν ἑαυτὸν μας, δηλαδὴ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν ἀκρόασιν καὶ τὴν πνευματικὴν ὁμιλίαν, θὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ γίνωμεν ἀκατάβλητοι, καὶ νὰ καταστήσωμεν ἀνίσχυρα τὰ τεχνάσματα τοῦ πονηροῦ διαβόλου, καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μετὰ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ αὐγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄

“Οτι δεῖ πολὺν τῆς ἀρετῆς ποιῆσθαι λόγον, καὶ μι-
μεῖσθαι τοὺς ἀγίους, οἱ τῆς αὐτῆς φύσεως ἡμῖν ὄντες
5 ταύτην μετὰ ἀκριθείας κατώρθωσαν, καὶ ὅτι ραθυμοῦ-
σιν ἡμῖν οὐδεμία ἔσται ἀπολογία.

1. Οἶδα διὰ κατέπεινα ὑμῶν τὸν λογισμὸν ἐν ταῖς παρελ-
θούσαις ἡμέραις τοῖς θαυτέροις νοήμασι· διὰ τοῦτο βού-
λομαι σήμερον ἀφελεσιέραν ὑμῖν παραθεῖναι διδασκαλίαν.
10 Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς νησιείας κατεσκληκὸς δεῖται
μικρᾶς ἀνέσεως, ἴν’ οὕτω πάλιν ἀκμαζούσῃ τῇ προθυμίᾳ
πρὸς τοὺς τῆς νησιείας ἀγῶνας ἐπαποδύσῃται· οὕτω καὶ ἡ
ψυχὴ χρῆζει διαναπαύεσθαι καὶ ἀνίεσθαι. Οὔτε γὰρ ἀεὶ
κατατείνειν χρὴ, οὔτε δὲ ἀνιέναι, ἀλλὰ ποιῆ μὲν τοῦτο, ποιῆ
15 δὲ ἐκεῖνο ποιεῖν, καὶ οὕτως ἡνιοχεῖν καὶ τῆς ψυχῆς τὴν
κατάστασιν, καὶ τῆς σαρκὸς τὰ σκιρτήματα. Ὡσπερ γὰρ τὸ
ἀεὶ κατατείνειν τοῖς πόνοις ἀποκναίειν ποιεῖ καὶ ἀναπίπτειν·
οὕτω τὸ διηνεκῶς ἀνιέναι εἰς ραθυμίαν ἄγει. Τοῦτο καὶ ἐπὶ
τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος συμβαῖνον ἴδοι τις ἄν. Διὰ
20 τοῦτο πανταχοῦ ἡ συμμετρία καλόν. Καὶ τοῦτο αὐτὸ διδάσκει
ἡμᾶς ὁ τῶν ὅλων Θεός, καὶ δι’ αὐτῶν τῶν δημιουργημάτων,
ἃ πρὸς τὴν ἡμετέραν οὐσίαν παρήγαγε. Καὶ ἵνα μάθητε,
ἐπὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, τοῦ φωτός λέγω καὶ τοῦ σκό-
τους, τὸν λόγον γυμνάσωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν μὲν ἡμέραν
25 ἀφώρισεν ἐπ’ ἐργασίᾳ τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει, τὸ δὲ τῆς

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄

“Οτι πρέπει νὰ ὀμιλοῦμεν συχνὰ διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ὅτι πρέπει νὰ μιμούμεθα τοὺς ἀγίους, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ εἶχαν τὴν ἰδίαν μὲ ἡμᾶς φύσιν, κατώρθωσαν μὲ ἀκρίβειαν αὐτὴν, καὶ ὅτι, ἐὰν εἴμεθα ἀδιάφοροι, δὲν θὰ ὑπάρξῃ καμμία δικαιολογία εἰς ἡμᾶς.

1. Γνωρίζω ὅτι, κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας, ἐβασάνισα τὴν σκέψιν σας μὲ τὰ βαθύτερα νοήματα. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ σήμερα νὰ σᾶς παρουσιάσω ἀπλουστέραν διδασκαλίαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα, ὅταν ἀπὸ τὴν νηστείαν ἔχῃ ἀδυνατίσει, χρειάζεται μικρὰν ἀνάπαυσιν, διὰ νὰ ἀποδυθῇ ἔτσι μὲ ἔντονον προθυμίαν πάλιν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς νηστείας, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην νὰ ἀναπαύεται καὶ νὰ χαλαρώνῃ. Οὔτε βέβαια πρέπει πάντοτε νὰ εὐρίσκεται εἰς ἔντασιν, οὔτε ὅμως εἰς χαλάρωσιν, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν τὰ κάμῃ τὸ πρῶτον, ἄλλοτε δὲ τὸ δεύτερον, καὶ ἔτσι νὰ διευθύνῃ καὶ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν καὶ τὰς σαρκικὰς ὀρμὰς. Διότι ὅπως ἡ συνεχὴς ἔντασις εἰς τοὺς κόπους φέρει τὴν ἐξάντλησιν καὶ τὴν κατάπτωσιν, ἔτσι καὶ ἡ διαρκὴς χαλάρωσις ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀδιαφορίαν. Αὐτὸ θὰ ἤμπορέαη νὰ τὸ ἰδῆ κανεὶς νὰ συμβαίῃ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εἰς τὸ σῶμα. Δι’ αὐτὸ παντοῦ τὸ μέτρον εἶναι καλόν. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς μᾶς διδάσκει ὁ Θεὸς τῶν ὄλων καὶ μὲ αὐτὰ τὰ δημιουργήματά του, τὰ ὅποια ἐδημιούργησε σύμφωνα πρὸς τὴν ἰδικὴν μας ὑπόστασιν. Καὶ διὰ νὰ μάθετε, ἅς ἐφαρμόσωμεν τὸν λόγον εἰς τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, εἰς τὸ φῶς ἐννοῶ καὶ τὸ σκοτάδι. Ἀφοῦ λοιπὸν ὥρισε τὴν μὲν ἡμέραν δι’ ἐργασίαν εἰς τὸ ἀνθρώ-

νυκτὸς σκοτίος εἰς ἄνεοιν καὶ ἀνακωχὴν τῶν πόνων, μέτρα
 καὶ ὄρους ἐκατέροις ἔπηξεν, ὥστε καὶ ἅπαντας ἡμᾶς τῆς
 ἐκεῖθεν εὐεργεσίας ἀπολαύειν. Ὅτι γὰρ τὸ φῶς τῆς ἡμε-
 ρινῆς ἐργασίας ἐστὶ καιρὸς, ἄκουε τοῦ Δαυὶδ λέγοντος, «Ἐξε-
 5 λεύσεται ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐργασίαν
 αὐτοῦ, ἕως ἑσπέρας». Καὶ καλῶς εἶπεν, «Ἐως ἑσπέρας»
 καταλαβούσης γὰρ τῆς ἑσπέρας, τὸ φῶς ὑποχωρεῖ, καὶ ἐπελ-
 θὼν τὸ σκοτίος κατακοιμίζει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ τὸ
 σῶμα πεπονηκὸς διαναπαύει, καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀπάσας ἀνίη-
 10 σι, καὶ καθάπερ τροφὸς ἀρίστη τὰ αἰσθητήρια ἅπαντα τῇ
 παρ' ἑαυτῆς ἐπιμελείᾳ τῶν πόνων καὶ τῶν καμάτων ἀνιείσα.
 Ἐπειδὴν δὲ πληρωθῆ τῆς νυκτὸς τὸ μέτρον, ἐπιστάσης τῆς
 τοῦ φωτὸς παρουσίας καὶ διεγερσίας, παρασκευάζει ἀκμαζού-
 σαις ταῖς αἰσθήσεσι προσβαλεῖν ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσι, καὶ
 15 τῶν σπηλαίων ἔργων ἄπιστοι νεαρᾶ καὶ ζεούση τῇ προθυ-
 μίᾳ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν τροπῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐστὶν ἰδεῖν
 γεγενημένον. Τὸν γὰρ χειμῶνα διαδέχεται ἔαρ, καὶ οὕτως
 ἐπισιάντιος τοῦ θέρους καταλαμβάνει τὸ μειόπωρον, ἵνα τῇ
 ἐναλλαγῇ τῆς τῶν ἀέρων κράσεως διαναπαύηται ἡμῶν τὰ
 20 σώματα, καὶ μήτε ἐπὶ πλέον τῷ κρυμῷ πηγνύμενα διαφθεί-
 ρηται, μήτε ὑπὸ τῆς τοῦ θέρους σφοδρότητος ἐπὶ πολὺ θερ-
 μαινόμενα διαλύηται· διὰ τοῦτο ἐγγυμνάζεσθαι παρασκευάζει
 πρὸ μὲν τοῦ χειμῶνος τῷ μειοπώρῳ, πρὸ δὲ τοῦ θέρους τῷ
 ἔαρι. Καὶ εἴ τις εὐγνωμόνως ἅπαντὰ σκοπεῖν βούλοιο, εὐ-
 25 ρήσει ἐν ἅπασιν τοῖς δημιουργηθεῖσι τάξιν τινὰ καὶ λόγον,
 καὶ οὐδὲν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ γεγενημένον. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν
 σπερμάτων τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδομένων ἂν τις κατίδοι.
 Οὔτε γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἅπαντα ἐκδίδωσιν ἡ γῆ,
 οὔτε ὁ αὐτὸς καιρὸς ἐπιτήδειος πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν
 30 ἐξ αὐτῆς θλασιανόντων· ἀλλ' οἶδε τὸν ἀρμόζοντα καιρὸν ὁ γη-

πινον γένος, τὸ δὲ σκοτάδι τῆς νύκτας δι' ἀνάπαυσιν καὶ προσωρινὴν διακοπὴν τῶν κόπων, καθώρισε καὶ εἰς τὰ δύο διάρκειαν καὶ ὄρια, ὥστε καὶ ἡμεῖς ὅλοι νὰ ἀπολαμβάνωμεν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν εὐεργεσίαν. "Ὅτι λοιπὸν τὸ φῶς εἶναι κατάλληλος χρόνος διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἡμέρας, ἄκουσε τὸν Δαυῖδ, ὁ ὁποῖος λέγει, «Θὰ ἐξέρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ἔργον του καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν του μέχρι τὸ βράδυ»¹. Καὶ εἶπε καλῶς, «Μέχρι τὸ βράδυ» διότι ὅταν ἔλθῃ τὸ βράδυ, τὸ φῶς ὑποχωρεῖ, καὶ τὸ σκοτάδι, ποῦ ἔπεσε, ἀποκοιμίζει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τὸ κατακουρασμένον σῶμα ἀναπαύει, καὶ ὅλας τὰς αἰσθήσεις χαλαρώνει, καὶ ὡσὰν ἀρίστη τροφὸς μὲ τὴν φροντίδα του ἀνακουφίζει ὅλα τὰ αἰσθητήρια ὄργανα ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὴν κούρασιν. "Ὅταν ὅμως συμπληρωθῇ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς νύκτας, καὶ ἀναφανῇ τὸ φῶς καὶ προχωρήσῃ ἡ ἡμέρα, κάνει τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀντικρύσῃ μὲ ἀνανεωμένας τὰς αἰσθήσεις του τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ νὰ ἀρχίζῃ τὰ καθημερινὰ του ἔργα μὲ νέαν καὶ σφοδρὰν προθυμίαν. Τὸ ἴδιον εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν νὰ συμβαίῃ καὶ εἰς τὰς ἐποχὰς τοῦ χρόνου. Διότι τὸν χειμῶνα διαδέχεται ἡ ἀνοιξίς, καὶ ἔτσι ὅταν παρέλθῃ τὸ καλοκαίρι ἔρχεται τὸ φθινόπωρον, ὥστε μὲ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς θερμοκρασίας τῶν ἀνέμων νὰ ἀναπαύωνται τὰ σώματά μας καὶ οὔτε νὰ καταστρέφωνται, ἐπειδὴ κρυώνουν ἀπὸ τὸ δριμύ ψῦχος, οὔτε νὰ διαλύωνται, ἐπειδὴ θερμαίνονται ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὴν ζέσπην τοῦ καλοκαιριοῦ. Δι' αὐτὸ μᾶς προετοιμάζει νὰ ἐξασκούμεθα πρὶν ἀπὸ τὸν χειμῶνα μὲ τὸ φθινόπωρον, καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ καλοκαίρι μὲ τὴν ἀνοιξίς. Καὶ ἐὰν κανεὶς θὰ ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ ὅλα μὲ σύνεσιν, θὰ συναντήσῃ εἰς ὅλα τὰ δημιουργηθέντα κάποιαν τάξιν καὶ αἰτίαν, καὶ τίποτε νὰ μὴ ἔχη γίνῃ ἄσκοπα καὶ τυχαία. Τοῦτο θὰ ἰδῇ κανεὶς καὶ εἰς τοὺς σπόρους, ποῦ φυτρώνουν ἀπὸ τὴν γῆν. Διότι οὔτε ἡ γῆ βλαστάνει τὰ πάντα κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ καιρὸς εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν καλλιέργειαν ἐκείνων, ποῦ βλαστάνουν ἀπὸ αὐτήν. Γνωρίζει ὅμως τὸν κατάλληλον καιρὸν ὁ γεωργός, ὁ ὁποῖος ἔχει

πόνος, παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δοθείσης σοφίας τοῦτο μεμαθη-
 κώς, καὶ ἐπίσταιται πότι μὲν δεῖ τὰ σπέρματα καταβαλεῖν,
 πότι δὲ τῶν δένδρων τὰ φυτὰ τῆς ἀμπέλου τοῖς κόλποις τῆς
 γῆς παρακαταθέσθαι, καὶ πότι μὲν θήγειν τὴν δρεπάνην
 5 πρὸς τὸν ἀμητόν, πότι δὲ τὸν καρπὸν τῆς ἀμπέλου δρέπεσθαι,
 καὶ τοὺς θόβρους ἐκτέμνειν, καὶ κατὰ ποῖον καιρὸν ἐκλέ-
 γειν τῆς ἐλαίας τὸν καρπὸν. Καὶ εὐρήσεις, εἰ βούλοιο κατὰ
 μέρος διερευνᾶσθαι ταῦτα ἅπαντα, πολλὴν σοφίαν καὶ παρὰ
 τοῖς τὴν γῆν ἐργαζομένοις ἐναποκειμένην. Καὶ οὐκ ἐπὶ τῆς
 10 γῆς τοῦτό ἐστιν ἰδεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης.
 Καὶ γὰρ ἐνιαῦθα πάλιν ἐτέραν θαυμασιὴν σοφίαν ἐστὶν ἰδεῖν.
 Οἶδε γὰρ ὁ κυβερνήτης, πότι δεῖ καθελκύσαι τὸ πλοῖον, καὶ
 ἐκ τοῦ λιμένος ἐκβαλεῖν, καὶ τὰ πελάγη περαιώσασθαι. Καὶ
 πολλὴν μάλιστα παρὰ τούτοις ἐστὶν ἰδεῖν τὴν σύνεσιν ἣν ἡ
 15 τοῦ Θεοῦ σοφία ἐναπέθειο τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Οὐδὲ γὰρ
 οὕτως οἱ τὰς λεωφόρους διατρέχοντες ἴσασι μετὰ ἀκριθείας
 τὰς ἀτραπούς, ὡς οὔτιοι οἱ ἐν τοῖς ὕδασι μετὰ ἀσφαλείας τὴν
 πορείαν ποιοῦνται. Διὸ καὶ ἡ Γραφή ἐκπλητιομένη τὴν ὑ-
 περβάλλουσαν τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἔλεγεν, «Ὁ δοὺς ἐν θαλάσῃ
 20 ὁδόν, καὶ ἐν ὕδατι ἰσχυρῶ τρίβον». Ποῖος ἀνθρώπινος λογι-
 σμὸς δύναται ταῦτα καιδεῖν; Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον εὐροι-
 τες καὶ ἂν καὶ ἐν τῇ μεταλήψει τῆς τροφῆς τῆς ἀνθρωπίνης
 ταῦτα διαιτιαγμένα. Καὶ γὰρ καθ' ἕκαστον καιρὸν, καὶ καθ'
 ἕκαστην τροπὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ, διαφόρους ἡμῖν τροφὰς ὁ Δε-
 25 σπότης κεχάρισται· καὶ καθάπερ ἀρίστη τροφός, οὕτως ἡ γῆ
 τὰ παρ' ἐαυτῆς ἡμῖν δωροφορεῖ, τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργοῦ
 ὑπηρετιομένη.

2. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον τοῦτον ἐκτείνω τὸν λόγον, ἔξε-
 σιν ὑμῖν συνειοῖς οὔσι τὰ λοιπὰ ἅπαντα ἀναλέγεσθαι. «Δίδου
 30 γάρ», φησί, «σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται». Οὐδὲ
 γὰρ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας τροφῆς τοῦτο μόνον ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλὰ
 καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀλόγων. Καὶ δυνήσεσθε, εἰ βουληθεῖητε,

2. Σοφ. Σολ. 14, 3.

3. Παροιμ. 9, 9.

μάθει αὐτὸ ἀπὸ τὴν δοθεῖσαν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ γνωρίζει καλά πότε μὲν πρέπει νὰ σπείρη τοὺς σπόρους, πότε δὲ νὰ βάλῃ μέσα στὸ χῶμα τὰ μοσχεύματα τῶν δένδρων καὶ τῶν κλημάτων, καὶ πότε νὰ ἀκονίσῃ τὸ δρεπάνι διὰ τὸν θερισμόν, πότε νὰ τρυγήσῃ τὸν καρπὸν τοῦ ἀμπελιοῦ, πότε νὰ στίψῃ τὰ σταφύλια καὶ κατὰ ποῖον καιρὸν νὰ συλλέγῃ τὸν καρπὸν τῆς ἐλιᾶς. Καὶ θὰ εὐρῆς, ἐὰν ἤθελες νὰ ἐξετάσῃς ἰδιαιτέρως ὅλα αὐτά, ὅτι ὑπάρχει πολλὴ σοφία καὶ εἰς αὐτούς, ποὺ ἐργάζονται τὴν γῆν. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν γῆν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν αὐτό, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Διότι καὶ ἐδῶ πάλιν ἠμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν ἄλλην θαυμαστὴν σοφίαν. Διότι γνωρίζει ὁ κυβερνήτης, πότε πρέπει νὰ κεθλκύσῃ τὸ πλοῖον καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ νὰ διαπλεύσῃ τὰ πελάγη. Καὶ μάλιστα ἠμπορεῖ νὰ ἰδοῦμεν εἰς αὐτούς μεγάλην σύνεσιν, τὴν ὁποίαν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἔβαλε μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διότι οὔτε ἐκεῖνοι, ποὺ διατρέχουν τὰς λεωφόρους, γνωρίζουν μὲ τόσον μεγάλην ἀκρίβειαν τὰ μονοπάτια, ὅσον αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι διαπλέουν μὲ ἀσφάλειαν τὰ ὕδατα. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραφὴ ἐκπλησσομένη ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἔλεγε· «Σὺ εἶσαι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἤνοιξες εἰς τὴν θάλασσαν ὁδὸν καὶ εἰς τὰ ἰσχυρὰ κύματα ἀσφαλῆ πορείαν»². Ποία ἀνθρωπίνη σκέψις ἠμπορεῖ νὰ κατανοήσῃ αὐτά; Κατὰ τὴν ἰδίαν λογικὴν θὰ εὐρῆ κανεὶς νὰ ἔχουν καθορισθῇ αὐτά καὶ εἰς τὴν λῆψιν τῆς ἀνθρωπίνης τροφῆς. Διότι εἰς κάθε περίστασιν καὶ εἰς κάθε ἐποχὴν τοῦ χρόνου, μᾶς χαρίζει ὁ Θεὸς διαφορετικὰς τροφάς, καὶ ὡσὰν ἀρίστη τροφός, ἔτσι ἡ γῆ μᾶς προσφέρει τὰ ἰδικά της δῶρα, ὑπακούουσα εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ δημιουργοῦ.

2. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ παρατείνω ἀκόμη περισσότερο τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν, ἠμπορεῖτε σεῖς, ποὺ εἴσθε συνετοί, νὰ ὑπολογίζετε ὅλα τὰ ὑπόλοιπα. Διότι λέγει ἡ Γραφή, «Δίδε εἰς σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃ σοφώτερος»³. Διότι ἠμποροῦμεν νὰ ἰδοῦμεν αὐτὸ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἰδικὴν μας τροφήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τροφήν τῶν ζώων. Καὶ θὰ ἠμπορέ-

καὶ ἐκ πολλῶν ἐτιέρων διερευνώμενοι καταμαθεῖν τοῦ ἀρ-
 οιοιέχνου Θεοῦ τὴν ἄφαιτον σοφίαν καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν
 ἀγαθότητα, καὶ ὡς ἕκαστον τῶν γεγενημένων λόγῳ τινὶ
 παρήχθη. Κατὰ τὸ αὐτὸ τοῖνον καὶ ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἁγίας
 5 τεσσαρακοσιῆς εὐρήσομεν νῦν ἡμῖν διατυπωμένον. Καθάπερ
 γὰρ ἐν ταῖς λεωφόροις εἰσὶ σταθμοὶ καὶ καταγώγια, ὥστε
 τοὺς ὁδίτας κεκμηκίας διαναπαύεσθαι, καὶ τῶν πόνων λή-
 γοντας, οὕτω πάλιν ἄπιεσθαι τῆς ὁδοιπορίας, καὶ ἐν τῇ θα-
 λάσῃ δὲ ἀκταὶ καὶ αἰγιαλοὶ καὶ λιμένες εἰσὶν, ὥστε κακεῖ
 10 τοὺς ναυιλλομένους μετὰ τὸ πολλὰ κύματα διαδραμεῖν, καὶ
 πρὸς τὰς τῶν ἀνέμων ἐμβολὰς ἀντιστῆναι, μικρὸν ἀναθέν-
 τας, οὕτω πάλιν τῆς ναυιλίας ἄπιεσθαι τὸν αὐτὸν δὴ τρό-
 πον καὶ νῦν, ἐπὶ τῆς ἁγίας τεσσαρακοσιῆς, τοῖς τὸν δρόμον
 τῆς νησιείας καταδεξαμένοις καθάπερ σταθμούς, καὶ κατα-
 15 γώγια, καὶ ἀκτάς, καὶ αἰγιαλοὺς, καὶ λιμένας, τὰς δύο ταύ-
 τας ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος βραγύ τι διαναπαύεσθαι κεχάρι-
 σται ὁ Δεσπότης, ἵνα καὶ τὸ σῶμα μικρὸν ἀνέντιες ἀπὸ τῶν
 πόνων τῆς νησιείας καὶ τὴν ψυχὴν παραμυθησάμενοι, πάλιν
 παρελθουσῶν τῶν δύο τούτων ἡμερῶν, τῆς αὐτῆς ὁδοῦ
 20 μετὰ προθυμίας ἄπιωνται οἱ τὴν καλὴν ταύτην καὶ ἐπωφελεῖν
 ὁδοιπορίαν ποιούμενοι. Φέρε οὖν καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ τῆς
 ἀνέσεώς ἐστιν ἡμέρα σήμερον, παρακαλέσωμεν ὑμῶν τὴν
 ἀγάπην τὰ ἀπὸ τῆς νησιείας συλλεγέντα κέρδη μετὰ ἀ-
 σφαλείας φυλάττειν, ἵνα μικρὸν διαναπαυσάμενοι, πάλιν προο-
 25 θήκην ἐργάσησθε τοῖς προλαβοῦσι, καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν
 μεγάλην τὴν ἐμπορίαν ἑαυτοῖς κατασκευάσαντες, οὕτως εἰς
 τὴν κυρίαν ἡμέραν ἀπαντήσητε, καὶ πεπληρωμένην ὑμῶν τὴν
 ὀλκάδα τὴν πνευματικὴν εἰς τὸν λιμένα τῆς ἁγίας ἑορτῆς
 εἰσαγάγητε. Ὡσπερ γὰρ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου γεγενημένα
 30 ἅπαντα, καθάπερ ὁ λόγος ἀπέδειξε, καὶ ἡ τῶν πραγμάτων
 διδάσκει μαρτυρία, λόγῳ τινὶ δεδημιούργηται, χρεῖαν ἀναγ-
 καίαν ἀποπληροῦντα· οὕτω καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γινόμενα προσή-

4. Ἀναφέρεται εἰς τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν ποῦ ἐγίνετο κατάλυσις ἐλαίου.

σετε, ἐὰν θελήσετε, ἐξετάζοντες νὰ μάθετε καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα τὴν ἀνέκφραστον σοφίαν καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ, καὶ πῶς διὰ κάποιον λόγον ἔγινε τὸ κάθε δημιούργημα. Καὶ τὸ ἴδιον λοιπὸν θὰ εὐροῦμεν νὰ ἔχη ρυθμισθῆ τῶρα καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰς λεωφόρους ὑπάρχουν σταθμοὶ καὶ καταλύματα, διὰ νὰ ἀναπαύωνται οἱ κουρασμένοι ὁδοιπόροι, καὶ ὅταν ἀναπαυθοῦν ἀπὸ τὴν κούρασιν, ἔτσι πάλιν ἀρχίζουν τὴν ὁδοιπορίαν· καὶ εἰς τὴν θάλασσαν πάλιν ὑπάρχουν ἀκταὶ καὶ παραλῖαι καὶ λιμάνια, ὥστε ἀφοῦ σταθμεύσουν δι' ὀλίγον ἐκεῖ οἱ ναυτικοί, ὅταν διασχίσουν τὰ μεγάλα κύματα καὶ ἀντισταθοῦν εἰς τοὺς ὀρμητικoὺς ἀνέμους, νὰ συνεχίζουν πάλιν τὸ ταξίδι των· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ τῶρα, δηλαδὴ εἰς τὸν καιρὸν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, εἰς ἐκείνους ποῦ ἀπεδέχθησαν τὸν δρόμον τῆς νηστείας, ὡσὰν σταθμοὺς καὶ καταλύματα καὶ ἀκτὰς καὶ παραλίας καὶ λιμάνια, τὰς δύο αὐτὰς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος⁴ ἔχει χαρίσει ὁ Κύριος διὰ νὰ ἀναπαύωνται ἐπ' ὀλίγον, ὥστε, ἀφοῦ χαλαρώσουν ὀλίγον τὸ σῶμα των ἀπὸ τὴν νηστείαν καὶ παραινέσουν τὴν ψυχὴν των, νὰ συνεχίζουν πάλιν, ὅταν παρέλθουν αἱ δύο ἡμέραι αὐταί, τὸν ἴδιον δρόμον μὲ προθυμίαν ἐκείνοι, οἱ ὅποιοι βαδίζουν τὴν καλὴν αὐτὴν καὶ ὠφέλιμον ὁδοιπορίαν. Ἐμπρὸς λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ἀφοῦ σήμερα εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς ἀναπαύσεως, ὡς παρακαλέσωμεν τὴν ἀγάπην σας, νὰ φυλάσσετε μὲ ἀσφάλειαν τὰ συναθροισθέντα ὀφέλη ἀπὸ τὴν νηστείαν, ὥστε, ἀφοῦ ἀναπαυθῆτε δι' ὀλίγον, νὰ ἐπαυξήσετε τὰ ὀφέλη αὐτὰ καί, ἀφοῦ σιγὰ σιγὰ ἀποκτήσετε μέγαν πλοῦτον πνευματικῶν ἀγαθῶν, νὰ εἰσέλθετε ἔτσι εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ὀδηγήσετε γεμᾶτον τὸ πνευματικόν σας πλοῖον εἰς τὸ λιμάνι τῆς ἀγίας ἐορτῆς. Διότι ὅπως ὅλα, ὅσα ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, καθὼς ἀπέδειξεν ἡ ὁμιλία καὶ διδάσκει ἡ πείρα τῶν πραγμάτων, ἐδημιουργήθησαν διὰ κάποιον σκοπὸν, ἰκανοποιοῦντα ἀπαραιτήτους ἀνάγκας, ἔτσι καὶ τὰ ἰδικὰ μας ἔργα δὲν πρέπει νὰ γίνωνται οὔτε ἀσκόπως,

κει μὴ ἀπλῶς, μηδὲ μάτην γίνεσθαι, ἀλλ' ἐπ' ὠφελεία καὶ
 κέρδει τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας. Εἰ γὰρ οἱ τὰ βιωτικὰ
 μειόντες πράγματα οὐκ ἂν ποιε ἀνάσχοινο ἐπιτηδεύματος
 ἄψασθαι, μὴ πρότερον τὸ ἐκεῖθεν κέρδος περιοκοπήσαντες·
5 πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς δίκαιον τοῦτο ποιεῖν, καὶ μὴ ἀπλῶς τὰς
 ἑβδομάδας τῶν νησιειῶν παραιτρέχειν, ἀλλὰ διερευνᾶσθαι τὴν
 ἑαυτῶν συνείδησιν, καὶ τὸν λογιζομὸν βασανίζειν, καὶ σκο-
 πεῖν τί μὲν ἐν ταύτῃ τῇ ἑβδομάδι ἡμῖν κατώρθωται, τί δὲ ἐν
 τῇ ἑτέρᾳ, καὶ τίνα προσθήκην ἐδεξάμεθα εἰς τὴν ἐπιούσαν,
10 καὶ ποῖον τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν διωρθώσαμεν. Εἰ γὰρ μὴ
 μέλλοιμεν οὕτω τὰ καθ' ἑαυτοὺς οἰκονομεῖν, καὶ τοσαύτην
 ποιῆσθαι ἐπιμέλειαν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος
 ἔσται τῆς νησιείας, οὐδὲ τῆς αἰτίας, ἣν ὑπομένομεν, μάλι-
 στα εἰ φαινοίμεθα ἐλάτιους τῶν περὶ τὴν συλλογὴν τῶν χρη-
15 μάτων τοσαύτην σπουδὴν ποιουμένων· εὐρήσεις γὰρ ἕκαστον
 ἐκείνων πᾶσαν ἀγρυπνίαν ἐπιδεικνύμενον, ὥστε ἐφ' ἑκάστης
 ἡμέρας προστιθέναι τοῖς προτέροις, καὶ οὐδέποτε κόρον λαμ-
 βάνοντα, ἀλλ' ὅσῳ ἂν αὐξήται αὐτῶ τὰ τῆς περιουσίας, το-
 σοῦτω μᾶλλον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν σπουδὴν ἐκτεινο-
20 μένην. Εἰ τοίνυν ἔνθα καὶ τὰ τῆς σπουδῆς ἀνόνητα, καὶ τὰ
 τῆς περιουσίας πολλάκις πολλὴν ἐργάζεται τῇ τῆς ψυχῆς
 σωτηρίᾳ τὴν λύμην, τοσαύτην ἐπιδείκνυται τὴν ἀγρυπνίαν,
 πῶς τοῦτο μᾶλλον οὐχὶ ποιεῖν χρή, ἔνθα πολλὴ ἀπὸ τῆς σπου-
 δῆς ἢ ὠφέλεια, καὶ ἄφατος ὁ μισθός, καὶ τὸ κέρδος ἄπειρον;
25 Ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ μετὰ τούτων ἀπάντων πολὺ ἢ ἀδηλία·
 ἀθέβαιος γὰρ τῶν χρημάτων ἢ κιῆσις· οὐκ ἐπειδὴ μόνον,
 τῆς τελευτῆς ἐπιστάσης, ἐνταῦθα μένοντα, οὐδεμίαν ὄνησιν
 παρέχει τῶ ταῦτα συνάγοντι, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν χρημάτων
 ὧδε μενόντων τὰς ὑπὲρ τούτων εὐθύνας μετὰ πολλῆς τῆς
30 σφοδρότητος ἀπαιτεῖσθαι ἀναγκάζεται. Ἔστι καὶ ὅτι πολ-
 λάκις καὶ πρὸ τῆς τελευτῆς μετὰ τοὺς πολλοὺς πόνους, καὶ
 τοὺς ἰδρωῶτας, καὶ τὰς ταλαιπωρίας, καθάπερ καταιγίδος
 τινὸς προσπεσούσης τῆς τῶν πραγμάτων περισιτάσεως, ἀθρόον

οὔτε ματαίως, ἀλλὰ πρὸς ὄφελος καὶ κέρδος τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας. Διότι ἐὰν οἱ μετερχόμενοι τὰς θιωτικὰς ἀσχολίας δὲν θὰ ἐδέχοντο ποτὲ νὰ ἀρχίσουν κάποιο ἔργον, χωρὶς νὰ ἐξετάσουν προηγουμένως τὸ κέρδος ποῦ θὰ προκύψῃ ἀπὸ αὐτὸ· πολὺ περισσότερον εἶναι δίκαιον νὰ κάμνωμεν ἡμεῖς αὐτό, καὶ νὰ μὴ διερχώμεθα ἀπλῶς τὰς ἐβδομάδας τῶν νηστειῶν, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζωμεν καλὰ τὴν συνείδησίν μας καὶ νὰ βασανίζωμεν τὴν σκέψιν μας καὶ νὰ ἐρωτῶμεν τί μὲν ἔχομεν κατορθώσει αὐτὴν τὴν ἐβδομάδα, τί δὲ τὴν ἄλλην καὶ τί προσετέθη κατὰ τὴν ἐπομένην καὶ ποῖον ἀπὸ τὰ πάθη μας διωρθώσαμεν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἔχωμεν σκοπὸν νὰ ρυθμίζωμεν ἔτσι τὰς ὑποθέσεις μας καὶ νὰ φροντίζωμεν τόσον πολὺ τὴν ἰδικὴν μας ψυχὴν, δὲν θὰ ἔχωμεν κανένα κέρδος ἀπὸ τὴν νηστείαν, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀσιτίαν, τὴν ὁποίαν ὑπομένομεν, μάλιστα ἐὰν φαινώμεθα κατώτεροι ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι φροντίζουν ὑπερβολικὰ διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν χρημάτων. Διότι θὰ συναντήσῃς τὸν καθένα ἀπὸ ἐκείνους νὰ ἀγρυπνῇ πολὺ, διὰ νὰ προσθέτῃ καθημερινῶς εἰς τὰ προηγούμενα, καὶ ποτὲ νὰ μὴ χορταίνῃ, ἀλλὰ ὅσον θὰ αὐξάνεται ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ προσπάθειά των. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖ, ὅπου καὶ ἡ προσπάθεια εἶναι ἀνώφελος καὶ ἡ περιουσία πολλὰς φορές προκαλεῖ μεγάλην βλάβην εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ἐπιδεικνύει ἐκεῖνος τόσον μεγάλην δραστηριότητα, πῶς δὲν πρέπει νὰ κάμνωμεν περισσότερον αὐτὸ ἐκεῖ, ὅπου ἀπὸ τὴν προσπάθειαν ὑπάρχει μεγάλη ὠφέλεια, πολὺς μισθός καὶ ἄπειρον κέρδος; Διότι ἐκεῖ μὲν μαζί μὲ ὅλα αὐτὰ ὑπάρχει καὶ μεγάλη ἀβεβαιότης, καθόσον ἡ ἀπόκτησις τῶν χρημάτων εἶναι ἀβεβαία, ὅχι μόνον διότι, ὅταν ἔλθῃ ὁ θάνατος, παραμένουν ἐδῶ καὶ δὲν προσφέρουν καμμίαν ὠφέλειαν εἰς ἐκεῖνον ποῦ τὰ ἐσυγκέντρωσε, ἀλλὰ διότι καὶ ὅταν τὰ χρήματα παραμένουν ἐδῶ, ἀναγκάζεται νὰ ἀναλαμβάνῃ μεγάλας εὐθύνας δι' αὐτά. Συμβαίνει δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον πολλὰς φορές, ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς κόπους καὶ ἰδρωτάς καὶ ταλαιπωρίας, ὅταν ὡσὰν κάποια καταιγίδα τὸν παρασύρῃ ἢ κατάστασις τῶν πραγμάτων,

ὁ πολλὴν τὴν περιουσίαν τοῦ πλούτου κεκτημένος, τῶν σφόδρα
 πενήτων γέγονε πενέσιερος. Καὶ ταῦτα καθ' ἑκάστην ἡμέραν
 ἐστὶν ἰδεῖν συμβαίνοντα. Ἐπὶ μέντοι τῆς πνευματικῆς ἐμπορί-
 ας οὐδέν ἐστι τοιοῦτον δεῖσαί ποτε· αὕτη γὰρ βεβαία μένει καὶ
 5 ἀκίνητος, καὶ ἔνθα μάλιστα χρῆζομεν αὐτῆς, ἐκεῖ πολλὴν
 ἡμῖν παρέχει τὴν ἐξ αὐτῆς παραμυθίαν.

3. Ὡς οὖν καιρὸν ἔχομεν, παρακαλῶ, κἂν γοῦν τὴν αὐ-
 τὴν ἐκείνοις εἰσενέγκωμεν σπουδὴν περὶ τὴν πνευματικὴν
 ταύτην ἐμπορίαν, καὶ μηδέποτε παυσώμεθα τοῦτο μεριμνῶν-
 10 τες, εἴ τι καιῶρθωται ἡμῖν, καὶ εἴ τινα τῶν ἐνοχλούντων
 ἡμῖν παθῶν διὰ τῆς πολλῆς ἀγρυπνίας εἰς φυγὴν ἐτρέψαμεν,
 ἵν' ἔχοντες τὴν ἀπὸ τοῦ συνειδότιος πληροφορίαν, πολλὴν καρ-
 πωσώμεθα τὴν ἡδονήν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον τὸ ζητούμε-
 νον, ἵνα καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνιαῦθα παραγινώμεθα, καὶ
 15 περὶ τῶν αὐτῶν συνεχῶς ἀκούωμεν, καὶ τὴν τεσσαρακοσιτὴν
 πᾶσαν νησιεύοντες ὤμεν. Εἴ γὰρ μὴ μέλλοιμὲν τι κερδαίνειν
 ἐκ τῆς ἐνιαῦθα συνεχοῦς ἐλεύσεώς τε καὶ παραινέσεως, καὶ
 ἀπὸ τοῦ τῆς νησιείας καιροῦ προσφέρειν τι τῶν χρησίμων
 εἰς τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, ταῦτα οὐ μόνον ἡμᾶς οὐδὲν ὠφελή-
 20 σει, ἀλλὰ καὶ μείζονος ἡμῖν κατακρίσεως ἀφορμὴ γενήσεται,
 διὰ τὴν ἰσοσύνην ἐπιμελείας ἀπολαύοντες, οἱ αὐτοὶ διαμένωμεν,
 καὶ μήτε ὁ ὀργίλος ἐπιεικῆς γένηται, μήτε ὁ θυμώδης εἰς
 προήθεια μεταβάλλοιτο, μήτε ὁ θάσκανος εἰς φιλοφροσύνην
 ἑαυτὸν ἐναγάγη, μήτε ὁ περὶ τὰ χρήματα μεμηνώς, ἀποσιᾶς
 25 τοῦ πάθους πρὸς ἐλεημοσύνην ἑαυτὸν παρασκευάσῃ καὶ τὴν
 τῶν πενήτων διατροφήν, μήτε ὁ ἀκόλαστος σώφρων γένοιτο,
 μήτε ὁ περὶ τὴν κενὴν ταύτην δόξαν ἐπισημένος μά-
 θῃ ταύτης ὑπεροχᾶν, καὶ τῆς ἀληθοῦς ἐφίεσθαι δόξης, μήτε
 ὁ περὶ τὴν ἀγάπην τὴν περὶ τὸν πλησίον ράθυμος, διανασιή-
 30 σας αὐτὸν παιδεύσῃ, μὴ μόνον τῶν τελωνῶν μὴ εἶναι ἐλάτι-
 των («Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς», φησί,
 «τί περισσὸν ποιεῖτε; Οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦ-

ἐκεῖνος ποῦ ἔχει ἀποκτήσει μεγάλην περιουσίαν, νὰ γίνη διὰ μιᾶς πτωχότερος καὶ ἀπὸ τοὺς πλέον πτωχοὺς. Καὶ αὐτὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν καθημερινὰ νὰ συμβαίνουν. Εἰς τὴν πνευματικὴν ὅμως περιουσίαν δὲν θὰ φοβηθοῦμεν ποτὲ κάτι τέτοιο, διότι αὕτη παραμένει ἀμετάβλητος καὶ σταθερά, καὶ ὅπου μάλιστα χρειαζόμεθα αὐτήν, ἐκεῖ μᾶς παρέχει τὴν μεγάλην τῆς παρηγορίαν.

3. Ὅσον, λοιπόν, ἔχομεν καιρὸν, σᾶς παρακαλῶ, καὶ τὴν ἰδίαν μὲ ἐκείνους προσπάθειαν ἄς καταβάλωμεν διὰ τὸν πνευματικὸν αὐτὸν πλοῦτον, καὶ ἄς μὴ σταματήσωμεν ποτὲ νὰ ἐξετάζωμεν αὐτό, μήπως ἔχωμεν κατορθώσει κάτι, καὶ μήπως μὲ τὴν μεγάλην προσπάθειαν ἀπεμακρύναμεν μερικὰ ἀπὸ τὰ πάθη, ποῦ μᾶς ἐνοχλοῦν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν μεγάλην εὐχαρίστησιν, ἔχοντες τὴν πληροφορίαν τῆς συνειδήσεως. Οὕτε βέβαια μᾶς ζητεῖται αὐτὸ μόνον, διὰ νὰ ἐρχώμεθα δηλαδὴ καθημερινὰ ἐδῶ καὶ νὰ ἀκούωμεν συνέχεια τὰ ἴδια πράγματα καὶ νὰ νηστεύωμεν ὅλην τὴν Τεσσαρακοστήν. Διότι, ἐὰν δὲν πρόκειται νὰ κερδίζωμεν κάτι καὶ ἀπὸ τὴν ἐδῶ συνεχῆ προσέλευσίν μας καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, καὶ δὲν προσφέρωμεν κάτι χρήσιμον εἰς τὴν ἰδικὴν μας ψυχὴν ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς νηστείας, αὐτὰ ὄχι μόνον δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσουν καθόλου, ἀλλὰ θὰ μᾶς γίνουν αἰτία μεγαλυτέρας καταδίκης, ἀφοῦ παραμένωμεν οἱ ἴδιοι, ἐνῶ ἀπολαμβάνωμεν τόσην φροντίδα, καὶ οὔτε ὁ ὀργίλος γίνεται ἤπιος, οὔτε ὁ θυμώδης μεταβάλλεται εἰς πρᾶον, οὔτε ὁ θάσκανος θὰ κάμη τὸν ἑαυτὸν τοῦ προσεκτικόν, οὔτε ἐκεῖνος ποῦ ἐπιθυμεῖ πολὺ τὰ χρήματα, ἀφοῦ ἀπομακρύνῃ τὸ πάθος, θὰ προετοιμάσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ διὰ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν διατροφήν τῶν πτωχῶν, οὔτε ὁ ἀκόλαστος θὰ γίνη συνετός, οὔτε ἐκεῖνος, ποῦ συγκινεῖται ἀπὸ τὴν ἀνόητον αὐτὴν δόξαν, θὰ μάθῃ νὰ τὴν περιφρονῇ καὶ νὰ προτιμᾷ τὴν ἀληθινὴν δόξαν, οὔτε ὁ ἀδιάφορος διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, ἀφοῦ ἀφυπνισθῇ, θὰ ἐκπαιδεύσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ, ὄχι μόνον νὰ μὴ εἶναι κατώτερος ἀπὸ τοὺς τελώνας («Διότι, ἐὰν ἀγαπήσετε ἐκείνους ποῦ σᾶς ἀγαποῦν, λέγει ὁ Χριστός, τί περισσότε-

οιν;»), ἀλλ' ἵνα παρασκευάζῃ αὐτοῦ τὸν λογισμόν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμέρως ὄραῖν, καὶ πολλὴν περὶ αὐτοὺς τὴν ἀγάπην ἐπιδείκνυσθαι. Ἐὰν μὴ τούτων περιγενοίμεθα τῶν παυῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐν ἡμῖν τικτομένων, καθ' ἑκάστην ἐν-
5 ταῦθα παραγινόμενοι, καὶ συνεχοῦς ἀκροάσεως ἀπολαύοντες, καὶ ισοαύτης διδασκαλίας μετέχοντες, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς νηστείας ἔχοντες βοήθειαν, ποία ἡμῖν ἔσται συγγνώμη; ποία δὲ ἀπολογία; Εἶπε γάρ μοι, παρακαλῶ, εἰ τὸν παῖδα τὸν σὸν θεάσῃ καθ' ἑκάστην ἀπιόντια ἡμέραν εἰς τὸ διδασκαλεῖον,
10 καὶ τοῦ χρόνου προϊόντιος μηδὲν πλέον ἐκεῖθεν κερδαίνοντα, ἄρα ἀνεκτιῶς οἴσεις; οὐχὶ δὲ καὶ τῷ παιδί μάστιγας ἐπιθήσεις, καὶ τῷ διδασκάλῳ μέμψη; εἶτα εἰ μάθεις, ὅτι τὰ μὲν παρὰ τοῦ διδασκάλου πάντα γεγένηται, καὶ οὐδὲν λέλειπται, ἢ δὲ ραθυμία τοῦ παιδὸς αἰτία πάντων καθέστηκε, οὐχὶ πᾶσαν
15 τὴν ἀγανάκτησιν ἐπὶ τὸν παῖδα μεταθήσεις, τῆς αἰτίας ἀφρὶς τὸν διδάσκαλον; Τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ἐνταῦθα γίνεσθαι δίκαιον. Ἡμεῖς γάρ, καθάπερ ἐτάχθημεν παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, ὡς τέκνα πνευματικὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς τὸ διδασκαλεῖον τοῦτο καλοῦντες, τὴν σωτηριώδη διδασκαλίαν
20 ὑμῖν παρατίθεμεν, οὐ τὰ ἀπὸ τῆς οἰκείας διανοίας φθεγγόμενον ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου διὰ τῶν θείων Γραφῶν ἡμῖν δωρηθέντα διδάγματα, ταῦτα εἰς μέσον προτιθέντες, καὶ ταῦτα συνεχῶς ἐνηχοῦντες. Εἰ τοίνυν ἡμῶν πᾶσαν σπουδὴν καὶ ἀγρυπνίαν ἐπιδεικνυμένων, καὶ ἐφ' ἑκάστης ἐπὶ τὴν
25 ὁδὸν τῆς ἀρετῆς ὁδηγούντων, ὑμεῖς τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένετε, ἐννοήσατε ὅση καὶ ἡμῖν ἔσται ὀδύνη, καὶ ὑμῖν ἢ κατὰ γνώσεις, ἵνα μηδὲν πλέον εἶπω. Εἰ γὰρ καὶ ἀνευθύνους ἡμᾶς δείκνυσι τὸ μηδὲν παραλιπεῖν τῶν εἰς τὴν ὑμετέραν οἰκοδομὴν ἠκόντων, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ κηδόμεθα τῆς ἡμετέρας σω-
30 τηρίας, οὐ δυνάμεθα πρόως φέρειν. Ἐπεὶ καὶ ὁ διδάσκαλος ἐπειδὴν ἴδῃ τὸν μαθητὴν μηδὲν καρπούμενον παρὰ τῆς αὐ-

ρον κάμνετε; Δέν κάμνουν τὸ αὐτὸ καὶ οἱ τελῶναι;»⁵), ἀλλὰ διὰ νὰ προετοιμάζη τὴν σκέψιν του καὶ νὰ βλέπη τοὺς ἐχθροὺς μὲ πραότητα καὶ νὰ ἐπιδεικνύη μεγάλην ἀγάπην δι' αὐτούς. Ἐὰν λοιπὸν δέν νικήσωμεν τὰ πάθη αὐτὰ καὶ τὰ ἄλλα, ποὺ γεννῶνται μέσα μας, ἐρχόμενοι καθημερινὰ ἐδῶ καὶ ἀπολαμβάνοντες τὴν συνεχῆ ἀκρόασιν καὶ ἀκούοντες τόσῃν διδασκαλίαν καὶ ἔχοντες τὴν βοήθειαν τῆς νηστείας, ποία συγγνώμη θὰ ὑπάρξῃ εἰς ἡμᾶς; καὶ ποία δικαιολογία; Διότι εἶπέ μου, παρακαλῶ, ἐὰν παρατηρήσης τὸ παιδί σου καθημερινῶς νὰ μεταβαίνη εἰς τὸ σχολεῖον καί, ἐνῶ ὁ καιρὸς προχωρεῖ, νὰ μὴ κερδίζη τίποτε πλέον ἀπὸ ἐκεῖ, ἄραγε θὰ τὸ ἀνεχθῆς αὐτό; δέν θὰ μαστιγώσης δὲ καὶ τὸ παιδί καὶ θὰ κατηγορήσης τὸν διδάσκαλον; ἔπειτα ἐὰν μάθῃς, ὅτι ὁ μὲν διδάσκαλος ἔχει κάνει τὰ πάντα καὶ δέν παρέλειψε τίποτε, ἡ ἀδιαφορία ὅμως τοῦ παιδιοῦ ἔγινεν ἡ αἰτία ὄλων, δέν θὰ μετατοπίσης ὄλην τὴν ἀγανάκτησίν σου εἰς τὸ παιδί, ἀφοῦ ἀπαλλάξῃς τὸν διδάσκαλον ἀπὸ τὴν κατηγορίαν; Τὸ αὐτό, λοιπὸν, εἶναι δίκαιον νὰ γίνεταί καὶ ἐδῶ. Διότι ἡμεῖς, ὅπως μᾶς ὤρισεν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ὡς πνευματικὰ παιδιὰ μας προσκαλοῦντες καθημερινὰ εἰς τὸ σχολεῖον αὐτό, σᾶς προσφέρομεν τὴν σωτηριώδη διδασκαλίαν, ἀναφέροντες ὄχι ἰδικὰς μας σκέψεις, ἀλλὰ τὰ διδάγματα τοῦ Θεοῦ, τὰ ὅποια μᾶς παρεχωρήθησαν μὲ τὰς ἀγίας Γραφάς, αὐτὰ προσφέροντες ἐνώπιόν σας καὶ ἐπαναλαμβάνοντες αὐτὰ συνεχῶς. Ἐὰν λοιπὸν ἐπιμένετε σεῖς εἰς τὰ ἴδια, ἐνῶ ἡμεῖς ἐπιδεικνύομεν κάθε προσπάθειαν καὶ φροντίδα καὶ σᾶς ὀδηγοῦμεν καθημερινὰ εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἀντιληφθῆτε πόση θὰ εἶναι ἡ λύπη μας καὶ πόση ἡ καταδίκη σας, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ τίποτε περισσότερον. Διότι ἂν καὶ μᾶς ἀποδεικνύει ἀνευθύνους τὸ ὅτι δέν παρελείψαμεν τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἰδικὴν σας οἰκοδομήν, ὅμως, ἐπειδὴ φροντίζομεν διὰ τὴν σωτηρίαν σας, δέν ἠμποροῦμεν νὰ ἡσυχάζωμεν. Διότι καὶ ὁ διδάσκαλος, ὅταν ἰδῇ τὸν μαθητὴν νὰ μὴ ὠφελῆται καθόλου ἀπὸ τὴν προσπάθειάν του,

του σπουδῆς, οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀλγεῖ καὶ ὀδυνᾶται, ὁρῶν ἑαυτὸν μάτην πονούμενον.

4. Ταῦτα λέγω νῦν, οὐχ ἵνα λυπήσω τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἀλλ' ἵνα διεγείρω καὶ παρασκευάσω, μήτε ἀπλῶς κατα-
 5 τείνειν τὸ σῶμα τῇ νησιείᾳ, μήτε εἰκῆ καὶ μάτην τὰς ἡμέρας τῆς ἀγίας τεσσαρακοσιῆς παραιρέχειν. Καὶ τί λέγω τῆς ἡμέρας τῆς ἀγίας τεσσαρακοσιῆς, ὅπου γε ἡμᾶς προσήκει, μήτε μίαν ὅλως ἡμέραν παραπέμπεσθαι, εἰ οἶόν τε, ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς ἐν ἧ μὴ κέρδος πνευματικὸν ἑαυτοῖς ἐνα-
 10 ποιυθέντα, ἢ δι' εὐχῆς, ἢ δι' ἐξομολογήσεως, ἢ δι' εὐποιίας, ἢ δι' ἐτέρας τινὸς ἐργασίας πνευματικῆς; Εἰ γὰρ Παῦλος, ὁ ἰσοῦτος καὶ ἰηλικουῖτος, ὁ τὰ ἄροητα ἐκεῖνα ῥήματα ἀκούσας, ἃ μέχρι τῆς σήμερον οὐδεὶς ἔγνω, ἐβόα λέγων «Καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκω, γῆ τὴν ὑμετέραν κατή-
 15 χησιν· διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι οὕτως ἑαυτὸν τοῖς κινδύνοις τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐξεδίδου, ὡς παρ' αὐτὸν τὸν θάνατον γίνεσθαι ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας, καὶ ὅπερ ἡ φύσις οὐκ ἐδέχεται (ἐνὶ γὰρ θανάτῳ πάντες ὑποκείμεθα), τοῦτο ἢ φιλονεικία τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ κατώρθου, εἰ καὶ ὁ φιλάνθρωπος
 20 Θεὸς ἐπὶ πλεον αὐτὸν διειθήρει διὰ τὴν τῶν λοιπῶν σωτηρίαν· εἰ τοίνυν ἐκεῖνος ὁ ἰσοῦτος κομῶν καορθώμασι, καὶ καθάπερ ἄγγελος ἐπὶ γῆς φαινόμενος, καθ' ἐκάστην ἐσπεύδαζε κερδαίνειν, καὶ πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κινδύνους παραιτίεσθαι, καὶ τὴν ἐμπορίαν τὴν πνευματικὴν ἑαυτῷ
 25 συλλέγειν, καὶ μηδέποτε ἴστιάσθαι ποίαν ἂν σχοίημεν ἡμεῖς ἀπολογία, οἱ μὴ μόνον πάντων ὄντες ἔρημοι τῶν κατορθωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἰσοῦτοις ἐλατιώμασιν ὑποκείμενοι, ὧν καὶ ἐν μόνον ἡμῖν προσὸν ἵκανὸν εἰς αὐτὸ τῆς ἀπωλείας τὸ βάραθρον καταγαγεῖν, καὶ μηδεμίαν ποιούμενοι σπουδὴν,
 30 κἄν γοῦν ταῦτα διορθοῦν; ὅταν δὲ ὁ αὐτὸς πολλάκις εὐρίσκοιτο, μὴ μόνον ἐν ἐλάτιωμα ἔχων, ἀλλὰ καὶ πλείονα, καὶ

δέν λυπεῖται καὶ θλίβεται τυχαῖα, βλέπων τὸν ἑαυτὸν τοῦ νὰ κοπιᾶζῃ εἰς μάτην.

4. Λέγω αὐτὰ τώρα, ὄχι διὰ νὰ στενοχωρήσω τὴν ἀγάπην σας, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς διεγείρω καὶ νὰ σᾶς προετοιμάσω, οὔτε νὰ βασανίζετε ἀπλῶς μὲ τὴν νηστείαν τὸ σῶμα, οὔτε νὰ διέρχεσθε ἀσκόπως καὶ ματαίως τὰς ἡμέρας τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς. Καὶ διατί λέγω τὰς ἡμέρας τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς, ὅπου βεβαίως δέν πρέπει οὔτε μίαν ἡμέραν νὰ περιφρονοῦμεν ἐντελῶς, ἐὰν εἶναι δυνατόν, εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μας, κατὰ τὴν ὁποίαν δέν συγκεντρώνομεν πνευματικὸν κέρδος διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, εἴτε μὲ τὴν προσευχὴν, εἴτε μὲ τὴν ἐξομολόγησιν, εἴτε μὲ τὴν ἀγαθοεργίαν, εἴτε μὲ κάποια ἄλλη πνευματικὴν ἐργασίαν; Διότι ἐὰν ὁ τόσο μέγας καὶ θαυμαστός Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἤκουσε τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα λόγια, ποὺ μέχρι σήμερα κανεὶς δέν ἐγνώρισεν, ἐφώναζε λέγων· «Πεθαίνω καθημερινά, μὰ τὴν καύχησιν, ποὺ ἔχω διὰ σᾶς»*, διὰ νὰ μᾶς διδάσκῃ, ὅτι τόσο ἐξέθετε τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τοὺς κινδύνους διὰ τὴν εὐσέβειαν, ὥστε νὰ τὸν πλησιάζῃ καθημερινά ὁ θάνατος, καὶ ἐκεῖνο ποὺ δέν ἐδέχετο ἡ φύσις (διότι ὅλοι ὑποκείμεθα εἰς ἓνα θάνατον), αὐτὸ κατώρθωνεν ἡ φιλοτιμία τῆς διαθέσεώς του, ἂν καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς διετηροῦσεν αὐτὸν περισσότερο διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων· ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπερηφανεύετο διὰ τόσο πολλὰ κατορθώματα καὶ ἐφαίνετο ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὡσάν ἄγγελος, ἐφρόντιζε καθημερινά νὰ κερδίζῃ, νὰ ἀντιμετωπίζῃ τοὺς κινδύνους διὰ τὴν ἀλήθειαν, νὰ συγκεντρώνη διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸν πνευματικὸν πλοῦτον καὶ ποτέ νὰ μὴ σταματᾷ, ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον στερούμεθα ὅλα τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ ὑποκείμεθα εἰς τόσα ἐλαττώματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ ἓνα μόνον ὅταν ὑπάρχη εἶναι ἀρκετὸν νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς αὐτὸ τὸ βάραθρον τῆς καταστροφῆς, καὶ δέν φροντίζομεν καθόλου, τουλάχιστον νὰ διορθώνωμεν αὐτά; Ὅταν δὲ ὁ ἴδιος θὰ συμβῇ πολλάς φορές νὰ ἔχη ὄχι μόνον ἓνα ἐλάττωμα,

ὀργίλος ἦ, καὶ ἀκόλαστος, καὶ πλεονέκτης, καὶ θάσκανος, καὶ
 θυμώδης, καὶ μήτε ταῦτα διορθοῦν βούλοιο, μήτε τῶν τῆς
 ἀρετῆς ἔργων ἐφάπιεσθαι, ποῖα λοιπὸν ἂν γένοιτο σωτηρίας
 ἐλπίς; Ταῦτα λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι, ἵνα ἕκαστος
 5 τῶν ἀκούοντων τὸ καιάλληλον ἐαντιῶ φάρμακον δεχόμενος
 ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, οπουδάση ταχέως, καὶ τῶν
 ἐνοχλοῦντων παθῶν ἀπαλλαγείς πρὸς ὑγίειαν ἐπανελθεῖν,
 καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν ἐαυτὸν ἐπιτήδειον κατα-
 σιῆσαι. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν καμνόντων τὰ σώματα, καὶν μυριάκις
 10 ὁ ἰατρὸς ἐπιθῆ τὰ φάρμακα, ὁ δὲ ἄρρωστος μὴ ἀνέχεται
 ἐπιμένειν τὴν ἀπὸ τοῦ φαρμάκου θεραπείαν, ἀλλὰ πολλάκις
 δυσχεραίνων μετὰ τὸ ἐπιθεῖναι τὸν ἰατρόν, οὐκ ἀνεχόμενος
 τῆς ἀλγηδόνος ἀπορρίπτει τοῦτο, καὶ μὴ κατεδέξοιτο τὴν
 ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν, οὐδεὶς ἂν τῶν εὖ φρονούντων μέμφοιτο
 15 τῷ ἰατρῷ τῷ παρ' ἐαυτοῦ πάντα εἰσαγαγόντι τὸν αὐτὸν δὴ
 τρόπον καὶ ἐνιαῦθα ἡμεῖς μὲν τὸ φάρμακον τὸ ἀπὸ τῆς δι-
 δασκαλίας τῆς πνευματικῆς κατασκευάσαντες ἐπιτίθεμεν ὑ-
 μέτερον δὲ ἂν εἶη λοιπὸν καὶ ἀνέχεσθαι τῶν ἀλγηδόνων, καὶ
 τῆς θεραπείας ἀπόνασθαι, καὶ ἀπαλλαγέντες τῆς νόσου πρὸς
 20 τὴν ἀληθῆ ὑγίειαν ἐπανελθεῖν. Οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ πολλὴν
 τῆς ὠφελείας τὴν αἰσθησὶν λήψεσθε, καὶ ἡμεῖς οὐ μικρὰν ἔ-
 ξομεν τὴν παραμυθίαν, ὁρῶντες τοὺς πρότερον κάμνοντας,
 οὕτω ταχέως πρὸς ὑγίειαν ἐπανελθόντας. Ἐκαστος τοίνυν
 ὑμῶν, παρακαλῶ, εἰ καὶ μὴ πρότερον, καὶν γοῦν ἐκ τοῦ παι-
 25 ρόντιος σπουδαζέτω, ὅπερ οἶδεν ἐνοχλοῦν αὐτῷ ἐλάτιωμα
 τῶν ἄλλων πλέον παθῶν, τοῦτο ἐκτιέμνειν τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ
 εὐσεβεῖ λογισμῷ, καθάπερ μαχαίρα τινὶ πνευματικῇ χρώμε-
 νος, οὕτως ἐαυτὸν τοῦ πάθους ἀπαλλαίετω. Δέδωκε γὰρ ἡμῖν
 ὁ Θεὸς λογισμὸν ἀρκοῦντα, καὶ δυνάμενον, εἰ βουληθείημεν
 30 μικρὸν διαβλέψαι, ἐκάσιον τῶν ἐν ἡμῖν τικτομένων παθῶν

ἀλλὰ καὶ περισσότερα, καὶ εἶναι ὀργίλος καὶ ἀκόλαστος
 καὶ πλεονέκτης καὶ βάσκανος καὶ θυμώδης, καὶ οὔτε αὐτὰ
 νὰ θέλη νὰ διορθῶνῃ, οὔτε νὰ καταπιάνεται μὲ τὰ ἐνάρε-
 τα ἔργα, ποῖα λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἐλπίς σω-
 τηρίας; Αὐτὰ λέγω καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ λέγω, διὰ νὰ
 φροντίσῃ γρήγορα ὁ καθένας ποῦ ἀκούει, ἀφοῦ δέχεται
 τὸ κατάλληλον φάρμακον διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὰ λε-
 γόμενά μας καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ πάθη ποῦ τὸν
 ἐνοχλοῦν, νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν ὑγείαν του καὶ νὰ κάμῃ τὸν
 ἑαυτὸν του ἰκανὸν διὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἀρετῆς. Διότι
 καὶ εἰς τὰ σώματα τῶν ἀσθενῶν, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ἰατρός
 ἐπιθέσῃ ἀπείρους φορές τὰ φάρμακα, ὁ δὲ ἄρρωστος δὲν
 ἀνέχεται νὰ ὑφίσταται τὴν θεραπείαν τῶν φαρμάκων, ἀλ-
 λά πολλὰς φορές δυσανασχετῶν ἀφοῦ τὰ ἐπιθέσῃ ὁ ἰα-
 τρός, ἐπειδὴ δὲν ἀνέχεται τὸν πόνον, ἂν τὰ ἀπομακρύνῃ
 καὶ δὲν δεχθῇ τὴν ὠφέλειαν ἀπ' αὐτὰ, κανεὶς ἀπὸ τοὺς
 σκεπτομένους ὀρθῶς δὲν θὰ κατηγορήσῃ τὸν ἰατρόν, ὁ
 ὁποῖος ἐπρόσφερον ὅλας τὰς ὑπηρεσίας του. Κατὰ τὸν
 αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ παρασκευάσωμεν ἀπὸ
 τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν τὸ φάρμακον, τὸ ἐπιθέτομεν
 ἡμεῖς, θὰ ἐξαρτηθῇ ὅμως ἀπὸ σαῶς εἰς τὸ ἐξῆς, καὶ τοὺς
 πόνους νὰ ὑποφέρετε καὶ τὴν θεραπείαν νὰ ἀνεχθῆτε καὶ
 ἀφοῦ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, νὰ ἐπανακτήσετε
 τὴν ἀληθινὴν ὑγείαν. Διότι ἔτσι καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι θὰ αἰσθαν-
 θῆτε μεγάλην ὠφέλειαν καὶ ἡμεῖς θὰ ἔχωμεν μεγάλην
 παρηγορίαν, βλέποντες ἐκείνους, ποῦ προηγουμένως ἦσαν
 ἀσθενεῖς, νὰ ἐπανακτοῦν τόσο γρήγορα τὴν ὑγείαν των.
 Ὁ καθένας σας λοιπὸν, παρακαλῶ, ἂν βέβαια δὲν ἐφρόντι-
 ζε προηγουμένως, τουλάχιστον ἀπὸ τώρα ἄς φροντίζῃ,
 ἐκεῖνο τὸ ἐλάττωμα ποῦ γνωρίζει, ὅτι τὸν ἐνοχλεῖ περισ-
 σότερον ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, νὰ ἀποκόπη αὐτὸ ἀπὸ τὴν
 ψυχὴν του καὶ χρησιμοποιοῦν τὴν εὐσεβῆ σκέψιν ὡσὰν
 πνευματικὴν μάχαιραν, νὰ ἀπαλλάσῃ ἔτσι τὸν ἑαυτὸν του
 ἀπὸ τὸ πάθος. Διότι μᾶς ἔχει δώσει ὁ Θεὸς ἀρκετὴν σκέ-
 ψιν καὶ ἰκανήν, ἐάν θελήσωμεν νὰ προσέξωμεν ὀλίγον, νὰ
 νικήσωμεν κάθε πάθος, ποῦ γεννᾶται μέσα μας. Διὰ τοῦτο

περιγίνεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ τῶν ἁγίων ἡμῖν ἀπάντων τοὺς βίους καὶ τὴν πολιτείαν διὰ τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγραφον καταλέλοιπεν ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις, ἵνα μαθόντες, ὡς τῆς αὐτῆς ἡμῖν ὄντες φύσεως, ἅπαντα τὰ τῆς ἀρετῆς
5 κατώρθωσαν, μὴ ραθυμῶμεν περὶ τὴν ταύτης ἐργασίαν.

5. Ἡ οὐχὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν ἦν ὁ μακάριος Παῦλος; Ἐκκαίομαι γὰρ εἰς τὸν τοῦ ἀνδρός πόθον, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτὸν περισιζέφω οὐ πάνομαι, καὶ ὡσπερ εἰς ἀρχέτυπον εἰκόνα τινά, εἰς τὴν τοῦτου ψυχὴν ἐνορῶν, ἐκπλήτι-
10 τομαι τῶν παθῶν τὴν ὑπεροψίαν, τῆς ἀνδρείας τὴν ὑπερβολήν, τοῦ φίλιου τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν τὸ διάπυρον, καὶ λογίζομαι, διὸ πᾶσαν τῶν ἀρετῶν τὴν συναγωγὴν εἰς ἄνθρωπος βουληθεὶς κατώρθωσε· καὶ ἡμῶν ἕκαστος οὐδὲ τὸ τυχὸν κατορθοῦν βούλεται. Τίς οὖν ἡμᾶς ἐξαιρήσεται τῆς κολάσεως
15 τῆς ἀπαραιτήτου, καὶ τοῖς αὐτοῖς πάθεσιν ὑποκείμενος, καὶ ἐν τοσαύτῃ καιρῶν δυσκολία γεγονώς, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὡς εἰπεῖν, ἐλκόμενος, σπαρατιόμενος, καὶ δημοσίᾳ συρόμενος ὑπὸ τῶν τῷ κηρύγματι πολεμούντων, οἳ καὶ νομίσαντες αὐτὸν πολλάκις τεθνάναι, τότε λοιπόν, ὡς εἰς ἔρ-
20 γον ἀγαγόντες τὴν φονικὴν αὐτῶν γνώμην, οὕτω κατέλιπον; Εὐρίσκειται τις ἡμῶν τοσοῦτον μέγεθος ἀρετῆς ἐπιδεικνύμενος, οὕτως ἀναπεπιωκότων, καὶ τοσαύτη ραθυμία ἐαυτοὺς ἐκδεδωκότων; Ἄλλ' ἵνα μὴ παρὰ τῆς ἡμετέρας γλώττης ἀκούητε τὰ παρὰ τοῦ μακαρίου τοῦτου κατορθώματα, καὶ τὴν
25 ἀνδρείαν, ἣν ὑπὲρ τοῦ τῆς εὐσεβείας κηρύγματος καθ' ἑκάστην ἐπεδείκνυτο, ἀναγκαῖον αὐτοῦ ἀκοῦσαι λέγοντος. Ἐνίκα γὰρ εἰς ἀνάγκην κατέστη διὰ τὴν τῶν ψευδαποσιτόλων ἀπάτην τὰ ἐαυτοῦ διηγείσθαι· οὕτω γὰρ ἦν αὐτῷ τοῦτο βαρὺ καὶ ἐπαχθές, ὡς καὶ ἀναδύεσθαι, καὶ μηδέποτε βούλεσθαι
30 ταῦτα εἰς μέσον ἄγειν, ἀλλὰ καὶ τολμᾶν ἐναντὶν καλεῖν βλάσφημον, καὶ διώκτην ἐπειδὴ δὲ πολλὴν εἶδε τὴν ἀνάγκην,

μᾶς ἔχει ἀφήσει ἢ χάρις τοῦ Πνεύματος μὲ τὰς ἀγίας Γραφάς, τοὺς βίους ὄλων τῶν ἀγίων καὶ γραπτὴν τὴν δρᾶσιν των, ὥστε, ἀφοῦ μάθωμεν, ὅτι κατώρθωσαν τὴν ἀρετὴν ἃν καὶ ἦσαν τῆς αὐτῆς μὲ ἡμᾶς φύσεως, νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἀρετῆς.

5. Μήπως δὲν ἦτο τῆς αὐτῆς μὲ ἡμᾶς φύσεως ὁ μακάριος Παῦλος; Διότι φλέγομαι ἀπὸ σφοδρὰν ἐπιθυμίαν πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ δι' αὐτὸ δὲν παύω νὰ ἀναφέρω συνεχῶς αὐτόν, καὶ ὡσὰν εἰς κάποιαν πρωτότυπον εἰκόνα προσβλέπων εἰς τὴν ψυχὴν του, ἐκπλήσσομαι ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν τῶν παθῶν, τὴν ὑπερβολικὴν του ἀνδρείαν, τὴν θερμὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεόν, καὶ σκέπτομαι, ὅτι ἓνας ἄνθρωπος ἐπειδὴ ἠθέλησε κατώρθωσεν ὅλας τὰς ἐπὶ μέρους ἀρετὰς ἐνῶ ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς δὲν θέλει οὔτε τὴν ἐλαχίστην ἀρετὴν νὰ κατορθῶνῃ. Ποῖος λοιπὸν θὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὴν βεβαίαν κόλασιν, ὅταν καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶχε τὴν ἰδίαν μὲ ἡμᾶς φύσιν καὶ ὑφίστατο τὰ ἴδια πάθη καὶ εὐρέθη εἰς τόσον πολλὰς δυσκόλους περιστάσεις, καθημερινῶς, οὕτως εἰπεῖν, συρόμενος, προσβαλλόμενος καὶ διασυρόμενος δημόσια ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κηρύγματος, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ἐθεωροῦσαν πολλὰς φορὰς ὅτι αὐτὸς εἶχε πεθάνει, τότε λοιπὸν τὸν ἐγκατέλειπαν ἔτσι, ὡσὰν νὰ ἐπραγματοποίησαν τὴν φονικὴν των διάθεσιν; Ὑπάρχει κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς, ὁ ὁποῖος ἐπιδεικνύει τόσον μεγάλην ἀρετὴν, ἀφοῦ ἔχωμεν πέσει τόσον πολὺ καὶ παραδώσει τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τόσον μεγάλην ἀδιαφορίαν; Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀκούετε ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας γλῶσσαν τοῦ μακαρίου αὐτοῦ ἀνδρὸς τὰ κατορθώματα καὶ τὴν ἀνδρείαν, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυε καθημερινῶς διὰ τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκούσετε τὸν ἴδιον νὰ ὁμιλῇ. Διότι ὅταν εὐρέθη εἰς ἀνάγκην ἐξ αἰτίας τῆς ἀπάτης τῶν ψευδαποστόλων νὰ διηγῆται τὰ κατορθώματά του διότι ἦτο τόσον βαρὺ καὶ ἐνοχλητικὸν αὐτὸ τὸ ἔργον εἰς αὐτόν, ὥστε θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ ὑποχωρῇ καὶ ποτὲ νὰ μὴ θέλῃ νὰ φανερώνῃ αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ νὰ τολμᾷ νὰ ὀνομάζῃ τὸν ἑαυτὸν του βλάσφημον καὶ διώκτην' ἐπειδὴ ὁμως

ὕπερ τοῦ ἀπορράψαι τὰ σιόματα τῶν ἀπαιτῶνων, καὶ μικρὰν
 δοῦναι τὴν παραφυγὴν τοῖς μαθητευομένοις, οὕτω πως ἤρ-
 ξαιτο μετὰ τὸ πολλὰ ἕτερα εἰπεῖν· «Ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολμᾷ,
 ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ καὶ γώ». Σκόπει ψυχὴν φιλόθεον,
 5 οὐ μόνον τόλμαν, ἀλλὰ καὶ ἀφροσύνην τὸ προᾶγμα καλεῖ, παι-
 δεύων ἡμᾶς μήποτε ἀπλῶς ἄνευ ἀνάγκης, καὶ μηδενὸς
 καιωναγκάζοντος, τὰ ὑφ' ἡμῶν γεγενημένα ἐκπομπεύειν,
 εἴ γέ τινες ἐξ ἡμῶν εὐρεθεῖεν ἀγαθόν τι ἐργασάμενοι.
 «Ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολμᾷ», φησὶν, «ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ
 10 καὶ γώ»· τεῦτι' ἔστιν, καὶ ἀφροσύνης ἔργον ἐπιδείξασθαι. «Ἐ-
 βραῖοί εἰσι, καὶ γώ· Ἰσραηλιταί εἰσι, καὶ γώ· σπέρμα Ἀβραάμ
 εἰσι, καὶ γώ». Ἐπὶ τούτοις, φησί, μέγα φρονοῦσι μὴ νομιζέτω-
 σαν λείπεσθαι ἡμᾶς· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς τῶν αὐτῶν μετέχομεν.
 Εἴτα ἐπήγαγε, «Διάκονοι Χριστοῦ εἰσι, παραφρονῶν λαλῶ,
 15 ὑπερ ἐγώ».

6. Θεά μοι ἐνταῦθα, ἀγαπητέ, τοῦ μακαρίου τούτου τῆς
 ψυχῆς τὴν ἀρειήν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τόλμαν καὶ ἀφροσύνην
 ἐκάλεσε τὸ γεγενημένον ὑπ' αὐτοῦ, καίτοι εἰς ισοσύτην ἀνάγ-
 κην καιασιάς, οὐδὲ οὕτως ἠρκέσθη τοῖς εἰρημένοις· ἀλλ'
 20 ὅτι ἐμελλεν ἑαυτὸν δεικνύναι πολλῶ τῷ μέτρω ἐκείνους
 ὑπερακονιίζοντα, ἵνα μή τις νομίῃ ἀπὸ φιλαυτίας αὐτὸν
 ταῦτα φθέγγεσθαι, πάλιν ἀφροσύνην καλεῖ τὸ παρ' αὐτοῦ λε-
 γόμενον, μονονουχὶ λέγων· μὴ γὰρ οὐκ οἶδα, διὸ προᾶγμα ποιῶ
 τοῖς πολλοῖς προσισιτάμενον, καὶ οὐκ ἐμοὶ πρόεπον; ἀλλ' ἡ
 25 πολλή με ἀνάγκη εἰς τοῦτο συνωδήσασα ἐκβιάζεται· διὸ σύγ-
 γνωτέ μοι, φησί, παραφροσύνης ῥήματα φθεγγομένου. Τούτου
 καὶ τὴν σκιὰν μιμησώμεθα ἡμεῖς οἱ τισαῦτα φορτία ἁμαρ-
 τημάτων ἔχοντες ἐπικείμενα, καὶ πολλάκις ἐν τι βραχὺ καιορ-
 θοῦντες, καὶ οὐδὲ τοῦτο εἰς τὰ ταμιεῖα τῆς διανοίας φυλάτ-
 30 τειν ἀνεχόμενοι, ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ὑηρᾶ-
 σθαι δόξαν ἐκπομπεύοντες, καὶ εἰς μέσον προιθύντες, καὶ

7. Β' Κορ. 11, 21.

8. Β' Κορ. 11, 22.

9. Β' Κορ. 11, 23.

είδε μεγάλην τὴν ἀνάγκην, διὰ νὰ κλείσῃ τὰ στόματα τῶν ἀπατεώνων καὶ νὰ δώσῃ μικρὰν παρηγορίαν εἰς τοὺς μαθητάς του, ἀφοῦ εἶπε πολλὰ ἄλλα ἔτσι λοιπὸν ἤρχισε νὰ λέγῃ· «Εἰς ὅ,τιδῆποτε καὶ ἂν τολμᾶ κανεὶς νὰ καυχηθῆ, ὀμιλῶ μὲ ἀφροσύνην, τολμῶ καὶ ἐγώ»⁷. Πρόσεξε εὐσεβῆ ψυχὴν, ὅχι μόνον τόλμην, ἀλλὰ καὶ ἀφροσύνην ὀνομάζει τὸ πρᾶγμα, διδάσκων ἡμᾶς νὰ μὴ ἐπιδεικνύωμεν ποτὲ ἀπλῶς, χωρὶς ἀνάγκην καὶ χωρὶς νὰ μᾶς ἀναγκάζῃ κανεὶς, τὰ ἰδικὰ μας ἔργα, ἐάν βέβαια μερικοὶ ἀπὸ ἡμᾶς θὰ τύχῃ νὰ ἔχωμεν κάμει κάποιο ἀγαθὸν ἔργον. «Εἰς ὅ,τιδῆποτε καὶ ἂν τολμᾶ κανεὶς νὰ καυχηθῆ, λέγει, ὀμιλῶ μὲ ἀφροσύνην, τολμῶ καὶ ἐγώ»· δηλαδὴ, ἐπειδὴ βλέπω μεγάλην τὴν ἀνάγκην, θέλω νὰ καυχηθῶ καὶ νὰ ἐπιδείξω ἔργον ἀφροσύνης»⁸. Καυχῶνται, λέγει, δι' αὐτὰ ἄς μὴ νομίζουν, ὅτι ἡμεῖς ὑστεροῦμεν, διότι καὶ ἡμεῖς συμμετέχομεν εἰς τὰ ἴδια. Ἐπειτα ἐπρόσθεσε, «Εἶναι διάκονοι τοῦ Χριστοῦ, ὀμιλῶ ὡς παράφρων· ἐγώ εἶμαι παραπάνω ἀπὸ αὐτούς»⁹.

6. Πρόσεξε, παρακαλῶ ἐδῶ, ἀγαπητέ, τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς τοῦ μακαρίου αὐτοῦ ἀνδρός. Διότι ἀφοῦ ὠνόμασε τὴν πρᾶξιν του αὐτὴν καὶ τόλμην καὶ ἀφροσύνην, ἂν καὶ εὐρέθη εἰς τόσον μεγάλην ἀνάγκην, οὔτε ἔτσι ἠρκέσθη εἰς τὰ λεγόμενά του. Ἀλλὰ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι αὐτὸς ὑπερτερεῖ κατὰ πολὺ ἀπὸ ἐκείνους, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ἀπὸ ἐγωισμὸν λέγει αὐτὰ, ὀνομάζει πάλιν αὐτὸ, ποῦ λέγει, ἀφροσύνην, σχεδὸν ὡς νὰ λέγῃ· μήπως λοιπὸν δὲν γνωρίζω, ὅτι κάμνω ἔργον δυσάρεστον εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ δὲν εἶναι πρέπον εἰς ἐμέ; ὅμως ἡ μεγάλη ἀνάγκη μὲ πιέζει, ἢ ὁποῖα μὲ ὤθησε εἰς τὸ ἔργον αὐτό. Δι' αὐτὸ συγχωρήσατέ με, λέγει, ποῦ ὀμιλῶ λόγια παραφροσύνης. Τουλάχιστον τὴν σκιάν του ἄς μιμηθοῦμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι φέρομεν ἐπάνω μας τόσα φορτία ἀμαρτημάτων καὶ, ὅταν πολλάκις κατορθώνωμεν κάτι μικρόν, δὲν ἀνεχόμεθα νὰ τὸ φυλάσσωμεν εἰς τὰ ταμεῖα τῆς διανοίας μας, ἀλλὰ προκειμένου νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν δόξαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἐπιδεικνύομεν καὶ τὸ παρουσιάζομεν

διὰ τῆς ἀκαίρου ταύτης φλυαρίας τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀμοιβῆς
 ἑαυτοὺς ἀποσιεροῦντες. Ἄλλ' οὐχ ὁ μακάριος οὗτος τοιοῦτόν
 τι πέπονθεν. Ἄλλὰ τί; «Διάκονοι Χριστοῦ εἶμι», φησί, «πα-
 ραφρονῶν λέγω, ὑπὲρ ἐγώ». εἶτα λοιπὸν ἐνιεύθεν ἐκεῖνα
 5 εἰς μέσον ἄγει, ὧν οἱ ψευδαπόστολοι οὐδὲν ἦσαν ἐπιδεδει-
 γμένοι. Πῶς γὰρ οἱ καὶ τῇ ἀληθείᾳ πολεμοῦντες, πρὸς τὸ
 ἐμποδίσαι τῷ κηρύγματι τῆς εὐσεβείας πάντα διαπρατιόμε-
 νοι, καὶ τῶν ἀφελειτέρων τὰς διανοίας παρασαλεύοντες;
 Εἰπὼν τοίνυν, «Ἵπὲρ ἐγώ», ἀπαριθμεῖται λοιπὸν τὰ τῆς
 10 ἀνδρείας αὐτοῦ κατορθώματα, καὶ φησιν· «Ἐν κόποις πε-
 ρισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν θανάτοις πολλά-
 κισ». Τί λέγεις; Ἐένον τι καὶ παράδοξόν ἐστι τὸ παρὰ σοῦ
 λεγόμενον. Ἔσοι γὰρ πολλάκις θάνατον ὑπομεῖναι; Ναί, φη-
 σίν, εἰ καὶ μὴ τῇ πείρᾳ, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ διδάσκων ἡμᾶς,
 15 διὲ τοιούτοις διηνεκῶς ἑαυτὸν κινδύνους ἐξεδίδου διὰ τὸ κή-
 ρυγμα τοῖς θάνατον αὐτῷ τίκουσιν, ἀλλ' ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις
 ἐν αὐτοῖς μέσοις τοῖς κινδύνους τὸν ἀθλητὴν διεφύλατιεν,
 ὅσπερ τοῖς μαθητευομένοις πολλὴν γίνεσθαι παρ' αὐτοῦ τὴν
 ὠφέλειαν. «Ἐν θανάτοις», φησί, «πολλάκις ὑπὸ Ἰουδαίων
 20 πεντήκοντα τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρεῖς ἔρραβδίσθην,
 ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρεῖς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ θυτῷ
 πεποίηκα, ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνους ποταμῶν, κινδύ-
 νους λησιῶν, κινδύνους ἐκ γένους, κινδύνους ἐξ ἔθνῶν, κιν-
 δύνους ἐν ψευδαδέλφοις, κινδύνους ἐν πόλεσιν, κινδύνους ἐν
 25 ἐρημίᾳ, κινδύνους ἐν θαλάσῃ». Μὴ ἀπλῶς παραιρέχωμεν,
 ἀγαπητοί, τὰ εἰρημένα· ἕκαστον γὰρ τούτων καθ' ἑαυτὸ μόνον
 πέλαγος ἡμῖν ὑποδείκνυσι πειρασμῶν. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ὁδοι-
 πορίαν μίαν εἶπεν· ἀλλ', «Ὀδοιπορίαις», φησί, «πολλάκις»·
 οὐδὲ κίνδυνον ποταμῶν, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους κινδύ-

10. Β' Κορ. 11, 23.

11. Β' Κορ. 11, 24 - 26.

εἰς ὅλους, καὶ μὲ τὴν ἄκαιρον αὐτὴν φλυαρίαν στεροῦμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ τὴν ἀμοιβὴν τοῦ Θεοῦ. Ὅμως ὁ μακάριος αὐτός δὲν ἔχει πάθει κάτι τέτοιο. Ἄλλὰ τί; «Εἶναι διάκονοι τοῦ Χριστοῦ, λέγει, ὡς παράφρων ὁμιλῶ· ἐγὼ εἶμαι παραπάνω ἀπὸ αὐτούς»· εἰς τὴν συνέχειαν ὁμως παρουσιάζει ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα οἱ ψευδαπόστολοι δὲν εἶχαν ἐπιδείξει καθόλου. Διότι πῶς θὰ εἶχαν νὰ ἐπιδείξουν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι πολεμοῦν καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ κάμνουν τὰ πάντα διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας καὶ ἀμφιταλαντεύουν τὰς διανοίας τῶν ἀφελεστέρων; Ἄφοῦ εἶπε λοιπὸν, «Ἐγὼ εἶμαι παραπάνω ἀπὸ αὐτούς διάκονος», ἀναφέρει εἰς τὴν συνέχειαν τὰ κατορθώματα τῆς ἀνδρείας του, καὶ λέγει· «Εἰς κόπους περισσότερον, εἰς πληγὰς ὑπερμέτρως, εἰς θανάτους πολλάς φορές»¹⁰. Τί λέγεις; Εἶναι παράξενον καὶ ἀπίστευτον αὐτό, πού λέγεις. Εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ ὑπομείνης πολλάς φορές τὸν θάνατον; Ναί, λέγει, ἂν καὶ ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ μὲ τὴν σκέψιν· διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι διὰ τὸ κήρυγμα ἐξέθετε τὸν ἑαυτὸν του συνεχῶς εἰς τέτοιους κινδύνους, πού ἐπροκαλοῦσαν τὸν θάνατον εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ διεφύλασσε τὸν ἀθλητὴν ἀπὸ τοὺς κινδύνους αὐτούς, διὰ νὰ ὠφελοῦνται πολὺ οἱ μαθηταὶ του ἀπὸ αὐτόν. «Εἰς θανάτους, λέγει, πολλάς φορές· ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πέντε φορές ἐμαστιγώθην μὲ σαράντα παρά μίαν μαστιγώσεις, τρεῖς φορές ἐρραβδίσθην, μίαν φοράν ἐλιθοβολήθην, τρεῖς φορές ἐναυάγησα, ἓνα ἡμερονύκτιον ἔμεινα εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, εἰς ὁδοιπορίας πολλάς φορές, μὲ κινδύνους μέσα εἰς τὰ ποτάμια, μὲ κινδύνους ἀπὸ τοὺς ληστὰς, μὲ κινδύνους ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, μὲ κινδύνους ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, μὲ κινδύνους μεταξὺ τῶν ψευδαδέλφων, μὲ κινδύνους μέσα εἰς πόλεις, μὲ κινδύνους μέσα εἰς ἐρήμους τόπους, μὲ κινδύνους μέσα εἰς τὴν θάλασσαν»¹¹. Ἄς μὴ διερχώμεθα ἐπιπόλαια, ἀγαπητοί, αὐτὰ πού ἐλέχθησαν, διότι τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ μᾶς παρουσιάζει πλῆθος πειρασμῶν. Οὔτε βέβαια εἶπεν ἀπλῶς μίαν ὁδοιπορίαν, ἀλλὰ λέγει, «Εἰς ὁδοιπορίας πολλάς φορές» οὔτε κίνδυνον εἰς τὰ

ρους, καὶ πάντα μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς ὑπέμεινε. Καὶ μετὰ ταῦτα ἅπαντα πάλιν φησὶν· «Ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρουπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νησιείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, χωρὶς τῶν παρεκτός».

- 5 7. Ὅρα πάλιν ἄλλο πέλαγος ἡμῖν πειρασμῶν ἀνοιγόμενον. Εἰπὼν γάρ, «Χωρὶς τῶν παρεκτός», ἠνίξαιτο διὰ τὰ παραλειφθέντα πλείονα εἰκὸς εἶναι τῶν εἰρημένων. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔσση, ἀλλὰ πάλιν ἡμᾶς διδάσκει τὰς ἐπισουσιάσεις, καὶ τὰς σουισροφὰς ἃς ὑπέμεινεν, οὕτω λέγων·
- 10 «Ἡ ἐπισούσιασίς μου ἢ καθ' ἡμέραν, ἢ μέρος μὲν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν». Ἴδου πάλιν καὶ τοῦτο ἰκανὸν καιρόθωμα, εἰ καὶ μόνον τυγχάνει, εἰς αὐτὴν αὐτὸν ἐναγαγεῖν τὴν ἀκροικουραφὴν τῆς ἀρετῆς· «Ἡ μέρος μὲν», φησί, «πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν», οὐχὶ μιᾶς, καὶ δύο, καὶ τριῶν, ἀλλὰ πασῶν τῶν
- 15 κατὰ τὴν οἰκουμένην. Ὅσην γὰρ ἥλιος διατρέχει γῆν τὰς οἰκείας ἀκτῖνας ἀφιεῖς, τοσαύτην καὶ ὁ μακάριος οὐτιος εἶχε τὴν μέρος μὲν καὶ τὴν φροντίδα. Εἶδες πλάτος ψυχῆς; εἶδες διανοίας μέγεθος; Καὶ τὸ ἐξῆς δὲ ἐπαγόμενον πάλιν ἅπαντα, ὡς εἰπεῖν, τὰ εἰρημένα ἀποκρούπει· «Τίς γὰρ ἀσθενεῖ», φησί,
- 20 «καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι»; Βαβαί, πόση τοῦ ἀνδρός τούτου ἡ φιλοσοργία· πόση ἡ ἀγρουπνία· πόση ἡ μέρος μὲν. Ποία μήτηρ οὕτω διακόπεται τὰ σπλάγγνα τοῦ παιδὸς αὐτῆς πυρέτιοντος, καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης κειμένου, ὡς ὁ μακάριος οὐτιος ὑπὲρ τῶν ἐκάστω τόπῳ ἀ-
- 25 σθενούντων μᾶλλον ἠσθένει, καὶ ὑπὲρ τῶν σκανδαλιζομένων ἐπυροῦτο; Σκόπει γὰρ μοι λέξεως ἔμφασιν. Οὐκ εἶπε, τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ λυποῦμαι; ἀλλὰ «Πυροῦμαι», φησί, τὴν ἐπίτασιν ἡμῖν τῆς ὀδύνης δηλῶν, καὶ μονονουχὶ δεικνὺς ἐμπυριζόμενον ἐναντιόν, καὶ καιόμενον ἔνδοθεν ὑπὲρ
- 30 τῶν τὰ σκάνδαλα ὑπομενόντων. Οἶδα ὅτι εἰς πολὺ μῆκος ἐξέτευνα τὴν διδασκαλίαν, καὶ ταῦτα προσηρημένος σήμερον

12. Β' Κορ. 11, 27, 28.

13. Β' Κορ. 11, 28.

14. Β' Κορ. 11, 29.

ποτάμια, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους κινδύνους, καὶ ὅλα ὑπέμεινε μὲ τὸ παραπάνω. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πάλιν λέγει· «Μὲ κόπον καὶ μόχθον, μὲ ἀγρυπνίας πολλὰς φορές, μὲ πείναν καὶ μὲ δίψαν, μὲ νηστείας πολλὰς φορές, μὲ ψῦχος καὶ γυμνότητα, χωρὶς τὰ ἄλλα πού παρέλειψα»¹².

7. Πρόσεχε πάλιν ἄλλο πλῆθος πειρασμῶν, πού ἀποκαλύπτεται ἐνώπιόν μας. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶπῃ, «Χωρὶς τὰ ἄλλα πού παρέλειψα», ὑπενόησεν ὅτι αὐτὰ εἶναι περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα, πού ἀνέφερε. Καὶ δὲν ἐσταμάτησεν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀλλὰ πάλιν μᾶς παρουσιάζει τὰς πιέσεις καὶ τὰς ἐπιθέσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη, λέγων τὰ ἐξῆς· «Ἡ καθημερινὴ πίεσίς μου, ἡ φροντίδα μου δι’ ὅλας τὰς Ἐκκλησίας»¹³. Ἴδου πάλιν καὶ αὐτὸ εἶναι κατόρθωμα ἀρκετόν, καὶ ἂν εἶναι μοναδικόν, νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ὑψίστην κορυφὴν τῆς ἀρετῆς. «Ἡ φροντίδα, λέγει, δι’ ὅλας τὰς Ἐκκλησίας», ὄχι διὰ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ δι’ ὅλας τὰς εὐρισκομένας εἰς τὴν οἰκουμένην. Διότι ὅσην γῆν διατρέχει ὁ ἥλιος, ἐκπέμπων τὰς ἀκτῖνας του, τόσον μεγάλην μέριμναν καὶ φροντίδα εἶχεν ὁ μακάριος Παῦλος. Εἶδες εὐρύτητα ψυχῆς; εἶδες μέγεθος διανοίας; Καὶ τὸ ἐπόμενον δὲ πού προσθέτει, πάλιν ἐπισκιάζει, κατὰ κάποιον τρόπον, ὅλα τὰ λεχθέντα. «Διότι ποῖος ἀσθενεῖ, λέγει, καὶ δὲν ἀσθενῶ ἐγὼ μαζί του; ποῖος σκανδαλίζεται καὶ δὲν δοκιμάζομαι καὶ ἐγὼ μαζί του»¹⁴; Πράγματι, πόση εἶναι ἡ φιλοστοργία τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῦ, πόση ἡ ἀγρυπνία, πόση ἡ μέριμνα: Ποία μητέρα ὀδύρεται τόσον πολύ, ὅταν τὸ παιδί της ἔχει πυρετόν καὶ εἶναι εἰς τὸ κρεβάτι, ὅσον ὁ μακάριος αὐτός ἠσθένει περισσότερο διὰ τοὺς εἰς κάθε τόπον ἀσθενεῖς καὶ ἐδοκιμάζετο διὰ τοὺς σκανδαλιζομένους; Πρόσεξε λοιπόν, παρακαλῶ, τὴν ἔμφασιν τῆς λέξεως. Δὲν εἶπε, ποῖος σκανδαλίζεται καὶ ἐγὼ δὲν λυποῦμαι; ἀλλὰ «Δοκιμάζομαι», λέγει, δηλώνων εἰς ἡμᾶς τὴν ἔντασιν τῆς ὀδύνης του, καὶ σχεδὸν ἀποδεικνύων τὸν ἑαυτὸν του νὰ φλέγεται καὶ νὰ καίεται μέσα του δι’ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σκανδαλίζονται. Γνωρίζω ὅτι παρέτεινα πολύ τὴν διδασκαλίαν μου, ἂν καὶ εἶχα ἀποφασίσαι νὰ τὴν συντο-

σουσιεῖλαι, ἵνα μικρὸν ἐκ τοῦ τῆς νησιείας πόνου ἀνεθῆναι
 δυνηθῆτε· ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἐμπεσὼν εἰς τὸν πλοῦτιον τῶν
 καιορθωμάτων τοῦ ἁγίου τούτου, καθάπερ ὑπὸ ρύμης ὑδάτων
 σφοδροιότης, οὕτω τὴν γλῶτταν παρεσύρη. Διὸ μέχρι τού-
 5 του σιήσας τὸν λόγον, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διη-
 νεκῶς τοῦτον ἐν διανοίᾳ περιφέρειν, καὶ τοῦτο λογίζεσθαι
 συνεχῶς, διὰ τῆς αὐτῆς ἡμῖν κοινωνῶν φύσεως, καὶ τοῖς αὐ-
 τοῖς πάθεσιν ὑποκείμενος, καὶ ἐπιτήδευμα ἔχων εὐτελὲς καὶ
 εὐκαταφρόνητον, καὶ δέρματα ράπιων, καὶ ἐπὶ ἐργαστηρίου
 10 ἐσιηκῶς, ἐπειδὴ ἠβουλήθη καὶ ἠθέλησε πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς
 πόνους ἑαυτὸν ἐκδοῦναι, καὶ ἄξιον ἑαυτὸν κατασιῆσαι τῆς
 ὑποδοχῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, θαυλεσιέρας ἀπήλυσεν τῆς
 ἄνωθεν φιλοτιμίας. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν, εἰς βουληθῶμεν τὰ
 παρ' ἑαυτῶν ἐπιδείξασθαι, οὐδὲν ἰδὲ κωλύον τῶν αὐτῶν ἡ-
 15 μᾶς ἀπολαῦσαι. «Φιλότιμος γὰρ ὁ Δεσπότης, καὶ «Βούλεται
 πάντα ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας
 ἐλθεῖν». Ἄξιους τοίνυν ἑαυτοὺς κατασκευάσωμεν, καὶ μετὰ
 προθυμίας ζεύσεως τῆς ἀρετῆς ὄψε γοῦν ποιεῖ ἐπιλαβώμεθα,
 καὶ τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν τὴν διόρθωσιν ἐπιδειξάμενοι ἐπιτη-
 20 δεῖους ἑαυτοὺς ἀπεργασώμεθα πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος
 ὑποδοχὴν· ἧς γένοιτο πάντα ἡμᾶς ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ
 φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ
 τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν
 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

15. Ὁ Παῦλος, ὡς γνωστόν, ἦτο σκηνοποιός.

16. Α' Τιμ. 2, 4.

μεύσω σήμερα, διὰ νὰ ἠμπορέσετε νὰ ἀνακουφισθῆτε ὀλίγον ἀπὸ τὸν κόπον τῆς νηστείας· ἀλλὰ δὲν γνωρίζω πῶς εὐρεθεῖς εἰς τὸν πλοῦτον τῶν κατορθωμάτων τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ἀνδρός, ὡσὰν ἀπὸ ὀρμητικώτατον ρεῦμα ὑδάτων, ἔτσι παρεσύρθην εἰς τὸν λόγον. Δι' αὐτὸ ἀφοῦ σταματήσω εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὸν λόγον, παρακαλῶ τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην νὰ ἔχη αὐτὸν συνεχῶς μέσα εἰς τὴν διάνοιάν σας καὶ νὰ σκέπτεσθε διαρκῶς αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἔχων τὴν ἰδίαν μὲ ἡμᾶς φύσιν καὶ πάσχων τὰ ἴδια πάθη καὶ ἀσκῶν ἐπάγγελμα ἀσήμαντον καὶ εὐκαταφρόνητον καὶ ράπτων δέρματα¹⁵, καὶ ἐργαζόμενος εἰς τὸ ἐργαστήριον, ἐπειδὴ ἀπεφάσισε καὶ ἠθέλησε νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ ἄξιον διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀπήλαυσε μὲ περισσοτέραν ἀφθονίαν τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν τὰ ἰδικὰ μας κατορθώματα, τίποτε δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ἴδια. Διότι ὁ Κύριος εἶναι γενναιοδωρος καὶ «Θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν»¹⁶.

Ἄς κάμωμεν λοιπὸν ἀξίους τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ μὲ θερμὴν προθυμίαν ἃς καταγινώμεθα ἀπὸ τῶρα πλέον μὲ τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀφοῦ ἐπιτύχωμεν τὴν διόρθωσιν τῶν παθῶν ποὺ εὐρίσκονται μέσα μας, ἃς καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καταλλήλους διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Πνεύματος, τὴν ὁποῖαν εἶθε ὅλοι μας νὰ ἀξιωθοῦμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄
(Γεν. 2, 4-7)

Εἰς τὰ ἀκόλουθα τῆς κτίσεως· Αὕτη ἡ βίβλος γενέ-
σεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο· ἢ ἡμέρα ἐ-
ποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

5 1. Φέρε δὴ σήμερον πληρώσωμεν ἡμῶν τὴν ὑπόσχεσιν,
καὶ τῆς συνήθους ἀφώμεθα διδασκαλίας, καὶ τῇ ἀκολουθίᾳ
τῶν προφῆν εἰρημένων συνάψωμεν καὶ τὰ μέλλοντα νῦν ρη-
θήσεσθαι. Ἴσπερ γάρ, ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον σπεύδοντας
10 ἡμᾶς, καὶ βουλομένους τοῦτο ποιῆσαι, ἢ περὶ τοὺς ἀδελφοὺς
τοὺς ἡμειτέρους πρόνοια τὴν γλῶσσαν ἡμῖν εἰς τὴν πρὸς ἐ-
κείνους παραίνεσιν μειτήγαγε. Ποιῶ μὲν γὰρ τοὺς νενοσηκό-
τας τῶν ἀδελφῶν, καὶ διὰ συνηθείας πρόληψιν ἀποσχίζοντας
ἑαυτοὺς τοῦ συλλόγου τούτου τοῦ πνευματικοῦ, καὶ τὴν ἡδονὴν
15 τῆς ἀγίας ἑοριῆς ἡμῖν ἀκρωτηριάζοντας, διὰ τῆς πολλῆς
παρακλήσεως καὶ συμβουλῆς ἐπείδομεν, μὴ ἐπὶ πολὺ χωρί-
ζειν ἑαυτοὺς τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης, μηδὲ ἔξω τοῦ σικοῦ
τούτου τοῦ πνευματικοῦ πλανᾶσθαι, καὶ τῷ μὲν λόγῳ καὶ τῷ
ὄνόματι ἡμῖν ἠνῶσθαι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ Ἰουδαίοις κατακολου-
20 θεῖν τοῖς ἐπὶ τῇ σκιᾷ παρακαθημένοις, καὶ τῷ λύχνῳ προση-
λωμένοις, μετὰ τὴν ἔλλαμψιν τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου·
ποιῶ δὲ τῶν ἐνταῦθα συλλεγομένων τοὺς ἀμνήτους παρεκα-
λέσαμεν ἐπιδραμεῖν τῇ κλήσει τῆς πνευματικῆς, καὶ πάντα ὑ-
πνον, καὶ πᾶσαν ραθυμίαν ἀποτιναξαμένους, πόθῳ ζέοντι,
25 καὶ προθυμίᾳ συντειαμένῃ ἐτοιμοὺς ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ὑπο-

ΟΜΙΛΙΑ Β΄ (Γεν. 2, 4 - 7)

Εἰς τὰ ἐπόμενα τῆς δημιουργίας· «Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, κατὰ τὴν δημιουργίαν των· κατὰ τὴν ἡμέραν ποῦ ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

1. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς ἐκπληρώσωμεν σήμερα τὴν ὑπόσχεσίν μας, καὶ ἅς ἀρχίσωμεν τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ἐκείνων, ποῦ ἐλέχθησαν προχθές, ἅς συνδέσωμεν καὶ αὐτά, ποῦ πρόκειται νὰ λεχθοῦν τώρα. Διότι γνωρίζετε, ὅτι ἂν καὶ ἡμεῖς ἐπειγόμεθα μίαν καὶ δύο φορές καὶ θέλομεν νὰ κάμομεν αὐτό, ἢ μέριμνα πρὸς τοὺς ἰδικούς μας ἀδελφούς μετέφερε τὴν γλῶσσαν μας εἰς τὰς παραινέσεις πρὸς ἐκείνους. Καὶ ἄλλοτε μὲν τοὺς ἀσθενεῖς ἀδελφούς μας, ποῦ ἀπὸ προκατάληψιν ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν συγκέντρωσιν καὶ περιορίζουν τὴν χαρὰν μας τῆς ἀγίας ἐορτῆς, τοὺς ἐπέιθαμεν μὲ πολλὰς παρακλήσεις καὶ συμβουλὰς, νὰ μὴ ἀποχωρίζωνται ἐπὶ πολὺ ἀπὸ τὴν ποιμνὴν τοῦ Χριστοῦ, οὔτε νὰ περιπλανῶνται ἔξω ἀπὸ τὸν πνευματικὸν αὐτὸν χῶρον, καὶ μὲ τὰ λόγια μὲν καὶ τὸ ὄνομα νὰ ἔχουν ἐνωθῆμαζὶ μας, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως νὰ ἀκολουθοῦν πιστὰ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι κάθονται εἰς τὸ σκοτάδι καὶ εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὸ λυχνάρι, μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης. Ἄλλοτε δὲ παρεκαλέσαμεν τοὺς ἀμυήτους, ἀπὸ τοὺς συγκεντρωμένους ἐδῶ, νὰ τρέξουν μὲ προθυμίαν εἰς τὴν πνευματικὴν πρόσκλησιν, καὶ ἀφοῦ ἀποτινάξουν κάθε ἀδράνειαν καὶ ἀδιαφορίαν, μὲ θερμὸν πόθον καὶ ἔντονον προθυμίαν νὰ προετοιμάσουν τοὺς ἑαυτοὺς των διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῆς βασιλικῆς δωρεᾶς

δοχὴν τῆς βασιλικῆς δωρεᾶς ἀπεργάσασθαι, καὶ σπεῦσαι πρὸς
 τὸν τὴν ἄφεισιν τῶν πεπλημμελημένων δωρούμενον, καὶ τὰ
 μυρία ἀγαθὰ μετὰ δαφιλείας παρέχοντα. Ἐπεὶ οὖν καὶ τῶν
 περὶ τὴν τοῦ πάσχα ἑορτὴν σφαλλομένων, καὶ διὰ τῆς νομιζο-
 5 μένης ταύτης μικρᾶς παραιτηρήσεως μεγάλα ἑαυτοὺς ζημι-
 ούντων, τὴν ἡμῖν ἀρμότιουσαν πρόνοιαν ἐποιησάμεθα, κατάλ-
 ληλον αὐτῶν τῷ τραύματι τὴν θεραπείαν ἐπαγαγόντες, καὶ
 τοῖς ἀμυήτοις τὴν προσήκουσαν νοθεσίαν προσηγάγομεν,
 ἀκόλουθον ἂν εἶη λοιπόν, ἐπειδὴ πρὸς τὰ κατεπείγον-
 10 τα τῶν νοσημάτων ἔσποιημεν, καὶ τὸ αὐτῶν ἐπληρώ-
 σαμεν, κοινῇ πᾶσιν ὑμῖν σήμερον ἐστιάσιν παραθεῖναι
 τὴν πνευματικὴν. Ὡσπερ γὰρ πρὶν ἢ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡ-
 μειτέρων τὴν ἐπιμέλειαν ποιήσασθαι, εἰ τὴν πρὸς ἐκείνους
 παραίνεσιν καταλίποντες, τῆς ἀκολουθίας ἐχόμενοι, παρείδο-
 15 μεν κάμνοντας αὐτούς, εἰκότως ἂν τις ἡμῖν μέμφαιτο ὡς
 τὸν ἐπιτήδειον καιρὸν παραδραμοῦσιν· οὕτω νῦν, ἐπειδὴ μηδὲν
 παραλέλειπται τῶν εἰς δύναμιν ἡμετέραν, ἀλλὰ τὸν τῆς δι-
 δασκαλίας λόγον ἐποιησάμεθα, καὶ τὸ ἀργύριον κατεβάλομεν,
 καὶ τὰ σπέρματα τῆ γῆ ταύτῃ τῆ πνευματικῇ παρακατατεθέ-
 20 μεθα, ἀκόλουθόν ἐστι πάλιν τὰ παρὰ τοῦ μακαρίου Μωϋσέως
 ἀναγνωσθέντα εἰς μέσον προθεῖναι, ἵνα τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος
 καρπωσάμενοι, οὕτως οἴκαδε ἀναχωρήσωμεν. Τίνα οὖν ἐ-
 σποιν, ἀκούσωμεν. «Αὕτη ἡ βίβλος», φησί, «γενέσεως οὐρανοῦ
 τε καὶ γῆς, ὅτι ἐγένετο ἡ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐ-
 25 ρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἄγροῦ, πρὸ τοῦ γενέσθαι
 ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα χόρτον ἄγροῦ, πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι. Οὐ
 γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν
 ἐργάζεσθαι τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινον ἐκ τῆς γῆς, καὶ
 ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς». Σκόπει μοι πάλιν τοῦ
 30 θαυμασιοῦ τούτου προφήτου τὴν σύνεσιν, μᾶλλον δὲ τοῦ
 ἁγίου Πνεύματος τὴν διδασκαλίαν. Μετὰ γὰρ τὸ διηγῆσασθαι
 ἡμῖν κατὰ μέρος τὰ τῆς δημιουργίας ἅπαντα, καὶ τὰ ἔργα

καὶ νὰ σπεύσουν πρὸς ἐκεῖνον, ποὺ χαρίζει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ παρέχει μὲ ἀφθονίαν τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐμεριμνήσαμεν, ὅπως πρέπει εἰς ἡμᾶς, καὶ δι' ἐκεῖνους ποὺ σφάλλουν διὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ ζημιώνουν ὑπερβολικὰ τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τὸ νομιζόμενον μικρὸν αὐτὸ πρᾶγμα, χορηγήσαντες τὴν κατάλληλον θεραπείαν εἰς τὴν πληγὴν των, καὶ ἐπροσφέραμεν τὴν ἀρμόζουσαν νομοθεσίαν εἰς τοὺς ἀμυήτους, θὰ ἦτο ἐπόμενον λοιπὸν, ἀφοῦ ἐσταματήσαμεν εἰς τὰ κατεπείγοντα νοσήματα καὶ ἱκανοποιήσαμεν τὰς ἀνάγκας των, νὰ παραθέσωμεν ἀπὸ κοινοῦ σήμερα εἰς σᾶς τὴν πνευματικὴν συνεστίασιν. Διότι ὅπως, προτοῦ νὰ φροντίσωμεν διὰ τοὺς ἰδικούς μας ἀδελφούς, ἐὰν παρεβλέπαμεν αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀσθενεῖς, καὶ ἐγκαταλείψαντες τὴν διδασκαλίαν πρὸς ἐκεῖνους ἐσυνεχίζαμεν εἰς τὰ ἐπόμενα, θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ μᾶς κατηγορήσῃ κανεὶς, ὅτι παρετρέξαμεν τὸν κατάλληλον καιρὸν· ἔτσι τώρα, ἀφοῦ τίποτε δὲν ἔχη παραλειφθῆ ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ ἠμπορούσαμεν νὰ κάμωμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐκάμαμεν καὶ τὰ ὀφειλόμενα ἐδώσαμεν καὶ τὰ σπέρματα ἐρρίψαμεν εἰς τὸ πνευματικὸν αὐτὸ χωράφι, εἶναι ἐπόμενον πάλιν νὰ παρουσιάσωμεν ἐνώπιόν μας τὰ ἀναγνωσθέντα ἀπὸ τὸν μακάριον Μωυσῆν, ὥστε, ἀφοῦ λάβωμεν τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτά, νὰ ἐπιστρέψωμεν ἔτσι εἰς τὰ σπίτια μας. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὐτά, ἃς ἀκούσωμεν. «Αὕτῃ εἶναι ἡ ἱστορία, λέγει, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, κατὰ τὴν δημιουργίαν των· τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμη θάμνοι τοῦ ἀγροῦ εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη βλαστήσει τὰ φυτὰ τοῦ ἀγροῦ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Διότι δὲν εἶχε βρέξει ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος, διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἐπότιζε ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς». Πάλιν πρόσεξε, παρακαλῶ, τὴν σύνεσιν τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ προφήτου, μᾶλλον δὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι, ἀφοῦ μᾶς διηγῆθη μὲ λεπτομέρειαν ὅλην τὴν δημιουργίαν, καὶ ἐπραγματεύθη τὰ ἔργα τῶν ἔξ

τῶν ἕξ διελθεῖν ἡμερῶν καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν, καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν παρασχεθεῖσαν αὐτῷ πάντων τῶν ὄρωμένων, νῦν πάλιν ἀνακεφαλαιούμενος τὰ πάντα, φηοῖν «*Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο*».

5 Ἄξιον ἐνιαῦθα ζητῆσαι, τίνος ἕνεκεν βίβλον αὐτὴν καλεῖ οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, καίτοι πολλὰ ἕτερα τῆς βίβλου περιεχούσης, καὶ διδασκούσης ἡμᾶς, καὶ περὶ ἐτέρων πλειόνων, καὶ περὶ τῆς τῶν δικαίων ἀρετῆς, καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῆς συγκαιαθάσεως, ἣν ἐπεδείξατο περὶ

10 τε τὸν πρωτόπλαστον, καὶ περὶ ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ περὶ ἐτέρων δὲ πολλῶν, ἅπερ οὐκ ἂν εἶη τοῦ παρόντος καιροῦ καιαλέγειν. Μὴ ξενισθῆς, ἀγαπητέ· ἔθος γὰρ τοῦτο τῇ θείᾳ Γραφῇ, μὴ πανιαχοῦ κατὰ μέρος ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖσθαι, ἀλλ' ἀπὸ τῶν συνεκτικωτάτων ἀρχομένην

15 καταλιμπάνειν τὰ ἐξῆς σκοπεῖν τοῖς εὐγνώμοσιν ἀκοαῖς δεχομένοις τὰ λεγόμενα. Καὶ ἵνα μάθης, ὅτι τοῦτο οὕτως ἐστίν, ἐξ αὐτῶν τῶν νῦν ἀνεγνωσμένων τοῦτο δῆλον ὑμῖν καθίστημι. Ἴδου γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσι διδάξασα ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή τὴν κατὰ μέρος ἀπάντων δημιουργίαν, νῦν οὐ πάντων μέ-

20 μνηται, ἀλλὰ φηοῖν «*Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο· ἡ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐξῆς*».

2. Ὅρας πῶς πάντα τὸν λόγον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν περιστρέφει, ἡμῖν καταλιμπάνουσα ἐκ τούτων πάντα

25 τὰ ἄλλα ουνιδεῖν. Ὅταν γὰρ εἶπη οὐρανὸν καὶ γῆν, πάντα ὁμοῦ συνελοῦσα εἶπε, τὰ τε ἐν τῇ γῆ, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ. Ὅσπερ οὖν ἐπὶ τῆς τῶν δημιουργημάτων διηγήσεως οὐ πάντα καθεξῆς λέγει, ἀλλὰ τῶν συνεκτικωτάτων μνημονεύουσα, οὐκέτι καθ' ἐν ἡμῖν ἅπαντα διηγεῖται· οὕτω καὶ τὴν βίβλον

30 πᾶσαν, εἰ καὶ πολλὰ ἕτερα περιέχει, βίβλον γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς ὠνόμασεν, ἡμῖν καταλιμπάνουσα λοιπὸν διὰ τῆς

ἡμερῶν, καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἢ ὁποῖα ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ ὄρατὰ δημιουργήματα, τώρα πάλιν συνοψίζων ὅλα αὐτά, λέγει· «Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, κατὰ τὴν δημιουργίαν των». Ἀξίζει νὰ ἐρευνησωμεν ἐδῶ, διὰ ποῖον λόγον ὀνομάζει αὐτὴν ἱστορίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἂν καὶ περιέχει αὕτη πολλὰ ἄλλα καὶ μᾶς διδάσκει καὶ διὰ περισσότερα ἄλλα, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν δικαίων, καὶ διὰ τὴν φιλάνθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν συγκατάβασιν, τὴν ὁποῖαν ἔδειξε διὰ τὸν πρωτόπλαστον, καὶ δι' ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ δι' ἄλλα πολλὰ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν παροῦσαν στιγμὴν. Μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ, διότι εἶναι συνήθεια τῆς Ἁγίας Γραφῆς, νὰ μὴ μᾶς διηγῆται παντοῦ ὅλα μὲ λεπτομέρειαν, ἀλλὰ ἐνῶ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα, ἀφήνει τὰ ὑπόλοιπα νὰ ἐξετάζωνται ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἀγαθὴν διάθεσιν, ποὺ ἀκούουν τὰ λεγόμενα. Καὶ διὰ νὰ μάθης, ὅτι αὐτὸ ἔτσι εἶναι, σᾶς τὸ καθιστῶ φανερὸν ἀπὸ αὐτά, ποὺ ἔχουν ἀναγνωσθῆ τώρα. Διότι ἰδοὺ, ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε εἰς τὰ προηγούμενα ἡ Ἁγία Γραφή τὴν ἰδιαιτέραν δημιουργίαν τῶν πάντων, τώρα δὲν τὰ μνημονεύει ὅλα, ἀλλὰ λέγει· «Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, κατὰ τὴν δημιουργίαν των· τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐπόμενα».

2. Βλέπεις πῶς περιστρέφει ὅλον τὸν λόγον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἀφήνουσα εἰς ἡμᾶς νὰ γνωρίσωμεν ἀπὸ αὐτά ὅλα τὰ ἄλλα. Διότι ὅταν λέγη οὐρανὸν καὶ γῆν, συνοψίζουσα ὅλα μαζί λέγει, καὶ ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὴν γῆν, καὶ ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὸν οὐρανόν. Ὅπως λοιπὸν κατὰ τὴν διήγησιν τῶν δημιουργημάτων δὲν λέγει τὰ πάντα ἰδιαιτέρως, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀναφέρῃ τὰ σημαντικώτατα, δὲν μᾶς τὰ διηγεῖται ὅλα μὲ τὴν σειράν· ἔτσι καὶ ὅλην τὴν ἱστορίαν, ἂν καὶ περιέχει πολλὰ ἄλλα, ὠνόμασεν ἱστορίαν δημιουργίας οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἀφήνουσα εἰς ἡμᾶς μὲ τὴν ὑπενθύμισιν αὐτῶν νὰ σκεπτώμεθα εἰς τὴν συνέχειαν

τούτων μνήμης ἀναλογίζεσθαι, διὸ πάντα ἀνάγκη ἐν ταύτῃ
 τῇ βίβλῳ περιέχεσθαι τὰ ὁρῶμενα, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ
 τὰ τε ἐν τῇ γῆ. «^τ Ἡ ἡμέρα», φησὶν, «ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν
 οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἄγρου, πρὸ τοῦ γενέ-
 5 σθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα χόριον ἄγρου, πρὸ τοῦ ἀνα-
 τεῖλαι. Οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος
 οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς,
 καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς». Πολὺς δὲ ἐγκεκρου-
 μένος θησαυρὸς τοῖς βραχέσι τούτοις ρήμασι διὸ προσήκει
 10 μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως, ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ὀδη-
 γουμένους ἡμᾶς ἀναπτύξαι τὰ εἰρημένα, καὶ κοινωνοὺς ὑ-
 μᾶς λαβεῖν τοῦ πλούτου τούτου τοῦ πνευματικοῦ. Τὸ γὰρ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὰ μέλλοντα προγινῶσκον, ἵνα μηδενὶ τῶν
 μετὰ ταῦτα ἐξῆ φιλονεικεῖν, καὶ ἀπεναντίας τῇ θείᾳ Γραφῇ
 15 τὰ ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν ἐπιφέρειν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας
 δόγμασι, καὶ νῦν πάλιν, μετὰ τὸ διδάξαι τῶν δημιουργηθέν-
 των τὴν τάξιν, καὶ τί μὲν πρῶτον παρήχθη, τί δὲ δεύτερον,
 καὶ διὸ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς σπέρματα τῷ λόγῳ καὶ τῷ προσιάγμα-
 τι ὑπηρετουμένη τοῦ Δεοπότου ἐξέδωκεν ἡ γῆ, καὶ πρὸς τὰς
 20 ὠδίνας διηγέρθη, οὔτε τοῦ ἡλίου πρὸς συνέργειαν δεηθεῖσα
 (πῶς γὰρ τοῦ μηδέπω δημιουργηθέντος;), οὔτε τῆς τῶν
 ὑειῶν ἐπομβρίας, οὔτε τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐργασίας· οὐδὲ
 γὰρ οὔτις ἦν παραχθεὶς εἰς τὸ μέσον· διὰ τοῦτο πάλιν κατὰ
 μέρος πάντων μνημονεύει, ἵνα τῶν ἀναισχυντεῖν ἐπιχειροῦν-
 25 των ἐπιστοιμίῃ τὴν ἀκόλαστον γλῶττιαν. Τί γὰρ φησιν; «^τ Ἡ
 ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν
 χλωρὸν ἄγρου, πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα
 χόριον ἄγρου, πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι. Οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς
 ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν.
 30 Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐπότισε πᾶν τὸ πρόσωπον
 τῆς γῆς». Τοῦτο θούλει εἰπεῖν, διὸ τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ

ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον νὰ περιέχωνται εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτὴν ὅλα τὰ ὀρώμενα, τὰ εὕρισκόμενα δηλαδὴ καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν γῆν. «Τὴν ἡμέραν, λέγει, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμη θάμνοι τοῦ ἀγροῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ δὲν εἶχαν βλαστήσει ἀκόμη τὰ φυτὰ τοῦ ἀγροῦ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶχε θρέξει ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος, διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἐπότιζεν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῆς». Εἶναι μέγας ὁ θησαυρὸς, ποῦ εἶναι κρυμμένος εἰς τὰ σύντομα αὐτὰ λόγια, δι' αὐτὸ πρέπει μὲ πολλὴν σύνεσιν, καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀναπτύξωμεν τὰ λεχθέντα καὶ νὰ σῶς καταστήσωμεν μετόχους εἰς τὸν πνευματικὸν αὐτὸν πλοῦτον. Διότι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποῦ προγνωρίζει τὰ μέλλοντα, διὰ νὰ μὴ ἐπιτρέπη νὰ φιλονοῦμεν διὰ τίποτε ἀπὸ τὰ ἐπόμενα καὶ διὰ νὰ μὴ προσθέτωμεν εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας τὰς ἰδικὰς μας σκέψεις ἀντίθετα πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καὶ τώρα πάλιν, ἀφοῦ ἐδίδαξε τὴν τάξιν τῶν δημιουργηθέντων, καὶ τί μὲν ἐδημιουργήθη πρῶτον, τί δὲ δεύτερον, καὶ ὅτι ὑπακούουσα ἡ γῆ εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ παρήγαγε τὰ φυτὰ, ποῦ προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν, καὶ ἐβλάστησεν αὐτὰ, χωρὶς νὰ χρειασθῇ τὴν βοήθειαν τοῦ ἡλίου (διότι πῶς νὰ χρειασθῇ τὴν βοήθειαν ἐκείνου, ποῦ δὲν ἐδημιουργήθη ἀκόμη;), οὔτε τὴν ὑγρασίαν τῆς βροχῆς, οὔτε τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου (διότι οὔτε αὐτὸς εἶχε δημιουργηθῇ ἀκόμη), δι' αὐτὸ ἀναφέρει πάλιν ὅλα ἰδιαιτέρως, διὰ νὰ ἀποστομώσῃ τὴν ἀκόλαστον γλῶσσαν ἐκείνων, ποῦ ἐπιχειροῦν νὰ συμπεριφέρωνται ἀναίσχυντα. Τί λοιπὸν λέγει; «Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμη θάμνοι τοῦ ἀγροῦ εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν εἶχαν βλαστήσει τὰ φυτὰ τοῦ ἀγροῦ. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἔθρεξεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος, διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἐπότιζεν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς». Αὐτὸ θέλει νὰ εἰπῇ,

τῷ προσάγματι τὰ πρότερον μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι ὑπέσθη, καὶ
 ἅπερ οὐκ ἦν, ταῦτα ἀνθρώπον ἐδείκνυτο. Ὁ χόριος, ὁ ἐκ τῆς
 γῆς ἀναδιδόμενος· χόριον δὲ ὅταν εἴλη, τὰ σπέρματα ἅπαντα
 λέγει. Καὶ περὶ τῶν ὑειῶν διδάσκουσα ἡμᾶς, πάλιν ἡ θεία
 5 Γραφή ἐπήγαγεν· «Οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν»·
 τοῦτ' ἔστιν, οὐδέπω οὐδὲ ὑειοὶ ἄνωθεν κατεφέροντο· καὶ
 μετὰ τοῦτο λοιπὸν δείκνυσιν ἡμῖν, ὅτι οὐδὲ τῆς τοῦ ἀνθρώπου
 ἐργασίας ἐδεήθη· «Ἄνθρωπος γάρ», φησὶν, «οὐκ ἦν ἐργά-
 ζεσθαι τὴν γῆν»· μονονουχὶ βοῶσα, καὶ λέγουσα τοῖς μετὰ
 10 ταῦτα ἅπασιν, ὅτι ταῦτα ἀκούοντες μάθετε, πῶς ἐξ ἀρχῆς
 ἅπαντα παρηχύθη τὰ ἀπὸ τῆς γῆς ἀναδιδόμενα, καὶ μὴ τῇ
 ἐπιμελείᾳ τῶν τὴν γῆν θεραπευόντων τὸ πᾶν λογίζεσθε,
 μηδὲ ἐκείνοις τὰς ὠδίνας ταύτας ἐπιγράφετε, ἀλλὰ τῷ λόγῳ
 καὶ τῷ ἐπιτάγματι τῷ ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτὴν παρὰ τοῦ δη-
 15 μιουργήσαντος αὐτὴν γενομένου. Ταῦτα δὲ ἅπαντα γίνεται,
 ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐκ ἐδεήθη τῆς τῶν ἄλλων στοιχείων
 συνεργείας πρὸς τὴν τῶν οἰκείων σπερμάτων ἀνάδοσιν, ἀλλ'
 ἠρκέσθη τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργοῦ. Καὶ τὸ δὴ θαυμά-
 σιόν καὶ παράδοξον, οὗτος ὁ νῦν τῷ οἰκείῳ λόγῳ πρὸς τὴν
 20 τῶν τοσοῦτων σπερμάτων βλάστην αὐτὴν διεγείρας, καὶ τὴν
 οἰκείαν δύναμιν ἐπιδειξάμενος, ὑπερβαίνουσαν τὸν ἀνθρώπι-
 νον λογισμόν, ταύτην αὐτὴν τὴν βαρεῖαν, καὶ τὸν τοσοῦτον
 κόσμον ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐθεμελίωσε, καθὼς καὶ ὁ προφήτης
 φησὶν, «Ὁ θεμελιώσας ἐπὶ τῶν ὑδάτων τὴν γῆν». Ποῖος
 25 λογισμὸς ἀνθρώπινος ἐφικέσθαι τούτων δυνήσεται; Ἐπειδὴ
 γὰρ οἱ ἄνθρωποι οἰκίας οἰκοδομούμενοι, καὶ θεμελίους κατα-
 βάλλειν βουλόμενοι, πρότερον διασκάπτοντες, καὶ εἰς τὸ βά-
 θος καιόντες, κἂν μικρὰν νοτίδα ἴδωσι, πάντα ποιοῦσιν,
 ὥστε πᾶσαν αὐτὴν ἐξανιλήσαι, καὶ οὕτω τοὺς θεμελίους κα-
 30 ταβαλεῖν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργὸς ἀπεναν-
 τίας τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἅπαντα δημιουργεῖ, ἵνα μάθῃς καὶ

ὅτι μέ τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν τοῦ ἔλαβαν ὑπαρξιν ἐκεῖνα, πού δέν ὑπῆρχαν προηγουμένως, καὶ ἐκεῖνα πού δέν ὑπῆρχαν, αὐτὰ ἐφάνερωνεν ἀμέσως. Οἱ θάμνοι, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ τὴν γῆν ὅταν δέ λέγη θάμνους, ἐννοεῖ ὅλα τὰ φυτά. Καὶ διὰ τὴν βροχὴν διδάσκουσα ἡμᾶς, πάλιν ἐπρόσθεσεν ἡ Ἁγία Γραφή «Διότι δέν ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν», δηλαδή, ἀκόμη οὔτε ἡ βροχὴ δέν ἔπιπτεν ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ μᾶς δείχνει εἰς τὴν συνέχειαν, ὅτι δέν ἐχρειάσθη οὔτε τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀνθρώπου «Διότι, λέγει, δέν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος, διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν», σχεδὸν ὡς νὰ φωνάζη καὶ νὰ λέγη εἰς ὅλους τοὺς μεταγενεστέρους, ὅτι ἀκούοντες αὐτὰ μάθετε, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιουργήθησαν ὅλα τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ νὰ μὴ λογαριάζετε τὸ κάθε τι εἰς τὴν φροντίδα τῶν καλλιεργούντων τὴν γῆν, οὔτε νὰ ἀποδίδετε εἰς ἐκείνους τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, ἀλλὰ εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν προσταγὴν, ἡ ὁποία ἐδόθη ἐξ ἀρχῆς πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τὸν δημιουργὸν της. Αὐτὰ δέ ὅλα συμβαίνουν, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι δέν ἐχρειάσθη τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων στοιχείων διὰ τὴν βλάστησιν τῶν ἰδικῶν της φυτῶν, ἀλλὰ ἠρκέσθη εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Δημιουργοῦ. Καὶ τὸ περισσότερο θαυμαστὸν καὶ παράξενον εἶναι, ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος τώρα μέ τὸν ἰδικὸν τοῦ λόγον ἐπροκάλεσε τὴν βλάστησιν τόσον πολλῶν φυτῶν καὶ ἐφάνερωσε τὴν δύναμίν του, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν, αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν βαρεῖαν καὶ ἡ ὁποία φέρει εἰς τὴν ἐπιφάνειάν της τόσον καλλωπισμόν, ἐστερέωσεν ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα, καθὼς ὁ προφήτης λέγει, «Σὺ ἐστερέωσες τὴν γῆν ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα»¹. Ποῖος νοῦς ἀνθρώπου θά ἠμπορέσῃ νὰ πλησιάσῃ αὐτά; Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν κτίζουν σπίτια καὶ θέλουν νὰ βάλλουν θεμέλια, πρῶτα σκάπτουν καὶ ἀφοῦ κατέλθουν βαθιὰ, ἂν ἴδοῦν ὀλίγην ὑγρασίαν, κάνουν τὰ πάντα, ὥστε νὰ τὴν ἀπομακρύνουν ὅλην καὶ ἔτσι νὰ βάλλουν τὰ θεμέλια ἄδια τοῦτο καὶ ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὰ δημιουργεῖ ὅλα, διὰ νὰ μάθῃς καὶ ἀπὸ

ἐκ τούτων αὐτοῦ τὴν ἄφαιον δύναμιν, καὶ ὅτι, ἐπειδὴν βουληθῆ, καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὰ ἐναντία τῇ οἰκείᾳ ἐνεργείᾳ ἐπιδείκνυται, τῷ ἐπιτάγματι τοῦ δημιουργήσαντος ὑπηρετούμενα.

- 5 3. Καὶ ἵνα σαφέστερον ὑμῖν γένηται τὸ λεγόμενον, τέως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ προκειμένου τὸν λόγον γυμνάσωμεν, καὶ τότε καὶ ἐφ' ἕτερον μεταβησόμεθα. Τοῦτο γὰρ αὐτὸ ἐναντίον ἐστὶ τῇ φύσει τῶν ὑδάτων, τὸ οὕτω βαρὺ σῶμα φέρειν καὶ τῇ γῆ πάλιν ἐναντίον τὸ ἐπὶ τοιοῦτῳ θεμελίῳ τὴν ἔδραν ἔχειν.
- 10 Καὶ τί θαυμάζεις; Κἂν γὰρ ἐφ' ἑκάστου τῶν γενομένων διερευνησῆσαι βουληθῆς, εὐρήσεις τοῦ δημιουργήσαντος ἄπειρον τὴν δύναμιν, καὶ ὅτι τῇ οἰκείᾳ βουλήσει ἠνιοχεῖ πάντα τὰ δρώμενα. Τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ πυρός ἐστιν ἰδεῖν γινόμενον· τὸ γὰρ δαπανητικὴν ἔχον ἐνέργειαν, καὶ πάντων περιγινόμενον,
- 15 καὶ πᾶσαν ὕλην λίθων, καὶ ξύλων, καὶ σωμάτων, καὶ σιδήρου μετ' εὐκολίας καταναλίσκον, ἐπειδὴ προσέταξεν ὁ δημιουργός, σωμάτων ἀπαλῶν καὶ φθαριῶν οὐχ ἥψαιτο, ἀλλ' ἀβλαβεῖς τοὺς παῖδας διεφύλαττεν ἐν μέσῃ τῇ καμίνῳ. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ τῶν σωμάτων αὐτῶν οὐχ ἥψαιτο, ἀλλ'
- 20 εὐταξίαν τοσαύτην ἐπεδείξατο τὸ ἄλογον στοιχεῖον, ὅσην οὐδέ ἐστιν εἰπεῖν. Οὐδὲ γὰρ ταῖς θριξίν ἐλυμήνατο, ἀλλ' ἐκύκλου μὲν αὐτούς, καὶ εἶχεν ἔνδον καθάπερ δὲ ὑπακοὴν πληροῦσα ἢ τοῦ πυρός εὐσία, καὶ Δεσπότου ἐπιτάγματι ὑπηρετιομένη, ἀκεραίους καὶ ἀβλαβεῖς διεφύλαττε τοὺς θαυμα-
- 25 σιοὺς ἐκείνους παῖδας, καὶ ὡσπερ ἐν λειμῶνι καὶ παραδείσῳ βαδίζοντες, μετὰ τοσαύτης ἀδείας ἐπὶ τῆς καμίνου διῆγον. Καὶ ἵνα μὴ νομίση τις, ὅτι οὐκ ἦν ἐνέργεια πυρός τὸ δρώμενον, διὰ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης οὐ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἐπέδησεν, ἀλλ' ἀφείς μένειν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν
- 30 καυστικὴν, τοὺς ἰδίους θεράποντας ἀνωτέρους τῆς ἐκ τούτου βλάβης εἰργάζετο. Ἄλλ' ἵνα μάθωσι καὶ οἱ ἐμβαλόντες, ὅση τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ ἢ δύναμις, ἐπ' ἐκείνων μὲν τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν ἐπεδείκνυτο τὸ πῦρ καὶ τὸ αὐτὸ ἐκείνους μὲν περι-

2. Ἀναφέρεται εἰς τὴν γνωστὴν ἱστορίαν τῶν τριῶν παίδων, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ ἔρριπεν εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός.

αὐτὰ τὴν ἄπειρον δύναμιν του, καὶ ὅτι, ὅταν θελήσῃ, καὶ τὰ ἴδια τὰ στοιχεῖα ἐπιδεικνύουν τὰ ἀντίθετα πρὸς τὴν ἰδικὴν των ἐνέργειαν, ὑποτασσόμενα εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ δημιουργοῦ.]

[3. Καὶ διὰ νὰ σᾶς γίνῃ σαφέστερον αὐτὸ ποῦ λέγω, ἅς στρέψωμεν κατὰ πρῶτον τὸν λόγον εἰς αὐτὸ καὶ ὕστερα θὰ προχωρήσωμεν εἰς ἄλλο σημεῖον. Διότι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἀντίθετον εἰς τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων, τὸ νὰ φέρουν, δηλαδή, ἔτσι βαρὺ σῶμα· καὶ εἰς τὴν γῆν πάλιν εἶναι ἀντίθετον τὸ νὰ στηρίζεται ἐπάνω εἰς τέτοιο θεμέλιον. Καὶ διατί ἀπορεῖς; Διότι ἐὰν θελήσῃς νὰ ἐρευνήσῃς κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, θὰ διαπιστώσῃς τὴν ἄπειρον δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ καὶ ὅτι μὲ τὴν θέλησίν του τὰ κατευθύνει ὅλα. Αὐτὸ βέβαια εἶναι δυνατόν νὰ τὸ ἰδῇ κανεὶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πυρός νὰ συμβαίῃ· διότι αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔχει καταστρεπτικὴν δύναμιν καὶ καταβάλλει τὰ πάντα καὶ κατακαίει εὐκόλα λίθους, ξύλα, σώματα καὶ σίδηρον, ἐπειδὴ ἐπρόσταξεν ὁ δημιουργός, δὲν ἐπροκάλεσε κακὸν εἰς ἀπαλὰ καὶ φθαρτὰ σώματα, ἀλλὰ ἄφησεν ἀβλαβεῖς τοὺς παῖδας μέσα εἰς τὴν κάμινον². Καὶ μὴ θαυμάσῃς, ἐὰν δὲν ἤγγισε τὰ σώματά των, ἀλλὰ τὸ χωρὶς λογικὴν στοιχεῖον ἔδειξε τόσον μεγάλην πειθαρχίαν, ὅσῃν οὔτε νὰ εἰπῆς εἶναι δυνατόν. Διότι οὔτε τὰς τρίχας κατέστρεψεν, ἀλλὰ τοὺς περιεκύκλωνεν αὐτοὺς καὶ τοὺς εἶχε εἰς τὸ μέσον· ὡσὰν δὲ νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ ὑπηρετῇ τὴν προσταγὴν τοῦ Κυρίου ἢ οὐαία τοῦ πυρός, διεφύλασσε σώους καὶ ἀβλαβεῖς τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους παῖδας, καὶ ὡσὰν νὰ ἐβάδιζαν εἰς λειβάδι καὶ κῆπον, διέβαιναν μὲ τόσῃν ἄνεσιν μέσα εἰς τὴν κάμινον. Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς, ὅτι τὸ θέαμα δὲν ἦτο ἐνέργεια πυρός, δι' αὐτὸ ὁ φιλόνηρος Κύριος δὲν ἐσταμάτησε τὴν ἐνέργειάν του, ἀλλὰ ἀφοῦ ἄφησε νὰ παραμένῃ ἡ καυστικὴ του ἐνέργεια, διεφύλασσε ἀβλαβεῖς τοὺς ἰδικούς του ὑπηρέτας. Ἀλλὰ διὰ νὰ μάθουν καὶ ἐκεῖνοι ποῦ τοὺς ἔρριψαν εἰς τὴν κάμινον, πόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ τῶν πάντων, εἰς ἐκείνους μὲν τὸ πῦρ ἐφανέρωνε τὴν ἰδικὴν του ἐνέργειαν· καὶ αὐτὸ μὲν τοὺς

ἐστελλεν ἔνδον, τούτους δὲ ἔξω ἐσιῶτας κατέφλεγε καὶ ἀνή-
 λισκεν. Εἶδες πῶς, διὰ τὸ Δεσπότης βούληται, ἕκαστον τῶν
 στοιχείων πρὸς τὴν ἐναντίαν μεθίστησιν οὐσίαν; Δημιουργός
 γὰρ ἐστὶ καὶ Δεσπότης, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον θέλημα ἅπαντα
 5 εἰκονομεῖ. Βούλεσθε καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων πάλιν ἰδεῖν τὸ
 αὐτὸ τοῦτο γινόμενον; Καθάπερ γὰρ ἐνιαῦθα τὸ πῦρ τῶν
 μὲν ἔνδον ὄντων ἀπέσχειο, καὶ ἐπελάθειο τῆς οἰκείας ἐνερ-
 γείας, ἐπὶ δὲ τῶν ἔξω τυγχανόντων τὰ ἑαυτοῦ ἐπλήρου,
 οὕτω καὶ τὰ ὕδατα ὁφόμεθα τοὺς μὲν ὑποβρυχίους ἐργαζό-
 10 μενα, ἐτέροις δὲ ὑποχωροῦντα, ὥστε ἀβλαβῶς αὐτοὺς διελ-
 θεῖν. Ἀναμνήσθητέ μοι νῦν τοῦ Φαραῶ καὶ τῶν Αἰγυπτίων,
 καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἑβραίων, ὅπως ἐκεῖνοι μὲν διὰ τὸ πρόστα-
 γμα τοῦ Δεσπότου, τοῦ μεγάλου Μαῦσέως προηγουμένου,
 καθάπερ ἐπὶ ξηραῖς, οὕτω διέβαινον διὰ τῆς θαλάσσης τῆς
 15 ἐρυθραῖς· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι μετὰ τοῦ Φαραῶ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς
 ἐλθεῖν ὁδὸν βουλευθέντες, ὑποβρύχιοι γινόμενοι κατεποντίζον-
 το. Οὕτως οἶδε καὶ τὰ στοιχεῖα αἰδεῖσθαι τοὺς τοῦ Δεσπότου
 θεράποντας, καὶ τὴν οἰκείαν ὁρμὴν ἔσω κατέχειν. Ἀκούσω-
 μεν ὅσοι θυμώδεις, ὅσοι ὀργίλοι, ὅσοι ὑπὸ τῶν ἄλλων παθῶν
 20 διὰ ραθυμίαν ἀλισκόμενοι τὴν ἑαυτῶν προδίδομεν σωτηρίαν.
 καὶ μιμησώμεθα τῶν ἀλόγων τούτων στοιχείων τὴν τισαύην
 ὑπακοήν, ἡμεῖς οἱ λόγῳ τιμημένοι. Εἰ γὰρ τὸ πῦρ, τὸ οὕτω
 δαπανητικόν, τὸ οὕτω σφοδρόν, σωμάτων φθορῶν καὶ οὕτως
 ἀπαλῶν ἀπέσχειο, ποίας ἂν τύχη συγγνώμης ἄνθρωπος, μὴ
 25 βουλόμενος τὸν ἑαυτοῦ χαλινῶσαι θυμὸν διὰ τὸ ἐπίταγμα
 τοῦ Δεσπότου, καὶ τὴν ὀργὴν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐκβαλεῖν;
 Καὶ τὸ δὴ μεῖζον, ὅτι πῦρ ταύτην ἔχον τὴν οὐσίαν, τὸ καίειν
 λέγω, τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν οὐκ ἐπεδείξατο, ὁ δὲ ἄνθρωπος,
 τὸ ἡμερον ζῶον, τὸ λογικόν, τὸ ἐπιεικές, τὰ ἐναντία τῇ οἰ-
 30 κείᾳ ῥύσει διαπραίττειται, καὶ διὰ ραθυμίαν εἰς τὴν τῶν θη-

εὕρισκομένους μέσα ἐπροφύλασσαν, αὐτούς δὲ ἂν καὶ ἐστέκοντο ἔξω κατέκαιε καὶ κατέτρωγε. Εἶδες πῶς, ὅταν ὁ Κύριος θέλη, μεταβάλλει κάθε στοιχεῖον εἰς τὴν ἀντίθετον οὐσίαν; Διότι εἶναι Δημιουργός καὶ Δεσπότης καὶ οἰκονομεῖ τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὴν ἡδικὴν του θέλησιν. Θέλετε νὰ ἰδῆτε πάλιν νὰ γίνεται τὸ ἴδιον ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὑδάτων; Διότι ὅπως ἐδῶ τὸ πῦρ ἀπεμακρύνθη μὲν ἀπὸ τοὺς εὕρισκομένους μέσα καὶ ἔχασε τὴν ἐνέργειάν του, διὰ τοὺς εὕρισκομένους ὅμως ἔξω τὴν διετηροῦσε, ἔτσι καὶ τὰ ὑδατα θὰ ἰδοῦμεν ἄλλους μὲν νὰ καταποντίζουν, εἰς ἄλλους δὲ νὰ ὑποχωροῦν, διὰ νὰ διέλθουν αὐτοὶ χωρὶς βλάβην. Ἐνθυμηθῆτε, παρακαλῶ τώρα, τὸν Φαραῶ καὶ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τὸν λαὸν τῶν Ἑβραίων, πῶς αὐτοὶ μὲν κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ Κυρίου διέβαιναν τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν ἔτσι, ὡσὰν νὰ ἐβάδιζαν εἰς ξηρὰν, ἐνῶ τοὺς ὠδηγοῦσε ὁ μέγας Μωυσῆς· οἱ Αἰγύπτιοι ὅμως μαζὶ μὲ τὸν Φαραῶ, ὅταν ἠθέλησαν νὰ διέλθουν τὴν ἰδίαν μὲ αὐτὸς ὁδόν, κύατεποντίζοντο ἀφοῦ ἔπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν³.] "Ἐται καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως γνωρίζουν νὰ σέβωνται τοὺς δούλους τοῦ Κυρίου καὶ νὰ συγκρατοῦν τὴν ὀρμὴν των.] "Ἄς ἀκούσωμεν ὅσοι εἴμεθα εὐέξαπτοι, ὀργίλοι, ὅσοι προδίδομεν τὴν σωτηρίαν μας καταλαμβανόμενοι ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας μας, καὶ ἅς μιμηθοῦμεν τὴν μεγάλην ὑπακοὴν τῶν ὀλόγων αὐτῶν στοιχείων, ἡμεῖς οἱ ὅποιοι ἔχομεν τιμηθῆ μὲ λόγον. Ἐὰν λοιπὸν τὸ πῦρ, τὸ ὅποιον εἶναι τόσον καταστρεπτικόν, τόσον σφοδρόν, δὲν ἐπλησίασε σώματα φθαρτὰ καὶ τόσον ἀπαλά, ποῖαν συγγνώμην θὰ λάβῃ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος δὲν θέλει νὰ συγκρατήσῃ τὸν θυμὸν του κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ἐκριζώσῃ τὴν ὀργὴν του πρὸς τὸν πλησίον; Καὶ τὸ ἀκόμη μεγαλύτερον εἶναι, ὅτι τὸ πῦρ τὸ ὅποιον ἔχει αὐτὴν τὴν οὐσίαν, ἐννοῶ τὸ νὰ καίῃ, δὲν ἔδειξε τὴν ἰδικὴν του ἐνέργειαν, ὁ ἄνθρωπος ὅμως, τὸ ἡμερον ζῶον, τὸ λογικόν, τὸ ἐπιεικές, ἐνεργεῖ τὰ ἀντίθετα πρὸς τὴν φύσιν του καὶ ἀπὸ ἀδιαφορίαν παρασύρει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν ἀγριότητα τῶν θηρίων.

ρίων ὠμότητα ἐαντὸν ἐξάγει. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή
 πρὸς τὰ πάθη τὰ ἐνοχλοῦντα οὕτω καὶ τὰς τῶν ἀλόγων προση-
 γορίας, πολλαχοῦ δὲ καὶ τῶν θηρίων τοῖς λόγῳ τειμημέ-
 νοις ἐπιτίθησι· ποιῖ μὲν κύνας καλοῦσα διὰ τὸ ἀναίοχυντον
 5 καὶ ἵταμόν· «Κύνες γάρ», φησί, «ἐνεοί, οὐ δυνάμενοι ὑλα-
 κιεῖν»· ποιῖ δὲ ἵππους διὰ τὸ λάγνον· «Ἴπποι γάρ θηλυμα-
 νεῖς ἐγένοντο, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον χρεμε-
 τίζοντες»· ποιῖ δὲ ὄνους, διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν ἄ-
 νοιαν· «Παρασυνεβλήθη γάρ», φησί, «τοῖς κινήσει τοῖς ἀνοή-
 10 τοις, καὶ ὠμοιώθη αὐτοῖς»· ποιῖ δὲ λέοντας καὶ παρδάλεις,
 διὰ τὸ ἀρπακτικὸν καὶ πλεονεκτικόν· ποιῖ δὲ ἀσπίδας, διὰ τὸ
 δολερόν· «Ἴδός γάρ», φησί, «ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν·
 ποιῖ δὲ ὄφεις καὶ ἔχρεις, διὰ τὸν ἴον καὶ τὴν πονηρίαν, κα-
 θὼς καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης ἐβόα, λέγων· «Ὅφεις, γεν-
 15 νήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλού-
 σης ὀργῆς;» καὶ ἕτερα κατὰλληλα τοῖς πάθεσιν ὀνόματα
 ἐπάγει, ἵνα κἂν οὕτως αἰδεσθέντες ὀψέ ποιε πρὸς τὴν οἰ-
 κείαν εὐγένειαν ἐπανέλθωσι, καὶ σπείσονται πρὸς τὸ ὁμο-
 γενές, καὶ τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους προτιμοτέρους ἡγήσονται
 20 τῶν οἰκείων παθῶν, οἷς διὰ ραθυμίαν ἐαυτοὺς ἐκδεδώκασι.

4. Ἄλλ' οὐκ οἶδα, πῶς ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ρύμης εἰς
 ταῦτα ἐξέβημεν. Φέρε δὴ λοιπὸν ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὸ προκεί-
 μενον, καὶ ἴδωμεν τί καὶ ἕτερον σήμερον ἡμᾶς διδάξαι βού-
 λεται ὁ μακάριος οὐτιος προφήτης. Εἰπὼν γάρ, «Αὕτη ἡ βί-
 25 βλος γενέσεως οὐρανοῦ τε καὶ γῆς», προῖὼν διηγεῖται ἡμῖν
 πάλιν ἀκριβέστερον τὴν τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίαν. Καὶ
 ἐπειδὴ ἀνωτέρω συντόμως εἶπε, «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν
 ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν», νῦν φησι,
 «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ
 30 ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο

4. Ἦσ. 56, 10.

5. Ἰερ. 5, 8.

6. Ψαλμ. 48, 13.

7. Ψαλμ. 139, 4.

8. Ματθ. 3, 7.

9. Γεν. 1, 27.

Δι' αὐτό καί ἡ Ἁγία Γραφή ἀνάλογα μὲ τὰ πάθη, πού ἐνοχλοῦν τόσον πολύ, δίδει τὰς ὀνομασίας τῶν ζῶων, πολλάς φορές δὲ καί τῶν ἀγρίων θηρίων εἰς τοὺς τιμημένους μὲ λόγον ἀνθρώπους. Ἐλλοτε μὲν ὀνομάζει σκύλους διὰ τὴν ἀναισχυντίαν καὶ θρασύτητά των, διότι λέγει «Εἶναι σκύλοι ἄλαλοι, χωρὶς νὰ ἠμποροῦν νὰ γαυγίζου»⁴. Ἐλλοτε δὲ ἵππους διὰ τὴν λαγνότητά των «Διότι ἔγιναν ἵπποι θηλυμανεῖς καὶ ὁ καθένας χρεμετίζει πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ πλησίον»⁵. Ἐλλοτε πάλιν τοὺς ὀνομάζει ὄνους, διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ ἀνοησίαν των. «Διότι ἐξωμοιώθη, λέγει, μὲ τὰ ἀνόητα κτήνη καὶ ἔγινεν ὅμοιος μὲ αὐτά»⁶. Ἐλλοτε ὀνομάζει αὐτοὺς λέοντας καὶ λεοπαρδάλεις διὰ τὴν ἀρπακτικότητα καὶ πλεονεξίαν των, ἄλλοτε δὲ ἀσπίδας διὰ τὴν δολιότητά των «Διότι ὑπάρχει δηλητήριο ἀσπίδων, λέγει, κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη των»⁷. Ἐλλοτε πάλιν ὄφεις καὶ ἐχίδνας διὰ τὸ δηλητήριο καὶ τὴν πονηρίαν των, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης ἐφώναζε λέγων «Ὁφεις, ἀπόγονοι ἐχιδνῶν, ποῖος σᾶς ὑπέδειξε νὰ ἀποφύγετε τὴν μέλλουσαν ὀργήν;»⁸. Προσθέτει δὲ καὶ ἄλλας καταλλήλους εἰς τὰ πάθη ὀνομασίας, διὰ νὰ ἐπανέλθουν τουλάχιστον κάποτε εἰς τὴν ἰδικὴν των εὐγένειαν, ἀφοῦ ἐντραποῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ νὰ κάμουν συνθήκην πρὸς τοὺς συνανθρώπους των καὶ νὰ προτιμήσουν τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ των πάθη, εἰς τὰ ὁποῖα παρέδωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας.

4. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω, πῶς ἀπὸ τὴν ὀρμὴν τοῦ λόγου ἐφθάσαμεν εἰς αὐτά. Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἅς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας καὶ ἅς ἰδοῦμεν καὶ τί ἄλλο θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ σήμερα ὁ μακάριος αὐτός προφήτης. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, «Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορία τῆς δημιουργίας τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς», εἰς τὴν συνέχειαν μᾶς διηγεῖται πάλιν μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐπειδὴ ἀνωτέρω μὲ συντομίαν εἶπε, «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἔπλασεν αὐτόν»⁹, τώρα λέγει, «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ χῶμα τοῦ ἐδάφους, καὶ ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον

ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Μέγα τὸ εἰρημένον, καὶ
 πολλῆς ἐκπλήξεως γέμον, καὶ ὑπερβαῖνον διάνοιαν ἀνθρω-
 πίνην «Καὶ ἔπλασε», φησὶν, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, λαβὼν
 χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς». Ὡσπερ ἐπὶ τῶν κτισμάτων τῶν ὁρωμένων
 5 ἀπάντων ἔλεγον, ὅτι ἀπεναντίας τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ ἅ-
 παντα διαπράττειται ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, ἵνα καὶ δια-
 τοίτου ἢ ἄφατος αὐτοῦ δύναμις δειχθῇ· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς
 τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως εὐρήσομεν νῦν γεγονός. Ὅρα
 γάρ, τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐθεμελίωσεν, ὅπερ οὐ χωρεῖ
 10 δέξασθαι λογισμὸς ἀνθρώπινος ἄνευ πίστεως, καὶ τὰς οὐσίας
 δὲ πάσας ἐπειδὴν θουληθῆ, καθάπερ ἀπεδείξαμεν, ἐναντία
 τῇ οἰκείᾳ ἐνεργείᾳ παρασκευάζει διαπράττεσθαι. Τὸν αὐτὸν
 δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου νῦν ἡμῖν ἐμ-
 φαίνει γεγονός ἢ θεία Γραφή. «Ἐπλασε», φησὶν, «ὁ Θεὸς
 15 τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς λαβὼν». Τί λέγεις; «Χοῦν
 λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον»; Ναί, φησί, καὶ
 οὐχ ἁπλῶς εἶπε γῆν, ἀλλὰ, «Χοῦν», ὡς ἂν εἴποι τις, αὐτῆς
 τῆς γῆς τὸ λεπτότερον καὶ ἀτιμότερον. Μέγα σοι καὶ παρό-
 δοξον εἶναι δοκεῖ τὸ εἰρημένον ἀλλ' ἐὰν νοήσης τίς ὁ δη-
 20 μιουργός, οὐκέτι ἀπιστήσεις τῷ γινομένῳ, ἀλλὰ θαυμάσεις
 καὶ προσκυνήσεις τὴν δύναμιν. Ἐὰν δὲ μέλλης πρὸς τὴν
 ἀσθένειαν τῶν σῶν λογισμῶν ταῦτα περιεργάζεσθαι, εἰκὸς γε
 κάκεϊνό σε εἰς ἔννοιαν λαβεῖν, ὅτι ἀπὸ γῆς σῶμα οὐκ ἂν
 γένοιό ποτε, ἀλλ' ἢ πλίνθος, ἢ ὄστρακον, σῶμα δὲ τοιοῦτον
 25 οὐκ ἂν γένοιτο. Ὅρας ὅτι ἐὰν μὴ καὶ δύναμιν εἰς ἔννοιαν
 λάβωμεν τοῦ δημιουργοῦντος, καὶ τοὺς οἰκείους λογισμοὺς
 τοὺς πολλὴν τὴν ἀσθένειαν προβεβλημένους κατευνάσωμεν,
 οὐ δυνάμεθα τῶν εἰρημένων τὸ ὕψος δέξασθαι; Τῶν γὰρ
 τῆς πίστεως ὀφθαλμῶν δεῖται τὰ λεγόμενα, καὶ ταῦτα μετὰ
 30 πολλῆς τῆς συγκαιαθάσεως καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμε-
 τέραν οὕτω ρηθέντα. Καὶ αὐτὸ γὰρ τὸ εἰπεῖν, «Ἐπλασεν ὁ
 Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνεφύσησεν», ἀνάξιον Θεοῦ· ἀλλὰ

αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἀπέβη ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζωσα». Μέγα τὸ λεχθέν, ἄξιον πολλοῦ θαυμασμοῦ καὶ ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. «Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν». Ὅπως δι' ὅλα τὰ ὀρατὰ κτίσματα ἔλεγα, ὅτι ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων τὰ δημιουργεῖ ὅλα ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἢ ἄπειρος δύναμις του, ἔτσι θὰ συναντήσωμεν τώρα νὰ γίνεται αὐτὸ καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι πρόσεχε, ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα ἐστερέωσε τὴν γῆν, πρᾶγμα ποῦ δὲν ἠμπορεῖ νὰ κατανοήσῃ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς χωρὶς πίστιν, καὶ ὅταν θελήσῃ, ὅλα τὰ στοιχεῖα, καθὼς ἀπεδείξαμεν, κάνει νὰ ἐνεργοῦν ἀντίθετα πρὸς τὴν ἰδικὴν των φύσιν. Κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου ἢ Ἁγία Γραφή μᾶς παρουσιάζει τώρα νὰ γίνεται αὐτό. Ἐπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν». Τί λέγεις; «Ἄφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον»; Ναί, λέγει, καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς γῆν, ἀλλὰ «χῶμα», ὡς νὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, τὸ πιὸ λεπτὸν καὶ ἀσήμαντον στοιχεῖον ἀπὸ αὐτὴν τὴν γῆν. Φαίνεται εἰς σὲ μέγα καὶ παράξενον τὸ λεχθέν· ἐὰν ὅμως κατανοήσῃς ποῖος εἶναι ὁ δημιουργός, δὲν θὰ δυσπιστῆς πλέον εἰς τὸ γεγονός, ἀλλὰ θὰ θαυμάσῃς καὶ θὰ προσκυνήσῃς τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ. Ἐὰν δὲ πρόκειται νὰ ἐξετάζῃς αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἰδικῶν σου σκέψεων, εἶναι φυσικὸν βέβαια καὶ ἐκεῖνο νὰ κατανοήσῃς, ὅτι δὲν θὰ ἐγένετο ποτέ ἀπὸ τὴν γῆν σῶμα, ἀλλὰ πλίνθος ἢ ὄστρακον, τέτοιο ὅμως σῶμα δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ. Βλέπεις ὅτι· ἐὰν δὲν ἀντιληφθοῦμεν τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ καὶ δὲν καθησυχάσωμεν τὰς σκέψεις μας, ποῦ ἔχουν μεγάλην ἀδυναμίαν, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κατανοήσωμεν τὸ ὕψος τῶν λεχθέντων; Διότι τὰ λεγόμενα χρειάζονται τὰ μάτια τῆς πίστεως, καὶ ἔχουν λεχθῆ ἔτσι αὐτὰ μὲ μεγάλην συγκατάβασιν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας ἀδυναμίας. Διότι καὶ αὐτὸ ποῦ εἶπεν, «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐφύσησεν», εἶναι ἀνάξιον

δι' ἡμᾶς καὶ τὸ ἀσθενὲς τὸ ἡμέτερον οὕτω ταῦτα διηγείται ἡ
 θεία Γραφή, ἡμῖν συγκαταβαίνουσα, ἵνα ταύτης ἀξιωθέντες
 τῆς συγκαταβάσεως, ἀνελθεῖν πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἰσχύσω-
 5 μεν. «Καὶ ἔπλασε», φηοῖν, «ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λα-
 βὼν ἀπὸ τῆς γῆς». Τέως οὐ μικρὰ ἡμῖν ἐντεῦθεν ἰκτεται,
 ἐὰν νήφειν βουλόμεθα, ταπεινοφροσύνης διδασκαλία. Ὅτιαν
 γὰρ ἐννοήσωμεν, πόθεν ἔσχε τὴν ἀρχὴν τῆς σοσιάσεως ἡ
 φύσις ἡ ἡμετέρα, κἂν μυριάκις τὰς ὀφροῦς ἀνασπάσωμεν, συ-
 οιελλόμεθα, ταπεινούμεθα, τὴν οὐσίαν ἐαυτῶν ἀναλογιζόμενοι,
 10 μειριάζειν παιδευόμεθα. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Θεός, κηδόμε-
 νος ἡμῶν τῆς σωτηρίας, οὕτως ὠδήγησε τοῦ προφήτου τὴν
 γλῶτταν πρὸς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν. Ἐπειδὴ γὰρ
 εἶπε προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή, «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θε-
 ὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν»,
 15 καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ πᾶσαν παρέδωκε τῶν ὄρωμένων, μὴ
 ἀγνοῶν τῆς οἰκειᾶς αὐσίας τὴν σύστασιν μεγάλα φαντασθῆ,
 καὶ ὑπερβῆ τοὺς οἰκείους ὄρους· διὰ τοῦτο ἐπαναλαμβάνουσα
 διδάσκει καὶ τὸν τρόπον τῆς σοσιάσεως, καὶ τῆς γενέσεως
 τὴν ἀρχὴν, καὶ ὅθεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος παρήχθη, καὶ πῶς
 20 παρήχθη. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ ταύτην τὴν διδασκαλίαν, καὶ
 μετὰ τὸ γνῶναι, διὲ ἀπὸ τῆς γῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς σοσιάσε-
 ως, ἐξ ἧς τὰ σπέρματα, ἐξ ἧς τὰ ἄλογα ζῶα, εἰ καὶ ἡ διά-
 πλασις, καὶ τῆς ψυχῆς ἡ οὐσία ἡ ἀσώματος πολλὴν αὐτῷ τὴν
 προεδρίαν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν κεχάρισται διὰ
 25 γὰρ ταύτην καὶ τὸ λογικὸς εἶναι, καὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν
 ἐδέξατο· εἰ τοίνυν καὶ ταῦτα μαθῶν, διὰ τὴν παρὰ τοῦ ὄφρεως
 ἀπάτην ἰσοθεΐαν ἐφαντιάσθη ὁ ἐκ γῆς πλασθεὶς· εἰ τῇ πρώτῃ
 διηγῆσει ἠρκέσθη ὁ μακάριος οὐτιος προφήτης, καὶ μὴ ἐπανα-
 λαβὼν πάντα μετὰ ἀκριθείας ἡμᾶς ἐδίδαξε, ποῦ οὐκ ἂν μαρί-
 30 ας ἐξωκείλαμεν;

5. Ὅσπε μέγιστον ἡμῖν ἐσιν εἰς διδασκαλίαν φιλοσοφίας

τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν ἡ Ἁγία Γραφή διηγεῖται αὐτὰ ἔτσι, συγκαταβαίνουσα εἰς ἡμᾶς, ὥστε ἀφοῦ ἀξιωθοῦμεν αὐτὴν τὴν συγκατάβασιν, νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο. «Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν». Κατὰ πρῶτον, ἐὰν θέλωμεν νὰ εἴμεθα νηφάλιοι, γεννᾶται δι' ἡμᾶς μεγάλη διδασκαλία ταπεινοφροσύνης ἀπὸ ἐδῶ. Διότι ὅταν κατανοήσωμεν, ἀπὸ ποῦ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς της ἡ ἰδικὴ μας φύσις, καὶ ἂν ἀκόμη στενοχωρηθοῦμεν ἀπείρους φορές, συγκεντρωνοῦμεθα, ταπεινούμεθα, σκεπτόμενοι τὴν οὐσίαν μας, διδασκόμεθα νὰ εἴμεθα μετριόφρονες. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἔτσι ὠδήγησε τὴν γλῶσσαν τοῦ προφήτου διὰ τὴν ἰδικὴν μας διδασκαλίαν. Ἐφοῦ δὲ εἶπε προηγουμένως ἡ Ἁγία Γραφή, «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἔπλασεν αὐτόν», καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτόν ὅλην τὴν ἐξουσίαν τῶν ὀρατῶν κτισμάτων, διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθῆ, ἀγνοῶν τὴν σύστασιν τῆς ἰδικῆς του οὐσίας, καὶ ὑπερβῆ τὰ ὄριά του, δι' αὐτὸ ἐπαναλαμβάνουσα διδάσκει καὶ τὸν τρόπον τῆς αυστάσεως, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας, καὶ ἀπὸ ποῦ ἐδημιουργήθη ὁ πρῶτος ἄνθρωπος καὶ πῶς ἐδημιουργήθη. Διότι ἐὰν καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν καὶ μετὰ τὴν γνῶσιν, ὅτι ἀπὸ τὴν γῆν ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν προῆλθαν τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, ἂν καὶ ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἀσώματος οὐσία τῆς ψυχῆς ἔχει χαρίσει εἰς αὐτόν τὴν ἐξουσίαν ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ· διότι ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἔλαβε καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα· ἐὰν λοιπὸν, ἀφοῦ ἔμαθε καὶ αὐτὰ, ἐφαντάσθη τὴν ἰσοθειαν ὁ δημιουργηθεὶς ἀπὸ τὴν γῆν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφρατος, ἐὰν περιωρίζετο εἰς τὴν πρώτην διήγησιν ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, καὶ μᾶς ἐδίδασκε μὲ ἀκρίβειαν χωρὶς νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ πάντα, εἰς ποῖον σημεῖον παραφροσύνης δὲν θὰ ἐφθάνομεν;

5. Ὡστε συντελεῖ τὰ μέγιστα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς

τὸ μαθεῖν πόθεν ἐξ ἀρχῆς τὴν οὐσίαν τῆς οὐσίας ἐσχήκαμεν.
 «Καὶ ἔπλασε», φησὶν, «ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν
 ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν
 ζωῆς». Ἐπειδὴ ἀνθρώποις διελέγεται οὐ δυναμένοις ἑτέρας
 5 ἀκοῦσαι, ἢ ὡς ἀκοῦσαι ἡμᾶς δυνατὸν ἦν, οὕτω τῇ παχύτητι
 τῶν λόγων κέχρηται, καὶ ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι τοῦτον τὸν
 ἐκ τῆς γῆς πλασθέντα ἢ φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότου ἐβουλήθη
 καὶ ψυχῆς οὐσίαν ἔχειν λογικὴν, δι' ἧς τὸ ζῶον τοῦτο ἄρ-
 10 τιον καὶ τέλειον ἀπεδείκνυτο. «Καὶ ἐνεφύσησεν», φησὶν, εἰς
 τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς». Ζωικὴν, φησὶν, ἐνεργει-
 αν τὸ ἐμφύσημα ἐχαρίσατο τῷ ἐκ γῆς πλασθέντι, καὶ τοῦτο
 ἐγένετο οὐσίαις τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς. Ἐπήγαγε γοῦν.
 «Καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Ἐκεῖνος ὁ
 πλασθεὶς, ὁ ἀπὸ τοῦ χοός, δεξάμενος τὸ ἐμφύσημα τὴν πνοὴν
 15 τῆς ζωῆς, «Ἐγένετο», φησὶν, «εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Τί ἐστιν,
 «Εἰς ψυχὴν ζῶσαν»; Ἐνεργοῦσαν, ἔχουσαν ὑπηρετούμενα τὰ
 μέλη τοῦ σώματος ταῖς αὐτῆς ἐνεργείαις, καὶ τῷ βουλήματι
 αὐτῆς ἐπόμενα. Ἄλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἡμεῖς ἀντεσιτρέψαμεν
 τὴν τάξιν, καὶ τοσαύτη γέγονεν ἡ τῆς κακίας ἐπίτασις, ὡς
 20 ταύτην ἀναγκάζειν τοῖς τῆς σαρκὸς βουλήμασιν ἐξακολουθεῖν,
 καὶ τὴν ἐν τάξει δεσποίνης ὀφείλουσαν προκαθῆσαι καὶ ἐπι-
 τάττειν καταβιβάσαντες ἀπὸ τοῦ θρόνου, ὑπακούειν ταῖς τῆς
 σαρκὸς ἡδοναῖς καταναγκάζομεν, ἀγνοοῦντες αὐτῆς τὴν εὐ-
 γένειαν, καὶ ὅση ταύτης ἡ προεδρία τυγχάνει. Ἐννόησον
 25 γάρ μοι τὴν τάξιν τῆς διαπλάσεως, καὶ λογίζου πρὸ τοῦ ἐμ-
 φρυσήματος τοῦ Δεσπότου, ὅπερ αὐτῷ γέγονεν εἰς πνοὴν ζωῆς.
 καὶ ἐγένετο εἰς ψυχὴν ζῶσαν, τί ἦν ὁ πλασθεὶς. Ἀπλῶς εἰ-
 κὼν ἄψυχος, καὶ ἀνενέργητος, καὶ εἰς οὐδὲν χρήσιμος, ὥστε
 τὸ πᾶν καὶ τὸ εἰς τοσαύτην αὐτὸν τιμὴν ἀγαγόν, ἐκεῖνό ἐστι
 30 τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγονὸς εἰς αὐτὸν ἐμφύσημα. Καὶ ἵνα τοῦ-
 το μὴ ἐκ τῶν τότε γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν νῦν καθ'

φιλοσοφίας τὸ νὰ μάθωμεν ἀπὸ ποῦ ἔχομεν ἐξ ἀρχῆς τὴν σύστασιν τῆς οὐσίας μας. «Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς». Ἐπειδὴ ὠμιλοῦσεν εἰς ἀνθρώπους, ποὺ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀκούσουν διαφορετικά, παρὰ ὅπως ἦτο δυνατόν νὰ ἀκούσωμεν ἡμεῖς, ἔτσι μεταχειρίζεται τὰς ἀπλὰς λέξεις καὶ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ ἠθέλησε νὰ ἔχῃ ὁ πλασθεὶς ἀπὸ τὴν γῆν οὐσίαν ψυχῆς λογικὴν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸ ζῶον αὐτὸ ἀπεδεικνύετο ἄρτιον καὶ τέλειον. «Καὶ ἐφύσησε, λέγει, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς». Τὸ φύσημα, λέγει, ἐχάρισεν εἰς τὸν πλασθέντα ἀπὸ τὴν γῆν ζωοποιὸν ἐνέργειαν καὶ αὐτὸ ὑπῆρξεν ἡ σύστασις τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς. Ἐπρόσθεσε λοιπόν, «Καὶ ἀπέβη ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζῶσα». Ἐκεῖνος ποὺ ἐπλάσθη, ποὺ προῆλθεν ἀπὸ τὸ χῶμα, ἀφοῦ ἐδέχθη τὸ φύσημα, τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς, «Ἀπέβη, λέγει, ψυχὴ ζῶσα». Τί σημαίνει, «ψυχὴ ζῶσα»; Ὅτι ἐνεργεῖ, ὅτι ἔχει τὰ μέλη τοῦ σώματος νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς καὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὴν θέλησίν τῆς. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω μὲ ποῖον τρόπον ἀντεστρέψαμεν ἡμεῖς τὴν τάξιν, καὶ ἔχει γίνεαι ἡ δύναμις τῆς κακίας τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ ἀναγκάζῃ αὐτὴν νὰ ἀκολουθῇ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς καὶ ἀφοῦ κατεβιβάσαμεν ἀπὸ τὸν θρόνον ἐκείνην ποὺ πρέπει νὰ κάθεται εἰς τὴν θέσιν τῆς ἡγέτιδος καὶ νὰ διατάσῃ, τὴν ὑποχρεώνομεν νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκὸς, περιφρονοῦντες τὴν εὐγενικὴν τῆς καταγωγὴν καὶ πόση εἶναι ἡ τιμὴ τῆς. Διότι κατανόησε, παρακαλῶ, τὴν τάξιν τῆς δημιουργίας, καὶ σκέψου τί ἦτο ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἐδημιουργήθη, πρὶν ἀπὸ τὸ φύσημα τοῦ Δημιουργοῦ, τὸ ὁποῖον ἔγινεν εἰς αὐτὸν πνοὴ ζωῆς καὶ ἀπέβη αὐτὸς ψυχὴ ζῶσα. Ἦτο ἀπλῶς εἰκόνα ἄψυχος καὶ χωρὶς ἐνέργειαν καὶ εἰς τίποτε χρήσιμος, ὥστε τὸ πᾶν καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔφερεν εἰς αὐτὸν τόσον μεγάλην τιμὴν εἶναι ἐκεῖνο τὸ φύσημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἔγινεν εἰς αὐτόν. Καὶ διὰ νὰ κατανοήσῃς αὐτό, ὄχι μόνον ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν γίνεαι τότε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ καθημερι-

ἑκάστην ἡμέραν συμβαινόντων κατίδοις, ἐννόει μοι μετὰ τὴν
 τῆς ψυχῆς ἔξοδον τὸ σῶμα τοῦτο πῶς ἀηδὲς καὶ ἀιερπὲς φαί-
 νεται· καὶ τί λέγω ἀηδὲς καὶ ἀιερπὲς; πῶς φευκίον, δυσω-
 δίας ἐμπεπλησμένον, πάσης ἀμορφίας πεπληρωμένον, τὸ πρὸ
 5 τούτου, ἥνίκα τὴν ψυχὴν εἶχεν ἠνιοχοῦσαν, φαιδρὸν, χαρίεν,
 πολλῆς τῆς εὐμορφίας ἐμπεπλησμένον, πολλῆς τῆς συνέσεως
 πεπληρωμένον πολλὴν ἐπιτηδειότητα ἔχον πρὸς τὴν τῶν ἀγα-
 θῶν πράξεων ἐνέργειαν, Ταῦτα δὴ πάντα ἐννοοῦντες, καὶ
 λογιζόμενοι τὴν εὐγένειαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, μηδὲν ἀνά-
 10 ξιον αὐτῆς διαπρατιώμεθα, μηδὲ καταρροπαίνωμεν αὐτὴν
 ταῖς αἰόποις πράξεσι, καθέλκοντες αὐτὴν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς
 ὑποταγὴν, καὶ περὶ τὴν οὕτως εὐγενῆ, καὶ τοσαύτης ἡ-
 ξιωμένην προεδρίας, οὕτως ἀσυμπαθεῖς γινόμενοι, καὶ ἀ-
 γνώμονες. Διὰ γὰρ τὴν ταύτης οὐσίαν οἱ σώματι συμπεπλε-
 15 γμένοι, εἰάν θουληθῶμεν, δυνησόμεθα, τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ
 ροπῆς ἡμῖν συνεφαπτομένης, ταῖς ἀσωμάτοις ἀμιλλᾶσθαι δυ-
 νάμεσι, καὶ ἐν γῆ βαδίζοντες ὡς ἐν οὐρανῷ διάγοντες, οὕ-
 τω πολιτεύεσθαι, καὶ μηδὲν ἐκείνων ἔλαιον ἔχειν, ἀλλὰ
 τάχα κατὰ τι καὶ πλεον· καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. Ὅταν γὰρ
 20 εὐρεθῇ τις μετὰ τὸ σῶματι φθαρτῷ συμπεπλέχθαι, τὰ αἰτὰ
 ταῖς ἄνω δυνάμεσι πολιτευόμενος, πῶς οὐ πλείονος ἀξιωθή-
 σεται τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ροπῆς, ὅτι καὶ ταῖς ἀνάγκαις τοῦ
 σώματος ὑποκείμενος ἀκέραιον τῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν
 διετήρησε; Καὶ τίς ἂν δυνηθεῖη, φησί, τοιοῦτος εὐρεθῆναί
 25 ποτε; Εἰκότως ἀδύνατον ἡμῖν τὸ πρᾶγμα νενόμισται διὰ
 τὸν πολὺν τῆς ἀρετῆς αὐχμὸν. Εἰ δὲ θούλει μαθεῖν, ὅτι
 οὐκ ἔστι τοῦτο τῶν ἀδυνάτων, ἐννόησόν μοι ἐξ ἀρχῆς μέχρι
 τοῦ παρόντος τοὺς εὐαρεσιήσαντας τῷ Δεσπότῃ, τὸν μέγαν
 Ἰωάννην ἐκεῖνον, τὸν τῆς σείρας υἱόν, τὸν τῆς ἐρήμου
 30 πολίτην, Παῦλον τὸν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον, καὶ πάντα
 τῶν ἀγίων τὸν ὀρμαθόν, οἱ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως ἐτύγ-
 χανον, ταῖς αὐταῖς τοῦ σώματος ὑποκείμενοι, καὶ μηκέτι λοι-

10. Διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου ἀπὸ τῆν στείρον Ἐλισόβει
 βλ. Λουκῶ 1,5 - 25· 57 - 66.

νὰ συμβαίνουν τώρα, πρόσεξε, παρακαλῶ, πῶς φαίνεται τὸ σῶμα τοῦτο ἀηδὲς καὶ δυσάρεστον μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς ψυχῆς. Καὶ διατί λέγω ἀηδὲς καὶ δυσάρεστον; Εἶναι ἀνεπιθύμητον, πλήρες δυσωδίας καὶ κάθε ἀμορφίας, τὸ ὁποῖον πρὶν ἀπὸ αὐτό, ὅταν εἶχε τὴν ψυχὴν ὀδηγόν, ἦτο εὐχάριστον, χαρούμενον, πάρα πολὺ ὁμορφον, γεμᾶτον ἀπὸ πολλὴν σύνεσιν καὶ εἶχε μεγάλην ἐπιδειξιότητα διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Κατανοοῦντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀναλογιζόμενοι τὴν εὐγενικὴν καταγωγὴν τῆς ἰδικῆς μας ψυχῆς, ἄς μὴ πράττωμεν τίποτε ἀνάξιον αὐτῆς, οὔτε νὰ τὴν μολύνωμεν μὲ ἀνοήτους πράξεις, σύροντες αὐτὴν εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς σαρκὸς καὶ γινόμενοι τόσον ἀντιπαθητικοὶ καὶ ἀχάριστοι πρὸς τὴν ψυχὴν, ποῦ εἶναι τόσον εὐγενῆς καὶ ἔχει ἀξιωθῆ τόσον μεγάλην τιμὴν. Διότι μὲ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἡμεῖς οἱ συνδεδεμένοι μὲ σῶμα, ἐὰν θελήσωμεν, θὰ ἠμπορέσωμεν, μὲ τὴν συμπάρασιν τοῦ Θεοῦ, νὰ συναγωνιζώμεθα μὲ τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις, καὶ βαδίζοντες εἰς τὴν γῆν ὡσὰν νὰ ζῶμεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἔτσι νὰ συμπεριφερώμεθα καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν τίποτε ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκείνας, ἀλλὰ ἴσως καὶ κάτι περισσότερον. Μὲ ποῖον τρόπον δέ, ἐγὼ λέγω. Διότι ὅταν εὐρεθῆ κάποιος, ὕστερα ἀπὸ τὴν σύνδεσίν του μὲ τὸ φθαρτὸν σῶμα, νὰ συμπεριφέρεται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μὲ τὰς οὐρανίους δυνάμεις, πῶς δὲν θὰ ἀξιωθῆ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Θεοῦ, διότι ἂν καὶ ὑπόκειται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος, διετήρησεν ἀκεραίαν τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς; Καὶ ποῖος θὰ ἠμποροῦσε, λέγει κάποιος, νὰ εὐρεθῆ ποτέ νὰ ἐπιτύχη αὐτό; Εὐλόγα νομίζομεν ἀκατόρθωτον αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης δυσκολίας τῆς ἀρετῆς. Ἐὰν δὲ θέλης νὰ μάθης, ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ἀκατόρθωτα, σκέψου, παρακαλῶ, ἐκείνους ποῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τώρα εὐαρέστησαν τὸν Θεόν, τὸν μέγαν ἐκείνον Ἰωάννην, τὸν υἱὸν τῆς στείρας¹⁰, τὸν πολίτην τῆς ἐρήμου, τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης Παῦλον καὶ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἀγίων, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν ἴδιαν μὲ ἡμᾶς φύσιν καὶ ὑπέκειντο εἰς τὰς ἰδίας ἀνάγκας τοῦ σώ-

πὸν ἀδύνατον εἶναι τὸ προᾶγμα νόμιζε, μηδὲ ὀκνηρότερος γίνου
 περὶ τὴν ἀρετὴν, τοσαύτας λαβὼν τὰς ἀφορμὰς παρὰ τοῦ
 Δεσπότου πρὸς τὸ μετ' εὐκολίας αὐτὴν ἀσπάσασθαι. Καὶ γὰρ
 εἰδὼς ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν Δεσπότης τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν τῆς
 5 προαιρέσεως, καὶ τὸ εὐόλισθον, μεγάλα φάρμακα ἡμῖν κατέ-
 λιπε, τὴν ἐκ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσιν, ἵνα ταῦτα ἐπιθέντες
 ἑαυτοῖς συνεχῶς, καὶ τοὺς βίους ἀναλογιζόμενοι τῶν θαυ-
 μασιῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν, εἰς ζῆλον ἐναγώμεθα,
 καὶ μὴ ἀμελῶμεν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ φεύγωμεν κακίαν, καὶ
 10 πάντα ποιῶμεν, ὥστε μὴ ἀναξίους ἑαυτοὺς κατασιῆσαι τῶν
 ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπι-
 τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλάνθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα,
 κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
 15 νων. Ἀμήν.

ματος, καὶ νὰ μὴ θεωρῆς πλέον εἰς τὸ ἐξῆς ὅτι εἶναι ἀκατόρθωτον αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, οὔτε νὰ γίνεσαι περισσότερο ὀκνηρὸς διὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ ἔλαβες τόσας ἀφορμὰς ἀπὸ τὸν Κύριον διὰ νὰ τὴν ἐπιδιώξης μὲ εὐκολίαν. Διότι πρᾶγματι ὁ φιλάνθρωπος Κύριός μας, γνωρίζων τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν εὐκολίαν τοῦ ὀλισθήματος τῆς ἰδικῆς μας διαθέσεως, μᾶς ἄφησεν ἰσχυρὰ φάρμακα, δηλαδὴ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γραφῆς, ὥστε χρησιμοποιοῦντες αὐτὰ συνεχῶς καὶ σκεπτόμενοι τοὺς βίους τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν, νὰ ὀδηγούμεθα εἰς ἄμιλλαν καὶ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν, καὶ νὰ κάμνωμεν τὰ πάντα, διὰ νὰ μὴ καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀναξίους διὰ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄
(Γεν. 2, 8 - 14)

«Καὶ ἐφύτευσε Κύριος ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ
κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἔθηκε ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔ-
πλασεν».

5 1. Ὅρῶν ὑμῶν τὸν πόθον τὸν ἀκόρεστον, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν πολλήν, καὶ συντειαμένην τὴν διάνοιαν, καὶ πάντας κεχηγνότηας, καὶ ἀνεπιερωμένους πρὸς τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, καίτοι πολλὴν ἑμαυτῷ πενίαν συνειδώς, συνε-
10 χῶς καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν πωχὴν ταύτην καὶ εὐτελεῆ τράπεζαν ὑμῖν παραιθέναί, σπουδάζω, θαρρῶν ὅτι τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐκκαιόμενοι μετὰ προθυμίας δέξεσθε τὰ λεγόμενα, ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἐδεσμάτων τοῦτο συμβαῖνον ἴδοι-
15 τες ἄν. Ὅταν μὲν γὰρ διεγυγερμένην ἔχωσι τὴν ὄρεξιν οἱ δαιτυμόνες, καὶ πωχὴ τις τυγχάνῃ ἢ τράπεζα, καὶ εὐτελεῆς ἢ ὁ ἐσιτίατωρ, μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς δαπανῶσι τὰ παραιθέμενα· ὅταν δὲ καταβεβλημένην ἔχωσι ὄρεξιν οἱ ἐσιτώμενοι, καὶ πολυτελεῆς τυγχάνῃ ἢ τράπεζα, καὶ ἔχη καὶ διάφορα τὰ ἐδέσματα, οὐδὲν ὄφελος, οὐκ ὄντων τῶν δυνα-
20 μένων χρῆσασθαι τοῖς παρασκευασθεῖσιν. Ἐνταῦθα δέ, ἐπειδὴ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν καὶ ἡ προθυμία ὑμῶν διεγυγερμένη τυγχάνει, καὶ ἡ τράπεζα πνευματικὴ, μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου καὶ αὐτοὶ λέγομεν, εἰδότες ὅτι νηφούσαις ἀκοαῖς παραιθέμεθα τὰ θεῖα ταῦτα διδάγματα. Ἐπεὶ καὶ γηπόνος ἐπειδὴ
25 λιπαρὸν εὖρον καὶ βαθύγειον ἄρουραν τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα εἰς αὐτὴν ἐπιδειξάμενος, καὶ τοὺς αὐλάκας ἀνατεμών, καὶ τὸ ἄροιστρον ἐλκύσας, καὶ τὰς ἀκάνθας ἀνασπάσας, μετὰ διημιλείας καταβάλλει τὰ σπέρματα, καὶ ταῖς χρῆσιαις ἐλλίπειν

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄
(Γεν. 2, 8 - 14)

«Καὶ ἐφύτευσε Κύριος ὁ Θεός παράδεισον εἰς τὴν Ἔδεμ, πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε».

1. Βλέπων τὸν ἀκόρεστον πόθον σας, καὶ τὴν μεγάλην ἐπιθυμίαν, καὶ τὴν τεταμένην διάνοιαν, καὶ ὅλοι νὰ εἰσθε ἀφωσιωμένοι καὶ νὰ ἐνδισφέρεσθε διὰ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, ἂν καὶ γνωρίζω καλὰ τὴν μεγάλην μου πτωχείαν, προσπαθῶ νὰ σᾶς παραθέτω συνέχεια καὶ καθημερινὰ αὐτὸ τὸ πτωχὸν καὶ εὐτελὲς πνευματικὸν συμπόσιον, ἐλπίζων ὅτι φλογιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν θὰ δεχθῆτε μὲ προθυμίαν τὰ λεγόμενα, ἀφοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς ὅτι τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ὑλικά φαγητά. Διότι ὅταν μὲν οἱ συνδαιτυμόνες ἔχουν μεγάλην ὄρεξιν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πτωχὸν τὸ τραπέζι καὶ ἀσήμαντος ὁ προσφέρων τὸ γεῦμα, μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν τρώγουν τὰ προσφερόμενα φαγητά· ὅταν ὅμως οἱ παρακαθήμενοι εἰς γεῦμα δὲν ἔχουν καμμίαν ὄρεξιν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πλούσιον τὸ τραπέζι καὶ ἔχη ποικίλα φαγητά, δὲν ὑπάρχει κανένα ὄφελος, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖνοι ποὺ ἠμποροῦν νὰ καταναλώσουν τὰ παρασκευασθέντα φαγητά. Ἐδῶ ὅμως, ἐπειδὴ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προθυμία σας εἶναι μεγάλη καὶ τὸ τραπέζι εἶναι πνευματικόν, μὲ πολὺν πόθον καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ὁμιλοῦμεν, γνωρίζοντες ὅτι παραθέτομεν τὰ θεῖα αὐτὰ διδάγματα εἰς προσεκτικὰς ἀκοάς. Ἐπειδὴ καὶ ὁ γεωργός, ὅταν συναντήσῃ γόνιμον καὶ εὐφορον χωράφι, ἀφοῦ ἐπιδείξῃ ὅλον του τὸ ἐνδιαφέρον δι' αὐτό, καὶ ἀνοίξῃ τὰ αὐλάκια καὶ ὀργώσῃ καὶ κόψῃ τὰ ἀγκάθια, ρίπτει μὲ ἀφθονίαν τοὺς σπόρους εἰς αὐτό, καὶ

ἤδη τρεφόμενος καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν βλάστησιν ἀναμένει
 τῶν καταβληθέντων, τῷ γόνιμῳ τῆς γῆς προσέχων, καὶ
 πολλαπλασίονα τῶν οπερμάτων ἕτοιμος ὢν ὑποδέξασθαι τὸν
 ἀμητόν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς, ὁρῶντες ὑμῶν
 5 ἔφ' ἑκάστης ἡμέρας αὐξανομένην τὴν προθυμίαν, τὸν πόθον
 ἀκμάζοντα, τὴν σπουδὴν ἐπίδοσιν λαμβάνουσαν, καὶ περὶ ὑμῶν
 χρησιὰς ἔχομεν τὰς ἐλπίδας, καὶ αὐτοὶ πλείονι προθυμίᾳ καὶ
 σπουδῇ τὰ εἰς δύναμιν ἡμετέραν εἰσφέρειν ἐπειγόμεθα εἰς
 οἰκοδομὴν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, εἰς δόξαν Θεοῦ, εἰς καύ-
 10 χημα τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. Φέρε οὖν, εἰ δοκεῖ, μικρὰ
 τῶν πρώην εἰρημένων ἀναλαβόντες, ἀκολουθῶς τοῖς σήμε-
 ρον ἀναγνωσθεῖσιν ἐπεξέλθωμεν. Τί δὲ ἡμῖν ἦν τὸ πρώην
 κινούμενον, καὶ μέχρι ποῦ τὸν λόγον ἐκτείναντες κατελύσα-
 μεν τὴν διδασκαλίαν, ἀναγκαῖον εἶπεῖν. «Καὶ ἔπλασε», φησὶν,
 15 «ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνε-
 φύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο
 ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Ὅπερ τότε ἔλεγον, τοῦτο
 καὶ νῦν ἐρῶ, καὶ διηνεκῶς λέγων οὐ παύσομαι, ὅτι πολλὴ
 καὶ ἄφαιτος ἡ φιланθρωπία τοῦ κοινοῦ πάντων Δεσπότιου ἢ
 20 περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον. Καὶ γὰρ πολλῇ συγκαταβάσει ἐ-
 χρήσατο διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν καὶ πολλῆς τιμῆς
 ἠθίωσε τοῦτο τὸ ζῶον, τὸν ἄνθρωπον λέγω, καὶ διὰ ρημά-
 των καὶ διὰ πραγμάτων δεικνύς, ὡς πάντων τῶν ὁρωμένων
 πλείονα τὴν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν ἐπιδείκνυται. Οὐδὲν γὰρ
 25 κωλύει καὶ σήμερον τὰ αὐτὰ διερευνηθῆσθαι ἐπὶ τῆς ὑμε-
 τέρας ἀγάπης. Καθάπερ γὰρ ἡ τῶν θυμιαμάτων φύσις, ὅσῳ
 ἂν ὑπὸ τῶν δακτύλων τῶν ἡμετέρων περισιρέφηται, πλείονα
 τὴν εὐωδίαν παρέχει τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν Γρα-
 φῶν ἐστὶν ἰδεῖν γινόμενον· ὅσῳ ἂν τις ἐπὶ πλεον ταύτας ἐπιέ-
 30 γαι σπενδάξοι, τοσούτῳ μᾶλλον κατοπιεύειν δύναται τὸν ἐγκε-
 κρουμένον θησαυρόν, καὶ πολὺν καὶ ἄφαιτον τὸν πλοῦτιον

τρεφόμενος καθημερινὰ μὲ τὰς χρηστὰς ἐλπίδας περιμένει τὴν βλάστησιν τῶν σπόρων, παρακολουθῶν τὴν γονιμότητα τῆς γῆς, καὶ προετοιμαζόμενος νὰ ὑποδεχθῆ τὴν συγκομιδὴν μὲ περισσοτέρους καρπούς ἀπὸ τοὺς σπόρους. Κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς, βλέποντες καθημερινὰ νὰ αὐξάνῃ ἡ προθυμία σας, νὰ εἶναι ἔντονος ὁ πόθος σας, νὰ εὐδοκιμῇ ἡ προσπάθεια, τρέφομεν χρηστὰς ἐλπίδας καὶ διὰ σᾶς, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐπειγόμεθα νὰ προσφέρωμεν μὲ περισσοτέραν προθυμίαν καὶ προσπάθειαν ὅ,τι ἠμποροῦμεν διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἀγάπης σας, διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὸ καύχημα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἐὰν θέλετε, ἀφοῦ ἐπαναλάβωμεν σύντομα τὰ λεχθέντα προηγουμένως, ἄς ἐξετάσωμεν λεπτομερῶς εἰς τὴν συνέχειαν τὰ ἀναγνωσθέντα σήμερα. Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἰποῦμεν τί μᾶς ἀπησχολοῦσε προηγουμένως καὶ μέχρι ποίου σημείου ἐφθάσαμεν σταματήσαντες τὴν διδασκαλίαν. «Καὶ ἔπλασε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἀπέβη ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζῶσα»¹. Ἐκεῖνο ποῦ τότε ἔλεγα, αὐτὸ καὶ τώρα θὰ εἰπῶ καὶ δὲν θὰ σταματήσω νὰ λέγω διαρκῶς, ὅτι εἶναι μεγάλη καὶ ἀνέκφραστος ἡ φιλανθρωπία τοῦ κοινου ὄλων Δεσπότου διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Διότι πράγματι ἐξεδήλωσε μεγάλην συγκατάβασιν διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, καὶ ἐθεώρησεν ἄξιον μεγάλης τιμῆς αὐτὸ ἐδῶ τὸ ζῶον, δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπον, ἀποδεικνύων καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ ἔργα, ὅτι φροντίζει αὐτὸν περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ ὀρατὰ κτίσματα. Τίποτε βέβαια δὲν ἐμποδίζει νὰ ἐξετάσωμεν καὶ σήμερα τὰ ἴδια ἐνώπιον τῆς ἰδικῆς σας ἀγάπης. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ φύσις τοῦ θυμιάματος, ὅσον θὰ περιστρέφεται ἀπὸ τὰ δάκτυλά μας, δίδει περισσοτέραν εὐωδίαν· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον εἶναι δυνατόν νὰ ἰδοῦμεν νὰ γίνεται καὶ εἰς τὰς Γραφάς· ὅσον θὰ προσπαθῆ κανεὶς νὰ τὰς ἐρευνήσῃ περισσότερο, τόσον περισσότερο ἠμπορεῖ νὰ διακρίνῃ τὸν κρυμμένον θησαυρὸν καὶ νὰ ἀποκομίζῃ ἀπὸ αὐτὰς καὶ πολὺν καὶ

ἐπιτεῦθεν καρποῦσθαι. «Καὶ ἔπλασε», φησί, «ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς». Σκόπει μοι τὴν διαφορὰν εὐθέως ἐξ αὐτοῦ τοῦ προοιμίου τῶν λόγων. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν δημιουργηθέντων ἐδίδαξεν ἡ-
5 μᾶς ὁ μακάριος Μωϋσῆς τὸν τρόπον λέγων τῆς δημιουργίας, ὅτι «Εἶπεν ὁ Θεός, γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς· Γενηθήτω στερέωμα· καί, Συναχτήτω τὸ ὕδωρ, φησί· καί, Γενηθήτωσαν φωσιῆρες· καί, Βλαστησάτω ἡ γῆ βοιάνην χόριον· καί, Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπειά ψυχῶν ζωσῶν·
10 καί, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν». Εἶδες πῶς λόγῳ τὰ πάντα ἐδημιουργήθη; Ἄλλ' ἴδωμεν λοιπὸν ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας τί φησι. «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον». Ὅρα πῶς διὰ τῆς τῶν ρημάτων συγκαταβάσεως, εἷς διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν ἐχρήσατο, ὁμοῦ καὶ
15 τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας διδάσκει, καὶ τὸ ἐνηλλαγμένον καὶ μοινοουχί, ἵνα ἀνθρωπίνως εἶπω, ταῖς χερσὶν αὐτὸν διαπλατιόμενον ὑποδείκνυσι τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ἕτερος προφήτης φησί· «Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με, καὶ ἔπλασάν με». Εἰ γὰρ προσέταξεν ἀπλῶς, εἶπέ μοι, ἐκ τῆς γῆς ἀνα-
20 δοθῆναι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἂν παρήχθη τὸ προσιαχθέν; Ἄλλ' ἵνα διὰ τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας διδασκαλίαν ἡμῖν ἐναποθῆται διηγεκῆ, ὥστε μὴ πλέον τι τῆς φύσεως φαντάζεσθαι, διὰ τοῦτο οὕτω μετὰ ἀκριθείας ἅπαντα διηγεῖται, καὶ φησιν· «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς
25 γῆς»,

2. Ὅρα καὶ ἐν τούτῳ αὐτῷ τὴν τιμὴν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς γῆν λαμβάνει, ἀλλὰ χοῦν, τὸ λεπτίστατον, ὡς ἂν εἶποι τις, τῆς γῆς, καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν χοῦν τὸν ἀπὸ τῆς γῆς τῷ οἰκείῳ προσιάγμαι εἰς σώματος φύσιν μετέστησεν. Ὡσπερ
30 γὰρ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς γῆς οὐχ ὑφesiῶσαν παρήγαγεν, οὕτω καὶ νῦν, ὅτε ἐβουλήθη, τὸν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς εἰς σῶμα μετέστησεν. Ἐνταῦθα ἀναβοῆσαι καλὸν τὸ παρὰ τοῦ μακαρίου Δαυὶδ εἰρημένον· «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ

2. Ἀναφέρεται περιληπτικὰ εἰς τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας.

3. Ἰωβ 10, 8.

ἀνέκφραστον πλοῦτον. «Καὶ ἔπλασε, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν». Πρόσεξε, παρακαλῶ, τὴν διαφορὰν ἀμέσως ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν λόγων. Διότι δι' ὅλα τὰ ἄλλα δημιουργήματα μᾶς ἐδίδαξεν ὁ μακάριος Μωυσῆς τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας των λέγων, ὅτι «Εἶπεν ὁ Θεός, ἄς γίνῃ φῶς, καὶ ἔγινε φῶς· Ἄς γίνῃ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ· καί, Ἄς συναχθοῦν τὰ ὕδατα, λέγει· καί, Ἄς γίνουν φωστῆρες· καί, Ἄς βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτον χλωρὸν· καί, Ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ζῶντα· καί, Ἄς παράγῃ ἡ γῆ τὰ εἶδη τῶν ζώων»². Εἶδες πῶς μὲ τὸν λόγον ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα; Ἄλλὰ ἄς ἰδοῦμεν εἰς τὴν συνέχειαν τί λέγει διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου. «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον». Πρόσεξε πῶς μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας διὰ τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν ἐχρησιμοποίησε, διδάσκει μαζὶ καὶ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας, καὶ τὸ μεταβαλλόμενον εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ σχεδόν, διὰ νὰ ὁμιλήσω ἀνθρωπίνως, παρουσιάζει αὐτὸν νὰ διαπλάσσεται ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ἄλλος προφήτης λέγει· «Τὰ χέρια σου μὲ ἔκαμαν καὶ μὲ ἔπλασαν»³. Ἐὰν λοιπὸν ἐπρόσταζεν ἀπλῶς, εἶπέ μου, νὰ προέλθῃ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν γῆν, δὲν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἡ προσταγή; Ἄλλὰ διὰ νὰ μᾶς ἀφήσῃ μὲ τὸν τρόπον τῆς δημιουργίας παντοτινὴν διδασκαλίαν, ὥστε νὰ μὴ φανταζώμεθα κάπως περισσότερον ἀπὸ τὴν φύσιν μας, δι' αὐτὸ διηγεῖται ὅλα ἔτσι μὲ ἀκρίβειαν, καὶ λέγει· «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴν γῆν».

2. Πρόσεξε καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὴν τιμὴν. Διότι δὲν λαμβάνει ἀπλῶς γῆν, ἀλλὰ χῶμα, τὸ λεπτότατον, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, στοιχεῖον τῆς γῆς, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ χῶμα, ποῦ ἔλαβε ἀπὸ τὴν γῆν, τὸ μετέτρεψε μὲ τὴν προσταγὴν του εἰς σῶμα. Διότι ὅπως ἐδημιούργησαν αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς γῆς χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ, ἔτσι καὶ τώρα, ὅταν ἠθέλησε, μετέτρεψεν εἰς σῶμα τὸ χῶμα ποῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν γῆν. Ἐδῶ εἶναι καλὸν νὰ ἀναφωνήσωμεν τὸ λεχθὲν ἀπὸ τὸν μακάριον Δαυίδ· «Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ

Κυρίου, ἀκουσιὰς ποιήσει πάσας τὰς ἀνέσεις αὐτοῦ;»· ὅτι ἀπὸ χοῦς τοιοῦτον ζῶον ἀνέδειξε, καὶ εἰς τοσαύτην τιμὴν ἀνήγαγε, καὶ τοσαύτας εὐεργεσίας εἰς αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων ἐπιδείκνυται, δεικνὺς διὰ πάντων τὴν οἰκείαν
5 φιλανθρωπίαν. «Καὶ ἐνεφύσησε», φησὶν, «εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ προὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Ἐνιαυθὰ τινες τῶν ἀγνωμόνων, ἐξ οἰκείων λογισμῶν κινούμενοι, καὶ οὐδὲν θεοπρεπὲς ἐννοοῦντες, οὔτε τὴν συγκαιάθασιν τῶν ρημάτων λογιζόμενοι, λέγειν ἐπιχειροῦσιν.
10 ὅτι ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας εἰσὶν ἡ ψυχὴ. Ὡ τῆς μαρίας· ὦ τῆς παραφροσύνης· πόσας ὁδοὺς ἀπωλείας ὁ διάβολος ἔτεμε τοῖς αὐτὸν θεραπεύειν βουλομένοις; Καὶ ἵνα μάθης, σκόπει πῶς ἀπεναντίας ἀλλήλοις ἔρχονται. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐπιλαβόμενοι τῆς λέξεως τῆς λεγούσης, ὅτι «Ἐνεφύ-
15 σησε», λέγουσιν, ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν αἱ ψυχαί· ἕτεροι πάλιν φασὶν ὅτι καὶ εἰς τὴν τῶν ἀτιμοιᾶτων ἀλόγων οὐσίαν μεθίστανται αὗται. Τί ταύτης τῆς ἀνοίας χειρὸν γένοιτ' ἄν; Ἐπειδὴ γὰρ ἐσκοιόσθη ὁ λογισμὸς αὐτῶν, καὶ τὸν ἀληθῆ τῆς Γραφῆς νοῦν ἠγνόησαν, καθάπερ πηρω-
20 θέντες τὸ ὄμμα τῆς διανοίας, ἀπεναντίας ἀλλήλοις κατὰ κρημνὸν φέρονται, οἱ μὲν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν αὐτὴν ἀνάγοντες, οἱ δὲ παρὰ τὴν ἀξίαν καιάγοντες. Εἰ γὰρ μέλλοιεν διὰ τὸ λέγειν τὴν Γραφήν, «Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ», καὶ σιόμα περιιθέναί τῷ Θεῷ, ἀνάγκη καὶ χειρὰς αὐτῷ
25 περιάπτειν· ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον». Ἄλλ' ἵνα μὴ βουλόμενοι τὴν ἐκείνων λαιδωρίαν εἰς μέσον προιθέ-
 ραι, ἀναγκάζόμεθα καὶ αὐτοὶ τὰ μὴ πλείονα φθέγγεσθαι, φέρε δὴ λοιπὸν τὴν μὲν ἀνοίαν αὐτῶν, καὶ τὴν πολλὴν φρενοβλάβειαν ἐκτροπώμεθα, κατακολουθήσωμεν δὲ τῷ σκοπῷ
30 τῆς θείας Γραφῆς ἑαυτὴν ἐρμηνευούσης, μόνον ἐὰν ἡμεῖς μὴ τῇ παχύτητι τῶν ρημάτων προσέχωμεν, ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννοῶ-

διηγηθῆ τὰ κραταιὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, νὰ κάμη γνωστὰς ὅλας τὰς αἰνέσεις του;»⁴; διότι ἀπὸ τὸ χῶμα ἀνέδειξε τέτοιο ζῶον, καὶ ἀνύψωσεν εἰς τόσον μεγάλην τιμὴν, καὶ δείχνει ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τόσας εὐεργεσίας πρὸς αὐτάν, ἀποδεικνύων μὲ ὅλα τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν. «Καὶ ἐφύσησε, λέγει, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἀπέβη ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζῶσα». Ἐδῶ μερικοὶ ἀγνώμονες, κινούμενοι ἐξ ἰδίων λογισμῶν καὶ μὴ κατανοοῦντες τίποτε τὸ θεοπρεπές, οὔτε τὴν συγκατάθεσιν τῶν λέξεων ἀναλογιζόμενοι, ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν, ὅτι ἡ ψυχὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Πόση εἶναι ἡ παραφροσύνη! πόση ἡ ἀνοησία! πόσους δρόμους καταστροφῆς ἤνοιξεν ὁ διάβολος εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ τὸν ὑπακούουν; Καὶ διὰ νὰ μάθης, σκέψου πῶς ἔρχονται ἀντίπαλοι μεταξύ των. Διότι ἄλλοι μὲν ἀπὸ αὐτοὺς στηριζόμενοι εἰς τὴν λέξιν ποῦ λέγει, ὅτι «Ἐφύσησεν», ἰσχυρίζονται, ὅτι αἱ ψυχαὶ προέρχονται ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἄλλοι πάλιν ἰσχυρίζονται, ὅτι αὐταὶ μεταβάλλονται εἰς τὴν οὐσίαν τῶν εὐτελεστάτων ζώων. Τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν αὐτὴν; Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐσκοτίσθη ἡ σκέψις των καὶ ἠγνόησαν τὸ ἀληθινὸν νόημα τῆς Γραφῆς, ὡσάν τυφλωμένοι κατὰ τὴν διάνοιαν, ὀδηγοῦνται εἰς τὴν καταστροφὴν ἀντιμέτωποι μεταξύ των, οἱ μὲν τιμῶντες αὐτὴν ὑπεράνω ἀπὸ τὴν ἀξίαν της, οἱ ἄλλοι δὲ ὑποτιμῶντες αὐτὴν κάτω ἀπὸ τὴν ἀξίαν της. Διότι ἐάν πρόκειται, ἐπειδὴ λέγει ἡ Γραφή, «Ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ», νὰ θέσουν καὶ στόμα εἰς τὸν Θεόν, εἶναι ἀνάγκη νὰ βάλουν καὶ χέρια εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ εἶπεν, «Ἐπλασε τὸν ἄνθρωπον». Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀναγκαζώμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ λέγωμεν ἐκεῖνα ποῦ δὲν πρέπει, ἐπειδὴ θέλομεν νὰ παρουσιάζωμεν ἐνώπιόν σας τὴν ἀνοησίαν ἐκείνων, ἐμπρὸς λοιπὸν ἅς ἀπομακρυνώμεθα εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὴν μωρίαν καὶ τὴν μεγάλην παραφροσύνην των, καὶ ἅς ἀκολουθήσωμεν πιστὰ τὸ νόημα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἡ ὁποία ἐρμηνεύει τὸν ἑαυτὸν της, ἐάν δὲν προσέχωμεν μόνον εἰς τὰς ἀπλοϊκὰς ἐκφράσεις, ἀλλὰ ἐάν κατανοοῦ-

μεν, ὅτι αἰτία τῆς τῶν λέξεων παχύτητος ἢ ἀσθένεια τυγ-
 χάνει ἢ ἡμετέρα. Οὐδὲ γὰρ ἦν ἑτέρως τὴν ἀκοὴν τὴν ἀνθρω-
 πίνην δέξασθαι τὰ λεγόμενα, μὴ τοσαύτης ἀπολαύσασαν τῆς
 συγκαταβάσεως. Ἐννοοῦντες τοίνυν καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένει-
 5 αν, καὶ ὅτι περὶ Θεοῦ ἐστὶ τὰ λεγόμενα, οὕτω δεχόμεθα τὰ
 εἰρημένα, ὡς εἰκὸς περὶ Θεοῦ λέγεσθαι, μὴ εἰς σωμάτων
 σχηματισμὸν καὶ μελῶν σύνθεσιν τὸ Θεῖον κατάγοντες, ἀλλὰ
 θεοπροπῶς ἅπαντα νοοῦντες. Ἀπλοῦν γὰρ καὶ ἀσύνθετον καὶ
 ἀσχημάτιστον τὸ Θεῖον· ἐπεὶ εἰ μέλλοιμεν ἐξ ἑαυτῶν ὁρμώ-
 10 μενοι, καὶ μελῶν σύνθεσιν περιτιθέμενοι τῷ Θεῷ, λανθάνομεν
 ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀσέβειαν ἐκπίπιοιτες. Ὅταν οὖν
 ἀκούσης τῆς Γραφῆς λεγούσης, «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄν-
 θρωπον», τὴν αὐτὴν νόει δύναμιν τῷ, «Γενηθήτω»· καὶ
 πάλιν ὅταν ἀκούσης, ὅτι «Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
 15 πνοὴν ζωῆς», τοῦτο πάλιν λογίζου, ὅτι ἔδοξεν αὐτῷ, καθάπερ
 τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις παρήγαγεν, οὕτω καὶ τὸ σῶμα τοῦτο
 τὸ ἀπὸ τοῦ γῆος ψυχὴν ἔχειν λογικὴν τὴν τοῖς μέλεσι τοῦ
 σώματος κεχορηγηθῆναι δυναμένην. Δημιουργηθὲν γὰρ τοῦτο τὸ
 σῶμα κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Δεσπότου, καθάπερ ὄργανον
 20 ἔκειτο δεόμενον τοῦ κινουμένου αὐτό, μᾶλλον δὴ καθάπερ λύρα
 χρῆζουσα τινος τοῦ δυναμένου διὰ τῆς οἰκείας τέχνης καὶ
 σοφίας, ὥσπερ διὰ δονάκων τινῶν, διὰ τῶν μελῶν τῶν ἐν
 ἑαυτῷ τὴν προσήκουσαν μελωδίαν ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ.
 «Ἐνεφύσησε», φησὶν, «εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς,
 25 καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν». Τί ἐστίν, «Ἐνε-
 φύσησε πνοὴν ζωῆς»; Τὸ σῶμα, φησὶ, τοῦτο τὸ δημιουργη-
 θὲν ἐβουλήθη καὶ προσέταξε ζωτικὴν ἔχειν δύναμιν, ἣτις
 ἐγένετο τῷ ζῶντι εἰς ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτ' ἐστὶν ἐνεργοῦσαν,
 καὶ τὴν ἑαυτῆς τέχνην διὰ τῆς τῶν μελῶν κινήσεως ἐπιδεί-
 30 κνυθῆναι δυναμένην.

3. Καὶ σκόπει καὶ ἐν αὐτῷ τοῦτω τὴν διαφορὰν τοῦ θαυ-
 μασιοῦ τοῦτου ζώου τοῦ λογικοῦ, καὶ τῆς τῶν ἀλόγων δη-

5. Δηλαδή τὴν εἰδωλολατρειάν, ἢ ὁποῖα ἀπέδιδεν ἀνθρωπίνην μορφήν εἰς τοὺς θεοὺς της.

μεν αυτό, ὅτι δηλαδή αἰτία τῶν ἀπλοϊκῶν λέξεων εἶναι ἡ ἰδική μας ἀδυναμία. Διότι δὲν ἦτο δυνατόν νά δεχθῆ διαφορετικὰ τὸ αὐτὶ τὸ ἀνθρώπινον τὰ λεγόμενα, ἐὰν δὲν ἐδέχετο τόσην συγκατάβασιν. Κατανοοῦντες λοιπὸν καὶ τὴν ἰδικὴν μας ἀδυναμίαν καὶ ὅτι τὰ λεγόμενα ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεόν, ἄς δεχώμεθα ἔτσι τὰ λεχθέντα, ὡς νά λέγωνται πράγματι περὶ τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νά κατεβάζωμεν τὸ Θεῖον εἰς τὸ σχῆμα τῶν σωμάτων καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν μελῶν, ἀλλὰ νά κατανοοῦμεν τὰ πάντα κατὰ θεοπρεπῆ τρόπον. Διότι τὸ θεῖον εἶναι ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον καὶ χωρὶς σχῆμα. Διότι ἐὰν πρόκειται κρίνοντες ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας νά ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ σύνθεσιν μελῶν, πίπτομεν ἀσυναίσθητα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀσέβειαν⁵. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσης τὴν Γραφήν νά λέγη, «Ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον», νά ἐννοῆς τὴν ἰδίαν δύναμιν μὲ τὸ, «Ἄς γίνῃ» καὶ ὅταν πάλιν ἀκούσης, ὅτι «Ἐφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς», τοῦτο πάλιν νά σκέπτεσαι, ὅτι ἐφάνη καλὸν εἰς αὐτόν, ὅπως ἐδημιούργησε τὰς ἀσωμάτων δυνάμεις, ἔτσι καὶ τὸ σῶμα αὐτό, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὸ χῶμα, νά ἔχη ψυχὴν λογικὴν, ποὺ ἠμπορεῖ νά χρησιμοποιῆ τὰ μέλη τοῦ σώματος. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐδημιουργήθη τὸ σῶμα αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὴν προσταγὴν τοῦ Δεσπότη, ἦτο ὡσάν ὄργανον ποὺ ἐχρειάζεται ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὸ ἔθετε εἰς κίνησιν, μᾶλλον δὲ ὡσάν λύρα ποὺ ἐχρειάζεται κάποιον νά ἠμπορῆ μὲ τὴν τέχνην καὶ τὴν σοφίαν του, ὅπως μὲ μερικοὺς αὐλοὺς, νά ἀναπέμψῃ εἰς τὸν Δεσπότην τὴν ἀρμόζουσαν μελωδίαν μὲ τὰ εὕρισκόμενα εἰς αὐτὸν μέλη. «Ἐφύσησε, λέγει, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἀπέβη ὁ ἄνθρωπος ψυχὴ ζῶσα». Τί σημαίνει, «Ἐφύσησε πνοὴν ζωῆς»; Τὸ σῶμα, λέγει, αὐτὸ ποὺ ἐδημιουργήθη, ἠθέλησε καὶ ἐπρόσταξε νά ἔχη ζωοποιὸν δύναμιν, ἡ ὁποία κατέστησε τὸ ζῶον ζῶσαν ψυχὴν, δηλαδή δύναμιν ποὺ ἐνεργεῖ καὶ ἠμπορεῖ νά ἐπιδεικνύῃ τὴν τέχνην τῆς μὲ τὴν κίνησιν τῶν μελῶν τοῦ σώματος.

3. Καὶ πρόσεξε καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὴν διαφορὰν τοῦ θαυμαστοῦ τούτου λογικοῦ ζώου ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν

μιουργίας. Ἐπ' ἐκείνων μὲν γὰρ φησιν «Ἐξαγαγέτω τὰ
 ὕδατα ἐρπειὰ ψυχῶν ζωσῶν», καὶ ὁμοῦ ἀνεδίδοτο ἐκ τῶν
 ὑδάτων ζῶα ἔμψυχα· καὶ ἐπὶ τῆς γῆς πάλιν ὡσαύτως· «Ἐ-
 ξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζῶσαν». Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου οὐχ
 5 οὕτως, ἀλλὰ πρότερον ἀπὸ τοῦ χοῦς τὸ σῶμα δημιουργεῖται,
 καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ζωικὴ δύναμις αὐτῷ δίδοται, ὅπερ ἐστὶν
 ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ τῶν ἀλόγων ἔλεγε
 Μωϋσῆς, ὅτι «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐστίν». Ἐπὶ
 δὲ τοῦ ἀνθρώπου οὐσία τίς ἐστὶν ἀσώματος καὶ ἀθάνατος
 10 πολλὴν πρὸς τὸ σῶμα τὴν ὑπεροχὴν κεκτημένη, καὶ τοσαύτην,
 ὅσην εἰκὸς τὸ ἀσώματον τοῦ σώματος. Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις
 ἄν, καὶ τίνος ἔνεκεν, εἰ τιμιώτερον ἢ ψυχὴ τοῦ σώματος,
 τὸ ἔλαττον πρῶτον δημιουργεῖται, καὶ τότε τὸ μεῖζον καὶ
 ὑπερέχον; Οὐχ ὀρθῶς, ἀγαπητέ, διὰ καὶ ἐπὶ τῆς κτίσεως τὸ
 15 αὐτὸ τοῦτο γέγονεν; Ὡσπερ γὰρ οὐρανός, καὶ γῆ, καὶ ἥλιος,
 καὶ σελήνη, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐδημιουργήθη, καὶ τὰ ζῶα
 τὰ ἄλογα, καὶ μετὰ ταῦτα ἅπαντα ὁ ἄνθρωπος, ὁ τούτων ἀ-
 πάντων τὴν ἀρχὴν μέλλον ἐγχειρίζεσθαι, τὸν αὐτὸν δὴ τρό-
 πον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ διαπλάσει τοῦ ἀνθρώπου πρότερον τὸ
 20 σῶμα παράγεται, καὶ τότε ἡ ψυχὴ ἢ τιμιωτέρα. Ὅν γὰρ
 τρόπον τὰ ἄλογα τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν μέλλοντα πρῶτον ἀνθρώπῳ
 εἶναι χορήσιμα, πρὸ τοῦ ἀνθρώπου δημιουργεῖται, ἵνα ἐτοι-
 μὴν ἔχη τὴν ὑπηρεσίαν ὁ μέλλον αἴτης τούτων χρείας ἀπο-
 λαύειν· οὕτω καὶ πρὸ τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα δημιουργεῖται,
 25 ἵνα ἐπειδὴν κατὰ τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ σοφίαν ἡ ψυχὴ παρα-
 χθῇ, ἔχη τὰς οἰκείας ἐνεργείας ἐπιδείκνυσθαι διὰ τῆς τοῦ
 σώματος κινήσεως. «Καὶ ἐφύτευσε», φησὶν, ὁ Θεὸς παρά-
 δεισον ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολὰς, καὶ ἔθειο ἐκεῖ τὸν ἄνθρω-
 πον, ὃν ἔπλασεν». Ἐπειδὴ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπε-
 30 δείξατο ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης, καὶ δι' ὃν πάντα τὰ ὀρώμε-
 να ἐδημιούργησεν, καὶ παρήγαγεν εἰς μέσον, εὐθέως ἀρχεται

ἀλόγων ζώων. Διότι δι' ἐκεῖνα μὲν λέγει· «Ἄς γεμίσουν τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ζῶντα», καὶ ἀμέσως παρήγοντο ἀπὸ τὰ ὕδατα ζῶντα ζῶα· καὶ διὰ τὴν γῆν πάλιν ὁμοίως λέγει· «Ἄς παράγη ἡ γῆ τὰ εἶδη τῶν ζώων». Εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅμως δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ πρῶτα δημιουργεῖται τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ χῶμα, καὶ ὕστερα δίδεται εἰς αὐτὸν ἡ ζωοποιὸς δύναμις, πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς. Δι' αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἀλόγων ἔλεγεν ὁ Μωυσῆς, ὅτι «Τὸ αἷμα του εἶναι ἡ ψυχὴ του»⁶. Εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅμως κάποια οὐσία εἶναι ἀσώματος καὶ ἀθάνατος, ἔχει μεγάλην ὑπεροχὴν πρὸς τὸ σῶμα, καὶ τόσον μεγάλην, ὅση εἶναι φυσικὸν νὰ ἔχη τὸ ἀσώματον ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἄλλὰ ἴσως θὰ εἰπῆ κάποιος, καὶ διὰ ποῖον λόγον, ἐὰν ἡ ψυχὴ εἶναι τιμιώτερον πρᾶγμα ἀπὸ τὸ σῶμα, τὸ μικρότερον δημιουργεῖται πρῶτον, καὶ ὕστερα τὸ μεγαλύτερον καὶ ἀνώτερον; Δὲν βλέπεις, ἀγαπητέ, ὅτι καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ σύμπαντος ἔχει γίνεαι ἀκριβῶς τὸ ἴδιον; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐδημιουργήθησαν, καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς αὐτὰ ὅλα, κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, δημιουργεῖται πρῶτα τὸ σῶμα καὶ ὕστερα ἡ ψυχὴ, ποῦ ἔχει περισσοτέραν ἀξίαν. Ὅπως λοιπὸν τὰ ἄλογα ζῶα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπου, δημιουργοῦνται πρὶν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ ἔχη ἕτοιμον τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτὸς ποῦ πρόκειται νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν χρησιμότητα αὐτῶν· ἔτσι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ψυχὴν δημιουργεῖται τὸ σῶμα, ὥστε, ὅταν σύμφωνα μὲ ἀπόρρητον σοφίαν του δημιουργηθῇ ἡ ψυχὴ, νὰ ἡμπορῇ νὰ ἐπιδεικνύῃ τὰς ἐνεργείας της μὲ τὴν κίνησιν τοῦ σώματος. «Καὶ ἐφύτευσε, λέγει, ὁ Θεὸς παράδεισον εἰς τὴν Ἑδέμ, πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασεν». Ἄφου ἐπέδειξε τὴν φιλανθρωπίαν του ὁ Κύριος τοῦ παντός, καὶ δι' ἐκεῖνον διὰ τὸν ὁποῖον⁷ ἐδημιούργησε τὰ ὀρατὰ ὅλα, καὶ τὰ ἐπαρουσίασεν εἰς αὐτόν, ἀμέσως ἀρχίζει νὰ παραθέτῃ τὰς πρὸς αὐτόν

τὰς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας καιατιθέσθαι. «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ
 Θεός», φησί, «παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς». Σκόπει
 καὶ ἐνιαῦθα, ἀγαπητέ, διὲν ἂν μὴ θεοπροπῶς τὰ ρήματα
 δεχόμεθα, εἰς βαθὺν κρημνὸν ἀνάγκη καιενεχθῆναι. Τί
 5 γὰρ ἂν εἰπεῖν ἔχοιεν, καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ ρήματος, οἱ πάντα
 τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα ἀνθρωπίνως ἐκλαμβάνειν τολ-
 μῶντες; «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεός», φησί, «παράδεισον». Τί
 οὖν; εἰπέ μοι οκαπάνης ἐδεήθη καὶ γεωργίας, καὶ αἷς ἄλ-
 λης ἐπιμελείας, ἵνα καλλωπίσῃ τὸν παράδεισον; Μὴ γένοιτο.
 10 Πάλιν γὰρ καὶ ἐνιαῦθα τό, «Ἐφύτευσεν», οὕτω δεῖ νοεῖν,
 διὲν προσέταξε παράδεισον ἐν τῇ γῇ γενέσθαι, ὥστε τὸν πα-
 ραχθέντα ἄνθρωπον τούτω ἐνδιαπᾶσθαι. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτον
 τὸν παράδεισον παρήγαγεν, ἄκουσον αὐτῆς τῆς Γραφῆς λε-
 γούσης: «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεός παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ
 15 ἀνατολάς, καὶ ἔθειτο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασεν». Διὰ
 τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐντίθησιν ἐν τοῖς γράμμασιν
 ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ἵνα μὴ ἐξῆ τοῖς φλυαροῖν μάτην βου-
 λόμενοις ἀπαιτᾶν τῶν ἀφελειτέρων τὰς ἀκοάς, καὶ λέγειν,
 μὴ εἶναι ἐν τῇ γῇ τὸν παράδεισον, ἀλλ' ἐν οὐρανῶ, καὶ μυ-
 20 θολογίας τινὰς ποιαύτας ὀνειροπολεῖν. Εἰ γὰρ καὶ τοσαύτη
 χρησαμένης ἀκριθείᾳ τῆς θείας Γραφῆς, οὐ παρητήσαντό
 τινες τῶν ἐπὶ εὐλωτία μεγαλοφρονούντων, καὶ τῇ σοφίᾳ
 τῇ ἔξωθεν, ἀπεναντίας τοῖς γεγραμμένοις φθέγγεσθαι, καὶ
 εἰπεῖν, μὴ ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι τὸν παράδεισον, καὶ πολλὰ
 25 ἕτερα τῶν εἰρημένων παρεγγυῶντες, μὴ ὡς γέγραπται φρο-
 νεῖν, ἀλλ' ἀπεναντίας ἔρχεσθαι, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἰρημέ-
 να περὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς νομίζειν εἰρηῆσθαι εἰ μὴ τῇ τα-
 πεινότητι τούτων τῶν λόγων, καὶ τῇ συγκαταβάσει ὁ μακά-
 ριος Μωϋσῆς ἐχρήσαιο, τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν γλῶσι-
 30 ταν αὐτοῦ κινουῖντος, ποῦ οὐκ ἂν ἐξεκυλίσθησαν, καίτοι γε
 τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἐπειδὴν βούληται τι τοιοῦτον ἡμᾶς δι-
 δάσκειν, ἑαυτὴν ἐρμηνευσούσης, καὶ οὐκ ἀφεισίσης πλανᾶσθαι
 τὸν ἀκροατήν; Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ πολλοὶ οὐ διὰ τὸ καρπώσασθαι

εὐεργεσίας. «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεός, λέγει, παράδεισον εἰς τὴν Ἑδέμ, πρὸς ἀνατολάς». Πρόσεξε καὶ ἐδῶ, ἀγαπητέ, ὅτι ἐὰν δὲν ἐννοοῦμεν τὰς λέξεις θεοπρεπῶς, κατ' ἀνάγκην θὰ πέσωμεν εἰς βαθὺν κρημνόν. Διότι τί θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἰποῦν καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους, ἐκεῖνοι ποὺ τολμοῦν νὰ ἐννοοῦν ὅλα τὰ διὰ τὸν Θεὸν λεγόμενα κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον; «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεός, λέγει ἡ Γραφή, παράδεισον». Τί λοιπὸν συμβαίνει; εἶπέ μου' ἐχρειάσθη σκαπάνην καὶ γεωργικὴν τέχνην καὶ τὰς ἄλλας φροντίδας, διὰ νὰ καλλωπίσῃ τὸν παράδεισον; Μὴ γένοιτο νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο. Καὶ ἐδῶ πάλιν τὸ, «Ἐφύτευσε», ἔτσι πρέπει νὰ τὸ ἐννοῆς, ὅτι ἐπρόσταξε νὰ γίνῃ παράδεισος εἰς τὴν γῆν, ὥστε νὰ διαμένῃ μέσα εἰς αὐτὸν ὁ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος. Ὅτι λοιπὸν ἐδημιούργησε δι' αὐτὸν τὸν παράδεισον, ἄκουσε τὴν ἰδίαν τὴν Ἀγίαν Γραφὴν νὰ λέγῃ· «Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεός παράδεισον εἰς τὴν Ἑδέμ, πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε». Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου παρεμβάλλει εἰς τὸ βιβλίον ὁ μακάριος Μωυσῆς, διὰ νὰ μὴ ἐπιτρέπη εἰς τοὺς θέλοντας νὰ φλυαροῦν ἀνοήτως νὰ ἐξαπατοῦν τοὺς ἀφελεστέρους καὶ νὰ λέγουν, ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὴν γῆν ὁ παράδεισος, ἀλλὰ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ ὄνειροπολοῦν τέτοιας μυθολογίας. Διότι ἐὰν ὕστερα ἀπὸ τόσῃν ἀκρίβειαν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, δὲν ἐσταμάτησαν μερικοί, ποὺ ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὴν ἔξωθεν σοφίαν των, νὰ ὀμιλοῦν ἀντίθετα πρὸς αὐτὰ ποὺ ἔχουν γραφῆ, καὶ νὰ λέγουν, ὅτι δὲν εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὁ παράδεισος, καὶ ὑποστηρίζοντες πολλὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ λεχθέντα, δὲν τὰ πιστεύουν ὅπως ἔχουν γραφῆ, ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα, καὶ θεωροῦν ὅτι τὰ λεχθέντα διὰ τὴν γῆν ἔχουν λεχθῆ διὰ τὰ οὐράνια· ἐὰν ὁ μακάριος Μωυσῆς δὲν ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν συγκατάβασιν αὐτῶν τῶν λόγων, ἀφοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκινούσε τὴν γλῶσσαν του, εἰς ποῖον σημεῖον ἀνοησίας δὲν θὰ ἔφθαναν, ἂν καὶ βεβαίως ἡ Ἀγία Γραφή, ὅταν θέλῃ νὰ μᾶς διδάσκῃ κάτι τέτοιο, ἐρμηνεύει τὸν ἑαυτὸν της καὶ δὲν ἀφήνει νὰ πλανᾶται ὁ ἀκροατής; Ἐπειδὴ ὅμως οἱ πολλοὶ

τι κέρδος ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, ἀλλὰ τέρψεως ἕνεκεν τὰς ἀκοὰς ὑπέχουσι τοῖς τὰ παριστάμενα λέγουσι, διὰ τοῦτο οὐ τοῖς ὠφελουῖσιν, ἀλλὰ τοῖς τέρπειν μᾶλλον δυναμένοις προέχειν σπουδάζουσι. Διό, παρακαλῶ, πᾶσι τοῖς τοιοῦτοις τὰς

5 ἀκοὰς ἀποιχιόμενοι, τῷ κανόνι τῆς ἁγίας Γραφῆς κατακολουθήσωμεν. Καὶ διὰ τὴν ἀκούσιν, ἀγαπητέ, διὰ «Ἐφύτευσε παράδεισον ὁ Θεὸς ἐν Ἐδέμ κατὰ ἐντολὰς», τὸ μὲν, «Ἐφύτευσε», θεοπροπῶς ἐπὶ Θεοῦ νόει, διὰ προσέταξε, τὸ δὲ ἐξῆς πίστευε, διὰ καὶ παράδεισος γέγονε, καὶ ἐν ἐκείνῳ

10 τῷ τόπῳ, ἔνθα καὶ ἡ Γραφή ἐπεσημῆται. Τὸ γὰρ μὴ πιστεύειν τοῖς ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κειμένοις, ἀλλ' ἕτερα ἐπεισάγειν ἐξ οἰκείας διανοίας, πολὺν ἠγοῦμαι κίνδυνον φέρειν τοῖς τοῦτο ποιεῖν τολμῶσι. «Καὶ ἔθειο», φησὶν, «ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασεν».

15 4. Ὅρα εὐθέως, πόσῃ τὴν τιμὴν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυται. Ἐξω τοῦ παραδείσου τοῦτον δημιουργήσας, εὐθέως αὐτὸν παραγαγὼν, ἵνα διὰ τῶν πραγμάτων αἰσθησῶν αὐτῷ τῆς εὐεργεσίας παράσχη, καὶ γινῶ διὰ τῶν ἔργων τὴν τιμὴν, ἣν εἰς αὐτὸν ἐπιδείκνυται, εἰς τὸν παράδεισον αὐτὸν

20 εἰσήγαγε, «Καὶ ἔθειο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασεν». Καὶ τό, «Ἐθειο», πάλιν οὕτω νοῶμεν, ἀντὶ τοῦ προσέταξεν ἐκεῖ αὐτὸν διαγῆν, ἵνα καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ διαγωγή πολλὴν αὐτῷ τὴν ἡδονὴν παρέχη, καὶ εἰς εὐχαριστίας εὐγνωμοσύνην αὐτὸν διεγείρη. ἐννοοῦντα ὅσον εὐεργέτηται οὐδὲν οὐδέπω ἐπι-

25 δειξάμενος. Μὴ τοίνυν ξενιζέτω σε ἡ τοῦ «Ἐθειο» λέξις· ἔθος γὰρ αἰεὶ τῇ Γραφῇ δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν ταῖς ἀνθρωπίναις κεχρηῆσθαι λέξεσι. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὄρα πῶς προλαβοῦσα, καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀστέρων δημιουργίας τῇ αὐτῇ λέξει ἐχρήσατο εἰποῦσα, «Καὶ ἔθειο αὐ-

30 τοὺς ἐν τῷ σιερῶματι τοῦ οὐρανοῦ», οὐχ ἵνα ἐμπεπῆχθαι

δέν προσέχουν εἰς τοὺς λέγοντας τὰ παρόντα διὰ νὰ καρπωθοῦν κάποιο κέρδος ἀπὸ τὰς Ἁγίας Γραφάς, ἀλλὰ δι' εὐχαρίστησιν, δι' αὐτὸ δέν σπεύδουν νὰ παρακολουθοῦν ἐκείνους πού ὠφελοῦν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκείνους πού ἠμποροῦν νὰ προκαλοῦν εὐχαρίστησιν. Δι' αὐτό, παρακαλῶ, ἀφοῦ κλείσωμεν τὰ αὐτιά μας εἰς ὄλους αὐτούς, ἄς ἀκολουθήσωμεν πιστὰ τὸν κανόνα τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Καὶ ὅταν ἀκούσης, ἀγαπητέ, ὅτι «Ἐφύτευσε παράδεισον ὁ Θεὸς εἰς τὴν Ἑδέμ, πρὸς ἀνατολάς», τὸ μὲν «Ἐφύτευσε», νὰ τὸ ἐννοῆς θεοπρεπῶς ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὸν Θεόν, ὅτι ἐπρόσταξε, τὸ ἐπόμενον δὲ νὰ πιστεύης, ὅτι δηλαδὴ καὶ παράδεισος ἔχει γίνεῖ, καὶ εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον, ὅπου ἐφάνέρωσεν ἡ Γραφή. Διότι τὸ νὰ μὴ πιστεύῃ κανεὶς εἰς τὰ γραφόμενα μέσα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἀλλὰ νὰ προσθέτῃ ἄλλα ἀπὸ τὸν ἰδικόν του νοῦν, νομίζω ὅτι φέρει μέγαν κίνδυνον εἰς ἐκείνους πού τολμοῦν νὰ κάνουν αὐτὸ. «Καὶ ἐτοποθέτησε, λέγει, ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε».

4. Βλέπε ἀμέσως, πόσῃ τιμῇ ἐπιδεικνύει εἰς αὐτόν, Ἄφοῦ τὸν ἐδημιούργησεν ἔξω ἀπὸ τὸν παράδεισον, ἀμέσως τὸν ὠδήγησε, διὰ νὰ παρουσιάσῃ μὲ τὰ πράγματα εἰς αὐτόν τὰς εὐεργεσίας καὶ νὰ γνωρίσῃ μὲ τὰ ἔργα τὴν τιμῇ, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει πρὸς αὐτόν, εἰσήγαγεν αὐτόν εἰς τὸν παράδεισον, «Καὶ ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε». Καὶ τὸ «Ἐτοποθέτησε», ἄς τὸ ἐννοοῦμεν πάλιν ἔτσι, ἀντὶ τοῦ ἐπρόσταξεν αὐτόν νὰ ζῆ ἐκεῖ, διὰ νὰ παρέχῃ μεγάλην εὐχαρίστησιν εἰς αὐτόν ἢ θεὰ καὶ ὁ τρόπος ζωῆς, καὶ νὰ διεγείρῃ αὐτόν εἰς εὐγνωμοσύνην εὐχαριστίας, ἀφοῦ κατανοήσῃ ὅτι ἔχει εὐεργετηθῆ ὅσον κανεὶς ἄλλος ποτέ. Ἄς μὴ σὲ παραξενεύῃ λοιπὸν ἡ λέξις «Ἐτοποθέτησε», διότι πάντοτε συνηθίζει ἡ Γραφή νὰ χρησιμοποιοῖ τὰς ἀνθρωπίνους λέξεις δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἰδικὴν μας ὠφέλειαν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, πρόσεξε πῶς προηγουμένως καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἀστέρων τὴν ἰδίαν λέξιν ἐχρησιμοποίησεν, ἀφοῦ εἶπε, «Καὶ ἐτοποθέτησεν αὐτούς εἰς τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ»⁸, ὄχι διὰ νὰ ἐννοήσω-

αὐτοὺς τῷ οὐρανῷ νοήσωμεν (καὶ γὰρ ἕκαστος αὐτῶν τὸν οἰκεῖον δρόμον διανύει τόπους ἐκ τόπων ἀμείβων), ἀλλ' ἵνα διδάξῃ, οὗτι ἐν τῷ οὐρανῷ αὐτοὺς εἶναι προσέταξε, καθάπερ καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ παραδείσῳ διάγειν. «Καὶ ἐξανέ-
5 τειλε», φησί, «ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς ὄρασιν, καὶ καλὸν εἰς βρωσιν, καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ». Ἴδου καὶ ἕτερον εὐεργεσίας εἶδος πάλιν διὰ τὴν εἰς τὸν δημιουργηθέντα τιμὴν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐ-
10 τὸν ἐν τῷ παραδείσῳ διάγειν ἐβουλήθη, προσέταξεν ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθῆναι δένδρα διάφορα, καὶ πρὸς βρωσιν ἐπιτήδεια. «Πᾶν γὰρ ξύλον», φησί, «ὠραῖον εἰς ὄρασιν», τοῦτ' ἔστιν εἰς θέαν. «Καὶ καλὸν εἰς βρωσιν», τοῦτ' ἔστι καὶ εὐφραίνειν δυνάμενα διὰ τῆς ὄψεως, καὶ ἡδονὴν πολλὴν πα-
15 ρέχοντα διὰ τῆς βρώσεως, καὶ τῷ πλήθει δὲ καὶ τῇ ἀφθονίᾳ πολλὴν τὴν εὐφροσύνην προξενούντα τῷ μέλλοντι τούτων ἀπολαύειν. Πᾶν γὰρ, φησί, ξύλον, ὅπερ ἂν εἴπῃς, ἀναδοθῆναι πεποίηκεν. Εἶδες διαγωγὴν ἀταλαίπωρον; εἶδες βίον θαυμασιόν; Καθάπερ γὰρ ἄγγελός τις, οὕτως ἐπὶ τῆς γῆς
20 διέτριβεν ὁ ἄνθρωπος, σῶμα μὲν περικείμενος, ἔξω δὲ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν τυγχάνων, καὶ καθάπερ ἄλουργίδι καὶ διαδήματι κεκοσμημένος, καὶ πορφυρίδα ἀναβεβλημένος, οὕτως ἐνειρούφα τῇ τοῦ παραδείσου διαγωγῇ μετὰ ἀδείας πολλὴν ἔχων τὴν ἀφθονίαν. «Καὶ τὸ ξύλον», φησί, «τῆς ζωῆς ἐν
25 μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ». Μετὰ τὸ διδάξαι ἡμᾶς, οὗτι πᾶν ξύλον ἐξέδωκεν ἡ γῆ κατὰ τὸ τοῦ Δεσπότου πρόσταγμα, καὶ ὠραῖον εἰς ὄρασιν, καὶ καλὸν εἰς βρωσιν, τότε φησί. Καὶ τὸ ξύλον

μεν, ὅτι ἐκάρφωσεν αὐτοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν (διότι ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς βαδίζει τὸν ἰδικὸν του δρόμον ἀλλάσων συνεχῶς τόπους), ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξη, ὅτι ἐπρόσταξεν αὐτοὺς νὰ εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸν ἄνθρωπον νὰ ζῆ μέσα εἰς τὸν παράδεισον. «Καὶ ἐβλάστησε, λέγει, ὁ Θεὸς ἀκόμη ἀπὸ τὴν γῆν ὅλα τὰ εἶδη τῶν δένδρων, τὰ ὅποια εἶναι εὐχάριστα εἰς τὴν ὄρασιν καὶ καλὰ πρὸς βρῶσιν, καὶ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ». Ἴδου καὶ ἄλλο εἶδος εὐεργεσίας πάλιν διὰ νὰ τιμήσῃ τὸν δημιουργηθέντα. Ἀφοῦ λοιπὸν ἠθέλησε νὰ ζῆ αὐτὸς μέσα εἰς τὸν παράδεισον, ἐπρόσταξε νὰ βλαστήσουν ἀπὸ τὴν γῆν διάφορα δένδρα, τὰ ὅποια ἤμποροῦν νὰ προκαλοῦν εὐχαρίστησιν εἰς αὐτὸν διὰ τῆς θέας καὶ μαζὶ νὰ εἶναι κατάλληλα πρὸς βρῶσιν. Διότι λέγει, «Ὅλα τὰ εἶδη τῶν δένδρων, τὰ ὅποια εἶναι εὐχάριστα εἰς τὴν ὄρασιν», δηλαδή εἰς θεάν· «Καὶ καλὰ πρὸς βρῶσιν», δηλαδή νὰ ἤμποροῦν καὶ νὰ εὐφραίνουιν μὲ τὴν ἐξωτερικὴν των ἐμφάνισιν καὶ νὰ παρέχουιν μὲ τὴν βρῶσιν των μεγάλην εὐχαρίστησιν καὶ μὲ τὸ πλῆθος δὲ καὶ μὲ τὴν ἀφθονίαν των νὰ προκαλοῦν μεγάλην χαρὰν εἰς ἐκεῖνον, ποῦ πρόκειται νὰ τὰ ἀπολαμβάνῃ. Διότι λέγει, «Κάθε δένδρον», ὁποιοδήποτε θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃς, ἔχει κάμει νὰ φυτρώσῃ. Εἶδες ἄνετον τρόπον ζωῆς; εἶδες ζωὴν θαυμαστήν; Διότι ὡσάν κάποιος ἄγγελος, ἔτσι ἐζοῦσε ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος ἐνῶ μὲν εἶχε σῶμα, δὲν υπέκειτο ὅμως εἰς τὰς σωματικὰς ἀνάγκας, καί, ὡσάν βασιλεύς, στολισμένος μὲ πορφυρᾶν ταινίαν καὶ διάδημα, καὶ ἐνδεδυμένος πορφύραν, ἔτσι ἀπελάμβανε τὴν ζωὴν τοῦ παραδείσου μὲ ἀσφάλειαν, ἔχων μεγάλην ἀφθονίαν ἀγαθῶν. «Καὶ τὸ δένδρον, λέγει, τῆς ζωῆς εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ». Ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι ἡ γῆ ἐβλάστησε σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ὅλα τὰ εἶδη τῶν δένδρων, τὰ ὅποια εἶναι καὶ εὐχάριστα εἰς τὴν ὄρασιν καὶ καλὰ πρὸς βρῶσιν, τότε λέγει· «Καὶ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς εἰς

τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι
 γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ». Προειδὼς γὰρ ὁ φιλάνθρωπος
 Δεσπότης, ὡς δημιουργός, τὴν ἐκ τῆς πολλῆς ἀδείας μέλ-
 λουσαν τοῦ χρόνου προϊόντος τίκτεσθαι βλάβην, ἀνῆκε καὶ
 5 τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον
 τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, ἐπειδὴ μετ' οὐ πολὺ
 μέλλει τὴν τούτου ἀποδοχὴν αὐτῷ κελεύειν, ἵνα εἰδέναι ἔχη,
 ὅτι χάριτι καὶ φιλανθρωπία τὴν ἀπόλαυσιν ἔχει, καὶ ἔστι
 Δεσπότης καὶ δημιουργός καὶ τῆς αὐτοῦ φύσεως, καὶ πάν-
 10 των τῶν ὄρωμένων. Διὰ τοῦτο ἤδη τοῦ ξύλου, τὴν μνήμην
 ἐποίησατο, καὶ διηγεῖται ἡμῖν ἐφεξῆς τῶν ποταμῶν τὰ ὀνό-
 ματα, καὶ τούτων τὸν ἀφορισμὸν, ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ διὲξ
 ἐκείνου τοῦ τὴν ἀρδεῖαν τῷ παραδείσῳ παρέχοντος ἕτεροι
 εἰς τέσσαρας ἀρχὰς διαιρεθέντες, οὕτω τὰ κλίματα τῆς γῆς
 15 διενείμαντο, Ἄλλ' ἴσως οἱ τὰ ἀπὸ τῆς οἰκείας σοφίας φθέγγ-
 γεσθαι βουλόμενοι, πάλιν οὔτε ποταμοὺς συγχωροῦσιν εἶναι
 τοὺς ποταμούς, οὔτε τὰ ὕδατα, ὕδατα, ἀλλ' ἕτερόν τι φαντά-
 ζεσθαι ἀναπειθουσι τοὺς ἐκδιδόναι αὐτοῖς τὰς ἀκοὰς αἰρου-
 μένους. Ἄλλ' ἡμεῖς, παρακαλῶ, τούτων μὲν μὴ ἀνεχώμεθα,
 20 ἀλλ' ἀποφράτιωμεν αὐτοῖς τὰς ἀκοὰς, πειθώμεθα δὲ τῇ θείᾳ
 Γραφῇ, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῆς εἰρημένοις κατακολουθῶντες, τὰ
 ὑγιῆ δόγματα σπουδάζωμεν ἐναποτίθεσθαι ταῖς ἐναντιῶν ψυ-
 χαῖς, καὶ μετὰ τούτων καὶ βίου ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι,
 ἵνα καὶ ὁ βίος μαρινοῦ τοῖς δόγμασι, καὶ τὰ δόγματα τὸν
 25 βίον ἀξιοπιστότερον ἀποφαίνη. Οὔτε γὰρ ἐὰν ἔχωμεν δόγμα-
 τα μὲν ὀρθά, βίου δὲ ἀμελῶμεν, ὄφελος ἡμῖν ἔσται τι· οὔτε
 ἐὰν βίον ἔχοντες, τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀμελῶμεν, κερδα-
 ναί τι χρήσιμον καὶ πρὸς σωτηρίαν ἡμετέραν δυνησόμεθα.
 Προσῆκει γὰρ, εἰ βουλοίμεθα καὶ γεέννης ἐλευθερωθῆναι,
 30 καὶ βασιλείας ἐπιτυχεῖν, ἀμφοιτέρωθεν κοομεῖσθαι, καὶ δο-

9. Ὁ ποταμὸς ποὺ ἐπότιζε τὸν παράδεισον διεκλαδίζετο εἰς τοὺς ἐξῆς τέσσαρας: Φισῶν, Γηῶν, Τίγρητα καὶ Εὐφράτην.

τὸ μέσον τοῦ παραδείσου καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ». Προγνωρίζων λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς, ὡς δημιουργὸς, τὴν ζημίαν ποῦ ἐπρόκειτο μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν πολλὴν ἀσφάλειαν, ἐβλάστησεν εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου καὶ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς καὶ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐπειδὴ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον πρόκειται νὰ τοῦ διατάξῃ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ αὐτό, διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ἀπὸ χάριν καὶ φιλανθρωπίαν ἔχει τὴν ἀπόλαυσιν καὶ ὅτι ὑπάρχει Δεσπότης καὶ δημιουργὸς καὶ τῆς φύσεώς του καὶ ὄλων τῶν δημιουργημάτων. Δι' αὐτὸ ἀνέφερε τώρα τὸ δένδρον, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν μᾶς διηγεῖται τὰ ὀνόματα τῶν ποταμῶν καὶ τὸν διαχωρισμὸν αὐτῶν, ὅπως θὰ ἡμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, καὶ ὅτι ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ ἐπότιζε τὸν παράδεισον, ἀφοῦ ἐχωρίσθησαν ἄλλοι εἰς τέσσαρας ἀφετηρίας, ἔτσι διεμοίρασαν τὰ ἐδάφη τῆς γῆς⁹. Ἴσως ὅμως ἐκεῖνοι ποῦ θέλουν νὰ ὀμιλοῦν ἀπὸ τὴν ἰδικῆν των σοφίαν, πάλιν οὔτε τὰ ποτάμια συμφωνοῦν ὅτι εἶναι ποτάμια, οὔτε τὰ ὕδρατα, ὕδατα, ἀλλὰ παρασύρουν αὐτούς, οἱ ὁποῖοι προτιμοῦν νὰ τοὺς ἀκούουν, νὰ φαντάζονται κάτι ἄλλο. Ἡμεῖς ὅμως, παρακαλῶ, ἄς μὴ τοὺς ἀνεχώμεθα, ἀλλὰ ἄς τοὺς κλείνωμεν τὰ αὐτιά μας, νὰ πιστεύωμεν δὲ εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ ἀκολουθοῦντες πιστὰ τὰ λεχθέντα ἀπὸ αὐτὴν, ἄς φροντίζωμεν νὰ ἀποθηκεύωμεν μέσα εἰς τὰς ψυχὰς μας τὰς ὀρθὰς διδασκαλίας καὶ μαζὶ μὲ αὐτάς νὰ ἐπιδεικνύωμεν καὶ ἀκρίβειαν εἰς τὴν ζωὴν, ὥστε καὶ ἡ ζωὴ μας νὰ ἐπιβεβαιώνη τὰς διδασκαλίας, καὶ αἱ διδασκαλῖαι νὰ ἀποδεικνύουν περισσότερον ἀξιόπιστον τὴν ζωὴν μας. Διότι οὔτε ἐὰν ἔχωμεν μὲν τὰς ὀρθὰς διδασκαλίας, καὶ ἀδιαφοροῦμεν δὲ διὰ τὴν ζωὴν, θὰ προκύψῃ δι' ἡμᾶς κάποιο ὄφελος· οὔτε ἐὰν ἔχοντες ἐνάρετον ζωὴν, ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὰς ὀρθὰς διδασκαλίας, θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ κερδίσωμεν κάτι χρήσιμον καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Πρέπει βέβαια, ἐὰν θὰ θέλωμεν νὰ ἀποφύγωμεν καὶ τὴν γέενναν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, νὰ κοσμούμεθα καὶ ἀπὸ τὰ δύο, δηλαδὴ καὶ ἀπὸ ὀρθό-

γμάτων ὀρθότητι, καὶ βίου ἐπιμέλεια. Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ
 μοι, δένδρου εἰς ὕψος πολὺ ἐκτεινομένου, καὶ τοῖς φύλλοις
 κομῶντος, ὅταν καρποῦ ἔρημον ᾖ; οὕτω καὶ τὸν Χριστιανὸν
 οὐδὲν ὀνήνησι τὰ ὀρθὰ δόγματα, ἐὰν τῆς κατὰ τὸν βίον πολι-
 5 τείας ἀμελήῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς τοιοῦτους ἐμα-
 κάρησε λέγων· «Μακάριος ὁ ποιήσας καὶ διδάξας». Τῆς γὰρ
 διὰ τῶν λόγων διδασκαλίας ἢ διὰ τῶν ἔργων ἀκριβεσιτέρα
 καὶ ἀξιοπιστιότερα πολλῶ. Ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ οἰγῶν, καὶ
 μὴ ὀρώμενος παιδεύειν δύναται, τοὺς μὲν διὰ τῆς θέας, τοὺς
 10 δὲ διὰ τῆς ἀκοῆς, καὶ πολλῆς ἀπολαύσεται τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ
 εὐνοίας, οὐ μόνον δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν εἰς αὐτὸν
 ὀρώντων παρασκευάζων δοξάζεσθαι τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην.
 Ὁ τοιοῦτος διὰ μυρίων γλωσσῶν, καὶ διὰ πολλῶν σιομάτων
 τὰς εὐχαριστίας καὶ τοὺς ὕμνους ἀνοίσει τῶ τῶν ὄλων Θεῶ.
 15 Οὐδὲ γὰρ οἱ γνώριμοι μόνον, καὶ μάρτυρες τοῦ βίου ὄντες,
 καὶ αὐτὸν θαυμάσονται καὶ τὸν αὐτοῦ Δεσπότην, ἀλλὰ καὶ
 οἱ ἀγνοοῦντες παρ' ἑτέρων ταῦτα μαρθάνοντες, καὶ οἱ πόρ-
 ρωθεν οἰκοῦντες, καὶ οἱ μακρὰν ἀπωκισμένοι, καὶ οὐ φίλοι
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὶ αἰδεσθήσονται τῆς ἀρετῆς τὴν ὑπερ-
 20 βολήν. Τροσφύτη γὰρ ταύτης ἢ ἰσχύς, ὡς καὶ τῶν πολεμούν-
 των αὐτῇ ἀποφράττειν τὰ σιόματα, καὶ τὴν γλῶτταν ἐπισο-
 μίζειν. Καὶ ὡσπερ πρὸς τὰς ἀκτῖνας τὰς ἡλιακὰς οἱ ἀσθε-
 νεῖς τὰς ὄψεις ἀντιβλέπει οὐ τολμῶσιν, οὕτως οὐδὲ πρὸς
 τὴν ἀρετὴν ἢ κακία ἀντιβλέπει δυνήσεται ποιε, ἀλλὰ παρα-
 25 χωρήσει, καὶ νῶτα δώσει, καὶ τὴν ἥτιαν ὁμολογήσει. Ὁ
 δὴ καὶ πεπεισμένοι ἀντεχώμεθα τῆς ἀρετῆς, καὶ μετὰ ἀσφα-
 λείας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν, καὶ τῶν μικρῶν καὶ
 εὐτελῶν εἶναι δοκούντων ἁμαρτημάτων, εἴτε ἐν λόγοις, εἴτε
 ἐν πράγμασιν, ἀπέχεσθαι σπουδάζωμεν. Οὕτω γὰρ οὐδέποτε

τητα διδασκαλιῶν καὶ ἀπὸ φροντίδα ἐναρέτου ζωῆς. Διότι εἶπέ μου, ποῖον τὸ ὄφελος, ὅταν τὸ δένδρον δὲν φέρῃ καρπούς, ἂν καὶ εἶναι πολὺ ὑψηλὸν καὶ ἔχῃ πλούσιον φύλλωμα; Ἔτσι καὶ τὸν Χριστιανὸν δὲν ὠφελοῦν καθόλου αἱ ὀρθαὶ διδασκαλίαι, ἐὰν ἀδιαφορῇ διὰ τὴν συμπεριφορὰν κατὰ τὴν ζωὴν του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἐμακάριζεν αὐτοὺς λέγων· «Εἶναι μακάριος ἐκεῖνος ποῦ θὰ πράξῃ καὶ θὰ διδάξῃ»¹⁹. Διότι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν μὲ τὰ λόγια εἶναι κατὰ πολὺ περισσότερον ἀκριβῆς καὶ ἀξιόπιστος ἢ διδασκαλία μὲ τὰ ἔργα. Διότι αὐτὸς καὶ ὅταν σιγᾶ καὶ ὅταν εἶναι ἀθέατος ἢμπορεῖ νὰ διδάσκῃ, ἄλλους μὲν μὲ τὴν παρατήρησιν, ἄλλους δὲ μὲ τὴν ἀκρόασιν, καὶ θὰ ἀπολαύσῃ μεγάλην εὐνοίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὄχι μόνον μὲ τὰς ἰδικὰς του ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐκείνων ποῦ ἀποβλέπουν πρὸς αὐτόν, μὲ τὸ κάμνη νὰ δοξάζεται ὁ ἰδικὸς του Θεός. Αὐτὸς μὲ ἀπείρους γλώσσας καὶ μὲ πολλὰ στόματα θὰ προσφέρῃ τὰς εὐχαριστίας καὶ ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν τῶν ὄλων. Διότι ὄχι μόνον ἐκεῖνοι, ποῦ εἶναι γνωστοί του καὶ μάρτυρες τῆς ζωῆς του, θὰ θαυμάσουν αὐτόν καὶ τὸν Θεὸν του, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ ἐνῶ δὲν γνωρίζουν, μαθαίνουν ὁμῶς ἀπὸ ἄλλους, καὶ οἱ διαμένοντες μακρὰν, καὶ οἱ ζῶντες μακρὰν εἰς ξένην χώραν, καὶ ὄχι μόνον φίλοι, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὶ θὰ σεβασθοῦν τὴν ὑπερβολικὴν του ἀρετὴν. Διότι τόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις της, ὥστε νὰ κλείνῃ καὶ τὰ στόματα τῶν ἐχθρῶν της καὶ νὰ φιμώνῃ τὴν γλῶσσαν των. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς δὲν τολμοῦν νὰ ἀτενίσουν πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου οἱ ἔχοντες ἀσθενῆ μάτια, ἔτσι οὔτε ἡ κακία θὰ ἢμπορέσῃ ποτέ νὰ ἀτενίσῃ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ θὰ ὑποχωρήσῃ καὶ θὰ στρέψῃ τὰ νῶτα καὶ θὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἡτταν. Πρᾶγμα λοιπὸν διὰ τὸ ὁποῖον εἴμεθα πεπεισμένοι, ὡς καταγινώμεθα μὲ τὴν ἀρετὴν, καὶ ὡς ρυθμίζωμεν μὲ ἀσφάλειαν τὴν ζωὴν μας καὶ ὡς φροντίζωμεν νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰ θεωρούμενα μικρὰ καὶ ἀσήμαντα ἁμαρτήματα, εἴτε μὲ λόγια, εἴτε μὲ πράξεις. Διότι ἔτσι ποτέ δὲν θὰ πέσωμεν

τοῖς μείζοσι περιπεσούμεθα τῶν ἁμαρτημάτων, ἐὰν τῶν μικρῶν ἀποσχώμεθα· καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος δυνησόμεθα καὶ τῆς ἄνωθεν ροπῆς ἀπολαύοντες τῆς ἄκρας ἀρετῆς ἐπιλαβέσθαι, καὶ τὴν κόλασιν διαφυγεῖν τὴν ἀποκειμένην, καὶ
5 τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εις μεγαλύτερα ἁμαρτήματα, ἐὰν θὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰ μικρά· καὶ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου θὰ ἠμπορέσωμεν, ἀπολαμβάνοντες τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ὑψίστην ἀρετὴν νὰ κατορθώσωμεν καὶ τὴν εὐρισκομένην εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν κόλασιν νὰ ἀποφύγωμεν καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ΄
(Γεν. 2, 15 - 20)

«Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε,
καὶ ἔθηκε αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τροφῆς, ἐργά-
5 ζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν».

1. Πάλιν, εἰ θούλεσθε, καὶ σήμερον τῆς ἀκολουθίας τῶν
χθὲς εἰρημένων ἀψάμενοι, ἐντεῦθεν ὑμῖν τὴν διδασκαλίαν τὴν
πνευματικὴν ὑφᾶναι σπουδάσομεν. Πολλὴ γὰρ καὶ τῶν πρόβο-
φαιον ἀναγνωσθέντων ἢ ἐγκεκρομένη δύναμις, καὶ προσή-
10 κει πρὸς τὸ θάθος ἡμᾶς καθιέντας, καὶ ἅπαντα μετὰ ἀκρι-
βείας διερευνησαμένους τὸ ἐξ αὐτῶν καρπώσασθαι. Εἰ γὰρ
οἱ τοὺς ἀπὸ τῆς θαλάσσης λίθους εὕρισκιν βουλόμενοι, το-
σοῦτον πόνον καὶ ταλαιπωρίαν ὑπομένουσι, τῇ τῶν ὑδάτων
ρύμη ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες, ἵνα τῶν σπουδαζομένων ἐπιτύχωσι,
15 πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς ἀκόλουθον συντεῖναι τὴν διάνοιαν, καὶ
τὰ ἐν τῷ θάθει καιοπιεύσαντας τῶν εἰρημένων, οὕτω τῶν
τιμίων τούτων λίθων ἐπιλαθέσθαι. Ἄλλὰ μὴ δείσης, ἀγαπη-
τέ, θάθος ἀκούων. Οὐ γὰρ ἐσιν ἐνιαῦθα ὑδάτων ἄτακτος φο-
ρά, ἀλλὰ Πνεῦματος χάρις καταυγάζουσα ἡμῶν τὴν διάνοιαν,
20 καὶ τὴν εὕρεσιν τῶν ζητούμενων μετ' εὐκολίας ἡμῖν παρεχο-
μένη, καὶ πάντα πόνον ἐπικουφίζουσα. Ἐκείνων μὲν οὖν
τῶν λίθων ἢ εὕρεσις οὐ σφόδρα ὦνησε τὸν ἐπιτυχόντα, πολ-
λάκις δὲ καὶ κατέβλαψε, καὶ μυρίων ναυαγίων ὑπόθεσις αὐ-
τῷ γέγονε, καὶ οὐ τοσαύτην ἀπὸ τῆς εὐρέσεως ἐκαρπώσατο

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ΄ (Γεν. 2, 15 - 20)

«Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, διὰ νὰ τὸν καλλιεργῇ καὶ νὰ τὸν φυλάσῃ».

1. Πάλιν, ἐὰν θέλετε, καὶ σήμερα ἀφοῦ ἀρχίσωμεν μὲ τὴν συνέχειαν ἐκείνων ποῦ ἐλέχθησαν χθές, θὰ φροντίσωμεν ἀπὸ ἐδῶ νὰ παρασκευάσωμεν τὴν πνευματικὴν σας διδασκαλίαν. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις, ποῦ εἶναι κρυμμένη εἰς τὰ ἀναγνωσθέντα προσφάτως καὶ πρέπει, ἀφοῦ εἰσχωρήσωμεν εἰς τὸ βαθύ των νόημα καὶ νὰ ἐξετάσωμεν ὅλα μὲ ἀκρίβειαν, νὰ ἀποκομίσωμεν τὸ ἐξ αὐτῶν κέρδος. Διότι ἐὰν ἐκεῖνοι, ποῦ θέλουν νὰ ἀναζητοῦν πολυτίμους λίθους εἰς τὴν θάλασσαν, ὑπομένουν τόσον πολλοὺς κόπους καὶ ταλαιπωρίας, ἐκθέτοντες τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὴν ὀρμὴν τῶν ὑδάτων, διὰ νὰ ἀποκτήσουν αὐτὰ ποῦ τοὺς ἐνδιαφέρουν, πολὺ περισσότερον εἶναι ἐπόμενον νὰ ἐντείνωμεν ἑμεῖς τὴν διάνοιάν μας, καὶ ἀφοῦ ἐξετάσωμεν καλὰ τὸ βαθύτερον νόημα τῶν λεχθέντων, ἔτσι νὰ συλλάβωμεν τοὺς πολυτίμους αὐτοὺς λίθους. Ἄλλὰ μὴ φοβηθῆς, ἀγαπητέ, ὅταν ἀκούσης τὴν λέξιν βάθος. Διότι δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ἄτακτον ρεῦμα ὑδάτων, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ποῦ φωτίζει πλήρως τὴν διάνοιάν μας καὶ μᾶς παρέχει μὲ εὐκολίαν τὴν εὕρεσιν ἐκείνων ποῦ ζητοῦμεν καὶ ἀνακουφίζει κάθε κόπον. Ἡ ἀνεύρεσις λοιπὸν ἐκείνων τῶν λίθων δὲν ὠφέλησε πάρα πολὺ ἐκεῖνον ποῦ τοὺς ἐπέτυχε, πολλὰς φορές δὲ καὶ τὸν ἔβλαψε πολὺ, καὶ ἔγινεν αἰτία πολλῶν ναυαγίων, καὶ δὲν ἀπεκόμισεν ἀπὸ τὴν εὕρεσιν τόσῃν εὐ-

τὴν εὐφροσύνην, ὅσην μετὰ τὴν εὐρεοῖν τὴν ἀηδίαν ὑπέμεινε
 τοὺς τῶν βασκάνων ὀφθαλμοὺς ἀναπιερώσας καθ' ἑαυτοῦ,
 τοὺς πλεονέκτας διεγείρας εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον. Οὕ-
 τως οὐ μόνον οὐδὲν ὄφελος εἰς τὸν θίον εἰσάγει τὸν ἡμέτε-
 5 ρον ἢ ἐκείνων εὐρεοῖς, ἀλλὰ καὶ πολλῶν πολέμων ὑπόθεσις
 γίνεται. Ὑλὴ γάρ ἐστι πλεονεξίας, καὶ κάμινον ἀνάπασα
 φιλαργυρίας, πολιορκεῖ τὴν ψυχὴν τῶν ἀλόγιων. Ἐπὶ δὲ
 τῶν πνευματικῶν τούτων καὶ τιμίων οὐδὲν ἐστι δεῖσαί τι τοι-
 οῦτον, ἀλλὰ καὶ ὁ πλοῦτος ὁ ἐντιεῦθεν συλλεγόμενος ἄφαιτος,
 10 καὶ ἡ ἡδονὴ ἀμάραντος, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντιος νικῶσα
 πᾶσαν τὴν ἐκεῖθεν προσγινομένην τοῖς ἀνθρώποις εὐφροσύ-
 νην. Καὶ τοῦτο ἄκουε τοῦ Δαυὶδ λέγοντος, ὅτι «Ἐπιθυμητὰ
 τὰ λόγια σου ὑπὲρ χρυσοῖον καὶ λίθον τίμιον πολύν». Ὅρας
 πῶς τὰς τιμιωτέρας νομιζομένας τῶν ὑλῶν εἰς μέσον παρα-
 15 γαγῶν, οὐ μόνον ταύτῃ τῇ συγκρίσει οὐκ ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ
 προσέθηκε, «Πολύν», καὶ τίττε τὴν ἐντιεῦθεν ἡμῖν ὑπεροχὴν
 ἐδήλωσεν; «Ὑπὲρ χρυσοῖον», φησί, «καὶ λίθον τίμιον πολύν».
 Οὐκ ἐπειδὴ ἰσοοῦτον μόνον ἐστὶν ἐπιθυμητὰ τὰ θεῖα λόγια,
 ἀλλ' ἐπειδὴ ταύτας μόνας τὰς ὕλας παρὰ τοῖς ἀνθρώποις
 20 εἶδε τὴν ἀνωτάτω προεδρίαν ἐχούσας, διὰ τοῦτο ταύτας πα-
 ραγαγῶν εἰς μέσον, οὕτω τὴν ὑπεροχὴν ἔδειξε, καὶ τὴν ἐπι-
 θυμίαν τῶν τοῦ Πνεύματος λογίων σφοδροτέραν οὔσαν. Καὶ
 ἵνα μάθητε, ὅτι τοῦτο ἔθος αἰεὶ τῇ θεῖα Γραφῇ τοῖς αἰσθητοῖς
 παραβάλλειν πράγμασι τὴν ἐντιεῦθεν ὠφέλειαν, καὶ οὕτω τὴν
 25 ὑπεροχὴν ἐπιδείκνυσθαι, ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς. Ἐπήγαγε γοῦν
 «Καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον». Καὶ ἐνταῦθα οὐκ
 ἐπειδὴ ἰσοοῦτο μόνον ἐστὶ γλυκύτερα, οὐδὲ ἐπειδὴ ἰσοαύτην
 παρέχειν δύναται τὴν ἡδονήν, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδὲν ἕτερον εἶχεν
 ἐν τοῖς αἰσθητοῖς παραβάλλειν τῇ ἡδονῇ τῶν θείων λογίων·
 30 διὰ τοῦτο τούτων μνημονεύσας, οὕτω πάλιν τὴν ὑπεροχὴν ἔ-

1. Ψαλμ. 18, 11.

2. Ψαλμ. 18, 11.

χαριστησιν, ὅσῃν ἀηδίαν ἐδοκίμασεν ὕστερα ἀπὸ τὴν εὐρεσιν, ἀφοῦ ἐπροκάλεσε τὰ βλέμματα τῶν φθονερῶν ἐναντίον του καὶ παρεκίνησε τοὺς πλεονέκτας εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον. Ἔτσι ὄχι μόνον δὲν ὠφελεῖ καθόλου τὴν ζωὴν μας ἢ ἀνεύρεσις ἐκείνων τῶν λίθων, ἀλλὰ καὶ γίνεται αἰτία πολλῶν πολέμων. Διότι εἶναι ὕλη πλεονεξίας καὶ ἀφοῦ ἀνάψη τὸν πόθον τῆς φιλαργυρίας, πολιορκεῖ τὴν ψυχὴν ἐκείνων ποὺ ἐκυρίευσεν. Εἰς τὰ πνευματικά ὅμως πράγματα καὶ εἰς τοὺς πολυτίμους λίθους δὲν ὑπάρχει τίποτε τέτοιο νὰ φοβηθῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ πλουῦτος ποὺ συγκεντρώνεται ἀπὸ ἐδῶ εἶναι ἀνείπωτος καὶ ἡ εὐχαρίστησις παντοτινὴ καὶ ἀφοῦ αὐξηθῆ πολὺ, νικᾷ κάθε χαρὰν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ ὑλικά εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἄκουε αὐτὸ ἀπὸ τὸν Δαυίδ, ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι «Τὰ λόγια σου ἀξίζουσι περισσότερο ἀπὸ τὸν χρυσόν καὶ τοὺς πολλοὺς πολυτίμους λίθους»¹. Βλέπεις πῶς ἀφοῦ ἔφερεν ἐνώπιόν μας τὰ θεωρούμενα ὡς πολυτιμότερα ὑλικά ἀγαθὰ, ὄχι μόνον δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτὴν τὴν σύγκρισιν, ἀλλὰ καὶ ἐπρόσθεσε, «Πολλοὺς», καὶ τότε μᾶς ἐφανέρωσε τὴν ὑπεροχὴν ἀπὸ αὐτά; «Περισσότερον ἀπὸ τὸν χρυσόν, λέγει, καὶ ἀπὸ πολλοὺς πολυτίμους λίθους». Ὅχι ἐπειδὴ εἶναι τόσο ἐπιθυμητὰ τὰ θεῖα λόγια, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶδε ὅτι αὐτὰ μόνον τὰ ὑλικά ἀγαθὰ κατέχουσι τὴν ἀνωτάτην θέσιν εἰς τὴν προτίμησιν τῶν ἀνθρώπων, δι' αὐτὸ ἀφοῦ ἐπαρουσίασεν αὐτὰ ἐνώπιόν μας, ἔτσι ἔδειξε τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος νὰ εἶναι ἰσχυροτέρα. Καὶ διὰ νὰ μάθετε, ὅτι αὐτὸ συνηθίζει πάντοτε ἡ Ἁγία Γραφή, νὰ συγκρίνη πρὸς τὰ ὑλικά πράγματα τὴν ὠφέλειαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτά, καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ ἔτσι τὴν ὑπεροχὴν, ἄκουε καὶ τὰ ἐπόμενα. Ἐπρόσθεσε λοιπόν· «Καὶ εἶναι γλυκύτερα ἀπὸ μέλι καὶ κηρήθρα»². Καὶ ἐδῶ ὄχι ἐπειδὴ εἶναι μόνον τόσο γλυκύτερα, οὔτε ἐπειδὴ ἠμποροῦν νὰ παρέχουσι τόσο μεγάλην εὐχαρίστησιν, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πράγματα νὰ συγκρίνη μὲ τὴν εὐχαρίστησιν τῶν θείων λόγων. Δι' αὐτὸ ἀφοῦ ἐμνημόνευσεν αὐτά, ἔτσι πάλιν ἔδωκε

δωκε, καὶ τὴν ἡδονὴν πλείονα ἔφησεν εἶναι τῶν πνευματικῶν
 διδαγμάτων. Τῷ αὐτῷ κανόνι εὐρήσεις καὶ τὸν Χριστὸν
 ἐν τοῖς εὐαγγελίοις κεχρημένον. "Οἱε γὰρ τοῖς μαθηταῖς
 διελέγειο, καὶ ἐπιθυμοῦσι μαθεῖν τὴν ἑρμηνείαν τῆς παρα-
 5 βολῆς τοῦ σπείραντος τὸ καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἄγρῳ, καὶ
 τοῦ ἐχθροῦ τοῦ τὰ ζιζάνια ἀναμέσον τοῦ σίτου ἐπεμβαλόντος,
 κατὰ μέρος πᾶσαν διέλυσε τὴν παραβολήν, εἰπὼν τίς ἦν ὁ
 τὸ καλὸν σπέρμα σπείρας, καὶ τίς ὁ ἄγρός, καὶ τίνα ἐσὶ
 τὰ ζιζάνια, καὶ τίς ὁ ταῦτα κατασπείρας, καὶ τίνες οἱ θερί-
 10 ζοντες, καὶ τίς ὁ θερισμός, καὶ ὅτιε πάντα σαφῶς αὐτοῖς ἐξε-
 κάλυψε τότε φησὶν· «Οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσι ὡς ὁ ἥλιος
 ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν»· οὐκ ἐπειδὴ τοσαύτην
 μόνην τὴν λαμπηδόνα ἔξουσιν οἱ δίκαιοι, ἀλλὰ δεικνὺς δι
 πολλῷ μείζονα· τοσαύτην δὲ εἶπεν, ἐπειδὴ μείζονα ταύτης
 15 εἰκόνα ἐν τοῖς ὄρωμένοις οὐκ ἦν εὐρεῖν. Ἐπειδὴ οὖν τι
 τοιοῦτον ἀκούσωμεν, μὴ μέχρι τῶν λεγομένων ἐναπομείνωμεν,
 ἀλλὰ ἀναλογιζώμεθα ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ ὄρωμένων τῶν
 πνευματικῶν μάλιστα τὴν ὑπεροχὴν. Εἰ τοίνυν καὶ τὴν ἐπι-
 θυμίαν σφοδριέραν ἐστὶν ἐνταῦθα εὐρεῖν, καὶ τὴν ἡδονὴν
 20 ἀκριβεσιέραν (θεῖα γὰρ ἐσὶ τὰ λόγια καὶ πνευματικά, καὶ
 πολλὴν δυνάμενα τίκειν τῇ ψυχῇ τὴν εὐφροσύνην τὴν πνευ-
 ματικὴν), μετὰ πολλοῦ τοῦ πόθου, καὶ σφοδρᾶς τῆς ἐπιθυμίας
 τὰς ἀκοὰς ὑπέχωμεν τοῖς λεγομένοις, ἵνα τὸν ἀληθῆ πλοῦτον
 ἐντεῦθεν ἐαντοῖς περιποιησάμενοι, καὶ πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν
 25 φιλοσοφίαν πολλὰ δεξάμενοι τὰ σπέρματα, οὕτως οἵκαδε ἀ-
 ναχωρῶμεν.

2. Ἀκούσωμεν τοίνυν τίνα ἐσὶ τὰ σήμερον ἀναγνωσθέν-
 τα· ἀλλὰ συντείνατέ μοι τὴν διάνοιαν, καὶ πᾶσαν ραθυμίαν
 ἀποιναξάμενοι, καὶ φροντίδα διωτικὴν, οὕτω τοῖς λεγομένοις
 30 προσέχειτε· θεῖοι γὰρ εἶσι νόμοι ἄνωθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν
 καινεχθέντες διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν. Εἰ γὰρ βασι-

3. Ματθ. 13, 24-30 ἡ διήγησις τῆς παραβολῆς καὶ 13, 36-43 ἡ ἑρμηνεία τῆς.

4. Ματθ. 13, 43.

τὴν ὑπεροχὴν καὶ εἶπεν, ὅτι ἡ εὐχαρίστησις τῶν πνευματικῶν διδασκαλιῶν εἶναι μεγαλυτέρα. Τὸν ἴδιον κανόνα θὰ συναντήσης νὰ χρησιμοποιοῖ καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὰ εὐαγγέλια. Διότι ὅταν ὠμιλοῦσε πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ ἐζήτησαν νὰ μάθουν τὴν ἐξήγησιν τῆς παραβολῆς τοῦ σπορέως¹, ποὺ ἔσπειρε τὸν καλὸν σπόρον εἰς τὸ χωράφι, καὶ τοῦ ἐχθροῦ, ποὺ ἔβαλε τὰ ζιζάνια ἀνάμεσα εἰς τὸ σιτάρι, ἐξήγησεν ὅλην τὴν παραβολὴν λεπτομερειακά, λέγων ποῖος ἦτο ὁ σπορέας τοῦ καλοῦ σπόρου, καὶ ποῖον τὸ χωράφι, καὶ ποῖα εἶναι τὰ ζιζάνια, καὶ ποῖος εἶναι ὁ σπορέας αὐτῶν, καὶ ποῖοι οἱ θερισταί, καὶ ποῖος ὁ θερισμός, καὶ ὅταν ἀπεκάλυψε μὲ σαφήνειαν αὐτά, τότε λέγει· «Οἱ δίκαιοι θὰ λάμπουν ὡσάν ὁ ἥλιος εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Πατρὸς των»², ὄχι διότι θὰ ἔχουν τόσην μόνον λαμπρότητα οἱ δίκαιοι, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι θὰ ἔχουν πολὺ μεγαλυτέραν· εἶπε δὲ τόσον μεγάλην, διότι δέν ἦτο δυνατόν νὰ εὐρῆ κανεὶς μεταξὺ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων μεγαλυτέραν εἰκόνα ἀπὸ αὐτῆν. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσωμεν κάτι τέτοιο, ἄς μὴ περιορισθοῦμεν μόνον εἰς τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ ἄς ἀναλογιζώμεθα ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ ὁρατὰ πράγματα τὴν ὑπεροχὴν κυρίως τῶν πνευματικῶν. Ἐάν λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ εὐροῦμεν ἐδῶ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἰσχυροτέραν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν ἀκριβεστέραν (καθόσον τὰ λόγια εἶναι θεῖα καὶ πνευματικά, καὶ ἠμποροῦν νὰ προκαλοῦν μεγάλην πνευματικὴν χαρὰν εἰς τὴν ψυχὴν), ἄς προσέχωμεν εἰς τὰ λεγόμενα μὲ πολὺν πόθον καὶ μεγάλην ἐπιθυμίαν, ὥστε ἀφοῦ ἀποκτήσωμεν ἀπὸ ἐδῶ τὸν ἀληθινὸν πλοῦτον διὰ τὸν ἑαυτὸν μας καὶ ἀφοῦ δεχθοῦμεν πολλὰ σπέρματα διὰ τὸν κατὰ Θεὸν τρόπον ζωῆς, ἄς ἐπιστρέψωμεν ἔτσι εἰς τὰ σπίτια μας.

2. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν ποῖα εἶναι αὐτὰ ποὺ ἀνεγνώσθησαν σήμερα. Ἐντείνετε ὅμως, παρακαλῶ, τὸν νοῦν καὶ ἀφοῦ ἀποβάλετε κάθε ἀδιαφορίαν καὶ βιωτικὴν μέριμναν, νὰ προσέχετε ἔτσι εἰς τὰ λεγόμενα, διότι εἶναι θεῖοι νόμοι ποὺ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ἐστάλησαν διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Διότι ἐάν γίνεται μεγάλη ἡσυχία, ὅταν ἀναγινῶ-

λικῶν γραμμάτων ἀναγινωσκομένων πολλή γίνεται ἡ ἡσυχία,
 καὶ πᾶς θόρυβος, καὶ ταραχὴ ἐκποδῶν, πάντων συνειταμέ-
 ναις ταῖς ἀκοαῖς ἐσιώτων καὶ ἐπιθυμούντων ἀκοῦσαι, τίνα
 ἐστὶν ἂν δηλοῖ τὰ γράμματα τὰ βασιλικά, καὶ κίνδυνος μέγιστος
 5 ἔπειτα τῷ κᾶν πρὸς θραχὺ θορυβήσαντι, καὶ διακόψαντι τῶν
 ἀναγινωσκομένων αὐτὴν ἀκολουθίαν πολλῷ μᾶλλον ἐνταῦθα με-
 τὰ φόβου καὶ τρόμου ἐσιάναι δεῖ, καὶ πολλὴν παρέχειν τὴν
 σιγὴν, καὶ τῶν λογισμῶν τὴν ταραχὴν φυγαδεύειν, ἵνα καὶ
 συνιέναι δυναθῆτε τὰ λεγόμενα, καὶ τῆς ὑπακοῆς ἀποδεξάμε-
 10 νος ὑμᾶς ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, μειζόνων καταξιώσῃ τῶν
 δωρεῶν. Ἴδωμεν τοίνυν τί διδάσκει ἡμᾶς καὶ νῦν ὁ μακάριος
 Μωϋσῆς, οὐκ οἰκεία γλώττη μόνον ταῦτα λέγων, ἀλλ' ὑπὸ
 τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος ἐνηχούμενος. «Καὶ ἔλαβε», φη-
 σὶν, «Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε». Καλῶς
 15 εὐθέως ἐκ προσιμίων τὰ δύο τέθεικεν· οὐδὲ γὰρ εἶπε, «Κύ-
 ριος», καὶ ἐσίγησεν, ἀλλὰ προσέθηκε, «Ὁ Θεός», λανθάνον-
 τι καὶ κεκρυμμένον ἐντεῦθεν ἡμᾶς διδάσκων, ἵνα εἰδέναι ἔ-
 χωμεν, διὸ κᾶν τε Κύριον ἀκούσωμεν, κᾶν τε Θεόν, οὐδεμία
 ἐν τοῖς ὀνόμασιν ἐστὶ διαφορὰ. Τούτου δὲ νῦν οὐχ ἀπλῶς
 20 ἐμνημόνευσα, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς ἀκούσης Παύλου λέγοντις, «Εἰς
 Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χρι-
 στός, δι' οὗ τὰ πάντα», μὴ νομίσης διαφορὰν εἶναι ἐν ταῖς
 λέξεσι, καὶ τὴν μὲν μεῖζόν τι δηλοῦν, τὴν δὲ ἔλατιον. Διὰ
 τοῦτο καὶ ἀδιαφόρως ἡ Γραφή τοῦτοις κέχρηται τοῖς ὀνό-
 25 μασι, ἵνα μὴ ἐξῆ τοῖς φιλονείκως διακειμένοις τὸ ἐξ οἰ-
 κείας ὑπονοίας ἐπεισφέρειν τῇ τῶν δογμάτων ὀρθότητι. Καὶ
 ἵνα μάθῃς ὡς οὐδὲν τῶν τοιούτων παραιτηρημένως καὶ ἀ-
 ποκεκληρωμένως φθέγγεται ἡ θεία Γραφή, ἐξ αὐτοῦ τοῦ
 νῦν λεγομένου σκόπει μετὰ ἀκριθείας. «Καὶ ἔλαβε», φησί,
 30 «Κύριος ὁ Θεός». Περὶ τίνος τοῦτο βούλεται εἰρηῆσθαι ὁ αἰρε-
 τικός; Περὶ τοῦ Πατρὸς μόνου; Ἄκουε τοίνυν Παύλου λέ-
 γοντις. «Εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ Εἰς Κύ-

σκωνται αἱ βασιλικαὶ διαταγαί, καὶ κάθε θόρυβος καὶ ταραχή ἀπομακρύνεται, ἐνῶ ὅλοι στέκονται μὲ μεγάλην προσοχήν καὶ θέλουν νὰ ἀκούσουν, τί δηλώνουν αἱ βασιλικαὶ διαταγαί, καὶ ἐπικρέματα μέγιστος κίνδυνος δι' ἐκεῖνον, ποῦ θὰ θορυβήσῃ ἔστω καὶ ὀλίγον καὶ θὰ διακόψῃ τὴν συνέχειαν τῆς ἀναγνώσεως· κατὰ πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ στέκεσθε ἐδῶ μὲ φόβον καὶ τρόμον, καὶ νὰ τηρῆτε μεγάλην ἡσυχίαν, καὶ νὰ ἀπομακρύνετε τὴν ταραχὴν τῶν σκέψεών σας, διὰ νὰ ἠμπορέσετε καὶ τὰ λεγόμενα νὰ καταλάβετε καὶ ἀφοῦ δεχθῆ τὴν ὑπακοήν σας ὁ Βασιλεὺς τῶν Οὐρανῶν νὰ σᾶς ἀξιῶσῃ μεγαλυτέρων δώρων. Ἦ ἀκοῦμεν λοιπὸν τί μᾶς διδάσκει καὶ τώρα ὁ μακάριος Μωσῆς, λέγων αὐτὰ ὄχι μόνον μὲ τὴν ἰδικὴν του γλῶσσαν ἀλλὰ φωτιζόμενος ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. «Καὶ ἔλαβε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε». Καλῶς ἐτοποθέτησεν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὰ δύο, διότι δὲν εἶπε, «Κύριος», καὶ ἐσιώπησεν, ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν, «Ὁ Θεός», διδάσκων ἡμᾶς ἀπὸ ἐδῶ κάτι κρυφὸν καὶ κρυμμένον, διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι εἴτε ἀκούσωμεν Κύριον, εἴτε Θεόν, δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορὰ εἰς τὰ ὀνόματα. Δὲν τὸ ἀνέφερα δὲ αὐτὸ τώρα ἀπλῶς, ἀλλὰ ὥστε ὅταν ἀκούσῃς τὸν Παῦλον νὰ λέγῃ «Ἕνας ὁ Θεός, ὁ Πατήρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔγιναν τὰ πάντα, καὶ ἓνας Κύριος, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν ὅλα»⁵, νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὰς λέξεις, καὶ ὅτι ἢ μία δηλώνει κάτι μεγαλύτερον, ἢ ἄλλη δὲ μικρότερον. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραφή χρησιμοποιεῖ τὰ ὀνόματα αὐτὰ χωρὶς διάκρισιν, διὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς ἐχθρικῶς διακειμένους νὰ προσθέτουν εἰς τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων τὰς ἰδικὰς των σκέψεις. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι τίποτε τέτοιο δὲν λέγει ἡ Ἁγία Γραφή χωρὶς προσοχὴν καὶ ἀπερίσκεπτα, πρόσσεξε ἀπὸ αὐτὸ ποῦ λέγεται τώρα. «Καὶ ἔλαβε», λέγει, «Κύριος ὁ Θεός». Διὰ ποῖον θέλει νὰ ἔχη λεχθῆ αὐτὸ ὁ αἰρετικός; Διὰ τὸν Πατέρα μόνον; Καλῶς. Ἦ ἀκοῦε λοιπὸν τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει, «Ἕνας ὁ Θεός, ὁ Πατήρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔγιναν τὰ πάντα,

ριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα». Ὅρας πῶς τό, Κύ-
 ριος, ὄνομα τῷ Υἱῷ προσένειμε; Τί ἄν οὖν εἴποιεν τήν,
 Κύριος, προσηγορίαν μείζονα εἶναι τῆς, Θεός; Ὅρατε δσον
 τὸν ἄτιπον, καὶ ὅση τῆς βλασφημίας ἢ ἐπίτασις. Ὅταν γὰρ
 5 μὴ βούληται τις ἀνέχεσθαι κατακολουθεῖν τῷ κανόνι τῆς θείας
 Γραφῆς, ἀλλὰ τοῖς οἰκείοις λογιμοῖς ἐθέλοι διδόναι χώραν,
 ταράττει τὴν διάνοιαν, καὶ λογομαχίας καὶ ζητήσεις ἀπεράν-
 τους ἐπιφέρει τῇ ὑγιεῖ τῶν δογμάτων ὀρθότητι. «Καὶ ἔλα-
 θε», φησὶν, «Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε, καὶ
 10 ἔθειο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι αὐτὸν
 καὶ φυλάσσειν». Ὅρα πόση κέχρηται προνοία περὶ τὸν δη-
 μιουργηθέντα ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ γὰρ χθὲς ἐδίδαξεν ἡμᾶς
 ὁ μακάριος Μωϋσῆς λέγων, διὰ «Ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς τὸν
 παράδεισον, καὶ ἔθειο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον»· ἀντὶ τοῦ, ἐβου-
 15 λήθη ἐκεῖ αὐτὸν ἔχει τὸ οἰκητήριον, καὶ ἐνδιαιπαῖσθαι τῇ
 ἀπολαύσει τοῦ παραδείσου· σήμερον πάλιν δείκνυοιν ἡμῖν τὴν
 ἄφαιον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἣν περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυται,
 καὶ ἐπαναλαμβάνων τὸν λόγον φησί· «Καὶ ἔλαθε Κύριος ὁ
 Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθειο αὐτὸν ἐν τῷ πα-
 20 ραδείσῳ τῆς τρυφῆς». Οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «Ἐν τῷ παραδεί-
 σῳ», ἀλλὰ προσέθηκε, «Τῆς τρυφῆς», ἵνα τὴν ὑπερβάλλου-
 σαν ἡδονήν, ἧς ἀπήλαυεν ἐκ τῆς αὐτόθι οἰκήσεως, ἐμφήνη
 ἡμῖν καὶ εἰπὼν, «Ἐθειο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυ-
 φῆς», φησὶν, «Ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν». Πολλῆς
 25 καὶ τοῦτο κηδεμονίας. Ἐπειδὴ γὰρ τρυφῆς ἀπάσης ἐπεπλή-
 ρωτο ἢ αὐτοῖσι διαγωγῇ, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς θέας τέρωψιν ἔχουσα,
 καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀπολαύσεως εὐφροσύνην, ἵνα μὴ ἀποσκιρτήσῃ
 ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης ἀνέσεως ὁ ἄνθρωπος (Πᾶσαν γὰρ τὴν
 κακίαν ἐδίδαξε, φησὶν, ἢ ἀργία), διὰ τοῦτο προσέταξεν αὐ-
 30 τὸν ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν. Τί οὖν, φησί, τῆς παρ' αὐτοῦ

6. Γεν. 3, 8.

7. Σοφ. Σειρ. 33, 28.

καὶ ἓνας ὁ Κύριος, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγι-
 ναν ὄλα». Βλέπεις πῶς τὴν ὀνομασίαν Κύριος, ἀπέδωσεν
 εἰς τὸν Υἱόν; Τί λοιπὸν θὰ εἰποῦν, ὅτι ἡ ὀνομασία «Κύριος»
 εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν «Θεός»; Προσέχετε
 πόση εἶναι ἡ ἀνοησία καὶ πόση ἡ ἐπέκτασις τῆς βλασφη-
 μίας. Διότι ὅταν κανεὶς δέν θέλῃ νὰ ἀκολουθῇ πιστὰ τὸν
 κανόνα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀλλὰ τὰς ἰδικὰς του σκέψεις,
 τaráσσει τὸν νοῦν του καὶ προκαλεῖ λογομαχίας καὶ ἀνα-
 ζητήσεις ἀτελειώτους εἰς τὴν ὀρθότητα τῶν ὑγιῶν δογμα-
 τῶν. «Καὶ ἔλαβε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὀ-
 ποῖον ἔπλασε, καὶ ἔβαλεν αὐτὸν μέσα εἰς τὸν παράδεισον
 τῆς τρυφῆς, διὰ νὰ τὸν καλλιεργῇ καὶ νὰ τὸν φυλάσῃ».
 Πρόσεχε πόσην φροντίδα ἐπιδεικνύει διὰ τὸν δημιουργη-
 θέντα ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε χθὲς ὁ μα-
 κάριος Μωυσῆς λέγων, ὅτι «Ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς τὸν πα-
 ράδεισον καὶ ἔθεσεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον»⁶, ἀντὶ τοῦ, ἡ-
 θέλησεν ἐκεῖ νὰ ἔχῃ τὴν κατοικίαν αὐτός καὶ νὰ ζῆ μέσα
 εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ παραδείσου, πάλιν μᾶς δεικνύει σή-
 μερα τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, πού ἐπιδεικνύει
 δι' αὐτόν, καὶ ἐπαναλαμβάνων τὰ ἴδια λόγια, λέγει· «Καὶ
 ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἔπλασε,
 καὶ ἔβαλεν αὐτὸν μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς».
 Δέν εἶπεν ἀπλῶς, «Μέσα εἰς τὸν παράδεισον», ἀλλὰ
 ἐπρόσθεσε, «Τῆς τρυφῆς», διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὴν ὑπερ-
 βολικὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποῖαν ἀπελάμβανε ἀπὸ τὴν
 διαμονὴν του εἰς αὐτόν. Καὶ ἀφοῦ εἶπεν, «Ἐβαλεν αὐτόν
 μέσα εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς», λέγει, «Νὰ τὸν καλ-
 λιεργῇ καὶ νὰ τὸν φυλάσῃ». Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις με-
 γάλῃς φροντίδος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ζωὴ του ἐδῶ ἦτο γε-
 μάτη ἀπὸ κάθε ἀπόλαυσιν, μέ τὸ νὰ ἔχῃ καὶ τὴν εὐχαρί-
 στησιν ἀπὸ τὴν θέαν τοῦ παραδείσου καὶ τὴν χαρὰν ἀπὸ
 τὴν ἀπόλαυσιν τῶν εὕρισκομένων μέσα εἰς αὐτόν, διὰ νὰ
 μὴ ἀπομακρυνθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνά-
 παυσιν (Διότι λέγει ἡ Γραφή, «Ἡ ἀργία εἶναι διδάσκαλος
 κάθε κακίας»⁷), δι' αὐτὸ τὸν ἐπρόσταξε νὰ καλλιεργῇ καὶ
 νὰ φυλάσῃ τὸν παράδεισον. Τί λοιπὸν; θὰ εἰπῇ κανεὶς,

- ἐπιμελείας ἔδειτο ὁ παράδεισος; Οὐ τοῦτο λέγω, ἀλλ' ἐβου-
 λήθη τέως μικράν τινα καὶ σύμμετρον αὐτὸν ἔχειν μέρι-
 μναν περὶ τε τὴν φυλακὴν, περὶ τε τὴν ἐργασίαν. Εἰ γὰρ
 πόνου παντὸς ἦν ἀπηλλαγμένος, εὐθὺς ἀπέκλινεν ἂν πρὸς ρα-
 5 θυμίαν πολλῇ κεχρημένος ἀνέσει· νῦν δὲ ἐργαζόμενος ἐργα-
 σίαν ἀνώδυνόν τινα, καὶ ταλαιπωρίας ἐκτός, σωφρονέστερον
 ἂν διετέθη. Καὶ τὸ εἰπεῖν δέ, δι «Φυλάσσειν», οὐχ ἀπλῶς
 πρόσκειται, ἀλλὰ συγκατάθεσις ἐστὶ τῶν ρημάτων, ἵνα δὴως
 εἰδέναι ἔχη, φησὶν, δι ὑπόκειται τινι δεσπότη τῷ τὴν το-
 10 σαύτην ἀπόλαυσιν αὐτῷ χαρισαμένῳ, καὶ μετὰ τῆς ἀπολαύ-
 σεως τὴν φυλακὴν ἐπιτρέψαντι. Πάντα γὰρ ποιεῖ ὁ Θεὸς καὶ
 πραγματεύεται διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν, καὶ μετὰ
 τούτου καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἀνεσιν δωρεῖται. Εἰ γὰρ
 διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ πρὶν ἡμᾶς
 15 παραγαγεῖν τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἡμῖν ἀγαθὰ ἠὲ ἠντιρέπισε, κα-
 θὼς αὐτὸς λέγει· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου,
 κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν πρὸ καταβο-
 λῆς κόσμου»· πολλῷ μᾶλλον τὰ ἐνταῦθα πάντα μετὰ δαυιλεί-
 ας παρέξει.
- 20 3. Ἐπεὶ οὖν ἰσαύτως εὐεργεσίας εἰς τὸν δημιουργηθέν-
 τα κατέθειτο, πρῶτον ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγα-
 γῶν αὐτόν, καὶ ἀπὸ τοῦ χοῦς σῶμα διαπλάσσει καταξιώσας,
 καὶ μετὰ ταῦτα τὸ κυριώτερον, τὴν ψυχὴν τὴν ἀσώματον διὰ
 τοῦ ἐμφυσήματος χρησάμενος, εἶτα τὸν παράδεισον γενέσθαι
 25 κελεύσας, καὶ ἐκεῖ αὐτὸν ἐνδικοιτῶσαι προσιάξας, μετὰ ταῦτα
 πάλιν καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος παιδὶ νέῳ πολλῆς ἀδείας
 καὶ ἀνεσεως ἀπολαύοντι, ὥστε μὴ ἀποσχιριῆσαι, μικράν τινα
 καὶ σύμμετρον ἐπινοεῖ φροντίδα, οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης Θεὸς
 τῷ Ἀδὰμ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν φυλακὴν προσέταξεν, ἵνα
 30 μετὰ τῆς τρυφῆς τῆς πολλῆς, καὶ τῆς ἀδείας, καὶ τῆς ἀνέ-

ὁ παράδεισος ἐχρειάζετο τὴν ἰδικὴν του φροντίδα; Δὲν ἐννοῶ αὐτό, ἀλλὰ ἠθέλησε κατὰ πρῶτον νὰ ἔχη αὐτὸς κάποια μικρὰν καὶ ἀνάλογον φροντίδα καὶ διὰ τὴν φύλαξιν καὶ διὰ τὴν ἐργασίαν. Διότι ἐὰν ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε κόπον, ἀμέσως θὰ ἐξετρέπετο πρὸς τὴν ἀδιαφορίαν, ἐπειδὴ εἶχε μεγάλην ἄνεσιν· τῶρα ὅμως ἀσχολούμενος μὲ κάποια ἀνώδυνον καὶ χωρὶς ταλαιπωρίας ἐργασίαν, θὰ ἐγίνετο περισσότερο σὺφρων. Καὶ τὸ νὰ εἰπῆ δέ, «Νὰ φυλάσση», δὲν προστίθεται ἀπλῶς, ἀλλὰ εἶναι συγκατάβασις τῶν λέξεων, διὰ νὰ ἡμπορῆ νὰ γνωρίζῃ τελείως, λέγει, ὅτι εἶναι κάτω ἀπὸ κάποιον κύριον, ὁ ὁποῖος ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὴν τόσον μεγάλην ἀπόλαυσιν, καὶ μαζί μὲ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν φύλαξιν τοῦ παραδείσου. Τὰ πάντα λοιπὸν κάνει καὶ ἐπιχειρεῖ ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἰδικὴν μας ὠφέλειαν, καὶ μαζί μὲ αὐτὸ χαρίζει καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἄνεσιν. Διότι ἐὰν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς του φιλανθρωπίας καὶ προτοῦ νὰ μᾶς δημιουργήσῃ ἡτοίμασεν εἰς ἡμᾶς τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, καθὼς ὁ ἴδιος λέγει· «Ἐλᾶτε σεις, ποὺ εἴσθε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, λάβετε ὡς κληρονομίαν τὴν βασιλείαν, ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σᾶς, ἀφ' ὅτου ἐθεμελιώνετο ὁ κόσμος»⁶, πολὺ περισσότερο θὰ μᾶς χορηγήσῃ μὲ ἀφθονίαν ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν τόσον πολλὰς εὐεργεσίας ἔκυμεν εἰς τὸν δημιουργηθέντα ἄνθρωπον, κατὰ πρῶτον ἔφερεν αὐτὸν ἀπὸ τὸ μηδὲν εἰς τὴν ὕπαρξιν, καὶ τὸν ἐθεώρησεν ἄξιον νὰ διαπλάσῃ τὸ σῶμα του ἀπὸ τὸ χῶμα, καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ τὸ κυριώτερον, ἐχάρισε μὲ τὸ φύσημά του τὴν αὐλον ψυχὴν εἰς αὐτόν, κατόπιν διέταξε νὰ γίνῃ ὁ παράδεισος καὶ ἐπρόσταξε νὰ ζῆ ἐκεῖ αὐτός, μετὰ πάλιν ὡσὰν φιλόστοργος πατέρας εἰς τὸ νέον παιδί, ἐπειδὴ ἀπολαμβάνει μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ ἄνεσιν, διὰ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῆ, ἀναθέτει κάποια μικρὰν καὶ ἀνάλογον φροντίδα. Ἔτσι καὶ ὁ Δεσπότης Θεὸς ἐπρόσταξεν εἰς τὸν Ἄδὰμ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν φύλαξιν, ὥστε μαζί μὲ πολλὴν ἀπόλαυσιν, τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἄνεσιν, νὰ ἔχη καὶ τὰ δύο

σεως, ἡρέμα πως ἔχη ταῦτα ἀμφοτέρω ἀγκόπιοντα αὐτοῦ τὴν
εἰς τὸ πρόσω φορὰν. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ ἤδη ὑπάρξαντα τῷ
δημιουργηθέντι· τὰ δὲ γε ἕξῃς ἐπαγόμενα πάλιν πολλὴν καὶ
ὑπερβάλλουσαν ἡμῖν ἐμφαίνει τὴν περὶ αὐτὸν φιλανθρωπίαν,
5 τὴν τε συγκατάβασιν, ἣν διὰ τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα ἐπιδεί-
κνυται. Τί γάρ φησιν ἡ Γραφή; «Καὶ ἐνετείλατο Κύριος
ὁ Θεὸς τῷ Ἀδάμ». Ἴδου πάλιν καὶ ἐνιαῦθα τῇ αὐτῇ συνη-
θείᾳ ἐχρήσατο, ἵνα τῇ πυκνότητι τῶν λεγομένων ἀκριβοῦς τὴν
διδασκαλίαν δεξώμεθα, καὶ μηκέτι ἀνεχώμεθα τῶν τολμῶν-
10 των ἀποκληροῦν τὰς τῶν ὀνομάτων προσηγορίας, καὶ τὴν
μὲν τῷ Πατρὶ, τὴν δὲ τῷ Υἱῷ προσνέμειν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀμ-
φοτέρων ἡ οὐσία μία, διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή ἀδιαφό-
ρος ποιεῖ μὲν τῷ Πατρὶ, ποιεῖ δὲ τῷ Υἱῷ τὴν αὐτὴν προση-
γορίαν εὐρίσκειται ἀποκληροῦσα. «Καὶ ἐνετείλατο», φησί, «Κύ-
15 ριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων». Ἄξιον ἐνιαῦθα ἐκπλαγῆναι
τὴν πάντα λόγον ὑπερβαίνουσαν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἣν
ἐνδείκνυται ἡμῖν διὰ τῆς βραχείας ταύτης λέξεως, «Καὶ ἐνε-
τείλατο», φησί. Βλέπε ἐκ προσιμίων πόση τιμῇ κέχρηται
περὶ τὸν ἄνθρωπον. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, προσέταξεν, ἢ ἐκέλευσεν,
20 ἀλλὰ τί; «Ἐνετείλατο». Καθάπερ φίλος φίλῳ περὶ τινων
ἀναγκαιῶν ἐντελλόμενος διαλέγεται, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς πρὸς
τὸν Ἀδὰμ διατίθεται, μονορουχὶ διὰ τῆς ἰσοσύτης τιμῆς
ἐπισπάσασθαι θουλόμενος αὐτὸν πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐν-
τελλομένων ὑπ' αὐτοῦ. «Καὶ ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς τῷ
25 Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ φάγη·
ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ φά-
γεσθε ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ
ἀποθανεῖσθε». Πολὺ τῆς ἐπιτολῆς τὸ ἀνεπαχθές. Ἀλλὰ δεινόν,
ἀγαπητέ, ἡ ραθυμία· ὥσπερ γὰρ αὕτη καὶ τὰ εὐκόλα δύσκολα
30 ἡμῖν φαίνεσθαι ποιεῖ, οὕτως ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ἀγρυπνία καὶ
τὰ δύσκολα εὐκόλα ἡμῖν ἀπεργάζεται. Τί γάρ, εἶπέ μοι, τού-

αὐτὰ νὰ τὸν ὠθοῦν εἰς τὴν μελλοντικὴν τοῦ προκοπῆν. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνα, ποῦ ἔγιναν ἤδη πρὸς χάριν τοῦ δημιουργηθέντος ἀνθρώπου. Καὶ τὰ προστιθέμενα ὅμως εἰς τὸ ἔξῃς μᾶς φανερῶνουν πάλιν τὴν μεγάλην καὶ ὑπερβολικὴν δι' αὐτὸν φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν συγκατάβασιν, τὴν ὁποῖαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθότητός του ἐπιδεικνύει. Τί λοιπὸν λέγει ἡ Γραφή; «Καὶ ἔδωκε Κύριος ὁ Θεὸς ἐντολὴν πρὸς τὸν Ἀδὰμ». Ἴδου πάλιν καὶ ἐδῶ μετεχειρίσθη τὴν ἰδίαν συνήθειαν, διὰ νὰ δεχθοῦμεν μὲ τὴν πυκνότητα τῶν λεγομένων τὴν ἀκριβῆ διδασκαλίαν καὶ νὰ μὴ ἀνεχώμεθα ποτὲ πλέον ἐκείνους, ποῦ τολμοῦν νὰ προτιμοῦν τυχαῖα τὰς σημασίας τῶν ὀνομάτων, καὶ τὴν μὲν νὰ ἀπονέμουν εἰς τὸν Πατέρα, τὴν δὲ ἄλλην εἰς τὸν Υἱόν. Ἀφοῦ λοιπὸν καὶ τῶν δύο ἡ οὐσία εἶναι μία, δι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἀγία Γραφή χωρὶς διάκρισιν ἄλλοτε μὲν εἰς τὸν Πατέρα, ἄλλοτε δὲ εἰς τὸν Υἱόν ἀπονέμει τὴν ἰδίαν ὀνομασίαν. «Καὶ ἔδωκε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς ἐντολὴν πρὸς τὸν Ἀδὰμ λέγων». Ἀξίζει ἐδῶ νὰ θαυμάσωμεν τὴν ὑπερβαίνουσαν κάθε λογικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν μᾶς φανερῶνει μὲ τὴν μικρὰν αὐτὴν λέξιν. «Καὶ ἔδωκε ἐντολὴν», λέγει. Βλέπε πόσῃ τιμῇ ἔδειξε διὰ τὸν ἄνθρωπον. Διότι δὲν εἶπεν, ἐπρόσταξεν ἢ διέταξεν ἄλλὰ τί; «Ἐδωκεν ἐντολὴν». Ὅπως ἀκριβῶς φίλος πρὸς φίλον συζητεῖ παραγγέλων διὰ κάποια ἀναγκαῖα πράγματα, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς συμπεριφέρεται πρὸς τὸν Ἀδὰμ, ἐπιθυμῶν νὰ παρακινήσῃ ἀμέσως αὐτόν, μὲ τὴν τόσον μεγάλην τιμῇ, πρὸς τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντολῶν του. «Καὶ ἔδωκε Κύριος ὁ Θεὸς ἐντολὴν πρὸς τὸν Ἀδὰμ λέγων ἄπο κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου εἶσαι ἐλεύθερος νὰ τρώγῃς ἀπὸ τὸ δένδρον ὅμως τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν θὰ φάγετε. Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποῖαν δὲ θὰ φάγετε ἀπὸ αὐτό, ὅπωςδήποτε θὰ ἀποθάνετε». Ἡ ἐντολὴ δὲν εἶναι καθόλου ἀνυπόφορος. Ἀλλὰ εἶναι φοβερὸν κακόν, ἀγαπητέ, ἡ ἀδιαφορία διότι ὅπως αὐτὴ κάμνει νὰ μᾶς φαίνωνται καὶ τὰ εὐκόλα δύσκολα, ἔτσι καὶ ἡ προσπάθεια καὶ ἡ ἐπαγρύπνησις καὶ τὰ δύσκολα καθιστᾷ εὐκόλα εἰς ἡμᾶς. Διότι εἶπέ μου, τί εἶναι

του ἀνεπαχθέσιερον; τί ταύτης τῆς τιμῆς μεῖζον γένοιτ' ἄν;
 Παρέοχεν ἐνδιαιπᾶσθαι τῷ παραδείσῳ, τῷ κάλλει τέρπεσθαι
 τῶν ὀρωμένων, καὶ τὴν ὄψιν ἐκεῖθεν εὐφραίνειν, καὶ διὰ
 τῆς ἀπολαύσεως πολλὴν τὴν ἡδονὴν καρποῦσθαι. Ἐννόησον
 5 γὰρ ὅσον ἦν ὄραν τὰ δένδρα τοῖς καρποῖς βριθόμενα, τῶν
 ἀνθῶν τὴν ποικιλίαν, τῶν βοτανῶν τὴν διαφορὰν, τῶν φύλ-
 λων τὰς κόμας, τὰ ἄλλα ὅσα εἰκὸς ἐν παραδείσῳ τυγχάνειν,
 καὶ ἐν παραδείσῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φυτευθέντι. Διὰ γὰρ τοῦτο
 προλαβοῦσα ἡ θεία Γραφή εἶπεν, ὅτι «Ἐξανέτειλεν ἔτι ἐκ
 10 τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς ὄρασιν, καὶ καλὸν εἰς βρῶ-
 σιν», ἵνα εἰδέναι ἔχωμεν ὅσης ἀφθονίας ἀπολαύων, εἰς τὴν
 δοθεῖσαν αὐτῷ ἐντιολὴν ἐξύβρισε διὰ πολλὴν ἀκρασίαν καὶ
 ραθυμίαν. Ἐννόησον γάρ μοι, ἀγαπητέ, τῆς τιμῆς τὴν ὑπερ-
 βολήν, ἧς αὐτὸν ἠξίωσεν, ἰδιάζουσαν καὶ ἀφωρισμένην αὐ-
 15 τῷ τράπεζαν τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ δωρησάμενος, ἵνα μὴ νο-
 μίση τὴν αὐτὴν τοῖς ἀλόγοις καὶ αὐτῷ τροφήν ὑπάρχειν, ἀλλ'
 ἔχῃ καθάπερ βασιλεὺς ἐνδιαιπώμενος τῇ τοῦ παραδείσου δια-
 γωγῇ, ἐντροφᾶν τῇ ἐκεῖθεν ἀπολαύσει, καὶ καθάπερ δεσπό-
 της κεχωρισμένος ἢ τῶν εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῷ παρασχεθέν-
 20 των, καὶ ἀφωρισμένην ἔχῃ τὴν διαγωγὴν. «Καὶ ἐνετείλατο»,
 φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ παντὸς ξύλου
 τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φάγη· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ
 γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ
 δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»· μονο-
 25 νουχὶ λέγων πρὸς αὐτόν, μὴ γὰρ βαρὺ τι καὶ ἐπαχθὲς ἀπαιτῶ
 παρὰ σοῦ; Πάντων τὴν ἀπόλαυσιν ἐπιτρέπω, ἐνὸς τούτου
 μόνον μὴ ἄφασθαι ἐντιέλλομαι· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιτίμιον μέγα
 ὀρίζω, ἵνα κἂν τῷ φόβῳ σωφρονιζόμενος φυλάξης τὴν παρ'
 ἐμοῦ σοι δοθεῖσαν ἐντιολὴν· ταῦτόν ποιῶν, ὥσπερ ἂν εἴ τις

ὀλιγώτερον ἐνοχλητικὸν ἀπὸ αὐτό; τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν τιμὴν αὐτήν; Παρεχώρησε νὰ ζῆ μέσα εἰς τὸν παράδεισον, νὰ εὐχαριστῆται μὲ τὴν ὁμορφίαν τῶν δημιουργημάτων, καὶ νὰ εὐφραίνεται μὲ τὴν θέαν αὐτῶν, καὶ μὲ τὴν ἀπόλαυσίν των νὰ αἰσθάνεται μεγάλην εὐχαρίστησιν. Διότι παρατήρησε, ὅσον ἠμπορεῖς νὰ ἰδῆς, τὰ δένδρα νὰ εἶναι γεμᾶτα καρπούς, τὴν ποικιλίαν τῶν λουλουδιῶν, τὴν διαφορὰν τῶν φυτῶν, τὸ φύλλωμα τῶν δένδρων, τὰ ὑπόλοιπα, ποὺ ἦτο φυσικὸν νὰ ὑπάρχουν μέσα εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἐφυτεύθησαν μέσα εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶπε προηγουμένως ἡ Ἁγία Γραφή, ὅτι «Ἐκαμεν ἀκόμη νὰ βλαστήσουν ἀπὸ τὴν γῆν ὅλα τὰ εἶδη τῶν δένδρων, τὰ ὅποια εἶναι εὐχάριστα εἰς τὴν ὄρασιν καὶ καλὰ πρὸς βρῶσιν»⁹, διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι, ἂν καὶ ἀπελάμβανε μεγάλην ἀφθονίαν ἀγαθῶν, συμπεριεφέρθη περιφρονητικὰ πρὸς τὴν ἐντολὴν ποὺ ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρατείας καὶ ἀδιαφορίας του. Διότι κατανόησε, ἀγαπητέ, τὴν ὑπερβολικὴν τιμὴν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν περιέβαλεν, ἀφοῦ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ἰδιαιτέραν καὶ χωριστὴν τράπεζαν μέσα εἰς τὸν παράδεισον, διὰ νὰ μὴ νομίση ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν μὲ τὰ ἄλογα ζῶα τροφήν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἠμπορῆ ὡσὰν βασιλεὺς, ζῶν μέσα εἰς τὸν παράδεισον, νὰ εὐφραίνεται ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτοῦ, καὶ ὡσὰν κύριος νὰ εἶναι ἀποχωρισμένος ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἐδόθησαν νὰ τὸν ὑπηρετοῦν καὶ νὰ ἔχη διαφορετικὸν τρόπον ζωῆς. «Καὶ ἔδωσε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς ἐντολὴν πρὸς τὸν Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου εἶσαι ἐλεύθερος νὰ τρώγῃς· ἀπὸ τὸ δένδρον ὁμοῦς τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν θὰ φάγετε. Τὴν ἡμέραν δὲ κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φάγετε ἀπὸ αὐτό, ὅπωςδήποτε θὰ ἀποθάνετε»· σχεδὸν ὡσὰν νὰ ἔλεγε πρὸς αὐτόν, μήπως λοιπὸν ἀπαιτῶ ἀπὸ σὲ κάτι βαρὺ καὶ ἐνοχλητικόν; Ἐπιτρέπω τὴν ἀπόλαυσιν ὅλων, αὐτὸ τὸ ἓνα μόνον δίδω ἐντολὴν νὰ μὴ ἐγγίσετε· ἀλλὰ καὶ τὴν τιμωρίαν ὀρίζω μεγάλην, ὥστε σωφρονιζόμενος τουλάχιστον ἀπὸ τὸν φόβον νὰ τηρήσης τὴν ἐντολὴν μου ποὺ σοῦ ἔδωσα·

δεσπότης φιλότιμος οίκίαν μεγάλην τινὶ ἐμπιστεύσειε, καὶ ὑπὲρ τοῦ τὴν δεσποτείαν αὐτῷ ἀκέραιον μένειν, βραχὺ τι ἀργύριον τυπώσειε παρ' αὐτοῦ δίδουσαι. Οὕτω δὴ καὶ ὁ φι-
 5 τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῷ χαρισάμενος, τοῦ ἐνὸς ξύλου μόνου ἀπο-
 σχέσθαι ἐκέλευσεν, ἵνα εἰδέναί ἔχη, διὸ ὑπὸ Δεσπότην εἰσὶν,
 ᾧ προσήκει αὐτὸν πείθεσθαι, καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνου προσιαιο-
 μένοις εἴκειν.

4. Τίς ἂν καὶ ἀξίαν θαυμάσειε τοῦ κοινοῦ πάντων Δε-
 10 σπότου τὴν φιλοτιμίαν; Οὐδὲν οὐδέπω ἐπιδειξάμενον πόσης
 ἀξιοῖ τῆς εὐεργεσίας; Οὐδὲ γὰρ ἐξ ἡμισείας αὐτῷ τὴν ἀπό-
 λαυσιν ἔδωκεν, οὐδὲ τῶν πλειόνων ἀποσχέσθαι ἐκέλευσεν,
 τῶν δὲ λειπομένων ἔχειν τὴν ἀπόλαυσιν· ἀλλὰ πάντων τῶν
 ἐν τῷ παραδείῳ μετέχειν αὐτὸν βουληθεὶς, τοῦ ἐνὸς ξύλου
 15 μόνου ἀποσχέσθαι προσιάτιει, δεικνὺς διὰ τῶν πραγμάτων,
 διὸ οὐδενὸς ἐτέρου ἔνεκεν τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλ' ἵνα τὸν
 αἴτιον εἰδέναί ἔχη τῶν τοσοῦτων εὐεργεσιῶν. Καὶ σκόπει
 μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐνιεῦθεν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ὅση
 τῇ τιμῇ κέχρηται καὶ περὶ τὴν μέλλουσαν ἐξ αὐτοῦ διαπλάι-
 20 τεσθαι γυναῖκα. Οὐδέπω γὰρ αὐτῆς παραχθείσης, ὡς πρὸς
 ἀμφοτέρους τὴν ἐνιολὴν ποιεῖται λέγων «Οὐ φάγεσθε ἀπ'
 αὐτοῦ», καί, «^τἩ ἂν ἡμέρα φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»·
 δηλῶν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, διὸ ἐν εἰσὶν ἀνὴρ καὶ γυνή,
 καθὼς καὶ ὁ Παῦλός φησι· «Κεφαλὴ τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ».
 25 Διὰ τοῦτο τοίνυν ὡς πρὸς ἀμφοτέρους διαλέγεται, ἵνα μετὰ
 ταῦτα διαπλάσας ἐξ αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, ἀφορμὰς αὐτῷ πα-
 ράσχη τοῦ γνωρίσαι αὐτῇ τὰ παρ' αὐτοῦ ἐνιαλθένια. Καὶ οἶδα
 μὲν, διὸ πολυθρόλλητόν ἐστι τοῦτο τὸ περὶ τοῦ ξύλου ζήτημα.
 καὶ διὸ πολλοὶ τῶν ἀπαραφυλάκτως φθεγγομένων ἀπὸ τοῦ
 30 ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν Θεὸν τὴν αἰτίαν μετὰγειν ἐπιχειροῦσι,

ὡς ὅπως κάποιος φιλότιμος οἰκοδεσπότης, καλεσθεύετο εἰς κάποιαν μεγάλην οἰκίαν καί, διὰ τὴν ἀπόλυτον εἰς αὐτὸν ἢ ἐξουσίαν τῆς οἰκίας, θὰ ἔβλεπε νὰ εἶδῃ αὐτὸς κάποιαν μικρὰν ἀμοιβήν. Ἐπειὶ καὶ ὁ φιλότιμος ἡμῶν Δεσπότης ἀφοῦ ἐχάρισεν ἑαυτὸν τὴν ἀπόλαυσιν ὅλων τῶν εὕρισκομένων μέσα εἰς τὴν οἰκίαν, ἐπρόσταξε νὰ ἀπέχη ἀπὸ ἓνα μόνον δένδρον, διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ γνωρίζῃ, ὅτι εὕρσκεται κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀρμόζει νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὰς ἐντολάς ἐκεῖνου.

Ποῖος θὰ ἡμποροῦσε νὰ τιμήσῃ ἐπάξια τὴν φιλοτιμίαν τοῦ κοινοῦ ὅλων Δεσπότη; Χωρὶς νὰ ἐπιδείξῃ τίποτ' ἄλλο ἢ μὲχρι τῶρα ὁ ἄνθρωπος, μὲ πόσιν εὐεργεσίαν τὸν ἀξιῶναι; Διότι οὔτε ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν μιστὴν ἀπόλαυσιν, οὔτε τὸν ἐπρόσταξε νὰ ἀπέχη ἀπὸ τὰ περισσότερα καὶ νὰ παραλάβῃ τὰ ὑπόλοιπα. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ μετέδωκ' ὁ ἄνθρωπος ὅλων τῶν εὕρισκομένων μέσα εἰς τὸν παρῶν οἰκίαν, προστάζει νὰ ἀπέχη ἀπὸ ἓνα μόνον δένδρον, παραδεικνύων μὲ τὰ πράγματα, ὅτι διὰ τίποτε ἄλλο δὲν ποιεῖ καμὲν αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ γνωρίζῃ τὸν ἄνθρωπον τὸσων πολλῶν εὐεργεσιῶν. Καὶ παρατήρησε μαζὶ μετὰ τὰ ἄλλα καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, πόσιν ἡμεῖς ἐκδηλώνει καὶ διὰ τὴν γυναῖκα, ποῦ πρόκειται νὰ δημιουργηθῇ ἀπὸ αὐτὸν. Διότι ἂν καὶ δὲν ἐδημιουργήθη ἡ γυνὴ ἀκόμη, δίδει τὴν ἐντολήν καὶ πρὸς τοὺς δύο λέγων· «Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ γυναῖκα εἶναι ἓν κῶλον ἐστέν, ὡς ὁ ἄνθρωπος ἡ κοιλία τοῦ σώματος, καὶ ἡ γυναῖκα ἡ κοιλία τοῦ σώματος, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «Κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας εἶναι ὁ ἄνθρωπος»¹⁹. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ὁμιλεῖ καὶ πρὸς τοὺς ἀκούοντες, διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἀφορμὰς, ἀφοῦ κατόπιν δημιουργήσῃ ἀπὸ αὐτὸν τὴν γυναῖκα, νὰ τῆς γνωστοποιήσῃ τὴν ἐντολάν του. Γνωρίζω βέβαια, ὅτι τὸ ζήτημα αὐτὸ διὰ τὸ δένδρον εἶναι περιλάλητον, καὶ ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀκούοντες ἀπρόσεκτα ἐπιχειροῦν νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν Θεὸν τὴν αἰτίαν καὶ τολμοῦν νὰ λέγουν·

καὶ λέγειν τολμῶσι· τίνος γὰρ ἔνεκεν ἐδίδου αὐτῷ τὴν ἐν-
 τολήν εἰδὼς διτι παραθήσεται; καὶ πάλιν, διὰ τί γὰρ τὸ ξύλον
 προσέταξε γενέσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ; καὶ πολλὰ ἕτερα· ἀλλ’
 ἵνα μὴ νῦν πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς παραβάσεως δόξωμεν προση-
 5 δᾶν εἰς τὴν περὶ τούτων ἐξήγησιν, ἀναγκαῖον ἀναμεῖναι καὶ
 ἡμᾶς τὴν τοῦ μακαρίου Μωϋσέως διήγησιν, ἵν’ οὕτως εἰς
 τὸν τόπον ἀφικόμενοι εὐκαίρως, ἅπερ ἂν ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις
 χορηγήσῃ, περὶ τούτου κινήσαντες, διδάξωμεν τὴν ὑμετέραν
 ἀγάπην τὸν ἀληθῆ τῆς Γραφῆς νοῦν· ἵν’ εἰδότες τὴν ἀλήθει-
 10 αν τῶν ἐγγεγραμμένων, καὶ τὴν προσήκουσαν δοξολογίαν ἀ-
 ναφέρητε τῷ Δεσπότῃ καὶ μὴ καταλιπόντες τὸν ἡμαρτηκότα,
 ἐπὶ τὸν ἀναίτιον Θεὸν τὴν αἰτίαν μεταγάγητε· τέως δὲ ἐπὶ
 τοῦ παρόντος, εἰ δοκεῖ, τὰ ἐξῆς τοῦ ἀναγνώσματος ἐπέλθω-
 μεν. «Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεός, οὐ καλὸν εἶναι τὸν
 15 ἄνθρωπον μόνον». Ἴδου πάλιν ὁμοίως εἶπε, καθάπερ καὶ
 πρότερον, «Κύριος ὁ Θεός», ἵνα ἐμπήξαντες ἡμῶν τῇ δια-
 νοίᾳ τὰ λεγόμενα, μὴ τὰ ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν
 τῆς θείας Γραφῆς κυριώτερα εἶναι νομίζωμεν. «Καὶ εἶπε»,
 φησί, «Κύριος ὁ Θεός, οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μό-
 20 νον». Σκόπει πῶς οὐχ ἴσταιται ὁ ἀγαθὸς Θεός, ἀλλ’ εὐεργε-
 σίας εὐεργεσίαις προσιῆθῃ, καὶ πλουτῶν ἀγαθότητι, πάση
 τιμῇ περιβαλεῖν βούλεται τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικόν, καὶ με-
 τὰ τῆς τιμῆς καὶ εὐκολίαν αὐτῷ διαγωγῆς χαρίσασθαι. «Εἶτε
 γάρ», φησί, «Κύριος ὁ Θεός, οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον
 25 μόνον. Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ’ αὐτόν». Ἴδου πάλιν
 καὶ ἐνιαῦθα τό, «Ποιήσωμεν». Καθάπερ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγεν
 ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου διαπλάσεως, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον
 κατ’ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ κατ’ ὁμοίωσιν», οὕτω καὶ νῦν
 μέλλων τὴν γυναῖκα διαπλάττειν τῷ αὐτῷ κέχρηται ῥήματι,
 30 καὶ φησι, «Ποιήσωμεν». Πρὸς τίνα διαλέγεται; Οὐ πρὸς

διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐντολὴν ἀφοῦ ἐγνώριζεν ὅτι θὰ τὴν παραβῆ; καὶ πάλιν, διατί ἐπρόσταξε νὰ βλαστήσῃ τὸ δένδρον μέσα εἰς τὸν παράδεισον; καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ θεωροῦμεν ὅτι τώρα, πρὶν ἀπὸ τὸν χρόνον τῆς παραβάσεως, μεταπηδῶμεν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν σχετικῶν μὲ αὐτὴν, εἶναι ἀνάγκη νὰ περιμένωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν διήγησιν τοῦ μακαρίου Μωυσέως, ὥστε ὅταν φθάσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν κατάλληλον στιγμὴν, ἐκεῖνα ποῦ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ θὰ μᾶς χορηγήσῃ, ἀφοῦ τὴν προκαλέσωμεν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν, νὰ διδάξωμεν ἔτσι τὸ ἀληθινὸν νόημα τῆς Γραφῆς εἰς τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην· ὥστε γνωρίζοντες τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων, καὶ τὴν ἀρμόζουσαν δοξολογίαν νὰ προσφέρετε εἰς τὸν Δεσπότην, καὶ νὰ μὴ μεταφέρετε τὴν αἰτίαν εἰς τὸν ἀνεύθυνον Θεόν, παραβλέποντες ἐκεῖνον ποῦ ἡμάρτησε. Καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος δέ, ἐὰν θέλετε, ἅς ἐξηγήσωμεν τὴν συνέχειαν τοῦ ἀναγνώσματος. «Καὶ εἶπε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, δὲν εἶναι καλὸν νὰ μένη ὁ ἄνθρωπος μόνος». Ἴδου πάλιν εἶπε μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, ὅπως καὶ προηγουμένως, «Κύριος ὁ Θεός», ὥστε ἀφοῦ ἐντυπῶσωμεν εἰς τὴν διανοίαν μας τὰ λεγόμενα, νὰ μὴ θεωροῦμεν ὅτι τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους σκέψεις εἶναι σπουδαιότερα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. «Καὶ εἶπε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, * δὲν εἶναι καλὸν νὰ μένη ὁ ἄνθρωπος μόνος». Πρόσεχε πῶς δὲν σταματᾷ ὁ ἀγαθὸς Θεός, ἀλλὰ εἰς τὰς εὐεργεσίας προσθέτει εὐεργεσίας καὶ ἐπειδὴ εἶναι πλήρης ἀγαθότητος θέλει νὰ περιβάλη μὲ κάθε τιμὴν τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον, καὶ μαζὶ μὲ τὴν τιμὴν νὰ χαρίσῃ εἰς αὐτὸν καὶ ἄνεσιν ζωῆς. Διότι λέγει ἡ Γραφή, «Εἶπε Κύριος ὁ Θεός, δὲν εἶναι καλὸν νὰ μένη ὁ ἄνθρωπος μόνος. Ἔς τοῦ κάμωμεν ἓνα βοηθὸν ὅμοιον μὲ αὐτόν». Ἴδου πάλιν καὶ ἔδω τό, «Ἔς κάμωμεν». Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔλεγε διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, «Ἔς κάμωμεν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν»¹¹, ἔτσι καὶ τώρα ποῦ πρόκειται νὰ πλάσῃ τὴν γυναῖκα μεταχειρίζεται τὴν ἴδιαν λέξιν, καὶ λέγει, «Ἔς κάμωμεν». Πρὸς ποῖον ἀπευθύνεται;

κτιστήν τινά δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα,
 τὸν θαυμασιὸν σύμβουλον, τὸν ἐξουσιασιήν, τὸν ἄρχοντα τῆς
 εἰρήνης, τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Παῖδα. Καὶ ἵνα μάθῃ ὁ Ἀδάμ,
 ὅτι δοῦτιμον αὐτῷ τὸ ζῶον μέλλει εἶναι τὸ διαπλατιόμενον,
 5 διὰ τοῦτο καθάπερ ἐπ' αὐτοῦ ἔλεγε, «Ποιήσωμεν», οὕτω καὶ
 νῦν φησι, «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν καὶ αὐτόν». Ἀμφότερα
 πολλὴν ἔχει τὴν δύναμιν, καὶ τό, «Βοηθόν», καὶ τό, «Καὶ
 αὐτόν». Οὐ βούλομαι, φησί, μόνον αὐτόν εἶναι, ἀλλ' ἔχειν
 τινὰ παραμυθίαν ἐκ τῆς συνουσίας, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ
 10 καὶ κατὰλληλον αὐτῷ βοηθὸν παραγάγειν δεῖ, τὴν γυναῖκα
 αἰνιτιόμενος. Διὰ τοῦτο φησι, «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν», καὶ
 προσέθηκε δέ, «Καὶ αὐτόν», ἵν' ὅταν ἴδῃς εὐθύς τὰ θηρία
 παραγόμενα, καὶ πάντα τὰ πειρινὰ τοῦ οὐρανοῦ μὴ νομίσης
 περὶ τούτων εἰρηῆσθαι. Εἰ γὰρ καὶ συνεφέπεται τῶν καμάτων
 15 αὐτῷ πολλὰ τῶν ἀλόγων, ἀλλ' οὐδὲν ἴσον τῆς λογικῆς γυναι-
 κός. Διὰ τοῦτο εἶπε, «Βοηθόν καὶ αὐτόν», καὶ ἐπήγαγε· «Καὶ
 ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἕναι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ,
 καὶ πάντα τὰ πειρινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς
 τὸν Ἀδὰμ ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά· καὶ πᾶν δ' ἐκάλεσεν αὐτὸ
 20 Ἀδὰμ ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ». Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ
 εἰκῆ τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ διὰ τὰ μέλλοντα μετ' οὐ πολὺ συμ-
 βαίνειν, ἃ προσειδῶς ὁ Θεὸς δείκνυσιν ἡμῖν τὴν πολλὴν σοφί-
 αν, ἣν κεχάρισται τῷ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντι, ἵν' ἐπειδὴν
 τὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐνιολῆς τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθείσης
 25 γένηται, μὴ νομίσης δι' ἄγνοιαν αὐτόν παραβεβηκέναι, ἀλλ'
 εἰδέναι ἔχῃς, ὅτι ραθυμίας ἐσὶ τὸ πτώμα.

5. "Οὐ γὰρ σοφίας πολλῆς ἐπεπλήρωτο, μάθανε ἐκ τῶν
 νῦν γινομένων. «Καὶ ἤγαγεν αὐτά», φησί, «πρὸς τὸν Ἀδὰμ,
 ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά». Ἀπόδειξιν ἡμῖν τῆς πολλῆς αὐτοῦ σο-
 30 φίας παρασχεῖν βουλόμενος τοῦτο ποιεῖ. Καὶ πάλιν, «Ὁ ἐ-

“Οχι πρὸς κάποιαν κτιστὴν δύναμιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν γεννηθέντα, ἀπ’ αὐτὸν τὸν θαυμαστὸν σύμβουλον, τὸν ἐξουσιαστήν, τὸν ἄρχοντα τῆς εἰρήνης, τὸν μονογενῆ του Υἱόν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃ ὁ Ἀδάμ, ὅτι τὸ δημιουργούμενον ζῶον πρόκειται νὰ εἶναι ὁμοιον πρὸς αὐτόν, δι’ αὐτὸ ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγεν εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτοῦ, «Ἄς κάμωμεν», εἶπαι καὶ τώρα λέγει, «Ἄς τοῦ κάμωμεν βοηθὸν ὁμοιον με αὐτόν». Καὶ τὰ δύο ἔχουν μεγάλην δύναμιν, δηλαδὴ καὶ τὸ «Βοηθὸν», καὶ τὸ, «Ὅμοιον με αὐτόν». Δὲν θέλω, λέγει, νὰ μένη αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ κάποιαν παρηγορίαν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ πρέπει νὰ δημιουργήσῃ καὶ κατάλληλον βοηθὸν εἰς αὐτόν, ὑπονοῶν τὴν γυναῖκα. Δι’ αὐτὸ λέγει, «Ἄς τοῦ κάμωμεν βοηθόν», καὶ ἐπρόσθεσε δέ, «Ὅμοιον με αὐτόν», ὥστε ὅταν ἰδῆς νὰ δημιουργοῦνται ἀμέσως τὰ θηρία καὶ ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἔχουν λεχθῆ δι’ αὐτά. Ἄν καὶ βεβαίως πολλὰ ζῶα τὸν βοηθοῦν εἰς τοὺς κόπους του, ὅμως κανένα τὸ ἴδιον με τὴν λογικὴν γυναῖκα. Δι’ αὐτὸ εἶπε, «Βοηθὸν ὁμοιον με αὐτόν», καὶ ἐπρόσθεσε· «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἀκόμη ἀπὸ τὴν γῆν ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔφερεν αὐτὰ εἰς τὸν Ἀδάμ διὰ νὰ ἰδῆ πῶς θὰ τὰ ὀνομάσῃ ὅποιονδήποτε δὲ ὄνομα ἔδωσεν ὁ Ἀδάμ εἰς κάθε ζωντανὸν δημιούργημα, τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομά του». Δὲν γίνεται αὐτὸ οὔτε ἄσκοπα, οὔτε τυχαῖα, ἀλλὰ δι’ ἐκεῖνα πού πρόκειται νὰ συμβοῦν ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον, τὰ ὁποῖα προγνωρίζων ὁ Θεὸς μᾶς φανερῶνει τὴν μεγάλην σοφίαν, τὴν ὁποῖαν ἔχει χαρίσει εἰς τὸν δημιουργηθέντα ἀπὸ αὐτὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅταν συμβῆ ἡ παράβασις τῆς δοθείσης ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐντολῆς, ὅτι ἀπὸ ἄγνοιαν τὴν ἔχει παραβῆ, ἀλλὰ νὰ ἠμπορέσης νὰ γνωρίζῃς ὅτι ἡ πτώσις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιαφορίας.

5. “Ὅτι λοιπὸν ἦτο πλήρης πολλῆς σοφίας, μάθαινε ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα τώρα. «Καὶ ἔφερεν αὐτά, λέγει, εἰς τὸν Ἀδάμ, διὰ νὰ ἰδῆ πῶς θὰ τὰ ὀνομάσῃ». Κάμνει αὐτό, ἐπειδὴ θέλει νὰ μᾶς δώσῃ ἀπόδειξιν τῆς πολλῆς σοφίας αὐ-

κάλεσεν αὐτό», φησὶν, «Ἄδάμ, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ». Οὐχ ἵνα
 δὲ τὴν σοφίαν αὐτοῦ μόνον καταμάθωμεν, τοῦτο γίνεται ἀλλ'
 ἵνα καὶ τὸ σύμβολον τῆς δεσποτείας διὰ τῆς τῶν ὀνομάτων
 θέσεως ἐπιδείξηται. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἕως τοῦτο
 5 ποιεῖσθαι σύμβολον δεσποτείας, ἐπειδὴν οἰκείας ὠνήσονται,
 μειαιθενεῖν αὐτῶν τὰς προσηγορίας. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἄ-
 δάμ παρασκευάζει καθάπερ δεσπότην πᾶσι τοῖς ἀλόγοις ἐπι-
 θεῖναι τὰς προσηγορίας. Μὴ γὰρ ἀπλῶς παραδράμης, ἀγα-
 πητέ, τὸ εἰρημένον, ἀλλ' ἐννόησόν μοι, πόσης ἦν σοφίας τοσοῦ-
 10 τοις γένεσι πιτηῶν, ἐρπειῶν, θηρίων, κτηνῶν καὶ τῶν ἄλλων
 ἀλόγων, τῶν ἡμέρων, τῶν ἀγρίων, τῶν ἐν τοῖς ὕδασι διαιω-
 μένων, τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀναδοθέντων, πᾶσι τούτοις ἐπιθεῖναι
 τὰς προσηγορίας, καὶ προσηγορίας τὰς κυρίας καὶ καταλλή-
 λους ἐκάσιω γένει «Πᾶν γάρ», φησὶν, «ὃ ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἄ-
 15 δάμ, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ». Εἶδες ἐξουσίαν ἀπηρτισμένην; εἶ-
 δες δεσποτείας ἀνθεντίαν; Λογίζου μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦ-
 το, διὸ καὶ λέοντες, καὶ παρδάλεις, καὶ ἔχεις, καὶ σκορπίοι,
 καὶ ὄφεις, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα τὰ τούτων θηριωδέστερα, καθά-
 περ πρὸς δεσπότην μετὰ πάσης ὑποταγῆς παραγεγονότα τὰς
 20 προσηγορίας ἐδέξαντο, καὶ οὐδὲν τῶν θηρίων τούτων ἐδεδοί-
 κει ὁ Ἄδάμ. Μὴ τοίνυν ἐπισκηπείτω τις τοῖς γεγενημένοις
 παρὰ τοῦ Δεσπότου, καὶ τὴν γλῶττιαν ἀκονάτω κατὰ τοῦ δη-
 μιουργοῦ, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς ἐαυτοῦ κεφαλῆς, καὶ λεγέτω
 τὰ ἀνόνητα ἐκεῖνα ρήματα· τίνος ἕνεκεν τὰ θηρία παρήχθη;
 25 Ὅτι γὰρ ἅπαντα ὁμοίως τοῖς ἡμέροις τὴν δουλείαν ἐπεγί-
 νωκε καὶ τὴν δεσποτείαν, δείκνυσιν ἡμῖν ἀκριβῶς ἢ τῶν
 ὀνομάτων θεοῖς. Αἱ γὰρ προσηγορίαι ἐκεῖναι ἃς ἔθειτο αὐ-
 τοῖς μέχρι τοῦ παρόντος διαμένουσιν· οὕτως αὐτὰς ἐκύρω-
 σεν ὁ Θεός, ἵνα διηνεκῇ ὑπόμνησιν ἔχωμεν καὶ τῆς τιμῆς.
 30 ἦν ἐξ ἀρχῆς ἐδέξατο παρὰ τοῦ Δεσπότου πάντων, τούτων
 τὴν ὑποταγὴν λαβῶν, καὶ τῆς ἀφαιρέσεως αὐτῷ τὴν αἰτίαν

τοῦ. Καί πάλιν, «Ὅποιοδήποτε ὄνομα, λέγει, ἔδωσεν ὁ Ἄδάμ, τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομά του». Ὅχι δὲ μόνον διὰ νὰ μάθωμεν καλὰ τὴν σοφίαν του, γίνεται αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ καὶ τὸ σύμβολον τῆς ἐξουσίας μὲ τὸ νὰ δώσῃ τὰ ὀνόματα. Διότι καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι συνήθεια αὐτὸ νὰ κάμνουν σύμβολον ἐξουσίας, ὅταν θὰ ἀγοράσουν ὑπηρέτας, νὰ ἀλλάσσουν τὰ ὀνόματά των. Δι' αὐτὸ καὶ τὸν Ἄδάμ προετοιμάζει νὰ δώσῃ ὡσάν κυρίαρχος τὰ ὀνόματα εἰς ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα. Μὴ λοιπὸν παρέλθῃς ἐπιπόλαια, ἀγαπητέ, αὐτὸ πού ἐλέχθη, ἀλλὰ κατανόησε, παρακαλῶ, πόσον μεγάλης σοφίας ἔργον ἦτο εἰς τόσα γένη πτηνῶν, ἐρπετῶν, θηρίων, κατοικιδίων ζώων καὶ τῶν ἄλλων ἀλόγων ζώων, τῶν ἡμέρων καὶ τῶν ἀγρίων, ἐκείνων πού ζοῦν μέσα εἰς τὰ ὕδατα, ἐκείνων πού προῆλθαν ἀπὸ τὴν γῆν, εἰς ὅλα αὐτὰ νὰ δώσῃ τὰ ὀνόματα, καὶ μάλιστα τὰ ἔγκυρα καὶ κατάλληλα εἰς κάθε γένος. «Ὅποιοδήποτε, λέγει, ὄνομα ἔδωσεν ὁ Ἄδάμ εἰς αὐτό, τοῦτο ἦτο τὸ ὄνομά του». Εἶδες ἐξουσίαν πλήρη; εἶδες ἐξουσίαν ἀπόλυτον; Σκέψου μαζί μὲ τὰ ἄλλα καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ λέοντες καὶ λεοπαρδάλεις καὶ ἔχιδναι καὶ σκορπιοὶ καὶ φίδια καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἀγριώτερα ἀπὸ αὐτά, ἀφοῦ προσηλθαν ὡσάν εἰς κυρίαρχον μὲ κάθε ὑποταγὴν, ἐδέχθησαν τὰ ὀνόματα καὶ κανένα ἀπὸ τὰ θηρία αὐτὰ δὲν ἐφοβήθη ὁ Ἄδάμ. Ἄς μὴ κατηγορῇ λοιπὸν κανεὶς τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄς μὴ ἀκονίζῃ τὴν γλῶσσαν του ἐναντίον τοῦ δημιουργοῦ, μᾶλλον δὲ ἐναντίον τῆς ἰδικῆς του κεφαλῆς, καὶ ἄς μὴ λέγῃ τὰ ἀνώφελα ἐκεῖνα λόγια· διὰ ποῖον λόγον ἐδημιουργήθησαν τὰ ἄγρια ζῶα; Ὅτι βέβαια ὅλα, καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ τὰ ἡμεῖρα, ἀνεγνώριζαν τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν, μᾶς τὸ φανερῶναι μὲ ἀκρίβειαν ἢ τοποθέτησις τῶν ὀνομάτων των. Διότι τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔδωσεν εἰς αὐτά, παραμένουν μέχρι τώρα. Ἔτσι ἐπεκύρωσεν αὐτὰ ὁ Θεός, διὰ νὰ ἐνθυμούμεθα συνεχῶς καὶ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδέχθη ἀπὸ τὸν Δεσπότην τῶν ὄλων, μὲ τὸ νὰ λάβῃ τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν, καὶ νὰ καταλογίζωμεν εἰς

ἐπιγράψωμεν διὰ τῆς ἁμαρτίας τὴν ἐξουσίαν ἀκρωτηριά-
 σαντι· «Καὶ ἐκάλεσεν Ἀδάμ», φησὶν, «ὀνόματα πᾶσι τοῖς
 κτήνεσι, καὶ πᾶσι τοῖς πειρινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς
 θηρίοις τῆς γῆς». Ἐντεῦθεν ἤδη σοκόπει μοι, τῆς προαιρέ-
 5 σεως τὸ ἀντεξούσιον, καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ τὴν ὑπερβο-
 λήν, καὶ μὴ λέγε, ὅτι ἠγνόει τί μὲν καλόν, τί δὲ κακόν. Ὁ
 γὰρ δυνηθεὶς καταλλήλους τὰς προσηγορίας τοῖς κτήνεσιν
 ἐπιθεῖναι, καὶ τοῖς πειρινοῖς, καὶ τοῖς θηρίοις, καὶ μὴ συγ-
 χέας τὴν τάξιν, μηδὲ τὰς μὲν τοῖς ἡμέροις ζώοις ἀρμοζοί-
 10 σας τοῖς ἀγροῖς ἐπιθεῖναι, μηδὲ τὰς τοῖς ἀγροῖς προση-
 κούσας τοῖς ἡμέροις ἀφορίσαι, ἀλλὰ πᾶσι τὰς καταλλήλους
 ὀνομασίας δοῦναι, πῶς οὐ πάσης σοφίας καὶ συνέσεως πε-
 πλήρωτο; Λογίζου ἐντεῦθεν λοιπὸν ὅση τοῦ ἐμφυσηματος
 ἐκείνου ἢ δύναμις, καὶ πόση τῆς ἀσωμάτου ψυχῆς ἢ σοφία,
 15 ἦν ὁ Δεσπότης αὐτῇ κεχάρισται, ζῶον τοιοῦτον καὶ θαυμα-
 σιὸν καὶ λογικὸν ἐκ δύο οὐσιῶν συσησάμενος, καὶ τὴν ἀ-
 σώματον οὐσίαν τῆς ψυχῆς συμπλέξας τῷ σώματι, καθάπερ
 ὀργάνῳ τινί, τεχνίτην ἄριστον. Ὅταν οὖν ἐννοήσης τοῦ ζώου
 τούτου τὴν τοσαύτην σοφίαν, ἐκπλήτιου τοῦ δημιουργήσαντος
 20 τὴν δύναμιν. Εἰ γὰρ τοῦ οὐρανοῦ τὸ κάλλος δρώμενον, εὐ-
 γνώμονα θεατὴν εἰς τὴν τοῦ δημιουργήσαντος παραπέμπει
 δοξολογίαν· πολλῶ μᾶλλον τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον ὁ ἄνθρω-
 πος δυνήσεται τὰ κατὰ τὴν οἰκείαν διάπλασιν ἀναλογιζόμε-
 νος, καὶ τῆς τιμῆς τῆς παρασχεθείσης αὐτῷ τὴν ὑπερβολήν,
 25 καὶ τῶν δωρεῶν τὰ μεγέθη, καὶ τὰς ἀφάτους εὐεργεσίας
 διηνεκῶς ἀνυμνεῖν τὸν παραγαγόντα, καὶ τὴν κατὰ δύναμιν
 δοξολογίαν ἀναφέρειν τῷ Δεσπότῃ. Ἐβουλόμην καὶ τοῖς ἐ-
 ξῆς ἐπεξελθεῖν, ἀλλ' ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν λεγομένων κατα-
 χύσωμεν τὴν μνήμην τῶν ἤδη λεχθέντων, ἀναγκαῖον ἐν-
 30 ταῦθα σιῆσαι τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο
 μόνον ἐστὶν ἡμῖν τὸ σπουδαζόμενον ἀπλῶς πολλὰ εἰπεῖν· ἀλ-
 λά διὰ τοῦτο λέγομεν, ὥστε αὐτὰ διηνεκῶς ὑμᾶς ἔχειν ἐμπε-
 πηγῶτα ταῖς διανοαῖς ταῖς ὑμετέροις, ἵνα μὴ μόνον αὐτοῖ

αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς ἀφαιρέσεως τῆς τιμῆς, ἀφοῦ μὲ τὴν ἁμαρτίαν ἀπέκοψε τὴν ἐξουσίαν. «Καὶ ἔδωσεν ὁ Ἄδάμ, λέγει, ὀνόματα εἰς ὅλα τὰ κατοικίδια ζῶα, εἰς ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς». Πρόσεξε ἀπὸ ἐδῶ ἀκόμη, ἀγαπητέ, τὴν ἐλευθερίαν τῆς προαιρέσεως καὶ τὴν ὑπερβολικὴν του σύνεσιν, καὶ νὰ μὴ λέγῃς, ὅτι δὲν ἐγνώριζε ποῖον ἦτο τὸ καλὸν καὶ ποῖον τὸ κακόν. Διότι ἐκεῖνος ποῦ ἠμπόρεσε νὰ δώσῃ τὰ κατάλληλα ὀνόματα εἰς τὰ κατοικίδια ζῶα, εἰς τὰ πτηνὰ καὶ εἰς τὰ ἄγρια θηρία, καὶ χωρὶς νὰ κάμῃ σύγχυσιν εἰς τὴν τάξιν, οὔτε νὰ ἐπιθέσῃ τὰ κατάλληλα διὰ τὰ ἡμέρα ζῶα ὀνόματα εἰς τὰ ἄγρια, οὔτε τὰ κατάλληλα διὰ τὰ ἄγρια νὰ τὰ προορίσῃ διὰ τὰ ἡμέρα, ἀλλὰ νὰ δώσῃ εἰς ὅλα τὰ κατάλληλα ὀνόματα, πῶς δὲν ἦτο πλήρης κάθε σοφίας καὶ συνέσεως; Σκέψου ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν πόση ἦτο ἡ δύναμις ἐκείνου τοῦ φυσήματος καὶ πόση ἡ σοφία τῆς αὔλου ψυχῆς, ποῦ εἰς αὐτὴν ἔχει χαρίσει ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος συνέστησεν ἀπὸ δύο οὐσίας τέτοιο ζῶον καὶ θαυμαστὸν καὶ λογικόν, καὶ συνέδεσε τὴν αὔλον οὐσίαν τῆς ψυχῆς εἰς τὸ σῶμα, ὡσάν εἰς κάποιο ὄργανον, ἄριστον τεχνίτην. Ὅταν λοιπὸν κατανοήσῃς τὴν τόσον μεγάλην σοφίαν τοῦ ζώου αὐτοῦ, θὰ θαυμάζῃς τὴν δύναμιν τοῦ δημιουργοῦ. Διότι ἐὰν ἡ ὀμορφιὰ τοῦ οὐρανοῦ παρακινῇ τὸν εὐγνώμονα θεατὴν νὰ δοξολογῇ τὸν δημιουργόν, πολὺ περισσότερον τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον, ὁ ἄνθρωπος, ἀναλογιζόμενος τὸν τρόπον τῆς ἰδικῆς του δημιουργίας καὶ τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς ποῦ τοῦ ἐδόθη καὶ τὰς μεγάλας δωρεὰς καὶ τὰς ἀπείρους εὐεργεσίας, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀνυμνῇ συνεχῶς τὸν δημιουργόν καὶ νὰ ἀναπέμῃ σύμφωνα μὲ τὰς δυνάμεις του τὴν δοξολογίαν εἰς τὸν Θεόν. Ἦθελα καὶ τὰ ἐπόμενα νὰ ἀναπτύξω, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ λησμονήσωμεν μὲ τὸ πλῆθος τῶν λεγομένων αὐτὰ ποῦ τώρα ἐλέχθησαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ σταματήσω ἐδῶ τὴν διδασκαλίαν. Οὔτε βέβαια ἡ μόνη μας φροντίδα εἶναι αὐτό, δηλαδὴ νὰ λέγωμεν ἀπλῶς πολλά, ἀλλὰ δι' αὐτὸ λέγομεν, ὥστε νὰ ἔχετε αὐτὰ συνεχῶς τυπωμένα εἰς τὰς ἰδικὰς σας διανοίας, διὰ νὰ μὴ γνωρίζετε

εἰδῆτε τὰ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐγκείμενα, ἀλλὰ καὶ ἑ-
 τέροις διδάσκαλοι γίνησθε δυνάμενοι καὶ ἄλλους νοουθειεῖν.
 Ἐκαστος τοῖν ὑμῶν, παρακαλῶ, ἐντεῦθεν ἐξιῶν, μετὰ
 τοῦ πλησίον ἀναλαμβάνειω τῶν εἰρημένων τὴν μνήμην, καὶ
 5 τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρων, δεχέσθω καὶ τὰ παρ' ἑτέρου μνη-
 μονευθέντα. Καὶ οὕτω συλλέγοντες ἅπαντα, καὶ ἔναυλον αὐ-
 τῶν ἔχοντες τὴν μνήμην, οἴκαδε ἀναχωρεῖτε, καὶ καθ' ἑ-
 αυτοὺς ἀναμνησκόμενοι τὰ θεία ταῦτα διδάγματα· ἵνα ἐν
 τούτοις ἔχοντες τὴν μέριμναν ἅπασαν, καὶ ἀσχολοῦντες ὑμῶν
 10 τὴν διάνοιαν, δύνησθε μετ' εὐκολίας περιγενέσθαι καὶ τῶν
 παθῶν τῶν ἐνοχλούντων, καὶ τὰς τοῦ διαβόλου μηχανὰς διαφυ-
 γεῖν. Ἐνθα γὰρ ἂν ἴδῃ ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος ψυχὴν
 τὰ τοῦ Θεοῦ μεριμνῶσαν, καὶ διηνεκῶς ἐκεῖνα φανταζομένην,
 καὶ ταῦτα περιστρέφουσαν, οὐδὲ προσεγγίσει τολμᾶ, ἀλλὰ τα-
 15 χέως ἀποπηδᾶ, καθάπερ ἀπὸ πυρός τινος, ὑπὸ τῆς τοῦ Πνεύ-
 ματος ἐνεργείας φυγαδευόμενος. Ἴν' οὖν καὶ αὐτοὶ τὰ μέ-
 γιστα κερδαίνωμεν, κἀκείνου περιγενέσθαι δυναθῶμεν, καὶ
 τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπὴν μεζόνως ἐπισπασώμεθα, ἐν τού-
 τοις ἀσχολῶμεν ἡμῶν τὴν διάνοιαν. Οὕτω γὰρ ἡμῖν καὶ τὰ
 20 ἐν χερσὶ πάντα ἐξευμαρισθήσεται, καὶ τὰ δύσκολα εὐκόλα
 γενήσεται, καὶ τὰ δοκοῦντα εἶναι λυπηρὰ χρησιδὸν λήψεται
 τέλος, καὶ οὐδὲν ἡμᾶς τῶν παρόντων λυπῆσαι δυνήσεται. Ἐ-
 ἂν γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ μεριμνῶμεν, τὰ ἡμέτερα αὐτὸς μεριμνή-
 σει καὶ μετὰ πολλῆς ἀδείας τὸ πέλαγος τοῦ παρόντος θίου
 25 διαπλεύσομεν, καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου κυβερνήτου τοῦ ἐπὶ πάν-
 των Θεοῦ ὀδηγούμενοι, καιαντήσομεν εἰς τὸν λιμένα τῆς τού-
 του φιλανθρωπίας· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
 εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μόνον σεῖς τὰ εὕρισκόμενα εἰς τὰς Ἀγίας Γραφάς, ἀλλὰ νὰ γίνεσθε καὶ διδάσκαλοι εἰς ἄλλους, ἱκανοὶ νὰ συμβουλεύετε καὶ ἄλλους. Ὁ καθένας σας λοιπὸν, παρακαλῶ, ἐξερχόμενος ἀπὸ ἐδῶ, μαζί μὲ τὸν πλησίον του ἅς ἐνθυμῆται τὰ λεχθέντα, προσφέρων καὶ τὰ ἰδικὰ του καὶ ἅς δέχεται ἐκεῖνα ποῦ ἀναφέρει ὁ ἄλλος. Καὶ ἔτσι συγκεντρώνοντες ὅλα καὶ διατηροῦντες αὐτὰ ζωηρὰ εἰς τὴν μνήμην σας, νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὰ σπίτια, ἐπαναλαμβάνοντες καὶ μόνοι σας τὰ θεῖα αὐτὰ διδάγματα, ὥστε ἔχοντες ὅλην σας τὴν φροντίδα εἰς αὐτὰ καὶ ἀπασχολοῦντες τὴν διάνοιάν σας, θὰ ἠμπορέσετε μὲ εὐκολίαν νὰ νικήσετε καὶ τὰ πάθη ποῦ σᾶς ἐνοχλοῦν καὶ τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου νὰ ἀποφύγετε. Διότι ἐκεῖ ποῦ θὰ ἰδῆ ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων ψυχὴν νὰ φροντίζῃ τὰ τοῦ Θεοῦ, νὰ φαντάζεται διαρκῶς ἐκεῖνα καὶ αὐτὰ νὰ σκέπτεται, δὲν τολμᾷ οὔτε νὰ πλησιάσῃ, ἀλλὰ ἀμέσως ἀπομακρύνεται, διωκόμενος ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος, ὡσάν ἀπὸ κάποιαν πυρὰν. Διὰ νὰ κερδίζωμεν, λοιπὸν, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι τὰ μέγιστα ἀγαθὰ καὶ νὰ ἠμπορέσωμεν καὶ ἐκεῖνον νὰ νικήσωμεν, καὶ νὰ προσελκύσωμεν πλουσίως τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἅς ἀπασχολοῦμεν εἰς αὐτὰ τὴν διάνοιάν μας. Διότι ἔτσι καὶ ὅλαι αἱ ὑποθέσεις μας θὰ ἀνακουφισθοῦν, καὶ τὰ δύσκολα θὰ γίνουν εὐκόλα, καὶ τὰ νομιζόμενα ὅτι εἶναι λυπηρὰ θὰ λάβουν αἴσιον τέλος καὶ κανένα ἀπὸ τὰ παρόντα δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς προκαλέσῃ λύπην. Διότι ἐὰν φροντίζωμεν τὰ τοῦ Θεοῦ, θὰ φροντίσῃ αὐτὸς τὰ ἰδικὰ μας, καὶ θὰ διαπλευσωμεν μὲ μεγάλην ἀσφάλειαν τὸ πέλαγος τῆς παρούσης ζωῆς καὶ καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὸν μεγάλον κυβερνήτην, τὸν Θεὸν τῶν ὅλων, θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ λιμάνι τῆς φιλανθρωπίας του, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ'
(Γεν. 2, 20 - 25)

5 «Τῷ δὲ Ἀδάμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ. Καὶ ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἔκτοισιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὑπνωσε. Καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντὶ αὐτῆς. Καὶ ὠκοδόμησε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα».

1. Πολλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας, οὐ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας χθὲς ἐδέξασθε τὴν παρ' ἡμῶν παραίνεσιν, καὶ πρὸς τὸ μῆκος τῶν εἰρημένων οὐ μόνον οὐκ ἐδυσχεράνατε, ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ τέλους οὕτω παρηκολουθήσατε, ὡς ἀκμάζοντα ὑμῖν ἐναπομεῖναι τὸν τῆς ἀκροάσεως πόθον ὅθεν καὶ χρησιὰς ἡμῖν τὰς ἐλπίδας ὑπεφήνατε, ὡς διὰ τῶν ἔργων ἐπιδειξάμενοι τὰ τῆς ἡμετέρας συμβουλῆς. Ὁ γὰρ μετὰ τοσαύτης ἡδονῆς ἀκούων, δῆλος ἂν εἶη καὶ πρὸς τὴν διὰ τῶν ἔργων προᾶξιν παρεσκευασμένος· ἄλλως δὲ καὶ ἡ νῦν ὑμῶν συνδρομὴ τεκμηρίον ἂν γένοιτο τῆς κατὰ ψυχὴν ὑμῶν ὑγιείας. Ὡσπερ γὰρ τὸ πεινῆν σωματικῆς εὐεξίας σημεῖόν ἐστιν, οὕτω τὸ λογίων θείων ἐρᾶν ψυχικῆς ὑγιείας τεκμηρίον ἂν γένοιτο μέγιστον. Ἐπεὶ οὖν ὁ καρπὸς τῆς ὑμετέρας σπουδῆς δείκνυσι τῆς ὑπακοῆς τὴν ἐκπλήρωσιν, φέρετε καὶ ἡμεῖς τὸν μισθόν, ὃν ὑπεσχόμεθα χθὲς, καταβάλλωμεν ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ τὴν πνευματικὴν ταύτην λέγω διδασκαλίαν τὸν μισθόν, καὶ μοι τῷ καταβάλλοντι δυνάμενον αὐξῆσαι τὴν περιουσίαν, καὶ ὑμᾶς τοὺς ὑποδεχομένους πλουσίους ἀπεργαζόμενον. Τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ πνευματικᾶ ὅπερ ἐπὶ τῶν

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ΄
(Γεν. 2, 20 - 25)

«Εἰς δὲ τὸν Ἀδὰμ δὲν εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐπέφερεν ὁ Θεὸς ἕκτασιν εἰς τὸν Ἀδὰμ, καὶ ἐκοιμήθη. Καὶ ἔλαβε μίαν ἀπὸ τὰς πλευράς του καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα εἰς τὴν θέσιν της. Καὶ ἔκτισε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ, εἰς γυναῖκα».

1. Σὰς ὀφείλω μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διότι ἤκούσατε χθὲς μὲ πολλὴν προθυμίαν τὴν συμβουλήν μου· καὶ μὲ τὴν ἕκτασιν τῆς ὁμιλίας ὄχι μόνον δὲν ἐδυσσαρεστήθητε, ἀλλὰ καὶ τὴν παρηκολουθήσατε μέχρι τοῦ τέλους κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ μείνη εἰς τὴν ψυχὴν σας ἀκμαῖος ὁ πόθος τῆς ἀκροάσεως. Διὰ τοῦτο ἐδημιουργήσατε εἰς ἐμὲ ἐλπίδας καλὰς, ὅτι θὰ ἐπιδείξετε διὰ τῶν ἔργων τὰ λόγια τῆς ἰδικῆς μου συμβουλῆς. Διότι εἶναι φανερόν, ὅτι θὰ εἶναι προετοιμασμένος καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων ἐκεῖνος, ποὺ ἀκούει μὲ τόσον μεγάλην εὐχαρίστησιν· ἄλλωστε δὲ καὶ ἡ παροῦσα συγκέντρωσίς σας θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἀπόδειξις τῆς ψυχικῆς σας ὑγείας. Διότι ὅπως ἡ πείνα εἶναι σημεῖον τῆς εὐεξίας τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ γίνῃ ἀπόδειξις τῆς ὑγείας τῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ καρπὸς τῆς ἰδικῆς σας προθυμίας ἀποδεικνύει τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑπακοῆς, ἐμπρὸς νὰ καταβάλωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ἀγάπην σας τὸν μισθόν, τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθημεν χθὲς· ὀνομάζω μισθὸν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν, ἡ ὁποία ἠμπορεῖ καὶ εἰς ἐμέ, ποὺ τὴν προσφέρω, νὰ αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν καὶ σὰς, ποὺ τὴν δέχεσθε, νὰ κάμῃ πλουσίους. Τέτοια βέβαια εἶναι ὅλα τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, πρᾶγμα τὸ

αἰσθητῶν πραγμάτων οὐκ ἔστι. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ καταβαλὼν
 ἠλάτιωσεν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, καὶ τὸν ὑποδεχόμενον εὐπο-
 ρώτερον κατέστησεν· ἐνιαῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ ὁ κα-
 ταβαλὼν ταύτη μᾶλλον τὸν οἰκεῖον πλοῦτιον αὔξει, καὶ τοῖς
 5 ὑποδεχομένοις μείζων ἢ περιουσία γίνεται. Ἐπεὶ οὖν καὶ
 ἡμεῖς ἔτοιμοι πρὸς εὐγνωμοσύνην, καὶ ὑμεῖς οἱ ὑποδέχεσθαι
 μέλλοντες τὸν πλοῦτιον τοῦτον τὸν πνευματικόν, εὐτρεπισμέ-
 νους ἔχετε τοὺς κόλπους τῆς διανοίας· φέρε τὴν ὑπόσχεσιν
 πληρώσωμεν, καὶ τῆς ἀκολουθίας πάλιν τῶν παρὰ τοῦ μακα-
 10 ρίου Μωϋσέως ἀνεγνωσμένων ἀψάμενοι, ἐντεῦθεν ὑμῖν τὸν
 μισθὸν καταβάλωμεν. Τίνα οὖν ἐστὶ τὰ σήμερον ἀνεγνωσμέ-
 να ἀναγκαῖον εἰς μέσον προθεῖναι, ἵν' οὕτω μετὰ ἀκριθείας
 διερευνώμενοι τὸν τοῖς ῥήμασι ἐναποκεκρυμμένον πλοῦτιον
 τῶν νοημάτων, προθῶμεν ἐπὶ τῆς ὑμειτέρας ἀγάπης. Ἡκού-
 15 σαιτε γὰρ ἀορίως τῆς θείας Γραφῆς λεγούσης· «Τῷ δὲ Ἄ-
 δάμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ». Τί βούλειαι ἢ βρα-
 χειᾶ αὕτη λέξις, «Τῷ δὲ Ἄδάμ»; τίνος ἕνεκεν προσέθηκε
 τὸν σύνδεσμον; οὐ γὰρ ἤρκει εἰπεῖν τῷ Ἄδάμ; Οὐχ ἀπλῶς
 ταῦτα διερευνᾶσθαι σπουδάζομεν, φιλοτιμίας ἕνεκεν περι-
 20 τῆς, ἀλλ' ἵνα μετὰ ἀκριθείας ὑμῖν ἅπαντα ἐρμηνεύοντες παι-
 δεύσωμεν ὑμᾶς μηδὲ βραχεῖαν λέξιν, μηδὲ συλλαβὴν μίαν
 παραιρέχειν τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κειμένων. Οὐ γὰρ
 ῥήματά ἐστιν ἀπλῶς, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ῥήματα,
 καὶ διὰ τοῦτο πολὺν ἐστὶ τὸν θησαυρὸν εὐρεῖν καὶ ἐν μιᾷ
 25 συλλαβῇ. Προσέχετε οὖν, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριθείας· μηδεὶς
 νωθῆς, μηδεὶς ὑπνηλός, πάντες διεγρηγομένην μοι τὴν διά-
 ροιαν παρέχετε· μηδεὶς ἔξω ρεμβέσθω τὸν λογισμὸν, μηδὲ
 φροντίδας θιωτικὰς ἐπισυρόμενος ἐνιαῦθα σιηκέτω, ἀλλ' ἐν-
 νοῶν τῆς πνευματικῆς ταύτης συνόδου τὸ ἀξίωμα, καὶ δι-
 30 διὰ τῆς τῶν προφητῶν γλώττης τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς διαλε-

1. Δηλ. εἰς τὰ ὑλικά πράγματα.

2. Δηλ. εἰς τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ.

3. Πρβλ. Ματθ. 5, 18.

ὅποιον δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Διότι ἐκεῖ μὲν¹, ἐκεῖνος ποῦ προσφέρει, ἐλαττώνει τὴν περιουσίαν του, καὶ κάνει πλουσιώτερον αὐτόν ποῦ δέχεται. Ἐδῶ ὁμοῦς² δὲν συμβαίνει ἔτσι· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποῦ προσφέρει θὰ αὐξήσῃ ἔτσι ἀκόμη περισσότερο τὸν πλοῦτον του, καὶ εἰς αὐτούς ποῦ τὸν δέχονται, γίνεται μεγαλυτέρα ἢ περιουσία των. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας, καὶ σεῖς, ποῦ πρόκειται νὰ δεχθῆτε τὸν πνευματικόν αὐτόν πλοῦτον, ἔχετε προετοιμάσει καταλλήλως τὴν διάνοιάν σας, ἐμπρὸς ᾧς ἐκπληρώσωμεν τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ ἀφοῦ καταπιασθούμεν πάλιν μὲ τὴν συνέχειαν τῶν λόγων τοῦ μακαρίου Μωυσέως, ποῦ ἀνεγνώσθησαν, ἀπὸ ἐκεῖ θὰ σᾶς καταβάλωμεν τὸν μισθόν. Ποῖα λοιπὸν εἶναι τὰ λόγια ποῦ ἀνεγνώσθησαν σήμερον, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ νὰ παρουσιάσωμεν ἐνώπιόν σας, ὥστε, ἐρευνῶντες ἔτσι μὲ ἀκρίβειαν τὸ πλῆθος τῶν διδαγμάτων, ποῦ εἶναι κρυμμένον μέσα εἰς τὰ λόγια, νὰ τὸ προσφέρωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σας. Ἦκούσατε λοιπὸν πρὸ ὀλίγου τὴν Ἁγίαν Γραφήν νὰ λέγῃ «Εἰς δὲ τὸν Ἀδὰμ δὲν εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος πρὸς αὐτόν». Τί θέλει νὰ εἰπῇ ἡ μικρά αὕτη λέξις, «Εἰς δὲ τὸν Ἀδὰμ»; διὰ ποῖον λόγον ἐπρόσθεσε τὸν σύνδεσμον; δὲν ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἰπῇ, «εἰς τὸν Ἀδὰμ»; Δὲν προσπαθοῦμεν νὰ διερευνήσωμεν ἀπλῶς αὐτὰ, ἐξ αἰτίας περιττῆς φιλοτιμίας, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς διδάξωμεν, ἐρμηνεύοντες εἰς σᾶς ὅλα μὲ λεπτομέρειαν, νὰ μὴ περιφρονῆτε οὔτε τὴν μικρὰν λέξιν, οὔτε μίαν συλλαβὴν ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς³. Διότι δὲν εἶναι ἀπλῶς λόγια, ἀλλὰ λόγια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· διὰ τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρούμεν καὶ εἰς μίαν συλλαβὴν μέγαν θησαυρόν. Προσέχετε λοιπὸν, παρακαλῶ, μὲ ἀκρίβειαν· κανεῖς νὰ μὴ εἶναι βραδύνους, κανεῖς νυσταγμένος, ὅλοι δώσατέ μου τὴν διάνοιάν σας ξυπνητήν. Κανεῖς νὰ μὴ ρεμβάζῃ ἔξω, οὔτε νὰ στέκεται μεταφέρων ἐδῶ τὰς βιωτικὰς του φροντίδας, ἀλλὰ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀξίαν τῆς πνευματικῆς αὐτῆς συγκεντρώσεως, καὶ ὅτι διὰ μέσου τῆς γλώσσης τῶν προφητῶν ἀκούομεν τὸν Θεὸν νὰ ὁμιλῇ

γομένου ἀκούομεν· οὕτω τὴν ἀκοὴν ὑπεχέτω, καὶ συντεταμέ-
 νον ἔχέτω τὸν νοῦν, ἵνα μηδὲν τῶν παρ' ἡμῶν καταβαλλομέ-
 νων σπερμάτων εἰς πέτραν καινεχθῆ, ἢ παρὰ τὴν ὁδὸν ἢ
 παρὰ τὰς ἀκάνθας, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸ σπέρμα εἰς τὴν γῆν
 5 τὴν καλὴν καταβληθῆν, τὸ πλάτος λέγω τῆς διανοίας τῆς ὑ-
 μειέρας, δαφιλῆ τὸν καρπὸν ὑμῖν ἐνέγκαι δυνηθῆ, καὶ πολυ-
 πλασιάσῃ τὰ παρ' ἡμῶν καταβαλλόμενα. Ἄλλ' ἴδωμεν λοιπὸν
 τί βούλεται ἡμῖν αὕτη ἢ τοῦ συνδέσμου συμπλοκή. «Τῷ δὲ
 Ἄδάμ», φησὶν, «οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ». Θεά μοι
 10 τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν. Εἰποῦσα, «Τῷ δὲ Ἄδὰμ
 οὐχ εὐρέθη βοηθός», οὐκ ἔστι μεχρὶ τούτου, ἀλλὰ προσέθη-
 κεν, «Ὅμοιος αὐτῷ», τῇ προσθήκῃ παραδηλοῦσα ἡμῖν τὴν
 αἰτίαν, δι' ἣν τοῦ συνδέσμου τὴν συμπλοκὴν ἐποιήσατο. Οἶμαι
 λοιπὸν τοὺς ὀξύτερον ἐπιβάλλειν δυναμένους ἤδη προορᾶν
 15 τὸ μέλλον ὑφ' ἡμῶν ρηθήσεσθαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ προσήκει ἡ-
 μᾶς κοινὴν πρὸς ἅπαντας ποιουμένους τὴν διδασκαλίαν, πᾶ-
 σι σαφῆ ποιεῖν τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, φέρε διδάξωμεν ὑ-
 μᾶς τίνας ἔνεκεν οὕτως εἴρηκεν· ἀλλὰ μικρὸν ἀνάσχεσθε.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς πρώην ρηθεῖσι, καθάπερ μνημονεύετε,
 20 εἰποῦσα ἡ θεία Γραφή, ὅτι «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν καὶ
 αὐτόν», εὐθέως ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν τῶν θηρίων, καὶ τῶν
 ἔρπειῶν, καὶ τῶν ἀλόγων ἀπάντων δημιουργίαν· φησὶ γάρ,
 «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία, καὶ
 τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἄδὰμ,
 25 ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά». Καὶ καθάπερ δεσπότης πᾶσιν ἐπέ-
 θηκε τὰ ὀνόματα, καὶ τὴν οἰκείαν προσηγορίαν ἐκάστῳ γέ-
 νει τῶν θηρίων, καὶ τῶν πετεινῶν, καὶ πάντων τῶν ἀλόγων
 κατὰ τὴν παρασχεθεῖσαν αὐτῷ σοφίαν ἀπένειμεν· ἵνα εἰδέναι
 ἔχωμεν λοιπὸν, ὅτι ἐκεῖνα μὲν ἅπαντα τὰ γε γεννημένα, εἰ
 30 καὶ ὑπηρεσίαν τινὰ πληροῖ καὶ συνεφέπεται τῶν καμάτων
 αὐτῷ, ἀλλ' ὅμως ἄλογά ἐστι, καὶ πολλῷ τῷ μέτρῳ λειπό-

4. Βλ. παραβολὴν τοῦ σπορέως Ματθ. 13, 4-23· Μάρκ. 4, 1-9·
 Λουκᾶ 8, - 15.

5. Γεν. 2, 18.

6. Γεν. 2, 19.

πρὸς ἡμᾶς. Ἔτσι νὰ ὑποτάξης τὴν ἀκοὴν σου, καὶ νὰ ἔχῃς συγκεντρωμένον τὸν νοῦν σου, διὰ νὰ μὴ πέσῃ κανένα ἀπὸ τὰ σπέρματα, ποὺ θὰ ρίπτωμεν ἡμεῖς, εἰς τὴν πέτραν ἢ κοντὰ εἰς τὴν ὁδὸν ἢ εἰς τὰ ἀγκάθια, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸ σπέρμα, ἀφοῦ πέσῃ εἰς τὴν καλὴν γῆν⁴, καὶ ἐννοῶ τὸ πλάτος τῆς διανοίας σας, νὰ ἠμπορέσῃ νὰ φέρῃ ἄφθονον καρπὸν εἰς σᾶς καὶ νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰ ριπτόμενα ἀπὸ ἡμᾶς σπέρματα. Ἀλλὰ ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν τί θέλει νὰ μᾶς εἰπῇ ἡ πλοκὴ αὐτῆ τοῦ συνδέσμου. «Εἰς δὲ τὸν Ἀδάμ, λέγει ἡ Γραφή, δὲν εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος πρὸς αὐτόν». Πρόσεχε, παρακαλῶ, τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἀφοῦ εἶπε, «Εἰς δὲ τὸν Ἀδάμ δὲν εὐρέθη βοηθός», δὲν ἐσταμάτησε μέχρι τοῦτο, ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν «ὅμοιος πρὸς αὐτόν»· μὲ τὴν προσθήκην καθιστᾶ εἰς ἡμᾶς φανεράν τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησε τὴν πλοκὴν τοῦ συνδέσμου. Νομίζω λοιπὸν, ὅτι προβλέπουν πλέον ἐκεῖνο, ποὺ πρόκειται νὰ εἰπῶ, ὅσοι ἠμποροῦν νὰ ἀντιλαμβάνωνται ὀξύτερον. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρέπει νὰ κάνωμεν κοινὴν τὴν διδασκαλίαν πρὸς ὅλους καὶ νὰ καταστήσωμεν σαφῆ τὰ λεγόμενά μας πρὸς ὅλους, ἐμπρὸς ἃς ἐκθέσωμεν εἰς σᾶς, διὰ ποῖον λόγον ὠμίλησεν ἔτσι ἡ Γραφή. Ἔχετε ὅμως ὀλίγην ὑπομονήν. Εἰς τὰ λεχθέντα προηγουμένως, καθὼς ἐνθυμεῖσθε, ἀφοῦ εἶπεν ἡ Ἀγία Γραφή, «Ἄς κάνωμεν δι' αὐτόν ἓνα βοηθὸν ὅμοιον πρὸς αὐτόν»⁵, ἀμέσως μᾶς περιέγραψε τὴν δημιουργίαν τῶν θηρίων, τῶν ἔρπετῶν καὶ ὄλων τῶν ἀλόγων ζώων. Λέγει δηλαδή· «Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἀκόμῃ ἀπὸ τὴν γῆν ὅλα τὰ θηρία, καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔφερον αὐτὰ εἰς τὸν Ἀδάμ, διὰ νὰ ἰδῇ πῶς θὰ ὀνομάσῃ αὐτὰ»⁶. Καὶ ὡσὰν κυρίαρχος ἔδωσεν εἰς ὅλα ὀνόματα, καί, σύμφωνα μὲ τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτόν σοφίαν, προσέφερε τὴν κατάλληλον ὀνομασίαν εἰς κάθε γένος τῶν θηρίων καὶ τῶν πτηνῶν καὶ ὄλων τῶν ἀλόγων ζώων. Τοῦτο ἔκαμε διὰ νὰ ἠμποροῦμεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα τὰ δημιουργήματα, ἂν καὶ προσφέρουν κάποιαν ὑπηρεσίαν καὶ βοηθοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς ἐργασίας του, εἶναι ὅμως ἄλογα καὶ

μενα τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ἵνα μὴ νομίζωμεν ὅτι περὶ τούτων
 εἶπε, «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν». Εἰ γὰρ καὶ βοηθεῖ, καὶ
 πρὸς πολλὰ χρήσιμα καθέστηκε τῇ τοῦ ἀνθρώπου ὑπηρεσίᾳ,
 ἀλλ' ὅμως ἄλογά ἐστιν. Ὅτι μὲν γὰρ βοηθεῖ, δείκνυσιν
 5 αὐτὴ ἢ πείρα τῶν πραγμάτων. Καὶ γὰρ τὰ μὲν πρὸς τὴν
 τῶν ἀγωγίμων μετακομιδὴν ἡμῖν ἐστὶν ἐπιτήδεια, τὰ δὲ
 πρὸς τὴν τῆς γῆς ἐργασίαν. Βοῦς μὲν γὰρ ἄροιστον ἔλκει,
 καὶ αὐλακὰς ἀνατέμνει, καὶ πολλὴν ἐτέραν χρεῖαν πρὸς τὴν
 γεωργίαν ἡμῖν εἰσφέρει· ὄνος δὲ πάλιν πρὸς τὴν τῶν ἀγω-
 10 γίμων μετακομιδὴν πολλὴν παρέχει τὴν χρεῖαν, καὶ ἕτερα
 δὲ πολλὰ τῶν ἀλόγων ἡμῖν ὑπηρετεῖται πρὸς τὰς τοῦ σώμα-
 τος χρεῖας. Καὶ γὰρ τὰ πρόβατα τὴν ἐκ τοῦ ἐρίου ἡμῖν χρεῖ-
 αν παρέχει πρὸς τὴν τῶν ἐνδυμάτων κατασκευὴν καὶ αἱ αἰ-
 γες πάλιν ὡσαύτως καὶ τὴν ἀπὸ τῶν τοιχῶν ἡμῖν λειτουργίαν
 15 εἰσφέρουσι, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ γάλακτος, καὶ ἕτερα πρὸς τρο-
 φὴν ἡμῖν ἐπιτήδεια. Ἴν' οὖν μὴ περὶ τούτων εἶναι νομίσης
 τὸ ἀνωτέρω εἰρημένον, ὅτι «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν», διὰ
 τοῦτο νῦν ἀρχόμενος τοῦ λόγου, φησί, «Τῷ δὲ Ἄδὰμ οὐχ
 εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ»· μονονουχὶ διδάσκων ἡμᾶς ὁ
 20 μακάριος Μωϋσῆς, καὶ ταῦτα λέγων τὰ ρήματα, ὅτι ταῦτα
 μὲν ἅπαντα παρήχθη, καὶ τὰς τῶν ὀνομάτων προσηγορίας ἔ-
 λαβε παρὰ τοῦ Ἄδὰμ, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἄξιον τούτων αὐτοῦ
 πρὸς βοήθειαν ἠύρεθη. Διὸ βούλεται ἡμᾶς διδάξαι τοῦ μέλ-
 λοντος ζώου παράγεσθαι τὴν διάπλασιν, καὶ ὅτι τοῦτο τὸ
 25 μέλλον δημιουργεῖσθαι ζῶον τοῦτό ἐστι περὶ οὗ ἔλεγε, «Ποιή-
 σωμεν αὐτῷ βοηθόν καὶ αὐτόν», ὅμοιον αὐτῷ φησι, τῆς αὐτῆς
 αὐτῷ οὐσίας, ἄξιον αὐτοῦ, μηδὲν αὐτοῦ λειπόμενον· διὰ τοῦτο
 ἔλεγε, «Τῷ δὲ Ἄδὰμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ· δει-
 κνεῖς ἡμῖν ὁ μακάριος οὗτος, ὅτι ὅσην ἂν παρέχεται χρεῖαν
 30 ἡμῖν πρὸς ὑπηρεσίαν ταυτὶ τὰ ἄλογα, ἐτέρα τίς ἐστὶ βοήθεια

ὑπολείπονται κατὰ πολὺ ἀπ' αὐτόν· ἀκόμη δὲ διὰ νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι δι' αὐτὰ εἶπε, «Ἄς κάνωμεν βοηθὸν δι' αὐτόν». Ἄν καὶ βοηθοῦν, καὶ εἶναι πολλαπλῶς χρήσιμα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἄλογα. Ὅτι μὲν βέβαια βοηθοῦν, τὸ ἀποδεικνύει ἡ ἰδία ἡ πείρα τῶν πραγμάτων. Καὶ πράγματι, ἄλλα μὲν εἶναι χρήσιμα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πραγμάτων, ἄλλα δὲ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Διότι τὸ μὲν βόδι σύρει τὸ ἄροτρον, καὶ ἀνοίγει αὐλάκια, καὶ μᾶς προσφέρει καὶ ἄλλην μεγάλην ὠφέλειαν διὰ τὴν γεωργίαν· ὁ ὄνος δὲ πάλιν παρέχει μεγάλην ὠφέλειαν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πραγμάτων· καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἄλογα ζῶα μᾶς προσφέρουν ὑπηρεσίας διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος. Πράγματι τὰ πρόβατα παρέχουν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐρίου, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐνδυμάτων· καὶ τὰ γίδια πάλιν ὁμοίως μᾶς προσφέρουν καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν τριχῶν καὶ τοῦ γάλακτος καὶ ἄλλα, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν διατροφήν μας. Διὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν, ὅτι περὶ τούτων ἔχει λεχθῆ τὸ ἀνωτέρω, ὅτι «Ἄς κάνωμεν βοηθὸν εἰς αὐτόν», διὰ τοῦτο τώρα ποὺ ἀρχίζει τὸν λόγον, λέγει, «Εἰς τὸν Ἄδὰμ δὲ δὲν εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος πρὸς αὐτόν»· σχεδὸν μᾶς διδάσκει ὁ μακάριος Μωυσῆς, καὶ ὅταν λέγῃ αὐτὰ τὰ λόγια, ὅτι αὐτὰ μὲν ὅλα ἐδημιουργήθησαν καὶ ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Ἄδὰμ τὰς ἐκφωνήσεις τῶν ὀνομάτων των, πλὴν ὅμως κανένα δὲν εὐρέθη ἄξιον ἀπὸ αὐτὰ διὰ βοήθειαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ τὴν διάπλασιν τοῦ ὄντος, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δημιουργήσῃ, καὶ ὅτι τοῦτο τὸ ὄν, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δημιουργήσῃ, εἶναι ἀκριβῶς τοῦτο, διὰ τὸ ὁποῖον ἔλεγεν, «Ἄς κάνωμεν εἰς αὐτόν βοηθὸν ὅμοιον πρὸς αὐτόν». Ὅμοιον πρὸς αὐτόν, λέγει, τῆς ἰδίας οὐσίας μὲ αὐτόν, ἄξιον αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ὑπολείπεται καθόλου ἀπ' αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν, «Εἰς δὲ τὸν Ἄδὰμ δὲν εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος πρὸς αὐτόν», ἀποδεικνύων εἰς ἡμᾶς ὁ μακάριος Μωυσῆς, ὅτι ὄσων ὠφέλειαν ἂν προσφέρουν πρὸς ἐξυπηρέτησίν μας τὰ ἄλογα αὐτὰ ζῶα, εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὴ καὶ κατὰ

καὶ πολλῶ τῷ μέτρῳ ὑπερακοντίζουσα τῷ Ἀδάμ παρεχομένη παρὰ τῆς γυναικός.

2. Ἐπεὶ οὖν πάντων παραχθέντων τῶν ζώων, καὶ τὰς προσηγορίας δεξαμένων παρὰ τοῦ πρωτοπλάσιου, ἐπεζῆται
 5 τὸν ὅμοιον αὐτῷ βοηθὸν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης παραγαγεῖν, ὁ πάντα διὰ τὸν δημιουργηθέντα ὑπ' αὐτοῦ οἰκονομῶν, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν ταύτην τὴν ὀρωμένην διὰ τοῦτον παραγαγών, μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων καὶ τὴν γυναῖκα δημιουργεῖ. Καὶ ὅρα πῶς μετὰ ἀκριθείας ἡμᾶς διδάσκει καὶ τῆς
 10 δημιουργίας αὐτῆς τὴν διάπλασιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐδίδαξεν ἡμᾶς, διτι βούλεται βοηθὸν αὐτῷ παραγαγεῖν ὅμοιον αὐτῷ· καὶ γὰρ ἀνωτέρω ἔλεγε, «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν», καὶ ἐνταῦθά φησιν, «Οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ»· διὰ τοῦτο ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ταύτης τὴν διάπλασιν ἐργά-
 15 ζεται, καὶ φησὶ «Καὶ ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἔκκισασι ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὑπνωσε. Καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντὶ αὐτῆς. Καὶ ᾠκοδόμησε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα, καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ». Μεγάλῃ τῶν εἰρημένων
 20 ἡ δύναμις, καὶ πάντα λογισμὸν ἀνθρώπινον ὑπερβαίνουσα. Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν εἰτέρως τούτων συνιέναι τὸ μέγεθος, μὴ τοῖς τῆς πίστεως ὀφθαλμοῖς ἅπαντα καιοπιεύσαντα. «Καὶ ἐπέβαλεν ὁ Θεός», φησὶν, «ἔκκισασι ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὑπνωσεν».
 Ὅρα τὴν ἀκριθείαν τῆς διδασκαλίας. Ἀμφότερα τέθεικεν ὁ
 25 μακάριος οὗτος προφήτης μᾶλλον δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τούτου γλώττης, παιδεῦσον ἡμᾶς τῶν γεγενημένων τὴν ἀκολουθίαν. «Ἐπέβαλε», φησὶν, «ἔκκισασι ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὑπνωσεν». Οὔτε ἔκκισασις μόνον ἦν τὸ συμβάν, οὔτε ὕπνος ὁ συνήθης· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ σοφὸς καὶ εὐμήχανος τῆς
 30 ἡμετέρας φύσεως δημιουργὸς ἔμελλεν ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ μίαν ἀφαιρεῖσθαι, ἵνα μὴ ἡ αἰσθησις ὀδύνην αὐτῷ ἐργάσῃται, καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν ἐξ ἐκείνης τῆς πλευρᾶς διαπλαίτο-

πολύ μεγαλυτέρα ἢ βοήθεια, πού παρέχει εἰς τόν Ἄδὰμ ἢ γυναῖκα.

2. Ἄφου λοιπόν ἐδημιουργήθησαν ὅλα τὰ ζῶα καὶ ἔλαβαν τὰ ὀνόματά των ἀπὸ τόν πρωτόπλαστον, καὶ ἀφου ἐπεζητοῦσεν νὰ κατασκευάσῃ τόν ὅμοιον πρὸς αὐτόν βοηθόν του ὁ φιλόανθρωπος Κύριος, ὁ ὁποῖος οἰκονομεῖ τὰ πάντα διὰ τόν ἄνθρωπον, πού ἐδημιούργησε, καὶ ὁ ὁποῖος παρήγαγε δι' αὐτόν ὅλην τὴν ὀρατὴν αὐτὴν κτίσιν, μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα δημιουργεῖ καὶ τὴν γυναῖκα. Καὶ πρόσεξε μὲ πόσῃν ἀκρίβειαν μᾶς διδάσκει καὶ τὴν διάπλασιν αὐτῆς τῆς δημιουργίας. Ἐπειδὴ λοιπόν μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι θέλει νὰ δημιουργήσῃ δι' αὐτόν βοηθόν ὅμοιον πρὸς αὐτόν, διότι ἔλεγεν ἄνωτέρω, «Ἄς κάνωμεν δι' αὐτόν βοηθόν ὅμοιον πρὸς αὐτόν», καὶ ἐδῶ λέγει, «Δὲν εὐρέθη βοηθός ὅμοιος πρὸς αὐτόν»· διὰ τοῦτο πραγματοποιεῖ τὴν διάπλασιν αὐτῆς ἀπὸ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, καὶ λέγει· «Καὶ ἐπέφερεν ὁ Θεός ἕκτασιν εἰς τόν Ἄδὰμ, καὶ ἐκοιμήθη. Καὶ ἐνῶ ἐκοιμᾶτο ἔλαβε μίαν ἀπὸ τὰς πλευράς αὐτοῦ καὶ ἀνεπλήρωσεν εἰς τὴν θέσιν τῆς σάρκα. Καὶ ἔκτισε Κύριος ὁ Θεός τὴν πλευράν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τόν Ἄδὰμ, εἰς γυναῖκα καὶ τὴν ὠδήγησε πρὸς τόν Ἄδὰμ». Μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῶν λόγων αὐτῶν καὶ ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρωπίνην λογικὴν. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατανοήσω τὴν δύναμιν αὐτῶν κατ' ἄλλον τρόπον, ἐὰν δὲν παρατηρήσω αὐτὰ μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως. «Καὶ ἐπέφερεν ὁ Θεός, λέγει, ἕκτασιν εἰς τόν Ἄδὰμ καὶ ἐκοιμήθη». Πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τῆς διδασκαλίας. Ἀναφέρει καὶ τὰς δύο ἐνεργείας ὁ μακάριος προφήτης, μᾶλλον δὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μὲ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ τὴν συνέχειαν τῶν γεγονότων. «Ἐπέφερε, λέγει, ἕκτασιν εἰς τόν Ἄδὰμ καὶ ἐκοιμήθη». Οὔτε μόνον ἕκτασις ἦτο τὸ γεγονός, οὔτε συνηθισμένος ὕπνος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ὁ πάνσοφος καὶ ἐπινοητικὸς δημιουργός τῆς φύσεώς μας νὰ ἀφαιρέσῃ μίαν ἀπὸ τὰς πλευράς αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ δημιουργήσῃ πόνον εἰς αὐτόν ἢ ἀντίληψιν τοῦ γεγονότος καὶ διάκειται ἐχθρικῶς μετὰ ταῦτα πρὸς αὐτὴν πού θὰ διεπλάσσετο ἀπὸ

μένην ἀπεχθῶς ἔχη διακεῖσθαι, καὶ μισήσῃ τὸ πλατιόμενον
 ζῶον τῆς ὀδύνης μεμνημένος, διὰ τοῦτο τοσοῦτον αὐτῷ ὕ-
 πνον, ἐπήγαγεν, ἔκκοισιν ἐπιβαλῶν, καὶ ὥσπερ κάρῳ τινὶ
 κατασχεθῆναι προσιάξας, ἵνα μηδεμίαν αἰσθησὶν δέξεται τοῦ
 5 γινομένου, ἀλλὰ καθάπερ τεχνίτης ἄριστος καὶ ἀφέληται τὸ
 δοκοῦν, καὶ ἀναπληρώσῃ τὸ λείπον, καὶ οὕτω τὸ ληφθὲν δη-
 μιουργήσῃ κατὰ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν. «Ἐπέβαλε γάρ»,
 φησί, «ἔκκοισιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὕπνωσε. Καὶ ἔλαβε
 μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντὶ αὐ-
 10 τῆς». ἵνα μὴ ἔχη μετὰ τὴν τοῦ ὕπνου ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ λεί-
 ποντος αἰσθάνεσθαι τοῦ γεγενημένου. Εἰ γὰρ καὶ ἐν τῷ τῆς
 ἀφαιρέσεως καιρῷ ἠγνόησεν, ἀλλ' ὁμως ἔμελλε μετὰ ταῦτα
 ἐπιγινώσκειν τὸ γεγονός. Ἴν' οὖν μήτε ἐν τῷ ἀφαιρεῖσθαι
 ὀδύνην αὐτῷ ἐμποιήσῃ, μήτε ταῦτα ἢ ἔλλειψις ἀθυμίαν ἐρ-
 15 γάσῃται, ἀμφοτέρω οὕτως ὠκοδόμησε, καὶ ἀφελόμενος ἀνω-
 δύνως, καὶ πληρώσας τὸ λείπον, καὶ μὴ συγχωρήσας μηδε-
 νὸς αὐτὸν τῶν γεγενημένων αἰσθησὶν δέξασθαι. Λαβὼν οὖν,
 φησί, ταύτην τὴν πλευράν, ὠκοδόμησε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς
 γυναῖκα. Παράδοξον τὸ εἰρημένον, καὶ νικῶν μετὰ πολλῆς
 20 τῆς ὑπερβολῆς τὸν ἡμέτερον λογισμόν. Τοιαῦτα γὰρ ἅπαντα
 τὰ παρὰ τοῦ Δεσπότου. Τοῦ γὰρ ἀπὸ τοῦ χοῦς πλασθῆναι
 τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔλαιον τοῦτο. Καὶ δεῖα τὴν συγκατάβασιν
 τῆς θείας Γραφῆς, ὅσοις ῥήμασι κέχρηται διὰ τὴν ἡμετέ-
 ραν ἀσθένειαν. «Καὶ ἔλαβε» φησί, «μίαν τῶν πλευρῶν αὐ-
 25 τοῦ». Μὴ ἀνθρωπίνως δέχου τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ τὴν παχύτη-
 τα τῶν λέξεων τῇ ἀσθενείᾳ λογίζου τῇ ἀνθρωπίνῃ. Εἰ γὰρ
 μὴ τούτοις τοῖς ῥήμασι ἐχρήσαιο, πῶς ἂν μαθεῖν ἠδυνήθη-
 μεν ταῦτα τὰ ἀπόρητα μυστήρια; Μὴ τοῖς ῥήμασι οὖν μό-
 νοις ἐναπομείνωμεν, ἀλλὰ θεοπροπῶς ἅπαντα νοῶμεν ὡς
 30 ἐπὶ Θεοῦ. Τὸ γάρ, «Ἐλαβε», καὶ ὅσα τοιαῦτα, διὰ τὴν ἀ-

τὴν πλευρὰν ἐκείνην, καὶ νὰ μὴ μισήσῃ τὸ ὄν, πού θὰ ἐδημιουργεῖτο, ἐνθυμούμενος τὸν ἰσχυρὸν πόνον, διὰ τοῦτο ἐπέφερεν εἰς αὐτὸν τόσον ὕπνον, ὅταν ἐπέβαλεν ἔκστασιν, καὶ ἀφοῦ ἐπρόσταξε νὰ καταληφθῇ ἀπὸ ἓνα εἶδος ναρκώσεως, ὥστε νὰ μὴ ἀντιληφθῇ καθόλου αὐτὸ πού θὰ ἐγίνετο, ἀλλὰ ὡσὰν τεχνίτης ἄριστος καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ αὐτὸ πού ἐνόμιζε καὶ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ κενόν, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ δημιουργήσῃ αὐτὸ πού ἔλαβε σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιον τῆς φιλανθρωπίας του. «Ἐπέβαλε», λέγει, «ἔκστασιν εἰς τὸν Ἄδὰμ καὶ ἐκοιμήθη. Καὶ ἔλαβε μίαν ἀπὸ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὴν μὲ σάρκα», διὰ νὰ μὴ αἰσθάνεται αὐτὸ πού εἶχε συμβῆ ἕξ αἰτίας τοῦ ἐλλείποντος μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ ὕπνου. Διότι, ἐὰν καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀφαιρέσεως δὲν ἀντελαμβάνετο, ἐπρόκειτο ὅμως νὰ γνωρίσῃ καλὰ τὸ γεγονὸς ἀργότερον. Διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ λοιπὸν πόνον εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν, οὔτε ἀργότερον ἢ ἔλλειψις νὰ δημιουργήσῃ θλίψιν, καὶ τὰ δύο ἔτσι ἐτακτοποίησεν, ὥστε καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀνώδυνα, καὶ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ ἐλλεῖπον, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ λάβῃ αὐτὸς γνῶσιν κανενός, ἀπὸ ὧσα εἶχαν συμβῆ. «Ἀφοῦ ἔλαβε λοιπὸν τὴν πλευρὰν αὐτὴν, Κύριος ὁ Θεός, λέγει, τὴν μετεσκευάσεν εἰς γυναῖκα». Παράδοξα τὰ λόγια αὐτὰ καὶ ὑπερβαίνουν κατὰ πολὺ τὸ ἰδικὸν μας λογικόν. Τέτοια βεβαίως εἶναι ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου. Τοῦτο δὲν εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ χῶμα. Καὶ πρόσεξε τὴν συγκατάβασιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, πόσα λόγια χρησιμοποιεῖ ἕξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας ἀσθενείας. «Καὶ ἔλαβε, λέγει, μίαν ἀπὸ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ». Νὰ μὴ δέχεσαι τὰ λεγόμενα κατὰ τρόπον ἀνθρώπινον, ἀλλὰ νὰ καταλογίζῃς τὴν ἀπλοϊκὴν ἔκφρασιν τῶν λέξεων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν. Διότι ἐὰν δὲν ἐχρησιμοποιοῦσε τὰ λόγια αὐτά, πῶς θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ μάθωμεν αὐτὰ τὰ ἀπόρρητα μυστήρια; Ἄς μὴ σταθοῦμεν λοιπὸν εἰς τὰ λόγια μόνον, ἀλλὰ νὰ κατανοοῦμεν τὰ πάντα πνευματικῶς ὅπως περὶ τοῦ Θεοῦ. Διότι τὸ «Ἐλαβε» καὶ τὰ παρόμοια, ἔχουν λεχθῆ ἕξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας

σθένειαν τὴν ἡμετέραν εἶρηται. Σκόπει δὲ πῶς καὶ ἐνιαῦθα
 πάλιν τῇ αὐτῇ συνηθείᾳ ἐχρήσατο, ἥ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ. Ὡσ-
 περ γὰρ ἐκεῖ καὶ ἅπαξ, καὶ δεύτερον, καὶ πολλάκις εἶπε,
 «Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε»· καὶ
 5 πάλιν, «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν
 καὶ ἀντίον»· οὕτω καὶ νῦν φησι, «Καὶ ὠκοδόμησε Κύριος
 ὁ Θεὸς τὴν πλευρὰν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα»·
 καὶ ἄνωτέρω, «Καὶ ἐπέβαλε Κύριος ὁ Θεὸς ἔκτοισιν ἐπὶ
 τὸν Ἀδάμ»· ἵνα μάθῃς ὡς οὐδεμία διαφορὰ ἐστὶ Πατρὸς
 10 καὶ Υἱοῦ ἐν ταῖς λέξεσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μίαν εἶναι τὴν οὐσίαν
 ἀμφοτέρων, ἀδιαφόρως ἡ Γραφή κέχρηται τοῖς ὀνόμασιν.
 Ἴδου γοῦν καὶ ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τῆς γυναικὸς τῇ αὐτῇ
 συνηθείᾳ ἐχρήσατο εἰποῦσα, «Καὶ ὠκοδόμησε Κύριος ὁ Θε-
 ὸς τὴν πλευρὰν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα». Τί
 15 ἂν εἴποιεν ἐνιαῦθα οἱ αἵρετικοί, οἱ πάντα περιεργάζεσθαι
 βουλόμενοι, καὶ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὄλων τὴν γέννησιν κατει-
 ληφέναι οἰόμενοι; Ποῖος λόγος τοῦτο ἐρμηνεῦσαι δύναται;
 ποῖος νοῦς καταλαβεῖν; Μίαν πλευρὰν, φησὶν, ἔλαβε· καὶ
 πῶς ἐκ ταύτης τῆς μιᾶς τὸ ὅλον ζῶον διέπλασε; Τί δὲ λέ-
 20 γω, πῶς ἐκ ταύτης τῆς μιᾶς τὸ ζῶον διέπλασεν; Εἶπέ μοι
 πῶς ἡ ἀφαίρεσις γέγονε; πῶς αἰσθησὶν οὐκ ἔλαβε τῆς ἀφαι-
 ρέσεως; Ἀλλ' οὐδὲν τούτων δυνήσῃ εἰπεῖν· μόνος γὰρ ἐ-
 κεῖνος οἶδεν ὁ τὴν δημιουργίαν ἐργασάμενος. Εἰ τοίνυν ταῦ-
 τα τὰ ἐν χερσὶ, καὶ τὰ τῆς διαπλάσεως τοῦ ὁμογενοῦς ἡμῖν
 25 εὐρεῖν ζώου οὐ καταλαμβάνομεν, πόσης ἂν εἴη μαρίας καὶ
 παραφροσύνης τὰ κατὰ τὸν δημιουργὸν περιεργάζεσθαι, καὶ
 ἐκεῖνα φάσκειν κατειληφέναι, ὧν οὔτε αἱ ἀσώματοι καὶ θεῖ-
 αι δυνάμεις τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν ἔχουσιν, ἀλλὰ μετὰ φόβου
 καὶ τροβίου δοξολογοῦσαι διηνεκῶς διατελοῦσι;

ἀδυναμίας. Πρόσεξε δὲ πῶς καὶ ἐδῶ πάλιν ἐχρησιμοποίησε τὴν αὐτὴν τακτικὴν, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησε καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ Ἀδάμ. Διότι ὅπως ἐκεῖ εἶπε καὶ μίαν καὶ δύο καὶ πολλὰς φορές τό· «Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησε». Καὶ πάλιν· «Καὶ ἔδωσεν ἐντολήν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδάμ». Καὶ πάλιν· «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός, ἅς κάνωμεν εἰς αὐτὸν βοηθὸν ὁμοιον πρὸς αὐτόν». Ἔτσι καὶ τώρα λέγει· «Καὶ μετεσκεύασε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα» καὶ παραπάνω· «Καὶ ἐπέφερε Κύριος ὁ Θεὸς ἕκστασιν εἰς τὸν Ἀδάμ». Διὰ τὴν μάθησιν, ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορὰ εἰς τὰς λέξεις μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο ἔχουν μίαν οὐσίαν, ἡ Ἁγία Γραφή χρησιμοποιεῖ ἀδιάφορα τὰ ὀνόματα. Ἴδου λοιπὸν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς διαπλάσεως τῆς γυναικὸς ἠκολούθησε τὴν ἰδίαν τακτικὴν, ὅταν εἶπε· «Καὶ μετεσκεύασε Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα». Τί θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν ἐδῶ οἱ αἵρετικοί, οἱ ὁποῖοι θέλουν ὅλα νὰ τὰ περιεργάζωνται καὶ οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι ἔχουν καταλάβει τὴν γέννησιν τοῦ Δημιουργοῦ τῶν πάντων; Ποία λογικὴ ἠμπορεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτό; ποῖος νοῦς ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἐννοήσῃ; Μίαν πλευράν, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἔλαβε· καὶ πῶς ἀπὸ αὐτὴν τὴν μίαν ἐδημιούργησεν ὁλόκληρον τὸ ὄν; Καὶ τί λέγω, πῶς ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὴν μίαν αὐτὴν πλευράν τὸ ὄν; Εἶπέ μου, πῶς ἔχει γίνεαι ἡ ἀφαίρεσις τῆς πλευρᾶς; πῶς δὲν ἀντελήφθη τὴν ἀφαίρεσιν; Ἀλλὰ τίποτε δὲν θὰ ἠμπορέσῃς νὰ εἰπῆς δι' αὐτά, διότι αὐτὰ γνωρίζει μόνον ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὴν δημιουργίαν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἀντιλαμβανώμεθα αὐτὰ τὰ ἀπλᾶ, καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ὄντος, πού εἶναι τῆς αὐτῆς καταγωγῆς μὲ ἡμᾶς, πόση τρέλλα καὶ παραφροσύνη θὰ ἦτο νὰ περιεργάζομεθα τὰ ἀφοροῦντα εἰς τὸν Δημιουργόν, καὶ νὰ λέγωμεν ὅτι ἔχομεν κατανοήσει ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν οὔτε αἱ ἀσώματοι καὶ ἀγγελικαὶ δυνάμεις, ἀλλὰ συνεχῶς δοξολογοῦν μὲ φόβον καὶ τρόμον;

3. «Καὶ ᾠκοδόμησε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα». Ὅρα τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. Οὐκέτι γὰρ εἶπεν, ἔπλασεν, ἀλλ' «ᾠκοδόμησεν»: ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ἤδη πλασθέντος τὸ μέρος ἔλαβε, 5 καὶ ὡς ἂν εἴποι τις, τὸ λείπον ἐχαρίσατο. Διὰ τοῦτο φησι, «Καὶ ᾠκοδόμησεν»: οὐκ ἄλλην πλάσιν εἰργάσατο, ἀλλ' ἐκ τῆς ἤδη γενομένης πλάσεως βραχύ τι μέρος λαβὼν, τοῦτο τὸ μέρος ᾠκοδόμησε, καὶ τέλειον εἰργάσατο τὸ ζῶον. Πόση τοῦ ἀριστοιέχνου Θεοῦ ἡ δύναμις, ἀπὸ τοῦ βραχυτάτου μέρους 10 ἐκείνου ισοσύτων μελῶν ἀναλογίαν ἐργάσασθαι, καὶ ισαύτης αἰσθήσεις δημιουργῆσαι, καὶ τέλειον καὶ δλόκληρον καὶ ἀπηρτισμένον ζῶον κατασκευάσαι, τὸ δυνάμενον καὶ προσδιαλέγεσθαι, καὶ τῇ τῆς οὐσίας κοινωνίᾳ πολλὴν αὐτῷ τὴν παραμυθίαν εἰσφέρειν. Διὰ γὰρ τὴν τοῦτου παράκλησιν τοῦ- 15 το τὸ ζῶον ἐδημιουργήθη. Διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «Οὐ γὰρ ἐκίσθη ὁ ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα». Ὅρας πῶς ἅπαντα δι' αὐτὸν γίνεται; Μετὰ γὰρ τὴν δημιουργίαν τῆς κτίσεως, μετὰ τὸ παραχθῆναι τὰ ἄλογα, τὰ πρὸς βρωσιν ἐπιτήδεια, τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν χρησιμεύειν δυνάμενα, 20 ἐπειδὴ ἐδεῖτο ὁ πλασθεὶς ἄνθρωπος τινος τοῦ προσδιαλεγόμενου, καὶ δυναμένου τῇ κοινωνίᾳ τῆς οὐσίας πολλὴν αὐτῷ παρέχειν τὴν παραμυθίαν, διὰ τοῦτο ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ δημιουργεῖται τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικόν, καὶ κατὰ τὴν εὐμήχανον αὐτοῦ σοφίαν τέλειον καὶ ἀπηρτισμένον αὐτὸ εἰργάσατο, 25 κατὰ πάντα τῷ ἀνθρώπῳ ὅμοιον, ἀντὶ τοῦ, λογικόν, δυνάμενον ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῷ καὶ τοῖς ἀναγκαίοις καὶ συνέχουσι τὴν ζωὴν τὰ τῆς βοηθείας εἰσφέρειν. Θεὸς γὰρ ἦν ὁ τὰ πάντα σοφία τινὶ καὶ δημιουργία οἰκονομῶν. Εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν τῶν λογισμῶν ἀσθένειαν καταλαυθάνειν μὴ δυνάμε- 30 θᾶ τὸν τρόπον τῶν γεγενημένων, ἀλλ' ὁμῶς πιστεύομεν, ὅτι

3. «Καὶ ἔκτισε», λέγει ἡ Γραφή, «Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἄδὰμ, εἰς γυναῖκα». Πρόσεξε τὴν ἀκριβολογίαν τῆς Γραφῆς. Δὲν εἶπε βέβαια, ἔπλασεν, ἀλλὰ «ἔκτισε», διότι ἔλαβε τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ἤδη πλασθέν, καὶ ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, ἐχάρισεν ἐκεῖνο ποῦ ἔλειπε. Διὰ τοῦτο λέγει· «Καὶ ἔκτισε» δὲν ἔκαμεν ἄλλην πλάσιν, ἀλλ' ἀφοῦ ἔλαβεν ἓνα μικρὸν μέρος ἀπὸ τὴν πλάσιν, ποῦ εἶχεν ἤδη δημιουργηθῆ, τοῦτο τὸ μέρος ἔκτισε καὶ ἐδημιούργησε τὸ τέλειον ὄν. Πόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ ἀριστοτέχνου Θεοῦ! Ἀπὸ τὸ μικρότατον ἐκεῖνο μέρος νὰ κατασκευάσῃ τὴν ἀναλογίαν τόσων μελῶν καὶ νὰ δημιουργήσῃ τόσας αἰσθήσεις, καὶ νὰ κατασκευάσῃ τέλειον καὶ ὀλόκληρον καὶ ἄρτιον τὸ ὄν, ὥστε νὰ ἠμπορῆ καὶ νὰ συζητῆ καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν μεγάλην παρηγορίαν διὰ τῆς ἐπικοινωνίας τῆς οὐσίας. Διὰ τὴν παρηγορίαν βέβαια τούτου ἐδημιουργήθη τὸ ὄν αὐτό. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Δὲν ἐκτίσθη ὁ ἄνδρας διὰ νὰ βοηθῆ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυναῖκα ἐπλάσθη πρὸς χάριν καὶ βοήθειαν τοῦ ἀνδρός»⁷. Βλέπετε πῶς τὰ πάντα γίνονται πρὸς χάριν αὐτοῦ; Μετὰ δὲ τὴν δημιουργίαν τῆς κτίσεως, μετὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ἀλόγων ζώων, ἐκείνων ποῦ εἶναι ἀπαραίτητα πρὸς διατροφήν καὶ ἐκείνων ποῦ ἠμποροῦν νὰ προσφέρουν ὑπηρεσίας πρὸς αὐτόν, ἐπειδὴ ὁ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος ἐχρειάζετο κάποιον νὰ συζητῆ μαζί του καὶ νὰ ἠμπορῆ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτόν μεγάλην παρηγορίαν διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν πλευράν αὐτοῦ τὸ λογικὸν τοῦτο ὄν· ἐδημιούργησε δὲ τοῦτο τέλειον καὶ ὀλοκληρωμένον σύμφωνα μὲ τὴν ἐπινοητικὴν του σοφίαν, ὅμοιον εἰς ὅλα μὲ τὸν ἄνθρωπον, ἐφ' ὅσον ἦτο λογικόν, διὰ νὰ ἠμπορῆ νὰ προσφέρῃ βοήθειαν εἰς τὰ καίρια καὶ τὰ ἀναγκαῖα καὶ εἰς ἐκεῖνα ποῦ στενοχωροῦν τὴν ζωὴν του. Διότι ὁ Θεὸς ἦτο ἐκεῖνος ποῦ ἐρύθμιζε τὰ πάντα μὲ τὴν δημιουργικὴν του πανσοφίαν. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κατανοήσωμεν, ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν σκέψεων, τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἔχουν γίνεαι αὐ-

τῷ βουλήματι αὐτοῦ πάντα εἶκει, καὶ ὅπερ ἂν προσιάξη, τοῦτο εἰς μέσον παράγεται. «Καὶ ὠκοδόμησε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα, καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ· δεικνύς, ὅτι δι' αὐτὸν
5 αὐτὴν παρήγαγεν.

«Ἐγαγεν αὐτήν», φησί, «πρὸς τὸν Ἀδάμ. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδεὶς εὐρέθη, φησὶν, ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ὁμοίος σοι βοηθός, ἴδου ὅπερ ὑπεσχόμεν (ἐπηγγειλάμεν γὰρ βοηθὸν ὁμοίον σοι κατασκευάζειν), τοῦτο πληρώσας τα-
10 ραδίδωμί σοι. «Ἐγαγε γὰρ αὐτήν», φησί, «πρὸς τὸν Ἀδάμ. Καὶ εἶπεν Ἀδάμ, τοῦτο νῦν ὁσιοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῶν σαρκῶν μου». Θεά μοι ἐνιαῦθα ἀγαπητέ, πῶς μετὰ τῆς σοφίας ἐκείνης τῆς ἀφάτου, τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτῷ χορηγηθείσης, τὰ δείγματα ἡμῖν ἐδείκνυ διὰ τῆς τῶν
15 ὀνομάτων θέσεως, ἅπερ ἐπέθηκε τοσοῦτοις τοῖς γένεσι τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ προφητικῆς ἡξίωτο χάριτος. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ μακάριος οὗτος προφήτης, ὅτι μετὰ τοῦ ὕπνου καὶ ἔκστασις αὐτὸν ἔλαβεν, ὡς μηδὲ ὄλως αἰσθησὶν δέξασθαι τοῦ γενομένου, ἵν' ἐπειδὴν
20 μάθης νῦν, ὅτι μετὰ τὴν θέαν τῆς γυναικὸς μετὰ ἀκριθείας ἀπαγγέλλει τὸ γεγονός, πεισθῆς ἀκριβῶς, ὅτι προφητικῆ χάριτι ταῦτα φθέγγεται, καὶ ἐνηχούμενος ὑπὸ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίας. Ὁ γὰρ μηδὲν τῶν γεγενημένων εἰ-
25 δώς, ἐπειδὴ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς αὐτόν, φησί. Τοῦτο νῦν ὁσιοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου». Ἐτερος δέ τις ἐρμηνευτῆς φησιν, ἀντὶ τοῦ «Νῦν», «Τοῦτο ἄπαξ», δηλῶν ὅτι νῦν τοῦτο μόνον γέγονε, καὶ οὐκέτι οὕτως ἔσται τῆς γυναικὸς ἢ διάπλασις. Νῦν, φησὶν, ἐξ ἀνδρὸς γέγονεν ἡ γυνή, μετὰ δὲ ταῦτα οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐκ τῆς γυναι-
30 κὸς ὁ ἀνὴρ· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐκ τῆς γυναικὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀμ-

γά, ἀλλ' ὅμως πιστεύομεν, ὅτι τὰ πάντα ὑποχωροῦν εἰς τὴν θέλησιν αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖνο ποῦ θὰ προστάξῃ, αὐτὸ πραγματοποιεῖται. Καὶ ἔκτισε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, τὴν ὁποῖαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα, καὶ ὠδήγησεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ». Ἀποδεικνύων, ὅτι δι' αὐτὸν ἐδημιούργησε τὴν γυναῖκα, λέγει· «ὠδήγησεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ». Ἐπειδὴ δέ, λέγει, δὲν εὐρέθη κανεὶς ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα δημιουργήματα βοηθὸς ὁμοίος σου, ἰδοὺ παραδίδω αὐτὸ εἰς σέ, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶχα ὑποσχεθῆ (διότι εἶχα ὑποσχεθῆ νὰ κατασκευάσω ἓνα βοηθὸν ὁμοῖόν σου).

«ὠδήγησεν αὐτὴν», λέγει, «πρὸς τὸν Ἀδάμ. Καὶ εἶπεν ὁ Ἀδάμ, τοῦτο εἶναι πλέον ὀστοῦν ἀπὸ τὰ ὀστᾶ μου, καὶ σάρκα ἀπὸ τὴν σάρκα μου». Παρακαλῶ, πρόσεξε ἐδῶ, ἀγαπητέ, πῶς ἠξιώθη καὶ τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος, μαζὶ μὲ τὴν ἀνέκφραστον ἐκείνην σοφίαν, ἡ ὁποία ἐχορηγήθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Θεόν, τὰ δείγματα τῆς ὁποίας ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς θέσεως τῶν ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα ἔδωσεν εἰς τὰ τόσα γένη τῶν ἀλόγων ζώων. Διὰ τοῦτο λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξεν εἰς τὰ προηγούμενα ὁ μακάριος αὐτὸς προφήτης, ὅτι μαζὶ μὲ τὸν ὕπνον κατέλαβε τὸν Ἀδάμ καὶ ἔκστασις, διὰ νὰ μὴ λάβῃ καθόλου γνῶσιν τοῦ γεγονότος, ὥστε, ὅταν μάθῃς τώρα, ὅτι διηγεῖται τὸ γεγονὸς μὲ ἀκρίβειαν μετὰ τὴν θέαν τῆς γυναικός, νὰ πεισθῆς ἀκριβῶς, ὅτι λέγει αὐτὰ διὰ τοῦ προφητικοῦ του χαρίσματος καὶ ἀκούων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι, ἐκεῖνος ποῦ δὲν γνωρίζει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔχουν γίνῃ, ὅταν ὠδήγησε τὴν γυναῖκα πρὸς αὐτόν, λέγει· «Τοῦτο πλέον εἶναι ὀστοῦν ἀπὸ τὰ ὀστᾶ μου, καὶ σάρκα ἀπὸ τὴν σάρκα μου». Κάποιος ἄλλος δὲ ἐρμηνευτὴς λέγει, ἀντὶ τοῦ «νῦν», «τοῦτο ἄπαξ», ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δηλώσῃ ὅτι τοῦτο τώρα μόνον ἔχει συμβῆ, καὶ ὄχι ὅτι θὰ εἶναι ἔτσι εἰς τὸ ἐξῆς ἢ προέλευσις τῆς γυναικός. Τώρα, λέγει, ἡ γυναῖκα ἔχει γίνῃ ἀπὸ τὸν ἄνδρα, εἰς τὸ ἐξῆς ὅμως δὲν θὰ γίνῃται ἔτσι, ἀλλ' ὁ ἄνδρας θὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν γυναῖκα· μᾶλλον δὲ ὄχι ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν συνεργασίαν

φοιτέρων συνεργίας· ὡς καὶ ὁ Παῦλος φησιν· «Οὐ γὰρ ἔστιν ἀνὴρ ἐκ γυναικός, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός· καὶ οὐκ ἐκτίοθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα· Ναί· ἀλλὰ ταῦτα, φηοί, τὰ εἰρημένα δείκνυσιν, ὅτι ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀν-
 5 δρός ἐγένετο. Ἄλλ' ἀνάμεινον, καὶ ὄψει διὰ τοῦ ἐπαγομέ-
 νου τὴν ἀκριβοῦν διδασκαλίαν. Φηοί γάρ, «Πλὴν οὔτε ἀνὴρ
 χωρὶς γυναικός, οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός, «διδάσκων ἡμᾶς,
 ὅτι λοιπὸν διὰ τῆς ἀμφοτέρων συνουσίας ἡ οὐσία ἐστὶν
 καὶ ἀνδρός καὶ γυναικός. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἄδὰμ ἔλεγε, «Τοῦ-
 10 το νῦν ὁσιοῦν ἐκ τῶν ὁσιέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός
 μου».

4. Εἶτα ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τῆς προφητείας τὴν ἀκριβείαν,
 καὶ ὅπως μέχρι τοῦ νῦν, καὶ μέχρι τῆς συντελείας αὐτῆς
 διαλάμπει τὸ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον, ἄκουε καὶ τῶν ἐξῆς. «Αὔ-
 15 τη κληθήσεται γυνή», φηοί, «ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλή-
 φθη αὐτή. Ἄντι τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐ-
 τοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα
 αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν». Εἶδες πῶς ἅ-
 παντα ἡμῖν παρήνοιξε, διὰ τῆς οἰκειᾶς προφητείας ἕκαστον
 20 μετὰ ἀκριβείας δηλώσας; «Αὔτη», φηοί, «κληθήσεται γυνή,
 ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλήφθη». Πάλιν ἡμῖν τὴν ἀφαίρε-
 σιν τῆς πλευρᾶς αἰνίττειται· εἶτα δηλῶν τὰ μέλλοντα συμβῆσε-
 σθαι, φηοί, «Ἄντι τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα
 αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν
 25 γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν». Πόθεν,
 εἶπέ μοι, ταῦτα ἐπῆλθεν αὐτῷ φθέγγασθαι; πόθεν ἤδει τὰ
 μέλλοντα, καὶ ὅτι εἰς πλῆθος ἐπιδώσει τὸ τῶν ἀνθρώπων
 γένος; ὅτι γὰρ συνουσία ἐστὶν ἀνδρός καὶ γυναικός πόθεν
 ἠπίσταιο; Μειὰ γὰρ τὴν παράβασιν τὰ τῆς συνουσίας γέγο-
 30 νεν· ἐπεὶ μέχρις ἐκείνου καθάπερ ἄγγελοι οὔτω διηγιῶντο
 ἐν τῷ παραδείσῳ, οὐχ ὑπὸ ἐπιθυμίας φλεγόμενοι, οὐχ ὑπὸ
 ἐτέρων παθῶν πολιορκούμενοι, οὐ ταῖς ἀνάγκαις τῆς φύσε-

8. Α' Κορ. 11, 8-9.

9. Α' Κορ. 11, 11.

καὶ τῶν δύο ὅπως καὶ ὁ Πῦλος λέγει· «Δέν ἔγινεν ὁ ἄνδρας ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα· καὶ δέν ἐκτίσθη ὁ ἄνδρας διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἡ γυναῖκα διὰ τὸν ἄνδρα»⁸. Naί, ἀλλὰ αὐτὰ ποῦ ἔχουν λεχθῆ, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἀποδεικνύουν, ὅτι ἡ γυναῖκα ἔγινεν ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Περίμενε ὅμως καὶ θὰ ἰδῆς μέ τὸ ἐπόμενον χωρίον τὴν ἀκριβῆ διδασκαλίαν. Διότι λέγει· «Πλὴν ὅμως οὔτε ἄνδρας γεννᾶται χωρὶς γυναῖκα, οὔτε γυναῖκα χωρὶς ἄνδρα»⁹, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι εἰς τὸ μέλλον ἡ δημιουργία καὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς θὰ γίνεται διὰ τῆς σαρκικῆς μίξεως καὶ τῶν δύο. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἄδὰμ ἔλεγε, «Τοῦτο εἶναι τώρα ὅστοῦν ἀπὸ τὰ ἄστᾶ μου, καὶ σάρκα ἀπὸ τὴν σάρκα μου».

4. Ἐπειτα, διὰ νὰ μάθῃς τὴν ἀκρίβειαν τῆς προφητείας τοῦ Ἄδὰμ καὶ πῶς αὐτὴ πραγματοποιεῖται καὶ ἕως σήμερον καὶ μέχρι τῆς συντελείας της, ἄκουε καὶ τὰ ἀκόλουθα. «Αὐτὴ θὰ ὀνομασθῆ γυναῖκα, λέγει, διότι ἐλήφθη ἀπὸ τὸν ἄνδρα της. Ἐξ αἰτίας τούτου θὰ ἐγκαταλείψῃ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα καὶ θὰ προσκολληθῆ πρὸς τὴν γυναῖκα του, καὶ θὰ εἶναι ἐνωμένοι οἱ δύο εἰς ἓνα σῶμα». Εἶδες πῶς μᾶς ἐφανέρωσε τὰ πάντα, ἀφοῦ μέ τὴν προφητείαν του ἐδήλωσε τὸ κάθε ἓνα μέ ἀκρίβειαν; «Αὐτὴ, λέγει, θὰ ὀνομασθῆ γυναῖκα, διότι ἐλήφθη ἀπὸ τὸν ἄνδρα της». Πάλιν ὑπαινίσσεται εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφαίρεσιν τῆς πλευρᾶς. Ἐπειτα, διὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὰ ποῦ πρόκειται νὰ συμβοῦν, λέγει· «Ἐξ αἰτίας τούτου θὰ ἐγκαταλείψῃ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα καὶ θὰ προσκολληθῆ πρὸς τὴν γυναῖκα του, καὶ θὰ εἶναι οἱ δύο ἐνωμένοι εἰς ἓνα σῶμα». Ἄπο ποῦ, εἶπέ μου, τοῦ ἦλθεν ἡ σκέψις νὰ εἰπῆ αὐτά; ἀπο ποῦ ἐγνώριζε τὰ μέλλοντα καὶ ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ αὐξηθῆ εἰς μέγαλον ἀριθμόν; ἀπο ποῦ ἐγνώριζεν ὅτι θὰ γίνεται συνουσία ἀνδρὸς καὶ γυναικός; Διότι τὰ τῆς συνουσίας ἔγιναν μετὰ τὴν παράθασιν· μέχρι τὴν παράθασιν ἐζοῦσαν, ὡσὰν ἄγγελοι, μέσα εἰς τὸν παράδεισον, χωρὶς νὰ φλέγωνται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκός, οὔτε νὰ πολιορκοῦνται ἀπὸ ἄλλα πάθη, οὔτε νὰ ὑπό-

ως ὑποκείμενοι, ἀλλὰ δι' ὅλου ἄφθαρτοι κτιοθέντες καὶ ἀ-
 θάναιοι, ὅπουγε οὐδὲ τῆς τῶν ἱματίων περιβολῆς ἐδέοντο.
 «Ἦσαν γάρ», φησὶν, «οἱ δύο γυμνοί, καὶ οὐκ ἠσχύνοντο».

Οὐδέπω γὰρ τῆς ἁμαρτίας ὑπεισελθούσης, καὶ τῆς παρακοῆς,
 5 τῇ ἀνωθεν ἦσαν δόξη ἠμφιεσμένοι, δι' ὃ οὐδὲν ἠσχύνοντο· με-
 τὰ δὲ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, τότε καὶ ἡ αἰσχύνη ἐπεισῆλ-
 θε, καὶ ἡ γνώσις τῆς γυμνότητος. Πόθεν οὖν, εἶπέ μοι,
 ταῦτα αὐτῷ ἐπῆλθε φθέγγεσθαι; ἢ δῆλον ὅτι προφητικοῦ
 χαρίσματος μετέχων πρὸ τῆς παρακοῆς, ἅπαντα ταῦτα εἶδρα
 10 τοῖς πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς; Ταῦτα δὲ οὐχ ἀπλῶς νῦν μη-
 νύω, ἀλλ' ἵνα ἐντεῦθεν ἤδη καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ Θεοῦ
 φιλανθρωπίαν καιαμάθητε, ἣν περὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπεδείξα-
 το ἀγγελικὸν αὐτῷ θίον ἐξ ἀρχῆς χαρισάμενος, καὶ μυρίας
 εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας παραθέμενος, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀ-
 15 πάντων καὶ προφητικοῦ χαρίσματος αὐτὸν ἀξιώσας, καὶ τοῦ
 ἀνθρώπου δὲ τὴν μετὰ ἰσοσύνης εὐεργεσίας ραθυμίαν ἰδόν-
 τες, μηκέτι ἐπὶ τὸν Θεὸν τὴν αἰτίαν μειάγητε, ἀλλὰ οὕτω
 τὸ πᾶν λογίζησθε. Αὐτὸς γὰρ ἑαυτῷ πάντων αἴτιος γέγονε
 τῶν κακῶν, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα μαθήσεσθε, καὶ τῆς ἐκπιώ-
 20 σεως τῶν ἰσοσύτων ἀγαθῶν καὶ τῆς καιαδικῆς, ἣν διὰ τὴν
 παρακοὴν ὑπέμεινε. Ὅταν γὰρ ἐννοήσω τῆς διαγωγῆς αὐ-
 τοῦ τὴν καιάσιασιν, ἣν ὁ Δεσπότης αὐτῷ ἐχαρίσατο, οὕτω
 δαφιλεῖς εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας ἐπιδειξάμενος· καὶ πρῶτον
 μὲν, δι, καὶ πρὸ τῆς αὐτοῦ διαπλάσεως, τοῦτον ὅλον τῆς
 25 κτίσεως κόσμον δι' αὐτὸν παρήγαγε, καὶ τότε αὐτὸν ἐδημι-
 ούργησεν, ἵνα γενόμενος ἀπολαύσῃ πάντων τῶν δορωμένων·
 εἶτα τὸν παράδεισον γενέσθαι προσιάξας, ἐκεῖ αὐτὸν ἐνδισαι-
 τᾶσθαι ἐβουλήθη, χωρίσας τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ πάντων
 αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν δεδωκώς, καθάπερ δεσπότην τινὰ δοῦ-
 30 λοῖς καὶ ὑπηκόοις τὰ ὀνόματα θεῖναι πᾶσιν ἐπέταξεν· εἶτα

κείνται εἰς τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, ἀλλ' ἀφοῦ ἐδημιουργήθησαν ἐντελῶς ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι, δὲν εἶχαν ἀνάγκην οὔτε ἀπὸ τὴν περιβολὴν τῶν ἐνδυμάτων. «Διότι ἦσαν, λέγει, καὶ οἱ δύο γυμνοὶ καὶ δὲν ἠσθάνοντο ἐντροπὴν». Ὅσον δὲν εἶχεν εἰσελθεῖ ἀκόμη ἡ ἀμαρτία καὶ ἡ παρακοὴ εἰς τὴν ζωὴν των, ἦσαν ἐνδεδυμένοι μὲ τὴν θεϊκὴν δόξαν, διὰ τοῦτο δὲν ἐντρέποντο· μετὰ τὴν παράβασιν ὅμως τῆς ἐντολῆς, τότε εἰσεχώρησε καὶ ἡ ἐντροπὴ καὶ ἡ γνῶσις τῆς γυμνότητος. Ἀπὸ ποῦ λοιπόν, εἶπέ μου, τοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν νὰ εἰπῇ αὐτά; ἢ δὲν εἶναι φανερόν, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἔβλεπε μὲ τὰ πνευματικὰ του μάτια, ἀφοῦ μετεῖχε τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοὴν; Αὐτὰ ὅμως δὲν σᾶς τὰ ἀναφέρω τῶρα ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσετε καλὰ ἀπὸ αὐτὰ τῶρα πλέον καὶ τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὅταν ἐχάρισεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀγγελικὸν βίον εἰς αὐτὸν καὶ ὅταν ἔδωσεν εἰς αὐτὸν πολλὰς εὐεργεσίας καὶ μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ὅταν ἔκρινεν ἄξιον αὐτὸν καὶ τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος, καὶ ἀφοῦ ἰδῆτε τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἀνθρώπου ὕστερα ἀπὸ τὰς τόσας εὐεργεσίας, νὰ μὴ ἀποδίδετε πλέον τὴν αἰτίαν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ νὰ καταλογίζετε τὸ πᾶν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Διότι αὐτὸς ἔχει γίνεῖ ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅπως θὰ μάθετε καὶ ἀργότερα, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἔκπτωσιν τῶν τόσων ἀγαθῶν καὶ διὰ τὴν καταδίκην, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς του. Ὅταν δὲ σκέπτομαι τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του, ποῦ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ὁ Κύριος, ἀφοῦ τοῦ ἐχορήγησε τόσον πολλὰς εὐεργεσίας· καὶ πρῶτον μὲν, ὅτι ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον τῆς κτίσεως ἐδημιούργησε πρὸς χάριν του, πρὶν ἀπὸ τὴν διάπλασιν αὐτοῦ· καὶ τότε τὸν ἐδημιούργησε, ὥστε ἀμέσως μετὰ τὴν δημιουργίαν του νὰ ἀπολαύσῃ ὅλα αὐτὰ ποῦ φαίνονται· ἐπειτα, ἀφοῦ ἐπρόσταξε νὰ γίνῃ ὁ παράδεισος, ἠθέλησε ἐκεῖ νὰ παραμένῃ αὐτός, ἀφοῦ τὸν ἐχώρισεν ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τοῦ ἔδωσεν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα, καὶ τὸν διέταξε νὰ δώσῃ εἰς ὅλα ὀνόματα, ὡσὰν κάποιος κύριος εἰς τοὺς δούλους καὶ τοὺς ὑπηκόους

ἐπειδὴ μόνος ὢν ἐδεῖτό τινος τῆς αὐτῆς αὐτῷ κοινωνοῦντος οὐσίας βοηθοῦ, οὐδὲ τοῦτο παρέλιπεν, ἀλλὰ τὴν γυναῖκα παραγαγών, καθ' ὃν αὐτὸς ἐβουλήθη τρόπον, ἐνεχείρισεν αὐτῷ ταύτην, καὶ μετὰ τούτων ἀπάντων καὶ προφητείας αὐτῷ ἀ-
5 ξίωμα χαρισάμενος· καὶ μετὰ τὰς ἀφάτους ταύτας εὐεργεσίας καὶ τὸ κεφάλαιον ἀπάντων ἐδώρησατο, πάντων αὐτὸν ἐλευθέρωσας τῶν τοῦ σώματος φρονίδων, καὶ μήτε ἱματίων περιβολῆς, μήτε ἐτέρας τινὸς χρείας δεῖσθαι συγχωρήσας, ἀλλὰ, καθάπερ ἔφθην εἰπών, ὡς ἄγγελον ἐπίγειον, οὕτως
10 αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς διάγειν βουληθεῖς· διὰ τοίνυν πάντα ταῦτα λογίζομαι, καὶ τοῦ Δεσπότου ἐκπλήττομαι τὴν περὶ τὸ γένος τὸ ἡμέτερον φιλανθρωπίαν, καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ραθυμίαν, καὶ τοῦ διαδόλου τὴν βασκανίαν· οὐ γὰρ ἤνεγκεν ὁ πονηρὸς δαίμων ὄρων ἐν σώματι ἀνθρωπίνῳ ἀγγελικὴν
15 διαγωγήν.

5. Ἄλλ' ἵνα μὴ εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐκτείνωμεν, εἰ δοκεῖ, τὰ κατὰ τὴν τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐπιβουλήν εἰς τὴν ἐξῆς ταμιευσάμενοι, ἐνταῦθα καταπαύσωμεν τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσαντες ὑμῶν τὴν ἀγάπην, μεμνησθαι τῶν
20 εἰρημένων μετὰ ἀκριθείας, καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἅπαντα ἀναλογίζεσθαι, ἵνα ἔχητε αὐτὰ ἐνιδρυμένα ταῖς διανοίαις ταῖς ὑμετέροις. Ἐὰν γὰρ συνεχῶς ἀναμιμνησκώμεθα τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ὧν εἰς τὴν ἡμετέραν φύσιν κατέθετο, αὐτοῖτε εὐγνώμονες ἐσόμεθα, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν προ-
25 τροπὴ ἡμῖν μεγίστη τοῦτο γενήσεται. Ὁ γὰρ τῶν εὐεργεσιῶν μεμνημένος τοῦ Θεοῦ, διηλονότι σπουδάσει μὴ ἀνάξιον ἑαυτὸν ἀποφῆναι, ἀλλὰ τοσαύτην ἐπιδείξασθαι τὴν σπουδὴν, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ὡς καὶ ἐτέρων πάλιν ἀξιωθῆναι. Φιλότιμος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος, καὶ ἐπειδὴν ἴδη περὶ τὰ ἤδη
30 ἡμῖν ὑπάρξαντα παρ' αὐτοῦ εὐγνώμονας γενομένους, πολλὴν ἐπιδαφιλεύεται τὴν χάριν, καὶ μειζόνων ἡμᾶς πάλιν ἀξιῶ

του ἔπειτα, ἐπειδὴ ἦτο μόνος, εἶχεν ἀνάγκην κάποιου βοηθοῦ, πού νὰ μετέχη τῆς ἰδίας οὐσίας μέ αὐτόν, οὔτε τοῦτο παρέλειψεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἀφοῦ ἐδημιούργησε τὴν γυναῖκα, κατὰ τὸν τρόπον μέ τὸν ὁποῖον αὐτός ἠθέλησε, παρέδωσεν αὐτὴν εἰς αὐτόν, καὶ μαζί μέ ὅλα αὐτὰ ἐχάρισεν εἰς αὐτόν τὸν προφητικὸν ἀξίωμα· καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλας αὐτὰς τὰς μεγάλας εὐεργεσίας ἐδώρησε τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ ὅλα, δηλαδὴ ἀφοῦ ἀπήλλαξεν αὐτόν ἀπὸ ὅλας τὰς φροντίδας τοῦ σώματος καὶ ἀφοῦ δέν ἐπέτρεψε νὰ ἔχη ἀνάγκην οὔτε ἀπὸ τὴν περιβολὴν τῶν ἐνδυμάτων οὔτε ἀπὸ κάποιαν ἄλλην βοήθειαν, ἀλλὰ ἠθέλησε νὰ ζῆ ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὡσὰν ἐπίγειος ἄγγελος, ὅπως ἀκριβῶς εἶπα πρὸ ὀλίγου· ὅταν λοιπὸν θὰ σκεφθῶ ὅλα αὐτὰ, ἐκπλήσσομαι καὶ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πού ἐπέδειξε πρὸς τὸ ἰδικόν μας γένος, καὶ διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τὸν φθόνον τοῦ διαβόλου, διότι δέν ἤμποροῦσε νὰ ἀνεχθῆ ὁ πονηρὸς δαίμων νὰ βλέπῃ ἀγγελικὴν διαγωγὴν εἰς ἀνθρώπινον σῶμα.

5. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ παρατείνωμεν τὸν λόγον εἰς μέγα μῆκος, ἐὰν θέλετε, θὰ σταματήσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον, ἀφοῦ καθορίσωμεν νὰ ἀσχοληθοῦμεν μέ τὴν ἐπιβουλήν τοῦ πονηροῦ δαίμονος εἰς τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν. Ἐκεῖνο μόνον παρακαλῶ τὴν ἀγάπην σας, νὰ ἐνθυμῆσθε τὰ λεχθέντα μέ ἀκρίβειαν, καὶ καθένας μόνος του νὰ τὰ σκέπτεται ὅλα, διὰ νὰ ἔχετε αὐτὰ τοποθετημένα εἰς τὰς διανοίας σας. Διότι ἐὰν ἐνθυμούμεθα συνεχῶς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, τὰς ὁποίας ἐπρόσφερον εἰς τὴν ἰδικὴν μας φύσιν, καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ εἶμεθα εὐγνώμονες καὶ αὐτὸ θὰ μᾶς προτρέψῃ πολὺ πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς. Ἐκεῖνος πού ἐνθυμεῖται τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ φροντίσῃ νὰ μὴ καταστήσῃ ἀνάξιον τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ θὰ ἐπιδείξῃ τόσον μεγάλην φροντίδα καθὼς καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ὥστε νὰ ἀξιωθῆ πάλιν καὶ ἄλλας εὐεργεσίας. Διότι ὁ Κύριός μας εἶναι φιλότιμος, καὶ ὅταν θὰ ἰδῆ νὰ γινώμεθα εὐγνώμονες διὰ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἤδη ἐλάβαμεν, χορηγεῖ μέ ἀφθονίαν τὴν χάριν του καὶ μᾶς καθιστᾷ

τῶν δωρεῶν· μόνον ἂν ἡμεῖς τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας φροντί-
 ζοντες μὴ ἀπλῶς τὸν χρόνον παρατρέχωμεν, μηδὲ τοῦτο σκο-
 πῶμεν, εἰ τὸ ἡμῖν τῆς ἁγίας τεσσαρακοσιῆς παρέδραμεν,
 ἀλλ' εἴ τινα ἡμῖν κατώρθωται ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, καὶ εἴ
 5 τι τῶν ἐνοχλούντων ἡμῖν παθῶν διωρθώσαμεν. Εἰ γὰρ μέλ-
 λοιμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας ἀ-
 πολαύοντες οἱ αὐτοὶ διαμένειν, καὶ μὴ ἐπιδιδόναι πρὸς ἀρε-
 τήν, μηδὲ τὰ τῆς κακίας εἶδη ἐξορίζειν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς,
 οὐ μόνον ἡμῖν οὐδὲν ὄφελος ἔσται, ἀλλὰ καὶ πλείων ἢ βλάβη.
 10 Ὅταν γὰρ τις καὶ ἐπιμελείας τοσαύτης ἀπολαύων μηδὲν
 κερδαίνῃ, μείζον ἑαυτῷ ἐπισωρεύει τὸ τῆς γεέννης πῦρ. Διό,
 παρακαλῶ, κἂν τῷ ὑπολειπομένῳ χρόνῳ τῆς νησιείας εἰς
 δέον χρησώμεθα, καὶ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα, μᾶλλον δὲ καθ'
 ἑκάστην ἡμέραν ἑαυτοὺς περισκοπῶμεν, καὶ τὰ μὲν ἐλατιώ-
 15 ματα ἡμῶν ἐξορίζωμεν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς, κατορθωμάτων
 δὲ κτησίῳν προσλαμβάνωμεν, καθάπερ ὁ προφήτης παρήνευσεν,
 καὶ ἐκκλίνωμεν ἀπὸ τῶν κακῶν, καὶ μετέλθωμεν ἐπὶ τὴν
 ἀρετήν· αὕτη γὰρ ἡ ἀληθῆς νησιεία. Ὁ θυμώδης τὸ μὲν πά-
 θος τὸ ἐνοχλοῦν εὐσεβεῖ λογισμῷ ἐξορίζεται τῆς ψυχῆς, πρα-
 20 ότητα δὲ καὶ ἐπιείκειαν ἀσπαζέσθω. Ὁ ράθυμος καὶ ἀκόλα-
 σιος, καὶ μετὰ ἀδείας πρὸς τὰ κἄλλη τῶν σωμάτων ἐπιση-
 μένος, χαλινώσας αὐτοῦ τὸν λογισμὸν, καὶ τὸν νόμον τοῦ Χρι-
 στοῦ εἰς τὸ πλάτος αὐτοῦ τῆς διανοίας ἐγγράψας τὸν λέγοντα,
 «Ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς ἤδη ἐμί-
 25 χευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ», τὸ μὲν τῆς ἀκολασίας πά-
 θος φυγαδεύεται, τὴν δὲ σωφροσύνην κατορθοῦται. Ὁ προ-
 πειθὴς ἐν γλώσση καὶ ἀπλῶς τὰ ἐπίθνητα φθεγγόμενος μιμεί-
 οθω πάλιν τὸν μακάριον προφήτην καὶ λεγέτω· «Θοῦ, Κύριε,
 ρυλακὴν ἐν τῷ στόματί μου καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖ-
 30 λη μου»· καὶ μηδέποτε ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὰ ρήματα, ἀλλ'

10. Ψαλμ. 38, 27.

11. Ματθ. 5, 28.

12. Ψαλμ. 140, 3.

ἀξίους πάλιν διὰ μεγαλυτέρας δωρεάς· μόνον ἐάν ἡμεῖς φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ δὲν σπαταλοῦμεν ἀπλῶς τὸν καιρὸν μας· οὔτε νὰ προσέχωμεν τοῦτο μόνον, ἐάν δηλαδὴ ἐπέρασεν ὁ μισὸς καιρὸς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἀλλ' ἐάν ἔχωμεν κατορθώσει κάτι εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον καὶ ἐάν διωρθώσαμεν κάποιο ἀπὸ τὰ ἐνοχλοῦντα ἡμᾶς πάθη. Ἐάν βέβαια πρόκειται νὰ παραμένωμεν οἱ ἴδιοι, μολονότι ἀπολαμβάνομεν καθημερινὰ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, καὶ νὰ μὴ προοδεύωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν, οὔτε νὰ ἀπομακρύνωμεν τὰ εἶδη τῆς κακίας ἀπὸ τὴν ἀδικὴν μας ψυχὴν, ὅχι μόνον δὲν θὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς κανένα τὸ ὄφελος, ἀλλὰ καὶ μεγαλυτέρα θὰ εἶναι ἡ βλάβη. Διότι, ὅταν κάποιος δὲν κερδίζει τίποτε, ἐνῶ ἀπολαμβάνει τόσον μεγάλην φροντίδα, ἐπισωρεύει διὰ τὸν ἑαυτὸν του μεγαλύτερον τὸ πῦρ τῆς γεέννης. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, τουλάχιστον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς νηστείας ἅς τὸν χρησιμοποιήσωμεν ὅπως πρέπει, καὶ κάθε ἐβδομάδα, μᾶλλον δὲ καθημερινῶς ἅς ἐξετάζωμεν τὸν ἑαυτὸν μας· καὶ τὰ μὲν ἐλαττώματά μας νὰ τὰ ἐκριζώνωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας, νὰ ἐπιδιώκωμεν δὲ τὴν δημιουργίαν κατορθωμάτων, καθὼς προέτρεψεν ὁ προφήτης Δαυῖδ¹⁰, καὶ νὰ ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ τὰ κακὰ καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν, διότι αὕτη εἶναι ἡ ἀληθινὴ νηστεία. Ἐκεῖνος ποὺ θυμώνει, ἅς διώξῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του τὸ πάθος ποὺ ἐνοχλεῖ τὸν εὐσεβῆ λογισμὸν καὶ ἅς ἀγαπήσῃ τὴν πραότητα καὶ τὴν ἐπιείκειαν. Ὁ ὀκνηρὸς καὶ ὁ ἀκόλαστος, ὁ ὁποῖος ἄγεται συνεχῶς πρὸς τὰ κάλλη τῶν σωμάτων, ἀφοῦ θέσῃ χαλινὸν εἰς τὰς σκέψεις του καὶ ἀφοῦ ἀναγράψῃ εἰς τὸ πλάτος τῆς διανοίας του τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει, «Καθένας ποὺ βλέπει γυναῖκα διὰ νὰ τὴν ἐπιθυμήσῃ, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του»¹¹, νὰ διώξῃ τὸ πάθος τῆς ἀκολασίας καὶ νὰ κατορθώσῃ τὴν σωφροσύνην. Ὁ αὐθάδης εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ ὅταν ἀπλῶς λέγῃ τὰ ἀκόλουθα, νὰ μιμῆται πάλιν τὸν μακάριον προφήτην καὶ νὰ λέγῃ· «Τοποθέτησε, Κύριε, φρουρὰν εἰς τὸ στόμα μου καὶ φραγμὸν γύρω ἀπὸ τὰ χεῖλη μου»¹². Καὶ ποτὲ νὰ μὴ

ἀκούετω Παύλου λέγοντος, «Πᾶσα κραυγή, καὶ θυμὸς, καὶ βλασφημία, καὶ αἰσχρολογία, καὶ εὐτραπελία ἀρδήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ»· καὶ πάλιν, «Εἴ τις λόγος ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσι».

5 6. Καὶ τοὺς ὄρκους δὲ παντελῶς φευγέτω, ἀκούων τῆς ἀποφάσεως τοῦ Χριστοῦ τῆς λεγούσης, ὅτι «Ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐκ ἐπισηκῆσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμῶσαι ὅλως». Μὴ τοίνυν μοι λέγε, ὅτι ἐπὶ δικαίῳ ὄμνυμι οὐκ ἔξεστι γὰρ οὔτε ἐπὶ δικαίῳ οὔτε ἐπὶ ἀδίκῳ ὄμνυναι. Καθαρὸν τοίνυν τηρῶμεν ὄρ-
 10 κω τὸ στόμα, καὶ τούτοις ἅπασι τειχίζωμεν ἡμῶν καὶ τὴν γλῶτταν, καὶ τὰ χεῖλη, καὶ τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ ἔνδοθεν ἰκτεσθαί τι τῶν πονηρῶν λογισμῶν, μήτε διὰ γλώττης προφέρεσθαι. Καὶ τὰς ἀκοὰς δὲ ἀσφαλῶς ἀποφράττωμεν, ὥστε μήτε ἀκοὴν ματαίαν παραδέχεσθαι, καθάπερ ὁ μακάριος Μωϋσῆς παρήγγειλε λέ-
 15 γων, «Ἀκοὴν ματαίαν μὴ παραδέξῃ»· καὶ πάλιν ὁ μακάριος Δαυὶδ ἔλεγε, «Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον». Εἶδες, ἀγαπητέ, ὅσης ἡμῖν ἀγρυπνίας χρεία, ὅσου πόνου πρὸς τὴν ἀρετὴν, πῶς καὶ βραχὺ μέρος ἀμεληθὲν ὀλόκληρον ἡμῖν ἐπάγει τὸν κίνδυνον; Διὰ τοῦτο καὶ
 20 ἐτέρωθι ἔβόα ὁ μακάριος Δαυὶδ ἐγκαλῶν τῷ τοῦτο ποιοῦντι «Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς σου εἰτίθεις σκάνδαλον». Ἐὰν οὕτως ἡμῶν ἅπαντα τὰ μέλη τειχίσωμεν, δυνασόμεθα καὶ πρὸς τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα διεγεροθῆναι, καὶ τὴν μὲν γλῶτταν πρὸς δοξολογίαν
 25 καὶ ὕμνους τοὺς εἰς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν ἀπασχολεῖν, τὴν δὲ ἀκοὴν πρὸς ἀκρόασιν καὶ μάθησιν τῶν θείων λογίων, καὶ τὴν διάνοιαν πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν πνευματικῶν διδαγμάτων, καὶ τὰς χεῖρας μὴ πρὸς ἀρπαγὴν καὶ πλεονεξίαν, ἀλλὰ πρὸς

13. Ἐφ. 4, 31. 29.

14. Ματθ. 5, 33 - 34.

15. Ἐε. 23, 1.

16. Ψαλμ. 100, 5.

17. Ψαλμ. 49, 20.

προφέρη τὰ λόγια αὐτὰ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ νὰ ἀκούη τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγη· «Κάθε κραυγὴ καὶ θυμὸς καὶ βλασφημία καὶ αἰσχρολογία καὶ ἀπρεπὴς ἀστειότης ἄς σηκωθῆ μακρὰν ἀπὸ σᾶς, καθὼς καὶ κάθε κακία», καὶ πάλιν· «Ἐὰν ὑπάρχη κάποιος λόγος ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἀνάγκης, ἄς λέγεται, διὰ νὰ μεταδίδη χάριν εἰς τοὺς ἀκούοντας»¹³.

6. Καὶ τοὺς ὄρκους δέ νὰ ἀποφεύγης ἐντελῶς, ὑπακούων εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, ποὺ λέγει ὅτι «Ἐλέχθη εἰς τοὺς προγόνους σας, δὲν θὰ ἀθετήσης τὸν ὄρκον σου· ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω, νὰ μὴ ὀρκισθῆτε καθόλου»¹⁴. Μὴ μοῦ εἰπῆς λοιπὸν, ὅτι ὀρκίζομαι ἐπειδὴ ἔχω δίκαιον, διότι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὀρκίζεσαι οὔτε ὅταν ἔχῃς δίκαιον, οὔτε ὅταν ἔχῃς ἄδικον. Ἄς διατηροῦμεν λοιπὸν καθαρὸν τὸ στόμα ἀπὸ τὸν ὄρκον, καὶ ἄς περιτειχίζωμεν μὲ ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ χεῖλη καὶ τὴν διάνοιάν μας, ὥστε νὰ μὴ γεννᾶται καμμία πονηρὰ σκέψις μέσα μας, οὔτε νὰ προφέρεται μὲ τὴν γλῶσσαν. Καὶ τὰ αὐτιά μας ἄς τὰ κλείνωμεν καλῶς, ὥστε νὰ μὴ δέχωνται τὸ μάταιον ἄκουσμα, καθὼς παρήγγειλεν ὁ μακάριος Μωυσῆς λέγων, «Νὰ μὴ δεχθῆς ματαίαν ἀκοήν»¹⁵ καὶ πάλιν ὁ μακάριος Δαυὶδ ἔλεγεν, «Ἐκεῖνον ποὺ κατηγοροῦσε τὸν πλησίον του κρυφά, αὐτὸν τὸν ἐξεδίωκαν»¹⁶. Εἶδες, ἀγαπητέ, πόσον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀγρυπνοῦμεν, πόσον πρέπει νὰ κοπιᾶζωμεν διὰ τὴν ἀρετὴν; πῶς καὶ ἡ παραμικρὰ ἀμέλεια ἐπιφέρει ὀλόκληρον τὸν κίνδυνον εἰς ἡμᾶς; Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ἐφώναζεν ὁ μακάριος Δαυὶδ ὅταν ἐκατηγοροῦσε ἐκεῖνον ποὺ ἔπραττεν αὐτό· «Κάθεσαι καὶ καταφέρεσαι κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ θέτεις σκάνδαλα εἰς τοὺς υἱοὺς τῆς μητρὸς σου»¹⁷. Ἐὰν περιτειχίσωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα τὰ μέλη μας, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ προχωρήσωμεν καὶ πρὸς τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν μὲν γλῶσσαν νὰ χρησιμοποιοῦμεν πρὸς δοξολογίαν καὶ ὕμνους, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεὸν τῶν πάντων, τὴν δέ ἀκοήν πρὸς ἀκρόασιν καὶ μάθησιν τοῦ θείου λόγου, καὶ τὴν διάνοιαν πρὸς κατανόησιν τῶν πνευματικῶν διδαγμάτων, καὶ τὰ χέρια ὄχι

ἐλεημοσύνην καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίαν, καὶ τοὺς
 πόδας μὴ εἰς θέατρα καὶ ἵπποδρομίας, καὶ τὰς ἐπιβλαβεῖς
 θεωρίας, ἀλλ' εἰς ἐκκλησίαν καὶ εἰς εὐκτηρίους οἴκους, καὶ
 πρὸς τὰς τῶν ἁγίων μαρτύρων θήκας, ἵνα τὴν παρ' αὐτῶν
5 εὐλογίαν καρπούμενοι, ἀχειρώτους ἑαυτοὺς καταστήσωμεν
 ταῖς τοῦ διαβόλου παγίοις. Ἐὰν οὕτως ὤμεν μεμεριμημένοι,
 καὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας φροντίζοντες, δυνασόμεθα καὶ τὸ
 ἀπὸ τῆς νησιείας κέρδος καρπώσασθαι, καὶ τὰς τοῦ πονηροῦ
 μηχανὰς διαφυγεῖν, καὶ πολλὴν τὴν ἄνωθεν ροπὴν ἐπισπάου-
10 σθαι ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι χάριτι καὶ φιλαν-
 θρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ
 ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

πρός ἀρπαγὴν καὶ πλεονεξίαν, ἀλλὰ πρὸς ἐλεημοσύνην καὶ ἀγαθοεργίαν, καὶ τὰ πόδια διὰ νὰ πηγαίνωμεν ὄχι εἰς τὰ θέατρα καὶ τὰς ἵπποδρομίας καὶ εἰς τὰ ἐπιβλαβῆ θεάματα, ἀλλ' εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τοὺς οἴκους προσευχῆς, καὶ πρὸς τὰς λειψανοθήκας τῶν ἀγίων μαρτύρων, ὥστε, ἀφοῦ λάβωμεν τὴν εὐλογίαν αὐτῶν, νὰ καταστήσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀκαταβλήτους εἰς τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου. Ἐὰν θὰ ἔχωμεν ἔτσι μεριμνήσει, ὥστε νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ὠφεληθῶμεν καὶ τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν νηστείαν, καὶ νὰ διαφύγωμεν τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου καὶ νὰ προκαλέσωμεν πλουσίαν τὴν θείαν χάριν. Εἶθε νὰ τὴν ἀπολαύσωμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ΄
(Γεν. 2, 25 - 3, 7).

Εἰς παράβασιν τῶν πρωτοπλάσιων. «Καὶ ἦσαν οἱ δύο
γυμνοί, ὃ τε Ἀδάμ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἦ-
5 σχύνοντο».

1. Βούλομαι σήμερον, ἀγαπητοί, θησαυρὸν ὑμῖν πνευμα-
τικὸν ὑπανοῖξαι μεριζόμενον καὶ μηδέποτε δαπανώμενον·
πάντας πλουτίζοντα, καὶ ἐν μηδενὶ ἐλαιοῦμενον, ἀλλὰ καὶ
προσιυθέμενον. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ θησαυροῦ κἂν
10 μικρὸν τι ψῆγμα λαβεῖν τις δυνηθεῖη, πολὺν ἑαυτῷ τὸν πλοῦ-
τον ἐργάζεται οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς θείας Γραφῆς, καὶ ἐν
βραχείᾳ λέξει πολλὴν ἐστὶν εὐρεῖν τῶν νοημάτων τὴν δύναμιν,
καὶ ἄφαιον τὸν πλοῦτον. Τοιαύτη γὰρ ἡ φύσις τοῦ θησαυροῦ
τούτου· ὑποδεχομένους εὐπόρους ἐργαζόμενος οὐδέποτε ἐλλεί-
15 πει· πηγὴ γὰρ τοῦτον ἀναβλύζει τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου.
Ἐμέτερον δ' ἂν εἶη λοιπὸν μετὰ ἀκριβείας φυλάττειν τὰ πα-
ρακαταυθέμενα, καὶ τὴν μνήμην ἀδιάπτωτον διασώζειν, ἵνα
μετ' εὐκολίας δύνησθε παρακολουθεῖν τοῖς λεγομένοις, μόνον
μετὰ σπουδῆς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν. Ἡ γὰρ χάρις
20 ἕτοιμός ἐστιν ἐπιζητοῦσα τοὺς μετὰ δαιριλείας ταύτην ὑποδε-
χομένους. Ἀκούσωμεν δὲ καὶ τῶν σήμερον ἀνεγνωσμένων,
ἵνα μάθωμεν τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφαιον φιλανθρωπίαν καὶ ὅση
συγκαταβάσει κέχρηται διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν. «Καὶ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΣΤ΄
(Γεν. 2, 25 - 3, 7)

Εἰς τὴν παράβασιν τῶν πρωτοπλάστων. «Καὶ ἦσαν καὶ οἱ δύο γυμνοί, καὶ ὁ Ἀδάμ, καὶ ἡ γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ δὲν ἐντρέποντο».

1. Σήμερον ἐπιθυμῶ, ἀγαπητοί, νὰ ἀνοίξω ἐνώπιόν σας πνευματικὸν θησαυρὸν, ὁ ὁποῖος διαμοιράζεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ποτὲ δὲν τελειώνει· ὅλους τοὺς κάνει πλουσίους καὶ καθόλου δὲν ἐλαττώνεται, ἀντίθετα δὲ αὐξάνει. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὸν ὑλικὸν θησαυρὸν, ὅταν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀποκτήσῃ κάποιος ἓνα μικρὸν μέρος αὐτοῦ, δημιουργεῖ διὰ τὸν ἑαυτὸν του μεγάλην περιουσίαν· ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν Ἀγίαν Γραφήν, δηλαδὴ εἶναι δυνατὸν νὰ εὐροῦμεν καὶ εἰς τὴν μικροτέραν λέξιν μεγάλα διδάγματα καὶ ἀνέκφραστον πλοῦτον. Τέτοια λοιπὸν εἶναι ἡ φύσις τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ· ἐνῶ κάνει πλουσίους ἐκείνους πού τὸν δέχονται, οὐδέποτε τελειώνει, διότι ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν πηγὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἰδικὸν σας δὲ ἔργον θὰ εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς νὰ φυλάσσετε μὲ ἀκρίβειαν ἐκεῖνα, πού σας ἔχουν παραδοθῆ πρὸς φύλαξιν, νὰ τὰ ἐνθυμῆσθε συνεχῶς, ὥστε νὰ ἠμπορῆτε νὰ παρακολουθῆτε μὲ εὐκολίαν τὰ λεγόμενα, μὲ τὰ ὁποῖα θέλομεν νὰ φέρωμεν βιαστικά μέσα σας ἐκεῖνα πού αἰσθανόμεθα ἡμεῖς. Βεβαίως ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐπιζητεῖ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἕτοιμος νὰ φωτίσῃ ἐκείνους, πού τὴν ὑποδέχονται μὲ ἐνδιαφέρον. Ἄς ἀκούσωμεν δὲ καὶ τὰς περικοπὰς, πού ἀνεγνώσθησαν σήμερον, διὰ νὰ μάθωμεν τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ πόσῃν συγκατάβασιν ἔχει δείξει διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. «Ἦ-

ἦσαν οἱ δύο γυμνοί, ὅτι Ἀδάμ, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠ-
 σχύνοντο». Ἐννόησόν μοι μακαριώτερος ὑπερβολήν, πῶς ἀ-
 νώτεροι ἦσαν τῶν σωματικῶν ἀπάντων, πῶς καθάπερ τον
 οὐρανόν, οὕτω τὴν γῆν ὥκουν, καὶ ἐν σώματι τυγχάνοντες
5 τὰ τῶν σωματίων οὐχ ὑπέμενον· οὔτε γὰρ σιέγης, οὔτε ὀρό-
 φου, οὔτε ἱματίου, οὔτε ἄλλου οὐδενὸς τῶν τοιούτων ἐδέοντο.
 Καὶ οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ τοῦτο ἡμῖν ἐπεσημήνατο ἡ θεία
 Γραφή, ἀλλ' ἵνα μαθόντες τὴν ἄλυπον αὐτῶν ταύτην διαγω-
 γήν, καὶ τὸν ἀνώδυνον θίον, καὶ τὴν ἀγγελικὴν, ὡς εἶπειν,
10 κατὰ τασιν, ἐπειδὴν ἴδωμεν μετὰ ταῦτα τούτων ἀπάντων ἐρή-
 μους αὐτοὺς γενομένους, καὶ καθάπερ ἀπὸ πολλῆς πλούτου
 περιουσίας εἰς ἐλαχίστην πενίαν κατενεχθέντας, τῇ ραθυμίᾳ
 αὐτῶν τὸ πᾶν ἐπιγράψωμεν. Ἀναγκαῖον δὲ ἀκοῦσαι τῶν ἀνε-
 γνωσμένων. Εἰπὼν γὰρ ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ὅτι γυμνοὶ ἦ-
15 σαν, καὶ οὐκ ἠσχύνοντο (οὐδὲ γὰρ ἤδεισαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν,
 τῆς δόξης τῆς ἀφάτου περιστελλούσης αὐτούς, καὶ παντὸς ἱ-
 ματίου μᾶλλον αὐτοὺς κοσμούσης), φησί, «Ὁ δὲ ὄφις ἦν
 φρονιμώτατος τῶν θηρίων πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐ-
 ποίησε Κύριος ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικί· τί ὅτι
20 εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδεί-
 σου; Ὅρα πονηροῦ δαίμονος βασκανίαν, καὶ πολύπλοκον μη-
 χανήν. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ἐν τῇ ἀνωτάτῳ τιμῇ τυγχάνοντα
 τὸν δημιουργηθέντα ἄνθρωπον, καὶ οὐδὲν σχεδὸν ἔλατιον ἔ-
 χοντα τῶν ἀγγέλων καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ φησιν,
25 «Ἠλάτιωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους»· καὶ τοῦτο δὲ
 αὐτὸ τὸ Βραχὺ ἢ τῆς παρακοῆς ἁμαρτία εἰσήγαγε· μετὰ γὰρ
 τὴν παρακοὴν τοῦτο ἐφθέγγετο ὁ προφήτης· ὁρῶν τοίνυν ἄγ-
 γελον ἐπίγειον ἐπὶ γῆς τυγχάνοντα, καὶ ὑπὸ τῆς βασκανίας
 τηκόμενος ὁ ἀρχέκακος δαίμων, ἐπειδὴ αὐτὸς ἐν ταῖς ἄνω
30 δυνάμεσι τελῶν, διὰ μοχθηρίαν προαιρέσεως καὶ κακίας ὑπερ-
 βολὴν ἐκ τοῦ ὕψους ἐκείνου ἐρρίφη κάτω, πολλῇ κέχρηται

1. Ψαλμ. 8, 6.

2. Δηλ. ὁ ἄνθρωπος.

σαν καὶ οἱ δύο γυμνοί, καὶ ὁ Ἄδάμ, καὶ ἡ γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ δὲν ἐντρέποντο». Κατανόησε, παρακαλῶ, τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῆς εὐτυχίας· πῶς ἦσαν ἀνώτεροι ὄλων τῶν σωματικῶν πραγμάτων· πῶς ἐκατοικοῦσαν εἰς τὴν γῆν, ὅπως εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ ἐνῶ εἶχαν σώματα δὲν ὑπέφεραν τὰ σωματικά πάθη, διότι δὲν εἶχαν ἀνάγκην οὔτε ἀπὸ σπίτι, οὔτε ἀπὸ ὄροφῆν, οὔτε ἀπὸ ἐνδύματα, οὔτε ἀπὸ κανένα ἄλλο παρόμοιον. Καὶ δὲν ἐδήλωσε τοῦτο εἰς ἡμᾶς ἡ Ἁγία Γραφή ἀπλῶς καὶ χωρὶς σκοπόν, ἀλλὰ ἀφοῦ μάθωμεν τὴν ἀπαθῆ καὶ ἀνώδυνον ζωὴν αὐτῶν, καὶ τὴν ἀγγελικὴν, κατὰ κάποιον τρόπον, κατάστασίν των, ὅταν θὰ τοὺς ἰδοῦμεν ἔπειτα νὰ ἔχουν στερηθῆ ὅλα αὐτὰ καὶ ὡσὰν νὰ περιέπεσαν ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸν πλοῦτον εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, νὰ ἀποδώσωμεν τὴν αἰτίαν ὄλων αὐτῶν εἰς τὴν ἀδιαφορίαν των. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ἀκούσωμεν ἐκεῖνα, ποὺ ἔχουν ἀναγνωρισθῆ. Ἄφοῦ εἶπεν ὁ μακάριος Μωυσῆς, ὅτι ἦσαν γυμνοί καὶ δὲν ἐντρέποντο (οὔτε βέβαια ἐγνώριζαν ὅτι ἦσαν γυμνοί, διότι ἡ ἀνέκφραστος δόξα τοῦ Θεοῦ περιέβαλλεν αὐτοὺς καὶ ἐστόλιζεν αὐτοὺς καλύτερα ἀπὸ κάθε ἐνδυμα), λέγει· «Ὁ δὲ ὄφις ἦτο ἡ εὐφύεστερος ἀπὸ ὅλα τὰ ἄγρια θηρία τῆς γῆς, τὰ ὅποια ἔπλασε Κύριος ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν ὁ ὄφις πρὸς τὴν γυναῖκα· εἶπε πράγματι ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου;». Πρόσεξε τὴν συκοφαντίαν καὶ τὴν δολίαν ἐπινόησιν τοῦ πονηροῦ δαίμονος. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδε τὸν δημιουργηθέντα ἄνθρωπον νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν ὑψίστην τιμὴν καὶ νὰ μὴ ἔχη τίποτε σχεδὸν κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ὅπως καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ λέγει, «Ἐδημιούργησες αὐτὸν ὀλίγον κατώτερον ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους»¹ καὶ αὐτὸ δὲ τὸ «ὀλίγον» τὸ ἔφερεν ἡ ἀμαρτία τῆς παρακοῆς, διότι μετὰ τὴν παρακοὴν ὁ προφήτης εἶπεν αὐτό. Ἐπειδὴ, λοιπὸν, ὁ ἄρχων τοῦ κακοῦ διάβολος ἔβλεπε νὰ εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς τὴν γῆν ὁ ἐπίγειος ἄγγελος² καὶ ἔλειωνεν ἀπὸ τὸν φθόνον του, ἐπειδὴ αὐτός, ἐνῶ ἀνήκεν εἰς τὰς οὐρανίους δυνάμεις, ἐρρίφθη κάτω ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἀξιώματος ἐξ αἰτίας τῆς πονηρᾶς θελήσεως καὶ ὑπερβολικῆς κακίας

τῇ μηχανῇ, ὥστε τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ ἀποσιερῆσαι τὸν ἄν-
 θρωπον, καὶ ἀγνώμονα αὐτὸν ἀπεργασάμενος γυμνῶσαι τῶν
 τοσοῦτων ἀγαθῶν τῶν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν παρα-
 σκεθέντων αὐτῷ. Καὶ τί ποιεῖ; Εὐρώων τὸ θηρίον τοῦτο, τὸν
 5 ὄφιν λέγω, τὰ ἄλλα θηρία τῇ φρονήσει νικῶντα, καθάπερ καὶ
 ὁ μακάριος Μωϋσῆς ἐμαρτύρησεν εἰπών, «Ὁ δὲ ὄφιν ἦν φρο-
 νιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίη-
 σεν Κύριος ὁ Θεός»· τοῦτω ὥσπερ ὄργάνῳ τινὶ χρώμενος,
 δι' αὐτοῦ τὸ ἄπλασιον καὶ ἀσθενέστερον σκεῦος, τὴν γυναῖκα
 10 λέγω, διὰ τῆς ὀμιλίας εἰς τὴν ἐαυτοῦ ἀπάτην ἐκκαλεῖται. «Καὶ
 εἶπε», φησὶν, «ὁ ὄφιν τῇ γυναικί». Λογίζου, ἀγαπητέ, ἐκ τού-
 του, πῶς οὐδὲν ἦν ἐν προσιμίῳ φοβερόν τῶν θηρίων τῶν
 γεγεννημένων, οὔτε τῷ ἀνδρί, οὔτε τῇ γυναικί, ἀλλὰ τὴν ὑπο-
 ταγὴν καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπεγίνωσκον, καὶ καθάπερ νῦν τὰ
 15 ἡμερᾶ, οὕτω καὶ τὰ ἄγρια καὶ ἀτίθασσα τότε χειροῆθη ἐτύγ-
 χανεν.

2. Ἄλλ' ἴσως ἐνταῦθα διαπορήσειεν ἄν τις, καὶ μαθεῖν
 ζητήσειεν, εἰ καὶ τὸ θηρίον λόγου μειεῖχεν. Οὐ τοῦτο μὴ γέ-
 νοιτο· ἀλλ' αἰεὶ ἀκολουθοῦντας τῇ Γραφῇ τοῦτο λογίζεσθαι χρὴ,
 20 ὅτι τὰ μὲν ρήματα ἦν τοῦ διαβόλου τοῦ διὰ τὸν οἰκεῖον φθόνου
 πρὸς τὴν ἀπάτην ταύτην διεγεροθέντος, τῷ δὲ θηρίῳ τοῦτω ὥσ-
 περ ἐπιτηδείῳ ὄργάνῳ ἐχρήσατο, ἵνα δυνῆθῃ τὸ δέλεαρ τῆς
 οἰκειᾶς ἀπάτης ἐνιεῖς, ὑποσκελίσαι πρότερον μὲν τὴν γυναῖκα,
 αἶτε αἰεὶ εὐκολώτερον δυναμένην ἀπαιτηθῆναι, ἔπειτα δὲ δι' αὐ-
 25 τῆς καὶ τὸν πρωτόπλασιον. Τῷ οὖν ἀλόγῳ τοῦτω χρησάμενος
 πρὸς τὴν τῆς ἐπιβουλῆς κατασκευήν, δι' αὐτοῦ τῇ γυναικὶ δια-
 λέγεται, καὶ φησι· «Τί οὖν εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ
 παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου;». Σκοπεῖτε ἐνταῦθα κακουργίας

του, χρησιμοποιεῖ μεγάλην πανουργίαν, διὰ νὰ στερήσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν εὐμένειαν τοῦ Θεοῦ καί, ἀφοῦ τὸν καταστήσῃ ἀγνώμονα, νὰ τὸν ἀπογυμνώσῃ ἀπὸ τὰ τόσον μεγάλα ἀγαθὰ, ποῦ ἐδόθησαν εἰς αὐτὸν ἔνεκα τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ τί κάνει; Ἐφοῦ διεπίστωσε τὸ θηρίον αὐτὸ, ἐννοῶ τὸν ὄφιν, νὰ νικᾷ κατὰ τὴν φρόνησιν τὰ ἄλλα θηρία, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Μωυσῆς ἐβεβαίωσε λέγων, «Ὁ δὲ ὄφις ἦτο ὁ εὐφυέστερος ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς, τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησε Κύριος ὁ Θεός»· μὲ αὐτὸ, ποῦ τὸ ἐχρησιμοποίησε ὡσάν κάποιο ὄργανον, καὶ μὲ τὴν ὁμιλίαν παρασύρει εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀπάτην τὸ ἀπλοϊκὸν καὶ ἀσθενέστερον δημιούργημα, δηλαδὴ τὴν γυναῖκα. «Καὶ εἶπε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ ὄφις εἰς τὴν γυναῖκα». Νὰ σκέπτεσαι, ἀγαπητέ, ἀπὸ τοῦτο τὸ γεγονός, πῶς κανένα ἀπὸ τὰ θηρία, ποῦ εἶχαν δημιουργηθῆ, δὲν ἦτο εἰς τὴν ἀρχὴν φοβερὸν οὔτε εἰς τὸν ἄνδρα, οὔτε εἰς τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ ἐγνώριζαν καλὰ τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν κυρίαρχον θέσιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει σήμερον μὲ τὰ ἡμερὰ ζῶα, ἔτσι τότε τὰ ἄγρια καὶ ἀνυπότακτα ἦσαν εὐκολομεταχείριστα.

2. Ἄλλ' ἴσως εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ προβάλλῃ κανεὶς τὴν ἀπορίαν καὶ θὰ ζητήσῃ νὰ μάθῃ, ἐὰν καὶ τὸ θηρίον ὠμιλοῦσε. Ὁχι, δὲν οὐδέβαινε τοῦτο· μὴ γένοιτο. Ἄλλὰ πάντοτε, ὅταν παρακολουθοῦμεν τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τοῦτο πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι τὰ μὲν λόγια ἦσαν τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος ἐξηγέρθη πρὸς τὴν ἀπάτην αὐτὴν ἐξ αἰτίας τοῦ ἰδικοῦ του φθόνου· ἐχρησιμοποίησεν ὅμως τὸ ζῶον τοῦτο, ὡσάν κατάλληλον ὄργανον, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ, ρίπτων τὸ δόλωμα τῆς ἰδικῆς του ἀπάτης, νὰ ἀνατρέψῃ κατὰ πρῶτον μὲν τὴν γυναῖκα, ἐπειδὴ πάντοτε ἦτο εὐκολώτερον νὰ ἀπατηθῆ, ἔπειτα δὲ δι' αὐτῆς καὶ τὸν πρωτόπλαστον. Ἐφοῦ λοιπὸν ἐχρησιμοποίησε τὸ ἄλογον τοῦτο ζῶον διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς σκευωρίας, διὰ μέσου αὐτοῦ συζητῆ μὲ τὴν γυναῖκα καὶ λέγει, «Εἶπε πράγματι ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου»; Παρατηρήσατε ἐδῶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν λεπτότητα τοῦ κακουρ-

ὑπερβολὴν λεπιοιότην. Τὸ μὴ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τάξει
 συμβουλῆς καὶ ἐρωτήσεως εἰσάγει, καὶ ὡσανεὶ τὴν ὑπὲρ αὐ-
 τῶν κηδεμονίαν ποιούμενος· τοῦτο γάρ ἐστιν ἐνδεικνυμένου,
 τὸ λέγειν, «Τί ὄτι εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντός
 5 ξύλου τοῦ παραδείσου;» μονονουχὶ λέγων ὁ πονηρὸς οὖτις δαί-
 μων, τίνος ἔνεκεν ἀπεσιέρησεν ὑμᾶς τῆς ισοαύτης ἀπολαύσε-
 ως; διὰ τί οὐ συγχωρεῖ μετέχειν τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ ἀ-
 γαθῶν, ἀλλὰ τῆς μὲν θέας τὴν ἀπόλαυσιν ἐδωρήσατο, οὐκ ἀ-
 φήσοι δὲ μεταλαβεῖν, καὶ πλείονα καρπώσασθαι τὴν ἡδονήν;
 10 «Τί ὄτι εἶπεν ὁ Θεός;». Διὰ τί, φηοί, τοῦτο; τί τὸ ὄφελος
 τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς, ὅταν μὴ ἐξῆ τῶν ἐν αὐτῷ ἀ-
 πολαύειν, ἀλλὰ ταύτη μάλιστα πλείονα ὀδύνην ἔχειν, διὰν θέα
 μὲν ἦ, ἀπόλαυσις δὲ ἢ ἀπὸ τῆς μειαλήψεως μὴ γίνηται; Εἶδες
 πῶς, καθάπερ δέλεαρ, διὰ τῶν ρημάτων ἐνήσειν αὐτοῦ τὸν
 15 ἴον; Δέον τὴν γυναῖκα ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιχειρήσεως κατανοῆ-
 σαι τῆς μανίας τὴν ὑπερβολὴν, καὶ ὅτι τὰ μὴ ὄντα ἐπίτηδες
 λέγει, καὶ ἐν τάξει δῆθεν κηδεμονίας, ἵνα μαθεῖν δυναθῆ
 τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτοῖς ἐνιαλθέντα, καὶ οὕτω πρὸς τὴν πα-
 ράθεσιν αὐτοῦ ἐλκύσῃ. Δυναμένη τοίνυν εὐθέως συνιδεῖν
 20 αὐτοῦ τὴν ἀπάτην, καὶ ἀποσιραφῆναι λοιπὸν τὴν πρὸς αὐτὸν
 διάλεξιν ὡς περιττὰ λέγοντα, καὶ μὴ ἐαυτὴν εἰς ισοαύτην
 ταπεινότητα καταγαγεῖν, οὐκ ἠθέλησεν. Ἔδει μὲν γὰρ μηδὲ
 ἐξ ἀρχῆς ἀνασχέσθαι τῆς πρὸς αὐτὸν διαλέξεως, ἀλλ' ἐκείνω
 μόνῳ διαλέγεσθαι, δι' ὃν παρήχθη, καὶ κοινωνὸς κατὰ τὴν
 ἀξίαν γέγονε, καὶ εἰς βοήθειαν ἐδημιουργήθη. Ἐπειδὴ δὲ
 25 οὐκ οἶδ' ὅπως παρασυρεῖσα ἠνέσχειο τῆς διμιλίας τῆς πρὸς
 τὸν ὄφιν, καὶ ἐδέχειο τὰ ὀλέθρια ῥήματα τοῦ διαβόλου διὰ
 τούτου ὡς δι' ὄργανου, ἀκόλουθον ἦν εὐθέως μαθοῦσαν ἐκ
 τῶν παρ' αὐτοῦ λεχθέντων τὴν ἐναντίωσιν τῶν ρημάτων, καὶ
 ὅτι ἕτερα μὲν ὁ δημιουργήσας προσέταξεν, ἕτερα δὲ οὖτις, καὶ
 30 ἀπεναντίας τῷ δημιουργῷ ἔλεγεν, ἀποσιραφῆναι καὶ φυγεῖν

γήματος. Ἐκείνο τὸ ὁποῖον δὲν εἶπεν ὁ Θεός, φέρει εἰς τὴν συζήτησιν ὑπὸ μορφήν συμβουλῆς καὶ ἐρωτήσεως, καὶ ὡσὰν νὰ ἀναλαμβάνη τὴν κηδεμονίαν αὐτῶν· αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν σημασίαν ἔχουν τὰ λόγια, «Εἶπε πράγματι ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου;» σχεδὸν λέγει ὁ πονηρὸς αὐτὸς δαίμων, διὰ ποῖον λόγον σὰς ἐστέρησεν ἀπὸ τόσον μεγάλην ἀπόλαυσιν; διατί δὲν ἐπιτρέπει νὰ συμμετέχετε εἰς ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ σὰς ἐδώρησε μὲν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς θεας, δὲν ἀφήνει ὅμως νὰ μετέχετε εἰς τὰ ἀγαθὰ καὶ νὰ ἀπολαύσετε μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν; Εἶπε πράγματι ὁ Θεός; Διατί, λέγει, αὐτό; Ποῖον τὸ ὄφελος τῆς παραμονῆς μέσα εἰς τὸν παράδεισον, ὅταν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀπολαμβάνη τὰ ἀγαθὰ, πού εὐρίσκονται μέσα εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἀπ' αὐτό κυρίως νὰ αἰσθάνεται μεγαλυτέραν θλίψιν, ὅταν μὲν ὑπάρχει ἡ θεά, ἢ ἀπόλαυσις ὅμως ἀπὸ τὴν μετάληψιν δὲν πραγματοποιεῖται; Εἶδες πῶς χύνει μὲ τὰ λόγια τὸ δηλητήριον αὐτοῦ, ὅπως συμβαίνει εἰς τὸ δόλωμα; Ἐπρεπεν ἀπὸ τὴν προσπάθειαν αὐτὴν νὰ κατανοήσῃ ἡ γυναῖκα τὸ μέγεθος τῆς τρέλλας καὶ ὅτι σκόπιμα λέγει ἀνύπαρκτα πράγματα, καὶ ὅτι ἐμφανίζεται δῆθεν ὡς κηδεμών, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ μάθῃ τὰς ἐντολάς, πού ἔδωσεν ὁ Θεὸς πρὸς αὐτούς, καὶ ἔτσι νὰ τὸν παρασύρῃ εἰς τὴν παράβασιν. Ἐνῶ ἡμποροῦσε, λοιπόν, νὰ ἀντιληφθῇ ἡ γυναῖκα ἀμέσως τὴν ἀπάτην τοῦ καὶ νὰ ἀποφύγῃ εἰς τὸ ἐξῆς τὴν συζήτησιν μαζί του, ἐπειδὴ ἔλεγε περιττὰ πράγματα, καὶ νὰ μὴ κατεβάσῃ τὸν ἑαυτὸν τῆς εἰς τόσον μεγάλην ταπείνωσιν, δὲν ἠθέλησεν. Ἐπρεπε βεβαίως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ μὴ ἀνεχθῇ νὰ συζητῇ μαζί του, ἀλλὰ νὰ συζητῇ μόνον μὲ ἐκεῖνον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐδημιουργήθη καὶ εἶχε γίνῃ μέτοχος τῆς ἀξίας αὐτοῦ καὶ βοηθός του³. Ἐπειδὴ ὅμως, δὲν γνωρίζω πῶς, παρασυρθεῖσα ἠνέχθη τὴν συζήτησιν μὲ τὸν ὄφιν καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ ἐδέχετο τὰ καταστρεπτικὰ λόγια τοῦ διαβόλου, ἦτο ἐπόμενον ἀμέσως, ὅταν ἔμαθεν ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ τὴν ἀντίθεσιν τῶν λόγων, καὶ ὅτι ἄλλα μὲν ἐπρόσταξεν ὁ Δημιουργός, ἄλλα δὲ ἔλεγεν αὐτός, ἀντίθετα πρὸς τὸν Δη-

λοιπὸν τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμιλίαν, καὶ βδελύξασθαι τὸν τολμήσαντα τὴν οἰκείαν γλῶσσαν ἀκονῆσαι κατὰ τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς. Ἀλλὰ διὰ τὴν πολλὴν ἀπροσεξίαν οὐ μόνον οὐκ ἀπειροράφη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντολὴν ἅπασαν αὐτῷ ἐκκαλύπτει,

5 καὶ τοὺς μαργαρίτας τῷ χοίρῳ προτιῖθῃσι, καὶ πληροοῦνται τὸ παρὰ τοῦ Χριστοῦ εἰρημένον· «Μὴ βάλητε γάρ», φησί, «τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπαιήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ σιραφέντες ρήξωσιν ὑμᾶς»· ὃ δὴ καὶ νῦν γέγονε. Παρέθηκε γὰρ τῷ χοίρῳ, τῷ

10 πονηρῷ τούτῳ θηρίῳ, ἥτοι τῷ δαίμονι τῷ δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦντι, τοὺς θείους μαργαρίτας, καὶ οὐ μόνον αὐτοὺς κατεπάτησε, καὶ ἀντιειάξατο τοῖς ρηθεῖσιν, ἀλλὰ καὶ σιραφεῖς οὐκ αὐτὴν μόνον, ἀλλὰ μετ' αὐτῆς καὶ τὸν πρωτόπλαστον εἰς τὸ τῆς παρακοῆς ρῆγμα κατήγαγε. Τοσοῦτόν ἐστι κακὸν ἀπλῶς καὶ ὡς

15 ἔτι πᾶσιν ἐκκαλύπτειν τὰ θεῖα μωσιήρια. Ἀκουέτωσαν οἱ ἀπλῶς καὶ ἀδιαφόρως πρὸς ἅπαντας διαλεγόμενοι. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ περὶ χοίρου αἰσθητοῦ ὁ Χριστὸς λέγει, ἀλλὰ τοὺς χοιρώδεις τῶν ἀνθρώπων αἰνιτιζόμενος, καὶ ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ἐγκυλινδουμένους τῷ τῆς ἁμαρτίας βορβόρῳ, παιδεύων ἡμᾶς

20 εἰδέναι καὶ προσώπων διαφορὰν, καὶ πολιτείας ἐπιζητεῖν ἀκριβείαν, ἥνίκα ἂν δέη τι τῶν θείων λογίων ἐκκαλύπτειν, ἵνα μὴ κἀκείνους καὶ ἑαυτοὺς λυμαινώμεθα. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι οὐ μόνον οὐδὲν κερδαίνουσιν ἀπὸ τῶν λεγομένων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνεξετάσιως παραθέντας τοὺς καλοὺς τούτους μαργαρίτας, εἰς

25 τὸ αὐτὸ αὐτοῖς βάραθρον τῆς ἀπωλείας πολλάκις κατήγαγον. Διὸ χρὴ μετὰ ἀκριβείας ταῦτα παραφυλάττεσθαι, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ τοῖς νῦν ἀπαιτηθεῖσιν ὑπομένωμεν. Εἰ γὰρ καὶ νῦν ἡ

μιουργόν, νά ἀπομακρυνθῆ καί νά ἀποφύγη τήν συζήτησιν μαζί του, καί νά συχαθῆ ἐκεῖνον, πού ἐτόλμησε νά ἀκονήσῃ τήν γλῶσσαν του ἐναντίον τῆς ἐντολῆς, πού ἐδόθη εἰς αὐτούς. Ἄλλ' ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀπροσεξίας της ὄχι μόνον δέν ἀπεμακρύνθη, ἀλλά καί τήν ἐντολήν ὀλόκληρον ἀποκαλύπτει εἰς αὐτόν καί παραθέτει τοὺς μαργαρίτας ἐμπρός εἰς τὸν χοῖρον καί πραγματοποιεῖται ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ· «Νά μὴ βάλετε, λέγει, τοὺς μαργαρίτας σας ἐμπρός εἰς τοὺς χοίρους, μήπως καταπατήσουν αὐτούς μέ τὰ πόδια των καί στραφοῦν νά σᾶς κατασπαράξουν»⁴ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον βεβαίως καί τώρα ἔχει συμβῆ. Παρέθεσε λοιπὸν τοὺς θεῖους μαργαρίτας εἰς τὸν χοῖρον, εἰς τὸ πονηρὸν τοῦτο θηρίον, δηλαδὴ εἰς τὸν δαίμονα, ὁ ὁποῖος ἐνεργοῦσε δι' αὐτοῦ, καί ὄχι μόνον κατεπάτησεν αὐτούς καί ἀντετάχθη εἰς τήν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καί ἀφοῦ ἐπετέθη ὄχι μόνον αὐτήν, ἀλλὰ καί τὸν πρωτόπλαστον μαζί μέ αὐτήν κατέβασεν εἰς τὸ βάραθρον τῆς παρακοῆς. Τόσον μέγα κακὸν εἶναι τὸ νά ἀποκαλύπτῃ κανεὶς τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ ἀπλῶς καί τυχαίως εἰς ὄλους. Ἄς ἀκούσουν ἐκεῖνοι πού συζητοῦν μέ ὄλους ἀπλῶς καί ἀδιακρίτως. Βεβαίως οὔτε ὁ Χριστὸς ἀναφέρεται ἐκεῖ εἰς χοῖρον αἰσθητόν, ἀλλὰ ὑπονοῶν τοὺς ἀνθρώπους, πού ὁμοιάζουν μέ χοίρους καί ὡσάν ἄλογα ζῶα κυλίουται μέσα εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἀμαρτίας, μᾶς διδάσκει νά γνωρίζωμεν καί τήν διαφορὰν τῶν προσώπων καί νά ἐπιζητοῦμεν τήν ἀκρίβειαν τοῦ τρόπου ζωῆς των, ὅταν θά χρειασθῆ νά ἀποκαλύπτωμεν κάτι ἀπὸ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ὥστε νά μὴ καταστρέφωμεν καί ἐκείνους καί τοὺς ἑαυτοὺς μας. Διότι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὄχι μόνον δέν κερδίζουν τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ ἐκρήμνισαν πολλάς φορές εἰς τὸ ἴδιον βάραθρον τῆς καταστροφῆς μαζί μέ τοὺς ἑαυτοὺς των καί ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι χωρὶς κανένα ἔλεγχον παρέθεσαν ἐνώπιόν των τοὺς καλοὺς αὐτοὺς μαργαρίτας. Διὰ τοῦτο πρέπει νά φυλάττωμεν αὐτὰ μέ ἀκρίβειαν, διὰ νά μὴ ὑπομένωμεν τὰ ἴδια μέ ἐκείνους πού ἠπατήθησαν μέχρι τώρα. Διότι ἐάν καί τότε ἡ γυναῖκα ἐπεθυμοῦσε νά μὴ παραθέσῃ

γυνή ἐβουλήθη τοὺς θείους μαγαρίτας μὴ προθεῖναι τῷ χοίρω, οὐκ ἂν οὔτε αὐτὴ εἰς τὸν κρημνὸν τοῦτον καιτηνέχθη, οὔτε τὸν ἄνδρα συγκατέσπασεν.

3. Ἄλλ' ἀκούσωμεν τί πρὸς αὐτὸν ἀποκρίνεται. Εἰπόντιος γὰρ
 5 ἐκείνου, «Τί δι εἶπεν ὁ Θεός, ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παρα-
 δείσου οὐ μὴ φάγητε;» φησὶν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει· «Ἀπὸ παντὸς
 ξύλου τοῦ παραδείσου φαγόμεθα· ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύ-
 λου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγησθε,
 οὐδὲ μὴ ἄψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε». Εἶδες κακουργί-
 10 αν; Εἶπε τὸ μὴ ὄν, ἵνα ἐκκαλεσάμενος αὐτὴν εἰς διάλεξιν
 μάθη τὸ ὄν. Ἡ γὰρ γυνὴ λοιπόν, ὡς εὐνοϊκῶς περὶ αὐτὴν
 διακειμένον, θαρρήσασα πᾶσαν ἐκκαλύπτει τὴν ἐντιολήν, καὶ
 λέγει πάντα μετὰ ἀκριθείας, καὶ δι' ὧν ἀπεκρίνατο πάσης
 ἑαυτὴν ἀποσιθεῖ ἀπολογίας. Τί γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὦ γύ-
 15 ναι; «Εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ πα-
 ραδείσου». Δέον σε ὡς ἐναντία εἰρηκότια ἀποσιραφῆναι καὶ
 εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν ἄπαγε, ἀπατεῶν εἰ σύ, οὐκ οἶσθα οὐδὲ
 τῆς ἐντιολῆς τῆς δεδομένης ἡμῖν τὴν δύναμιν, οὐδὲ τῆς ἀπο-
 λαύσεως τὸ μέγεθος, οὐδὲ τὴν δαψίλειαν τῆς χορηγίας. Σὺ
 20 μὲν γὰρ ἔφης εἰρηκένοι τὸν Θεόν, ἀπὸ μηδενὸς ξύλου ἡμᾶς
 ἀπογεύσασθαι, ὁ δὲ Δεσπότης καὶ δημιουργὸς διὰ πολλὴν ἀ-
 γαθότητα πάντων ἡμῖν ἀνεῖς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἐξουσίαν,
 ἐνὸς μόνου ἀποσχέσθαι ἐκέλευσε, καὶ τοῦτο πάλιν διὰ τὴν
 περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν, ὥστε μὴ μετασχόντας ἀλῶναι θανάτῳ.
 25 Δέον, εἶπερ εὐγνώμων ἦν, ταῦτα πρὸς αὐτὸν εἰποῦσα τὰ ρή-
 ματα, πάντη ἀποσιραφῆναι, καὶ μηκέτι μήτε διαλεχθῆναι, μή-
 τε ἀκοῦσαί τι τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων ἀλλὰ τὴν ἐντιολὴν ἐκ-
 καλίψασα καὶ εἰποῦσα τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτοῖς ρηθέντα, ἄλ-
 λην δέχεται παρ' αὐτοῦ συμβουλὴν ὀλεθρίαν καὶ θανάσιμον.

τούς θείους μαργαρίτας ενώπιον τοῦ χοίρου, δὲν θὰ ἔφθανεν οὔτε ἡ ἰδία εἰς αὐτὸν τὸν κρημνόν, οὔτε τὸν ἄνδρα θὰ κατέστρεφε μαζί της.

3. Ἄλλ' ἄς ἀκούσωμεν τί ἅπαντᾶ ἡ γυναῖκα εἰς τὸν ὄφιν. Ὄταν ἐκεῖνος εἶπε, «Πράγματι εἶπεν ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου;», ἡ γυναῖκα ἅπαντᾶ εἰς τὸν ὄφιν· «Ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου ἠμποροῦμεν νὰ φάγωμεν ἀπὸ τὸν καρπὸν ὅμως τοῦ δένδρου, ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε, οὔτε νὰ τὸν ἐγγίσετε, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνετε». Εἶδες τὸ κακούργημα; Εἶπε τὸ ἀνύπαρκτον, διὰ νὰ μάθῃ τὴν πραγματικότητα, ἀφοῦ παρεκίνησεν αὐτὴν εἰς συζητήσιν. Διότι ἡ γυναῖκα εἰς τὸ ἐξῆς, ἐπειδὴ ἐφαίνετο ὅτι διέκειτο φιλικὰ πρὸς αὐτήν, ἀφοῦ ἔλαβε θάρρος ἀποκαλύπτει ὀλοκλήρον τὴν ἐντολήν, καὶ λέγει τὰ πάντα μὲ ἀκρίθειαν, καὶ μὲ ὅσα ἀπήντησε στερεῖ τὸν ἑαυτὸν της ἀπὸ κάθε δικαιολογίαν. Καὶ τί θὰ ἠμποροῦσες νὰ εἰπῆς, γυναῖκα; Εἶπεν ὁ Θεός, «νὰ μὴ φάγετε ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου». Ἐπρεπε σὺ νὰ ἀποστραφῆς τὸν ὄφιν, ἐπειδὴ εἶχεν εἰπῆ τὰ ἀντίθετα, καὶ νὰ εἰπῆς πρὸς αὐτόν· «Φῦγε μακρυὰ, σὺ εἶσαι ἀπατεών, δὲν γνωρίζεις οὔτε τὴν δύναμιν τῆς ἐντολῆς, ποῦ μᾶς ἔχει δοθῆ, οὔτε τὸ μέγεθος τῆς ἀπολαύσεως, οὔτε τὴν ἀφθονίαν τῆς προσφορᾶς. Σὺ μὲν εἶπες ὅτι ὁ Θεός ἔχει δώσει ἐντολήν, νὰ μὴ δοκιμάσωμεν ἀπὸ τοὺς καρποὺς κανενὸς δένδρου, ὁ Κύριος ὅμως καὶ Δημιουργός, ἔνεκα τῆς μεγάλης ἀγαθότητός του, ἀφοῦ ἐπέτρεψεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν ἐξουσίαν, διέταξε νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ ἓνα μόνον δένδρον, καὶ τοῦτο πάλιν ἔνεκα τῆς φροντίδος του δι' ἡμᾶς, ὥστε νὰ μὴ κυριευθοῦμεν ἀπὸ τὸν θάνατον μὲ τὴν συμμετοχὴν μας». Ἐπρεπεν, ἐὰν βέβαια ἡ γυναῖκα ἦτο εὐγνώμων, ἀφοῦ ἔλεγεν αὐτὰ τὰ λόγια πρὸς τὸν διάβολον, νὰ τὸν ἀποστραφῆ ἔξ ὀλοκλήρου καὶ οὔτε νὰ συζητήσῃ πλέον, οὔτε νὰ ἀκούσῃ κάτι ἀπὸ τὰ ἰδικά του λόγια. Ἀλλά, ἀφοῦ ἀποκάλυψε τὴν ἐντολήν καὶ ἀφοῦ εἶπεν ὅσα εἶχεν εἰπῆ ὁ Θεός πρὸς αὐτούς, δέχεται ἀπὸ τὸν διάβολον μίαν ἄλλην συμ-

Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ἡ γυνή, ὅτι «Ἀπὸ παντός τοῦ ξύλου τοῦ
 παραδείσου φαγόμεθα, ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν
 μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ,
 οὐδ' οὐ μὴ ἄψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε». πάλιν ὁ πονη-
 5 ρὸς καὶ ἐχθρὸς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐναντίαν τῷ Δεσπότῃ
 τὴν συμβουλήν εἰσάγει. Τοῦ γὰρ φιλανθρωποῦ Θεοῦ διὰ πολ-
 λὴν κηδεμονίαν τὴν μετάληψιν κωλύσαντος, ἵνα μὴ διὰ τῆς
 παρακοῆς θνητοὶ γένωνται, οὗτός φησι τῇ γυναικί, «Οὐ θανα-
 τάτῳ ἀποθανεῖσθε». Ποίας ἂν τις ἀξιώσει συγγνώμης τὴν
 10 γυναῖκα, διὸ ὅλως καὶ ὑποσχεῖν ἠνέσχειο τὰς ἀκοὰς τῷ οὐτω
 τολμηρὰ φθεγγομένῳ; Εἰπόντιος γὰρ τοῦ Θεοῦ, «Μὴ ἄψησθε,
 ἵνα μὴ ἀποθάνητε», οὗτός φησιν, «Οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε».
 Εἶτα οὐκ ἄρκεσθεὶς τῷ ἀντιφθέγγασθαι τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ
 ρηθεῖσι, καὶ ὡς φθονερόν διαβάλλει τὸν δημιουργόν, ἵν' οὕτω
 15 τὴν ἀπάτην εἰσαγαγεῖν δυνηθεῖη, καὶ τὴν γυναῖκα ὑποσκελί-
 σασ τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ἀποπληρώσῃ. «Οὐ θανάτῳ», φησιν,
 ἀποθανεῖσθε. Ἡ δειγὰρ ὁ Θεός, διὸ ἢ ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ'
 αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς
 θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν». Ἴδου τὸ δέλεαρ ἄ-
 20 παν. Πληρώσας γὰρ τὴν κύλικα δηλητηρίου φαρμάκου, ἐπέ-
 δωκε τῇ γυναικί, ἣ δὲ τὸ θανάσιμον ἰδεῖν οὐ βουληθεῖσα· ἐ-
 δύνατο γὰρ, εἴπερ ἐβούλειτο, ἐκ προσομιῶν τοῦτο γνῶναι· ἀλλ'
 ἀκούσασα παρ' αὐτοῦ, διὸ διὰ τοῦτο τὴν μετὰληψιν ἐκώλυσεν
 ὁ Θεός, ἐπειδὴ «Ἡδεὶ οἱ διανοιγήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί,
 25 καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν», τῇ
 ἐλπίδι τῆς ἰσοθείας φουσηθεῖσα, μεγάλα ἦν λοιπὸν φανταζομέ-
 νη. Τοιαῦτα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ μηχανήματα· διὰν εἰς
 πολὺ ὕψος διὰ τῆς ἀπάτης ἀναγάγῃ, τὸ τηρικαῦτα εἰς τὸν
 βαθὴν κρημνὸν καταγάγει. Φαντασθεῖσα γὰρ ἰσοθεῖαν ἐπὶ τὴν

βουλήν καταστρεπτικήν καί θανάσιμον. Ὄταν λοιπὸν εἶπεν ἡ γυναῖκα, ὅτι «Ἀπὸ κάθε δένδρον τοῦ παραδείσου ἠμποροῦμεν νὰ φάγωμεν, ἀπὸ δὲ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου, ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, νὰ μὴ φάγετε ἀπ' αὐτόν, οὔτε νὰ τὸν ἐγγίσετε, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνετε» πάλιν ὁ πονηρὸς ἐχθρὸς τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας συμβουλεύει ἀντίθετα πρὸς τὸν Κύριον. Διότι, ὅταν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἔνεκα τοῦ μεγάλου ἐνδιαφέροντός του, ἀπηγόρευσε τὴν μετάληψιν, διὰ νὰ μὴ γίνουιν θνητοὶ ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς, αὐτὸς λέγει εἰς τὴν γυναῖκα, «Δὲν θὰ ἀποθάνετε καθόλου». Ποίαν συγγνώμην ἠμπορεῖ νὰ ἀξιώσῃ κανεὶς διὰ τὴν γυναῖκα, διότι ἠνέχθη νὰ ἀκούῃ μὲ προσοχὴν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔλεγε τόσον τλημρὰ λόγια; Διότι ὅταν εἶπεν ὁ Θεός, «Νὰ μὴ ἐγγίσετε, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνετε», αὐτὸς λέγει, «Δὲν θὰ ἀποθάνετε καθόλου». Ἐπειτα, μὴ ἀρκεσθεὶς νὰ ἀντιταχθῆ μόνον εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς φθονερὸν συκοφαντεῖ τὸν Δημιουργόν, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ἔτσι νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον τὴν ἀπάτην καί, ἀφοῦ ἀνατρέψῃ τὴν γυναῖκα, νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ἰδικόν του σκοπόν. «Δὲν θὰ ἀποθάνετε καθόλου», λέγει. Διότι γνωρίζει ὁ Θεός, ὅτι τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φάγετε ἀπ' αὐτόν, θὰ διανοιγοῦν τὰ μάτια σας καὶ θὰ εἴσθε ὡς θεοί, γνωρίζοντες τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν». Ἰδοὺ ὀλόκληρον τὸ δόλωμα. Ἀφοῦ ἐγέμισε λοιπὸν τὸ ποτήρι μὲ δηλητήριον φάρμακον, τὸ ἐπρόσφερον εἰς τὴν γυναῖκα· ἐκείνη δὲ δὲν ἠθέλησε νὰ ἰδῆ τὸ θανάσιμον περιεχόμενον, διότι ἠμποροῦσε, ἐὰν βέβαια ἤθελε, νὰ γνωρίζη αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀρχήν. Ἀλλὰ ἀφοῦ ἤκουσεν ἀπ' αὐτόν, ὅτι διὰ τοῦτο ἐμπόδισεν ὁ Θεός τὴν μετάληψιν, ἐπειδὴ «γνωρίζει ὅτι θὰ διανοιγοῦν τὰ μάτια σας καὶ θὰ εἴσθε ὡς θεοί, γνωρίζοντες τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν», ἀφοῦ ὑπερηφανεύθη μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἰσοθεΐας, ἐφαντάζετο εἰς τὸ ἐξῆς μεγάλα πράγματα διὰ τὸν ἑαυτὸν της. Τέτοια εἶναι τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ· ὅταν ἀνεβάσῃ κάποιον μὲ τὴν ἀπάτην εἰς μέγα ὕψος, τότε ρίπτει αὐτόν μὲ ὄρμην εἰς τὸν βαθὺν κρημνόν. Ὄταν λοιπὸν ἐφαντάσθη τὴν ἰσοθεΐαν της, ἔσπευδε

μετάληψιν ἔσπευδε, καὶ ἐκεῖ λοιπὸν ἔτεινε καὶ τὸν λογισμὸν
 καὶ τὴν διάνοιαν, καὶ οὐδὲν ἕτερον περιεσκόπει, ἢ πῶς τὴν
 κύλικα ἐκπλή, τὴν παρὰ τοῦ πονηροῦ δαίμονος κερασθεῖσαν.
 Μετὰ γὰρ τὸ δέξασθαι τὸν ὀλέθριον ἐκεῖνον ἰὸν διὰ τῆς συμ-
 5 βουλῆς τοῦ ὄφραως, ἵνα μάθῃς διὰ περὶ τούτων τὴν σπουδὴν
 εἶχεν, ἄκουε τῆς Γραφῆς λεγούσης· «Καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ δι-
 καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν, καὶ διὰ ἄρεσιδὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς
 ἰδεῖν, καὶ ὠραῖόν ἐστι τοῦ κατανοῆσαι· καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ
 καρπῦ αὐτοῦ, καὶ ἔφαγεν». Ἀληθῶς «Φθείρουσιν ἤδη χρη-
 10 σιὰ ὀμιλῖαι κακαί». Διὰ τί γὰρ πρὸ τῆς συμβουλῆς τοῦ πονη-
 ροῦ δαίμονος ἐκείνου μηδὲν τοιοῦτον ἔπαυε, μηδὲ κατενόησε
 τὸ ξύλον, μηδὲ εἶδεν αὐτοῦ τὴν ὠραιότητα; Ἐπειδὴ ἐδεδοίκαί
 τοῦ Θεοῦ τὴν ἐντολήν, καὶ μέλλον ἐπιτίμιον ἔσεσθαι ἐκ τῆς
 μεταλήψεως· νυνὶ δὲ ἐπειδὴ ἠπαιτήθη παρὰ τοῦ πονηροῦ θη-
 15 ρίου τούτου, ὅτι οὐ μόνον τοῦτο πείσσονται, ἀλλὰ καὶ ἰσόθεοι
 ἔσσονται, τότε λοιπὸν ἡ ἐλπίς τῆς ὑποσχέσεως ἐπὶ τὴν μετάλη-
 ψιν αὐτὴν παρώρμησε, καὶ οὐκ ἀνασχομένη μεῖναι ἐπὶ τῶν
 οἰκείων ὄρων, ἀλλὰ τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον τῆς σωτηρίας
 τῆς ἡμετέρας ἀξιολογιότερον εἶναι νομίσασα τῶν παρὰ τοῦ Θε-
 20 οῦ ρημάτων, ἐμάνθανε διὰ τῆς πείρας αὐτῆς μετ' οὐ πολὺ
 τῆς συμβουλῆς τὸ ὀλέθριον, καὶ τὴν ἐκ τῆς μεταλήψεως κα-
 ταληψομένην αὐτοὺς συμφορὰν. Ἰδοῦσα γὰρ, φησὶν, διὰ κα-
 λὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἄρεσιδὸν ἰδεῖν,
 καὶ ὠραῖόν ἐστι τοῦ κατανοῆσαι, λογισαμένη πρὸς ἑαυτήν, ἴ-
 25 σως ἐκ τῆς παρὰ τοῦ διαβόλου ἀπάτης, ἦν διὰ τοῦ ὄφραως
 αὐτῆ προσήγαγεν· εἰ καὶ εἰς βρῶσιν καλὸν τὸν ξύλον, καὶ
 τοὺς ὀφθαλμοὺς οὕτω τέμπειν δύναται, καὶ ὠραιότης τίς ἐ-
 στί· ἄφατος ἐν αὐτῷ, παρέχει δὲ ἡμῖν ἡ τούτου μετάληψις καὶ
 τὴν ἀνωτάτω τιμὴν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν τῷ δημιουργῷ ἔξο-
 30 μεν; τίνοσ ἐνεκεν οὐ μεταληψόμεθα τούτου;

πρὸς τὴν μετάληψιν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐκεῖ κατηύθυνε καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὴν διάνοιάν της, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἐσκέπτετο, παρὰ πῶς θὰ πιῇ ἐντελῶς τὸ ποτήρι, ποῦ τῆς ἐπρόσφερον ὁ πονηρὸς δαίμων. Ἐφοῦ λοιπὸν ἐδέχθη τὸ καταστρεπτικὸν ἐκεῖνο δηλητήριο διὰ μέσου τῆς συμβουλῆς τοῦ ὄφρα, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἔσπευδε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ λόγια αὐτοῦ, ἄκουε τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἡ ὁποία λέγει «Καὶ εἶδεν ἡ γυναῖκα ὅτι τὸ δένδρον ἦτο καλὸν πρὸς βρῶσιν καὶ εὐχάριστον νὰ τὸ βλέπουν τὰ μάτια καὶ ἦτο ἐπιθυμητὸν τὸ νὰ γνωρίσῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν καρπὸν αὐτὸν, καὶ ἔφαγε». Πράγματι «αἱ κακαὶ συναναστροφαι φθείρουν τὰ καλά ἤθη»⁵. Διατί λοιπὸν δὲν ἔπαθε τίποτε ἀπ' αὐτά, πρὶν ἀπὸ τὴν συμβουλήν τοῦ πονηροῦ δαίμονος, οὔτε κατενόησε τὸ δένδρον, οὔτε εἶδεν τὴν ὠραιότητα αὐτοῦ; Ἐπειδὴ εἶχε φοβηθῆ τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν τιμωρίαν, ποῦ θὰ ἀκολουθοῦσε τὴν μετάληψιν ἄρα ὅμως ἐπειδὴ ἠπατήθη ἀπὸ τὸν πονηρὸν τοῦτο θηρίον, ὅτι δηλαδὴ ὄχι μόνον δὲν θὰ πάθουν αὐτό, ἀλλὰ καὶ θὰ γίνουν ἴσοι μὲ τὸν Θεόν· τότε λοιπὸν ἡ ἐλπίδα τῆς ὑποσχέσεως παρεκίνησεν αὐτὴν πρὸς τὴν μετάληψιν, καὶ δὲν ἠνείχετο νὰ παραμείνῃ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἰδικῆς της ἀποστολῆς, ἀλλ' ἄφοῦ ἐνόμισε τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέμιον τῆς σωτηρίας μας περισσότερον ἀξιόπιστον ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, μετὰ ἀπὸ ὀλίγον ἢ πείρα τὴν ἐδίδασκε τὴν καταστρεπτικότητα τῆς συμβουλῆς καὶ τὴν συμφορὰν, ποῦ θὰ καταλάβῃ αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τῆς μεταλήψεως. Ἐφοῦ λοιπὸν εἶδε, λέγει ἡ Γραφή, «ὅτι τὸ δένδρον ἦτο καλὸν πρὸς βρῶσιν καὶ εὐχάριστον νὰ τὸ βλέπουν τὰ μάτια καὶ ἦτο ἐπιθυμητὸν τὸ νὰ κατανοήσῃ», ἐσυλλογίσθη, ἴσως καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀπάτης τοῦ διαβόλου, τὴν ὁποίαν ἐπαρουσίασε πρὸς αὐτὴν διὰ τοῦ ὄφρα· ἐὰν τὸ δένδρον εἶναι καλὸν πρὸς βρῶσιν καὶ ἠμπορεῖ ἔτσι νὰ εὐχαριστῆ τὰ μάτια καὶ ὑπάρχει εἰς αὐτὸ μία ἀνέκφραστος ὁμορφιά, ἡ μετάληψις δὲ τούτου παρέχει εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ὑψίστην τιμὴν, καὶ θὰ ἔχωμεν τὴν ἰδίαν ἀξίαν μὲ τὸν Δημιουργόν, διὰ ποῖον λόγον νὰ μὴ φάγωμεν ἀπ' αὐτό;

4. Είδες πῶς αὐτὴν αἰχμάλωτον ὁ διάβολος ἀπήγαγε, καὶ ὑπέσυρε τὸν λογισμὸν, καὶ παρεσκευάσασε μείζονα τῆς οἰκείας ἀξίας φρονῆσαι, ἵνα κεναῖς ἐλπίσι φρασμένη ἐκπέσῃ καὶ τῶν ἤδη παρασχεθέντων; «Καὶ ἔλαβε», φησὶν, ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ, καὶ ἔφαγε· καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ ἔφαγον· καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔγνωσαν, διὲν γυμνοὶ ἦσαν». Τί πεποίηκας, ὦ γύναι; Οὐ μόνον αὐτὴν τὴν ὀλεθρῶσαν συμβουλὴν δεξαμένη τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένον νόμον κατεπάτησας, καὶ ἐξύβρισσας εἰς τὴν ἐντολήν, καὶ τοσαύτη ἐχρόσω τῇ ἀκρασίᾳ, ὡς μὴ ἀρκεσθῆναι τῇ τοιαύτῃ ἀπολαύσει, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνὸς ξύλου, οὗ προσέταξεν ὁ Δεσπότης μὴ ἐφάρασθαι, ἐτόλμησας ἐπιλαθέσθαι, καὶ ἐπίστειπσας τοῖς παρὰ τοῦ ὄψεως εἰρημένοις, καὶ ἀξιοπισιοτιέραν τὴν τοῦτου συμβουλὴν ἐνόμισσας τῆς παρὰ τοῦ δημιουργήσαντος δοθείσης ἐντολῆς, καὶ τοσαύτην ἀπαιτηθεῖσα ἀπάτην, ὡς μηδὲ συγγνώμης εἶναι ἀξίαν; Μὴ γὰρ ὁμογενῆς σοι ἦν ὁ τὴν συμβουλὴν εἰσαγαγών; Τῶν ὑποπειταγμένων ἐτύγγαγε, τῶν δούλων τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν τυγγανόντων. Τίνος ἕνεκεν οὕτω κατήσχυνας, καὶ ἐκεῖνον καταλιποῦσα, δι' ὃν ἐδημιουργήθης, ᾧ πρὸς βοήθειαν παρήχθης, ᾧ κοινωνὸς τῆς ἀξίας ἐγένου, καὶ ὁμοσούσιος, καὶ ὁμόφωνος, τῷ ὄφει εἰς ὀμίλιαν ἐλθεῖν κατεδέξω, καὶ διὰ τοῦ θηρίου τοῦτου τὴν παρὰ τοῦ διαβόλου δέξασθαι συμβουλὴν, καὶ φανερῶς ἀπεναντίας οὔσαν τῆς τοῦ δημιουργήσαντος νομοθεσίας, οὐδὲ οὕτως ἀπεισιράφης, ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι τῆς ὑποσχέσεως κατειτόλμησας τῆς μεταλήψεως; Ἔστιω τοίνυν σαυτὴν εἰς τοσοῦτον κρημνὸν κατήγαγες, καὶ τῆς τιμῆς τῆς ὑπερβαλλούσης ἀπειστέρησας· τίνος ἕνεκεν καὶ τὸν ἄνδρα κοινωνὸν λαμβάνεις τοῦ χαλεποῦ τοῦτου παισίματος, καὶ ᾧ βοηθὸς εἶναι ἐτάχθης, τοῦτου ἐπίβουλος γίνῃ, καὶ διὰ μικρᾶς δρώσεως τῆς εὐνοίας τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀλλοιοιοῖς κάκει-

4. Είδες πῶς ἠχμαλώτισε τὴν γυναῖκα ὁ διάβολος καὶ παρέσυρε σιγὰ - σιγὰ τὴν σκέψιν της, καὶ τὴν προητοίμασε νὰ ἐπιθυμήσῃ μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν της, ὥστε, φαντασμένη ἀπὸ ματαιοδοξίαν, νὰ ἐκπέσῃ καὶ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, ποὺ τῆς εἶχαν ἤδη δοθῆ; «Καὶ ἔλαβε, συνεχίζει ἡ Γραφή, ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου καὶ ἔφαγεν, ἔδωσε δὲ καὶ εἰς τὸν ἄνδρα της, καὶ ἔφαγαν. Τότε ἤνοιξαν τὰ μάτια καὶ τῶν δύο, καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἦσαν γυμνοί». Τί ἔχεις κάνει, γυναῖκα; Ὅχι μόνον κατεπάτησες τὸν νόμον, ποὺ σοῦ ἔχει δοθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἐδέχθης τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν συμβουλήν, ἀλλὰ καὶ ἐξύβρισες τὴν ἐντολήν' καὶ ἔδειξες τόσῃ ἀκράτειαν, ὥστε νὰ μὴ ἀρκεσθῆς εἰς τόσον μεγάλην ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ ἐτόλμησες νὰ ἐπωφεληθῆς καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα δένδρον, τὸ ὁποῖον ἐπρόσταξεν ὁ Κύριος νὰ μὴ ἐγγίσετε, καὶ ἐπίστευσες εἰς τὰ λόγια τοῦ ὄφρος καὶ ἐθεώρησες περισσότερον ἀξιόπιστον τὴν συμβουλήν του παρά τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν τοῦ δημιουργοῦ καὶ παρεσύρθης εἰς τόσον μεγάλην ἀπάτην, ὥστε νὰ μὴ εἶσαι ἀξία οὔτε τῆς συγγνώμης; Μήπως λοιπὸν ἦτο τοῦ αὐτοῦ γένους μὲ σὲ ἐκεῖνος, ποὺ σοῦ ἔδωσε τὴν συμβουλήν; Ἦτο κατώτερός σου καὶ ἀνῆκεν εἰς τοὺς δούλους, ποὺ ἦσαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν σου. Διὰ ποῖον λόγον ἐπρόσβαλες ἔτσι τὸν ἑαυτὸν σου, καὶ ἀφοῦ ἐγκατέλειψες ἐκεῖνον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐδημιουργήθης, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπλάσθης βοηθός, μὲ τὸν ὁποῖον ἔχεις τὴν ἰδίαν ἀξίαν καὶ εἶσαι ὁμοούσιος καὶ ὁμιλεῖς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, κατεδέχθης νὰ συζητῆς μὲ τὸν ὄφιν καὶ νὰ δεχθῆς διὰ τοῦ ζώου αὐτοῦ τὴν συμβουλήν τοῦ διαβόλου, ποὺ ἐνῶ ἦτο φανερά ἀντίθετος πρὸς τὴν νομοθεσίαν τοῦ δημιουργοῦ, οὔτε ἔτσι τὴν ἀπεστράφη, ἀλλὰ, μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ὑποσχέσεως, ἐτόλμησες τὴν μετάληψιν; Ἔστω λοιπὸν ὡδήγησες τὸν ἑαυτὸν σου εἰς μεγάλην πτώσιν καὶ ἐστερήθης τῆς μεγαλυτέρας τιμῆς διὰ ποῖον λόγον κάνεις καὶ τὸν ἄνδρα σου συνένοχον τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ σφάλματος, καὶ ἐμελέτησες τὸ κακὸν ἐκείνου, διὰ τὸν ὁποῖον ὠρίσθης βοηθός, καὶ ἀποξενώνεις μὲ τὴν μικρὰν βρωσίαν μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτὸν

νον μετὰ σανιῆς; Ποία μανίας ὑπερβολὴ ἤρκει σοι τὸν ἀια-
 λαίπωρον ζῆν βίον, τὸ σῶμα μὲν περικεῖσθαι, μηδενὸς δὲ
 δεῖσθαι τῶν σωματικῶν; τὸ πάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ
 ἀπολαύειν πλὴν ἑνὸς ξύλου; τὸ πάντα τὰ ὀρώμενα ὑπὸ τὴν
 5 ἐξουσίαν εἶναι τὴν ὑμετέραν, καὶ τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν
 κεκιῆσθαι; ἀλλ' ἀπαιτηθεῖσα ταῖς ἐλπίσι προσεδόκησας καὶ
 εἰς αὐτὴν τὴν ἀνωτάτω κορυφὴν ἤξειν; Διὰ τοῦτο μαθήσῃ
 δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι οὐ μόνον ἐκείνων οὐκ ἐπιτεύ-
 ξη, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἤδη δεδομένων ἀποστερήσεις καὶ
 10 σανιῆν, καὶ τὸν ἄνδρα, καὶ εἰς ισοσύτην ἤξετε μεταμέλειαν
 ὡς ὑμᾶς μὲν ἄπρακτα μεταγινώσκειν, τὸν δὲ πονηρὸν δαίμονα
 τὸν τὴν ὀλεθρίαν ταύτην συμβουλήν εισαγαγόντα ἐπιγελάειν.
 καὶ ἐπεμβαίνειν, ἅτε δὴ λοιπὸν κειμένοις, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνω
 πεπονθόσι. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος τὰ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν φρονή-
 15 σας, καὶ τῆς παρασχεθείσης ἀξίας ἐξεβλήθη, καὶ ἐκ τῶν οὐ-
 ρανῶν εἰς τὴν γῆν κατηνέχθη· τὸ αὐτὸ δὴ καὶ ὑμᾶς ἐργάσα-
 σθαι ἠβουλήθη, καὶ διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐνιολῆς εἰς τὸ
 τοῦ θανάτου ἐπιτίμιον ἀγαγεῖν, καὶ τὸν οἰκεῖον φθόνον πλη-
 ρῶσαι, καθὼς καὶ σοφὸς τις ἔλεγε· «Φθόνῳ δὲ διαβόλου θά-
 20 νατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε». «Καὶ ἔδωκε», φησί, «καὶ τῷ
 ἀνδρὶ αὐτῆς· καὶ ἔφαγον, καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλ-
 μοί». Πολλὴ καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἡ ραθυμία. Εἰ γὰρ καὶ ὁμογενὴς
 ἦν, καὶ γυνὴ ἦν, ἀλλ' ἐχρῆν ἕναυλον ἔχοντα τοῦ Θεοῦ τὴν ἐν-
 τολήν, προτιμιότεραν ταύτην ποιήσασθαι τῆς ἀκαίρου ἐπιθυ-
 25 μίας ἐκείνης, καὶ μὴ κοινωνῆσαι τῆς παραβάσεως, μηδὲ διὰ
 βραχεῖαν ἡδονὴν τῶν ισοσύτων ἀγαθῶν ἑαυτὸν ἀποστερῆσαι,
 καὶ προσκροῦσαι τῷ οὕτως εὐεργέτῃ, καὶ ισοσύτην φιλανθρω-
 πίαν ἐπιδειξαμένῳ, καὶ οὕτως ἀνώδυνον καὶ μόχθου παντὸς

σου καὶ ἐκείνον ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ; Ποία ὑπερβολικὴ τρέλλα σὲ ὠδήγησεν εἰς αὐτὴν τὴν μεγάλην τόλμην; Δὲν ἦτο ἄρκετόν διὰ σὲ τὸ νὰ ζῆς χωρὶς ταλαιπωρίας, νὰ περιβάλλεσαι μὲν μὲ τὸ σῶμα, χωρὶς ὅμως νὰ χρειάζεσαι τίποτε ἀπὸ τὰ σωματικά; τὸ νὰ ἀπολαμβάνης ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ παραδείσου ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα δένδρον; τὸ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς σᾶς ὅλα τὰ ὄρατὰ πράγματα καὶ νὰ ἔχετε τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματα; ἀλλὰ ἤλπισες ὅτι θὰ φθάσης καὶ εἰς τὴν ὑψίστην κορυφὴν μὲ τὰς ἀπατηλάς ἐλπίδας; Διὰ τοῦτο θὰ μάθης ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι ὄχι μόνον δὲν θὰ κατορθώσης ἐκεῖνα, ἀλλὰ θὰ στερήσης καὶ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὸν ἄνδρα σου ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, πού σᾶς εἶχαν δοθῆ μέχρι τώρα· καὶ θὰ φθάσετε εἰς τέτοιαν μετάνοιαν, ὥστε σεῖς μὲν μετανοεῖτε ἄσκοπα, ὁ δὲ πονηρὸς δαίμων, πού σᾶς ἔδωσε τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν συμβουλήν, νὰ γελαῖ καὶ νὰ σᾶς καταπατῆ, ἐπειδὴ εἰς τὸ ἐξῆς θὰ εὐρίσκεσθε εἰς κατάστασιν πτώσεως καὶ ἔχετε πάθει τὰ ἴδια μὲ ἐκείνον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν τιμὴν, πού τοῦ εἶχε δοθῆ, καὶ ἐρρίφθη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς εἰς τὴν γῆν, ὅταν ὑπερηφανεύθη· τοῦτο ἠθέλησε νὰ κάμῃ καὶ εἰς σᾶς, καὶ μὲ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς ἠθέλησε νὰ σᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν τιμωρίαν τοῦ θανάτου καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν φθόνον του, καθὼς ἔλεγε καὶ κάποιος σοφός· «Ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου, ὁ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον»⁶. «Καὶ ἔδωσε, λέγει ἡ Γραφή, καὶ εἰς τὸν ἄνδρα τῆς· καὶ ἔφαγαν καὶ ἤνοιξαν τὰ μάτια των». Μεγάλῃ εἶναι καὶ ἡ ἀδιαφορία τοῦ ἀνδρός. Καὶ ἂν βέβαια ἦτο ἀπὸ τὸ ἴδιον γένος, καὶ ἂν ἦτο γυναῖκα του, ἔπρεπεν ὅμως νὰ ἠχῆ συνεχῶς εἰς τὰ αὐτιά του ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, νὰ προτιμᾷ περισσότερο νὰ ἐφαρμόζῃ αὐτὴν, παρὰ τὴν ἄκαιρον ἐπιθυμίαν τῆς γυναικός· καὶ νὰ μὴ γίνῃ συμμετοχὸς εἰς τὴν παράβασιν, οὔτε ἐξ αἰτίας μιᾶς συντόμου ἀπολαύσεως νὰ στερήσῃ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τόσα ἀγαθὰ, καὶ νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν μεγάλον εὐεργέτην του, ὁ ὁποῖος ἐπέδειξε καὶ τόσον μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν ζωὴν

ἀπηλλαγμένον βίον χαρισαμένω. Μὴ γὰρ οὐκ ἐξῆν τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν ἐν τῷ παραδείσῳ μετὰ δαψιλείας ἀπολαύειν; τίνος ἕνεκεν οὕτως εὐκόλον οὔσαν τὴν ἐντολὴν φυλάξαι οὐδὲ αὐτὸς ἠβουλήθη; Ἄλλ' ἴσως ἀκούσας παρὰ τῆς γυναι-
5 κὸς τῆς ὀλεθροῦ συμβουλῆς τὴν ὑπόσχεσιν, καὶ τῇ ἐλπίδι καὶ αὐτὸς φουσηθεὶς, ἐτοιμῶς ἐκοινώνησας τῆς βρώσεως. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐπιτίμιον ἀμφοτέρους διαδέχεται, καὶ τῶν πραγμάτων ἢ πείρα διδάξει ὑμᾶς, μὴ τοῦ Θεοῦ ἀξιοπιστοιτέραν ἠγεῖσθαι τὴν τοῦ πονηροῦ δαίμονος συμβουλὴν. «Καὶ ἔδωκε
10 καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς· καὶ ἔφαγον, καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν».

5. Ζήτημα μέγιστον ἡμῖν ἐνιεῦθεν τίκειται, ὅπερ πρῶην ὑπεσχόμεν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. Δικαίως γὰρ ἂν τις ἔροισι, τίνα ἰσχὺν εἶχε τὸ ξύλον ἐκεῖνο, ὥστε τὴν ἐξ αὐτοῦ βρωσὴν
15 τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν διανοῖξαι, καὶ διὰ τί γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ καλεῖται. Καὶ εἰ βούλεσθε, ἀνάσχεσθε· μικρὰ γὰρ ὑμῖν καὶ περὶ τούτου διαλεχθῆναι βούλομαι, καὶ διδάξαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὅτι εἰ βουληθείημεν εὐγνωμόνως δέχεσθαι τὰ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ λεγόμενα, οὐδὲν ἡμῖν τῶν ἰσημένω δυσχερὲς
20 φανεῖται. Οὐδὲ γὰρ ἢ ἐκ τοῦ ξύλου βρωσὶς αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς διήνοιξε· καὶ γὰρ καὶ πρὸ τῆς βρώσεως ἔβλεπον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἢ τούτου βρωσὶς παρακοῆς ἦν ὑπόθεσις, καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθείσης ἐντολῆς παράβασις, δι' ἣν αἰτίαν λοιπὸν καὶ τὴν δόξαν τὴν περιοσιέλλουσαν αὐτοὺς ἀφηρέθησαν, ἀνα-
25 ξίους ἐαντοὺς τῆς τιμῆς τῆς ἰσαύτης κατασιήσαντες· διὰ τοῦτο τῇ οἰκείᾳ συνηθείᾳ κατακολουθοῦσα ἡ Γραφή φησιν «Ἐφαγον, καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν»· διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς γυμνωθέντες τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, αἴσθησιν λαμβάνουσα καὶ τῆς αἰσθητῆς
30 γυμνότητος, ἵνα διὰ τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς αἰσχύνης γνῶ-

ἀπηλλαγμένην ἐντελῶς ἀπὸ κάθε θλίψιν καὶ κόπον. Μήπως δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἀπολαμβάνης μὲ ἀφθονίαν ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τοῦ παραδείσου; Διὰ ποῖον λόγον οὔτε σὺ ἠθέλησες νὰ τηρήσης τὴν ἐντολήν, ἐνῶ ἦτο τόσο εὐκόλος; Ἄλλ' ἴσως, ἐπειδὴ ἤκουσες ἀπὸ τὴν γυναῖκα τὴν ὑπόσχεσιν τῆς καταστρεπτικῆς συμβουλῆς καὶ ὑπερηφανεύθης καὶ σὺ ὁ ἴδιος ἐξ αἰτίας τῆς ἐλπίδος, ἀμέσως ἔγινες συμμετοχος τῆς βρώσεως τοῦ καρποῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ τιμωρία ἔρχεται καὶ εἰς τοὺς δύο, ἡ δὲ πείρα τῶν πραγμάτων θὰ σὰς διδάξῃ, νὰ μὴ θεωρῆτε τὴν συμβουλήν τοῦ πονηροῦ δαίμονος περισσότερον ἀξιόπιστον ἀπὸ τὸν Θεόν. «Ἔδωσεν δὲ καὶ εἰς τὸν ἄνδρα τῆς καὶ ἔφαγον, καὶ ἤνοιξαν τὰ μάτια καὶ τῶν δύο, καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἦσαν γυμνοί».

5. Ἀπ' ἐδῶ γεννᾶται δι' ἡμᾶς μέγα ζήτημα, τὸ ὁποῖον εἶχα ὑποσχεθῆ προηγουμένως εἰς τὴν ἀγάπην σας. Δικαίως λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς ποίαν δύναμιν εἶχε τὸ δένδρον ἐκεῖνο, ὥστε ἡ βρῶσις ἀπ' αὐτὸ νὰ ἀνοίξῃ τὰ μάτια των καὶ διατί ὀνομάζεται δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐὰν δὲ θέλετε, κάνετε ὑπομονήν· διότι ἐπιθυμῶ νὰ σὰς ὀμιλήσω ὀλίγον καὶ περὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ καὶ νὰ διδάξω τὴν ἀγάπην σας, ὅτι, ἐὰν θὰ θελήσωμεν νὰ δεχθοῦμεν μὲ ἀγαθὴν διάθεσιν τὰ λόγια τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τίποτε δὲν θὰ φανῆ δύσκολον εἰς ἡμᾶς ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν. Βέβαια δὲν ἤνοιξε τὰ μάτια αὐτῶν ἡ βρῶσις ἀπὸ τὸ δένδρον, διότι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν βρῶσιν ἔβλεπαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ βρῶσις ἀπ' αὐτὸ ἦτο ὑπόθεσις παρακοῆς καὶ παράβασις τῆς ἐντολῆς, ποῦ ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ἔχασαν εἰς τὸ μέλλον καὶ τὴν δόξαν, ἡ ὁποία περιέβαλλεν αὐτούς, ἐπειδὴ κατέστησαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀναξίους τῆς τόσο μεγάλης τιμῆς· διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἰδικὴν τῆς συνήθειαν ἡ Γραφή λέγει· «Ἔφαγον καὶ ἤνοιξαν τὰ μάτια των, καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἦσαν γυμνοί». Ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, ἀφοῦ ἐγυμνώθησαν ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀντιλαμβάνονται καὶ τὴν αἰσθητὴν των γυμνότητα, διὰ νὰ γνωρίσουν ἀκριβῶς, εἰς ποῖον μέγα σφάλμα ὠδήγησεν αὐτοὺς

οιν ἀκριβῶς, εἰς οἶον αὐτοὺς ὀλισθόν ἤγαγε τὸ παραβῆναι
 τὴν ἐντολὴν τοῦ Δεσπότη. Οἱ γὰρ πρὸ τοῦτου ἰοσαύτης παρ-
 ρησίας ἀπολαύσαντες, καὶ οὐδὲ εἰδότες ὅτι γυμνοὶ τυγχάνου-
 σιν· οὐδὲ γὰρ ἦσαν γυμνοί· ἢ γὰρ ἄνωθεν δόξα παντὸς ἱμα-
 5 τίου μᾶλλον αὐτοὺς περιέσκεπε· μετὰ δὲ τὴν βρώσιν, τοῦτ'
 ἔστι, μετὰ τὴν παράθασιν τῶν προσιαχθέντων, εἰς ἰοσαύτην
 ταπεινότητα κατηρέχθησαν, ὡς σκέπην λοιπὸν ἐπιζητεῖν διὰ
 τὸ μὴ φέρειν τὴν αἰσχύνην. Ἡ γὰρ παράθασις τῆς ἐντολῆς
 ἐπεισελθούσα, τὸ ἱμάτιον ἐκεῖνο τὸ καινὸν καὶ παράδοξον,
 10 τὸ τῆς δόξης λέγω, καὶ τῆς ἄνωθεν εὐνοίας, ὅπερ ἦσαν ἠμφιε-
 σμένοι, περιελούσα, καὶ τῆς γυμνότητος αἰσθησὶν παρέσχε,
 καὶ αἰσχύνῃ ἀφάτω περιέβαλε. «Καὶ ἔφαγον», φησί, «φύλλα
 συκῆς, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς περιζώματα», Ἐννόησόν μοι, ἀ-
 γαπητέ, ἀπὸ ποταποῦ ὕψους πῶς εἰς βαθὺν κρημνὸν αὐτοὺς
 15 κατήγαγεν ἢ παρὰ τοῦ διαβόλου συμβουλὴ. Οἱ γὰρ ἰοσαύτη
 δόξη περιεσσιαλμένοι, νῦν φύλλα συκῆς ράπτιοι, καὶ ποιοῦσιν
 ἑαυτοῖς περιζώματα. Τοῦτο τῆς τοῦ διαβόλου ἀπάτης τὸ κέρ-
 δος· αὕτη τῆς συμβουλῆς ἐκείνου ἢ μηχανή, τὸ μὴ μόνον τὰ
 μείζονα μὴ προσενηῆσαι, ἀλλὰ καὶ τῶν ὄντων γυμνὸν καὶ ἔ-
 20 ρημον ἀποφῆναι. Ἐπεὶ οὖν ἢ τοιαύτη πρόφασις τῆς βρώσεως
 τὴν παρακοὴν εἰργάσατο, διὰ τοῦτό φησιν ἢ Γραφή, «Καὶ
 ἔφαγον, καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί», οὐ περὶ τῶν
 αἰσθητῶν ὀφθαλμῶν φάσκουσα, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ διάνοιαν
 αἰσθήσεως. Ἐπειδὴ γὰρ παρέβησαν τὰ προσιεταγμένα αἰσθά-
 25 νεται αὐτοὺς λοιπὸν ἐποίησεν, ὧν πρότερον οὐκ ἐλάμβανον
 αἰσθησὶν διὰ τὴν εὐνοίαν, ἣν περὶ αὐτοὺς ὁ Δεσπότης ἐπεδεί-
 κνυτο. Ὅταν οὖν ἀκούσης, ὅτι «Διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλ-
 μοί», τοῦτο νόει, ὅτι παρεσκεύασεν αὐτοὺς αἰσθησὶν λαβεῖν λοι-
 πὸν τῆς γυμνότητος, καὶ τῆς ἐκπιώσεως τῆς δόξης, ἣς πρὸ
 30 τῆς βρώσεως ἀπῆλανον. Ὅτι δὲ τοῦτο τῆς Γραφῆς ἔστι τὸ

ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, διὰ τῆς ἐντροπῆς πού τοὺς κατέλαβεν. Ἐκεῖνοι πρὶν ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ εἶχαν τόσῃν μεγάλην παρρησίαν καὶ δὲν ἐγνώριζαν ὅτι ἦσαν γυμνοί. Καὶ πράγματι δὲν ἦσαν, διότι ἡ θεϊκὴ δόξα ἐσκέπαζεν αὐτοὺς καλύτερα ἀπὸ ὅποιοδήποτε ἔνδυμα. Ὑστερα ὁμως ἀπὸ τὴν βρῶσιν, δηλαδὴ μετὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, ὠδηγήθησαν εἰς τόσον μεγάλην ταπείνωσιν, ὥστε νὰ ἐπιζητοῦν εἰς τὸ ἐξῆς καλύμματα, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν ἐντολήν τῆς γυμνότητος. Διότι ὅταν εἰσῆλθεν ἀνάμεσα εἰς αὐτοὺς καὶ τὸν Θεὸν ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς, ἀφοῦ τοὺς ἀφήρεσεν ἐκεῖνο τὸ νέον καὶ παράδοξον ἔνδυμα, δηλαδὴ τὸ ἔνδυμα τῆς δόξης καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἦσαν ἐνδεδυμένοι, τοὺς ἔκαμε νὰ αἰσθανθοῦν τὴν γυμνότητά των καὶ τοὺς περιέβαλε μὲ ἀπερίγραφτον ἐντροπήν. «Καὶ ἔρραψαν, λέγει ἡ Γραφή, φύλλα συκιᾶς καὶ ἔκαμαν διὰ τοὺς ἑαυτοῦς των ζώνας». Κατανόησε, παρακαλῶ ἀγαπητέ, πῶς ἡ συμβουλή τοῦ διαβόλου ἔρριψεν αὐτοὺς ἀπὸ ὑπερβολικὸν ὕψος εἰς βαθὺν κρημνόν. Ἐκεῖνοι πού περιεβάλλοντο μὲ τόσῃν δόξαν, τώρα ράπτουν φύλλα συκιᾶς καὶ κάνουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των ζώνας. Αὐτὸ εἶναι τὸ κέρδος τῆς ἀπάτης τοῦ διαβόλου· αὐτὸ εἶναι τὸ τέχνασμα τῆς συμβουλῆς του, δηλαδὴ τὸ μὴ προξενήσῃ μόνον μεγαλύτερον κέρδος, ἀλλὰ καὶ νὰ παραστήσῃ τὸν ἄνθρωπον γυμνὸν καὶ ἔρημον, ἀπὸ ὅσα κατέχει. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ πρόφασις αὐτῆ τῆς βρώσεως ἐπροξένησε τὴν παρακοήν, διὰ τοῦτο λέγει ἡ Γραφή, «Καὶ ἔφαγαν, καὶ ἤνοιξαν τὰ μάτια των», ὁμιλοῦσα ὄχι διὰ τὰ αἰσθητὰ μάτια, ἀλλὰ διὰ τὴν αἴσθησιν τῆς διανοίας των. Ἐπειδὴ λοιπὸν παρέβησαν τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἔκαμε νὰ αἰσθάνωνται εἰς τὸ ἐξῆς, ὅσα προηγουμένως δὲν ἠσθάνοντο ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης, πού ἐδείκνυε πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος. Ὅταν λοιπὸν θὰ ἀκούσης, ὅτι «ἠνοιγῆσαν τὰ μάτια αὐτῶν», τοῦτο νὰ ἐννοῆς, ὅτι ἔκαμεν αὐτοὺς νὰ ἀντιληφθοῦν εἰς τὸ μέλλον τὴν γυμνότητά των καὶ τὴν πτώσιν των ἀπὸ τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν ἀπελάμβαναν πρὶν ἀπὸ τὴν βρῶσιν. Ὅτι τοῦτο συνηθίζε-

ἔθος ἄκουε αὐτῆς καὶ ἀλλαχοῦ λεγούσης· ἤνίκα γὰρ ἡ παι-
 δίσκη τῆς Σάρρας ἀποδιδράσκουσα τὴν δεσποτείαν ἐπλανᾶτο,
 ρίψασα τὸ παιδίον πλησίον μιᾶς ἐλάτης, ἀπὸ διασιήματος πε-
 ριεσκόπει τούτου τὴν τελευτήν, καὶ φησι· «Διήνοιξεν ὁ Θεὸς
 5 τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Ἄγαρ», οὐκ ἐπειδὴ πρὸ τούτου οὐκ ἔ-
 βλεπεν, ἀλλ' ὅτι τὴν διάνοιαν αὐτῆς διήγειρεν. Ὁρᾷς ὅτι
 τὸ «Διήνοιξεν», οὐ περὶ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν λέγει,
 ἀλλὰ περὶ τῆς αἰσθήσεως τῆς κατὰ διάνοιαν; Τὸ αὐτὸ ἂν
 εἴποιμεν καὶ περὶ τοῦ ἐτέρου ζητήματος τοῦ ἐντιεῦθεν ἀνα-
 10 κύπιοντος. Φασὶ γάρ· διὰ τί τὸ ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ πο-
 νηροῦ καλεῖται; Καὶ γὰρ πολλοὶ τῶν φιλονείκως διακειμένων
 λέγειν ἐπιχειροῦσιν, ὅτι μετὰ τὴν βρωσίν τοῦ ξύλου τὴν γνῶ-
 σιν ἔσχεν ὁ Ἀδὰμ τοῦ διακρίνειν τὸ καλὸν καὶ τὸ χεῖρον·
 τοῦτο δὲ τῆς ἐσχάτης ἂν εἴη ἀνοίας. Διὰ τοῦτο γὰρ πρόην
 15 ταῦτα προσορῶντες, ἴσαῦτα περὶ τῆς σοφίας τῆς παρὰ τοῦ
 Θεοῦ παρασχεθείσης τῷ ἀνθρώπῳ διεξήλθομεν, δεικνύντες
 ταύτην ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων θέσεως, ἣν τοῖς θηρίοις πᾶσι,
 καὶ τοῖς πειτεινοῖς, καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐπέθηκεν, καὶ ὅτι μετὰ
 τῆς ἀφάτου ταύτης σοφίας καὶ προφητικοῦ χαρίσματος ἦν ἡ-
 20 ξιωμένος, ἵνα μηδενὶ ἐξῆ τοῦτο λέγειν. Ὁ τοίνυν καὶ τὰς
 προσηγορίας ἐπιθείς, καὶ προφητεύσας τὴν οὕτω θαυμαστὴν
 προφητείαν περὶ τῆς γυναικός, καθάπερ ἤδη εἰρήκαμεν, πῶς
 ἂν ἠγνόει τί μὲν καλόν, τί δὲ πονηρόν; Εἰ γὰρ δὴ τοῦτο κατα-
 δεξώμεθα (ὃ μὴ γένοιτο), πάλιν εἰς τὸν δημιουργὸν τὰ τῆς
 25 βλασφημίας μετενεχθήσεται. Πῶς γὰρ καὶ ἐντετέλλετο ἀγνο-
 οῦντι, ὅτι κακὸν ἢ παράθασιν; Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, μὴ γένοι-
 το· ἀλλ' ἠδὲ σαφῶς. Διὰ γὰρ τοῦτο ἔξ ἀρχῆς αὐτεξούσιον
 τουτὶ τὸ ζῶον κατεσκεύασεν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὔτε πα-
 ραβάγια τὴν ἐντολὴν κολασθῆναι ἔδει, οὔτε φυλάξαντα ἀπο-
 30 δοχῆς ἀξιωθῆναι. Ὅτι γὰρ διὰ τὴν παράθασιν θνητὸς γέ-

7. Πρόκειται διὰ τὴν ἔρημον Βηραβεέ.

8. Γεν. 21, 19. Ἡ Ἄγαρ ἦτο δούλη τοῦ Ἀβραάμ μετὰ τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν υἱόν, τὸν Ἰσαμῆλ. Διὰ τὸ ἀναφερόμενον περιστατικὸν βλ. Γεν. 21, 8 - 21.

ται εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ἄκουσέ την νὰ λέγη εἰς ἄλλο σημεῖον ὅταν ἡ δούλη τῆς Σάρρας ἐπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον⁷, διωγμένη ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ Ἀβραάμ, καὶ παρετηροῦσε ἀπὸ μακρὰν τὸν θάνατον τοῦ τέκνου της, ποῦ ἐγκατέλειψε πλησίον μιᾶς ἐλάτης, λέγει: «Ἦνοιξεν ὁ Θεὸς τὰ μάτια τῆς Ἀγαρ»⁸, ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπε προηγουμένως, ἀλλὰ διότι ἐφώτισε τὴν διάνοιαν αὐτῆς. Βλέπεις, ὅτι τὸ «Ἦνοιξε», δὲν τὸ ἀναφέρει εἰς τὰ μάτια τοῦ σώματος, ἀλλὰ εἰς τὰ μάτια τῆς διανοίας; Τὸ αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τὸ ἄλλο ζήτημα, ποῦ προκύπτει ἀπ' ἐδῶ. Λέγουν λοιπὸν μερικοὶ διατί τὸ δένδρον ὀνομάζεται τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ; Διότι πράγματι πολλοί, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ φιλονεικοῦν δι' αὐτά, προσπαθοῦν νὰ ἐρμηνεύσουν τὰ λόγια αὐτὰ λέγοντες, ὅτι ὁ Ἀδὰμ ἀπέκτησε τὴν γνῶσιν νὰ διακρίνη τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν μετὰ τὴν βρῶσιν ἀπὸ τὸ δένδρον τοῦτο ὅμως θὰ εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ὑπερβολικῆς ἀνοησίας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, ἐπειδὴ προεβλέπαμεν αὐτά εἰς προηγουμένας ὁμιλίας, ὠμιλήσαμεν λεπτομερῶς περὶ τῆς σοφίας, ποῦ ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀποδεικνύοντες αὐτὴν ἀπὸ τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔθεσεν εἰς ὅλα τὰ θηρία καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ ὅτι μαζὶ μὲ τὴν ἀνείπωτην αὐτὴν σοφίαν εἶχεν ἀξιωθῆ καὶ τὸ προφητικὸν χάρισμα, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς κανένα νὰ λέγη αὐτό. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποῦ ἔδωσε τὰ ὀνόματα καὶ ἔκαμε μίαν θαυμαστὴν προφητείαν διὰ τὴν γυναῖκα, ὅπως ἔχομεν ἤδη εἰπῆ, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀγνοῆ τί εἶναι καλὸν καὶ τί πονηρόν; Ἐὰν βέβαια θὰ δεχθοῦμεν αὐτὸ (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εὐχόμεθα νὰ μὴ γίνῃ ποτέ), πάλιν εἰς τὸν Δημιουργὸν θὰ ἀποδοθῆ ἡ αἰτία τῆς βλασφημίας. Διότι πῶς θὰ τοῦ ἔδιδεν ἐντολήν, ἐὰν δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ παράβασις εἶναι κακόν; Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει αὐτό μὴ γένοιτο. Ἀντίθετα ἐγνώριζε πολὺ καλά. Διότι τοῦτο, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον αὐτεξούσιον. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἦτο αὐτεξούσιος, οὔτε ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῆ, ὅταν παρέβη τὴν ἐντολήν, οὔτε νὰ θεωρηθῆ ἄξιος ἀμοιβῆς, ἐὰν τὴν ἐφύλασσε. Ὅτι ἔχει

γορε, δῆλον καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐντολῆς, καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβάντων. Ἐκκοινοῦσε γὰρ αὐτῆς τῆς γυναικὸς λαλοῦσης τῷ ἔθρει, «Ἀπὸ καρποῦ τοῦ ξύλου τοῦ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε».

5 Ὅσοι προὐκ τῆς βρώσεως ἀθάνατοι εὐύγχανον· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν μετὰ τὴν βρώσιν ἐν τάξει τιμωρίας αὐτοῖς ἐπήγαγε τὸν θάνατον.

6. Τίς ἂν οὖν ἀνάσχοιτο τῶν λέγειν βουλομένων, ὅτι μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ξύλου βρώσιν ἔσχε τὴν γνῶσιν τοῦ τε καλοῦ
 10 καὶ τοῦ πονηροῦ ὁ ἄνθρωπος, ὅποτε καὶ προὐκ τῆς βρώσεως τοσαύτης ἦν σοφίας πεπληρωμένος, καὶ μετὰ τῆς σοφίας καὶ προφητικοῦ χαρίσματος ἠξιομένος; Καὶ πῶς ἂν ἔχοι ταῦτα λόγον, αἴγας μὲν καὶ πρόβατα, καὶ πᾶσαν τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν εἰδέναι, ποῖα μὲν βοιάνη πρὸς τροφήν ἐπιτηδεῖα, ποῖα
 15 δὲ ὀλεθρία, καὶ τῶν μὲν ἀπέχεσθαι μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, ταῖς δὲ ἐπιτρέχειν τὸν δὲ ἄνθρωπον, τὸ λογικὸν ζῶον, ἀγνοεῖν τί μὲν καλόν, τί δὲ πονηρόν; Ἄλλ' ἰδοῦ, φησί, ξύλον γνωσιὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ αὐτὸ ἐκάλεσεν ἡ Γραφή. Οἶδα καὶ γὰρ ἄλλ' ἂν τὰ ιδιώματα τῆς θείας Γραφῆς μαθεῖν βουληθῆς,
 20 εἴση τίς ἔνεκεν τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἐπέθηκε τῷ ξύλῳ. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ αὐτὸ τὴν γνῶσιν παρέιχεν, οὕτως ἐκαλεῖτο· ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ αὐτὸ γέγονεν ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς, καὶ ἐξ ἐκείνου λοιπὸν τῆς ἁμαρτίας ἐπεισηλθεν ἡ γνῶσις, καὶ ἡ αἰσχύνη, διὰ τοῦτο οὕτως ἐκέκλητο. Ἔθος γὰρ τῇ θείᾳ Γρα-
 25 φῇ ἀπὸ τῶν συμβαινόντων πραγμάτων τὴν ὀνομασίαν τοῖς τόποις ἐπιτιθέναι, ἔνθα ἂν συμβαίῃ τὰ πράγματα. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ τὸ ξύλον γνωσιὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ ὀνόμασεν ἡ θεία Γραφή, ἐπειδὴ περὶ αὐτὸ ἦν ἡ παράβασις καὶ ἡ φυλακὴ τῆς ἐντολῆς. Ὁ γὰρ φιλόσοφος Δεσπότης ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ
 30 προσιμίων παιδεύων τὸν ἄνθρωπον, καὶ διδάξαι βουλόμενος αὐτόν, ὅτι ἔχει δημιουργὸν καὶ ποιητὴν τὸν τὰ ὁρώμενα πάν-

γίνει θνητός ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως, εἶναι φανερόν καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν ἐντολὴν καὶ ἀπὸ ὅσα συνέβησαν ὕστερα ἀπ’ αὐτά. "Ἄκουε τὴν γυναῖκα τὴν ἰδίαν, ὅταν ὁμιλῇ πρὸς τὸν ὄφιν· «Ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου, ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, νὰ μὴ φάγετε ἀπ’ αὐτό, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνετε». Συνεπῶς πρὶν ἀπὸ τὴν βρωσιν ἦσαν ἀθάνατοι· διότι ἐὰν δέν ἦσαν, δέν θὰ ἔδιδεν εἰς αὐτούς ὡς τιμωρίαν τὸν θάνατον μετὰ τὴν βρωσιν.

6. Ποῖος λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀνεχθῆ ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ λέγουν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε τὴν γνῶσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ μετὰ τὴν βρωσιν ἀπὸ τὸ δένδρον, ὅταν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν βρωσιν ἦτο πλήρης τόσης σοφίας καὶ ἦτο προικισμένος μαζὶ μὲ τὴν σοφίαν καὶ μὲ τὸ προφητικὸν χάρισμα; Καὶ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι λογικόν, αἱ μὲν γίδες καὶ τὰ πρόβατα, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἄλογα ζῶα νὰ γνωρίζουν, ποῖα χόρτα εἶναι κατάλληλα πρὸς διατροφήν καὶ ποῖα ἐπιβλαβῆ, καὶ μὲ μεγάλην προσοχὴν νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὰ δεύτερα, ἐνῶ νὰ τρέχουν μὲ ὀρμὴν πρὸς τὰ πρῶτα· ὁ δὲ ἄνθρωπος, τὸ λογικὸν ζῶον, νὰ ἀγνοῇ τί εἶναι καλὸν καὶ τί πονηρόν; Καὶ ὁμως, θὰ εἰπῆ κάποιος, ἡ Γραφὴ ὠνόμασεν αὐτὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Γνωρίζω καὶ ἐγὼ· ἀλλ’ ἐὰν θελήσης νὰ μάθης τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, θὰ γνωρίσης διὰ ποῖον λόγον ἔδωκε τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν εἰς τὸ δένδρον. Βέβαια δέν ὠνομάζετο ἔτσι, ἐπειδὴ αὐτὸ παρείχε τὴν γνῶσιν· ἀλλ’ ἐπειδὴ γύρω ἀπ’ αὐτὸ ἐγένετο ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο προῆλθεν εἰς τὸ ἐξῆς ἡ γνῶσις τῆς ἀμαρτίας καὶ ἡ ἐντροπή, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ἔτσι. Εἶναι συνήθεια τῆς Ἁγίας Γραφῆς νὰ δίδῃ ὀνόματα εἰς τοὺς τόπους, ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα γεγονότα εἰς αὐτούς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ Ἁγία Γραφὴ ὠνόμασε καὶ τὸ δένδρον αὐτὸ τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ, ἐπειδὴ μὲ αὐτὸ ἐσυνδέετο ἡ παράβασις καὶ ἡ φύλαξις τῆς ἐντολῆς. Ὁ φιλόανθρωπος Κύριος ἐπιθυμῶν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ παιδαγωγῆσιν καὶ νὰ διδάξῃ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἔχει δημιουργὸν καὶ κτίστην ἐκεῖνον, ποῦ ἐδημιούργησε

τα παραγαγόντα, καὶ αὐτὸν διαπλάσαντα, διὰ τῆς μικρᾶς ταύ-
 τῆς ἐντολῆς τὴν οἰκείαν αὐτὸ δεσποτείαν δεικνύναι ἐβούλειο-
 καὶ ὡσανεὶ δεσπότης φιλότιμος οἶκον μέγαν καὶ θαυμασιόν
 τιτι παρεσχηκῶς πρὸς ἀπόλαυσιν, οὐ τὴν ἀξίαν τιμὴν, ἀλλὰ
 5 βραχὺ τι μέρος λαμβάνειν βούλειται, ὥστε καὶ αὐτῷ τὰ τῆς
 δεσποτείας φυλάττεσθαι, κακεῖνον ἀκριβῶς εἰδέναι, ὡς οὐ
 τῆς κτήσεως δεσπότης ἐστίν, ἀλλὰ χάριτι καὶ φιλοτιμίᾳ τῆς
 χρήσεως ἀπολαύει οὕτω καὶ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος πάντα
 τὰ ὀρώμενα ἐμπιστεύσας τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ τὴν ἐν τῷ πα-
 10 ραδείσῳ διαγωγὴν, καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ παρεσχηκῶς
 τὴν ἀπόλαυσιν, ἵνα μὴ κατὰ μικρὸν ὑποσυρεῖς τὴν διάνοιαν,
 νομίσῃ ἀντίματα εἶναι τὰ ὀρώμενα, καὶ πλεον τι τῆς οἰκείας
 ἀξίας φαντασθῆ, κελεύει τοῦ ἐνὸς ἀπέχεσθαι ξύλου, σφοδρὸν
 τὸ ἐπιτίμιον ὀρίσας, εἰ παραβαίῃ, ἵνα εἰδέναι ἔχη, ὡς ὑπὸ
 15 δεσπότην ἐστί, καὶ ὅτι καὶ τῶν λοιπῶν μετέχει διὰ τὴν τοῦ
 Δεσπότητος φιλοτιμίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλῇ τῇ ἀπροσεξίᾳ χρη-
 σάμενος, ἅμα τῇ γυναικὶ εἰς τὸν ὄλισθον τοῦτον κατέπεσεν
 ἐκ τοῦ παραβῆναι τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν, καὶ τοῦ ξύλου ἀπο-
 γεύσασθαι, διὰ τοῦτο ξύλον αὐτὸ γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ
 20 ὠνόμασεν. Οὐκ ἐπειδὴ πρὸ τούτου ἠγνόει τὸ καλὸν καὶ πο-
 νηρὸν οὕτω γὰρ οὐκ ἠγνόει, ὡς τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ὄφιν
 διαλεγομένην εἰπεῖν, «Εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ,
 ἵνα μὴ ἀποθάνητε» ὥστε ἤδει ὅτι ἡ τιμωρία ὁ θάνατος ἦν,
 εἰ παραβῶσι τὴν ἐντολήν ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὴν τούτου βρω-
 25 σιν καὶ τῆς ἀνωθεν ἐγυμνώθησαν δόξης, καὶ τῆς αἰσθητῆς
 γυμνώσεως πείραν ἔλαβον, διὰ τοῦτο γνωστὸν αὐτὸ καλοῦ
 καὶ πονηροῦ ὠνόμασεν, ἐπειδὴ περὶ αὐτό, ὡς ἂν εἴποι τις,
 ἡ γυμνασία ἦν τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς παρακοῆς. Ἐμάθειτε τίνος
 ἔνεκεν εἶπεν, ὅτι «Διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔ-

πάντα τὰ ὄρατὰ πράγματα καὶ ἔπλασε καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἤθελε μὲ τὴν μικρὰν αὐτὴν ἐντολήν νὰ φανερώσῃ τὴν κυριαρχίαν του ἐπάνω εἰς αὐτόν. Ὡσὰν ὁ φιλότιμος οἰκοδεσπότης, ποὺ ἔχει παραχωρήσει εἰς κάποιον μεγάλην καὶ θαυμαστὴν κατοικίαν διὰ νὰ τὴν ἀπολαύσῃ, δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ λαμβάνῃ τὴν πραγματικὴν τῆς ἀξίαν, ἀλλὰ ἕνα ἐλάχιστον μέρος αὐτῆς, ὥστε καὶ νὰ φυλάττῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὰ κυριαρχικά του δικαιώματα, καὶ ἐκεῖνος νὰ γνωρίζῃ καλά, ὅτι δὲν εἶναι κυρίαρχος αὐτοῦ ποὺ κατέχει, ἀλλὰ ἀπολαμβάνει καὶ τὸ χρησιμοποιεῖ κατὰ χάριν καὶ φιλοτιμίαν· ἔτσι καὶ ὁ ἰδικὸς μας Κύριος, ἀφοῦ ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἄνθρωπον πάντα τὰ ὄρατὰ πράγματα, καὶ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ζῆ μέσα εἰς τὸν παράδεισον καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ ὅλα τὰ ἀγαθὰ του, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ, παρασυρθεὶς σιγὰ - σιγὰ κατὰ τὴν διάνοιάν του, ὅτι ἐδημιουργήθησαν αὐτομάτως ἐκεῖνα ποὺ ἔβλεπε, καὶ διὰ νὰ μὴ φαντασθῇ κάτι ὑπεράνω τῆς ἀξίας του, προστάζει νὰ ἀπέχῃ ὑπὸ τὸ ἕνα δένδρον, ὀρίσας αὐστηρὰν τιμωρίαν, ἐὰν ἤθελε νὰ παραβιάσῃ τὴν ἐντολήν· διὰ νὰ ἠμπορῇ νὰ γνωρίζῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κυρίου καὶ ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς φιλοτιμίας Αὐτοῦ συμμετέχει εἰς τὰ ὑπόλοιπα δημιουργήματα. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἄδὰμ, ἀφοῦ ἔδειξε μεγάλην ἀπροσεξίαν, ὑπέπεσεν εἰς τὸ παράπτωμα αὐτὸ μαζὶ μὲ τὴν γυναῖκα του ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τῆς δοθείσης ἐντολῆς καὶ τῆς βρώσεως ἀπὸ τὸ δένδρον, διὰ τοῦτο ὠνόμασε τὸ δένδρον αὐτὸ τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ὅχι ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζε τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν πρὶν ἀπὸ τὴν παράβασιν· διότι τόσον καλά ἐγνώριζε, ὥστε ἡ γυναῖκα, ὅταν ἐσυζητοῦσε μὲ τὸν ὄφιν, εἶπε· «Ὁ Θεὸς εἶπε, νὰ μὴ φάγετε ἀπ' αὐτό, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνετε». Ὡστε ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ θάνατος θὰ εἶναι ἡ τιμωρία, ἐὰν παραβοῦν τὴν ἐντολήν. Ἐπειδὴ ὅμως, μετὰ τὴν βρωσὴν ἀπὸ τὸ δένδρον, ἐγυμνώθησαν ἀπὸ τὴν θεϊκὴν δόξαν καὶ ἔλαβαν πειρὰν τῆς γυμνότητος τοῦ σώματός των, διὰ τοῦτο ὠνόμασεν αὐτὸ τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐπειδὴ γύρω ἀπὸ αὐτό, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, ἐ-

γνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν»; Ἔγνωτε τίνας ἕνεκεν γνωσιὸν κα-
 λου καὶ πονηροῦ καλεῖται τὸ ξύλον; Ἐνόησον γὰρ ὅσης αἰσχύ-
 νης πλήρεις γέγονασι λοιπόν, μετὰ τὴν τοῦτου βρώσιν πα-
 ραβάντες τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Δεσπότου. «Ἐώρασαν γὰρ φύλλα
 5 οὐκῆς, καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα». Ὅρα ἀφ' οἷας
 δόξης εἰς οἷαν εὐτέλειαν καιηνέχθησαν. Οἱ πρὸ τοῦτου καθά-
 περ ἐπίγειοι ἄγγελοι διάγοντες, τὴν ἀπὸ τῶν φύλλων σκέπην
 ἑαυτοῖς ἐπινοοῦσι. Τοσοῦτόν ἐστιν ἁμαρτία κακόν. Οὐ μόνον
 γὰρ τῆς ἄνωθεν εὐνοίας ἡμᾶς ἀφίστησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολ-
 10 λὴν ἡμᾶς αἰσχύνην καὶ ταπεινότητα κατὰγει, καὶ τῶν ἤδη
 ὑπερηγμένων ἀγαθῶν ἀποσιερέησασα, πᾶσαν ἡμῶν ἀφαιρεῖται
 τὴν παρησίαν. Ἀλλ' ἵνα μὴ δι' ὕλου σκυθρωπὸν ποιῶμεν
 τὸν λόγον, τὴν ἁμαρτίαν περισιτρέφοντες, τὴν ἀπὸ τῆς τοῦ
 ξύλου βρώσεως καὶ τῆς παρακοῆς καιαλαβούσης τὸν ἄνθρω-
 15 πον, φέρε, εἰ δοκεῖ, ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦτου ἐφ' ἕτερον μετα-
 γάγωμεν τὸν λόγον, ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦτου ἐπὶ τὸ ξύλον τοῦ
 σταυροῦ, καὶ ἴδωμεν τίνα μὲν τοῦτο εἰσήγαγε τὰ κακά, τίνα
 δὲ ἐκεῖνο προσεξένησεν τὰ ἀγαθὰ· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ ξύλον
 εἰσήγαγε τὰ κακά, ἀλλ' ἢ προαίρεσις ἢ ράθυμος καὶ ἢ κα-
 20 ταφρόνησις, ἣν περὶ τὴν ἐπιτολὴν ἐπεδείξατο. Ἐκεῖνο τὸ ξύ-
 λον θάνατον ἐπεισήγαγε· μετὰ γὰρ τὴν παράβασιν ὁ θάνατος
 ἐπεισηλθεν· ἀλλὰ τοῦτο τὴν ἀθανασία ἐχαρίσατο· ἐκεῖνο πα-
 ραδείσου ἐξέβαλε, τοῦτο εἰς οὐρανούς ἡμᾶς ἀνήγαγεν· ἐκεῖνο πα-
 ραδείσου ἐξέβαλε, τοῦτο εἰς οὐρανούς ἡμᾶς ἀνήγαγεν· ἐκεῖνο πα-
 ραδείσου ἐξέβαλε, τοῦτο εἰς οὐρανούς ἡμᾶς ἀνήγαγεν· ἐκεῖνο πα-
 25 καιέστησε, τοῦτο τὰ μυρία ἡμῶν φορτία τῶν ἁμαρτημάτων ἀ-
 φανίσαν, τὴν πρὸς τὸν Δεσπότην ἡμῶν παρησίαν δεδώρηται.
 Εἶδετε ξύλου καὶ ξύλου διαφορὰν; εἶδετε διαβόλου κακουργί-
 αν, καὶ ἀνθρώπου ραθυμίαν, καὶ Δεσπότου φιλανθρωπίαν;
 Καθελίσσωμεν τοίνυν, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ἕαν

πραγματοποιεῖτο ἡ ἄσκησις τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς παρακοῆς. Ἐμάθατε διὰ ποῖον λόγον εἶπεν, ὅτι «Ἦνοιξαν τὰ μάτια των καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι ἦσαν γυμνοί»; Ἐγνωρίσατε διατί ὀνομάζεται τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ; Κατανόησε λοιπόν, πόσον ἐγέμισαν ἀπὸ ἐντροπὴν μετὰ τὴν βρωσὴν ἀπ' αὐτό, ἀφοῦ παρέβησαν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, διότι «Ἐρραψαν φύλλα συκιᾶς καὶ ἔκαμαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ζώνας». Πρόσεχε ἀπὸ ποῖαν δόξαν, εἰς ποῖαν ταπείνωσιν περιέπεσαν. Ἐκεῖνοι ποὺ προηγουμένως ἐζοῦσαν καθὼς ἐπίγειοι ἄγγελοι, ἐπινουῦν νὰ σκεπάσουν μὲ τὰ φύλλα τοὺς ἑαυτοὺς των. Τόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἁμαρτία. Δὲν μᾶς ἀπομακρύνει μόνον ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μᾶς ὁδηγεῖ καὶ εἰς μεγάλην ἐντροπὴν καὶ ταπείνωσιν, καὶ μᾶς ἀφαιρεῖ ὅλην τὴν παρρησίαν, ἀφοῦ μᾶς στερήσῃ τὰ ὑπάρχοντα ἀγαθὰ. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κάνωμεν τὸν λόγον ἐξ ὀλοκλήρου δυσάρεστον, στριφογυρίζοντες τὸν λόγον γύρω ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἡ ὁποία ἐκυρίευσεν τὸν ἄνθρωπον ἐξ αἰτίας τῆς βρώσεως ἀπὸ τὸ δένδρον καὶ τῆς παρακοῆς, ἐμπρός, ἐὰν θέλετε, νὰ μεταφέρωμεν τὸν λόγον ἀπὸ τὸ δένδρον αὐτὸ εἰς ἄλλο, ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς γνώσεως εἰς τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ καὶ νὰ ἰδοῦμεν ποῖα κακὰ ἔφερε τὸ πρῶτον καὶ ποῖα ἀγαθὰ ἐπροξένησε τὸ ἄλλο· μᾶλλον δὲ τὸ δένδρον δὲν ἔφερε τὰ κακὰ, ἀλλὰ ἡ νωθρὰ προαίρεσις καὶ περιφρόνησις, τὴν ὁποῖαν ἔδειξαν οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνο τὸ δένδρον ἔφερε τὸν θάνατον, διότι μετὰ τὴν παράβασιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν ὁ θάνατος· τοῦτο ὅμως ἐχάρισε τὴν ἀθανασίαν. Ἐκεῖνο μᾶς ἐδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον, τοῦτο μᾶς ἀνέβασεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἐκεῖνο ἔκαμε τὸν Ἀδὰμ ὑπεύθυνον τόσον μεγάλης τιμωρίας, ἐξ αἰτίας μιᾶς παραβάσεως, τοῦτο ἀφοῦ ἐξηφάνισεν τὰ ἀμέτρητα φορτία τῶν ἁμαρτημάτων, μᾶς ἐδώρησε τὴν πρὸς τὸν Κύριον παρρησίαν. Εἶδατε τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως καὶ τοῦ σταυροῦ; Εἶδατε τὴν κακουργίαν τοῦ διαβόλου, τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ; Ἄς ὀπλίσωμεν λοιπόν· καλῶς

τὸς τῷ ὄπλῳ τοῦ ζωοποιῦ τούτου ξύλου, καὶ νεκρώσωμεν
 τὰ ψυχοφθόρα πάθη τῆς τούτου δυνάμει, καθὼς καὶ ὁ ἀπόστο-
 λος Παῦλος οὕτω πῶς φησιν· «Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκα
 ἐσιαύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις». Ὁ δὲ
 5 λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οἱ δλικῶς ἀναθέντες ἑαυτοὺς τῷ Χρι-
 στῷ, ἀπενέκρωσαν πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἄτοπον ἐπιγινομένην τῆ
 σαρκί, πρὸς τὸ λυμήνασθαι πάσας τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας.
 Τούτοις οὖν καὶ ἡμεῖς κατακολουθοῦντες, ἀνεέργητα ἡμῶν
 κατασκευάσωμεν τὰ μέλη πρὸς τὴν τυραννίδα τὴν ἐκ διαβολι-
 10 κῆς ἐνεργείας ἡμῖν ἐπανισιαμένην, ἵνα καὶ ἐν τῷ παρόντι
 βίῳ ἀταράχως διαπλεύσωμεν τὸ ζαλῶδες τοῦτο καὶ ἐπικίνδυ-
 νον πέλαγος, καὶ εἰς τοὺς γαληνοὺς λιμένας καταντήσαντες
 τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἐπιπνεῖν ἀξιωθῶμεν τῶν ἐπηγ-
 γελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
 15 τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 ματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τούς ἑαυτοὺς μας, παρακαλῶ τὴν ἀγάπην σας, μὲ τὸ ὄπλον τοῦ ζωοποιοῦ αὐτοῦ ξύλου καὶ ὡς νεκρώσωμεν τὰ πάθη, ποὺ καταστρέφουν τὴν ψυχὴν μας, μὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καθὼς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔτσι περίπου λέγει· «Ὅσοι δὲ ἀνήκουν πρᾶγματι εἰς τὸν Χριστὸν, ἐνέκρωσαν τὸν σαρκικὸν ἄνθρωπον μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας του»⁹. Ἐκεῖνο ποὺ ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· ὅσοι ἀφιέρωσαν ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς ἑαυτοὺς των εἰς τὸν Χριστὸν, ἐνέκρωσαν τελείως κάθε κακὴν ἐπιθυμίαν, ποὺ ἐγεννᾶτο εἰς τὴν σάρκα, διὰ νὰ καταστρέψῃ ὅλας τὰς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς. Ἀκολουθοῦντες λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὸ παράδειγμά των, ὡς καταστήσωμεν τὰ μέλη μας ἀδρανῆ πρὸς τὴν τυραννίαν τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας, ποὺ ἐπαναστατεῖ ἐναντίον μας, ὥστε καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ διαπλεύσωμεν μὲ ἀσφάλειαν τὸ τρικυμιῶδες καὶ ἐπικίνδυνον πέλαγος καί, ἀφοῦ φθάσωμεν εἰς τὰ γαλήνια λιμάνια τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀξιωθοῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ, ποὺ ἔχει ὑποσχεθῆ ὁ Θεὸς εἰς αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'
(Γεν. 3, 8 - 19)

«Καὶ ἤκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦν-
τος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν».

- 5 1. Ἰκανῶς, οἶμαι, κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν προῶν
τὴν διὰ τοῦ ξύλου ἐρμηνείαν διεξήλθομεν, διδάξαντες τῆς
ὑμετέραν ἀγάπην, τίνος ἕνεκεν γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ
αὐτὸ ἐκάλεσεν ἡ θεία Γραφή· διὸ θούλωμαι σήμερον τοῖς ἐ-
ξῆς ἐπεξελθεῖν, ἵνα μάθητε τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφαιτον φιλανθρω-
10 πίαν, καὶ ὅση κέχρηται συγκαταβάσει διὰ τὴν περὶ τὸ γένος
τὸ ἡμέτερον κηδεμονίαν. Πάντα γὰρ ἐποίησε καὶ ἐπραγμα-
τεύσατο, ὥστε τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικὸν τὸ ὑπ' αὐτοῦ δημιουρ-
γηθὲν ἐν πάσῃ τιμῇ τυγχάνειν, καὶ κατὰ μηδὲν ἐλαιποῦσθαι
τῆς τῶν ἀγγέλων διαγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν σώματι τὴν ἐκείνων
15 ἀπάθειαν κεκιῆσθαι. Ἐπειδὴ δὲ διὰ ραθυμίαν εἶδε παραβάν-
τας ἀμφοτέρους τὰ ὑπ' αὐτοῦ προοιτιαγμένα, καὶ ταῦτα προ-
ανασιείλαντος αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπειλῆς, καὶ ἀσφαλεσιέρους ἐρ-
γασαμένου, οὐδὲ εὖτως ἴσταιται τῆς φιλανθρωπίας τῆς ἑαν-
τοῦ, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα μιμούμενος, καθάπερ πατὴρ
20 φιλόσοφος τὸν ἑαυτοῦ παῖδα ὁρῶν διὰ ραθυμίαν ἀνάξια τῆς
ἑαυτοῦ εὐγενείας διαπρατιόμενον, καὶ ἀπὸ τῆς ἀνωτάτω τι-
μῆς εἰς ἐσχάτην εὐτέλειαν κατενεχθέντα, τοῖς παιρικοῖς σπλάγ-
χνοις διαθερμαινόμενος, οὐδὲ οὕτως αὐτὸν περιδεῖν ἀνέχε-
ται, ἀλλὰ πάλιν τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυται, θουλόμενος κα-
25 τὰ μικρὸν τῆς εὐτελείας ἐκείνης ἀπαλλάξαι, καὶ εἰς τὴν ἀρ-
χαίαν ἀναγαγεῖν τιμὴν. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ ἀγαθὸς
Θεὸς οἰκτιέρας τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐπιβουλῆς, ἧς ὑπέμεινε

ΟΜΙΛΙΑ ΙΖ'

(Γεν. 3, 8 - 19)

«Καὶ ἤκουσαν τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν».

1. Νομίζω, ὅτι ἀνεπτύξαμεν ἱκανοποιητικά, κατὰ τὴν δύναμιν μας, τὴν ἐρμηνείαν τοῦ δένδρου εἰς τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν, διδάξαντες τὴν ἀγάπην σας, διὰ ποῖον λόγον ὠνόμασεν ἡ Ἁγία Γραφή αὐτὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ νὰ ἀσχοληθῶ σήμερον μὲ τὰ ἐπόμενα, διὰ νὰ μάθετε τὴν ἀνείπωτον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ πόσῃν συγκατάθεσιν ἔδειξε διὰ τὴν φροντίδα τοῦ ἰδικοῦ μας γένους. Διότι ἔπραξε τὰ πάντα καὶ ἐφρόντισεν, ὥστε τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον, ποὺ ἐδημιουργήθη ἀπ' αὐτόν, νὰ ἀπολαμβάνῃ κάθε τιμὴν καὶ ἡ ζωὴ του νὰ μὴ εἶναι καθόλου κατωτέρα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχῃ ἀποκτήσει τὴν ἀπάθειαν ἐκείνων, μολονότι φέρει σῶμα. Ὅταν εἶδε νὰ παραβαίνουν καὶ οἱ δύο ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας των τὴν ἐντολήν του, ἔστω καὶ ἂν τοὺς παρημπόδισεν ἐκ τῶν προτέρων μὲ τὴν ἀπειλήν καὶ τοὺς ἔκαμε περισσότερο ἀσφαλεῖς, οὔτε ἔτσι ἐσταμάτησε τὴν φιλανθρωπίαν του· ἀλλὰ ἐνεργῶν κατὰ μίμησιν τῆς ἀγάπης του, ὅπως ἀκριβῶς ὁ φιλόστοργος πατέρας ποὺ βλέπει τὸ παιδί του νὰ πράττῃ ἔργα ἀνάξια τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς του καὶ νὰ ἔχῃ πέσει ἀπὸ τὴν ὑψίστην τιμὴν εἰς τὴν ἐσχάτην ταπείνωσιν, φλογιζόμενος εἰς τὰ πατρικὰ του σπλάγχνα, δὲν ἀνέχεται νὰ τὸν παρατηρῇ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν· ἐπιδεικνύει πάλιν τὰ ἀγαθὰ ποὺ προέρχονται ἀπ' αὐτόν, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ τὴν ταπείνωσιν ἐκείνην καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν πρώτην τιμὴν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ πανάγαθος Θεός, ἀφοῦ ἐλυπήθη τὸν ἄνθρωπον

συναπατηθεὶς τῇ γυναικί, καὶ δεξάμενος τὴν τοῦ διαβόλου
 συμβουλήν τὴν διὰ τοῦ ὄφρατος, καθάπερ ἰατρός πρὸς ἀρρω-
 σιοῦντα καὶ κάμνοντα καὶ κείμενον, καὶ δεόμενον πολλῆς τῆς
 θεραπείας καὶ τῶν τοῦ ἰατροῦ χειρῶν, παραγίνεται εὐθέως
 5 πρὸς αὐτόν. Ἄλλ' ἵνα καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ρημάτων μάθητε
 τὴν ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ συγκατάβασιν, ἀναγκαῖον ἀκοῦσαι τῶν
 ἀνεγνωσμένων. «Καὶ ἤκουσαν», φησί, τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ
 Θεοῦ περιπαιούντιος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρού-
 θησαν ὁ τε Ἀδάμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου Κυρίου
 10 ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου». Μὴ ἀπλῶς παραδράμω-
 μεν, ἀγαπητοί, τὰ εἰρημένα παρὰ τῆς θείας Γραφῆς, μηδὲ
 ταῖς λέξεσιν ἐναπομείνωμεν, ἀλλ' ἐννοῶμεν, ὅτι διὰ τὴν ἀ-
 σθένειαν τὴν ἡμετέραν ἢ ταπεινότης τῶν λέξεων ἔγκειται,
 καὶ θεοπροπῶς ἅπαντα γίνεται διὰ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμε-
 15 τέραν. Εἶπε γάρ μοι, εἰ βουληθεῖημεν τῇ προφορᾷ τῶν ρη-
 μάτων κατακολουθῆσαι, καὶ μὴ θεοπροπῶς ἐκλαβεῖν τὰ λεγό-
 μενα, πῶς οὐ πολλὰ ἔψεται τὰ ἄτοπα; Ἴδου γὰρ ἐξ αὐτοῦ
 τοῦ προοιμίου τῶν ἀνεγνωσμένων σκοπήσωμεν. «Καὶ ἤκου-
 σαν», φησί, «τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπαιούντιος ἐν
 20 τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρούθησαν». Τί λέγεις; ὁ Θε-
 ὸς περιπαιεῖ; καὶ πόδας αὐτῷ περιάφομεν; καὶ οὐδὲν ὑψηλὸν
 ἐκ τούτου ἐννοήσομεν; Οὐ περιπαιεῖ ὁ Θεός· μὴ γένοιτο. Πῶς
 γὰρ ἂν, ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν; οὐ ὁ οὐρα-
 νὸς θρόνος, ἢ δὲ γῆ ὑποπόδιον, οὗτος τῷ παραδείσῳ ἐμπεριέ-
 25 χεται; Καὶ τίς ταῦτα ἂν εἶποι τῶν νοῦν ἐχόντων; Τί οὖν
 ἐστι τό, «Ἦκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπαιούν-
 τος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν»; Αἰσθησὶν αὐτοῖς ταύτην
 ἠβουλήθη παρασχεῖν, ἵνα εἰς ἀγωνίαν αὐτοὺς ἐμβάλη· ὁ δὲ

τῆς ἐπιβουλῆς, τὴν ὁποίαν ὑπέμεινεν ἀπατηθεὶς μαζί με τὴν γυναῖκα του καὶ ἀφοῦ ἐδέχθη τὴν συμβουλήν τοῦ διαβόλου διὰ μέσου τοῦ ὄφεως, ἔσπευσεν ἀμέσως πρὸς αὐτόν, ὅπως σπεύδει ὁ ἰατρός πρὸς ἀσθενῆ καταβεβλημένον καὶ κατάκοιτον καὶ ποὺ ἔχει ἀνάγκην μεγάλην ἀπὸ θεραπείαν καὶ βοήθειαν ἰατροῦ. Ἄλλὰ καὶ διὰ νὰ μάθετε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τῆς Γραφῆς τὴν ἀνέκφραστον συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκούσωμεν αὐτά, ποὺ ἀνεγνώσθησαν. «Καὶ ἤκουσαν, λέγει ἡ Γραφή, τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν καὶ ὁ Ἄδὰμ καὶ ἡ γυναῖκα του ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἀνάμεσα εἰς τὰ δένδρα τοῦ παραδείσου». Ἄς μὴ παρατρέξωμεν ἀπλᾶ, ἀγαπητοί, αὐτὰ ποὺ λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, οὔτε νὰ προσκολληθοῦμεν εἰς τὰς λέξεις, ἀλλ' ἄς κατανοήσωμεν, ὅτι ἕξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας ἀτελείας ὑπάρχουν αἱ ἀπλοῖκαὶ ἐκφράσεις καὶ ὅτι ὅλα γίνονται θεοπρεπῶς διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι εἶπέ μου, ἐὰν θὰ θελήσωμεν νὰ περιορισθοῦμεν εἰς τὴν μορφήν τῶν λέξεων καὶ δὲν ἐρμηνεύσωμεν τὰ λεγόμενα κατὰ θεοπρεπῆ τρόπον, πῶς δὲν θὰ ἀκολουθήσουν πολλὰ παράδοξα; Ἴδου λοιπόν, ἄς ἐξετάσωμεν τοῦτο ἀπὸ τὸν πρόλογον τοῦ ἀναγνώσματος. «Καὶ ἤκουσαν, λέγει ἡ Γραφή, τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν». Τί λέγεις; Περιπατεῖ ὁ Θεός; θὰ ἀποδώσωμεν εἰς αὐτόν καὶ πόδια; καὶ δὲν θὰ ἐννοήσωμεν ἀπ' αὐτὸ τίποτε τὸ ὑψηλόν; Δὲν περιπατεῖ ὁ Θεός; μὴ γένοιτο νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο. Διότι πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ περιπατῇ ἐκεῖνος, ποὺ εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ γεμίζει ὅλον τὸ σύμπαν; ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει θρόνον τὸν οὐρανὸν καὶ ὑποπόδιον τὴν γῆν, αὐτὸς περιέχεται μέσα εἰς τὸν παράδεισον; Καὶ ποῖος ἀπὸ τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ αὐτά; Τί σημαίνει λοιπόν τὸ, «Ἦκουσαν τὴν φωνὴν Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν»; Ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς τέτοιαν αἴσθησιν, ὥστε νὰ τοὺς βάλῃ εἰς ἀγωνίαν· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ

καὶ γέγονε. Τοσαύτην γὰρ ἔσχον τὴν αἴσθησιν, ὡς τοῦ Θεοῦ
 παραγενομένου κούπιασθαι ἐπιχειρεῖν. Ἐπεισῆλθε γὰρ ἡ ἁ-
 μαρτία καὶ ἡ παράβασις, καὶ κατεσκεδάσθη αὐτοῖς ἡ αἰσχύνη.
 Ὁ γὰρ ἀδέκασιος δικαστῆς, τὸ συνειδὸς λέγω, κατεξανισιά-
 5 μενος λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ἐβόα, καὶ κατηγόρει καὶ ἐδείκνυ, καὶ
 ὤστανεὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὑπέγραφεν αὐτοῖς τῶν ἁμαρτη-
 μάτων τὸ μέγεθος. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης
 ἄνωθεν καὶ ἐκ προοιμίων διαπλάτιων τὸν ἄνθρωπον, τὸ συν-
 ειδὸς αὐτῷ ἐνέθειο κατήγορον ἀδιάλειπτον, παραλογισθῆναι
 10 μὴ δυνάμενον, μηδὲ ἀπάτην ὑπομεῖναι ποιε. Ἄλλὰ κἂν πάν-
 τας ἀνθρώπους λαβεῖν τις δυνηθεῖη τὴν ἁμαρτίαν ἐργασάμε-
 νος, καὶ τὴν ἄιστον προᾶξιν ἐπιτελέσας, ἐκεῖνον τὸν κατήγο-
 ρον λαθεῖν οὐ δύναται, ἀλλὰ περιέρχεται διηνεκῶς αὐτὸν ἔν-
 δον ἔχων ἐνοχλοῦντα, καταξάιοντα, μασίζοντα, οὐδέποτε ἡ-
 15 ρεμοῦντα, ἀλλὰ καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν συλλόγοις,
 καὶ ἐν τραπέζῃ, καὶ καθεύδοντι, καὶ διανιστιαμένῳ ἐπιτιθέμε-
 νον, καὶ δίκην ἀπαιτοῦντα τῶν πεπλημμελημένων, καὶ ὑπ' ὄ-
 ψιν ἄγοντα καὶ τῶν ἡμαρτημένων τὴν ἀιστίαν, καὶ τὴν ἐπομέ-
 ρην αὐτῷ κόλασιν, καὶ καθάπερ ἰατροῦς ἄριστος οὐ παύεται
 20 τὰ παρ' ἑαυτοῦ φάρμακα ἐπιτιθεῖς· κἂν ἴδῃ διακρουόμενον,
 οὐδὲ οὕτως ἀφίσταται, ἀλλὰ διηνεκῇ τὴν ἐπιμέλειαν ποιεῖται.

2. Τοῦτο γὰρ αὐτοῦ ἔργον, ἀδιάλειπτον ὑπόμνησιν εἰσά-
 γειν, καὶ μὴ συγχωρεῖν αὐτῷ λήθην ποιεῖ ποιήσασθαι τῶν εἰρ-
 γασμένων, ἀλλ' ὑπ' ὄψιν αὐτῷ τιθέναι, ἵνα κἂν ταύτη ὀκνη-
 25 ροιέτους ἡμᾶς ἐργάσῃται πρὸς τὸ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν. Εἰ
 γὰρ καὶ τὴν ἐντιεῦθεν ἔχοντες συμμαχίαν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ
 συνειδότης βοήθειαν, καὶ τὸν σφοδρὸν τοῦτον κατήγορον ἐπι-

ἔγινε. Εἶχαν λοιπόν τόσον ἀνεπτυγμένην τὴν αἴσθησιν αὐτὴν, ὥστε ἐπιχειροῦν νὰ κρυφθοῦν μόλις ὁ Θεὸς ἦλθε κοντὰ εἰς αὐτοὺς. Τοῦτο συμβαίνει, διότι εἰσῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν των ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ παράβασις, καὶ ἐδειξάσθη εἰς αὐτοὺς ἡ ἐντροπή. Ὁ ἀδέκαστος βέβαια δικαστής, ἐννοῶ τὴν συνείδησιν, ὅταν ἐπανεστάτησεν ἐναντίον των, ἐφώναζε δυνατὰ μὲ καθαρὰν φωνὴν καὶ ἐκατηγοροῦσεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔδειχεν, καὶ ὑπογράμμιζεν εἰς αὐτοὺς τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων, ὡσὰν νὰ ἦσαν ἐνώπιόν των. Διὰ τοῦτο λοιπόν ὁ φιλόανθρωπος Κύριος, ὅταν ἐδημιουργοῦσε τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐτοποθέτησε μέσα του τὴν συνείδησιν νὰ εἶναι διαρκῆς κατήγορος, διὰ νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ σφάλῃ, οὔτε νὰ ἐξαπατηθῇ ποτέ. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη θὰ κατορθώσῃ κάποιος, ποὺ διέπραξε τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἔκαμε τὴν παράλογον πράξιν, νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἡμπορεῖ νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τοῦ κατηγόρου ἐκείνου, ἀλλὰ περιφέρεται, ἔχων συνεχῶς αὐτὸν μέσα του νὰ τὸν ἐνοχλῇ, νὰ τὸν σπαράσῃ, νὰ τὸν μαστιγῶνῃ, ποτέ νὰ μὴ ἡσυχάζῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σπῆτι, καὶ εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ εἰς τὰς συγκεντρώσεις, καὶ ὅταν τρώγῃ, καὶ ὅταν κοιμᾶται, καὶ ὅταν σηκώνεται νὰ τοῦ ἐπιτίθεται, καὶ νὰ ἀπαιτῇ τὴν τιμωρίαν τῶν σφαλμάτων ποὺ ἔχει διαπράξει, καὶ νὰ θέτῃ ὑπ' ὄψιν του καὶ τῶν σφαλμάτων τὸν παραλογισμόν καὶ τὴν τιμωρίαν, ποὺ ἀκολουθεῖ δι' αὐτόν, καὶ ὡσὰν ἰατρὸς ἄριστος δὲν σταματᾷ νὰ ἐπιθέτῃ τὰ φάρμακά του· καὶ ἂν θὰ διαπιστώσῃ ὅτι τὸν ἀποκρούει, οὔτε τότε ἀπομακρύνεται, ἀλλὰ τὸν φροντίζει συνεχῶς.

2. Αὐτὸ λοιπόν εἶναι τὸ ἔργον τῆς συνειδήσεως, δηλαδὴ νὰ ὑπενθυμίζῃ συνεχῶς καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ ποτέ εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ λησμονήσῃ αὐτὰ, ποὺ ἔχει πράξει, ἀλλὰ νὰ τὰ θέτῃ ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ, ὥστε νὰ μᾶς κάμῃ περισσότερον ὀκνηροὺς εἰς τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν τὰ αὐτὰ σφάλματα, ἔστω καὶ μὲ αὐτόν τὸν τρόπον. Ἄν καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰν αὐτὴν ἔχωμεν τὴν συμμαχίαν καὶ τὴν βοήθειαν τῆς συνειδήσεως, καὶ τὸν φοβερόν αὐτόν κατήγορον νὰ

κείμενον, καὶ μαστίζοντα ἡμῶν τὸ συνειδός, καὶ καιαξαίνοντα
 τὴν καρδίαν, καὶ δημίου παντός βαρύτερον ἐπικείμενον, οὐδὲ
 οὕτως οἱ πολλοὶ τῆς ραθυμίας περιγινόμεθα· εἰ μὴ ταύτην
 εἶχομεν τὴν βοήθειαν, ποῦ οὐκ ἂν ταχέως ἐξωκείλαμεν; Διὰ
 5 τοι τοῦτο καὶ ὁ πρωτόπλασιος νῦν αἰσθησιν λαβὼν τοιαύτην,
 καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Λεσπίου ἐννοήσας, εὐθέως κρύπεται.
 Τίνος ἔνεκεν, εἶπέ μοι; Ἐπειδὴ ἑώρα σφοδρὸν αὐτῷ τὸν κα-
 τήγορον ἐφρεσιῶτα, τὸ συνειδός λέγω. Οὐδένα γὰρ ἕτερον εἶ-
 χε τὸν διελέγοντα καὶ μάρτυρα ὄντα τῶν ἐπαισιμένων, ἀλλ'
 10 ἐκεῖνον μόνον, ὃν ἔνδοθεν περιέφερον. Ἄλλως δὲ μετὰ τῆς
 τοῦ συνειδός κατηγορίας καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῆς δόξης τῆς
 πρότερον αὐτοῦς καθάπερ ἱμάτιον λαμπρὸν περιστελλούσης ἐ-
 δίδασκεν αὐτοῦς διὰ τῆς γυμνότητος τῆς ἁμαρτίας ἧς εἰργά-
 σατο τὸ μέγεθος. Ἐπεὶ οὖν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνην τὴν
 15 χαλεπὴν αἰσχύνῃ περιεβλήθησαν κρύπτεσθαι ἐπεχείρουν. «Ἦ-
 κουσάν γάρ», φησί, «τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπαιτούν-
 τος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν ὃ τε Ἄδὰμ
 καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ
 τοῦ παραδείσου». Οὐδὲν ἁμαρτίας χεῖρον, ἀγαπητέ· αὕτη γὰρ
 20 ἐπεισελθοῦσα οὐ μόνον αἰσχύνῃς ἡμᾶς πληροῖ, ἀλλὰ καὶ ἀνοή-
 τους ἐργάζεται τοὺς πρότερον συνειδούς, καὶ σοφίας πολλῆς
 πεπληρωμένους. Ἐννόησον γὰρ μοι πόση τῇ ἀνοίᾳ λοιπὸν
 κέχρηται ὁ ἰσαύτης μειέχων σοφίας πρὸ τούτου, ὃ διὰ τῶν
 πραγμάτων ἡμῖν τὴν παρασχεθεῖσαν αὐτῷ σοφίαν ἐπιδεικνύ-
 25 μενος, ὃ τοιαῦτα προφητεύσας. «Ἀκούσας», φησί, «τῆς φωνῆς
 Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπαιτούντιος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλι-
 νον, ἐκρύβη αὐτός καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου Κυρίου τοῦ
 Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου». Πόσης οὐκ ἂν εἶη
 τοῦτο ἀνοίας, τὸν Θεὸν τὸν πανταχοῦ παρόντα, τὸν δημιουργόν·

ἐπιτίθεται καὶ νὰ μαστιγῶνῃ τὴν συναίσθησιν καὶ νὰ σπαράσῃ τὴν καρδίαν μας, καὶ νὰ ἐπιτίθεται σκληρότερον ἀπὸ κάθε δῆμιον, οὔτε ἔτσι καταβάλλομεν οἱ περισσότεροι τὴν ἀδιαφορίαν. Ἐὰν δὲν εἶχαμεν τὴν βοήθειαν αὐτὴν, ποῦ δὲν θὰ εἶχαμεν γρήγορα παρασυρθῆ; Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ πρωτόπλαστος ἀμέσως κρύπτεται, ὅταν ἔλαβε τέτοιαν αἴσθησιν καὶ ἀντελήφθη τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου. Εἶπέ μου, διὰ ποῖον λόγον κρύπτεται; Ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν φοβερὸν κατήγορον, ἐννοῶ τὴν συνείδησιν, νὰ παρίσταται καὶ νὰ ἐλέγχῃ αὐτόν. Διότι δὲν εἶχε κανένα ἄλλον νὰ τὸν ἐλέγχῃ καὶ νὰ εἶναι μάρτυς τῶν σφαλμάτων του, παρὰ μόνον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἔφερε μέσα του. Ἄλλωστε μαζὶ μὲ τὴν κατηγορίαν τῆς συνειδήσεως καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῆς δόξης, ἡ ὁποία περιέβαλλεν αὐτούς προηγουμένως ὡσάν λαμπρὸν ἔνδυμα, ἐδίδασκεν αὐτούς διὰ τῆς γυμνότητος τὸ μέγεθος τῆς ἀμαρτίας, τὴν ὁποίαν εἶχαν διαπράξει. Ἐπειδὴ λοιπὸν μετὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἀμαρτίαν περιεβλήθησαν μὲ ἐντροπήν, ἐπροσπαθοῦσαν νὰ κρυφθοῦν. «Ἦκουσαν, λέγει ἡ Γραφή, τὴν φωνὴν Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν καὶ ὁ Ἄδὰμ καὶ ἡ γυναῖκα του ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα εἰς τὰ δένδρα τοῦ παραδείσου». Τίποτε δὲν εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, ἀγαπητέ· διότι, ὅταν αὐτὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ζωὴν μας, ὄχι μόνον μᾶς γεμίζει ἀπὸ ἐντροπήν, ἀλλὰ κάμνει καὶ ἀνοήτους ἐκείνους, ποῦ προηγουμένως ἦσαν συνετοὶ καὶ πλήρεις μεγάλης σοφίας. Κατανόησε λοιπὸν, παρακαλῶ, μὲ πόσῃν ἀνοησίαν συμπεριφέρεται εἰς τὸ ἐξῆς αὐτὸς ποῦ εἶχε πρὶν τόσῃν σοφίαν, αὐτὸς ποῦ μὲ τὰ πράγματα ἐπέδειξεν εἰς ἡμᾶς τὴν σοφίαν, ποῦ τοῦ ἐδόθη, καὶ ποῦ ἐπροφήτευσεν τόσον μεγάλα πράγματα. «Ὅταν ἤκουσε, λέγει, τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν, ἐκρύβη αὐτὸς καὶ ἡ γυναῖκα του ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα εἰς τὰ δένδρα τοῦ παραδείσου». Πῶς δὲν θὰ ἦτο τοῦτο δειγμὰ μεγάλης ἀνοησίας, τὸ νὰ ἐπιχειροῦν

τὸν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντιος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγόντα,
 τὸν τὰ λανθάνοντα ἐπισηάμενον, τὸν πλάσαντα καταμόνας τὰς
 καρδίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ συνιέντα εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐ-
 τῶν, τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς, τὸν αὐτὰ τὰ κινήμα-
 5 τα τῆς καρδίας ἡμῶν ἐπισηάμενον, τοῦτον κρύπτεσθαι ἐπεχεί-
 ρουν; Ἀλλὰ μὴ θαυμάσης, ἀγαπητέ· τοιοῦτον γὰρ τῶν ἁμαρ-
 τανόντων τὸ ἔθος· καὶ μὴ δύτουνται λανθάνειν, ὅμως σπουδά-
 ζουσι λανθάνειν. Ὅτι γὰρ οὐ φέροντες τὴν αἰσχύνην ἣν με-
 τὰ τὴν ἁμαρτίαν ἑαυτοὺς περιέβαλεν, γυμνώσαντες ἑαυτοὺς
 10 τῆς ἀφθάρτου δόξης ἐκείνης, τοῦτο ἐποίουν, ἐννόει καὶ ποῦ
 κρύπτονται ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου. Καθάπερ γὰρ μαστιγίαι
 τινὲς καὶ οἰκείαι ἀγνώμονες, οὐ δυνάμενοι λαθεῖν τὸν οἰκεῖ-
 ον δεσπότην, ὧδε κάκεισε περὶ τὰς γωνίας τοῦ οἴκου περι-
 τρέχειν ἐπιχειροῦσι, τοῦ φόβου κατασειόντιος αὐτῶν τὴν διά-
 15 νοιαν· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οἳτοι οὐδεμίαν εὐρίσκοντες
 ἀποφυγὴν, ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ περιστρέφονται, τοῦτ' ἔστιν,
 ἐν τῷ παραδείσῳ. Οὐ ἀπλῶς δὲ πρόσκειται ὁ καιρός· «Ἦκου-
 σαν γάρ», φησί, «τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπαιτούντιος
 ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν»· ἀλλ' ἵνα μάθης τοῦ Δεσπότητος
 20 τὴν φιλάνθρωπίαν, διτι οὐδὲ τὸ τυχόν ἀνεβάλειτο, ἀλλ' εὐθέως
 εἶδε τὸ γεγονός, καὶ τοῦ ἔλκους τὸ μέγεθος, καὶ ἐπὶ τὴν ἰα-
 τρείαν ἔσπευσεν, ἵνα μὴ νομίην ἐργασάμενον τὸ ἔλκος ἀνίατον
 τὸ τραῦμα κατασκευάσῃ· διὰ τοῦτο προκαταλαμβάνειν ἐπιέγε-
 ται, καὶ εὐθέως πρὸς τὴν νομίην τοῦ ἔλκους ἴσταιται, καὶ οὐδὲ
 25 πρὸς βραχὺ κατέλιπεν ἀπρονόητον τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα μι-
 μούμενος. Καὶ γὰρ τοσαύτην ἀπεδείξατο τὴν μαρίαν ὁ ἐχθρός
 τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ὁ αἰεὶ βασκαίνων τοῖς ἡμετέροις
 ἀγαθοῖς, ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν προσιμίῳν τὴν ἐπιβουλήν ἐργά-

δηλαδή να κρυφθοῦν ἀπὸ τὸν Θεόν, ποῦ εἶναι πανταχοῦ παρῶν, ἀπὸ τὸν δημιουργόν, ποῦ ἔφερε τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν εἰς τὴν ὑπαρξιν, ἀπὸ αὐτὸν ποῦ γνωρίζει καλὰ τὰ ἀπόκρυφα, ἀπὸ αὐτὸν ποῦ ἔπλασε κάθε μίαν χωριστὰ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καὶ συμπορεύεται εἰς ὅλα τὰ ἔργα των, ἀπὸ αὐτὸν ποῦ ἐξετάζει τὰς καρδίας καὶ τοὺς νεφρούς, καὶ ποῦ γνωρίζει καλὰ καὶ αὐτὰς τὰς κινήσεις τῆς καρδίας; Ἄλλὰ μὴ θαυμάσης, ἀγαπητέ, διότι τέτοια εἶναι ἡ συνήθεια ἐκείνων ποῦ ἀμαρτάνουν καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἤμποροῦν νὰ κρυφθοῦν, ὅμως προσπαθοῦν νὰ κρυφθοῦν. Ὅτι βεβαίως ἔπραττον αὐτό, διότι δὲν ὑπέφεραν τὴν ἐντροπήν, μὲ τὴν ὁποίαν περιέβαλαν τοὺς ἑαυτοὺς των μετὰ τὴν ἀμαρτίαν, ἀφοῦ ἐγύμνωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν ἄφθαρτον ἐκείνην δόξαν, ἐνθυμήσου καὶ ποῦ κρύπτονται «εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου». Ὅπως μερικοὶ ἐλεεινοὶ καὶ ἀγνώμονες δοῦλοι προσπαθοῦν νὰ τρέχουν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὰς γωνίας τῆς οἰκίας, ὅταν ὁ φόβος διαταράσῃ τὴν διάνοιάν των, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσουν νὰ κρυφθοῦν ἀπὸ τὸν κύριόν των κατὰ τὸν ἴδιον δὲ τρόπον καὶ αὐτοί, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκουν κανένα καταφύγιον, περιστρέφονται μέσα εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν, δηλαδή μέσα εἰς τὸν παράδεισον. Δὲν προστίθεται δὲ χωρὶς σημασίαν ἡ ὥρα «Ἦκουσαν, λέγει, τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὅταν ἐπεριπατοῦσεν εἰς τὸν παράδεισον κατὰ τὸ δειλινόν». Ἄλλὰ διὰ νὰ μάθῃς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, ὅτι δὲν ἀνέβαλε καθόλου τὴν παρουσίαν του, ἀλλὰ ἀμέσως εἶδε τὴν πτώσιν καὶ τὸ μέγεθος τῆς πληγῆς, καὶ ἔσπευσε πρὸς τὴν θεραπείαν, διὰ νὰ μὴ μετατρέψῃ ἡ πληγὴ, ἀφοῦ ἐξαπλωθῇ, ἀνίατον τὸ τραῦμα. Διὰ τοῦτο βιάζεται νὰ προλάβῃ, καὶ ἀμέσως ἐμφανίζεται εἰς τὸν τόπον τῆς παραβάσεως καὶ οὔτε πρὸς στιγμὴν ἔπαυσε νὰ φροντίζῃ τὸν ἄνθρωπον, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἀγάπην. Διότι πράγματι τόσον μεγάλην κακίαν ἔδειξεν ὁ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας μας, ὁ ὁποῖος πάντοτε συκοφαντεῖ τὰ ἰδικὰ μας ἀγαθὰ, ὥστε ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν νὰ κατασκευάσῃ τὴν σκευωρίαν του καὶ μὲ τὴν καταστρε-

σαοθαι, καὶ διὰ τῆς ὀλεθροῦ συμβουλῆς τῆς θαυμαστῆς ἐ-
 κείνης διαγωγῆς αὐτοὺς ἀποσιεῶσαι. Ἄλλ' ὁ εὐμήχανος Θε-
 ὁς, ὁ κατὰ τὴν αὐτοῦ σοφίαν τὰ ἡμέτερα οἰκονομῶν, ὁρῶν
 μὲν καὶ τοῦ διαδόλου τὴν γεγεννημένην κακουργίαν, καὶ τοῦ
 5 ἀνθρώπου δὲ τὴν ραθυμίαν, δι' ἧς εἰς τοσαύτην αἰσχύνην
 ἑαυτὸν περιέβαλε συναπαιτηθεὶς τῇ γυναικί, ἐφίσταται, καὶ
 καθάπερ δικαστῆς ἡμερος καὶ φιλόανθρωπος καθίζει δικαστή-
 ριον φόβου καὶ φρίκης γέμον, καὶ τὴν ἐξέτασιν μετὰ ἀκρι-
 βείας ποιεῖται ἡμᾶς διὰ τούτου παιδεύων, μὴ πρότερον τοὺς
 10 ὁμογενεῖς καταδικάζειν, πρὶν ἂν ἀκριβοῦν τὴν ἐξέτασιν ποιη-
 σόμεθα.

3. Ἀκούσωμεν τοίνυν, εἰ δοκεῖ, τίνα μὲν ὁ δικαστῆς ἐπε-
 ρωτᾷ, τίνα δὲ οἱ κατὰδικοὶ ἀποκρίνονται, καὶ ποίας τιμωρίας
 δέχονται, καὶ ποία καταδίκη ὑπεύθυνος γίνεται ὁ τὴν τοσαύ-
 15 τὴν ἐπιβουλήν εἰς αὐτοὺς ἐργασάμενος. Ἄλλὰ συντείναιτέ μοι,
 παρακαλῶ, τὴν διάνοιαν, καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου τοῖς λε-
 γομένοις προσέχετε. Εἰ γὰρ δικαστὴν ὁρῶντες ἐπίγειον ἐφ'
 ὑψηλοῦ θήματος καθήμενον, καὶ τοὺς καταδίκους εἰς μέσον
 ἄγοντα, καὶ καταξάλλοντα, καὶ τιμωρούμενον, μετὰ πολλοῦ τοῦ
 20 δέους παρεσιήκαμεν ἀκοῦσαι βουλόμενοι, τί μὲν ὁ δικαστῆς
 λέγει, τί δὲ ὁ ὑπεύθυνος ἀποκρίνεται· πολλῶ μᾶλλον νῦν τοῦ-
 το ποιεῖν ἡμᾶς δίκαιον, ὁρῶντας τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως
 δίκην εἰσπρατιτόμενον τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων. Ἄλλ'
 ἐὰν προσέχητε μετὰ ἀκριβείας, ὄψεσθε πόσον τὸ μέσον τῆς
 25 τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων περὶ τοὺς
 ὁμογενεῖς ἀσπιηρότητος. «Καὶ ἐκάλεσε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν
 Ἄδὰμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἄδὰμ, ποῦ εἶ;». Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐ-
 ρωτήσεως ἄξιον ἐκπλαγῆναι τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φι-
 λανθρωπίαν, οὐχ ὅτι ἐκάλεσε μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ δι' ἑαυτοῦ
 30 ἐκάλεσεν ὅπερ ἄνθρωποι οὐκ ἂν ποτε ἀνδοχοῖντο ἐπὶ τῶν

πτικήν του συμβουλήν νὰ στερήσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον τρόπον ζωῆς. Ἄλλὰ ὁ ἐπινοητικὸς Θεός, ὁ ὁποῖος κυβερνᾷ τὰ ἰδικά μας πράγματα, σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικήν του σοφίαν, ἀφοῦ εἶδεν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ συντελεσθέν κακούργημα τοῦ διαβόλου καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας περιέβαλε τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸσσην ἐντροπήν, ἀφοῦ ἠπατήθη μαζί μὲ τὴν γυναῖκα του, ἐμφανίζεται, καὶ ὡσάν πρᾶος καὶ φιλόανθρωπος δικαστής, στήνει φοβερὸν καὶ τρομερὸν δικαστήριον καὶ κάνει μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἐξέτασιν' μὲ τοῦτο μᾶς διδάσκει, νὰ μὴ καταδικάζωμεν προηγουμένως τοὺς συνανθρώπους μας, προτοῦ θὰ ἐξετάσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὰ πράγματα.

3. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπόν, ἐὰν θέλετε, ποῖα μὲν ἐρωτᾷ ὁ δικαστής, ποῖα δὲ ἀπαντοῦν οἱ κατάδικοι καὶ ποῖαν τιμωρίαν δέχονται καὶ διὰ ποῖαν καταδίκην γίνεται ὑπεύθυνος ἐκεῖνος, ποῦ ἐπραγματοποίησεν εἰς αὐτοὺς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐπιβουλήν. Ἄλλὰ ἐντείνετε, παρακαλῶ, τὴν διανοιάν σας καὶ προσέχετε μὲ πολὺν φόβον εἰς τὰ λεγόμενα. Βέβαια ὅταν βλέπωμεν ἐπίγειον δικαστὴν νὰ κάθεται εἰς ὑψηλὸν βῆμα καὶ τοὺς καταδίκους νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον τοῦ δικαστηρίου, καὶ νὰ τοὺς βασανίζῃ καὶ τιμωρῇ, στεκόμεθα ἐπειδὴ θέλωμεν νὰ ἀκούσωμεν τί λέγει ὁ δικαστής καὶ τί ἀπαντᾷ ὁ κατηγορούμενος. Εἶναι δίκαιον νὰ κάνωμεν ἡμεῖς τώρα αὐτὸ κατὰ πολὺ περισσότερον, ὅταν βλέπωμεν τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως νὰ δικάζῃ τοὺς δημιουργηθέντας ἀπ' αὐτόν. Ἄλλ' ἐὰν προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν, θὰ καταλάβετε πόσον μεγάλη εἶναι ἡ φιλοανθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ πόση εἶναι ἡ ἀύστηρότης τῶν ἀνθρώπων διὰ τοὺς συνανθρώπους των. «Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν' Ἀδὰμ, ποῦ εἶσαι;». Ἀπὸ τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν πρέπει νὰ ἐκπλαγοῦμεν διὰ τὴν ὑπερβολικὴν φιλοανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὄχι διότι ἐκάλεσε μόνον, ἀλλὰ διότι καὶ τὸν ἐκάλεσεν ὁ ἴδιος, πρᾶγμα ποῦ δέν θὰ ἤνεύχοντο οἱ ἄνθρωποι νὰ κάνουν εἰς τοὺς συνανθρώπους των, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μέτοχοι τῆς ἰδίας μὲ αὐτοὺς φύσεως.

δημογενῶν, καὶ τῆς αὐτῆς αὐτοῖς φύσεως κοινωνούντων. Ἰστὶ
 γὰρ οὕτι, ἐπειδὴν ἐφ' ὑψηλοῦ τοῦ βήματος καθήμενοι δίκην
 εἰσπράττονται τοὺς τὰ φαῦλα ἐργασαμένους, οὐκ ἀξιοῦσιν αὐ-
 οὺς τῆς οἰκείας ἀποκρίσεως, καὶ διὰ τοῦτο δεικνύντες αὐ-
 5 τοῖς, ὅση ἀιμῖα ἐαυτοὺς περιέβαλον διὰ τῆς τῶν πονηρῶν
 πράξεων ἐργασίας· ἀλλ' ὁ μὲν δικαστὴς ἀποκρίνεται, ἕτερος
 δέ τις ἐσιῶς διαβιβάζει τὰ παρὰ τοῦ δικαστοῦ τῷ ὑπευθύνῳ,
 καὶ τὰ παρ' ἐκείνου πάλιν διαπορθμεύει τῷ δικαστῇ· καὶ τοι-
 οῦτον ἂν ἴδοι τις τῶν δικαζόντων πανταχοῦ τὸ ἔθος. Ἄλλ' ὁ
 10 Θεὸς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τί; Αὐτὸς δι' ἐαυτοῦ καλεῖ· «Καὶ ἐ-
 κάλεσε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ,
 Ἄδὰμ ποῦ εἶ»; Ὅρα πόση δύναμις ἐναπόκειται ἐν τῇ βρα-
 χείᾳ ταύτῃ λέξει. Καὶ αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ καλέσαι πολλῆς καὶ
 ἀφάτου φιλανθρωπίας καὶ τὸ τῷ καιαιοχνημένῳ, καὶ μηδὲ
 15 ἄραι τὸ σιόμα τολμῶντι, μηδὲ διανοῖξαι γλῶτταν, καὶ ἀφορ-
 μὴν δοῦναι διὰ τῆς ἐρωτήσεως, πολλῆς ἀγαθότητος· τὸ δὲ
 καὶ λέγειν, «Ποῦ εἶ;» πολλὴν ἔχει τὴν ἰσχὺν μετὰ τῆς φιλαν-
 θρωπίας. Μονονουχὶ γὰρ αἰνίττειται αὐτῷ διὰ τούτου λέγων
 πρὸς αὐτόν τί γέγονεν; Ἐτέρωθί σε κατέλιπον, καὶ ἐτέρωθι
 20 νῦν εὗρισκω· ἐτέρα δόξη ἠμφισομένον καταλιπῶν, νῦν εὔρον
 ἐν γυμνότητι. Ποῦ εἶ; Πόθεν σοι συνέβη τοῦτο; Τίς σε εἰς
 τισαύτην ἤγαγε μεταβολήν; Ποῖος λησιῆς καὶ τοιχωρῦχος
 οὕτως ἀθρόον ἄπασαν τοῦ πλούτου τὴν περιουσίαν ἀφελόμε-
 νος, ἐν τισαύτῃ σε πενία κατέσκησε; Πόθεν σοι τῆς γυμνώ-
 25 σεως ἢ αἰσθησις γέγονε; Τίς σοι αἴτιος τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ
 θαυμαστοῦ ἐκείνου ἐνδύματος, ὃ περιβεβλημένος εἰτύγχανες;
 Τίς ἢ ὀρθρῶς αὕτη μεταβολή; Ποία καιαιγίς οὕτω σφοδρὰ τα-
 χέως ἕπανιά σου τὸν φόρτιον κατέδυσε; Τί γέγονεν, δι' ἃ τὸν
 τισαῦτα εὐεργειήσαντα, καὶ εἰς τισαύτην ἀναγαγόντα τιμὴν
 30 κρούπεσθαι ἐπιχειροεῖς; Τίνα δεδοικῶς νῦν λανθάνειν σπου-

Διότι γνωρίζετε ὅτι, ὅταν δικάζουν ἐκείνους ποὺ ἔπραξαν τὰ ἀδικήματα καθήμενοι εἰς τὸ ὑψηλὸν βῆμα, δὲν καταδέχονται νὰ τοὺς ἀπευθύνουν κατ' εὐθείαν τὸν λόγον, καὶ διὰ τοῦτο ἀποδεικνύοντες εἰς αὐτούς, μὲ πόσιν ἀτιμίαν περιέβαλαν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πονηρῶν ἔργων· ἀλλὰ ὁ μὲν δικαστῆς ἐρωτᾷ, κάποιος ἄλλος δέ, ποὺ παρίσταται, διαβιβάζει τὰ λεγόμενα τοῦ δικαστοῦ εἰς τὸν κατηγορούμενον καὶ μεταβιβάζει πάλιν πρὸς τὸν δικαστὴν τὰς ἀπαντήσεις ἐκείνου· τὴν συνήθειαν δὲ αὐτὴν τῶν δικαστῶν ἠμπορεῖ νὰ ἰδῆ κανεὶς παντοῦ. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν συμπεριφέρεται ἔτσι· ἀλλὰ τί κάνει; Καλεῖ ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως. «Καὶ ἐκάλεσε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· «Ἀδὰμ, ποῦ εἶσαι;». Πρόσεχε πόση δύναμις ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν φράσιν. Καὶ αὐτὴ βεβαίως ἢ πρόσκλησις εἶναι δεῖγμα τῆς μεγάλης καὶ ἀπεριγράπτου φιλανθρωπίας, καὶ τὸ νὰ δώσῃ μὲ τὴν ἐρώτησιν ἀφορμὴν ἀπολογίας εἰς ἐκείνον, ποὺ ἦτο γεμᾶτος ἐντροπὴν καὶ οὔτε τὸ στόμα του δὲν ἐτολμοῦσε νὰ ἀνοίξῃ, εἶναι δεῖγμα μεγάλης ἀγάπης· καὶ τὸ νὰ εἰπῇ δέ, «Ποῦ εἶσαι;» ἔχει μεγάλην δύναμιν μαζὶ καὶ φιλανθρωπίαν. Σχεδόν, μὲ τὰ λόγια αὐτά, ὑπαινίσσεται πρὸς αὐτόν τὰ ἑξῆς· τί ἔχει συμβῆ; Ἄλλοῦ σὲ ἄφησα καὶ ἄλλοῦ τώρα σὲ εὐρίσκω· ἐνῶ σὲ εἶδα ἐνδεδυμένον μὲ ἄλλην δόξαν, τώρα σὲ εὐρίσκω γυμνόν. Ποῦ εἶσαι; Ἀπὸ ποῦ συνέβη εἰς σὲ αὐτό; Ποῖος σὲ ὠδήγησεν εἰς τόσον μεγάλην μεταβολήν; Ποῖος ληστής καὶ διαρρήκτης, ἀφοῦ σοῦ ἀφήρεσεν ἔτσι διὰ μιᾶς ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν, σὲ ὠδήγησεν εἰς τόσον μεγάλην πτωχείαν; Ἀπὸ ποῦ ἔχει δημιουργηθῆ εἰς σὲ ἡ αἴσθησις τῆς γυμνότητος; Ποῖος εἶναι ὁ αἴτιος τῆς ἀφαιρέσεως ἀπὸ σὲ ἐκείνου τοῦ θαυμαστοῦ ἐνδύματος, μὲ τὸ ὁποῖον ἦσο ἐνδεδυμένος; Τί εἶναι ἡ ἀπότομος αὐτὴ μεταβολή; Ποία καταιγίδα, τόσον δυνατὴ, κατεπόντισε γρήγορα ὅλον τὸ φορτίον σου; Τί ἔχει συμβῆ καὶ ἐπιχειρεῖς νὰ κρυφθῆς ἀπὸ ἐκείνον ποὺ σὲ εὐηργέτησε τόσον πολὺ καὶ σὲ ἐξύψωσεν εἰς τόσῃ τιμῇ; Ποῖον τώρα προσπαθεῖς νὰ ξεφύγῃς, ἐνῶ εἶσαι φοβισμένος; Μήπως λοιπὸν ἔχει

δάξεις; Μὴ γὰρ καιήγορος παρέστηκε; μὴ γὰρ μάρτυρες ἐφει-
 σιήκασι; Πόθεν σοι ἡ ισαύτη δειλία καὶ ὁ φόβος καιεσκε-
 δάσθη; «Τῆς φωνῆς σου ἤκουσα», φησί, περιπαιούντιος ἐν
 τῷ παραδείῳ, καὶ ἐφοβήθητι ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρούθητι».

5 Πόθεν σοι ἡ γνῶσις τῆς γυμνώσεως γέγονεν; εἶπέ μοι τί
 τὸ καινὸν καὶ παράδοξον; Τίς ἂν τοῦτο ἠδυνήθη ποτὲ ἀναγ-
 γεῖλαί σοι, εἰ μὴ σὺ σαντιῶ ταύτης αἷτιος ἐγένου τῆς αἰσχύ-
 ρης; εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνειτειλάμην σοι τούτου μόνου
 μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου

10 καὶ ἀνεξικακίας ὑπερβολήν. Δυνάμενος γὰρ εὐθέως μηδὲ ἀ-
 ποκρίσεως ἀξιῶσαι τὸν ισαῦτα ἡμαρτηκότα, ἀλλ' ὑπὸ τὸ ἐπι-
 τίμιον ἀγαγεῖν, δὲ προλαβὼν ὥρισεν, εἰ παραβαίῃ, μακροθυμεῖ,
 καὶ ἀνέχεται, καὶ ἐρωτᾷ, καὶ ἀπόκρισιν δέχεται, καὶ πάλιν
 ἐρωτᾷ μονονουχὶ εἰς ἀπολογία ἀὐτὸν ἐκκαλούμενος, ἵνα ἀ-

15 φορμὴν λαβὼν, τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν καὶ μετὰ τὴν ιο-
 σαύτην παράδασιν περὶ αὐτὸν ἐπιδείξῃται παιδεύων ἡμᾶς καὶ
 διὰ τούτου, ἐπειδὴν δικάζομεν τοῖς ὑπενθύνοις, μὴ ἀνημέ-
 ρως αὐτοῖς προσφέρουσαι, μηδὲ τὴν πῶν θηρίων ὠμότητα περὶ
 αὐτοὺς ἐπιδείκνυσθαι, ἀλλὰ πολλῇ τῇ μακροθυμίᾳ καὶ τῇ φει-

20 δοῖ κεχοῆσθαι, ἅτε δὴ ὡς οἰκείοις μέλεσι δικάζοντις, καὶ τὸ
 ὁμογενὲς ἐννοοῦντις φιλανθρωπία τὴν τιμωρίαν κεραννύναι.
 Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ισαύτη συγκαιαθάσει ἡ θεία Γραφή κέχρη-
 ται, ἀλλὰ διὰ τῆς παχύτητος τῶν λέξεων διδάσκουσα ἡμᾶς
 τὴν τε τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, καὶ εἰς ζῆλον ἄγουσα, ὥστε

25 κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην μιμεῖσθαι τοῦ Δεσπότου τὴν ἀγα-
 θότητα. «Καὶ εἶπεν αὐτῷ, τίς ἀνήγγειλέ σοι, ὅτι γυμνός εἰ,
 εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνειτειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φα-
 γεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες;». Πόθεν ἂν, φησὶν, ἠδυνήθητι τοῦτο
 γνῶναι, καὶ ισαύτη αἰσχύνη περιβληθῆναι, εἰ μὴ πολλῇ τῇ

30 ἀκροασίᾳ ἐχρήσω, καὶ καιεφοβήσάς μου τῆς ἐνιολῆς;

παραστῆ ὁ κατήγορος; μήπως ἔχουν παραστῆ οἱ μάρτυ-
 ρες; Ἐκείνη ἡ αἰτία ἐξεχύθη εἰς σέ τόση δειλία καί
 φόβος; «Ἦκουσα τὴν φωνὴν σου, λέγει, καθὼς ἐπεριπα-
 τοῦσες εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἐφοβήθητι διότι εἶμαι γυ-
 μνός, καὶ ἐκρύβην». Πῶς ἔγινε γνωστὴ εἰς σέ ἡ γύμνω-
 σις; εἶπέ μου τί τὸ νέον καὶ παράδοξον συνέβη; Ποῖος
 θὰ ἠμποροῦσε ποτὲ νὰ ἀναγγείλῃ τοῦτο εἰς σέ, ἐάν σὺ δὲν
 ἐγίνεσο ὑπαίτιος αὐτῆς τῆς ἐντροπῆς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου;
 μήπως ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σέ διέταξε
 νὰ μὴ φάγῃς μόνον; Πρόσεξε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυ-
 ρίου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνεξικακίαν του. Διότι ἂν καὶ
 ἠμποροῦσε νὰ μὴ κρίνῃ ἄξιον ἀπολογίας αὐτόν, ποῦ ἠμάρ-
 τησε τόσον πολύ, ἀλλὰ νὰ τοῦ ἐπιβάλῃ ἀμέσως τὴν τιμω-
 ρίαν, τὴν ὁποίαν ἐκ τῶν προτέρων ὤρισεν, ἂν θὰ παρέβαι-
 νε τὴν ἐντολήν, μακροθυμεῖ, καὶ ἀνέχεται, καὶ ἐρωτᾷ, καὶ
 δέχεται ἀπάντησιν καὶ πάλιν ἐρωτᾷ σχεδὸν προτρέπων αὐ-
 τὸν εἰς ἀπολογίαν, ὥστε, ἀφοῦ λάβῃ ἀφορμὴν, νὰ ἐπιδείξῃ
 τὴν ἀγάπην του πρὸς αὐτόν καὶ μετὰ τὴν μεγάλην παρά-
 βασιν ποῦ ἔκαμε. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ μᾶς διδάσκει, ὅταν
 δικάζωμεν τοὺς ὑπευθύνους, νὰ μὴ συμπεριφερώμεθα πρὸς
 αὐτοὺς ἀγρίως, οὔτε νὰ ἐπιδεικνύωμεν πρὸς αὐτοὺς τὴν
 κληρότητα τῶν θηρίων, ἀλλὰ νὰ μεταχειριζώμεθα μεγάλην
 ἐπιείκειαν καὶ εὐσπλαγχνίαν, ὡσάν νὰ δικάζωμεν ἰδικά
 μας μέλη, καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν κοινὴν καταγω-
 γὴν νὰ ἀναμειγνύωμεν τὴν τιμωρίαν μὲ τὴν φιλανθρωπίαν.
 Διότι οὔτε ἡ Ἁγία Γραφή χρησιμοποιεῖ τυχαῖα τόσην συγ-
 κατάβασιν, ἀλλὰ μὲ τὰς ἀπλοϊκὰς ἐκφράσεις καὶ μᾶς δι-
 δάσκει τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς
 πρόθυμον ἄμιλλαν, ὥστε νὰ μιμούμεθα τὴν ἀγάπην τοῦ
 Θεοῦ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν. «Καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν
 ὁ Θεός· ποῖος σέ ἐπληροφόρησεν, ὅτι εἶσαι γυμνός; μήπως
 ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σέ διέταξα νὰ μὴ
 φάγῃς μόνον;». Ἐκείνη ἡ αἰτία θὰ ἠμποροῦσε νὰ γνωρίσῃς
 τοῦτο, λέγει, καὶ νὰ περιβληθῆς μὲ τόσην ἐντροπήν, ἐάν
 δὲν ἐσυμπεριφέρεσο μὲ μεγάλην ἀκράτειαν καὶ δὲν ἐπε-
 ριφρονοῦσες τὴν ἐντολήν μου;

4. Σκόπει, ἀγαπηιέ, τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβυ-
 λήν, ὅπως καθάπερ φίλος φίλῳ διαλεγόμενος, καὶ ἐγκαλῶν ὡς
 παραβάνι τὰ παρ' αὐτοῦ ἐνιαλθένια, οὕτω πρὸς αὐτὸν τὴν διά-
 λεξιν ποιεῖται. «Τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ
 5 τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ'
 αὐτοῦ, ἔφαγες;». Οὗ μικρὰν ἔμφασιν ἔχει καὶ τὸ λέγειν, «Τού-
 του μόνου». Μὴ γὰρ ἐσιενοχώρησά σου, φησί, τὴν ἀπόλαυσιν;
 Οὐχὶ πᾶσαν ἄδειάν σοι παρέσχον, καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ
 παραδείῳ τὴν ἐξουσίαν δεδωκώς, ἐνὸς τούτου μόνου ἀπέχε-
 10 σθαι ἐνετειλάμην, ἵνα εἰδέναι ἔχῃς, ὅτι ὑπὸ δεσπότιν εἶ, καὶ
 ὀφείλεις ὑπακοήν τινα ἐπιδεικνύναι; Τίς οὖν ἢ τοσαύτη ρα-
 θυμία, ὥστε τοσαύτην ἔχοντα ἀπόλαυσιν, μὴ ἀνασχέσθαι μηδὲ
 τούτου τοῦ ἐνὸς ἀποσχέσθαι, ἀλλ' οὕτω ταχέως εἰς τὴν παρ'
 ἑμοῦ δοθεῖσαν ἐντολὴν ἐξυθρίσαι, καὶ τοσοῦτοις κακοῖς ἑαυ-
 15 τὸν περιβαλεῖν; Τί σοι τὸ ὄφελος γέγονεν; Οὗ προλαβὼν ταῦ-
 τα εἶπον; οὗ τῷ φόβῳ τοῦ ἐπιτιμίου προανασιεῖλαι ἠβουλήθην,
 καὶ ἀσφαλεσιέρους ἐργάσασθαι; οὐκ εἶπον τὸ μέλλον ὑμῖν συμ-
 βῆσεσθαι; οὗ διὰ τοῦτο τὴν θρῶσιν ἐκώλυσα, ἵνα μὴ τούτοις
 περιπέσητε; Τίς ἄν σε συγγνώμης ἀξιώσῃ, τὸν μετὰ τοσαύ-
 20 τας παραγγελίας οὕτως ἀγνώμονα γενόμενον; Οὗ καθάπερ
 πατὴρ παιδὶ γνησίῳ, οὕτω πάντα διεστειλάμην, καὶ ἐδίδαξα
 τῶν μὲν ἄλλων ἀπογεύσασθαι, τούτου δὲ ἀποσχέσθαι, ἵνα μὴ
 πᾶσι σου τοῖς ἀγαθοῖς λυμαίνηται; Ἄλλ' ἴσως ἀγαθὴν καὶ
 ἀξιοπιστοιέραν ἠγησάμενος τῆς ἐμῆς ἐντολῆς τὴν ἐτέρου συμ-
 25 βουλήν, καὶ προσδοκήσας μειζόνων ἐφικέσθαι τοῦτο πεποίη-
 κας, καὶ τὰς ἐμὰς ἐντολὰς παρωσάμενος κατειόλμησας τῆς τοῦ
 ξύλου βρώσεως. Ἴδου διὰ τῆς πείρας ὧν πέπονθας, ἑμαῖτες
 ὅσον τῆς συμβουλῆς ἐκείνης τὸ ὀλέθριον. Εἴδεται δικασιοῦ φι-
 λανθρωπία; εἴδεται ἡμερότητα καὶ ἀνεξικακίαν ἄφατον; εἴ-

4. Πρόσεχε, ἀγαπητέ, τὴν ὑπερβολικὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ ὅπως ἀκριβῶς συζητεῖ ὁ φίλος μὲ τὸν φίλον, ὅταν κατηγορῇ αὐτὸν ὡς παραβάτην τῶν ἐντολῶν του, ἔτσι συζητεῖ μὲ αὐτόν. «Ποῖος σέ ἐπληροφόρησεν, ὅτι εἶσαι γυμνός; μήπως ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σέ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς μόνον;». Δέν ἔχουν μικρὰν σημασίαν καὶ τὰ λόγια, «ἀπ' αὐτὸ μόνον». Διότι, λέγει, μήπως σοῦ περιώρισα τὴν ἀπόλαυσιν; Δέν σοῦ ἔδωσα ὅλην τὴν ἄδειαν, καὶ ἀφοῦ σοῦ ἔδωσα τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα, ποὺ ὑπάρχουν μέσα εἰς τὸν παράδεισον, δέν σέ διέταξα νὰ ἀπέχῃς μόνον ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἓνα δένδρον, διὰ νὰ ἠμπορῆς νὰ γνωρίζῃς, ὅτι εὐρίσκεσαι κάτω ἀπὸ τὸν Κύριον, καὶ ὀφείλεις νὰ ἐπιδεικνύῃς κάποιαν ὑπακοήν; Διατί λοιπὸν ἡ τόσον μεγάλη ἀδιαφορία, ὥστε, ἂν καὶ εἶχες τόσῃν ἀπόλαυσιν, νὰ μὴ ἀνεχθῆς νὰ ἀπέχῃς οὔτε ἀπὸ τὸ ἓνα αὐτό, ἀλλὰ τόσον γρήγορα νὰ περιφρονήσῃς τὴν ἐντολήν, ποὺ σοῦ ἐδόθη ἀπὸ ἐμέ, καὶ νὰ περιβάλης μὲ τόσα κακὰ τὸν ἑαυτὸν σου; Ποία ὠφέλεια ἐγένε διὰ σέ; Δέν σοῦ τὰ εἶπα αὐτὰ ἀπὸ πρὶν; δέν ἠθέλησα νὰ σᾶς ἐμποδίσω ἐκ τῶν προτέρων μὲ τὸν φόβον τῆς τιμωρίας καὶ νὰ σᾶς κάνω περισσότερον ἀσφαλεῖς; δέν εἶπα αὐτὰ ποὺ θὰ σᾶς συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον; δέν σᾶς ἠμπόδισα διὰ τοῦτο τὴν βρῶσιν, διὰ νὰ μὴ περιπέσετε εἰς αὐτά; Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ κρίνῃ ἄξιον συγγνώμης ἐσέ, ποὺ ἐγίνες τόσον ἀγνώμων ὕστερα ἀπὸ τόσας παραγγελίας; Δέν σοῦ παρήγγειλα τὰ πάντα ἔτσι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ πατέρας εἰς τὸ γνήσιον παιδί του, καὶ σέ ἐδίδαξα ἀπὸ μὲν τὰ ἄλλα νὰ δοκιμάσῃς νὰ ἀπέχῃς δὲ ἀπὸ αὐτό, διὰ νὰ μὴ καταστρέψῃ ὅλα τὰ ἀγαθὰ σου; Ἄλλὰ ἴσως ἐπειδὴ ἐθεώρησες τὴν συμβουλήν τοῦ ἄλλου περισσότερον ἀξιόπιστον ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου καὶ ἐπροσδοκοῦσες νὰ ἐπιτύχῃς μεγαλύτερα ἔχεις πράξει αὐτό, καὶ ἀφοῦ ἐπεριφρόνησες τὰς ἰδικὰς μου ἐντολὰς ἐτόλμησες νὰ φάγῃς ἀπὸ τὸ δένδρον αὐτό. Ἴδου μὲ τὴν πείραν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔχεις πάθει, ἔμαθες πόσον καταστρεπτικὴ ἦτο ἡ συμβουλή ἐκείνη. Παρατηρήσατε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ δικαστοῦ; παρατηρήσατε ἀνέκφραστον

δειτε συγκατάβασιν πάντα λόγον και διάνοιαν ὑπερβαίνουσαν; εἶδεις πῶς διὰ τῆς ἐρωτησεως και τοῦ λέγειν, «Τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνός εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες», θύρας αὐτῷ ἀ-
5 νοῖξαι θούλειαι ἀπολογίας, ἵνα και πρὸς τὸν οὕτως ἡμαρτη-
 κῆτα τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξῃται; Ἀκούσωμεν τοί-
 νυν και τοῦ καταδίκου, τί πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται. «Και εἶ-
 πε», φησὶν, «ὁ Ἀδάμ ἡ γυνή, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι
 ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου και ἔφαγεν». Ἐλεεινὰ τὰ ρήματα και
10 πολλοῦ τοῦ οἴκιου γέμοντα, και ἱκανὰ πρὸς φιλανθρωπίαν
 ἐπισπάσασθαι τὸν Δεσπότην, τὸν οὕτως ἡμερον, και ἀγαθό-
 τητι νικῶντα τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῆς
 πολλῆς μακροθυμίας κατέσεισεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, και ἔ-
 δειξεν αὐτῷ τοῦ ἁμαρτήματος τὸ μέγεθος, μονονουχὶ ἀπολο-
15 γίαν Ἀδάμ συντιθεῖς, φησὶ πρὸς αὐτόν, «Ἡ γυνή ἣν ἔδω-
 κας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, και ἔφαγον». Οἶδα, φησὶν, ἡμαρτηκῶς, ἀλλ' ἡ γυνή ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ,
 περὶ ἧς αὐτὸς εἶπας, «Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν και' αὐτόν»,
 αὕτη μοι αἰτία τοῦ ὀλίσθου γέγονεν. «Ἡ γυνή ἣν ἔδωκας μετ'
20 ἐμοῦ». Πότε γὰρ προσεδόκησα ταύτην τῇ αἰσχύνῃ με ταύτη
 περιβαλεῖν, τὴν διὰ τοῦτο δημιουργηθεῖσαν, ἵνα μοι τὴν παρ'
 ἐαυτῆς παραμυθίαν εἰσαγάγῃ; Σὺ μοι αὐτὴν δέδωκας, σὺ
 αὐτὴν ἤγαγες πρὸς με. Δύτι τοίνυν, οὐκ οἶδα πόθεν κινου-
 μένη, ἔδωκέ μοι ἀπὸ τοῦ ξύλου, και ἔφαγον. Ταῦτα δοκεῖ μὲν
25 ἀπολογίαν τινὰ ἔχειν, πάσης δὲ ἀπεσιέρεται συγγνώμης. Ποί-
 ας γὰρ ἂν εἴης συγγνώμης ἄξιος, φησὶ, τῶν ἐμῶν ἐντιολῶν
 ἐπιλαθόμενος, και τῶν παρ' ἐμοῦ ρηθέντων προτιμότερον ἡ-
 γησάμενος τὴν παρὰ τῆς γυναικὸς δόσιν; Εἰ γὰρ και ἡ γυνή
 ἔδωκεν, ἀλλ' ἡ ἐντιολή ἢ ἐμὴ και ὁ φόβος τοῦ ἐπιτιμίου ἱκανός

πραότητα καὶ ἀνεξικακίαν; εἶδατε συγκατάβασιν ποῦ ὑπερβαίνει κάθε λογικὴν καὶ διάνοιαν; εἶδατε πῶς μὲ τὴν ἐρώτησιν καὶ τὰ λόγια, «Ποῖος σοῦ ἐπληροφόρησεν, ὅτι εἶσαι γυμνός, μήπως ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον ἀπὸ τὸ ὁποῖον σὲ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς μόνον», ἐπιθυμεῖ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἀπολογίας, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν φιλανθρωπίαν του καὶ πρὸς ἐκεῖνον, ποῦ εἶχεν ἀμαρτήσῃ τόσον πολὺ. Ἦς ἀκούσωμεν λοιπὸν καὶ τὸν ἔνοχον, τί ἀπαντᾷ πρὸς αὐτά. «Καὶ εἶπε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Ἄδάμ ἢ γυναῖκα, τὴν ὁποίαν ἔδωσες εἰς ἐμέ, αὐτὴ μοῦ ἔδωσεν ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου, καὶ ἔφαγα». Τὰ λόγια εἶναι θλιβερά καὶ ἄξια μεγάλου οἴκτου καὶ ἰκανὰ νὰ παρακινήσουν πρὸς φιλανθρωπίαν τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος εἶναι τόσον πρᾶος καὶ μὲ τὴν ἀγάπην του νικᾷ τὰ ἰδικὰ μας σφάλματα. Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ τὴν μεγάλην του μακροθυμίαν ἐτάραξε τὴν διάνοιαν αὐτοῦ καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτὸν τὸ μέγεθος τοῦ ἀμαρτήματος, ὁ Ἄδάμ, ἀφοῦ συνέθεσε σχεδὸν μίαν ἀπολογίαν, λέγει πρὸς αὐτόν· «Ἡ γυναῖκα, τὴν ὁποίαν ἔδωσες εἰς ἐμέ, αὐτὴ μοῦ ἔδωσεν ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου, καὶ ἔφαγα». Γνωρίζω, λέγει, ὅτι ἔχω ἀμαρτήσῃ, ἀλλὰ ἡ γυναῖκα, τὴν ὁποίαν ἔδωσες εἰς ἐμέ καὶ διὰ τὴν ὁποίαν σὺ ὁ ἴδιος εἶπες, «Ἦς κάνωμεν δι' αὐτὸν ἓνα βοηθὸν ὅμοιον πρὸς αὐτόν»¹, αὐτὴ ἔγινε δι' ἐμέ ἢ αἰτία τῆς πτώσεως. «Ἡ γυναῖκα τὴν ὁποίαν ἔδωσες εἰς ἐμέ». Πότε λοιπὸν ἐπερίμενα νὰ μὲ περιβάλῃ μὲ τόσῃ ἐντροπῇ ἐκείνη, ἢ ὁποία ἐδημιουργήθη διὰ τοῦτο, δηλαδή διὰ νὰ μοῦ προσφέρῃ τὴν παρηγορίαν της; Σὺ ἔδωσες αὐτὴν εἰς ἐμέ, σὺ ὠδήγησες αὐτὴν πρὸς ἐμέ. Αὐτὴ λοιπὸν, δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποίαν αἰτίαν κινουμένη, μοῦ ἔδωσεν ἀπὸ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου, καὶ ἔφαγα. Νομίζει ὅτι αὐτὰ μὲν ἀποτελοῦν κάποια δικαιολογίαν, ὅμως ἔχει στερηθῆ ἀπὸ οἵανδήποτε συγγνώμην. Διότι, λέγει, ποίας συγγνώμης θὰ ἠμποροῦσες νὰ θεωρηθῆς ἄξιος, ἀφοῦ ἐλησμόνησες τὰς ἐντολάς μου καὶ ἐθεώρησες προτιμότεραν τὴν προσφορὰν τῆς γυναίκος ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μου λόγια; Ἦν καὶ πράγματι ἡ γυναῖκα σοῦ ἔδωσεν, ἢ ἐντολή μου ὅμως καὶ ὁ φόβος τῆς τιμωρίας ἦτο ἄρκε-

ἦν παρασκευάσασθαι φυγεῖν τὴν μετάληψιν. Μὴ γὰρ οὐκ ἤ-
 δεις; μὴ γὰρ ἠγνόεις; Προλαβὼν διὰ τοῦτο εἶπον κηδόμε-
 ρος ὑμῶν, ἵνα μὴ τούτοις περιπέσητε· ὥστε, εἰ καὶ ἡ γυνή
 σοι πρὸς τὴν παράθασιν τῆς ἐντολῆς ὑπηρετήσαιο, ἀλλ' οὐδὲ
 5 οὕτως ἀνεύθυνος ἔση. Ἀξιοπισσιότερον γὰρ ἔχοῦν ἠγήσασθαι
 τὴν παρ' ἐμοῦ ἐντολήν, καὶ οὐ μόνον αὐτόν σε παραιτήσασθαι
 τὴν βρωσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ γυναικὶ δεῖξαι τῶν ἡμαρτημένων
 τὸ μέγεθος. Κεφαλὴ γὰρ εἶ τῆς γυναικός, καὶ διὰ σὲ ἐκείνη
 παρήχθη· σὺ δὲ τὴν τάξιν ἀνέσιρψας, καὶ οὐ μόνον ἐκείνην
 10 οὐ διώρθωσας, ἀλλὰ καὶ συγκαιεσπάσθης καὶ δέον τὸ λοι-
 πὸν σῶμα τῇ κεφαλῇ ἔπεσθαι, τὸ ἐναντίον γέγονε, καὶ ἡ κε-
 φαλὴ τῷ λοιπῷ σώματι ἐξηκολούθησε, καὶ τὰ ἄνω κάτω γέ-
 γονε. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ τὴν τάξιν ἅπασαν ἀνέσιρψας, ἐν
 τούτοις εἶ νῦν, ὁ πρὸ τούτου ισοσύτη δόξη περιβεβλημένος.
 15 Τίς σε οὖν καὶ ἀξίαν ὀδύρηται τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ισοσύ-
 των ἀγαθῶν; Ἀλλ' ὅμως, εἰ καὶ ταῦτά σοι ἅπαντα συμβέβη-
 κε, μηδενὶ ἑτέρῳ τὴν αἰτίαν ἐπίγραφε, ἀλλὰ σανιῶ καὶ τῇ σῆ
 ραθυμίᾳ· οὐ γὰρ ἂν, εἰ μὴ ἠβουλήθης, ἡ γυνή σε ἠδύνατο εἰς
 τὸν ὄλισθον τοῦτον ἀγαγεῖν. Μὴ γὰρ παρεκάλεσε; μὴ γὰρ
 20 διελέχθη; μὴ γὰρ ἠπάτησεν; Ἐδωκε μόνον καὶ εὐθέως μετὰ
 ισοσύτης εὐκολίας ἐπὶ τὴν μετάληψιν ὑπήχθης, οὐδεμίαν μνή-
 μην ποιησάμενος τῆς ἐμῆς ἐντολῆς, ἀλλ' ἐνόμισας ἠπαιτῆσθαι
 παρ' ἐμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο μὴ συγχωρηθῆναι σοι τὴν βρωσιν.
 ἵνα μὴ μειζόνων ἐπιτύχης. Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον παρ' ἐμοῦ
 25 ἠπαιτῆσθαί σε, τοῦ ισοσύτας εὐεργεσίας εἰς σὲ καταθεμένου;
 Καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸ ὅσης ἦν εὐεργεσίας μέγεθος, τὸ προλαβεῖν
 καὶ διασιείλασθαι τὴν ἀποχὴν, ὥστε μὴ τούτοις περιπεσεῖν,
 οἷς νῦν ἐαντιὸν περιέβαλες; Ἀλλὰ πάντα ταῦτα παρ' οὐδὲν

τὸς νὰ σὲ προπαρασκευάσουν νὰ ἀποφύγῃς τὴν βρῶσιν. Μήπως λοιπὸν δὲν ἐγνώριζες; μήπως πράγματι ἠγνοοῦσες; Ἐπειδὴ φροντίζω διὰ σᾶς, διὰ τοῦτο σᾶς εἶπα προκαταβολικῶς, διὰ νὰ μὴ περιπέσετε εἰς αὐτὰ τὰ σφάλματα· συνεπῶς ἂν καὶ ἡ γυναῖκα σου ἐπρόσφερεν ὑπηρεσίαν διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, οὔτε ἔτσι ὅμως θὰ εἶσαι ἀνεύθυνος. Διότι ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃς περισσότερο ἀξιόπιστον τὴν ἰδικὴν μου ἐντολήν, καὶ ὄχι μόνον σὺ ὁ ἴδιος νὰ ἀποφύγῃς τὴν βρῶσιν, ἀλλὰ νὰ δείξῃς καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τὸ μέγεθος τῶν σφαλμάτων. Διότι εἶσαι κεφαλή τῆς γυναικὸς καὶ πρὸς χάριν σου ἐδημιουργήθη ἐκείνη· σὺ ὅμως, ἀφοῦ ἀνέτρεψες τὴν τάξιν, ὄχι μόνον δὲν διώρθωσες ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ συμπαρεσύρθης μαζί της· καὶ ἐνῶ ἔπρεπε τὸ ὑπόλοιπον σῶμα νὰ ἀκολουθῇ τὴν κεφαλὴν, ἔχει γίνῃ τὸ ἀντίθετον, καὶ ἡ κεφαλὴ ἠκολούθησε τὸ ὑπόλοιπον σῶμα καὶ ἔχουν γίνῃ τὰ ἄνω κάτω. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἀνέτρεψες ὅλην τὴν τάξιν, εὐρίσκεσαι τώρα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, σὺ, ὁ ὁποῖος εἶχες περιβληθῆ πρὶν ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ μὲ τόσῃν δόξαν. Ποῖος λοιπὸν νὰ σὲ κλαύσῃ ὅπως πρέπει, διὰ τὴν ἀπώλειαν τόσων ἀγαθῶν; Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ ὅλα αὐτὰ ἔχουν συμβῆ εἰς σέ, νὰ μὴ ἀποδίδῃς τὴν αἰτίαν εἰς ἄλλον κανένα, παρὰ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ εἰς τὴν ἀδιαφορίαν σου· διότι, ἂν δὲν ἤθελες, δὲν θὰ ἠμποροῦσεν ἡ γυναῖκα νὰ σὲ ὀδηγήσῃ εἰς αὐτὸ τὸ σφάλμα. Μήπως λοιπὸν σὲ παρεκάλεσε; μήπως πράγματι ἐσυζήτησε μαζί μου; μήπως σὲ ἐξηπάτησεν; Ἐπρόσφερε μόνον, καὶ ἀμέσως μὲ τόσῃν εὐκολίαν ὠδηγήθη εἰς τὴν βρῶσιν, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῆς καθόλου τὴν ἐντολήν μου, ἀλλὰ ἐνόμισες ὅτι ἔχεις ἐξαπατηθῆ ἀπὸ ἐμέ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπετράπη ἡ βρῶσις εἰς σέ, διὰ νὰ μὴ ἐπιτύχῃς μεγαλύτερα πράγματα. Καὶ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι λογικόν, τὸ νὰ ἔχῃς ἐξαπατηθῆ ἀπὸ ἐμέ, ὁ ὁποῖος ἐπρόσφερα εἰς σέ τόσας πολλὰς εὐεργεσίας; Καὶ αὐτὸ δὲ ἀκόμη, τὸ νὰ προλάβω δηλαδὴ καὶ νὰ διατάξω τὴν ἀποχὴν, ὥστε νὰ μὴ περιπέσῃς εἰς αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα τώρα περιέβαλες τὸν ἑαυτὸν σου, πόσον μεγάλη εὐεργεσία δὲν εἶναι; Ἄλλὰ, ἀ-

θέμενος, ἰδοὺ διὰ τῆς πείρας ἕμαυτες τῶν ἡμαρτημένων σοι τὸ μέγεθος· λοιπὸν μηδὲ τῇ γυναικὶ μόνῃ τὴν αἰτίαν ἐπίγραφε, ἀλλὰ καὶ τῇ ραθυμίᾳ τῇ σουτοῦ.

5. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀρκούντως πρὸς τὸν Ἀδὰμ διελέχθη, καὶ τὴν ὁμολογίαν ἐκεῖνος ἐποιήσατο τῶν ἡμαρτημένων, ὡς ἐνόμισε τὴν αἰτίαν εἰς τὴν γυναῖκα μεταθεῖς· ὄρα τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην, πόση τῇ συγκαταβάσει πάλιν κέχρηται, καὶ ἀξιοῖ καὶ ταύτην τῆς παρ' αὐτοῦ ἀποκρίσεως. «Καὶ εἶπε», φησὶν, ὁ Θεὸς τῇ γυναικί· τί τοῦτο ἐποίησας;». Ἦκουσας, φησί, τοῦ ἀνδρός ἐπὶ σὲ τὴν αἰτίαν μεταφέροντος, καὶ τὸ πᾶν ἐπιγράφονός σοι τῇ πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ δεδομένη, καὶ διὰ τοῦτο παραχθείση, ἵνα τὴν παρὰ σουτῆς παραμυθίαν εἰσαγάγῃς αὐτῷ, οἷα δὴ ὁμογενῆς καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ φύσεως κοινωνοῦσα. Τίνος οὖν ἕνεκεν τοῦτο ἐποίησας, ὦ γύναι; καὶ διὰ τί καὶ σουτῆ καὶ τῷ ἀνδρὶ τοσαύτης αἰσχύνῃς αἰτία κατέστης; Τί σοι τὸ ὄφελος γέγονεν ἀπὸ τῆς τοσαύτης ἀκρασίας; τί σοι τῆς ἀπάτης τὸ κέρδος, ἣν ἐκοῦσα ἠπαιτήθης, καὶ τὸν ἄνδρα κοινωνὸν τῆς ἀπάτης εἰργάσω; Τί οὖν ἡ γυνή; «Ὁ ὄφρις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον». Ὅρα καὶ ταύτην ἐν πολλῇ δειλίᾳ καθεσιῶσαν, καὶ ἀπολογουμένην ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων. Καθάπερ γὰρ ὁ ἀνὴρ τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὴν γυναῖκα ἔδοξε μεταγρεῖν λέγων, ἡ γυνὴ ἤνεγκε, καὶ ἔδωκέ μοι, καὶ ἔφαγον· οὕτω καὶ αὐτὴ οὐδεμίαν εὐρίσκουσα ἀποφυγὴν ὁμολογεῖ τὸ γεγενημένον, καὶ φησιν, «Ὁ ὄφρις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον». Τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο, φησί, θηρίον τοῦτον ἡμῖν τὸν ὄλισθον προεξένησεν, ἐκείνου ἢ ὀλέθριος συμβουλὴ εἰς ταύτην ἡμᾶς τὴν αἰσχύνῃν ἤνεγκεν, ἐκεῖνός με ἠπάτησε, καὶ ἔφαγον. Μὴ ἀπλῶς παραιρέχωμεν ἀγαπητοί, τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἀκριβῶς διερευνώμενοι πολλὴν ἐντιεῦθεν καρπωσώμεθα τὴν ὠφέλειαν. Δικαστήριο γάρ ἐστι φοβερόν, καὶ φοβίκης γέμον, καὶ δεῖ πάντα

φοῦ δὲν ἔδωσες καμμίαν σημασίαν εἰς ὅλα αὐτά, ἰδοὺ ἔμαθες διὰ τῆς πείρας τὸ μέγεθος τῶν σφαλμάτων σου· νὰ μὴ ἀποδίδης, λοιπὸν, τὴν εὐθύνην μόνον εἰς τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου ἀδιαφορίαν.

5. Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπεν ἄρκετὰ εἰς τὸν Ἀδάμ, καὶ ἐκεῖνος ὠμολόγησε τὰ σφάλματά του, ἀποδώσας καθὼς ἐνόμιζε τὴν εὐθύνην εἰς τὴν γυναῖκα, πρόσεχε μὲ πόσῃν συγκατάβασιν συμπεριφέρεται πάλιν ὁ πανάγαθος Κύριος καὶ ἀξιῶναι καὶ ἀπ' αὐτὴν κάποιαν ἀπάντησιν. «Καὶ εἶπε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Θεὸς εἰς τὴν γυναῖκα· διατί ἔκαμες αὐτό;». Ἦκουσες, λέγει, τὸν ἄνδρα νὰ ἐπιρρίπτῃ τὴν εὐθύνην εἰς σέ, καὶ νὰ ἀποδίδῃ τὸ καθετὶ εἰς σέ, ἡ ὁποία ἔχεις δοθῆ ὡς βοηθὸς εἰς αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθης, διὰ νὰ προσφέρῃς τὴν παρηγορίαν σου εἰς αὐτόν, καθόσον εἶσαι ὁμογενῆς καὶ συμμετέχεις τῆς ἰδίας πρὸς αὐτόν φύσεως. Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον ἔκαμες αὐτό, γυναῖκα; καὶ διατί ἔγινες ὑπεύθυνος τόσον μεγάλης ἐντροπῆς καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ διὰ τὸν ἄνδρα; Ποία ὠφέλεια προέκυψε διὰ σέ ἀπὸ τὴν τόσῃν ἀκράτειαν; ποῖον τὸ κέρδος σου ἀπὸ τὴν ἀπάτην, εἰς τὴν ὁποίαν μὲ τὴν θέλησίν σου παρεσύρθης, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμες συμμετόχον καὶ τὸν ἄνδρα; Τί λοιπὸν λέγει ἡ γυναῖκα; «Ὁ ὄφις μὲ ἠπάτησε καὶ ἔφαγα». Πρόσεχε καὶ αὐτὴν νὰ εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν μεγάλης δειλίας καὶ νὰ ἀπολογῆται διὰ τὰ σφάλματά της. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐνόμισεν ὁ ἄνδρας, ὅτι μετατοπίζει τὴν εὐθύνην εἰς τὴν γυναῖκα λέγων: ἡ γυναῖκα ἔφερε, καὶ μοῦ ἔδωσε καὶ ἔφαγα· ἔτσι καὶ αὐτὴ, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκει κανένα καταφύγιον, ὁμολογεῖ αὐτὸ πού ἔγινε καὶ λέγει, «Ὁ ὄφις μὲ ἐξηπάτησε καὶ ἔφαγα». Τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο θηρίον, λέγει, ἐπροξένησεν εἰς ἡμᾶς τὸ ὀλίσθημα αὐτό· ἡ καταστρεπτικὴ συμβουλή ἐκείνου μᾶς ἔφερεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐντροπήν, ἐκεῖνος μὲ ἐξηπάτησε καὶ ἔφαγα. Ἄς μὴ ἐξετάζωμεν ἐπιπόλαια, ἀγαπητοί, αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ, ἀφοῦ τὰ διερευνήσωμεν μὲ ἀκρίβειαν, ἃς καρποθούμεν ἀπ' αὐτὰ τὴν μεγάλην ὠφέλειαν. Διότι εἶναι φοβερὸν τὸ δικαστήριον καὶ τρομερὸν, καὶ πρέπει, ἀφοῦ ἀκούσωμεν

μετὰ ἀσφαλείας ἀκούσαντας πολὺν τὸν ἀπὸ τῶν λεγομένων
 θησανρὸν ἐναποιδθεσθαι τῇ διανοίᾳ. Σκόπει γὰρ καὶ τὸν ἄν-
 δρα λέγοντα, ὅτι «Ἡ γυνὴ ἦν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι
 ἔδωκε, καὶ ἔφαγον». Οὐδαμοῦ ἀνάγκη, οὐδαμοῦ βία, ἀλλὰ
 5 προαίρεσις καὶ γνώμη ἔδωκε μόνον, οὐκ ἠνάγκασεν, οὐκ ἐ-
 βιάσατο. Καὶ αὕτη πάλιν ἀπολογία συνιδεῖσα, οὐκ εἶπεν,
 ὁ ὄφις ἠνάγκασέ με, καὶ ἔφαγον. Ἄλλὰ τί; «Ὁ ὄφις ἠπάτησέ
 με». τοῦ δὲ ἀπαιτηθῆναι, καὶ μὴ ἀπαιτηθῆναι κυρία ἦν. «Ὁ
 ὄφις», φησὶν, «ἠπάτησέ με». Ὁ γὰρ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας
 10 τῆς ἡμετέρας ἐνεργήσας διὰ τοῦ πονηροῦ ἐκείνου θηρίου,
 καὶ τὴν συμβουλήν εἰσαγαγὼν ἠπάτησεν, οὐκ ἠνάγκασεν, οὐδὲ
 ἐβιάσατο, ἀλλὰ διὰ τῆς ὀλεθρίας συμβουλῆς τὴν ἀπάτην εἰς
 ἔργον ἤγαγεν, ἐπειδὴ εὔρε τὴν γυναῖκα εὐκόλως δυναμένην
 δέξασθαι τὴν ἀπάτην τὴν πάσης συγγνώμης ἀποστειρημένην.
 15 «Ὁ ὄφις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον». Ὅρα τοίνυν τὸν ἀγαθὸν
 Δεσπότην ἀρκούμενον αὐτῶν τοῖς ῥήμασι, καὶ οὐδὲν περαιτέρω
 καταναγκάζοντα λέγειν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ ἀγνοῶν ταῦτα ἠρώ-
 τα, ἀλλ' εἰδώς, καὶ σφόδρα εἰδώς, ἵνα δὲ τὴν οἰκείαν φιλα-
 νθρωπίαν ἐπιδείξηται, συγκαταβαίνει αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ, καὶ
 20 ἐγκαλεῖται αὐτοὺς εἰς ὁμολογίαν τῶν ἐπαισιμένων. Διὰ τοῦ-
 το οὖν οὐδὲν πλέον ἐρωτᾷ. Ἐχρῆν γὰρ ἄρα μαθεῖν καὶ τὸ
 εἶδος τῆς ἀπάτης· ἀλλ' ἵνα ἡμῖν δείξη ὅτι οὐκ ἀγνοίας ἦν ἡ
 ἐρώτησις, ἀρκεῖται τοῖς ῥηθεῖσιν. Εἶποῦσα γὰρ, «Ὁ ὄφις
 ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον», ἐκείνην ἠνίξατο τὴν ὀλεθρίαν συμ-
 25 βουλήν, ἣν ἐδέξατο παρὰ τοῦ διαβόλου διὰ τοῦ ὄφρατος, ὅτι
 «Ἔσεσθε μετὰ τὴν βρωσὶν ὡς θεοί». Εἶδετε μεθ' ὄσης ἀκρι-
 βείας ἠρωτήθη ὁ Ἄδάμ; μεθ' ὄσης ἀνεξικακίας εἰσῆχθη
 εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἡ γυνή; πῶς ἑκάτερος αὐτῶν τὴν
 ἀπολογία ἐποιήσατο; Βλέπετε λοιπὸν ἐνιαῦθα τῆς ἀφάτου
 30 φιλανθρωπίας τοῦ δικαστοῦ τὴν ὑπερβολήν. Ἐπειδὴ γὰρ

τὰ πάντα μὲ προσοχὴν ἀπὸ τὰ λεγόμενα, νὰ ἐναποθέσωμεν πολὺν θησαυρὸν εἰς τὴν διάνοιάν μας. Πρόσεχε βέβαια καὶ τὸν ἄνδρα ποὺ λέγει, ὅτι «Ἡ γυναῖκα, τὴν ὁποίαν μου ἔδωσες, αὐτὴ μου ἔδωσε καὶ ἔφαγα». Πουθενὰ ἐξαναγκασμός, πουθενὰ βία, ἀλλὰ ἐλευθέρα ἐκλογή καὶ συγκατάθεσις ἔδωσε μόνον, δὲν ἐξηνάγκασεν, οὔτε ἐξεβίασε. Καὶ ἡ γυναῖκα πάλιν, ὅταν ἀπελογήθη, δὲν εἶπεν ὁ ὄφιν μὲ ἐξηνάγκασε καὶ ἔφαγα. Ἀλλὰ τί εἶπεν; «Ὁ ὄφιν μὲ ἐξηπάτησε» τὸ νὰ ἀπατηθῆ δὲ ἢ νὰ μὴ ἀπατηθῆ ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν της. «Ὁ ὄφιν, λέγει, μὲ ἐξηπάτησεν». Διότι ὁ ἐχθρὸς τῆς σωτηρίας μας, ἀφοῦ ἐνήργησε διὰ τοῦ πονηροῦ ἐκείνου ζώου καὶ ἀφοῦ ἐπαρουσίασε τὴν συμβουλήν του, ἐξηπάτησε τὴν γυναῖκα, δὲν τὴν ἐξηνάγκασεν, οὔτε τὴν ἐξεβίασεν, ἀλλὰ μὲ τὴν καταστρεπτικὴν συμβουλήν ἐπραγματοποίησε τὴν ἀπάτην, ἐπειδὴ εὔρε τὴν γυναῖκα, ἡ ὁποία ἤμποροῦσε εὐκόλα νὰ δεχθῆ τὴν ἀπάτην καὶ ἡ ὁποία ἔχει στερηθῆ οἰανδήποτε συγγνώμην. «Ὁ ὄφιν μὲ ἐξηπάτησε καὶ ἔφαγα». Πρόσεξε λοιπὸν τὸν πανάγαθον Κύριον, ὁ ὁποῖος ἀρκεῖται εἰς τὰ λόγια αὐτῶν καὶ δὲν τοὺς ἀναγκάζει νὰ λέγουν τίποτε περισσότερον. Ἐπειδὴ βέβαια ἐρωτοῦσεν αὐτά, ὄχι διότι ἠγνοοῦσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγνώριζε, καὶ ἐγνώριζε πολὺ καλά, διὰ νὰ δείξῃ δὲ τὴν φιλανθρωπίαν του, συγκαταβαίνει εἰς τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν καὶ προτρέπει αὐτοὺς νὰ ὁμολογήσουν τὰ σφάλματά των. Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν ἐρωτᾷ τίποτε περισσότερον. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ μάθουν καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀπάτης ἄλλὰ διὰ νὰ μᾶς δείξῃ, ὅτι ἡ ἐρώτησις δὲν εἶναι δεῖγμα ἀγνοίας, ἀρκεῖται εἰς αὐτὰ ποὺ εἶχαν λεχθῆ. Διότι ὅταν εἶπεν, «Ὁ ὄφιν μὲ ἐξηπάτησε καὶ ἔφαγα», ὑπηνίχθη τὴν καταστρεπτικὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη ἀπὸ τὸν διάβολον διὰ μέσου τοῦ ὄφεως, ὅτι «θὰ εἰσθε μετὰ τὴν βρωσιν ὡς θεοί»². Εἶδατε μὲ πόσῃν ἀκρίβειαν ἠρωτήθη ὁ Ἀδάμ; μὲ πόσῃν ἀνεξικακίαν ὠδηγήθη εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἡ γυναῖκα; πῶς ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἔκαμε τὴν ἀπολογίαν του; Βλέπετε λοιπὸν ἐδῶ τὴν ὑπερβολικὴν καὶ ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ δικαστοῦ. Διότι ὅταν ἡ γυναῖκα εἶπεν,

ὅτι «Ὁ ὄφιν μέ ἐξηπάτησε καὶ ἔφαγα», δὲν θεωρεῖ καθόλου τὸν ὄφιν ἄξιον ἀπαντήσεως, οὔτε δίδει εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν ἀπολογίας, οὔτε τὸν ἐρωτᾷ ὅπως τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα· ἀλλὰ ἀφοῦ ἔλαβε τὰς ἀπολογίας ἐκείνων, σπεύδει πρὸς αὐτὸν, ἐπειδὴ ἔχει γίνεαι ὁ αἴτιος ὄλων τῶν κακῶν. Καὶ ἐπειδὴ ὡς Θεός, ὁ ὁποῖος καὶ τὰ ἀπόρρητα γνωρίζει καλῶς, ἐγνώριζεν ὅτι αὐτὸς ἔγινεν ὁ ὑπηρέτης τῆς σκευωρίας τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ φθόνου, τὸν ὁποῖον ἐπέδειξε πρὸς τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ μάθης τὴν καλωσύνην του, πῶς δι' ἐκείνους μέν³, ἂν καὶ ἐγνώριζεν, εἰς τὸν μέν Ἀδὰμ ἔλεγε, «Ποῦ εἶσαι; Ποῖος σέ ἐπληροφόρησεν ὅτι εἶσαι γυμνός;» εἰς τὴν γυναῖκα δέ ἔλεγε, «Διατί ἔκαμες αὐτό;» εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πονηροῦ τούτου ζώου δὲν κάμνει τίποτε τὸ παρόμοιον, ἀλλὰ τί; «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός εἰς τὸν ὄφιν, ἐπειδὴ ἔκαμες αὐτό». Εἶδες τὴν διαφορᾶν; Εἰς τὴν γυναῖκα μέν ἔλεγε, «Διατί ἔκαμες αὐτό;» εἰς τὸν ὄφιν δέ, «ἐπειδὴ ἔκαμες αὐτό». Ἐπειδὴ ἔπραξες, λέγει, τὸ κακὸν αὐτό, ἐπειδὴ ἐπαρουσίασες τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν συμβουλήν, ἐπειδὴ ἔγινες ὑπηρέτης τόσον μεγάλου φθόνου, ἐπειδὴ τόσον πολὺ ἐκέντρισες τὸν φθόνον κατὰ τοῦ δημιουργήματός μου, «Θὰ εἶσαι τὸ περισσότερο καταραμένον ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς. Θὰ περιπατῆς ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας σου, καὶ θὰ τρώγῃς χῶμα εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Καὶ θὰ στήσω ἔχθραν μεταξύ σοῦ καὶ τῆς γυναίκός, καὶ μεταξύ τῶν ἀπογόνων σου καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῆς. Ἐκεῖνος θὰ σοῦ συντρίψῃ τὸ κεφάλι καὶ σύ θὰ κεντήσῃς τὴν πτέρναν του».

6. Πρόσεξε ἐδῶ, παρακαλῶ, σειρὰν καὶ τάξιν, πού εἶναι πλήρης φιλανθρωπίας. Διότι ὅταν μέν ἔκαμε τὴν ἐρώτησιν, ἤρχισεν ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ἔπειτα ἦλθεν εἰς τὴν γυναῖκα. Καὶ ὅταν αὐτὴ εἶπεν ἐκείνον, πού εἶχε γίνεαι ὑπεύθυνος εἰς αὐτὴν, ἀφοῦ ἦλθε πρὸς τὸν ὄφιν, καὶ χωρὶς νὰ τὸν κρίνῃ ἄξιον ἀπαντήσεως, ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν, ἣ ὁποία ἦτο τέτοια, ὥστε νὰ ἐπεκτείνεται εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ διὰ τῆς παρουσίας της νὰ γίνεται εἰς τὸ μέλλον διαρ-

σθαι, καὶ διὰ τῆς ὄψεως διηνεκῆ διδάσκαλον γίνεσθαι τοῖς
 ἐξῆς ἅπασι, μηκέτι δέχεσθαι τὴν ὀλεθρίαν ἐκείνην συμβου-
 λήν, μηδὲ ἀπαιτᾶσθαι τοῖς παρ' ἐκείνου μηχανήμασιν. Ἄλλ'
 ἴσως εἶποι τις ἂν καὶ εἰ ὁ διάβολος ἐνεργήσας διὰ τοῦ ὄψε-
 5 ως τὴν συμβουλήν εἰσήγαγε, τίνος ἕνεκεν τὸ θηρίον τοσαύ-
 τὴν ὑπέμεινε τιμωρίαν; Καὶ τοῦτο τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας
 τοῦ Θεοῦ ἔργον γέγονε. Καθάπερ γὰρ πατὴρ φιλόσοργος
 τὸν ἀπεκτακῶτα τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ τιμωρούμενος, καὶ τὴν
 μάχαιραν καὶ τὸ ξίφος, δι' οὗ τὸν φόνον εἰργάσατο, διασπᾶ,
 10 καὶ εἰς πολλὰ κατατέμνει μέρη· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ
 ἀγαθὸς Θεός, ἐπειδὴ ὡσπερ μάχαιρά τις ὑπηρετήσατο τὸ θη-
 ρίον τοῦτο τῆ τοῦ διαβόλου πανουργία, ἐπάγει αὐτῷ διηνεκῆ
 τὴν τιμωρίαν, ἵνα διὰ τοῦ αἰσθητοῦ τούτου καὶ ὀρωμένου
 λογιζώμεθα ἐν ὅσῃ ἀτιμίᾳ κἀκεῖνος τυγχάνει. Εἰ γὰρ οὗτος
 15 ὁ καθάπερ ὄργανον ὑπηρετησάμενος τοσαύτης ἐπειράθῃ ἀ-
 γανακτιήσεως, ποίαν εἰκὸς ἐκεῖνον δέξασθαι τιμωρίαν; Μᾶλ-
 λον δὲ καὶ τοῦτο ἤδη ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς διὰ τῶν θεί-
 ων εὐαγγελίων φάσκων πρὸς τοὺς ἐξ εὐωνύμων ἐσιῶτας.
 «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ εἰ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον,
 20 τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ». Ἐ-
 κείνω γὰρ πάλαι τοῦτο ἡτοιμάσται, καὶ ἐκεῖνο τὸ ἄσβεστον
 πῦρ αὐτὸν ἐκδέχεται. Τί οὖν ἂν εἴη ἀθλιώτερον τῷ δι' ἀ-
 μέλειαν τῆς εἰκείας σωτηρίας ἑαυτοὺς ἐκείνη τῆ τιμωρία
 καθιστώριων ὑπευθύνους τῆ ἐκείνω ἡτοιμασμένῃ; Ὅτι γὰρ
 25 ἡμῖν, εἰ βουληθῆμεν ἀρετὴν ἐπιδείξασθαι, καὶ τοῖς παρὰ
 τοῦ Χριστοῦ τεθεῖσι νόμοις ἔπεσθαι, ἡ βασιλεία ἡτοιμάσται,
 αὐτοῦ πάλιν ἄκουσον λέγοντος· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ
 Πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν
 ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Εἶδες ἐκείνω μὲν τὸ ἄσβεστον πῦρ
 30 ἡτοιμασμένον, ἡμῖν δέ, εἰ μὴ ραθυμήσῃμεν, τὴν βασιλείαν;

4. Ματθ. 25, 41.

5. Ματθ. 25, 34.

κῆς διδάσκαλος πρὸς ὄλους, νὰ μὴ δέχωνται πλέον τὴν καταστρεπτικὴν ἐκείνην συμβουλήν, οὔτε νὰ ἀπατῶνται ἀπὸ τὰς μηχανορραφίας ἐκείνου. Ἴσως ὁμως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κάποιος· ἀφοῦ ὁ διάβολος, ποῦ ἐνήργησε διὰ τοῦ ὄφεως, ἔδωσε τὴν συμβουλήν, διὰ ποῖον λόγον ὑπέστη τό ζῶον τόσην τιμωρίαν; Καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Ὅπως βέβαια ὁ φιλόστοργος πατέρας, ὅταν τιμωρῆ τὸν φονέα τοῦ υἱοῦ του, καταστρέφει καὶ κατακόπτει εἰς πολλὰ κομμάτια τὸ μαχαίρι καὶ τὸ ξίφος, μὲ τὸ ὁποῖον διέπραξε τὸν φόνον· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ὁ πανάγαθος Θεός, ἐπειδὴ τὸ ζῶον αὐτὸ ἔγινεν ὑπηρέτης εἰς τὴν ἀπάτην τοῦ διαδόλου, ὡσὰν κάποιον μαχαίρι, ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸ συνεχῆ τὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ ὑπολογίζωμεν διὰ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὁρατοῦ αὐτοῦ ζώου μέσα εἰς πόσῃν ταπείνωσιν εὐρίσκεται καὶ ἐκεῖνος. Διότι ἐὰν ὁ ὄφεις, ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησεν ὡσὰν ἓνα ὄργανον, ὑπέστη τόσον μεγάλην ἀγανάκτησιν, ποῖαν τιμωρίαν εἶναι φυσικὸν νὰ δεχθῆ ὁ διάβολος; Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸ μᾶς τό ἐδίδαξεν ἤδη ὁ Χριστός διὰ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων, ὁμιλῶν πρὸς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὰ ἀριστερά του· «Σεῖς ποῦ ἀπὸ τὰ ἔργα σας ἐγίνατε καταραμμένοι, πηγαίνετε μακρὰν ἀπὸ ἐμέ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ποῦ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους του»⁴. Δι' αὐτὸν ἔχει ἐτοιμασθῆ πρό πολλοῦ τὸ ἄσβεστον πῦρ καὶ τὸν περιμένει. Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι ἐλεεινότερον εἰς ἐκείνους, ποῦ ἔξ αἰτίας τῆς ἀμελείας τῆς σωτηρίας των καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ὑπευθύνους ἐκείνης τῆς τιμωρίας, ἢ ὁποῖα ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ τὸν διάβολον; Ὅτι βεβαίως ἔχει ἐτοιμασθῆ δι' ἡμᾶς ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, ἐὰν θὰ θελήσωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀκολουθοῦμεν τοὺς νόμους, ποῦ ἔθεσεν ὁ Χριστός, ἄκουσε πάλιν αὐτὸν νὰ λέγῃ· «Ἐλᾶτε σεῖς, ποῦ εἴσθε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου· λάβετε ὡς κληρονομίαν τὴν βασιλείαν, ποῦ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σας, ἀφ' ὅτου ἐθεμελιώνητο ὁ κόσμος»⁵. Εἶδες, δι' ἐκεῖνον μὲν ἔχει ἐτοιμασθῆ τὸ ἄσβεστον πῦρ, δι' ἡμᾶς δέ, ἐὰν δὲν θὰ ἀδιαφορήσωμεν, ἡ βασι-

Ταῦτα τοίνυν ἐννοοῦντες καὶ θίου ἐπιμελώμεθα, καὶ τὴν
 κακίαν φεύγωμεν, καὶ μηδέποτε ἀπαιώμεθα ταῖς τοῦ δια-
 βόλου μηχαναῖς. Ἄλλ' εἰ βούλεσθε καὶ μὴ ἀπεκάμειτε, πάλιν
 εἰς μέσον ἀγάγωμεν τὴν τιμωρίαν τὴν τῷ ὄφει ἐπαγομένην,
 5 ἵν' οὕτω κατὰ μικρὸν εἰς τὸ τέλος τῆς δίκης φθάσαντες ἴ-
 δωμεν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος. Εἰ γὰρ ἄν-
 θρωποι δικαστὴν ὁρῶντες πολλάκις δημοσίᾳ καθήμενον, καὶ
 τὴν κατὰ τῶν καιαδίκων ψῆφον ἐκφέροντα, διὰ πάσης ἡμέ-
 ρας παραμένουσι, καὶ οὐκ ἀφίστανται μέχρις ἂν ἴδωσιν ἀνα-
 10 σιάντα τὸν δικαστὴν πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς νῦν προσήκει με-
 τὰ πλείονος τῆς προθυμίας ἰδεῖν τὸν ἀγαθὸν Θεόν, πῶς μὲν
 τῷ ὄφει σφοδρὰν τὴν τιμωρίαν ἐπιτίθησιν, ἵνα διὰ τοῦ αἰ-
 σθητοῦ τούτου θηρίου, ᾧ ὡσπερ ὀργάνῳ ἐχορήσαιο ὁ πονηρὸς
 δαίμων ἐκεῖνος, αἰσθησὶν ἡμῖν παράσχη τῆς μελλούσης ἐκεῖ-
 15 νον τιμωρίας ἐκδέχεσθαι πῶς δὲ μετὰ φειδοῦς σύμμετρον
 ἐπάγει καὶ τῇ γυναικὶ καὶ τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐπιτίμησιν, γυναι-
 σίαν μᾶλλον ἔχουσαν, ἢ κόλασιν ἵνα ταῦτα πάντα μετὰ ἀκρι-
 βείας σκοπήσαντες θαυμάσωμεν τὴν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ
 κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὴν φύσιν ἐπιδείκνυται τὴν ἡμετέραν.
 20 Τί οὖν φησι; «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ ὄφει, ὅτι ἐποίη-
 σας τοῦτο, ἐπικαιῆρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ
 ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς. Ἐπὶ τῷ σιῆθει καὶ τῇ κοι-
 λίᾳ σου πορεύσῃ, καὶ γῆν φάγη πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς
 σου. Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυ-
 25 ναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ
 σπέρματος αὐτῆς. Αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ οὐ τη-
 ρήσεις αὐτοῦ πτέρναν».

7. Μεγάλη καὶ σφοδρὰ ἡ ἀγανάκτησις, ἐπειδὴ καὶ μεγά-
 λη τῆς ἀπάτης ἢ ὑπερβολή, ἣν δι' αὐτοῦ προσήγαγεν ὁ πονη-
 30 ρὸς διάβολος. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ ὄφει, ὅτι ἐποίη-
 σας τοῦτο». Ἐπειδὴ, φησί, τοιαύτη ὑπηρετήσω πανουργία, καὶ

λεία τῶν οὐρανῶν; Αὐτὰ λοιπὸν κατανοοῦντες, ἄς φροντίζωμεν καὶ τὴν ζωὴν μας καὶ ἄς ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν καὶ ἄς μὴ ἐξαπατώμεθα ἀπὸ τὰς μηχανορραφίας τοῦ διαβόλου. Ἄλλά, ἐὰν θέλετε καὶ δὲν ἔχετε κουρασθῆ, ἄς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὴν τιμωρίαν, ἢ ὁποία ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ὄφιν, διὰ νὰ ἰδοῦμεν ἀφοῦ φθάσωμεν ἔτσι σιγὰ - σιγὰ εἰς τὸ τέλος τῆς δίκης, τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν βλέπουν τὸν δικαστὴν νὰ δικάζη πολλάς φορές δημοσίως καὶ νὰ ἀνακοινῶνῃ τὴν ἀπόφασιν κατὰ τῶν καταδίκων, παραμένουν ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ δὲν ἀπομακρύνονται μέχρις ὅτου θὰ ἰδοῦν τὸν δικαστὴν νὰ φεύγῃ, πολὺ περισσότερον ἀρμόζει τώρα νὰ ἰδοῦμεν ἡμεῖς μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν τὸν πανάγαθον Θεόν, πῶς μὲν ἐπιβάλλει αὐστηρὰν τιμωρίαν εἰς τὸν ὄφιν, ὥστε διὰ τοῦ αἰσθητοῦ αὐτοῦ ζώου, τὸ ὁποῖον ὡσὰν ὄργανον ἐχρησιμοποίησεν ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων, νὰ μᾶς δώσῃ τὴν αἴσθησιν τῆς τιμωρίας, ποῦ περιμένει εἰς τὸ μέλλον ἐκεῖνον, πῶς δὲ ἐπιβάλλει μὲ ἐπιείκειαν καὶ εἰς τὴν γυναῖκα καὶ εἰς τὸν ἄνδρα τὴν πρέπουσαν ἐπίπληξιν, ἢ ὁποία εἶναι νουθεσία μᾶλλον, παρὰ τιμωρία. Ἀφοῦ ἐξετάσωμεν ὅλα αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν, νὰ θαυμάσωμεν τὴν φροντίδα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύει πρὸς τὴν ἰδικὴν μας φύσιν. Τί λοιπὸν λέγει; «Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ὄφιν· ἐπειδὴ ἔκαμες αὐτό, θὰ εἶσαι τὸ περισσότερο καταραμένον ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς. Θὰ περιπατῆς ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας σου καὶ θὰ τρώγῃς χῶμα εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Καὶ θὰ στήσω ἔχθραν μεταξὺ σοῦ καὶ τῆς γυναικὸς καὶ μεταξὺ τῶν ἀπογόνων σου καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῆς. Αὐτὸς θὰ σοῦ συντρίψῃ τὸ κεφάλι, καὶ σὺ θὰ κεντήσης τὴν πτέρναν του».

7. Εἶναι μεγάλη καὶ ὑπερβολικὴ ἢ ἀγανάκτησις, ἐπειδὴ μέγα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀπάτης, τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ ὄφεως ἐπρόσφερεν ὁ πονηρὸς διάβολος. «Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ὄφιν, ἐπειδὴ ἔκαμες αὐτό». Ἐπειδὴ, λέγει, ὑπηρέτησες μίαν τέτοιαν πανουργίαν, καὶ ἔτσι ἐπραγμα-

οὕτω τὴν ἀπάτην εἰς ἔργον ἤγαγες, ὀλεθρίαν συμβουλὴν
 εἰσαγαγών, καὶ τὸ δηλητήριον αὐτοῖς φάρμακον κεράσας·
 ἐπειδὴ τοῦτο εἰργάσω, καὶ τῆς ἐμῆς εὐνοίας ἐκβαλεῖν ἠβου-
 λήθης τοὺς ὑπ' ἐμοῦ δημιουργηθέντας, ὑπηρετησάμενος τῇ
5 τοῦ πονηροῦ δαίμονος γνώμῃ, τοῦ διὰ τὴν βασκανίαν καὶ τὴν
 ὑπερβάλλουσαν ὑπερηφανίαν ἐκ τῶν οὐρανῶν εἰς τὴν γῆν
 καινεχθέντος· διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐν τούτοις ὀργάνῳ σοι ἐ-
 χρήσαιτο, διηνεκῆ σοι τὴν τιμωρίαν ἐπιτίθῃμι, ἵνα διὰ τῶν
 εἰς σὲ γενομένων κακῆϊνος εἰδέναί ἔχῃ οἷα τιμωρία αὐτὸν
10 ἐκδέχεται, καὶ οἱ ἐξῆς ἄνθρωποι παιδεύωνται, μηκέτι ὑπά-
 γεσθαι ταῖς τούτου συμβουλαῖς, μηδὲ τὴν ἀπάτην προσίεσθαι,
 ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπέσωσι. Διὰ τοῦτο ἐπικατάραιος σὺ
 ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων, ἐπειδὴ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσω τῇ
 φρονήσει, ἀλλὰ τὸ προιέρημα, ὅπερ εἶχες ὑπὲρ ἅπαντα τὰ
15 θηρία, τοῦτό σοι γέγονε τῶν κακῶν ἀπάντων αἴτιον. «Ὁ γὰρ
 ὄφεις», φησὶν, «ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν
 ἐπὶ τῆς γῆς». Διὰ τοῦτο ἐπικατάραιος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν
 κτηνῶν καὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς γενήσῃ. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ
 τῆς κατάραιας οὐκ ἦν αἰσθητὸν, οὐδὲ ὀφθαλμοῖς φαινόμενον,
20 διὰ τοῦτο καὶ αἰσθητὴν αὐτῷ τιμωρίαν ἐπάγει, ἵνα διηνε-
 κῶς πρὸς τῶν ὀφθαλμῶν ἔχωμεν ὄραν τῆς τιμωρίας αὐτοῦ
 τὰ ὑπομνήματα. «Ἐπὶ τῷ σιήθῃ καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ, καὶ
 γῆν φάγη πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου», ἐπειδὴ, φησί,
 τῇ διαπλάσει οὐ δεόντως ἐχρήσω, ἀλλὰ καὶ εἰς ὀμίλιαν ἐλ-
25 θεῖν ἐτόλμησας τῷ ὑπ' ἐμοῦ δημιουργηθέντι λογικῷ ζῳῳ.
 Κατὰπερ τοίνυν ὁ διάβολος ὁ ἐνεργήσας διὰ σοῦ, καὶ ὀρ-
 γάνῳ σοι χρησάμενος, ἐπειδὴ ὑπὲρ τὴν οἰκείαν ἀξίαν ἐφρό-
 νησεν, ἐκ τῶν οὐρανῶν καιηνέχθη τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ
 σὲ ἕτερον σχῆμα διαπλάσεως ἀναλαβεῖν προσιάτιω, καὶ ἐπὶ
30 τῆς γῆς σύρεσθαι, καὶ ταύτην ἔχειν τροφήν, ὥστε μὴ ἐξεῖ-
 ναί σοι λοιπὸν ἀνανεύειν ἄνω, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐν ταύτῃ τυγ-

τοποίησες τὴν ἀπάτην, ἀφοῦ ἐπρόσφερες τὴν καταστρεπτικὴν συμβουλήν καὶ ἀνέμειξες εἰς αὐτοὺς τὸ δηλητήριον φάρμακον· ἐπειδὴ ἔπραξες αὐτό, καὶ ἠθέλησες νὰ ἀποσπάσης τὰ δημιουργήματά μου ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου ἀγάπην, ἀφοῦ ὑπηρέτησες εἰς τὸ σχέδιον τοῦ πονηροῦ δαίμονος, ὁ ὁποῖος ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου καὶ τῆς ὑπερβολικῆς του ὑπερηφανίας ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς εἰς τὴν γῆν· δι' αὐτό, ἐπειδὴ σὲ ἐχρησιμοποίησεν εἰς αὐτὰ ὡσάν ὄργανον, ἐπιβάλλω εἰς σὲ τὴν διαρκῆ τιμωρίαν, διὰ νὰ ἴμφορῃ καὶ ἐκεῖνος νὰ γνωρίζῃ ποία τιμωρία τὸν περιμένει, σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ ἔχουν γίνει εἰς σέ, καὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ διδάσκωνται εἰς τὸ μέλλον, νὰ μὴ ὑπακούουν πλέον εἰς τὰς συμβουλὰς του, οὔτε νὰ ἐπιδοκιμάζουν τὴν ἀπάτην, διὰ νὰ μὴ περιπέσουν εἰς τὰ ἴδια σφάλματα. Διὰ τοῦτο θὰ εἶσαι σὺ τὸ περισσότερο καταραμένον ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία, ἐπειδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησες ὅπως ἔπρεπε τὴν φρόνησίν σου, ἀλλὰ τὸ προτέρημα, τὸ ὁποῖον εἶχες περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία, αὐτὸ ἔχει γίνει διὰ σὲ ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν. «Διότι ὁ ὄφις, λέγει ἡ Γραφή, ἦτο ὁ εὐφυέστερος ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς»⁶. Διὰ τοῦτο θὰ γίνῃς σὺ ὁ περισσότερο καταραμένος ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα καὶ τὰ θηρία τῆς γῆς. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατάρας δὲν ἦτο αἰσθητόν, οὔτε ὁρατόν εἰς τὰ μάτια, διὰ τοῦτο ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸν καὶ τὴν αἰσθητὴν τιμωρίαν, διὰ νὰ ἔχωμεν διαρκῶς ἐμπρός μας τὴν ὑπενθύμισιν τῆς τιμωρίας αὐτοῦ. «Θὰ περιπατῆς ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας σου καὶ θὰ τρώγῃς χῶμα εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου», ἐπειδὴ, λέγει, δὲν ἐχρησιμοποίησες ὅπως ἔπρεπε τὴν διάπλασίν σου, ἀλλὰ ἐτόλμησες νὰ συνομιλήσῃς μὲ τὸ λογικὸν ζῶον, ποὺ ἐδημιουργήθη ἀπὸ ἐμέ. Ὅπως λοιπὸν ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος ἐνήργησε διὰ σοῦ καὶ σὲ ἐχρησιμοποίησε ὡσάν ὄργανον, ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, ἐπειδὴ ἐσκέφθη ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἀξίαν του· κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον, διατάσσω νὰ λάβῃς καὶ σὺ ἄλλο σχῆμα διαπλάσεως καὶ νὰ σύρῃσαι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ αὐτὴν νὰ ἔχῃς τροφήν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ σηκῶνῃς τὸ κεφάλι σου πρὸς

χάνειν τῇ καταστιάσει, καὶ παρὰ πάντα λοιπὰ τὰ θηρία τὴν
 γῆν σιτιῖσθαι καὶ οὐδὲ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ «Καὶ ἔχθραν θήσω
 ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον
 τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς». Καὶ
 5 οὐδὲ τοῦτω ἀρκεσθήσομαι, τῷ ἐπὶ τῆς γῆς σύρεσθαι σε, ἀλλὰ
 καὶ ἔχθραν ἄσπονδόν σοι κατασιτήσω τὴν γυναῖκα· καὶ οὐκ
 αὐτὴν μόνην, ἀλλὰ καὶ τὸ σπέρμα αὐτῆς τῷ σπέρματί σου
 πολέμιον διηνεκῆ ἐργάσομαι. «Αὐτός σου τηρήσει κεφαλῆν»,
 καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν». Καὶ γὰρ τοσαύτην ἐκείνω
 10 μὲν παρέξω τὴν ἰσχύν, ὡς διηνεκῶς ἐπικεῖσθαι τῇ σῆ κεφα-
 λῇ, σὲ δὲ τοῖς ἐκείνου ποσὶν ὑποκεῖσθαι. Ὅρα, ἀγαπητέ,
 διὰ τῆς κατὰ τοῦ θηρίου τοῦτου τιμωρίας, ὅσην ἡμῖν ἐνδεί-
 κνυται τὴν κηδεμονίαν, ἣν περὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν
 ἔχει. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ αἰσθητοῦ ὄφραως· ἔξεστι δὲ
 15 τῷ βουλομένῳ μετὰ τοῦτο τηρεῖν τῶν ἐγγεγραμμένων τὴν
 ἀκολουθίαν, καὶ εἰδέναι, ὅτι εἰ περὶ τοῦ αἰσθητοῦ ταῦτα
 εἴρηται, πολλῷ μᾶλλον ἐκλαμβάνειν τὰ εἰρημένα δεῖ καὶ πε-
 ρὶ τοῦ νοητοῦ ὄφραως. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνον ὑπὸ τοὺς πόδας
 ἡμῶν ταπεινώσας κατήνεγκε, καὶ ἡμᾶς ἐπικεῖσθαι αὐτοῦ τῇ
 20 κεφαλῇ πεποίηκεν. Ἡ οὐχὶ τοῦτο σημαίνει λέγων, «Πατεῖ-
 τε ἐπάνω ὄφραων καὶ σκορπίων»; Εἶτα ἵνα μὴ νομίσωμεν
 περὶ τῶν αἰσθητῶν θηρίων ταῦτα εἰρηῆσθαι, ἐπήγαγε· «Καὶ
 ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Εἴδετε καὶ ἐκ τῆς ἐπα-
 χθείσης τῷ ὀργάνῳ τοῦ διαβόλου τιμωρίας τὴν ὑπερβάλλον-
 25 σαν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν; Ἐλθῶμεν πάλιν, εἰ δοκεῖ,
 ἐπὶ τὴν γυναῖκα. Ἐπειδὴ γὰρ οὗτος τὴν ἀπάτην εἰσήγαγε.
 διὰ τοῦτο οὗτος πρῶτος τὴν τιμωρίαν ἐδέξατο· καὶ ἐπειδὴ
 πρῶτην τὴν γυναῖκα ἠπάτησε, καὶ τότε ἐκείνη τὸν ἄνδρα
 συγκαιέσπασε, διὰ τοῦτο ἐκείνην πρῶτον τιμωρεῖται τιμωρίαν
 30 νοουθεσίαν πολλὴν ἔχουσαν. Καὶ τῇ γυναίκι εἶπε· Πληθύνων

τὰ ἄνω, ἀλλὰ νὰ εὐρίσκεσαι συνεχῶς εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ νὰ τρώγῃς τὴν γῆν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἄγρια ζῶα· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ «Καὶ θὰ στήσω ἔχθραν μεταξύ σου καὶ τῆς γυναίκός, καὶ μεταξύ τῶν ἀπογόνων σου καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῆς». Καὶ δὲν θὰ ἀρκεσθῶ μόνον εἰς αὐτό, δηλαδὴ εἰς τὸ νὰ σύρεσαι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ θὰ κάμω καὶ τὴν γυναῖκα ἄσπονδον ἐχθρόν σου· καὶ ὄχι μόνον αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτῆς θὰ κάμω παντοτινοὺς ἐχθροὺς πρὸς τοὺς ἀπογόνους σου. «Αὐτὸς θὰ σοῦ συντρίψῃ τὸ κεφάλι, καὶ σύ θὰ κεντήσῃς τὴν πτέρναν του». Καὶ πράγματι εἰς ἐκεῖνον μὲν θὰ δώσω τόσον μεγάλην δύναμιν, ὥστε νὰ κάθεται διαρκῶς ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι σου, σύ δὲ νὰ εὐρίσκεσαι κάτω ἀπὸ τὰ πόδια ἐκείνου. Πρόσεξε, ἀγαπητέ, διὰ μέσου τῆς τιμωρίας τοῦ ζώου αὐτοῦ πόσῃ φροντίδα ἐπιδεικνύει εἰς ἡμᾶς, τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὰ μὲν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν αἰσθητὸν ὄφιν· ὕστερα ἀπ' αὐτό δὲ ἠμπορεῖ ἐκεῖνο, ποῦ ἐπιθυμεῖ, νὰ προσέχη τὴν συνέχειαν αὐτῶν, ποῦ εἶναι γραμμένα, καὶ νὰ γνωρίζῃ, ὅτι, ἐὰν αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ διὰ τὸν αἰσθητὸν ὄφιν, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ ἀντιλαμβάνεται αὐτὰ καὶ διὰ τὸν νοητὸν. Διότι καὶ ἐκεῖνον, ἀφοῦ τὸν ἐταπείνωσε, τὸν ἔφερε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, καὶ ἔκαμεν ἡμᾶς νὰ εὐρισκώμεθα ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι του. Ἡ δὲν ἐννοεῖ αὐτό, ὅταν λέγῃ «Πατεῖτε ἐπάνω εἰς τοὺς ὄφεις καὶ τοὺς σκορπιούς»⁷; Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν διὰ τὰ αἰσθητὰ ζῶα, ἐπρόσθεσε· «Καὶ ἐπάνω εἰς ὅλην τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Εἶδατε καὶ τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ποῦ ἐπεβλήθη εἰς τὸ ὄργανον τοῦ διαβόλου; Ἄς ἔλθωμεν πάλιν, ἐὰν θέλετε, εἰς τὴν γυναῖκα. Ἐπειδὴ βέβαια ὁ ὄφις εἰσήγαγε τὴν ἀπάτην, διὰ τοῦτο αὐτὸς ἐδέχθη πρῶτος τὴν τιμωρίαν· καὶ ἐπειδὴ πρῶτην ἐξηπάτησε τὴν γυναῖκα καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ἐκείνη παρέσυρε μαζί της τὸν ἄνδρα, δι' αὐτὸ πρῶτα τιμωρεῖ ἐκείνην μὲ τιμωρίαν, ποῦ περιέχει πολλὴν παραίνεσιν. «Καὶ εἰς τὴν γυναῖκα εἶπε· Θὰ πληθύνω πολὺ

πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμὸν σου ἐν λύπαις
 τέξῃ τέκνα· καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποσιροφῆ σου, καὶ
 αὐτός σου κυριεύσει». Ὅρα Δεσπότου ἀγαθότητα, ὅση κέ-
 χρηται τῇ ἡμερότητι μετὰ τὴν ισοσύτην παρᾶθαι. «Πλη-
 5 θύνωι πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμὸν σου». Ἐγὼ
 μὲν ἠδουλήθην, φησί, ἀνώδυνον καὶ ἀταλαίπωρόν σε ἔχειν
 ζωὴν, πάσης λύπης καὶ ἀθυμίας ἀπηλλαγμένην, καὶ πάσης
 ἠδονῆς πεπληρωμένην, καὶ μηδενὸς αἰσθάνεσθαι τῶν σωμα-
 τικῶν σῶμα περιχειμένην ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐχρήσω εἰς δέον
 10 τῇ ισοσύτη ἀνέσει, ἀλλ' ἢ περιουσία τῶν ἀγαθῶν εἰς ισοσύ-
 την σε ἀγνωμοσύνην ἤγαγε, διὰ τοῦτό σοι χαλινὸν ἐπιτίθημι,
 ὥστε μὴ ἐπὶ πλεόν ἀποσκιριῆσαι, καὶ λύπαις καὶ στεναγμοῖς
 σε καταδικάζω. «Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν
 στεναγμὸν σου ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα». Τὴν ὑπόθεσιν, φησί,
 15 τῆς πολλῆς εὐφροσύνης, καὶ τῶν τέκνων τὴν διαδοχὴν ἀπὸ
 λύπης ἄρχεσθαι σοι παρασκευάσω, ἵνα διηνεκῇ ἔχῃς καὶ
 αὐτὴ τὴν ὑπόμνησιν διὰ τῶν καθ' ἕκαστον καιρὸν ὠδίνων,
 καὶ τῶν λυπηρῶν τῶν καθ' ἑκάστην τικτιομένων, πόσον τῆς
 ἁμαρτίας ταύτης καὶ τῆς παρακοῆς τὸ μέγεθος, καὶ μὴ τοῦ
 20 χρόνου προϊόντος λήθῃ παραδῶς τὸ γεγενημένον, ἀλλ' εἰδέ-
 ναι ἔχῃς ὡς ἡ ἀπάτη τούτων σοι αἴτιος γεγένηται. Διὰ
 τοῦτο «Πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμὸν
 σου ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα». Τὰς ὠδῖνας ἐνιαῦθα αἰνίτιεται
 καὶ τὸν πολὺν κάματον ἐκεῖνον, ὃν ὑπομένειν ἀνάγκη, καθά-
 25 περ φορτίον ἐν μηνὶ τοσοῦτοις τὸ βρέφος βασιάζουσαν, καὶ
 τὰς κατὰ μέρος φρουμένας ἐντεῖθεν ἀλγηδόνας, καὶ τῶν με-
 λῶν τὸν διασπασμὸν, καὶ τὰς ὀδύνας ἐκεῖνας τὰς ἀφορήτους.
 ἅς ἐκεῖναι μόναι ἴσασιν αἱ διὰ τῆς πείρας ἐλθοῦσαι.

8. Ἄλλ' ὁμοῦς ισοσύτην ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς παρέσχε

τούς πόνους σου καὶ τούς στεναγμούς σου· μέ πόνους θὰ γεννᾶς τὰ παιδιὰ σου· θὰ ζητῆς καταφύγιον εἰς τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτός θὰ εἶναι κυρίαρχός σου». Πρόσεχε τὴν καλωσύνην τοῦ Κυρίου, μέ πόσῃν πραότητά συμπεριφέρεται μετὰ τὴν τόσον μεγάλην παράβασιν. «Θὰ πληθύνω πολὺ τούς πόνους σου καὶ τούς στεναγμούς σου». Ἐγὼ μὲν ἠθέλησα, λέγει ὁ Κύριος, νὰ ἔχῃς ζωὴν χωρὶς πόνους καὶ ταλαιπωρίας, ἀπαλλαγμένην ἀπὸ κάθε λύπην καὶ στενοχωρίαν, νὰ εἶσαι γεμάτη ἀπὸ κάθε ἡδονὴν καὶ νὰ μὴ αἰσθάνεσαι κανένα ἀπὸ τὰ σωματικὰ πάθη, ἂν καὶ περιβάλλεσαι μέ σῶμα· ἐπειδὴ ὅμως δέν ἐχρησιμοποίησες ὅπως ἔπρεπε τὴν μεγάλην σου ἄνεσιν, ἀλλὰ ἡ ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν σέ ὠδήγησεν εἰς τόσον μεγάλην ἀχαριστίαν, διὰ τοῦτο θὰ θέσω χαλινὸν εἰς σέ, ὥστε νὰ μὴ ἀπομακρυνθῆς ἀκόμη περισσότερο, καὶ σέ καταδικάζω νὰ ζῆς μέσα εἰς λύπας καὶ στεναγμούς. «Θὰ πληθύνω πολὺ τούς πόνους σου καὶ τούς στεναγμούς σου· μέ πόνους θὰ γεννᾶς τὰ παιδιὰ σου». Τὴν θάσιν τῆς μεγάλης χαρᾶς, λέγει, καὶ τὴν διαδοχὴν τῶν τέκνων θὰ κάμω νὰ ἀρχίζῃ εἰς σέ ἀπὸ πόνον, ὥστε καὶ σὺ ἢ ἴδια νὰ ἐνθυμῆσαι συνεχῶς μέ τὰς ὠδῖνας, ποὺ ἔρχονται κατὰ περιοδικὸν χρόνον, καὶ μέ τὰς θλίψεις, ποὺ συνοδεύουν κάθε γέννησιν, πόσον ὑπῆρξε τὸ μέγεθος αὐτῆς τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς παρακοῆς, καὶ νὰ μὴ λησμονήσῃς μέ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου αὐτὸ ποὺ συνέβη, ἀλλὰ νὰ ἠμπορῆς νὰ γνωρίζῃς, ὅτι ἡ ἀπάτη ἔχει γίνῃ διὰ σέ· ἡ αἰτία ὄλων αὐτῶν. Διὰ τοῦτο «Θὰ πληθύνω πολὺ τούς πόνους σου καὶ τούς στεναγμούς σου· μέ πόνους θὰ γεννᾶς τὰ παιδιὰ σου». Τούς πόνους τοῦ τοκετοῦ ὑπονοεῖ ἐδῶ καὶ τὴν μεγάλην ἐκείνην κόπωσιν, τὴν ὁποῖαν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομένῃ, ὅταν ὡσάν φορτίον βαστάζῃ τὸ βρέφος τόσους μῆνας, καὶ τούς σωματικούς πόνους, ποὺ κατὰ καιρούς γεννῶνται ἀπὸ τὴν αἰτίαν αὐτήν, καὶ τὸ καταξέσχισμα τῶν μελῶν τοῦ σώματος, καὶ τούς ἀφορήτους εἰδικούς ἐκείνους πόνους, τούς ὁποίους γνωρίζουν μόνον ἐκεῖναι ποὺ ἔλαβαν σχετικὴν πείραν.

8. Ἄλλ' ὅμως ὁ φιλόανθρωπος Θεός· μαζί· μέ τὰς θλί-

μετὰ τῶν λυπηρῶν τὴν παραμυθίαν, ὡς ἰσόρροπον εἶναι τὴν
 διὰ τὸ τεχθὲν βρέφος εὐφροσύνην τῶν ὠδίνων ἐκείνων τῶν
 ἐν τοσοῦτοις μῆσι τὴν γαστέρα διακοπιουσῶν. Αἶ γὰρ τοσοῦ-
 τον πόνον ὑπομένουσαι, καὶ οὕτως ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων σπα-
 5 ραιτόμεναι, καὶ ὡς εἶπειν πρὸς αὐτὴν τὴν ζωὴν ἀπαγορεύου-
 σαι, μετὰ τὸ τεκεῖν καὶ τῆς ἀπὸ τῶν καμάτων εὐφροσύνης
 ἀπολαῦσαι, πάλιν ὡσπερ ἐπιλαθόμεναι τῶν γεγενημένων ἀ-
 πάντων ἑαυτὰς ἐκδιδόασιν πρὸς τὴν τῶν τέκνων γονὴν τοῦ
 φιλανθρώπου Θεοῦ οὕτως οἰκονομήσαντος πρὸς σύστασιν τῆς
 10 τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας. Ἡ γὰρ ἐλπίς ἀεὶ τῶν μελλόντων
 ἀγαθῶν κούφως ποιεῖ φέρειν τὰ παρόντα λυπηρὰ. Καὶ τοῦτο
 ἴδοι τις ἂν καὶ τοὺς ἐμπόρους ὑπομένοντας, καὶ μακρὰ πε-
 λάγη διαπερῶντας, καὶ ναυαγίων ἀνεχομένους, καὶ πειραιτῶν,
 καὶ μετὰ τοὺς πολλοὺς κινδύνους ἐκείνους πολλάκις καὶ δια-
 15 μαριότηας τῆς προσδοκίας, καὶ μηδὲ οὕτως ἀποσιάντας, ἀλ-
 λά πάλιν τῶν αὐτῶν ἀπιόμενους. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν γηπόνων
 ἐστὶν εἶπειν· καὶ γὰρ καὶ οὗτοι ὅτε βαθεῖαν αὐλάκα ἀνατέμω-
 σαι, καὶ πολλὴν τὴν ἐπιμέλειαν τῆς γῆς ἐπιδείξονται, καὶ δα-
 ψιλῆ τὰ σπέρματα καταβάλωσι, πολλάκις αὐχμοῦ γενομένου
 20 ἢ ἐπομβρίας, ἢ πρὸς αὐτῷ τῷ τέλει τῶν δραγμάτων ἐρυσί-
 θης κατενεχθείσης, τῆς ἐλπίδος διήμαρτον· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως
 ἀφίστανται, ἀλλὰ πάλιν τοῦ καιροῦ καταλαβόντιος, ἀπιονται
 τῆς γεωργίας. Καὶ τοῦτο ἐφ' ἐκάστου εὔροι τις ἂν ἐπιτηδεύ-
 ματος γινόμενον. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ γυνὴ καὶ αὐτὴ
 25 πολλάκις μετὰ τοὺς πολλοὺς μῆνας ἐκείνους μετὰ τὰς ὠδῖνας
 τὰς ἀφορήτους, μετὰ τὰς νύκτας τὰς αὐπνοὺς, μετὰ τὸν τῶν
 μελῶν διασπασμόν, μικρᾶς τινος περιστάσεως γενομένης, πρὸ
 τοῦ προσήκοντος καιροῦ τὸ βρέφος ὠθήσασα ἀμόρφωτον καὶ
 ἀδιατύπωτον ἢ μεμορφωμένον μὲν, οὐκ ἄριον δέ, οὐδὲ ὑ-
 30 γιές, ἢ καὶ νεκρὸν πολλάκις, μόλις τὸν κίνδυνον διέφυγε,

8. Ἐρυσίθη· ἀσθένεια τῶν φυτῶν ποῦ προσβάλλει ἰδίως τὰ σιτηρὰ καὶ καταστρέφει τὸν καρπὸν τῶν.

ψεις ἔδωσε τόσην παρηγορίαν, ὥστε ἡ χαρὰ διὰ τὸ γεννηθὲν βρέφος νὰ εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς ἐκείνους πόνους, οἱ ὅποιοι ἐπὶ τόσους μῆνας ἐβασάνιζαν τὴν κοιλίαν. Διότι ἐκείναι ποὺ ὑπομένουν τόσον πόνον καὶ ἐνοχλοῦνται ἔτσι ἀπὸ τοὺς σωματικοὺς πόνους καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀποκάμνουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν ζωὴν, μετὰ τὸν τοκετὸν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς χαρᾶς, ποὺ ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ τὴν κόπωσιν, πάλιν ὡσὰν νὰ ἐλησμόνησαν ὅλα ποὺ εἶχαν συμβῆ, προσφέρουν τὸν ἑαυτὸν των διὰ τὴν γεννησιν τῶν τέκνων, ἐπειδὴ ἔτσι ἔχει οἰκονομήσει τὰ πράγματα ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς διὰ τὴν σύστασιν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Διότι ἡ ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν πάντοτε κάνει νὰ ὑποφέρωμεν μὲ εὐκολίαν τὰς θλίψεις τοῦ παρόντος. Καὶ τοῦτο θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῆ κανεὶς, καὶ εἰς τοὺς ἐμπόρους, οἱ ὅποιοι ὑποφέρουν, καὶ διασχίζουν μεγάλα πελάγη καὶ ἀνέχονται ναυάγια καὶ πειρατάς, καὶ ὕστερα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους κινδύνους πολλάκις ἐνῶ ἀποτυγχάνουν εἰς τὰς προσδοκίας των, οὔτε καὶ ἔτσι παραιτοῦνται ἀπὸ τὸ ἔργον των, ἀλλὰ πάλιν ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἴδιον ἔργον. Τὸ αὐτὸ ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τοὺς γεωργοὺς. Διότι καὶ αὐτοί, ὅταν ἀνοίγουν βαθὺ τὸ αὐλάκι καὶ καλλιεργοῦν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν τὴν γῆν καὶ σπείρουν ἄφθονον σπὸρον, ἀποτυγχάνουν πολλάς φορές εἰς τὰς ἐλπίδας των, ἐὰν συμβῆ ξηρασία ἢ πλημμύρα ἢ πέση ἐρυσίβη^ο ὀλίγο πρὶν ἀπὸ τὴν συγκομιδὴν· καὶ ὅμως οὔτε ἔτσι παραιτοῦνται ἀπὸ τὸ ἔργον των, ἀλλὰ πάλιν, ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς, ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν. Καὶ αὐτὸ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸ εὐρῆ κανεὶς νὰ γίνεται εἰς κάθε ἐπάγγελμα. Κατὰ τὸν ἴδιον λοιπὸν τρόπον καὶ ἡ γυναῖκα μετὰ τοὺς πολλοὺς μῆνας τῆς ἐγκυμοσύνης, μετὰ ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς πόνους, μετὰ ἀπὸ τὰς νύκτας τῆς ἀυπνίας, μετὰ τὸ καταξέσχισμα τῶν μελῶν, ἐὰν συμβῆ κάποια μικρὰ σύμπτωσις, ἀφοῦ γεννήσῃ πρόωρα τὸ βρέφος ἀδιαμόρφωτον καὶ ἀσχημάτιστον, ἢ διαμορφωμένον μὲν, ὄχι ὅμως ἄρτιον, οὔτε ὑγιές ἢ καὶ πολλάς φορές νεκρόν, μὲ κόπον διέφυγε τὸν κίνδυνον, καὶ ὅμως ὡσὰν νὰ ἐλη-

καὶ ὅμως ὥσπερ ἐπιλαθομένη τούτων ἀπάντων, τῶν αὐτῶν ἀνέχεται, καὶ τὰ αὐτὰ ὑπομένει. Καὶ τί λέγω τὰ αὐτά; Πολλάκις καὶ συναποθανεῖν τῷ τεχνέντι συνέβη, καὶ οὐδὲ τοῦτο τὰς λοιπὰς ἐσωφρόνισε καὶ ἀνέπεισε φυγεῖν τὸ πρᾶγμα το-
5 σαύτην ὁ Θεὸς ἐγκατέσπειρε τοῖς λυπηροῖς τὴν ἡδονὴν ὁμοῦ καὶ τὴν εὐφροσύνην. Διὰ τοῦτο ἔλεγε, «Πληθύνων πλῆθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν σιναγμὸν σου· ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα». Τοῦτο τοίνυν καὶ ὁ Χριστὸς διαλεγόμενος τοῖς μαθη-
ταῖς καὶ δεικνὺς καὶ τῆς ὀδύνης τὸ μέγεθος καὶ τῆς εὐφρο-
10 σύνης τὴν ὑπερβολήν, ἔλεγεν «Ἡ γυνὴ διὰν τίκιη λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς»· εἶτα παρασιῆσαι ἡμῖν βουλό-
μενος ὅπως τὰ μὲν τῆς λύπης ἀνθρώπον ἐκποδῶν γίνεται, τὰ δὲ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐφροσύνης διαδέχεται, φησὶν «Ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει τῆς θλίψεως
15 διὰ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον». Εἶδες κηδεμονίαν ὑπερβάλλουσαν; εἶδες τιμωρίαν νουθεσίας πε-
πληρωμένην; «Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα». Εἶτα, «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποσιροφῆ σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει». Μονο-
νουχὶ ἀπολογούμενος πρὸς τὴν γυναῖκα ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς
20 ταῦτά φησιν, ὅτι ἐγὼ μὲν ἐξ ἄρχῆς ὁμότιμόν σε ἐδημιούργησα, καὶ τῆς αὐτῆς ἀξίας ἐν ἅπασιν αὐτῷ κοινωνεῖν ἠβουλήθη-
την, καὶ ὥσπερ τῷ ἀνδρὶ, οὕτω καὶ σοὶ τὴν κατὰ πάντων ἄρχὴν ἐνεχείρισα· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐχρήσω εἰς δέον τῇ ὁμο-
τιμίᾳ, διὰ τοῦτό σε ὑποτάττω τῷ ἀνδρὶ, «Καὶ πρὸς τὸν ἄν-
25 δρα σου ἢ ἀποσιροφῆ σου, καὶ αὐτός σοι κυριεύσει». Ἐπει-
δὴ καταλιποῦσα τὸν ὁμότιμον, καὶ τὸν τῆς αὐτῆς σοι φύσεως κοινωνοῦντα, καὶ δι' ὃν ἐδημιουργήθης, τῷ πονηρῷ θηρίῳ τῷ ὄφει εἰς ὀμίλιαν ἐλθεῖν ἠβουλήθης, καὶ τὴν παρ' ἐκείνου δέξασθαι συμβουλήν· διὰ τοῦτό σε λοιπὸν τούτω ὑποτάττω,
καὶ τοῦτόν σου κύριον ἀποφαίνω, ὥστε τὴν τούτου δεοποιεί-
30 αν ἐπιγινώσκεις, καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἔγνως ἄρχειν, μάθε καλῶς

σμόνησεν ὅλα αὐτά, αὐτὴ ἢ ἰδία πολλάκις ἀνέχεται καὶ ὑποφέρει τὰ ἴδια. Καὶ διατί λέγω τὰ ἴδια; Πολλὰς φορές συνέβη καὶ νὰ ἀποθάνῃ μαζί μὲ τὸ γεννηθὲν παιδί· καὶ οὐτε αὐτὸ ἐαωφρόνισε τὰς ὑπολοίπους γυναῖκας καὶ οὐτε τὰς ἔπεισε νὰ ἀποφύγουν τὸ πρᾶγμα· τόσῃν χαρὰν καὶ εὐφροσύνην ἔσπειρεν ὁ Θεὸς μέσα εἰς τὰς θλίψεις. Διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Θὰ πληθύνω πολὺ τοὺς πόνους σου καὶ τοὺς στεναγμούς σου· θὰ γεννᾷς μὲ πόνους τὰ παιδιὰ σου». Τὸ αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὅταν ἐσυζητοῦσε μὲ τοὺς μαθητὰς του καὶ ἐδείκνυε καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὀδύνης καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς εὐφροσύνης· «Ἡ γυναῖκα, ὅταν γεννᾷ, ἔχει λύπην, διότι ἤλθεν ἡ ὥρα της»· εἰς τὴν συνέχειαν ἐπιθυμῶν νὰ μᾶς καταστήσῃ γνωστόν, ὅτι τὰ μὲν λυπηρὰ διὰ μιᾶς ἀφανίζονται καὶ τὰ διαδέχονται τὰ χαρούμενα καὶ εὐχάριστα, λέγει· «Ὅταν ὅμως γεννήσῃ τὸ παιδί, δὲν ἐνθυμεῖται πλέον τὴν θλίψιν λόγῳ τῆς χαρᾶς, διότι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον». Εἶδες ὑπερβολικὴν φροντίδα; εἶδες τιμωρίαν γεμάτην παραίνεσιν; «Μὲ πόνους θὰ γεννᾷς τὰ παιδιὰ σου». Ἐπειτα, «Θὰ ζητῆς καταφύγιον εἰς τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κυρίαρχός σου». Σχεδὸν ἀπολογούμενος πρὸς τὴν γυναῖκα ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς λέγει αὐτά, ὅτι ἐγὼ μὲν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν σὲ ἐδημιούργησα ἰσότιμον πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ἠθέλησα νὰ συμμετέχῃς εἰς ὅλα μαζί μὲ αὐτὸν ὡς ἀσάξιον, καὶ ὅπως εἰς τὸν ἄνδρα ἔτσι καὶ εἰς σὲ ἔδωσα τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματα· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐχρησιμοποίησες ὅπως ἔπρεπε τὴν ἰσοτιμίαν, διὰ τοῦτο σὲ ὑποτάσσω εἰς τὸν ἄνδρα· «Καὶ θὰ ζητῆς καταφύγιον εἰς τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κυρίαρχός σου». Ἐπειδὴ, ἀφοῦ ἐγκατέλειψες τὸν ἰσότιμον καὶ συμμετέχοντα τῆς ἰδίας φύσεως μὲ σέ, διὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἐδημιουργήθης, ἠθέλησες νὰ συνομιλήσῃς μὲ τὸ πονηρὸν θηρίον, δηλαδὴ τὸν ὄφιν, καὶ νὰ δεχθῆς τὴν συμβουλήν ἀπὸ ἐκεῖνον, διὰ τοῦτο σὲ ὑποτάσσω εἰς τὸ ἐξῆς εἰς αὐτόν, καὶ καθιστῶ αὐτόν κυρίαρχόν σου, ὥστε νὰ γνωρίζῃς καλὰ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔμαθες νὰ ἄρχῃς, μάθε νὰ ἄρχῃς καλῶς.

ἄρχεσθαι. «Πρὸς τὸν ἄνδρα σου γὰρ ἡ ἀποσιροφὴ σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει». Βέλιόν σε ὑπὸ τούτου εἶναι, καὶ ὑπὸ τὴν τούτου δεσποτείαν τυγχάνειν, ἢ ἀδείας ἀπολαύουσαν καὶ ἐξουσίας κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι. Ἐπεὶ καὶ ἵππῳ λυ-
 5 σιτελὲς ἂν γένοιτο χαλινὸν ἔχειν, καὶ εὐτακτα βαδίζειν, ἢ ἄνευ τούτου κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι. Τὸ συμφέρον τοίνυν σκοπῶν τὸ σόν, πρὸς τοῦτόν σε ἔχειν τὴν ἀποσιροφὴν βούλομαι, καὶ καθάπερ οἶμα κεφαλῇ ἔπεσθαι, καὶ τὴν δεσποτείαν μεθ' ἡδονῆς ἐπιγινώσκειν. Οἶδα ὅτι ἀπεκάμειτε πρὸς τὸ μῆ-
 10 κος τῶν εἰρημένων ἀλλὰ διεγέρθητε μικρόν, παρακαλῶ, μὴ αἰτέλεσιον τὴν δίκην καταλίπωμεν, μηδὲ ἀφέντες ἔτι τὸν δικαστὴν καθήμενον ἀναχωρήσωμεν· καὶ γὰρ πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος λοιπὸν ἀπηνιήκαμεν.

9. Ἴδωμεν τοίνυν τί μετὰ τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα
 15 φησί, καὶ ποίαν καὶ τούτω τιμωρίαν ἐπάγει. «Τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν, ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες· ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου. Ἐν λύπαις φάγη αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου.
 20 Ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, καὶ φάγη τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ. Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἀποσιτρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης· διὸ γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ». Μεγάλῃ καὶ ἄφαιτος καὶ ἐνιεῦθεν δείκνυται ἡ περὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦ Δεσπότου κηδεμονία· ἀλλ'
 25 ἀκούσωμεν ἀκριβῶς ἕκαστον τῶν εἰρημένων. «Τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν, ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες». Ἐπειδὴ ἤκουσας, φησί, τῆς γυναικός σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ τῆς ἐμῆς ἐνιολῆς
 30 προειμήσας τὴν παρ' ἐκείνης συμβουλήν, καὶ οὐκ ἠβουλήθης

Διότι «θά ζητῆς καταφύγιον πρὸς τὸν ἄνδρα σου καὶ αὐτὸς θὰ εἶναι κυρίαρχός σου». Εἶναι προτιμότερον νὰ εἶσαι κάτω ἀπὸ τὸν ἄνδρα καὶ νὰ εὕρισκεσαι κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, παρὰ ἀπολαμβάνουσα τὴν πλήρη ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐξουσίαν νὰ φέρεσαι εἰς τὸν κρημνόν. Διότι καὶ εἰς τὸν ἵππον θὰ ἦτο ὠφέλιμον νὰ ἔχη χαλινάρι καὶ νὰ βαδίζῃ μὲ τάξιν, παρὰ νὰ φέρεται εἰς τὸν κρημνόν χωρὶς τὸ χαλινάρι. Ἀποβλέπων λοιπὸν πρὸς τὸ ἰδικόν σου συμφέρον, ἐπιθυμῶ νὰ στρέφουσαι πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἀκολουθῆς, ὅπως τὸ σῶμα ἀκολουθεῖ εἰς τὸ κεφάλι, καὶ νὰ ἀναγνωρίζῃς μὲ εὐχαρίστησιν τὴν ἐξουσίαν του. Γνωρίζω ὅτι ἔχετε κουρασθῆ ἀπὸ τὴν διάρκειαν τοῦ λόγου· ἀλλὰ ἐντείνετε ὀλίγον, παρακαλῶ, τὴν προσοχὴν σας, διὰ νὰ μὴ ἀφήσωμεν τὴν δίκην χωρὶς τέλος, οὔτε νὰ ἀναχωρήσωμεν ἐγκαταλείποντες τὸν δικαστὴν νὰ κάθεται ἀκόμη εἰς τὴν ἔδραν· ἄλλωστε ἔχομεν φθάσει πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος.

9. Ἐὰς ἰδοῦμεν λοιπὸν, τί λέγει μετὰ τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ποίαν τιμωρίαν ἐπιβάλλει καὶ εἰς αὐτόν. «Εἰς τὸν Ἄδὰμ δὲ εἶπεν· ἐπειδὴ ἤκουσες τὴν ὑπόδειξιν τῆς γυναικός σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον μόνον σὲ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς, καταραμένη θὰ εἶναι ἡ γῆ εἰς τὰ ἔργα σου. Μὲ λύπην θὰ κερδίζῃς τὴν τροφήν σου ἀπ' αὐτὴν εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. Θὰ φυτρῶνῃ ἀγκάθια καὶ τριβόλια διὰ σὲ καὶ θὰ τρώγῃς ἄγρια φυτά. Μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ μετώπου σου θὰ κερδίζῃς τὸν ἄρτον σου, μέχρις ὅτου θὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθης· διότι χῶμα εἶσαι καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψῃς». Καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀποδεικνύεται μεγάλη καὶ ἀνέκφραστος ἡ φροντίδα τοῦ Κυρίου διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ ἄς ἀκούσωμεν μὲ ἀκρίβειαν καθένα χωριστὰ ἀπὸ τὰ λεχθέντα. «Εἰς δὲ τὸν Ἄδὰμ εἶπεν· ἐπειδὴ ἤκουσες τὴν ὑπόδειξιν τῆς γυναικός σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σὲ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς μόνον». Ἐπειδὴ ἤκουσες, λέγει, τὴν γυναῖκα σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, καὶ ἐπροτίμησες τὴν συμβουλήν της ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου ἐντολήν, καὶ δὲν ἠθέλησες νὰ ἀπέχῃς ἀπὸ τὸ

τοῦ ξύλου τοῦ ἐνός τούτου μόνου ἀποσχέσθαι οὐ ἐντειλάμην
 σοι μὴ φαγεῖν· μὴ γὰρ πολλῶν σε ἀπέχεσθαι ἐκέλευσα; Ἐ-
 νός μόνου, καὶ οὐδὲ τούτου ἠνέσχου, ἀλλ' ἐπιλαθόμενος τῶν
 ἐμῶν ἐντολῶν ἐπείσθης τῇ γυναικί· διὰ τοῦτο μαθήσῃ δι'
 5 αὐτῶν τῶν ἔργων, ὅσον εἰργάσω κακόν. Ἀκουέτωσαν ἄν-
 δρες· ἀκουέτωσαν γυναῖκες· οἱ μὲν ἵνα μὴ ἀνέχωνται τῶν
 πονηρὰ συμβουλευουσῶν· αἱ δὲ ἵνα μὴ τοιαῦτα συμβουλεύωσιν.
 Εἰ γὰρ οὗτος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τὴν αἰτίαν μεταγαγών, οὐδε-
 μιᾶς ἠξιώθη συγγνώμης, ποίαν ἂν τις ἀπολογία σχολίῃ λέ-
 10 γων, ὅτι διὰ τὴν γυναῖκα τὸ καὶ τὸ ἥμαρτον, καὶ τὸ καὶ τὸ
 ἔπραξα; Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὑπὸ τὴν δεσποτεῖαν γέγονε τὴν
 σὴν, καὶ κύριος αὐτῆς ἀπεφάνθη, ἵνα ἐκείνη σοι κατακολου-
 θῇ καὶ μὴ ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶν ἔπηται. Ἀλλ' οὖν ἐστὶν ἰδεῖν
 πολλάκις τὸ ἐναντίον συμβαῖνον, καὶ τὸν ἐν τάξει κεφαλῆς
 15 εἶναι ὀφείλοντα, οὐδὲ τῶν ποδῶν τὴν τάξιν ἐπέχοντα· καὶ
 τὴν ἐν τάξει ποδῶν οὔσαν, ταύτην ἐν τάξει κεφαλῆς καθιστα-
 μένην. Δι' ὃ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης δι-
 δάσκαλος, ταῦτα πάντα προορῶν ἐβόα «Τί γὰρ οἶδας, γύναι,
 εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας, ἄνερ, εἰς τὴν γυναῖκα
 20 σώσεις;». Ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ ἀνὴρ πολλὴν τὴν φυλακὴν ἐπι-
 δεικνύσθω, ὥστε τὰ ὀλέθρια συμβουλεύουσιν ἀποσεῖσθαι, καὶ
 ἡ γυνὴ ἔναυλον ἔχουσα τὴν τιμωρίαν ἣν ἐδέξατο ἡ Εὐὰ τῆς
 ὀλεθρίας ἐκείνης συμβουλῆς εἰσαγαγοῦσα τῷ ἀνδρὶ, μὴ τολ-
 μάτω τοιαῦτα συμβουλεύειν, μηδὲ μιμείσθω τὴν Εὐάν, ἀλλὰ
 25 τῷ ὑποδείγματι σωφρονιζέσθω, κακεῖνα συμβουλεύειτω, ἃ καὶ
 αὐτὴν καὶ τὸν ἄνδρα πάσης ἀπαλλάξει κολάσεως καὶ τιμω-
 ρίας. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. «Τῷ δὲ Ἀδάμ,
 φησί,· εἶπεν ὁ Θεός, ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός
 σου, καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὐ ἐντειλάμην σοι τοῖ-

ἓνα μόνον δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σέ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς· μήπως λοιπὸν σέ διέταξα νὰ ἀπέχῃς ἀπὸ πολλά; Ἄπὸ ἓνα μόνον· καὶ οὔτε αὐτὸ ἠνέχθης, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐλησμόνησες τὰς ἐντολάς μου, ἐπείσθης εἰς τὴν γυναῖκα· διὰ τοῦτο θὰ μάθῃς δι' αὐτῶν τῶν ἔργων, πόσον μέγα κακὸν ἔπραξες. Ἄς ἀκούσουν οἱ ἄνδρες· ἄς ἀκούσουν αἱ γυναῖκες· οἱ μὲν ἄνδρες διὰ νὰ μὴ ἀνέχωνται τὰς γυναῖκας, ποῦ συμβουλεύουν πονηρὰ πράγματα· αἱ δὲ γυναῖκες διὰ νὰ μὴ συμβουλεύουν τέτοια. Διότι, ἐὰν αὐτὸς ποῦ μετέφερε τὴν αἰτίαν εἰς τὴν γυναῖκα, δὲν ἔτυχε καμμίας συγγνώμης, ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχῃ κάποιος ποῦ λέγει, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς γυναικὸς ἠμάρτησα καὶ ἔπραξα αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο; Διὰ τοῦτο βεβαίως αὕτη ἐτέθη κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν σου καὶ κατέστης κύριος αὐτῆς, ὥστε ἐκείνη νὰ σέ ἀκολουθῇ ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ μὴ ἀκολουθῇ ἢ κεφαλὴ τὰ πόδια. Ἄλλ' ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδοῦμεν πολλάς φορές νὰ συμβαίῃ τὸ ἀντίθετον, καὶ ἐκεῖνος ποῦ πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν θέσιν τῆς κεφαλῆς, νὰ μὴ κατέχῃ οὔτε τὴν θέσιν τῶν ποδιῶν· καὶ ἐκείνη ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὴν θέσιν τῶν ποδιῶν, αὕτη νὰ καταλαμβάνῃ τὴν θέσιν τῆς κεφαλῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, προβλέπων ὅλα αὐτὰ ἐφώναζε· «Διότι ποῦ ξεύρεις, γυναῖκα, ἐὰν θὰ σώσης τὸν ἄνδρα; ἢ ποῦ ξεύρεις, σύζυγε, ἐὰν θὰ σώσης τὴν γυναῖκα;»¹⁹. Καὶ ὁ ἄνδρας ὅμως ἄς ἐπιδεικνύῃ μεγάλην προσοχήν, ὥστε νὰ ἀπομακρύνῃ ἐκείνην ποῦ συμβουλεύει τὰ κακὰ· καὶ ἡ γυναῖκα ἔχουσα πάντοτε εἰς τὴν μνήμην τῆς τὴν τιμωρίαν, ποῦ ἐδέχθη ἡ Εὐα, ὅταν ἔδωσεν εἰς τὸν ἄνδρα τὴν καταστρεπτικὴν ἐκείνην συμβουλήν, νὰ μὴ τολμᾷ νὰ συμβουλεύῃ τέτοια, οὔτε νὰ μιμῆται τὴν Εὐαν, ἀλλὰ νὰ σωφρονίζεται μὲ τὸ παράδειγμά της καὶ νὰ συμβουλεύῃ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀπαλλάξουν ἀπὸ κάθε κόλασιν καὶ τιμωρίαν, καὶ αὐτὴν καὶ τὸν ἄνδρα της. Ἄλλὰ ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ζήτημά μας. «Εἰς δὲ τὸν Ἀδάμ, λέγει ἡ Γραφή, εἶπεν ὁ Θεός· ἐπειδὴ ἤκουσες τὴν ὑπόδειξιν τῆς γυναικὸς σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τὸ δένδρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σέ διέταξα νὰ μὴ φάγῃς

του μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες». Ἐπειδή, φησί,
 τοσαύτη ραθυμία ἐχρήσω περὶ τὴν φυλακὴν τῆς παρ' ἐμοῦ
 δοθείσης ἐντολῆς, καὶ οὔτε ὁ φόβος, οὔτε τὸ προλαβόντα με
 διασιείλασθαι τὰ μέλλοντα συμβῆσεσθαι ὑμῖν ἀπὸ τῆς βρώ-
 5 σεως, ὠφέλησέ τι, ἀλλ' εἰς τοσαύτην κακίαν ἐξώκειλας, ὥς
 μὴ δυνηθῆναι μηδὲ τοῦ ἐνὸς ἀποσχέσθαι ξύλου μετὰ τὴν το-
 σαύτην ἀπόλαυσιν· διὰ τοῦτο «Ἐπικατάρατος ἔσται ἡ γῆ ἐν
 τοῖς ἔργοις σου». Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότιου, πῶς μὲν
 τὸν ὄφιν τιμωρεῖται, πῶς δὲ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον. Ἐκείνων
 10 γὰρ φησιν, «Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς»· ἐνιαῦθα δὲ οὐχ
 οὔτως. Ἄλλὰ τί; «Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου».
 Καὶ εἰκότως. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὸν ἄνθρωπον παρήχθη, ἵνα
 οὔτως ἀπολαύειν δύνηται τῶν ἐξ αὐτῆς ἀναδιδομένων, διὰ
 τοῦτο πάλιν διὰ τὸν ἄνθρωπον ἁμαρτίοντα ταύτη τὴν κατάραν
 15 ἐπιτίθησιν· ἐπειδὴ ἡ εἰς αὐτὴν κατάραν πάλιν τοῦ ἀνθρώπου
 ἐλυμαίνετο τῇ ἀνέσει καὶ τῇ ἀδείᾳ, «Ἐπικατάρατος», φησὶν,
 ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου». Εἶτα ἵνα μάθῃς τί ἔστιν, «Ἐπικατά-
 ρατος», ἐπήγαγεν, «Ἐν λύπαις φάγη αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέ-
 ρας τῆς ζωῆς σου». Ὅρα ἐκάστην τιμωρίαν τῷ αἰῶνι παρεκ-
 20 τεινομένην, ἵνα μὴ μόνον αὐτοὶ κερδάνωσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς
 τὸ ἐξῆς μέλλοντες γίνεσθαι δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων δι-
 δάσκωνται, πόθεν αὐτοῖς τὰ τῆς τιμωρίας ταύτης ἐπήχθη·
 «Ἐν λύπαις», φησί, «φάγη αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζω-
 ῆς σου». Εἶτα ἀκριβέστερον διδάσκων τῆς κατάρας τὸ εἶδος,
 25 καὶ τῆς λύπης τὴν αἰτίαν, ἐπήγαγεν· «Ἀκάνθας καὶ τριβό-
 λους ἀναιτελεῖ σοι». Ἴδου τῆς κατάρας τὰ ὑπομνήματα. Ἀ-
 κάνθας, φησὶν, ἐκδώσει καὶ τριβόλους· ὥστε πολὺν τὸν πόνον
 καὶ τὴν ταλαιπωρίαν ἐργάσασθαι, καὶ μετὰ λύπης πάντα τὸν
 χρόνον διάγειν σε ποιήσω, ἵνα τοῦτο χαλινός σοι γένηται
 30 τοῦ μὴ ὑπὲρ ἀξίαν φανιάζεσθαι, ἀλλὰ διηνεκῶς ἔχῃς ἐννοεῖν

μόνον». Ἐπειδή, λέγει, ἔδειξε τόσην ἀδιαφορίαν σχετικά μέ τήν τήρησιν τῆς ἐντολῆς, πού ἐδόθη ἀπό ἐμέ, καί οὔτε ὁ φόβος, οὔτε τὸ ὅτι προκαταβολικά σᾶς παρήγγειλα ὅσα ἐπρόκειτο νά σᾶς συμβοῦν ἀπό τήν βρωσιν, ὠφέλησε τίποτε, ἀλλά παρεσύρθη εἰς τόσην κακίαν, ὥστε νά μή ἡμπορέσης οὔτε ἀπό τὸ ἓνα δένδρον νά ἀπέχης μετὰ ἀπό τόσην ἀπόλαυσιν· διὰ τοῦτο «Καταραμένη θά εἶναι ἡ γῆ εἰς τὰ ἔργα σου». Πρόσεξε τήν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου· πῶς τιμωρεῖ τὸν ὄφιν καί πῶς τὸ λογικόν αὐτὸ ζῶον. Διότι εἰς ἐκεῖνον λέγει, «Καταραμένος νά εἶσαι σὺ μεταξὺ ὄλων τῶν ζῶων τῆς γῆς»· ἐδῶ ὁμως δέν λέγει ἔτσι. Ἄλλὰ τί λέγει; «Καταραμένη νά εἶναι ἡ γῆ εἰς τὰ ἔργα σου». Καί εἶναι φυσικόν. Ἐπειδή λοιπὸν ἡ γῆ ἐδημιουργήθη διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νά ἡμπορῇ ἔτσι νά ἀπολαμβάνη τὰ ἀγαθὰ, πού παράγονται ἀπ' αὐτήν, διὰ τοῦτο πάλιν ἐξ αἰτίας τοῦ ἀμαρτήσαντος ἀνθρώπου εἰς αὐτήν δίδει τὴν κατάραν· ἐπειδὴ δὲ ἡ κατάρα πού δίδεται εἰς αὐτήν, πάλιν κατέστρεψε τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἄνεσιν καί τὴν ἀσφάλειαν, λέγει· «Καταραμένη θά εἶναι ἡ γῆ εἰς τὰ ἔργα σου». Ἐπειτα διὰ νά μάθης τί σημαίνει, «Καταραμένος», ἐπρόσθεσε· «Μὲ λύπην θά κερδίζης τὴν τροφήν σου ἀπ' αὐτήν εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου». Πρόσεξε, ὅτι κάθε τιμωρία παρτείνεται εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, διὰ νά μή κερδίσουν μόνον αὐτοί, ἀλλὰ καί ὅσοι πρόκειται νά γεννηθοῦν εἰς τὸ μέλλον νά διδάσκωνται δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀπὸ ποίαν αἰτίαν ἐδόθη εἰς αὐτοὺς ἡ τιμωρία αὐτή· «Μὲ λύπην, λέγει, θά κερδίζης τὴν τροφήν σου ἀπ' αὐτήν εἰς ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου». Εἰς τὴν συνέχειαν διδάσκων ἀκριβέστερον τὸ εἶδος τῆς κατάρας καί τὴν αἰτίαν τῆς λύπης, ἐπρόσθεσεν· «Ἄγκάθια καί τριβόλια θά βλαστάνη διὰ σέ». Ἴδου αἱ ὑπενθυμίσεις τῆς κατάρας. Ἄγκάθια, λέγει, θά παράγη καί τριβόλια, ὥστε νά κάνουν μέγαλον τὸν κόπον καί τὴν ταλαιπωρίαν· καί θά κάμω νά περνᾷς ὅλην τὴν ζωὴν σου μὲ λύπην, διὰ νά γίνῃ αὐτὸ χαλινάρι εἰς σέ, ὥστε νά μή φαντάζεσαι πράγματα ἀνώτερα ἀπὸ τὴν ἀξίαν σου, ἀλλὰ νά ἡμπορῇς νά ἀντιλαμβάνεσαι συνέχεια τὴν ἰδικὴν σου περιουσίαν

- τὴν σαυτοῦ οὐσίαν, καὶ μηδέποτε ἀνάσχη τοιαῦτα ἀπαιτηθῆναι.
 «Καὶ φάγη τὸν χορτὸν τοῦ ἀγροῦ. Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φάγη τὸν ἄριον σου». Ὅρα πῶς ἀπεναντίας τῆς προίερας διαγωγῆς τὰ μετὰ τὴν παρακοὴν ἅπαντα αὐτῷ ἐπήχθη.
- 5** Ἐγὼ μὲν γάρ, φησί, παραγαγὼν σε εἰς τόνδε τὸν κόσμον ἠβουλήθην ἄνευ λύπης καὶ μόχθων καὶ ταλαιπωρίας καὶ ἄνευ ἰδρωτίων διάγειν σε, καὶ ἐν ἀπολαύσει εἶναι καὶ εὐημερία, καὶ μηδὲ ταῖς τοῦ σώματος ἀνάγκαις ὑποκεῖσθαι, ἀλλὰ πάντων τούτων ἀπηλλάχθαι, καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ πάσῃ τυγχάνειν.
- 10** Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ὤνησέ σε ἡ τοσαύτη ἄδεια, διὰ τοῦτο καὶ τὴν γῆν καταράσσομαι, ὥστε μὴ ἄσπαρτά σοι καὶ ἀνήροια, καθάπερ πρότερον, τὰ ἐξ αὐτῆς ἀναδιδόμενα παρέχειν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πόνου καὶ τοῦ μόχθου καὶ τῆς ταλαιπωρίας, καὶ λύπαις σε διηνεκέσι καὶ ἀθυμίαις περιβαλῶ, καὶ
- 15** μετὰ ἰδρωτίων πάντα σε κατορθοῦν παρασκευάσω, ἵνα τούτοις πιεζόμενός ἔχῃς διδασκαλίαν διηνεκῆ τοῦ μειοιάζειν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἐπιγινώσκειν. Καὶ τοῦτο οὐ πρὸς ὀλίγον οὐδὲ πρὸς βραχὺν χρόνον ἔσται, ἀλλὰ παντὶ τῷ τῆς ζωῆς χρόνῳ παρεκτιαθήσεται. «Ἐν ἰδρωτί γάρ τοῦ προσώπου σου
- 20** φάγη τὸν ἄριον σου. ἕως τοῦ ἀποσιτρέψαι σε εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθης· οὐ γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ». Μέχρις ἐκείνου ταῦτα ὑπομενεῖς, ἕως ἂν τὸ τέλος τῆς ζωῆς σοι ἐπαχθήσεται, καὶ εἰς ἐκείνην διαλυθῆς, ἐξ ἧς καὶ ἐπλάσθης. Εἰ γὰρ καὶ σῶματός σοι φύσιν ἐχαριστάμην διὰ τὴν ἑμαυτοῦ
- 25** φιλάνθρωπίαν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα ἀπὸ γῆς ὄν, γῆ πάλιν ἔσται. «Γῆ γὰρ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ». Ἴνα γὰρ μὴ ταῦτα γένηται, διὰ τοῦτο εἶπον, μὴ ἄρῃσθαι τοῦ ξύλου, εἰπὼν, ὅτι «Ἦ ἂν ἡμέρα φαγήτε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε». Οὐ γὰρ ἐβουλόμην τοῦτο· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ μὲν παρ' ἐμοῦ ἅπαντα γεγέ-
- 30** νηται, σὺ δὲ σαυτῷ ταῦτα προεξένησας, ἐπὶ μηδένα ἕτερον

καί ποτέ νά μή άνεχθῆς νά έξαπατηθῆς κατ' αὐτόν τόν τρόπον. «Καί θά τρώγης τὰ χόρτα τοῦ ἀγροῦ. Μὲ τόν ἰδρωτα τοῦ προσώπου σου θά κερδίζης τόν ἄρτον σου». Πρόσεξε πῶς ὅλα ἐπεβλήθησαν εἰς αὐτόν μετὰ τὴν παρακοὴν κατ' ἀντίθεσιν τῆς προηγουμένης ζωῆς του. Ἐγὼ μὲν βεβαίως, λέγει, ἀφοῦ σέ ἐδημιούργησα εἰς αὐτόν τόν κόσμον, ἠθέλησα νά ζῆς χωρὶς λύπην καὶ κόπους καὶ ταλαιπωρίας καὶ ἰδρωτας, καὶ νά εὐρίσκεισαι μέσα εἰς τὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν εὐημερίαν, καὶ οὔτε νά ὑπόκεισαι εἰς τὰς σωματικὰς ἀνάγκας, ἀλλὰ νά ἔχης ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὅλα αὐτά καὶ νά εὐρίσκεισαι εἰς πλήρη ἐλευθερίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δέν σέ ὠφέλησεν ἡ τόση ἀσφάλεια, διὰ τοῦτο θά καταρασθῶ καὶ τὴν γῆν, ὥστε νά μή δίδῃ εἰς σέ αὐτά, πού παράγονται ἀπ' αὐτὴν, χωρὶς σπόρους καὶ ὄργωμα, ὅπως προηγουμένως, ἀλλὰ καὶ μαζὶ μὲ τόν πολὺν κόπον καὶ τόν μόχθον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν, θά σέ περιβάλω μὲ συνεχεῖς λύπας καὶ στενοχωρίας καὶ θά σέ κάμω νά κατορθώνης τὰ πάντα μὲ ἰδρωτα, ὥστε πιεζόμενος εἰς αὐτά νά διδάσκεισαι πάντοτε ὅτι πρέπει νά σκέπτεσαι μὲ μέτρον καὶ νά γνωρίζης καλὰ τὴν ἰδικὴν σου φύσιν. Καὶ αὐτὸ δέν θά συμβῆ οὔτε δι' ὀλίγον οὔτε διὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, ἀλλὰ θά ἐπεκταθῆ εἰς ὅλον τόν χρόνον τῆς ζωῆς σου· διότι «Μὲ τόν ἰδρωτα τοῦ προσώπου σου θά κερδίζης τόν ἄρτον σου, ἕως ὅτου ἐπιστρέψης εἰς τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθης· διότι χῶμα εἶσαι καὶ εἰς χῶμα θά ἐπιστρέψης». Μέχρι τότε θά ὑπομείνης αὐτά, ἕως ὅτου θά ἀπέλθῃ τὸ τέλος τῆς ζωῆς σου καὶ θά διαλυθῆς εἰς ἐκείνην τὴν ὕλην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ἐδημιουργήθης. Διότι ἂν καὶ σοῦ ἐχάρισα ἔνεκα τῆς φιλανθρωπίας μου τὴν φύσιν τοῦ σώματος, ὅμως αὐτὸ τὸ σῶμα, πού ἐπλάσθη ἀπὸ χῶμα, θά γίνῃ πάλιν χῶμα. «Διότι εἶσαι χῶμα καὶ εἰς τὸ χῶμα θά ἐπιστρέψης». Διὰ νά μή συμβοῦν αὐτὰ λοιπόν, διὰ τοῦτο εἶπα, νά μή ἐγγίσετε τὸ δένδρον, παραγγέλων, ὅτι «Κατὰ τὴν ἡμέραν πού θά φάγετε ἀπ' αὐτό, ὅπωςδήποτε θά ἀποθάνετε»¹¹. Βέβαια δέν ἐπιθυμοῦσα αὐτό· ἐπειδὴ ὅμως τὰ μὲν ἰδικά μου ἔργα ἔχουν γίνῃ ὅλα, σὺ δὲ ἐπροξένησες εἰς τὸν ἑαυτόν σου αὐτά, μὴ ἐπιρρίπτῃς τὴν εὐ-

τὴν αἰτίαν ἔπαγε, ἀλλὰ τῇ σαυτοῦ ραθυμίᾳ πᾶν ἐπίγραφε.
 Ἄλλὰ πάλιν ἡμῖν ἕτερον ζήτημα ἐνιεύθεν τίκται, ὅπερ,
 εἰ θούλεσθε, συντόμως διαλύσαντες τὸ τηνικαῦτα καταπέυσο-
 μεν τὸν λόγον. Εἶπε, φησὶν, ὁ Θεός· «**Ἡ** ἂν ἡμέρα φάγητε
5 ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»· δείκνυνται δὲ ζήσαντες με-
 τὰ τὴν παρακοήν, καὶ τὸ τῆς βρώσεως μειοσχεῖν, πολλῶν ἐ-
 τῶν ἀριθμὸν. Τοῦτο δοκεῖ μὲν ἀπλῶς τοῖς ἐπιπολαίως ἐν-
 τυγχάνουσι τοῖς ἐγκειμένοις ἔχειν ζήτησίν τινα· εἰ δέ τις
 εὐγνωμόνως τὴν ἀκοήν ὑπόσχοιτο, σαφές ἐστὶ τὸ εἰρημένον
10 καὶ οὐδεμίαν τῷ προσέχοντι ζήτησιν ἔχον. Εἰ γὰρ καὶ πολλὸν
 εἰῶν χρόνον ἔζησαν, ἀλλ' ὁμως ἀφ' ἧς ἤκουσαν τό, «Γῆ εἰ,
 καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐδέξαντο τοῦ θα-
 νάτου, καὶ θνητοὶ γεγόνασι, καὶ ἐξ ἐκείνου ἂν τις εἶπεν αὐ-
 τοὺς τεθνηκέαι. Τοῦτο οὖν καὶ ἡ Γραφή αἰνιτιομένη εἶπεν,
15 ὅτι «**Ἡ** δ' ἂν ἡμέρα φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε», ἀντὶ τοῦ
 τὴν ἀπόφασιν δέξεσθε τοῦ θνητοὶ λοιπὸν εἶναι. Καθάπερ γὰρ
 ἐπὶ τῶν δικαστηρίων τῶν ἀνθρωπίνων, ἐπειδὴν ἀπόφασίν τις
 δεξάμενος τοῦ πάντως τὴν κεφαλὴν ἀποτιμηθῆναι, εἶτα εἰς
 τὸ δεσμοτήριον ἐμβληθῆ, καὶ ἐπὶ πολλὸν χρόνον διαμένη, σὺ-
20 δὲν ἄμεινον τῶν νεκρῶν καὶ τεθνηκότων διάξει, τῇ ἀποφάσει
 τεθνηκώς· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ οὗτοι, ἐξ ἐκείνης τῆς ἡ-
 μέρας, ἐξ ἧς τὴν ἀπόφασιν ἐδέξαντο τῆς θνητότητος, εἰ καὶ
 πολλὸν διήρκεσαν χρόνον, ἀλλὰ τῇ ἀποφάσει τεθνήκασιν. Οἴ-
 दा ὅτι πολλὰ τὰ εἰρημένα καὶ εἰς πολὺ μῆκος ἡμῖν ἐξειάθη
25 τὰ τῆς διδασκαλίας· διὸ ἐπειδὴ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι κατὰ
 δύναμιν ἡμετέραν ἅπαντα εἰς μέσον ὑμῖν προσθέντες τέλος ἐ-
 πεθήκαμεν τοῖς ἀναγνωσθεῖσι, σοιεῖλωμεν ἐνιαῦθα τὸν λόγον.

θύνην εἰς κανένα ἄλλον, ἀλλὰ νὰ ἀποδίδῃς τὸ καθετὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου ἀδιαφορίαν. Ἄλλὰ πάλιν ἀπὸ ἐδῶ γεννᾶται δι' ἡμᾶς ἄλλο πρόβλημα, τὸ ὁποῖον, ἐὰν θέλετε, ἀφοῦ λύσωμεν σύντομα, τότε νὰ τελειώσωμεν τὸν λόγον. Εἶπε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Θεός· «Κατὰ τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ φάγετε ἀπ' αὐτό, θὰ ἀποθάνετε ὅπωςδῆποτε». Ἀποδεικνύεται ὅμως ὅτι ἔζησαν πολλὰ χρόνια μετὰ τὴν παρακοὴν καὶ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν βρωσίαν ἀπὸ τὸ δένδρον. Τοῦτο φαίνεται ὅτι δημιουργεῖ κάποιο πρόβλημα εἰς ἐκείνους πού τελείως ἐπιπόλαια ἀσχολοῦνται μὲ τὸ βαθύτερον περιεχόμενον· ἐὰν ὅμως θὰ ὑποσχεθῆ κανεὶς ὅτι θὰ ἀκούσῃ μὲ καλὴν διάθεσιν, τότε τὸ λεχθὲν εἶναι σαφές καὶ δὲν δημιουργεῖ κανένα πρόβλημα εἰς αὐτὸν πού προσέχει. Διότι ἂν καὶ ἔζησαν πολλὰ χρόνια, ὅμως ἀπὸ τὴν στιγμὴν πού ἤκουσαν τό, «Χῶμα εἶσαι καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψῃς», καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ θανάτου καὶ ἔγιναν πλέον θνητοί, καὶ ἐξ αἰτίας ἐκείνου τοῦ γεγονότος θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι αὐτοὶ ἔχουν ἀποθάνει. Τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡ Γραφή ὑπεννοοῦσε, ὅταν εἶπεν, ὅτι «Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ φάγετε, ὅπωςδῆποτε θὰ ἀποθάνετε» ἀντὶ νὰ εἰπῆ, θὰ δεχθῆτε τὴν ἀπόφασιν νὰ εἰσθε εἰς τὸ ἐξῆς θνητοί. Διότι ὅπως εἰς τὰ ἀνθρώπινα δικαστήρια, ὅταν θὰ δεχθῆ κάποιος τὴν ἀπόφασιν ὅτι ὅπωςδῆποτε θὰ τοῦ ἀποκοπῆ τὸ κεφάλι, καὶ ἔπειτα θὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὴν φυλακὴν, καὶ ἂν ἀκόμη παραμένῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὴν ζωὴν, δὲν θὰ περάσῃ καλύτερα ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ ἀποθαμένους, ἀφοῦ μὲ τὴν ἀπόφασιν ἔχει ἀποθάνει· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ αὐτοί, ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν τῆς θνητότητος, ἂν καὶ ἔζησαν πολλὰ χρόνια ἀκόμη, ὅμως μὲ τὴν ἀπόφασιν ἀπέθαναν. Γνωρίζω ὅτι ἐλέχθησαν πολλὰ καὶ ὅτι ἡ διδασκαλία ἐπεξετάθη εἰς μεγάλην ἔκτασιν πρὸς χάριν σας· διὰ τοῦτο ἄς περιορίσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον, διότι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τὴν ἰδικὴν μας δύναμιν, ἀφοῦ ἐθέσαμεν τὰ πάντα ἐνώπιόν σας, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τῶν ἀναγνωσθέντων.

10. Ἐνῆν μὲν γὰρ καὶ ἕτερα προσθέντας δεῖξαι πάλιν καὶ ταύτην αὐτὴν τὴν τιμωρίαν τὴν ἐπαχθεῖσαν, καὶ τὸ θνητοὺς γενέσθαι πολλὴν ἔχουσαν ἄβυσσον φιλανθρωπίας· ἀλλὰ ἵνα μὴ τῷ πολλῷ πλήθει καταχώσωμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν, 5 φέρε, παρακαλέσωμεν ὑμᾶς ἐντεῦθεν ἐξελθόντας μὴ εἰς ἀνοήτους σιλλόγους ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι, μηδὲ εἰς φλυαρίας ἀκαιρους, ἀλλὰ καθ' ἑαυτοὺς συνιέντας μετ' ἀλλήλων συλλέγειν τὰ εἰρημένα, καὶ εἰς ὑπόμνησιν ἑαυτοὺς ἄγειν, τί μὲν ὁ δικαστῆς ἀπεκρίνατο, τί δὲ οἱ ὑπεύθυνοι ἀπελογήσαντο, καὶ πῶς 10 ὁ μὲν ἐπ' ἐκείνην τὴν αἰτίαν μειήγαγεν, ἐκείνη δὲ ἐπὶ τὸν ὄφιν, καὶ πῶς καὶ τοῦτον ἐτιμωρήσατο, καὶ διτι διηνεκῆ καὶ τῷ παντὶ αἰῶνι συμπαρεκτεινομένην αὐτῷ τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγε, καὶ σφοδρὰν τὴν κατ' αὐτοῦ ἀγανάκησιν ἐποιήσατο, καὶ διὰ τούτου δεικνὺς τὴν πρὸς τοὺς ἀπαιτηθέντας κηδεμο- 15 νίαν. Δι' ὧν γὰρ τὸν ἀπαιτήσαντα οὕτως ἠμύνατο, δῆλον ὅτι εἰς τοὺς πάντοτε αὐτῷ περισπουδάσιους τὴν ἀπάτην εἰργάσατο. Εἶτα ἐντεῦθεν μνημονεύσατε τοῦ ἐπιτιμίου τῆς γυναικός, καὶ τῆς κολάσεως τῆς ἐπαχθείσης αὐτῆς, μᾶλλον δὲ τῆς νοθεσίας, καὶ οὕτω τὰ πρὸς τὸν Ἀδὰμ εἰρημένα μνημονεύσαντες, 20 καὶ τῆς ἀποφάσεως εἰς ἔννοιαν ἐλθόντες, «Ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», ἐντεῦθεν ἐκπλάγητε τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ὅτι ἡμᾶς τοὺς ἐκ τῆς γῆς ὄντας, καὶ εἰς γῆν διαλυομένους, εἰ βουληθείημεν ἀρετὴν μετελθεῖν, καὶ κακίαν φυγεῖν, τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀξιοῦν ἐπηγ- 25 γείλατο «αἰῶν ἡτοιμασμένων τοῖς ἠγαπηκόσιν αὐτόν, ἃ ὄφθαλμοὺς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Χάριν τοίνυν πολλὴν ὀφείλομεν ἡμῶν ὁμολογεῖν τῷ Δεσπότῃ ὑπὲρ τῶν τηλικούτων εὐεργεσιῶν, καὶ μηδέποτε λήθη ταῦτα παραπέμπειν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων 30 καὶ τῆς πολλῆς τῶν φαύλων ἀποφυγῆς, τοῦτον ἐξιλεωσώμε-

10. Βέβαια είναι δυνατόν, εάν θὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλα, νὰ ἀποδείξωμεν πάλιν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ ἐπιβληθεῖσα τιμωρία καὶ τὸ ὅτι ἔγιναν θνητοί, περιέχει πάρα πολλὴν φιλανθρωπίαν. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κατακλύσωμεν τὴν διάνοιάν σας μὲ τὰ πολλὰ νοήματα, σὰς παρακαλοῦμεν, ὅταν θὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ νὰ μὴ λάβετε μέρος εἰς ἀνωφελεῖς συγκεντρώσεις, οὔτε εἰς ἀκαίρους φλυαρίας, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐμβαθύνετε μόνοι σας νὰ συγκεντρώνετε μεταξὺ σας τὰ λεχθέντα καὶ νὰ ἐνθυμηθετε, τί μὲν ἠρώτησεν ὁ δικαστής, τί δὲ οἱ ἔνοχοι ἀπελογήθησαν, καὶ πῶς ὁ μὲν ἄνδρας μετέθεσε τὴν εὐθύνην εἰς τὴν γυναῖκα, ἐκείνη δὲ εἰς τὸν ὄφιν καὶ πῶς ἐτιμώρησε καὶ αὐτὸν καὶ ὅτι ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν διαρκῆ τιμωρίαν, ποῦ ἐπεκτείνεται εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, καὶ ἠγανάκτησεν ἐναντίον του ὑπερβολικά, καὶ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἀποδεικνύει τὴν φροντίδα του πρὸς τοὺς ἀπατηθέντας ἀνθρώπους. Διότι, δι' ἐκείνων μὲ τὰ ὅποια ἐτιμώρησεν ἔτσι τὸν ἀπατήσαντα, καθίσταται φανερόν, ὅτι ἐπραγματοποίησε τὴν ἀπάτην εἰς ἐκείνους ποὺ ἦσαν πολὺ ἀγαπημένοι εἰς αὐτόν. Ἐπειτα εἰς τὴν συνέχειαν νὰ ἐνθυμηθετε τὴν τιμωρίαν τῆς γυναικὸς καὶ τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτὴν δοκιμασίαν, μᾶλλον δὲ τὴν νοουθεσίαν καὶ ἔτσι, ἀφοῦ ἐνθυμηθῆτε τὰ λεχθέντα πρὸς τὸν Ἀδὰμ, καὶ ἀφοῦ κατανοήσετε τὴν ἀπόφασιν, «Διότι χῶμα εἶσαι, καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψης», νὰ ἐκπλαγῆτε ἀπ' αὐτὴν, διὰ τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, διότι ἡμᾶς, ποῦ καταγόμεθα ἀπὸ τὴν γῆν καὶ εἰς αὐτὴν διαλυόμεθα, εάν θὰ θελήσωμεν νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀποφυγῶμεν τὴν κακίαν, ὑπεσχέθη νὰ καταστήσῃ ἀξιόους τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, «τὰ ὅποια ἔχει ἐτοιμάσει ὁ Θεὸς δι' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν, τὰ ὅποια μάτι ἀνθρώπου δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἤκουσε καὶ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν ἐφαντίσθη»¹². Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐκφράζωμεν μεγάλην εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Κύριόν μας διὰ τὰς τόσας εὐεργεσίας του, καὶ ποτέ νὰ μὴ λησμονοῦμεν αὐτά, ἀλλὰ μὲ τὰ καλὰ ἔργα καὶ τὴν συστηματικὴν ἀποφυγὴν τῶν κακῶν, θὰ ἐξιλεώσωμεν αὐτόν καὶ θὰ τὸν κάμωμεν νὰ διάκειται

θα καὶ εὐμενῆ ἡμῖν καιασιήσωμεν. Πῶς γὰρ οὐ πάσης τοῦτο
 ἀγνωμοσύνης δεῖγμα, εἰ αὐτὸς μὲν, Θεὸς ὢν καὶ ἀθάνατος,
 τὴν φύσιν ἀναλαβέουσαι τὴν θνητὴν ἡμῶν καὶ γήινον οὐσί-
 αν οὐ παρητήσατο, καὶ τῆς ἀρχαίας νεκρώσεως ἀπαλλάξαι,
 5 καὶ ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν ταύτην ἀναβιβάσαι, καὶ τῇ παιρικῇ συνε-
 δριά τμηῆσαι, καὶ ὑπὸ πάσης τῆς οὐρανίας στρατιᾶς προσκνυ-
 νεῖσθαι καταξιῶσαι, ἡμεῖς δὲ τὰ ἐναντία τούτῳ ἀνταμεῖψαι
 οὐ καιηδέσθημεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν, ὡς ἂν τις
 εἶποι, τῇ σαρκὶ προσκολλήσαντες, γήινον αὐτὴν καὶ νεκρὸν
 10 καὶ ἀνενέργητον γενέσθαι καιασκευάσαμεν; Μή, παρακαλῶ,
 μὴ οὕτως ἀγνώμονες ὦμεν περὶ τὸν ἰσαῦτα ἡμᾶς εὐηρογειη-
 κότια, ἀλλὰ τοῖς αὐτοῦ νόμοις ἐπόμενοι, τὰ αὐτῷ δοκοῦντα
 καὶ εὐάρεστα ὄντα διαπραϊώμεθα, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων ἀ-
 γαθῶν ἀξίους ἡμᾶς ἀναδείξῃ ᾧ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιο-
 15 θῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ,
 νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

εὐμενῶς πρὸς ἡμᾶς. Πῶς, λοιπόν, δὲν εἶναι αὐτὸ δεῖγμα μεγάλης ἀχαριστίας, εἰάν αὐτός μὲν, ἂν καὶ ἦτο Θεὸς καὶ ἀθάνατος, δὲν ἠρνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν θνητὴν φύσιν μας καὶ τὴν γήινον οὐσίαν, καὶ νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν νέκρωσιν, καὶ νὰ ἀνεβάσῃ αὐτὴν ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανόν, καὶ νὰ τὴν τιμήσῃ μὲ τὴν πατρικὴν συνεδρίαν, καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ ἀξίαν νὰ προσκυνῆται ἀπὸ ὅλην τὴν στρατιάν τῶν οὐρανίων ἀγγέλων, ἡμεῖς δὲ δὲν ἠσθάνθημεν καθόλου ἐντροπὴν νὰ ἀνταμείψωμεν αὐτόν μὲ τὰ ἀντίθετα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθάνατον ψυχὴν, ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, ἀφοῦ ἐκολλήσαμεν εἰς τὴν σάρκα, ἐκάναμεν αὐτὴν γήινον καὶ νεκρὰν καὶ ἀδρανῆ; "Ὁχι, σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὴ εἴμεθα τόσο ἀχάριστοι πρὸς ἐκεῖνον, ποῦ μᾶς ἔχει εὐεργετήσῃ τόσο πολύ, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἀκολουθοῦμεν τοὺς νόμους του, ἅς πράττωμεν ἐκεῖνα, ποῦ φαίνονται καλὰ εἰς αὐτόν καὶ εἶναι εὐάρεστα, διὰ νὰ μᾶς ἀναδείξῃ καὶ ἀξίους τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε νὰ ἀξιωθοῦμεν ὅλοι μας, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ΄
(Γεν. 3, 20 - 4, 7)

«Καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ
Ζωή, διὰ αὐτῆς μήτηρ πάντων τῶν ζώντων. Καὶ ἐ-
ποίησε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ γυναικὶ αὐ-
τοῦ χιτῶνας δερμαίνους, καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς. Καὶ
εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν».

1. Εἶδείτε χθὲς δικασιοῦ φιλανθρωπίαν; εἶδείτε ἐξέτασιν
ἀγαθότητος γέμουσαν; εἶτε τιμωριῶν διαφορὰν; πῶς μὲν
10 ὁ διὰ τῆς ἀπάτης ὑποσκελίσας ἐτιμωρήθη, πῶς δὲ ἡ τοῖς ὑπο-
σκελισθεῖσιν ἐπαχθεῖσα τιμωρία πολλὴν δείκνυσι τὴν τοῦ Θε-
οῦ φιλανθρωπίαν; εἶδείτε πόσης ἡμῖν ὠφελείας γέγονεν ὑ-
πόθεσις τὸ παρασιῆναι τῷ δικαστηρίῳ, καὶ ἰδεῖν ὅπως προε-
χώρησεν ἡ ἐξέτασις; Ἔγνωμεν γάρ, ὅσον τε καὶ ἡλικίων
15 ἀγαθῶν ἐαντιοὺς ἀπειρέρησαν ὁ τε Ἀδὰμ, ἡ τε Εὐὰ, διὰ
τῆς παραβάσεως τῆς δοθείσης ἐνιολῆς, γυμνωθέντες τῆς δό-
ξης ἐκείνης τῆς ἀφάτου, καὶ τῆς ζωῆς τῆς οὐδὲν ἔλαιον
σχεδὸν ἐχούσης τῶν ἀγγέλων. Εἶδομεν τὴν ἀνεξικακίαν τοῦ
Δεσπότου, ἐπαιδευθῆμεν ὅσον κακὸν ἐστὶ ραθυμία, καὶ ὅπως
20 καὶ τῶν ἤδη ὑπηρογμένων ἀγαθῶν γυμνοὺς καὶ ἐρήμους ἡμᾶς
ἐργάζεται, καὶ ἐν πολλῇ καθίστησι τῇ αἰσχύνῃ. Διό, παρακα-
λῶ, νήφωμεν, καὶ τὰ ἐκείνων πτώματα ἡμῖν γενέσθω φάρ-
μακα, καὶ ἡ ἐκείνων ραθυμία ἡμῖν γενέσθω ἀσφαλείας ὑπό-
θεσις· ἐπειδὴ καὶ μείζων ἢ τιμωρία τοῖς εἰς τὸ ἐξῆς τὰ αὐ-
25 τὰ πλημελοῦσιν, ὅσῳ μηδὲ τοῖς ὑποδείγμασι σωφρονέσιεροι

ΟΜΙΛΙΑ ΙΗ΄

(Γεν. 3, 20 - 4, 7)

«Καὶ ὠνόμασεν ὁ Ἄδὰμ τὴν γυναῖκα του Ζωὴν, διότι αὐτὴ ἦτο ἡ μητέρα ὅλων τῶν ζώντων. Καὶ ἔκαμε Κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἄδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα του χιτῶνας δερματίνους καὶ ἐνέδυσεν αὐτοὺς. Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ ὁ Ἄδὰμ ἐγένεν ὡς ἓνας ἀπὸ ἡμᾶς».

1. Εἶδατε χθὲς τὴν φιlanθρωπίαν τοῦ δικαστοῦ; εἶδατε ἀνάκρισιν γεμάτην ἀπὸ ἀγάπην; εἶδατε τὴν διαφορὰν τῶν ποινῶν; πῶς ἐτιμωρήθη ἐκεῖνος, ποῦ μὲ τὴν ἀπάτην ἀνέτρεψε τὸν ἄνθρωπον, καὶ πῶς ἡ ἐπιβληθεῖσα τιμωρία εἰς αὐτοὺς, ποῦ ἀνετράπησαν, ἀποδεικνύει τὴν μεγάλην φιlanθρωπίαν τοῦ Θεοῦ; εἶδατε πόσον ὠφελήθημεν ἀπὸ τὸ νὰ παραστοῦμεν εἰς τὸ δικαστήριον καὶ νὰ παρακολουθήσωμεν πῶς ἐπροχώρησεν ἡ ἀνάκρισις; Διότι ἐγνωρίσαμεν, πόσα καὶ ποῖα ἀγαθὰ ἐστέρησαν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ὁ Ἄδὰμ καὶ ἡ Εὔα, μὲ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, ἀφοῦ ἐγυμνώθησαν ἀπὸ τὴν ἀπερίγραπτον ἐκείνην δόξαν καὶ τὴν Ζωὴν, ἡ ὁποία δὲν ὑστεροῦσε σχεδὸν καθόλου ἀπὸ τὴν Ζωὴν τῶν ἀγγέλων. Εἶδαμεν τὴν ἀνεξικακίαν τοῦ Κυρίου, ἐδιδάχθημεν πόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἀδιαφορία, καὶ μὲ ποῖον τρόπον μᾶς κάνει γυμνοὺς καὶ στερημένους καὶ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, ποῦ εἶχαν ἤδη ὑπάρξει, καὶ μᾶς φέρει εἰς κατάστασιν μεγάλης ἐντροπῆς. Διὰ τοῦτο, σᾶς παρακαλῶ, ὅς εἴμεθα νηφάλιοι, καὶ τὰ παθήματα ἐκείνων ὅς γίνουσι φάρμακα εἰς ἡμᾶς, ἡ δὲ ἀδιαφορία των ὅς γίνῃ εἰς ἡμᾶς ὑπόθεσις ἀσφαλείας· διότι καὶ ἡ τιμωρία θὰ εἶναι μεγαλυτέρα δι' ἐκείνους ποῦ θὰ κάμουν εἰς τὸ μέλλον τὰ ἴδια σφάλματα, καθόσον δὲν ἠθέλησαν νὰ γίνουσι συνετώ-

γενέσθαι ἠβουλήθησαν. Οὐδὲ γὰρ οἱ μετὰ ταῦτα τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις ἀμαριάνοντες τὴν αὐτὴν εἰσπράττονται δίκην. Καὶ τοῦτο συντόμως μαθεῖν ἔξεσιν ἀπὸ τοῦ σοφοῦ διδασκάλου τῆς οἰκουμένης, τοῦ μακαρίου Παύλου φημί, λέγοντος· «Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐννόμως ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθῆσονται». Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν οὐ τὴν αὐτὴν δώσουσι δίκην οἱ πρὸ τοῦ νόμου, καὶ οἱ μετὰ τὸν νόμον, ἀλλὰ θαυτέρας ὑποσιήσονται τιμωρίας οἱ μετὰ τὴν τοῦ νόμου δόσιν ἀμαριάνοντες. Ὅσοι γὰρ ἀνό-

10 μως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται, τουτέστιν, ἡμερωτέραν αὐτοῖς ποιεῖ τὴν τιμωρίαν τὸ μὴ ἔχειν τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου διδασκαλίαν τε καὶ βοήθειαν. Καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθῆσονται. Οὔτιοι δέ, φησὶν, ἐπειδὴ καὶ τὸν νόμον ἔσχον διδάσκαλον, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλὰ

15 τὰ αὐτὰ ἐκείνοις ἥμαρτον, μείζονα καὶ τὴν δίκην ἴσουσι. Ἄλλ' ἀκούσωμεν καὶ τῶν σήμερον ἀναγνωσθέντων. «Καὶ ἐκάλεσε», φησὶν, «Ἀδὰμ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὔα, ὅπερ ἐστὶ ζωή, ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων». Ὁρα τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν, πῶς οὐδὲ τοῦτο παρῆκεν,

20 ἀλλ' ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι καὶ τῇ γυναικὶ προσηγορίαν ὁ Ἀδὰμ ἐπέθηκεν. «Ἐκάλεσε γάρ», φησί, «τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Εὔα, ὅπερ ἐστὶ ζωή, ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων»· τουτέστιν, αὕτη ἀρχὴ ἐστὶ πάντων τῶν ἐξ αὐτῆς ἐσομένων, καὶ ρίζα καὶ θεμέλιος τῆς μετὰ ταῦτα γενεᾶς. Εἴτα

25 μετὰ τὸ διδάξαι ἡμᾶς τὴν ἐπιειθεῖσαν τῇ γυναικὶ προσηγορίαν, πάλιν δείκνυσιν ἡμῖν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ὅπως οὐ περιορᾷ ἐν ἰσαύτῃ αἰσχύνῃ καὶ γυμνότητι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντας. «Καὶ ἐποίησε», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς τῷ

τεροι παρὰ τὰ παραδείγματα αὐτά. Οὔτε βέβαια ἐκεῖνοι, πού ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ θὰ πέσουν εἰς τὰ ἴδια σφάλματα μὲ τοὺς προηγουμένους, λαμβάνουν τὴν ἰδίαν τιμωρίαν. Καὶ αὐτὸ ἤμποροῦμεν νὰ τὸ μάθωμεν σύντομα ἀπὸ τὸν σοφὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης, ἐννοῶ τὸν μακάριον Παῦλον, ὁ ὁποῖος λέγει· «Ὅσοι βεβαίως ἠμάρτησαν χωρὶς νὰ λάβουν γραπτὸν νόμον, θὰ καταδικασθοῦν εἰς ἀπώλειαν χωρὶς τὴν κατηγορίαν τοῦ νόμου· καὶ ὅσοι ἠμάρτησαν ἔχοντες τὸν νόμον, θὰ κριθοῦν μὲ βάσιν τὸν νόμον»¹. Ἐκεῖνο δὲ πού ἐννοεῖ εἶναι τὸ ἐξῆς· δὲν θὰ τιμωρηθοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ ἁμαρτήσαντες πρὸ τοῦ νόμου καὶ οἱ μετὰ τὸν νόμον, ἀλλὰ θὰ ὑποστοῦν αὐστηροτέρας τιμωρίας ἐκεῖνοι πού ἁμαρτάνουν μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ νόμου. Διότι ὅσοι ἠμάρτησαν χωρὶς νόμον θὰ καταδικασθοῦν εἰς ἀπώλειαν χωρὶς νόμον, δηλαδὴ, κάνει εἰς αὐτοὺς ἐλαφροτέραν τὴν τιμωρίαν τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν εἶχαν τὴν διδασκαλίαν καὶ βοήθειαν τοῦ νόμου. Καὶ ὅσοι ἠμάρτησαν ἔχοντες τὸν νόμον, θὰ κριθοῦν μὲ βάσιν τὸν νόμον. Αὐτοὶ ὅμως, λέγει, ἐπειδὴ εἶχαν καὶ τὸν νόμον διδάσκαλον, καὶ οὔτε ἔτσι ἐσωφρονίσθησαν, ἀλλὰ περιέπεσαν εἰς τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους σφάλματα, θὰ τιμωρηθοῦν καὶ αὐστηρότερα. Ἀλλὰ ἄς ἀκούσωμεν καὶ ἐκεῖνα πού ἀνεγνώσθησαν σήμερον. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Ἄδὰμ τὴν γυναῖκα του Εὐαν, τὸ ὁποῖον σημαίνει ζωὴ, διότι αὐτὴ ἦτο ἡ μητέρα ὄλων τῶν ζώντων». Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, πῶς δὲν παρέλειπεν οὔτε αὐτὸ, ἀλλὰ μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι ὁ Ἄδὰμ ἔδωκε καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τὸ ὄνομα. «Ἐκάλεσε λοιπόν, λέγει, τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς του Εὐα, τὸ ὁποῖον σημαίνει ζωὴ, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ μητέρα ὄλων τῶν ζώντων». Δηλαδὴ, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ ὄλων ἐκείνων πού θὰ προέλθουν ἀπ' αὐτήν, καὶ ἡ ρίζα καὶ τὸ στήριγμα τῶν ἐπομένων γενεῶν. Ἐπειτα ἀφοῦ μᾶς ἐδίδαξε τὴν προσηγορίαν, πού ἐδόθη εἰς τὴν γυναῖκα, πάλιν μᾶς παρουσιάζει τὴν καλωσύνην τοῦ Θεοῦ, καθόσον δὲν παραβλέπει τοὺς δημιουργηθέντας ἀπ' αὐτὸν νὰ εὐρίσκωνται μέσα εἰς τόσῃν ἐντροπὴν καὶ γυμνότητι. «Καὶ ἔκαμε,

Ἄδὰμ καὶ τῆ γυναικὶ αὐτοῦ χιτῶνας δερμαίνους, καὶ ἐνέ-
 δυσεν αὐτούς». Καθάπερ γὰρ παιῆς εὐσπλαγγνος παῖδα ἔχων
 εὐγενῆ, καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας ἀνατρεφόμενον, καὶ τρυ-
 φῆς ἀπάσης ἀπολαύοντα, καὶ ἐσιὰ λαμπροῦ κεχορημένον, καὶ
 5 σηρικὰ ἱμάτια περιβεβλημένον, καὶ μετὰ ἀδείας τῆ περιου-
 σία καὶ τῷ πλούτῳ κεχορημένον τῷ παιρικῷ, ὁρῶν ὑστερον
 ἀπὸ τῆς ἀνέσεως ταύτης τῆς πολλῆς εἰς κρημνὸν κακίας ἐξο-
 κείλαντα, πάντων ἐκείνων ἀποσιερόησας καὶ τῆ ἑαυτοῦ ὑπο-
 τάξας, καὶ τῆς ἐσθῆτος γυμνώσας, ἱμάτιον εὐτελὲς αὐτῷ πολ-
 10 λάκις καὶ δουλικὸν περιιῆθῃσιν, ὥστε μὴ πάντη γυμνὸν εἶναι
 καὶ ἀσχημονεῖν οὕτω δὴ καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεός, ἐπειδὴ
 ἀναξίους ἑαυτοὺς κατέστησαν τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου καὶ φαι-
 δροῦ ἐνδύματος τοῦ περισιέλλοντος αὐτούς, καὶ παρασκευάζον-
 τος ἀνωτέρους εἶναι τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν, γυμνώσας αὐ-
 15 τοὺς τῆς δόξης ἐκείνης ἀπάσης, καὶ τῆς ἀπολαύσεως, ἧς
 πρότερον μετεῖχον, πρὶν ἢ πεσεῖν τὸ πῶμα τοῦτο τὸ χαλεπὸν,
 πολὺν περὶ αὐτοὺς τὸν οἶκιον ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἐλεῶν αὐ-
 τοὺς τῆς ἐκπιώσεως, καὶ ὁρῶν πολλὴν τὴν ἀσχημοσύνην περι-
 βεβλημένους, καὶ οὐκ εἰδότας ὃ τι καὶ πράξουσι, πρὸς τὸ μὴ
 20 γυμνοὺς εἶναι καὶ ἐνασχημονεῖν, χιτῶνας αὐτοῖς ἐργάζεται
 δερμαίνους καὶ ἀμφιέννυσι. Τοιαῦτα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ δια-
 βόλου μηχανήματα· ἐπειδὴν γὰρ εὖρη τοὺς αὐτῷ πειθουμένους,
 διὰ τῆς βραχείας ἡδονῆς ὑποσκελίσας, καὶ εἰς αὐτὸν τῆς
 κακίας τὸν θυθὸν καταγαγόν, καὶ πάσης αἰσχύνης καὶ ἀτι-
 25 μίας πληρώσας, ἀφήσει κεῖσθαι κάτω, ἐλεεινὸν θέαμα τοῖς
 ὁρῶσιν. Ἄλλ' ὁ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν κηδεμῶν, ὁρῶν αὐτοὺς
 ἐν ἀμηχανίᾳ πολλῇ, οὐδὲ οὕτω περιιδεῖν ἀνέχεται, ἀλλὰ σκέ-
 πην αὐτοῖς ἐπινοεῖ, διὰ τῆς εὐτελείας τοῦ ἐνδύματος δεικνύς
 αὐτοῖς οἶων ἑαυτοὺς κατέστησαν ἀξίους ἐνδυμάτων. «Καὶ

λέγει ἡ Γραφή, Κύριος ὁ Θεὸς διὰ τὸν Ἄδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ δερματίνου χιτῶνα καὶ τοὺς ἐνέδυσσε». Ὅπως ἀκριβῶς ἓνας εὐσπλαγχνικὸς πατέρας, ὅταν ἔχη ἓνα εὐγενικὸν υἱόν, ὁ ὁποῖος ἀνατρέφεται μὲ κάθε φροντίδα, ἀπολαμβάνει κάθε ἀπόλαυσιν, ἔχει μεγαπρεπὲς σπίτι, ἐνδύεται μὲ μεταξωτὰ ἐνδύματα καὶ χρησιμοποιεῖ ἐλεύθερα τὴν περιουσίαν καὶ τὸν πατρικὸν θησαυρόν, ὅταν τὸν βλέπη ὕστερα ἀπὸ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἄνεσιν νὰ παρασύρεται εἰς τὸν κρημνὸν τῆς κακίας, ἀφοῦ τὸν στερήσῃ ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα καὶ τὸν θέσῃ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν του, καί, ἀφοῦ τὸν ἀπογυμνώσῃ ἀπὸ τὸ πολυτελὲς ἐνδυμα, τὸν περιβάλλει μὲ εὐτελὲς ἐνδυμα καὶ συχνὰ δουλικόν, διὰ νὰ μὴ εἶναι ἐντελῶς γυμνός καὶ ἀσχημονεῖ ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ἐπειδὴ οἱ πρωτόπλαστοι κατέστησαν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ἀναξίους διὰ τὸ λαμπρὸν καὶ ὠραῖον ἐκεῖνο ἐνδυμα, ποῦ τοὺς περιέβαλλε καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος, ἀφοῦ τοὺς ἐγύμνωσεν ἀπὸ ὅλην ἐκείνην τὴν δόξαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, τὴν ὁποίαν προηγουμένως ἀπελάμβαναν, προτοῦ ἀκόμη πέσουν εἰς τὸ τρομερὸν αὐτὸ σφάλμα, διὰ νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην τοῦ εὐσπλαγχνίαν πρὸς αὐτοὺς καὶ διὰ νὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ τὴν πτώσιν καὶ ἐπειδὴ εἶδε νὰ ἔχουν περιβληθῇ μὲ πολλὴν ἀσχημίαν καὶ δὲν ἐγνώριζαν τί νὰ πράξουν, διὰ νὰ μὴ εἶναι γυμνοὶ καὶ νὰ μὴ ἀσχημονοῦν, κατασκευάζει δι' αὐτοὺς δερματίνους χιτῶνας καὶ τοὺς ἐνδύει. Τέτοια βέβαια εἶναι τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου ὅταν λοιπὸν θὰ εὐρῆ ἐκείνους ποῦ πείθονται εἰς αὐτόν, ἀφοῦ τοὺς ἀνατρέψῃ μὲ κάποια μικρὰν ἡδονήν, καὶ ἀφοῦ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς αὐτόν τὸν βυθὸν τῆς κακίας, καὶ ἀφοῦ τοὺς γεμίσῃ μὲ κάθε ἐντροπήν καὶ ἀτιμίαν, τοὺς ἀφήνει νὰ εἶναι πεσμένοι κάτω, θλιβερόν θέαμα εἰς ἐκείνους ποῦ τοὺς βλέπουν. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ φροντίζει διὰ τὰς ἰδικὰς μας ψυχὰς, ὅταν εἶδεν αὐτοὺς νὰ εὐρίσκωνται εἰς ἀμηχανίαν μεγάλην, οὔτε ἔτσι ἀνέχεται νὰ τοὺς περιφρονήσῃ, ἀλλὰ ἐπινοεῖ δι' αὐτοὺς κάλυμμα, ἀποδεικνύων εἰς αὐτοὺς μὲ τὴν εὐτέλειαν τοῦ ἐνδύματος ποίων ἐνδυμάτων κατέστη-

ἐποίησε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ χιτῶ-
 νας δερματίνους, καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς». Ὅρα πόση τῆς θεί-
 ας Γραφῆς ἢ συγκαιάθαισι. Ἄλλ' ὅπερ πολλάκις εἶπον, καὶ
 νῦν λέγω· θεοπροπῶς ἅπαντα νοῶμεν, καὶ τὸ «Ἐποίησεν»,
 5 ἀντὶ τοῦ, προσείαξεν, νοῶμεν. Ἐκέλευσε χιτῶνας δερματίνους
 αὐτοὺς περιβαλέσθαι ὑπόμνημα διηνεκὲς τῆς παρακοῆς.

2. Ἀκουείωσαν οἱ πλουτιοῦντιες, οἱ ἐνιρυφῶντιες τοῖς τῶν
 σκολήκων νήμασι, καὶ τὰ σθηρικὰ περιβαλλόμενοι, καὶ μανθα-
 νέωσαν πῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προοιμίων παιδεύων τὴν ἀν-
 10 θρωπίνην φύσιν ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης, ἐπειδὴ διὰ τὴν
 παράθαισι τῷ ἐπιτιμῶ τοῦ θανάτου γέγονεν ὑπεύθυνος ὁ
 πρωτόπλασιος, ἐχρῆν δὲ ἱμάτιον αὐτῷ περιεθῆναι τὸ τὴν
 αἰσχύνην καλύπτειν, δερματίνους αὐτοῖς ἐποίησε χιτῶνας, δι-
 δάσκων ἡμᾶς φεύγειν τὸν ὑγρὸν καὶ διαλελυμένον βίον, καὶ
 15 μὴ τὸν ἀνειμένον καὶ βλακειᾶς γέμοντα μεταδιώκειν, ἀλλὰ
 τὸν ἀσοιηρὸν μᾶλλον ἀσπάζεσθαι. Ἄλλ' ἴσως ἀχθόμενοι πρὸς
 τὰ λεγόμενα οἱ πλουτιοῦντιες ἐροῦσι τί οὖν; δερματίνους ἡμᾶς
 χιτῶνας κελεύεις περιβαλέσθαι; Οὐ τοῦτο λέγω· οὐδὲ γὰρ
 ἐκεῖνοι εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκείνοις τοῖς χιτῶσιν ἐπέχρηστο
 20 ὁ γὰρ φιλόανθρωπος Δεσπότης αἰεὶ ταῖς προλαβούσαις εὐεργε-
 σίαισι ἐτέρας προσιθήσιν. Ἐπειδὴ γὰρ λοιπὸν ὑπευθύνους
 ἑαυτοὺς κατέστησαν ταῖς σωματικαῖς ἀνάγκαις, τῆς ἀπαθείας
 ἐκείνης καὶ τῆς ἀγγελικῆς διαγωγῆς ἀποσιερωθέντιες, μετὰ
 ταῦτα ὠκονόμησεν, ἀπὸ τῶν ἐρίων τῶν προβάτων τὰ ἐνδύ-
 25 ματα τοῖς ἀνθρώποις κατὰσκευάζεσθαι, οὐδενὸς ἐτέρου ἐνε-
 κεν, ἢ ὥσπερ σκέπην γενέσθαι, καὶ μὴ τὸ λογικὸν τοῦτο ζῶον
 κατὰ τὸ αὐτὸ τοῖς ἀλόγοις ἐν γυμνότητι καὶ ἀσχημοσύνη διά-
 γειν. Ἡ τοίνυν τῶν ἱματίων περιβολὴ ὑπόμνησις ἡμῖν γενέ-
 σθω διηνεκῆς τῶν ἀγαθῶν ἐκπιώσεως, καὶ τῆς τιμωρίας

σαν ἀξίους τοὺς ἑαυτοὺς των. «Καὶ κατεσκεύασε Κύριος ὁ Θεὸς διὰ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα του δερματίνους χιτῶνας καὶ τοὺς ἐνέδυσσε». Πρόσεξε πόση εἶναι ἡ συγκατάβασις τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἐκεῖνο ὅμως, ποῦ εἶπα πολλές φορές, καὶ τώρα λέγω ἄς ἐννοοῦμεν τὰ πάντα θεοπρεπῶς καὶ ἄς ἐννοήσωμεν τὸ «κατεσκεύασε», ἀντὶ τοῦ ἐπρόσταξεν. Ἐπρόσταξεν αὐτοὺς νὰ ἐνδυθοῦν μὲ δερματίνους χιτῶνας, συνεχῆς ὑπενθύμισις τῆς παρακοῆς.

2. Ἄς ἀκούσουν αὐτὰ οἱ πλούσιοι, ἐκεῖνοι ποῦ αἰσθάνονται ἀπόλαυσιν μέσα εἰς τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ ἐνδύονται τὰ μεταξωτὰ ἐνδύματα, καὶ ἄς μάθουν πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τὸ προοίμιον τῆς Γραφῆς διδάσκων ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως ἔγινεν ὁ πρωτόπλαστος ὑπεύθυνος τῆς τιμωρίας τοῦ θανάτου, ἔπρεπε δὲ νὰ τοποθετηθῆ γύρω ἀπὸ αὐτὸν ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον νὰ καλύπτῃ τὴν ἐντροπήν, ἐκατασκεύασε δι' αὐτοὺς δερματίνους χιτῶνας, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ ἀποφεύγωμεν τὸν ἄστατον καὶ ἀχαλίνωτον τρόπον ζωῆς, καὶ νὰ μὴ ἐπιδιώκωμεν τὸν ἄνετον καὶ πλήρη νωθρότητος, ἀλλὰ νὰ ἀγαπῶμεν περισσότερο τὸν αὐστηρὸν τρόπον ζωῆς. Ἴσως ὅμως οἱ πλούσιοι, ἐπειδὴ δυσανασχετοῦν μὲ τὰ λεγόμενα, θὰ εἰποῦν· τί λοιπόν; μᾶς διατάσσεις νὰ ἐνδυθοῦμεν δερματίνους χιτῶνας; Δὲν λέγω αὐτό· οὔτε βέβαια ἐκεῖνοι ἐχρησιμοποιοῦσαν συνεχῶς τοὺς χιτῶνας αὐτοὺς, διότι ὁ φιλόανθρωπος Κύριος πάντοτε εἰς τὰς προηγηθείσας εὐεργεσίας προσθέτει καὶ ἄλλας. Ἀφοῦ λοιπόν κατέστησαν τοὺς ἑαυτοὺς των νὰ ὑπόκεινται εἰς τὸ ἐξῆς εἰς τὰς σωματικὰς ἀνάγκας, ἐπειδὴ ἐστερήθησαν τὴν ἀπάθειαν ἐκείνην καὶ τὸν ἀγγελικὸν τρόπον ζωῆς, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ καθώρισεν, ὥστε νὰ κατασκευάζουν οἱ ἄνθρωποι τὰ ἐνδύματά των ἀπὸ τὰ μαλλιά τῶν προβάτων, ὄχι διὰ κανένα ἄλλον λόγον, παρὰ νὰ κατασκευασθῆ κάλυμμα καὶ νὰ μὴ ζῆ τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον μέσα εἰς τὴν γύμνωσιν καὶ ἀσχημοσύνην, ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἄλογα ζῶα. Ἡ περιβολὴ λοιπόν τῶν ἱματίων ἄς γίνῃ εἰς ἡμᾶς συνεχῆς ὑπενθύμισις τῆς ἀπωλείας τῶν ἀγαθῶν καὶ

διδασκαλία, ἣν διὰ τὴν παρακοὴν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος
 ἐδέξατο. Λεγέτωσαν τοίνυν ἡμῖν οἱ τοσαύτη κεχρημένοι τῇ
 φαντασίᾳ, ὡς μηδὲ εἰδέναι λοιπὸν τὰ ἀπὸ τοῦ ἔριου τῶν προ-
 5 θάτων ἐνδύματα, ἀλλὰ τὰ σηρικὰ περιβαλλόμενοι, καὶ εἰς το-
 σοῦτον ἐξοκείλαντας μανίας, ὡς καὶ χουσίον συνυφαίνειν τοῖς
 ἐνδύμασι, μάλιστα γὰρ τὸ τῶν γυναικῶν γένος ταύτην ἡ-
 μῖν ἐπιδείκνυται τὴν βλακείαν· τίνος γὰρ ἔνεκεν, εἶπέ μοι,
 τούτοις τὸ σῶμα καλλωπίζεις, καὶ χαίρεις τῇ ἐντεῦθεν περι-
 10 βολῇ, καὶ οὐκ ἐννοεῖς ὅτι ἀντὶ μεγίστης τιμωρίας διὰ τὴν
 παράθασιν ἢ σκέπη αὕτη ἐπενοήθη; Διὰ τί γὰρ μὴ ἀκούεις
 Παύλου λέγοντος· «Ἐχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τού-
 τοις ἀρκεσθησόμεθα»; Ὅρας ὅτι ἐνὸς μόνου δεῖ φροντίζειν,
 τοῦ μὴ γυμνὸν εἶναι τὸ σῶμα, τοῦ σκέπτεσθαι μόνον, μηκέτι
 δὲ καὶ περὶ διαφορᾶς ἐσθῆτος φροντίδα ποιεῖσθαι. Ἄλλ' ἐ-
 15 πὶ τὴν ἀκολουθίαν ἔλθωμεν. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ Ἄδὰμ
 γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν.
 Καὶ νῦν μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ
 ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ φάγη καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ
 20 ἐξαπέσειλεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς
 τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη». Ὅρα πάλιν
 Θεοῦ συγκαιτάθασιν. «Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ Θεός· ἰδοὺ
 Ἄδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ
 πονηρόν». Εἶδες πόση τῆς λέξεως ἡ ταπεινώσις; Ταῦτα δὲ
 25 ἅπαντα θεοπροπῶς νοῶμεν. Βούλειαι γὰρ ἐνταῦθα διὰ τῶν
 ρημάτων τούτων τῆς ἀπάτης ἡμᾶς ὑπομνήσαι, ἣν ἠπαιτήθησαν
 ὑπὸ τοῦ διαβόλου διὰ τοῦ ὄφραως. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγεν ἐκεῖνος,
 ὅτι «Ἐὰν φάγητε, ἔσεσθε ὡς θεοί», καὶ ἰσοθείας ἐλπίδι τῆς
 βρώσεως καιριόλμησαν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς πάλιν ἐνρέ-
 ψαι αὐτοὺς βουλόμενος, καὶ εἰς αἴσθησιν ἀγαγεῖν τῶν ἐπαι-

διδασκαλία τῆς τιμωρίας, τὴν ὁποίαν ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς ἐδέχθη τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἦς μᾶς εἰποῦν λοιπὸν ἐκεῖνοι, ποῦ ἔχουν τόσον μεγάλην φαντασίαν, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζουν τὰ κατασκευαζόμενα ἀπὸ τὰ μαλλιά τῶν προβάτων ἐνδύματα, ἀλλὰ ποῦ ἐνδύονται τὰ μεταξωτὰ καὶ παρεσύρθησαν εἰς τέτοιον βαθμὸν ἀφροσύνης, ὥστε νὰ ὑφαίνουν εἰς τὰ ἐνδύματά των καὶ χρυσὸν, πρὸ πάντων δὲ τὸ γένος τῶν γυναικῶν μᾶς ἐπιδεικνύει αὐτὴν τὴν βλακείαν· διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον, εἶπέ μου, καλλωπίζεις μὲ αὐτὰ τὸ σῶμα καὶ χαίρεσαι διὰ τὴν περιβολὴν αὐτοῦ τοῦ εἴδους, καὶ δὲν καταλαβαίνεις ὅτι ἡ ἐνδυμασία αὐτὴ ἐπενοήθη ἀντὶ μεγίστης τιμωρίας διὰ τὴν παράβασιν; Διατί δὲν ἀκούεις τὸν Παῦλον, ποῦ λέγει· «Ὅταν ἔχωμεν τροφὰς καὶ ἐνδύματα, θὰ εἶναι αὐτὰ ἀρκετὰ εἰς ἡμᾶς»²; Βλέπεις ὅτι πρέπει νὰ φροντίζωμεν δι' ἓνα μόνον πρᾶγμα, νὰ μὴ εἶναι γυμνὸν τὸ σῶμα, νὰ σκεπάζεται μόνον, νὰ μὴ φροντίζωμεν δὲ καθόλου διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς ἐνδυμασίας. Ἄλλὰ ἄς ἔλθωμεν εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ θέματος. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς· ἰδοὺ, ὁ Ἄδὰμ ἔχει γίνεαι ὡς ἓνας ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ γνωρίζῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Καὶ τῶρα ἂν ἀπλώσῃ κάποτε τὸ χεῖρι του καὶ λάβῃ ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ, θὰ ζήσῃ αἰώνια. Καὶ ἐξεδίωξεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη». Πρόσεξε πάλιν τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ. Λέγει ἡ Γραφή· «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς· ἰδοὺ, ὁ Ἄδὰμ ἔχει γίνεαι ὡς ἓνας ἀπὸ ἡμᾶς, ὥστε νὰ γνωρίζῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν». Εἶδες πόση εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη τῶν λέξεων; Αὐτὰ δὲ ὅλα ἄς τὰ ἐννοοῦμεν θεοπρεπῶς. Διότι ἐπιθυμεῖ ἐδῶ νὰ μᾶς ὑπενθυμίση μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τὴν ἀπάτην, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς παρέσυρεν ὁ διάβολος διὰ μέσου τοῦ ὄφεως. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔλεγεν ἐκεῖνος, ὅτι «ἐὰν θὰ φάγετε, θὰ εἰσθε ὡς θεοί», ἐτόλμησαν τὴν βρωσίαν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ γίνουν ἴσοι πρὸς τὸν Θεόν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεός, ἐπιθυμῶν νὰ τρέψῃ πάλιν τὴν προσοχὴν των πρὸς τὰ ἐντὸς καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ νὰ ἀντιληφθοῦν τὰ σφάλματά των καὶ νὰ τοὺς δείξῃ

σμένων, καὶ τῆς παρακοῆς τὸ μέγεθος δεῖξαι, καὶ τῆς ἀπί-
 της τὴν ὑπερβολήν, φησὶν· «Ἴδου γέγονεν Ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ
 ἡμῶν». Μεγάλη τοῦ ρήματος ἡ ἐντροπή, καθικέσθαι δυνα-
 μένη τοῦ παραβάντιος. Διὰ τοῦτο, φησί, κατεφρόνησας τῆς
 5 ἐντολῆς τῆς ἐμῆς ἰσοθεΐαν φανασθεῖς; Ἴδου γέγονας ὁ προσε-
 δόκησας· μᾶλλον δὲ οὐχ ὁ προσεδόκησας, ἀλλ' ὅπερ ἦς ἄξιός
 γενέσθαι. «Ἴδού», φησί, «γέγονεν Ἀδὰμ ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν,
 τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν». Τοῦτο γὰρ ὁ ἀπατεὼν
 διάβολος αὐτοῖς ἔλεγε διὰ τοῦ ὄφρατος, ὅτι «Διανοιχθήσονται
 10 ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν
 καὶ πονηρόν». Καὶ νῦν μὴ ποιε ἐκτεινῆ τὴν χεῖρα, καὶ ἄφη-
 ται τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ φάγη, καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶ-
 να. Ὅρα μοι ἐνιαῦθα φιλανθρωπίαν Δεσπότου. Δεῖ γὰρ μετὰ
 ἀκριθείας διερευνηῆσαι τὸ εἰρημένον, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς ἰαθεῖν
 15 δυνηθῆ τῶν ἐν τῷ θάθει τούτῳ κεκουρμένων. Ἐνίκα τὴν
 ἐντολὴν ἐδίδου τῷ Ἀδὰμ ὁ Θεός, οὐδενὸς ἐτέρου ἀποσχέσθαι
 αὐτὸν προσέταξεν, ἢ μόνον τοῦ ξύλου, οὗ τῆς βρώσεως καια-
 τολήσας τὸ ἐπιτίμιον τοῦ θανάτου ἐδέξατο· ὅπερ ἐντελλόμε-
 νος αὐτῷ ὥρισεν, εἰ παραβαίη, περὶ τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου οὐ-
 20 δὲν διασειλάμενος. Ἐπειδὴ γάρ, ὡς ἠγοῦμαι, καὶ ἔστι συνι-
 δεῖν, ἀθάνατον αὐτὸν ἐδημιούργησεν, ἐξῆν αὐτῷ, εἶπερ ἐβού-
 λειτο, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐκείνου μεταλαμβάνειν, δυναμένον
 διηρεκῆ τὴν ζωὴν αὐτῷ προξενεῖν διόπερ οὐδεμίαν ἐντολὴν
 περὶ ἐκείνου δέχεται.

25 3. Εἰ δέ τις βούλοιο περίεργος ὢν ζητεῖν, διὰ τί ξύλον
 ζωῆς ἐκαλεῖτο, μανθανέτω μὴ πάντα μετὰ ἀκριθείας τοῖς
 οἰκείοις λογισμοῖς ἀκολουθοῦντα δύνασθαι τὸν ἄνθρωπον καὶ
 τὰ τοῦ Θεοῦ ἔργα καιοπιεύειν. Ἐδοξε γὰρ τῷ Δεσπότῃ, ἵνα
 γυμνασίαν ἔχη ὑπακοῆς καὶ παρακοῆς ὁ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργη-

τό μέγεθος τῆς παρακοῆς καί τήν ὑπερβολήν τῆς ἀπάτης, λέγει· «Ἴδού, ἔχει γίνει ὁ Ἄδὰμ ὡς ἓνας ἀπό ἡμᾶς». Ἡ ἐντροπή τοῦ λόγου εἶναι μεγάλη, πού ἠμπορεῖ νά ἐγγίση τόν παραβάτην. Διά τοῦτο, λέγει, ἐπεριφρόνησες τήν ἐντολήν μου, ἐπειδῆ ἐφαντάσθης τήν ἰσοθειαν; Ἴδού, ἔχεις γίνει ἐκεῖνο πού ἐπροσδοκοῦσες· μᾶλλον δὲ ὄχι ἐκεῖνο πού ἐπροσδοκοῦσες, ἀλλά ἐκεῖνο πού ἦσο ἄξιός νά γίνης. «Ἴδού, λέγει, ἔχει γίνει ὁ Ἄδὰμ ὡς ἓνας ἀπό ἡμᾶς, ὥστε νά γνωρίζῃ τό καλόν καί τό κακόν». Τοῦτο βεβαίως ἔλεγεν εἰς αὐτούς ὁ ἀπατεῶν διάβολος διά μέσου τοῦ ὄφραως, ὅτι «θὰ ἀνοίξουν τὰ μάτια σας καί θὰ εἴσθε ὡς θεοί, γνωρίζοντες τό καλόν καί τό κακόν»³. «Καί τώρα διά νά μὴ ἀπλώσῃ κάποτε τό χέρι του καί λάβῃ ἀπό τό δένδρον τῆς ζωῆς καί φάγῃ, καί θὰ ζήσῃ αἰώνια». Πρόσεχε, παρακαλῶ ἐδῶ, τήν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου. Πρέπει λοιπόν νά ἐξετάσωμεν μέ ἀκρίβειαν τό λεχθέν, διά νά μὴ ἠμπορέσῃ νά μᾶς διαφύγῃ τήν προσοχήν τίποτε, ἀπό ἐκεῖνα πού εἶναι κρυμμένα εἰς τό βάθος αὐτό. Ὅταν ὁ Θεός ἔδιδε τήν ἐντολήν εἰς τόν Ἄδὰμ, δέν ἐπρόσταξεν αὐτόν ἀπό τίποτε ἄλλο νά ἀπέχῃ, παρά μόνον ἀπό τό δένδρον, ἀπό τό ὁποῖον ἐδέχθη τήν τιμωρίαν τοῦ θανάτου, ἐπειδῆ ἐτόλμησε τήν βρωσίν τοῦ καρποῦ του· πρᾶγμα πού ὤρισεν εἰς αὐτόν, ὅταν ἔδιδε τήν ἐντολήν, ἐάν θὰ τήν παρέβαινε, χωρίς νά διατάξῃ τίποτε διά τό δένδρον τῆς ζωῆς. Ἐπειδῆ λοιπόν, ὅπως νομίζω καί εἶναι δυνατόν νά γνωρίζω, ἐδημιούργησεν αὐτόν ἀθάνατον, ἐπιτρέπεται εἰς αὐτόν, ἐάν βέβαια ἤθελε, νά λαμβάνῃ καρπούς μαζί μέ τὰ ἄλλα καί ἀπό ἐκεῖνο, τό ὁποῖον ἠμποροῦσε νά παρέχῃ εἰς αὐτόν ζωήν αἰώνιαν· διά τοῦτο ἀκριβῶς δέν λαμβάνει καμμίαν ἐντολήν δι' αὐτό.

3. Ἐάν δὲ κανένας, πού εἶναι περίεργος, θὰ ἤθελε νά μάθῃ, διατί ὠνομάζετο δένδρον τῆς ζωῆς, ἄς μάθῃ ὅτι δέν ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἀκολουθῶν πιστὰ τήν λογικήν του, νά ἐρευνᾷ τὰ πάντα καθῶς καί τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐφάνη καλόν εἰς τόν Κύριον, διά νά ἔχῃ ὁ δημιουργηθεῖς ἀπό αὐτόν ἄνθρωπος ἄσκησιν τῆς ὑπακοῆς καί τῆς παρα-

θεὸς ἄνθρωπος ἐν τῷ παραδείσῳ διάγων, καὶ τὰ δύο ταῦτα
 ξύλα ἐκεῖ ἀναδειῖξαι, τὸ μὲν τῆς ζωῆς, τὸ δὲ, ὡς εἶπεῖν, τοῦ
 θανάτου. Ἡ γὰρ τούτου βρωσις καὶ ἡ παράβασις τῆς ἐνιο-
 λῆς τὸν θάνατον αὐτῷ ἐπήγαγεν. Ἐπεὶ οὖν τούτου μετασχὼν
 5 θνητὸς γέγονε, καὶ ταῖς τοῦ σώματος ἀνάγκαις λοιπὸν ὑπεύ-
 θυνος, καὶ ἀρχὴν ἔλαβε τῆς ἁμαρτίας ἢ εἴσοδος, δι' ἣν καὶ
 ὁ θάνατος ὑπὸ τοῦ Δεσπότου συμφερόντως ὠκοδομήθη, οὐκέ-
 τι λοιπὸν ἀφίησιν ἐν τῷ παραδείσῳ τὸν Ἀδάμ, ἀλλ' ἐξελθεῖν
 ἐκεῖθεν προσιάττει, δεικνύς, οὐδὲν ἕτερον τοῦτο ποιεῖ,
 10 ἢ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τὴν περὶ αὐτόν. Καὶ ἵνα μάθωμεν
 ἀκριβῶς, ἀναγκαῖον αὐτὰ πάλιν ἀναγνῶναι τὰ ρήματα τῆς
 θείας Γραφῆς. «Καὶ νῦν», φησί, «μὴ ποιεῖς ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα,
 καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ φάγη, καὶ ζήσεται
 εἰς τὸν αἰῶνα». Ἐπειδὴ γὰρ, φησί, πολλῆς ἀκρασίας δείγμα-
 15 τα παρέσχε διὰ τῆς ἤδη δοθείσης ἐνιολῆς, καὶ θνητὸς γέγο-
 νεν, ἵνα μὴ πάλιν, φησί, καταιολμήσῃ καὶ τούτου τοῦ ξύλου
 ἐφάψασθαι τοῦ τὴν ζωὴν παρέχοντος τὴν διηνεκῆ, καὶ μέλ-
 λη ἀθάνατα ἁμαρτάνειν, βέλτιον αὐτὸν ἐντεῦθεν ἔξω βληθῆ-
 ναι ὥστε κηδεμονίας μᾶλλον ἢ ἀγανακτίσεως ἢ ἐκβολῆ
 20 τοῦ παραδείσου. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· καὶ
 τιμωρούμενος οὐκ ἔλαιον ἢ εὐεργειῶν τὴν περὶ ἡμᾶς κηδε-
 μονίαν ἐνδείκνυται, καὶ τὴν τιμωρίαν δὲ ἔνεκεν ρουθεσίας
 ἡμῖν ἐπάγει. Ὡς εἶγε ἡδεῖ ἡμᾶς μὴ χεῖρους γενομένους τῷ
 ἀτιμωρητὶ ἁμαρτάνειν, οὐκ ἂν εὐδὲ ἐτιμωρήσαιο· ἀλλὰ προα-
 25 ρασιέλλων ἡμῶν τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον πρόοδον, καὶ τὴν πονη-
 ρίαν ἐκκόπτων τὴν ἐπὶ τὸ πρόσω, τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν
 μιμούμενος τιμωρεῖται· ὃ δὴ καὶ νῦν πεποίηκε. Κηδόμενος
 γὰρ τοῦ πρωτοπλάστου, ἐκβληθῆναι τοῦ παραδείσου αὐτὸν προσ-
 ἔταξε. «Καὶ ἐξαπέσειώμεν αὐτόν», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ
 30 τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλή-

κοῆς, καθὼς θὰ ἐζοῦσε μέσα εἰς τὸν παράδεισον, νὰ ἀναδείξῃ ἐκεῖ καὶ τὰ δύο αὐτὰ δένδρα, τὸ ἓνα τῆς ζωῆς καὶ τὸ ἄλλο, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν, τοῦ θανάτου. Διότι ἡ βρωσις αὐτοῦ καὶ ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς ἔφερεν εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔγινε θνητός, διὰ τῆς συμμετοχῆς του εἰς αὐτό, καὶ ὑπεύθυνος εἰς τὸ ἐξῆς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος, καὶ ἤρχισεν ἡ εἴσοδος τῆς ἁμαρτίας, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ θάνατος ἐδόθη ἀπὸ τὸν Κύριον κατὰ τὸ συμφέρον του, δὲν ἀφήνει πλέον τὸν Ἀδὰμ εἰς τὸν παράδεισον, ἀλλὰ προστάζει νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ, δεικνύων, ὅτι τὸ κάνει αὐτὸ ὄχι διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν του πρὸς αὐτόν. Καὶ διὰ νὰ μάθωμεν ἀκριβῶς, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναγνώσωμεν πάλιν τὰ λόγια τῆς Ἀγίας Γραφῆς. «Καὶ τώρα, λέγει, διὰ νὰ μὴ ἀπλώσῃ κάποτε τὸ χέρι του καὶ λάβῃ ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ θὰ ζῆσῃ αἰώνια». Ἐπειδὴ λοιπὸν, λέγει, ἔδωσεν ἀποδείξεις μεγάλης ἀκρατείας διὰ τῆς δοθείσης ἤδη ἐντολῆς, καὶ ἔγινε θνητός, διὰ νὰ μὴ τολμήσῃ πάλιν, λέγει, νὰ ἐγγίσῃ καὶ αὐτὸ τὸ δένδρον, ποῦ παρέχει τὴν αἰωνίαν ζωὴν, καὶ συμβῆ νὰ διαπράττῃ ἀθανάτους ἁμαρτίας, εἶναι προτιμότερον νὰ ἐκδιωχθῆ αὐτός ἀπὸ τὸν παράδεισον. Ὡστε ἡ ἐκδίωξις ἀπὸ τὸν παράδεισον ἦτο δεῖγμα μᾶλλον τῆς φροντίδος του παρὰ τῆς ἀγανακτήσεώς του. Τέτοιος λοιπὸν εἶναι ὁ Κύριός μας· καὶ ὅταν τιμωρῆ δὲν δείχνει τὴν φροντίδα του δι' ἡμᾶς ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκείνην, ὅταν μᾶς εὐεργετῆ· καὶ μᾶς ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν διὰ νὰ μᾶς νουθετήσῃ. Συνεπῶς, ἐὰν βέβαια ἐγνώριζεν ὅτι ἡμεῖς δὲν θὰ γίνωμεν χειρότεροι μὲ τὸ νὰ ἁμαρτάνωμεν ἀτιμώρητα, δὲν θὰ μᾶς ἐτιμωροῦσεν· ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ σταματήσῃ τὴν πορείαν μας πρὸς τὸ χειρότερον καὶ νὰ ἀνακόψῃ τὴν αὔξησιν τῆς πονηρίας, μᾶς τιμωρεῖ ἐνθυμούμενος τὴν φιλανθρωπίαν του· πράγμα βεβαίως ποῦ καὶ τώρα ἔχει κάνει. Ἐπειδὴ ἐνδιεφέρετο διὰ τὸν πρωτόπλαστον, τὸν ἐπρόσταξε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν παράδεισον. «Καὶ ἐξεδίωξε, λέγει ἡ Γραφή, Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, διὰ νὰ καλλιεργῆ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη». Πρό-

ρθην). Ὅρα μοι πάλιν ἐνιαῦθα τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκρί-
 βειαν. «Ἐξαπέστειλεν αὐτόν», φησί, «Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ
 παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη».

Ἴδου τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ εἰς ἔργον ἄγει, καὶ ἐκ τοῦ παρα-
 5 δείσου τῆς τρυφῆς ἐξαγαγὼν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν αὐτὸν ποιεῖ,
 ἐξ ἧς ἐλήφθη. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «Ἐξ ἧς ἐλήφθη»· ἀλλ'
 ἵνα διηνεκῆ τὴν ὑπόμνησιν ἔχη τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἐρ-
 γασίαν, καὶ εἰδέναί ἔχη ὡς ἐκεῖθεν αὐτῷ ἡ οὐσίαις, καὶ ἡ
 οὐσία τοῦ σώματος ἐκ τῆς γῆς ἐξ ἀρχῆς γεγένηται ἐκείνην,
 10 φησὶν, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς καὶ αὐτὸς οὐνέοιη. Τοῦτο
 γὰρ καὶ ἐν τῇ ἀποφάσει ἔλεγεν, «Ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου
 σου φάγη τὸν ἄρτον σου». Τὸ αὐτὸ τοίνυν καὶ νῦν λέγει διὰ
 τοῦ εἰπεῖν, «Ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη». Εἶτα, ἵνα
 μάθωμεν πόσῳ διασιῆματι αὐτὸν ἀπῶκιος τοῦ παραδείσου,
 15 καὶ τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή λέγουσα· «Καὶ ἐξέβαλε
 Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ κατώκισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ
 παραδείσου τῆς τρυφῆς». Σκόπει πῶς ἕκαστον τῶν γινομένων
 ὑπὸ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίας ὑπόθεσις ἦν, καὶ ἕ-
 καστον τιμωρίας εἶδος ἀγαθότητος γέμει πολλῆς. Οὐ γὰρ
 20 τὸ ἐκβαλεῖν μόνον φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος ἦν ἀλλὰ
 καὶ τὸ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου ἐγκατοικίσει αὐτόν, ἵνα ἀδιά-
 λειπτον ὀδύνην ἔχη, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀναλογιζόμενος,
 οἷων ἐκπεπωκὼς εἰς οἶαν ἐαυτὸν κατάσισαι ἤγαγεν. Ἀλλ'
 ὅμως εἰ καὶ ὀδύνην ἀφόρητον ἡ θεὰ εἶχεν, ἀλλ' οὐ μικρῶς
 25 ὠφελείας ὑπόθεσις ἐστὶ, καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς ἀσφάλεια τῷ ὀδυ-
 νωμένῳ ἢ συνεχῆς θεὰ ἐγίνετο, πρὸς τιμὴ τοῖς αὐτοῖς πάλιν
 αὐτὸν περιπεσεῖν. Καὶ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς ἀνθρωπί-
 νης φύσεως τοιοῦτον τὸ ἔθος· ἐπειδὴν γὰρ ἐν ἀπολαύσει τῶν
 ἀγαθῶν ὄντες μὴ εἰδῶμεν αὐτοῖς κεχοῆσθαι δεόντως, τῇ σιε-

σεξε, παρακαλῶ, πάλιν ἐδῶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. «Ἐξεδίωξε, λέγει, Κύριος ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀπὸ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς διὰ νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη». Ἴδού, πραγματοποιεῖ τὰς ἀποφάσεις του καὶ ἀφοῦ τὸν ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, τὸν ἔκαμε νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς, «Ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη», ἀλλὰ διὰ νὰ ἔχη τὴν ἐργασίαν διαρκῆ ὑπόμνησιν τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ νὰ ἡμπορῇ νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἡ κατασκευὴ του προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ὅτι ἡ οὐσία τοῦ σώματος εἶχε γίνῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς γῆς· ἐκείνην, λέγει, νὰ καλλιεργῆς, τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ σὺ ἐπλάσθης. Τοῦτο βέβαια καὶ εἰς τὴν ἀπόφασίν του ἔλεγε, «Μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου σου θὰ κερδίζῃς τὸν ἄρτον σου»⁴. Τὸ αὐτὸ λοιπὸν καὶ τώρα ἐννοεῖ μὲ τὰ λόγια, «Νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη». Εἰς τὴν συνέχειαν, διὰ νὰ μάθωμεν πόσον ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν παράδεισον, καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ διδάσκει ἡ Ἁγία Γραφή καθὼς λέγει· «Καὶ ἐξεδίωξε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ, καὶ ἐτοποθέτησεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς». Πρόσεξε, πῶς ὅ,τιδήποτε ἔκαμεν ὁ Κύριος ὅλων μας, ἦτο ὑπόθεσις φιλανθρωπίας, καὶ κάθε εἶδος τιμωρίας ἦτο γεμᾶτον ἀπὸ πολλὴν ἀγαθότητα. Διότι δὲν ἦτο μόνον ἡ ἐκδίωξις δεῖγμα φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος· ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἐτοποθέτησεν αὐτὸν νὰ κατοικήσῃ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου, διὰ νὰ αἰσθάνεται συνεχῶς θλίψιν, ἀναλογιζόμενος κάθε ἡμέραν ἀπὸ ποῖα ἀγαθὰ ἀφοῦ ἔχει ἐκπέσει, εἰς ποῖαν κατάστασιν ὡδήγησε τὸν ἑαυτὸν του. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἡ θεὰ τοῦ παραδείσου ἐπροξενούσεν ἀνυπόφορον θλίψιν, ἦτο ὑπόθεσις μεγάλης ὠφελείας· καὶ εἰς τὸ μέλλον ἡ συνεχῆς θεὰ ἐγένετο ἀσφάλεια εἰς τὸν θλιβόμενον, διὰ νὰ μὴ περιπέσῃ πάλιν αὐτός εἰς τὰ ἴδια σφάλματα. Διότι πράγματι, τέτοια εἶναι συχνότατα ἡ συνήθεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ἀφοῦ δὲν γνωρίζωμεν νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὰ ἀγαθὰ ὅπως πρέπει, ὅταν ἀπολαμβάνωμεν αὐτά, μὲ τὴν στέρησίν των σωφρονιζόμεθα· καὶ τότε, ἀφοῦ μάθωμεν μὲ τὴν πείραν, ἀντιλαμβανόμε-

οήσει τούτων σωφρονιζόμεθα, καὶ τότε διὰ τῆς πείρας μαθόν-
 τες αἰσθησὶν λαμβάνομεν τῆς οἰκείας ραθυμίας, καὶ οὕτω διὰ
 τῆς τῶν πραγμάτων μεταβολῆς διδασκόμεθα τίνων μὲν ἐξε-
 πέσαμεν, τίσι δὲ κακοῖς ἐαντιοῦς περιεπίραμεν. Ὡστε καὶ τὸ
 5 πλησίον καὶ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου προσιάξαι κατοικεῖν τὸν
 ἐκεῖθεν ἐκπεπωκῶτα μεγίστης κηδεμονίας σημεῖον ἦν, ἵνα
 καὶ τὴν ἐκ τῆς θέας ὑπόμνησιν ἔχη, καὶ τοῦ ἐντιεῦθεν κέρ-
 δους ἀπολαύη, καὶ μηδὲ ἐπιθυμίαν τῆς φιλοζωίας ἔχων, καὶ
 ἔξω τυγχάνων, κατατολμήσῃ τῆς τοῦ ξύλου βρώσεως. Ὡς
 10 γὰρ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν συγκαταβαίνουσα ἅπαντα
 διαλέγεται ἡμῖν ἡ θεία Γραφή. «Καὶ ἔταξε τὰ Χερουβὶμ καὶ
 τὴν φλογίνην ρομφαίαν τὴν σιρροφουμένην φυλάσσειν τὴν εἴσο-
 δον τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς». Ἡ ραθυμία αὐτοῖς, ἦν ἤδη περὶ
 τὴν δοθεῖσαν ἐντολὴν ἐπεδείξατο, αἴτιον γέγονε τοῦ μετὰ
 15 τοσαύτης ἀσφαλείας ἀποτειχισθῆναι αὐτοῖς τὴν εἴσοδον. Ἐν-
 κώησον γὰρ μοι οὐδὲ τῇ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου οἰκήσει
 ἠοκέσθη ὁ φιλόανθρωπος, ἀλλ' ἔταξε τὰς δυνάμεις ταύτας τὰ
 Χερουβὶμ, καὶ τὴν φλογίνην ρομφαίαν τὴν σιρροφουμένην φυ-
 λάσσειν τὴν ὁδὸν τὴν ἐκεῖσε εἰσάγουσαν. Οὐχ ἁπλῶς δὲ προσέ-
 20 θηκε, «Τὴν σιρροφουμένην», ἀλλ' ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι πᾶσα
 ὁδὸς αὐτῷ ἀποτειχιστο, τῆς ρομφαίας ἐκείνης διὰ τοῦ σιρρό-
 φουθαι πάσας τὰς ἐκεῖ φερούσας ὁδοὺς ἀποφραιπούσης, καὶ
 διηνεκῆ τὸν φόβον αὐτῷ καὶ τὴν ὑπόμνησιν παρέχειν δυνα-
 μένης.

25 4. «Ἀδὰμ δὲ ἔγνω Ἐῦαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Σκόπει πότε
 τοῦτο ἐγένετο. Μετὰ τὴν παρακοήν, μετὰ τὴν ἐκπιωσιν τὴν
 ἐκ τοῦ παραδείσου, τότε τὰ τῆς συνουσίας ἀρχὴν λαμβάνει.
 Πρὸ γὰρ τῆς παρακοῆς ἀγγελικὸν ἐμιμοῦντο βίον, καὶ οὐδα-
 μου συνουσίας λόγος. Πῶς γὰρ, ὅποτε οὐδὲ ταῖς τῶν σωμα-
 30 τῶν ἀνάγκαις ὑπέκειντο; Ὡστε ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσομιῶν

θα τὴν ἀδιαφορίαν μας, καὶ ἔτσι μὲ τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων δίζασκόμεθα ἀφ' ἑνός μὲν ἀπὸ ποῖα ἀγαθὰ ἐξεπέσαμεν, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ ποίας συμφορὰς περιεβάλαμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας. Συνεπῶς καὶ τὸ ὅτι ἐπρόσταξε νὰ διαμένῃ πλησίον καὶ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου ἐκεῖνος, ποὺ εἶχεν ἐκπέσει ἀπ' αὐτόν, ἦτο δείγμα πολὺ μεγάλης φροντίδος, διὰ νὰ ἔχη καὶ τὴν ὑπενθύμισιν ἀπὸ τὴν θέαν καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ὠφέλειαν ἀπ' αὐτό, καὶ νὰ μὴ τολμήσῃ πλέον νὰ φάγῃ ἀπὸ τὸ δένδρον, ἂν καὶ εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς φιλοζωίας καὶ εὕρισκετο ἔξω ἀπὸ τὸν παράδεισον. Ἐπειδὴ βεβαίως ἡ Ἁγία Γραφή συγκαταβαίνει πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου μᾶς διηγεῖται ὅλα αὐτά. «Καὶ ἐτοποθέτησε τὰ Χερουβὶμ μὲ τὴν περιστρεφομένην πυρῶν ρομφαίαν νὰ φυλάττουν τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ δένδρον τῆς ζωῆς». Ἡ ἀδιαφορία, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν πρὸς τὴν δοθεῖσαν ἐντολήν, ἔγινεν εἰς αὐτοὺς ἡ αἰτία νὰ ἀποκλεισθῇ μὲ τόσην ἀσφάλειαν ἢ εἴσοδος. Κατανόησε, παρακαλῶ, ὅτι ὁ φιλόανθρωπος δὲν ἠρκέσθη οὔτε εἰς τὴν κατοικησίαν τῶν πρωτοπλάστων ἀπέναντι τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ ἐτοποθέτησε τὰς δυνάμεις αὐτὰς τῶν Χερουβὶμ μὲ τὴν περιστρεφομένην πυρίνην ρομφαίαν νὰ φυλάσσουν τὸν δρόμον, ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ. Δὲν ἐπρόσθεσε δὲ τυχαῖα, «τὴν περιστρεφομένην», ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι εἶχαν ἀποκλεισθῇ δι' αὐτόν ὅλοι οἱ δρόμοι, διότι ἡ ρομφαία ἐκείνη ἐξ αἰτίας τῆς περιστροφῆς της ἔφρασεν ὅλους τοὺς δρόμους ποὺ ὠδηγοῦσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ ἤμπορεῖ νὰ παρέχῃ εἰς αὐτόν διαρκῶς τὸν φόβον καὶ τὴν ὑπενθύμισιν.

4. «Ὁ Ἀδὰμ δὲ συνευρέθη μὲ τὴν γυναῖκα του τὴν Εὐάν». Παρατήρησε πότε ἔγινε τοῦτο. Μετὰ τὴν παρακοήν, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν παράδεισον, τότε ἀρχίζει ἡ σαρκικὴ μεῖξις τῶν πρωτοπλάστων. Διότι πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοήν ἐζοῦσαν ἀγγελικὴν ζωὴν καὶ πουθενὰ δὲν ἐγίνετο λόγος διὰ τὴν συνουσίαν. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ, ὅταν δὲν ὑπέκειντο οὔτε εἰς τὰς σωματικὰς ἀνάγκας; Ὡστε εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκυριαρχοῦσεν ὁ παρθενι-

τὰ τῆς παρθενίας ἀρχὴν ἐλάμβανεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπεισηλθε
 διὰ ραθυμίαν ἢ παρακοή, καὶ εἰσοδὸν ἔσχε τὰ τῆς ἁμαρτίας,
 ἐκείνη μὲν ἀπέπιη, ἅτε δὴ ἀναξίων αὐτῶν γενομένων τοῦ
 τοσοῦτου μεγέθους τῶν ἀγαθῶν· ἐπεισηλθε δὲ λοιπὸν ὁ τῆς
 5 συνουσίας νόμος. Ἐννόησόν μοι τοῖνον, ἀγαπητέ, ὅσον τῆς
 παρθενίας τὸ ἀξίωμα, ὅπως ὑψηλὸν τί ἐσσι καὶ μέγα χοῆμα,
 καὶ ὑπεραναβαῖνον τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ τῆς ἄνω-
 θεν δεόμενον χειρός. Ὅτι γὰρ ἐν σώματι τὰ τῶν ἀσωμάτων
 ἐπιδείκνυνται δυνάμεων οἱ τὴν παρθενίαν προθύμως ἐλόυε-
 10 νοι. ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος τοῖς Σαδδουκαίοις· ἐπειδὴ
 γὰρ τὸν περὶ τῆς ἀνασιάσεως κινούντιες λόγον πυνθάνεσθαι ἐ-
 βούλοντο λέγοντες· «Διδάσκαλε, ἦσαν παρ' ὑμῖν ἐπιὰ ἀδελφοί,
 καὶ ὁ πρῶτος γαμήσας ἐτελεύτησε, μὴ ἔχων τέκνα, καὶ ἀφῆκε
 τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· καὶ ὁ δεῦτερος ἐτελεύ-
 15 τησε, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀ-
 δελφῷ αὐτοῦ· ὁμοίως καὶ ὁ τρίτος, καὶ ὁ τέταρτος, καὶ ὁ
 πέμπτος, καὶ ὁ ἕκτος, καὶ ὁ ἕβδομος. Ἐν τῇ οὖν ἀνασιάσει
 τίνοις τῶν ἐπιὰ ἔσται γυνή; Πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν». Τί
 οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτούς; «Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γρα-
 20 φάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· ἐν γὰρ τῇ ἀνασιάσει οὔτε
 γαμοῦσιν, οὔτε ἐγαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελου». Εἶδες
 πῶς ἐν γῇ βαδίζοντες, καὶ σώματι συμπεπλεγμένοι τὴν ἀγγε-
 λικὴν μιμοῦνται διαγωγὴν οἱ τὸν τῆς παρθένου κληρὸν ἀνα-
 δεξάμενοι διὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πόθον; Ὅσον γὰρ μέγα καὶ
 25 ὑψηλὸν τὸ πράγμα, τοσοῦτω, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ μείζους οἱ
 σιέφανοι καὶ αἱ ἀντιδόσεις, καὶ τὰ ἐπηγγελμένα ἀγαθὰ τοῖς
 μετ' αὐτῆς καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν πράξεων ἐργασίαν ἐπιδειξα-
 μένοις. «Ἀδὰμ δέ», φησὶν, «ἔγνω Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,
 καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Κάϊν». Ἐπειδὴ ἐπῆλθεν ἡ ἁμαρτία

5. Σαδδουκαῖοι· ἱερατικὴ ἀριστοκρατία τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἀπέρρι-
 πταν τὴν παράδοσιν, δὲν ἐπίστευαν εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν,
 ἠρνοῦντο τὴν ὑπαρξιν ἀγγέλων καὶ γενικῶς τῶν πνευμάτων καὶ δὲν
 συνεμερίζοντο τὰς προαδοκίας τῶν ὑπολοίπων Ἰουδαίων περὶ ἐλευσεως
 Μεσαίου ἐλευθερωτοῦ. Εἰς τὴν Κ.Δ. ἀναφέρονται πειράζοντες τὸν
 Ἰησοῦν ἢ ζητοῦντες σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ ἢ διώκοντες τοὺς μαθητὰς
 τοῦ Ἰησοῦ.

6. Ματθ. 22, 24 - 30.

7. Δηλ. τὴν παρθενίαν.

κός βίος· ὅταν ὁμως ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας εἰσῆλθεν ἢ παρακοή, καὶ ἤρχισεν ἢ ἁμαρτία, ἐκεῖνος μὲν ὁ βίος ἀπεμακρύνθη, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐγιναν ἀνάξιοι διὰ τὰ τόσον μεγάλα ἀγαθὰ· εἰσῆλθε λοιπὸν εἰς τὸ ἐξῆς ὁ νόμος τῆς συνουσίας. Κατανόησε λοιπὸν, ἀγαπητέ, πόσον μέγα εἶναι τὸ ἀξίωμα τῆς παρθενίας, καθὼς εἶναι ἓνας πολύτιμος καὶ μέγας θησαυρός, ὁ ὁποῖος ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ὅτι βεβαίως κατορθώνουν διὰ τοῦ σώματος τὰ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων ἐκεῖνοι, ποὺ ἐκλέγουν πρόθυμα τὴν παρθενίαν, ἄκουε τὸν Χριστὸν ποὺ λέγει εἰς τοὺς Σαδδουκαίους⁵, ὅταν, προκαλοῦντες τὸν λόγον περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἤθελαν νὰ πληροφορηθοῦν ἐρωτῶντες· «Διδάσκαλε, ἦσαν μεταξὺ μας ἑπτὰ ἀδελφοί, καὶ ὁ πρῶτος ἀφοῦ ἐνυμφεύθη ἀπέθανε καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε παιδιά, ἄφησε τὴν γυναῖκα του εἰς τὸν ἀδελφόν του· καὶ ὁ δεύτερος ἀπέθανε, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε παιδί, ἄφησε τὴν γυναῖκα του εἰς τὸν ἀδελφόν του· κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ τρίτος, καὶ ὁ τέταρτος, καὶ ὁ πέμπτος, καὶ ὁ ἕκτος, καὶ ὁ ἑβδομος ἐνυμφεύθησαν τὴν αὐτὴν γυναῖκα καὶ ἀπέθαναν. Κατὰ τὴν ἀνάστασιν λοιπὸν, ποίου ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ θὰ εἶναι γυναῖκα; Διότι ὅλοι εἶχαν αὐτήν». Τί λοιπὸν ἀπαντᾷ πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστός; «Πλανᾶσθε, καὶ δὲν γνωρίζετε τὰς Γραφάς, οὔτε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· διότι εἰς τὴν ἀνάστασιν οὔτε οἱ ἄνδρες νυμφεύονται, οὔτε αἱ γυναῖκες ὑπανδρεύονται, ἀλλὰ εἶναι σάν ἄγγελοι»⁶. Εἶδες πῶς, ἐνῶ βαδίζουν εἰς τὴν γῆν καὶ ἔχουν ὑλικὸν σῶμα, μιμοῦνται τὴν ζωὴν τῶν ἀγγέλων ἐκεῖνοι, ποὺ ἀπεδέχθησαν τὸν κληρὸν τῆς παρθενίας ἐξ αἰτίας τοῦ πόθου των πρὸς τὸν Χριστόν; Διότι ὅσον μέγα καὶ ὑψηλὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα, τόσον καὶ ἀκόμη κατὰ πολὺ μεγαλύτεροι εἶναι οἱ στέφανοι καὶ τὰ βραβεῖα καὶ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἔχει ὑποσχεθῆ εἰς ἐκείνους ποὺ ἐπέδειξαν μαζί μὲ αὐτήν⁷ καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν πράξεων. «Ὁ Ἄδὰμ δέ, λέγει ἡ Γραφή, συνευρέθη μὲ τὴν γυναῖκα του τὴν Εὐάν, καὶ ἀφοῦ συνέλαβεν αὐτὴ ἐγέννησε τὸν Κάιν». Ἐπειδὴ μὲ τὴν πα-

διὰ τῆς παρακοῆς, καὶ ἡ ἀπόφασις θνητοῦς αὐτοῦς εἰργάσατο, λοιπὸν ὁ εὐμήχανος Θεὸς κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν τὴν διάμω-
νὴν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους οἰκοδομῶν, συνεχώρησε διὰ
τῆς συνουσίας ἀΰξηθῆναι τὸ γένος. «Καὶ εἶπεν, ἔκτισάμην
5 ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ». Ὅρα πῶς τὸ γενόμενον ἐπιτίμιον
σωφρονεσιέραν εἰργάσατο τὴν γυναῖκα. Τὸ γὰρ τεχθὲν παι-
δίον οὐ τῆ φύσει, ἀλλὰ τῷ Θεῷ λογίζεται, καὶ τὴν οἰκείαν
εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυται. Εἶδες πῶς ἡ τιμωρία νοουθεσίας
ὑπόθεσις αὐτοῖς γέγονεν; Ἐκτισάμην γάρ», φησὶν, «ἄνθρω-
10 πον διὰ τοῦ Θεοῦ». Οὐχ ἡ φύσις, φησί, τὸ παιδίον μοι ἐχα-
ρίσατο, ἀλλ' ἡ ἄνωθεν χάρις δεδώρηται. «Καὶ προσέθετο τε-
κεῖν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἄβελ». Ἐπειδὴ εὐγνώμην γέγο-
νεν ἐπὶ τῷ τεχθέντι, καὶ ἐπέγνω τὴν προτιέραν εὐεργεσίαν,
ἐπέμωχε καὶ τῆς δευτέρας. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δοσότης ὁ ἡμέ-
15 τερος· ἐπειδὴν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι τὴν ἑαυτῶν εὐγνωμοσύνην
ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὸν εὐεργέτην ἐπιγνώμεν, ἐπιδαφιλεύεται
τὰς ἑαυτοῦ δωρεάς. Καὶ αὕτη τοίνυν ἐπειδὴ τῷ Θεῷ τὸν τό-
κον ἐλογίσατο, διὰ τοῦτο καὶ ἕτερον λαμβάνει παιδίον. Με-
γίστη γὰρ ἦν λοιπὸν παραμυθία τῆς θνητότητος ἐπεισελθούσης
20 ἡ τῶν παίδων διαδοχή. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ φιλόανθρωπος
Θεός, εὐθέως καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ σφοδρὸν τῆς ἐπιτιμήσεως ὑ-
ποπιεμνόμενος, καὶ τοῦ θανάτου τὸ φοβερὸν προσωπεῖον περι-
αιρῶν, τὴν τῶν παίδων διαδοχὴν ἐχαρίσατο, ὡς ἂν εἴποι τις,
εἰκόνα ἀνασιάσεως ἐντεῦθεν ὑποφαίνων, καὶ ἀντὶ τῶν πι-
25 πτόντων ἐιτέρους ἀνίστασθαι οἰκονομῶν. Καὶ ἐγένετο», φη-
σὴν, «Ἄβελ ποιμὴν προβάτων. Κάϊν δὲ ἦν ἐργαζόμενος τὴν
γῆν». Ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἡ θεία Γραφή ἐκάστου τῶν τεχθέντων
τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ ὅτι ὁ μὲν τὴν πνευματικὴν εἴλειο, ὁ δὲ
τὴν γῆν εἰργάζετο. «Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας, ἤνεγκε Κάϊν,

ρακοὴν εἰσέβαλεν ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ ἔκαμεν αὐτοὺς θνητοὺς, εἰς τὸ ἐξῆς ὁ πάνσοφος Θεὸς ἐπέτρεψε μὲ τὴν συνουσίαν νὰ αὐξηθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος, οἰκονομῶν διὰ τῆς σοφίας του τὴν διατήρησιν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. «Καὶ εἶπεν, ἀπέκτησα ἄνθρωπον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Πρόσεχε πῶς ἡ τιμωρία ποῦ ἐπεβλήθη, ἔκαμε περισσότερον συνετὴν τὴν γυναῖκα. Διότι δὲν καταλογίζει τὴν γέννησιν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν, καὶ ἐπιδεικνύει τὴν εὐγνωμοσύνην της. Εἶδες πῶς ἡ τιμωρία ἔγινεν εἰς αὐτοὺς πρόσχημα νοουθεσίας; Διότι λέγει, «ἀπέκτησα ἄνθρωπον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Δὲν μοῦ ἐχάρισεν, λέγει, ἡ φύσις τὸ παιδί, ἀλλὰ μοῦ τὸ ἔχει δωρήσει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἀργότερα ἐγέννησε τὸν ἀδελφόν του τὸν "Ἀβελ"». Ἐπειδὴ εἶχε γίνει εὐγνώμων διὰ τὸ παιδί ποῦ ἐγεννήθη καὶ ἀνεγνώρισε τὴν προηγουμένην εὐεργεσίαν, ἐπέτυχε καὶ τὴν δευτέραν. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ Κύριος μας ὅταν θὰ δείξωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας διὰ τὰ προηγούμενα ἀγαθὰ καὶ ἀναγνωρίζωμεν τὸν εὐεργέτην, παρέχει ἄφθονα τὰς εὐεργεσίας του. Καὶ αὐτὴ λοιπὸν, ἐπειδὴ κατελόγησε τὴν γέννησιν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸν Θεόν, δι' αὐτὸ λαμβάνει καὶ ἄλλο παιδί. Εἶναι λοιπὸν πάρα πολὺ μεγάλη παρηγορία διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν θνητότητα τῶν ἀνθρώπων ἡ διαδοχὴ τῶν παιδιῶν. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐχάρισε τὴν διαδοχὴν τῶν παιδιῶν, καταπραῦνων τὴν σκληρότητα τῆς τιμωρίας καὶ ἀφαιρῶν τὸ φοβερὸν προσωπεῖον τοῦ θανάτου, καὶ ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, φανερόντων κάπως ἀπ' αὐτὸ εἰκόνα ἀναστάσεως καὶ διευθετῶν ἔτσι τὰ πράγματα, ὥστε εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀποθνησκόντων νὰ ἀνίστανται ἄλλοι. «Καὶ ἔγινε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ "Ἀβελ βοσκὸς προβάτων" ὁ Κάιν δὲ ἐκαλλιέργησε τὴν γῆν». Ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς ἐδίδαξε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς γεννηθέντας, καὶ ὅτι ὁ μὲν ἓνας ἐξέλεξε τὸ ἔργον τοῦ βοσκοῦ, ὁ δὲ ἄλλος ἐκαλλιέργησε τὴν γῆν. «Μὲ τὴν πάροδον δὲ τοῦ χρόνου ὁ Κάιν

ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ Κυρίῳ». Σκόπει πῶς τῷ
 συνειδῶτι τὴν γνώσιν ἐναπέθετο τῆς φύσεως ὁ δημιουργός.
 Τίς γάρ, εἶπέ μοι τοῦτον ὡδήγησε πρὸς τὴν τοιαύτην ἔν-
 νοιαν; Οὐδεὶς ἕτερος, ἀλλ' ἡ ἐν τῷ συνειδῶτι γνώσις. «Ἦ-
 5 νεγκε», φησὶν, «ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ Κυρίῳ».
 Ἦδει γὰρ καὶ ἠπίστατο ὅτι προσήκει καθάπερ Δεσπότη ἐκ
 τῶν οἰκείων κτημάτων προσάγειν τι τῶν γενῶν οὐκ ἐπειδὴ
 ὁ Θεὸς τούτων δεῖται, ἀλλ' ἵνα τὴν οἰκείαν εὐγνωμοσύνην ἐπι-
 δείξηται αὐτὸς τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας ἀπολαύων. Ἀνευδε-
 10 ἡς γὰρ ὁ Θεὸς καὶ οὐδενὸς χρήζει τῶν παρ' ἡμῖν διὰ δὲ
 τὴν ἄφαιτον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν συγκαταβαίνων ἡμῖν, διὰ
 τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν ἀνέχεται πάντα γενέσθαι, ἵνα δι-
 δασκαλεῖον ἀρετῆς εἶη τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει ἢ ἐπίγνωσις
 τοῦ Δεσπότη. «Καὶ Ἦβελ ἤνεγκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτο-
 15 τόκων τῶν προσβάτων αὐτοῦ». Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ προσι-
 μιζόμενος ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου ἐδίδασκον ὑμῶν τὴν ἀγάπην,
 ὅτι διαφορὰν προσώπων οὐκ εἶδεν ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος,
 ἀλλὰ ἐκ προαιρέσεως ἐξειάζων τὴν γνώμην σιεφανοῖ. Ἴδού
 γοῦν καὶ νῦν τοῦτο σκόπει γεγεννημένον. Προσέχωμεν τοίνυν
 20 μετὰ ἀκριθείας, ἀγαπητοί, τῷ εἰρημένῳ, καὶ ἴδωμεν τί μὲν
 περὶ τοῦ Κάϊν διηγεῖται ἡ Γραφή, τί δὲ περὶ τοῦ Ἦβελ,
 καὶ μὴ ἀπλῶς παραδράμωμεν. Οὐδὲν γὰρ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔ-
 τυχεν φθέγγεται ἡ θεία Γραφή, ἀλλὰ καὶ συλλαβὴ τυγχάνη,
 καὶ κεφαλαία μία, ἔχει τινὰ ἐγκεκρυμμένον θησαυρόν τοιαῦτα
 25 γὰρ ἅπαντα τὰ πνευματικά. Τί οὖν φησι; «Καὶ ἐγένετο μεθ'
 ἡμέρας, ἤνεγκε Κάϊν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ
 Κυρίῳ, καὶ Ἦβελ ἤνεγκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωιοτόκων
 τῶν προσβάτων αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν σιεάτων αὐτῶν.»

5. Τοῖς ὀξύτερον ἐπιβάλλειν δυναμένοις ἤδη καὶ ἐκ τῆς
 30 ἀναγνώσεως δῆλόν ἐστι τὸ εἰρημένον. Ἄλλ' ἐπειδὴ προσήκει

ἐπρόσφερον ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς γῆς θυσίαν εἰς τὸν Κύριον». Ἐξέτασε πῶς ἐτοποθέτησεν ὁ δημιουργὸς εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως. Διότι ποῖος, εἶπέ μου, ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς μίαν τέτοιαν σκέψιν; Κανεὶς ἄλλος, παρά ἡ γνῶσις, ποὺ ὑπῆρχεν εἰς τὴν συνείδησιν. «Ἐπρόσφερε, λέγει, ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς γῆς θυσίαν εἰς τὸν Κύριον». Διότι ἐγνώριζε καὶ μάλιστα ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι πρέπει νὰ προσφέρῃ κάτι ἀπὸ τὰ προϊόντα τῶν ἰδικῶν του κτημάτων, ὅπως ἀκριβῶς εἰς Κύριον ὄχι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του αὐτός, ποὺ ἀπολαμβάνει τέτοιαν εὐεργεσίαν. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἀνευδεής καὶ δὲν χρειάζεται τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά μας· ἐξ αἰτίας ὅμως τῆς ἀπείρου φιλανθρωπίας του συγκαταβαίνων πρὸς ἡμᾶς, ἀνέχεται νὰ γίνωνται αὐτὰ διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, διὰ νὰ εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ σχολεῖον ἀρετῆς εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων. «Καὶ ὁ Ἰαβὴλ ἐπρόσφερε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ πρωτότοκα τοῦ ποιμνίου του». Δὲν ἐδίδασκα τὴν ἀγάπην σας ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου μου, ὅτι ὁ Κύριός μας δὲν γνωρίζει διακρίσεις εἰς τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ βραβεύει τὴν διάθεσιν ἐξετάζων τὴν προαίρεσιν των. Ἴδου λοιπὸν, παρατήρησε καὶ τῶρα νὰ γίνεταὶ αὐτό. Ἄς προσέξωμεν λοιπὸν, ἀγαπητοί, μὲ ἀκρίθειαν εἰς αὐτό ποὺ ἔχει λεχθῆ, καὶ ἅς ἰδοῦμεν τί διηγεῖται ἡ Γραφή ἀφ' ἑνὸς μὲν περὶ τοῦ Κάιν καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲ περὶ τοῦ Ἰαβὴλ, καὶ ἅς μὴ τὸ προσπεράσωμεν ἀπλῶς. Διότι τίποτε δὲν λέγει ἡ Ἁγία Γραφή ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μία συλλαβὴ ἢ ἓνα κόμμα, ἔχει μέσα του κρυμμένον κάποιον θησαυρόν· βεβαίως τέτοια εἶναι ὅλα τὰ πνευματικά. Τί λοιπὸν λέγει; «Καὶ ὕστερα ἀπὸ ἡμέρας, ἐπρόσφερον ὁ Κάιν ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς γῆς θυσίαν εἰς τὸν Κύριον, καὶ ὁ Ἰαβὴλ ἐπρόσφερε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ πρωτότοκα τοῦ ποιμνίου του καὶ ἀπὸ τὰ παχέα μέρη αὐτῶν».

5. Εἰς ἐκείνους ποὺ ἠμποροῦν νὰ ἀντιλαμβάνωνται γρηγορότερα, ἤδη καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν εἶναι φανερόν

ἡμᾶς πάντων κοινῶς ποιῆσθαι τὴν πρόνοιαν (οὐ γὰρ οἶδε
 διαφορὰν ἢ πνευματικὴ διδασκαλία), φέρε σαφέστερον ὑμῖν
 ἐκκαλύψωμεν τὰ εἰρημένα, πάλιν τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνοντες.
 «Καῖν», φησὶν, «ἤνεγκεν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ
5 Κυρίῳ»: εἶτα βουλομένη καὶ περὶ τοῦ Ἄβελ διδάξαι ἡμᾶς ἡ
 θεία Γραφή φησιν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἐπιτηδεύματος αὐ-
 τοῦ καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς τὴν θυσίαν προσήνεγκε. «Ἦνεγ-
 κε γάρ», φησί, «καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωιοτόκων τῶν προβά-
 των αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν σιεάτων αὐτῶν». Σκόπει πῶς ἡμῖν
10 αἰνίττειται τὸ φιλόθεον τοῦτου τῆς γνώμης, καὶ δι οὐχ ἀπλῶς
 ἀπὸ τῶν προβάτων προσήνεγκεν, ἀλλ', «Ἀπὸ τῶν πρωιοτό-
 κων», τοιτέστιν, ἀπὸ τῶν τιμίων, τῶν ἐξαιρέτων εἶτα καὶ
 ἐξ αὐτῶν τοῦτων τῶν πρωιοτόκων πάλιν τὰ τιμιώτερα «Καὶ
 ἀπὸ τῶν σιεάτων», φησὶν, «αὐτῶν», τῶν εὐπαθειέρον, τῶν
15 τιμιωτέρων. Ἐπὶ δὲ τοῦ Καῖν οὐδὲν τοιοῦτον ἐπεσημήνατο·
 ἀλλ' ὅτι προσήνεγκεν «Ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν»:·
 ὡς ἂν εἴποι τις, τὰ τυχόνια, σὺδεμίαν σπουδὴν οὐδὲ ἀκρίθειαν
 ἐπιδειξάμενος. Πάλιν λέγω, καὶ λέγων οὐ παύσομαι, οὐκ ἐ-
 πειδὴ ὁ Θεὸς τῶν παρ' ἡμῶν δεῖται, ἀνέχεται τῶν προσαγο-
20 μένων, ἀλλὰ θούλει καὶ διὰ τοῦτων δείκνυσθαι τὴν ἡμε-
 τέραν εὐγνωμοσύνην. Τὸν γὰρ Θεῷ προσάγοντα, καὶ ἐκ τῶν
 αὐτοῦ προσάγοντα, καὶ ἐννοῦντα τὸ μέσον τῆς φύσεως, καὶ
 δι ἄνθρωπος ὢν ἰσαύτης ἀξιοῦται τιμῆς, ἐχρῆν κατὰ τὸ ἐγ-
 χωροῦν τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυσθαι, καὶ τὰ τιμιώτερα προσ-
25 ἀγειν. Ἄλλ' ὄρα μοι, ἀγαπητέ. Καὶ ἐντεῦθεν ἔχων ἀφορμὰς
 πρὸς τὸ συνιδεῖν τὸ δέον, εἰκότως εὐθύνας δίδωσι διὰ ραθυ-
 μίαν τὴν οἰκείαν προδιδοὺς σωτηρίαν. Οὔτε γὰρ ἐκεῖνός τι-
 να ἔσχε τὸν διδάσκοντα, οὔτε οὐτός τινα τὸν ὑποτιθέμενον
 καὶ συμβουλεύοντα, ἀλλ' ἕκαστος ἐκ τῆς τοῦ συνειδότος δι-
30 δασκαλίας, καὶ τῆς ἄνωθεν σοφίας τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει
 χορηγηθείσης κινούμενος ὥρμησεν ἐπὶ τὴν τοιαύτην προσα-

αὐτὸ ποῦ ἔχει λεχθῆ. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀρμόζει νὰ φροντίζω-
 μεν δι' ὅλους κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον (διότι δὲν γνωρίζει
 διακρίσεις ἢ πνευματικὴ διδασκαλία), ἐμπρός ᾧς ἐξηγήσω-
 μεν σαφέστερα εἰς σᾶς τὰ λεχθέντα, ἐπαναλαμβάνοντες
 πάλιν τὰ ἴδια. «Ὁ Κάϊν, λέγει, ἐπέσφερεν ἀπὸ τὰ προϊ-
 όντα τῆς γῆς θυσίαν εἰς τὸν Κύριον»· ἔπειτα ἐπιθυμοῦσα
 καὶ περὶ τοῦ Ἰαβελ νὰ μᾶς διδάξῃ ἡ Ἁγία Γραφή λέγει,
 ὅτι καὶ αὐτὸς ἐπέσφερε τὴν θυσίαν ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά
 του, καὶ ἀπὸ τὸ ποιμαντικόν του ἔργον. «Ἐπέσφερε, λέ-
 γει, καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ πρωτότοκα τοῦ ποιμνίου του καὶ ἀπὸ
 τὰ παχέα μέρη αὐτῶν». Πρόσεξε πῶς ὑπαινίσσεται εἰς
 ἡμᾶς τὴν φιλόθεον διάθεσιν αὐτοῦ καὶ ὅτι δὲν ἐπέσφε-
 ρεν ἀπλῶς ἀπὸ τὸ ποίμνιόν του, ἀλλὰ, «Ἀπὸ τὰ πρωτότο-
 κα», δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πολὺτιμα, τὰ διαλεγμένα· ἔπειτα καὶ
 ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πρωτότοκα πάλιν τὰ πολυτιμότερα μέ-
 ρη· «Καὶ ἀπὸ τὰ παχέα μέρη αὐτῶν», λέγει, τὰ περισσότε-
 ρον εὐπαθῆ, τὰ πολυτιμότερα. Διὰ τὸν Κάϊν ὅμως δὲν ἐπε-
 σήμανε τίποτε τέτοιο· ἀλλὰ ὅτι ἐπέσφερεν «Ἀπὸ τὰ προϊ-
 όντα τῆς γῆς θυσίαν»· ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κάποιος,
 τὰ τυχόντα, χωρὶς νὰ δείξῃ καμμίαν φροντίδα οὔτε ἰδιαι-
 τέραν μέριμναν. Πάλιν λέγω καὶ δὲν θὰ σταματήσω νὰ
 λέγω, ὅχι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας,
 ἀνέχεται τὰ προσφερόμενα, ἀλλὰ θέλει νὰ ἀποδεικνύεται
 μέ αὐτὰ ἡ ἰδικὴ μας εὐγνωμοσύνη. Διότι ἐκεῖνος ποῦ προσ-
 φέρει εἰς τὸν Θεόν καὶ ἐπειδὴ προσφέρει ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του
 καὶ κατανοεῖ τὸ μέσον τῆς φύσεως καὶ ὅτι εἶναι ἄξιος τό-
 σον μεγάλης τιμῆς, ἂν καὶ ἄνθρωπος, ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ
 ἀπὸ τὴν πλευράν του κάθε δυνατὴν προσπάθειαν καὶ νὰ
 προσφέρῃ τὰ πολυτιμότερα. Ἀλλὰ πρόσεχε, ἀγαπητέ. Ἄν
 καὶ εἶχε καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀφορμὰς διὰ νὰ ἀντιληφθῆ τὸ πρέ-
 πον, ἀποδίδει εὐκολὰ εὐθύνας ἐκεῖνος ποῦ προδίδει τὴν
 σωτηρίαν του ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του ἀδιαφορίας. Διότι
 οὔτε ἐκεῖνος εἶχε κάποιον ποῦ νὰ τὸν διδάσκῃ, οὔτε αὐ-
 τὸς κάποιον ποῦ νὰ τὸν ὑποδεικνύῃ καὶ νὰ τὸν συμβουλεύῃ,
 ἀλλὰ ὁ καθένας κινούμενος ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῆς συνει-
 δήσεως καὶ ἀπὸ τὴν ἄνωθεν σοφίαν, ποῦ ἐδόθη εἰς τὸ ἀν-

γωγήν ἀλλ' ἢ διαφορὰ τῆς γνώμης λοιπὸν καὶ τῆς προαιρέ-
 σεως ἢ ραθυμία τοῦ μὲν εὐπρόσδεκτον ἐποίησε τὴν προσαγω-
 γήν, τοῦ δὲ ἀπόβλητον. Καὶ ἐπεῖδεν ὁ Θεὸς ἐπὶ ᾿Αβελ, καὶ
 ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ». Ὅρα πῶς πληροῦται ἐνιαῦθα τὸ ἐν
 5 τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημένον, ὅτι ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ
 οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. Ἴδου γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν πρωτοιοκίων ἔχων
 προιέρημα, καὶ πρῶτος δῆθεν προσενεγκών, ἐπειδὴ μὴ δε-
 όντως προσήνεγκεν, ἐλάτιων ὥφθη τοῦ ἀδελφοῦ. Ἀμφοτέρων
 γὰρ προσενεγκάντων, φησὶν ἡ θεία Γραφή, «Καὶ ἐπεῖδεν ὁ
 10 Θεὸς ἐπὶ ᾿Αβελ καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ». Τί ἐσσι, «Καὶ
 ἐπεῖδεν»; Ἀντὶ τοῦ, ἀπεδέξαιτο, ἐπήνεσε τὴν γνώμην, ἐσιε-
 φάνωσε τὴν προαίρεσιν, ἠρέσθη, ὡς ἂν εἴποι τις, τῷ γε-
 γονότι. Εἰ γὰρ καὶ περὶ Θεοῦ φθεγγόμεθα, καὶ περὶ τῆς ἀ-
 κηράτου φύσεως ἐκείνης τολμῶμεν διαῖραι σίγμα, ἀλλ' ἂν-
 15 θρωποι ὄντες οὐκ ἄλλως δυνηθείημεν ταῦτα ἢ διὰ τῆς γλώτ-
 τῆς νοεῖν. Σκόπει δὲ τὸ θαυμασιόν. «Ἐπεῖδε», φησὶν, «ὁ Θε-
 ὸς ἐπὶ ᾿Αβελ, καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ». Τὴν τῶν προβά-
 των προσαγωγήν δῶρα ἐκάλεσε διὰ τὸ τίμιον, διὰ τὸ ἐξαί-
 ρειον, διὰ τὸ ἄμωμον τῶν προσενεχθέντων. Ἐπεῖδε τοίνυν
 20 ἐπ' αὐτόν, ὅτι ὑγιεῖ γνώμη τὴν προσαγωγήν ἐποιήσαιο, καὶ
 τὰ δῶρα τὰ προσενεχθέντα, οὐχ ὅτι ἀκηλίδωτα μόνον, ἀλλ'
 ὅτι πανταχόθεν τίμια φαινόμενα, ἀπό τε τῆς γνώμης τοῦ
 προσάγοντος, ἀπό τε τοῦ πρωτότεκα εἶναι, καὶ τούτων τὰ
 ἐξαιρεία, καὶ ἀπὸ τῶν σιεάτων αὐτῶν, καὶ αὐτῶν τούτων τὰ
 25 βέλυσια. «Καὶ ἐπεῖδε», φησὶν, «ὁ Θεὸς ἐπὶ ᾿Αβελ, καὶ ἐπὶ
 τοῖς δώροις αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ Κάϊν, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ
 οὐ προσέσχεν». Ἐπειδὴ ὁρθῆ γνώμη καὶ εἰλικρινεῖ διανοίη
 προσήνεγκεν ὁ ᾿Αβελ, «Ἐπεῖδε», φησὶν, «ὁ Θεός», τουτέστιν,
 ἐδέξαιτο, ἠρέσθη, ἐπήνεσε· δῶρα δὲ ἐκάλεσε τὰ προσενεχθέν-
 30 τα, τιμῶν καὶ διὰ τούτου τοῦ προσενέγκαντος τὴν γνώμην.

θρώπινον γένος, ἐκινήθη πρὸς αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν προσφορὰν· ἡ διαφορὰ ὅμως τῆς διαθέσεως καὶ ἡ ἀδιαφορία τῆς προαιρέσεως ἔκαμε τοῦ μὲν ἑνός εὐπρόσδεκτον τὴν προσφορὰν, τοῦ δὲ ἄλλου ἀπρόοδεκτον. «Καὶ εἶδεν εὐμενῶς ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ᾿Αβελ καὶ τὰ δῶρα αὐτοῦ». Πρόσεξε πῶς ἐκπληρώνεται ἐδῶ αὐτὸ ποῦ ἔχει λεχθῆ εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ὅτι θὰ γίνουσι οἱ πρῶτοι τελευταῖοι, καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι⁸. Διότι ἰδοῦ, ἂν καὶ εἶχε τὸ προνόμιον ἀπὸ τὰ πρωτοτόκια, ἂν καὶ πράγματι πρῶτος ἐπρόσφερε θυσίαν, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόσφερον ὅπως ἔπρεπε, ἐφάνη κατώτερος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. ᾿Αν καὶ βεβαίως ἐπρόσφεραν καὶ οἱ δύο, λέγει ἡ ᾿Αγία Γραφή, «Καὶ εἶδεν εὐμενῶς ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ᾿Αβελ καὶ τὰ δῶρα αὐτοῦ». Τί σημαίνει τὸ «Εἶδεν εὐμενῶς»; Τοῦτο ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ, ἔκαμεν ἀποδεκτὴν, ἐπήνεσε τὴν διάθεσιν, ἐβράβευσε τὴν προαίρεσιν, ἠρκέσθη, ὅπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, εἰς τὸ γεγονός. ᾿Αν καὶ ὁμιλοῦμεν βέβαια περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τολμῶμεν νὰ ἀνοίξωμεν τὸ στόμα περὶ τῆς ἀμολύντου ἐκείνης φύσεως, ὅμως, ἐπειδὴ εἴμεθα ἄνθρωποι, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐννοήσωμεν αὐτὰ διαφορετικὰ παρὰ διὰ τῆς γλώσσης. Παρατήρησε τὸ ἀξιοθαύμαστον. «Ἀπεδέχθη, λέγει, ὁ Θεὸς τὸν ᾿Αβελ καὶ τὰ δῶρα αὐτοῦ». Τὴν προσφορὰν τῶν προβάτων ὠνόμασε δῶρα, διότι ἦσαν πολῦτιμα, διαλεγμένα καὶ καθαρὰ τὰ προσφερθέντα. Εἶδε λοιπὸν εὐμενῶς πρὸς αὐτόν, διότι ἐπρόσφερε μὲ ἀγνήν διάθεσιν· ἐδέχθη καὶ τὰ προσφερθέντα δῶρα, ὄχι διότι μόνον ἦσαν καθαρὰ, ἀλλὰ διότι ἐφαίνοντο ἀπὸ παντοῦ πολῦτιμα, καὶ ἀπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ποῦ προσφέρει, καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ἦσαν πρωτότοκα, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ διαλεγμένα, καὶ ἀπὸ τὰ παχέα μέρη αὐτῶν, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἄριστα. «Καὶ εἶδεν εὐμενῶς, λέγει, ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ᾿Αβελ καὶ τὰ δῶρα αὐτοῦ· πρὸς τὸν Κάιν ὅμως καὶ πρὸς τὰς θυσίας αὐτοῦ δὲν ἐπρόσεξεν». Ἐπειδὴ μὲ καθαρὰν σκέψιν καὶ εἰλικρινῆ διάθεσιν ἐπρόσφερον ὁ ᾿Αβελ, «Εἶδεν εὐμενῶς, λέγει, ὁ Θεός», δηλαδή, ἐδέχθη, ἠύχαριστήθη, ἐπήνεσε· δῶρα δὲ ὠνόμασε τὰ προσφερθέντα, τιμῶν καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτόν τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ποῦ ἐπρόσφερε. «Εἰς τὸν Κάιν

«Ἐπὶ δὲ Κάϊν καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχε». Σκό-
 πει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. Τῷ εἰπεῖν, Οὐ προσέσχεν»,
 ἔδειξε τὴν ἀποβολὴν τῶν προσενεχθέντων, καὶ τῷ θυσίας κα-
 λέσαι τὰ ἀπὸ τῆς γῆς προσενεχθέντα, πάλιν ἕτερον ἡμᾶς τι
 5 διδάσκει. Ὅρα γὰρ πῶς δείκνυσι δι' αὐτῶν τῶν γεγενημέ-
 νων καὶ διὰ τῶν ρημάτων, ὅτι ταῦτα ἅπαντα βούλεται παρ'
 ἡμῶν ὁ Δεσπότης γίνεσθαι, ἵνα τὰ τῆς γνώμης ἡμῶν διὰ
 τῶν ὑφ' ἡμῶν πραγματοποιέντων δῆλα καθιστᾶται, καὶ ἵνα εἰδέναι
 ἔχωμεν, ὅτι ὑπὸ Δεσπότην ἔσομεν καὶ δημιουργὸν τὸν ἀπὸ τοῦ
 10 μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παραγαγόντα. Τὰ γὰρ πρόβια
 δῶρα ὀνομάσασα ἡ θεία Γραφή, καὶ τὰ ἀπὸ τῆς γῆς θυσίας
 προσειποῦσα, παιδεύει ἡμᾶς, ὅτι οὔτε ἡ τῶν ἀλόγων προσκο-
 μιδή, οὔτε ἡ τῶν ἀπὸ τῆς γῆς καρπῶν προσαγωγή ζητεῖται
 παρὰ τῷ Δεσπότη, ἀλλ' ἡ τῆς γνώμης διάθεσις μόνον. Ὅθεν
 15 καὶ νῦν ὁ μὲν ἀπ' αὐτῆς ἀπόδεκτος γέγονε μετὰ τοῦ δώρου
 ὁ δὲ πάλιν διὰ ταύτην ἀπεβλήθη μετὰ τῆς θυσίας. Τὸ δέ,
 «Ἐπειδὴ ἐπὶ Ἄβελ, καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ Κάϊν,
 καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχε», θεοπροπῶς νοῶμεν.
 Βούλεται γὰρ εἰπεῖν, ὅτι τοιαύτην αὐτοῖς γνώσιν ἐνέθηκεν,
 20 ὅτι τοῦ μὲν ἠρέσθη τῇ προαιρέσει, τοῦ δὲ ἀπεσεύσαιο τὴν ἀ-
 γνωμοσύνην. Ἀλλὰ τὰ μὲν παρὰ τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα ἴδωμεν
 δὲ λοιπὸν τὰ ἕξῃς. Καὶ ἐλύπησε», φησί, τὸν Κάϊν λίαν, καὶ
 συνέπεσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». Τί ἐστι, «Καὶ ἐλύπησε τὸν Κάϊν
 λίαν»; Διπλῆ τὰ τῆς λύπης αὐτῷ γέγονεν, οὐχ ὅτι αὐτὸς μό-
 25 νος ἀπόβλητος γέγονεν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ δῶρον
 προσεδέχθη». «Καὶ ἐλύπησε», φησί, «τὸν Κάϊν λίαν, καὶ συνέ-
 πεσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». Τί ἐλύπησεν αὐτόν; Ἀμφότερα αὐ-
 τὸν ἐλύπησε, καὶ τὸ μὴ προσχεῖν τῇ θυσίᾳ αὐτοῦ τὸν Δεσπότην,
 καὶ τὸ εὐπροόδεκτον γενέσθαι τὸ τοῦ ἀδελφοῦ δῶρον. Δέον
 30 οὖν τὴν αἰτίαν συνειδόντα ἐξ αὐτῶν τῶν γεγενημένων διορθώ-
 θήσασθαι τὸ πλημμεληθέν· φιλάνθρωπος γὰρ ὢν ὁ Δεσπότης

ὅμως καὶ εἰς τὰς θυσίας αὐτοῦ δὲν ἐπρόσεξε». Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. Μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Δὲν ἐπρόσεξεν», ἔδειξε τὴν ἀπόρριψιν τῶν προσφερθέντων, καὶ μὲ τὸ νὰ ὀνομάσῃ θυσίας τὰ προσφερθέντα ἀπὸ τὴν γῆν, πάλιν μᾶς διδάσκει κάτι ἄλλο. Διότι πρόσεχε πῶς μᾶς δείχνει μὲ τὰ γεγονότα καὶ τὰ λόγια, ὅτι ὁ Κύριος ἐπιθυμεῖ ὅλα αὐτὰ νὰ γίνωνται ἀπὸ ἡμᾶς, διὰ νὰ φανερώνηται μὲ τὰ ἔργα μας ἢ διάθεσίς μας, καὶ διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι εἴμεθα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κυρίου καὶ Δημιουργοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐδημιούργησεν ἀπὸ τὸ μηδέν. Μὲ τὸ νὰ ὀνομάσῃ λοιπὸν ἡ Ἁγία Γραφή τὰ πρόβατα δῶρα καὶ ἐπὶ πλέον τὰ προϊόντα τῆς γῆς θυσίας, μᾶς διδάσκει, ὅτι οὔτε ἡ προσφορὰ τῶν ζώων, οὔτε ἡ προσφορὰ τῶν καρπῶν τῆς γῆς ζητεῖται ἀπὸ τὸν Κύριον, ἀλλὰ μόνον ἡ διάθεσις τῆς βουλήσεώς μας. Διὰ τοῦτο καὶ τώρα ὁ μὲν ἕνας ἔγινεν ἀπ' αὐτὴν δεκτὸς μὲ τὸ δῶρον του· ὁ ἄλλος δὲ πάλιν ἐξ αἰτίας αὐτῆς ἀπεβλήθη μὲ τὴν θυσίαν του. Τὸ δέ, «Ἐπρόσεξεν εἰς τὸν Ἄβελ καὶ εἰς τὰ δῶρα αὐτοῦ, εἰς τὸν Κάιν ὅμως καὶ εἰς τὰς θυσίας αὐτοῦ δὲν ἐπρόσεξεν», ἃς τὸ ἐννοήσωμεν πνευματικά. Θέλει λοιπὸν νὰ εἰπῇ, ὅτι ἐτοποθέτησε μέσα εἰς αὐτοὺς τέτοιαν γνῶσιν, ὅτι ἔμεινεν εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ ἐνός, ἀπέρριψεν ὅμως τὴν ἀχαριστίαν τοῦ ἄλλου. Ὅσον ἀφορᾶ μὲν τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ αὐτά· ἃς ἐξετάσωμεν ὅμως καὶ τὰ ἐπόμενα. «Καὶ ἐλύπηθη, λέγει, ὁ Κάιν πάρα πολὺ καὶ ἔγινε σκυθρωπὸν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». Τί σημαίνει, «Καὶ ἐλύπηθη ὁ Κάιν πάρα πολὺ»; Εἶναι διπλῆ ἡ λύπη ποῦ συνέβη εἰς αὐτόν, ὅχι διότι αὐτὸς μόνον ἔγινεν ἀπόβλητος, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ δῶρον τοῦ ἀδελφοῦ του ἔγινε δεκτὸν μὲ εὐχαρίστησιν. «Καὶ ἐλύπησε, λέγει, τὸν Κάιν πάρα πολὺ, καὶ ἔγινε σκυθρωπὸν τὸν πρόσωπον αὐτοῦ». Τί ἐλύπησεν αὐτόν; Καὶ τὰ δύο ἐλύπησαν αὐτόν· καὶ τὸ ὅτι ὁ Κύριος δὲν ἐπρόσεξε τὴν θυσίαν αὐτοῦ, καὶ τὸ ὅτι ἔγινεν εὐπρόσδεκτον τὸ δῶρον τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐπρεπε λοιπὸν ἀφοῦ γνωρίσῃ τὴν αἰτίαν, νὰ διορθώσῃ τὸ σφάλμα του ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔγιναν· διότι ὁ Κύριός μας, φιλόνητος ὢν, ὅταν

της ὁ ἡμέτερος, ἐπειδὴν τι πλημμελήσωμεν, οὐχ οὕτως ἡμᾶς ἀποσιζέφεται διὰ τὸ πλημμεληθέν, ὡς ἐπειδὴν ἐπιμείνωμεν τῷ πλημμελήματι ὁ δὲ λόγον οὐδένα τούτου ποιεῖται.

6. Καὶ ἵνα τοῦτο μάθης ἀκριθῶς καὶ ἴδης ἄφατον μέ-
 5 γεθος φιλιανθρωπίας, σκόπει ἐκ τῶν νῦν γινόμενων τῆς ἀ-
 γαθότητος αὐτοῦ τὴν ὑπερβολήν, καὶ τῆς ἀνεξικακίας τὸ μέ-
 γεθος. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ἀμείρωσ αὐτὸν λυπηθέντα, καί,
 ὡς εἰπεῖν, μέλλοντα καταβαπίζεσθαι ὑπὸ τῶν τῆς λύπης κυ-
 μάτων, οὐ περιορᾷ, ἀλλ' ἦν ἐπεδείξατο φιλιανθρωπίαν περὶ
 10 τὸν τούτου πατέρα, ἀφορμὰς αὐτῷ διδοὺς ἀπολογίας, καὶ
 παρηγοίας αὐτῷ θύραν ἀνοίγων καὶ λέγων, «Ποῦ εἶ;» μετὰ
 τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο παράπτωμα, τὴν αὐτὴν καὶ νῦν ἐπιδείκνυ-
 ται περὶ τὸν οὕτως ἀγνώμονα γεγονότα, καὶ ὥσανεὶ μέλλον-
 τα κρημνῶν φέρεσθαι, χεῖρα ὀρέγων, καὶ πρόφασιν παρα-
 15 σχεῖν βουλόμενος τοῦ διορθώσασθαι τὸ πλημμέλημα, φησὶ πρὸς
 αὐτόν· «Ἴνα τί περίλυπος ἐγένου; καὶ ἵνα τί συνέπεσε τὸ
 πρόσωπόν σου; Οὐκ, ἂν ὀρθῶς προσενέγκης, ὀρθῶς δὲ μὴ διέ-
 λης, ἥμαρτες; Ἡσύχασον. Πρὸς σὲ ἡ ἀποσιζοφῆ αὐτοῦ, καὶ
 σὺ ἄοξεις αὐτοῦ». Σκόπει μοι, ἀγαπητέ, συγκατάβασιν κηδε-
 20 μονίας ἄφατον. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτὸν πολιορκούμενον, ὡς
 εἰπεῖν, ὑπὸ τοῦ τῆς βασκανίας πάθους, ὅρα πῶς τὴν οἰκείαν
 ἀγαθότητα μιμούμενος κατάλληλα αὐτῷ τὰ φάρμακα ἐπιτίθη-
 σιν, ὥστε ταχέως αὐτὸν ἀνιμῆνασθαι, καὶ μὴ ὑποβρούχιον γε-
 νέσθαι. «Ἴνα τί περίλυπος ἐγένου; καὶ ἵνα τί συνέπεσε τὸ
 25 πρόσωπόν σου;». Τίνος ἕνεκεν, φησὶ, ισοσάντη λύπη κατεσχέ-
 θης, ὡς καὶ διὰ τοῦ προσώπου δεικνύναι τῆς ἀθυμίας τὸ
 μέγεθος; «Ἴνα τί συνέπεσε τὸ πρόσωπόν σου;» διὰ τί οὔτω
 σου ἦναι τὸ γεγεννημένον; τίνος ἕνεκεν οὐκ ἄφ' ἑαυτοῦ συνεί-
 δες τὸ δέον; Μὴ γὰρ ἀνθρώπῳ προσέφερες παραλογισθῆναι
 30 δυναμένῳ; οὐκ ἤδεις ὅτι οὐχὶ τῶν προσαγομένων ἐδεόμην,

σφάλλωμεν εἰς κάτι, δὲν μᾶς ἀποστρέφεται τόσον ἐξ αἰτίας τοῦ σφάλματος, ὅσον ὅταν ἐπιμείνωμεν εἰς τὸ σφάλμα· ὁ Κᾶιν ὅμως δὲν κάνει κανένα λόγον δι’ αὐτό.

6. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς αὐτὸ μὲ ἀκρίβειαν, καὶ διὰ νὰ ἰδῆς τὸ ἀνείπωτον μέγεθος τῆς φιланθρωπίας, βλέπε ἀπὸ αὐτὰ ποῦ γίνονται τώρα τὴν ὑπερβολικὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀνεξικακίας του. Διότι, ὅταν εἶδεν ὅτι αὐτὸς ἐλυπήθη ὑπερβολικᾶ, καί, κατὰ κάποιον τρόπον, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ πνιγῇ ἀπὸ τὰ κύματα τῆς λύπης, δὲν τὸν παραβλέπει· ἀλλὰ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τὸν πατέρα του, δίδων εἰς αὐτὸν ἀφορμὰς πρὸς ἀπολογίαν καὶ ἀνοίγων τὴν θύραν τῆς παρησίας εἰς αὐτὸν καὶ λέγων «Ποῦ εἶσαι;» μετὰ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο παράπτωμα, τὴν ἰδίαν καὶ τώρα ἐπιδεικνύει πρὸς ἐκεῖνον ποῦ ἔγινε τόσον ἀγνώμων, καὶ ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ πέσῃ εἰς τὸν κρημνόν, ἀπλώνων τὸ χέρι του καὶ ἐπιθυμῶν νὰ τοῦ δώσῃ ἀφορμὴν νὰ διορθώσῃ τὸ σφάλμα, λέγει πρὸς αὐτὸν· «Διατί εἶσαι λυπημένος; καὶ διατί ἔγινε τὸ πρόσωπόν σου σκυθρωπόν; Ἐὰν προσφέρῃς ὅπως πρέπει καὶ δὲν διακρίνης σωστά, δὲν ἀμαρτάνεις; Ἡσύχασε. Αὐτὸς θὰ καταφεύγῃ εἰς σέ, καὶ σὺ θὰ ἐξουσιάζῃς αὐτόν». Παρακαλῶ, παρατήρησε, ἀγαπητέ, τὴν ἄπειρον συγκατάβασιν τῆς κηδεμονίας του. Ὅταν λοιπὸν εἶδεν αὐτόν νὰ πολιορκῆται, κατὰ κάποιον τρόπον, ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ φθόνου, πρόσεχε πῶς ἐπιθέτει εἰς αὐτόν τὰ κατάλληλα φάρμακα, κινούμενος ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του ἀγαθότητα, ὥστε νὰ ἀνασύρῃ αὐτόν γρήγορα καὶ νὰ μὴ βυθισθῇ εἰς τὸ πάθος. «Διατί εἶσαι λυπημένος πολὺ; καὶ διατί ἔγινε τὸ πρόσωπόν σου σκυθρωπόν;». Διὰ ποῖον λόγον, λέγει, κατελήφθης ἀπὸ τόσον μεγάλην λύπην, ὥστε καὶ μὲ τὸ πρόσωπόν σου νὰ ἀποδεικνύῃς τὸ μέγεθος τῆς θλίψεως; «Διατί ἔγινε τὸ πρόσωπόν σου σκυθρωπόν;» διατί ἐπέδρασεν ἔτσι τὸ γεγονὸς εἰς σέ; διὰ ποῖον λόγον δὲν ἀντελήφθης μόνος σου τὸ πρέπον; Μήπως λοιπὸν ἐπρόσφερες εἰς ἄνθρωπον, ποῦ ἤμποροῦσε νὰ παραλογισθῇ; δὲν ἐγνώριζες ὅτι δὲν εἶχα ἀνάγκην ἀπὸ τὰ προσφερόμενα, ἀλλὰ ὁπὸ τὴν ἀγαθὴν διά-

ἀλλὰ τῆς τῶν προσαγόντων ὑγιούς γνώμης; «Ἴνα τί περίλυ-
 πος ἐγένου; καὶ ἵνα τί συνέπεσε τὸ πρόσωπόν σου; Οὐκ, ἂν
 ὀρθῶς προσενέγκης, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλῃς, ἥμαρτες;». Τὸ μὲν
 γὰρ εἰς ἔννοιαν ἐλθεῖν τοῦ προσενεγκεῖν ἐπαινεῖόν, τὸ δὲ μὴ
 5 ὀρθῶς διελεῖν, τοῦτο τὴν ἀποβολὴν εἰργάσατο τοῦ προσενεχθέν-
 τος. Ἐδει γὰρ Θεῷ προσάγοντα πολλὴν ἐπιδείξασθαι περὶ
 τὴν διαίρεσιν τὴν ἀκρίθειαν, καὶ ὅσον ἐστὶ τὸ μέσον τοῦ δεχο-
 μένου καὶ τοῦ προσάγοντος, τοσαύτην ποιήσασθαι καὶ ἐν τῇ
 διαιρέσει τὴν διαφορὰν. Ἀλλὰ τούτων οὐδὲν ἐννοήσας σὺ ἀ-
 10 πλῶς τὰ τυχόντα προσήγαγες. Διὰ τοῦτο οὐδὲ δεκτὰ γενέσθαι
 ἠδυνήθη. Ὡσπερ γὰρ ἡ σὴ γνώμη, μεθ' ἧς τὴν προσαγωγὴν
 ἐποιήσω, οὐδὲν τὸ μέσον λογισάμενος, ἀποβληθῆναι ἐποίησε
 τὴν παρὰ σοῦ προσενεχθῆσαν θυσίαν οὕτως ἢ τοῦ ἀδελφοῦ
 γνώμη ὀρθή τε τυγχάνουσα, καὶ πολλὴν ἐπιδειξαμένη ἐν τῇ
 15 διαιρέσει τὴν ἀκρίθειαν, εὐπρόδεκτα αὐτοῦ τὰ δῶρα πεποίη-
 κεν. Ὅμως οὐδὲ οὕτω δίκην ἀπαιτῶ τοῦ πλημμελήματος, ἀλ-
 λά δείκνυμι μόνον τὸ ἁμαρτηθέν, καὶ συμβουλήν εἰσάγω σοι,
 ἣν εἰ βουληθείης δέξασθαι, καὶ τὸ ἁμαρτηθέν διορθώσῃ, καὶ
 χεῖροσιν σὺ περιβαλεῖς σαντὸν κακοῖς. Τί οὖν; Ἥμαρτες,
 20 καὶ μέγα ἥμαρτες, ἀλλ' οὐ κολάζω διὰ τὸ ἁμαρτηθέν· φιλάν-
 θρωπος γὰρ εἰμι, καὶ «Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρ-
 τωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Ἐπεὶ οὖν ἥμαρτες,
 «Ἡσύχασον», γαλήνην ἔργασαί σου τοῖς λογισμοῖς, καὶ ἀπαλ-
 λάγηθι τῆς τῶν κυμάτων σφοδρότητος, τῶν πολιορκούντων
 25 τοῦ τὴν διάνοιαν, κατὰσειλον τὴν ταραχήν, μὴ τῷ προλαβόν-
 τι ἁμαρτήματι ἕτερον χαλεπώτερον προσθήῃς, μηδὲ βουλεύσῃ
 μηδὲν τῶν ἀνηκέστων. Μὴ αἰχμάλωτον σαντὸν ἐκδῶς τῷ πο-
 νηρῷ δαίμονι. Ἥμαρτες, ἡσύχασον. Ἦδει καὶ ἐκ προσιμίων
 τὴν μέλλουσαν ἐπιχείρησιν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ γίνεσθαι, καὶ

θεσιν ἐκείνων πού τὰ προσφέρουν; «Διατί εἶσαι λυπημένος πολὺ; καὶ διατί τὸ πρόσωπόν σου ἔγινε σκυθρωπόν; Ἐὰν προσφέρῃς ὅπως πρέπει καὶ δέν διακρίνης σωστά, δέν ἀμαρτάνεις;». Τὸ νὰ συλλάβῃ λοιπὸν κανεὶς τὴν ἐννοίαν τοῦ νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἶναι ἄξιον ἐπαίνου· τὸ νὰ μὴ ἐπιλέγῃ ὅμως σωστά, τοῦτο ἐπέφερε τὴν ἀπορριψιν τοῦ προσφερθέντος. Διότι, ὅταν ἐπρόσφερες εἰς τὸν Θεόν, ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξῃς μεγάλην προσοχὴν διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν προσφερθέντων, καὶ ὅση ἀπόστασις ὑπάρχει μεταξύ τοῦ δεχομένου καὶ τοῦ προσφέροντος, τόση διαφορὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ καὶ εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἀγαθῶν. Σὺ ὅμως χωρὶς νὰ ἐννοήσῃς τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἐπρόσφερες ἀπλῶς τὰ τυχόντα. Διὰ τοῦτο δέν ἠμπόρεσαν οὔτε δεκτὰ νὰ γίνουν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἰδική σου διάθεσις, μὲ τὴν ὁποίαν ἔκαμες τὴν προσφορὰν, χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃς καθόλου τὴν ἀπόστασιν, ἔκαμε νὰ ἀπορριφθῇ ἢ προσφερθεῖσα ἀπὸ σὲ θυσία· ἔτσι ἡ διάθεσις τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ ἐπειδὴ ἦτο ὀρθὴ καὶ ἐπειδὴ ἔδειξε μεγάλην προσοχὴν κατὰ τὴν ἐπιλογὴν, ἔχει κάμει εὐπρόσδεκτα τὰ δῶρα του. Ὅμως οὔτε ἔτσι ἀπαιτῶ τὴν τιμωρίαν τοῦ παραπτώματος, ἀλλὰ δεικνύω μόνον τὸ ἀμάρτημα καὶ σοῦ δίδω συμβολήν, τὴν ὁποίαν ἐὰν θὰ θελήσῃς νὰ δεχθῆς, καὶ τὸ ἀμάρτημα θὰ διορθώσῃς καὶ δέν θὰ περιβάλῃς τὸν ἑαυτὸν σου μὲ χειρότερα κακά. Τί λοιπὸν; Ἠμάρτησες, καὶ ἠμάρτησες πολὺ, ἀλλὰ δέν σὲ τιμωρῶ διὰ ἀμάρτημα, διότι εἶμαι φιλάνθρωπος καὶ «δέν θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, παρὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ»⁹. Λοιπὸν, ἂν καὶ ἠμάρτησες, «Ἠσύχασε», προσπάθησε νὰ φέρῃς γαλήνην εἰς τὰς σκέψεις σου καὶ νὰ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὴν ὀρμητικότητα τῶν κυμάτων, πού πολιορκοῦν τὴν διάνοιάν σου· σταμάτησε τὴν ταραχὴν, μήπως εἰς τὸ προηγούμενον ἀμάρτημα προσθέσῃς ἄλλο φοβερώτερον καὶ μήπως σκεφθῆς τίποτε ἀπὸ τὰ καταστρεπτικὰ κακά. Μήπως παραδώσῃς τὸν ἑαυτὸν σου αἰχμάλωτον εἰς τὸν πονηρὸν διάβολον. Ἠμάρτησες, ἡσύχασε. Ἐγνώριζε καὶ ἀπὸ πρὶν τὴν ἐπίθεσιν πού ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ

διὰ τούτων αὐτὴν προανασιέλλει τῶν ρημάτων. Ἐπειδὴ γὰρ ὡς Θεὸς καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας ἐπισιάμενος ἤδει τῆς καρδίας αὐτοῦ τὰ κινήματα, τῇ πολλῇ παραινέσει καὶ τῇ τῶν ρημάτων συγκαιθάσει κατάλληλον αὐτῷ τὴν ἰατρειάν εἰσφέρει, τὰ παρ' ἐαυτοῦ ἅπαντα πληρῶν, εἰ καὶ οὗτος τὸ φάρμακον ἀπωσάμενος εἰς τὸ τῆς ἀδελφοκτονίας θάραθρον ἐαυτὸν κατεκρήμνισεν. Ἡμαρτιες, ἡσύχασον. Μὴ νομίσης, φησὶν, εἰ καὶ ἀπεσιροφῆν σου τὴν θυσίαν διὰ τὴν οὐκ ὀρθὴν γνώμην, καὶ εἰ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ δῶρον προσεδεδεξάμην διὰ τὴν ὑγιῆ προαίρεσιν, ὅτι τῶν πρωτείων σε ἀποσιερώ, καὶ τῆς ἀξίας τῶν πρωτοκόκων ἐκβάλλω. «Ἡσύχασον»· εἰ γὰρ καὶ τῆς παρ' ἐμοῦ τιμῆς ἠξίωται, καὶ εὐπρόσδεκτα αὐτοῦ γέγονε τὰ δῶρα, ἀλλὰ «Πρὸς σὲ ἡ ἀποσιροφή αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ». Ὡστε καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ταύτην ἔχειν σε συγχωρῶ τὰ προτε-
10 ρήματα τῆς πρωτοιοκίας, καὶ κεῖνον ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν εἶναι κελεύω, καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν σὴν. Ὅρα φιλανθρωπίαν Δεσπότου, πῶς αὐτοῦ θούλειαι τὸν θυμὸν καὶ τὴν μανίαν κατασιεῖλαι, καὶ τὴν ὀρμὴν ἐκκόψαι διὰ τῶν ρημάτων τούτων. Τὰ γὰρ κινήματα τῆς διανοίας αὐτοῦ κασιπιεύων, καὶ τῆς
20 φονικῆς αὐτοῦ γνώμης ἐπισιάμενος τὸ ἀπηνές, ἤδη προλεᾶναι αὐτοῦ θούλειαι τὸν λογισμὸν, καὶ γαλήνην ἐργάσασθαι αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ, ὑποιάπτων αὐτῷ τὸν ἀδελφόν, καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ μὴ ὑποτεινόμενος. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην ἐπιμέλειαν καὶ μετὰ τοσαῦτα τὰ φάρμακα οὐδὲν πλέον ὁ Κάϊν
25 ἀπώνατο. Τοσοῦτόν ἐστι γνώμης διαφορὰ, καὶ κακίας ὑπερβολή.

7. Ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον ἐκτεινάντες τὸν λόγον δόξωμεν παρενοχλεῖν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, καὶ προσκορῆς ὑμῖν νομιουθῆ ἢ παρ' ἡμῶν ὀμιλία τὰς ἀκοὰς ὑμῶν ἀποκναίουσα, ἐνταῦθα κα-
30 τσιπαύσαντες τὸν λόγον, ἐκεῖνο παρακαλέσωμεν ὑμῶν τῇ φιληκοῖα, μισῆσαι τὴν τοιαύτην μίμησιν, καὶ τῇ κακίᾳ πολλὰ χαίρειν

αυτήν προλαμβάνει μέ τὰ λόγια αὐτά. Ἐπειδή λοιπόν ὡς Θεός, ἀφοῦ γνωρίζει καλά καί τὰ ἀπόρρητα τῆς διανοίας, ἐγνώριζε τὰς σκέψεις τῆς καρδίας του, μέ τὰς πολλές παραινέσεις καί μέ τήν συγκατάβασιν τῶν λόγων, προσφέρει τήν κατάλληλον θεραπείαν εἰς αὐτόν, ἐκπληρῶν ὅλα τὰ ἰδικά του, ἄν καί αὐτός, ἀφοῦ ἀπεμάκρυνε τὸ φάρμακον, κατεκρήμνισε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀδελφοκτονίας. Ἠμάρτησες, ἡσύχασε. Μὴ νομίσης, λέγει, ἄν καί δὲν ἐδέχθην τὴν θυσίαν σου ἐξ αἰτίας τῆς ἐσφαλμένης σου διαθέσεως καί ἐάν ἐδέχθην τὸ δῶρον τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθῆς του προαιρέσεως, ὅτι σοῦ στερῶ τὰ πρωτεῖα καί σέ ἐκδιώκω ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τῶν πρωτοτόκων. «Ἠσύχασε» διότι ἄν καί ἔχει γίνεαι ἄξιός τῆς τιμῆς ἀπὸ ἐμέ καί ἔχουν γίνεαι τὰ δῶρα του εὐπρόσδεκτα, ἀλλὰ «Πρὸς σέ θὰ καταφεύγῃ αὐτός καί σὺ θὰ ἐξουσιάσης αὐτόν». Ὡστε καί μετὰ τὴν ἁμαρτίαν αὐτὴν σέ ἐπιτρέπω νὰ ἔχῃς τὰ πλεονεκτήματα τῆς πρωτοτοκίας, καί ἐκεῖνον διατάσσω νὰ εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου ἐξουσίαν καί ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου ἀρχηγίαν. Πρόσεχε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, πῶς ἐπιθυμεῖ νὰ καταπραῦνῃ τὸν θυμὸν καί τὴν παραφροσύνην του, καί νὰ σταματήσῃ τὴν ὀρμὴν του μέ τὰ λόγια αὐτά. Ἐπειδή βλέπει τὰς σκέψεις τῆς διανοίας του καί γνωρίζει καλά τὴν σκληρότητα τῆς φονικῆς αὐτοῦ διαθέσεως, ἤδη ἐπιθυμεῖ νὰ καταστήσῃ ἀπὸ τώρα εὐθὺν τὸν λογισμόν του, καί φέρῃ τὴν γαλήνην εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, ὑποτάσσω εἰς αὐτόν τὸν ἀδελφόν του καί χωρὶς νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ἐξουσίαν του. Ἀλλὰ καί μετὰ τὴν τόσῃν μεγάλην φροντίδα καί μετὰ τὰ τόσα πολλὰ φάρμακα τίποτε πλέον δὲν ὠφελήθη ὁ Κάιν. Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς διαθέσεως καί ἡ ὑπερβολὴ τῆς κακίας.

7. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανοῦμεν ὅτι παρενοχλοῦμεν τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην, παρατείνοντες ἀκόμη περισσότερο τὸν λόγον, καί διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ἀπὸ σας ἐνοχλητικὴ ἡ ὁμιλία μας, ἐπειδή καταπονεῖ τὰς ἀκοάς σας, ἀφοῦ στοματήσωμεν ἐδῶ τὸν λόγον, θὰ παρακαλέσωμεν αὐτὸ εἰς τὴν πρὸς ἀκρόασιν ἀγάπην σας νὰ μισήσωμεν τὴν μίμησιν

προσειπόντες, τὰς τοῦ Κυρίου ἐπιτολάς μετ' ἐπιμελείας πολλῆς
 καὶ ἐξ ὅλης καρδίας μετέρχεσθαι, καὶ μάλιστα μετὰ τοσοῦτων
 καὶ τηλικούτων παραδειγμάτων. Οὐδὲ γὰρ εἰς ἄγνοιαν λοιπὸν
 ἡμῶν τις καιαφυγεῖν δυνήσεται. Εἰ γὰρ οὗτος, λέγω δὴ ὁ Κάϊν
 5 μηδένα ἔχων τῶν πρὸ αὐτοῦ γεγονότων εὐρεῖν τοιοῦτόν τι δια-
 πραξάμενον, ὅμως τὴν ἀνύποιστον ἐκείνην καὶ χαλεπὴν ὑπέ-
 μεινε τιμωρίαν, ὡς μετέπειτα γνωσθήσεται, τί πείσεσθαι ἡ-
 μᾶς εἰκόσ, τὰ αὐτά, ἢ καὶ χείρονα ἁμασιάνοντιας, μετὰ τὴν
 τοσαύτην τῆς χάριτος δαψίλιαν; ἢ πάντως τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον,
 10 τὸν σκόληκα τὸν ἀτελεύτητον, τὸν θρυγμὸν τῶν ὀδόντων, τὸ
 σκότος τὸ ἐξώτερον, τὴν γέενναν τοῦ πυρός, καὶ τὰς ἄλλας
 τὰς ἀπαραιτήτους τιμωρίας ἡμᾶς ὑποδέξασθαι; Οὐδὲ γὰρ
 ἀπολογία τις λοιπὸν ὑπολείπεται, οὕτω ραθύμως ἡμῶν δια-
 κειμένων καὶ ἀναπεπιωκότων. Μὴ γὰρ οὐκ ἴσμεν ἅπαντες
 15 τὰ πρακτέα, καὶ τὰ μὴ τοιαῦτα; καὶ δι οἱ μὲν τὰ πρῶτα
 πράττοντες, τὰ πρωτεῖα τῶν σιεφάνων ἔξουσιν, οἱ δὲ τοῖς ἐσχά-
 τοις ὑποπεσόντες τῶν ἐσχάτων ὑποσιήσονται κολασιηρίων τὴν
 καταδίκην; Διὸ παρακαλῶ καὶ δέομαι καὶ ἀντιβολῶ, μὴ ἀνό-
 νητος ἡμῶν ἢ ἐνταῦθα συνέλευσις γενέσθω, ἀλλὰ τῇ τῶν λό-
 20 γων ἀκροάσει καὶ τὰ ἔργα ἐπακολουθεῖτω, ἵνα τὴν ἀπὸ τοῦ
 συνειδότιος ἔχοντες πληροφορίαν, καὶ ταῖς χρησιταῖς ἐλπίσιν
 ἐντιεῦθεν ἤδη τρεφόμενοι, δυνηθῶμεν τῶν δυσχερῶν τοῦ πα-
 ρόντος βίου εὐμαρῶς τὸ πέλαγος διαπλεύσαντες, εἰς τὸν λι-
 μένα κατανιῆσαι τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῶν ἀπορ-
 25 ρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, ἃν ἐπηγγείλατο Κύριος
 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ οἰκιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς
 αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ ἀγίῳ καὶ προσκυνητῷ αὐτοῦ Πνεύ-
 μαι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

αὐτὴν καί, ἀφοῦ εἰποῦμεν πολλὰ χαιρετε εἰς τὴν κακίαν, νὰ ἐκτελοῦμεν τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ μὲ ὄλην μας τὴν καρδίαν, καὶ μάλιστα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τόσον πολλὰ καὶ τόσον μεγάλα παραδείγματα. Εἰς τὸ ἐξῆς λοιπὸν οὔτε εἰς τὴν ἄγνοιαν δὲν θὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς νὰ καταφύγῃ. Διότι ἐὰν αὐτός, δηλαδὴ ὁ Κάιν, ὁ ὁποῖος δὲν ἠμποροῦσε νὰ εὐρῆ κανένα ἀπὸ τοὺς Ζήσαντας πρὶν ἀπ' αὐτὸν νὰ ἔχῃ διαπράξῃ κάτι τὸ παρόμοιον, ὅμως ὑπέμεινε τὴν ἀφόρητον καὶ φοβερὰν ἐκείνην τιμωρίαν, ὅπως θὰ γίνῃ γνωστὴ ἀργότερα, τί εἶναι φυσικὸν νὰ πάθωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀμαρτάνομεν τὰ ἴδια ἢ καὶ χειρότερα, μετὰ ἀπὸ τὴν τόσῃν ἀφθονίαν τῆς χάριτος; ἢ ὅπωςδῆποτε θὰ μᾶς ὑποδεχθοῦν τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, ὁ σκώληξ ὁ ἀτελεύτητος, ὁ τριγμὸς τῶν ὀδόντων, τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἢ γέεννα τοῦ πυρός καὶ αἱ ἄλλαι αἱ ἀναπόφευκτοι τιμωρίαι; Οὔτε βέβαια μᾶς ἀπομένει κάποια ἀπολογία εἰς τὸ ἐξῆς, καθόσον συμπεριφερώμεθα μὲ τόσῃν ἀδιαφορίαν, καὶ παραμένομεν εἰς τὴν πτώσιν. Διότι μήπως δὲν γνωρίζομεν ὅλοι τί πρέπει νὰ πράττωμεν, καὶ τί νὰ μὴ πράττωμεν; καὶ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ πράττουν τὰ πρῶτα, θὰ ἔχουν τὰ βραβεῖα τῶν στεφάνων, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ ὑπέπεσαν εἰς τὰ τελευταῖα θὰ ὑποστοῦν τὴν καταδίκην τῶν σκληροτέρων βασανιστηρίων; Διὰ τοῦτο παρακαλῶ καὶ εὐχομαι καὶ ἱκετεύω, νὰ μὴ γίνῃ ἀνώφελος ἡ συγκέντρωσίς μας ἐδῶ, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων νὰ ἐπακολουθήσουν καὶ τὰ ἔργα, ὥστε, ἔχοντες τὴν πληροφορίαν ἀπὸ τὴν συνείδησιν καὶ τρεφόμενοι ἤδη ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὰς καλὰς ἐλπίδας, νὰ ἠμπορέσωμεν, ἀφοῦ διαπλεύσωμεν εὐκόλα τὸ πέλαγος τῶν δυσχερειῶν τῆς παρούσης ζωῆς, νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ λιμάνι τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀπερίγραπτα ἐκεῖνα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἔχει ὑποσχεθῆ ὁ Κύριος εἰς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ μονογενοῦς του Υἱοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον καὶ εἰς τὸ ἅγιον καὶ προσκυνητὸν αὐτοῦ Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

8. Πειθώμεθα δὲ τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῆς εἰρη-
 μένοις κατακολουθοῦντες τὰ ὑγειῆ δόγματα σπουδάζωμεν ἐνα-
 ποιῆσθαι ταῖς ἐαυτῶν ψυχαῖς· καὶ μετὰ τοῦτον καὶ βίου ἀ-
 κριβειαν ἐπιδείκνυσθαι· ἵνα καὶ ὁ βίος μαρτυρῇ τοῖς δόγμασι·
 5 καὶ τὰ δόγματα τὸν βίον ἀξιοπισιτότερον ἐπιφαίνῃ. Οὔτε γὰρ
 ἐὰν ἔχωμεν δόγματα μὲν ὀρθά, βίου δὲ ἀμελῶμεν, ὄφελος
 ἡμῖν ἔσται τι· οὔτε ἐὰν βίον ἔχοντες, τῶν ὀρθῶν δογμάτων
 ἀμελῶμεν κερδᾶναί τι χρήσιμον καὶ πρὸς σωτηρίαν ἡμετέραν
 δυνασόμεθα. Προσῆκει γὰρ εἰ βουλοίμεθα καὶ γεέννης ἐλευ-
 10 θερωθῆναι, καὶ βασιλείας ἐπιυχεῖν, ἀμφοιέρωθεν κοσμεῖσθαι
 καὶ δογμάτων ὀρθότητι, καὶ βίου ἐπιμελείᾳ. Τί γὰρ ὄφελος,
 εἶπέ μοι, δένδρου εἰς ὕψος πολὺ ἐκτεινομένου, καὶ τοῖς φύλ-
 λοις κομῶντος, ὅταν καρποῦ ἔρημον ᾗ· οὔτω καὶ τὸν χριστια-
 νὸν οὐδὲν ὀνίνησι τὰ ὀρθὰ δόγματα, ἐὰν τις κατὰ βίον ἀμελῇ.
 15 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς τοιοῦτους ἐμακάριζε λέγων·
 «Μακάριος ὁ ποιήσας καὶ διδάξας». Τῆς γὰρ διὰ τῶν λόγων
 διδασκαλίας ἢ διὰ τῶν ἔργων ἀκριβεσιτέρα καὶ ἀξιοπισιτότερον
 πολλῶ· ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ οἰγῶν καὶ ὀρώμενος παιδεύειν
 δύναται τοὺς μὲν διὰ τῆς θέας, τοὺς δὲ καὶ διὰ τῆς ἀκοῆς·
 20 καὶ πολλῆς ἀπολαύσεται τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας· οὐ μόνον
 δὲ δι' ἐαυτοῦ· ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν εἰς αὐτὸν ὀρώντων παρα-
 σκευάζων δοξάζεσθαι τὸν αὐτοῦ Δεσπότην· ὁ τοιοῦτος διὰ
 μυρίων γλωσσῶν καὶ διὰ πολλῶν πλειόνων τὰς εὐχαριστίας
 καὶ τοὺς ὕμνους ἀνοίσει τῶ τῶν ὀλων Θεῶ. Οὐδὲ γὰρ οἱ γνώ-
 25 ριμοὶ μόνον καὶ μάρτυρες ὄντες τοῦ βίου καὶ αὐτὸν θαυμάσον-
 ται καὶ τὸν αὐτοῦ Δεσπότην· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνοοῦντες, παρ'
 ἑτέρων ταῦτα μαρθάνοντες· καὶ οἱ πόρρωθεν οἰκοῦντες καὶ

10. Τὸ τμήμα τῆς ὁμιλίας πού ἀκολουθεῖ ἐδημοσιεύθη ὡς ἀπόσπασμα εἰς PG 64, 500 C - 501 B.

11. Ματθ. 5, 19.

12. Δηλ. αὐτὸς πού διδάσκει διὰ τῶν ἔργων.

8. "Ας¹⁰ υπακούωμεν λοιπόν εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν καί, ἀκολουθοῦντες τὰ λεγόμενα αὐτῆς, ἄς προσπαθοῦμεν νὰ τοποθετοῦμεν μέσα εἰς τὰς ψυχὰς μας τὰ ὀρθὰ δόγματα καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ νὰ ἐπιδεικνύωμεν ὀρθὸν τρόπον ζωῆς ὥστε καὶ ἡ ζωὴ μας νὰ ἐπιβεβαιώνη τὰ δόγματα, καὶ τὰ δόγματα νὰ ἐμφανίζουσι τὴν ζωὴν μας περισσότερον ἀξιόπιστον. Διότι οὔτε ἐὰν ἔχωμεν μὲν ὀρθὰ δόγματα, ἀδιαφοροῦμεν ὅμως διὰ τὸν τρόπον ζωῆς, θὰ ἔχωμεν κάποιο ὄφελος· οὔτε ἐὰν ζῶμεν ὀρθῶς καὶ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὰ ὀρθὰ δόγματα θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κερδίσωμεν κάτι τὸ χρήσιμον καὶ ποῦ θὰ συντελῇ διὰ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν. Διότι πρέπει, ἐὰν θὰ θέλωμεν νὰ ἀπαλλαγοῦμεν καὶ ἀπὸ τὴν γέενναν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, νὰ κοσμοῦμεθα καὶ μὲ τὰ δύο αὐτὰ, δηλαδή καὶ μὲ τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων καὶ μὲ τὸν ὀρθὸν τρόπον ζωῆς. Διότι, εἶπέ μου, ποῖον τὸ ὄφελος, ὅταν ἓνα δένδρον ἐκτείνεται εἰς μέγα ὕψος καὶ ἔχει πλούσιον φύλλωμα, ὅταν δὲν παράγῃ καρπὸν· ἔτσι καὶ τὰ ὀρθὰ δόγματα δὲν ὠφελοῦν καθόλου τὸν χριστιανόν, ἐὰν κάποιος ἀδιαφορῇ κατὰ τὸν βίον του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐμακάριζεν αὐτοὺς λέγων· «Εἶναι μακάριος ἐκεῖνος ποῦ ἔπραξε καὶ ἐδίδαξε τὰς ἐντολάς»¹¹. Διότι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν διὰ τῶν λόγων εἶναι κατὰ πολὺ τελειότερα καὶ ἀξιοπιστοτέρα ἢ διὰ τῶν ἔργων διδασκαλία. Διότι αὐτός¹² καὶ ὅταν σιωπᾷ καὶ ὅταν τὸν παρατηροῦν ἠμπορεῖ νὰ διδάσκῃ τοὺς μὲν μὲ τὴν θέαν, τοὺς δὲ καὶ μὲ τὴν ἀκοήν· καὶ θὰ ἀπολαύσῃ τὴν μεγάλην εὖνοιαν τοῦ Θεοῦ, ὄχι ὅμως μόνον μὲ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν βοήθειαν ἐκείνων ποῦ τὸν παρατηροῦν προετοιμάζων νὰ δοξάζουν τὸν Κύριόν του, αὐτός θὰ ἀναπέμψῃ μὲ μυρίας γλώσσας καὶ κατὰ πολὺ περισσοτέρας τὰς εὐχαριστίας καὶ τοὺς ὕμνους πρὸς τὸν Θεὸν τῶν πάντων. Διότι ὄχι μόνον οἱ γνωστοί του καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ εἶναι μάρτυρες τοῦ τρόπου ζωῆς του, θὰ θαυμάσουν καὶ αὐτὸν καὶ τὸν Κύριόν του, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποῦ δὲν τὸν γνωρίζουν, πληροφορούμενοι αὐτὰ ἀπὸ ἄλλους· καὶ ἐκεῖνοι ποῦ κατοικοῦν μακρὰν καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν μεταναστεύ-

οἱ μακρὰν ἀπωκισμένοι· καὶ οὐ φίλοι μόνο, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὶ αἰδεσθήσονται τῆς ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν. Τοσαύτη γὰρ ταύτης ἰσχύς· ὡς καὶ τῶν πολεμούντων αὐτὴν ἀποφράττειν τὰ σιόματα καὶ τὴν γλῶττιαν ἐπισιομίζειν· καὶ ὥσπερ πρὸς τὰς ἀ-
5 κτῖνας τὰς ἡλιακὰς οἱ ἀσθενεῖς τὰς ὕψεις ἀντιβλέψαι οὐ τολμῶσιν, οὕτως οὐδὲ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἢ κακία ἀντιβλέψαι δυιήσεταιί ποτε· ἀλλὰ παραχωρήσει, καὶ τὰ νῶτα δώσει καὶ τὴν ἡτταν ὁμολογήσει. Ὁ δὴ καὶ πεπεισμένοι, ἀντεχώμεθα τῆς ἀρετῆς· καὶ μετὰ ἀσφαλείας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν·
10 καὶ τῶν μικρῶν καὶ εὐτελῶν εἶναι δοκούντων ἀμαρτημάτων εἴτε ἐν λόγοις εἴτε ἐν πράγμασι ἀπέχεσθαι σπουδάζωμεν. Οὕτω γὰρ οὐδέποτε τοῖς μείζοσι περιπεσοῦμεθα τῶν ἀμαρτημάτων, ἐὰν τῶν μικρῶν ἀπεχώμεθα· καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος δυνησοῦμεθα καὶ τῆς ἀνωθεν ροπῆς ἀπολαύοντες, τῆς ἀκρας
15 ἀρετῆς ἐπιλαθέσθαι, καὶ τὴν κόλασιν διαφυγεῖν τὴν ἀποκειμένην, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σει μακράν· και ὄχι μόνον οἱ φίλοι, ἀλλὰ και οἱ ἐχθροὶ θὰ σεβασθοῦν τὴν ὑπερβολικὴν ἀρετὴν. Διότι εἶναι τόσον μεγάλη ἡ δύναμις της, ὥστε νὰ κλείνη ἐντελῶς τὰ στόματα τῶν ἐχθρῶν της και νὰ φιμῶνῃ τὴν γλῶσσαν των· και ὅπως οἱ ἀδύνατοι κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲν τολμοῦν νὰ ἀτενίσουν πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, ἔτσι οὔτε και ἡ κακία θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ ἀτενίσῃ κατὰ πρόσωπον τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ θὰ παραμερίσῃ, και θὰ ὑποχωρήσῃ και θὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἥτταν της. Ἔχοντες πεισθῆ λοιπὸν δι' αὐτό, ἄς ἀφοσιωνώμεθα εἰς τὴν ἀρετὴν· και ἄς κατευθύνωμεν μὲ ἀσφάλειαν τὴν ζωὴν μας· ἄς προσπαθοῦμεν νὰ ἀπέχωμεν εἴτε μὲ τὰ λόγια εἴτε μὲ τὰ ἔργα ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματα ποὺ φαίνονται ὅτι εἶναι και μικρὰ και ἀσήμαντα. Διότι ἔτσι δὲν θὰ περιπέσωμεν ποτὲ εἰς τὰ μεγαλύτερα ἀμαρτήματα, ἐὰν ἀπέχωμεν ἀπὸ τὰ μικρὰ· και μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου θὰ ἠμπορέσωμεν, ὠφελούμενοι και ἀπὸ τὴν πρὸς τὰ ἄνω ροπὴν, νὰ φθάσωμεν τὴν ὑψίστην ἀρετὴν και νὰ ἀποφύγωμεν τὴν εὐρισκομένην εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν κόλασιν και νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν και τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὲ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα μαζί και εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα και πάντοτε και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ'
(Γεν. 4, 8 - 15)

Καὶ εἶπε Κάϊν πρὸς τὸν Ἀβελ, ἀδελφὸν αὐτοῦ, διέλ-
θωμεν δὴ εἰς τὸ πεδῖον.

Ξ 1. Καθάπερ τὰ ἀνίατα τῶν τραυμάτων οὐδὲ τοῖς αὔσιη-
ροῖς τῶν φαρμάκων εἶκει, οὐδὲ τοῖς γλυκαίνειν αὐτὰ δυναμέ-
νοις· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἐπειδὴν ἅπαξ αἰχμάλωτος γένηται, καὶ
ἑαυτὴν ἐκδῶ ᾧτινι δήποτε πλημμελήματι, καὶ μὴ βούληται
τὸ ἑαυτῆς συμφέρον συνιδεῖν, κἂν μυρία τις ἐνηχῆ, οὐδὲν
10 κερδαίνει, ἀλλὰ καθάπερ νεκρὰς ἀκοὰς κεκτημένη, οὐδεμίαν
ἀπὸ τῆς παραινέσεως δέχεται τὴν ὠφέλειαν, οὐκ ἐπειδὴ μὴ
δύναται, ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ βούλεται. Οὐδὲ γὰρ καθάπερ ἐπὶ
τῶν σωματικῶν τραυμάτων ἐστὶν ἰδεῖν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς
προαιρέσεως. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωματικῶν ἀκίνητά ἐστι πολ-
15 λάκις τὰ τῆς φύσεως πάθη· ἐπὶ δὲ τῆς προαιρέσεως οὐδὲν
ιοιοῦτον· ἀλλ' ἐστὶ πολλάκις καὶ τὸν φαῦλον θελήσαντα με-
ταβαλέσθαι, καὶ γενέσθαι καλόν, καὶ τὸν καλὸν ραθυμήσαντα
πρὸς τὴν κακίαν ἐξολιοθῆσαι. Ἐπεὶ οὖν ἀντεξούσιον ἡμῶν
τὴν φύσιν εἰργάσατο ὁ τῶν ὅλων Θεός· τὰ μὲν γὰρ ἑαυτοῦ
20 ἅπαντα ἐπιδείκνυται, καὶ τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμού-
μενος, καὶ τὰ ἀπόρρητα καὶ τὰ ἐν τῷ θάθει τῆς διανοίας κι-
νούμενα ἐπισιάμενος παραινεῖ, συμβουλεύει, προανασιέλλει
τῆς κακῆς ἐπιχειρήσεως· οὐ μὴν ἀνάγκην ἐπιτίθησιν, ἀλλὰ τὰ
φάρμακα κατὰλληλα ἐπιθεῖς, ἀφήσιν ἐν τῇ γνώμῃ τοῦ κά-
25 μνοντος κεῖσθαι τὸ πᾶν. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ Κάϊν νῦν
γέγονεν. Ὅρα γὰρ μετὰ ἰσαύτην κηδεμονίαν εἰς ὄσσην ἤδη

ΟΜΙΛΙΑ ΙΘ΄
(Γεν. 4, 8 - 15)

«Καὶ εἶπεν ὁ Κάιν πρὸς τὸν Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν του, ἄς προχωρήσωμεν λοιπὸν εἰς τὴν πεδιάδα».

1. Τὰ ἀθεράπευτα τραύματα δὲν ὑποχωροῦν οὔτε μὲ τὰ ἰσχυρὰ φάρμακα, οὔτε μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἠμποροῦν νὰ ἀνακουφίζου ἀυτὰ· ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν γίνῃ αἰχμάλωτος διὰ μίαν φορὰν καὶ ὑποχωρήσῃ εἰς οἷονδῆποτε ἀμάρτημα καὶ δὲν ἐπιθυμῇ νὰ κατανοήσῃ τὸ συμφέρον της, καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος διδάσκῃ μύρια πράγματα, τίποτε δὲν κερδίζει, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ ἔχῃ νεκρὴν τὴν ἀκοήν, δὲν δέχεται καμμίαν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν παραίνεσιν, ὄχι διότι δὲν ἠμπορεῖ, ἀλλὰ διότι δὲν θέλει. Δὲν ἐπιτρέπεται ὅμως νὰ βλέπῃ κανεὶς καὶ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνθρώπου ἔτσι, ὅπως βλέπει καὶ τὰ τραύματα τοῦ σώματος. Διότι εἰς μὲν τὰ σωματικὰ τραύματα τὰ πάθη τῆς φύσεως συχνὰ εἶναι ἀκίνητα· εἰς τὴν προαίρεσιν ὅμως δὲν συμβαίνει κάτι τέτοιο· ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν πολλάκις καὶ ὁ κακός, ὅταν θελήσῃ, νὰ μεταβληθῇ καὶ νὰ γίνῃ καλός, καὶ ὁ καλός ὅταν ἀδιαφορήσῃ, νὰ παρεκτραπῇ πρὸς τὴν κακίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Θεὸς τῶν πάντων ἐδημιούργησε τὴν φύσιν μας ἐλευθέραν, τὰς ἰδικὰς του ἰδιότητας φανερώνει καὶ ἐνεργῶν κατὰ τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν καὶ γνωρίζων καλὰ καὶ τὰ ἀπόρρητα καὶ τὰς εὐρισκομένας εἰς τὸ βάθος τῆς διανοίας μας σκέψεις, προτρέπει, συμβουλεύει, προλαμβάνει τὴν κακὴν πράξιν· ὅμως δὲν ἐπιβάλλεται ἀναγκαστικά, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐπιθέσῃ τὰ κατάλληλα φάρμακα, ἀφήνει νὰ ἐξαρτᾶται τὸ καθετὶ ἀπὸ τὴν διάθεσιν τοῦ ἀσθενοῦς. Αὐτὸ λοιπὸν ἔχει γίνῃ καὶ τώρα εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κάιν. Διότι πρόσεξε ὕστερα ἀπὸ τόσῃν φροντίδα εἰς πόσῃν πα-

μανίαν ἐξώκειλε. Δέον γὰρ συνειδῶτα τὴν ἁμαρτίαν περὶ τὴν
 ταύτης διόρθωσιν λοιπὸν ἀσχοληθῆναι· ὁ δὲ καθάπερ μεθύων,
 τῷ πάθει καὶ τῷ τραύματι τῷ προλαβόντι ἔλκος ἕτερον συνά-
 πτωι, καὶ τὴν ἰατρείαν οὐ προσιέμενος τὴν μετὰ τοσαύτης ἐ-
 5 πιμελείας προσαχθεῖσαν αὐτῷ, ἀλλὰ τὸν οἰκεῖον φόνον εἰς
 ἔργον ἀγαγεῖν ἐπειγόμενος, ἀπὸ δόλου καὶ πανουργίας τὴν
 ἀρχὴν ποιεῖται, καὶ τοῖς πεπλανημένοις ῥήμασιν ἀπαιτᾷ τὸν
 ἀδελφόν. Τοσοῦτον θηριώδης ἐστὶν ἄνθρωπος εἰς κακίαν
 ἀποκλίνας. Ὡσπερ γὰρ μέγα καὶ τίμιον τὸ λογικὸν τοῦτο
 10 ζῶον, καὶ μάλιστα ἐπειδὴν ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν ὁρ-
 μῆση, οὕτως ὅταν πρὸς κακίαν ἀποκλίνῃ, τῶν ἀνημέρων θη-
 ρίων μιμεῖται τὴν ὠμότητα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκείνων πάλιν
 μεταπεσῶν ἀγριότητα, τὸ ἡμέρον τοῦτο καὶ λογικὸν ζῶον ἐκ
 πολλοῦ τοῦ περιόντιος νικᾷ τὴν ἐκείνων θηριωδίαν. Ἴδωμεν
 15 οὖν καὶ ἐνταῦθα τί γίνεται. «Καὶ εἶπε», φησί, «Καὶν πρὸς
 Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, διέλθωμεν δὴ εἰς τὸ πεδίον». Τὰ
 μὲν ῥήματα ἀδελφοῦ, ἡ δὲ γνώμη φονικὴ. Τί ποιεῖς, ὦ Καὶν;
 οὐκ οἶδας πρὸς τίνα διαλέγῃ; οὐκ ἐννοεῖς ὅτι πρὸς ἀδελφόν
 σοι γίνεται ἡ διάλεξις; οὐ λογίζῃ ὅτι τὰς ἀντίας σοι ἔλυσεν
 20 ὠδῖνας; οὐ λαμβάνεις εἰς ἔννοιαν τὸ μυσαρὸν τῆς ἐπιχειρή-
 σεως; οὐ φοβῇ τὸν ἀπαραλόγιστον δικαστήν; οὐ φρίττεις τὴν
 ἔννοιαν τοῦ τολμημάτος; Τίνος γὰρ ἕνεκεν εἰς τὸ πεδίον
 ἔλκεις τὸν ἀδελφόν, καὶ ἔξω τῶν ἀγκαλῶν τῶν πατρικῶν
 ἐξάγεις; τίνος ἕνεκεν ἔρημον ποιεῖς τῆς πατρικῆς αὐτὸν βοη-
 25 θείας; Τί τὸ ξένον, ὅτι νῦν εἰς τὸ πεδίον ἔλκεις τὸν ἀδελφόν,
 καὶ ὅπερ πρότερον οὐκ ἐποίησας, νῦν ποιεῖν ἐπιχειρεῖς, καὶ
 προφάσει φιλοφροσύνης εὖνοιαν ἀδελφικὴν προβαλλόμενος, τὰ
 τῶν πολεμίων αὐτῷ διαθεῖναι βουλεύῃ; Τίς ἡ μανία; τίς ἡ
 λύσσα; Ἔσιω, πηρωθεὶς τὸν λογισμὸν οὐδένα λόγον ποιῇ τῆς
 30 ἀδελφικῆς διαθέσεως, οὔτε τὴν φύσιν αὐτὴν ἐπιγινώσκει·
 ἀλλὰ τί πρὸς τὸν οὐδὲν ἡδικοκῶτα οὕτως ἐξεπολεμώθη; τί

ραφροσύνην παρεσύρθη. Ἐπρεπε βέβαια, ἀφοῦ ἀντελήφθη τὴν ἀμαρτίαν, νὰ ἀσχοληθῆ εἰς τὸ μέλλον διὰ νὰ διορθώσῃ αὐτὴν· αὐτὸς ὅμως ὡσὰν μέθυσος, προσθέτων εἰς τὸ πάθος καὶ τὸ προηγούμενον τραῦμα καὶ ἄλλην πληγὴν, καὶ χωρὶς νὰ δεχθῆ τὴν θεραπείαν, ἢ ὁποῖα ἐπροσφέρθη εἰς αὐτὸν μὲ τὴν φροντίδα, ἀλλὰ ἐπειγόμενος νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν φόνον του, ἀρχίζει ἀπὸ τὸν δόλον καὶ τὴν πονηρίαν καὶ μὲ ψεύτικα λόγια ἐξαπατᾷ τὸν ἀδελφόν του. Εἶναι τόσον θηριώδης ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἀποκλίνῃ πρὸς τὴν κακίαν. Διότι ὅπως τὸ λογικὸν αὐτὸ ὄν εἶναι μέγα καὶ πολύτιμον, μάλιστα δὲ ὅταν ἐπιδιώκῃ ἐπίμονα τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς· ἔτσι ὅταν ἀποκλίνῃ πρὸς τὴν κακίαν, μιμεῖται τὴν σκληρότητα τῶν ἀγρίων θηρίων. Ἀλλὰ καὶ ὅταν μεταπέσῃ πάλιν εἰς τὴν ἀγριότητα ἐκείνων, τὸ ἥμερον καὶ λογικὸν αὐτὸ ὄν ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὴν θηριωδίαν ἐκείνων. Ἄς παρακολουθήσωμεν λοιπὸν καὶ ἐδῶ τί συμβαίνει. «Καὶ εἶπεν ὁ Κάιν πρὸς τὸν Ἄβελ τὸν ἀδελφόν του, ἄς προχωρήσωμεν λοιπὸν εἰς τὴν πεδιάδα». Τὰ μὲν λόγια εἶναι χαρακτηριστικὰ ἀδελφοῦ, ἢ σκέψις ὅμως εἶναι φονικὴ. Τί κάνεις, Κάιν; δὲν γνωρίζεις πρὸς ποῖον ὁμιλεῖς; δὲν ἀντιλαμβάνεται ὅτι συζητεῖς μὲ τὸν ἀδελφόν σου; δὲν σκέπτεσαι ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἴδιαν μὲ σὲ μητέρα; δὲν συλλογίζεσαι τὸ βδελυρὸν τῆς πράξεως; δὲν φοβεῖσαι τὸν δικαστήν, ποῦ δὲν ἠμπορεῖς νὰ ἐξαπατήσῃς; δὲν τρέμεις ἀπὸ τὴν σκέψιν τῆς τολμηρᾶς πράξεως; Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον σύρεις τὸν ἀδελφόν σου εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ τὸν ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὰς πατρικὰς ἀγκάλας; διὰ ποῖον λόγον στερεῖς ἀπ' αὐτὸν τὴν πατρικὴν βοήθειαν; Τί τὸ παράξενον συμβαίνει, διότι τώρα σύρεις τὸν ἀδελφόν σου εἰς τὴν πεδιάδα, καὶ ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἔκαμες προηγουμένως, τώρα προσπαθεῖς νὰ κάμῃς, καὶ προβάλλων ὡς πρόφασιν φιλοφροσύνης τὴν ἀδελφικὴν συμπάθειαν σκέπτεσαι νὰ συμπεριφερθῆς ἐχθρικὰ πρὸς αὐτόν; Ποία ἢ τρέλλα; ποία ἢ παραφροσύνη; Ἔστω, τυφλωθεῖς κατὰ τὴν σκέψιν δὲν λέγεις τίποτε διὰ τὴν ἀδελφικὴν διάθεσιν, οὔτε γνωρίζεις τὴν φύσιν αὐτὴν· ἀλλὰ διατί ἤλθες εἰς πόλεμον πρὸς αὐτόν ποῦ δὲν σὲ ἔχει

καὶ τοῖς γονεῦσιν ἔχων ἐγκαλεῖν τοσαύτην αὐτοῖς καιήφειαν περιβαλεῖν βουλεύη, καὶ ἀρχηγὸς γενέσθαι τοῦ φοβεροῦ τούτου δράματος, καὶ πρῶτος ἰὸν θάνατον τοῦτον αὐτοῖς ὑποδείξαι; Ταύτας αὐτοῖς ἀποδίδως τὰς ἀμοιβὰς τῆς ἀνα-
5 τροφῆς; Ποία τοῦ διαβόλου μηχανὴ εἰς ταύτην σε τὴν προᾶξιν παρώρμησε; Μὴ γὰρ ἔχεις εἰπεῖν, ὅτι ἡ εὐνοια τοῦ κοινοῦ πάντων Δεσπότου, ἢ περὶ αὐτόν, ἐπαρθῆναι αὐτὸν ἐποίησε κατὰ σοῦ; Οὐχὶ προλαβὼν διὰ ταύτην σου τὴν φονικὴν γνώ-
10 μην ὑπέταξεν αὐτόν, καὶ ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν εἶναι πεποίη-
15 κε, καὶ εἶπε, ὅτι «Πρὸς σε ἡ ἀποσιροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ αὐτοῦ ἄρξεις»; Καὶ γὰρ περὶ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ ὑποιαγῆς τοῦτο ἐκλαμβάνειν δεῖ. Εἰσὶ γὰρ τινες λέγοντες, ὅτι περὶ τῆς θυσίας τῆς προσενεχθείσης παρ' αὐτοῦ ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὸν διελέχθη τὰ τοιαῦτα, ὅτι «Πρὸς σέ», φησί, «ἡ ἀποσιροφὴ αὐτοῦ», τοῦ
20 δώρου, «καὶ σὺ ἄρξεις αὐτοῦ», ἀντὶ τοῦ, σὺ αὐτοῦ ἀπολαύσεις. Διὰ τοῦτο οὖν ἀμφότερα εἰπὼν καταλιμπάνω τῇ ὑμετέρα συνέσει, ἵν' ὅπερ ἂν ὑμῖν ἀκολουθότερον φανῆ, δέξησθε καὶ αὐτοὶ τοῦτο. Ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ εἰρησθαι τοῦτο. «Καὶ ἐγένετο», φησὶν, «ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ πεδίῳ, ἀνέ-
25 στη Κάϊν ἐπὶ τὸν Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν». Φοβερὰ ἡ προᾶξις, ἐπικίνδυνον τὸ τόλμημα, μισαρὰ ἢ ἐπιχειρήσεις, ἀούγγνωστον τὸ ἁμάρτημα, τεθηρωμένης ψυχῆς ἢ γνώμη. «Ἀνέστη», φησὶν, «ἐπὶ Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν». Ὡ μισαρὰς χειρὸς ὡ δεξιᾶς
25 ἐλεεινῆς· μᾶλλον δὲ σὺ τὴν χειρὰ ἐλεεινὴν δεῖ καλεῖν καὶ μισράν, ἀλλὰ τὴν γνώμην, ἣ καὶ τὸ μέλος ὑπηρετήσαιο. Εἴπωμεν τοίνυν οὕτως ὡ γνώμης τολμηρᾶς, καὶ μισρᾶς, καὶ ἐλεεινῆς, καὶ ὅπερ ἂν εἴποι τις, οὐδὲν ἄξιον ἐρεῖ. Πῶς οὐκ ἐνάγκησεν αὐτοῦ ἡ χεὶρ; πῶς ἠδυνήθη κατασχεῖν τὸ ξίφος, καὶ

ἀδικήσει; τί ἤμποροῦσες νὰ κατηγορήσης τοὺς γονεῖς σου καὶ σκέπτεσαι νὰ περιβάλης αὐτοὺς μὲ τόσον μεγάλην κατήφειαν καὶ νὰ γίνης ὁ ἀρχηγός τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ δράματος καὶ νὰ ὑποδείξης σὺ πρῶτος τὸν βίαιον αὐτὸν θάνατον; Αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴν ἀνταποδίδεις εἰς αὐτοὺς διὰ τὴν ἀνατροφήν σου; Ποῖον τέχνασμα τοῦ διαβόλου σὲ ὤθησεν εἰς αὐτὴν τὴν πράξιν; Μήπως λοιπὸν ἠμπορεῖς νὰ ἰσχυρισθῆς, ὅτι ἡ εὐνοία τοῦ κοινοῦ τῶν πάντων Δεσπότης πρὸς αὐτόν, τὸν ἔκαμε νὰ ὑπερηφανευθῆ ἑναντίον σου; Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς φονικῆς σου διαθέσεως, διὰ νὰ προλάβῃ τὸ κακόν, δὲν ὑπέταξεν αὐτόν καὶ τὸν ἔκαμε νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν σου καὶ εἶπεν, ὅτι «Πρὸς σὲ θὰ καταφεύγῃ αὐτός καὶ σὺ θὰ ἐξουσιάζῃς αὐτόν»¹; Πράγματι πρέπει νὰ θεωροῦμεν, ὅτι αὐτὸ ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἀδελφοῦ. Διότι ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ λέγουν, ὅτι ὁ Θεὸς συνωμίλησε μὲ τὸν Κάιν αὐτά, ἀναφερόμενος εἰς τὴν θυσίαν τὴν ὁποῖαν ἐκεῖνος ἐπρόσφερον εἰς αὐτόν, ὅτι «Εἰς σὲ θὰ ἀφορᾷ αὐτό», δηλαδὴ τὸ δῶρον, «καὶ σὺ θὰ ἐξουσιάζῃς αὐτό», ἀντὶ τοῦ, σὺ θὰ ἀπολαμβάνῃς αὐτό. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀφοῦ εἶπα καὶ τὰ δύο, τὰ ἀφήνω εἰς τὴν ἰδικὴν σας κρίσιν, ὥστε ἐκεῖνο ποὺ θὰ σᾶς φανῆ καταλληλότερον, νὰ τὸ δεχθῆτε καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι. Διότι ἐγὼ ἔχω τὴν γνώμην ὅτι περὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἔχει λεχθῆ τοῦτο. «Καὶ συνέβη, λέγει ἡ Γραφή, ὅταν εὐρέθησαν εἰς τὴν πεδιάδα, ἐπετέθη ὁ Κάιν ἑναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰαβελ καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν». Εἶναι φοβερὰ ἡ πράξις, ἐπικίνδυνον τὸ τόλμημα, βδελυρὸν τὸ ἐγχείρημα, ἀσυγχώρητον τὸ ἀμάρτημα, δείγμα θηριώδους ψυχῆς ἡ γνώμη. «Ἐπετέθη, λέγει, ἑναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰαβελ καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν». Πόσον ἀκάθαρτον εἶναι τὸ χέρι! πόσον ἐλεεινὸν τὸ δεξιὸν χέρι! μᾶλλον ὅμως δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζωμεν ἐλεεινὸν καὶ ἀκάθαρτον τὸ χέρι, ἀλλὰ τὴν γνώμην τὴν ὁποῖαν ὑπηρέτησε τὸ μέλος τοῦ σώματος. Ἄς εἰποῦμεν λοιπὸν ἔτσι· Τί τολμηρὰ σκέψις καὶ ἀκάθαρτος καὶ ἐλεεινὴ! καὶ ὅ,τιδῆποτε θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, τίποτε δὲν θὰ εἰπῆ ἀντάξιον αὐτῆς. Πῶς δὲν ἐναρκώθη τὸ χέρι του; πῶς ἠμπόρε-

τὴν πληγὴν ἐπαγαγεῖν; πῶς οὐκ ἀπέπιη τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ;
 πῶς ἴσχυσεν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὸ ἀνόσιον τοῦτο τόλμημα;
 πῶς οὐκ ἐπεκάμφθη, καὶ μειέβαλε τὴν γνώμην; πῶς οὐκ
 ἔλαβεν ἔννοιαν τῆς φύσεως; πῶς οὐκ ἐλογίσαιτο πρὸ τῆς ἐ-
 5 πιχειρήσεως τὸ τέλος τοῦ γινομένου; πῶς ἤνεγκε μετὰ τὴν
 ἀναίρεσιν ἰδεῖν τὸ σῶμα τοῦ ἀδελφοῦ σπαῖρον ἐπὶ τῆς γῆς;
 πῶς ἴσχυσε θεάσασθαι σῶμα νεκρὸν ἐπὶ τῆς γῆς ἐρριμμένον,
 καὶ οὐ διελύθη εὐθύς ἀπὸ τῆς θέας; Εἰ γὰρ ἡμεῖς
 μετὰ τοσοῦτων ἐτιῶν ἀριθμὸν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὁρῶντες
 10 τοὺς τελευτῶντας, καὶ ταῦτα οἰκεία τελευτῆ τῆς ζωῆς μεθι-
 σιαμένους, καὶ οὐδαμόθεν ἡμῖν προσήκοντας κατακλώμεθα,
 κἂν ἐχθρὸς ἢ καταλύομεν τὴν ἐχθρὰν πολλῶ δὴ μᾶλλον τοῦ-
 τον εἰκόσι ἦν διαλυθῆναι, καὶ ἀθρόον ἀφεῖναι τὴν ψυχὴν, ὁ-
 ρῶντας τὸν πρὸ μικροῦ διαλεγόμενον, ἀδελφὸν τὸν ὁμομήτριον,
 15 τὸν ὁμοπάτριον, τὸν τὰς αὐτὰς αὐτῶ λύσαντα ὠδῖνας, τὸν τὴν
 παρὰ Θεοῦ εὐνοιαν ἐπισπασάμενον, ἐξαίφνης ἄπνουν καὶ ἀν-
 ενέργητον κείμενον, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς σπαίροντα.

2. Ἄλλ' ἴδωμεν πάλιν καὶ μετὰ τὴν ἀνοσίαν ταύτην προᾶ-
 ξιν, καὶ μετὰ τὸ τόλμησαι τοῦτο τὸ πάσης συγγνώμης ἀπεσιε-
 20 ρημένον, πόση κέχρηται συγκαταβάσει καὶ φιλανθρωπίᾳ ὁ τῶν
 ἀπάντων Θεός. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Κάϊν». Αὐτὸ
 τοῦτο μόνον πόσης ἐστὶν ἀγαθότητος, τὸν τὰ τοιαῦτα ἐργασά-
 μενον ἀποκρίσεως ἀξιῶσαι; Εἰ γὰρ ἡμεῖς πολλάκις τοὺς ὁ-
 μογενεῖς βδελυτιόμεθα, ἐπειδὴν ἴδωμεν τοιοῦτόν τι τόλμημα
 25 ἴργασαμένους· πολλῶ μᾶλλον τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἐκπλήττεσθαι
 δεῖ τοσαύτη τῆ ἀνεξικακία κέχρημένον, καὶ μᾶλα εἰκότως. Ἴ-
 ατρος γὰρ ἐσσι, καὶ πατήρ φιλόσοργος· καὶ ὡς μὲν ἱατρος
 πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε τοὺς ἐν χαλεπαῖς ἀο-
 ρωσίαις τυγχάνοντας πρὸς ὑγίειαν ἐπαναγαγεῖν· ὡς δὲ πα-

σε νὰ κρατήσῃ τὸ ξίφος καὶ νὰ καταφέρῃ τὸ κτύπημα; Πῶς δὲν ἐγκατέλειπεν ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα; πῶς ἠμπόρεσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ἐπαχθὲς τοῦτο τόλμημα; πῶς δὲν ἐλύγισε τὴν τελευταίαν στιγμὴν καὶ δὲν ἤλλαξε γνώμην; πῶς δὲν ἐσκέφθη τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου; πῶς δὲν ἐσυλλογίσθη πρὶν ἀπὸ τὸ ἐγχείρημα τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πράξεώς του; πῶς ὑπέφερε νὰ ἰδῇ μετὰ τὸν φόνον τὸ σῶμα τοῦ ἀδελφοῦ του νὰ σφαδάζῃ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν; πῶς ἠμπόρεσε νὰ βλέπῃ τὸ νεκρὸν σῶμα ἐξηλωμένον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δὲν κατέρρευσεν ἀμέσως ἀπὸ τὸ θέαμα; Ἐὰν βέβαια ἡμεῖς, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, ὅταν βλέπωμεν καθημερινὰ ἐκείνους, ποὺ ἀποθνήσκουν, καὶ μάλιστα νὰ ἀποθνήσκουν κατὰ φυσικὸν τρόπον, καὶ χωρὶς νὰ ἔχωμεν καμμίαν πρὸς αὐτοὺς συγγένειαν συντριβώμεθα, καὶ ἂν εἶναι ἐχθρὸς, καταπαύωμεν τὴν ἔχθραν· πολὺ περισσότερον ἦτο φυσικὸν νὰ συντριβῇ αὐτός, καὶ ἀμέσως νὰ ἀφήσῃ τὴν ψυχὴν του, ἐπειδὴ ἔβλεπε ἐκείνον μὲ τὸν ὁποῖον πρὶν ἀπὸ ὀλίγον ἐσυζητοῦσε, τὸν ἀδελφόν, ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἰδίαν μητέρα καὶ τὸν ἴδιον πατέρα, ποὺ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν κοιλίαν, ποὺ ἐδέχθη τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, ξαφνικὰ νὰ κείτεται ἄπνους καὶ ἀκίνητος καὶ νὰ σφαδάζῃ ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα.

2. Ἄς ἰδοῦμεν ὅμως πάλιν καὶ μετὰ τὴν βδελυρὰν αὐτὴν πράξιν, καὶ ὕστερα ποὺ ἐτόλμησεν αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα, τὸ ὁποῖον στερεῖται κάθε συγγνώμης, πόσῃν συγκατάβασιν καὶ φιλανθρωπίαν μεταχειρίζεται ὁ Θεὸς τῶν ὄλων. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Κάιν». Καὶ μόνον αὐτὸ εἶναι δεῖγμα πόσης ἀγαθότητος, τὸ νὰ θεωρήσῃ δηλαδὴ αὐτὸν ἄξιον ἀπολογίας, ἐνῶ διέπραξε τέτοιο ἔγκλημα; Ἐὰν ἡμεῖς πολλάκις ἀπεχθανώμεθα τοὺς συνανθρώπους μας, ὅταν βλέπωμεν νὰ διαπράττουν κάποιο παρόμοιον τόλμημα, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ ἐκπλήσσεται ὁ ἀγαθὸς Θεός, ποὺ μεταχειρίζεται μεγάλην ἀνεξικακίαν· καὶ πολὺ φυσικά. Διότι εἶναι ἰατρός καὶ φιλόστοργος πατέρας· καὶ ὡς ἰατρός μὲν τὰ πάντα κάνει καὶ ἐνεργεῖ, ὥστε τοὺς εὐρισκομένους εἰς ἐπικινδύνους ἀσθενείας νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν υἰεῖαν·

τῆς φιλόσοφος τοὺς τὴν οἰκείαν εὐγένειαν διὰ ραθυμίαν
 προδεωκίας θούλειαι διὰ τῆς παιρικῆς φιλοσοφίας εἰς
 τὴν προτιέραν ἀγαγεῖν εὐημερίαν. Ἐπεὶ οὖν πολὺ τῆς ἀγαθό-
 τητός ἐστιν αὐτοῦ τὸ μέγεθος, θούλειαι καὶ πρὸς τὸν τὰ τοι-
 5 αὐτα τετολμηκότα πολλὴν τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπιδείξα-
 σθαι. Φησὶ γὰρ πρὸς αὐτόν· «Ποῦ ἐστιν Ἰαβελ ὁ ἀδελφός
 σου;». Πολλὴ καὶ ἄπειρος ἡ ἀνεξικακία τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ
 ἐπειδὴ ἠγνόει ἡρώτια, ἀλλ' ὅπερ ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πεποίη-
 κεν· οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν τὸ αὐτὸ εἰπεῖν. Καθάπερ γὰρ
 10 ἐκεῖνον ὁρῶν διὰ τὴν αἰσχύνην τῆς γυμνότητος κρυπτόμενον
 ἡρώτια, «Ποῦ εἶ;» οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλὰ παρηγορίας αὐτῷ ἀφορ-
 μὰς δίδους, ὥστε διὰ τῆς ὁμολογίας τοῦ παινομαίτος ἀπονίψα-
 σθαι τὸ πλημμέλημα (τοῦτο γὰρ ἔθος αὐτῷ, ἄνωθεν καὶ ἐξ
 ἀρχῆς τὴν ὁμολογίαν ἀπαιτεῖν παρ' ἡμῶν τῶν ἡμαρτημένων,
 15 καὶ συγχώρησιν παρέχειν)· ἐρωτᾷ καὶ νῦν τὸν Κάϊν, καὶ
 φησὶ, «Ποῦ ἐστιν Ἰαβελ ὁ ἀδελφός σου;». Ἰαβελ προσποι-
 εῖται ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης, ἵνα διὰ τῆς ἐρωτήσεως πα-
 ρασκευάσῃ τὸν τὰ τοιαῦτα εἰργασμένον ἐπειχθῆναι πρὸς τὴν
 ὁμολογίαν τοῦ πλημμελήματος, καὶ δυναθῆ ὑπογνώμης τινὸς
 20 ἴσως καὶ φιλανθρωπίας ἐπιτυχεῖν. «Ποῦ ἐστιν Ἰαβελ ὁ ἀδελ-
 φός σου;». Τί οὖν ὁ ἀγνώμων καὶ ἀναίσθητος, ὁ ἴαμος καὶ
 ἀναίσχυντος; Δέον ἐννοῆσαι ὅτι οὐκ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, ἀλλὰ τὴν
 παρ' αὐτοῦ ἀπαιτῶν ὁμολογίαν, καὶ ἡμᾶς παιδεύων μηδέποτε
 πρὸ τῆς ἀποδείξεως καταψηφίζεσθαι τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμε-
 25 τέρων, καὶ εἰς ἔννοιαν ἐλθεῖν τῆς τοῦ Δεσπότης συμβουλῆς,
 καὶ ὅτι ταύτην αὐτοῦ τὴν ἐπιχείρησιν ἀνασιέλλων, καὶ εἰδὼς
 καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τὴν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ κίνησιν, προ-
 φυλακτικοῖς ἐχρήσατο φαρμάκοις· δέον ταῦτα πάντα ἐννοῆ-

ὡς φιλόστοργος δὲ πατέρας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας των ἔχουν προδώσει τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν των, ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ μὲ τὴν πατρικὴν του στοργὴν εἰς τὴν προηγουμένην εὐτυχίαν των. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι πολὺ τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ πρὸς ἐκείνον, ποῦ εἶχε τολμήσει τὸ φοβερὸν ἔγκλημα, τὴν μεγάλην του φιλανθρωπίαν. Λέγει λοιπὸν πρὸς αὐτόν· «Ποῦ εἶναι ὁ "Αβελ, ὁ ἀδελφός σου;». Μεγάλη καὶ ἄπειρος ἡ ἀνεξικακία τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἠρώτησε βέβαια ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζεν, ἀλλὰ κάμνει αὐτό, ποῦ εἶχε κάνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πατρὸς του, διότι τίποτε δὲν ἐμποδίζει αὐτόν νὰ ἐννοῇ πάλιν τὸν ἴδιον λόγον. Ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ἔβλεπεν ἐκείνον νὰ κρύπτεται ἐξ αἰτίας τῆς ἐντροπῆς διὰ τὴν γυμνότητά του, ἠρώτησε, «Ποῦ εἶσαι;»² ὄχι διότι δὲν ἐγνώριζεν, ἀλλὰ διὰ νὰ τοῦ δώσῃ εὐκαιρίαν παρησίας, ὥστε μὲ τὴν ὁμολογίαν τοῦ σφάλματος νὰ καθάρισῃ τελείως τὸ ἀμάρτημα (διότι τοῦτο ἦτο συνήθειά του, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, νὰ ἀπαιτῇ τὴν ὁμολογίαν ἀπὸ ἡμᾶς ποῦ ἔχομεν ἀμαρτήσῃ καὶ νὰ παρέχῃ τὴν συγγνώμην)· ἐρωτᾷ καὶ τώρα τὸν Κάιν, καὶ λέγει· «Ποῦ εἶναι ὁ "Αβελ ὁ ἀδελφός σου;». Προσποιεῖται ἄγνοιαν ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, διὰ νὰ προετοιμάσῃ μὲ τὴν ἐρώτησιν ἐκείνον, ποῦ εἶχε διαπράξῃ τὰ παραπτώματα νὰ σπεύσῃ πρὸς τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν καὶ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἐπιτύχῃ κάποιαν συγγνώμην, ἴσως καὶ φιλανθρωπίαν. «Ποῦ εἶναι ὁ "Αβελ ὁ ἀδελφός σου;». Τί λοιπὸν ἔπρεπε νὰ κἀνῃ ὁ ἀχάριστος καὶ ἀναίσθητος, ὁ θρασύς καὶ ἀναίσχυντος; Ἐπρεπε νὰ ἀντιληφθῇ ὅτι δὲν ἐρωτᾷ ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει, ἀλλὰ ἐπειδὴ ζητεῖ τὴν ὁμολογίαν του καὶ θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ καταδικάζωμεν τοὺς ἀδελφούς μας προτοῦ ἀποδειχθοῦν τὰ ἀδικήματά των, καὶ νὰ ἐνθυμούμεθα τὴν συμβουλήν τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ ἀναστείλῃ τὴν κακὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν καὶ μολονότι ἐγνώριζε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν διάπραξιν αὐτῆς τὴν σκέψιν τῆς διανοίας του, ἐχρησιμοποίησε προληπτικὰ φάρμακα· ἔπρεπε ἀφοῦ ἐννοήσῃ ὅλα αὐτὰ νὰ σταθῇ μέχρις αὐ-

σαυτα μέχρι τούτου σιῆσαι τὰ τῆς μανίας, καὶ εἰπεῖν τὸ γεγο-
 νός, καὶ δεῖξαι τῷ ἰατρῷ τὸ ἔλκος, καὶ δέξασθαι τὰ παρ' αὐ-
 τοῦ φάρμακα· ὁ δὲ πάλιν ἐπιτείνει τὸ τραῦμα καὶ τὴν νομῆν
 τῶν ἐλκῶν βαρυτέραν ἐργάζεται. «Καὶ εἶπε», φησὶν, «οὐ γι-
 5 νόσκω». Ὅρα ἀποκρίσεως ἀναίδειαν. Μὴ γὰρ ἀνθρώπου
 διαλέγη, ὃν ἴσως καὶ παραλογίσασθαι δυνατὸν ἦν; Οὐκ οἶδας,
 ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, τίς ἐστὶν ὁ πρός σέ διαλεγόμενος; οὐ
 λογίζῃ, ὅτι διὰ πολλὴν ἀγαθότητα πυνθάνεται, βουλόμενος ἀ-
 φορμὴν τινα εὐρεῖν, δι' ἧς τὴν οἰκείαν ἐπιδείξῃται φιλανθρω-
 10 πίαν, καὶ ἵνα λοιπὸν τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἅπαντα ἐπιδειξαμένου,
 μηδεμίαν ἔχῃς ἀπυλογίαν τῇ τιμωρίᾳ σαυτὸν ὑπεύθυνον κατα-
 σιήσας; «Καὶ εἶπε», φησὶν, «οὐ γινώσκω. Μὴ φύλαξ τοῦ ἀ-
 δελφοῦ μου εἶμι ἐγώ;». Ἐννόει μοι ἐνταῦθα τοῦ συνειδότος
 τὴν κατηγορίαν, καὶ ὅπως ᾧθούμενος, ὡς εἶπεῖν, ὑπὸ τῆς
 15 συνειδήσεως οὐκ ἔοι μέχρι τοῦ εἰπεῖν, «Οὐ γινώσκω», ἀλλ'
 ἐπήγαγε, «Μὴ φύλαξ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἶμι ἐγώ;» μονονουχί
 ἑαυτὸν ἐλέγχων. Καίτοι εἴ σοι κατὰ ἀκολουθίαν ἅπαντα ἐπέ-
 πρακτο, καὶ κατὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον, ἔχοῃν σε καὶ φύλακα
 εἶναι τῆς τοῦ ἀδελφοῦ σωτηρίας. Τοῦτο γὰρ ἡ φύσις ἐπέτρεπε,
 20 καὶ ἔδει τοὺς τὰς αὐτὰς λύσαντας ᾧδῖνας, ἀλλήλων φύλακας
 εἶναι. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἐβούλου, μηδὲ ἤθελες φύλαξ τοῦ ἀδελ-
 φοῦ, τίνοσ ἐνεκεν καὶ σφαγεὺς ἐγένου, καὶ τὸν οὐδὲν ἠδικη-
 κῶτα ἐφόνευσας, καὶ ἐνόμισας μηδὲ τὸν ἐλέγχοντα ἔχειν; Ἄλλ'
 ἀνάμεινον, καὶ ὄφει ἀντίον σου κατήγορον γινόμενον τὸν ἀνη-
 25 ρημένον, καὶ νεκρὸν κείμενόν σου τοῦ ζῶντος καὶ θαδίζοντος
 λαμπρᾷ τῇ φωνῇ κατηγοροῦντα. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, τί ἐποίη-
 σας τοῦτο;». Πολλὴ καὶ τοῦ ρήματος ἡ ἔμφασις. Τίνοσ ἐνε-
 κεν, φησί, τοῦτο διεπράξω; τί ἐποίησας τοῦτο τὸ ἀνόσιον τόλ-
 μημα, τὸ μισρὸν ἐπιχίρημα, τὴν προὔξιν τὴν ἀσύγγνωστον, τὴν
 30 μανίαν τὴν ἀφόρητον, τὸν φόνον τὸν καινὸν καὶ ξένον, καὶ

τὸ τὸ σημεῖον τῆς τρέλλας του καὶ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πρᾶξιν, καὶ νὰ δείξῃ εἰς τὸν ἰατρὸν τὸ τραῦμα καὶ νὰ δεχθῇ τὰ φάρμακά του· ἐκεῖνος ὅμως ἐπαυξάνει τὸ τραῦμα καὶ καθιστᾷ βαρυτέραν τὴν διάβρωσιν τῶν πληγῶν. «Καὶ εἶπε, λέγει ἡ Γραφή, δὲν γνωρίζω». Πρόσεξε τὴν ἀναίδειαν τῆς ἀπαντήσεως. Μήπως λοιπὸν συζητεῖς μὲ ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον εἶναι ἴσως δυνατὸν νὰ ἐξαπατήσῃς; Δὲν γνωρίζεις, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ συζητεῖ μαζί σου; δὲν σκέπτεσαι, ὅτι ἀπὸ πολλὴν ἀγαθότητα ἐρωτᾷ νὰ μάθῃ, ἐπιθυμῶν νὰ εὕρῃ κάποιαν ἀφορμὴν, μὲ τὴν ὁποίαν νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἰδικήν του φιλανθρωπίαν καὶ, ἀφοῦ ἐξαντλήσῃ ὅλα τὰ ἰδικὰ του, νὰ μὴ ἔχῃς εἰς τὸ ἐξῆς καμμίαν δικαιολογίαν διὰ τὴν τιμωρίαν, διότι κατέστησες τὸν ἑαυτὸν του ὑπεύθυνον; «Καὶ εἶπε, λέγει, δὲν γνωρίζω. Μήπως ἐγὼ εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου». Κατανόησε, παρακαλῶ, ἐδῶ τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως, καὶ πῶς ὠθούμενος, κατὰ κάποιον τρόπον, ἀπὸ τὴν συνείδησιν δὲν ἐσταμάτησε μέχρι ποῦ εἶπε, «Δὲν γνωρίζω», ἀλλὰ ἐπρόσθεσε, «Μήπως ἐγὼ εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου;» σχεδὸν ἐλέγχων τὸν ἑαυτὸν του. Ἐὰν καὶ σὺ εἶχες πράξει μὲ συνέπειαν τὰ πάντα καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἔπρεπε νὰ εἶσαι καὶ φύλακας τῆς σωτηρίας τοῦ ἀδελφοῦ σου. Διότι αὐτὸ ἐπέβαλλεν ἡ φύσις καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι φύλακες μεταξὺ των ἐκεῖνοι, ποὺ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὴν ἰδίαν μητέρα. Ἐὰν ὅμως δὲν ἤθελες αὐτό, οὔτε ἤθελες νὰ εἶσαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ σου, διὰ ποῖον λόγον ἔγινες καὶ σφαγεύς, καὶ ἐφόνευσες αὐτὸν ποὺ δὲν σέ εἶχεν ἀδικήσει καθόλου, καὶ ἐνόμισες ὅτι δὲν ἔχεις οὔτε ἐκεῖνον, ποὺ θὰ σέ ἐλέγχῃ; Περίμενε ὅμως, καὶ θὰ ἰδῆς αὐτὸν τὸν φονευθέντα νὰ γίνεταί κατήγορός σου, καὶ ἐνῶ κεῖται νεκρὸς θὲ μαθαρὰν φωνὴν νὰ κατηγορῇ σέ, ποὺ ζῆς καὶ βαδίζεις. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός, διατί ἔκαμες αὐτό;». Εἶναι μεγάλη ἡ ἔμφασις τοῦ λόγου. Διὰ ποῖον λόγον, λέγει, διέπραξες αὐτό; διατί ἔκαμες αὐτὸ τὸ ἀνόσιον τόλμημα, τὸ μιαρὸν ἐγχείρημα, τὴν ἀσυγχώρητον πρᾶξιν, τὴν ἀφόρητον τρέλλαν, τὸν πρωτάκουστον καὶ παράξενον φόνον,

πρῶτον τῷ τῶν ἀνθρώπων θίω εἰσενεχθέντα διὰ τῆς σῆς δε-
 ξιάς; τί ἐποίησας τοῦτο τὸ μέγα καὶ φοβερόν, τὸ μὴ ἔχον ἐ-
 τέραν ὑπερβολὴν ἁμαρτήματος; «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ
 σου βοᾷ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς». Μὴ γὰρ ἀνθρωπὸς εἶμι, φησὶν,
 5 ἐκείνης μόνης τῆς φωνῆς τῆς διὰ γλώττης προφερομένης
 ἀκούων; Θεὸς εἶμι δυνάμενος καὶ δι' αἵματος ὑπακούειν βοῶν-
 τος, καὶ χαμαὶ που κάτω κειμένου. Ἴδου γὰρ πόσον ἵπταιται
 τοῦ αἵματος τούτου ἢ φωνῆ, ὡς ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρα-
 νὸν ἀναβαίνειν, καὶ παραιρέχειν τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ,
 10 καὶ τὰς ἀνωτέρω δυνάμεις, καὶ παρ' αὐτὸν ἴσσιασθαι τὸν θρό-
 νον τὸν βασιλικόν, καὶ τὴν σὴν μαιφονίαν ἀποδύρεσθαι, καὶ
 τῆς ἀνοσίας πράξεως κατηγορεῖν. «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελ-
 φοῦ σου βοᾷ πρὸς με ἐκ τῆς γῆς». Μὴ γάρ, φησὶν, εἰς ξέ-
 νον καὶ ἀλλότριον τὴν παρανομίαν ταύτην εἰργάσω; Εἰς τὸν
 15 ἀδελφὸν τὸν σόν, τὸν οὐδὲν ἠδικηκώτα. Ἄλλ' ἴσως ἢ παρ' ἐ-
 μοῦ εὐνοία τὸν φόνον αὐτῷ τοῦτον ἔτεκε, καὶ μὴ δυνάμενος
 ἐμοὶ μάχεσθαι, εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀκάθεκτον θυμὸν ἐξεκένωσας.
 Διὰ τοι τοῦτο τοιαύτην ἐπάξω σοι τιμωρίαν, ὡς μηδὲ λήθη
 παραδοθῆναι τὸ τολμηθέν, καὶ τὴν διὰ τοῦτο ἐπενεχθεῖσάν
 20 σοι τιμωρίαν, ἵνα τὰ εἰς σὲ γινόμενα σωφρονισμὸς γένηται
 τοῖς μετὰ ταῦτα ἅπασιν. «Καὶ νῦν», ἐπειδὴ τοῦτο εἰργάσω,
 καὶ εἰς ἔργον ἤγαγες τὰ κακῶς σοι δόξαντα, καὶ ὑπὸ τοῦ
 φθόνου τοῦ πολλοῦ εἰς τὸν φόνον ὤρμησας, «Ἐπικαιάρατος
 σὺ ἀπὸ τῆς γῆς».

25 3. Ὅρας τῆς κατάρας τὴν διαφορὰν, ἀγαπητέ; Μὴ ἀπλῶς
 παραδράμης, ἀλλ' ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς κατάρας, ἐννόει τοῦ
 τολμήματος τὴν ὑπερβολήν. Καὶ ὅσω μείζον τοῦτο τὸ ἁμάρ-
 τημα τῆς παραβάσεως τοῦ πρωτοπλάσιου ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς
 κατάρας ἔξεσι τῷ βουλομένῳ οὐνιδεῖν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ φη-

ὁ ὁποῖος ἔχει εἰσαχθῆ διὰ πρώτην φοράν μὲ τό ἰδικόν σου χέρι εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων; διατί ἔπραξες αὐτὸ τὸ μέγα καὶ φοβερόν, πού δέν ἔχει κανένα μεγαλύτερόν του ἀμάρτημα; «Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου ἀπὸ τὸ ἔδαφος φωνάζει δυνατὰ πρὸς ἐμέ». Μήπως λοιπόν εἶμαι ἄνθρωπος, λέγει, νὰ ἀκούω μόνον ἐκείνην τὴν φωνὴν πού προφέρεται μὲ τὴν γλῶσσαν; Εἶμαι Θεὸς καὶ ἠμπορῶ νὰ ἀκούω διὰ τοῦ αἵματος ἐκεῖνον πού φωνάζει καὶ ἂν ἀκόμη κεῖται κάπου νεκρὸς ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ἴδου λοιπόν πόσον πετᾶ ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ὡσάν νὰ ἀναβαίνη ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ νὰ διατρέχη τό ὑψηλότερον μέρος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις καὶ νὰ στέκεται πλησίον τοῦ θρόνου τοῦ Βασιλέως καὶ νὰ θρηνῆ τὸν ἰδικόν σου φόνον καὶ νὰ κατηγορῆ τὴν ἀνόσιον φογικὴν σου πράξιν. «Ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου ἀπὸ τὴν γῆν φωνάζει δυνατὰ πρὸς ἐμέ». Μήπως λοιπόν, λέγει, διέπραξες τὴν παράνομον αὐτὴν πράξιν εἰς ξένον καὶ ἄγνωστον; Εἰς τὸν ἰδικόν σου ἀδελφόν, ὁ ὁποῖος δέν σέ εἶχεν ἀδικήσει καθόλου. Ἴσως ὅμως ἡ εὐνοιά μου πρὸς τὸν ἀδελφόν σου ἐπροκάλεσε τὸν φόνον αὐτόν, καί, ἐπειδὴ δέν ἠμποροῦσες νὰ πολεμήσης ἐμέ, ἐκένωσες ὅλην τὴν ἀσυγκράτητον ὀργὴν σου πρὸς ἐκεῖνον. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς θὰ σοῦ ἐπιβάλω τέτοιαν τιμωρίαν, ὥστε νὰ μὴ λησμονηθῆ ποτὲ τὸ τόλμημά σου καὶ ἡ ἐπιβληθεῖσα διὰ τοῦτο τιμωρία εἰς σέ, καὶ νὰ γίνουιν παράδειγμα σωφρονισμοῦ τὰ παθήματά σου εἰς ὅλους τοὺς μεταγενεστέρους. «Καὶ τώρα», ἐπειδὴ διέπραξες αὐτὸ καὶ ἐπραγματοποίησες τὰς κακὰς σκέψεις σου καὶ ὤρμησες εἰς τὸν φόνον ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου φθόνου, «θὰ εἶσαι καταραμένος ἀπὸ τὴν γῆν».

3. Βλέπεις, ἀγαπητέ, τὴν διαφορὰν τῆς κατάρας; Μὴ τό παρατρέξης ἀπλᾶ, ἀλλὰ ἀπὸ τό μέγεθος τῆς κατάρας, προσπάθησε νὰ κατανοήσης τὴν ὑπερβολὴν τοῦ τολμήματος. Καὶ πόσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἀμάρτημα αὐτὸ ἀπὸ τὴν παράβασιν τοῦ πρωτοπλάστου, εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθῆ ἐκεῖνος πού θέλει ἀπὸ τὴν διαφορὰν τῆς κατάρας.

σιν, «Ἐπικαίρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου», καὶ ἐπὶ τὴν
 γῆν τὴν κατάραν ἐξέχεε, τὴν κηδεμονίαν τὴν περὶ τὸν ἄν-
 θρωπον ἐπιδεικνύμενος· ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ ἡ προᾶξις ὀλεθρία,
 καὶ τὸ τόλμημα παράνομον, καὶ τὸ ἐπιχίρημα ἀσύγγνωστον,
5 αὐτὸς τὴν κατάραν δέχεται «Ἐπικαίρατος γάρ», φησί, «σὺ
 ἀπὸ τῆς γῆς». Ἐπειδὴ γὰρ τὰ αὐτὰ σχεδὸν τῷ ὄφει εἰργά-
 σαιο, καθάπερ ἠοράνω ὑπηρετησαμένῳ τῇ τοῦ διαβόλου γνώ-
 μη, καὶ καθάπερ ἐκεῖνος διὰ τῆς ἀπάτης τὴν θνητότητα εἰσή-
 γαγεν· οὕτω καὶ οὗτος ἀπαιήσας τὸν ἀδελφόν, καὶ εἰς τὸ
10 πεδίον ἐξαγαγών, τὴν δεξιὰν ὥπλισε κατ' αὐτοῦ, καὶ τὸν
 φόνον εἰργάσαιο. Διὰ τοῦτο ὡσερ ἐκείνῳ ἔλεγεν· Ἐπικα-
 ίρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῆς γῆς· οὕτω καὶ τού-
 τῳ, ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ εἰργάσαιο. Ὡσερ γὰρ ὁ διά-
 βολος ὑπὸ φθόνου καὶ βασκανίας κινούμενος, καὶ οὐ φέρον
15 τὰς ἀφάτους εὐεργεσίας τὰς εἰς τὸν ἄνθρωπον γεγενημέ-
 νας ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσιμίων, ἀπὸ τοῦ φθόνου ἐπὶ τὴν
 ἀπάτην ὥρμησε τὴν τὸν θάνατον εἰσάγουσαν· οὕτω καὶ οὗ-
 τος θεασάμενος εὐνοϊκῶς τὸν Δεσπότην πρὸς τὸν ἀδελφόν
 διακείμενον, ἀπὸ τοῦ φθόνου ἐπὶ τὸν φόνον ὥρμησε. Διὸ
20 φησι πρὸς αὐτόν· «Ἐπικαίρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς». Κατη-
 ραμένος ἔση, φησί, καὶ αὐτῇ τῇ γῆ ἐκείνῃ, «Ἡ ἔχανε τὸ
 σιόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χει-
 ρός σου». Καὶ αὐτῇ τῇ γῆ ἔση, φησί, κατηραμένος, τῇ ἀνα-
 σχομένη τοιούτῳ αἵματι ἀρδευθῆναι τοσοῦτου μύσου πεπλη-
25 ρωμένῳ, καὶ ὑπὸ χειρὸς οὕτως ἀνοσίας ἐκχεομένῳ. Εἴτα
 ἐρμηνεύουσα ἡ θεία Γραφή σαφέστερον τὴν κατάραν, φησὶν·
 «Ὅτε ἐργᾷ τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει τὴν ἰσχὺν αὐτῆς δοῦ-
 ναί σοι». Μέγα τιμωρίας εἶδος, καὶ πολὺς ὄγκος τῆς ἀγα-
 νακτιήσεως. Τὸν μὲν πόνον, φησὶν, ὑπομενεῖς, καὶ τὰ σαντοῦ
30 ἅπαντα ἐπιδείξῃ, καὶ ἐργάσῃ τὴν γῆν τοιούτῳ αἵματι μο-
 λυνθεῖσαν· οὐ καρπώσῃ δέ τινα αἴσθησεν τῶν πολλῶν πόνων
 ἐκείνων, ἀλλ' ἀνόνητος ἔσται σοι πᾶς ὁ κόπος, ὃν ἂν ἐπι-

3. Γεν. 3, 17.

4. Γεν. 3, 14.

Διότι ἐκεῖ μὲν λέγει, «Θὰ εἶναι καταραμένη ἡ γῆ εἰς τὰ ἔργα σου»³, καὶ ἔρριπτε τὴν κατάραν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, δεικνύων τὴν φροντίδα του διὰ τὸν ἄνθρωπον· ἐδῶ ὅμως ἐπειδὴ ἡ πρᾶξις ἦτο καταστρεπτικὴ καὶ τὸ τόλμημα παράνομον καὶ τὸ ἐγχείρημα ἀσυγχώρητον, αὐτὸς ὁ ἴδιος δέχεται τὴν κατάραν· «Θὰ εἶσαι λοιπὸν καταραμένος, λέγει, ἀπὸ τὴν γῆν». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔπραξε τὰ ἴδια σχεδὸν μὲ τὸν ὄφιν, ὡσὰν ἓνα μέσον ποῦ ὑπηρέτησε τὴν γνώμην τοῦ διαβόλου, καὶ ὅπως ἐκεῖνος εἰσήγαγε μὲ τὴν ἀπάτην τὸν θάνατον· ἔτσι καὶ αὐτὸς ἀφοῦ ἐξηπάτησε τὸν ἀδελφόν του καὶ τὸν ὠδήγησεν ἔξω εἰς τὴν πεδιάδα, ὤπλισε τὸ χέρι ἐναντίον του καὶ διέπραξε τὸν φόνον. Διὰ τοῦτο ὅπως ἔλεγεν εἰς ἐκεῖνον· «Θὰ εἶσαι καταραμένος ἀπὸ ὅλα τὰ θηρία τῆς γῆς»⁴· ἔτσι καὶ εἰς αὐτὸν λέγει, ἐπειδὴ ἔκαμε τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον. Διότι ὅπως ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος κινεῖται ἀπὸ τὸ μῖσος καὶ τὸν φθόνον καὶ δὲν ἀνέχεται τὰς ἀπειροὺς εὐεργεσίας, ποῦ ἐδόθησαν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἀπὸ τὸν φθόνον ὤρμησε πρὸς τὴν ἀπάτην, ἡ ὁποία φέρει τὸν θάνατον· ἔτσι καὶ αὐτὸς ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ὁ Κύριος διάκειται εὐνοϊκὰ πρὸς τὸν ἀδελφόν του, ὤρμησεν ἀπὸ τὸν φθόνον πρὸς τὸν φόνον. Διὰ τοῦτο λέγει πρὸς αὐτόν· «Θὰ εἶσαι καταραμένος ἀπὸ τὴν γῆν». Ἐὰν εἶσαι καταραμένος, λέγει, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν γῆν, «ἢ ὁποῖα ἤνοιξε τὸ στόμα της νὰ δεχθῆ τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου, ποῦ ἐχύθη ἀπὸ τὸ χέρι σου». Καὶ θὰ εἶσαι καταραμένος, λέγει, ἀπὸ αὐτὴν τὴν γῆν ἢ ὁποῖα ἠνέχθη νὰ ποτισθῆ μὲ τέτοιο αἷμα, ποῦ ἦτο γεμᾶτον ἀπὸ τόσων βδελυγμῶν καὶ ἐχύθη ἀπὸ τόσον ἀσεβὲς χέρι. Ἐρμηνεύουσα εἰς τὴν συνέχειαν ἡ Ἁγία Γραφή τὴν κατάραν μὲ περισσοτέραν σαφήνειαν, λέγει· «Ὅταν θὰ καλλιεργῆς τὴν γῆν, οὐδέποτε θὰ σοῦ δώσῃ εἰς τὸ ἐξῆς πλήρη τὸν καρπὸν της». Τὸ εἶδος τῆς τιμωρίας εἶναι μέγα καὶ πολὺ τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτήσεως. Τοὺς μὲν κόπους, λέγει, θὰ ὑπομένης καὶ θὰ καταβάλῃς ὅλας τὰς δυνάμεις σου, καὶ θὰ καλλιεργῆς τὴν γῆν, ἢ ὁποῖα ἐμολύνθη μὲ τέτοιο αἷμα· δὲν θὰ ἀπολαύσῃς ὅμως τίποτε διὰ τοὺς πολλοὺς κόπους σου, ἀλλὰ θὰ σοῦ εἶναι ἀνώφελος ὅλος ὁ κόπος, τὸν

δείξῃ. Καὶ οὐ μέγχοι τούτου τὰ τῆς τιμωρίας σιήσεται, ἀλλὰ
 καὶ «Σιένων καὶ τρέμων ἔση ἐπὶ τῆς γῆς». Πάλιν καὶ τοῦτο
 μέγιστον τιμωρίας εἶδος, τὸ διηνεκῶς σιένειν καὶ τρέμειν.
 Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσω, φησί, τῇ ἰσχύϊ τοῦ σώ-
 5 ματος, οὐδὲ τῇ τῶν μελῶν εὐεξία, διὰ τοῦτο διηνεκῶς σοι
 τὸν σάλον καὶ τὸν τρόμον ἐπιτίθημι, ἵνα μὴ μόνον αὐτὸς ἔ-
 χης ἀδιάλειπτον ρουθεσίαν, καὶ ὑπόμνησιν τῆς ἀνοσίας πρά-
 ξεως ταύτης, ἀλλ' ἵνα καὶ πάντες οἱ εἰς σὲ βλέποντες, διὰ
 τῆς ὄψεως, καθάπερ διὰ φωνῆς τινος λαμπρὰ θεώσης, μαν-
 10 θάνωσί μὴ τὰ τοιαῦτα τολμᾶν, ἵνα μὴ τὰ τοιαῦτα πάθωσι,
 καὶ ἡ εἰς σὲ τιμωρία διδάσκαλος ἅπασιν γένηται, μηκέτι τρι-
 ούτω αἵματι τὴν γῆν μολῦναί ποιε. Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ σύν-
 τομόν σοι τὴν τελευτήν ἐπάγω, ἵνα μὴ λήθῃ παραδοθῆ τὸ
 γεγονός, ἀλλὰ ζωὴν θανάτου βαρυτέραν ὑπομένειν σε ποιῶ,
 15 ἵνα δι' αὐτῶν τῶν ἔργων μάθῃς οἷα ἐτόλμησας. «Καὶ εἶπε
 Κάϊν πρὸς Κύριον· μείζων ἢ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναί με».
 Μέγα τι σφόδρα λυσιτελὲς πρὸς τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν
 ἔξεσιν ἐντεῦθεν καιαμαθεῖν, ἐὰν θουλώμεθα προσέχειν. «Καὶ
 εἶπε Κάϊν, μείζων ἢ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναί με». Ἴδου ὁ-
 20 μολογία ἀπηρσιωμένη. Τοιοῦτον γὰρ ἐστι, φησί, τὸ ἀμάρτη-
 μα τὸ παρ' ἐμοῦ γεγονός, ὡς μὴ δύνασθαι συγχώρησιν δέ-
 ξασθαι. Ἴδου, φησὶν, ἐξωμολογήσατο, καὶ ἐξωμολογήσατο με-
 τὰ πολλῆς τῆς ἀκριθείας· ἀλλ' οὐδὲν τὸ κέρδος, ἀγαπητέ· ἄ-
 καιρος γὰρ ἢ ἐξομολόγησις. Τοῦτο γὰρ ἐχρήσθη ποιῆσαι ἐν τῷ
 25 καιρῷ τῷ δέοντι, ὅτε δυνατὸν ἦν καὶ τῆς παρὰ τοῦ δικασιοῦ
 ιυχεῖν φιλανθρωπίας. Μνημονεύσατέ μοι νῦν ὧν πρὸ μι-
 κροῦ ἔλεγον, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν καὶ
 τὸ κριτήριο ἐκεῖνο τὸ ἀδέκαστον, καὶ ἡμῶν ἕκαστος μετα-
 γνώσεται ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις, ὁρῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν
 30 τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα κολαστήρια καὶ τὰς εὐθύνας τὰς ἀπαραι-
 τήτους, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔξει τὴν ὄνησιν, προδεδομένος ὑπὸ τοῦ
 καιροῦ. Ἡ γὰρ μετάνοια πρὶν τὴν τιμωρίαν ἐπαχθῆναι καιρὸν
 ἔχει, καὶ ἰσχὺν ἄφατον. Διὸ παρακαλῶ, ὅτε δυνατὸν ἐνεο-

ὅποιον θὰ ἐπιδείξης. Καὶ δὲν θὰ σταματήσουν μέχρι τὸ σημεῖον αὐτὸ αἱ τιμωρίαι, ἀλλὰ καὶ «Θὰ στενάζης καὶ θὰ τρέμης ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Καὶ τοῦτο εἶναι πάλιν πολὺ μεγάλη τιμωρία, τὸ νὰ στενάζη δηλαδὴ καὶ νὰ τρέμη διαρκῶς. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἐχρησιμοποίησες ὅπως ἔπρεπε, λέγει, τὴν δύναμιν τοῦ σώματος, οὔτε τὴν εὐρωστίαν τῶν μελῶν του, διὰ τοῦτο σοῦ ἐπιβάλλω παντοτινὰ τὴν ταραχὴν καὶ τὸν τρόμον, διὰ νὰ μὴ ἔχης μόνον σὺ ἀδιάκοπον τὴν νουθεσίαν καὶ τὴν ὑπενθύμισιν τῆς φοβερᾶς αὐτῆς πράξεως, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ βλέποντες πρὸς σέ, διὰ νὰ μανθάνουν μὲ τὰ μάτια των, ὡσὰν μὲ κάποιαν φωνὴν ποὺ κραυγάζει καθαρά, νὰ μὴ τολμοῦν παρομοίας πράξεις, διὰ νὰ μὴ πάθουν τὰ ἴδια μὲ σέ, καὶ ἡ ἐπιβληθεῖσα εἰς σέ τιμωρία νὰ γίνῃ διδάσκαλος εἰς ὄλους, διὰ νὰ μὴ μολύνη κανεὶς πλέον ποτὲ τὴν γῆν μὲ ἀδελφικὸν αἷμα. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν θὰ ἐπιφέρω γρήγορα τὸν θάνατόν σου, διὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ τὸ γεγονός, ἀλλὰ σέ κάνω νὰ ὑπομένῃς μίαν ζωὴν βαρυτέραν ἀπὸ τὸν θάνατον, διὰ νὰ μάθῃς μὲ αὐτὰ τὰ ἔργα ποῖα πράγματα ἐτόλμησες. «Καὶ εἶπεν ὁ Κάιν πρὸς τὸν Κύριον ἡ πράξεις μου εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὸ νὰ συγχωρηθῶ. Ἴδου πλήρης ὁμολογία. Τέτοιο δηλαδὴ εἶναι, λέγει, τὸ ἀμάρτημα ποὺ ἔπραξα, ὥστε δὲν ἠμπορεῖ νὰ δεχθῇ συγχώρησιν. Ἴδου, θὰ εἰπῇ κάποιος, ἐξωμολογήθη, καὶ μάλιστα ἐξωμολογήθη μὲ μεγάλην εἰλικρίνειαν ἡ καμμία ὅμως ἡ ὠφέλεια, ἀγαπητέ, διότι ἡ ἐξομολόγησις ἦτο παράκαιρος. Διότι ἔπρεπε νὰ κάμῃ αὐτὸ εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον, ὅταν ἦτο δυνατόν νὰ τύχῃ καὶ τῆς ἐπιεικείας τοῦ δικαστοῦ. Ἐνθυμηθῆτε, παρακαλῶ, τώρα ἐκεῖνα ποὺ ἔλεγα πρὶν ἀπὸ ὀλίγον, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν καὶ ἐνώπιον τοῦ δικαίου ἐκείνου δικαστηρίου, ὁ καθένας μας θὰ μετανοήσῃ διὰ τὰ ἀμαρτήματά του, διότι θὰ βλέπῃ ἐμπρὸς του τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα βασανιστήρια καὶ τὰς τιμωρίας ποὺ δὲν ἐξιλεώνονται ἀλλὰ δὲν ἔχῃ καμμίαν ὠφέλειαν, ἐπειδὴ ἔχει προδοθῇ ἀπὸ τὸν καιρόν. Διότι ἡ μετάνοια εἶναι ἔγκαιρος καὶ ἔχει μεγίστην δύναμιν, προτοῦ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ τιμωρία. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ὅταν εἶναι

γῆσαι τὸ θαυμασιὸν τοῦτο φάρμακον, τότε τὴν παρ' αὐτοῦ ὠφέλειαν καρπωσώμεθα, καὶ ὡς ἔτι ἐσμέν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, τὴν ἀπὸ τῆς μετάνοιας ἰατρειάν ἐαυτοῖς ἐπάγωμεν, μαθόντες ἀκριβῶς ὡς οὐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσται τότε μεταγινώσκουσι, μετὰ τὸ λυθῆναι τὸ θέαιρον, καὶ τὸν τῶν παλαισμάτων καιρὸν ἀναιρεθῆναι.

4. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Δέον γὰρ ἠρίκα ἠρωτιᾶτο παρὰ τοῦ Δεσπότου, «Ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» τότε ὁμολογῆσαι τὸ πλημμέλημα, καὶ προσπεσεῖν, καὶ 10 δεηθῆναι, καὶ συγγνώμην αἰτῆσαι· ὁ δὲ τότε μὲν τὴν ἰατρειάν ἀπεπέμψατο, νυνὶ δέ, μετὰ τὴν ἀπόφασιν, μετὰ τὸ λαθεῖν τέλος ἅπαντα, μετὰ τὸ λαμπρᾶ τῇ φωνῇ τὴν καιηγορίαν ὑπὸ τοῦ αἵματος γενέσθαι τοῦ κειμένου, ἐξομολογεῖται, καὶ οὐδὲν ἐντεῦθεν κερδαίνει. Διὸ καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε· «Δίκαιος ἐ- 15 αὐτοῦ καιήγορος ἐν πρωτολογία». Καὶ οὗτος τοίνυν, εἰ προέλαβε τὸν τοῦ Δεσπότου ἔλεγχον, ἴσως ἂν ἠξιώθη τινὸς φιλάνθρωπίας διὰ τὴν ἄπειρον τοῦ Δεσπότου ἀγαθότητα. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἀμάρισμα, κἂν σφόδρα μέγα ἦ, νικῶν αὐτοῦ τὴν φιλάνθρωπίαν, ἐὰν ἡμεῖς ἐν καιρῷ τῷ δέοντι τὴν μετάνοι- 20 αν ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὴν συγγνώμην αἰτῶμεν. «Καὶ εἶπε Κάϊν· μείζων ἢ αἰτία μου τοῦ ἀφείδηναί με». Ἰκανὴ ἐξομολόγησις, ἀλλ' ἄκαιρος. Καὶ εἶπεν, «Εἰ ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι, καὶ ἔσομαι στένων καὶ τρέμων ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἔσται, 25 πᾶς ὁ εὐρίσκων με, ἀποκτενεῖ με». Ὅρα πῶς ἐλεεινὰ τὰ ρήματα, καὶ διὰ τὴν ἀκαιρίαν, καὶ διὰ τὸ προδεδόσθαι ὑπὸ τοῦ καιροῦ οὐδεμίαν τὴν ἰσχὺν κεκτημένα. Καὶ εἶπεν, «Εἰ ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυθήσομαι, καὶ ἔσομαι στένων καὶ τρέμων ἐ- 30 πὶ τῆς γῆς· καὶ ἔσται, πᾶς ὁ εὐρίσκων με, ἀποκτενεῖ με».

δυνατὸν νὰ ἐπενεργήσῃ τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ φάρμακον, τότε νὰ καρπούμεθα τὴν ὠφέλειάν του, καὶ ὅσον ἀκόμη εἶμεθα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἄς φέρωμεν εἰς τοὺς ἑαυτούς μας τὴν θεραπείαν ἀπὸ τὴν μετάνοιαν, ἀφοῦ κατανοήσωμεν καλά, ὅτι δὲν θὰ εἶναι καμμία ἢ ὠφέλεια τότε δι' ἡμᾶς ὅταν μετανοήσωμεν, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς θεατρικῆς παραστάσεως καὶ μετὰ τὸ τέλος τῶν ἀγώνων.

4. Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ παρὸν θέμα μας. Διότι ἔπρεπε, ὅταν τὸν ἠρωτοῦσε ὁ Κύριος, «Ποῦ εἶναι ὁ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου;» τότε νὰ ὁμολογήσῃ τὸ ἀμάρτημά του, καὶ νὰ ἰκετεύσῃ καὶ νὰ παρακαλέσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ συγγνώμην· αὐτὸς ὅμως τότε μὲν τὴν θεραπείαν ἠρνήθη, τώρα ὅμως, μετὰ τὴν ἀπόφασιν, ἀφοῦ ὅλα ἔλαβαν τέλος, ἀφοῦ μὲ καθαρὰν φωνὴν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ νεκροῦ ἔγινεν ἡ κατηγορία, ἐξομολογεῖται καὶ τίποτε ἀπ' αὐτὸ δὲν κερδίζει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε· «Δίκαιος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πρῶτος κατηγορεῖ τὸν ἑαυτὸν του διὰ τὸ ἀμάρτημά του»⁵. Καὶ αὐτὸς λοιπὸν, ἐὰν ἐπρολάμβανε τὸν ἔλεγχον τοῦ Κυρίου, ἴσως θὰ ἐγένετο ἄξιος κάποιας ἐπιεικειᾶς ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν ὑπάρχει κανένα ἀμάρτημα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολὺ μέγαλον, τὸ ὁποῖον νὰ ἀπωθῆ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ἡμεῖς ἐπιδείξωμεν τὴν μετάνοιαν εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν, καὶ ζητοῦμεν τὴν συγγνώμην τῶν ἀμαρτιῶν μας. «Καὶ εἶπεν ὁ Καὶν· ἡ ἀμαρτία μου εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὸ νὰ συγχωρηθῶ». Ἰκανοποιητικὴ ἢ ἐξομολόγησις, ἀλλὰ εἰς ἀκατάλληλον χρόνον. Καὶ εἶπεν, «Ἐὰν μὲ διώκῃς σήμερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, καὶ θὰ μείνω κρυμμένος ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου καὶ θὰ στενάζω καὶ θὰ τρέμω ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· καὶ ὅποιοσδήποτε μὲ συναντήσῃ, θὰ μὲ φονεύσῃ». Πρόσεξε πῶς εἶναι ἐλεεινὰ τὰ λόγια του καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀκαταλλήλου χρόνου καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν δύναμιν ἐπειδὴ ἔχουν προδοθῆ ἀπὸ τὸν καιρὸν. Καὶ εἶπεν, «Ἐὰν μὲ διώκῃς σήμερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, καὶ θὰ κρυβῶ ἀπὸ τὸ πρόσωπόν σου καὶ θὰ στενάζω καὶ θὰ τρέμω ἐπάνω εἰς τὴν γῆν· καὶ

Εἰ τῆ γῆ, φησίν, ἐπικαιάρατόν με ἐποίησας, καὶ αὐτός με
 ἀπειρογράφης, καὶ ἰσοαύτη τιμωρία παρέδωκας, ὥστε στένειν
 καὶ τρέμειν, οὐδὲν τὸ κωλύον λοιπὸν τὸν ἐν τούτοις ὄντα,
 καὶ γυμνωθέντα τῆς παρὰ σου ροπῆς ὑπὸ τοῦ τυχόντιος ἀναι-
 5 ρεθῆναι. Εὐεπιχείρητος, φησίν, ἔσομαι παντὶ τῷ βουλομένῳ
 ἀνελεῖν. Οὔτε γὰρ αὐτός ἰσχύω ἀντισιῆναι διαλελυμένα τὰ
 μέλη περιφέρων, καὶ πανταχόθεν σαλευόμενος· καὶ τὸ εἶδέναι
 ἅπαντας, οἳ τῆς σῆς ἐγυμνώθην ροπῆς, παρασκευάσει τὸν
 βουλόμενον ἐπὶ τὴν ἀναίρεσιν τὴν ἐμὴν ὁρμηῆσαι. Τί οὖν ὁ
 10 ριλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς Δεσπότης; «Καὶ εἶπεν αὐτῷ Κύ-
 ριος ὁ Θεός· οὐχ οὕτω». Μὴ νομίσης, φησί, ταῦτα οὕτω γίνε-
 σθαι. Οὐδὲ γὰρ ἔξῃσει τῷ βουλωμένῳ σε ἀνελεῖν, ἀλλὰ τῆ
 παραιάσει τῆς ζωῆς τῆς σῆς καὶ σοὶ πλείονα τὴν ὀδύνην
 ἐργάσασθαι, καὶ διδάσκαλον καταλείψω ταῖς εἰς τὸ ἐξῆς γε-
 15 νεαῖς, ἵνα ἡ σὴ θεὰ σωφρονισμὸς αὐτοῖς γένηται, καὶ μηδεὶς
 τῆ σῆ γνώμη κατακολουθήσῃ. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· οὐχ
 οὕτω. Πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν ἐπιὰ ἐκδικούμενα παραλύσει».
 Τάχα πολλὰ τὸ εἰρημένα, καὶ πολὺν τῷ σώματι τὸν κάματον
 προεξενήσαμεν. Ἄλλὰ τί πάθω; Ὁρῶν γὰρ ὑμῶν τὴν φιλη-
 20 κοίταν καὶ ἐκμάζοντα τὸν πόθον ἐπιδεικνυμένην, βούλομαι καὶ
 τοῖς λειπράνοις ἐπεξελθεῖν, καὶ κατὰ δύναμιν τὴν ἐμὴν ἐρ-
 μηνεῦσαι. Τί ἔστι τό, «Ἐπιὰ ἐκδικούμενα παραλύσει;». Ἄλ-
 λὰ πάλιν δέδοικα μὴ τῷ πλήθει τῶν λεγομένων καὶ τὴν μνή-
 μην καταγώσωμεν τῶν εἰρημένων, καὶ προσκορεῖς ὑμῖν νομι-
 25 σθεῖημεν. Ἄλλ' εἰ μὴ ἀπεκάμειτε, ἀνάσχεσθε, καὶ διαλύσα-
 τες τὸ προκείμενον οὕτω καταπαύσομεν τὸν λόγον. «Καὶ εἶ-
 πεν αὐτῷ Κύριος ὁ Θεός· οὐχ οὕτω. Πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν
 ἐπιὰ ἐκδικούμενα παραλύσει. Καὶ ἔθειο Κύριος ὁ Θεὸς ση-

ὅποιοσδήποτε μὲ συναντήσῃ, θὰ μὲ φονεύσῃ». Ἐὰν μὲ ἔκαμες, λέγει, καταραμένον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ σὺ ὁ ἴδιος μὲ ἀπεστράφῃς, καὶ μοῦ ἐπέβαλες τόσον μεγάλην τιμωρίαν, ὥστε νὰ στενάζω καὶ νὰ τρέμω, τίποτε δὲν ἐμποδίζει εἰς τὴν συνέχειαν ἐκεῖνον, ποῦ εὐρίσκεται μέσα εἰς αὐτὰ καὶ ἐγυμνώθη ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου προστασίαν, νὰ φονευθῇ ἀπὸ τὸν τυχόντα. Θὰ εἶμαι, λέγει, εὐπρόσβλητος εἰς τὸν καθένα ποῦ θέλει νὰ μὲ φονεύσῃ. Οὔτε βέβαια ἐγὼ ὁ ἴδιος ἠμπορῶ νὰ ἀντισταθῶ, ἀφοῦ τὰ μέλη μου ἔχουν παραλύσει καὶ ἀπὸ παντοῦ ἀπωθοῦμαι· καὶ τὸ ὅτι γνωρίζουν ὅλοι, ὅτι ἐγυμνώθη ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου προστασίαν, θὰ προετοιμάσῃ ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ ὀρμήσῃ διὰ νὰ μὲ φονεύσῃ. Τί λοιπὸν κάνει ὁ φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθὸς Δεσπότης; «Καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν Κύριος ὁ Θεός· δὲν εἶναι ἔτσι». Μὴ νομίσης, λέγει, ὅτι αὐτὰ θὰ γίνουν ἔτσι. Οὔτε βέβαια ἐπιτρέπεται εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ σὲ φονεύσῃ, ἀλλὰ μὲ τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς σου καὶ εἰς σὲ θὰ δίδω περισσοτέραν θλίψιν καὶ θὰ ἀφήσω διδάσκαλον εἰς τὰς ἐπομένας γενεάς, διὰ νὰ γίνῃ εἰς αὐτὰς παράδειγμα σωφρονισμοῦ ἢ ἰδικὴ σου περίπτωσις καὶ κανεῖς νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὴν ἰδικὴν σου γνώμην. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· δὲν εἶναι ἔτσι. Ἐκεῖνος ποῦ θὰ φονεύσῃ τὸν Κάιν, θὰ πληρώσῃ ἑπταπλασίαν ἐκδίκησιν». Ἴσως εἶναι πολλὰ τὰ λεχθέντα καὶ ἐπροκαλέσαμεν μεγάλην κόπωσιν εἰς τὸ σῶμα σας. Τί νὰ κάμω ὁμως; Ἐπειδὴ βλέπω νὰ ἐπιδεικνύετε τὴν ἀγάπην σας πρὸς ἀκρόασιν καὶ τὴν μεγάλην σας ἐπιθυμίαν, θέλω νὰ ἀναφερθῶ καὶ εἰς τὰ ὑπόλοιπα καὶ ὅσον ἠμπορῶ νὰ τὰ ἐρμηνεύσω. Τί σημαίνει τό, «Θὰ πληρώσῃ ἑπταπλασίαν ἐκδήκησιν»; Ἄλλὰ πάλιν φοβαῦμαι, μήπως μὲ τὰ πολλὰ λεγόμενα τώρα καλύψωμεν καὶ τὴν μνήμην τῶν λεχθέντων καὶ θὰ θεωρηθοῦμεν βαρετοὶ εἰς σᾶς. Ἄλλὰ ἐὰν δὲν ἔχετε κουρασθῇ, ὑπομένετε, καὶ ἀφοῦ ἀναλύσωμεν τὸ παρὸν θέμα, τότε θὰ σταματήσωμεν τὸν λόγον. «Καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν Κύριος ὁ Θεός· δὲν εἶναι ἔτσι. Ἐκεῖνος ποῦ θὰ φονεύσῃ τὸν Κάιν, θὰ πληρώσῃ ἑπταπλασίαν ἐκδίκησιν. Καὶ ἔθεσε Κύριος ὁ Θεός σημεῖον εἰς τὸν Κάιν,

μεῖον τῷ Κάϊν, τοῦ μὴ ἀνελεῖν αὐτὸν πάντα τὸν εὐρίστοκοντα
 αὐτόν». Τοῦτο δέδοικας, φησί, τοῦ μὴ ἀναιρεθῆναι; Θάρσει,
 ὅτι οὐκ ἔσται τοῦτο. Καὶ γὰρ ὁ τοῦτο πεποιηκὼς ἐπὶ τι-
 5 μωρίαις ἑαυτὸν ὑπεύθυνον κατασιῆσει· διὰ τοι τοῦτο καὶ ση-
 μεῖον ἐπιτίθημί σοι, ὥστε μηδένα ἀγνοήσαντα, καὶ ἀνελόντα
 σε, ὑπεύθυνον ἑαυτὸν ταῖς τοιαύταις τιμωρίαις κατασιῆσαι.
 5. Ἀλλὰ σαφέστερον ὑμᾶς προσήκει διδάξαι, πῶς ἐπὶ
 τιμωρίαις ὑπεύθυνος γίνεται ὁ τὸν Κάϊν ἀνελὼν. Ἀλλὰ προσέ-
 χετε, παρακαλῶ. Εἰ γὰρ μὴ νῦν, καθάπερ ἐν ταῖς προλαβού-
 10 σαις ἡμέραις εἰρήκαμεν πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγά-
 πην, διε νησιείας καιρός, καὶ ισοαύτης γαλήνης ἀπολαύο-
 μεν, καὶ ἀπηλλαγμένοι τῶν λογισμῶν τῶν ταραχόντων ἡμῶν
 τὴν διάνοιαν, τὰ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐγκείμενα κατανοή-
 σωμεν μετὰ ἀκριθείας, πότε δυνησόμεθα ταῦτα μαθεῖν ἐν
 15 ἑτέρῳ καιρῷ; Διὸ παρακαλῶ, καὶ δέσμαι, καὶ ἀντιβόλῳ, μο-
 νονουχὶ καὶ τῶν γονάτων ὑμῶν καθάπτομαι, μετὰ συντετα-
 μένης διανοίας τοῖς λεγομένοις προσέχωμεν, ἵνα καρπωσά-
 μενοί τι γενναῖον καὶ ὑψηλόν, οὕτως οἴκαδε ἐπανέλθωμεν.
 Τί οὖν ἐσσι τό, «Ἐπὶ ἐκδικούμενα παραλύσει»; Πρῶτον μὲν
 20 ὁ τῶν ἐπὶ ἀριθμὸς ἐπὶ πλήθους λαμβάνεται ἐν τῇ θείᾳ Γρα-
 φῇ, καὶ τοῦτο πολλαχοῦ εὗροι τις ἂν οὕτω κείμενον, ὡς τό,
 «Στείρα ἔτεκεν ἐπιά», καὶ ὅσα τοιαῦτα. Αἰνίττεται δὲ ἡμῖν
 ἐνιαῦθα τοῦ τολμήματος τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι οὐχ ἓν ἐσσι τὸ
 ἁμάρτημα τὸ παρ' ἐκείνου γεγονός, ἀλλ' ἐπὶ ἁμαρτήματα,
 25 καὶ μεγάλην ἐφ' ἑκάστῳ ἁμαρτήματι τὴν τιμωρίαν ὄφειλεν
 ὑποσχεῖν. Πῶς οὖν αὐτὰ ἀπαριθμησόμεθα; Εἰ τοῦτο λογισό-
 μεθα, πρῶτον, διὸ ἐθάσκηγε τῷ ἀδελφῷ διὰ τὴν εὐνοίαν τὴν
 παρὰ τοῦ Θεοῦ ὅπερ καὶ μόνον προσὸν ἱκανὸν ἦν αὐτῷ τὸν
 ὄλεθρον ἐπαγαγεῖν· δεύτερον, ὅτι τὸν ἴδιον ἀδελφόν· τρίτον,
 30 ὅτι δόλον ἔγραψε· τέτατον, ὅτι τὸν φόνον ἔπραξε· πέμπτον,

6. Τοῦτο εἶναι σημεῖον ἰκεσίας.

7. Α' Βασ. 2, 5.

νά μή φονεύση αὐτόν οἴσοσδήποτε πού θά τόν συναντήσῃ». Τοῦτο ἐφοβήθης, λέγει, νά μή φονευθῆς; Ἔχε θάρρος, διότι δέν θά συμβῆ αὐτό. Διότι ἐκεῖνος πού θά κάμῃ αὐτό θά καταστήσῃ τόν ἑαυτόν του ὑπεύθυνον διὰ ἑπτὰ τιμωρίας· δι' αὐτό ἀκριβῶς καί σημεῖον ἐπιθέτω εἰς σέ, ὥστε κανείς, ἐάν δέν γνωρίσῃ καί σέ φονεύσῃ, νά μή καταστήσῃ τόν ἑαυτόν του ἔνοχον εἰς τὰς τιμωρίας αὐτάς.

5. Ἀλλά πρέπει νά σᾶς ἐξηγήσω σαφέστερα, πῶς γίνεται ἔνοχος ἑπταπλασίας τιμωρίας ἐκεῖνος, πού θά φονεύσῃ τόν Κάιν. Ἀλλά, σᾶς παρακαλῶ, προσέχετε. Διότι ἐάν τώρα, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἔχομεν ὁμιλήσῃ πολλές φορές πρὸς τὴν ἀγάπην σας, κατὰ τόν καιρὸν τῆς νηστείας, ὅταν καί τόσον μεγάλην γαλήνην ἀπολαμβάνωμεν καί εἴμεθα ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὰς σκέψεις πού συνταράσσουν τὴν διάνοιάν μας, δέν κατανοήσωμεν μέ ἀκρίβειαν τὰ εὐρισκόμενα μέσα εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν νοήματα, πότε θά ἠμπορέσωμεν νά μάθωμεν αὐτὰ εἰς ἄλλον καιρὸν; Διὰ τοῦτο, σᾶς παρακαλῶ καί σᾶς ἰκετεύω καί ἀκόμη θέτω τὰ χέρια μου ἐπάνω εἰς τὰ γόνατά σας⁶, ὥς προσέχωμεν μέ σύντονον τὴν διάνοιαν εἰς τὰ λεγόμενα, ὥστε, ἀφοῦ κερδίσωμεν κάτι τὸ σημαντικὸν καί ὑψηλόν, νά ἐπιστρέψωμεν ἔτσι εἰς τὰ σπίτια μας. Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ, «Θά πληρώσῃ ἑπταπλασίαν ἐκδίκησιν»; Κατὰ πρῶτον ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν νά δηλώσῃ τὸ πλῆθος, καί αὐτό θά ἠμπορέσῃ νά τὸ εὐρῆ κανείς εἰς πολλὰ μέρη νά ἔχῃ τὴν σημασίαν αὐτήν, ὅπως τὸ «Στεῖρα ἐγέννησεν ἑπτὰ»⁷ καί πολλὰ παρόμοια. Ὑπονοεῖ δὲ ἐδῶ τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος καί ὅτι δέν εἶναι ἓνα τὸ ἀμάρτημα, πού διέπραξεν ἐκεῖνος, ἀλλὰ ἑπτὰ ἀμωρτήματα καί ἔπρεπε νά ὑποστῆ μεγάλην τιμωρίαν διὰ κάθε ἓνα ἀμάρτημα. Πῶς λοιπὸν θά ἀπαριθμήσωμεν αὐτά; Ἐάν ὑπολογίσωμεν ἔτσι πρῶτον, ἐφθόνησε τόν ἀδελφόν του, ἐξ αἰτίας τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον καί μόνον, ἂν ὑπάρχῃ, ἀρκεῖ νά ἐπισύρῃ εἰς αὐτόν τὴν καταστροφὴν· δεύτερον, ἐφθόνησε τόν ἰδικόν του ἀδελφόν· τρίτον, ἐσχέδισε δόλον· τέταρτον, διέπραξε φόνον· πέμπτον, ἐφόνευ-

διτι τὸν ἀδελφὸν ἐφόνευσεν ἕκτιον, διτι πρῶτος τὸν φόνον εἰργάσατο ἕβδομον, ὅτι τὸν Θεὸν ἐψεύσατο. Παρηκολουθήσατε τοῖς ρηθεῖσιν ἢ βούλεσθε ἄνωθεν αὐτὰ πάλιν ἀπαριθμησώμεθα, ἵνα εἰδῆτε πῶς ἕκαστον τούτων καὶ μόνον ἱκανὸν ἦν
 5 τῆς μεγίστης αὐτὸν ἀξιῶσαι τιμωρίας; Τίς γὰρ ἂν ἀξιώσειε συγγνώμης τὸν βασκῆναντα τῷ ἀπολαύοντι τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας; Ἴδου μία καὶ μεγίστη καὶ ἀσύγγνωστος ἁμαρτία. Πάλιν αὕτη μείζων δείκνυται, διὰν ἀδελφὸς ἢ ὁ βασκαινόμενος, καὶ μηδὲν ἠδικηκῶς. Ἴδου καὶ αὕτη πάλιν οὐχ
 10 ἢ τυχοῦσα ἁμαρτία. Τρίτη πάλιν, διτι δόλον ἔγραψεν ἀπατήσας τὸν ἀδελφόν, καὶ ἐλκύσας εἰς τὸ πεδίον, καὶ οὐδὲ αὐτὴν τὴν φύσιν αἰδεσθεῖς. Τέταρτον ἁμάρτημα αὐτὸς ὁ φόνος, ὃν εἰργάσατο. Πέμπτον, διτι ἀδελφὸν ἐφόνευσεν τὸν τὰς αὐτὰς αὐτῷ λύσαντα ὠδῖνας. Ἑκτιον, διτι πρῶτος τοῦ φόνου
 15 τὸ εἶδος εἰσήνεγκεν. Ἑβδομον, διτι ἐρωτώμενος παρὰ τοῦ Θεοῦ, ψεύσασθαι ἐτόλμησεν. Ὁ τοίνυν, φηοῖν, ἀνελεῖν σε ἐπιχειρήσας, ἐπιὰ τιμωρίαις ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καιαστήσεται. Μὴ τοίνυν δειδιδι τοῦτο. Ἴδου γὰρ καὶ σημεῖον ἐπιτίθημί σοι, ὥστε μηδένα τῶν εὗρισκόντων σε ἄγνοῆσαι. Ἡ γὰρ πάσης
 20 τῆς ζωῆς σου πάρεσις, λυσιτελῆς ἔσται ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς, καὶ ὅπερ μόνος μηδενὸς παρόντιος ἔπραξας, τοῦτο μαθήσονται πάντες ὀρῶντιές σε σιένοντα καὶ τρέμοντα, καὶ μονονουχὶ βοῶντα διὰ τοῦ τρόμου τοῦ σωματικοῦ, καὶ πᾶσι διαλεγόμενον, καὶ λέγοντα· μηδεὶς ἕτερος τοιαῦτα τολμήσῃ, οἷ
 25 ἄπερ ἐγώ, ἵνα μὴ τοιαύτην δέξεται τιμωρίαν.

6. Ταῦτα ἀκούοντες, ἀγαπητοί, μὴ ἀπλῶς παραιρέχωμεν τὰ εἰρημένα, μηδὲ τοῦτο μόνον σκοπῶμεν, εἰ καθ' ἕκαστην ἐνιαῦθα συνεργούμενοι πνευματικῆς τραπέζης ἀπολαύομεν· οὐδὲν γὰρ ὄφελος τῆς ἀκροάσεως μόνης ἄνευ τῆς διὰ

σε τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἕκτου, πρῶτος αὐτὸς διέπραξε τὸν φόνον ἑβδομον, εἶπε ψέματα εἰς τὸν Θεόν. Παρηκολουθήσατε αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν, ἢ θέλετε νὰ ἀπαριθμήσωμεν πάλιν αὐτὰ ποῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, διὰ νὰ γνωρίζετε πῶς τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ καὶ μόνον του ἦτο ἀρκετὸν νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἄξιον τῆς μεγίστης τιμωρίας; Διότι ποῖος θὰ ἤμποροῦσε νὰ θεωρήσῃ ἄξιον συγγνώμης ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐφθόνεσε τὸν ἀπολαμβάνοντα τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ; Ἴδου ἡ πρώτη καὶ μεγίστη καὶ ἀσυγχώρητος ἀμαρτία. Αὐτὴ πάλιν ἀποδεικνύεται μεγαλυτέρα, ὅταν ὁ φθονούμενος εἶναι ἀδελφός καὶ δὲν ἔχει ἀδικήσῃ καθόλου. Ἴδου καὶ αὐτὴ πάλιν δὲν εἶναι τυχαία ἀμαρτία. Τρίτη πάλιν ἀμαρτία, ἐσχεδίασε δόλον, διότι ἐξηπάτησε τὸν ἀδελφὸν τοῦ καὶ τὸν παρέσυρεν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ δὲν ἐσεβάσθη οὔτε αὐτὴν τὴν φύσιν. Τέταρτον ἀμάρτημα εἶναι σὺτός ὁ ἴδιος ὁ φόνος, τὸν ὁποῖον διέπραξε. Πέμπτον, ἐφόνευσε τὸν ἀδελφὸν τοῦ, ποῦ προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἰδίαν κοιλίαν μὲ αὐτὸν. Ἐκτον, πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὸ εἶδος τοῦ φόνου. Ἑβδομον, ὅταν ἠρωτήθη ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ ψέματα. Ἐκεῖνος λοιπόν, λέγει, ποῦ θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ σέ φονεύσῃ, θὰ καταστήσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἔνοχον δι' ἑπτὰ τιμωρίας. Μὴ φοβῆσαι λοιπόν αὐτό. Ἴδου καὶ σημεῖον σοῦ ἐπιθέτω, ὥστε ὅλοι ποῦ θὰ σέ συναντοῦν νὰ σέ γνωρίσουν. Διότι ἡ παράλυσις ὅλης τῆς ζωῆς σου, θὰ εἶναι ὠφέλιμος εἰς τὰς ἐπομένας γενεάς, καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διέπραξε μόνον χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν κανένας, τοῦτο θὰ μάθουν ὅλοι, ὅταν σέ βλέπουν νὰ στενάζῃς καὶ νὰ τρέμῃς, καὶ σχεδὸν νὰ κραυγάζῃς μὲ τὸν τρόμον τοῦ σώματός σου καὶ μὲ ὅλους νὰ ὁμιλῇς καὶ νὰ λέγῃς· κανεὶς ἄλλος ἄς μὴ τολμήσῃ τέτοια, ποῦ ἐτόλμησα ἐγώ, διὰ νὰ μὴ δεχθῇ τέτοια τιμωρίαν.

6. Ἀκούοντες αὐτά, ἀγαπητοί, ἄς μὴ παρερχώμεθα ἐπιπόλαια μόνον τὰ λεχθέντα, οὔτε πάλιν νὰ σκεπτώμεθα αὐτό, δηλαδὴ ἐὰν συγκεντρωμένοι ἐδῶ καθημερινὰ ἀπολαμβάνωμεν τὸ πνευματικὸν τραπέζι· διότι καμμία ὠφέλεια δὲν προέρχεται μόνον ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν, χωρὶς νὰ ἐκδη-

τῶν ἔργων ὑπακοῆς. Ἄλλ' ἐννοοῦντες πόθεν εἰς ταύτην τὴν
 ἀσύγγνωστον καὶ χαλεπὴν ἁμαρτίαν συνήλασεν ἑαυτὸν ὁ Κά-
 ῖν, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ φθονῆσαι τὸν μηδ' ὄλως αὐτὸν ἀδικῆ-
 σαί ποτε ἐπιχειρήσαντα, τὴν τοιαύτην εἰσπραξίν, μᾶλλον δὲ
 5 ἀναίρεσιν εἰς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν τειρόλυμκε, μὴ τὸ κακῶς πα-
 θεῖν φεύγωμεν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ κακῶς ἑτέροις διατεθῆναι.
 Ἐκεῖνος γὰρ ἔστιν ὄντως ὁ κακῶς πεπονηθῶς, ὁ τὸν πλη-
 σίον ἑαυτοῦ κατεργάζεσθαι βουλόμενος. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι
 τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ὄρα μοι ἐνταῦθα, τίς ἐστὶν ὁ κακῶς πε-
 10 πονηθῶς, ὁ ἀνελὼν, ἢ ὁ ἀναιρεθεὶς; Δῆλον ὅτι ὁ ἀνελὼν. Διὰ
 τί; Ὅτι ὁ μὲν ἀναιρεθεὶς καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἄδεται παρὰ τοῖς
 ἀπάντων σιόμασι, καὶ ἀνακηρύττεται, καὶ σιέφανοῦται, ὡς
 τῆς ἀληθείας πρωτομάρτυς, καθάπερ φησὶ καὶ ὁ μακάριος
 Παῦλος· «Ἀποθανὼν Ἄβελ ἔτι λαλεῖ». Ὁ δὲ ἀνελὼν καὶ
 15 ἴοιτε μὲν ἐλεεινότερον πάντων ἀνθρώπων θίον ἔζη, μετὰ δὲ
 ταῦτα παρὰ πάντων ταῖς κατηγορίαις βάλλεται καὶ ὡς βδε-
 λυκὸς παρὰ τῷ Θεῷ καὶ κατηραμένος ὑπὸ τῆς θείας Γρα-
 φῆς παραδειγματίζεται· καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῷ παρόντι καὶ
 συγκαταλυμένῳ βίῳ· τὰ δὲ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀπαντῆσαι
 20 ἀμφοτέροις ὀφείλοντα, καὶ καταλλήλως ἐκάστῳ τῆς ἑαυτοῦ
 πράξεως ἀπολαβεῖν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, τίς λόγος πα-
 ρασιῆσαι δυνήσεται, ἢ τὰ ἀγαθὰ, ἢ τὰ ἐναντία; Οὐκ ἔστιν
 οὐδεὶς, οὔτε τὰ χρησιὰ, οὔτε τὰ λυπηρὰ. Καὶ γὰρ ἐκεῖνον
 μὲν ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ αἰώνιοι οκηναί, καὶ οἱ χο-
 25 ροὶ παιρισχῶν, προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων, καὶ πάντων
 τῶν ἁγίων ὄμιλος ὑποδέχονται συμβασιλεύσοντα εἰς αἰῶνας
 ἀτελευτήτους τῷ βασιλεῖ Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ τοῦ Θεοῦ μο-
 τογενεῖ Υἱῷ καὶ Θεῷ· τοῦτον δὲ ἢ γέεννα τοῦ πυρός καὶ
 τὰ ἄλλα ἅπαντα ἀθάνατα βασανιστήρια διαδέχονται εἰς αἰῶ-

6. Ἐβρ. 11, 4.

9. Δηλαδή τὸν Ἄβελ.

10. Δηλαδή τὸν Κάιν.

λώνεται ἢ ὑπακοή μὲ τὰ ἔργα. Ἀλλά, ἀφοῦ ἐννοήσωμεν διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ Κáιν ᾤδήγησε τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὴν ἀσυγχώρητον καὶ φοβερὰν αὐτὴν ἁμαρτίαν, καὶ ὅτι ἀπὸ τὸν φόνον τοῦ ἐναντίον ἐκείνου, ποῦ γενικὰ δὲν ἐπροσπάθησε ποτὲ νὰ τὸν ἀδικήσῃ, ἔχει τολμήσει αὐτὴν τὴν σκληρότητα, μᾶλλον δὲ τὸν φόνον εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἀδελφὸν τοῦ, ἃς μὴ ἀποφεύγωμεν νὰ ὑφιστάμεθα κακὴν μεταχείρισιν, ἀλλὰ νὰ ἀποφεύγωμεν περισσότερο νὰ συμπεριφερώμεθα μὲ κακίαν εἰς τοὺς ἄλλους. Διότι πράγματι αὐτὸς ποῦ ὑποφέρει εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ θέλει νὰ φονεύσῃ τὸν πλησίον τοῦ. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν, παρακαλῶ, πρόσεχε ἐδῶ, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ὑποφέρει, ὁ φονεὺς ἢ ὁ φονευθεὶς; Εἶναι φανερόν ὅτι ὑποφέρει ὁ φονεὺς. Διατί; Διότι ὁ μὲν φονευθεὶς καὶ μέχρι σήμερα μνημονεύεται ἀπὸ τὰ στόματα ὄλων, καὶ ἀνακηρύσσεται καὶ στεφανώνεται ὡς ὁ πρωτομάρτυρας τῆς ἀληθείας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει· «ἂν καὶ νεκρὸς ὁ Ἄβελ ἀκόμη ὁμιλεῖ»⁸. Ὁ δὲ φονεὺς καὶ τότε μὲν ἐζούσε τὴν περισσότερο ἐλεεινὴν ζωὴν ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, ὕστερα δὲ ἀπὸ αὐτὰ βάλλεται μὲ τὰς κατηγορίας ἀπὸ ὄλους καὶ προβάλλεται ὡς παράδειγμα βδελυγμίας ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ κατάρας ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν· καὶ αὐτὰ μὲν συμβαίνουν εἰς τὴν παροῦσαν καὶ προσωρινὴν ζωὴν· ἐκεῖνα ὅμως ποῦ εἶναι ὑποχρεωμένοι καὶ οἱ δύο νὰ συναντήσουν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ θὰ λάβῃ ἀνάλογα μὲ τὰς πράξεις τοῦ ὁ καθένας ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν, ποῖος λόγος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὰ παρουσιάσῃ εἴτε εἶναι ἀγαθὰ εἴτε τὰ ἀντίθετα; Δὲν ὑπάρχει κανένας νὰ παρουσιάσῃ οὔτε τὰ εὐχάριστα οὔτε τὰ ὀδυνηρά. Καὶ πράγματι ἐκεῖνον⁹ μὲν θὰ τὸν ὑποδεχθοῦν ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν καὶ αἱ αἰώνια σκηναὶ καὶ αἱ τάξεις τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τὸ πλῆθος ὄλων τῶν ἁγίων διὰ νὰ βασιλεύσῃ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων μαζί μὲ τὸν βασιλέα Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεόν. Αὐτὸν ὅμως¹⁰ ἢ γέεννα τοῦ πυρός καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα αἰώνια βασανιστήρια θὰ διαδέχωνται τὸ ἕνα

ρας ἀπεράντους τιμωρούμενον, μετὰ καὶ πάντων τῶν τὰ πα-
 ραπλήσια αὐτῷ πεπραχότων, καὶ μάλιστα τοὺς μετὰ ταῦτα
 τοῖς αἰσχίσις πάνθεσιν ἀλόγίας, ὅσῳ καὶ μείζων ἢ τιμω-
 ρία παρὰ τοῦ κοινοῦ Δεσπότου ἐκφέρεται. Ἐκκουε γὰρ τοῦ
 5 μακαρίου Παύλου λέγοντος· «Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον, ἀ-
 νόμως καὶ ἀπολοῦνται»· τουτέστιν, ἐλαφροτέραν ὑποσιήσονται
 τὴν τιμωρίαν, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἔλεγχον τὴν ἐκ τοῦ νόμου
 ἀπειλήν τε καὶ διόρθωσιν· «Καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ
 10 τοῦ νόμου δοήθειαν τὰ αὐτὰ ἐκείνοις πεπραχότις, βαρυντέ-
 ρας καὶ ἀφορητοτέρας ὑπομενοῦσι καὶ τὰς κολάσεις. Καὶ
 μάλα εἰκότως· ὅτι οὔτε ὁ νόμος, οὔτε τὸ ἐτέρονς ἰδεῖν το-
 σοῦτοις κακοῖς ὑποβληθέντας σωφρονεσιτέρονς αὐτοὺς ἢ ἐπι-
 ειχεσιτέρονς ἀπειρογάσατο. Διὸ παρακαλῶ, κἄν γοῦν ἀπὸ τοῦ
 15 τῶν τοῖς ἐτέρον παιδεύμασι σωφρονίσωμεν ἑαυτούς, καὶ τὸν
 βίον τὸν ἑαυτῶν ἰθύνωμεν πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου ὑποταγήν.
 τοῖς αὐτοῦ ὑπέκοντες νόμοις· καὶ μήτε φθόνος, μήτε βασκα-
 νία, μήτε ὁ τῶν σωμάτων ἔσως, μήτε ἡ τοῦ παρόντος βίου
 δόξα τε καὶ δυναστεία, μήτε ἡ τῆς γαστροῦς ἡδονή, μήτε ἄλ-
 20 λη τις ἄτοπος ἐπιθυμία κατακυριευέτω ἡμῶν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ
 λογιζομένων· ἀλλ' ἐκκαθάραντες ἑαυτοὺς ἀπὸ πάσης ἰλύος καὶ
 τύφθης βιωικῆς, καὶ πολλὰ χαίρειν εἰπόντες τοῖς αἰσχίσις
 καὶ ἀτοπωτάτοις πάνθεσι πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν
 ἐπειχθῶμεν, καὶ τὰ ἀπόρητα ἀγαθὰ, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς
 25 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· ὧν γένοιο πάντας ἡμᾶς ἀξιωθῆναι,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτις, τι-
 μὴ, τῶν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

μετὰ τὸ ἄλλο εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, διὰ νὰ τιμωρῆται, μαζί με ὅλους ἐκείνους πού ἔχουν πράξει παρόμοια με αὐτόν, καί πρό παντός με ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τὰ αἰσχροτάτα πάθη, διὰ τὰ ὅποια ἐκφέρεται καί μεγαλυτέρα τιμωρία ἀπὸ τὸν Δεσπότην τῶν ὄλων. Ἦκουε λοιπὸν καί τὸν μακάριον Παῦλον, πού λέγει· «Καί ὅσοι ἠμάρτησαν χωρὶς τὸν νόμον, θὰ καταδικασθοῦν εἰς ἀπώλειαν χωρὶς τὸν νόμον»¹¹, δηλαδή, θὰ ὑποστοῦν ἐλαφροτέραν τιμωρίαν, διότι δὲν ἔχουν ὡς ἔλεγχον τὴν ἀπειλήν καί διόρθωσιν, πού προέρχεται ἀπὸ τὸν νόμον. «Καί ὅσοι ἠμάρτησαν ἔχοντες τὸν νόμον, θὰ κριθοῦν με βάσιν τὸν νόμον». Αὐτοὶ ὅμως, λέγει, οἱ ὅποιοι καί μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ νόμου ἔχουν διαπράξει τὰ ἴδια με ἐκείνους, θὰ ὑπομείνουν βαρυτέρας καί σκληροτέρας τιμωρίας. Καί εἶναι πολὴ φυσικά· διότι οὔτε ὁ νόμος, οὔτε τὸ ὅτι εἶδαν τοὺς ἄλλους νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τόσον μεγάλη κακὰ ἔκαμαν νὰ εἶναι αὐτοὶ περισσότερον σώφρονες καί ἐπεικεῖς. Διὰ τοῦτο, σᾶς παρακαλῶ, τουλάχιστον ἀπὸ τώρα ἄς σωφρονίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας με τὰ παθήματα τῶν ἄλλων καί ἄς κατευθύνωμεν τὴν ζωὴν μας πρὸς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Κυρίου, ὑπακούοντες εἰς τοὺς νόμους του· καί οὔτε μῖσος, οὔτε φθόνος, οὔτε ἡ σαρκικὴ ἐπιθυμία, οὔτε ἡ δόξα καί ἡ ἐξουσία τῆς παρούσης ζωῆς, οὔτε ἡ εὐχαρίστησις τῆς κοιλίας, οὔτε ὅποιαδήποτε ἄλλη, παράλογος ἐπιθυμία νὰ κατοκυριεύη τοὺς ἐντὸς τῆς ψυχῆς μας λογισμοὺς· ἀλλά, ἀφοῦ καθαρίσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ κάθε ρύπον καί βιωτικὴν ἀσχολίαν, καί ἀφοῦ εἰποῦμεν πολλὰ χαίρετε πρὸς τὰ αἰσχροτάτα καί ἀπρεπέστατα πάθη, ἄς σπεύσωμεν πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν καί τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε νὰ ἀξιωθοῦμεν ὅλοι ἡμεῖς, με τὴν χάριν καί τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί με τὸν ὅποιον πρέπει εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καί εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καί πάντοτε καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Κ'
(Γεν. 4, 16 - 26)

Ἐξῆλθε δὲ Κάϊν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄκη-
σον ἐν γῆ Ναϊθ κατέναντι Ἐδέμ, καὶ τὰ ἐξῆς.

5 1. Φέρε πάλιν τῆς ἀκολουθίας σήμερον τῶν ἀνεγνωσμέ-
των ἀφάμενοι, ἐντιϋθεν ὑμῖν τὴν διδασκαλίαν παραδῶμεν,
καὶ ἐκ τῆς βίβλου τοῦ μακαρίου Μωϋσέως τὴν συνήθη διά-
λεξιν πρὸς ὑμᾶς ποιησώμεθα, μᾶλλον δὲ ἐκ τῶν τοῦ Πνεύ-
ματος λογίων, ἅπερ διὰ τῆς ιούτου γλώττης ἡμᾶς ἐδίδαξεν
10 ἡ θεία χάρις. Ἄλλ' ἵνα σαφέστερος ὑμῖν γένηται ὁ λόγος,
ἀναγκαῖον ὑπομνήσαι τὴν ὑμειτέραν ἀγάπην τῶν ἤδη ρηθέν-
των, καὶ ὅπου τὴν διδασκαλίαν κατελύσαμεν, ἵνα ἐκεῖθεν αὐ-
τὴν σήμερον ἀναλαβόντες, οὕτω τῆς ἀρχῆς τῶν ἀνεγνωσμένων
ἀφώμεθα. Ἴστε γὰρ οὖν τὴν κατὰ τὸν Κάϊν καὶ τὸν Ἀβελ
15 ὑπόθεσιν κινήσαντες ἐδείκνυμεν ἐξ αὐτῶν τῶν γεγενημένων,
καὶ ἐξ ὧν ἕκαστος τὰς θυσίας αὐτῶν προσήνεγκε τῷ Δεσπότῃ,
ὅπως ἔγκειται τῇ ἡμειτέρᾳ φύσει ἢ γνώσει τῶν πρακτέων καὶ
τῶν μὴ πρακτέων, καὶ οὖν αὐτεξουσίους ἡμᾶς εἰργάσατο ὁ
τῶν ἀπάντων δημιουργός, καὶ πανταχοῦ ἀπὸ τῆς γνώμης τῆς
20 ἡμειτέρας ἢ κατακρίνει, ἢ σιεφανοῖ| (ἀπὸ γὰρ ταύτης τοῦ μὲν
ἀπόβλητος γέγονεν ἡ θυσία, τοῦ δὲ τὰ δῶρα προσεδέχθη),
καὶ οὖν ἐντιϋθεν ὑπὸ βασκανίας κινήθεις ὁ Κάϊν ἐπὶ τὸν τοῦ
ἀδελφοῦ φόνον ὤρμησε, καὶ μετὰ τὴν ἀνοσίαν ταύτην προᾶξιν,
βουλομένου τοῦ Θεοῦ ἐκκαλέσασθαι αὐτὸν εἰς ἐξομολόγησιν
25 τῶν ἡμαρτημένων, οὐδὲ οὕτω τὸ φάρμακον τῆς ἰατρείας ἐδέ-
ξατο, ἀλλὰ τῷ μυσαρῶ ἐκείνῳ φόνῳ τὸ ψεῦδος συνάρας τὴν
χαλεπὴν ἐκείνην τιμωρίαν ἐπεσπάσατο, καὶ γυμνὸν καὶ ἔρη-
μον ἑαυτὸν κατέσκησε τῆς ἀνωθεν ροπῆς, ὑπόδειγμα σωφρο-

ΟΜΙΛΙΑ Κ'

(Γεν. 4, 16 - 26)

«Καὶ ἀπεμακρύνθη ὁ Κάιν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκατοίκησεν εἰς τὴν περιοχὴν Ναϊδ ἀπέναντι τῆς Ἑδέμ», καὶ τὰ ἐξῆς.

1. Ἐμπρὸς ἀφοῦ καταπιασθοῦμεν πάλιν σήμερα ἀπὸ τὴν συνέχειαν τῶν ἀναγνωσμάτων, ἀπὸ αὐτὰ ἃς σᾶς παραθέσωμεν τὴν διδασκαλίαν, καὶ ἃς κάμωμεν τὴν συνηθισμένην ὁμιλίαν πρὸς σᾶς ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ μακαρίου Μωϋσέως, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ μᾶς ἐδίδαξεν ἡ θεία χάρις. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ σαφέστερος εἰς σᾶς ὁ λόγος, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπενθυμίσω τὴν ἀγάπην σας αὐτὰ πού μέχρι τώρα ἔχουν λεχθῆ, καὶ εἰς ποῖον σημεῖον ἐσταματήσαμεν τὴν διδασκαλίαν, ὥστε, ἀφοῦ τὴν ἀρχίσωμεν ἀπὸ ἐκεῖνο σήμερα, νὰ καταπιασθοῦμεν ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν ἀναγνωσμάτων. Γνωρίζετε βέβαια ὅτι, ὅταν ἐκινήσαμεν τὴν ὑπόθεσιν σχετικὰ μὲ τὸν Κάιν καὶ τὸν Ἄβελ, ἐξηγοῦσαμεν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ὁ καθένας ἐπρόσφερε τὴν θυσίαν τοῦ πρὸς τὸν Θεόν, πῶς ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν φύσιν μας ἡ γνῶσις ἐκείνων πού πρέπει καὶ ἐκείνων πού δὲν πρέπει νὰ κάμωμεν καὶ ὅτι ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων μᾶς ἐδημιούργησεν ἐλευθέρους καὶ παντοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας γνώμην ἢ μᾶς καταδικάζει ἢ μᾶς στεφανώνει (ἀπὸ αὐτὴν βεβαίως τοῦ μὲν Κάιν ἡ θυσία δὲν ἔγινε δεκτὴ, τοῦ δὲ Ἄβελ ἐδέχθη τὰ δῶρα) καὶ ὅτι ἀπὸ τότε παρακινηθεὶς ὑπὸ τοῦ φθόνου ὁ Κάιν ὤρμησεν εἰς τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ μετὰ τὴν βδελυρὰν αὐτὴν πράξιν, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ προσκαλέσῃ αὐτὸν εἰς ἐξομολόγησιν τῶν ἀμαρτημάτων του, οὔτε ἔτσι ἐδέχθη τὸ φάρμακον τῆς θεραπείας ἀλλὰ ἀφοῦ ἐπρόσθεσεν εἰς τὸν ἀποτρόπαιον ἐκεῖνον φόνον τὸ ψέμα, ἐπέσυρε τὴν φοβερὰν ἐκείνην τιμωρίαν, καὶ κατέστησε τὸν ἑαυτὸν του γυμνὸν καὶ ἔρημον

ρισμοῦ πᾶσι τοῖς μετὰ ταῦτα προκείμενος, καὶ διὰ τῆς ἀπο-
 φάσεως, ἧς ἐδέξατο, παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει διαλεγό-
 μενος, καὶ μονονουχὶ βοῶν καὶ λέγων· μηδεὶς ὑμῶν τοιοῦτόν
 τι τολμήσῃ ποιέ, ἵνα μὴ τοῖς τοιούτοις περιπέσῃ. Εἶδειτε Δε-
 5 σπότιου φιλανθρωπίαν, ὅπως διὰ τῆς εἰς ἐκεῖνον τιμωρίας
 οὐκ ἐκεῖνον μόνον σωφρονίσαι ἠβουλήθη, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς
 τὸ ἐξῆς ἅπαντας διδάξαι, πάντη φεύγειν τὸ τολμηθὲν τοῦτο
 ἐπιχείρημα; Φέρε λοιπὸν τῶν ἐξῆς ἀψώμεθα, καὶ ἴδωμεν
 τί καὶ σήμερον διηγεῖται ἡμῖν ὁ μακάριος οὖτις προφήτης,
 10 ὑπὸ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνηχούμενος ἐνεργείας. Ἐπειδὴ γὰρ
 τὴν ἀπόφασιν ἐδέξατο ὁ Κάϊν, «Ἐξῆλθε», φησὶν, «ἀπὸ προ-
 σώπου τοῦ Θεοῦ». Τί ἐσιν, «Ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου τοῦ
 Θεοῦ»; Τουτέστιν, ἐγυμνώθη τῆς παρ' αὐτοῦ προσιασίας διὰ
 τὴν μυσαρὰν ἐκείνην πράξιν. «Καὶ ὤκησεν ἐν γῆ Ναϊδ, καιέ-
 15 ραντι Ἐδέω». Λέγει ἡμῖν καὶ τὸν τόπον ἔνθα λοιπὸν τὴν κα-
 τοίκησιν ἐποιήσατο, καὶ διδάσκει πῶς καὶ οὖτις οὐ πόρρω
 τοῦ παραδείσου διῆγεν, ἵνα καιέναντι αὐτοῦ ὦν, διηνεκῆ τὴν
 ὑπόμνησιν ἔχη καὶ τῶν τῷ πατρὶ συμβεβηκότων διὰ τὴν
 παράδασιν, καὶ τοῦ μεγέθους τῶν αὐτῷ τειολμημένων· τὴν
 20 ισαύτην τιμωρίαν, ἣν ἐδέξατο μηδὲ τῆ τοῦ πατρὸς τιμωρία
 σωφρονηθεῖς. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τόπος, ἔνθα κατώκει, ὑπόμνη-
 σις ἀδιάλιπτος ἦν οὐκ αὐτῷ μόνω, ἀλλὰ καὶ ταῖς μετὰ ταῦτα
 γενεαῖς, τοῦ σάλου καὶ τοῦ τρόμου. Τὸ γὰρ Ναϊδ ὄνομα Ἐ-
 θραϊκὴ λέξις ἐστίν, ἐρμηνεύεται δὲ σάλος. Ἴν' οὖν ὥσπερ
 25 ἐν σιήλῃ χαλκῆ ἀνέκλειπιον ἔχη καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου τὴν κα-
 τηγορίαν, ἐκεῖ αὐτὸν καιώκισε. Εἰλιά φησι «Καὶ ἔγνω Κάϊν
 τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Ἐνώχ». Θνη-
 τοὶ λοιπὸν γεγονότιες, εἰκότως περὶ τὴν τῶν τέκνων διαδο-

ἀπό τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ, προβαλλόμενος ὡς παράδειγμα σωφρονισμοῦ εἰς ὄλους τοὺς μεταγενεστέρους, καὶ μὲ τὴν ἀπόφασιν, ποὺ ἐδέχθη, ὁμιλῶν εἰς ὄλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ σχεδὸν κραυγάζων καὶ λέγων: κανεῖς ἀπὸ σᾶς νὰ μὴ τολμήσῃ ποτὲ κάτι τὸ παρόμοιον, διὰ νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς τὰς συμφορὰς αὐτάς. Εἶδατε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, κατὰ ποῖον τρόπον ἠθέλησε μὲ τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς ἐκεῖνον τιμωρίαν νὰ σωφρονίσῃ ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον, ὄλους νὰ διδάξῃ, νὰ ἀποφεύγουν μὲ κάθε τρόπον αὐτὴν τὴν πράξιν, ποὺ ἐτόλμησεν ὁ ἴδιος; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς καταπιασθοῦμεν μὲ τὰ ἐπόμενα, καὶ ἄς ἰδοῦμεν τί μᾶς διηγεῖται σήμερα ὁ μακάριος αὐτός προφήτης, ὁ ὁποῖος διδάσκεται ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐδέχθη τὴν ἀπόφασιν ὁ Κάιν, «Ἀπεμακρύνθη, λέγει, ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ». Τί σημαίνει, «Ἀπεμακρύνθη ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ»; Δηλαδή, ἀπεγυμνώθη ἀπὸ τὴν προστασίαν του ἐξ αἰτίας τῆς βδελυρᾶς ἐκείνης πράξεως. «Καὶ ἐκατοίκησεν εἰς τὴν χώραν Ναῖδ, ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ἐδέμ». Λέγει εἰς ἡμᾶς καὶ τὸν τόπον, ὅπου ἐκατοίκησεν εἰς τὸ ἐξῆς, καὶ διδάσκει πῶς καὶ αὐτός δὲν ἐζοῦσε μακρὰν ἀπὸ τὸν παράδεισον, ὥστε εὐρισκόμενος ἀπέναντι ἀπὸ αὐτόν νὰ ἔχῃ διαρκῆ τὴν ὑπενθύμισιν καὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συνέβησαν εἰς τὸν πατέρα του ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, καὶ τοῦ μεγέθους ἐκείνων ποὺ ὁ ἴδιος εἶχε τολμήσει· δηλαδή τὴν τόσο μεγάλην τιμωρίαν, τὴν ὁποῖαν ἐδέχθη χωρὶς νὰ σωφρονισθῇ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τοῦ πατρός του. Καὶ ὁ τόπος αὐτός, ὅπου ἐκατοικοῦσε, ἦτο ὄχι μόνον εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπομένας γενεάς, διαρκῆς ὑπενθύμισις τῆς ταραχῆς καὶ τοῦ τρόμου. Διότι τὸ ὄνομα Ναῖδ εἶναι ἑβραϊκὴ λέξις καὶ ἐρμηνεύεται ταραχὴ. Διὰ νὰ ἔχῃ λοιπὸν ὡσὰν εἰς χαλκίνην στήλην ἀκατάπαυστον τὴν κατηγορίαν καὶ ἀπὸ τὸν τόπον, ἐκεῖ ἔβαλεν αὐτόν νὰ κατοικήσῃ. Ἐπειτα λέγει· «Καὶ συνευρέθη ὁ Κάιν μὲ τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποῖα ἀφοῦ συνέλαβε ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ». Ἄφοῦ εἰς τὸ ἐξῆς ἔγιναν θνητοί, εὐλόγως ἐπάσχιζαν διὰ τὴν δια-

χὴν τὴν ἅπασαν σπουδὴν εἶχον. Ἐπειδὴ ἴσως εἴποι τις ἂν πῶς,
 οὐδαμοῦ τῆς Γραφῆς μνημονεύσασθαι ἑτέρας γυναικός, ὁ Καὶν
 ἔσχε τὴν γυναῖκα; Μὴ σε ξύσῃ τοῦτο, ἀγαπητέ. Οὐδαμοῦ
 γὰρ θηλειῶν τέως κατάλογον ποιεῖται μετὰ ἀκριθείας, ἀλλὰ
 5 τὸ περίτιον φύγουσα ἢ θεία Γραφή ἐκ μέρους τῶν ἀρρένων
 μνημονεύει, καὶ οὐδὲ αὐτῶν πάντων, ἀλλὰ συντομώτερον ἡ-
 μῖν διηγεῖται λέγουσα, ὅτι ὁ δεῖνα ἐγέννησεν υἱὸς καὶ θυ-
 γατέρας τεκεῖν μετὰ τὸν Καὶν καὶ τὸν Ἄβελ, ἦν εἰς γυναῖκα
 ἔλαβε Καὶν. Ἐπειδὴ γὰρ προοίμια ἦν, καὶ ἔδει λοιπὸν αὐ-
 10 ξηθῆναι τὸ γένος, καὶ ταῖς ἀδελφαῖς συγγενέσθαι συνεχώ-
 ρουν. Διὰ τοι τοῦτο καταλιποῦσα ἡ Γραφή ἡμῖν συνιδεῖν τὸ
 ἀκόλουθον, τοῦτο μόνον διηγεῖται λέγουσα, «Καὶ ἔγνω Καὶν
 τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Ἐνώχ καὶ
 ἦν οἰκοδομῶν πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνώχ».
 15 Ὅρα πῶς σοφίζονται λοιπὸν κατὰ μικρὸν. Ἐπειδὴ γὰρ θνη-
 τοὶ γεγόνασι, διηνεκῆ αὐτῶν σώζεσθαι τὴν μνήμην βούλονται
 ἀπὸ τε τῶν τιτιομένων, ἀπὸ τε τῆς ὀνομασίας τῶν τόπων,
 οἷς τὰς προσηγορίας ἐπιτιθέασι τῶν παίδων. Ταῦτα πάντα
 ὑπομνήματα ἂν τις εἴποι δικαίως εἶναι τῶν ἡμαρτημένων
 20 αὐτοῖς, καὶ τῆς ἐκπιώσεως τῆς δόξης ἐκείνης, ἐν ἣ ἰσχυρά-
 νοντες οὐδενὸς τούτων ἐδέοντο ὁ τε Ἄδὰμ ἢ τε Εὐὰ, ἀλλ'
 ἀνωτέρω πάντων «καθεισιθήκεσαν. Ἐγεννήθη δὲ τῷ Ἐνώχ»,
 φησὶ, «Γαῖδάδ, καὶ Γαῖδάδ ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ, καὶ
 Μαλελεήλ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ Μαθουσάλα ἐγέν-
 25 νησε τὸν Λάμεχ». Ὅρα πῶς παρέδραμε τὰς γενεαλογίας,
 τῶν ἀρρένων μόνον μνημονεύσας ὁ μακάριος οὗτος, καὶ οὐ-
 δαμοῦ τῶν θηλειῶν ἐπιμνησθεῖς. Ἄλλὰ καθάπερ ἐπὶ τοῦ
 Καὶν εἶπεν, ὅτι «Ἐγνω τὴν γυναῖκα αὐτοῦ», μηδὲν διδάξας
 ἡμᾶς, μηδὲ εἰπὼν πόθεν ἔσχε τὴν γυναῖκα, οὕτω δὴ καὶ

δοχήν τῶν παιδιῶν. Ἴσως ὅμως θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς πῶς, ἐνῶ ἡ Ἁγία Γραφή δὲν ἀνέφερεν ἄλλην γυναῖκα, ὁ Κάιν ἀπέκτησε γυναῖκα; Μὴ σέ παραξενεύῃ αὐτό, ἀγαπητέ. Διότι πουθενὰ μέχρι τώρα δὲν κάνει κατάλογον τῶν γυναικῶν μὲ ἀκρίβειαν, ἀλλὰ ἀποφεύγουσα ἡ Ἁγία Γραφή τὸ περιττὸν ἀναφέρει μόνον τοὺς ἄνδρας, καὶ ὄχι αὐτοὺς ὅλους, ἀλλὰ μᾶς διηγεῖται συντομώτερα λέγουσα, ὅτι ὁ τάδε ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας καὶ ἀπέθανε. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο καὶ τώρα ἡ Εὐα νὰ ἐγέννησε θυγατέρα μετὰ τὸν Κάιν καὶ τὸν Ἄβελ, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὡς σύζυγον ὁ Κάιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο ἀρχὴ καὶ ἔπρεπε νὰ αὐξηθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὸ μέλλον, ἐπετρέπετο νὰ συνέρχωνται εἰς σαρκικὴν μεῖξιν καὶ μὲ τὰς ἀδελφάς. Διὰ τοῦτο βεβαίως ἡ Γραφή, ἀφοῦ ἀφήσῃ νὰ γνωρίσωμεν ἡμεῖς τὰ ἐπόμενα, διηγεῖται αὐτὸ μόνον λέγουσα· «Καὶ συνευρέθη ὁ Κάιν μὲ τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποία ἀφοῦ συνέλαβεν ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ» καὶ ἔκτισε πόλιν, τὴν ὁποίαν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ του ὠνόμασαν Ἐνώχ». Πρόσεχε πῶς γίνονται σοφοὶ εἰς τὸ ἐξῆς σιγὰ σιγὰ οἱ ἄνθρωποι. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχουν γίνει θνητοί, θέλουν νὰ διατηρῆται παντοτινὴ ἡ μνήμη των καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά των καὶ ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν τῶν τοποθεσιῶν, εἰς τὰς ὁποίας θέτουν τὰ ὀνόματα τῶν παιδιῶν των. Ὅλα αὐτὰ θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ δίκαια κανεὶς, ὅτι εἶναι ὑπενθύμισις τῶν ἀμαρτημάτων, ποὺ ἔχουν διαπράξει, καὶ τῆς ἐκπτώσεως ἀπὸ τὴν δόξαν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμενοι δὲν εἶχαν τὴν ἀνάγκην κανενός ἀπὸ αὐτὰ καὶ ὁ Ἄδὰμ καὶ ἡ Εὐα, ἀλλὰ ἦσαν ὑπεράνω ὅλων. «Ἐγεννήθη δὲ ἀπὸ τὸν Ἐνώχ, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Γαιδάδ, καὶ ὁ Γαιδάδ ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ καὶ ὁ Μαλελεήλ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα καὶ ὁ Μαθουσάλα ἐγέννησε τὸν Λάμεχ». Βλέπεις πῶς ἀνέφερε γρήγορα τὰς γενεαλογίας καὶ ἐμνημόνευσε μόνον τοὺς ἄνδρας ὁ μακάριος Μωυσῆς καὶ δὲν ἀνέφερε πουθενὰ τὰς γυναῖκας; Ἄλλὰ ὅπως ἀκριθῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κάιν εἶπεν, ὅτι «Συνευρέθη μὲ τὴν γυναῖκα του», χωρὶς νὰ μᾶς διδάξῃ τίποτε, οὔτε νὰ μᾶς εἰπῇ ἀπὸ ποῦ εἶχε τὴν γυναῖ-

ἐνταῦθα πάλιν φησί· «Καὶ ἔλαβεν ἐαυτῷ Λάμεχ, δύο γυναῖ-
 κας· ὄνομα τῇ μιᾷ Ἀδά, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Σελλά. Καὶ
 ἔτεκεν Ἀδά, φησί, τὸν Ἰωθὴλ· οὗτος ἦν πατήρ οἰκούντων ἐν
 σκηναῖς κτηνοτρόφων. Καὶ ὄνομα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἰω-
 5 θάλ· οὗτος ἦν ὁ καταδείξας ψαλιτήριοι καὶ κιθάραν».

2. Σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν. Ἐδίδαξεν ἡμᾶς
 καὶ τὰ ὀνόματα τῶν τεχνέτιων ὑπὸ τῆς γυναικὸς τοῦ Λά-
 μεχ, καὶ τίνα τὰ ἐπιτηδεύματα ἔσχον, καὶ ὅτι ὁ μὲν περὶ τὴν
 κτηνοτροφίαν ἐαυτὸν ἐξέδωκεν, ὁ δὲ ἐπενόησε ψαλιτήριοι
 10 καὶ κιθάραν. «Σελλά δέ», φησὶν, «ἔτεκε καὶ αὐτὴ τὸν Θοβέλ,
 καὶ ἦν σφυροκόπος, χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου». Πάλιν
 καὶ τοῦ παρὰ τῆς Σελλᾶς τεχνέτιος τὸ ἐπιτήδευμα ἡμῖν ἐ-
 δήλωσεν, ὅτι τὴν χαλκευτικὴν τέχνην εἴλειο. Ὅρα πῶς κατὰ
 μικρὸν τὰ τῆς συστάσεως τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ὠκονό-
 15 μητο. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Κάϊν τῷ ὑπ' αὐτοῦ τεχνέτι τὴν ὑπ'
 αὐτοῦ οἰκοδομουμένην πόλιν ἐπωνόμασεν. Εἶτα οἱ ὑπὸ τῶν
 γυναικῶν τοῦ Λάμεχ τεχνέτιες, ὁ μὲν τῇ κτηνοτροφίᾳ ἐαυτὸν
 ἐξέδωκεν, ὁ δὲ ἕτερος τὴν χαλκευτικὴν εἴλειο, ὁ δὲ ψαλιή-
 ριον καὶ κιθάραν κατέδειξεν. «Ἀδελφὴ δέ», φησί, «Θόβελ
 20 Νοεμάν». Τί τὸ καινὸν καὶ παράδοξον; Νῦν γὰρ ἡμῖν πρῶτον
 δείκνυται θηλείας μνήμην ὀνομασιὶ ποιησάμενον. Οὐχ ἀπλῶς
 οὐδὲ εἰκῇ, ἀλλὰ τι κεκρυμμένον ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐμφαίνων τοῦ-
 το πεποίηκεν ὁ μακάριος προφήτης, ὅπερ εἰς ἕτερον καιρὸν
 ὑμῖν ταμιευσάμενοι, νῦν τῆς ἀκολουθίας ἐχώμεθα· οὐδὲ γὰρ
 25 τὸ τυχόν ἐστι τὸ ἐπαγόμενον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα πολλοῦ τοῦ
 ἀγῶνος δεόμενον, καὶ ἀκριβεσιέρας τῆς ἐρμηνείας, ὥστε
 δυνηθῆναι μετὰ σαφηλείας ἅπαντα διερευνησαμένους πολλὴν
 ἡμῖν τὴν ὠφέλειαν ἐντεῦθεν παρασχεῖν. «Εἶπε γάρ», φησί, «Λά-
 μεχ ταῖς ἐαυτοῦ γυναῖξιν Ἀδᾶ καὶ Σελλᾶ· ἀκούσατέ μου τῆς

κα, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ πάλιν λέγει· «Καὶ ἐνυμφεύθη ὁ Λάμεχ δύο γυναῖκας· ἡ μία ὠνομάζετο Ἄδὰ καὶ ἡ ἄλλη Σελλά. Καὶ ἐγέννησεν ἡ Ἄδὰ, λέγει, τὸν Ἰωβήλ· αὐτὸς ἦτο ὁ πρόγονος τῶν κτηνοτρόφων, οἱ ὁποῖοι ἐκατοικοῦσαν εἰς σκηνάς. Καὶ ὁ ἀδελφός του ὠνομάζετο Ἰουβάλ· αὐτὸς πρῶτος ἔδειξε τὴν χρῆσιν τοῦ ψαλτηρίου καὶ τῆς κιθάρας».

2. Σκέψου τὴν ἀκρίβειαν τῆς Γραφῆς. Μᾶς ἐδίδαξε καὶ τὰ ὀνόματα τῶν παιδιῶν, τὰ ὁποῖα ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ Λάμεχ, καὶ ποῖα ἐπαγγέλματα εἶχαν καὶ ὅτι ὁ μὲν ἓνας ἐπεδόθη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ὁ δὲ ἄλλος ἐπενόησε τὸ ψαλτήριον καὶ τὴν κιθάραν. «Ἡ Σελλά δέ, λέγει, ἐγέννησε καὶ αὐτὴ τὸν Θεβέλ, ὁ ὁποῖος ἦτο σφυροκόπος, δηλαδὴ χαλκουργός καὶ σιδηρουργός». Πάλιν μᾶς ἐδήλωσε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεννηθέντος ἀπὸ τὴν Σελλάν, ὅτι ἐπροτίμησε τὴν τέχνην τοῦ χαλκέως. Πρόσεξε πῶς σιγὰ σιγὰ ἔχουν ἐξευρεθῆ τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Κάιν ὠνόμασε τὴν πόλιν, ποῦ ὁ ἴδιος ἔκτισεν, ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ του. Ἐπειτα οἱ γεννηθέντες ἀπὸ τὰς γυναῖκας τοῦ Λάμεχ, ὁ μὲν ἓνας ἐπεδόθη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ὁ δὲ ἄλλος ἐπροτίμησε τὴν τέχνην τοῦ χαλκέως καὶ ὁ τρίτος ἔδειξε τὴν χρῆσιν τοῦ ψαλτηρίου καὶ τῆς κιθάρας. «Καὶ ἀδελφή, λέγει, τοῦ Θεβέλ ἦτο ἡ Νοεμά». Τί εἶναι τὸ νέον καὶ παράδοξον; Τώρα λοιπὸν διὰ πρώτην φοράν παρουσιάζει γυναῖκα καὶ τὴν ἀναφέρει ὀνομαστικῶς. Δὲν ἔχει κάμει αὐτὸ ὁ μακάριος προφήτης ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς φανερώσῃ κάτι τὸ κρυμμένον, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ διαφυλάξωμεν θὰ σᾶς τὸ παρουσιάσωμεν εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν· τώρα ἄς συνεχίσωμεν, διότι αὐτὸ ποῦ ὑποκρύπτεται δὲν εἶναι τυχαῖον, ἀλλὰ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ πολὺ μεγάλην προσπάθειαν καὶ ἀκριβεστέραν ἐρμηνείαν, ὥστε νὰ ἡμπορέσωμεν, ἀφοῦ ἐξετάσωμεν τὰ πάντα μὲ σαφήνειαν, νὰ σᾶς δώσωμεν μεγάλην ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτό. «Εἶπε λοιπὸν, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Λάμεχ εἰς τὰς γυναῖκας του, εἰς τὴν Ἄδάν καὶ τὴν Σελλάν· ἀκούσατε τὴν φωνὴν μου, γυναῖκες τοῦ Λάμεχ, καὶ δώσατε προσοχὴν

φωνῆς, γυναῖκες Λάμεχ, ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους· ὅτι
 ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα
 ἐμοί. "Οὗ ἐπίακίς ἐκδεδίκηται ἐκ Κάιν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἐ-
 βδομηκοντάκις ἐπιά». Συντιναιέ μοι τὴν διάνοιαν, παρα-
 5 καλῶ, καὶ πάντα τὸν βιωτικὸν λογισμὸν ἀπωσάμενοι μετὰ
 ἀκριθείας τὰ εἰρημένα διερευνησώμεθα, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς λα-
 θεῖν δυνηθῆ, ἀλλ' ὅσον ἡμῖν οἶόν τε πρὸς τὸ βάθος αὐτὸ καθιέν-
 τες ἑαυτούς, θηροῦσθαι δυνηθῶμεν τὸν ἐγκεκρυμμένον θησαυ-
 ρὸν τοῖς βραχέσι τούτοις ῥήμασιν. «Εἶπε δέ», φησί, «Λάμεχ
 10 ταῖς ἑαυτοῦ γυναιξίν Ἀδᾶ καὶ Σελλᾶ· ἀκούσατέ μου τῆς φω-
 νῆς, γυναῖκες Λάμεχ, ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους». Σκόπει
 μοι εὐθέως ἐκ προσιμίων πόσον ὤνησε τοῦτον ἢ εἰς τὸν Κάιν
 γεγεννημένη τιμωρία. Οὐ μόνον γὰρ οὐ περιμένει τὸν παρ'
 ἑτέρου ἔλεγχον, ὡς τῷ αὐτῷ ἁμαρτήματι ἢ καὶ χείρονι πε-
 15 ριπεσών, ἀλλὰ καὶ μηδενὸς ἐγκαλοῦντιος, μηδὲ ἐπιτιμῶντιος,
 αὐτὸς ἑαυτὸν κατὰδηλον ποιεῖ, καὶ ἐξαγορεύει τὰ εἰργασμέ-
 να, καὶ ταῖς γυναιξὶ διηγεῖται τοῦ πλημμελήματος τὸ μέγεθος,
 μονοουχὶ ἐκεῖνο πληρῶν τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ προφήτου,
 ὅτι «Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογία». Μέγιστον
 20 γὰρ ἐστὶν εἰς διόρθωσιν τῶν ἡμαρτημένων ἢ ὁμολογία. "Ὡσ-
 περ οὖν θαρύτερον τῶν ἡμαρτημένων τυγχάνει τὸ μετὰ τὴν
 προᾶξιν τῆς ἁμαρτίας ἐπὶ τὴν ἄρνησιν ἔρχεσθαι· ὅπερ καὶ ὁ
 ἀδελφοκτόνος ἐκεῖνος πέπονθε, καὶ ἐρωτώμενος παρὰ τοῦ
 φιλανθρώπου Θεοῦ, οὐ μόνον οὐχ ὠμολόγησε τὸ ὑπ' αὐτοῦ
 25 ἠολμηθέν, ἀλλὰ καὶ ἐτόλμησε ψεύσασθαι Θεῷ, καὶ διὰ τοῦτο
 παρατιθῆναι αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἐποίησεν. Ὁ τοίνυν Λάμεχ
 τοῖς αὐτοῖς περιπεσών, καὶ εἰς ἐκείνην ἐλθὼν τὴν ἔγνοια, δι-
 ἐκεῖνον ἢ ἄρνησις χαλεπωτέραν δέξασθαι παρεσκεύασε τὴν
 τιμωρίαν, καλέσας τὰς ἑαυτοῦ γυναῖκας, οὐδενὸς καταναγκά-

εἰς τὰ λόγια μου ὅτι ἐφόνευσα ἄνδρα, ἐπειδὴ μὲ ἐτραυμάτισε, καὶ νέον, ἐπειδὴ μὲ ἐκτύπησε. Ἐὰν ἔχει πληρωθῆ ἀπὸ τὸν Κάιν ἐπταπλασία ἐκδίκησις, ἀπὸ τὸν Λάμεχ δὲ θὰ πληρωθῆ ἐβδομήντα φορές ἐπταπλασία». Σᾶς παρακαλῶ, ἐντείνετε τὴν προσοχὴν σας, καὶ ἀφοῦ ἀπομακρύνωμεν κάθε βιωτικὴν σκέψιν, ἃς ἐξετάσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὰ λεχθέντα, διὰ νὰ μὴ ἡμπορέσῃ νὰ διαφύγῃ τίποτε, ἀλλὰ, ὅσον μᾶς εἶναι δυνατόν, ἀφοῦ κατέλθωμεν εἰς τὸ βάθος αὐτό, νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ συλλέξωμεν τὸν θησαυρόν, πού εἶναι κρυμμένος μέσα εἰς τὰ ὀλίγα αὐτὰ λόγια. «Καὶ εἶπε, λέγει, ὁ Λάμεχ εἰς τὰς γυναῖκας του, Ἄδὸν καὶ Σελάν ἰκούσατε τὴν φωνὴν μου, γυναῖκες τοῦ Λάμεχ, καὶ δώσατε προσοχὴν εἰς τὰ λόγια μου». Πρόσεξε, παρακαλῶ, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν πόσον ὠφέλησεν αὐτὸν ἡ ἐπιβληθεῖσα τιμωρία εἰς τὸν Κάιν. Διότι ὄχι μόνον δὲν περιμένει τὸν ἔλεγχον ἀπὸ κανένα ἄλλον, ἐπειδὴ περιέπεσε εἰς τὸ ἴδιον ἢ καὶ χειρότερον ἁμάρτημα, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸν κατηγορῇ κανεὶς, οὔτε νὰ τὸν ἐπικρίνῃ, μόνος του φανερῶνει τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἀποκαλύπτει αὐτὰ πού εἶχε πράξει, καὶ εἰς τὰς γυναῖκας διηγεῖται τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματός του, ἐκπληρώνων σχεδὸν ἐκεῖνο πού ἔχει εἰπῆ ὁ προφήτης, ὅτι «Δίκαιος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρῶτος εἰς τὸ δικαστήριον κατηγορεῖ τὸν ἑαυτὸν του»¹. Εἶναι πολὺ μεγάλη ὑπόθεσις διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων ἢ ὁμολογία. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν εἶναι βαρύτερον ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα τὸ νὰ ἀρνηθῆται κανεὶς τὴν ἐνοχὴν του μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας, πρᾶγμα πού βεβαίως καὶ ὁ ἀδελφοκτόνος ἐκεῖνος εἶχε πάθει, καὶ ἐνῶ ἠρώτατο ἀπὸ τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, ὄχι μόνον δὲν ὠμολόγησεν αὐτὸ πού ὁ ἴδιος ἐτόλμησεν, ἀλλὰ καὶ ἐτόλμησε νὰ εἰπῆ ψέματα εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦτο ἔκαμε νὰ παραταθῆ ἡ ζωὴ του. Ὁ Λάμεχ λοιπὸν, ἀφοῦ περιέπεσε εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα καὶ ἀφοῦ ἐσκέφθη ἐκείνην τὴν περίπτωσιν, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀρνησις ἔκαμεν ἐκεῖνον νὰ δεχθῆ βαρυτέραν τιμωρίαν, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὰς γυναῖκας του, χωρὶς νὰ τὸν ἀναγκάζῃ κανεὶς, οὔτε νὰ τὸν ἐλέγχῃ, ὁ ἴδιος μὲ τὴν

ζοντιος, οὐδὲ διελέγχοντιος, αὐτὸς διὰ τῆς οἰκείας γλώττης καὶ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἡμαρτημένων ποιεῖται, καὶ συγκρίνων τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰργασμένα τοῖς παρὰ τοῦ Κάϊν πεπραγμένοις, ἐναντιῶ τὴν τιμωρίαν ὀρίζει. Εἶδες κηδεμονίαν Δεσπότου, πῶς
5 καὶ αἱ τιμωρίαι αὐτοῦ φιλανθρωπίας ὑποθέσεις εἰσὶ, καὶ δι-
 οὐ μέχρι τοῦ τὴν τιμωρίαν δεχομένου τὰ τῆς φιλανθρωπίας
 ἴσονται, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς χρήσιμον κατασκευάζει τὸ φάρ-
 μακον, εἰ θουληθεῖεν τὴν ἐξ αὐτοῦ ὠφέλειαν καρπώσασθαι;
 Πόθεν γάρ, εἶπέ μοι, ὁ Λάμεχ ἐτέρωθεν ἐπὶ τὴν τοσαύτην
10 ἐξομολόγησιν ἐπέιχθη, εἰ μὴ τὴν ἐκ τῶν ἐκείνω συμβάντων
 ὑπόμνησιν εἶχε διηνεκῶς αὐτοῦ τὴν διάνοιαν κατασείουσιν;
 «Ἐἶπε», φησὶν· «ἀκούσατέ μου τῆς φωνῆς, καὶ ἐνωτίσασθέ μου
 τοὺς λόγους». Ὅρα πῶς καθ' ἐναντιὸν δικαστήριον καθίσας,
 οὔτω τὴν παράκλησιν αὐταῖς προσάγει, ὥστε μὴ παρέργως
15 δέξασθαι τὰ λεγόμενα. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, «Ἀκούσατέ μου τῆς
 φωνῆς, καὶ ἐνωτίσασθέ μου τοὺς λόγους», τοῦτο δηλοῦντιός
 ἐστι, συντείναιτε ὑμῶν, φησὶ, τὴν διάνοιαν, καὶ μετὰ ἀκρι-
 θείας προσέχετε οἷς ἐρεῖν μέλλω. Οὐδὲ γὰρ περὶ τῶν τυχόν-
 των ὑμῖν διαλέξομαι, ἀλλὰ πράγματα ὑμῖν ἐξαγορεύσω λαν-
20 θάνοντα, καὶ ἃ μηδεὶς ἕτερος οἶδεν, ἀλλ' ἢ ὁ μόνος ἐγώ, καὶ
 ὁ ἀκοίμητος ἐκεῖνος ὀφθαλμός, ὃν δεδοικῶς σπεύδω καὶ ἐ-
 πείγομαι φανερὰ ὑμῖν κατασιῆσαι τὰ ὑπ' ἐμοῦ πεπραγμένα,
 καὶ ὅσαις τιμωρίαις ἐναντιὸν ὑπεύθυνον κατέστησα διὰ τῶν
 ἀνοσιῶν πράξεων. «Ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα», φησὶν, «εἰς τραῦ-
25 μα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί. Ὅτι ἐπιάκεις ἐκ-
 δεδίκηται ἐκ Κάϊν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἐπιῶ». Μέ-
 γα τὸ εἰρημένον, καὶ σφόδρα μέγα, καὶ πολλὴ τοῦ ἀνδρός
 ἢ εὐγνωμοσύνη. Οὐ μόνον γὰρ ὁμολογεῖ τὸ γεγονός, καὶ
 τοὺς φόνους εἰς μέσον ἄγει, οὓς εἰργάσατο, ἀλλὰ καὶ διὰ
30 τῆς συγκρίσεως τῶν ὑπ' ἐκείνου καὶ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότων
 τὸ ἐπιτίμιον ἐναντιῶ ἐπιτίθησι. Ποίας γὰρ ἂν εἴη, φησὶ, συγ-
 γνώμης ἄξιος ὁ μηδὲ τῆ ἑτέρου τιμωρία σωφρονηθεῖς, ἀλλὰ

ιδικήν του γλῶσσαν κάνει τὴν ὁμολογίαν τῶν ἁμαρτημάτων του, καὶ συγκρίνων τὰς πράξεις του πρὸς ἐκείνας ποῦ εἶχε διαπράξει ὁ Κάιν, ὀρίζει εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν τιμωρίαν. Εἶδες τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ, πῶς καὶ αἱ τιμωρίαι του γίνονται προϋποθέσεις φιλανθρωπίας, καὶ ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις τῆς φιλανθρωπίας δὲν σταματοῦν μέχρι τὴν τιμωρίαν ἐκείνου ποῦ τὴν δέχεται, ἀλλὰ εἰς τοὺς ὑπολοίπους καθιστᾶ χρήσιμον τὸ φάρμακον, ἐὰν θὰ θελήσουν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπ' αὐτό; Ἄπο ποῦ ἄλλοῦ λοιπόν, εἶπέ μου, ἔσπευσεν ὁ Λάμεχ εἰς τόσον μεγάλην ἐξομολόγησιν, ἐὰν δὲν εἶχε τὴν ὑπενθύμισιν ὅσων συνέβησαν εἰς ἐκεῖνον νὰ παράσῃ διαρκῶς τὸν νοῦν του; «Εἶπε, λέγει ἡ Γραφή ἀκούσατε τὴν φωνὴν μου καὶ δώσατε προσοχὴν εἰς τὰ λόγια μου». Πρόσεξε πῶς ἀφοῦ ἔστησε τὸ δικαστήριον ἐναντίον του, ἔτσι προσάγει τὴν παράκλησιν εἰς αὐτάς, ὥστε νὰ μὴ δεχθοῦν τὰ λόγια του μὲ ἀμέλειαν. Διότι τὸ νὰ εἰπῇ «Ἀκούσατε τὴν φωνὴν μου καὶ ἀκροασθῆτε τὰ λόγια μου», τοῦτο σημαίνει, ἐντείνετε, λέγει, τὴν προσοχὴν σας καὶ προσέχετε μὲ ἀκρίβειαν εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ εἰπῶ. Βέβαια δὲν θὰ συζητήσω μαζί σας διὰ τυχαῖα πράγματα, ἀλλὰ θὰ σᾶς ἀποκαλύψω πράγματα κρυφὰ καὶ τὰ ὁποῖα κανεὶς ἄλλος δὲν γνωρίζει, παρὰ μόνον ἐγὼ καὶ ὁ ἀκοίμητος ἐκεῖνος ὀφθαλμός, τὸν ὁποῖον ἐπειδὴ φοβοῦμαι σπεύδω καὶ ἐπείγομαι νὰ σᾶς γνωστοποιήσω αὐτὰ ποῦ ἔχω πράξει καὶ εἰς πόσας τιμωρίας κατέστησα τὸν ἑαυτὸν μου ὑπεύθυνον μὲ τὰς βδελυρὰς πράξεις μου. «Ἐφόνευσα ἄνδρα, λέγει, ἐπειδὴ μὲ ἐτραυμάτισε, καὶ νέον ἐπειδὴ μὲ ἐκτύπησεν. Ἐὰν ἔχη πληρωθῆ ἑπταπλασία ἐκδικησις ἀπὸ τὸν Κάιν, ἀπὸ δὲ τὸν Λάμεχ ἐβδομήντα φορές ἑπτὰ». Μεγάλος ὁ λόγος καὶ μάλιστα πολὺ μέγας, καὶ μεγάλη ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἀνδρός. Διότι ὄχι μόνον ὁμολογεῖ τὴν πρᾶξιν καὶ φανερώνει τοὺς φόνους, τοὺς ὁποίους διέπραξεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συγκρίσεως ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔπραξεν ἐκεῖνος² καὶ αὐτός, ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν τιμωρίαν. Διὰ ποίαν λοιπόν συγγνώμην, λέγει, θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος, ποῦ δὲν ἐσωφρονίσθη

καὶ ἔναυλον ἔχων τὴν μνήμην, καὶ πρὸς ἐπὶ τούτοις διπλοῦν
 ἐργασάμενος φόνον; «Ὅτι ἄνδρα», φησὶν, «ἀπέκτεινα εἰς
 τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί». Οὐ τοσοῦτον
 ἠδίκησα, φησὶν, ἐκείνους οὐκ ἀνεῖλον, ὅσον ἐμαυτόν. Εἰς
 5 ἄφικτον γὰρ τιμωρίαν αὐτὸν ἐνέβαλον, ἁμαρτήματα ἐργασά-
 μενος συγγνώμης ἐπέκτεινα. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος ὑπὲρ τοῦ ἐνός
 φόνου ἐπιὰ τιμωρίαις ὑπεύθυνος γέγονεν, ἐγὼ δίκαιος ἂν
 εἶην ἐβδομηκοντάκις ἐπιὰ τιμωρίας ὑποσχεῖν. Τίνος ἕνεκεν
 καὶ διὰ τί; Εἰ γὰρ καὶ φόνον ἐκεῖνος εἰργάσατο, καὶ ἀδελφοῦ
 10 φόνον, ἀλλ' οὐδένα οὐδέποτε πρότερον θεασάμενος τοῦτο πε-
 ποιηκότα, οὐδὲ καιιδῶν ἕτερον διὰ τὴν προᾶξιν τιμωρηθέντα,
 καὶ τοσαύτης πειραθέντα τῆς ἀγανακτήσεως, ἅπερ ἀμφότερα
 ἐμοὶ αὖξει τὰς τιμωρίας· ὅτι καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχων
 τὸ ὑπ' ἐκείνου τολμηθέν, καὶ τὴν τιμωρίαν ὁρῶν οὕτως ἀνή-
 15 κέσιον εὔσαν, οὐδὲ οὕτως ἐσωφρονίσθην. Διὰ τοῦτο καὶ ἐ-
 βδομηκοντάκις ἐπιὰ τιμωρίας ἐκείνου ὑποσιαίην, οὐδὲ οὕτω
 τὴν ἀξίαν δώσω δίκην.

3. Ὁρᾶς, ἀγαπητέ, πῶς αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν γνώμην
 ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε, καὶ ὥσπερ ραθυμοῦντες ὑποσκελιζόμε-
 20 θα, οὕτω καὶ νῆψαι βουληθέντες συνορῶμεν τὸ δέον; Ὅτις γὰρ,
 εἰπέ μοι, τοῦτον ἐπὶ τὴν τοσαύτην ἐξομολόγησιν κατήπειγεν;
 Οὐδεὶς ἕτερος, ἀλλ' ἢ τὸ συνειδὸς καὶ ὁ δικαστὴς ἐκεῖνος ὁ
 ἀδέκαστος. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς ραθυμίαν ἀποκλίνας εἰς ἔργον
 ἤγαγε τὴν κακὴν ἐπιχείρησιν, εὐθέως κατεξάνεσθη τὸ συν-
 25 ειδὸς καταβοῶν, καὶ δεικνύον καὶ τῶν ἁμαρτηθέντων τὸ μέ-
 γεθος, καὶ ὅσαις τιμωρίαις ἑαυτὸν ὑπεύθυνον εἰργάσατο. Τρι-
 οῦτον γὰρ ἢ ἁμαρτία· πρὶν ἢ μὲν γὰρ παραχθῆναι, καὶ εἰς
 ἔργον ἐλθεῖν, σκοιοῖ τὸν λογισμὸν, καὶ ἀπατᾷ τὴν διάνοιαν,
 ἐπὶ δὲ τελειωθῆ, τότε δήλην ἡμῖν τὴν αὐτῆς ἀιοπίαν καθί-
 30 σιται, καὶ ἢ βραχεῖα ἐκείνη καὶ ἄσιπος ἡδονὴ διηνεκῆ τὴν
 ὀδύνην ἡμῖν ἐντίθησι, καὶ τοῦ συνειδῶτος ἀφαιρεῖται τὴν παρ-

οὔτε ἀπὸ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἄλλου, ἀλλά, ἐνῶ ἔχει ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν, διέπραξεν ἐπὶ πλέον καὶ διπλὸν φόνον; «Ἐφόνευσα ἄνδρα, λέγει, ἐπειδὴ μὲ ἐτραυμάτισε, καὶ νέον, ἐπειδὴ μὲ ἐκτύπησε». Δὲν ἠδίκησα, λέγει, τόσον πολὺ ἐκείνους, ποῦ ἐφόνευσα, ὅσον τὸν ἑαυτὸν μου. Ἐρριψα λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν μου εἰς ἀναπόφευκτον τιμωρίαν, ἐπειδὴ διέπραξα ἀμαρτήματα ποῦ δὲν συγχωροῦνται. Διότι ἐὰν ἐκεῖνος ἔγινεν ἔνοχος δι' ἑπτὰ τιμωρίας ἐξ αἰτίας τοῦ ἑνός φόνου, ἐγὼ θὰ εἶναι δίκαιον νὰ ὑποστῶ ἑβδομήντα φορές ἑπταπλασίαν τιμωρίαν. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Διότι ἐὰν ἐκεῖνος διέπραξε καὶ φόνον, καὶ μάλιστα φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του, χωρὶς ὅμως νὰ ἰδῆ ποτὲ κανένα νὰ ἔχη κάμει προηγουμένως αὐτό, οὔτε νὰ γνωρίσῃ ἄλλον νὰ ἐτιμωρήθῃ διὰ τὴν πράξιν αὐτὴν καὶ νὰ ὑποστῆ τέτοια ἀγανάκτησιν, τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύο αὐξάνουν εἰς ἐμὲ τὴν τιμωρίαν· διότι ἂν καὶ εἶχα ὑπ' ὄψιν μου τὴν παράτολμον πράξιν ἐκείνου καὶ ἔβλεπα τὴν τιμωρίαν νὰ εἶναι τόσον φοβερά, οὔτε ἔτσι ἐσωφρονίσθην. Δι' αὐτὸ καὶ ἂν ἀκόμη θὰ ὑποστῶ ἑβδομήντα φορές ἑπταπλασίας τὰς τιμωρίας ἐκείνου, οὔτε ἔτσι θὰ τιμωρηθῶ ὅπως ἀξίζει.

3. Βλέπεις, ἀγαπητέ, πῶς ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς ἐλευθέραν τὴν σκέψιν μας, καὶ ὅπως ὅταν εἴμεθα ἀδιάφοροι ὑποσκελιζόμεθα, ἔτσι καὶ ὅταν θελήσωμεν νὰ εἴμεθα νηφάλιοι κατανοοῦμεν αὐτὸ ποῦ πρέπει; Ποῖος λοιπὸν, εἶπέ μου, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ σπεύσῃ εἰς μίαν τέτοιαν ἐξομολόγησιν; Κανείς ἄλλος, παρὰ μόνον ἡ συνείδησις καὶ ὁ δικαστὴς ἐκεῖνος ὁ ἀδέκαστος. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ἀφοῦ περιέπεσεν εἰς ραθυμίαν, ἐπραγματοποίησε τὴν κακὴν ἐνέργειαν, ἀμέσως ἐπανεστάτησεν ἡ συνείδησις του κραυγάζουσα καὶ δεικνύουσα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἀμαρτημάτων καὶ εἰς πόσας τιμωρίας κατέστησε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἔνοχον. Διότι τέτοια εἶναι ἡ ἀμαρτία· προτοῦ μὲν νὰ γίνῃ κάτι καὶ νὰ πραγματοποιηθῆ, θολώνει τὴν σκέψιν καὶ ἐξαπατᾷ τὸν νοῦν· ὅταν ὅμως ὀλοκληρωθῆ, τότε μᾶς φανερώνει τὴν ἰδιοτροπίαν της, καὶ ἡ μικρὰ ἐκείνη καὶ ἀνόητος εὐχαρίστησις ἐνσταλάζει μέσα μας συνεχῶς τὴν ὀδύνην, καὶ ἀ-

ρησίαν, καὶ αἰσχύνῃ περιβάλλει τὸν ἄλφονα. Ὁ γὰρ φιλόαν-
 θρωπος Δεσπότης τοιοῦτον ἡμῖν τὸν κατήγορον τοῦτον ἐπέ-
 σιησεν, ὡς μηδέποτε ἤρεμεῖν, ἀλλ' ἀδιαλείπτως συνόντια κα-
 ταβοᾶν, καὶ δίκην ἀπαιτεῖν τῶν πεπλημμελημένων. Καὶ τοῦτο
 5 ἂν τις ἴδοι σαφῶς ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ὁ γὰρ πόρνος,
 ἢ ὁ μοιχός, ἢ ὁ ἕτερόν τι τοιοῦτον εἰργασμένος, κἂν πάντας
 λαθεῖν δυνηθῇ, οὐδὲ οὕτως ἐν ἡρεμίᾳ διάγει, ἀλλ' ἔχων τοῦ-
 τον τὸν σφοδρὸν κατήγορον τὰς ὑποψίας δέδοικε, τὰς σκιὰς
 τρέμει, τοὺς εἰδότας, τοὺς οὐκ εἰδότας, διηνεκῇ χειμῶνα ἔ-
 10 χων ἐν ψυχῇ καὶ κύματα ἐπάλληλα. Καὶ οὔτε ὕπνος τῷ τοι-
 οῦτῳ ἡδύς, ἀλλὰ φόβου καὶ δειμάτων πεπληρωμένος· οὔτε
 τροφή ἡδονὴν ἔχουσα, οὔτε διάλεξις φίλων τὸν τοιοῦτον μετα-
 γαγεῖν δυνησεται, ἢ ἀπαλλάξαι τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἐπικειμένου·
 ἀλλὰ καθάπερ δήμιον περιφέρων καταξαίνοντα αὐτὸν καὶ μα-
 15 στίζοντα διηνεκῶς, οὔτῳ μετὰ τὴν ἄισπον προᾶξιν ἐκείνην
 περιέορχειται, οὐδενὸς εἰδότις, τὰς ἀφορήτους ἐκείνας τιμω-
 ρίας ὑπέχων, καὶ δικαστῆς ἐαντιοῦ γινόμενος καὶ κατήγορος
 Ἄλλ' ὁ ταῦτα εἰργασμένος ἐὰν βουληθῇ εἰς δέον χρήσασθαι
 τῇ ἀπὸ τοῦ συνειδότις βοηθείᾳ, καὶ ἐπὶ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν
 20 πεπραγμένων ἐπειχθῆναι, καὶ τῷ ἰατροῦ δεῖξαι τὸ ἔλκος, τῷ
 θεραπεύοντι καὶ μὴ ὄνειδίζοντι, καὶ τὰ παρ' ἐκείνου φάρμακα
 δέξασθαι, καὶ μόνος αὐτῷ διαλεχθῆναι, μηδενὸς εἰδότις, καὶ
 πάντα εἰπεῖν μετὰ ἀκριθείας, ταχεῖαν ποιήσεται τὴν διόρθω-
 σιν τῶν ἐπιασμένων. Ἡ γὰρ ὁμολογία τῶν ἡμαρτημένων ἀ-
 25 φανισμὸς γίνεται τῶν πλημμελημάτων. Εἰ γὰρ δὴ ὁ Λάμεχ
 οὔτις ταῖς ἐαντιοῦ γυναιξὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ γενομένους φό-
 νους ἐξαγορευῆσαι οὐ παρητήσατο, ποίας ἂν εἶημεν συγγνώ-
 μης ἄξιοι, τῷ πάντα μετὰ ἀκριθείας εἰδόντι τὰ ἡμέτερα πλημ-

φαιρεί τήν παρρησίαν τῆς συνειδήσεως καί περιβάλλει μέ έντροπήν ἐκεῖνον, πού υπέκυψεν εἰς αὐτήν. Διότι ὁ φιλόανθρωπος Θεός ἐτοποθέτησεν εἰς ἡμᾶς τόν κατηγορον αὐτόν ἔτσι, ὥστε ποτέ νά μή ἡσυχάζη ἀλλά συνεχῶς εὐρισκόμενος μαζί μας νά φωνάζη δυνατά καί νά ἀπαιτῆ τήν τιμωρίαν τῶν διαπραχθέντων σφαλμάτων. Καί τοῦτο θά ἠμπορέση νά τὸ ἰδῆ κανεῖς μέ σαφήνειαν ἀπό τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Διότι ὁ πόρνος ἢ ὁ μοιχός ἢ ἐκεῖνος πού διέπραξε κάτι ἄλλο παρόμοιον, καί ἂν ἀκόμη ἠμπορέση νά διαφύγη τήν προσοχήν ὄλων, οὔτε ἔτσι ζῆ μέ ἡρεμίαν, ἀλλά, ἐπειδὴ ἔχει τόν σφοδρόν αὐτόν κατηγορον, φοβεῖται τὰς ὑποψίας, τρέμει τὰς σκιάς, τοὺς γνωρίζοντας καί μή γνωρίζοντας, ἔχων μέσα εἰς τήν ψυχὴν του διαρκῆ χειμῶνα καί ἀλλεπάλληλα κύματα. Καί οὔτε ὁ ὕπνος εἰς αὐτόν εἶναι εὐχάριστος, ἀλλὰ γεμᾶτος φόβον καί τρόμον· οὔτε ἡ τροφή του ἔχει κάποιαν ἀπόλαυσιν, οὔτε ἡ συζήτησις τῶν φίλων θά ἠμπορέση νά ἀλλάξη τήν συμπεριφοράν, ἢ νά τόν ἀπαλλάξη ἀπό τόν ἐπικείμενον ἀγῶνα· ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος περιτριγυρίζει τόν δῆμιον, ὁ ὁποῖος τόν βασανίζει καί διαρκῶς τόν μαστιγώνει, ἔτσι ὕστερα ἀπὸ τήν κακὴν πράξιν περιτριγυρίζει αὐτήν, χωρὶς νά γνωρίζη κανεῖς, ὑποφέρων τὰς ἀνυποφόρους ἐκείνας τιμωρίας καί γινόμενος δικαστῆς καί κατηγορος τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἀλλὰ ἐκεῖνος πού ἔχει διαπράξει αὐτά, ἐὰν ἐπιθυμήσῃ νά χρησιμοποιήσῃ ὅπως πρέπει τήν βοήθειαν ἀπὸ τήν συνείδησιν, καί νά τρέξῃ γρήγορα εἰς ἐξομολόγησιν τῶν πράξεών του, καί νά δείξῃ τήν πληγὴν εἰς τόν ἰατρόν, ὁ ὁποῖος θεραπεύει καί δέν έντροπιάζει, καί νά δεχθῆ ἀπ' ἐκεῖνον τὰ φάρμακα καί μόνος του νά συζητήσῃ μέ αὐτόν, χωρὶς νά γνωρίζῃ κανεῖς, καί νά εἰπῆ τὰ πάντα μέ ἀκρίβειαν, θά διορθώσῃ γρήγορα τὰ σφάλματά του. Διότι ἡ ὁμολογία τῶν ἀμαρτημάτων ἀφανίζει τὰ σφάλματα. Διότι ἐὰν λοιπόν ὁ Λάμεχ αὐτός δέν ἀπέφυγε νά ἀποκαλύψῃ εἰς τὰς γυναῖκας του τοὺς φόνους, πού ὁ ἴδιος διέπραξε, διὰ ποίαν συγγνώμην θά εἴμεθα ἄξιοι, ὅταν δέν θέλωμεν νά ἀποκαλύψωμεν τὰ ἀμαρτήματα εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος γνωρίζει μέ

μελήματα μὴ βουλόμνοι ἐξαγορεύειν τὰ ἡμαρτημένα; Μὴ γὰρ
 ἐπειδὴ ἀγνοεῖ, μαθεῖν βούλεται; Οὐκ ἐπειδὴ ἀγνοῖ, τὴν παρ'
 ἡμῶν ὁμολογίαν ἐπιζητεῖ ὁ πάντα εἰδὼς πρὶν γενέσεως αὐ-
 τῶν, ἀλλὰ βουλόμενος ἡμᾶς ὁμοῦ καὶ αἰσθησιν λαβεῖν τῶν ἐ-
 5 παισιμένων διὰ τῆς ὁμολογίας, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τὴν
 παρ' ἑαυτῶν ἐπιδείξασθαι. Μὴ γὰρ χρήματα ἔπεστιν ἐνταῦ-
 θα δαπανῆσαι; μὴ γὰρ ὁδὸν μακρὰν στείλασθαι; μὴ γὰρ ὁδύνην
 καὶ ἀλγῆματα παρέχει ἡ ἰατρεία αὕτη; Καὶ ἀδάπανός ἐστι, καὶ
 10 ἀνώδυνος, καὶ ταχεῖαν παρέχουσα τὴν θεραπείαν. Πρὸς γὰρ τὸν
 τόνον τῆς διαθέσεως τοῦ προσιόντος, οὕτω καὶ τὰ φάρμακα τῶν
 τραυμάτων χαρίζεται ὁ Δεσπότης. Ὁ τοίνυν βουλόμενος θάτιον
 πρὸς ὑγίειαν ἐπανελθεῖν, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔλκη θεραπεῦ-
 σαι, μετὰ νήψεως προσιέτω, πάντων ἑαυτὸν ἀποσιήσας τῶν
 15 βιωτικῶν, θερμὰ δάκρυα προχεέτω, προσεδορίαν πολλὴν ἐπι-
 δεικνύσθω, πίστιν ἀκριβῆ εἰσφερέτω, καὶ θαρρεῖτω τοῦ ἰατροῦ
 τῆ τέχνη, καὶ παραχοῆμα τῆς ὑγιείας ἀπολαύσει. Εἶδες
 ἰατροῦ φιλοτιμίαν παντὸς πατρὸς φιλοσοργίαν ἀποκρύπτου-
 τος; Μὴ γὰρ βαρὺ τι καὶ ἐπαχθὲς παρ' ἡμῶν ἐπιζητεῖ; Συν-
 20 τριβὴν καρδίας, λογιμοῦ κατάνυξιν, ὁμολογίαν παισματος,
 προσεδορίαν συνειταμένην καὶ οὐ μόνον τῶν τραυμάτων τὴν
 θεραπείαν χαρίζεται, καὶ τῶν ἡμαρτημένων καθαροὺς ἀπο-
 δείκνυσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν πρὸ τούτου μυρίοις βαρυνόμενον φορ-
 τίοις ἁμαρτημάτων δίκαιον ἀπεργάζεται. Ὡ φιλανθρωπίας
 25 μέγεθος ὧ ἀγαθότητος ὑπερβολή. Τὸν ἡμαρτηκότα, ἐπειδὴν
 ὁμολογήσῃ τὰ ἡμαρτημένα συγγνώμην αἰτήσας, καὶ τὴν εἰς
 τὸ ἐξῆς ἀσφάλειαν ἐπιδείξεται, ἀθρόον δίκαιον ἀποφαίνει.
 Καὶ ἵνα μάθῃς τοῦτο σαφῶς, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος
 «Λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς». Οὐχ ἄ-
 30 πλῶς εἶπε, λέγε σὺ τὰς ἀνομίας σου, ἀλλὰ προσέθηκε, «Πρῶ-
 τος», τουτέστι, μὴ ἀναμείνης τὸν ἐλέγχοντα, μηδὲ ἐκδέξῃ τὸν

ἀκρίβειαν ὅλα τὰ ἰδικά μας σφάλματα; Μήπως λοιπὸν ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει, θέλει νὰ μάθῃ; Δὲν ἐπιζητεῖ, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει, τὴν ὁμολογίαν ἀπὸ ἡμᾶς αὐτός, πού γνωρίζει τὰ πάντα προτοῦ ἀκόμη γίνουν, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει καὶ νὰ κατανοήσωμεν συγχρόνως τὰ σφάλματά μας μὲ τὴν ὁμολογίαν καὶ νὰ ἐπιδείξωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας. Μήπως πρέπει νὰ δαπανήσῃ κανεὶς χρήματα εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν; μήπως πρέπει νὰ βαδίσῃ μέγαν δρόμον; μήπως λοιπὸν προκαλεῖ ἡ θεραπεία αὐτὴ ὀδύνην καὶ πόνους; Καὶ ἀδάπανος εἶναι καὶ ἀνώδυνος καὶ παρέχει σύντομα τὴν θεραπείαν. Διότι σύμφωνα μὲ τὴν διάθεσιν τοῦ προσερχομένου, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς χαρίζει τὰ φάρμακα τῶν τραυμάτων. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ συντομώτερον τὴν ὑγείαν του καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς του, ἄς προσέλθῃ μὲ νηφαλιότητα, ἀφοῦ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ὅλα τὰ βιωτικά, ἄς χύνη προκαταβολικὰ θερμὰ δάκρυα, ἄς ἐπιδεικνύῃ μεγάλην φροντίδα διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἄς προσφέρῃ εἰλικρινῆ πίστιν, καὶ ἄς ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν τέχνην τοῦ ἱατροῦ, καὶ ἀμέσως θὰ ἀπολαύσῃ τὴν ὑγείαν του. Εἶδες τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἱατροῦ, ὁ ὁποῖος ἐπισκιάζει τὴν στοργὴν κάθε πατρός; Μήπως λοιπὸν ἐπιζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς κάτι τὸ βαρὺ καὶ δύσκολον; Συντριβὴν τῆς καρδίας, κατάνυξιν τῆς σκέψεως, ὁμολογίαν τοῦ σφάλματος, ἔντονον προσπάθειαν καὶ δὲν χαρίζει μόνον τὴν θεραπείαν τῶν τραυμάτων καὶ μᾶς ἀποδεικνύει καθαρούς ἀπὸ τὰ ἀμαρτήματά μας, ἀλλὰ καθιστᾷ δίκαιον καὶ ἐκεῖνον, πού ἐβαρύνετο προηγουμένως μὲ πάρα πολλὰ φορτία ἀμαρτημάτων. Τί μέγεθος φιλανθρωπίας, τί ὑπερβολικὴ ἀγαθότης! Ἐκεῖνον πού ἔχει ἀμαρτήσῃ, ὅταν ἐξομολογηθῇ τὰ ἀμαρτήματά του καὶ ζητήσῃ συγγνώμην, καὶ ἐπιδείξῃ εἰς τὸ μέλλον σταθερότητα, ἀμέσως τὸν καθιστᾷ δίκαιον. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς τοῦτο σαφέστερα, ἄκουε τὸν προφήτην, πού λέγει· «Λέγε πρῶτος σὺ τὰς ἀμαρτίας σου, διὰ νὰ δικαιωθῆς»³. Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, λέγε σὺ τὰς ἀμαρτίας σου, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε, «Πρῶτος», δηλαδή, νὰ μὴ περιμένῃς ἐκεῖνον πού θὰ σὲ ἐλέγξῃ, οὔτε νὰ δεχθῆς τὸν

καιήγορον· αὐτὸς προλαβὼν ἄρπασον τὴν πρωτολογίαν, ἵνα ἀποκλείσῃ τοῦ καιηγόρου τὴν γλῶσσαν.

4. Εἶδος δικαστοῦ φιλανθρωπίαν; Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων δικαστηρίων, ὅταν τις τοῦτο ποιῆσαι καταδέξῃται, καὶ
 5 τοὺς ἐλέγχους προλαβὼν ὁμολογήσῃ τὰ εἰργασμένα, τὰς μὲν βασάνους καὶ τὰς ἐπαλλήλους τιμωρίας ἴσως διαφυγεῖν δυνήσεται, καὶ ταῦτα εἰ ἡμέρου τινὸς ἐπιτύχῃ δικαστοῦ, τὴν μέντοι ἀπόφασιν τὴν πρὸς θάνατον ἀπάγουσαν πάντως δέχεται· ἐπὶ δὲ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ τοῦ ἱατροῦ τῶν ἡμε-
 10 τέρων ψυχῶν ἄφαιτος ἢ ἀγαθότης, καὶ πάντα λόγον ὑπερβαίνουσα ἢ φιλοτιμία. Ἐὰν γὰρ προλαβόντες τὸν ἀντίδικον τὸν ἡμέτερον, τὸν διάβολον λέγω, τὸν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ κατὰ πρόσωπον ἡμῶν ἰσιάμενον, καὶ ἤδη ἐν τῷ παρόντι βίῳ, πρὸ τῆς εἰς τὸ δικαστήριον εἰσόδου, ὁμολογήσωμεν τὰ πεπραγμέ-
 15 να, καὶ τὴν πρωτολογίαν ἄρπάσωμεν, καὶ αὐτοὶ ἑαυτῶν κατήγοροι γενώμεθα, εἰς τοσαύτην φιλανθρωπίαν ἐκκαλεσόμεθα τὸν Δεσπότην, ὡς μὴ μόνον τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν δωρήσασθαι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τῶν δικαίων κατάλονον ἡμᾶς καταριθμῆσαι. Εἰ γὰρ ὁ Δάμεχ οὗτος, μήτε νόμου δεδο-
 20 μένου τοῦ διδάσκειν δυναμένου, μήτε προφητῶν ἀκούσας, μήτε ἑτέρας τινὸς παραινέσεως, ἀπὸ τοῦ ἐγκειμένου τῇ φύσει κοιτηρίου συνειδῶς ἄπερ ἐτόλμησε, καὶ εἰς μέσον ἤγαγε τὰ εἰργασμένα, καὶ ἑαυτοῦ κατεψηφίσαι· πῶς ἡμεῖς δυνησόμεθα ἀπολογίας τινὸς τυχεῖν μὴ κατὰ πάσης σπουδῆς
 25 τὰ ἡμέτερα τραύματα ἐπιδεικνύντες τῷ Δεσπότῃ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν τούτων ἰατρειάν δεχόμενοι; Ὅπερ εἰ μὴ νῦν ποιήσαιμεν, ὅτε νησιείας καιρός, ὅτε τοσαύτη τῶν λογισμῶν ἢ γαλήνη, ὅτε πᾶσα τρυφή ἐκποδῶν· πότε δυνησόμεθα εἰς ἐννοίαν ἐλθεῖν τῶν ἡμῖν πεπραγμένων; Διὸ παρακαλῶ πάντοτε
 30 μὲν νήφειν καὶ ἐγρηγορεῖν, καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἅπασαν εἰς τοῦτο καταδαπανᾶν, ἵνα τῇ προσεδροίᾳ δυνηθῶμεν τὴν ἀ-

κατήγορον· ὁ ἴδιος διὰ νὰ προλάβῃς ἄρπαξε πρῶτος τὸν λόγον, διὰ νὰ ἀποκλείσῃς τὴν γλῶσσαν τοῦ κατηγόρου.

4. Εἶδες φιλανθρωπίαν δικαστοῦ; Εἰς τὰ μὲν ἀνθρώπινα δικαστήρια, ὅταν κάποιος δεχθῇ νὰ κάμῃ αὐτό καί, ἀφοῦ προλάβῃ τοὺς ἐλέγχους, ὁμολογήσῃ τὰς πράξεις του, θὰ ἠμπορέσῃ ἴσως νὰ ἀποφύγῃ τὰ βασανιστήρια καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους τιμωρίας, καὶ αὐτὰ ἐάν ἐπιτύχῃ κάποιον πρῶτον δικαστήν, τὴν ἀπόφασιν ὅμως ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὸν θάνατον δέχεται ὅπωςδῆποτε· εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ τοῦ ἱατροῦ τῶν ἰδικῶν μας ψυχῶν εἶναι ἀνέκφραστος ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ φιλοτιμία του ὑπερβαίνει κάθε λογικὴν. Διότι ἐάν, ἀφοῦ προλάβωμεν τὸν ἰδικὸν μας ἀντίδικον, ἐννοῶ τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος θὰ στέκεται ἀπέναντί μας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ ἤδη εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, πρὶν ἀπὸ τὴν εἴσοδόν μας εἰς τὸ δικαστήριον, ὁμολογήσωμεν τὰς πράξεις μας καὶ ἀρπάσωμεν τὸν λόγον πρῶτοι, καὶ γίνωμεν οἱ ἴδιοι κατήγοροι τοῦ ἑαυτοῦ μας, θὰ προσκαλέσωμεν τὸν Θεὸν εἰς τόσον μεγάλην φιλανθρωπίαν, ὥστε ὄχι μόνον νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ νὰ μᾶς λογαριάσῃ εἰς τὸν κατάλογον τῶν δικαίων. Ἐὰν βέβαια ὁ Λάμεχ αὐτός, χωρὶς νὰ ἔχη δοθῆ νόμος ποὺ ἠμποροῦσε νὰ διδάσκῃ, χωρὶς νὰ ἀκούσῃ τοὺς προφήτας, οὔτε κάποιαν ἄλλην συμβουλήν, ἀπὸ τὸ εὐρισκόμενον μέσα εἰς τὴν φύσιν μας κριτήριον ἐγνώρισεν ἐκεῖνα, ποὺ ἐτόλμησε, καὶ ἐφανέρωσε τὰς πράξεις του καὶ κατεδίκασε τὸν ἑαυτόν του· πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν κάποιαν ἀπολογίαν χωρὶς νὰ ἐπιδεικνύωμεν μὲ κάθε προθυμίαν τὰ τραύματά μας εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ δεχώμεθα ἀπὸ αὐτὸν τὴν θεραπείαν των; Πρᾶγμα ποὺ ἐάν δὲν θὰ κάμωμεν τώρα, ὅταν εἶναι καιρὸς νηστείας, ὅταν τόσον μεγάλη εἶναι ἡ γαλήνη τῶν σκέψεων, ὅταν κάθε ἀπόλαυσις εὐρίσκεται μακρὰν, πότε θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κρίνωμεν τὰς πράξεις μας; Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, πάντοτε μὲν νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι καὶ νὰ ἐξοδεύωμεν ὅλην τὴν παροῦσαν ζωὴν εἰς τοῦτο, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν δηλαδὴ νὰ ἀπο-

φόρητον ἐκείνην κόλασιν διαφυγεῖν, καὶ ἐκτὸς γενέσθαι τοῦ
 τῆς γέννης πυρός. Μάλιστα δὲ νῦν μετὰ πλείονος τῆς σπουδῆς
 τοῦτο δεῖ ποιεῖν, ὅτι διὰ τὸν τῆς νησιείας καιρὸν καὶ πλείο-
 νος καὶ συνεχοῦς ἀπολαύετε τῆς διδασκαλίας. «Ἐγὼ δέ»,
 5 φησὶν, Ἄδὰμ ἔβαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτε-
 κεν υἷόν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ, λέγουσα, ἔξα-
 νέσθησε γάρ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέ-
 κτεινε Κάϊν». Μέχρι τοῦ Λάμεχ τὴν γενεαλογίαν σιήσασα
 ἡ θεία Γραφή, ἐπανῆλθε πάλιν ἐπὶ τὸν Ἄδὰμ καὶ τὴν γυναῖ-
 10 κα αὐτοῦ, καὶ φησὶν «Ἐγὼ δὲ Ἄδὰμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,
 καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἷόν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 Σήθ, λέγουσα· ἔξανέσθησε γάρ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα ἕτερον
 ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν». «Ἐτεκε», φησὶν, «υἷόν, καὶ
 ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ»· καὶ οὐκ ἀρκεσθεῖσα ἡ μήτηρ
 15 τῇ τεθείσῃ προσηγορίᾳ φησὶν· «Ἐξανέσθησε γάρ μοι ὁ Θεὸς
 σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν». Ὅρα καὶ
 τὴν μητέρα, ὅπως διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ τεχθέντος παιδίου
 τὴν μνήμην τῆς πονηρᾶς ἐκείνης πράξεως διηνεκῆ ἐναποτί-
 θεται, καὶ ἵνα καὶ οἱ εἰς τὰς ἐξῆς γενεὰς εἰδέναί ἔχωσι τὸ
 20 ἰολμηθὲν ὑπὸ τοῦ Κάϊν, φησὶν· «Ἀντὶ Ἄβελ, ὃν ἀπέκτεινε
 Κάϊν». Ὀδυνωμένης ψυχῆς τὸ ρῆμα, συγχεομένης ὑπὸ τῆς
 μνήμης τοῦ γεγονότος, καὶ εὐχαριστιούσης μὲν ὑπὲρ τοῦ τε-
 χθέντος, μονονουχὶ δὲ σιηλιτευούσης ἐκεῖνον διὰ τῆς τοῦ παι-
 δὸς προσηγορίας. Καὶ γὰρ ἀληθῶς οὐ τὸ τυχὸν πένθος εἰργά-
 25 σαιτο τοῖς γονεῦσι, τὴν ἑαυτοῦ δεξιὰν ὀπλίσας κατὰ τοῦ ἀδελ-
 φοῦ, καὶ τὸν ποθεινὸν καὶ ἐπέρασιον δείξας αὐτοῖς χαμαὶ ἐο-
 ριμμένον, νεκρὸν καὶ ἀναίσθητον. Εἰ γὰρ καὶ τὸ ἐπιίμιον
 ἐδέξαιτο ὁ Ἄδὰμ, «Ὅτι γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ»· καί,
 «Ἐν ἧ ἂν ἡμέρα φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»· ἀλλ' ὅμως

φύγωμεν με τὴν ἐπιμονὴν μας τὴν ἀνυπόφορον ἐκείνην κόλασιν καὶ νὰ εὐρεθοῦμεν ἔξω ἀπὸ τὴν γέενναν τοῦ πυρός. Μάλιστα δὲ πρέπει νὰ κάμνετε τοῦτο με μεγαλυτέραν προθυμίαν τώρα, ὅταν ἀπολαμβάνετε ἐξ αἰτίας τοῦ καιροῦ τῆς νηστείας καὶ περισσοτέραν καὶ συνεχῆ διδασκαλίαν. «Συνευρέθη δέ, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Ἄδὰμ με τὴν γυναῖκα του τὴν Εὐαν, ἡ ὁποία ἀφοῦ συνέλαβεν ἐγέννησεν υἷον καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα Σήθ, λέγουσα, ὁ Θεὸς μου ἔδωσεν ἄλλο παιδί εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἄβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν». Ἄφοῦ ἐσταμάτησε τὴν γενεαλογίαν ἡ Ἁγία Γραφή μέχρι τὸν Λάμεχ, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὸν Ἄδὰμ καὶ τὴν γυναῖκα του, καὶ λέγει· «Συνευρέθη δὲ ὁ Ἄδὰμ με τὴν γυναῖκα του, ἡ ὁποία ἀφοῦ συνέλαβεν ἐγέννησεν υἷον καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Σήθ, λέγουσα· ὁ Θεὸς μου ἔδωσεν ἄλλο παιδί εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἄβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν». «Ἐγέννησε, λέγει, υἷον καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Σήθ» καὶ ἐπειδὴ δὲν ἰκανοποιήθη ἡ μητέρα ἀπὸ τὸ ὄνομα, ποῦ τοῦ ἐδόθη, λέγει· «Ὁ Θεὸς μου ἔδωσεν ἄλλο παιδί εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἄβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν». Πρόσεξε πῶς καὶ ἡ μητέρα με τὸ ὄνομα τοῦ γεννηθέντος παιδιοῦ ἐγκαταλείπει διαρκῆ τὴν ἀναμνησιν τῆς πονηρᾶς ἐκείνης πράξεως, καὶ διὰ νὰ ἴμποροῦν νὰ γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς ἐπομένους γενεὰς τὴν πρᾶξιν, ποῦ ἐτόλμησεν ὁ Κάιν, λέγει· «Εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἄβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν». Τὰ λόγια προέρχονται ἀπὸ ψυχὴν, ποῦ θλίβεται, καὶ συνταράσσεται ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῆς πράξεως καὶ εὐχαριστεῖ μὲν διὰ τὸ γεννηθὲν παιδί, σχεδὸν δὲ στηλιτεύει ἐκείνον με τὴν ὀνομασίαν τοῦ παιδιοῦ. Καὶ εἶναι ἀλήθεια, ὅτι δὲν ἐπροξένησε τυχαῖον πένθος εἰς τοὺς γονεῖς, ὅταν ὤπλισε τὸ δεξιὸν του χέρι ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τὸν περιπόθητον καὶ ἀξιαγάπητον ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς κείμενον κατὰ γῆς, νεκρὸν καὶ ἀναίσθητον. Ἄν καὶ βέβαια ὁ Ἄδὰμ ἐδέχθη τὴν τιμωρίαν, «Ὅτι εἶσαι χῶμα καὶ εἰς τὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψης» καί, «Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ φάγετε, θὰ ἀποθάνετε»⁴· ἀλλ' ὅμως ἡ ἀπειλὴ τῆς ἀπο-

ἐν ῥήμασιν ἦν τέως τὰ τῆς ἀποφάσεως, καὶ οὐδέπω ἤδεισαν,
 τί ἦν τοῦ θανάτου τὸ εἶδος· ἀλλ' οὗτος προλαβὼν διὰ τὸ μῖσος
 τὸ περὶ τὸν ἀδελφόν, καὶ τὸν φθόνον τὸν ἔνδοξον αὐτὸν τήκοντα,
 ἐπὶ σφαγὴν ὥρμησε τοῦ Ἄβελ, καὶ δεινὸν θέαμα παρέσχε
 5 τοῖς γονεῦσιν ἰδεῖν. Διὰ τοι τοῦτο ἡ μήτηρ μικρὸν ἀνανεύ-
 σασα, καὶ μόλις ὄψε ποτε τοῦ ἀφορήτου πένθους ἐκείνου πα-
 ραμυθίαν εὔρειν δυνηθεῖσα διὰ τοῦ τεχθέντος παιδός, καὶ
 τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρει τῷ Δεσπότη, καὶ τοῦ ἀδελφοκτόνου
 σιηλιτεύει τὴν προᾶξιν, ταύτην αὐτῷ καὶ αὐτὴ μεγίστην τιμω-
 10 ρίαν ἐπάγουσα, τὸ διηνεκῆ τὴν μνήμην ἐναποθέσθαι τῷ παρ'
 αὐτοῦ γεγενημένῳ. Εἶδτε ὅσον κακόν ἐστιν ἁμαρτία; πῶς
 εἰς αἰσχύνην καὶ ὄνειδος προτίθησι τοὺς ἑαυτὴν εἰργασμένους;
 εἶδτε πῶς τῆς ἄνωθεν χάριτος διὰ ταύτην γυμνὸς γέγονε,
 καὶ ἅπασι προκείμενος εἰς καταγέλωτα; εἶδτε πῶς καὶ τοῖς
 15 γονεῦσι τοῖς ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ὠθουμένοις εἰς φιλοσοφί-
 γίαν βδελυκτὸς κατέσθη διὰ τὴν κακὴν ἐπιχείρησιν; Φεύ-
 γωμεν τοίνυν, παρακαλῶ, τὴν ἁμαρτίαν τὴν τοσοῦτοις ἡμᾶς
 περιβάλλουσαν κακοῖς, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐλώμεθα, ἵνα καὶ τὴν
 ἄνωθεν εὐνοίαν ἐπισπασώμεθα, καὶ τὴν κόλασιν διαφύγωμεν.
 20 «Καὶ τῷ Σήθ, φησὶν, ἐγένετο υἱός· ἐπωνόμασε δὲ τὸ ὄνομα αὐ-
 τοῦ Ἐνώς· οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ
 Θεοῦ». Ὅρα πῶς κατὰ μικρὸν λοιπὸν παιδεύονται ταῖς προση-
 γορίαις τῶν τικτομένων ἐναποτίθεσθαι τῆς οἰκείας εὐγνωμο-
 σύνης τὴν ἀπόδειξιν. Καὶ οὗτος γάρ, φησὶν, ὁ Σήθ, γεννή-
 25 σας υἱόν, ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐνώς. Εἶτα ἐρμηνεύ-
 σαι ἡμῖν βουλομένη ἡ θεία Γραφὴ τοῦ ὀνόματος τὴν προση-
 γορίαν φησὶν «Οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου
 τοῦ Θεοῦ». Καὶ γὰρ ἐκ τούτου λοιπὸν τὴν ἀρχὴν μέλλει ποι-
 εῖσθαι ὁ μακάριος προφήτης τῆς γενεαλογίας, τοῦ Κάϊν τὴν
 30 μνήμην ἀποπεμφάμενος, καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ μέχρι τοῦ Λάμεχ

φάσεως περιωρίζετο μέχρι τότε εἰς τὰ λόγια καὶ ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ἐγνώρισαν, ποῖον ἦτο τὸ εἶδος τοῦ θανάτου. Ἄλλὰ αὐτὸς ἀφοῦ ἐπρόλαβεν ἔξ αἰτίας τοῦ μίσους του διὰ τὸν ἀδελφὸν καὶ τοῦ φθόνου ποὺ τὸν ἔτρωγε τὰ σωθικά του, ὤρμησε πρὸς τὴν σφαγὴν τοῦ Ἄβελ καὶ ἔδωσεν εἰς τοὺς γονεῖς νὰ ἴδουῖν φοβερὸν θέαμα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ μητέρα, ἀφοῦ συνῆλθεν ὀλίγον καὶ μόλις ἀργὰ ἠμπόρεσε νὰ εὐρῆ κάποτε παρηγορίαν ἀπὸ τὸ ἀνυπόφορον ἐκεῖνο πένθος μὲ τὸ γεννηθὲν παιδί, καὶ τὴν εὐχαριστίαν της ἀναπέμπει εἰς τὸν Θεὸν, καὶ στηλιτεύει τὴν πράξιν τοῦ ἀδελφοκτόνου, ἐπιβάλλουσα καὶ ἡ ἰδία εἰς αὐτὸν τὴν μεγίστην αὐτὴν τιμωρίαν, τὸ νὰ ἐγκαταλείψῃ δηλαδὴ διαρκῆ τὴν ἀνάμνησιν εἰς τὸν φόνον, ποὺ ἔγινεν ἀπὸ αὐτὸν. Εἶδατε πόσον κακὸν εἶναι ἡ ἁμαρτία; πῶς εἰς αἰσχύνην καὶ ἐντροπὴν ἐκθέτει ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν διαπράξει αὐτήν; εἶδατε πῶς ἔχει ἀπογυμνωθῆ ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἔξ αἰτίας αὐτῆς καὶ ἔγινεν εἰς ὄλους καταγέλαστος; εἶδατε πῶς καὶ εἰς τοὺς γονεῖς, οἱ ὅποιοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν φύσιν ὠθοῦνται εἰς τρυφερὰν στοργὴν πρὸς τὰ παιδιά, ἔγινεν ἄξιος βδελυγμοῦ ἔξ αἰτίας τῆς κακῆς του πράξεως; Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν, παρακαλῶ, τὴν ἁμαρτίαν, ἡ ὁποία μᾶς περιβάλλει μὲ τὸσον πολλὰ κακά, καὶ ἃς προτιμήσωμεν τὴν ἀρετὴν, ὥστε καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ νὰ προκαλέσωμεν καὶ τὴν κόλασιν νὰ ἀποφύγωμεν. «Καὶ ὁ Σὴθ, λέγει, ἀπέκτησεν υἱὸν καὶ ὠνόμασε αὐτὸν Ἐνώς· αὐτὸς ἤλπισεν ὅτι θὰ προσεύχεται εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Πρόσεχε πῶς σιγὰ σιγὰ εἰς τὸ ἐξῆς ἐκπαιδεύονται οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐναποθέτουν εἰς τὰ ὀνόματα τῶν παιδιῶν τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἰδικῆς των εὐγνωμοσύνης. Καὶ αὐτὸς λοιπὸν, λέγει, ὁ Σὴθ, ἀφοῦ ἐγέννησεν υἱὸν, ὠνόμασεν αὐτὸν Ἐνώς. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐπιθυμοῦσα ἡ Ἁγία Γραφή νὰ μᾶς ἐρμηνεύσῃ τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος, λέγει· «Αὐτὸς ἤλπισεν, ὅτι θὰ προσεύχεται εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Καὶ πράγματι ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸ ἐξῆς πρόκειται νὰ κάμῃ τὴν ἀρχὴν τῆς γενεαλογίας του ὁ μακάριος προφήτης, παραλείψας τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Κάιν

γεγονότων, καὶ ἐπειδὴ τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῶ προεδρίαν
χαρισθεῖσαν, τὴν τῶν πρωιοίκων λέγω, τῇ κακίᾳ τῆς
προαιρέσεως ἐλυμήνατο, ἐκβάλλεται μὲν αὐτός, καὶ οἱ ἐξ
αὐτοῦ, τοῦ καταλόγου· ὁ δὲ Σὴθ λοιπὸν ὅπερ οὐκ εἶχεν ἀπὸ
5 τῆς φύσεως, τούτου διὰ τὴν τῆς προαιρέσεως εὐγνωμοσύνην
ἀξιοῦται, καὶ εἰς τοῦτον μεθίσταται λοιπὸν τὰ τῆς πρωιοικί-
ας, εἰ καὶ μὴ διὰ τὴν φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς προαιρέσεως
γνώμην, καὶ οἱ ἐκ τούτου τιμώμενοι τῆς γενεαλογίας ἀξιοῦν-
ται. Καὶ ὡσπερ οὗτος Ἐνὼς ἐκλήθη διὰ τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὸ
10 ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ οἱ ἐκ τούτου λοιπὸν τὸ
γένος καταγόμενοι τῆς αὐτῆς ἀξιοῦνται προσηγορίας. Διὰ
τοῦτο καὶ ὁ μακάριος οὗτος προφήτης ἐνιαῦθα σιήσας τὴν
διήγησιν, πάλιν ἀρχὴν ἐτιέραν ποιεῖται.

5. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἀρξάμενοι τοῦ διηγήματος εἰς πολὺ μῆκος
15 ἐκτείνωμεν τὴν διδασκαλίαν, ἐνιαῦθα καὶ ἡμεῖς καθάπερ ὁ
μακάριος οὗτος προφήτης καταπαύσωμεν τὸν λόγον, εἰς τὴν
ἐξῆς, εἰάν ὁ Θεὸς ἐπιτρέπη, τῶν ἐπομένων τὴν ἑρμηνεῖαν τα-
μιενυσάμενοι. Τέως δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκεῖνο παρακαλέσαι
τὴν ὑμετέραν ἀγάπην θούλωμαι, ὥστε καρποῦσθαι τι πλεον ἐκ
20 τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑαυτοὺς
διερευνᾶσθαι, τί μὲν ἐκ ταύτης τῆς διδασκαλίας ἐκερδάνετε,
τί δὲ ἐκ τῆς ἐτιέρας, καὶ μὴ μόνον μέχρι τῆς ἀκοῆς δέχεσθαι
τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διάνοιαν ὑμῶν αὐ-
τὰ ἐναποτίθεσθαι, καὶ τῇ συνεχεῖ μελέτῃ παγίαν αὐτῶν τὴν
25 μνήμην ποιεῖσθαι. Βούλωμαι γὰρ ὑμᾶς μὴ μόνον ἑαυτοῖς ἀρ-
κεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐτέροις διδασκάλους γίνεσθαι, ὥστε δύνασθαι
καὶ ἐτέρους νοθετεῖν, καὶ μὴ διὰ λόγων μόνον τοῦτο ποι-
εῖν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων παιδεύειν τοὺς πλησίον πρὸς
τὴν τῆς ἀρετῆς κατέργωσιν. Ἐνόησον γὰρ μοι, ὅτι εἰ θου-
30 ληθείητε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνιαῦθα παραγενόμενοι μικρὸν

καὶ ὄσων ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτὸν μέχρι τὸν Λάμεχ· καὶ ἐπειδὴ τὸ προνόμιον ποῦ ἀπὸ τὴν φύσιν ἐδόθη εἰς αὐτόν, δηλαδὴ τὸ προνόμιον νὰ εἶναι πρωτότοκος, ἐξ αἰτίας τῆς κακίας τῆς διαθέσεώς του ἐξηυτέλισε, παραλείπεται μὲν αὐτός, καὶ οἱ καταγόμενοι ἀπὸ αὐτόν, ἀπὸ τὸν κατάλογον· ὁ δὲ Σὴθ εἰς τὸ μέλλον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ἀπὸ τὴν φύσιν, αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς διαθέσεώς του ἀξιῶνεται, καὶ εἰς αὐτόν μεταφέρονται εἰς τὸ ἐξῆς τὰ προνόμια τῆς πρωτοτοκίας, ἂν καὶ ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς γνώμης καὶ διαθέσεώς του, καὶ οἱ γεννώμενοι ἀπὸ αὐτόν θεωροῦνται ἄξιοι τοῦ γενεαλογικοῦ καταλόγου. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτός ὠνομάσθη Ἐνὼς, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἤμποροῦσε νὰ προσεύχεται εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸ γένος αὐτοῦ ἀξιῶνονται εἰς τὸ ἐξῆς μὲ τὴν ἰδίαν ὀνομασίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος αὐτός προφήτης, τελειώσας ἐδῶ τὴν διήγησιν, κάνει πάλιν ἄλλην ἀρχήν.

5. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ παρατείνωμεν κατὰ πολὺ τὴν διδασκαλίαν, ἐὰν ἀρχίσωμεν τὴν διήγησιν, ἐδῶ καὶ ἡμεῖς, καθὼς ἀκριβῶς ὁ μακάριος αὐτός προφήτης, ἄς σταματήσωμεν τὸν λόγον, ἀφοῦ καθορίσωμεν τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἐπομένων εἰς τὸ μέλλον, ἐὰν ὁ Θεὸς ἐπιτρέπη. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως ἐπιθυμῶ κατὰ πρῶτον νὰ παρακαλέσω ἐκεῖνο τὴν ἀγάπην σας, ὥστε νὰ ὠφελησθε κάτι περισσότερο ἀπὸ τὰ λεγόμενά μου, καὶ καθημερινὰ νὰ ἐξετάζετε τοὺς ἑαυτοὺς σας, τί ἐκερδίσατε ἀπὸ αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν καὶ τί ἀπὸ τὴν ἄλλην, καὶ νὰ μὴ δέχεσθε τὰ λεγόμενά μου μέχρι τὰ αὐτιά σας, ἀλλὰ νὰ ἐναποθέτετε αὐτὰ εἰς τὸν νοῦν σας καὶ μὲ τὴν συνεχῆ μελέτην νὰ ἐνθυμησθε αὐτὰ μόνιμα. Ἐπιθυμῶ βέβαια νὰ μὴ προστατεύετε μόνον τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἀλλὰ καὶ νὰ γίνεσθε διδάσκαλοι εἰς ἄλλους, ὥστε νὰ ἠμπορῆτε καὶ ἄλλους νὰ συμβουλεύετε, καὶ νὰ μὴ κάνετε τοῦτο μόνον μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἔργα νὰ διδάσκετε τοὺς πλησίον διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς. Ἐχετε, παρακαλῶ, ὑπ' ὄψιν σας ὅτι, ἐὰν θὰ θέλετε, ἐρχόμενοι καθημερινὰ ἐδῶ, νὰ λαμβάνετε κάποιο μικρὸν κέρ-

τι μέρος καρποῦσθαι, καὶ τῶν ἐνοχλούντων ὑμῖν παθῶν διόρ-
 θωσιν ποιήσασθαι, πῶς καὶ ὀλίγον εἰς αὐτὴν τῆς ἀρετῆς
 τὴν ἄκραν κορυφὴν ἐλεύσεσθε. Οὐδὲ γὰρ πανόμεθα ἐφ' ἐ-
 κάστης διαλεγόμενοι, καὶ περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας ὑμῖν
 5 ἐνηχοῦντες, ὥσπερ τὰ ὀλέθρια ταῦτα πάντα ἐκκόπτειν, τὸν θυ-
 μὸν λέγω, τὴν βασκανίαν, τὸν φθόνον. Τούτων γὰρ ἀναιρε-
 θέντων, εὐκολώτερον καὶ ἢ περὶ τὰ χρήματα μανίας πάλιν
 πανθείσης, μετὰ πλείονος τῆς ἀδείας οἱ ἄστοιχοι λογινοὶ καὶ
 αἱ αἰσχροὶ ἐνθυμήσεις κατασταλήσονται. «Ρίζα γὰρ πάντων
 10 τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία». Ἐάν τοίνυν τὴν ρίζαν ἐκ-
 τέμωμεν, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ θάμνου αὐτὴν ἀνασπάσωμεν, εὐ-
 κολώτερον τῶν κλάδων περιεσόμεθα. Ἡ γὰρ ἀκρόπολις τῶν
 κακῶν, καὶ ὁ κολοφών, ὡς εἶπεῖν, τῶν ἀμαρτημάτων, ἡ λύσ-
 σα τῶν χρημάτων ἐστίν, ἧς εἰ βουληθῆμεν περιγενέσθαι, οὐ-
 15 δὲν τὸ κωλύον καὶ ταύτην τὴν μανίαν ἐκφυγεῖν, καὶ μετὰ
 ταύτης συνασπάσαι καὶ ἐκτεμεῖν πάντα τὰ ὀλέθρια πάντα.
 Καὶ μὴ νομίσητε μέγα τι καὶ φορτικὸν εἶναι τὸ χρημάτων
 ὑπεριδεῖν. Ὅταν γὰρ ἐννοήσω, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων
 διὰ κενὴν καὶ ἀνόνητον φιλοτιμίαν πολλὰ χρυσοῦ τάλαντα ἐξέ-
 20 χεον εἰς οὐδὲν δέον, ἀλλ' ἵνα τὴν παρὰ τῶν ἀγοραίων καὶ
 τριοβολιμαίων πολλάκις ἀνθρώπων εὐφημίαν καρπώσωνται,
 τὴν πρὸ τῆς ἐσπέρας τέλος λαμβάνουσαν, πολλάκις δὲ οὐδὲ
 μέχρι τῆς ἐσπέρας διαμείνασαν, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ πληρωθῆναι
 τὴν ἡμέραν μυρίοις αὐτοῦς περιβάλλουσαν κακοῖς. ἕτεροι δὲ
 25 τῶν ἐπὶ τῇ πλάνῃ τῇ Ἑλληνικῇ προκατειλημμένων, πάλιν διὰ
 τὸ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπισησθαι δόξαν, καὶ ταύτην πε-
 ρὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι, πάντα τὰ ὄντα ρίψαντες, καὶ ἐν μόνον
 τριβώνιον ἑαυτοῖς καταλιπόντες καὶ βακτηρίαν, οὕτω τὸν ἄ-
 παντα βίον διάγουσι, πάντα τὸν πόνον ἐκεῖνον καὶ τὴν τα-
 30 λαιπωρίαν διὰ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐφημίαν ὑπομένειν
 αἰρούμενοι. Διὰ τοίνυν ταῦτα λογίσωμαι, οὐκ οἶδα ποῖαν

δος καὶ νὰ διορθώσετε τὰ πάθη, ποὺ σὰς ἐνοχλοῦν, πῶς σιγὰ σιγὰ θὰ φθάσετε εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς. Διότι δὲν θὰ παύσωμεν καθημερινὰ νὰ λέγωμεν καὶ νὰ φωνάζωμεν εἰς σὰς διὰ τὴν ἀρίστην συμπεριφορὰν, ὥστε νὰ ἀποκόψετε τελείως τὰ καταστρεπτικὰ αὐτὰ πάθη, δηλαδὴ τὸν θυμὸν, τὸν φθόνον, τὸ μῖσος. Διότι, ἐὰν ἀποκοποῦν αὐτά, εὐκολώτερα θὰ διορθωθῇ καὶ ἡ μανία διὰ τὰ χρήματα· καὶ ὅταν πάλιν ἡ μανία πρὸς τὰ χρήματα παύσῃ, θὰ νικηθοῦν μὲ μεγαλυτέραν εὐχέρειαν καὶ αἱ ἀνόητοι σκέψεις καὶ αἱ αἰσχραὶ ἀναμνήσεις, «διότι ρίζα ὅλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία»⁵. Ἐὰν λοιπὸν ἀποκόψωμεν τὴν ρίζαν, καὶ τὴν ἐκριζώσωμεν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς, εὐκολώτερα θὰ καταβάλλωμεν τὰ κλαδιά. Διότι ἡ ἀκρόπολις τῶν κακῶν καὶ ἡ κορυφή, κατὰ κάποιον τρόπον, τῶν ἀμαρτημάτων, εἶναι ἡ παραφροσύνη τῶν χρημάτων, τὴν ὁποίαν ἐὰν θελήσωμεν νὰ καταβάλωμεν, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ἀποφύγωμεν καὶ τὴν μανίαν αὐτὴν, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν νὰ ἐκριζώσωμεν καὶ νὰ ἀποκόψωμεν ὅλα τὰ καταστρεπτικὰ πάθη. Καὶ μὴ νομίσετε ὅτι εἶναι μέγα καὶ ἐνοχλητικὸν πρᾶγμα τὸ νὰ περιφρονήσωμεν τὰ χρήματα. Διότι ὅταν βλέπω, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι ἐξ αἰτίας τῆς ἀνοήτου καὶ ἀνωφελοῦς κενοδοξίας σπαταλοῦν πολλὰ τάλαντα χρυσοῦ ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνάγκη, ἀλλὰ διὰ νὰ λάβουν πολλὰς φορὰς ἀπὸ ἀνθρώπους ἀργοσχόλους καὶ ἀσημάντους τὴν καλὴν φήμην, ἡ ὁποία μέχρι τὸ βράδυ τελειώνει, πολλάκις δὲ οὔτε μέχρι τὸ βράδυ δὲν διαρκεῖ, ἀλλὰ καὶ προτοῦ νὰ τελειώσῃ ἡ ἡμέρα περιβάλλει αὐτοὺς μὲ ἄπειρα κακά· ἄλλοι δὲ ποὺ ἔχουν ἀσπασθῇ τὴν πλάνην τῶν ἐθνικῶν, ἐπειδὴ πάλιν ἔχουν συγκινηθῇ ἀπὸ τὴν φήμην τῶν ἀνθρώπων καὶ φροντίζουν δι' αὐτὴν ὑπερβολικά, ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά των καὶ ἀφοῦ ἀφήσουν εἰς τὸν ἑαυτὸν των ἓνα μόνον παλαιὸν ἐπανωφόρι καὶ ραβδί, ἔτσι ζοῦν ὅλην τὴν ζωὴν των, προτιμῶντες νὰ ὑπομένουν ὅλον ἐκεῖνον τὸν κόπον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν προκειμένου νὰ ἐπαινοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· ὅταν λοιπὸν σκέπτωμαι αὐτά, δὲν γνωρίζω ποίαν θὰ ἔχωμεν ἀπολογίαν ἢ συγ-

ἔξομεν ἀπολογίαν ἢ συγγνώμην, οὐδὲ τὸ πολλοσιτὸν ἐκείνων
 διὰ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσαν ἐντιολὴν προέσθαι ἀνεχόμε-
 νοι, καὶ διὰ τὴν δόξαν ἐκείνην τὴν ἀθάνατον καὶ πέρας οὐκ
 ἔχουσαν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων χεῖρους γινόμενοι, καὶ μηδὲ ὄ-
 5 σον τὸ μέσον ἐννοοῦντες· διὲ ἐκεῖνοι μὲν διὰ τὴν παρὰ τῶν
 ἀνθρώπων τῶν ὁμογενῶν ἀνόνητον εὐφημίαν τοσαῦτα προί-
 ενται· ἡμεῖς δὲ διὰ τὸν Δεσπότην τὸν ἡμέτερον, τὸν καὶ τῶν
 ὑπηρογμένων χορηγόν, καὶ ἐκείνας τὰς ἀπορορήτους δωρεὰς
 ἐπαγγελλούμενον, οὐδὲ τὸ τυχόν πολλάκις μεταδιδόναι τοῖς
 10 πενομένοις αἰροῦμεθα. Καὶ ποίοις ὀφθαλμοῖς ὀφόμεθα τὸν
 κριτὴν τῆς οὔτως εὐκόλου ἐντιολῆς καταμελοῦντες; Μὴ γὰρ
 πάντα τὰ ὄντα ρίψαι προτιρέπω; Ἀπόλαυε πάσης ἀνέσεως,
 καὶ τὴν ἑαυτοῦ χρεῖαν πληρώσας τὰ περιττὰ καὶ εἰκῆ κεί-
 μενα ταῦτα ἀναγκαῖα ποιήσον, καὶ τοῖς λιμῶ πιεζομένοις
 15 καὶ ὑπὸ τοῦ κρυμοῦ πηγνυμένοις τούτοις διάνειμαι, καὶ διὰ
 τῆς τούτων χειρὸς εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα διαπέμπου, ἣν μετ’
 οὐ πολὺ λήψῃ. Οὗτοι γὰρ μάλιστα δυνήσονται σοι χρησιμεῦ-
 σαι πρὸς τὴν ἐκεῖ μετακομιδὴν, ἵν’ ὅταν ἀπέλθῃς ἐκεῖ, ἅπαντα
 εὖρης εὐτιρεπισμένα, καὶ πλείονος ἀπολαύσης ἐκεῖ τῆς εὐπο-
 20 ρίας, ὁρῶν ταῦτα ὑπὸ τῶν μετακομισάντων, μᾶλλον δὲ ὑπὸ
 τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας πολυπλασιασθέντα. Μὴ γὰρ κά-
 μαιον ἔχει τὸ πρᾶγμα; μὴ γὰρ φρονίδα τινὰ καὶ μέριμναν;
 Οὐκ ὑποζυγίων σοι χρεῖα πρὸς τὴν μετακομιδὴν, οὐ τοῦ φυ-
 λάτιοντος, οὐκ ἄλλου οὐδενὸς τοιούτου. Οὔτε γὰρ λησιῆς, οὔ-
 25 τε τοιχωρῦχος ἐκείνην βαδίζει τὴν ὁδόν, ἵνα λυμαίνηται τοῖς
 παρὰ σοῦ πεμπομένοις· ἀλλ’ ἄπερ ἂν ἀποθῆῃ εἰς τὰς τῶν πε-
 νήτων χεῖρας, ταῦτα εἰς ἀσφαλὲς ταμιεῖον ἀποθήσῃ τὴν τοῦ
 Θεοῦ χεῖρα. Αὕτη γὰρ ἀκέραιον καὶ τὴν τούτων φυλακὴν
 παρέξει, καὶ ἐπειδὴν ἐπανέλθῃς εἰς τὴν οἰκείαν πατρίδα,
 30 μετὰ τῆς ἐκείνων ἀποδόσεως καὶ ἀνακηρύξεως, καὶ σιεφανώ-

γνώμην, ἐπειδὴ δὲν ἀνεχόμεθα νὰ ἀποβάλωμεν οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἀπὸ ἐκεῖνα διὰ τὴν δοθεῖσαν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐντολήν καὶ διὰ τὴν ἀθάνατον ἐκείνην δόξαν καὶ ἡ ὁποία δὲν ἔχει τέλος, ἀλλὰ γινόμεθα χειρότεροι καὶ ἀπὸ ἐκείνους καὶ οὔτε ἐννοοῦμεν ποῖον εἶναι τὸ κανονικόν, διότι ἐκεῖνοι μὲν ἐγκαταλείπουν τόσα πολλὰ διὰ τὸν ἀνωφελῆ ἔπαινον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εἶναι τοῦ αὐτοῦ γένους μὲ ἡμᾶς, ἡμεῖς ὅμως διὰ τὸν Κύριόν μας, ὁ ὁποῖος εἶναι χορηγὸς καὶ ὄσων ὑπάρχουν καὶ ὑπόσχεται τὰς ἀπορρήτους ἐκείνας δωρεάς, δὲν θέλομεν νὰ δώσωμεν οὔτε τὸ παραμικρὸν πολλάκις εἰς ἐκείνους ποὺ ζοῦν μὲ στερήσεις. Καὶ μὲ ποῖα μάτια θὰ ἀντικρῦσωμεν τὸν κριτὴν, ὅταν παραμελοῦμεν τὴν τόσον εὐκόλον ἐντολήν; Μήπως λοιπὸν σὰς προτρέπω νὰ σκορπίσετε ὅλα τὰ ὑπάρχοντά σας; Ἀπολάμβανε κάθε ἄνεσιν, καὶ ὅταν ἰκανοποιήσης τὴν ἀνάγκην σου τὰ πλεονάζοντα καὶ τὰ ἄχρηστα κάμε τα ἀναγκαῖα, καὶ μοίραζέ τα εἰς ἐκείνους ποὺ πιέζονται ἀπὸ τὴν πείναν καὶ παγώνουν ἀπὸ τὸ ψῦχος, καὶ μὲ τὰ χέρια αὐτῶν ἀποστέλλεσαι πρὸς τὴν ἰδικὴν σου πατρίδα, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ φθάσης ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον. Αὐτοὶ βέβαια θὰ ἠμπορέσουν πρὸ πάντων νὰ χρησιμεύσουν εἰς σέ διὰ τὴν μετάβασιν ἐκεῖ, ὥστε ὅταν ἀπέλθης ἐκεῖ, θὰ εὐρῆς τὰ πάντα εὐπρεπισμένα, καὶ θὰ ἀπολαύσης ἐκεῖ περισσότερον πλοῦτον, ὅταν βλέπης αὐτὰ νὰ ἔχουν πολλαπλασιασθῆ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ μετέφεραν, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Μήπως λοιπὸν περιέχει τὸ πρᾶγμα κούρασιν; μήπως βέβαια κάποια φροντίδα καὶ μέριμναν; Δὲν σοῦ χρειάζονται ζῶα διὰ τὴν μεταφορὰν, οὔτε ὁ φύλακας οὔτε κανένας ἄλλος τέτοιος. Διότι τὸν δρόμον ἐκείνον δὲν βαδίζει οὔτε ληστής οὔτε κλέπτης, διὰ νὰ ἀρπάξῃ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σὺ στέλλεις· ἀλλὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ βάλης εἰς τὰ χέρια τῶν πτωχῶν, αὐτὰ θὰ τοποθετήσης εἰς ἀσφαλές ταμεῖον, δηλαδὴ εἰς τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ. Διότι τοῦτο θὰ φυλάξῃ αὐτὰ ἀκέραια καὶ ὅταν ἐπανέλθης εἰς τὴν ἰδικὴν σου πατρίδα, μαζί μὲ τὴν ἀπόδοσιν ἐκείνων καὶ θὰ σέ ἀναγγεῖλῃ καὶ θὰ σέ στεφανώσῃ καὶ θὰ σέ ἐγκαταστήσῃ μὲ κάθε εὐρυχωρίαν καὶ ἄνε-

σει, καὶ ἐν πάσῃ εὐρυχωρίᾳ καὶ ἀνέσει καταστήσει. Ἐκχέω-
 μεν τοίνυν, παρακαλῶ, τὰ ἀποκείμενα εἰς τὰς τῶν πενήτων
 γαστέρας, καὶ στείρωμεν ὡς ἔτι καιρός, ἵνα εἰς τὸν δέοντα
 καιρὸν θερίσωμεν, καὶ μὴ προϊέμενοι τὴν παροῦσαν εὐκαιρίαν
 5 ὑστερον ἀνόνητα μεταμελώμεθα. Μὴ γὰρ διὰ τοῦτο πλείονά
 σοι κεχάρισται ὁ φιλάνθρωπος Δεσπότης, ἵνα εἰς τὴν ἑαυτοῦ
 μόνον χρεῖαν καταναλώσῃς τὰ δοθέντα, καὶ τὰ λοιπὰ ταμείοις
 καὶ κιβωτίοις ἐναποκλείσῃς. Οὐ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἵνα, κατὰ
 τὴν παραίνεσιν τὴν ἀποστολικήν, τὸ σὸν περισσευμα γένηται
 10 εἰς τὸ τῶν ἄλλων ὑσιέρημα. Καὶ σὺ μὲν ἴσως καὶ ὑπὲρ τὴν
 χρεῖαν ἀπολαύεις, καὶ ἐν τῇ τρυφῇ καὶ ἐν τοῖς ἐσθήμασι
 καὶ ἐν ἀλλῇ πολυτελείᾳ πολλῶ τῷ ἀργύρῳ κεχρημένος, καὶ
 μέχρι τῶν οἰκειῶν καὶ τῶν ἀλόγων τοῦτον κερματίζων ὁ
 δὲ πένης οὐδὲν τούτων ζητεῖ παρὰ σοῦ, ἢ μόνον λιμὸν πα-
 15 ραμυθῆσασθαι, καὶ τὴν ἀναγκαίαν χρεῖαν καὶ τὴν ἐφήμερον
 αὐτῷ τροφήν παρασχεῖν, ὥστε συσιῆναι καὶ μὴ διαφθαρῆναι
 καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀνέχῃ ποιῆσαι, οὐδὲ λογίζῃ, ὅτι πολλάκις ἀ-
 θρόον ἀναρπασθεὶς τὰ μὲν συλλεγένητα ἅπαντα ἐνιεῦθεν κα-
 ταλιμπάνεις, καὶ ἐνίστε εἰς ἐχθροὺς καὶ πολεμίους ταῦτα
 20 μεταστήσεται· αὐτὸς δὲ τὰ ἁμαρτήματα ἅπαντα, ἐξ ὧν ταῦτα
 συλλέγεις, μεθ' ἑαυτοῦ λαθὼν ἄπει. Καὶ τί ποιεῖς ἐρεῖς κα-
 τὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν; τί δὲ ἀπολογῆσθαι οὕτω
 ραθύμως τὰ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν οἰκονομήσας; Διὰ
 τοῦτο ἐμοὶ πείθετο, καὶ ὡς ἔτι καιρὸν ἔχεις, διάνειμαι τὰ
 25 περιττὰ τῶν χρημάτων, ἵνα τὴν ἐκεῖ στανιῶ προαποθῇ σω-
 τηρίαν, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν εὐρήσης τὴν ἀνταπόδοσιν
 ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλάνθρωπία
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα
 τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ
 30 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σιν. " Ἄς ἀδειάζωμεν λοιπόν, σᾶς παρακαλῶ, τὰ περισσεύματα εἰς τὰς κοιλίας τῶν πτωχῶν, καὶ ἄς σπείρωμεν, ὅσον εἶναι καιρὸς ἀκόμη, διὰ νὰ θερίσωμεν εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν, καὶ ἀφήνοντες τὴν παροῦσαν εὐκαιρίαν νὰ μὴ μετανουῦμεν ὕστερα ἀνώφελα. Μήπως λοιπόν διὰ τοῦτο ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἔχει χαρίσει εἰς σὲ περισσότερα ἀγαθὰ, διὰ νὰ δαπανήσης αὐτά, πού σου ἐδόθησαν, μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν σου ἀνάγκην καὶ νὰ κρύψῃς τὰ ὑπόλοιπα μέσα εἰς θησαυροφυλάκια καὶ κιβώτια; " Ὁχι δι' αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ, σύμφωνα μὲ τὴν προτροπὴν τοῦ ἀποστόλου, τὸ ἰδικόν σου περισσευμα συμπλήρωμα τοῦ ὑστερήματος τῶν ἄλλων*. Καὶ σὺ μὲν ἴσως ἀπολαμβάνεις καὶ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀνάγκην σου καὶ χρησιμοποιεῖς πολλὰ χρήματα εἰς τὰς ἀπολαύσεις καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ εἰς τὴν ἄλλην πολυτέλειαν, καὶ σπαταλᾷς αὐτὰ μέχρι τοὺς ὑπηρέτας καὶ τὰ ζῶα· ὁ πτωχὸς ὅμως δὲν σου ζητεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτά, παρὰ μόνον νὰ καταπραῦνης τὴν πείναν του καὶ νὰ προσφέρῃς εἰς αὐτὸν τὴν ἀναγκαίαν βοήθειαν καὶ τὴν καθημερινὴν τροφήν, ὥστε νὰ ζήσῃ καὶ νὰ μὴ ἀποθάνῃ. Καὶ οὔτε αὐτὸ ἠμπορεῖς νὰ κάμῃς, οὔτε σκέπτεσαι, ὅτι πολλάκις ἀναρπασθεὶς αἰφνιδίως ἐκεῖνα μὲν πού συνέλεξες ὅλα ἐδῶ ἐγκαταλείπεις, καὶ θὰ περιέλθουν κάποτε αὐτὰ εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἀντιπάλους σου· σὺ ὅμως ὁ ἴδιος θὰ ἀπέλθῃς ἀφοῦ λάβῃς μαζί σου ὅλα τὰ ἀμαρτήματα ἐκείνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους συγκεντρώνεις τὰ πλούτη. Καὶ τί θὰ εἰπῇς τότε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν; καὶ τί θὰ ἀπολογηθῇς ὅταν μὲ τόσῃν ἀδιαφορίαν ἐτακτοποίησες τὰ τῆς ἰδικῆς σου σωτηρίας; Διὰ τοῦτο νὰ πείθῃσαι εἰς ἐμέ, καὶ ὅταν ἀκόμη ἔχῃς καιρὸν, νὰ διαμοιράζῃς τὰ πλεονάζοντα χρήματα, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃς ἀπὸ πρὶν εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τὴν αἰωνίαν σωτηρίαν, καὶ διὰ νὰ εὐρῇς τὴν ἀνταπόδοσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Αὐτὴν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ " Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ αἰωνίως. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ΄
(Γεν. 5, 1 - 31)

«Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων, ἧ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτῶν Ἀδάμ, ἧ ἡμέρα ἐποίησεν αὐτούς».

1. Πολὺς καὶ ἄφαιτος ὁ θησαυρὸς, ἀγαπητοί, ἐν τοῖς πρόσφατον ἀναγνωσθεῖσι. Καὶ οἶδα μὲν δι πολλοὶ πρὸς τὸν
10 τῶν ὀνομάτων κατάλογον ἀφορῶντες, καὶ ἐξεπιπολῆς τοῖς ἀνεγνωσμένοις προσέχοντες νομίζουσι μηδὲν πλέον ἔχειν τὰ εἰρημένα, ἀλλ' ἢ ἀπλῶς ὀνομάτων εἶναι προσηγορίας· ἐγὼ δὲ παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς μὴ ἀπλῶς παραιρέχειν τὰ ἐν ταῖς
θεαῖαις Γραφαῖς κείμενα. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἐνιαῦθα γεγραμ-
15 μένων ἐστίν, ὃ μὴ πολὺν νοημάτων πλοῦτον ἔχει· ἐπειδὴ γὰρ Πνεύματι θείῳ ἐνηχούμενοι ἐξέθεντο οἱ μακάριοι προφῆται, διὰ τοῦτο ἅτε Πνεύματι γεγραμμένοι πολὺν ἔχουσιν ἐγκερυμμένον θησαυρὸν. Καὶ μὴ θαυμάσης, εἰ ἐν τῷ καταλόγῳ
τῶν ὀνομάτων νῦν ἐπαγγέλλομαι ὑμῖν δεικνύναι πολὺν ἐγκε-
20 κρυμμένον πλοῦτον νοημάτων. Οὐδὲ γὰρ συλλαβή, οὐδὲ κεραία μία ἐστὶν ἐγκειμένη παρὰ τῆς Γραφῆς, ἧ μὴ πολὺς ἐναπόκειται θησαυρὸς ἐν τῷ βιβλίῳ. Διὰ τοῦτο προσήκει ἡμᾶς ὑπὸ τῆς ἀνωθεν χάριτος ὀδηγουμένους, καὶ τὴν παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔλλαμψιν δεξαμένους, οὕτως ἐπιέναι
25 τὰ θεῖα λόγια. Οὐδὲ γὰρ σοφίας ἀνθρωπίνης δεῖται ἡ θεία Γραφή πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ τῆς

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑ΄

(Γεν. 5, 1 - 31)

Αὐτός εἶναι ὁ γεναλογικός κατάλογος τῶν ἀνθρώπων ὅταν ὁ Θεός ἐδημιούργησε τὸν Ἀδάμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐδημιούργησεν αὐτόν ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐδημιούργησεν αὐτούς καὶ ὠνόμασεν αὐτούς Ἀδάμ, ὅταν ἐδημιούργησεν αὐτούς».

1. Ὑπάρχει μέγας καὶ ἀνυπολόγιστος θησαυρός, ἀγαπητοί, μέσα εἰς τὰ λόγια πού μόλις ἀνεγνώσθησαν. Καὶ γνωρίζω μὲν, ὅτι πολλοὶ ἀποβλέποντες πρὸς τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων καὶ προσέχοντες ἐπιπόλαια εἰς τὰ ἀναγνώσματα νομίζουν ὅτι τίποτε περισσότερο δὲν ἔχουν τὰ λεχθέντα, παρὰ μόνον τὴν ὀνομασίαν τῶν ὀνομάτων ἔγώ ὅμως σᾶς παρακαλῶ ὅλους νὰ μὴ διέρχεσθε ἀπλῶς τὰ κείμενα τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Διότι τίποτε ἀπὸ τὰ γραμμένα ἐδῶ δὲν ὑπάρχει, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχη μέγαν πλοῦτον νοημάτων ἔπειδὴ θεβαίως οἱ μακάριοι προφῆται ἔγραψαν αὐτὰ φωτιζόμενοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ τοῦτο ἡ Ἀγία Γραφή, ἔπειδὴ ἔχει γραφῆ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἔχει μέσα της κρυμμένον μέγαν θησαυρόν. Καὶ μὴ ἀπορῆς, ἐὰν ὑπόσχωμαι τώρα νὰ σᾶς ἀποκαλύψω, ὅτι εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων εἶναι κρυμμένος μέγας πλοῦτος νοημάτων. Διότι οὔτε μία συλλαβὴ, οὔτε ἓνα κόμμα ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν Γραφήν, πού νὰ μὴ ἔχη κρυμμένον εἰς τὸ βάθος της μέγαν θησαυρόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν πρέπει ἡμεῖς πού ὀδηγοῦμεθα ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐδέχθημεν τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἔτσι νὰ διερχώμεθα τὰ θεῖα λόγια. Διότι διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ περιεχομένου της ἡ Ἀγ. Γραφή δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, ἀλλὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Πνεύμα-

τοῦ Πνεύματος ἀποκαλύψεως, ἵνα τὸν ἀληθῆ νοῦν τῶν ἐγκειμένων καταμαθόντες πολλὴν ἐκεῖθεν δεξώμεθα τὴν ὠφέλειαν.

2. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς θιωτικοῖς πράγμασι τὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων συντελούμενα γραμματεῖα πολλάκις τῷ χρόνῳ διαφθα-
 5 ρένια, ὑπὸ τοῦ ἐγκειμένου χρόνου τῷ προσιμίῳ τοῦ γραμματείου, καὶ ἀπὸ μιᾶς συλλαβῆς πολλὴν ἔσχε τὴν ἰσχύν· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν θείων Γραφῶν τῶν Πνεύματι ἁγίῳ συγκειμένων τοῦτο ἔστιν εὖρεῖν, μόνον εἰάν νήφωμεν, καὶ μὴ ἀπλῶς παραιρέχωμεν, ἀλλὰ συντείνοντες ἡμῶν τὸν λογισμὸν κατο-
 10 πτεύσωμεν ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας, καὶ μὴ χείρους γινώμεθα τῶν περὶ τὰ αἰσθητὰ τισαύτην τὴν σπουδὴν ἐπιδεικνυμένων. Καὶ γὰρ οἱ τὴν μεταλλικὴν γῆν ἀνορύτιοντες οὐ μέχρι τῆς ἐπιφανείας ἴστανται, ἀλλ' ἐπειδὴν πολὺ βάθος κατέλθωσι, καὶ καταλαβεῖν δυνηθῶσι τοῦ χρυσοῦ τὰ ψήγματα, μετὰ πολ-
 15 λοῦ τοῦ πόνου καὶ τῆς εὐτονίας τῆς γῆς χωρίζουσι, καὶ μετὰ τὸν πολὺν ἐκεῖνον πόνον, βραχεῖάν τινα τῶν πόνων εὐρίσκουσι παραμυθίαν· καὶ ὅμως εἰδότες ὅτι ἐλάτιονα τῶν πόνων καρποῦνται τὴν ὠφέλειαν, πολλάκις δὲ καὶ μετὰ τὴν πολλὴν ἀγρυπνίαν καὶ τὸν κάματον, καὶ τῆς προσδοκίας διήμαρ-
 20 τον, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται, ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι τρεφόμενοι, τῶν πόνων αἰσθησιν οὐ λαμβάνουσιν. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνοι περὶ τὰ φθαρτὰ καὶ ἐπίκηρα, ἔνθα καὶ ἀδηλία πολλή, τισαύτην ἐπιδείκνυνται τὴν σπουδὴν, πολλῷ μᾶλλον προσήκει ἡμᾶς ὄπου καὶ ὁ πλοῦτος ἀναφαίρειος, καὶ ὁ θησαυρὸς ἀδαπάνη-
 25 τος, καὶ διαμαρτεῖν οὐκ ἔνι, τὴν ἴσην καὶ πλείονα σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι, ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν σπουδαζομένων, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν καρπώσαμενοι, καὶ καταμαθόντες τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφαιτον φιλανθρωπίαν, εὐγνώμονές τε γενώμεθα περὶ τὸν ἡμέτερον Δεσπότην, καὶ τὴν ἐκεῖθεν εὐνοίαν

τος, διὰ νὰ δεχθοῦμεν ἀπὸ ἐκεῖ μεγάλην ὠφέλειαν, ἀφοῦ κατανοήσωμεν τὴν ἀληθινὴν σημασίαν τῶν εὕρισκομένων εἰς αὐτήν.

2. Ἐὰν λοιπὸν εἰς τὰς καθημερινὰς ἀσχολίας τὰ συντασσόμενα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους συμβόλαια, πολλάς φορές, ὅταν καταστραφοῦν ἀπὸ τὸν χρόνον, ἔχουν ἀπὸ τὴν ἡμερομηνίαν, ποὺ εὕρσκεται εἰς τὸ προοίμιον τοῦ συμβολαίου, καὶ ἀπὸ μίαν συλλαβὴν μεγάλην ἰσχύν' πολὺ περισσότερον εἰς τὰς Ἀγίας Γραφάς, ποὺ ἔχουν γραφῆ μετὸν φωτισμὸν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, εἶναι δυνατὸν νὰ εὐροῦμεν αὐτό, μόνον ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοὶ καὶ δὲν διερχώμεθα ἀπλῶς αὐτάς, ἀλλὰ ἐὰν ἐντείνοντες τὴν προσοχήν μας ἐξετάσωμεν ὅλα μετὰ ἀκρίβειαν καὶ δὲν γινώμεθα χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ ἐκδηλώνουν τόσον μεγάλην φροντίδα διὰ τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ σκάπτουν τὴν γῆν διὰ μεταλλεύματα δὲν σταματοῦν μέχρι τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ ὅταν κατέλθουν εἰς πολὺ βάθος καὶ κατορθώσουν νὰ εὐροῦν ψήγματα χρυσοῦ, τὰ ἀποχωρίζουν ἀπὸ τὸ χῶμα μετὰ πολὺν κόπον καὶ ὑπομονήν, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν πολὺν ἐκεῖνον κόπον, εὕρσκουν κάποια μικρὰ ἀνακούφισιν τῶν προσπαθειῶν των' καὶ ὅμως, ἂν καὶ γνωρίζουν ὅτι λαμβάνουν μικροτέραν ὠφέλειαν ἀπὸ τοὺς κόπους των, καὶ πολλάς φορές δὲ ὕστερα ἀπὸ πολλὴν ἀγρυπνίαν καὶ κούρασιν διεψεύσθησαν αἱ προσδοκίαι των, οὔτε καὶ τότε σταματοῦν τὸ ἔργον των, ἀλλὰ τρεφόμενοι μετὰ τὴν ἐλπίδα, δὲν ἀντιλαμβάνονται τοὺς κόπους. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνοι ἐπιδεικνύουν τέτοια φροντίδα διὰ τὰ φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα, ὅπου ὑπάρχει καὶ μεγάλη ἀβεβαιότης, πολὺ περισσότερον πρέπει ἡμεῖς ἐκεῖ, ποὺ καὶ ὁ πλοῦτος εἶναι ἀναφαίρετος καὶ ὁ θησαυρὸς ἀνεξάντλητος καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαψευσθοῦν αἱ ἐλπίδες μας, νὰ ἐπιδείξωμεν ἴσην καὶ μεγαλυτέραν προσπάθειαν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐπιδιώκομεν, καὶ ἀφοῦ λάβωμεν ἀπὸ αὐτὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ κατανοήσωμεν τὴν ἄπειρον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ γίνωμεν εὐγνώμονες πρὸς τὸν Κύριόν μας, καὶ ἀφοῦ

ἐπισπασάμενοι, ἀχείρωτοι καιασιῶμεν ταῖς τοῦ διαβόλου πα-
 γίλοι. Φέρε οὖν τὰ πρόσφατον ἀναγνωσθέντα εἰς μέσον προ-
 θέντιες, διερευνησώμεθα μετὰ ἀκριβείας ἕκαστον, ἵνα τῆς συνή-
 θους ἀπολαύσαντες διδασκαλίας, οὕτως οἴκαδε ἀναχωρήση-
 5 τε. «Αὕτη ἡ βίβλος», φησί, «γενέσεως ἀνθρώπων, ἧ ἡμέρα
 ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐ-
 τόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνο-
 μα αὐτῶν Ἀδάμ, ἧ ἡμέρα ἐποίησεν αὐτούς». Θεά μοι τοῦ
 θαυμασιοῦ τούτου προφήτου τὴν σύνεσιν· μᾶλλον δὲ τοῦ ἁ-
 10 γίου Πνεύματος τὴν Διδασκαλίαν. Ἐκεῖθεν γὰρ ἐνηχούμε-
 νος ἅπαντα ἡμῖν φθέγγεται· καὶ τὴν γλῶττιαν μὲν οὗτος ἐ-
 δάνεισεν, ἧ δὲ τοῦ Πνεύματος χάρις πάντα σαφῶς διὰ τού-
 του τὴν ἡμετέραν διδάσκει φύσιν. Σκόπει τοίνυν πῶς εἰς
 ἀρχὴν τὸν λόγον ἀνήγαγε, καὶ ἄνωθεν, ὡς εἶπεῖν, πάλιν
 15 τὴν διήγησιν ποιήσασθαι βούλεται. Τίνος ἕνεκεν καὶ διὰ τί;
 Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τοὺς ἤδη γεγονότας πολλὴν τὴν ἀγνωμοσύ-
 νην ἐπιδειξαμένους, καὶ μηδὲ τοῖς εἰς τὸν προσιτόπλαστον γε-
 γεννημένοις σωφρονισθέντας, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν κρημνὸν τῆς
 κακίας κατενεχθέντας· ὃ τε γὰρ ὑπ' αὐτοῦ τεχθεὶς εὐθέως
 20 διὰ βασκανίαν εἰς ἀδελφοκτονίαν ὤρμησε· διὸ καὶ τὴν τι-
 μωρίαν ἐκείνην τὴν χαλεπωτάτην ἐδέξατο, καθὼς φθάσαν-
 τες ἐδιδάξαμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· εἶτα πάλιν οἱ μετ' ἐ-
 κεῖνον, οὐδὲ τῆς τούτου τιμωρίας σωφρονισθέντες, χεῖροσι κα-
 κοῖς ἑαυτοὺς περιέβαλον, καθάπερ ἠκούσατε χθὲς τοῦ Λά-
 25 μεχ τὴν οἰκείαν ἁμαρτίαν διηγουμένου ταῖς ἑαυτοῦ γυναιξί,
 καὶ καθ' ἑαυτοῦ τὸ ἐπιτίμιον ὀρίζοντος· ἐπεὶ κατὰ μικρὸν
 εἶδεν αὐξανομένην αὐτῶν τὴν κακίαν καθάπερ ρεῦμα πονη-
 ρὸν μέλλον κατὰ παντὸς διατρέχειν τοῦ σώματος, ἴσθησι τῆς
 κακίας τὴν φορᾶν, καὶ τὰς γενεὰς ταύτας λοιπὸν τὰς ἐκ
 30 τοῦ Κάϊν μέχρι τοῦ Λάμεχ γενομένας οὐδὲ μνήμης ἀξιοῖ,

ἀποσπάσωμεν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν εὖνοιαν, θὰ καταστῶμεν ἀκατάβλητοι εἰς τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἐκεῖνα ποὺ ἀνεγνώσθησαν πρὶν ἀπὸ ὀλίγον φέροντες ἐνώπιόν μας, ἄς ἐξετάσωμεν τὸ καθένα μὲ ἀκρίβειαν, ὥστε, ἀφοῦ ἀπολαύσετε τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν, νὰ ἐπιστρέψετε ἔτσι εἰς τὰ σπίτια σας. «Αὐτός, λέγει, εἶναι ὁ γενεαλογικὸς κατάλογος τῶν ἀνθρώπων· κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Ἀδὰμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐδημιούργησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐδημιούργησεν αὐτούς. Καὶ ὠνόμασεν αὐτούς Ἀδὰμ, κατὰ τὴν ἡμέραν ποὺ ἐδημιούργησεν αὐτούς». Πρόσεξε, παρακαλῶ, τὴν σύνεσιν τοῦ θαυμαστοῦ αὐτοῦ προφήτου· καλύτερα δὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι φωτιζόμενος ἀπὸ αὐτὸ μᾶς τὰ διδάσκει ὅλα· καὶ αὐτὸς μὲν ἐδάνεισε τὴν γλῶσσαν, ἡ δὲ χάρις τοῦ Πνεύματος διδάσκει διὰ μέσου αὐτοῦ τὰ πάντα μὲ σαφήνειαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Σκέψου λοιπόν, πῶς ἐπανέφερε τὸν λόγον εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ θέλει πάλιν ἐκ νέου, οὕτως εἰπεῖν, νὰ κάμῃ τὴν διήγησίν του. Διὰ ποῖον λόγον καὶ διατί; Ἐπειδὴ βεβαίως εἶδεν, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν δημιουργηθῆ ἤδη ἐπέδειξαν μεγάλην ἀχαριστίαν καὶ δὲν ἐσυνετίσθησαν οὔτε ἀπὸ τὰς ἐπιβληθεῖσας τιμωρίας εἰς τὸν πρωτόπλαστον, ἀλλὰ κατέπεσαν εἰς τὸν ἴδιον κρημνὸν τῆς κακίας· διότι καὶ ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ αὐτὸν υἱὸς ἀμέσως ὤρμησεν εἰς ἀδελφοκτονίαν ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου, διὰ τοῦτο καὶ ἐδέχθη τὴν βαρυτάτην ἐκείνην τιμωρίαν, καθὼς εἰς προηγουμένην ὁμιλίαν¹ ἐδιδάξαμεν τὴν ἀγάπην σας· ἔπειτα πάλιν, οἱ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον, χωρὶς νὰ σωφρονισθοῦν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν του, περιέβαλαν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ χειρότερα κακά, ὅπως ἀκριβῶς ἠκούσατε χθὲς τὸν Λάμεχ νὰ διηγῆται τὴν ἰδικὴν του ἀμαρτίαν εἰς τὰς γυναῖκας του καὶ νὰ ὀρίζῃ τὴν τιμωρίαν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του· ἐπειδὴ εἶδε νὰ αὐξάνεται σιγὰ σιγὰ ἡ κακία αὐτῶν, ὡσὰν πονηρὸν ρεῦμα ποὺ πρόκειται νὰ διατρέξῃ ὀλόκληρον τὸ σῶμα, σταματᾷ τὴν ὀρμὴν τῆς κακίας καὶ δὲν θεωρεῖ ἀξίας οὔτε νὰ μνημονεύωνται εἰς τὸ ἐξῆς αἱ γενεαὶ ποὺ ὑπῆρξαν ἀπὸ τὸν Κάιν μέχρι τὸν Λάμεχ, ἀλλὰ

ἀλλ' ὡσπερ ἀρχὴν τινα ποιούμενος, καὶ τὸ πένθος τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας παραμυθήσασθαι θουλόμενος, ᾧ περιβαλεῖν αὐτοὺς ἐτόλμησεν ὁ ἀδελφοκτόνος, τὴν δεξιὰν δπλίσας κατὰ τοῦ Ἀβελ, οὕτως ἄρχεται τῆς διηγήσεως, καὶ φησιν· «**5** τῆ ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων, ἥ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτῶν Ἀδάμ, ἥ ἡμέρα ἐποίησεν αὐτούς».

3. Σκόπει πῶς τοῖς αὐτοῖς ρήμασι κέχρηται, ὡς καὶ **10** ἐν προοιμίῳ, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι ὡς ἀδοκίμους γενομένας τὰς γενεὰς ἐκείνας οὐδὲ μνήμης λοιπὸν ἀξιοῖ, ἀλλ' ἐκ τοῦ νῦν τεχθέντιος, τοῦ Σὴθ λέγω, τῆς γενεαλογίας ἄρχεται, ἵνα καὶ ἐκ τούτου μάθῃς, ὅσος τῷ Θεῷ λόγος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ὅπως ἀποσιτρέφεται τοὺς φονικὴν ἔχοντας **15** τὴν γνώμην. Ὡς γὰρ μηδὲ παραχθέντων λοιπὸν ἐκείνων εἰς τὸν βίον, οὕτως αὐτῶν τὴν γνώμην παραλιμπάνει, δεικνὺς ἡμῖν, ὅσον ἐστὶ κακία χαλεπὸν, καὶ δι' ἐαυτοῖς τὰ μέγιστα λυμαίνονται οἱ ταύτην ἀσπαζόμενοι. Ἴδού γὰρ οὗτοι μὲν τοῦ καταλόγου λοιπὸν ἐξαλείφονται, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ μνήμης ἡ- **20** ξιώθησαν μόνον, ὥστε τὴν κακίαν αὐτῶν στηλιτεύεσθαι, καὶ ταῖς εἰς τὸ ἐξῆς γενεαῖς γενέσθαι σωφρονισμοῦ ὑπόθεσιν. Ὁ δὲ ἀδίκως ἀναιρεθεὶς, καὶ ὑπὸ τῆς ἀδελφικῆς χειρὸς φονευθεὶς, ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν ἐν τοῖς ἀπάντων ἄδειαι σιόμασι, καὶ οὔτε ὁ χρόνος τούτου τὴν μνήμην ἔσβεσεν, οὔτε ἐκείνου **5** τὴν κατηγορίαν ὑπειτέμειο, ἀλλὰ καὶ οὗτος καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρὰ πάντων ἀνακηρύσσεται, καὶ ἐκεῖνος διηνεκῶς στηλιτεύεται. Εἴδεται ὅση τῆς κακίας ἡ λύμη, καὶ ὅση τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχὺς, καὶ ὅπως ἡ μὲν, καὶ πολεμοῦσα καὶ περιγινομένη, σβέννυται τε καὶ ἀφανίζεται, ἡ δέ, καὶ πολεμουμένη καὶ τὰ **30** μυρία δεινὰ ὑπομένουσα ταύτη μᾶλλον καὶ λαμπροτέρα καὶ φαιδροτέρα γίνεται; Καὶ ἐνῆν μὲν καὶ ἐξ ἐτέρων πραγμάτων ὁμοίως συμβάντων τοῦτο δεῖξαι νῦν ἐπὶ τῆς ὑμετέρας

ὡσάν νά κάμη κάποιαν ἀρχήν καί νά ἐπιθυμῆ νά παρηγορήσῃ τὸ πένθος τοῦ Ἀδάμ καί τῆς Εὔας, μέ τὸ ὁποῖον ἐτόλμησε νά περιβάλη αὐτοὺς ὁ ἀδελφοκτόνος, ὁ ὁποῖος ὤπλισε τὸ χέρι του ἐναντίον τοῦ Ἄβελ, ἔτσι ἀρχίζει τὴν διήγησιν, καί λέγει· «Αὐτός εἶναι ὁ γενεαλογικός κατάλογος τῶν ἀνθρώπων· κατὰ τὴν ἡμέραν ποῦ ὁ Θεός ἐδημιούργησε τὸν Ἀδάμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐδημιούργησεν αὐτὸν ἄρρεν καί θῆλυ ἐδημιούργησεν αὐτούς· καί ὠνόμασεν αὐτοὺς Ἀδάμ, κατὰ τὴν ἡμέραν ποῦ τοὺς ἐδημιούργησε».

3. Πρόσεχε, πῶς χρησιμοποιεῖ τὰ ἴδια λόγια, ὅπως καί εἰς τὴν ἀρχήν, διὰ νά μᾶς διδάξῃ, ὅτι, ἐπειδὴ αἱ γενεαὶ ἐκεῖναι ἔγιναν ἀνάξια, δέν τὰς ἀξιῶνει οὔτε νά μνημονεύωνται εἰς τὸ ἐξῆς, ἀλλὰ ἀρχίζει τὴν γενεαλογίαν ἀπὸ τὸν γεννηθέντα τελευταῖα, ἐννοῶ τὸν Σὴθ, διὰ νά μάθῃς καί ἀπ' αὐτό, πόσον ὑπολογίζει ὁ Θεός τὸ ἀνθρώπινον γένος καί πῶς ἀποστρέφεται τοὺς ἔχοντας φονικὴν διάθεσιν. Ὡσάν λοιπὸν νά μὴ ἦλθαν ἐκεῖνοι ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν, ἔτσι τοὺς ἀγνοεῖ αὐτοὺς, ἀποδεικνύων εἰς ἡμᾶς, πόσον φοβερὸν πρᾶγμα εἶναι ἡ κακία καί ὅτι καταστρέφουν ὑπερβολικὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἐκεῖνοι, ποῦ τὴν ἀσπάζονται. Ἴδού λοιπὸν, αὐτοὶ μὲν διαγράφονται εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὸν κατάλογον, καί ἐθεωρήθησαν ἄξιοι νά μνημονευθοῦν τόσον μόνον, ὥστε νά στηλιτεύεται ἡ κακία αὐτῶν καί νά γίνουν εἰς τὰς ἐπομένας γενεὰς παράδειγμα σωφρονισμοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ ἐχάθη ἄδικα καί ἐφονεύθη ἀπὸ τὸ ἀδελφικὸν χέρι, ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα ἀναφέρεται εἰς τὰ στόματα ὄλων, καί οὔτε ὁ χρόνος ἔσθῃσε τὴν ἀνάμνησίν του, οὔτε τὴν κατηγορίαν ἐκείνου ἀφήρεσεν, ἀλλὰ καί αὐτὸς καθημερινὰ ἐπαινεῖται ἀπὸ ὄλους καί ἐκεῖνος διαρκῶς στηλιτεύεται. Εἶδατε πόση εἶναι ἡ καταστροφή τῆς κακίας καί πόση ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς, καί πῶς ἡ μὲν κακία, ἂν καί μάχεται καί νικᾷ, καί σθῆνεται καί ἐξαφανίζεται, ἡ δὲ ἀρετὴ, ἂν καί πολεμεῖται καί ὑπομένει ἄπειρα δεινά, μέ τὸν τρόπον αὐτὸν γίνεται περισσότερο λαμπρὰ καί ἐνδοξος; Καί ἦτο δυνατόν καί ἀπὸ ἄλλα πράγματα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον, νά ἀποδείξωμεν τώρα

ἀγάπης· ἀλλ' ἵνα μὴ τῆς προκειμένης ἀκολουθίας τέως ἐκ-
 πέσωμεν, φέρε πάλιν ἐπαναλάβωμεν αὐτὰ τὰ εἰρημένα. «Αὐ-
 τη ἢ βίβλος», φησί, «γενέσεως ἀνθρώπων, ἧ ἡμέρα ἐποίη-
 σεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν·
 5 ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα
 αὐτῶν Ἀδάμ, ἧ ἡμέρα ἐποίησεν αὐτούς». Ὅρα πῶς πάλιν
 τῆς διηγέσεως ἄνωθεν ἀρξαμένη ἡ θεία Γραφή ὑπομιμνή-
 σκει ἡμᾶς, ὅσης ἡξίωται τιμῆς ὁ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος.
 «Ἡ ἡμέρα», φησὶν, «ἐποίησεν Ἀδάμ, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐ-
 10 ποίησεν αὐτόν», ἀντὶ τοῦ, ἄρχοντα αὐτὸν κατέσκησε πάντων
 τῶν ὄρωμένων. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ «Καὶ εἰκόνα», κατὰ τε τὸν
 τῆς ἀρχῆς λόγον, καὶ κατὰ τὸν τῆς δεσποτείας. Ὅσοπερ γὰρ
 ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν ἔχει τῶν τε ὄρα-
 τῶν, τῶν τε ἀοράτων, δημιουργὸς ἀπάντων τυγχάνων, οὕτω
 15 καὶ τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικὸν δημιουργήσας, ἐβουλήθη πάν-
 των τῶν ὄρωμένων τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἔχειν. Διὸ καὶ τὴν τῆς
 ψυχῆς οὐσίαν αὐτῷ ἐχαρίσατο, βουληθεὶς αὐτὸν καὶ ἀθάνατον
 εἶναι εἰς τὸ διηνεκές· ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ ραθυμίαν ὥλισθε, καὶ
 παρέβη τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν, οὐδὲ οὕτω τέλεον ἀπε-
 20 στράφη τὴν οἰκείαν φιλανθρωπίαν μιμούμενος, ἀλλὰ τῆς μὲν
 ἀθανασίας αὐτὸν ἀπεσιόρησε, θανάτῳ δὲ καταδικάσας ἐπὶ τῆς
 αὐτῆς ἀρχῆς σχεδὸν ἀφῆκεν εἶναι. Εἴτα ἐπειδὴ ὁ ἐξ αὐτοῦ
 τεχθεὶς εἰς ισαύτην μανίαν ἐξώκειλε, καὶ πρῶτος τὸ εἶδος
 τοῦ φόνου εἰσήνεγκε, καὶ τὸν θεδιασμένον ἐκεῖνον θάνατον
 25 κατέδειξε, καὶ πολλὴν ἐπεδείξατο τὴν ἀγνωμοσύνην ψεῦδος
 τῷ φόνῳ ουνάψας, τῇ διηνεκεῖ τιμωρία σωφρονίσαι αὐτὸν
 ἤβουλήθη, ἵνα μὴ μόνον αὐτὸς κερδάνῃ ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν
 γεγεννημένων, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα διδάσκη καὶ τῶν
 τειολμημένων τὸ μέγεθος, καὶ τῆς ἀιοπίας τὴν ὑπερβολήν.
 30 Ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ πολλὴν ραθυμίαν καὶ οἱ ἐκ οὗτου γεγεννη-
 μένοι κατὰ μικρὸν χείροσιν ἑαυτοὺς περιέβαλον κακοῖς, πα-

αυτό εις τὴν ἀγάπην σας· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φύγωμεν μέχρι τότε ἀπὸ τὴν συνέχειάν μας, ἄς ἐπαναλάβωμεν πάλιν αὐτὰ ποῦ ἐλέχθησαν. «Αὐτός εἶναι, λέγει, ὁ γενεαλογικὸς κατάλογος τῶν ἀνθρώπων· κατὰ τὴν ἡμέραν ποῦ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Ἀδὰμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐδημιούργησεν αὐτόν· ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐδημιούργησεν αὐτούς· καὶ ὠνόμασεν αὐτούς Ἀδὰμ, ὅταν τοὺς ἐδημιούργησε». Πρόσεξε πῶς ἡ Ἀγία Γραφή, ἀφοῦ ἄρχισε πάλιν τὴν διήγησίν της ἀπὸ τὴν ἀρχήν, μᾶς ὑπενθυμίζει πόσῃ τιμῇ εἶχεν ἀξιωθῆ ὁ δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος. «Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν, λέγει, ἐδημιούργησε τὸν Ἀδὰμ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐδημιούργησεν αὐτόν», ἀντὶ νὰ εἰπῆ, ὅτι κατέστησεν αὐτόν κυρίαρχον ὅλων τῶν ὀρατῶν. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «κατ' εἰκόνα», δηλαδὴ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀρχῆς καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἐξουσίας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Θεὸς τῶν πάντων ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα, καὶ εἰς τὰ ὀρατὰ καὶ εἰς τὰ ἀόρατα, καθόσον εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων, ἔτσι καὶ τὸ λογικὸν αὐτὸ ζῶον, ἀφοῦ τὸ ἐδημιούργησεν, ἠθέλησε νὰ ἔχη αὐτὸς τὴν ἐξουσίαν ὅλων τῶν ὀρατῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτόν τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ εἶναι αὐτὸς καὶ ἀθάνατος αἰωνίως· ἐπειδὴ ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας ὠλίσθησε καὶ παρέβη τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτόν ἐντολήν, οὔτε τότε τὸν ἀπεστράφη τελείως μεταχειριζόμενος τὴν ἰδικὴν του φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ ἐστέρησεν ἀπὸ αὐτόν τὴν ἀθανασίαν, καὶ ἀφοῦ μὲ θάνατον τὸν κατεδίκασεν, τὸν ἄφησε σχεδὸν νὰ ἔχη τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ αὐτόν παρεκτράπη εἰς τόσον μεγάλην μανίαν καὶ εἰσήγαγε πρῶτος τὸ εἶδος τοῦ φόνου καὶ ἐπαρουσίασε τὸν βίαιον ἐκεῖνον θάνατον καὶ ἐπέδειξε μεγάλην ἀχαριστίαν, ἐπειδὴ συνέδεσεν εἰς τὸν φόνον τὸ ψέμα, ἠθέλησε νὰ συνετίσῃ αὐτόν μὲ τὴν διαρκῆ τιμωρίαν, διὰ νὰ μὴ κερδίσῃ μόνον αὐτὸς ἀπὸ ὅσα ἔχουν γίνεαι εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκῃ τοὺς μεταγενεστέρους καὶ τὸ μέγεθος τῶν πράξεων, ποῦ εἶχε τολμήσει, καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀνοησίας του. Ἀλλὰ ἐπειδὴ καὶ οἱ καταγόμενοι ἀπ' αὐτόν ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀδιαφορίας

ραμυθῆσασθαι, ὡς εἶπειν, βουλόμενος τὸν Ἀδὰμ οὐ μόνον
 διὰ τὴν οἰκείαν παράβασιν ἐν ισοσάντη τυγχάνοντα καιηφεία,
 ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τόλμημα τοῦ Κάϊν, καὶ τὸ πένθος ἐκεῖνο τὸ
 ἀφύρητον, ὅπερ εἶδε τοῖς οἰκείοις ὀφθαλμοῖς· οὔτε γὰρ τοῦ
 5 θανάτου ἤδεσαν τὸ εἶδος, εἰ καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐδέξαντο·
 καὶ διπλοῦν αὐτῷ, καὶ τριπλοῦν τὸ πένθος ἐγένετο, διτι τε καὶ
 τὸν θάνατον πρῶτον εἶδον εἰσενεχθέντα εἰς τὸν βίον, καὶ
 βίαιον θάνατον, καὶ ὑπὸ τοῦ παιδὸς τολμηθέντα, καὶ εἰς ἀ-
 δελφὸν ὁμομήτριον καὶ ὁμοπάτριον, καὶ οὐδὲν ἡδίκηκότι· βου-
 10 λόμενος τοίνυν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἀντίρροπον αὐτῷ τῶν
 λυπηρῶν τὴν παραμυθίαν εἰσαγαγεῖν, ἕτερον αὐτῷ παρέχει
 παῖδα τὸν Σήθ, καὶ ἀρκοῦσαν αὐτῷ τὴν παράκλησιν ἐντεῦθεν
 ποιησάμενος, ἀπὸ τούτου λοιπὸν τῆς γενέσεως τὴν ἀρχὴν
 συνίστησι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος προφήτης οὕτως ἤρξα-
 15 το λέγων «Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων». Εἶτα ἐπαγ-
 γειλάμενος τὴν γένεσιν τῶν ἀνθρώπων διηγείσθαι, σκόπει
 οἷα κέχρηται ἀκολουθία· «Ἐξῆσε», φησὶν, «Ἀδὰμ ἔτη δια-
 κόσια τριάκοντα, καὶ ἐγέννησε κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ
 κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ.
 20 Ἐγένοντο δὲ αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ἔτη ἑπτακόσια, καὶ ἐγέννησεν
 υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Καὶ ἐγένοντο πᾶσαι αἱ ἡμέραι Ἀδὰμ
 ἔτη ἑννακόσια τριάκοντα, καὶ ἀπέθανεν».

4. Οὐ καλῶς ἔλεγον ἐν τοῖς προοιμίοις, ὅτι οὐδὲν ἔστιν
 εὐρεῖν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ γεγραμμένον ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ;
 25 Ἴδοὺ γὰρ καὶ νῦν πόση τῇ ἀκριβείᾳ ἐχρήσατο ὁ μακάριος
 οὗτος προφήτης. «Ἐγέννησε δέ», φησὶν, «Ἀδὰμ κατὰ τὴν
 ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἐπωνόμασε τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ Σήθ»· ἐπὶ δὲ τοῦ πρότερον τεχθέντος, τοῦ Κάϊν
 λέγω, οὐδὲν τοιοῦτον ἐπισημηνάμενος, ἀλλ' ἀνωθεν προμη-
 30 νύων αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμὴν καὶ εἰκότως· οὐ γὰρ

των σιγά σιγά περιέβαλαν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ χειρότερα κακά, ἐπιθυμῶν νὰ παρηγορήσῃ, κατὰ κάποιον τρόπον, τὸν Ἄδὰμ, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τόσον μεγάλην στενοχωρίαν ὄχι μόνον διὰ τὴν ἰδικήν του παράβασιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τὸλμημα τοῦ Κάιν καὶ τὸ ἀνυπόφορον ἐκεῖνο πένθος, τὸ ὁποῖον εἶδε μὲ τὰ δικά του μάτια· διότι δὲν ἐγνώριζαν οὔτε τὸ εἶδος τοῦ θανάτου, ἂν καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν· καὶ ἔγινεν εἰς αὐτὸν διπλὸν καὶ τριπλὸν τὸ πένθος, καὶ διότι εἶδαν τὸν θάνατον νὰ εἰσάγεται διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ζωὴν των, καὶ τὸν βίαιον θάνατον, καὶ νὰ τὸν ἔχη τολμήσῃ τὸ παιδί του καὶ εἰς βάρος ἀδελφοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἰδίαν μητέρα καὶ τὸν ἴδιον πατέρα, καὶ ὁ ὁποῖος δὲν τὸν εἶχεν ἀδικήσει καθόλου· ἐπιθυμῶν λοιπὸν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ὡς ἀντίρροπον τῶν θλίψεών του τὴν παρηγορίαν, δίδει εἰς αὐτὸν ἄλλον υἱὸν τὸν Σὴθ, καὶ ἀφοῦ ἔκαμεν ἔτσι ἐπαρκῆ εἰς αὐτὸν τὴν παρηγορίαν, ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀρχίζει εἰς τὸ ἕξῃς τὴν γενεαλογίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος προφήτης ἔτσι ἤρχισε λέγων· «Αὐτός ἐστὶν ὁ γενεαλογικὸς κατάλογος τῶν ἀνθρώπων». Ἐπειτα ὑποσχεθεὶς νὰ διηγηθῇ τὴν γενεαλογίαν τῶν ἀνθρώπων, πρόσεξε, ποίαν συνέχειαν χρησιμοποιεῖ· «Ἐζησε, λέγει, ὁ Ἄδὰμ διακόσια τριάντα ἔτη καὶ ἐγέννησεν υἱὸν καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Σὴθ. Ἐζησε δὲ αὐτός, μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Σὴθ, ἑπτακόσια ἔτη, καὶ ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Καὶ ἔζησεν ὁ Ἄδὰμ συνολικὰ ἑννεακόσια τριάντα ἔτη καὶ ἀπέθανε».

4. Δὲν ἔλεγα καλὰ εἰς τὴν ἀρχὴν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὐρῆ κανεὶς τίποτε ποῦ νὰ ἔχη γραφῇ ἀπλῶς καὶ τυχαίως εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν; Ἴδου λοιπὸν καὶ τώρα πόσῃ ἀκρίβειαν ἐχρησιμοποίησεν ὁ μακάριος αὐτός προφήτης. «Ἐγέννησε δὲ, λέγει, ὁ Ἄδὰμ υἱὸν καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Σὴθ». Διὰ τὸν γεννηθέντα ὁμῶς προηγουμένως, ἐννοῶ τὸν Κάιν, δὲν ἐσημείωσε τίποτε παρόμοιον, ἀλλὰ προαναγγέλλει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν ροπὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν κακίαν· καὶ ἦτο φυ-

ἔσωζε τοὺς πατρικοὺς χαρακτῆρας, ἀλλ' εὐθέως πρὸς τὴν κακίαν ἠὺτομόλησεν. Ἐνιαῦθα δέ φησι, «Κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ», τουτέστιν ὁμοίροπον τῷ γεγεννηκότι, τοὺς αὐτοὺς τῆς ἀρετῆς χαρακτῆρας διασώζον-
5 τα, τὴν εἰκόνα τὴν πατρικὴν διὰ τῶν ἔργων δεικνύοντα, ἀνακαλέσασθαι δυνάμενον διὰ τῆς οἰκείας ἀρετῆς τοῦ προλαβόντος τὸ πλημμέλημα. Οὐδὲ γὰρ περὶ σωματικῶν χαρακτῆρων ἐνιαῦθα ἡμῖν διαλέγεται ἡ Γραφή λέγουσα, «Κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ»· ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν
10 τῇ ψυχῇ καιασιάσεως, ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὗτος οὐκ ἔστι τοιοῦτος. Διὸ καὶ ἡ μήτηρ τὴν προσηγορίαν ἐπιθεῖσα τῷ παιδί μετ' εὐχαριστίας ταύτην ἐπιτίθησι, καὶ οὐ τῇ φύσει, οὐδὲ τῷ τόκῳ λογίζεται τὸ τεχθὲν παιδίον, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει. Ἐκείνη γὰρ καὶ τὴν φύσιν διήγειρε πρὸς τὸν
15 τόκον, καὶ φησιν· «Ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σὴθ λέγουσα· ἔξανέστησε γὰρ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ "Ἀβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν». "Ὁρα τοῦ ρήματος τὴν ἀκρίβειαν. Οὐκ εἶπεν, ἔδωκέ μοι ὁ Θεός, ἀλλ' «Ἐξανέστησέ μοι». Σκόπει πῶς ἀμυδροῶς τὰ προοίμια τῆς ἀνασιάσεως ἐνιεῦθεν δείκνυ-
20 ται ἤδη διὰ τοῦ ρήματος. Ὡς γὰρ ἂν εἶποι τις ἔλεγεν ἀντὶ τοῦ πεσόντος ἀνέστησέ μοι τοῦτον. Εἰ καὶ ἐκεῖνος, φησὶν, ὑπὸ τῆς ἀδελφικῆς δεξιᾶς εἰς τὴν γῆν κατέπεσε, καὶ τοῦ θανάτου πείραν ἔλαβεν, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ἀντὶ τοῦ πεσόντος τοῦτον ἤγειρεν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδέπω καιρὸς ἦν τῆς
25 ἀνασιάσεως, οὐχὶ τὸν πεσόντα ἤγειρεν, ἀλλ' ἕτερον ἀντ' ἐκείνου διὸ καὶ αὐτὴ φησιν· «Ἐξανέστησε γὰρ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ "Ἀβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν». Εἶδες εὐγνωμοσύνην γυναικός; εἶδες φιλανθρωπίαν Δοπότου; πῶς ταχεῖαν αὐτοῖς τὴν παραμυθίαν ἐπενόησε; Ταύτην μιμώμεθα
30 ἅπαντες, καὶ τὸ πᾶν τῇ ἄνωθεν χάριτι λογιζώμεθα. Εἰ γὰρ καὶ ἡ φύσις ἐργάζεται, ἀλλ' οὐκ οἰκεία δυνάμει, ἀλλὰ τῷ

σικόν, διότι δέν διετηροῦσε τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πατρός του, ἀλλὰ ἀμέσως ηὔτομόλησε πρὸς τὴν κακίαν. Ἐδῶ ὁμοῦς λέγει, «Καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ», δηλαδὴ ὅμοιον πρὸς τὸν πατέρα, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρετῆς, ἀποδεικνύει μὲ τὰ ἔργα τὴν πατρικὴν εἰκόνα καὶ ἠμπορεῖ μὲ τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ ἀμάρτημα τοῦ προηγουμένου ἀδελφοῦ του. Διότι δέν ὁμιλεῖ ἐδῶ ἡ Ἁγία Γραφή διὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σώματος, ὅταν λέγῃ, «Καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ», ἀλλὰ διὰ τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι αὐτὸς δέν θὰ εἶναι τέτοιος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μητέρα, ὅταν δίδῃ τὸ ὄνομα εἰς τὸ παιδί της, δίδει αὐτὸ μὲ εὐγνωμοσύνην, καὶ δέν ἀποδίδεται τὸ γεννηθὲν παιδί οὔτε εἰς τὴν φύσιν, οὔτε εἰς τὸν τοκετόν, ἀλλὰ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι αὐτὴ διήγειρε καὶ τὴν φύσιν πρὸς τὸν τοκετόν, καὶ λέγει ἡ Γραφή· «Ὠνόμασεν αὐτὸν Σὴθ λέγουσα· ὁ Θεὸς λοιπὸν μοῦ ἐξανέστησεν ἄλλο παιδί εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἰαβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν»². Πρόσεξε τὴν ἀκρίβειαν τῆς λέξεως. Δέν εἶπε, μοῦ ἔδωσεν ὁ Θεός, ἀλλὰ «μοῦ ἐξανέστησε». Σκέψου πῶς ἀπὸ ἐδῶ ἀποδεικνύεται ἤδη μὲ τὴν λέξιν ἀμυδρῶς ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναστάσεως. Διότι θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῇ ὅτι ἔλεγεν· ἀντὶ ἐκείνου, πού ἐφονεύθη, μοῦ ἀνέστησεν αὐτόν. Ἄν καὶ ἐκεῖνος, λέγει, ἔπεσεν εἰς τὸ χῶμα ἀπὸ ἀδελφικὸν χέρι, καὶ ἐγνώρισε τὸν θάνατον, ἡ δύναμις ὁμοῦς τοῦ Θεοῦ μοῦ ἐξανέστησεν αὐτόν ἀντὶ τοῦ φονευθέντος. Ἐπειδὴ λοιπὸν δέν ἦτο ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς ἀναστάσεως, δέν ἀνέστησεν ἐκεῖνον, ἀλλὰ ἄλλον εἰς τὴν θέσιν ἐκείνου· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ λέγει, «μοῦ ἔδωσε λοιπὸν ὁ Θεός ἄλλο παιδί εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἰαβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν». Εἶδες τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς γυναικός; εἶδες τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ; πῶς ἐπενόησε γρήγορα τὴν παρηγορίαν εἰς αὐτούς; Ἄς μιμούμεθα αὐτὴν ὅλοι, καὶ ὡς ἀποδίδωμεν τὰ πάντα εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἂν καὶ ἡ φύσις ἐργάζεται, δέν ἐργάζεται μὲ τὴν ἰδικὴν της δύναμιν, ἀλλὰ ὑπακούουσα εἰς τὸ πρόσταγμα

προσιάγμαι τοῦ δημιουργήσαντος εἴκουσα· καὶ μηδέποτε ἀλ-
 γείωσαν γυναῖκες, ἐπειδὴν μὴ τίκωσιν, ἀλλὰ γνώμην εὐ-
 χάριστον ἐπιδεικνύμεναι ἐπὶ τὸν τῆς φύσεως δημιουργὸν
 καταφευγείωσαν, καὶ παρ' ἐκείνου αἰτείωσαν τοῦ τῆς φύ-
 5 σεως Δεσπότου, καὶ μήτε τῇ συνουσίᾳ τῶν συνοικούντων, μή-
 τε εἰέρῳ τινὶ λογιζέσθωσαν τὴν τῶν παίδων γονήν, ἀλλὰ τῷ
 δημιουργῷ τῶν ὄλων τῷ καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι
 παραγαγόντι τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν, καὶ χωλεύουσαν πάλ-
 λιν διορθῶσαι δυναμένῳ· ἐπεὶ καὶ αὕτη τὴν τοῦ πένθους ὑ-
 10 πόθειν δοξολογίας ἀφορμὴν ἐποιήσατο, καὶ τῷ Δεσπότῃ τὸ
 πᾶν λογίζεται λέγουσα, «Ἐξανέσιησέ μοι ὁ Θεὸς σπέρμα
 ἕτερον ἀντὶ Ἰαβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν». Ὅρας πῶς οὐ μόνον
 οὐκ ἐδυσχέρανεν, οὐδὲ ἐφθέγγαστό τι λυπηρὸν (οὐ γὰρ ἂν
 παρέλιπεν ἡ θεία Γραφή, εἴ γέ τι τοιοῦτον εἴρητο παρ' αὐ-
 15 τῆς), ἀλλὰ γενναίως ἐνεγκοῦσα τὸ συμβάν, ταχείας ἀξιοῦται
 τῆς παραμυθίας, καὶ πλείονα τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδείκνυ-
 ται, ἀνακηρύττουσα τοῦ Δεσπότου τὴν εὐεργεσίαν; Ὅρα γὰρ
 μεθ' ὅσης φιλοτιμίας ὁ Δεσπότης τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδείκνυ-
 ται. Οὐ μόνον γὰρ νῖδον ἕτερον ἐχαρίσατο, ἀλλὰ καὶ ἐνάρε-
 20 τον αὐτὸν ἔσεσθαι ἤδη προμηνύει. «Ἐγέννησε γάρ», φησί, «κα-
 τὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ». Καὶ ἵνα μά-
 θωμεν εὐθέως τοῦ τεχνέντιος τὴν ἀρετὴν, ὄρα καὶ αὐτὸν πάλ-
 λιν διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τεχνέντιος δεικνύντα
 τὸ φιλόθεον αὐτοῦ τῆς γνώμης. «Καὶ τῷ Σήθ», φησὶν, «ἐ-
 25 γένειο νίος, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐνώς. Οὗτος
 ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Εἶδες
 προσηγορίαν διαδήματος λαμπροτέραν, ἀλουργίδος φαιδρσιέ-
 ραν; Τί γὰρ ἂν εἴη μακαρισσιότερον τοῦ τοιούτου τοῦ τῇ ἐπι-
 κλήσει τοῦ Θεοῦ καλλωπιζομένου, καὶ τοῦτο ἀντὶ ὀνόματος
 30 κεκτημένου; Ὅρας πῶς, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, καὶ ἐν αὐ-
 ταῖς ψιλαῖς ταῖς προσηγορίαις πολὺς ἐναπόκειται πλοῦτος
 νοημάτων; Οὐ μόνον γὰρ τῶν γονέων ἐντεῦθεν δεικνύται

τοῦ δημιουργοῦ· καὶ ποτέ ἄς μὴ στενοχωροῦνται αἱ γυναῖκες, ὅταν δὲν γεννοῦν, ἀλλὰ ἄς καταφεύγουν εἰς τὸν δημιουργὸν τῆς φύσεως ἀποδεικνύουσαι ἀγαθὴν διάθεσιν, καὶ ἄς ζητοῦν ἀπὸ ἐκείνου, ποῦ εἶναι ὁ Κύριος τῆς φύσεως, καὶ ἄς μὴ ἀποδίδουν τὴν γέννησιν τῶν παιδιῶν οὔτε εἰς τὴν συνουσίαν τῶν συζύγων, οὔτε εἰς κάποιον ἄλλον, ἀλλὰ εἰς τὸν δημιουργὸν τῶν πάντων, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ μηδὲν ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ ἠμπορεῖ νὰ τὸ διορθώσῃ πάλιν ὅταν παρουσιάσῃ κάποια ἀδυναμίαν. Ἐπειδὴ καὶ αὕτη τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πένθους ἔκαμεν ἀφορμὴν δοξολογίας, καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀποδίδει τὰ πάντα, ὅταν λέγῃ, «μοῦ ἔδωσεν ὁ Θεὸς ἄλλο παιδί εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ "Ἀβελ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Κάιν».

Βλέπεις πῶς ὄχι μόνον δὲν ἐδυσανασχέτησεν, οὔτε εἶπε κάτι ὀδυνηρὸν (διότι δὲν θὰ τὸ παρέλιπεν ἡ Ἁγία Γραφή, ἐὰν βέβαια εἶχε λεχθῆ κάτι τέτοιο ἀπ' αὐτῆν), ἀλλὰ φέρουσα γενναίως αὐτὸ ποῦ συνέβη, ἀξιῶνεται γρήγορα τὴν παρηγορίαν, καὶ ἐπιδεικνύει μεγαλυτέραν εὐγνωμοσύνην, ἀναγνωρίζουσα τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ; Πρόσεξε λοιπὸν μὲ πόσῃ γενναιοδωρίαν ἐπιδεικνύει τὴν ἀγάπην του. Διότι δὲν ἐχάρισεν μόνον ἄλλον υἱόν, ἀλλὰ καὶ προλέγει ἤδη ὅτι αὐτὸς θὰ εἶναι ἐνάρετος. «Ἐγέννησε λοιπὸν, λέγει, καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ». Καὶ διὰ νὰ μάθωμεν ἀμέσως τὴν ἀρετὴν τοῦ γεννηθέντος, πρόσεξε ὅτι καὶ αὐτὸς πάλιν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ, ποῦ ἐγεννήθη ἀπ' αὐτόν, ἀποδεικνύει τὴν θεοσεθῆ αὐτοῦ διάθεσιν. «Καὶ ὁ Σήθ, λέγει, ἀπέκτησεν υἱόν καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Ἐνώς. Ἦλπισεν ὅτι, αὐτὸς θὰ προσεύχεται εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Εἶδες ὀνομασίαν λαμπροτέραν ἀπὸ τὸ διάδημα τοῦ βασιλέως, ἀπαστράπτουσιν περισσότερο ἀπὸ τὴν πορφύραν; Τί λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι εὐτυχέστερον ἀπ' αὐτὸ, ποῦ καλλωπίζεται μὲ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχει αὐτὸ ἀντὶ ὀνόματος; Βλέπεις πῶς, ἐκεῖνο ποῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔλεγα, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀπλᾶς ὀνομασίας ὑπάρχει μέγας πλοῦτος νοημάτων; Διότι δὲν ἀποδεικνύεται ἀπ' αὐτὸ μόνον ἡ εὐσέβεια τῶν γονέων ἀλ-

τὸ φιλόθεον, ἀλλὰ καὶ ἡ πολλὴ περὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν ἐπι-
 μέλεια· καὶ ὅπως ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπαίδευον τὰ τιτιό-
 μενα παιδιά διὰ τῆς προσηγορίας, ἣν αὐτοῖς ἐπειθήσαν, τῆς
 ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, καὶ οὐ καθάπερ οἱ νῦν ἀπλῶς καὶ ὡς
5 ἔτυχε τὰς προσηγορίας ποιοῦνται. Εἰς τὸ ὄνομα, φησί, τοῦ
 πάππου, καὶ τοῦ ἐπιπάππου καλείσθω τὸ παιδίον· ἀλλ' οἱ
 παλαιοὶ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πᾶσαν σπουδὴν ἐποιοῦντο τοιαύτης
 προσηγορίας ἐπιτιθέναί τοῖς τιτιομένοις, αἱ μὴ μόνον αὐτοὺς
 τοὺς τὴν προσηγορίαν δεχομένους εἰς ἀρετὴν ἐνήγον, ἀλλὰ
10 καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν καὶ ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς διδασκα-
 λία φιλοσοφίας ἀπάσης ἐγίνοντο. Καὶ τοῦτο εἰσόμεθα κατὰ
 μικρὸν προϊόντος τοῦ λόγου. Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς τὰς τυ-
 χούσας προσηγορίας ἐπιτιθῶμεν τοῖς παισίν, μηδὲ τῶν πάπ-
 πων, καὶ τῶν ἐπιπάππων, καὶ τῶν πρὸς γένος διαφερόντων
15 τὰς ὀνομασίας αὐτοῖς χαρίζόμεθα, ἀλλὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν
 τῶν ἐν ἀρετῇ διαλαμπάντων, τῶν πολλὴν παρρησίαν πρὸς
 τὸν Θεὸν ἐσχηκότων· μᾶλλον δὲ μηδὲ ταῖς τούτων προσηγο-
 ρίαις ἀπλῶς θαρροίωσαν μήτε οἱ γονεῖς, μήτε οἱ παῖδες,
 οἱ τὰς προσηγορίας δεχόμενοι. Οὐδὲ γὰρ ὀνίνηοί τι προση-
20 γορία ἀρετῆς ἔρημος οὔσα, ἀλλὰ δεῖ ἐν τῇ καιορθώσει τῆς
 ἀρετῆς τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχειν, καὶ μήτε ἐπὶ προση-
 γορία μέγα φρονεῖν, μήτε ἐπὶ συγγενείᾳ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν,
 μήτε ἐπ' ἄλλῳ μηδενί, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τῶν οἰκείων ἔργων παρ-
 ρησίᾳ· μᾶλλον δὲ μηδὲ ἐπὶ ταύτῃ μέγα φρονεῖν, ἀλλὰ τότε
25 μᾶλλον καιεσιάλθαι καὶ μειοιάζειν, διὰ τὸν πολλὸν τὸν πλοῦτον
 τῆς ἀρετῆς συναγαγεῖν δυνηθῶμεν· οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ μετὰ
 ἀσφαλείας τὸν συλλεγένητα πλοῦτον συνάξομεν, καὶ τὴν παρὰ
 τοῦ Θεοῦ εὐνοίαν ἐπισπασόμεθα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χρι-
 στὸς ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς, «Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε,
30 ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοὶ ἔσμεν»· πανταχοῦ καιεσιέλλων αὐτῶν τὰ
 φρονήματα, καὶ πείθων μὲν μειοιοφρονεῖν, καὶ μὴ ἐπαίρεσθαι

λὰ καὶ ἡ μεγάλη φροντίδα πρὸς τὰ παιδιά των' καὶ πῶς ἐμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδίδασκαν τὰ παιδιά των μέ τὴν ὀνομασίαν, τὴν ὁποίαν ἔδιδον εἰς αὐτά, νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ ὄχι ὅπως δίδουν σήμερα οἱ ἄνθρωποι ἀπλῶς καὶ τυχαίως τὰς ὀνομασίας. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πάππου, θὰ εἰπῆ κάποιος, καὶ τοῦ προπάππου ἅς ὀνομάζεται τὸ παιδί. Οἱ ἀρχαῖοι ὅμως δὲν ἔκαμαν ἔτσι, ἀλλὰ ἔκαμαν κάθε προσπάθειαν νὰ δίδουν εἰς τὰ παιδιά, ποὺ ἐγεννῶντο, τέτοια ὀνόματα, τὰ ὁποῖα δὲν ὠθοῦσαν μόνον αὐτοὺς ποὺ τὰ ἔφεραν εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεὰς ἐγίνοντο μάθημα ὅλης τῆς φιλοσοφίας. Καὶ αὐτὸ θὰ γνωρίσωμεν σιγὰ σιγὰ ὅταν θὰ προχωρῆ ἡ ὁμιλία. Ἄς μὴ δίδωμεν λοιπὸν οὔτε ἡμεῖς εἰς τὰ παιδιά μας τὰ τυχαῖα ὀνόματα, οὔτε τῶν πάππων καὶ τῶν προπάππων, καὶ ἅς μὴ χαρίζωμεν εἰς αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, ποὺ διαφέρουν κατὰ τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι διέπρεψαν κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ εἶχαν ἐπιδείξει μεγάλην παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν. Μᾶλλον δὲ ἅς μὴ ἐνθαρρύνωνται μόνον μέ τὰς ὀνομασίας αὐτῶν οὔτε οἱ γονεῖς, οὔτε τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα δέχονται τὰς ὀνομασίας αὐτὰς. Οὔτε βέβαια προσφέρει κάποιαν ὠφέλειαν τὸ ὄνομα, ὅταν στερῆται τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ πρέπει νὰ στηρίζωμεν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς καὶ οὔτε νὰ καυχώμεθα διὰ τὸ ὄνομα, οὔτε διὰ τὴν συγγένειαν μέ ἁγίους ἄνδρας, οὔτε διὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ διὰ τὴν παρρησίαν τῶν ἰδικῶν μας ἔργων· μᾶλλον δὲ οὔτε δι' αὐτὴν πρέπει νὰ καυχώμεθα, ἀλλὰ τότε περισσότερο πρέπει νὰ εἴμεθα συγκρατημένοι καὶ μετριοφρονες, ὅταν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ συγκεντρώσωμεν πολὺν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ φυλάξωμεν μέ ἀσφάλειαν τὸν συγκεντρωθέντα πλοῦτον καὶ θὰ ἀποσπάσωμεν τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο βέβαια καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητὰς του, «Ὅταν κάμετε ὅλα, πρέπει νὰ λέγετε, ὅτι εἴμεθα δοῦλοι ἄχρηστοι»³, συγκρατῶν παντοῦ τὰς σκέψεις των καὶ πείθων μὲν αὐτοὺς νὰ εἶναι μετριοφρονες καὶ νὰ μὴ καυχῶν

ἐπὶ κατορθώμασιν, ἀλλ' εἰδέναι ὡς ἡ μέγιστη ἀρετὴ αὕτη μάλιστα πάντων ἐστὶ τὸ ἐν κατορθώμασιν ὄντα τινὰ μειριάζειν.

5. Ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν πάλιν ἐπανέλθωμεν τοῦ λόγου, καὶ ἴδωμεν τοὺς ἐξῆς τεχθέντας. Εἰκὸς γὰρ κατὰ μί-
 5 κρον προϊόντας μείζονα θησαυρὸν εὐρεῖν, καὶ πολὺν καὶ ἄφαιον πλοῦτιον. «Καὶ ἔζησεν», φησὶν, «Ἐνώχ, οὗτος ὁ τοῦ Σὴθ υἱός, ἔτη ἑκατὸν ἐνενήκοντα, καὶ ἐγέννησε τὸν Καϊνᾶν, καὶ Καϊνᾶν ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ, καὶ Μαλελεήλ ἐγέννησε τὸν Ἰαρεδ, καὶ Ἰαρεδ ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ. Καὶ ἔζησεν
 10 Ἐνώχ ἔτη ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε, καὶ ἐγέννησε τὸν Μαθου-
 σάλα. Εὐηρέστησε δέ, φησί, τῷ Θεῷ Ἐνώχ, καὶ ἔζησεν Ἐνώχ μετὰ τὸ γεννηῆσαι αὐτὸν τὸν Μαθουσάλα ἔτη διακόσια, καὶ ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ ἐγένοντο αἱ ἡμέραι Ἐνώχ ἔτη τριακόσια ἐξήκοντα πέντε. Καὶ εὐηρέστησεν Ἐ-
 15 νῶχ τῷ Θεῷ, καὶ οὐχ εὐρίσκειο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός». Οὐ καλῶς ἔλεγον, διὲ προϊόντες πολὺν καὶ ἄφαιον εὐρήσομεν πλοῦτιον πνευματικὸν ἐν τούτοις τοῖς ὀνόμασιν; Ἐν-
 τὸν γὰρ μοι ἐνιαῦθα, ἀγαπητέ, καὶ τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν. καὶ
 20 τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκριβείαν. «Ἐζησεν», φησὶν, «Ἐνώχ ἔτη ἑκατὸν ἐξήκοντα πέντε, καὶ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ εὐηρέστησε, φησὶν, Ἐνώχ τῷ Θεῷ μετὰ τὸ γεννηῆσαι αὐτὸν τὸν Μαθουσάλα». Ἀκουέτωσαν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ παιδευέσθεσαν τοῦ δικαίου τὴν ἀρετὴν, καὶ μὴ νομιζέ-
 25 τωσαν τὸν γάμον κώλυμα εἶναι πρὸς τὴν εὐαρέσθησιν τὴν πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον ἐπεσημήνατο λέγουσα ἡ θεία Γραφή, διὲ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ τότε εὐηρέστησε, καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ἐδιπλασίασε λέγουσα, «Καὶ εὐηρέστησε μετὰ τὸ γεννηῆσαι αὐτὸν», ἵνα μὴ τις
 30 νομίσῃ ἐμποδίζεσθαι πρὸς τὴν ταύτης κατορθώσιν. Ἐὰν γὰρ νήφωμεν, οὔτε γάμος, οὔτε ἀναιροφία, οὔτε ἕτερόν τι ἐμπο-

ται διὰ τὰ κατορθώματά των, ἀλλὰ νὰ γνωρίζουν, ὅτι ἡ μεγίστη ἀρετὴ αὐτὴ εἶναι, τὸ νὰ εἶναι προπάντων κανεὶς μετριόφρων, ὅταν εὐρίσκεται ἀνάμεσα εἰς τὰ κατορθώματά του.

5. Ἄλλὰ ἄς ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ὁμιλίας καὶ ἄς γνωρίσωμεν ἐκείνους, ποῦ ἐγεννήθησαν ἔπειτα. Διότι εἶναι φυσικόν, σιγὰ σιγὰ ὅταν προχωροῦμεν, νὰ εὐροῦμεν μεγαλύτερον θησαυρόν καὶ πλοῦτον πολὺν καὶ ἀπερίγραπτον. «Καὶ ἔζησε, λέγει ἡ Γραφή, ὁ Ἐνώς, αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Σήθ, ἑκατὸν ἐνενηήντα ἔτη καὶ ἐγέννησε τὸν Καϊανᾶν, καὶ Καϊνᾶν ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ, καὶ Μαλελεήλ ἐγέννησε τὸν Ἰαρέδ, καὶ Ἰαρέδ ἐγέννησε τὸν Ἐνώχ. Καὶ ἔζησεν ὁ Ἐνώχ ἑκατὸν ἐξήντα πέντε ἔτη, καὶ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα. Καὶ ηὐχαρίστησε, λέγει, ὁ Ἐνώχ τὸν Θεόν, καὶ ἔζησεν ὁ Ἐνώχ μετὰ ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Μαθουσάλα διακόσια ἔτη, καὶ ἀπέκτησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ ἔζησε συνολικὰ ὁ Ἐνώχ τριακόσια ἐξήντα πέντε ἔτη. Καὶ ἦτο εὐάρεστος ὁ Ἐνώχ εἰς τὸν Θεόν καὶ δὲν εὐρίσκετο, διότι ὁ Θεὸς μετέθεσεν αὐτόν». Δὲν ἔλεγα ὀρθῶς ὅτι καθὼς προχωροῦμεν θὰ εὐροῦμεν πολὺν καὶ ἀπερίγραπτον πνευματικὸν πλοῦτον εἰς αὐτὰ τὰ ὀνόματα; Πρόσεχε λοιπὸν ἐδῶ, σὲ παρακαλῶ ἀγαπητέ, καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ὑπερβολικὴν φιλανθρωπίαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. «Ἐζησε, λέγει, ὁ Ἐνώχ ἑκατὸν ἐξήντα πέντε ἔτη καὶ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ ηὐχαρίστησε, λέγει, ὁ Ἐνώχ τὸν Θεόν μετὰ ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Μαθουσάλα». Ἄς ἀκούουν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ ἄς διδάσκωνται τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου καὶ ἄς μὴ θεωροῦν ὅτι ὁ γάμος εἶναι ἐμπόδιον διὰ τὴν εὐαρέστησιν πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ διὰ πρώτην καὶ διὰ δευτέραν φορὰν ἐπεσήμανεν ἡ Ἁγία Γραφή λέγουσα, ὅτι ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ τότε ἔγινεν εὐάρεστος, καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ ἐπανέλαβε λέγουσα, «Καὶ ἔγινεν εὐάρεστος μετὰ ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Μαθουσάλα», διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ἐμποδίζεται διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς. Διότι ἐὰν εἴμεθα προσεκτικοί, οὔτε ὁ γάμος,

δίσαι ἡμῖν δυνήσεται εἰς τὴν εὐαρέστησιν τὴν πρὸς τὸν Θε-
 όν. Ἴδου γὰρ καὶ οὗτος τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως τυγχάνων,
 καὶ οὔτε νόμου δοθέντος, οὔτε Γραφῶν κειμένων τῶν διδα-
 σκουσῶν, οὔτε ἑτέρου τινὸς εἰς φιλοσοφίαν ἐνάγοντος, οἴκοθεν
 5 καὶ ἀπὸ προαιρέσεως ισαύτην ἐπεδείξαι τὴν εὐαρέστησιν,
 ὡς μέχρι τῆς σήμερον διαρκέσαι, καὶ μηδέπω καὶ νῦν πει-
 ραν θανάτου λαβεῖν. Εἰ γὰρ ὁ γάμος, ἀγαπητέ, καὶ ἡ παι-
 δοτροφία κώλυμα ἤμελλε γίνεσθαι πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁ-
 δόν, οὐκ εἰσήνεγκε γάμον εἰς τὸν βίον τὸν ἡμέτερον ὁ τῶν
 10 ὄλων δημιουργός, ἵνα μὴ ἐν τοῖς καιροῖς καὶ σφόδρα ἀναγ-
 καιοτέροις ἡμᾶς λυμῆνηται. Ἄλλ' ἐπειδὴ σὺ μόνον οὐδὲν
 ἡμῖν ἐμποδίζει πρὸς τὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφίαν, ἐὰν βουλώ-
 μεθα νήφειν, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἡμῖν εἰσάγει τὴν παραμυθίαν
 μαινομένην τὴν φύσιν κατασιέλλουσα, καὶ οὐκ ἀφίσισα πε-
 15 λάγιον σαλεύειν, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐν λιμένι τὸ σκάφος ὀρμᾶν
 παρασκευάζουσα, διὰ τοῦτο τὴν ἐντεῦθεν παραμυθίαν ἐχαρί-
 σαιτο τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει. Ὅτι γὰρ ἀληθῆ τὰ παρ' ἡ-
 μῶν λεγόμενα, δείκνυσιν ὁ δίκαιος οὗτος. «Μετὰ γὰρ τὸ
 γεννηῆσθαι», φησί, «τὸν Μαθουσάλα, εὐηρέστησεν Ἐνώχ τῷ
 20 Θεῷ», καὶ σὺ βραχύν τινα ἀριθμὸν διήρκεσε τὴν ἀρετὴν με-
 τιῶν, ἀλλὰ, φησί, διακόσια ἔτη. Καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν τοῦ
 πρωτοπλάστου παράθασιν εὐρέθη ἄνθρωπος πρὸς αὐτὴν τὴν
 κορυφὴν τῆς ἀρετῆς ἀνιῶν, καὶ τὴν τοῦ προπάτορος ἀμαρτίαν
 ἀνακαλούμενος διὰ τῆς οἰκείας εὐαρεσιτήσεως, ὄρα τοῦ ἀγα-
 25 θοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν. Ἐπειδὴ εὔσε
 δυνηθέντα ἀνακαλέσασθαι τὸ ἀμάρτημα τοῦ Ἀδάμ, δεικνύς
 δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ὅτι σὺ βουλόμενος τὸν θάνατον
 ἐπαγαγεῖν τῷ γένει τῷ ἡμετέρῳ διὰ τὴν τῆς ἐντολῆς παρά-
 θασιν, τοῦτον κατεδίκασε, τὸν τὴν ἐντολὴν δεξάμενον, τοῦ-
 30 τον ζῶντα μεθίστησι. «Καὶ εὐηρέστησε», φησὶν, «Ἐνώχ τῷ
 Θεῷ, καὶ οὐχ ἠύρισκειο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός».

4. Ἀπὸ τὴν γέννησιν δηλαδὴ καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν.

οὔτε ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ ἤμπο-
 ρέσῃ νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ εἰς τὴν εὐαρέστησιν πρὸς τὸν Θεόν.
 Διότι ἰδοὺ καὶ αὐτός, ἐνῶ εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ ἡ-
 μᾶς καὶ χωρὶς νὰ ἔχη δοθῆ ὁ νόμος, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἡ
 διδασκαλία τῶν Γραφῶν, οὔτε κάποιος ἄλλος ποὺ νὰ τὸν
 ὀδηγῇ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, μόνος του καὶ κατὰ τὴν προαί-
 ρεσίν του ἐπέδειξε τόσῃν εὐαρέστησιν, ὥστε νὰ διαρκέσῃ
 μέχρι σήμερα καὶ ποτὲ μέχρι τώρα νὰ μὴ γνωρίσῃ τὸν θά-
 νατον. "Αν λοιπὸν ὁ γάμος, ἀγαπητέ, καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν
 παιδιῶν ἐπρόκειτο νὰ γίνουν ἐμπόδιον εἰς τὸν δρόμον τῆς
 ἀρετῆς, δὲν θὰ εἰσήγαγε τὸν γάμον εἰς τὴν ζωὴν μας ὁ
 δημιουργὸς τῶν ὄλων, διὰ νὰ μὴ μᾶς βλάβῃ εἰς τὰ σπου-
 δαῖα καὶ πάρα πολὺ ἀναγκαιότερα ζητήματα. Ἐπειδὴ ὅμως
 ὄχι μόνον δὲν μᾶς ἐμποδίζει καθόλου εἰς τὴν κατὰ Θεὸν
 ζωὴν, ἐὰν θέλωμεν νὰ εἴμεθα προσεκτικοί, ἀλλὰ καὶ εἰσά-
 γει μέσα μας μεγάλην παρηγορίαν, ἡ ὁποία καταστέλλει
 τὴν μαινομένην φύσιν καὶ δὲν ἀφήνει τὸ σκάφος νὰ ταλαν-
 τεύεται εἰς τὸ πέλαγος, ἀλλὰ διαρκῶς τὸ προετοιμάζει νὰ
 κατευθύνεται εἰς τὸ λιμάνι, διὰ τοῦτο ἐχάρισεν ἀπὸ ἐκεῖ⁴
 τὴν παρηγορίαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. "Οτι βέβαια εἶ-
 ναι ἀληθινὰ τὰ λεγόμενά μου, ἀποδεικνύει ὁ δίκαιος αὐ-
 τός. «Μετὰ ἀπὸ τὴν γέννησιν, λέγει, τοῦ Μαθουσαλά ἐγι-
 νεν εὐάρεστος ὁ Ἐνώχ εἰς τὸν Θεόν», καὶ δὲν ἤσκησεν ἐπ'
 ὀλίγον μόνον χρόνον τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ, λέγει, διακόσια ἔτη.
 Καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν παράβασιν τοῦ πρωτοπλάστου εὐρέθη
 ἄνθρωπος νὰ ἀνέρχεται εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρε-
 τῆς καὶ νὰ ἀνακαλῇ τὴν ἀμαρτίαν τοῦ προπάτορος μὲ τὴν
 ἰδικὴν του εὐαρέστησιν, πρόσεχε τὴν ὑπερβολικὴν φιλαν-
 θρωπίαν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ εὔρεν ἐκεῖνον ποὺ
 ἠμπόρεσε νὰ ἀνακαλέσῃ τὸ ἀμάρτημα τοῦ Ἀδάμ, ἀποδει-
 κνύων μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὅτι χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ εἰσα-
 γάγῃ τὸν θάνατον εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐξ αἰτίας τῆς
 παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, κατεδίκασεν ἐκεῖνον, ποὺ ἐδέχθη
 τὴν ἐντολήν, αὐτὸν μεταφέρει ζῶντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς.
 «Καὶ ἐγένεν εὐάρεστος, λέγει, ὁ Ἐνώχ εἰς τὸν Θεὸν καὶ
 δὲν εὐρίσκετο, διότι μετέθεσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς οὐ-

Ὅρας σοφίαν Δεσπότου; Μειέθηκε ζῶντα, οὐχὶ ἀθανασίαν
 ἐχαρίσατο, ἵνα μὴ ἐκλύσῃ τοῦ πλημμελήματος τὸν φόβον, ἀλλ'
 ἀφήκεν ἀκμάζειν τῷ τῶν ἀνθρώπων γέννει. Διὰ τοῦτο πά-
 λιν ἀμυδροῶς, ὡς εἰπεῖν, καὶ λανθανόντως ἀνακαλέσασθαι
 5 βούλεται τὴν ἀπόφασιν, ἣν κατὰ τοῦ Ἀδάμ ἐξήνεγκε. Ἄλλ'
 οὐ ποιεῖ αὐτὸ φανερόν, ἵνα ὁ φόβος ἀντὶ σωφροτισμοῦ γέ-
 νηται. Διὰ τοῦτο εὐαρεσιήσαντα τὸν Ἐνὼχ μειέθηκεν. Εἰ
 δέ τις βούλοιο περιεργάζεσθαι, καὶ λέγειν, καὶ ποῦ αὐτὸν
 μειέθηκε; καὶ εἰ μέχρι τοῦ παρόντος διήρκεσε; μανθανέτω
 10 μὴ λογισμοῖς ἀνθρωπίνοις κατακολουθεῖν, καὶ τὰ περὶ τοῦ
 Θεοῦ πολυπραγμονεῖν, ἀλλὰ πιστεύειν τοῖς λεγομένοις. Ὅ-
 ταν γὰρ ὁ Θεὸς ἀποφαίνεται ἡμῖν, οὐ δεῖ ἀντιβλέπειν τοῖς ρη-
 θεῖσιν, ἀλλὰ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα ἀξιοπιστιότερα ἴ-
 γεῖσθαι, καὶ μὴ φαίνηται, τῶν ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς κειμένων
 15 τοῖς ἡμετέροις. Ὅτι γὰρ μειέθηκεν αὐτὸν εἶπεν ἡ θεία Γρι-
 φή, καὶ ὅτι ζῶντα μειέθηκε, καὶ πείραν μὴ λαβόντα θανάτου,
 ἀλλὰ διὰ τῆς οἰκείας εὐαρεσιήσεως ἀνώτερον γεγονότα τῆς
 ἐξενεχθείσης ἀποφάσεως κατὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους.
 Ποῦ δὲ αὐτὸν μειέθηκεν, καὶ ὅπως νῦν διάγει, τοῦτο οὐ προο-
 20 ἔθηκεν.

β. Εἶδες ἀγαθότητα Δεσπότου, πῶς εὐρῶν ἄνδρα τὴν
 ἀρετὴν κατωρθώκοντα, οὐκ ἀπεσιέρησεν αὐτὸν τῆς ἀξίας, ἣν
 τῷ πρωτοπλάστῳ ἐχαρίσατο πρὸ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντο-
 λῆς, διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι κακεῖνος, εἰ μὴ τὴν ἀπάτην προειτί-
 25 μησε τῆς δοθείσης ἐντολῆς, τῶν αὐτῶν ἂν ἠξίωτο ἢ καὶ μαιζό-
 νων; «Καὶ ἔζησε», φησί, «Μαθουσάλα ἔτη ἑκατὸν ὀγδοήκον-
 τα ἑπτά, καὶ ἐγέννησε τὸν Λάμεχ· καὶ ἔζησε Λάμεχ ἔτη ἑ-
 κατὸν ὀγδοήκοντα, καὶ ἐγέννησεν υἱόν, καὶ ἐπωνόμασε τὸ ὄ-
 νομα αὐτοῦ Νῶε, λέγων· οὗτος δὴ ἀναπαύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν
 30 ἔργων ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν, καὶ

ρανούς». Βλέπεις τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ; Τὸν μετέφερε ζωντανόν, δὲν ἐχάρισε τὴν ἀθανασίαν, διὰ νὰ καταργήσῃ τὸν φόβον τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ ἄφησεν αὐτόν νὰ ἀκμάζῃ εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο πάλιν ἀμυδρῶς, κατὰ κάποιον τρόπον, καὶ χωρὶς νὰ γίνεταί ἀντιληπτὸν ἐπιθυμῆ νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἐναντίον τοῦ Ἀδάμ. Ὅμως δὲν καθιστᾷ αὐτὸ φανερόν, διὰ νὰ ὑπάρχῃ ὁ φόβος ἀντὶ σωφρονισμοῦ. Διὰ τοῦτο μετέθεσε τὸν Ἐνώχ, ὁ ὁποῖος τὸν εὐηρέστησε. Καὶ ἐὰν θὰ ἤθελε κανεὶς νὰ ἐρωτᾷ μὲ περιέργειαν καὶ νὰ λέγῃ, καὶ ποῦ μετέθεσεν αὐτόν; καὶ ἐὰν μέχρι τώρα διετήρησε τὴν ζωὴν του; ἄς πληροφορηθῇ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀκολουθῇ πιστὰ τὰς ἀνθρωπίνας σκέψεις καὶ νὰ μὴ περιεργάζεται τὰς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νὰ πιστεύῃ εἰς τὰ λεγόμενα. Διότι ὅταν ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτῃ κάτι, δὲν πρέπει νὰ ἀντιλέγῃ εἰς τὰ λεχθέντα, ἀλλὰ νὰ θεωρῇ περισσότερον ἀξιόπιστα τὰ λεγόμενα ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν φαίνωνται, ἀπὸ ὅσα βλέπομεν μὲ τὰ ἰδικὰ μας μάτια. Διότι ἡ Ἁγία Γραφή εἶπεν ὅτι μετέθεσεν αὐτόν καὶ ὅτι ζωντανόν τὸν μετέθεσε καὶ δὲν ἐγνώρισεν τὸν θάνατον, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδικὴν του εὐαρέστησιν ἔχει γίνεαι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ποῦ ὅμως μετέθεσεν αὐτόν καὶ πῶς τώρα ζῆ, αὐτὸ δὲν ἐπρόσθεσεν.

6. Εἶδες τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, πῶς ὅταν εὖρεν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἔχει κατορθώσει τὴν ἀρετὴν, δὲν τοῦ ἐστέρησε τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν εἰς τὸ πρωτόπλαστον πρὶν ἀπὸ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς, διὰ νὰ μᾶς διδάσκῃ, ὅτι καὶ ἐκεῖνος, ἐὰν δὲν ἐπροτιμοῦσε τὴν ἀπάτην ἀπὸ τὴν ἐντολήν, ποῦ τοῦ ἐδόθη, θὰ ἐκρίνετο ἄξιος δι' αὐτὰ ἢ καὶ διὰ μεγαλύτερα ἀγαθὰ; «Καὶ ἔζησε, λέγει, ὁ Μαθουσάλα ἑκατὸν ὀγδόντα ἑπτὰ ἔτη καὶ ἐγέννησε τὸν Λάμεχ· καὶ ἔζησεν ὁ Λάμεχ ἑκατὸν ὀγδόντα ἔτη καὶ ἐγέννησεν υἱὸν καὶ ὠνόμασεν αὐτόν Νῶε λέγων· αὐτὸς λοιπὸν θὰ μᾶς ἀνακουφίσῃ ἀπὸ τὰ ἔργα μας καὶ ἀπὸ τὸν κόπον τῶν χειρῶν μας καὶ ἀπὸ τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν κατηράσθη Κύριος

ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς καιηράσαιο Κύριος ὁ Θεός». Ὅρα πάλιν
 διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ νῦν τεχθέντιος ὑπὸ τοῦ Λάμεχ μυ-
 σθηρίων τὸ μέγεθος, καὶ προορήσεως ὑπερβολήν, καὶ φιλαν-
 θρωπίαν ἄφατον τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ τῆ οἰκεία
 5 προγνώσει τὰ μέλλοντα προεώρα, ἰδὼν τὴν κακίαν τῶν ἀν-
 θρώπων ἀνξανομένην, προλέγει διὰ τῆς τοῦ παιδὸς προση-
 γορίας τὰ μέλλοντα καταλήψεσθαι κακὰ ἅπαν τὸ τῶν ἀν-
 θρώπων γένος, ἵνα καὶ τῷ φόβῳ σωφρονησθέντες ἀπόσχων-
 ται τῆς κακίας, ἔλονται δὲ τὴν ἀρετήν. Καὶ ὄρα μακροθυμί-
 10 αν Δεσπότιου, πρὸ πόσου χρόνου τὴν πρόβλεψιν γενέσθαι ποιεῖ,
 ἵνα καὶ τὴν οἰκείαν ἐπιδείξηται φιλανθρωπίαν, καὶ πάσης
 ἀπολογίας ἀποσιγήσῃ τοὺς τὴν τιμωρίαν μέλλοντας δέχεσθαι.
 Ἄλλ' ἴσως ἂν τις εἴποι, καὶ πόθεν τῷ Λάμεχ τὸ τοσοῦτον
 μέγεθος τῆς προορήσεως; μὴ γὰρ μέμνηται ἡ Γραφή, ὅτι
 15 ἐνάρειός τις ἦν καὶ θαυμασιός; Μὴ ξενισθῆς, ἀγαπητέ· σο-
 φὸς γὰρ ὢν καὶ εὐμήχανος ὁ Δεσπότις, καὶ δι' ἀναξίων πολ-
 λάκις συγχωρεῖ προλέγεσθαι θαυμασιὰ καὶ μεγάλα πράγμα-
 τα, καὶ οὐκ ἐν τῇ Παλαιᾷ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Καινῇ.
 Ἄκουε γὰρ τοῦ εὐαγγελιστοῦ περὶ τοῦ Καϊάφα τοῦ τῶν Ἰ-
 20 ουδαίων ἀρχιερέως λέγοντος· «Τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶ-
 πεν, ἀλλ' ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφήτευσεν,
 ὅτι ἤμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν, οὐχ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ μό-
 νον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ ἔθνη τὰ ἐσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν».
 Εὐρήσεις τοιοῦτόν τι πάλιν καὶ ἐπὶ τοῦ Βαβλαάμ γινόμενον.
 25 Κληθεὶς γὰρ ὡςτε καιηράσασθαι τὸν λαόν, οὐ μόνον οὐ καιη-
 ράσαιο, ἀλλὰ καὶ προεφήτευσεν μεγάλα καὶ θαυμασιὰ πράγμα-
 τα, οὐ περὶ τοῦ λαοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος
 ἐπιδημίας. Μὴ τοίνυν ξενίζου, εἰ καὶ νῦν ὁ Λάμεχ προση-
 γορίαν ἐπιθεὶς τῷ παιδί τοιαύτην ἐπιτίθησιν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ

5. Ἰω. 11, 51 - 52.

6. Βαβλαάμ· υἱὸς Βεῶρ ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν. Προεῖπε τὴν προ-
 ἔλευσιν ἀπὸ τοῦς Ἑβραίουσ κάποιου σπουδαίου προσώπου, ποὺ παρω-
 μοίασε μὲ ἄστρον (Ἄρ. 24, 17). Εἰς τὴν προφητείαν αὐτὴν ἐδόθη
 μεσσιανικὸν νόημα. Εἰς τὴν Κ. Διαθήκην ἀναφέρεται εἰς Β' Πέτρ. 2,
 15· Ἰούδα 11, Ἀποκ. 2, 14.

ὁ Θεός». Πρόσεχε πάλιν μέ τήν ὀνομασίαν τοῦ υἱοῦ, πού ἐγεννήθη τώρα ἀπό τόν Λάμεχ, τὸ μέγεθος τῶν μυστηρίων καί τήν μεγάλην δύναμιν τῆς προφητείας καί τήν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν τοῦ Παναγάθου Θεοῦ. Ἐπειδὴ βεβαίως προέβλεπε τὰ μέλλοντα μέ τήν ἰδικήν του ἐκ τῶν προτέρων γνῶσιν, ἀφοῦ εἶδεν ὅτι αὐξάνεται ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων, προλέγει μέ τήν ὀνομασίαν τοῦ παιδιοῦ τὰ κακά, πού πρόκειται νὰ ἐπιπέσουν εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τήν κακίαν ἀφοῦ συνεισθῶν τουλάχιστον ἀπὸ τὸν φόβον, καί νὰ προτιμοῦν τήν ἀρετήν. Καί πρόσεξε τήν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, πρὶν ἀπὸ πόσον χρόνον κάμει τήν προφητείαν, διὰ νὰ ἐπιδείξῃ καί τήν ἰδικήν του φιλανθρωπίαν καί νὰ στερήσῃ ἀπὸ κάθε ἀπολογίαν ἐκείνους πού πρόκειται νὰ δεχθῶν τήν τιμωρίαν. Ἴσως ὅμως θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς, καί ἀπὸ ποῦ εἰς τὸν Λάμεχ τὸ τόσο μέγεθος τῆς προφητείας; μήπως λοιπὸν μνημονεύει ἡ Γραφή ὅτι ἦτο ἄνθρωπος ἐνάρετος καί θαυμαστός; Μὴ παραξενεύεσαι, ἀγαπητέ· ἐπειδὴ βεβαίως ὁ Θεὸς εἶναι σοφὸς καί ἐπινοητικὸς, ἐπιτρέπει πολλάς φορές νὰ προλέγωνται ἀξιοθαύμαστα καί μεγάλα πράγματα καί διὰ μέσου ἀναξίων ἀνθρώπων· καί δὲν συμβαίνει αὐτὸ μόνον εἰς τήν Παλαιάν, ἀλλὰ καί εἰς τήν Καινὴν Διαθήκην. Ἄκουσε λοιπὸν τὸν εὐαγγελιστήν, ὁ ὁποῖος λέγει διὰ τὸν Καϊάφα, τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων· «Τοῦτο δὲ δὲν τὸ εἶπεν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ἀρχιερεὺς ἐκείνου τοῦ ἔτους, ἐπροφήτευσεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐπρόκειτο νὰ ἀποθάνῃ, ὄχι μόνον διὰ τήν σωτηρίαν τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καί διὰ νὰ συναθροίσῃ εἰς ἓνα ποίμνιον τοὺς διασκορπισμένους ἐθνικούς»⁵. Θὰ εὐρῆς κάτι παρόμοιον πάλιν καί εἰς τὸν Βαλαάμ⁶ νὰ ἔγινε. Διότι ὅταν ἐκλήθη νὰ καταρασθῇ τὸν λαόν, ὄχι μόνον δὲν κατηράσθη, ἀλλὰ καί ἐπροφήτευσεν μεγάλα καί θαυμαστά πράγματα, ὄχι μόνον διὰ τὸν λαόν, ἀλλὰ καί διὰ τήν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος. Μὴ παραξενεύεσαι λοιπὸν, ἐὰν καί τώρα ὁ Λάμεχ, ὅταν δίδῃ τήν ὀνομασίαν εἰς τὸ παιδί, δίδῃ τέτοια ὀνομασίαν, ἀλλὰ νὰ ἀποδώσῃ τὰ πάντα εἰς Θεόν, ὁ ὁποῖ-

λόγισαι τὸ πᾶν τῷ διὰ τῆς εὐμηχάνου αὐτοῦ σοφίας πάντα
 οἰκονομοῦντι. Καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε· ἐρμηνεύεται
 γὰρ αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἀνάπανσις. Τὴν οὖν πανωλεθρίαν ἐκείνην,
 τὴν μετὰ τοσοῦτων ἐτῶν ἀριθμὸν συμβῆσεσθαι μέλλουσαν ἀνά-
 5 πανσιν καλεῖ· καθάπερ καὶ Ἰώβ φησὶ «Θάνατος ἀνδρὶ ἀνά-
 πανσις». Ἐπειδὴ γὰρ πολὺν καὶ σφόδρα μέγαν ἔχει τὸν κά-
 ματον ἢ κακία, τὴν ταύτης ἀποχὴν καὶ τὴν ἀναίρεσιν, ἣν διὰ
 τοῦ κλυδωνίου ἐκείνου ἔμελλον ὑφίστασθαι, ἀνάπανσιν καλεῖ.
 «Καὶ ἐκάλεσε», φησί, «τὸ ὄνομα αὐτοῦ Νῶε». Εἴτα ἐρμηνεύ-
 10 ῶν ἡμῖν τοῦ ὀνόματος τὴν προσηγορίαν, φησὶν· Οὗτος δὲ ἀνα-
 παύσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν· ἀπὸ τῆς κακίας, φησὶν,
 ἀποσιῆσι, «Καὶ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν»· καὶ
 πάλιν τὸ αὐτό, ἀπὸ τῶν πράξεων, φησί, τῶν πονηρῶν. Οὐδὲ
 γὰρ ἐπειδὴ αἱ χεῖρες ἐλυποῦντο, οὕτω τοῦτο φησιν, ἀλλ' ἐ-
 15 πειδὴ διὰ τῆς τούτων ἐργασίας καὶ τῆς πονηρᾶς πράξεως
 τὰ τῆς λύπης αὐτοῖς ἠῦξεν. «Καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς καιηράσατο
 Κύριος ὁ Θεός». Ἐλευθερώσει ἡμᾶς πάντων, φησί, τῶν ἐπι-
 κειμένων κακῶν, καὶ τοῦ περὶ τὴν γῆν πονεῖσθαι καὶ ταλαι-
 πωρεῖσθαι τὴν καιάραν δεξαμένην διὰ τὴν τοῦ πρωτοπλάσιου
 20 παράθασιν. Ἐννόει γάρ μοι λοιπόν, ἀγαπητέ, πῶς τὸ παιδίον
 τοῦτο κατὰ μικρὸν αὐξανόμενον διδασκαλίας ὑπόθεσις ἅπασι
 τοῖς ὁρῶσιν ἐγίνετο. Μόνον γὰρ τις ἐπυνθάνετο τοῦ παιδίου
 τὴν προσηγορίαν, καὶ εὐθέως ἢ ἐρμηνεῖα τῆς προσηγορίας
 ἐδίδασκε τῶν μελλόντων συμβῆσεσθαι τὸν ὄλεθρον. Εἰ μὲν
 25 γὰρ τις ἀπλῶς εἶπεν ἐνηχηθεῖς, ὅτι τόδε ἔσται, κἂν λήθη
 παραδοθῆ τὸ ρηθέν, καὶ οὐκ ἂν πάντες ἐγίνωσκον τῆς τι-
 μωρίας τὸ ἀφόρητον· νυνὶ δὲ οὗτος ὑπὸ ταῖς ἀπάντων ὀφθαλ-
 μοῖς σιροφόμενος, εὐκαίρως, ἀκαίρως ὑπόμνησις ἐγίνετο τῆς
 τοῦ Θεοῦ ἀγανακτήσεως. Καὶ ἵνα μάθωμεν ἀκριβῶς ἐπὶ
 30 πᾶσον χρόνον διήρκεσεν ὁ υἱὸς διὰ τῆς προσηγορίας τῆς ἐαυ-
 τοῦ πᾶσι παραινῶν ἀποσιῆσαι μὲν τῆς κακίας, ἐλέσθαι δὲ
 τὴν ἀρετήν, καὶ διαφυγεῖν τὴν τοσαύτην ἀγανάκησιν, φησί·

ος ρυθμίζει τὰ πάντα μὲ τὴν ἐπινοητικὴν τοῦ πανσοφίαν. Καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Νῶε, διότι ἐρμηνεύεται τὸ ὄνομά του ἀνάπαυσις. Τὴν ὀλοσχερῇ ἐκείνην καταστροφὴν, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ ὕστερα ἀπὸ τόσα πολλὰ ἔτη, ὀνομάζει ἀνάπαυσιν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἰὼβ λέγει «Ὁ θάνατος εἶναι ἀνάπαυσις εἰς τὸν ἄνθρωπον»⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ κακία ἔχει πολὺν καὶ ὑπερβολικὰ μεγάλον μόχθον, ὀνομάζει ἀνάπαυσιν τὴν ἀποχὴν ἀπὸ αὐτὴν καὶ τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ὑποστῇ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς συμφορᾶς ἐκείνης. «Καὶ ὠνόμασε, λέγει, αὐτὸν Νῶε». Ἐπειτα ἐρμηνεύων εἰς ἡμᾶς τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος, λέγει «Αὐτὸς δὲ θὰ μᾶς ἀνακουφίσῃ ἀπὸ τὰ ἔργα μας», θὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ, λέγει, ἀπὸ τὴν κακίαν, «Καὶ ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν χειρῶν μας» καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ λέγει, θὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰς πονηρὰς πράξεις. Δὲν λέγει λοιπὸν αὐτό, ἐπειδὴ ἐκοπίαζαν τὰ χέρια, ἀλλὰ ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν καὶ τὴν πονηρὰν πράξιν ηὔξανετο ἡ λύπη των. «Καὶ ἀπὸ τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν κατηράσθη ὁ Κύριος ὁ Θεός». Θὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ, λέγει, ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπικείμενα κακά, καὶ ἀπὸ τὸν κόπον καὶ τὴν ταλαιπωρίαν διὰ τὴν γῆν, ἡ ὁποία ἐδέχθη τὴν κατάραν ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως τοῦ πρωτοπλάστου. Σκέψου λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ ἀγαπητέ, πῶς τὸ παιδί αὐτὸ καθὼς ἐμεγάλωνε σιγὰ σιγὰ ἐγένετο ἀντικείμενον διδασκαλίας εἰς ὅλους ποὺ τὸ ἔβλεπαν. Διότι μόλις ἐπληροφορεῖτο κανεὶς τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ, ἀμέσως ἢ ἐρμηνεῖα τοῦ ὀνόματος ἐδίδασκε τὴν καταστροφὴν ποὺ θὰ συμβῇ εἰς τὸ μέλλον. Ἐὰν μὲν λοιπὸν κάποιος ἔλεγεν, ὅτι θὰ γίνῃ αὐτό, ἐπειδὴ ἀπλῶς ἐνεπνεύσθη, καὶ ἂν ἀκόμη λησμονηθῇ τὸ λεχθέν, δὲν θὰ ἐγνώριζαν τὸ ἀνυπόφορον τῆς τιμωρίας· τῶρα ὅμως αὐτὸς περιφερόμενος κάτω ἀπὸ τὰ μάτια ὄλων, ὑπενθύμιζεν εἰς κάθε κατάλληλον ἢ ἀκατάλληλον καιρὸν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ νὰ μάθωμεν μὲ ἀκρίβειαν πόσον χρόνον ὁ υἱὸς τοῦ Λάμεχ συνεβούλευε μὲ τὸ ὄνομά του ὅλους νὰ ἀποφύγουν μὲν τὴν κακίαν, νὰ προτιμήσουν δὲ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀποφύγουν τὴν τόσο μεγάλην ἀγανά-

«Καὶ ἦν Νῶε ἐτῶν πεντακοσίων καὶ ἐγέννησε Νῶε τρεῖς
 υἱούς». Ὅρα πάλιν ἄλλον δίκαιον μετὰ γυναικὸς καὶ τέκνων,
 πολλὴν τὴν περὶ τὸν Θεὸν εὐαρέσεισιν καιωρθοκόβια, καὶ
 ἀπεναντίας ἅπασιν τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν ἐλόμενον, καὶ οὐδὲν
 5 οὔτε ὑπὸ τοῦ γάμου, οὔτε ὑπὸ τῆς παιδοτροφίας κωλυθέντα.
 Τέως δὲ ἀναγκαῖον ἐκπλαγῆναι τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφαιτον μακρο-
 θυμίαν, καὶ τῶν ἰσίοι ἀνθρώπων τὴν ἀγνωμοσύνην τὴν ὑπερ-
 βάλλουσαν. Ἴδου γὰρ πεντακόσια ἔτη τέως διήρκεσεν ὁ δίκαιος
 οὔτιος βῶων, καὶ διαμαρτυρούμενος διὰ τῆς ἐαυτοῦ προ-
 10 σηγορίας τὸ μέλλον ἔσεσθαι κλυδώνιον κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκου-
 μένην διὰ τὴν τῆς κακίας ἐπίτασιν, καὶ οὐδὲ οὔτως ἀποσιῆ-
 ναι τῆς κακίας ἠβουλήθησαν. Ἄλλ' ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς οὐδὲ
 μετὰ τὴν ἰσοσύνην πρόρρησιν, οὐδὲ μετὰ τὸν ἰσοσύτων ἀρι-
 θυμὸν ἐτῶν τὴν τιμωρίαν ἐπάγει, ἀλλὰ πάλιν αὐξῶν αὐτοῦ τὴν
 15 μακροθυμίαν, καὶ ἕτερον οὐκ ὀλίγων ἐτῶν ἀριθμὸν προστίθη-
 σι τῇ οἰκείᾳ ἀνεξικακίᾳ. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο παρήγαγε τὴν
 τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ὥστε τιμωρῆσασθαι, ἀλλὰ τοῦναντίον
 ἅπαν, ὥστε τῶν μυρίων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν δωρήσασθαι.
 Διὰ τοῦτο ὁρᾷς αὐτὸν πανταχοῦ μέλλοντα, καὶ ἀναβαλλόμενον
 20 ἐν ταῖς τιμωρίαις. Ἄλλ' ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν λεγομένων
 καιαχῶσωμεν ὑμῶν τὴν μνήμην, μέχρι τούτου σιήσαντες τὸν
 λόγον εἰς τὴν ἐπιούσαν τὰ λειπόμενα ταμιευσόμεθα.

7. Ταῦτα δὲ μὴ ἀπλῶς ἀκούωμεν, ἀγαπητοί, ἀλλὰ παι-
 δευόμεθα τῆς ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὴν περὶ τὸν Θεὸν
 25 εὐαρέσεισιν περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι, καὶ μήτε οἰκίας προστα-
 σίαν, μήτε γυναικὸς φροντίδα, μήτε παίδων ἐπιμέλειαν, μήτε
 ἄλλο μηδὲν προβαλλόμεθα, καὶ νομίσωμεν ἀρκεῖν ἡμῖν εἰς
 ἀπολογία τῶν ῥαθύμως καὶ ἡμελημένως ζῆν, μηδὲ τὰ ψυχρὰ
 ἐκεῖνα καὶ ἀνόνητα ῥήματα προφέρωμεν, καὶ λέγωμεν κο-
 30 σμικὸς εἶμι, γυναῖκα ἔχω, καὶ τέκνων φροντίδα ποιῶμαι.

κτησιν, λέγει· «Καὶ ἦτο ὁ Νῶε πεντακοσίων ἐτῶν καὶ ἐγέννησεν ὁ Νῶε τρεῖς υἱούς». Βλέπε πάλιν ἄλλον δίκαιον μετὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του, ὁ ὁποῖος ἔχει κατορθώσει τὴν μεγάλην εὐαρέστησιν πρὸς τὸν Θεόν καὶ ἐπροτίμησε τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς ἀντιθέτως πρὸς ὄλους καὶ δὲν ἠμποδίσθη καθόλου οὔτε ἀπὸ τὸν γάμον, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν. Τελικὰ δὲ πρέπει νὰ ἐκπλήσσεται κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀνέκφραστον μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν ἀχαριστίαν τῶν τότε ἀνθρώπων. Διότι ἰδοῦ, ἐπὶ πεντακόσια ἔτη ἐφώναζε μέχρι τότε ὁ δίκαιος αὐτός καὶ διεβεβαίωνε μετὸ ὄνομά του, ὅτι τὸ μέλλον θὰ εἶναι συγκλονιστικὸν δι' ὅλην τὴν οἰκουμένην ἐξ αἰτίας τῆς ἐντάσεως τῆς κακίας, καὶ οὔτε ἔτσι ἠθέλησαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν κακίαν. Ἄλλὰ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς οὔτε ὕστερα ἀπὸ τὴν προφητείαν αὐτὴν, οὔτε ὕστερα ἀπὸ τὴν παρέλευσιν τόσων ἐτῶν ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ αὐξάνων πάλιν τὴν μακροθυμίαν του, προσθέτει καὶ ἄλλα πολλὰ ἔτη εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀνεξικακίαν. Διότι δὲν ἐδημιούργησε δι' αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ νὰ τὸ τιμωρῇ, ἀλλὰ ὅπως ἀντιθέτως, διὰ νὰ χαρίσῃ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν μυρίων ἀγαθῶν. Διὰ τοῦτο βλέπεις παντοῦ αὐτὸν νὰ ἀναβάλλῃ καὶ νὰ ἐπιβραδύνη τὰς τιμωρίας. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ καλύψωμεν ἐντελῶς τὴν μνήμην σας μετὰ τὰ πολλὰ λόγια, ἀφοῦ σταματήσωμεν τὴν ὁμιλίαν μέχρι τὸ σημεῖον αὐτό, θὰ κρατήσωμεν τὰ ὑπόλοιπα διὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν.

7. Ἄς μὴ ἀκούωμεν αὐτὰ ἀπλῶς, ἀγαπητοί, ἀλλὰ ὡς διδασκώμεθα νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἐνδιαφερόμεθα πολὺ διὰ τὴν εὐαρέστησίν μας πρὸς τὸν Θεόν, καὶ οὔτε τὴν προστασίαν τοῦ σπιτιοῦ, οὔτε τὴν περιποίησιν τῆς γυναικός, οὔτε τὴν φροντίδα τῶν παιδιῶν, οὔτε τίποτε ἄλλο ὡς μὴ προβάλλωμεν, καὶ ὡς μὴ τὰ νομίσωμεν, ὅτι εἶναι ἀρκετὰ εἰς ἡμᾶς διὰ τὴν ἀπολογίαν τοῦ ὅτι ζῶμεν κατὰ τρόπον ἀδιάφορον καὶ ἀμελῆ, οὔτε νὰ προφέρωμεν τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα καὶ ἀνώφελα λόγια, καὶ νὰ λέγωμεν· «εἶμαι κοσμικός, ἔχω γυναῖκα καὶ φροντίζω τὰ παιδιὰ μου».

Ταῦτα τοῖς πλείοσιν ἔθος λέγειν, ἐπειδὴν αὐτοὺς παρακαλῶ-
 μεν εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς πόνους, ἢ περὶ τὴν τῶν Γρα-
 φῶν ἀνάγνωσιν πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν σπουδὴν. Οὐκ ἔστιν
 ἐμὸν τοῦτο, φησί· μὴ γὰρ ἀπειταξάμην; μὴ γὰρ μοναχός εἰμι;
 5 Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Ἐκείνοις μόνοις ἀποκεκλήρωται τὸ τῆς
 πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρεσιήσεως; Πάντας ἀνθρώπους θέλει σω-
 θῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, καὶ οὐδένα βού-
 λεται ἀρετῆς ἀμελεῖν. Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ διὰ τοῦ προφήτου
 λέγοντος· «Οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαριωλοῦ, ὡς τὸ
 10 ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Μὴ τι γέγονεν, εἶπέ μοι, τούτῳ
 τῷ δικαίῳ κώλυμα ἢ συνουσία τῆς γυναικός, ἢ ἡ τῶν παίδων
 φροντίς; Μὴ τοίνυν, παρακαλῶ, μηδὲ ἡμεῖς ἀπαιτῶμεν ἑαυ-
 τοὺς, ἀλλ' ὅσῳ ταύταις φροντίοιεν ἐνεχόμεθα, τοσοῦτῳ μᾶλ-
 λον τὰ ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν θείων Γραφῶν δεχόμεθα
 15 φάρμακα. Μὴ γὰρ καὶ οὔτιοι οὐ τῆς αὐτῆς ἡμῖν φύσεως ἦ-
 σαν, καὶ οὐδὲ τοσαύτας ἀφορμὰς εἶχον τὰς ἐναγούσας αὐ-
 τοὺς πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν; Ποίας οὖν ἂν εἶημεν
 συγγνώμης ἄξιοι, οἱ καὶ διδασκαλίας τοσαύτης ἀπολαύοντες,
 καὶ τοσαύτης χάριτος ἀξιοθέντες, καὶ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας
 20 ἀπολαύοντες καὶ τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν τὴν ἐπαγ-
 γελίαν δεξάμενοι ἔαν μὴ πρὸς τὸ τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν φθά-
 σωμεν τῆς ἀρετῆς μέτρον; Εἰ γὰρ βουλοίμεθα νήφειν, ἱκανὰ
 τὰ σήμερον ἡμῖν κινηθέντα διεγεῖραι ἡμᾶς πρὸς τὸν πόθον
 τῆς ἀρετῆς, καὶ μηδέποτε νομίζειν κώλυμα ἡμῖν γενέσθαι
 25 πρὸς τὴν ταύτης ὁδόν. Εἰ γὰρ οἱ πρὸ τοῦ νόμου ἀπὸ τῆς ἐν
 τῇ φύσει κειμένης διδασκαλίας εἰς τοσαύτην ἔφθασαν ἀρε-
 τήν, τί ἔχομεν εἰπεῖν ἡμεῖς οἱ μετὰ τοσαύτην βοήθειαν, καὶ
 τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ τὰ μυρία θαύματα πόρω
 τῆς ἀρετῆς τυγχάνοντες; Διό, παρακαλῶ, μὴ ἀπλῶς ἐπερχώ-
 30 μεθα τὰ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κείμενα, ἀλλὰ μετὰ προσ-
 οχῆς ἀναγινώσκωμεν τὰ ἐγκείμενα, ἵνα τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέ-

6. Α' Τιμ. 2, 4.

9. Ἰεζ. 18, 23.

10. Ἀναφέρεται εἰς τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον.

Εἶναι συνήθεια νὰ λέγουν αὐτὰ οἱ περισσότεροι, ὅταν τοὺς προτρέπωμεν εἰς τοὺς κόπους διὰ τὴν ἀρετὴν ἢ νὰ ἐνδιαφερθοῦν πολὺ διὰ τὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Δὲν εἶναι ἰδικόν μου ἔργον αὐτό, θὰ εἰπῆ κάποιος· μήπως λοιπὸν ἀπεκήρυξα τὸν κόσμον; μήπως εἶμαι μοχανός; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Εἰς ἐκείνους μόνον ἔχει τύχει τὸ νὰ εἶναι εὐάρεστοι πρὸς τὸν Θεόν; Ὁ Θεός θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ λάβουν πλήρη γνῶσιν τῆς ἀληθείας, καὶ κανεὶς δὲν θέλει νὰ εἶναι ἀμελής διὰ τὴν ἀρετὴν⁸. Διότι ἄκουε αὐτόν, ὁ ὁποῖος διὰ μέσου τοῦ προφήτου λέγει «Δὲν ἐπιθυμῶ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὅσον τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν ζωὴν του»⁹. Μήπως ἔχει γίνεαι, εἰπέ μου, εἰς αὐτὸν τὸν δίκαιον ἄνδρα ἐμπόδιον ἢ σαρκικὴ του μεΐξις πρὸς τὴν γυναῖκα ἢ ἢ φροντίδα τῶν παιδιῶν; Μὴ λοιπὸν, σὰς παρακαλῶ, οὔτε ἡμεῖς νὰ ἀπατώμεθα, ἀλλὰ ὅσον μετέχομεν εἰς αὐτὰς τὰς φροντίδας, τόσον περισσότερον νὰ δεχώμεθα τὰ φάρμακα, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Μήπως λοιπὸν καὶ αὐτοὶ δὲν ἦσαν τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ ἡμᾶς καὶ δὲν εἶχαν τόσον πολλὰς ἀφορμάς, αἱ ὁποῖαι ὤθοῦν πρὸς τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀρετῆς; Διὰ ποίαν λοιπὸν συγγνώμην θὰ εἴμεθα ἄξιοι ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐκούομεν καὶ τόσας διδασκαλίας καὶ ἡξιώθημεν τόσας δωρεὰς καὶ ἀπολαμβάνομεν τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλάβαμεν τὴν ὑπόσχεσιν τῶν ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν, ἐὰν δὲν φθάσωμεν τὸ μέτρον τῆς ἀρετῆς τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων; Διότι ἐὰν θὰ ἠθέλαμεν νὰ εἴμεθα σώφρονες, εἶναι ἱκανὰ τὰ λεχθέντα σήμερα νὰ μᾶς διεγείρουν τὸν πόθον τῆς ἀρετῆς καὶ ποτὲ νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι θὰ ὑπάρξῃ ἐμπόδιον εἰς τὸν δρόμον αὐτῆς. Ἐὰν λοιπὸν οἱ ζήσαντες πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον¹⁰ ἔφθασαν εἰς τόσον μεγάλην ἀρετὴν, ὠθούμενοι ἀπὸ τὴν ἔμφυτον διδασκαλίαν, τί ἡμποροῦμεν νὰ εἰποῦμέν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι, ὕστερα ἀπὸ τόσην βοήθειαν καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ ἄπειρα θαύματα, εὐρισκόμεθα μακρὰν τῆς ἀρετῆς; Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, νὰ μὴ παρερχώμεθα ἐπιπόλαια τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀλλὰ νὰ μελετῶμεν μὲ προσοχὴν τὰ εὐρισκόμενα μέσα

λειαν καρπούμενοι, ὅψε γοῦν ποιε τῆς κατὰ Θεὸν ἀρετῆς ἀν-
 τιλαβέσθαι δυνηθῶμεν. Εἰ γὰρ δὴ μέλλοιμεν ἡμεῖς καθ'
 ἑκάστην ἡμέραν ὑμῖν ἐνηγεῖν τὴν πνευματικὴν ταύτην διδα-
 σκαλίαν, καὶ ὑμεῖς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ραθυμίας μείνητε, ποῖον
 5 ὑμῖν ὄφελος ἔσται ἐκ τῆς συνεχοῦς διδασκαλίας; ἢ ἡμῖν τίς
 ἔσται παραμυθία ὁρῶσι τὸν τοσοῦτον ἡμῶν κάματον ἀνόνητον
 γινόμενον, καὶ οὐδεμίαν προκοπὴν γινομένην ἐκ τῆς ἡμειέ-
 ρας σπουδῆς; Εἰπέ γάρ μοι, οὐχὶ ἀπὸ δύο οὐσιῶν συνεσιή-
 καμεν, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος; Τίνος οὖν ἔνεκεν μὴ τὴν
 10 ἴσην αὐτοὶ πρόνοιαν ἀμφοτέροις ἀπονέμομεν, ἀλλὰ τὸ μὲν
 σῶμα παντὶ τρόπῳ θεραπεύειν σπουδάζομεν, καὶ ἰατροῖς χρή-
 ματα διδόντες, καὶ αὐτοὶ πολλὴν περὶ αὐτὸ τὴν ἐπιμέλειαν
 ἐπιδεικνύμενοι, καὶ ἐσθῆτι πολυτελεῖ περιβάλλοντες, καὶ τρο-
 φὴν πλεον τοῦ δέοντος παρέχοντες, καὶ ἐν ἀνέσει διηνεκεῖ
 15 αὐτὸ εἶναι βουλόμεθα, καὶ ὑπὸ μηδενὸς ὄλως ἐνοχλεῖσθαι νο-
 σήματος· ἀλλὰ κἂν τὸ τυχόν τὸ ἐνοχλοῦν ἢ, πᾶσαν κινσοῦμεν
 μηχανήν, ὥστε τὸ λυποῦν διορθώσασθαι; Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ σώ-
 ματος, τοῦ ἐλάτιονος λέγω τὴν οὐσίαν· τί γὰρ ἴσον, εἶπέ μοι,
 ψυχὴ καὶ σῶμα; Εἰ γὰρ βούλει τὴν διαφορὰν ἰδεῖν, σκόπει
 20 πῶς οὐδενὸς λόγου ἄξιον εὐρίσκεται τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς
 ἀναχωρησάσης. Ὁ τοίνυν τοῦ σώματος τοσαύτην πρόνοιαν
 ποιούμενος, τίνος ἔνεκεν, καὶ διὰ τί τοσαύτη περὶ τὴν τῆς
 ψυχῆς πρόνοιαν ὑπεροψία κεχρησθαι βούλει, καὶ οὔτε τρο-
 φὴν αὐτῇ κατὰλληλον προσάγειν, τὴν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν
 25 λέγω παραίνεσιν, οὔτε τοῖς τραύμασιν αὐτῆς, καὶ τοῖς ἔλκεσι
 τοῖς καθαιροῦσιν αὐτῆς τὴν ἰσχύν, καὶ τὴν παρησίαν ὑπο-
 τεμνομένοις τὰ ἐπιτήδεια φάρμακα ἐπιτιθέναι, ἀλλὰ καὶ περιο-
 ρᾶν ἀνέχη αὐτήν, καὶ λιμῶ τηκομένην, καὶ ὑπὸ τῶν ἔλκῶν
 διαφθειρομένην, καὶ προκειμένην, ὡς εἰπεῖν, καθάπερ κισί,

εἰς αὐτὰ νοήματα, ὥστε, ἀφοῦ λαμβάνωμεν τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτὰ, νὰ ἠμπορέσωμεν λοιπὸν κάποτε νὰ κατανοήσωμεν τὴν κατὰ Θεὸν ἀρετὴν. Διότι, ἐὰν θὰ πρόκειται καὶ ἡμεῖς καθημερινὰ νὰ σᾶς λέγωμεν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν, καὶ σεῖς θὰ παραμένετε εἰς τὴν ἰδίαν ἀδιαφορίαν, ποῖον θὰ εἶναι τὸ κέρδος σας ἀπὸ τὴν συνεχῆ διδασκαλίαν; ἢ ποῖα ἱκανοποίησις θὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς, ὅταν θὰ βλέπωμεν νὰ γίνεται ἀνώφελος ὁ τόσος κόπος μας καὶ νὰ μὴ παρατηρῆται καμμία πρόοδος ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας προσπάθειαν; Διότι εἶπέ μου, δὲν ἔχομεν δημιουργηθῆ ἀπὸ δύο οὐσίας, ἐννοῶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα; Διατί λοιπὸν δὲν προσφέρομεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἴσην φροντίδα καὶ εἰς τὰς δύο, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα προσπαθοῦμεν νὰ ὑπερητήσωμεν μὲ κάθε τρόπον καὶ δίδοντες χρήματα εἰς τοὺς ἰατροὺς καὶ οἱ ἴδιοι ἐπιδεικνύοντες μεγάλην φροντίδα δι' αὐτὸ καὶ ἐνδύοντες αὐτὸ μὲ πολυτελεῆ ἐνδύματα καὶ παρέχοντες τροφὴν περισσότερον ἅπὸ τὴν κανονικὴν, καὶ θέλομεν νὰ εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ ἄνεσιν καὶ νὰ μὴ ἐνοχλῆται γενικῶς ἀπὸ κανένα νόσημα· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη τύχη νὰ τὸ ἐνοχλῆ κάτι, μεταχειριζόμεθα κάθε μέσον, ὥστε νὰ θεραπεύσωμεν αὐτὸ πού προκαλεῖ λύπην; Καὶ διὰ μὲν τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον εἶναι κατώτερον κατὰ τὴν οὐσίαν, ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα· κατὰ τί λοιπὸν, εἶπέ μου, εἶναι ἴσα ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα; Διότι ἐὰν θέλης νὰ ἰδῆς τὴν διαφορὰν, σκέψου πῶς τίποτε δὲν ἀξίζει τὸ σῶμα ὅταν ἡ ψυχὴ ἀναχωρήσῃ. Σὺ λοιπὸν, ὁ ὁποῖος φροντίζεις τόσον πολὺ τὸ σῶμα, διὰ ποῖαν αἰτίαν καὶ διατί θέλεις νὰ συμπεριφέρεσαι μὲ τόσον μεγάλην περιφρόνησιν διὰ τὴν φροντίδα τῆς ψυχῆς, καὶ δὲν προσφέρεις εἰς αὐτὴν οὔτε τὴν κατάλληλον τροφήν, δηλαδὴ τὴν παραίνεσιν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, οὔτε εἰς τὰ τραύματά της καὶ τὰς πληγὰς, αἱ ὁποῖαι καταλύουν τὴν δύναμίν της καὶ ἀφαιροῦν τὴν παρρησίαν της, νὰ ἐπιθέτῃς τὰ κατάλληλα φάρμακα· ἀλλὰ ἀνέχεσαι καὶ νὰ περιφρονοῦν αὐτὴν καὶ νὰ ἐξασθενίζῃ ἀπὸ τὴν πείναν, καὶ νὰ καταστρέφεται ἀπὸ τὰς πληγὰς καὶ νὰ ἐκτίθεται, κατὰ κάποιον τρόπον ὡσὰν εἰς τὰ σκυλιά, εἰς τὰς πονηράς καὶ

τοῖς ποιηροῖς καὶ ἀτόποις λογισμοῖς, ὥστε διασπᾶν, καὶ τὸν
 ἰόνον αὐτῆς ἅπαντα καθαιρεῖν; Διὰ τί μὴ καθάπερ τοῦ σώ-
 ματος τοῦ ὀρωμένου ποιούμεθα τὴν πρόνοιαν, τὸν αὐτὸν δὴ
 τρόπον καὶ τῆς ψυχῆς τῆς ἀσωμάτου, καὶ μὴ ὀρωμένης, ὅπό-
 5 τε καὶ ἡ περὶ ταύτην ἐπιμέλεια οὐ μόνον εὐκόλος καὶ κούφη,
 ἀλλὰ καὶ ἀδάπανος, καὶ οὐδενὸς καμῆτου δεομένη; Καὶ ἐν-
 ταῦθα μὲν ἐπὶ τῆς τοῦ σώματος ἐπιμελείας, καὶ τῶν τοῦ σώ-
 ματος ἀρρωσθημάτων ἀνάγκη καὶ χρημάτων πολλὴν δαπάνην
 γενέσθαι, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν τοῖς ἰατροῖς προσαναλίσκειν, τὰ
 10 δὲ εἰς τὴν ἄλλην ἅπασαν θεραπείαν, πρὸς τροφήν λέγω καὶ
 πρὸς ἐνδύματα, καὶ οὐπω φημί, ὅτι καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν οἱ
 πλείους ταῦτα δαπανῶσιν ἀμετρίᾳ πολλῇ κεχρημένοι ἐπὶ δὲ
 τῆς ψυχῆς οὐδενὸς τῶν τοιούτων δεῖ, ἀλλ' εἰ βουληθείης,
 καθάπερ ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας τῷ σώματι τὴν τροφήν χορη-
 15 γεῖς, καὶ τὰ χρήματα καταναλίσκων, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν
 μὴ περιορᾶν λιμῷ φθειρομένην, καὶ παρέχειν αὐτῇ τὴν κα-
 τὰλληλον τροφήν τὴν ἐκ τῆς τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως, καὶ
 τῆς πνευματικῆς νοουθεσίας παραίνεσιν· «Οὐκ ἐπ' ἄριτω μόνον
 γάρ, φησί, ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπο-
 20 ρευομένῳ διὰ σιτάματος Θεοῦ»· ἄριστα περὶ τούτων διατι-
 θέμενος ἔση, καὶ περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν οἰκειοτέρου προσηκόντως
 διανοούμενος. Ὡσπερ τοίνυν τῷ σώματι διάφορα παρέχεις
 ἐνδύματα, καὶ ἐπιτηδεύεις πρὸς τὴν τῶν καιρῶν τροφήν,
 καὶ τὴν τῶν ἐνδυμάτων ποικιλίαν, κατὰ τὸ αὐτὸ μηδὲ τὴν
 25 ψυχὴν περιόρα γυμνὴν περιοῦσαν τῶν ἀγαθῶν πράξεων, ἀλ-
 λά καὶ αὐτὴν περιβάλλε ἐνδύμασι τοῖς αὐτῇ πρόπουσι ταχέ-
 ως αὐτὴν ἀνακιθήσῃ, καὶ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ὑγίειαν ἐπα-
 ναγάγῃς. Ποῖα δὲ ἂν εἴη ταύτης ἐνδύματα; Ἐλεημοσύνη
 καὶ ἡ περὶ τοὺς πένητας δαφίλεια· τοῦτο τὸ μέγιστον τῆς
 30 ψυχῆς περιβόλαιον, τοῦτο τὸ φαιδρὸν αὐτῆς ἱμάτιον. Εἰ δὲ
 βούλει μὴ μόνον ἐνδύματα παρέχειν, ἀλλ' ὁμοίως τῷ σώματι
 καλλωπίζειν, προσίθι καὶ τὴν διὰ τῶν εὐχῶν βοήθειαν,

άνοήτους σκέψεις, ὥστε νά ξεσχίζουα αὐτήν καί νά καταλύουα ὄλην τήν δύναμίν της; Διατί δέν φροντίζομεν ὅπως ἀκριβῶς τό ὀρατόν σῶμα, κατὰ τόν ἴδιον τρόπον καί τήν ἀσώματον καί ἀόρατον ψυχήν, ὀπότε καί ἡ φροντίδα δι' αὐτήν ὄχι μόνον εὐκόλος καί ἔλαφρά εἶναι, ἀλλά καί ἀδάπανος εἶναι καί δέν χρειάζεται κανένα κόπον; Καί ἐδῶ μέν, εἰς τήν φροντίδα τοῦ σώματος καί τῶν ἀσθενειῶν αὐτοῦ, εἶναι ἀνάγκη νά δαπανῶνται καί πολλά χρήματα, ἄλλα μέν νά ἐξοδεύωνται εἰς τοὺς ἱατροὺς, ἄλλα δέ εἰς ὄλην τήν ἄλλην φροντίδα, δηλαδὴ διὰ τήν τροφήν καί τὰ ἐνδύματα, καί δέν λέγω ἀκόμη, ὅτι οἱ περισσότεροι ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα ἐξοδεύουα αὐτὰ μὲ μεγάλην σπατάλην· εἰς τήν περίπτωσιν τῆς ψυχῆς ὅμως δέν χρειάζεται τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλά, ἐάν ἤθελες, ὅπως ἀκριβῶς καθημερινὰ παρέχεις εἰς τό σῶμα τήν τροφήν καί τὰ χρήματα ἐξοδεύεις, ἔτσι καί ἡ ψυχὴ νά μὴ ἀνέχεσαι νά καταστρέφεται ἀπὸ τήν πείναν καί νά παρέχης εἰς αὐτήν τήν κατάλληλον τροφήν ἀπὸ τήν μελέτην τῆς Γραφῆς καί τήν παραίνεσιν τῆς πνευματικῆς νοουθεσίας. «Διότι δέν θὰ ζήσῃ, λέγει, ὁ ἄνθρωπος μόνον μὲ ἄρτον, ἀλλά μὲ κάθε λόγον ποὺ ἐξέρχεται ἀπὸ τό στόμα τοῦ Θεοῦ»¹¹. Δι' αὐτὰ θὰ ἔχης ὀρίστας διαθέσεις καί θὰ σκέπτεσαι ὅπως πρέπει δι' ἐκεῖ ποὺ εἶναι καταλληλότερα εἰς ἡμᾶς. Ὅπως λοιπὸν παρέχεις εἰς τό σῶμα διάφορα ἐνδύματα καί φροντίζεις σύμφωνα μὲ τήν ἀλλαγὴν τοῦ καιροῦ καί τό εἶδος τῶν ἐνδυμάτων, κατὰ τόν ἴδιον τρόπον νά μὴ ἀνέχεσαι νά περιέρχεται ἡ ψυχὴ γυμνὴ ἀπὸ ἀγαθᾶς πράξεις, ἀλλά νά ἐνδύης καί αὐτήν μὲ τὰ ἐνδύματα ποὺ ἀρμόζουα εἰς αὐτήν· θὰ ἀνακτήσης αὐτήν γρήγορα καί θὰ τήν ἐπαναφέρης εἰς τήν φυσικὴν της ὑγείαν. Ποῖα ὅμως θὰ ἡμποροῦσαν νά εἶναι τὰ ἐνδύματα αὐτῆς; Ἡ ἐλεημοσύνη καί ἡ ἄφθονος παροχὴ ἀγαθῶν εἰς τοὺς πτωχοὺς· αὐτὸ εἶναι τό κάλλιστον ἔνδυμα τῆς ψυχῆς, αὐτὸ εἶναι τό λαμπρὸν ἱμάτιόν της. Ἐάν ὅμως θέλης νά μὴ παρέχης μόνον ἐνδύματα, ἀλλά νά καλωπίζης αὐτήν ὀμοίως μὲ τό σῶμα, πρόσθεσε καί τήν βοήθειαν τῆς προσευχῆς, καί τήν ἐξομολόγησιν τῶν ἀμαρτη-

καὶ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἐξομολόγησιν, καὶ τῇ συνεχείᾳ τῶν δακρῶν ἀποσιμῶν αὐτῆς τὸ πρόσωπον μὴ διαλίπῃς. Καθάπερ γὰρ πάσῃ σπουδῇ τὴν ὄψιν τοῦ σώματος καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκπλύνεις, ὥστε μηδαμοῦ ρύπον τινὰ ἐπικείμενον τῇ ὄψει δυσειδῆ αὐτὴν δεικνύναι ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ποιεῖν σπούδαζε, καὶ καθ' ἑκάστην αὐτὴν ἀπόπλυνε θεοῦ δάκρυα προσχέων. Τούτῳ γὰρ τῷ ὕδατι ἐκείνη τὸν ρύπον ἀποιδεμένη φαιδροιτέρα γίνεται. Καὶ ἐπειδὴ αἱ πλείους τῶν γυναικῶν διὰ πολλὴν βλακείαν τοῦ παραγγέλματος τοῦ ἀποστολικοῦ ὑπερφονοῦσαι τοῦ κελεύοντος, «Μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῶ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῶ πολυτελεῖ ἑαυτὰς κοσμεῖν», μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας τοῦτο ἐργάζονται, οὐ γυναιῖκες δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν δοοὶ βλακώδεις, καὶ πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν εὐτέλειαν ἑαυτοὺς κατὰγουσι, δακτυλίους περιτιθέμενοι, καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ ὄγκῳ τῶν λίθων καλλωπιζόμενοι, ἐφ' οἷς αἰσχύνεσθαι καὶ ἐγκαλύπτεσθαι ἐχοῦν καὶ οὗτοι τοίνυν κἀκεῖναι εἰ τῶν ἡμετέρων ἀνάσχοινοι λόγων, τὰ χρυσία ταῦτα τὰ πολλὴν καὶ τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναιξὶ τὴν λύμην παρέχοντα εἰς τὸν τῆς ψυχῆς κόσμον μᾶλλον μεταγέτωσαν, καὶ ἐκείνην διὰ τούτων καλλωπιζέτωσαν. Ὡσπερ γὰρ τῷ σώματι περικείμενα, κἂν εὐμορφον ἦ, δυσειδέστερον τοῦτο ἀπεργάζεται· οὕτω τῇ ψυχῇ περιεθέντα, κἂν ἄμορφος ἦ, εἰς τὴν ἄκραν εὐμορφίαν αὐτὴν μεθίστησι. Καὶ πῶς, φησί, δυνατὸν τῇ ψυχῇ περιθεῖναι τὰ χρυσία; Πάλιν διὰ τῆς τῶν πενήτων χειρὸς. Οὗτοι γὰρ δεχόμενοι τὴν ταύτης εὐμορφίαν κατασκευάζουσιν. Ἐκείνοις ἐγγείρισον τὰ χρυσία καὶ διάνειμαι εἰς τὰς αὐτῶν γαστέρας, καὶ ἰσοαύτην τῆς ψυχῆς εὐμορφίαν σοι παραδιδόασιν, ὡς αὐτὸν τὸν ἀληθῆ νυμφίον διὰ τῆς ὥρας ἐπισπάσασθαι, καὶ τὰ μυρία σοι ἀγαθὰ

μάτων, καὶ νὰ μὴ παύσης μὲ τὰ συνεχῆ σου δάκρυα νὰ καθαρίζης ἐντελῶς τὸ πρόσωπον αὐτῆς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς μὲ κάθε φροντίδα καθημερινὰ πλύνεις τὸ πρόσωπόν σου, διὰ νὰ μὴ φαίνεται αὐτὸ ἄσχημον, ἀφοῦ δὲν μείνη πουθενὰ ἐπάνω του κάποια ἀκαθαρσία· ἔτσι φρόντιζε νὰ κάμνης καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ καθημερινὰ καθάριζε αὐτὴν χύνων θερμὰ δάκρυα. Διότι μὲ αὐτὸ τὸ ὕδωρ ἐκείνη, ἀφοῦ ἀποβάλη τὸν ρύπον, γίνεται λαμπροτέρα. Καὶ ἐπειδὴ αἱ περισσότεραι γυναῖκες ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης των θλακείας, περιφρονοῦσαι τὸ ἀποστολικόν παράγγελμα, τὸ ὁποῖον προτρέπει, «Νὰ μὴ στολίζουν τὸν ἑαυτὸν τους μὲ φιλάρεσκα πλεξίματα τῶν μαλλιῶν ἢ μὲ χρυσᾶ κοσμήματα ἢ μὲ μαργαριτάρια ἢ μὲ πολυτελῆ ἐνδύματα»¹², κάμνουν αὐτὸ μὲ μεγάλην σπατάλην· ὄχι μόνον δὲ αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας ὅσοι εἶναι ἀνόητοι, κατεβάζουν τὸν ἑαυτὸν τους εἰς τὴν μικροπρέπειαν τῶν γυναικῶν φέροντες δακτυλίδια καὶ καλλωπιζόμενοι μὲ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον τῶν πολυτίμων λίθων, διὰ τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ ἐντρέπωνται καὶ νὰ σκεπάζουν τὸ πρόσωπόν των· καὶ αὐτοὶ λοιπὸν καὶ ἐκεῖναι ἐὰν θὰ ἤθελαν νὰ τηρήσουν τὰ ἰδικά μου λόγια, ἄς μεταφέρουν καλύτερα εἰς τὸν κόσμον τῆς ψυχῆς τὰ χρυσᾶ αὐτὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν μεγάλην καταστροφὴν καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ εἰς τὰς γυναῖκας, καὶ ἄς καλλωπίζουν τὴν ψυχὴν μὲ αὐτὰ. Διότι, ὅπως βεβαίως ὅταν αὐτὰ περιβάλλουν τὸ σῶμα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὁμορφον, κάμνουν αὐτὸ περισσότερο ἄσχημον, ἔτσι ὅταν περιβάλλουν τὴν ψυχὴν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἄσχημος, καθιστοῦν αὐτὴν ὑπερβολικὰ ὁμορφον. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, θὰ εἰπῆ κάποιος, νὰ περιβάλουν μὲ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα τὴν ψυχὴν; Πάλιν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν πτωχῶν. Διότι ὅταν αὐτοὶ λαμβάνουν, κατασκευάζουν τὴν ὁμορφιάν τῆς ψυχῆς. Εἰς ἐκείνους δῶσε τὰ χρυσᾶ κοσμήματα καὶ διαμοίρασε αὐτὰ διὰ νὰ ἰκανοποιήσης τὴν πείναν των, καὶ θὰ σοῦ παραδώσουν τόσον μεγάλην ὁμορφιάν τῆς ψυχῆς, ὥστε μὲ τὸ κάλλος αὐτῆς νὰ προκαλέσης αὐτὸν τὸν ἀληθινὸν νυμφίον καὶ νὰ χορηγήσῃ μὲ αὐτὸ εἰς σέ

διὰ τούτου προξενῆσαι. "Όταν γὰρ διὰ τοῦ κάλλους ἐπισπά-
ση τὸν Δεσπότην, πάντων τῶν ἀγαθῶν ἔχεις τὴν χορηγίαν,
καὶ τὴν ἄφαιτον εὐπορίαν ἐκλήσω· εἰ τοίνυν βουλόμεθα ἐπέ-
ραστοι γενέσθαι τῷ Δεσπότην, καταλιπόντες τὸ περὶ τὸν τοῦ
5 σώματος καλλωπισμὸν ἐπισησθαι, τὴν ἐκείνης εὐμορφίαν καθ'
ἐκάστην ἡμέραν περισκοπῶμεν, ἵνα καὶ τὴν εὐνοίαν ἐπισπα-
σώμεθα τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν
ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, κράτος, τιμὴ, ἅμα τῷ
10 ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
νων. Ἀμήν.

τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ. Διότι ὅταν μὲ τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς προκαλέσης τὸν Θεόν, ἔχεις τὴν ἀφθονίαν ὅλων τῶν ἀγαθῶν καὶ ἀπέκτησες τὸν ἀνυπολόγιστον πλοῦτον. Ἐάν λοιπὸν θέλωμεν νὰ γίνωμεν ἀγαπητοὶ εἰς τὸν Θεόν, ἀφοῦ σταματήσωμεν νὰ αὐγκινοῦμεθα διὰ τὸν καλλωπισμὸν τοῦ σώματος, ἃς ἐξετάζωμεν καθημερινῶς τὴν ὁμορφιάν τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ προκαλέσωμεν καὶ τὴν εὖνοιαν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖον εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τῶρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ΄

(Γεν. 5, 32 - 6, 8)

«Καὶ ἦν Νῶε ἐτῶν πεντακοσίων, καὶ ἐγέννησε Νῶε
τρεις υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ. Καὶ ἐ-
5 γένειο, ἠνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐ-
πὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς».

1. Τὰ λείψανα τῆς χυσεινῆς τραπέζης ὑμῖν παραθεῖναι
βούλομαι τήμερον ἀλλὰ μὴ δυοχεράνης, ἀγαπητέ, λείψανα
ἀκούων. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν αἰσθητῶν ἐδεσμάτων μετὰ μίαν
10 καὶ δευτέραν ἡμέραν ἕωλα πολλάκις γενόμενα τὰ ἐδέσματα,
ἄχρηστα γέγονε, καὶ ἀνεπιτήδεια πρὸς τροφήν· ἐπὶ δὲ τῆς
πνευματικῆς τραπέζης οὐδὲν ἔστι τοιοῦτον δεῖσαι, ἀλλ' ὅσοι
ἂν παρέλθῃ χρόνος, τοσοῦτω μᾶλλον πλείονα τὴν χάριν ἐπι-
δείκνυται, καὶ νεαρώτερα καὶ ἀκμαιότερα εὐρίσκειται. Φέρε
15 οὖν τὴν ὑπόσχεσιν ἥνπερ χυτὸς ὑπεσχόμεθα, εἰς ἔργον ἀγά-
γωμεν, καὶ τὸ χρέος τῆς διδασκαλίας καταβάλωμεν, καὶ τὴν
εὐγνωμοσύνην ἐπιδειξώμεθα. Οὐδὲ γὰρ τοῖς ὑποδεχομένοις
μόνον λυσιτελεῖς αὕτη τυγχάνει καθάπερ ἐπὶ τῶν χρεῶν,
ἀλλὰ καὶ ἔμοι τῶ καταβάλλοντι. Καὶ τί λέγω ἔμοι τῶ κατα-
20 βάλλοντι; Τοιαύτη τοῦτο τοῦ χρέους τοῦ πνευματικοῦ ἢ φύ-
σις, ὅτι ὅσοι ἂν καταβάλληται, τοσοῦτω μᾶλλον αὐξεται, καὶ
πλείονα τὴν περιουσίαν ἐργάζεται, καὶ ἄφαιον τὸν πλοῦτον
καὶ τῶ καταβάλλοντι καὶ τοῖς ὑποδεχομένοις. Εἶδες καινὴν
χρέους φύσιν καὶ ξένον καταβολῆς εἶδος; Τοιαῦτα γὰρ τὰ
25 πνευματικά· τῇ διανομῇ μᾶλλον αὐξεται, καὶ τῇ τῶν πλειόνων

ΟΜΙΛΙΑ ΚΒ΄
(Γεν. 5, 32 - 6, 8)

«Καὶ ἦτο ὁ Νῶε πεντακοσίων ἐτῶν, καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Σὴμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ. Καὶ συνέβη, ὅταν ἤρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνωνται πολλοὶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, καὶ ἀπέκτησαν θυγατέρας».

1. Ἐπιθυμῶ σήμερα νὰ σᾶς παρουσιάσω τὰ υπόλοιπα τῆς χθесινῆς τραπέζης· ἀλλὰ μὴ δυσανασχετήσης, ἀγαπητέ, ὅταν ἀκούης υπόλοιπα. Βέβαια εἰς μὲν τὰ ὑλικά τρόφιμα, ὕστερα ἀπὸ μίαν καὶ δύο ἡμέρας ἀφοῦ ἀποσυντεθοῦν πολλὰς φορὰς τὰ τρόφιμα, γίνονται ἄχρηστα καὶ ἀκατάλληλα πρὸς βρῶσιν· εἰς τὴν πνευματικὴν ὅμως τράπεζαν δὲν ὑπάρχει τίποτε τέτοιο νὰ φοβηθῆς, ἀλλὰ ὅσος χρόνος ἂν περάσῃ, τόσον περισσότερον παρουσιάζουν μεγαλυτέραν τὴν ἀπόλαυσιν καὶ εἶναι νωπότερα καὶ καταλληλότερα πρὸς βρῶσιν. Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἄς πραγματοποιήσωμεν τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ἐδώσαμεν χθές, καὶ ἄς καταβάλωμεν τὸ χρέος τῆς διδασκαλίας καὶ ἄς ἐπιδείξωμεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας. Διότι ἡ διδασκαλία δὲν εἶναι ὠφέλιμος μόνον εἰς ἐκείνους ποὺ τὴν δέχονται, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ χρέη, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐμὲ ποὺ τὴν προσφέρω. Καὶ διατί λέγω εἰς ἐμὲ ποὺ τὴν προσφέρω; Τέτοιος εἶναι ὁ χαρακτήρας τοῦ πνευματικοῦ χρέους, ὥστε ὅσον θὰ προσφέρεται, τόσον περισσότερον αὐξάνει, καὶ κάνει μεγαλυτέραν τὴν περιουσίαν καὶ ἀνυπολόγιστον τὸν πλοῦτον καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ προσφέρει καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ δέχονται. Εἶδες νέον εἶδος χρέους καὶ παράξενον μορφήν πληρωμῆς; Τέτοια λοιπὸν εἶναι τὰ πνευματικὰ πράγματα· μὲ τὴν διανομὴν αὐξάνει

μεταλήψει πλείων ἢ περιουσία γίνται, καὶ οὔτε ὁ καταβάλλον
 αἰσθηοῖν ἵνα τῆς καταβολῆς λαμβάνει, ἀλλὰ καὶ αὐξεται αὐ-
 τῷ τὰ τῆς περιουσίας, καὶ οἱ ὑποδεχόμενοι ἐν πλείονι περιου-
 σία καθίστανται. Ἐπεὶ οὖν τοιαύτη τῶν πνευματικῶν τούτων
 5 ἡ φύσις, μετὰ πάσης προσθυμίας καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν ἔκτισιν
 σπεύδωμεν, καὶ ὑμεῖς πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τὰς ἀκοὰς εὐτρε-
 πίσαιτε, ἵνα ἕκαστος ὑμῶν ἠπλωμένοις τοῖς τῆς διανοίας κόλ-
 ποις ὑποδεξάμενος τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα, οὕτως οἴκαδε
 ἀναχωρήσῃ. Πάλιν γὰρ τὴν κατὰ τὸν δίκαιον Νῶε ὑπόθεσιν
 10 εἰς μέσον ἀγαγεῖν βούλομαι, ἵνα τοῦ δικαίου τὴν πολλὴν ἀρε-
 τὴν καταμάθῃτε, καὶ τὴν ἄφαιτον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν,
 καὶ τὴν μακροθυμίαν τὴν πάντα λόγον ὑπερβαίνουσαν. Ἐμά-
 θειτε χθές, πῶς ἐκ προσιμίων τῆς γεννήσεως ὁ δίκαιος οὗτος
 δεξάμενος παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν προσηγορίαν, πᾶσι τοῖς τότε
 15 ἀνθρώποις οὔσι περιήει διδάσκαλος τῶν συμφορῶν, μονονουχί-
 βοῶν καὶ λέγων διὰ τοῦ οἰκείου ὀνόματος· ἀπόσιητε τῆς κα-
 κίας, μειέρεσθε τὴν ἀρετὴν, φοβήθητε τὴν ἐπηρητημένην κό-
 λασιν κοινὸν ἅπασαν τὴν οἰκουμένην καταλήφεται κλυδώνιον.
 Πολλὴ τῆς ἀγανακτήσεως ἢ ὑπερβολή, ἐπειδὴ καὶ πολλὴ τῆς
 20 κακίας ἢ φορὰ. Καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶν ἔτεσιν ἐ-
 ποίει, ἀλλ' ἐπὶ πεντακόσια ἔτη διήρκεσε ταῦτα παραινῶν.
 Εἶδαιε μακροθυμίαν Δεσπότιου; εἶδαιε ἀγαθότιτος ὑπερβολήν;
 εἶδαιε ἀνεξικακίαν ἄφαιτον; εἶδατε κακίας ἐπίτασιν; εἶδατε
 ἀγνωμοσύνης μέγεθος; Μέχρι γὰρ τούτου, ὡς ἴσιε, χθές
 25 ἡμῖν τὰ τῆς διδασκαλίας τέλος ἔλαθεν ἀναγκαῖον τοίνυν σή-
 μερον καταμαθεῖν, ὅπως ὁ φιλόανθρωπος Δεσπότης τὴν οἰκεί-
 αν ἀγαθότητα μιμούμενος οὐδὲ μέχρι τῶν πεντακοσίων ἐτῶν
 ἔσση, ἀλλὰ καὶ ἐτέραν προσθήκην περὶ τοὺς ἰσοαῦτα ἡμαρτη-
 κότητας προνοίας ἐπεδείξατο. «Καὶ ἦν Νῶε», φησὶν, «ἐτῶν
 30 πεντακοσίων». Ἐπίτηδες ἡμῖν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δι-

περισσότερον καὶ μὲ τὴν συμμετοχὴν τῶν περισσοτέρων γίνεται μεγαλυτέρα ἢ περιουσία, καὶ οὔτε ἐκεῖνος ποὺ προσφέρει λαμβάνει κάποιαν αἴσθησιν τῆς πληρωμῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν αὐξάνουν τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δέχονται, ἀποκτοῦν μεγαλυτέραν περιουσίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τέτοια εἶναι ἡ φύσις τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, ἃς σπεύδωμεν μὲ κάθε προθυμίαν καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν πληρωμὴν, καὶ σεῖς ἐτοιμάσατε τὰ αὐτιά σας διὰ τὴν παραλαβὴν, ὥστε ὁ καθένας σας, ἀφοῦ δεχθῆ μὲ ἀνοικτὰς τὰς ἀγκάλας τῆς διανοίας τὰ λεγόμενα ἀπὸ ἡμᾶς, ἔσιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ σπίτι του. Ἐπιθυμῶ καὶ πάλιν νὰ φέρω ἐνώπιόν σας τὴν ὑπόθεσιν ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὸν δίκαιον Νῶε, διὰ νὰ μάθετε καλὰ τὴν μεγάλην ἀρετὴν τοῦ δικαίου αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνέκφραστον φιланθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μακροθυμίαν του ποὺ ὑπερβαίνει κάθε λογικὴν. Ἐμάθατε χθὲς, πῶς ἀμέσως μὲ τὴν γέννησίν του ὁ δίκαιος αὐτός, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πατέρα του τὸ ὄνομα, περιεφέρετο διδάσκαλος τῶν συμφορῶν εἰς ὅλους τοὺς τότε ζῶντας ἀνθρώπους, μὲ τὸ ἰδικόν του δηλαδὴ ὄνομα κραυγάζων καὶ λέγων· ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ τὴν κακίαν, ἐπιδιώκετε τὴν ἀρετὴν, φοβηθῆτε τὴν ἐπικειμένην τιμωρίαν· γενικὴ ἀναταραχὴ θὰ καταλάβῃ ὅλον τὸν κόσμον. Εἶναι πολὺ ὑπερβολικὴ ἢ ἀγανάκτησις, ἐπειδὴ εἶναι μεγάλη καὶ τῆς κακίας ἢ ἔκτασις. Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἔκανε διὰ δύο ἢ τρία ἔτη, ἀλλὰ διὰ πεντακόσια ἔτη ἐσυμβούλευσεν αὐτά. Εἶδατε τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ; εἶδατε τὸ μέγεθος τῆς ἀγαθότητος; εἶδατε ἀνέκφραστον ἀνεξικακίαν; εἶδατε τὴν ἔκτασιν τῆς κακίας; εἶδατε τὸ μέγεθος τῆς ἀχαριστίας; Εἰς τὸ σημεῖον λοιπὸν αὐτό, καθὼς γνωρίζετε, ἔλαβε τέλος χθὲς ἡ διδασκαλία μας· ὅθεν εἶναι ἀνάγκη σήμερα νὰ μάθετε, πῶς ὁ φιάνθρωπος Θεός, ἐνθυμούμενος τὴν ἰδικὴν του ἀγαθότητα, δὲν ἐσταμάτησεν οὔτε μέχρι τὰ πεντακόσια ἔτη, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε καὶ ἄλλην πρόνοιαν δι' ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀμαρτήσῃ τόσον πολὺ. «Καὶ ἦτο ὁ Νῶε, λέγει, πεντακοσίων ἐτῶν». Ἐπίτηδες ἢ Ἀγία Γραφή μᾶς ἐπεσήμανε

καίου ἐπεσημήνατο ἡ θεία Γραφή, ἵνα μάθωμεν ἐν πόσῳ χρόνῳ διετέλεσε παραινῶν αὐτοῖς, καὶ πῶς ἐκεῖνοι μὲν τὴν τῆς κακίας ὁδὸν ἐλόμενοι, ἐν ταύτῃ καιεδαπανῶντο· ὁ δὲ δίκαιος ἀπεναντίας ἅπασι πορευόμενος τὴν ἄκραν ἀρετὴν ἐπεδείξατο, ὥστε καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπισπάσασθαι εὐνοίαν, καὶ πάντων ὑπευθύνων τῇ τιμωρίᾳ γενομένων, αὐτὸν μόνον διαφυγεῖν μετὰ τῶν αὐτῷ προσηκότων. Ἐνιευθεν μανθάνομεν, διτι ἐὰν νήφωμεν καὶ μὴ ραθυμῶμεν, οὐ μόνον οὐδὲν ἡμᾶς βλάπτει τὸ μετὰ τῶν κακῶν ἀναμεμίχθαι, ἀλλὰ καὶ ἀκριβέστερους περὶ τὴν ἀρετὴν ἐργάζεται. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς οὕτως ᾤκονόμησε, κατὰ ταῦτόν ἅπαντας εἶναι καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἀγαθοὺς, ἵνα καὶ τῶν πονηρῶν ἡ κακία ἐγκόπῃται, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀρετὴ λαμπροτέρα δεικνύηται, καὶ τὰ μέγιστα κερδάνωσιν οἱ ῥάθυμοι, ἐὰν θούλωνται, ἀπὸ τῆς τῶν σπουδαίων συνουσίας. Ἐννόει γάρ μοι τοῦ δικαίου τούτου τὸ ἐνάρειον, ὅπως ἐν πλήθει ἰσοσούτῳ πολλῇ τῇ ῥύμῃ πρὸς τὴν κακίαν φερομένων μόνος αὐτὸς τὴν ἐναντίαν ἤλθεν ὁδόν, τὴν ἀρετὴν προτιμότερα τῆς κακίας ἐλόμενος, καὶ οὔτε ἡ συμφωνία, οὔτε τὸ ἰσοῦτιον πλήθος ὀκνηρότερον αὐτὸν εἰργάσατο πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδόν, ἀλλ' ἤδη προλαβὼν ἐπλήρου τὸ παρὰ τοῦ μακαρίου Μωϋσέως μᾶλλον ρηθῆσεν, διτι «Οὐκ ἔση μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακία». Καὶ τὸ θαυμασιὸν καὶ παράδοξον, διτι καὶ πολλοὺς ἔχων, μᾶλλον δὲ ἅπαντας ἐπὶ τὴν κακίαν προτιρεπομένους καὶ τὴν τῶν πονηρῶν πράξεων ἐργασίαν, καὶ οὐδενὸς ὄντος τοῦ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐνάγοντος, οἴκοθεν ἐπὶ ταύτην μετὰ ἰσοσύτης ὤρμησε τῆς σφοδρότητος, ὥστε ἰσοσούτῳ πλήθει ἀπεναντίας ἐλθεῖν· καὶ οὔτε ἔδεισεν, οὔτε ὑπείδειο τὴν κακὴν συμφωνίαν, οὔτε ἔπαθέ τι τοιοῦτον, οἷον εἰκὸς ἦν τοὺς

τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου αὐτοῦ, διὰ νὰ μάθω-
 μεν ἐπὶ πόσον χρόνον ἐσυμβούλευσεν αὐτούς, καὶ πῶς
 ἐκεῖνοι ἀφοῦ ἐπροτίμησαν μὲν τὸν δρόμον τῆς κακίας,
 κατηναλώθησαν εἰς αὐτόν· ὁ δίκαιος ὁμως βαδίζων ἀν-
 τίθετα πρὸς ὅλους ἐπέδειξε τὴν ὑψίστην ἀρετὴν, ὥστε
 καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ νὰ προκαλέσῃ καί, ἐνῶ ὅλοι
 κατέστησαν ἔνοχοι τῆς τιμωρίας, αὐτός μόνον νὰ τὴν
 ἀποφύγῃ μαζί μὲ τοὺς συγγενεῖς του. Ἀπὸ ἐδῶ διδα-
 σκόμεθα, ὅτι ἐὰν εἴμεθα νηφάλιοι καὶ δὲν ἀδιαφοροῦ-
 μεν, ὄχι μόνον δὲν μᾶς βλάπτει καθόλου ἡ συναναστρο-
 φὴ μὲ τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ καὶ μᾶς καθιστᾷ περισσότε-
 ρον προσεκτικούς διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς. Διὰ
 τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἔτσι ἐρρύθμι-
 σε τὰ πράγματα, εἰς τὸ αὐτὸ μέρος νὰ εὐρίσκωνται ὅ-
 λοι καὶ οἱ πονηροὶ καὶ οἱ ἀγαθοί, διὰ νὰ ἐμποδίζεται καὶ
 ἡ κακία τῶν πονηρῶν καὶ νὰ φαίνεται λαμπρότερα ἡ
 ἀρετὴ τῶν ἀγαθῶν, καὶ νὰ κερδίσουν πάρα πολλὰ οἱ
 ἀδιάφοροι, ἐὰν θέλουν, ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῶν
 ἐναρέτων. Διότι σκέψου, σὲ παρακαλῶ, τὴν ἀρετὴν τοῦ
 δικαίου αὐτοῦ, πῶς ἀνάμεσα εἰς τόσον μέγα πλῆθος ἀν-
 θρώπων, ποὺ ἐφέροντο μὲ μεγάλην ὀρμὴν πρὸς τὴν
 κακίαν, μόνον αὐτός ἐβάδισε τὸν ἀντίθετον δρόμον, προ-
 τιμήσας τὴν ἀρετὴν ἀπὸ τὴν κακίαν· καὶ οὔτε ἡ συμφω-
 νία, οὔτε τὸ τόσον μέγα πλῆθος ἔκαμεν αὐτὸν ὀκνη-
 ρότερον πρὸς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ἐκ τῶν
 προτέρων ἤδη ἐξεπλήρωνεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπρόκει-
 το νὰ λεχθῆ ἀπὸ τὸν μακάριον Μωυσῆν, ὅτι «Δὲν θὰ
 εἶσαι μὲ τοὺς πολλοὺς εἰς τὸν δρόμον τῆς κακίας»¹.
 Καὶ τὸ παράδοξον καὶ περίεργον εἶναι, ὅτι, ἐνῶ εἶχε
 πολλοὺς, μᾶλλον δὲ ὅλους νὰ τὸν προτρέπουν πρὸς τὴν
 κακίαν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πονηρῶν πράξεων, καὶ
 δὲν ὑπῆρχε κανεὶς νὰ τὸν ὠθῆ πρὸς τὴν ἀρετὴν, κα-
 τὰ τὴν ἰδικὴν του κρίσιν ὤρμησε μὲ τόσην σφοδρότητα
 πρὸς αὐτὴν, ὥστε ἦλθεν ἀντίθετος μὲ τόσον πολὺ πλῆ-
 θος· καὶ δὲν ἐφοβήθη, οὔτε ἔβλεπεν ὑποπτα τὴν κακὴν
 συμφωνίαν, οὔτε ἔπαθε κάτι τέτοιο, τὸ ὁποῖον ἦτο φυ-

ραθυμοῦντας παθεῖν, οἱ ἐπειδὴν ἴδωσι πολλοὺς κατὰ ταῦτο
 συμφωνίαν ἐπιδεικνυμένους, ταύτην ἀφορμὴν καὶ προκάλυμ-
 μα τῆς οἰκείας ραθυμίας προβαλλόμενοι φασὶ τί δὴ μέλλω
 ἐγὼ παρὰ τούτους ἅπαντας ξένον τι καὶ καινὸν βουλευέσθαι,
 5 καὶ τοσοῦτω πλήθει ἐναντιοῦσθαι, καὶ πρὸς τοσοῦτον δῆμον
 πόλεμον ἀναδέχεσθαι; Μὴ γὰρ δικαιότερος ἐγὼ παρὰ τού-
 τους ἅπαντας τυγχάνω; Τίς μοι χρεία τῆς τοσαύτης ἀπεχθείας;
 τί μοι ὄφελος τοῦ τοσοῦτου μίσους; Οὐδὲν τῶν ἀνονήτων τού-
 των ἐβουλεύσατο, οὐδὲ ἐνενόησεν· ἀλλὰ πάλιν ἐκεῖνο προ-
 10 λαβὼν ἐπλήρου τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ προφήτου, ὅτι «Κρείο-
 σον εἷς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου, ἢ μυριοὶ παράνομοι». Μὴ
 γὰρ ἡ κοινωνία, φησί, καὶ τὸ συγκατασπασθῆναι τῷ πλήθει
 πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολοῦντι ἐξελέσθαι με δυνήσεται τῆς
 τιμωρίας; Ἦδει γάρ, ἤδει σαφῶς ὅτι ἕκαστος ὑπὲρ τῆς οἰ-
 15 κείας σωτηρίας τὰς εὐθύνας δώσει, καὶ οὐκ ἔστιν ἕτερον
 ὑπὲρ τοῦ ἁμαριάνοντος οὔτε κόλασιν ὑπομεῖναι, οὔτε ἀμοιβῆς
 τινος ἐπιτυχεῖν. Διὰ τοῦτο ὁ δίκαιος καθάπερ σπινθήρ ἐν
 μέσῳ πελάγει τυγχάνων, οὐ μόνον οὐκ ἐσβέννυτο, ἀλλὰ καὶ
 καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμπρότερον ἠφίει τὸ φῶς, διδάσκαλος
 20 πᾶσι γινόμενος διὰ τῶν ἑαυτοῦ ἔργων. Εἶδες ὡς αὐτεξού-
 σιον ἡμῶν τὴν φύσιν ὁ Δεσπότης ἐδημιούργησε; Πόθεν γάρ,
 εἶπέ μοι, ἐκεῖνοι μὲν πρὸς τὴν κακίαν ἔσπευδον, καὶ τῇ τι-
 μωρίᾳ ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθίστανον, οὗτος δὲ τὴν ἀρετὴν
 ἐλόμενος, καὶ τὴν πρὸς ἐκείνους κοινωνίαν φυγών, τῆς τιμω-
 25 ρίας πείραν οὐκ ἐλάμβανεν; Οὐκ εὐδηλον, διὰ τὸ ἕκαστον
 οἰκεία προαιρέσει ἢ τὴν κακίαν ἢ τὴν ἀρετὴν αἰρεῖσθαι; Εἰ
 γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ ἐν τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ τὰ τῆς ἐξου-
 σίας ἔκειτο οὔτε ἐκείνους κολάζεσθαι ἔδει, οὔτε τούτους ἀ-
 μοιβὰς λαμβάνειν τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ προαιρέσει τῇ

σικόν νὰ πάθουν οἱ ἀδιαφοροῦντες, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἰδοῦν πολλοὺς νὰ ἐπιδεικνύουν συμφωνίαν εἰς τὸ ἴδιον πρᾶγμα, προβάλλουν αὐτὴν ὡς ἀφορμὴν καὶ πρόσχημα τῆς ἰδικῆς των ἀδιαφορίας καὶ λέγουν· διατί λοιπὸν ὀφείλω ἐγὼ νὰ σκέπτομαι ἀντίθετα πρὸς ὅλους αὐτοὺς κάτι τὸ παράξενον καὶ νέον, καὶ νὰ ἐναντιώνωμαι εἰς τόσον πλῆθος καὶ νὰ ἀναλαμβάνω πόλεμον ἐναντίον τόσοῦ λαοῦ; Μήπως λοιπὸν ἐγὼ εἶμαι δικαιότερος ἀπὸ ὅλους αὐτούς; Ποία ἀνάγκην ἔχω διὰ μίαν τόσον μεγάλην ἀπέχθειαν; Ποῖον τὸ ὄφελός μου ἀπὸ τόσον μῖσος; Τίποτε ἀπὸ τὰ ἀνώφελα αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη, οὔτε διενοήθη· ἀλλὰ πάλιν ἐξεπλήρωνεν ἐκ τῶν προτέρων ἐκεῖνο ποῦ ἐλέχθη ἀπὸ τὸν προφήτην, ὅτι «Ἰσχυρότερος εἶναι ὁ ἕνας, ὁ ὅποιος ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, παρὰ ἄπειροι παράνομοι»². Μήπως λοιπὸν ἡ κοινωμία, λέγει, καὶ τὸ νὰ συμπορευθῆ μετὰ τὸ πλῆθος, ποῦ βαδίζει πρὸς τὴν κακίαν, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ με ἐξαιρέσῃ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν; Διότι ἐγνώριζεν, ἐγνώριζε καλά, ὅτι ὁ καθένας θὰ λογοδοτήσῃ διὰ τὴν ἰδικὴν του σωτηρίαν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ἄλλος ὑπὲρ τοῦ ἁμαρτωλοῦ οὔτε τιμωρίαν νὰ ὑπομείνῃ, οὔτε κάποια ἀμοιβὴν νὰ ἐπιτύχῃ. Διὰ τοῦτο ὁ δίκαιος, ὡσὰν νὰ εἶναι σπίθα εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους, ὄχι μόνον δὲν ἔσβηνεν, ἀλλὰ καὶ καθημερινὰ ἐξέπεμπε λαμπρότερον τὸ φῶς, γινόμενος μετὰ τὰ ἔργα του διδάσκαλος εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Εἶδες πόσον αὐτεξούσιον ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὴν φύσιν μας; Διότι ἀπὸ ποῦ, εἶπέ μου, ἐκεῖνοι μὲν ἔσπευδαν πρὸς τὴν κακίαν καὶ ἔκαμαν τοὺς ἑαυτοὺς των ἐνόχους τῆς τιμωρίας, αὐτὸς δέ, ἀφοῦ ἐπροτίμησε τὴν ἀρετὴν καὶ ἀπέφυγε τὴν συναναστροφὴν μετὰ ἐκείνους, δὲν ἐγνώριζε τὴν τιμωρίαν; Δὲν εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι μετὰ τὴν ἰδικὴν του προαίρεσιν ἐκλέγει ὁ καθένας ἢ τὴν κακίαν ἢ τὴν ἀρετὴν; Διότι ἐὰν δὲν συνέβαινεν αὐτὸ καὶ ἐὰν δὲν εἶχε τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος, δὲν θὰ ἔπρεπε οὔτε ἐκεῖνοι νὰ τιμωροῦνται, οὔτε αὐτοὶ νὰ λαμβάνουν ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἀρετὴν των· ἐπειδὴ ὅμως ἄφησε τὰ πάντα εἰς τὴν ἰδικὴν μας προαίρε-

ἡμετέρῳ κατέλιπε μετὰ τὴν ἄνωθεν χάριν τὸ πᾶν, διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι κολάσεις ἀπόκεινται, καὶ τοῖς καιροθυοῦσιν ἀντιδόσεις καὶ ἀμοιβαί. «Καὶ ἦν, φησί, Νῶε ἐτιῶν πεντακοσίων, καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν 5 Ἰάφεθ». Σκόπει τῆς θείας Γραφῆς τὴν ἀκρίβειαν. Ἐπειδὴ διηγήσαιο ἡμῖν τῶν ἐτιῶν τοῦ δικαίου τὸν ἀριθμὸν, δεικνύουσα τῆς μακροθυμίας τοῦ Δεσπότου τὴν ὑπερβολήν, βούλεται πάλιν καὶ τὴν ἐπίτασιν τῆς ἀνεξικακίας τοῦ Δεσπότου δῆλην ἡμῖν ποιῆσαι, καὶ τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων τὴν πολλὴν 10 φορὰν.

2. Ἄλλ' ἀκούσωμεν αὐτῶν τῶν παρὰ τοῦ Μωϋσέως ρηθέντων· Πνεύμαι γὰρ φθεγγόμενος ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας ἡμᾶς διδάξαι βούλεται. «Καὶ ἐγένετο», φησὶν, ἠνίκα ἤροξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες 15 ἐγεννήθησαν αὐτοῖς». Οὐχ ἀπλῶς προσέθηκε τό, «Καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς», ἀλλ' ἵνα τὸ πολὺ πλῆθος ἡμῖν ἐμφήγη. Ὅπου γὰρ ἰσοῦτιον τὸ τῶν ριζῶν πλῆθος, ἀνάγκη πολλοὺς τίκεισθαι τοὺς κλάδους. «Ἰδόντες δέ», φησὶν, «οἱ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαί εἰσιν, 20 ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο». Ἐκάστην λέξιν τῶν εἰρημένων σαφῶς καιοπιεύσωμεν, ἵνα μηδὲν ἡμᾶς παραδροᾶμη τῶν ἐν τῷ θάθει κεκρυμμένων. Καὶ γὰρ ἀναγκαῖον τοῦτου τοῦ χωρίου πολλὴν τὴν ἔρευναν ποιήσασθαι, καὶ ἀναιρέσαι τὰς μυθολογίας τῶν ἀπερισκέπτως πάντα φθεγγομένων καὶ πρῶτον μὲν εἰπεῖν ἅπερ λέγειν τολμῶσι, καὶ 25 δείξαντας τὴν ἀιοπίαν τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων, οὕτω τὸν ἀληθῆ νοῦν τῆς Γραφῆς διδάξαι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, ὥστε μὴ ἀπλῶς ὑπέχειν τὰς ἀκοὰς τοῖς τὰ βλάσφημα ἐκεῖνα φθεγγομένοις, καὶ κατὰ τῆς ἐσσιῶν κεφαλῆς τολμῶσι λέγειν. Φα 30 σὶ γὰρ ὅτι οὐ περὶ ἀνθρώπων εἴρηται, ἀλλὰ περὶ ἀγγέλων τούτους γὰρ υἱοὺς Θεοῦ προσηγόρευσε. Πρῶτον μὲν δειξά-

σιν μετά τήν χάριν τοῦ Θεοῦ, δι' αὐτό καί εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐπιφυλάσσονται τιμωρίαί καὶ εἰς τοὺς ἐπιτυχάνοντας τήν ἀρετὴν ἀμοιβαί καὶ μισθοί. «Καὶ ἦτο, λέγει, ὁ Νῶε πεντακοσίων ἐτῶν, καὶ ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ». Πρόσεχε τήν ἀκρίβειαν τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἐπειδὴ μᾶς ἐδιηγήθη τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τοῦ δικαίου Νῶε, ἀποδεικνύουσα τήν ὑπερβολικὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπιθυμεῖ πάλιν νὰ μᾶς καταστήσῃ φανεράν τήν ἔκτασιν τῆς ἀνεξικακίας τοῦ Θεοῦ καὶ τήν μεγάλην ροπὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν κακίαν.

2. Ἄς ἀκούσωμεν ὅμως τὰ ἴδια ποῦ ἔχουν λεχθῆ ἀπὸ τὸν Μωυσῆν, διότι θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ τὰ πάντα ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. «Καὶ συνέβη, λέγει, ὅταν ἦρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνωνται πολλοὶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπέκτησαν θυγατέρας». Δὲν ἐπρόσθεσεν ἀπλῶς τὸ «Καὶ ἀπέκτησαν θυγατέρας», ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς φανερώσῃ τὸ μέγα πλῆθος. Διότι ὅπου τὸ πλῆθος τῶν ριζῶν εἶναι τόσον πολὺ, εἶναι ἀνάγκη νὰ βλαστάνουν πολλὰ κλαδιά. «Ὅταν δὲ εἶδαν, λέγει, οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι αἱ θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὡραῖαι, ἔλαβαν γυναῖκας ἀπὸ ἐκείνας ποῦ ἐξεχώρισαν». Κάθε λέξιν ἀπὸ τὰ λεχθέντα, ἄς τὴν παρατηρήσωμεν μὲ ἀκρίβειαν, διὰ νὰ μὴ μᾶς διαφύγῃ τίποτε ἀπὸ τὰ κρυμμένα μέσα εἰς τὸ βάθος αὐτῶν. Καὶ πράγματι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐρευνήσωμεν πολὺ τὸ χωρίον αὐτό καὶ νὰ ἀνατρέψωμεν τὰς μυθολογίας ἐκείνων, ποῦ ὅλα τὰ λέγουν χωρὶς περίσκεψιν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν νὰ εἰποῦμεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα τολμοῦν νὰ λέγουν, καὶ ἀφοῦ ἀποδείξωμεν τὴν ἀνοησίαν τῶν λεγομένων ἀπὸ αὐτούς, θὰ διδάξωμεν ἔτσι τὸ ἀληθινὸν νόημα τῆς Γραφῆς εἰς τὴν ἀγάπην σας, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπη τὰ αὐτιά σας νὰ ἀκούουν ἐπιπόλαια ἐκείνους, ποῦ λέγουν αὐτὰς τὰς βλασφημίας καὶ τολμοῦν νὰ ὁμιλοῦν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους. Διότι ἰσχυρίζονται, ὅτι δὲν ἔχει λεχθῆ αὐτὸ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀγγέλους· αὐτοὺς λοιπὸν ὠνόμασεν υἱούς τοῦ Θεοῦ. Κατὰ πρῶτον μὲν ἄς μᾶς δείξουν, εἰς ποῖα χωρία οἱ ἄγγελοι

τωσαν, ποῦ ἄγγελοι υἱοὶ Θεοῦ προσηγορεύθησαν ἀλλ' οὐκ
 ἂν ἔχοιεν οὐδαμοῦ δεῖξαι. Ἐνθροποι μὲν γὰρ ἐκλήθησαν
 υἱοὶ Θεοῦ, ἄγγελοι δὲ οὐδαμῶς. Ἄλλὰ περὶ μὲν τῶν ἀγγέλων
 φησὶν· «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς
 5 λειτουργοὺς αὐτοῦ πρὸς φλόγα»· περὶ δὲ τῶν ἀνθρώπων,
 «Ἐγὼ εἶπα θεοὶ ἐστέ»· καὶ πάλιν· «Υἱοὺς ἐγέννησα, καὶ ὕ-
 ψωσα»· καὶ πάλιν· «Πρωτότοκος υἱός μου Ἰσραήλ»· ἄγγε-
 λος δὲ οὐδαμοῦ υἱὸς ἐκλήθη, οὐδὲ υἱὸς Θεοῦ. Ἄλλὰ τί φασι;
 Ναί, ἄγγελοι μὲν ἦσαν διότι δὲ πρὸς τὴν παράνομον ταύ-
 10 τὴν πράξιν κατηήλθον, τῆς ἀξίας ἐξέπεσον. Πάλιν ἕτερον
 μυθωδέστερον. Τί οὖν; νῦν ἐξέπεσον, καὶ αὕτη τῆς πτώσεως
 αὐτοῖς ἐστὶν ἡ αἰτία; Καὶ μὴν ἡ Γραφή ἄλλως ἡμᾶς διδά-
 σκει, ὅτι καὶ πρὸ τῆς τοῦ πρωτοπλάσιου δημιουργίας τῆς
 ἀξίας ἐκείνης κατηνέχθησαν καὶ ὁ διάβολος, καὶ οἱ μετ'
 15 αὐτοῦ μείζον τῆς ἀξίας φρονήσαντες, καθάπερ καὶ σοφός τις
 φησὶ· «Φθόνῳ δὲ τοῦ διαδόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσηλ-
 θεν». Εἶπε γάρ μοι, εἰ μὴ ἦν πρὸ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημι-
 ουργίας ἐκπεπωκώς, πῶς ἂν ἐπὶ τῆς ἀξίας μένων ἐβάσκη-
 νε τῷ ἀνθρώπῳ; Ποῖον γὰρ ἂν ἔχοι λόγον, ἄγγελον ἀνθρώ-
 20 πῳ βασκῆναι, τὸν ἀσώματον καὶ ἐν τισαύτῃ τιμῇ τυγχάνον-
 τα, τῷ σῶμα περικειμένῳ; Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἀνωτάτω
 δόξης εἰς ἐσχάτην ἀτιμίαν κατηνέχθη, καὶ ταῦτα ἀσώματος
 ὄν, εἶδε δὲ τὸν ἄνθρωπον δημιουργηθέντα, καὶ ἐν σώματι
 τισαύτης τιμῆς ἀξιοθέντα διὰ τὴν τοῦ δημιουργήσαντος φι-
 25 λανθρωπίαν, εἰς φθόνον ἐξήφθη, καὶ διὰ τῆς ἀπάτης, ἦν
 διὰ τοῦ ὄφρους προσήγαγε, τῷ τοῦ θανάτου ἐπιτιμίῳ ὑπεύ-
 θυνον τὸν ἄνθρωπον καιεσκεύασε. Τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία
 οὐ δύναται πρῶως φέρειν τὴν ἐτέρων εὐημερίαν. Ὅτι μὲν
 οὖν πάλαι καὶ ὁ διάβολος καὶ πᾶσα αὐτοῦ ἡ φάλαγξ ἐκ τῆς

3. Ψαλμ. 103, 4.

4. Ψαλμ. 81, 6.

5. Ἦα. 1, 2.

6. Ἐξ. 4, 22.

7. Σοφ. Σολ. 2, 24.

ώνομάσθησαν υιοὶ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ δὲν θὰ ἠμπορέσουν πουθενὰ νὰ δείξουν αὐτό. Διότι ἄνθρωποι μὲν ώνομάσθησαν υιοὶ τοῦ Θεοῦ, ἄγγελοι δὲ καθόλου. Ἄλλὰ διὰ μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει· «Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κάμνει τοὺς ἀγγέλους του πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργούς του φλόγα πυρός»³. Διὰ τοὺς ἀνθρώπους δέ, «Ἐγὼ εἶπα· εἰσθε θεοί»⁴· ἐπίσης «Υἱούς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα»⁵· καὶ πάλιν· «Πρωτότοκος υἱός μου εἶναι ὁ Ἰσραήλ»⁶. Ἄγγελος ὅμως πουθενὰ δὲν ώνομάσθη υἱός, οὔτε υἱός τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ τί λέγουν; Ναί, ἦσαν μὲν ἄγγελοι· ἐπειδὴ ὅμως κατήλθαν εἰς τὴν παράνομον αὐτὴν πρᾶξιν, ἐξέπεσαν ἀπὸ τὸ ἀξίωμα των. Ἄλλο πάλιν περισσότερο μυθῶδες. Τί λοιπόν; τώρα ἐξέπεσαν, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς πτώσεως εἰς αὐτούς; Καὶ ὅμως ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς διδάσκει διαφορετικά, ὅτι δηλαδὴ πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῶν πρωτοπλάστων ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τὸ ἀξίωμα των ἐκεῖνο καὶ ὁ διάβολος καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν μαζί του ἐπειδὴ ὑπερηφανεύθησαν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ κάποιος σοφὸς λέγει. «Ἐξ αἰτίας τοῦ φθόνου τοῦ διαβόλου εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ θάνατος»⁷. Εἰπέ μου λοιπόν, ἐὰν δὲν εἶχεν ἐκπέσει πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐφθόνησε τὸν ἄνθρωπον, ἐνῶ διετηροῦσε τὸ ἀξίωμα του; Διότι ποίαν δικαιολογίαν ἠμπορεῖ νὰ ἔχη, τὸ νὰ φθονῆσῃ ἄγγελος τὸν ἄνθρωπον, ὁ ἀσώματος καὶ ὁ εὐρισκόμενος εἰς τόσον μεγάλην τιμὴν ἐκεῖνον, ποὺ περιβάλλεται σῶμα; Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τὴν ὑψίστην δόξαν κατέπεσεν εἰς τὴν ἐσχάτην καταισχύνην, καὶ αὐτὰ συνέβησαν ἐνῶ ἦτο ἀσώματος, καὶ εἶδε τὸν ἄνθρωπον ποὺ ἐδημιουργήθη καὶ ἠξιώθη τόσον μεγάλην τιμὴν, ἂν καὶ εἶχε σῶμα, ἐξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ δημιουργοῦ, ἐφθόνησε πολὺ καὶ μὲ τὴν ἀπάτην, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγε διὰ τοῦ ὄφεως, κατέστησε τὸν ἄνθρωπον ἔνοχον τῆς τιμωρίας τοῦ θανάτου. Διότι τέτοια εἶναι ἡ πονηρία· δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ μὲ ἡρεμίαν τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων. Ὅτι λοιπόν κατὰ τὸν παλαιὸν χρόνον καὶ ὁ διάβολος καὶ ὅλος ὁ στρατός του ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν δόξαν ἐ-

δόξης ἐκείνης ἐξέπεσον, καὶ τῶν ἠτιμωμένων γεγόνασι, δῆ-
 λον ἅπασιν. Ἔλλως δὲ καὶ ποίας οὐκ ἂν εἶη ἀνοίας ἀνάμε-
 σιον τὸ λέγειν, ὅτι ἄγγελοι πρὸς συνουσίαν γυναικῶν κατη-
 νέχθησαν, καὶ ἡ ἀσώματος ἐκείνη φύσις πρὸς τὴν συναλλα-
 5 γὴν τῶν σωμάτων ὑπήχθη; Ἡ οὐκ ἀκούεις τοῦ Χριστοῦ λέ-
 γωντος περὶ τῆς τῶν ἀγγέλων οὐσίας· «Ἐὰν γὰρ τῇ ἀνα-
 στάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγ-
 γελοι Θεοῦ»; Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε τὴν ἀσώματον φύσιν ἐκείνην
 τριαύτην ἐπιθυμίαν δέξασθαι ποιε. Πρὸς τούτοις δὲ κάκεινο
 10 ἐννοῆσαι δεῖ, ὅτι πάντη τῶν ἀποσιωπῶν ἐστὶ τοῦτο δέξασθαι
 τῷ λογιῶ. Εἰ γὰρ οἱ ἅγιοι καὶ Πνεῦματος ἁγίου ἠξιομέ-
 νοι οὐδὲ ὀπασίαν ἀγγέλων ἰδεῖν ἴσχυσαν· καὶ γὰρ ὁ ἀνὴρ
 τῶν ἐπιθυμιῶν θεασάμενος ἀγγέλου παρουσίαν, οὐκ αὐτὴν
 τὴν οὐσίαν (πῶς γὰρ οἶόν τε ἀσώματον οὐσίαν ἰδεῖν;), ἀλλὰ
 15 μειασχηματισθεῖσαν, τὴν ἐνέργειαν μικροῦ δεῖν καὶ αὐτὴν τὴν
 ψυχὴν ἀφῆκεν, καὶ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος ἀνὴρ ἄπνους
 σχεδὸν ἔκειτο· τίς ἂν κἄν σφόδρα μεμηνῶς ἦ, κατεδέξαιτο
 τὸ βλάσφημον τοῦτο ῥῆμα καὶ πολλῆς γέμον τῆς ἀνοίας, ὅτι
 ἡ ἀσώματος φύσις καὶ νοερὰ σωμάτων συμπλοκῆς ἠνέοχετο;
 20 3. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ ταῦτα κινουῖντες καὶ αὐτοὶ δό-
 ξωμεν εἰκῆ τὸν χρόνον κατατρίβειν, φέρε ἐπειδὴ διὰ τῶν
 πραγμάτων ἐπληροφορήσαμεν ὑμῶν τὴν ἀγάπην, ὡς τῶν ἀ-
 δυνατίων τοῦτο καθέστηκε, τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐγκειμένων δι-
 δάξωμεν ὑμᾶς, πάλιν ἀναγνόντες τὰ παρὰ τῆς θείας Γρα-
 25 φῆς εἰρημένα. «Καὶ ἐγένετο», φησὶν, «ἠνίκα ἤρξαντο οἱ ἄν-
 θρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες ἐγεννή-
 θησαν αὐτοῖς· ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν
 ἀνθρώπων, ὅτι καλαὶ εἰσιν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ
 πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο». Προλαβόντες ἐδιδάξαμεν ὑμᾶς, ὅτι

8. Ματθ. 22, 30.

9. Ἀναφέρεται εἰς τὸν προφήτην Δανιὴλ (Δαν. 10, 7-11).

κείνην καὶ ἔχουν καταστήσει ἀπὸ τοῦς στερημένους τὴν τιμὴν, εἶναι φανερὸν εἰς ὅλους. " Ἄλλωστε δὲ ποίαν μεγάλην ἀνοησίαν δὲν θὰ περιέχῃ τὸ νὰ λέγουν, ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐκρημνίσθησαν διὰ τὴν συνουσίαν μὲ τὰς γυναῖκας καὶ ἡ ἀσώματος ἐκείνη φύσις ὑπετάχθη εἰς τὴν ἐπιμειξίαν τῶν σωμάτων; " Ἡ δὲν ἀκούεις τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος λέγει διὰ τὴν οὐσίαν τῶν ἀγγέλων· «Κατὰ τὴν ἀνάστασιν οὔτε νυμφεύονται, οὔτε ὑπανδρεύονται, ἀλλὰ εἶναι ὡσάν ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»⁸; Οὔτε βεβαίως ἦτο δυνατόν νὰ δεχθῆ ποτὲ τέτοιαν ἐπιθυμίαν ἢ ἀσώματος ἐκείνη φύσις. Ἐπὶ πλέον δὲ πρέπει νὰ κατανοήσωμεν καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ὅπωςδήποτε εἶναι ἀπρεπέστατον νὰ δεχθοῦμεν αὐτὸ μὲ τὴν σκέψιν μας. Διότι, ἐὰν οἱ ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀξιωθῆ τὸ " Ἅγιον Πνεῦμα, δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἰδοῦν οὔτε τὴν ὄψιν τῶν ἀγγέλων· καθόσον πράγματι ὁ ἄνθρωπος τῶν ἐπιθυμιῶν, ὅταν εἶδε παρουσίαν ἀγγέλου, ὄχι τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν του (διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ κανεὶς ἀσώματον οὐσίαν;), ἀλλὰ αὐτὴν ποῦ ἤλλαξε σχῆμα, ἔχασε σχεδὸν τὴν ἐνέργειάν του καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν, καὶ ὁ τόσοσ ἰσχυρὸς καὶ τόσοσ μέγας ἄνθρωπος ἔκειτο σχεδὸν νεκρὸς⁹· ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ δεχθῆ, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὑπερβολικὰ παράφρων, τὰ βλάσφημα αὐτὰ λόγια καὶ πολὺ ἀνόητα, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀσώματος καὶ νοερὰ φύσις τῶν ἀγγέλων ἠνέχθη καὶ τὴν σαρκικὴν μεῖξιν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων;

3. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ φανοῦμεν ὅτι σπαταλῶμεν ἄσκοπα τὸν χρόνον ἀναφερόμενοι ἐπὶ πολὺ εἰς αὐτὰ, ἐμπρὸς, ἀφοῦ ἐπληροφορήσαμεν τὴν ἀγάπην σας μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα, ὅτι αὐτὸ ἔχει καταστῆ ἀδύνατον, ἃς διδάξωμεν τὴν ἀλήθειαν τοῦ κειμένου, ἀφοῦ ἀναγνώσωμεν πάλιν τὰ λεχθέντα ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν. «Καὶ συνέβη, λέγει, ὅταν ἤρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνωνται πολλοὶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπέκτησαν θυγατέρας· ὅταν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ εἶδαν τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἶναι ὡραῖαι, ἔλαβαν γυναῖκας ἀπὸ ἐκείνας, ποῦ ἐξεχώρισαν». Προηγουμένως σας ἐδιδάξαμεν, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή συνη-

ἔθος τῆ Γραφῆ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους υἱοὺς Θεοῦ καλεῖν. Ἐ-
 πεί οὖν ἀπὸ τοῦ Σὴθ οὔτιοι καιῆγον τὸ γένος, καὶ ἀπὸ τοῦ
 ὑπὲρ αὐτοῦ τεχθέντιος καὶ προσαγορευθέντιος Ἐνώσ· «Οὔτιος
 γάρ», φησί, «ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θε-
 5 οῦ»· ἐξ ἐκείνου λοιπὸν οἱ ἐξῆς τιμιόμενοι υἱοὶ Θεοῦ προση-
 γορευθήσαν παρὰ τῆς θείας Γραφῆς, διὰ τὸ μιμεῖσθαι μέχρις
 ἐκείνου τῶν προγόνων τὴν ἀρετὴν· υἱοὺς δὲ ἀνθρώπων ἐ-
 κάλεσε τοὺς πρὸ τοῦ Σὴθ γεγονότας, τοὺς ἀπὸ τοῦ Κάιν, καὶ
 τοὺς ἐξ ἐκείνου τὸ γένος κατὰγοντας. «Ἐγένετο γάρ», φησί,
 10 «ἠνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς,
 καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς»· ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ
 Θεοῦ, οἱ ἀπὸ τοῦ Σὴθ καὶ τοῦ Ἐνώσ, τὰς θυγατέρας τῶν
 ἀνθρώπων, ἐκείνας τὰς ὑπὲρ ἐκείνων τεχθείσας, περὶ ὧν εἶ-
 πεν, ὅτι «Καὶ θυγατέρες ἐγεννήθησαν αὐτοῖς», ὅτι καλαί εἶ-
 15 σιν. Ὅρα πῶς διὰ τῆς λέξεως ταύτης πᾶσαν ἡμῖν αὐτῶν τὴν
 ἀσελγειαν ἐνέφηγεν. Οὐδὲ γὰρ δι' ἐπιθυμίαν παιδοποιίας ἐ-
 πὶ τὴν προᾶξιν ταύτην ὤρμησαν, ἀλλὰ δι' ἀκρασίαν ἡδονῆς·
 «Ἰδόντες γάρ», φησί, «τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι
 καλαί εἶσιν». Ἡ ἐπιθυμία τῆς εὐμορφίας εἰς τὸν ὀλεθρον
 20 αὐτοῦς τοῦτον ἤνεγκε, καὶ τὸ κάλλος τῆς ὄψεως καὶ τῆς πορ-
 ρείας καὶ τῆς ἀσελγείας αὐτοῖς γεγένηται αἴτιον. Καὶ οὐδὲ
 τούτῳ ἠρκέσθη, ἀλλὰ προσέθεσεν· «Ἐλαβον δὲ ἑαυτοῖς γυ-
 ναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο». Καὶ τοῦτο πάλιν ἐμ-
 φαίνοντός ἐστι τὴν πολλὴν αὐτῶν ἀσελγειαν, ὅτι τῷ κάλλει
 25 ἠτιήθησαν, καὶ χαλινὸν ἐπιθεῖναι τῇ ἀτάκτῳ ἐπιθυμίᾳ οὐκ ἠ-
 θουλήθησαν· ἀλλὰ ὑποβούχοι γεγονάσι ὑπὸ τῆς θεᾶς χειρω-
 θέντες, καὶ διὰ τὴν παράνομον ταύτην προᾶξιν ἐρήμους ἑαυ-
 τοὺς κατασίησαντες τῆς ἀνωθεν προνοίας. Καὶ ἵνα μάθωμεν
 ὅτι οὐ νόμῳ γάμου, οὐδὲ παιδοποιίας ἕνεκεν τοῦτο διεπράξαν-
 30 το, διὰ τοῦτό φησιν· «Ἰδόντες ὅτι καλαί εἶσιν, ἔλαβον ἑαυ-
 τοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο». Τί οὖν; τῶν

θίζει νὰ ὀνομάζη καὶ τοὺς ἀνθρώπους υἱοὺς τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτοὶ κατήγοντο ἀπὸ τὴν γενεάν τοῦ Σήθ, καὶ ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ποὺ ὠνομάσθη Ἐνώς· «διότι αὐτός, λέγει, ἤλπισεν ὅτι θὰ προσεύχεται εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ»¹⁰. ὅσοι λοιπὸν ἐγεννῶντο εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ ἐκεῖνον ὠνομάσθησαν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐμιμοῦντο τὴν ἀρετὴν τῶν προγόνων των μέχρις ἐκεῖνον· υἱοὺς δὲ τῶν ἀνθρώπων ὠνόμασε τοὺς γεννηθέντας πρὶν ἀπὸ τὸν Σήθ, τοὺς γεννηθέντας ἀπὸ τὸν Κάιν καὶ τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν γενεάν του. «Καὶ συνέβη, λέγει, ὅταν ἤρχισαν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνωνται πολλοὶ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπέκτησαν θυγατέρας·» ὅταν δὲ εἶδαν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Σήθ καὶ τὸν Ἐνώς, τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ἐκείνας δηλαδὴ ποὺ ἐγεννήθησαν ἀπὸ αὐτοὺς, διὰ τὰς ὁποίας εἶπεν, ὅτι «Καὶ θυγατέρας ἀπέκτησαν αὐτοί», ὅτι εἶναι ὠραῖαι. Πρόσεχε πῶς μὲ τὴν λέξιν αὐτὴν μᾶς ἐφανερώσεν ὅλην τὴν ἀσελγειαν αὐτῶν. Διότι δὲν ὤρμησαν εἰς τὴν πράξιν αὐτὴν ἐπειδὴ ἐπεθύμησαν νὰ ἀποκτήσουν παιδιὰ, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρατείας τῆς ἡδονῆς, «διότι εἶδαν, λέγει, ὅτι αἱ θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὠραῖαι». Ἡ ἐπιθυμία τῆς ὀμορφιάς ὠδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτὴν καὶ ἡ ὀμορφιὰ τοῦ προσώπου ἔχει γίνει ἡ αἰτία καὶ τῆς πορνείας καὶ τῆς ἀσελγείας αὐτῶν. Καὶ δὲν ἠρκέσθη οὔτε εἰς αὐτὸ, ἀλλὰ ἐπρόσθεσεν· «Ἐλαβαν δὲ γυναῖκας ἀπὸ ἐκείνας, ποὺ ἐξεχώρισαν». Καὶ αὐτὸ πάλιν φανερῶνει τὴν μεγάλην ἀσελγειάν των, ὅτι ἐνικλήθησαν ἀπὸ τὴν ὀμορφιάν καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ θέσουν χαλινάρι εἰς τὴν ἄτακτον ἐπιθυμίαν των· ἀλλὰ κατεποντίσθησαν αἰχμαλωτισθέντες ἀπὸ τὴν θεάν, καὶ ἐξ αἰτίας τῆς παρανόμου αὐτῆς πράξεως ἀπογυμνώσαντες τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι δὲν ἔκαμαν τοῦτο οὔτε μὲ νόμιμον γάμον, οὔτε ἔνεκα τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἀποκτήσουν παιδιὰ, διὰ τοῦτο λέγει· «Ὅταν εἶδαν ὅτι εἶναι ὠραῖαι, ἔλαβαν διὰ τὸν ἑαυτὸν τους γυναῖκας ἀπὸ ἐκείνας, ποὺ ἐξεχώρισαν». Τί λοιπὸν; θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ κατη-

ὀφθαλμῶν τὴν θέαν ἄν τις αἰτιάσαιτο; Οὐδαμῶς· οὐδὲ γὰρ
 ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ὀλίσθου αἷτιος γέγονεν, ἀλλ' ἡ τῆς προαι-
 ρέσεως ραθυμία, καὶ τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀχαλίνωτον. Ὁ γὰρ
 ὀφθαλμὸς διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθη, ὥστε διὰ τούτου καιο-
 5 πτεύσαντας τὰ τοῦ Θεοῦ δημιουργήματα, δοξάζειν τὸν τούτων
 ποιητὴν. Τοῦ ὀφθαλμοῦ τοίνυν ἐστὶν ἔργον τὸ δρᾶν· τὸ δὲ
 κακῶς δρᾶν ἀπὸ τοῦ ἐνδοθεν ἠνιοχοῦντος λογισμοῦ γίνεται.
 Τὰ γὰρ μέλη πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν ἡμῖν εἶναι
 χρήσιμα ἐδημιούργησεν ὁ Δεσπότης, καὶ ἠνιοχεῖσθαι συνε-
 10 χώρησεν ὑπὸ τῆς ἀσωμάτου οὐσίας, τῆς ψυχῆς λέγω. Ἐπει-
 δὲ οὖν ἐκείνη εἰς ραθυμίαν ἀποκλίνῃ, καὶ τὰς ἠνίας χα-
 λάσῃ, καθάπερ ἠνίοχος οὐκ εἰδὼς τὰ ἄτακτα τῶν ἵππων σκιρ-
 τήματα κατασιέλλειν, ταῖς ἠνίαις ἐνδοῦς καὶ τοὺς ἵππους
 τοὺς τὸ ἄρμα ἔλκοντας καὶ ἐαυτὸν κατακρημνίζει· οὕτω δὲ
 15 καὶ ἡ προαίρεσις ἢ ἡμετέρα, ἐπειδὴ μὴ εἰδῆ τοῖς μέλεσι
 δεόντως κεχρησθαι, ταῖς ἀτάκτοις ἐπιθυμίαις ἐνδοῦσα ὑπο-
 βρύχιον ἐαυτὴν ἐργάζεται. Διὰ τοῦτο ὁ Δεσπότης ἡμῶν Χρι-
 στὸς εἰδὼς τῆς φύσεως ἡμῶν τὸ εὐεπηρέαστον καὶ τῆς προ-
 αιρέσεως τὴν ραθυμίαν, νόμον ἔθηκεν ἀποτειχίζοντα καὶ κω-
 20 λύοντα τὴν περίεργον θεωρίαν, ἵνα ἐκ πολλοῦ τοῦ διασιήμα-
 τος τὴν ἐν ἡμῖν τικταμένην πυρὰν σβέσῃ, καὶ φησιν· «Ὁ ἐμ-
 βλέπας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν
 αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ». Διὰ τοῦτο, φησὶν, ἀπαγορεύω τὴν
 ἀκόλαστον ὄψιν, ἵνα ἐλευθερώσω τῆς ἀίτου προάξεως. Μὴ
 25 γὰρ δὴ νομίσης, φησὶν, ὅτι ἡ συμπλοκὴ μόνον τὴν ἁμαρτίαν
 ἐργάζεται· ἢ γνώμη ἐστὶν ἢ τὴν κατάκρισιν δεχομένη. Καὶ
 οὗτοι τοίνυν ἐπειδὴ τὸ κάλλος εἶδοσαν, ἐάλωσαν τῇ θεᾷ. «Εἶ-
 δον γάρ», φησὶν, «ὅτι καλαί εἶσι, καὶ ἔλαβον ἐαυτοῖς ἀπὸ
 πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο». Ἀλλ' ἴδωμεν καὶ μετὰ τὴν ἄστοπον
 30 ταύτην προᾶξιν, καὶ τὴν ἀκόλαστον γνώμην, τοῦ Θεοῦ τὴν ἀ-
 γαθότητα. «Καὶ εἶπε», φησὶ, Κύριος ὁ Θεός· οὐ μὴ καταμεί-

γορήση τὴν θεάν τῶν ὀφθαλμῶν; Καθόλου βέβαια δέν ἔγινεν αἰτία τοῦ σφάλματος ὁ ὀφθαλμός, ἀλλὰ ἡ ἀδιαφορία τῆς προαιρέσεως καὶ ἡ ἀχαλίνωτος ἐπιθυμία. Διότι ὁ ὀφθαλμός δι' αὐτὸ ἐδημιουργήθη, ὥστε, ἀφοῦ μὲ αὐτόν παρατηροῦμεν τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, νὰ δοξάζωμεν τὸν δημιουργόν των. Ἔργον λοιπὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι νὰ βλέπῃ· τὸ νὰ βλέπῃ ὅμως μὲ πονηρίαν, τοῦτο γίνεται ἀπὸ τὸν νοῦν, ὁ ὁποῖος κατευθύνει ἀπὸ μέσα. Διότι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὰ μέλη τοῦ σώματος διὰ νὰ εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν πράξεων καὶ ἐπέτρεψε νὰ κατευθύνωνται ἀπὸ τὴν ἀσώματον οὐσίαν, δηλαδὴ τὴν ψυχὴν. Ὄταν λοιπὸν ἐκείνη στραφῇ πρὸς τὴν ὀκνηρίαν καὶ χαλαρώσῃ τὰ ἥνια, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἡνίοχος ποῦ δέν γνωρίζει νὰ συγκρατήσῃ τὰ ἄτακτα σκιρτήματα τῶν ἀλόγων, ἀφοῦ χαλαρώσῃ τὰ ἥνια κατακρημνίζει καὶ τὰ ἄλογα ποῦ σύρουν τὸ ἄρμα καὶ τὸν ἑαυτὸν του· ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ἰδική μας προαίρεσις, ὅταν δέν γνωρίζῃ νὰ μεταχειρίζεται τὰ μέλη τοῦ σώματος, ὅπως πρέπει, ὑποχωροῦσα εἰς τὰς ἀτάκτους ἐπιθυμίας, καταποντίζεται. Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἡμῶν Χριστός, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὸν εὐκόλον ἐπηρρασμὸν τῆς φύσεώς μας καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς προαιρέσεως, ἔθεσε νόμον, ὁ ὁποῖος ἀποφράσσει καὶ ἐμποδίζει τὴν περίεργον θεάν, διὰ νὰ σβῆσῃ τὴν φλόγα, ἡ ὁποία ἀπὸ μεγάλην ἀπόστασιν ἀνάπτει μέσα μας, καὶ λέγει· «Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶδε γυναῖκα διὰ νὰ τὴν ἐπιθυμήσῃ πρὸς ἁμαρτίαν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν μέσα εἰς τὴν καρδίαν του»¹¹. Διὰ τοῦτο, λέγει, ἀπαγορεύω τὴν ἀκόλαστον θεάν, διὰ νὰ σᾶς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν ἀπρεπῆ πρᾶξιν. Μὴ λοιπὸν νομίσης, λέγει, ὅτι μόνον ἡ σαρκικὴ μεῖξις ἐπιφέρει τὴν ἁμαρτίαν· ἡ γνώμη, ἡ ὁποία δέχεται τὴν κατὰ κρισιν, εἶναι ἐκείνη ποῦ τὴν προκαλεῖ. Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν ἐπειδὴ ἐγνώρισαν τὴν ὀμορφίαν, ἠχμαλωτίσθησαν ἀπὸ τὴν θεάν. «Διότι εἶδαν, λέγει, ὅτι εἶναι ὠραῖαι καὶ ἔλαβαν γυναῖκας ἀπὸ ἐκείνας, ποῦ ἐξεχώρισαν». Ἄλλὰ ἄς ἰδοῦμεν, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπρεπῆ αὐτὴν πρᾶξιν καὶ τὴν ἀκόλαστον γνώμην, τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶπε, λέγει,

νη τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας. Ἔσονται δὲ αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἔτη ἑκατὸν εἴκοσι). Ἄβυσσον φιλανθρωπίας ἔστιν ἰδεῖν ἐν τοῖς βραχέσι τούτοις ρήμασι. «Καὶ εἶπε», φησί, «Κύριος ὁ
 5 Θεός· οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας». Τὸ Πνεῦμα ἐνιαῦθα τὴν προνοητικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐκάλεσε, τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν ἤδη προσηνύων. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι περὶ τούτου ἦν ὁ λόγος, ὄρα τὸ ἐπαγόμενον. «Διὰ τὸ εἶναι αὐτούς», φησί, «σάρκας»
 10 τσιτέσι, διὰ τὸ σαρκικαῖς πράξεσιν αὐτοὺς καταδεδαπανῆσθαι, καὶ μὴ εἰς δέον κεχρηῆσθαι τῇ τῆς ψυχῆς οὐσίᾳ, ἀλλ' ὡς σάρκα μόνον περικειμένους καὶ ψυχῆς ἐρήμους ὄντας, οὕτω τὸν ἑαυτῶν βίον καταναλίσκειν. Ἔθος γὰρ αἰεὶ τῇ θείᾳ Γραφῇ σάρκα τοὺς σαρκικοὺς καλεῖν, ὥσπερ τοὺς ἐναρέτους
 15 ἀσάρκους ὀνομάζειν, καθάπερ ὁ Παῦλος φησιν, «Ἑμεῖς δὲ οὐκ ἐστέ ἐν σαρκί· οὐκ ἐπειδὴ σάρκα οὐ περιέκειντο, ἀλλ' ἐπειδὴ σάρκα περικείμενοι ἀνώτεροι τῶν σαρκικῶν ἦσαν φρονημάτων. Ὡσπερ οὖν καὶ τοῖσδε διὰ τὸ ὑπερορᾶν τῶν σαρκικῶν ἔλεγεν· «Ἑμεῖς δὲ οὐκ ἐστέ ἐν σαρκί· οὕτω καὶ
 20 ἐπὶ τούτων, ἐπειδὴ περὶ τὰς σαρκικὰς πράξεις διηνεκῶς ἦσαν ἠσυχολημένοι, σάρκας αὐτοὺς ἐκάλεσε. Διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας, οὐκ ἔτι συγχωρήσω ταῖς ἀμαρτίαις αὐτοὺς καταρουπαίνεσθαι.

4. Εἶδες ἀγανακτιήσεως μέγεθος; εἶδες ἀπειλῆς ὑπερ-
 25 βολήν; Σκόπει πῶς τῇ ἀπειλῇ καὶ τῇ ἀγανακτιήσει τὴν φιλανθρωπίαν ἔμιξε. Τοιοῦτος γὰρ ὁ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος· ἀπειλεῖ πολλάκις, οὐχ ἵνα εἰς ἔργον ἀγάγῃ τὴν ἀπειλήν, ἀλλ' ἵνα διορθωσάμενος αὐτοὺς μηκέτι τὴν ἀπειλήν εἰς ἔργον ἐξενέγκῃ. Εἰ γὰρ ἐβούλει τιμωρήσασθαι, τίνος ἕνεκεν καὶ προ-
 30 ἔλεγον; Ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ βούλει, διὰ τοῦτο αἰεὶ μέλλει καὶ

Κύριος ὁ Θεός· δὲν θὰ παραμείνη τὸ πνεῦμα μου εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς αἰώνια, ἐπειδὴ εἶναι αὐτοὶ σαρκικοί. Θὰ εἶναι δὲ αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς των ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη». Εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῆ κανεὶς εἰς τὰς ὀλίγας αὐτὰς λέξεις ἀπροσδιόριστον βάθος φιλανθρωπίας. «Καὶ εἶπε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός· δὲν θὰ παραμείνη αἰώνια τὸ Πνεῦμα μου εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ἐπειδὴ εἶναι σαρκικοί». Τὴν προνοητικὴν αὐτοῦ δύναμιν ὠνόμασεν ἐδῶ «τὸ Πνεῦμα», προαναγγέλλων ἤδη τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὁ λόγος ἔγινε δι' αὐτὸ, πρόσεχε τὸ ἐπόμενον. «Ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι σαρκικοί», λέγει· δηλαδή, ἐπειδὴ ἔχουν δαπανήσει τελείως τὸν ἑαυτὸν τους εἰς τὰς σαρκικὰς πράξεις καὶ δὲν ἔχουν χρησιμοποιήσει ὅπως πρέπει τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ὡσὰν νὰ περιβάλλονται μόνον σάρκα καὶ νὰ εἶναι χωρὶς ψυχὴν, καταναλώνουν ἔτσι τὴν ζωὴν των. Συνηθίζει βεβαίως ἡ Ἁγία Γραφή νὰ ὀνομάζῃ σάρκα τοὺς σαρκικούς ἀνθρώπους, ὅπως ὀνομάζει τοὺς ἐναρέτους ἀσάρκους, καθὼς ὁ Παῦλος λέγει, «Σεῖς ὅμως δὲν εἴσθε αἰχμάλωτοι τῆς σαρκός»¹²· ὄχι ἐπειδὴ δὲν περιεβάλλοντο σάρκα, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶχαν φρονήματα ἀνώτερα ἀπὸ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, ἂν καὶ περιεβάλλοντο σάρκα. Ὅπως λοιπὸν καὶ εἰς αὐτοὺς ἐδῶ ἔλεγεν, ἐπειδὴ ἐπεριφρονοῦσαν τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας· «Σεῖς ὅμως δὲν εἴσθε αἰχμάλωτοι τῆς σαρκός»· ἔτσι καὶ εἰς αὐτοὺς, ἐπειδὴ ἠσχολοῦντο συνεχῶς μὲ τὰς σαρκικὰς πράξεις, ὠνόμασεν αὐτοὺς σαρκικούς. Ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι σαρκικοί, δὲν θὰ ἐπιτρέψω πλέον νὰ ἀτιμάζωνται αὐτοὶ ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας.

4. Εἶδες τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτήσεως; εἶδες ὑπερβολικὴν ἀπειλήν; Πρόσεχε πῶς ἀνέμειξε τὴν φιλανθρωπίαν μὲ τὴν ἀπειλήν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ ἰδικός μας Κύριος· πολλάς φορές ἀπειλεῖ, ὄχι διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπειλήν, ἀλλὰ ἀφοῦ διορθώσῃ αὐτούς, νὰ μὴ πραγματοποιήσῃ πλέον τὴν ἀπειλήν. Ἐὰν πράγματι ἤθελε νὰ τοὺς τιμωρήσῃ, διὰ ποῖον λόγον καὶ προέλεγε τὴν ἀπειλήν; Ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν θέλει, δι' αὐτὸ

ἀναβάλλεται, καὶ προλέγει, ἀφορμὴν παρέχων τοῖς ὑπευθύνου-
 νοις φυγεῖν μὲν τὴν κακίαν, ἐλέσθαι δὲ τὴν ἀρειήν, καὶ
 τῆς τιμωρίας τὴν πείραν διαφυγεῖν. Ἐπὶ οὖν ἠπειλήσεν τῇ
 παρωλθρία αὐτοὺς παραδώσειν (τοῦτο γὰρ ἔστιν, «Οὐ μὴ
 5 καταιμείνη τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ
 τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας»· ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἔάσω αὐτοὺς λοιπὸν
 ζῆν), οὐκ ἀρκεσθεῖς τῇ τῶν πεντακοσίων ἐτῶν μακροθυμίᾳ,
 ἣ διὰ πάσης τῆς ζωῆς τοῦ Νῶε διὰ τῆς προσηγορίας ἐπαι-
 δεύοντο, νῦν πάλιν ἐπιτείνων τὴν ἀγανάκτησιν, ἐτέραν αὐ-
 10 τοῖς προθεσίαν ὀρίζει καὶ φησὶν· ἠπειλησάμην, καὶ εἶπον·
 καὶ δήλην ἐποίησα τὴν ἐμὴν ἀγανάκτησιν, ἣν διὰ τὸ πλῆθος
 τῶν ἁμαρτημάτων τῶν εἰργασμένων ἐπαχθῆναι ὑμῖν ἔστιν
 ἀκόλουθον· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοὺς τὰ ἀνίατα ἡμαρτηκότας σω-
 θῆναι θούλωμαι, καὶ μηδένα ἀπόλλυσθαι, διὰ τοῦτο καὶ ἐ-
 15 καιτὸν εἴκοσι ἐτῶν χρόνον πάλιν ἐνδίδωμι, ἵνα, εἰ θούλεσθε
 καὶ τὰ ἡμαρτημένα ἀπονίψασθαι διὰ τῆς ἐπὶ τὸ θέλιον με-
 ταβολῆς, καὶ τὴν ἀρειήν ἐλόμενοι, τῆς τιμωρίας τὴν πείραν
 ἐκφύγητε. «Ἔσονται γάρ», φησὶν, «αἱ ἡμέραι αὐτῶν ἔτη ἐ-
 καιτὸν εἴκοσι. Οἱ δὲ γίγαντες, φησὶν, ἦσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἐν
 20 ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις. Καὶ μετ' ἐκεῖνα, ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο
 οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐ-
 γεννώσαν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ γίγαντες οἱ ἀπ' αἰῶνος,
 οἱ ἄνθρωποι οἱ ὀνομασίοι». Γίγαντας ἐνιαῦθα τοὺς ἰσχυροὺς
 τὸ σῶμα οἶμαι λέγειν τὴν θείαν Γραφήν. Ἐξ ἐκείνων, φη-
 25 σὶν, ἡ γενεὰ αὐτῶν ηὔξηθη. Καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ ἔστιν ἰ-
 δεῖν εἰρημένον «Γίγαντες», φησὶν, «ἔρχονται τὸν θυμὸν μου
 παῦσαι». Τοῦτον δὲ τὸν τῶν ἐκαιτὸν εἴκοσι ἐτῶν ἀριθμὸν τι-
 νες νομίζουσι τὸν ὄρον τῆς ζωῆς εἶναι· εὐ τοῦτο δὲ σημαίνει,
 ἀλλὰ τέως τὴν μακροθυμίαν ἐνδείξασθαι θούλειαι, ἣν καὶ

πάντοτε αναβάλλει και επιβραδύνει και προλέγει, με σκοπόν να παρέχη εύκαιρίαν εις τους υπευθύνους να αποφύγουν μὲν τὴν κακίαν, νὰ προτιμήσουν δὲ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ αποφύγουν τὴν δοκιμασίαν τῆς τιμωρίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἠπείλησεν, ὅτι θὰ παραδώσῃ αὐτοὺς εἰς ὀλοσχερῆ καταστροφὴν (διότι αὐτὸ σημαίνει· «Δὲν θὰ παραμείνη τὸ Πνεῦμα μου εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ἐπειδὴ εἶναι σαρκικοί»· ἀντὶ τοῦ, δὲν θὰ τοὺς ἀφήσω νὰ ζοῦν εἰς τὸ ἐξῆς), χωρὶς νὰ ἀρκεσθῆ εἰς τὴν μακροθυμίαν τῶν πεντακοσίων ἐτῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκοντο μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Νῶε εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του, τώρα πάλιν ἐπαυξάνων τὴν ἀγανάκτησιν, ὀρίζει εἰς αὐτοὺς ἄλλην προθεσίαν καὶ λέγει· σὰς ἠπείλησα καὶ εἶπα καὶ ἔκανα φανεράν τὴν ἀγανάκτησίν μου, ἡ ὁποία ἦτο ἐπόμενον νὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον σας ἕξ αἰτίας τῶν πολλῶν ἀμαρτημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχετε διαπράξει· ἐπειδὴ ὅμως θέλω νὰ σωθοῦν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν διαπράξει ἀνίατα ἀμαρτήματα καὶ κανεὶς νὰ μὴ χαθῆ, διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ὑποχωρῶ ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη, διὰ νὰ αποφύγετε τὴν δοκιμασίαν τῆς τιμωρίας, ἐὰν θέλετε νὰ ἀποπλύνετε τὰ ἀμαρτήματά σας μὲ τὴν μεταστροφὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ προτιμήσετε τὴν ἀρετὴν. «Διότι θὰ εἶναι, λέγει, αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς των ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη. Ὑπῆρξαν δὲ, λέγει, ἐπάνω εἰς τὴν γῆν γίγαντες κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ, εὐθύς ὡς συνευρίσκοντο οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μὲ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐγεννοῦσαν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ παλαιοὶ γίγαντες, οἱ ἄνθρωποι οἱ ὀνομαστοί». Νομίζω, ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή ὀνομάζει ἐδῶ γίγαντας τοὺς ἰσχυροὺς κατὰ τὸ σῶμα. Ἀπὸ ἐκείνους, λέγει, ηὔξηθη ἡ γενεὰ των. Καὶ πράγματι εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδοῦμεν καὶ ἀλλοῦ αὐτὸ εἰπωμένον· «Γίγαντες, λέγει, ἔρχονται νὰ καταπαύσουν τὸν θυμὸν μου»¹³. Μερικοὶ δὲ νομίζουν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν εἶναι τὸ ὄριον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου· δὲν σημαίνει ὅμως αὐτό, ἀλλὰ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιδείξῃ κατὰ πρῶτον τὴν μακροθυμίαν του, τὴν ὁποίαν μάλιστα ὕστερα ἀπὸ τὰσα ἀμαρτήματα ἐκδηλώνει

μετὰ τσαῦτα ἁμαρτήματα ἐπ' αὐτοὺς ἐπιδείκνυται. "Ἰν' οὖν
 μάθωμεν καὶ μετὰ τὴν ἀγανάκησιν, καὶ τὴν ἀπειλήν, καὶ
 τὴν τσαύτην τοῦ χρόνου μακροθυμίαν, ἣν εἰς μετάνοιαν αὐ-
 τοῖς δέδωκεν, ὡς οὐ μόνον οὐδὲν ἐκέρδανον, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 5 αὐτοῖς ἐπέμειναν, διὰ τοῦτό φησιν· «Ὡς ἂν εἰσεπορεύοντο οἱ
 υἱοὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐγεν-
 νῶσαν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ γίγαντες οἱ ἀπ' αἰῶνος, οἱ
 ἄνθρωποι οἱ ὀνομαστοί». Εἶδες ἀγνωμοσύνης ὑπερβολήν; εἶ-
 δες ψυχὴν ἀνάληπτον; Οὔτε ὁ τῆς τιμωρίας φόβος, οὔτε ὁ
 10 τῆς μακροθυμίας χρόνος ἀπέσιησεν αὐτοὺς τῶν πονηρῶν πρά-
 ξων· ἀλλ' ἅπαξ κατὰ κρημνῶν καινεχθέντες, καὶ τὸ τῆς
 διανοίας ὄμμα πηρωθέντες, οὐκ ἔτι λοιπόν, καθάπερ ὑπὸ
 μέθης τινὸς τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας καιαβαπισθέντες, ἀνε-
 νεγκεῖν ἠβουλήθησαν, καθάπερ καὶ σοφὸς τίς φησιν· «Ἀσε-
 15 θῆς ἐμπεσὼν εἰς θάνατος κακῶν καιαφρονεῖ». Δεινὸν γάρ, δει-
 νόν, ἀγαπητέ, ἀλῶναι ταῖς τοῦ διαδόλου παγίσιν. Ἡ γὰρ ψυ-
 χὴ λοιπόν καθάπερ ἐν δικτύοις ἀπειλημένη, καὶ ὥσπερ ὄς
 ἐγκυλιωμένη βορβόρῳ ἤδεται, οὔτω καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῆς κακῆς
 συνηθείας καιαχωσθεῖσα, οὐδὲ αἴσθησιν λαμβάνει τῆς τῶν
 20 ἡμαρτηκότων δυσωδίας. Διὸ χρὴ νήφειν καὶ ἐγρηγορεῖναι,
 ὥστε μηδεμίαν τῶ πονηρῶ δαίμονι παρὰ τὴν ἀρχὴν εἴσοδον
 καιασχεῖν, ἵνα μὴ σκοιῶσας ἡμῶν τὸν λογισμὸν, καὶ τὸ διο-
 ραικὸν τῆς διανοίας καιοιυφλώσας, καιασκευάσῃ, καθάπερ
 καιεσιερωμένους τοῦ ἡλιακοῦ τούτου φωτός, πρὸς τὰς ἀκτῖνας
 25 τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου ὁρᾶν μὴ δυναμένους, καιὰ κρη-
 μνῶν φέρεσθαι, ὅπερ καὶ οὔτιοι τότε πεπόνθασιν. "Ἀκουε γὰρ
 πάλιν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος τῆν ἀνεξικακίαν. «Ἰδὼν δέ»,
 φησί, «Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀν-
 θρώπων ἐπὶ τῆς γῆς». Τί βούλται τὸ εἰρημένον, «Ἰδὼν δέ»;
 30 Οὐκ ἐπειδὴ ἠγνόει ὁ Δεσπότης· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ πρὸς τὴν

πρός αυτούς. Διὰ νὰ μάθωμεν λοιπὸν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἐπειλὴν καὶ τὴν ἐπὶ τόσον χρόνον μακροθυμίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε δώσει εἰς αυτούς διὰ νὰ μετανοήσουν, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐκέρδισαν τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἐπέμειναν εἰς τὰ ἴδια ἀμαρτήματα, διὰ τοῦτο λέγει· «Εὐθύς ὡς συνερίσκοντο οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μὲ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐγεννοῦσαν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ παλαιοὶ γίγαντες, οἱ ὀνομαστοὶ ἄνθρωποι». Εἶδες ὑπερβολικὴν ἀχαριστίαν; εἶδες ἀναίσθητον ψυχὴν; Οὔτε ὁ φόβος τῆς τιμωρίας, οὔτε ὁ χρόνος τῆς μακροθυμίας ἀπεμάκρυνεν αὐτοὺς ἀπὸ τὰς πονηρὰς πράξεις· ἀλλὰ ἀφοῦ διὰ μίαν φορὰν κατέπεσαν εἰς τοὺς κρημνοὺς καὶ ἐτυφλώθησαν κατὰ τὸ βλέμμα τῆς διανοίας, δὲν ἠθέλησαν πλέον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὸ μέλλον εἰς τὴν προηγουμένην κατάστασιν, ὡσὰν νὰ ἐνεποτίσθησαν ἀπὸ κάποιαν μέθην τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ κάποιος σοφὸς λέγει· «Ὅταν ὁ ἀσεβὴς πέσῃ μέσα εἰς τὸ βάθος τῶν κακῶν, περιφρονεῖ τὰ πάντα»¹⁴. Εἶναι λοιπὸν φοβερόν, ἀγαπητέ, φοβερόν νὰ αἰχμαλωτισθῇ κανεὶς εἰς τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου. Διότι ἡ ψυχὴ, ὅπως ὅταν ἀποκλεισθῇ μέσα εἰς τὰ δίκτυα καὶ ὅπως ὁ χοῖρος εὐχαριστεῖται, ὅταν κυλίεται εἰς τὸν βόρβορον, ἔτσι καὶ αὐτὴ κατακλυσθεῖσα ἀπὸ τὴν κακὴν συνήθειαν, δὲν ἀντιλαμβάνεται οὔτε τὴν δυσωδίαν τῶν ἀμαρτημάτων. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καμμίαν εἴσοδον εἰς τὸν πονηρὸν δαίμονα, διὰ νὰ μὴ μᾶς κάμῃ, ἀφοῦ θανατώσῃ τὸν λογισμὸν μας καὶ τυφλώσῃ τελείως τὴν ὄρασιν τῆς διανοίας, ὡσὰν νὰ ἔχωμεν στερηθῇ τὸ ὑλιακὸν αὐτὸ φῶς καὶ νὰ μὴ ἠμποροῦμεν νὰ βλέπωμεν πρὸς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, νὰ πίπτωμεν εἰς τοὺς κρημνοὺς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον βεβαίως καὶ αὐτοὶ εἶχαν πάθει τότε. Ἄκουε λοιπὸν πάλιν τὴν ἀνεξικακίαν τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶδε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Τί θέλουν νὰ μᾶς εἰποῦν αἱ λέξεις, «Καὶ εἶδε»; Ὅχι ἐπειδὴ

ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν ἅπαντα διηγεῖται ἡ θεία Γραφή
 ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ, οὗτοι καὶ μετὰ τὴν τοσαύτην αὐτοῦ μακροθυ-
 μίαν τοῖς αὐτοῖς ἐπέμενον, ἧ καὶ χεῖροσι περιέβαλον ἑαυτοὺς
 κακοῖς, φησὶν· «Ἰδὼν δὲ ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν
 5 ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς». Ἐκ γὰρ τῆς πονηρᾶς ταύτης πρά-
 ξεως, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς ἕνεος, καὶ ἕτερα πολλὰ αὐτοῖς
 εἰκνέτο ἁμαρτήματα· διὰ τοῦτο φησὶν, «Αἱ κακίαι τῶν ἀν-
 θρώπων». Ὅπου γὰρ πορνία, καὶ ἀσέλγεια, καὶ τοσαύτη ἀ-
 κολασία, εἰκὸς καὶ μέθην, καὶ παροινίαν, καὶ πολλὴν ἀδικίαν,
 10 καὶ πλεονεξίαν, καὶ τὰ μυρία ἰκνέσθαι κακά. «Ἰδὼν δέ»,
 φησί, «Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀν-
 θρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ
 αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ πάσας τὰς ἡμέρας».

5. Ὅρα πῶς ἕκαστον τῶν εἰρημένων δείκνυσι τὸ μέγε-
 15 θος τῶν ἡμαρτημένων. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε καθολικῶς οὗτοι «Ἐ-
 πληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς», ἐπή-
 γαγε, «Καὶ πᾶς τις». Μεγάλῃ τοῦ ῥήματος ἡ ἔμφρασις. Οὐχ
 ὁ νέος, φησὶν, ἀλλὰ καὶ ὁ πρεσβύτερος τὰ αὐτὰ τῶν νέων δια-
 πράττειται· οὐδὲ ἀνὴρ μόνον, ἀλλὰ καὶ γυνή· οὐ δοῦλος, ἀλλὰ
 20 καὶ ἐλεύθερος· οὐ πλούσιος, ἀλλὰ καὶ πένης. Καὶ τό, «Δια-
 νοεῖται», πολλὴν ἔχει τὴν δύναμιν. Οὐ γὰρ ἐκ συναρπαγῆς
 τοῦτο ὑπομένουσιν, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ διανοοῦμενοι, καὶ ταῦ-
 τα καθ' ἑκάστην ὥραν βουλόμενοι, καὶ ἐν τούτοις τὴν σπου-
 δὴν ἔχοντες, καὶ οὐδὲ ἀπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν ἅπαξ ἢ δευτέ-
 25 ρον ὑποσκελιοθέντες ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἴστανται τῆς κακίας,
 ἀλλ' ἐπιμελῶς ταύτην μειέρονται, καὶ τὰ πονηρὰ διαπρατ-
 τονται· τοῦτο ἔστι μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, οὐδὲν παρέργως,
 οὐδὲν ἡμελημένως ὑπ' αὐτῶν γίνεται, οὐδὲ πρὸς βραχὺν χρό-
 νον, ἀλλὰ πάσας τὰς ἡμέρας, πᾶσαν αὐτῶν τὴν ζωὴν εἰς τοῦ-
 30 το καιαναλίσκουσιν. Εἶδες πονηρίας ἐπίσασιν; εἶδες πῶς

δέν ἐγνώριζεν ὁ Θεός· μὴ γένοιτο νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο· ἀλλὰ τὰ διηγεῖται ὅλα ἡ Ἁγία Γραφή ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς μας ἀδυναμίας· διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν τόσον μεγάλην μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ ἐπέμεναν εἰς τὰ ἴδια ἀμαρτήματα ἢ περιέβαλαν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ μὲ χειρότερα κακά, λέγει· «Καὶ εἶδεν, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Διότι ἀπὸ τὴν πονηρὰν αὐτὴν πράξιν ὡσάν ἀπὸ κάποιαν πηγὴν, ἐγεννῶντο καὶ ἄλλα πολλὰ ἀμαρτήματα εἰς αὐτοὺς· διὰ τοῦτο λέγει, «Αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων». Διότι ὅπου ὑπάρχει πορνεία καὶ ἀσέλγεια καὶ τόση ἀκολασία, εἶναι φυσικὸν νὰ γεννῶνται καὶ ἡ μέθη καὶ ἡ κραιπάλη καὶ ἡ μεγάλη ἀδικία καὶ πάρα πολλὰ κακά. «Καὶ εἶδε, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ κάθε ἄνθρωπος συλλογίζεται μὲ ἐπιμέλειαν εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του τὸ κακὸν ὅλας τὰς ἡμέρας».

5. Πρόσεχε, πῶς κάθε λέξις ἀποδεικνύει τὸ μέγεθος τῶν ἀμαρτημάτων. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπε γενικῶς, ὅτι «Ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπάνω εἰς τὴν γῆν», ἐπρόσθεσε, «Καὶ ὁ καθένας». Εἶναι μεγάλη ἡ ἔμφασις τῶν λέξεων. Ὁχι μόνον ὁ νέος, ἀλλὰ καὶ ὁ γέρον διαπράττει τὰ ἴδια μὲ τὸν νέον· ὄχι μόνον ὁ ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ ἡ γυναῖκα· ὄχι μόνον ὁ δοῦλος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐλεύθερος· ὄχι μόνον ὁ πλούσιος, ἀλλὰ καὶ ὁ πτωχός. Καὶ τό, «Συλλογίζεται», ἔχει μεγάλην δύναμιν. Δέν ὑπομένουν βέβαια αὐτὸ ἀπὸ ἀπερισκεψίαν, ἀλλὰ ἀφοῦ συλλογίζονται εἰς τὴν καρδίαν των καὶ σκέπτονται αὐτὰ κάθε στιγμὴν καὶ σπεύδουν εἰς αὐτά· καὶ δέν στέκονται εἰς τὴν κακίαν ἀπλὰ καὶ τυχαῖα, ἐπειδὴ ὑπεσκελίσθησαν διὰ μίαν ἢ δευτέραν σοφὰν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ ἀσκοῦν αὐτὴν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ διαπράττουν τὰς πονηρὰς πράξεις· δηλαδὴ μὲ μεγάλην φροντίδα, τίποτε δέν γίνεται ἀπὸ αὐτοὺς παρεπιπτόντως καὶ μὲ ἀμέλειαν, οὔτε δι' ὀλίγον χρόνον, ἀλλὰ ὅλας τὰς ἡμέρας, ὅλην των τὴν ζωὴν σπαταλοῦν εἰς αὐτὸ. Εἶδες τὴν ἔντασιν τῆς πονηρίας; εἶδες

μελείην τὸ πρᾶγμα ἐποιούνητο, ἐπιμελῶς ἅπαντα τὰ πονηρὰ
 διαπρατιτόμενοι, καὶ πᾶσα ἡλικία τὴν τῆς κακίας ἐργασίαν ἠϋ-
 τομόλει; «Πᾶς τις», φησὶν· οὐδὲ ἡ ἄωρος ἡλικία, οὐδὲ ἡ ἀπει-
 ρόκακος ἄμοιρος ἦν, ἀλλ' εὐθέως καὶ ἐκ προσιμίων τὴν κακὴν
 5 ταύτην ἄμιλλαν πάντες ἐποιούνητο, ἕκαστος τὸν πλησίον ὑπερ-
 βάλλεσθαι φιλονεικῶν ἐν τῇ τῶν πράξεων παρανομίᾳ. Ἐν-
 νόει γάρ μοι ἐνταῦθα τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ δικαίου σοφίαν
 δι' ἐν τοσαύτῃ κακῶν συμφωνίᾳ ἴσχυσε τὴν λῦμην διαφυγεῖν,
 καὶ μηδεμίαν ἐντεῦθεν δέξασθαι βλάβην, ἀλλὰ καθάπερ ἐξ
 10 ἐτέρας φύσεως συγκείμενος, οὕτως ἐρρωμένον φρόνημα ἀνα-
 λαβῶν, καὶ οἴκοθεν ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς καιόρῳσιν σπεύσας,
 καὶ τὴν κακὴν αὐτῶν συμφωνίαν διέφυγε, καὶ τῆς κατὰ πάν-
 των ἐνεχθείσης πανωλεθρίας ἐκίος γέγονε. «Καὶ ἐνεθυμήθη»,
 φησί, «Κύριος ὁ Θεός, δι' ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς
 15 γῆς». Ὅρα πάλιν λέξεως παχύτητα καὶ συγκαιάθασιν. Ἐνε-
 θυμήθη, φησὶν, ἀντὶ τοῦ μεταμελήθη· οὐκ ἐπειδὴ μεταμελεῖ-
 ται Θεός· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ κατὰ τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρω-
 πίνην ἡμῖν διαλέγεται ἡ θεία Γραφή, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι
 ἡ ὑπερβολὴ τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς εἰς τοσαύτην ἀγανάκη-
 20 σιν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν ἤγαγε. «Καὶ ἐνεθυμήθη», φησί,
 «Κύριος ὁ Θεός, δι' ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς». Μὴ
 γὰρ διὰ τοῦτο, φησί, αὐτὸν παρήγαγον, ἵνα εἰς τοσοῦτον
 ὄλισθον κατενεχθεῖς ἀπωλείας ἐαντιῶ αἴτιος καιασιῆ; Διὰ
 τοῦτο ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ προσιμίων τοσαύτης ἡξίωσα αὐτὸν τῆς
 25 τιμῆς, καὶ τοσαύτην περὶ αὐτὸν ἐπεδειξάμην τὴν πρόνοιαν
 ἵνα τὴν ἀρετὴν ἐλόμενος ἐκίος τῆς ἀπωλείας γένηται. Ἐπει-
 δὴ δὲ οὐκ εἰς δέον ἐχρήσατο τῇ φιλανθρωπίᾳ τῇ ἐμῇ, βέλτιον
 λοιπὸν ἐκκοπήναι αὐτοῦ τὴν κακὴν ἐπιχείρησιν. «Καὶ διενο-

πῶς ἔκαμαν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἐπιστήμην, διαπράττοντες ὅλας τὰς πονηρὰς πράξεις μὲ ἐπιμέλειαν καὶ κάθε ἡλικία ἔσπευδε πρὸς τὴν διάπραξιν τῆς κακίας; «Ὁ καθένας», λέγει οὔτε οἱ ἀνήκοντες εἰς ἀνώριμον ἡλικίαν, οὔτε οἱ μὴ ἔχοντες πείραν τῆς κακίας ἔμειναν ἀμέτοχοι, ἀλλὰ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅλοι ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν κακὴν αὐτὴν ἄμιλλαν, καὶ ὁ καθένας ἐφιλονεικοῦσε νὰ ὑπερβάλλῃ τὸν πλησίον του εἰς τὰς παρανόμους πράξεις. Πρόσεχε λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, ἐδῶ τὴν ὑπερβολικὴν σύνεσιν τοῦ δικαίου ἀνθρώπου, διότι κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τὴν καταστροφὴν εὐρισκόμενος μέσα εἰς τόσον μεγάλην συμφωνίαν κακῶν, καὶ νὰ μὴ δεχθῆ ἀπὸ αὐτὴν καμμίαν βλάβην, ἀλλὰ ὡσάν νὰ συνίστατο ἀπὸ ἄλλην φύσιν, ἀφοῦ ἀνέλαθεν τόσον ἰσχυρὸν φρόνημα καὶ ἔσπευσε πρὸς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρετῆς μὲ τὴν θέλησίν του, διέφυγε καὶ τὴν κακὴν συμφωνίαν αὐτῶν καὶ εὐρέθη ἔξω ἀπὸ τὴν στρεφομένην ἐναντίον ὅλων πανωλεθρίαν. «Καὶ ἐσκέφθη, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Πρόσεχε πάλιν τὴν παχύτητα τῆς λέξεως καὶ τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ. Ἐσκέφθη, λέγει, ἀντὶ τοῦ ἐμετανόησε ὅχι ἐπειδὴ μετανοεῖ ὁ Θεός· μὴ γένοιτο, νὰ εἰποῦμεν κάτι τέτοιο· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν μᾶς ὁμιλεῖ ἡ Ἁγία Γραφή, διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι τὰ πολλὰ ἁμαρτήματά των ὠδήγησαν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν εἰς τόσον μεγάλην ἀγανάκτησιν. «Καὶ ἐσκέφθη, λέγει, Κύριος ὁ Θεός, ὅτι ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον ἐπάνω εἰς τὴν γῆν». Μήπως λοιπὸν δι' αὐτό, λέγει, ἐδημιούργησα τὸν ἄνθρωπον, ὥστε ἐπειδὴ κατέπεσεν εἰς τόσον βαρὺ παράπτωμα νὰ καταστῆ ὁ ἴδιος αἴτιος τῆς ἀπωλείας του; Διὰ τοῦτο ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἠξίωσα αὐτὸν τόσον μεγάλης τιμῆς καὶ ἐπέδειξα δι' αὐτὸν τόσην πρόνοιαν, διὰ νὰ εὐρεθῆ ἔξω ἀπὸ τὴν καταστροφὴν, ἀφοῦ προτιμήσῃ τὴν ἀρετὴν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐχρησιμοποίησεν, ὅπως ἔπρεπε, τὴν φιλανθρωπίαν μου, εἶναι καλύτερον νὰ τοὺς ἀποκοπῆ εἰς τὸ ἐξῆς ἢ διάπραξις τοῦ κακοῦ. «Καὶ ἐσκέφθη καὶ εἶπε Κύριος ὁ

ήθη, καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον ὃν
 ἐποίησα ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήνους,
 καὶ ἀπὸ ἐρπειῶν ἕως πειρινῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι ἐνεθυμήθην,
 ὅτι ἐποίησα αὐτούς». Τὰ παρ' ἐμανιοῦ πάντα, φησὶν, ἐπεδει-
 5 ξάμην. Ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντιος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγον, τὴν γνῶ-
 σιν τῶν πρακτιέων καὶ τῶν μὴ πρακτιέων ἐνέθηκα τῇ φύσει,
 τὸ ἀντιεξούσιον ἐδωρησάμην, ἀφάτω τῇ μακροθυμίᾳ ἐχρησά-
 μην, καὶ μετὰ τὸν πολὺν χρόνον ἐκεῖνον, καὶ τὴν ἀγανάκτησιν,
 καὶ τὴν ἀπειλήν, ἣν εἶπον, καὶ ἑτέραν προσθεσίαν ὥρισα,
 10 βουλόμενος αὐτοὺς εἰς αἰδοθησὶν ἐλθόντας τῶν οἰκείων παι-
 σμάτων ἀνακαλέσασθαι τὴν ἐμὴν ἀγανάκτησιν· ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ
 οὕτως ἐκέρδανόν τι πλέον, ἀνάγκη τὴν ἀπειλήν εἰς ἔργον
 ἀγαγεῖν, καὶ παντελεῖ ἐξάλειψιν αὐτῶν ἐργάσασθαι, καὶ καθά-
 περ ζύμην τινὰ πονηρὰν ἀφανίσει τούτων τὸ γένος, ἵνα μὴ
 15 καὶ ταῖς εἰς τὸ ἐξῆς γενεαῖς τῆς κακίας διδάσκαλοι γένωνται.
 «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός, ἀπολείψω τὸν ἄνθρωπον ὃν ἐποίη-
 σα ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κινήνους». Ἄλλ'
 ἴσως εἴποι τις ἄν' ἵνός ἐνεκεν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κακίαν
 ἀποκλίνας, καὶ τὰ ἄλογα τὴν αὐτὴν αὐτῷ τιμωρίαν ὑπο-
 20 μένει; Εἰκότως. Μὴ γὰρ διὰ τὴν ἑαυτῶν χρεῖαν τὰ ἄλογα
 γέγονε; Διὰ τὸν ἄνθρωπον ταῦτα παρήχθη· τούτου τοίνυν ἐκ
 τοῦ μέσου αἵρουμένου, πρῶτα ἐκείνων χρεῖα γένοιτ' ἄν; Διὰ
 τοῦτο καὶ ταῦτα τῆς τιμωρίας κοινωνεῖ, ἵνα μάθητε τῆς ἀ-
 γανακτιήσεως τὴν ὑπερβολήν. Καὶ καθάπερ ἐξ ἀρχῆς τοῦ
 25 πρωτοπλάστου ἀμαρτιῶντος, ἡ γῆ τὴν καιάραν ἐδέξατο, οὕτω
 καὶ νῦν τοῦ ἀνθρώπου μέλλοντος ἀφανίζεσθαι, καὶ τὰ ἄλογα
 κοινωνεῖ τῆς τιμωρίας. Ὡσπερ δὲ εὐδοκιμοῦντος τοῦ ἀνθρώ-
 που, καὶ ἡ κτίσις κοινωνεῖ τῇ τοῦ ἀνθρώπου εὐημερίᾳ, καθά-
 περ καὶ ὁ Παῦλός φησιν· «Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερω-
 30 θήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν

Θεός· θὰ ἐξαλείψω τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησα, ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς· ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον μέχρι καὶ τὰ κτήνη, καὶ ἀπὸ τὰ ἔρπετὰ μέχρι τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, διότι μετενόησα πού ἐδημιούργησα αὐτούς». Ἐπέδειξα, λέγει, ὅλας τὰς ἐνεργείας μου. Ἐδημιούργησα αὐτὸν εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ τὸ μηδέν, ἔβαλα μέσα εἰς τὴν φύσιν του τὴν γνῶσιν τῶν πρακτέων καὶ τῶν μὴ πρακτέων, ἐχάρισα τὸ αὐτεξούσιον, ἐχρησιμοποίησα ἀνέκφραστον μακροθυμίαν, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸν πολὺν ἐκεῖνον χρόνον καὶ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἀπειλήν, τὴν ὁποίαν ἀνέφερα, ὤρισα καὶ ἄλλην προθεσμίαν, διότι ἤθελα νὰ ἀνακαλέσω τὴν ἀγανάκτησίν μου ἂν αὐτοὶ ἀναγνωρίσουν τὰ ἰδικὰ των σφάλματα· ἐπειδὴ ὅμως οὔτε ἔτσι ἐκέρδισαν κάτι περισσότερο, εἶναι ἀνάγκη νὰ πραγματοποιήσω τὴν ἀπειλήν καὶ νὰ ἐξαλείψω ἐντελῶς αὐτούς καὶ νὰ ἐξαφανίσω ὡσὰν κάποιαν πονηρὰν ζύμην τὸ ἀνθρώπινον γένος, διὰ νὰ μὴ γίνωνται καὶ εἰς τὰς ἐπομένας γενεὰς διδάσκαλοι τῆς κακίας. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός, θὰ ἐξαλείψω τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησα, ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον μέχρι τὰ ζῶα». Ἄλλ' ἴσως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κάποιος· διὰ ποῖον λόγον, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἐξετράπη πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, ὑπομένουν καὶ τὰ ζῶα τὴν ἰδίαν μὲ αὐτὸν τιμωρίαν; Εἶναι εὐλογον. Μήπως λοιπὸν τὰ ζῶα ἔγιναν διὰ τὴν ἰδικὴν των ὠφέλειαν; Διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐδημιουργήθησαν αὐτά· ἀφοῦ λοιπὸν ἐκλείπει αὐτὸς ἀπὸ τὸ μέσον, ποία θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι ἡ ὠφέλεια ἐκείνων; Διὰ τοῦτο γίνονται μέτοχα τῆς τιμωρίας καὶ τὰ ζῶα, διὰ νὰ μάθετε τὸ μέγεθος τῆς ἀγανακτήσεώς του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐδέχθη τὴν κατάραν ἡ γῆ, ὅταν ἡμάρτησεν ὁ πρωτόπλαστος, ἔτσι καὶ τώρα, ὅταν πρόκειται νὰ ἀφανισθῆ ὁ ἄνθρωπος, συμμετέχουν καὶ τὰ ζῶα εἰς τὴν τιμωρίαν. Ὅπως δὲ ὅταν προκόπη ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἡ κτίσις συμμετέχει εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «Ὅτι καὶ αὕτη ἡ κτίσις θὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὴν φθοράν, διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνδό-

τῶν τέκνων τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ· οὕτω καὶ νῦν διὰ τὸ πλῆθος
 τῶν ἁμαρτημάτων μέλλοντος τούτου κολάζεσθαι καὶ πανωλε-
 θρία παραδίδοσθαι, καὶ τὰ κτήνη, καὶ τὰ ἔρπειά, καὶ τὰ πε-
 τεινὰ συναπολαύει τοῦ κλυδωνίου τοῦ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
 5 καιταλαμβάνειν μέλλοντος. Καὶ καθάπερ ἐν οἰκίᾳ, τοῦ προσε-
 σιῶτος ὑπὸ τὴν δεσποτικὴν ἀγανάκτησιν γεγονότος, καὶ τοὺς
 σουνυηρειοῦντας πάντας εἰκὸς κοινωνεῖν τῆς καιηφίας, τὸν
 αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἐνταῦθα, καθάπερ ἐν οἰκίᾳ τῶν ἀνθρώ-
 πων ἀπολλυμένων, ἅπαντα τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ τὰ ὑπὸ τῇ
 10 τούτου δεσποτείᾳ τυγχάνοντα ἀνάγκη ὑπὸ τὴν αὐτὴν τιμω-
 ρίαν πεσεῖν. «Καὶ ἐνεθυμήθη», φησὶν, «ὅτι ἐποίησα αὐτούς». *Πόσης*
συγκαιαβάσεως τουτὶ πεπλήρωται τὸ ρῆμα; *Μὴ γὰρ*
ἐβουλόμην, φησί, *ισαύτη τιμωρία αὐτοὺς περιβαλεῖν; Αὐτοὶ*
με τῇ ὑπερβολῇ τῆς παρανομίας εἰς ισαύτην ἐξήνεγκαν τὴν
 15 *ἀγανάκτησιν*. *Εἶτα ἵνα μὴ νομίσωμεν ἀφανισμόν παντελεῖ τοῦ*
τῶν ἀνθρώπων γίνεσθαι γένους, μηδὲ πρόβριζον τὴν ἡμετέ-
 ραν φύσιν ἀφανίζεσθαι, ἀλλὰ μάθωμεν ὅσον κακὸν ἁμαρτία,
 καὶ ὅσον ἀγαθὸν ἀρετὴ, καὶ ὅτι «*Κρείσσων εἰς ποιῶν θέλημα*
Κυρίου, ἢ μυριοὶ παράνομοι», φησί, «*Νῶε δὲ εὔρε χάριν*
 20 *ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ*». *Εἰ καὶ τὸ πλῆθος ἅπαν*, φησί,
 πρὸς ισαύτην κακίαν ἐξώκειλεν, ἀλλ' ὁ δίκαιος οὕτως τὸν
 σπινθῆρα τῆς ἀρετῆς διετήρησεν ὁμοῦ, καὶ τούτοις ἅπασιν διὰ
 παντὸς τοῦ χρόνου διαλεγόμενος, καὶ παραινῶν ἀπαλλαγῆναι
 τῆς κακίας, καὶ ἐναντὶν τῆς ἀπ' αὐτῶν λύμης ἐλεύθερον καθι-
 25 σιάς. Καὶ ὡσπερ οὗτοι διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων εἰς ἀγα-
 νάκτησιν τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν ἐπεσπάσαντο· οὕτω καὶ οὗ-
 τος, τὴν ἀρετὴν ἐλόμενος, «*Χάριν εὔρεν ἐναντίον Κυρίου Θε-*
οῦ». Οὐ γὰρ ἐστὶ προσωπολήπιτος ὁ Θεός, ἀλλὰ κἂν εὔρη ἐν
 ισοσύτῳ πλήθει τὰ αὐτῷ δοκοῦντα διαπραϊτόμενον, οὐ περιορᾷ,

15. Ρωμ. 8, 21.

16. Σοφ. Σειρ. 16, 3.

ξου καταστάσεως τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»¹⁵. ἔτσι καὶ τώρα ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν ἀμαρτημάτων του πρόκειται ὁ ἄνθρωπος νὰ τιμωρηθῆ καὶ νὰ καταστραφῆ ὀλοσχερῶς, μαζὶ καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ ἔρπετά καὶ τὰ πτηνά δέχονται τὸν κλυδωνισμόν, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ κυριεύσῃ ὅλην τὴν οἰκουμένην. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸ σπίτι, ὅταν ὁ ἀρχηγὸς του εὐρεθῆ κάτω ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Κυρίου, εἶναι φυσικὸν νὰ μετέχουν εἰς τὴν στενοχωρίαν του ὅλοι ποὺ ὑπηρετοῦν μαζὶ του εἰς τὸ σπίτι· κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον καὶ ἐδῶ, ὡσὰν νὰ χάνωνται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ σπίτι, εἶναι ἀνάγκη νὰ περιέλθουν εἰς τὴν αὐτὴν τιμωρίαν ὅλα τὰ εὐρισκόμενα μέσα εἰς τὸ σπίτι καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν του ὄντα. «Καὶ ἐσκέφθην, λέγει, ὅτι ἐδημιούργησα αὐτούς». Πόσῃν συγκατάβασιν περιέχει αὐτὴ ἡ λέξις; Μήπως λοιπὸν ἤθελα, λέγει, νὰ τοὺς ἐπιβάλω τόσον μεγάλην τιμωρίαν; Αὐτοὶ μὲ τὴν ὑπερβολικὴν των παρανομίαν μὲ ἔφεραν εἰς αὐτὴν τὴν μεγάλην ἀγανάκτησιν. Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν, ὅτι ἔγινεν ὀλοσχερῆς καταστροφὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, οὔτε ὅτι ἐξηφανίσθη ἐντελῶς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθωμεν πόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ ἀμαρτία καὶ πόσον μέγα ἀγαθὸν ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅτι «εἶναι προτιμότερος ὁ ἕνας ποὺ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, παρὰ ἄπειροι ἀσεβεῖς»¹⁶, λέγει· «Ὁ Νῶε ὅμως ἔτυχεν εὐνοίας ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ἄν καὶ τὸ πλῆθος ὅλον, λέγει, παρεκτράπη εἰς τόσον μεγάλην κακίαν, ὁ δίκαιος ὅμως αὐτὸς διετήρησε τὸν σπινθῆρα τῆς ἀρετῆς καὶ συζητῶν μὲ ὅλους αὐτούς εἰς ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου καὶ συμβουλεύων συγχρόνως αὐτούς νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν κακίαν, καὶ καταστήσας τὸν ἑαυτὸν του ἐλεύθερον ἀπὸ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ μὲ τὰς πονηράς των πράξεις ἐπροκάλεσαν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ· ἔτσι καὶ αὐτὸς, ἐπειδὴ ἐπροτίμησε τὴν ἀρετὴν, «Ἐκέρδισε τὴν χάριν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Δὲν εἶναι βέβαια προσωπολήπτης ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη συναντήσῃ ἕνα εἰς τὸ τόσον μέγα πλῆθος νὰ ἐκτελῆ τὸ θέλημά του, δὲν τὸν περιφρονεῖ,

ἀλλὰ τῆς οἰκείας αὐτὸν ἀξιοῖ προνοίας, καὶ ταύτη μᾶλλον πλείονα τὴν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν ἐπιδείκνυται, ὅσω, καὶ τοσοῦτων ὄντων τῶν ἐπὶ τὴν κακίαν ἐλκόντων, τὴν τῆς ἀρετῆς αὐτὸς ὁδὸν εἴλειτο.

5 6. Ὁ μὴ γινώσκοντες πρὸς ἓν μόνον ὁρῶμεν τὸ αὐτῷ δοκοῦν, καὶ τὸ ποιοῦν ἡμᾶς τὴν ἐκεῖθεν εὐνοίαν ἐπισπάσασθαι, καὶ μήτε φιλία χαριζόμενοι, μήτε συνηθεία τινὶ δουλεύοντες ἀμελῶμεν τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ μακροθυμίᾳ εἰς δέον χρῆσώμεθα, καὶ ὡς ἔτι καιρὸν ἔχομεν, πᾶσαν ραθυμίαν
10 ἀποθέμενοι ποθήσωμεν τὴν ἀρετήν, μισήσωμεν τὴν κακίαν. Ἐὰν γὰρ μὴ καὶ πρὸς ταύτην πόθῳ καὶ ἐπιθυμίᾳ μετέλθωμεν, καὶ πρὸς ἐκείνην μῖσος πολὺ κησώμεθα, οὔτε ἐκείνης τὴν λύμην διαφυγεῖν, οὔδὲ ταύτης ἐπιλαβέσθαι δυνασώμεθα. Ὅτι γὰρ ἐπιθυμούντων χρεῖαν ἔχει ἡ ἀρετὴ, καὶ ἐκκαιομένων
15 εἰς τὸν περὶ αὐτῆς πόθον, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· «Τὰ κοίματα Κυρίου ἀληθινά, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίου καὶ λίθου τίμιον πολὺν»· οὐκ ἐπειδὴ τοσοῦτον μόνον ἐστὶν ἐπιθυμητὰ, ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων τῶν ὑλῶν οὐκ ἔστιν ἑτέραν εὐρεθῆναι παρ' ἡμῖν τιμιωτέραν· διὸ καὶ
20 ἐπήγαγε, «Καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον». Καὶ ἐνταῦθα πάλιν, ἐπειδὴ μὴ εἶχε φύσιν εὐρεῖν τοῦ μέλιτος γλυκύτεραν, ταύτη ἐχρήσατο τῇ εἰκόνι. Καθάπερ οὖν οἱ περὶ τὴν τῶν χρημάτων συλλογὴν μεμηνότες ἐπιθυμίᾳ τινὶ καὶ πόθῳ, ἐπὶ τούτῳ πᾶσαν τὴν δρῆν ἔχειν σπουδάζουσι, καὶ οὐδέποτε
25 κόρον λαμβάνουσι· μέθη γὰρ ἀκόρεσιτός ἐστιν ἡ φιλαργυρία· καὶ καθάπερ οἱ μεθύοντες ὅσω ἂν πλείονα τὸν ἄκρατον ἑαυτοῖς ἐκχέωσιν, τοσοῦτω μᾶλλον πρὸς τὸ δίψος ἐκκαίονται· οὕτω δὲ καὶ οὔτοι τὴν μανίαν ταύτην τὴν ἀκάθεκτον οὐδέποτε σιῆ-

ἀλλὰ ἀξιώνει αὐτὸν τῆς ἰδικῆς του φροντίδος, καὶ ἐπιδεικνύει τόσον μεγαλυτέραν τὴν κηδεμονίαν του πρὸς αὐτόν, ὅσον μόνος του ὁ ἴδιος ἐπροτίμησε τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ὑπῆρχαν τόσον πολλοὶ ποὺ παρέσυραν αὐτὸν εἰς τὴν κακίαν.

6. Αὐτὸ λοιπὸν γνωρίζοντες, ἄς προσέχωμεν μόνον ἓνα, ἐκεῖνο ποὺ ἀρέσει εἰς αὐτόν καὶ μᾶς κάμει νὰ ἀποσπάσωμεν τὴν εὐνοίαν ἀπ' αὐτόν· καὶ οὔτε χαριζόμενοι εἰς τὴν φιλίαν, οὔτε ὑπακούοντες εἰς κάποιαν συνήθειαν νὰ παραμελοῦμεν τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιοῦμεν ὅπως πρέπει τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ, καί, ἐπειδὴ ἔχομεν ἀκόμη χρόνον, ἀφοῦ ἀποβάλωμεν τὴν ἀδιαφορίαν, ἄς ἐπιθυμήσωμεν τὴν ἀρετὴν καὶ μισήσωμεν τὴν κακίαν. Διότι ἐὰν δὲν ἐπιδιώξωμεν μὲ ἀγάπην καὶ πόθον τὴν ἀρετὴν καὶ δὲν ἀποκτήσωμεν πολὺ μῖσος πρὸς τὴν κακίαν, δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν οὔτε τὴν καταστροφὴν ἐκείνης νὰ ἀποφύγωμεν, οὔτε αὐτὴν νὰ ἐπιδιώξωμεν. Ὅτι λοιπὸν ἡ ἀρετὴ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐπιθυμοῦν καὶ φλέγονται ἀπὸ τὸν πόθον δι' αὐτὴν, ἄκουε τὸν προφήτην, ποὺ λέγει· «Αἱ κρίσεις τοῦ Κυρίου εἶναι ἀληθεῖς, εὐρίσκουν δικαίωσιν εἰς τὰ ἴδια τὰ πράγματα, εἶναι ποθηταὶ περισσότερο ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους»¹⁷. ὅχι μόνον ἐπειδὴ εἶναι τόσον πολὺ ποθηταί, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐρεθῇ εἰς ἡμᾶς ἄλλη ὕλη πολυτιμοτέρα ἀπὸ αὐτάς, λέγει αὐτά· διὰ τοῦτο καὶ ἐπρόσθεσε, «Καὶ γλυκύτεραι ἀπὸ τὸ μέλι καὶ τὴν κηρήθραν». Καὶ ἐδῶ πάλιν, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ εὐρῆ γλυκυτέραν οὐσίαν ἀπὸ τὸ μέλι, ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν εἰκόνα. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ κάποιαν ἐπιθυμίαν καὶ πόθον διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν χρημάτων, προσπαθοῦν νὰ ἔχουν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὅλον τὸν ζῆλον των, καὶ ποτὲ δὲν τοὺς καταλαμβάνει ὁ κορεσμός, διότι ἡ φιλαργυρία εἶναι μέθη ἀκόρεστος· καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ μέθυσοι ὅσον περισσότερο ἀγνὸν οἶνον πίνουν, τόσον περισσότερο ἐξάπτονται πρὸς τὴν δίψαν· ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ δὲν ἠμποροῦν ποτὲ νὰ σταμα-

σαι δύνανται, ἀλλ' ὅσω ἂν ἀύξανομένην ἴδωσιν αὐτοῖς τὴν
 περιουσίαν, ἰσοσύτω καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνάπιουσι, καὶ οὐ
 πρότερον λήγουσι τῆς πονηρᾶς ταύτης ὀρέξεως, μέχρῃς ἂν
 εἰς αὐτὸν τῆς κακίας τὸν πωθμένα καινεχθῶσιν. Εἰ τοίνυν
 5 οὔτιοι τὴν ὀλέθριον ταύτην ἐπιθυμίαν, καὶ πάντων τῶν κακῶν
 αἰτίαν γενομένην, μετὰ ἰσοσύτου ἐπιδείκνυται τοῦ τόνου, πολ-
 λῶ μᾶλλον ἡμᾶς δίκαιον τὰ κρίματα Κυρίου, τὰ ὑπὲρ χρυσίου
 καὶ λίθου τίμιον πολὺν τυγχάνοντα, ταῦτα δι' ὄλου στρέφειν
 ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ, καὶ μηδὲν τῆς ἀρετῆς ἡγεῖσθαι
 10 προτιμότερον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλέθρια ταῦτα πάντῃ ἐκτέμνειν τῆς
 ἑαυτῶν ψυχῆς, καὶ εἰδέναι ὅτι ἢ πρόσοκαιρος αὕτη ἡδονὴ ὀ-
 δύνην ἱκτεῖν εἴωθε διηνεκῆ, καὶ θάσανον πέρας οὐκ ἔχου-
 σαν, καὶ μὴ ἀπαιτᾶν ἑαυτούς, μήτε νομίζειν ὅτι μέχρῃ τοῦ
 παρόντος βίου ἴσιαται τὰ ἡμέτερα. Εἰ γὰρ καὶ μὴ τοῖς ρή-
 15 μασι ταῦτα φθέγγονται οἱ πολλοί, ἀλλὰ καὶ πιστεύειν λέγουσι
 τῷ τῆς ἀνασιτάσεως λόγῳ, καὶ τῇ τῶν μελλόντων ἀντιδόσει·
 ἀλλ' ἐγὼ οὐ τοῖς ρήμασι προσέχω, ἀλλὰ τοῖς καθ' ἑκάστην
 ἡμέραν γινομένοις. Εἰ γὰρ ἀνάσιασιν προσδοκᾶς καὶ ἀντίδο-
 σιν, τίνος ἔνεκεν οὔτω περὶ τὴν τοῦ βίου δόξαν ἐπιτόησαι;
 20 Τίμος ἔνεκεν, εἶπέ μοι, κόπτεις σαντὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν,
 ὑπὲρ τὴν ἄμμον τὰ χρήματα συλλέγων, καὶ ἀγρούς, καὶ οἰκίας,
 καὶ θαλανεῖα ὠνούμενος, καὶ πολλάκις ἐξ ἀρπαγῆς καὶ πλεο-
 νεξίας ταῦτα περιβαλλόμενος, καὶ πληρῶν ἐκείνο τὸ παρὰ
 τοῦ προφήτου εἰρημένον «Οὐαὶ οἱ συνάπιοντες οἰκίαν πρὸς
 25 οἰκίαν καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τοῦ πλησίον ἀφέ-
 λωνταί τω»; Ἡ οὐχὶ ταῦτά ἐστι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἰδεῖν
 γινόμενα; Καὶ ὁ μὲν φησιν, ἐπισκοιεῖ μοι τοῦ δεῖνος ἡ οἰκία,
 καὶ μυρίας προσφάσεις ἐπινοεῖ, ἵνα ταύτην ἀφέληται· ἕτερος
 δὲ τὸν ἀγρὸν τοῦ πένητος λαβὼν συνῆψε τῷ ἑαυτοῦ. Καὶ τὸ δὴ
 30 μεῖζον, καὶ καινόν, καὶ ξένον, καὶ οὐδὲ συγγνώμην ἔχον, δι

τήσουν τὴν ἀκάθεκτον αὐτὴν μανίαν, ἀλλὰ ὅσον βλέπουν νὰ αὐξάνη ἡ περιουσία των, τόσον ἀνάπτουν τὴν ἐπιθυμίαν των καὶ δὲν σταματοῦν προηγουμένως τὴν κακὴν αὐτὴν ὄρεξιν, ἕως ὅτου βυθισθοῦν εἰς αὐτὸν τὸν πυθμένα τῆς κακίας. Ἐὰν λοιπὸν αὐτοὶ τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν, ἡ ὁποία ἔγινε καὶ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν, ἐπιδεικνύουν μὲ τόσον μεγάλην ἔμφασιν, πολὺ περισσότερο εἶναι δίκαιον τὰς κρίσεις τοῦ Κυρίου, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, νὰ στρέφωμεν διαρκῶς μέσα εἰς τὴν διάνοιάν μας καὶ νὰ μὴ θεωροῦμεν τίποτε προτιμότερον ἀπὸ τὴν ἀρετὴν· ἀλλὰ καὶ τὰ καταστρεπτικὰ αὐτὰ πάθη νὰ ἐκριζώνωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας καὶ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἡ πρόσκαιρος αὐτὴ ἡδονὴ συνήθως γεννᾷ διαρκῆ ὀδύνην καὶ θάσσανα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν τέλος· καὶ οὔτε νὰ ἐξαπατῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας, οὔτε νὰ νομίζωμεν ὅτι αἱ ὑποθέσεις μας τελειώνουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ἄν καὶ βέβαια οἱ περισσότεροι δὲν λέγουν αὐτὰ μὲ λόγια, ἀλλὰ ἰσχυρίζονται ὅτι πιστεύουν καὶ εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ἀνταπόδοσιν· ἐγὼ ὁμως δὲν προσέχω εἰς τὰ λόγια, ἀλλὰ εἰς τὰ συμβαίνοντα καθημερινῶς. Ἐὰν λοιπὸν προσδοκᾷς ἀνάστασιν καὶ ἀνταπόδοσιν, διὰ ποῖον λόγον συγκινεῖσαι τόσον πολὺ διὰ τὴν δόξαν τῆς ζωῆς; Διὰ ποῖον λόγον, εἶπέ μου, κόπτεσαι καθημερινά, συγκεντρῶντων χρήματα περισσότερα ἀπὸ τὴν ἄμμον, ἀγοράζων ἀγροὺς καὶ σπίτια καὶ λουτρά, καὶ ἀποκτῶν αὐτὰ πολλὰς φορὰς ἀπὸ ἀρπαγὴν καὶ πλεονεξίαν, καὶ ἐκπληρῶν ἐκεῖνο, ποῦ ἔχει εἰπῆ ὁ προφήτης, « Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους ποὺ κτίζουν τὸ σπίτι των κοντὰ εἰς ἄλλο σπίτι, καὶ ἐπεκτείνουν τὸν ἀγρὸν εἰς ἄλλον ἀγρὸν, διὰ νὰ ἀφαιρέσουν κάτι ἀπὸ τὸν πλησίον»¹⁸; Ἡ δὲν συμβαίνει νὰ βλέπωμεν αὐτὰ νὰ συμβαίνουν καθημερινῶς; Καὶ ὁ ἕνας μὲν λέγει· μοῦ ρίπτει σκιάν τὸ σπίτι τοῦ τάδε, καὶ ἐπινοεῖ πολλὰς προφάσεις, διὰ νὰ τὸ ἀποσπάσῃ· καὶ ὁ ἄλλος, ἀφοῦ ἔλαβε τὸν ἀγρὸν τοῦ πτωχοῦ, τὸν ἐπρόσθεσεν εἰς τὸν ἰδικόν του. Καὶ τὸ μεγαλύτερον βεβαίως καὶ τὸ πρωτάκουστον καὶ τὸ

ἐν ἐνὶ τόπῳ αὐτὸς καθήμενος, καὶ πολλάκις οὐδὲ θέλων ἐτε-
 ρωθὶ διαθῆναι δυνάμενος, ἢ δι' ἐτέραν τινὰ πραγμάτων πε-
 ρίσεισιν, ἢ καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀρρωστίας πεπεδημένος,
 πανταχοῦ καὶ ἐν πάσαις, ὡς εἶπεῖν, ταῖς πόλεσι θούλειται ὑπο-
 5 μνήματα τῆς οἰκείας πλονεξίας κεκιῆσθαι, καὶ σιήλας ἀθανά-
 τους τῆς οἰκείας κακίας παρὰ πᾶσιν ἔχειν, καὶ τὰ μὲν ἁμαρ-
 τήματα, ἐξ ὧν ἅπαντα ταῦτα συνελέγη, τῇ οἰκείᾳ ἐπιτίθησι
 κεφαλῇ, καὶ φορτίον βαρὺ καὶ δυσβάστακτον ἐπιφερόμενος οὐκ
 αἰσθάνεται· τὴν δὲ ἐκ τούτων ἀπόλαυσιν ἐτέροις παραχωρεῖ,
 10 οὐ μετὰ τὴν τῆς ζωῆς μετέσεισιν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς
 ἐντεῦθεν ἐξόδου. Καὶ γὰρ μὴ ἄκων αὐτῶν γυμνωθῆ, ὑπὸ
 τῶν ὠκειωμένων διασπᾶται, ὡς εἶπεῖν, καὶ διασπαράττειται
 ἅπαντα ταῦτα, καὶ οὐδὲ τοῦ πολλοσιοῦ αὐτῶν μέρος ἐν ἀπο-
 λαύσει γίνεται. Τί δὲ λέγω ἐν ἀπολαύσει; Ἄν γὰρ βουληθῆ,
 15 πῶς ἀρκέσει μίαν ἔχων γαστέρα πρὸς τοσοῦτον πλῆθος χρη-
 μάτων;

7. Ἄλλὰ τῶν κακῶν ἀπάντων τὸ αἴτιον ἢ κενοδοξία, καὶ
 τὸ θούλεσθαι τὴν προσηγορίαν ἐπικεῖσθαι τὴν αὐτοῦ τοῖς ἀ-
 γροῖς, τοῖς θαλανείοις, ταῖς οἰκίαις. Τί σοι τὸ ὄφελος, ἄν-
 20 θρωπε, ὅταν μετ' σὺ πολὺ, πυρριτοῦ καταλαβόντιος, ἀθρόον ἀφι-
 πιαμένη ἢ ψυχὴ καταλιμπάνῃ σε ἔρημον καὶ γυμνόν, μᾶλλον
 δὲ ἀρειῆς μὲν γεγυμνωμένον, περιβεβλημένον δὲ τὰς ἀδι-
 κίας, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς πλεονεξίας, τοὺς στεναγμούς, τὸν ὀ-
 δυρμόν, τὰ δάκρυα τῶν ὀρφανῶν, τὰς ἐπιβουλάς, τοὺς δόλους;
 25 Πῶς δυνήσῃ τὰ μεγάλα ταῦτα φορτία τῶν ἁμαρτημάτων ἔ-
 χων ἐπικείμενα, τὴν σιενὴν πύλην ἐκείνην διαθῆναι, τὴν οὐ δυ-
 ναμένην δέξασθαι τὸν ὄγκον τοῦ τοσοῦτου μεγέθους; Ἀνάγκη
 τοίνυν ἔξω μένοντα, καὶ ὑπὸ τῶν φορτίων τούτων βαρούμενον
 ἀνήγνυτα μεταγινώσκειν, ἤδη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ κολασιήρια

παράξενον καὶ τὸ ἀσυγχώρητον εἶναι, ὅτι ἐνῶ κάθεται αὐτός εἰς ἓνα μέρος καὶ πολλὰς φορές, οὔτε ὅταν θέλη, ἢμπορεῖ νὰ μεταβῆ εἰς ἄλλο μέρος. Ἐμποδιζόμενος ἢ ἐξ αἰτίας κάποιας ἄλλης συμπτώσεως τῶν πραγμάτων ἢ ἐξ αἰτίας τῆς σωματικῆς ἀδυναμίας του, ἐπιθυμεῖ παντοῦ καὶ εἰς ὅλας, ὡς θὰ ἔλεγε κανεὶς, τὰς πόλεις νὰ ἀποκτήσῃ μνημεῖα τῆς ἰδικῆς του πλεονεξίας, καὶ νὰ στήσῃ μεταξὺ ὄλων τῶν ἀνθρώπων στήλας ἀθανάτους τῆς ἰδικῆς του κακίας· καὶ τὰ μὲν ἁμαρτήματα, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων συνεκεντρώθησαν ὅλα αὐτά, τὰ ἐπισωρεῦει εἰς τὸ ἰδικόν του κεφάλι καὶ δέν αἰσθάνεται, ὅτι μεταφέρει φορτίον βαρὺ καὶ δυσβάστακτον· τὴν ἀπόλαυσιν ὅμως ἀπὸ αὐτὰ παρέχει εἰς ἄλλους, ὄχι μόνον μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποδημίαν του ἀπὸ ἐδῶ. Καὶ ἂν ἀκόμη δέν χάσῃ αὐτὰ ἀκουσίως, διασκορπίζονται καί, ὡς θὰ ἐλέγαμεν, καταβροχθίζονται ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς καὶ φίλους, καὶ δέν ἀπολαμβάνει οὔτε τὸ ἐλάχιστον μέρος αὐτῶν. Καὶ διατί λέγω δέν ἀπολαμβάνει; Διότι, ἐὰν θελήσῃ, πῶς θὰ τὸ κατορθώσῃ, ἀφοῦ διαθέτῃ μίαν κοιλίαν διὰ τόσον πολλὰ πράγματα;

7. Ἀλλὰ ἡ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ θέτῃ κανεὶς τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς τὰ λουτρά, εἰς τὰ σπίτια. Ποῖον εἶναι τὸ κέρδος σου, ἄνθρωπε, ὅταν ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον, ἀφοῦ σέ καταλάβῃ πυρετός, εὐθύς ὡς ἐξαφανισθῇ ἢ ψυχὴ σέ ἐγκαταλείπῃ ἔρημον καὶ γυμνόν, καλύτερα δὲ στήσημένον μὲν τὴν ἀρετὴν, περικυκλωμένον ὅμως ἀπὸ τὰς ἰδικίας, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς πλεονεξίας, τοὺς στεναγμούς, τὴν ὀδυρμόν, τὰ δάκρυα τῶν ὀρφανῶν, τὰς σκευωρίας, τοὺς δόλους; Πῶς θὰ ἢμπορέσῃς, μεταφέρων ἐπάνω σου τὰ μεγάλα αὐτὰ φορτία τῶν ἁμαρτημάτων, νὰ διέλθῃς τὴν στενὴν ἐκείνην πύλην, ἢ ὁποία δέν ἢμπορεῖ νὰ δεχθῇ τὸν ὄγκον τόσον μεγάλου μεγέθους; Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν μένεις ἔξω καὶ βαρυνόμενος ἀπὸ τὰ φορτία αὐτὰ μετανοεῖς χωρὶς ἀποτέλεσμα, ἐπειδὴ βλέπεις τῶρα ἐνώπιόν σου ἔτοιμα τὰ βασανι-

ὀρῶντα ἠντιρεπισμένα, καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ φοβερόν καὶ μηδέ-
 ποτε σβεννύμενον, καὶ τὸν σκόληκα τὸν ἀτελεύτητον. Ἄλλ' εἴ-
 τις ἡμῖν λόγος τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ὡς ἔτι καιρὸν ἔχο-
 μεν, ἀποσιῶμεν τῆς κακίας, καὶ τὴν ἀρετὴν μεταδιώξωμεν, τῆς
 5 κενοδοξίας ὑπερίδωμεν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ κυνὴ λέγεται,
 ἐπειδὴ διάκενός ἐστι καὶ οὐδὲν ἔχουσα βέβαιον, οὐδὲ μόνι-
 μον, ἀλλ' ἀπάτη μόνον ὀφθαλμῶν τυγχάνει, πρὶν ἢ φανῆναι
 ἀφιπταμένη. Ἡ οὐχ ὀρῶμεν τὸν σήμερον ὑπὸ τῶν ραβδού-
 χων παραπεμπόμενον, καὶ ὑπὸ τῶν δορυφόρων καλούμενον,
 10 αὔριον πολλάκις δεσμοτήριον οἰκοῦντα, καὶ μετὰ τῶν κακούρ-
 γων σιρεφόμενον; Τί ταύτης τῆς κενῆς καὶ ματαίας δόξης
 ἀπαιτηλότερον; Εἰ δὲ καὶ μὴ ἐν τῷ παρόντι τὰ τῆς μεταβο-
 λῆς αὐτὸν ἐκδέξεται, ὁ θάνατος πάντως ἐπελθὼν διέκοψε τὴν
 εὐημερίαν, καὶ ὁ σήμερον σοβῶν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ εἰς δε-
 15 σμοτήριον ἐμβάλλων, καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος, καὶ
 μεγάλα φουσῶν, καὶ τοὺς ἅπαντας ἀνθρώπους ὡς σκιάς ὀρῶν,
 ἀθρόον τῇ ἐξῆς κεῖται νεκρὸς ἄπνους, δυσωδίας ἐμπεπλησμέ-
 νος, μυρίαις κατηγορίαις βαλλόμενος, ὑπὸ τῶν ἀδικηθέντων,
 ὑπὸ τῶν μηδὲν ἀδικηθέντων, συναλούντων τοῖς ἀδικηθεῖσι.
 20 Τί τοῦ τοιούτου ἐλεεινότερον γένοιτ' ἄν; Καὶ τὰ μὲν συλλε-
 γένια ἅπαντα πολλάκις ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι πρὸς ἀλλήλους
 διεμείναι· τὰ δὲ ἐκ τούτων ἐπισωρευθέντα αὐτῷ ἁμαρτήματα
 λαβῶν ἄπεισι, τὰς ὑπὲρ τούτων ἀπολογίας μετὰ πολλῆς ἀπαι-
 τούμενος τῆς ἀκριθείας. Διὸ παρακαλῶ, φεύγοντες τὴν κε-
 25 νὴν ταύτην δόξαν, τὴν ἀληθῆ ποθήσωμεν, καὶ διαιωνίζουσαν
 καὶ μήτε χρημάτων ἕως ἡμᾶς ὑποσκελιζέτω, μήτε ἐπιθυμίας
 φλόξ κατακαίετω, μήτε φθόνος καὶ βασκανία τηκέτω, μήτε
 θυμὸς ἐμπρησιμὸν ἡμῖν ἀπεργαζέσθω· ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ
 πονηρὰ καὶ ὀλέθρια πάντα τῇ δρόσῳ τοῦ Πνεύματος κατασβέ-

στήρια καὶ τὸ φοβερόν ἐκεῖνο πῦρ καὶ τὸ ὅποιον ποτέ δὲν σβήνει, καὶ τὸν αἰώνιον σκώληκα. Ἄλλὰ ἐὰν ὑπάρχη εἰς ἡμᾶς κάποιος λόγος τῆς σωτηρίας μας, ἐπειδὴ ἔχομεν ἀκόμη καιρόν, ἄς ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ τὴν κακίαν, ἄς ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀρετὴν καὶ ἄς περιφρονήσωμεν τὴν κενοδοξίαν. Δι' αὐτὸ βέβαια λέγεται καὶ κενή, ἐπειδὴ εἶναι ἐντελῶς στερημένη περιεχομένου καὶ τίποτε δὲν ἔχει βέβαιον, οὔτε μόνιμον, ἀλλὰ εἶναι μόνον ἀπάτη τῶν ὀφθαλμῶν, ἐξαφανιζομένη προτοῦ ἀκόμη ἐμφανισθῆ. Ἡ δὲν βλέπομεν ἐκεῖνον, ποῦ σήμερα συνοδεύεται τιμητικὰ ἀπὸ τοὺς ραβδούχους καὶ περιβάλλεται ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακας, νὰ εὐρίσκεται πολλάς φορές εἰς τὴν φυλακὴν ἀργότερα καὶ νὰ συναναστρέφεται μὲ τοὺς κακούργους; Τί ἀπατηλότερον ὑπάρχει ἀπὸ τὴν κενὴν καὶ ματαίαν αὐτὴν δόξαν; Καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν δεχθῆ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν τὰς συνεπείας τῆς μεταβολῆς, ὅπως δὴ ποτε ὁ ἐπελθὼν θάνατος διέκοψε τὴν εὐτυχίαν, καὶ ἐκεῖνος ποῦ σήμερα βαδίζει ὑπερήφανα εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ρίπτει ἄλλους εἰς τὴν φυλακὴν καὶ κάθεται εἰς τὸν θρόνον καὶ φουσκώνει ἀπὸ ὑπερηφάνειαν καὶ βλέπει ὡσὰν σκιάς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀμέσως εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν κεῖται νεκρὸς ἄπνους, γεμᾶτος δυσωδίαν, βαλλόμενος μὲ ἀπείρους κατηγορίας ἀπὸ τοὺς ἀδικηθέντας ἀπ' αὐτόν καὶ ἀπὸ ἐκείνους, ποῦ δὲν ἠδικήθησαν καθόλου, ἀλλὰ στενοχωροῦνται μὲ τοὺς ἀδικηθέντας. Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ αὐτό; Καὶ ὅσα μὲν συνεκέντρωσεν αὐτὸς πολλάς φορές ὅλα τὰ διεμοίρασαν μεταξὺ των ἐχθροὶ καὶ ἀντίπαλοι· ἀφοῦ λάβῃ τὰ ἀμαρτήματα ὅμως, ποῦ ἐπισωρεύθησαν ἐξ αἰτίας των εἰς αὐτόν, ἀπέρχεται ὑποχρεωμένος νὰ ἀπολογηθῆ δι' αὐτὰ μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, ἀφοῦ ἀποφεύγωμεν τὴν κενὴν αὐτὴν δόξαν, ἄς ἐπιθυμήσωμεν τὴν ἀληθινὴν καὶ ἐκείνην, ἡ ὅποια διαρκεῖ αἰώνια· καὶ ἄς μὴ μᾶς ὑποσκελίζῃ ἡ ἀγάπη τῶν χρημάτων, οὔτε νὰ μᾶς κατακαίῃ ἡ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας, οὔτε νὰ μᾶς λειώνη τὸ μῖσος καὶ ὁ φθόνος, οὔτε νὰ μᾶς πυρπολῇ ὁ θυμός. Ἄλλὰ ἀφοῦ κατασβέσωμεν ὅλα αὐτὰ τὰ πονηρὰ καὶ κατα-

σαντες ὑπερίδωμεν τῶν παρόντων, ποθήσωμεν τὰ μέλλοντα, ἔννοιάν τινα λάβωμεν τῆς μελλούσης ἡμέρας, καὶ πολλὴν τοῦ βίου τὴν ἀκρίθειαν ἐπιδειξώμεθα. Οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο εἰς τὸν θίον τοῦτον παρήχθημεν, ἵνα μόνον ἐσθίωμεν καὶ πίνωμεν.

5 Οὐ τὸ ζῆν διὰ τὸ φαγεῖν καὶ πιεῖν γέγονεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ζῆν τὸ φαγεῖν καὶ τὸ πιεῖν. Μὴ τοίνυν ἀντισιρέφωμεν τὴν τάξιν, μήτε ὡς δι' αὐτὸ γενόμενοι οὕτω τῇ γαστρὶ δουλεύωμεν, καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς· ἀλλὰ τὴν ἐντεῦθεν ἡμῖν τικτομένην βλάβην ἀναλογιζόμενοι, κατασιέλλωμεν τῆς σαρκὸς τὰ κινήματα, καὶ μὴ ραθυμῶμεν, μηδὲ συγχωρῶμεν αὐτὴν κατεξανίστασθαι τῆς ψυχῆς. Εἰ γὰρ Παῦλος ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος, ὁ καθάπερ ὑπόπιερος τὴν οἰκουμένην διαδραμῶν ἅπασαν, καὶ τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν ἀνώτερος γεγονώς, καὶ τῶν ἀρρήτων ἐκείνων ρημάτων ἀκοῦσαι καταξιωθείς, ὧν μέχοι τῆς σήμερον οὐδεὶς ἄλλος ἤκουσε, γράφων ἔλεγεν· «Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι»· εἰ τοίνυν ἐκεῖνος ὁ τοσαύτης ἀξιωθείς χάριτος, μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα κατορθώματα ἐδεῖτο τοῦ ὑπωπιάζειν, καὶ δουλαγωγεῖν, καὶ ὑποτάττειν τῇ τῆς ψυχῆς ἐξουσίᾳ, καὶ ὑπὸ τὴν ταύτης ἀρετὴν εἶναι ποιεῖν τοῦ σώματος τὰ σκιριήματα· ὑπωπιάζει γὰρ τις τὸ κατεξανιστάμενον, καὶ δουλαγωγεῖ τὸ ἀφηνιῶν· τί οὖν ἂν εἴποιμεν ἡμεῖς οἱ πάντων ἔρημοι τῶν ἀγαθῶν, οἱ φορτίοις ἁμαρτημάτων βεβαρημένοι, καὶ πρὸς τοῦτοις πολλὴν τὴν ραθυμίαν ἐπιδεικνύμενοι; Μὴ γὰρ ἀνακωχὴν ἔχει ὁ πόλεμος οὗτος; μὴ γὰρ καιρὸν ἐπιθέσεως κέκτηται; Πάντοις νήφειν καὶ ἐγρηγορέναι δεῖ, καὶ μηδέποτε ἐν ἀδείᾳ εἶναι· ἐπεὶ μηδὲ ἔστι καιρὸς ὠρισμένος τῆς τοῦ πολемоῦντος καὶ ἐπεμβαίνοντος ἡμῖν ἐπιθέσεως. Ἄει τοίνυν φροντίζωμεν, ἀει μεριμνῶ-

στρεπτικά πάθη με τὴν δροσιὰν τοῦ Πνεύματος, ἃς περιφρονήσωμεν τὰ παρόντα ἀγαθὰ, ἃς ἐπιθυμήσωμεν τὰ μέλλοντα, ἃς σκεπτόμεθα κάποτε τὴν μέλλουσαν κρίσιν, καὶ ἃς ἐπιδείξωμεν τὴν μεγάλην αὐστηρότητα τῆς ζωῆς μας. Διότι οὔτε δι' αὐτὸ ἐδημιουργήθημεν εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν, διὰ νὰ τρώγωμεν μόνον καὶ νὰ πίνωμεν. Δὲν ἔγινεν ἡ ζωὴ διὰ τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ποτὰ, ἀλλὰ διὰ τὴν ζωὴν ἔγιναν τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ποτὰ. " Ἄς μὴ ἀντιστρέφωμεν λοιπὸν τὴν τάξιν, οὔτε νὰ ὑπηρετοῦμεν ἔτσι τὴν κοιλίαν καὶ τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς, ὡσὰν νὰ ἐδημιουργήθημεν δι' αὐτὸ· ἀλλὰ ἀναλογιζόμενοι τὴν ζημίαν, ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ ἐκεῖ δι' ἡμᾶς, ἃς καταστῶμεν τὰς ἐξάψεις τῆς σαρκὸς καὶ ἃς μὴ ἐδιαφοροῦμεν οὔτε νὰ ἐπιτρέπωμεν αὐτὴν νὰ ἐξεγείρεται ἐναντίον τῆς ψυχῆς. Διότι ἐάν ὁ Παῦλος ὁ τόσο σπουδαῖος καὶ μέγας, ὁ ἄριστος ὡσὰν νὰ εἶχε πτερὰ διέτρεξεν ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ ἔγινεν ἀνώτερος ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος καὶ ἠξιώθη νὰ ἀκούσῃ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα λόγια, τὰ ὁποῖα μέχρι σήμερα κανεὶς ἄλλος δὲν ἤκουσεν, ὅταν ἔγραφεν ἔλεγε· «Ταλαιπωρῶ τὸ σῶμα μου καὶ τὸ μεταχειρίζομαι ὡσὰν δούλον, μήπως ἐγὼ ὁ ἴδιος ποὺ ἐκήρυξα εἰς ἄλλους θεωρηθῶ ἀνάξιος»¹⁹. ἐάν λοιπὸν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἠξιώθη τόσο μεγάλην χάριν, ἔπειτα ἀπὸ τόσα πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώματα εἶχε τὴν ἀνάγκην νὰ ταλαιπωρῆ, νὰ μεταχειρίζεται ὡς δούλον καὶ νὰ ὑποτάσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα καὶ νὰ θέτῃ τὰς ἐπιθυμίας του κάτω ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς, διότι ταλαιπωρεῖ κανεὶς τὸ σῶμα ποὺ ἐξεγείρεται καὶ μεταχειρίζεται ὡς δούλον ἐκεῖνον ποὺ παρεκτρέπεται· τί λοιπὸν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰποῦμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι στερούμεθα ὅλα τὰ ἀγαθὰ, βαρυνόμεθα με φορτία ἀμαρτημάτων καὶ ἐπὶ πλέον ἐπιδεικνύομεν μεγάλην ἀδιαφορίαν; Μήπως λοιπὸν ἔχει ἀνακωχὴν ὁ πόλεμος αὐτός; μήπως ἔχει καιρὸν ἐπιθέσεως; Πάντοτε πρέπει νὰ εἴμεθα νηφάλιοι καὶ ἄγρυπνοι καὶ ποτέ νὰ μὴ αισθανώμεθα ἀσφαλεῖς, διότι ποτέ δὲν ὑπάρχει καθωρισμένος χρόνος τῆς ἐπιθέσεως ἐκείνου, ποὺ μᾶς πολεμεῖ καὶ μᾶς ἐπιτίθεται. " Ἄς φροντίζωμεν

μεν περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ἵνα οὕτω δυναθῶμεν
καὶ αὐτοὶ ἀνάλωτοι μεῖναι καὶ τὰς παρὰ τοῦ πολεμίου μηχαν-
ὰς διαφυγόντες τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωνθῶ-
μεν, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ
5 Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ
ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

λοιπόν πάντοτε, ἄς προσπαθοῦμεν διά τήν ἰδικήν μας σωτηρίαν, διὰ νά ἠμπορέσωμεν ἔτσι καί ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νά παραμείνωμεν ἀπόρθητοι καί, ἀφοῦ ἀποφύγωμεν τὰς παγίδας τοῦ ἐχθροῦ, νά ἀξιωθοῦμεν τήν φιλανθρωπίαν ἀπό τόν Θεόν, μέ τήν χάριν καί τήν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του, μαζί μέ τόν ὁποῖον εἰς τόν Πατέρα, συγχρόνως καί εἰς τό Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καί πάντοτε, καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ΄

(Γεν. 6, 8 - 9)

«Νῶε δὲ εἶρε χάριν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Αὗται
δὲ αἱ γενέσεις Νῶε. Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος
5 ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ εὐηρέσησε Νῶε».

1. Εἶδείτε ἐν τοῖς ἤδη ρηθεῖσιν, ὅσον τῆς φιλανθρωπίας
τοῦ Θεοῦ τὸ μέγεθος, καὶ πόση αὐτοῦ τῆς ἀνεξικακίας ἢ ὑ-
περβολή; εἶδείτε τῶν τότε ἀνθρώπων τῆς κακίας τὴν ἐπίτα-
σιν; καιεμάθετε ἐν μέσῳ τοσοῦτω πλήθει ὅση τοῦ δικαίου
10 γέγονεν ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅτι οὐδὲν αὐτὸν ἐλυμήνατο, οὔτε ἡ συμ-
φωνία ἐκείνων ἐπὶ τὴν κακίαν ρέπουσα, οὔτε τὸ μόνον ἐν
μέσῳ τούτων ἀπειλῆσθαι, καὶ τὴν ἐναντίαν ὁδεύειν ὁδόν·
Καθάπερ γὰρ κυβερνήτης ἄριστος τοὺς τῆς διανοίας οἴακας
μετὰ πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας μεταχειριζόμενος, οὐκ ἠφίει κα-
15 ταδαπισθῆναι τὸ σκάφος ὑπὸ τῆς σφοδρότητος τῶν τῆς κα-
κίας κυμάτων, ἀλλ' ἀνώτερος τοῦ χειμῶνος γεγονώς, καὶ πε-
λάγιος σαλεύων, ὡς ἐν λιμένι καθήμενος, οὔτω τῆς ἀρετῆς
τὸ πηδάλιον ἰθύνων ἐκτὸς ἑαυτοῦ καιέσθησε τοῦ μέλλοντος
κλυδωνίου τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπαντας καταλήψεσθαι.
20 Τοσοῦτόν ἐστιν ἀρετὴ πρᾶγμα, ἀθάνατον, καὶ ἀχείρωτον, οὐκ
εἶκον ταῖς τοῦ παρόντος βίου ἀνωμαλίαις, ἀλλ' ὑπεράνω τῶν
τῆς κακίας δικτύων ἀφιπταμένη, καθάπερ ἀφ' ὑψηλῆς τινος
σκοπιᾶς, οὔτως ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα καθορῶσα, οὐδενὸς ἐπαι-
σθάνειναι τῶν τοῖς ἄλλοις λυπηρῶν φαινομένων. Ἄλλ' ὥσ-
25 περ ὁ ἐπὶ πέτρας τινὸς ὑψηλῆς ἐσιτὼς καταγελά τῶν κυμάτων.

ΟΜΙΛΙΑ ΚΓ΄

(Γεν. 6,8 - 9)

«Ὁ Νῶε δὲ ἔτυχεν εὐνοίας ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ γενεαλογία τοῦ Νῶε. Ὁ Νῶε ἦτο δίκαιος καὶ τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του· ὁ Νῶε ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν».

1. Εἶδατε εἰς αὐτὰ, ποὺ ἔχουν λεχθῆ μέχρι τώρα, πόσον εἶναι τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ καὶ πόση ἡ ὑπερβολικὴ του ἀνεξικακία; εἶδατε τὴν ἐξάπλωσιν τῆς κακίας τῶν τότε ἀνθρώπων; ἐγνωρίσατε καλὰ πόση ὑπῆρξεν ἡ ἀρετὴ τοῦ δικαίου αὐτοῦ ἀνάμεσα εἰς τόσον πλῆθος καὶ ὅτι τίποτε δὲν ἔβλαψεν αὐτόν, οὔτε ἡ συμφωνία ἐκείνων ποὺ ἔρρεπε πρὸς τὴν κακίαν, οὔτε τὸ ὅτι εἶχε μείνει μόνος ἀνάμεσα εἰς αὐτοὺς καὶ ἐβάδιζε τὸν ἀντίθετον δρόμον; Διότι ὡσὰν κυβερνήτης ἄριστος, ὁ ὁποῖος ἐχειρίζετο μὲ μεγάλην προσοχὴν τὰ πηδάλια τῆς διανοίας, δὲν ἐπέτρεπε νὰ καταποντισθῆ τὸ σκάφος ἀπὸ τὴν σφοδρότητα τῶν κυμάτων τῆς κακίας, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐνίκησε τὴν τρικυμίαν καὶ ἔπλεεν εἰς τὸ πέλαγος, ὡσὰν νὰ εὕρισκετο μέσα εἰς τὸ λιμάνι, ἔτσι τὸ πηδάλιον τῆς ἀρετῆς διευθύνων ὠδήγησε τὸν ἑαυτόν του ἔξω ἀπὸ τὴν συμφορὰν, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκουμένης. Τόσον μέγα πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ, ἀθάνατον καὶ ἀκατάβλητον· δὲν ἀκολουθεῖ εἰς τὰς ἀνωμαλίας τῆς παρουσίας ζωῆς, ἀλλὰ ἐπειδὴ πετᾶ ἐπάνω ἀπὸ τὰ δίκτυα τῆς κακίας καὶ παρατηρεῖ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ὡσὰν ἀπὸ κάποιαν ὑψηλὴν σκοπιάν, δὲν αἰσθάνεται κανένα ἀπὸ τὰ φαινόμενα, ποὺ προκαλοῦν λύπην εἰς τοὺς ἄλλους. Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ὁ εὕρισκόμενος ἐπάνω εἰς κάποιον ὑψηλὸν βρά-

ἐπειδὴν ἴδη ταῦτα προσρηγνύμενα μὲν τῇ πείρᾳ, εἰς ἀφρόν
 δὲ εὐθύς διαλυόμενα· οὕτω δὴ καὶ ὁ τὴν ἀρειτὴν μειών, ἐν
 ἀσφαλεῖ χωρίῳ καθεσιῶς οὐδὲν ἀηδὲς ὑπομένει ὑπὸ τῆς τῶν
 πραγμάτων ταραχῆς, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ κἀθήται τῇ τῶν οἰκείων
5 λογισμῶν ἐντροφῶν γαλήνῃ, καὶ ἐννοῶν, ὡς οὐδὲν τῶν πο-
 ταμίων ρευμάτων διενήνοχε τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα
 μετὰ τισαύτης εὐκολίας καὶ ρύμης παραιρέχοντα. Καθάπερ
 γὰρ ἔστιν ἰδεῖν τὰ τῆς θαλάσσης κύματα νῦν μὲν εἰς ὕψος
 ἄφαιον αἰρόμενα, ἀθρόον δὲ πάλιν ταπεινούμενα· τὸν αὐτὸν
10 δὴ τρόπον καὶ τοὺς ἀρειτῆς ἀμελοῦντας, καὶ τὴν κακίαν μειόν-
 τας ὁρῶμεν, νῦν μὲν μεγαλοφρονοῦντας, καὶ τὰς ὀφροῦς ἀνα-
 σπῶντας, καὶ περὶ τὰ τοῦ παρόντος βίου πράγματα ἐπισημέ-
 νους πενίαν. Τούτους γὰρ καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ ὁ προφήτης
 νους, ἀθρόον δὲ ταπεινουμένους, καὶ εἰς ἐσχάτην ἐλαυνομέ-
15 αἰνιτιώμενος ἔλεγε· «Μὴ φοβοῦ διὰ πλουτήσῃ ἄνθρωπος, ἢ
 διὰ πληθυνθῆ ἢ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ· διὸ οὐκ ἐν τῷ ἀπο-
 θνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα». Καὶ καλῶς εἶπε, «Μὴ
 φοβοῦ». Μὴ σε θορυβεῖτω, φησὶν, ἢ τοῦ πλούτου περιουσία,
 καὶ ἢ τῆς δόξης περιφάνεια. Ὅψει γὰρ μετ' οὐ πολὺ χαιμαὶ
20 κείμενον, ἀνενέργητον, νεκρὸν, ἐρριμμένον, σκωλήκων γιγνώ-
 μενον τροφήν, γυμνὸν τούτων ἀπάντων γιγνώμενον, καὶ οὐδὲν
 ὄλωσ' μεθ' ἑαυτοῦ ἐπενεγκεῖν δυναθέντα, ἀλλ' ἐνταῦθα ἅπαν-
 τα καταλιπόντα. Μὴ τοίνυν τὰ παρόντα ἰδὼν ἀγωνιάσῃς, μηδὲ
 μακαρίσῃς τὸν μετὰ βραχὺν χρόνον ἐν ἔρημίᾳ τούτων μέλλον-
25 τα γίνεσθαι. Τοιοῦτον γὰρ ἢ παροῦσα εὐημερία, καὶ ἢ τοῦ
 πλούτου φύσις· οὐ συναποδημεῖ τοῖς ἐντεῦθεν μεθισιαμένοις,
 ἀλλ' ἐνταῦθα αὐτὴν ἅπασαν καταλιπόντες, γυμνοὶ καὶ ἔρημοι
 ἀπίασι, μόνην τὴν κακίαν περιβεβλημένοι, καὶ τὰ ἐκ ταύτης

χον περιγελᾱ τὰ κύματα, ὅταν ἰδῆ αὐτὰ νὰ προσκρούουν
 μὲν εἰς τὸν βράχον, νὰ διαλύωνται ὁμως ἀμέσως εἰς ἀ-
 φρόν' ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴν,
 εὐρισκόμενος εἰς ἀσφαλὲς ἔδαφος δὲν ὑπομένει τίποτε
 τὸ δυσάρεστον ἀπὸ τὴν ταραχὴν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ
 εὐρίσκεται εἰς ἡσυχίαν ἀπολαμβάνων τὴν γαλήνην τῶν ἰδι-
 κῶν του σκέψεων καὶ κατανοῶν, ὅτι δὲν διαφέρουν καθό-
 λου ἀπὸ τὰ ρεύματα τῶν ποταμῶν τὰ πράγματα τῆς πα-
 ρούσης ζωῆς, τὰ ὁποῖα τρέχουν μὲ τόσον μεγάλην ταχύ-
 τητα καὶ ὀρμὴν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶναι δυνατὸν νὰ
 ἰδοῦμεν τὰ κύματα τῆς θαλάσσης τώρα μὲν νὰ ὑψώνων-
 ται εἰς μέγα ὕψος, ἀμέσως δὲ πάλιν νὰ ἐξαφανίζονται
 κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον βλέπομεν καὶ ἐκείνους, οἱ
 ὁποῖοι παραμελοῦν τὴν ἀρετὴν καὶ ἀσκοῦν τὴν κακίαν, τώ-
 ρα μὲν νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ νὰ ἔχουν μεγάλην ἰδέαν
 διὰ τὸν ἑαυτὸν τους, καὶ νὰ συγκινοῦνται διὰ τὰ πράγμα-
 τα τῆς παρούσης ζωῆς, διὰ μιᾶς νὰ ταπεινώνωνται καὶ νὰ
 φθάνουν εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν. Διότι αὐτοὺς ὑπονοῶν
 καὶ ὁ μακάριος προφήτης Δαυὶδ ἔλεγε· «Μὴ φοβῆσαι, ὅταν
 γίνῃ πλούσιος ὁ ἄνθρωπος ἢ ὅταν αὐξηθῆ ἡ δόξα τῆς οἰ-
 κογενείας του, διότι ὅταν ἀποθάνῃ δὲν θὰ λάβῃ τὰ πάντα
 μαζί του»¹. Καὶ καλῶς εἶπε, «Μὴ φοβῆσαι». Μὴ σὲ τaráσση,
 λέγει, ἢ ἀπόκτησις τοῦ πλοῦτου καὶ ἢ αἷγλη τῆς δόξης.
 Διότι ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον θὰ ἰδῆς αὐτὸν νὰ εὐρίσκεται
 κάτω, ἀδρανὴς, νεκρός, ἐγκαταλελειμμένος, νὰ γίνεται
 τροφή τῶν σκωλήκων, στερημένος ὅλων αὐτῶν καὶ νὰ μὴ
 ἠμπορέσῃ νὰ φέρῃ τίποτε ἀπολύτως μαζί του, ἀλλὰ νὰ
 ἐγκαταλείψῃ ὅλα ἐδῶ. Νὰ μὴ σὲ καταλάβῃ λοιπὸν ἡ ἀγω-
 νία, ὅταν ἰδῆς τὰ παρόντα ἀγαθὰ, οὔτε νὰ μακαρίσῃς ἐκεῖ-
 νον, ὁ ὁποῖος ὕστερα ἀπὸ σύντομον χρόνον πρόκειται νὰ
 στερηθῆ αὐτά. Διότι τέτοια εἶναι ἡ παροῦσα εὐτυχία, καὶ
 ἡ φύσις τοῦ πλοῦτου· δὲν ἀκολουθεῖ ἐκείνους ποὺ φεύγουν
 ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐγκαταλείψουν ἐδῶ ὅλην
 αὐτὴν τὴν εὐτυχίαν, ἀπέρχονται γυμνοὶ καὶ ἔρημοι, ἔχον-
 τες μοναδικὴν περιβολὴν τὴν κακίαν καὶ τὰ φορτία τῶν
 ἀμαρτημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπεσώρευσεν εἰς αὐτοὺς ἡ κακία.

αὐτοῖς συλλεγέντα ἁμαρτημάτων φορτία. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀρετῆς
 τοιοῦτον οὐδέν· ἀλλὰ καὶ ἐνναῦθα ἀνωτέρους τῶν ἐπιβουλεύόν-
 των καθίστησι, καὶ ἀναλώτους ἐργάζεται, καὶ διηνεκῆ τὴν
 ἡδονὴν χαρίζει, καὶ οὐκ ἀφίησι τῆς τῶν πραγμάτων ἀνω-
 5 μαλίας αἰσθησὶν λαβεῖν, καὶ ἐντεῦθεν ἀποδημοῦσι συμεδίσιτα-
 ται, καὶ τότε μάλιστα, ὅτε χρῆζομεν τῆς παρ' αὐτῆς συμμαχίας,
 καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβερὰν πολλὴν ἡμῖν παρέ-
 χει τὴν βοήθειαν, ἡμερον ἡμῖν καθισιῶσα τοῦ δικαστοῦ τὸ
 ὄμμα· καὶ καθάπερ ἐνταῦθα παρόντων τῶν δεινῶν ἀνωτέρους
 10 καθίστησι τῶν δεινῶν, οὕτω καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐφαρπάζει
 τοὺς αὐτὴν ἐπιφερομένους τῶν κολασιηρίων ἐκείνων. Καὶ οὐ
 τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἔτι καὶ τῆς τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀπο-
 λαύσεως πρόξενος ἡμῖν γίνεται. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι ταῦτα
 οὕτως ἔχει, καὶ οὐχ ἀπλῶς καὶ εἰκῆ ψυχαγωγοῦντες ὑμᾶς
 15 τοῖτοις κεχρήμεθα τοῖς ῥήμασιν, ἐκ τῶν νῦν προκειμένων
 δεῖξαι πειράσομαι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ. Ὅρα πῶς ὁ θαυμάσιος
 οὗτος, ὁ Νῶε λέγω, παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους εἰς
 τὴν κατ' αὐτῶν ἀγανάκησιν ἐκκαλεσαμένου τὸν φιλόανθρωπον
 Δεσπότην, οὗτος διὰ τῆς οἰκείας ἡδυνήθη ἀρετῆς καὶ τῆς
 20 ἀγανακίσεως τὴν πείραν διαφυγεῖν, καὶ πολλὴν τὴν παρ'
 αὐτοῦ εὐνοίαν ἐφελκύσασθαι. Καὶ εἰ βούλει, τέως περὶ τῶν
 ἐν τῷ παρόντι θίω διαλεχθῶμεν. Ἴσως γάρ τινες τοῖς μέλ-
 λουσι καὶ μὴ δρωμένοις διαπιποῦσιν. Ἴδωμεν τοίνυν ἐκ τῶν
 ἐνταῦθα γινομένων, τίνα μὲν τοὺς πρὸς τὴν κακίαν αὐτομολή-
 25 σαντας διεδέξατο, τίνων δὲ ὁ τὴν ἀρετὴν ἐλόμενος ἠξιώθη.
 Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὴν πολλὴν τῆς κακίας ἐπίτασιν ἀπεφῆναιτο
 ὁ ἀγαθὸς Θεὸς πανωλεθρία τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος καια-
 δικάσειν, εἰπὼν, «Ἀπαλείψω τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἐποίησα, ἀπὸ
 προσώπου τῆς γῆς», καὶ δεικνὺς τῆς ἀγανακίσεως αὐτοῦ τὴν
 30 ὑπερβολήν, οὐ κατὰ τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους μόνον τὴν ἀ-
 πόφασιν ἐξήνεγκεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ

Εἰς τὴν ἀρετὴν ὅμως δὲν συμβαίνει τίποτε τέτοιο· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν μᾶς καθιστᾶ ἀνωτέρους ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ μᾶς ἐπιβουλεύονται, καὶ μᾶς κάνει ἀκαταβλήτους, καὶ μᾶς χαρίζει τὴν διαρκῆ χαρὰν, καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀντιληφθοῦμεν τὴν ἀνωμαλίαν τῶν πραγμάτων, καὶ ὅταν φεύγωμεν ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν μᾶς ἀκολουθεῖ, καὶ τότε μάλιστα, ὅταν ἔχωμεν ἀνάγκην τὴν συμμαχίαν τῆς, καὶ κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως μᾶς παρέχει μεγάλην βοήθειαν, μέ τὸ νὰ κάνῃ ἡμερον τὸ βλέμμα τοῦ δικαστοῦ πρὸς ἡμᾶς· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ, ποὺ ὑπάρχουν τὰ κακά, μᾶς καθιστᾶ ἀνωτέρους ἀπὸ τὰ κακά, ἔτσι καὶ εἰς τὸ μέλλον ἀποσπᾶ ἐκείνους, ποὺ τὴν φέρουν μαζί των, ἀπὸ τὰ βασανιστήρια τῆς κολάσεως. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ἀκόμη προκαλεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀνεκφράστων ἀγαθῶν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν ἔτσι, καὶ δὲν λέγομεν αὐτὰ ἀπλῶς καὶ τυχαίως διὰ νὰ σᾶς ψυχαγωγοῦμεν, θὰ προσπαθήσω νὰ ἀποδείξω εἰς τὴν ἀγάπην σας ἀπὸ αὐτά, ποὺ τώρα ἔχομεν ἐνώπιόν μας. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς ὁ θαυμάσιος αὐτὸς ἄνθρωπος, δηλαδὴ ὁ Νῶε, ἐνῶ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπροκάλεσεν ἐναντίον του τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, αὐτὸς κατώρθωσε μέ τὴν ἰδικὴν του ἀρετὴν καὶ τὰς συνεπείας τῆς ἀγανακτήσεως νὰ ἀποφύγῃ καὶ νὰ ἐλκύσῃ πρὸς αὐτὸν τὴν μεγάλην εὖνοιάν του. Καὶ ἐὰν θέλετε, ἄς ὁμιλήσωμεν κατὰ πρῶτον διὰ τὰ συμβαίνοντα εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν. Διότι ἴσως μερικοὶ δυσπιστοῦν εἰς τὰ μέλλοντα καὶ τὰ ἀόρατα. Ἄς ἰδοῦμεν λοιπὸν ἀπὸ τὰ συμβαίνοντα ἐδῶ, ποῖα μὲν διεδέχθησαν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔσπευσαν πρὸς τὴν κακίαν, ποῖα δὲ ἤξιώθη ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ἐπροτίμησε τὴν ἀρετὴν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἐξαπλώσεως τῆς κακίας ἀπεφάσισεν ὁ πανάγαθος Θεὸς νὰ καταδικάσῃ εἰς ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὅταν εἶπε «Θὰ ἐξαλείψω τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὅποιον ἐδημιούργησα, ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς»³ καὶ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑπερβολικὴν του ἀγανάκτησιν, ἐξήγγειλε τὴν ἀπόφασίν του ὄχι μόνον ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπινου γένους,

τῶν ἐρπειῶν, καὶ τῶν πειρωῶν τῶν γὰρ ἀνθρώπων, δι' οὓς
 ταῦτα παρήχθη, ἀπόλλυσθαι μελλόντων, καὶ ὑποβουχίων γίνε-
 σθαι, εἰκότως καὶ ταῦτα τῆς τιμωρίας συναπήλαυσεν· ἐπειδὴ
 οὖν ἡ ἀπόφασις ἀόριστος ἦν, καὶ οὐδεμίαν ἔχουσα διαίρεσιν,
 5 ἵνα μάθῃς τὸ ἀπροσωπόληπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ ταῖς καρδίαις
 ταῖς ἡμετέραις ἐμβατεύων οὐδένα περιορᾷ, ἀλλὰ καὶ μικρὰν
 τινα ἀφορητὴν εὖρη παρ' ἡμῶν εἰσφερομένην, ἄφατον αὐτοῦ
 ἐπιδείκνυται τὴν φιλανθρωπίαν, φησὶν ἡ Γραφή, ἵνα μὴ νο-
 μίσωμεν διὰ παντελῆς ἀφανισμὸς γίνεται τοῦ τῶν ἀνθρώπων
 10 γένους, ἀλλὰ γινώμεν, διὰ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ ἀγαθότητα
 ἀφήσει σπινθῆρά τινα σώζεσθαι, καὶ ρίζαν τῶ τῶν ἀνθρώ-
 πων γένει, ὥστε πάλιν εἰς μακροὺς ἐκταθῆναι κλάδους· «Νῶε
 δέ», φησὶν, «εὔρε χάριν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ».

2. Σκόπει τῆς Γραφῆς τὴν ἀκρίθειαν, ὅπως οὐδὲ τὴν
 15 τυχούσαν συλλαβὴν ἔστιν εὖρεϊν ἀπλῶς κειμένην. Ἐπειδὴ
 γὰρ ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων,
 καὶ τῆς τιμωρίας τὸ μέγεθος τῆς μελλούσης ἐπάγεσθαι τοῖς
 ταύτης ἐργαίαις, διδάσκει ἡμᾶς καὶ τὸν ἐν τοσοῦτῳ πλήθει
 δυνηθέντα τὴν ἀρετὴν ἀκέραιον διασῶσαι. Ἔστι μὲν γὰρ
 20 καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀρετὴ θαυμασιή. Ὅταν δὲ καὶ ἐν μέσῳ
 τῶν κωλύοντων τυγχάνων τις ταύτην μετή, πολλῶ μᾶλλον
 θαυμασιότεραν αὐτὴν ἀποφαίνει. Διὰ τοῦτο ὡσπερ θαυμά-
 ζουσα τὸν δίκαιον ἡ θεία Γραφή φησιν, διὰ μετὰ τῶν το-
 σοῦτων διὰ τὴν κακίαν μελλόντων ἀγανακτιήσεως πειροῦσθαι,
 25 «Νῶε δὲ εὔρε χάριν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». «Εὔρε χά-
 ριν», ἀλλ' «Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ»· οὐχ ἀπλῶς, «Εὔρε χάριν»,
 ἀλλ' «Ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ»· ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ διὰ ἓνα
 τοῦτον εἶχε τὸν σκοπὸν, ὥστε τὸν ἀκοίμητον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν

ἀλλὰ καὶ ἐναντίον ὄλων τῶν ζώων καὶ τῶν ἐρπετῶν καὶ τῶν πτηνῶν, διότι ὅταν ἐπρόκειτο νὰ χαθοῦν καὶ νὰ καταποντισθοῦν οἱ ἄνθρωποι, διὰ τοὺς ὁποίους ἐδημιουργήθησαν αὐτά, εὐλόγως ἔλαβαν καὶ αὐτὰ μέρος εἰς τὴν τιμωρίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀπόφασις ἦτο ἀόριστος καὶ χωρὶς νὰ κάνη καμμίαν διάκρισιν, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ὁ Θεός δὲν εἶναι προσωπολήπτης, καὶ ὅτι συχνάζων μέσα εἰς τὰς ἰδικὰς μας καρδίας δὲν περιφρονεῖ κανένα. ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εὐρῆ κάποιαν μικρὰν ἀφορμὴν, προσφερομένην ἀπὸ ἡμᾶς, ἐπιδεικνύει τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν του, λέγει ἡ Γραφή, διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν ὅτι συντελεῖται ὀλοκληρωτικὴ ἐξαφάνισις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσωμεν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς του ἀγαθότητος ἀφήνει κάποιον σπινθῆρα διὰ νὰ σώζεται καὶ ρίζαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὥστε νὰ ἀπλωθῆ πάλιν εἰς μακροὺς κλάδους· «Ὁ Νῶε δέ, λέγει, εὔρε χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».

2. Παρατήρησε τὴν ἀκρίβειαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, πῶς οὔτε τὴν μικρὰν συλλαβὴν εἶναι δυνατόν νὰ εὐροῦμεν, νὰ εἶναι τοποθετημένη χωρὶς σημασίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν μᾶς ἐδίδαξε τὸ μέγεθος τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβληθῆ εἰς τοὺς διαπράττοντας αὐτήν, μᾶς παρουσιάζει καὶ ἐκεῖνον ποὺ ἠμπόρεσε μέσα εἰς αὐτὸ τὸ πλῆθος νὰ διασώσῃ ἀκεραίαν τὴν ἀρετὴν. Εἶναι μὲν βεβαίως ἡ ἀρετὴ καὶ μόνη τῆς ἀξιοθαύμαστος. Ὅταν ὅμως κάποιος μετέρχεται αὐτήν, εὐρισκόμενος ἀνάμεσα εἰς ἐκείνους ποὺ τὴν ἐμποδίζουν, καθιστᾷ αὐτήν κατὰ πολὺ περισσότερον ἀξιοθαυμαστοτέραν. Διὰ τοῦτο ὡσὰν νὰ θαυμάζῃ τὸν δίκαιον ἡ Ἁγία Γραφή λέγει, ὅτι ἀνάμεσα εἰς τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐπρόκειτο ἐξ αἰτίας τῆς κακίας των νὰ δοκιμάσουν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Θεοῦ, «ὁ Νῶε δέ εὔρε χάριν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». «Εὔρε χάριν», ἀλλὰ, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» ὄχι ἀπλῶς, «εὔρε χάριν», ἀλλὰ, «ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ», διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι μοναδικὸν σκοπὸν εἶχεν αὐτόν, ὥστε τὸ ἄγρυπνον ἐκεῖνο μάτι νὰ ἔχῃ ἐπαινέτην καὶ δὲν ὑπῆρχεν εἰς αὐτόν κανεὶς λόγος τῆς δόξης τῶν

ἐπαινεῖτην ἔχειν, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ λόγος τῆς τῶν ἀνθρώπων δό-
 ξης, οὐδὲ τῆς ἀτιμίας, καὶ τοῦ γέλωτος. Εἰκὸς γὰρ αὐτὸν ἀπε-
 ραντίας ἅπασι τὴν ἀρετὴν μειέναι βουλομένον πολλὴν ὑπομέ-
 νειν τὴν χλεύην καὶ τὸν γέλωτα, πάντων τῶν τὴν κακίαν μειών-
 5 των εἰωθότων ἀεὶ ἐπισκώπειν τοὺς ταύτην φεύγειν βουλομέ-
 νους, καὶ ἀρετὴν αἰρουμένους, ὅπερ καὶ νῦν πολλάκις γίνεται.
 Καὶ πολλοὺς τῶν ραθύμων ὀρῶμεν μὴ φέροντας τὸν γέλωτα καὶ
 τὴν χλευασίαν, ἀλλὰ προσιμῶντας τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων
 δόξαν τῆς ἀληθοῦς καὶ ἀεὶ μενούσης, ὑποσυρομένους καὶ συγ-
 10 καιασπωμένους τῇ τῶν ἐτέρων ἀνθρώπων κακίᾳ. Ψυχῆς γὰρ
 ἔστι γενναίας καὶ σιερρῶ τῷ φρονήματι κεχρημένης τὸ δυ-
 νηθῆναι ἀντισχεῖν πρὸς τοὺς διασύρειν βουλομένους, καὶ μὴ
 πρὸς ἀρέσκειαν τῶν ἀνθρώπων τι διαπροάιτεσθαι, ἀλλὰ πρὸς
 τὸν ἀκοίμητον ἑκεῖνον ὀφθαλμὸν τείνειν τὸ δῖμα, καὶ τὴν παρ'
 15 ἐκείνου εὐφημίαν μόνον ἀναμένειν, καὶ τούτων ὑπερορᾶν, καὶ
 μηδὲν ἠγεῖσθαι αὐτῶν τὸν ἔπαινον, μήτε τὸν ψόγον, ἀλλὰ
 καθάπερ σκιάς καὶ ὄνειρατα παραιρέχειν. Καὶ ἐνιαῦθα μὲν
 πολλοὶ πολλάκις τὴν ὕβριν οὐ φέροντες δέκα ἢ εἴκοσι ἀνθρώ-
 πων, ἢ καὶ ἑλατιόνων, ὑπεσκελίσθησαν καὶ κατέπεσον. «Ἔστι
 20 γὰρ αἰσχύνη ἐπάγουσα ἁμαρτίαν». Οὐδὲ γὰρ τὸ τυχόν ἐστιν
 ὑπεριδεῖν τῶν ὄνειδιζόντων, καὶ καταγελώντων, καὶ κωμω-
 δεῖν βουλομένων· ἀλλ' ὁ δίκαιος οὕτως οὐχ οὕτως. Οὐ μόνον
 γὰρ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ πάσης
 τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως, καὶ μυριάδων τοσοῦτων ὑπερεῖ-
 25 δειν. Εἰκὸς γὰρ ἅπαντας αὐτοὺς καταγελαῖν, κωμωδεῖν, χλευά-
 ζειν, πολλὴν τὴν παροινίαν περὶ αὐτὸν ἐπιδείκνυσθαι, ἴσως
 δὲ ἢ καὶ βούλεσθαι διασπᾶν, εἰ οἶόν τε ἦν. Πολλὴν γὰρ ἀεὶ
 τὴν μανίαν ἐπιδείκνυται ἢ κακία κατὰ τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' οὐ
 μόνον οὐδὲν αὐτὴν βλάπτει, ἀλλὰ καὶ τὸ πολεμεῖν ἰοχυροτέραν

ἀνθρώπων, οὔτε τῆς κατασχύνης καὶ τοῦ χλευασμοῦ αὐτῶν. Διότι εἶναι φυσικὸν αὐτός, ποῦ θέλει νὰ ἀσκῇ τὴν ἀρετὴν εὐρισκόμενος εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ὅλους, νὰ ὑπομένῃ πολλοὺς ἐμπαιγμούς καὶ νὰ γίνεται καταγέλαστος, ἐπειδὴ ἔχουν συνηθίσει ὅλοι οἱ μετερχόμενοι τὴν κακίαν πάντοτε νὰ περιπαίζουσαν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποφεύγουν αὐτὴν καὶ νὰ προτιμοῦν τὴν ἀρετὴν, πρᾶγμα ποῦ βεβαίως καὶ τώρα συχνὰ γίνεται. Καὶ βλέπομεν, πολλοὶ ἀδιάφοροι νὰ μὴ ὑποφέρουν τὰ κοροϊδευτικὰ γέλια καὶ τοὺς χλευασμούς, ἀλλὰ νὰ προτιμοῦν τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν καὶ παραμένουσιν πάντοτε, παρασυρόμενοι καὶ συμπαρασυρόμενοι εἰς τὴν κακίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Διότι εἶναι γνῶρισμα τῆς γενναίας ψυχῆς καὶ τὸ νὰ ἠμπορέσῃ κανεὶς νὰ ἀντισταθῇ μὲ ἰσχυρὸν φρόνημα πρὸς ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ τὸν διασύρουν καὶ νὰ μὴ ἐνεργῇ κάτι διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ βλέπῃ μόνον πρὸς τὸ ἄγρυπνον ἐκεῖνο μάτι τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ περιμένῃ τὸν ἔπαινον μόνον ἀπὸ ἐκεῖνον, καὶ νὰ περιφρονῇ αὐτούς, καὶ νὰ μὴ ὑπολογίζῃ καθόλου τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων, οὔτε τὴν κατηγορίαν, ἀλλὰ νὰ τὰ περιφρονῇ ὡσάν σκιάς καὶ ὄνειρα. Καὶ ἐδῶ μὲν πολλοὶ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ πολλὰς φορές δὲν ὑπέφεραν τὴν ὕβριν δέκα ἢ εἴκοσι ἀνθρώπων, ἢ ἀκόμη καὶ ὀλιγωτέρων, ἀνετράπησαν καὶ ἔπεσαν. «Ἐπάρχει πρᾶγματι ἐντροπὴ, ἢ ὁποῖα ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἁμαρτίαν»⁸. Διότι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ περιφρονῆσῃ κανεὶς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὸν κατηγοροῦν, καὶ τὸν περιπαίζουσαν καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ τὸν γελιοποιοῦν. Ὁ δίκαιος ὁμοίως αὐτός δὲν ἐνήργησεν ἔτσι. Διότι ὄχι μόνον δέκα καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνθρώπους ἐπεριφρόνησε, ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ τόσας μυριάδας ἀνθρώπων. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν ὅλοι αὐτοὶ νὰ τὸν περιγελοῦν, νὰ τὸν γελιοποιοῦν, νὰ τὸν χλευάζουσαν, νὰ ἐπιδεικνύουσαν ἀπέναντί του πολλὴν κακὴν συμπεριφορὰν, ἴσως δὲ καὶ νὰ ἤθελαν νὰ τὸν καταστρέψουσαν, ἐὰν ἦτο δυνατόν. Διότι πάντοτε ἡ κακία ἐπιδεικνύει παράφορον ἐχθρότητα ἐναντίον τῆς ἀρετῆς· ἀλλὰ ὄχι μόνον δὲν βλάπτει καθόλου αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ

αὐτὴν ἀπεργάζεται. Τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἢ ἰσχύς, ὅτι ἐν τῷ πάσχειν τῶν ποιούντων περιγίνεται, καὶ ἐν τῷ πολεμεῖσθαι τῶν πολεμούντων ἀνωτέρα καθίσταται. Καὶ τοῦτο ἔνεσι μὲν ἐκ πολλῶν συνιδεῖν ἵνα δὲ ἀφορμὰς ὑμῖν παρῶ-

5 σχωμεν· «Δίδου γάρ», φησί, «σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται»· ἀναγκαῖον καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ ἐκ τῆς Καινῆς τὰ παραδείγματα ὑμῖν παραγαγεῖν. Ἐννόει μοι τοίνυν τὸν Ἄβελ· οὐχὶ ἀνηρέθη ὑπὸ τοῦ Κάιν; οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἦν ἐρριμμένος; Ἄλλὰ μὴ τοῦτο σκόπει, ὅτι ἐκράτησε καὶ περιε-

10 γένειο, καὶ ἀνεῖλε τὸν φθονούμενον, καὶ οὐδὲν ἠδίκηκότι· ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα λογίζου, ὅτι ὁ μὲν ἀναιρεθεὶς, ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν ἀνακηρύσσεται, καὶ στεφανοῦται, καὶ ὁ ἰσοῦτος χρόνος τὴν μνήμην οὐκ ἐμάρασεν· ὁ δὲ ἀνελὼν, καὶ περιγεγύμενος, καὶ τότε ζωὴν θανάτου βαρύτεραν ὑπέμενε, καὶ ἐξ

15 ἐκείνου μέχρι τοῦ νῦν οἶτος μὲν σιηλιτεύεται, καὶ τὰς παρὰ πάντων κατηγορίας δέχεται, ἐκεῖνος δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν τοῖς ἀπάντων ἄδειαι σιόμασι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῷ παρόντι θίω, τὰ δὲ ἐν τῷ μέλλονι αἰῶνι ποῖος λόγος, ποῖα διάνοια παρασιῆσαι δυνήσεται; Καὶ οἶδα μὲν ὅτι συνειοὶ ὄν-

20 τες πολλὰ καὶ διάφορα ἕτερα τοιαῦτα εὐρήσειτε ἐν ταῖς Γραφαῖς κείμενα. Διὰ γὰρ τοῦτο γέγραπται πρὸς ὠφέλειαν τὴν ἡμετέραν, ὥστε ταῦτα μανθάνοντας φεύγειν μὲν τὴν κακίαν, προσιμᾶν δὲ τὴν ἀρετήν. Βούλει καὶ ἐν τῇ Καινῇ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἰδεῖν; Ἄκουε τοῦ μακαρίου Λουκᾶ τὸ αὐτὸ τοῦτο διη-

25 γουμένου περὶ τῶν ἀποσιόλων, ὅτι μαστιγωθέντες ἀνεχώρουν ἀπὸ τοῦ συνεδρίου χαίροντες, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ἀτιμασθῆναι. Καίτοι γε αἱ μάστιγες οὐ χαρᾶς ἦσαν ἀφορμαί, ἀλλὰ λύπης καὶ ἀθυμίας· ἀλλὰ αἱ διὰ τὸν Θεὸν μάστιγες, καὶ ἡ ὑπόθεσις, δι' ἣν ἐμασιίζοντο, τὴν

4. Παροιμ. 9, 9.

5. Διὰ περισσότερα βλ. ὁμιλία ιθ'.

6. Πράξ. 5, 41.

ὁ πόλεμος καθιστᾶ αὐτὴν περισσότερον ἰσχυράν. Πράγματι εἶναι τόσον μεγάλη ἡ δύναμις τῆς ἀρετῆς, διότι ὅταν ὑποφέρῃ, νικᾷ ἐκείνους ποὺ τὴν ἐνοχλοῦν, καὶ ὅταν πολεμῆται, γίνεται ἀνωτέρα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὴν πολεμοῦν. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν μὲν νὰ τὸ γνωρίσωμεν ἀπὸ πολλὰ παραδείγματα. Διὰ νὰ σᾶς δώσωμεν δὲ ἀφορμὰς (διότι λέγει, «Δῶσε εἰς σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃ σοφώτερος»⁴), εἶναι ἀνάγκη νὰ παρουσιάσωμεν τὰ παραδείγματα καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιάν καὶ ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἐνθὺ μῆσου λοιπόν, σὲ παρακαλῶ, τὸν Ἄβελ· δὲν ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν Κάιν; δὲν ἦτο ἐγκαταλελειμμένος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους; Ἄλλὰ μὴ ἐξετάζῃς αὐτό, ὅτι ἐνίκησε καὶ ὑπερίσχυσε καὶ ἐφόνευσεν ἐκεῖνον, ποὺ ἐφθονοῦσε καὶ δὲν τὸν εἶχεν ἀδικήσει καθόλου. Ἄλλὰ σκέψου αὐτὰ ποὺ ἔγιναν ἔπειτα, ὅτι δηλαδὴ ὁ μὲν φονευθεὶς, ἀπὸ τότε μέχρι καὶ σήμερα ἐπαινεῖται καὶ στεφανώνεται καὶ ὁ πολὺς χρόνος δὲν ἔσβησε τὴν μνήμην του· ἐκεῖνος ὅμως, ποὺ ἐφόνευσε καὶ ἐνίκησε, καὶ τότε ἔζησε μίαν ζωὴν βαρυτέραν ἀπὸ τὸν θάνατον, καὶ ἀπὸ τότε μέχρι σήμερα αὐτὸς μὲν ἐπιτιμᾶται καὶ δέχεται τὰς κατηγορίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἐκεῖνος ὅμως καθημερινὰ ἐπαινεῖται ἀπὸ ὅλους⁵. Καὶ αὐτὰ μὲν συμβαίνουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, τὰ συμβαίνοντα ὅμως εἰς τὴν μέλλουσαν ποῖος λόγος, ποία διάνοια θὰ ἠμπορέσῃ νὰ περιγράψῃ; Καὶ γνωρίζω μὲν ὅτι, ἐπειδὴ εἴσθε σώφρονες, θὰ εὐρῆτε πολλὰ καὶ διάφορα ἄλλα τέτοια παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν μέσα εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Διότι δι' αὐτὸ ἔχουν γραφῆ, διὰ τὴν ἰδικὴν μας ὠφέλειαν, ὥστε ἀφοῦ μάθωμεν αὐτὰ νὰ ἀποφεύγωμεν μὲν τὴν κακίαν, νὰ προτιμῶμεν δὲ τὴν ἀρετὴν. Θέλετε νὰ ἰδοῦμεν αὐτὸ τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην; Ἄκουε τὸν μακάριον Λουκᾶν, ὁ ὁποῖος διηγεῖται τὸ ἴδιον πρᾶγμα διὰ τοὺς ἀποστόλους, ὅτι ἀφοῦ ἐμαστιγώθησαν ἔφυγαν ἀπὸ τὸ συνέδριον μὲ χαρὰν μεγάλην, διότι ἠξιώθησαν νὰ ἀτιμασθοῦν χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ⁶. Ἄν καὶ βέβαια αἱ μαστιγώσεις δὲν ἦσαν ἀφορμαὶ χαρᾶς, ἀλλὰ λύπης καὶ στενοχωρίας· ἀλλὰ ἡ μαστίγωσις των διὰ τὸν Θεὸν καὶ ἡ

χαρὰν αὐτοῖς ἔτικτε. Καὶ οἱ μὲν μαστιγώσαντες ἐν ἀπορία πολλῇ καὶ ἀμηχανίᾳ καθεσιήκεισαν, οὐκ εἰδότες ὅ τι πράξωσιν. Ἐκουε γὰρ αὐτῶν καὶ μετὰ τὰς μάστιγας διαπορούντων, καὶ λεγόντων «Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις;».

5 Τί λέγεις; Ἐμασιίξατε, μυρία κακὰ διεθήκατε, καὶ ἔτι ἀπορεῖτε; Τοσοῦτόν ἐστιν ἰσχυρὸν πρᾶγμα καὶ ἀχειρωτόν ἢ ἀρειή, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχειν τῶν ποιούντων περιγυνομένη.

3. Ἄλλ' ἵνα μὴ μακρὸν ποιῶμεν τὸν λόγον, ἀναγκαῖον πάλιν ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὸν δίκαιον τοῦτον, καὶ ἐκπλαγῆναι αὐ-

10 τοῦ τῆς ἀρειῆς τὴν ὑπερβολήν, πῶς ἴσχυσε ἰσοσούτου δήμου καταγελῶντιος, ἐπεμβαίνοντιος, χλευάζοντιος, κωμωδοῦντιος (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ λέγω, καὶ λέγων οὐ πάύσομαι) ὑπεριδεῖν, καὶ ἀνώτερος γενέσθαι. Πῶς; Ἐγὼ λέγω. Ἐπειδὴ διηνεκῶς ἑώρα πρὸς τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμόν, ἐκεῖ τειταμένον εἶχε τῆς

15 διανοίας τὸ ὄμμα, καὶ λοιπὸν τούτων ἀπάντων ὡς οὐδὲν ὄντων ἐφρόντιζε. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει ἐπειδὴν γὰρ τις τρωθῆῃ τῷ ἔρωι ἐκείνῳ, καὶ εἰς τὸν πρὸς τὸν Θεὸν πόθον ἑαυτὸν ἐκτείνῃ, οὐδὲν ἕτερον ὁρᾷ τῶν ὁρωμένων, ἀλλὰ διηνεκῶς ἐκείνον φαντάζεται τὸν ποθούμενον, καὶ ἐν νυκτί, καὶ ἐν ἡμέ-

20 ρα, καὶ κοιταζόμενος, καὶ διανισιτάμενος. Μὴ τοίνυν σε ξενίζέτω, εἰ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος ἅπαξ ἐκεῖ τείνας αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, οὐδενὸς ἐφρόντιζε τῶν ὑποσκελίζειν ἐπιχειρούντων. Τὰ γὰρ παρ' ἑαυτοῦ ἐπιδειξάμενος, καὶ τὴν ἄνωθεν χάριν ἐπισπασάμενος ἀνώτερος ἀπάντων ἐγίνετο. «Νῶε γάρ», φησὶν.

25 «εὔρε χάριν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Εἰ καὶ πάσῃ τῇ τῶν τότε ἀνθρώπων φύσει οὐ ἦν ἐπίχαρις, οὐδὲ ποθεινὸς διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ὀδεύειν ὁδόν, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνον τὰς καρδίας ἐμβατεύοντα χάριν εὔρε, καὶ ἐκεῖνος αὐ-

ὑπόθεσις, διὰ τὴν ὁποίαν ἐμαστιγώνοντο, ἐγεννοῦσε τὴν χαρὰν εἰς αὐτούς. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ποὺ τοὺς ἐμαστίγωσαν, εὐρέθησαν εἰς μεγάλην δυσχέρειαν καὶ ἀμηχανίαν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τί νὰ πράξουν. Διότι ἄκουε αὐτούς καὶ μετὰ τὴν μαστίγωσιν νὰ ἀποροῦν καὶ νὰ λέγουν· «Τί νὰ κάμωμεν μὲ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς;»⁷. Τί λέγεις; Ἐμαστιγώσατε, ἐπροκαλέσατε πάρα πολλά κακά, καὶ ἀκόμη ἀπορεῖτε; Τόσον πολὺ ἰσχυρὸν πρᾶγμα καὶ ἀκατάβλητον εἶναι ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅταν ἀκόμη πάσχη ὑπερισχύει ἐκείνων, ποὺ τὴν ἐνοχλοῦν.

3. Ἄλλὰ διὰ νὰ μὴ παρατείνωμεν πολὺ τὸν λόγον, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὸν δίκαιον αὐτὸν καὶ νὰ ἐκπλαγοῦμεν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ ἀρετῆν· πῶς ἠμπόρεσεν, ἐνῶ τόσος λαὸς τὸν ἐπεριγελοῦσε, τὸν ἐπετιμοῦσε, τὸν ἐχλεύαζε, τὸν ἐγελιοποιοῦσε (πάλιν βεβαίως τὰ ἴδια λέγω καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὰ λέγω), νὰ περιφρονήσῃ καὶ νὰ γίνῃ ἀνώτερος. Πῶς; Ἐγὼ ἀπαντῶ. Ἐπειδὴ διαρκῶς ἔβλεπε πρὸς τὸ ἄγρυπνον μάτι, ἐκεῖ εἶχε στραμμένον ἔντονα τὸ βλέμμα τῆς διανοίας του καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐπρόσεχε δι' ὅλους αὐτούς ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχαν καθόλου. Καὶ πράγματι ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα· διότι ὅταν κάποιος πληγωθῇ μὲ ἐκεῖνον τὸν ἔρωτα καὶ θέσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸν πόθον πρὸς τὸν Θεόν, τίποτε ἄλλο δὲν βλέπει ἀπὸ τὰ ὄρατά, ἀλλὰ συνεχῶς φαντάζεται ἐκεῖνον, ποὺ ἐπιθυμεῖ, καὶ κατὰ τὴν νύκτα, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ ὅταν κοιμᾶται, καὶ ὅταν εἶναι ἐντελῶς ξυπνητός. Νὰ μὴ σὲ παραξενεύῃ λοιπόν, ἐὰν καὶ ὁ δίκαιος αὐτός ἀφοῦ ἔστρεψε κάποτε ἐκεῖ τὴν διάνοιάν του, δὲν ἐπρόσεχε κανένα ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπροσπαθοῦσαν νὰ τὸν ἀνατρέψουν. Διότι ἀφοῦ ἔκαμεν ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἐκέρδισε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἐγένετο ἀνώτερος ὄλων. «Ὁ Νῶε δέ, λέγει, εὔρε χάριν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ἄν καὶ δὲν ἦτο εὐχάριστος εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος τῆς τότε ἐποχῆς, οὔτε ἐπιθυμητός, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ βαδίζῃ τὸν ἴδιον μὲ αὐτούς δρόμον, ἀλλὰ εὔρε χάριν εἰς ἐκεῖνον, ποὺ εἰσέρχεται εἰς τὰς καρδίας μας, καὶ ἐκεῖνος ἐδέ-

τοῦ τὴν γνώμην ἀπεδέξατο. Τί γάρ, εἶπέ μοι, βλάβος ἐν-
 τεῦθεν ἐγένετο ἀπὸ τῆς τῶν ὁμογενῶν χλεύης καὶ τοῦ κα-
 ταγέλωτος, τοῦ πλάσαντος τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ συνιέντιος
 εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀνακηρύτιοντος τὸν ἄνδρα καὶ οἰε-
 5 φανοῦντος; Τί δὲ ὄφελος ἀνθρώπῳ γένοιτ' ἂν παρὰ πάσης
 τῆς οἰκουμένης θαυμαζομένῳ καὶ ἐπαινουμένῳ, παρὰ δὲ τοῦ
 τῶν ὄλων δημιουργοῦ καὶ τοῦ ἀπαραλογίστου δικασιοῦ ἐπὶ τῆς
 ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβερᾶς κρινομένῳ; Ταῦτα τοίνυν εἰδό-
 τες, ἀγαθητοί, μηδένα λόγον ποιῶμεθα τοῦ παρὰ τῶν ἀνθρώ-
 10 πων ἐπαίνου, μηδὲ τὴν παρὰ τούτων εὐφημίαν ἐκ παντὸς τρό-
 που ζητῶμεν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνον μόνον τὸν ἐτάζοντα καρ-
 δίας καὶ νεφρούς, καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα μειῶμεν, καὶ τὴν
 κακίαν φεύγωμεν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παιδεύων
 ἡμᾶς μὴ κεχηγῆναι πρὸς τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐφημίας,
 15 μετὰ πολλὰ ἔτετρα τελευταῖον καὶ τοῦτο ἐπήνεγκε λέγων «Οὐαὶ
 ὑμῖν, ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς πάντες οἱ ἄνθρωποι». Σκόπει
 πῶς διὰ τοῦ «Οὐαὶ» ἡμῖν ἐνεφάνισε, ποταπὴ τοῖς τοιοῦτοις
 κείσεται τιμωρία. Τὸ γὰρ οὐαὶ τοῦτο θρηνηῶδες ἐστὶν ἐπίφθε-
 γμα· μονορουχὶ γὰρ ταλανίζων αὐτοὺς φησὶν· «Οὐαὶ ὑμῖν, ὅ-
 20 ταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς πάντες οἱ ἄνθρωποι». Καὶ ὄρα τοῦ
 ρητοῦ τὴν ἀκρίβειαν. Οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ,
 «Πάντες οἱ ἄνθρωποι». Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε τὸν ἐνάρειον, καὶ
 τὴν σιενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν ὁδεύοντα, καὶ ταῖς ἐντολαῖς
 τοῦ Χριστοῦ κατακολουθοῦντα παρὰ πάντων ἀνθρώπων ἀπαι-
 25 νεῖσθαι καὶ θαυμάζεσθαι. Πολλὴ γὰρ τῆς κακίας ἢ ἐπίτασις,
 καὶ ἢ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐναντίωσις. Εἰδὼς οὖν ὁ Δεσπότης,
 ὅτι τὸν μετὰ ἀκριβείας τὴν ἀρετὴν μετιόντα, καὶ τὸν παρ'
 αὐτοῦ μόνον ἐκδεχόμενον ἔπαινον, τῶν ἀδυνάτων ἂν εἴη πα-
 ρὰ πάντων ἀνθρώπων ἀπαινεῖσθαι, καὶ καλῶς ἀκούειν, διὰ
 30 τοῦτο ταλανίζει τοὺς διὰ τὸν παρὰ τούτων ἔπαινον τῆς ἀρε-

χθη τὴν διάθεσίν του. Ποία λοιπόν, εἶπέ μου, ζημία προέκυψεν ἀπὸ τοὺς χλευασμοὺς καὶ τὰ εἰρωνικὰ γέλια τῶν συνανθρώπων του, ὅταν ἐκεῖνος πού ἔπλασε τὰς καρδίας μας καὶ μᾶς βοηθεῖ εἰς ὅλα τὰ ἔργα μας, ἐπαινῆ καὶ στεφανώνη τὸν ἄνδρα; Καὶ ποῖον κέρδος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἔχη ὁ ἄνθρωπος, ὅταν θαυμάζεται καὶ ἐπαινῆται ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἀπὸ τὸν δημιουργὸν ὅμως τῶν ὅλων καὶ τὸν δικαστήν, τὸν ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξαπατήσῃ, καταδικάζεται κατὰ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως; Γνωρίζοντες λοιπόν αὐτά, ἀγαπητοί μου, ἄς μὴ ὑπολογίζωμεν καθόλου τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων, οὔτε νὰ ἐπιδιώκωμεν μὲ κάθε τρόπον τὰς ἀπευφημίας αὐτῶν, ἀλλὰ ἄς καταγινώμεθα μὲ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς καὶ ἄς ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν δι' ἐκεῖνον μόνον, ὁ ὁποῖος ἐξετάζει τὰς καρδίας καὶ τοὺς νεφροὺς μας. Διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ ὁ Χριστὸς διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ μὴ μένωμεν μὲ ἀνοικτὸν τὸ στόμα εἰς τὰς ἐπευφημίας τῶν ἀνθρώπων, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ ἄλλα, τελευταῖον καὶ αὐτὸ ἐπρόσθεσε λέγων· «Ἄλλοίμονον εἰς σᾶς, ὅταν σᾶς ἐπαινέσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι»⁸. Πρόσεξε πῶς μὲ τὸ «Ἄλλοίμονον» μᾶς ἐφάνέρωσε, ποία τιμωρία θὰ ἐπιβληθῆ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι τὸ ἀλλοίμονον αὐτὸ εἶναι θρηνηῶδες ἐπιφώνημα· σχεδὸν λοιπὸν ἀποκαλῶν αὐτοὺς ἀθλίους λέγει· «Ἄλλοίμονον εἰς σᾶς, ὅταν σᾶς ἐπαινέσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι». Καὶ πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τοῦ λεχθέντος. Δὲν εἶπεν ἀπλῶς, οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ, «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι». Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπαινῆται καὶ νὰ θαυμάζεται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους οὔτε ὁ ἐνάρετος, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν στενὸν καὶ γεμᾶτον δυσκολίας δρόμον βαδίζει καὶ ἀκολουθεῖ πιστὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ. Πράγματι εἶναι μεγάλη ἡ ἔντασις τῆς κακίας καὶ ἡ ἀντίθεσις τῆς πρὸς τὴν ἀρετὴν. Ἐπειδὴ λοιπὸν γνωρίζει ὁ Κύριος, ὅτι, ἐκεῖνος, πού μὲ ἀκρίβειαν καταγίνεται εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀποδέχεται μόνον τὸν ἰδικὸν του ἔπαινον, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπαινῆται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἀκούῃ καλὰ λόγια, δι' αὐτὸ ἀποκαλεῖ ἀθλίους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπαίνου τῶν

τῆς ἀμελοῦντας. Ἡ γὰρ παρὰ πάντων εὐφημία τεκμήριον ἂν
 εἶη μέγιστον τοῦ μὴ πολὺν τῆς ἀρετῆς λόγον ποιεῖσθαι. Πῶς
 γὰρ παρὰ πάντων ἐπαινεθεῖη ὁ ἐνάρετος, εἰ θούλοιτο τοὺς
 ἀδικουμένους ἐξαρπάζειν τῶν ἀδικούντων, τοὺς ἐπηρεαζομέ-
 5 νους τῶν κακῶς ποιεῖν βουλομένων; Πάλιν εἰ θούλοιτο διορ-
 θοῦν τοὺς ἀμαρτιάνοντας, καὶ ἐπαινεῖν τοὺς κατορθοῦντας, οὐκ
 εἰκὸς τοὺς μὲν ἐπαινεῖν, τοὺς δὲ ψέγειν; Διὰ τοῦτο φησὶν
 «Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἰπῶσι πάντες οἱ ἄνθρωποι».

Πῶς οὖν οὐκ ἄξιον θαυμάζειν καὶ ἐκπλήττεσθαι τὸν δίκαιον
 10 τοῦτον ὅτι ἅπερ ὁ Χριστὸς παραγενόμενος ἐδίδασκε, ταῦτα
 προλαβὼν ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ φύσει ἐγκειμένου νόμου παιδευθεὶς
 μετὰ πολλῆς μειτήρι τῆς ὑπερβολῆς, καὶ τὸν παρὰ τῶν ἀν-
 θρώπων ἔπαινον ἀποπεμφάμενος, διὰ τῆς τῶν βεβιωμένων
 ἀρετῆς τὴν παρὰ τῷ Θεῷ χάριν εὗρεν ἐσπούδαξε; «Νῶε γάρ»,
 15 φησὶν, «εὔρε χάριν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ἄλλ' ὅτι
 μὲν διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν εὔρε χάριν ἐναντίον Κυ-
 ρίου τοῦ Θεοῦ, διηγῆσαι ἡμῖν ὁ θαυμάσιος οὗτος προφήτης
 ἐνηχοῦμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἀναγκαῖον δὲ καὶ
 τὰ ἐξῆς εἰρημένα καταμαθεῖν, καὶ ἰδεῖν καὶ τὴν ψῆφον τὴν
 20 παρὰ τοῦ Θεοῦ περὶ αὐτοῦ γινομένην. «Αὗται δέ», φησὶν, «αἱ
 γενέσεις Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ
 γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ εὐηρέσθησε Νῶε». Ἐένος γενεαλογίας
 τρόπος. Εἰποῦσα γὰρ ἡ θεία Γραφή, «Αὗται δὲ αἱ γενέσεις
 Νῶε», καὶ τὰς ἀκοὰς ἡμῶν ἀναπερώσασα, ὡς μέλλουσα τὴν
 25 γενεαλογίαν αὐτοῦ διηγεῖσθαι, καὶ τίς μὲν αὐτοῦ πατὴρ ἐγένε-
 ρειο, πόθεν δὲ τὸ γένος καιῆγε, καὶ ὅπως εἰς τὸν βίον παρή-
 χθη, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα, ἅπερ ἔθος τοῖς τὰς γενεαλογίας
 ἐξηγουμένοις διηγεῖσθαι, ταῦτα πάντα καταλιποῦσα, καὶ τῆς

ἀνθρώπων παραμελοῦν τὴν ἀρετὴν. Διότι ὁ ἔπαινος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπόδειξις εἰς τὸ ὅτι δὲν δίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἀρετὴν. Πῶς λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐπαινεθῇ ἀπὸ ὅλους ὁ ἐνάρετος, ἐὰν θὰ ἤθελε νὰ ἐλευθερώνη τοὺς ἀδικουμένους ἀπὸ τοὺς ἀδικοῦντας καὶ τοὺς ἀπειλουμένους ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ κακοποιοῦν αὐτούς; Πάλιν, ἐὰν θὰ ἤθελε νὰ διορθώνη τοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ νὰ ἐπαινῇ τοὺς ἐναρέτους, δὲν θὰ ἦτο φυσικὸν οἱ μὲν νὰ τὸν ἐπαινοῦν, οἱ ἄλλοι ὁμως νὰ τὸν κατηγοροῦν; Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Κύριος· «Ἀλλοίμονον εἰς σᾶς, ὅταν σᾶς ἐπαινοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι». Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἄξιον νὰ θαυμάζη κανεὶς καὶ νὰ ἐκπλήσσεται μὲ τὸν δίκαιον αὐτόν, διότι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐδίδασκεν ὁ Χριστός, ὅταν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, αὐτὰ προκαταβολικῶς ἐπραγματοποίησε μὲ τὸ παραπάνω, ἀφοῦ τὰ ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν ἐνυπάρχοντα εἰς τὴν φύσιν τοῦ νόμον, καὶ ἀφοῦ ἀπέρριψε τὸν ἔπαινον τῶν ἀνθρώπων, ἐπροσπαθοῦσε μὲ τὴν ἀρετὴν τῶν ἔργων νὰ εὔρη τὴν χάριν πλησίον τοῦ Θεοῦ». «Ὁ Νῶε λοιπὸν, λέγει, εὔρε χάριν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ἄλλὰ τὸ ὅτι μὲν εὔρε χάριν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ὑπάρχουσαν εἰς αὐτόν ἀρετὴν, μᾶς τὸ διηγήθη ὁ θαυμασιος αὐτὸς προφήτης, φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα" εἶναι ἀνάγκη ὁμως νὰ γνωρίσωμεν καλὰ καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἐλέχθησαν εἰς τὴν συνέχειαν, καὶ νὰ ἰδοῦμεν καὶ τὴν ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεός ἔλαβε δι' αὐτόν. «Καὶ αὕτη, λέγει ἡ Γραφή, εἶναι ἡ γενεαλογία τοῦ Νῶε. Ὁ Νῶε ἦτο ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς του. Ὁ Νῶε ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν». Εἶναι παράξενος ὁ τρόπος τῆς γενεαλογίας. Διότι ἀφοῦ εἶπεν ἡ Ἁγία Γραφή, «Καὶ αὕτη εἶναι ἡ γενεαλογία τοῦ Νῶε», καὶ ἀφοῦ διηγείρε τὴν ἀκοήν μας, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ διηγηθῇ τὴν γενεαλογίαν αὐτοῦ, καὶ ποῖος ὑπῆρξεν ὁ πατέρας του, ἀπὸ ποῖον δὲ γένος κατήγετο, καὶ πῶς ἦλθεν εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα συνηθίζουν νὰ διηγοῦνται ἐκεῖνοι, ποὺ ἐκθέτουν τὰς γενεαλογίας, ὅλα αὐτὰ ἀφοῦ ἐγκατέλειψε καὶ

συνηθείας ἀνωτέρω γενομένη, φησί· «Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ Θεῷ εὐηρέσθησε Νῶε». Εἶδες θαυμασιήν γενεαλογίαν; Νῶε, φησὶν, ἄνθρωπος. "Ο-
 ρα καὶ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς φύσεως ἀνι' ἐγκωμίου τῷ δι-
 5 καίῳ γινόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι καὶ τὸ ἄνθρωποι εἶναι ἀπώλεσαν διὰ τὸ πρὸς τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς ὀλισθηῆσαι, οὔ-
 τος, φησὶν ἐν τοσούτῳ δήμῳ τοῦ ἀνθρώπου τὴν εἰκόνα διέ-
 σωσε. Τοῦτο γὰρ ἄνθρωπος, ὅταν ἀρειτὴν μετή. Οὐδὲ γὰρ
 τὸ μορφήν ἔχειν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὀφθαλμούς, καὶ ῥίνα,
 10 καὶ σῆμα, καὶ παρειάς, καὶ τὰ λοιπὰ μέλη, τοῦτο ἄνθρωπον ἀποδείκνυσι· ταῦτα γὰρ μέλη τυγχάνει τοῦ σώματος. Ἄνθρω-
 πον γὰρ ἐκεῖνον ἂν καλέσαιμεν τὸν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου διασώζοντα. Τί δέ ἐστι τοῦ ἀνθρώπου ἡ εἰκὼν; Τὸ λογικὸν εἶναι. Τί οὖν; φησὶν ἐκεῖνοι οὐκ ἂν εἶεν λογικοί; Ἄλλ'
 15 οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνάρειον εἶναι, καὶ τὸ τὰ κακὰ διαφεύγειν, καὶ τῶν ἀτόπων παθῶν κρατεῖν, τὸ ταῖς ἐνιολαῖς τοῦ Δεσπότου κατακολουθεῖν, τοῦτο ἄνθρωπος.

4. Καὶ ἵνα μάθης, δι' ἔθος τῇ Γραφῇ τοὺς τὴν κακίαν μετιόντας καὶ τῆς ἀρειτῆς ἀμελοῦντας μηδὲ τῆς τοῦ ἀνθρώ-
 20 που προσηγορίας ἀξιοῦν, ἄκουε τοῦ Θεοῦ λέγοντος, καθάπερ χθὲς ἐλέγομεν «Οὐ μὴ καταμείνη τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας». Ἐγὼ γάρ, φησί, μετὰ τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ψυχῆς τὴν ἐξουσίαν ἐδωρησά-
 μην· αὐτοὶ δὲ ὡς σάρκα μόνον περικείμενοι, οὕτω τῆς κατὰ
 25 ψυχὴν ἀρειτῆς ἀμελοῦντες ὅλοι τῆς σαρκὸς λοιπὸν γεγόνασιν. Εἶδες πῶς διὰ τὴν κακίαν σάρκα αὐτοὺς καλεῖ καὶ οὐκ ἄν-
 θρώπους; Καὶ πάλιν προϊούσα, ὡς αὐτίκα μάλα εἴσεσθε, γῆν αὐτοὺς ὀνομάζει ἢ θεία Γραφή, διὰ τὸ τοῖς γήτινους φρο-

ἀφοῦ ἐτέθη ὑπεράνω τῆς συνηθείας, λέγει «Ὁ Νῶε ἦτο ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς του. Ὁ Νῶε ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν». Εἶδες θαυμαστὴν γενεαλογίαν; Ὁ Νῶε, λέγει, ἦτο ἄνθρωπος. Πρόσεχε, καὶ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἰς τὸν δίκαιον αὐτὸν γίνεται ἐγκώμιον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνοι ἔχασαν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι ἄνθρωποι ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ὑπέπεσαν εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς σαρκός, αὐτός, λέγει, ἀνάμεσα εἰς τόσους πολλοὺς ἀνθρώπους διέσωσε τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Διότι αὐτὸ σημαίνει ἄνθρωπος, ὅταν καταγίνεται κανεὶς εἰς τὴν ἀρετὴν. Βέβαια τὸ νὰ ἔχη κανεὶς τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ μάτια καὶ μύτην καὶ στόμα καὶ παρειὰς καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέλη, αὐτὸ δὲν ἀποδεικνύει τὸν ἄνθρωπον, διότι αὐτὰ εἶναι μέλη τοῦ σώματος. Διότι ἄνθρωπον θὰ ἤμπορούσαμεν νὰ ὀνομάσωμεν ἐκεῖνον ποὺ διασώζει τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τί εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου; Τὸ λογικόν του. Τί λοιπόν; θὰ εἰπῆ κάποιος· ἐκεῖνοι δὲν θὰ ἦσαν λογικοί; Ἄλλὰ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ εἶναι ἐνάρετος, καὶ τὸ νὸ ἀποφεύγη τὰ κακὰ καὶ τὸ νὰ νικᾷ τὰ παράλογα πάθη του, τὸ νὰ ἐκτελῆ πιστὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ εἶναι ἄνθρωπος.

4. Καὶ διὰ νὰ μάθης, ὅτι συνήθως ἡ Ἁγία Γραφή δὲν θεωρεῖ ἀξίους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μετέρχονται τὴν κακίαν καὶ παραμελοῦν τὴν ἀρετὴν, νὰ ὀνομάζονται ἄνθρωποι, ἄκουε τὸν Θεὸν νὰ λέγῃ, ὅπως ἐλέγαμεν χθὲς· «Δὲν θὰ παραμείνῃ τὸ Πνεῦμα μου εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ἐπειδὴ εἶναι σαρκικοί»⁹. Διότι ἐγώ, λέγει, τοὺς ἐχάρισα μαζὶ μὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ σώματος καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς ψυχῆς· αὐτοὶ ὅμως, ὡσὰν νὰ ἦσαν μόνον ἀπὸ σάρκα, ἀφοῦ παρημέλησαν τόσον πολὺ τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς, ἔγιναν εἰς τὸ ἐξῆς ὅλοι δοῦλοι τῆς σαρκός. Εἶδες πῶς ὀνομάζει αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τῆς κακίας των σάρκα καὶ ὄχι ἀνθρώπους; Καὶ πάλιν εἰς τὴν συνέχειαν, ὅπως ἀμέσως θὰ γνωρίσετε καλά, ὀνομάζει αὐτοὺς ἡ Ἁγία Γραφή γῆν, ἐπειδὴ κατεσπατάλησαν τὸν ἑαυτὸν τους εἰς τὰ γήινα φρονήματα· λέγει

νήμασι καταδεδαπανῆσθαι· φησὶ γάρ, «Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ»· οὐ περὶ τῆς γῆς τῆς αἰσθητῆς λέγουσα, ἀλλὰ τοὺς ἐνοικοῦντας γῆν ὀνομάζουσα. Ἀλλαχοῦ δὲ οὔτε σάρκα, οὔτε γῆν ὀνομάζει, οὐδὲ εἶναι αὐτοὺς ἡγεῖται ἐν τῷ
5 παρόντι βίῳ, διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ἐρήμους εἶναι. Ἄκουε γάρ τοῦ προφήτου βοῶντος, καὶ λέγοντος ἐν μέσῃ τῇ μητροπόλει τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπου μυριάδες τισαῦται, ὅπου ἄπειρα πλήθη· «Ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος· ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακουσόμενος»· οὐκ ἐπειδὴ μὴ παρῆσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ παρόντες
10 τῶν μὴ παρόντων οὐδὲν ἄμεινον διέκειντο. Καὶ πάλιν ἐτιέρωθι, «Περιδράμειτε», φησὶ, «καὶ ἴδετε, εἴ ἔστιν εἰς ποιῶν κρίμα καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἴλεως ἔσομαι». Εἶδες πῶς ἐκεῖνον μόνον οἶδε καλεῖν ἄνθρωπον ἢ ἁγία Γραφή τὸν τὴν ἀρετὴν μειόντα, τοὺς δὲ λοιποὺς οὐδὲ εἶναι νομίζει, ἀλλὰ ποτὲ μὲν
15 σάρκας ὀνομάζει, ποτὲ δὲ γῆν; Διὰ τοῦτο καὶ νῦν τὴν γενεαλογίαν τοῦ δικαίου διηγείσθαι ἐπαγγελλομένη ἡ θεία Γραφή φησὶ· «Νῶε ἄνθρωπος»· οὗτος γάρ μόνος ἄνθρωπος, οἱ δὲ λοιποὶ οὐκ ἄνθρωποι, ἀλλὰ μορφήν μὲν ἔχοντες ἀνθρώπων, τῇ δὲ πονηρίᾳ τῆς προαιρέσεως τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως
20 προδεδωκότες, καὶ ἀντὶ ἀνθρώπων πρὸς τὴν τῶν θηρίων ἀλογίαν ἐκπεσόντες. Ὅτι γάρ καὶ ἀνθρώποις τοῖς λογικοῖς, ἐπειδὴν πρὸς κακίαν ἀποκλίνωσι, καὶ τῶν ἀλόγων παθῶν αἰχμάλωτοι γίνονται, τῶν θηρίων τὰς προσηγορίας ἐπιτίθησιν αὐτοῖς ἢ θεία Γραφή, ἄκουε ποτὲ μὲν αὐτῆς λεγούσης,
25 «Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγένοντο». Ὅρα πῶς διὰ τὴν ἄμετρον λαγνείαν τὴν τοῦ ἀλόγου προσηγορίαν ἐπιτίθησιν. Ἄλλοτε δέ, «Ἴδὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν»· ἐνιαῦθα τοὺς τοῦ θηρίου τὸ ὑπουλον καὶ δολερὸν μιμουμένους ἐμφάνει. Καὶ πάλιν «κύνας ἐνεοὺς» ἐτέρους καλεῖ. Καὶ πάλιν, «Ὡσεὶ ἀσπίδος

10. Γεν. 6, 11.

11. Ἦσ. 50, 2.

12. Ἱερ. 5, 1.

13. Ἱερ. 5, 8.

14. Ψαλμ. 13, 3.

15. Ἦσ. 56, 10.

λοιπόν, «Ἡ δὲ γῆ ἦτο διεφθαρμένη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»¹⁰. Δὲν ὀμιλεῖ διὰ τὴν αἰσθητὴν γῆν, ἀλλὰ τοὺς κατοίκους τῆς ὀνομάζει γῆν. Εἰς ἄλλον σημεῖον δὲ οὔτε σάρκα, οὔτε γῆν τοὺς ὀνομάζει, οὔτε τοὺς θεωρεῖ ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ἐπειδὴ ἐστερουῦντο τὴν ἀρετὴν. Ἦκουε λοιπόν τὸν προφήτην νὰ φωνάζῃ καὶ νὰ διδάσκῃ εἰς τὸ μέσον τῆς πρωτευούσης τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπου ὑπῆρχαν τόσαι πολλαὶ χιλιάδες ἀνθρώπων, ὅπου εὐρίσκοντο ἄπειρα ἡλήθη· «Ἦλθα καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἄνθρωπος· ἐφώναξα καὶ δὲν ὑπήκουσε κανεὶς»¹¹· ὄχι ἐπειδὴ δὲν παρευρίσκοντο, ἀλλὰ ἐπειδὴ, ἐνῶ ἦσαν παρόντες, δὲν συμπεριεφέροντο καθόλου καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἀπόντας. Καὶ πάλιν ἄλλου λέγει· «Τρέξατε γύρω εἰς τὴν πόλιν καὶ παρατηρήσατε, ἐὰν ὑπάρχῃ ἓνας, ὁ ὁποῖος νὰ ἐκτελῇ τὸν νόμον καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ θὰ φανῶ εὐσπλαγχνος»¹². Εἶδες πῶς ἡ Ἁγία Γραφή γνωρίζει νὰ ὀνομάζῃ ἄνθρωπον ἐκεῖνον μόνον, ὁ ὁποῖος μετέρχεται τὴν ἀρετὴν, τοὺς δὲ ὑπολοίπους οὔτε τοὺς θεωρεῖ ὅτι ὑπάρχουν, ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν τοὺς ὀνομάζει σάρκας, ἄλλοτε δὲ γῆν; Διὰ τοῦτο καὶ τώρα ὑποσχομένη νὰ διηγηθῇ τὴν γενεαλογίαν τοῦ δικαίου αὐτοῦ ἡ Ἁγία Γραφή λέγει· «Ὁ Νῶε ἦτο ἄνθρωπος», διότι αὐτὸς μόνον ἦτο ἄνθρωπος, οἱ δὲ ὑπόλοιποι δὲν ἦσαν ἄνθρωποι, ἐπειδὴ, ἔχοντες μὲν τὴν μορφήν τῶν ἀνθρώπων, εἶχαν προδώσει μὲ τὴν πονηρίαν τῆς προαιρέσεώς των τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως καὶ ἀπὸ ἄνθρωποι ἐξέπεσαν εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ἀλόγων ζώων. Ὅτι βέβαια καὶ εἰς τοὺς λογικοὺς ἀνθρώπους, ὅταν στραφοῦν πρὸς τὴν κακίαν καὶ γίνουιν αἰχμάλωτοι τῶν παραλόγων παθῶν, ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς τὰ ὀνόματα τῶν ζώων ἡ Ἁγία Γραφή, ἄκουε αὐτὴν ἄλλοτε μὲν νὰ λέγῃ, «Ἔγιναν ἵπποι θηλυμανεῖς»¹³. Πρόσεξε πῶς ἀποδίδει τὴν ὀνομασίαν τοῦ ζώου ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς λαγνείας τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλοτε δὲ λέγει, «Δηλητήριον ἀσπίδων εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν»¹⁴. Ἐδῶ ὑπονοεῖ ἐκείνους ποὺ μιμοῦνται τὴν ὑπουλότητα καὶ τὴν δολιότητα τοῦ ὄφεως. Καὶ πάλιν «σκύλους κωφαλάλους» ὀνομάζει ἄλλους¹⁵. Καὶ πάλιν, λέγει, «Ὡσάν

κωφῆς καὶ θυρώσης τὰ ὦτα αὐτῆς», τοὺς πρὸς τὴν διδασκα-
 λίαν τῆς ἀρετῆς τὰς ἀκοὰς ἀποφράτιοντας ἀνιπιωμένη. Καὶ
 πολλὰ εὗροι τις ἂν ὀνόματα ἐπιπιθέμενα παρὰ τῆς θείας Γρα-
 φῆς τοῖς διὰ ραθυμίαν πρὸς τὰ τῶν ἀλόγων καταφερομένοις
 5 πάθη. Καὶ οὐκ ἐν τῇ Παλαιᾷ μόνον τοῦτο ἐστὶν ἰδεῖν, ἀλλὰ
 καὶ ἐν τῇ Καινῇ. Ἐκούει γὰρ τοῦ βαπτιοῦ Ἰωάννου λέγον-
 τος τοῖς Ἰουδαίοις, «Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν
 φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;». Εἶδες πῶς καὶ ἐνταῦθα
 τῆς γνώμης αὐτῶν τὸ δολερὸν ἀπὸ τῆς τοῦ θηρίου προσηγο-
 10 ρίας ἠνίξαιτο; Τί οὖν ἂν ἐλεεινότερον γένοιτο τῶν τὴν κα-
 κίαν μειόντων, διὰ καὶ αὐτῆς τῆς προσηγορίας τοῦ καλεῖ-
 σθαι ἄνθρωποι ἀποσιερωῖνται, καὶ διὰ τοῦτο πλείονα τὴν τι-
 μωρίαν ὑπέχουσιν, ὅτι πολλὰς ἀπὸ τῆς φύσεως ἀφορμὰς δε-
 ξάμενοι, ταύτας προδεδώκασιν ἐκόντες ὑποσυρέντες καὶ πρὸς
 15 τὴν κακίαν αὐτομολοῦντες; Ἐπεὶ οὖν οἱ ἴοιτε πάντες ἀναξί-
 ουσ ἐαυτοῦς τῆς προσηγορίας κατέστησαν, καὶ τοῦ ὀνομάζε-
 σθαι ἄνθρωποι, ὁ δὲ δίκαιος οὗτος ἐν ἰσοσύντῳ ἀρετῆς ἀνχιμῶ
 ἰσοσύνην ἐπεδείξαιτο τῆς οἰκείας ἀρετῆς τὴν ὑπερβολήν, ἀρ-
 ξαμένη διηγεῖσθαι ἢ θεία Γραφή τοῦ ἀνδρός τὴν γενεαλογίαν
 20 φησί· «Νῶε δὲ ἄνθρωπος». Ἔστι καὶ ἐπ' ἄλλου δικαίου ταύ-
 την εὗρεῖν τὴν προσηγορίαν ἀντὶ μεγίστου ἐγκωμίου ἐγκειμέ-
 νην, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπασῶν ἀπὸ ταύτης τῆς προσηγορίας
 ἀνακηρυττόμενον, ἰὸν τὴν ἀρετὴν μετὰ ἀκριθείας ἐπιδεικνύμε-
 νον. Τίς οὖν ἐστίν; Ὁ μακάριος Ἰώβ, ὁ τῆς εὐσεβείας ἀθλη-
 25 τῆς, ὁ τῆς οἰκουμένης στεφανίτης, ὁ μόνος τὰ ἀνήκεσια ἐκεῖνα
 ὑπομείνας, καὶ τὰ μυρία θέλη δεξάμενος παρὰ τοῦ πονηροῦ
 δαίμονος ἐκείνου, καὶ ἄτρωτος διαμείνας, καὶ καθάπερ ἀδά-
 μας τις οὗτω πάσας τὰς προσβολὰς ἐνεγκεῖν δυνηθεὶς, καὶ
 οὐ μόνον οὐ καταβαπτιοθεὶς ὑπὸ τῶν ἰσοσύντων κυμάτων, ἀλλὰ
 30 καὶ ἀνώτερος τῶν κυμάτων γενόμενος· καὶ τὰ τῆς οἰκουμένης
 πάθη ἐν τῷ οἰκείῳ σώματι δεξάμενος, ταύτη μᾶλλον λαμπρό-

16. Ψαλμ. 57, 5· ἀσπίδα = εἶδος δηλητηριώδους ὄφρατος.

17. Ματθ. 3, 7.

ἀσπίδα κωφή, ἢ ὁποῖα φράσσει τελείως τὰ αὐτιά της»¹⁶, ὑπονοοῦσα ἐκείνους ποὺ κλείνουν τὰ αὐτιά των εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς. Ἐὰν ἤμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ κανεὶς πολλὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἀποδίδονται ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν εἰς ἐκείνους ποὺ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας των ὀδηγοῦνται εἰς τὰ πάθη τῶν ἀλόγων ζώων. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἰδοῦμεν ὄχι μόνον εἰς τὴν Παλαιάν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Διότι ἄκουε τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, «Ἀπόγονοὶ ἐχιδνῶν, ποῖος σὰς ὑπέδειξε νὰ φύγετε ἀπὸ τὴν ὀργήν, ποὺ πρόκειται νὰ ξεσπάσῃ;»¹⁷. Εἶδες πῶς καὶ ἐδῶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ζώου ὑψηλίστην τὴν δολιότητα τῆς γνώμης αὐτῶν; Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ ἐλεεινότερον ἀπὸ τοὺς μετερχομένους τὴν κακίαν, ὅταν στεροῦνται καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα νὰ ὀνομάζωνται ἄνθρωποι, καὶ δι' αὐτὸ ὑπόκεινται εἰς μεγαλυτέραν τιμωρίαν, διότι ἂν καὶ ἐδέχθησαν πολλὰς ἀφορμὰς ἀπὸ τὴν φύσιν, τὰς ἔχουν προδώσει μὲ τὴν θέλησίν των, παρασυρόμενοι καὶ δραπετεύοντες πρὸς τὴν κακίαν; Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλοι τότε ἔκαμαν τοὺς ἑαυτοῦς των ἀναξίους διὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ καὶ διὰ νὰ ὀνομάζωνται ἄνθρωποι, ὁ δίκαιος ὅμως αὐτός μέσα εἰς τόσον μεγάλην ξηρασίαν ἀπὸ ἀρετὴν ἐπέδειξε τὴν ὑπερβολικὴν τοῦ ἀρετῆν, ὅταν ἤρχισεν ἡ Ἁγία Γραφὴ νὰ διηγῆται τὴν γενεαλογίαν τοῦ ἀνδρὸς λέγει «Ὁ Νῶε δὲ ἦτο ἄνθρωπος». Εἶναι δυνατὸν νὰ εὐροῦμεν τὴν προσηγορίαν αὐτὴν καὶ εἰς ἄλλον δίκαιον ἀντὶ μεγίστου ἐγκωμίου, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας νὰ ἀνακηρύσσεται νικητὴς ἀπὸ τὴν προσηγορίαν αὐτὴν, ἐκεῖνος ποὺ ἐπιδεικνύει τὴν ἀρετὴν μὲ ἀκρίβειαν. Ποῖος εἶναι λοιπὸν αὐτός; Ὁ μακάριος Ἰώβ, ὁ ἀθλητὴς τῆς εὐσεβείας, ὁ νικητὴς τῆς οἰκουμένης, ὁ μόνος ποὺ ὑπέμεινε τὰ δεινὰ ἐκεῖνα καὶ ἐδέχθη τὰ ἄπειρα βέλη ἀπὸ τὸν πονηρὸν ἐκεῖνον δαίμονα καὶ ἔμεινεν ἀπλήγωτος καὶ ὡσὰν διαμάντι ἠμπόρεσε νὰ ὑποφέρῃ ὅλας τὰς ἐπιθέσεις του, καὶ ὄχι μόνον δὲν κατεποντίσθη ἀπὸ τὰ τόσα κύματα, ἀλλὰ καὶ ἔγινεν ἀνώτερος ἀπὸ τὰ κύματα. Καὶ ἀφοῦ ἐδέχθη εἰς τὸ ἰδικόν του σῶμα τὰ παθήματα τῆς οἰκουμένης,

τερος ἀνεδείκνυτο. Οὐ μόνον γὰρ οὐ κατέπιηξεν αὐτὸν ἢ συνέ-
 χεια τῆς τῶν δεινῶν ἐμβολῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς μείζονα εὐχα-
 ριστίαν αὐτὸν διήγειρε, καὶ δι' ἀπάντων τὴν οἰκείαν εὐγνω-
 μοσύνην ἐπεδείκνυτο, καιρῖαν τῷ διαβόλῳ διδοὺς τὴν πληγὴν,
 5 καὶ δεικνὺς ὡς ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖ καὶ πρὸς κέντρα λακτίζει.
 Τοῦτον τοίνυν τὸν ἅγιον καὶ πρὸ τῶν ἄθλων καὶ πρὸ τῶν ἀ-
 γώνων τῶν τοσοῦτων ἐπαινῶν ὁ φιλάθρωπος Θεὸς καὶ ἀνα-
 κηρύτιων, φησὶ πρὸς τὸν διάβολον «Προσέσχες τῇ διανοίᾳ
 σου τῷ θεράποντί μου Ἰώβ, ὅτι οὐκ ἔστι καὶ αὐτὸν ἄνθρωπος
 10 τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος, ἀληθινός, θεο-
 σεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος;». Εἶδες
 καὶ τοῦτον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς φύσεως ὄνοματις πρότιρον ἀ-
 νακηρυτιόμενον; Προσέσχες, φησὶ, τῷ θεράποντί μου Ἰώβ,
 ὅτι οὐκ ἔστιν ὅμοιος αὐτῷ ἄνθρωπος; Καὶ μὴν ἅπαντες ὁμοι-
 15 οί, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς μορφῆς λό-
 γον οὐ τοῦτο δὲ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὅταν τις κακίας ἀπεχόμενος
 τὴν ἀρετὴν μετή.

5. Εἶδες τίνας ἀνθρώπους οἶδε καλεῖν ἢ θεία Γραφή;
 Διὰ τοῦτο καὶ ἐξ ἀρχῆς ἰδὼν τὸν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα
 20 ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης ἔλεγε· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰ-
 κῶνα ἡμετέραν καὶ κατ' ὁμοίωσιν», τοῦτ' ἔστιν, ἵνα ἄρχων ἦ
 καὶ τῶν ὄρωμένων ἀπάντων καὶ τῷ ἐν αὐτῷ τικτομένων πα-
 θῶν· ἵνα ἄρχῃ, καὶ μὴ ἄρχῃται. Ἐὰν μέντοι προδοὺς τὴν ἀρ-
 χὴν ἄρχῃται μᾶλλον ἢ ἄρχῃ, ἀπόλλυσι καὶ τὸ εἶναι ἄνθρωπος,
 25 καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀλόγων προσηγορίαν ἐαυτὸν μειαιθήσει.
 Διὰ τοι τοῦτο καὶ νῦν τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου τούτου ἀνακη-
 ρῶσαι βουλομένη ἡ θεία Γραφή φησιν, «Αὗται αἱ γενέσεις
 Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος». Ἴδου καὶ ἕτερον ἐγκωμίου
 μέγιστον εἶδος, «Δίκαιος»· διὰ ταύτης τῆς προσηγορίας τὴν
 30 καθόλου ἀρετὴν ταύτην ἐμφαίνει. Τὸ γὰρ δίκαιος ὄνομα ἔθους

18. Ἰώβ 1, 8.

19. Γεν. 1, 26.

ἔτσι ἀνεδεικνύετο περισσότερο λαμπρότερος. Διότι ὄχι μόνον δὲν ἐφόβισεν ἡ συνεχῆς ἐπίθεσις τῶν δεινῶν, ἀλλὰ καὶ διηγείρε αὐτόν εἰς μεγαλυτέραν εὐχαριστίαν, καὶ μὲ ὄλα τὰ παθήματα ἐπεδείκνυε τὴν εὐγνωμοσύνην του, δίδων εἰς τὸν διάβολον τὸ καίριον κτύπημα καὶ ἀποδεικνύων ὅτι ἐπιχειρεῖ ἀκατόρθωτα ἔργα καὶ λακτίζει εἰς τὰ καρφιά. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἅγιον, καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄθλους καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς τόσον πολλοὺς ἀγῶνας του, ἐπαινῶν καὶ ἀνακηρύσσων ὁ φιλάνθρωπος Θεός, λέγει πρὸς τὸν δι-
 βολον. «Ἐπρόσεξες μὲ τὴν διάνοιάν σου εἰς τὸν δοῦλον μου Ἰώβ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ὅμοιος πρὸς αὐτὸν ἄνθρωπος ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἄνθρωπος ἄμεμπτος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής, ὁ ὁποῖος νὰ ἀπέχη ἀπὸ κάθε πονηρὸν πρᾶγμα;»¹⁸. Εἶδες νὰ ἀνακηρύσσεται καὶ αὐτὸς πρὶν ἀπὸ ὄλα ἀπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς φύσεώς μας; Ἐπρόσεξες, λέγει, εἰς τὸν δοῦλον μου Ἰώβ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ὅμοιος πρὸς αὐτὸν ἄνθρωπος; Καὶ ὅμως ὄλοι ἦσαν ὅμοιοι, ὄχι ὅμως κατὰ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν μορφήν ἄνθρωπος ὅμως δὲν εἶναι αὐτό, ἀλλὰ ὅταν κάποιος μετέρχεται τὴν ἀρετὴν καὶ ἀποφεύγει τὴν κακίαν.

5. Εἶδες ποίους γνωρίζει νὰ ὀνομάζει ἄνθρώπους ἡ Ἁγία Γραφή: Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὁ Κύριος τῶν ὄλων, ἀφοῦ εἶδε τὸν δημιουργηθέντα ἀπ' αὐτόν, ἔλεγεν· «Ἄς δημιουργήσωμεν τὸν ἄνθρωπον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν»¹⁹, δηλαδή, νὰ ἐξουσιάζει καὶ ὄλα τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα γεννῶνται μέσα εἰς τὸν ἑαυτόν του· διὰ νὰ ἐξουσιάζει καὶ νὰ μὴ ἐξουσιάζεται. Ἐὰν ὅμως, ἀφοῦ ἐπρόδωσε τὴν ἀρχὴν αὐτὴν, ἐξουσιάζεται μᾶλλον, παρὰ ἐξουσιάζει, χάνει καὶ τὴν ὑπαρξίν του ὡς ἄνθρωπος καὶ μετατοπίζει τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀλόγων ζώων. Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ καὶ τώρα ἡ Ἁγία Γραφή, ἐπιθυμοῦσα νὰ διακηρύξει τὴν ἀρετὴν τοῦ δικαίου αὐτοῦ, λέγει· «Αὕτη εἶναι ἡ γενεαλογία τοῦ Νῶε. Ὁ Νῶε ἦτο ἄνθρωπος δίκαιος». Ἴδου καὶ ἄλλο μέγιστον εἶδος ἐγκωμίου, «Δίκαιος». Μὲ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν δεικνύει τὴν ἀρετὴν τὴν ἰδίαν γενικῶς. Διότι τὸ ὄνομα δίκαιος

ἡμῖν ἐπὶ τῶν πᾶσαν ἀρειὴν μειόντων λέγειν. Ἐἶτα ἵνα μάθῃς
 ὅπως πρὸς αὐτὸ τὸ ἄκρον τῆς ἀρειῆς ἔφθασεν, ὅπερ καὶ τότε
 ἀπητεῖτο παρὰ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας, φησί, «Δίκαιος,
 τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ». Πάντας πληρώσας, φησὶν
 5 ἄπερ ἔχοῦν ἄνθρωπον ἐπιδείξασθαι ἀρειὴν ἐλόμενον τοῦτο
 γὰρ ἐσσι, «Τέλειος» οὐδὲν ἐλλελοιπῶς, ἐν οὐδενὶ χωλεύου.
 Οὐ τὸ μὲν καιροθώσας, ἐν τῷ δὲ διαμαρτιῶν, ἀλλ' ἐν πάσῃ
 ἀρειῇ τέλειος ἦν τοῦτο γὰρ ἔχοῦν αὐτὸν ἐπιδείξασθαι. Ἐἶτα,
 ἵνα ἐκ τοῦ χρόνου καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως περιφανέσιον ἦ-
 10 μῖν τὸν δίκαιον ἀπεργάσῃται, φησί· «Τέλειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ
 αὐτοῦ» ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ τῇ διεστραμ-
 μένῃ, τῇ πρὸς τοσαύτην κακίαν ἀποκλινάσῃ, τῇ μηδὲ ἴχνος
 τῆς ἀρειῆς ἐπιδείξασθαι βουληθείῃ. Ἐν ἐκείνῃ τοίνυν τῇ
 γενεᾷ, ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις οὗτος ὁ δίκαιος οὐ μόνον
 15 ἀρειὴν ἐπεδείξατο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄκραν κορυφὴν τῶν ἀ-
 ρειῶν ἔφθασε τέλειος γεγονώς, καὶ ἐν ἅπασιν ἀπηροισμένος.
 Ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπὼν μείζονα δείκνυσιν αἰεὶ τῆς ἀρειῆς
 τὸν ὄγκον τὸ μείζον τῶν πολεμούντων αὐτὴν καιροθούσθαι,
 καὶ ἐν μέσῳ τῶν κωλύοντων τὴν αὐτὴν ἐπιδείκνυσθαι ἀκρίθει-
 20 αν. Διὸ δὴ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος πλειόνων ἀξιούται τῶν ἐπαί-
 νων. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἴσταισι ἀνακηρύττουσα αὐτὸν ἡ
 θεία Γραφή, ἀλλὰ δεικνύουσα ἡμῖν τῆς ἀρειῆς αὐτοῦ τὴν ὑ-
 περβολήν, καὶ οὐ τὴν ψῆφον ἄνωθεν ἐδέξατο, εἰπούσα, «Τέ-
 λειος ὢν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ», φησί, «Τῷ Θεῷ εὐηρέστησε
 25 Νῶε». Τοσαύτη ἦν τῆς ἀρειῆς αὐτοῦ ἡ περιουσία, ὡς τὸν
 παρὰ τοῦ Θεοῦ ἔπαινον ἐπισπάσασθαι. «Τῷ Θεῷ γάρ», φη-
 σὶν, «εὐηρέστησε Νῶε» ἵνα εἴπῃ διὰ τὸν ἀπόδεκτον παρὰ τῷ Θεῷ
 γέγονεν, ἤρεσε τῷ ἀκοιμήτῳ ἐκείνῳ ὀφθαλμῷ διὰ τῶν αὐ-

συνήθως λέγομεν δι' εκείνους, οἱ ὅποιοι πράττουν κάθε ἀρετὴν. Εἰς τὴν συνέχειαν διὰ νὰ μάθῃς, πῶς ἔφθασε εἰς αὐτὴν τὴν ὑψίστην ἀρετὴν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον καὶ τότε ἐζητεῖτο ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας φύσιν, λέγει· «Ἦτο δίκαιος, τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του». Ἐξεπλήρωσε, λέγει, ὅλα ἐκεῖνα, πού ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξῃ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος ἐπροτίμησε τὴν ἀρετὴν· διότι αὐτὸ σημαίνει, «τέλειος», χωρὶς νὰ ἔχη παραλείψει τίποτε, χωρὶς νὰ ὑστερῇ εἰς κάτι. Ὁχι αὐτὸ μὲν ἐπέτυχεν, εἰς ἐκεῖνο ὅμως ἔσφαλεν, ἀλλὰ ἦτο τέλειος εἰς κάθε ἀρετὴν· διότι τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἐπιδείξῃ αὐτός. Ἐπειτα, διὰ νὰ μᾶς κἀνῆ τὸν δίκαιον αὐτὸν περισσότερον περιφανῆ ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ ἀπὸ τὴν σύγκρισιν, λέγει· «Ἦτο τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του»· κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὴν γενεάν του, ἡ ὁποία ἦτο διεστραμμένη καὶ ἐξετράπη εἰς τόσον μεγάλην κακίαν καὶ ἡ ὁποία δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ οὔτε ἴχνος ἀρετῆς. Εἰς ἐκείνην λοιπὸν τὴν γενεάν, εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους ὁ δίκαιος αὐτός ὄχι μόνον ἐπέδειξεν ἀρετὴν, ἀλλὰ ἔφθασεν εἰς τὴν ὑψίστην κορυφὴν τῶν ἀρετῶν, ἀφοῦ ἔγινε τέλειος καὶ εἰς ὅλα ὀλοκληρωμένος. Πρᾶγμα βεβαίως πού προηγουμένως εἶπα, ἀποδεικνύει πάντοτε μεγαλύτερον τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς ὅταν κατορθώνωμεν αὐτὴν ἀνάμεσα εἰς τοὺς πολεμοῦντας αὐτὴν καὶ ἐπιδεικνύωμεν τὴν ἰδίαν ἀκρίβειαν ἀνάμεσα εἰς τοὺς παρεμβάλλοντας ἐμπόδια. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ δίκαιος αὐτός κρίνεται ἄξιος περισσοτέρων ἐπαίνων. Καὶ δὲν σταματᾷ μέχρις εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἐγκωμιάζουσα αὐτὸν ἡ Ἁγία Γραφή, ἀλλὰ ἀποδεικνύουσα εἰς ἡμᾶς τὴν ὑπερβολικὴν του ἀρετὴν καὶ ὅτι ἐδέχθη τὴν ἐπόφασιν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶπεν, «Ἦτο τέλειος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του», λέγει· «Ὁ Νῶε ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν». Ὁ πλοῦτος τῆς ἀρετῆς του ἦτο τόσον μέγας, ὥστε νὰ ἀποσπάσῃ τὸν ἔπαινον ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι λέγει, «Ὁ Νῶε ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν». Διὰ νὰ εἰπῇ ὅτι ἔγινε δεκτός πλησίον τοῦ Θεοῦ, ἤρρεσεν εἰς τὸν ἄγρυπνον ἐκεῖνον ὀφθαλμὸν μὲ

τῷ καιωρθομένων, καὶ ἐκείνου τὴν εὐνοίαν ἐφελκύσαι ἢ
 τῶν θεβιωμένων προᾶξις, καὶ οὐ μόνον τῆς μελλούσης κατὰ
 πάντων ἐκφέρεσθαι ἀγανακτιήσεως ἠλευθέρωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐ-
 τέρων προσιάτην αὐτὸν ἀπειργάσαιτο. «Τῷ Θεῷ γάρ», φησί,

5 εὐηρέσησε Νῶε». Τίς ἂν τοῦτου μακαριστότερος γένοιτ' ἂν,
 τοῦ δυναθέντος ισοαύτην ἐπιδείξασθαι τὴν ἀρειήν, ὡς τὸν
 ἀπάντων Δεσπότην ἀπαινέτην ἔχειν; Τῶν μὲν οὖν αὐτῷ πε-
 πραγμένων τοῦτο παντὸς πλούτου, πάσης περιουσίας, πάσης
 δόξης καὶ δυναστείας, καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἀνθρωπίνης εὐη-

10 μερίας τῷ νῦν ἔχοντι προτιμότερον ἂν εἶη τοῦτο τῷ γνησίῳ
 περὶ τὸν Θεὸν ἀγάπην ἐπιδεικνυμένῳ βασιλείας ἂν εἶη ποθει-
 νότερον. Ἡ γὰρ ἀληθῆς βασιλεία ἐστὶν αὕτη, τὸ δυναθῆναι
 ἡμᾶς διὰ τῆς ἀρίστης πολιτείας εὐμενῆ καὶ ἴλεω κατασιῆσαι
 ἑαυτοῖς τὸν Δεσπότην. Οὐδὲ γὰρ γέενναν διὰ τοῦτο φοβεῖσθαι

15 ὀφείλομεν καὶ δεδοικέναι, διὰ τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἄσβεστον καὶ
 τὰς φοβεράς τιμωρίας, καὶ τὰς διηνεκεῖς κολάσεις, ἀλλὰ διὰ
 τὸ προσκροῦσαι τῷ οὕτως ἀγαθῷ Δεσπότη, καὶ τῆς ἐκείνου
 εὐνοίας ἐκτὸς ἡμᾶς σιῆναι ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τὴν βασιλείαν
 διὰ τοῦτο σπεύδειν ἡμᾶς χρή, διὰ τὸν περὶ αὐτὸν πόθον, ἵνα

20 τῆς ἐκείνου ροπῆς ἀπολαύωμεν. Ὡσπερ γὰρ βασιλείας ποθει-
 νότερον τὸ εὐνοϊκῶς περὶ ἡμᾶς διακεῖσθαι τὸν φιλόανθρωπον
 ἡμῶν Δεσπότην, οὕτω γέεννης χαλεπώτερον τὸ τῆς ἐκεῖθεν
 εὐνοίας ἐκπεσεῖν. Εἴδειτε πόσης ἡμῖν ὠφελείας γέγονεν ὑπό-
 θεσις ἢ προσηγορία μόνη τοῦ δικαίου, καὶ ὅσον ἡμῖν θησαυ-

25 ρὸν νοημάτων ἔτεκεν ἡ γενεαλογία τοῦ θαυμασίου τοῦτου ἀν-
 δρός; Μιμώμεθα τοίνυν τῆς θείας Γραφῆς τοὺς κανόνας, καὶ
 εἰάν βουλώμεθά τινων γενεαλογίας ἐξηγεῖσθαι, μὴ πατέρας,
 καὶ πάππους, καὶ ἐπιπάππους εἰς μέσον φέρωμεν, ἀλλὰ τοῦ
 γενεαλογουμένου τὴν ἀρειήν ἐκκαλύπτωμεν. Οὗτος γὰρ ἄρι-

ἐκεῖνα ποῦ ἔχει ἐπιτύχει, καὶ τὴν εὖνοιαν τοῦ Θεοῦ προσήλκυσεν ἢ πράξις τῶν βιωμάτων του, καὶ ὄχι μόνον ἀπήλλαξεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν, ἢ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ ἐκδηλωθῇ ἐναντίον ὄλων, ἀλλὰ ἔκαμεν αὐτὸν προστάτην καὶ ἄλλων. Διότι λέγει, «Ἦτο εὐάρεστος εἰς τὸν Θεὸν ὁ Νῶε». Ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ περισσότερο εὐτυχῆς ἀπὸ αὐτὸν, ὁ ὁποῖος ἠμπόρεσε νὰ ἐπιδείξῃ τόσην ἀρετὴν, ὥστε νὰ τὸν ἐπαινῇ ὁ Κύριος τῶν ὄλων; Ἀπὸ τὰ κατορθώματά του λοιπὸν, αὐτὸ θὰ ἦτο εἰς ἐκεῖνον ποῦ ἔχει νοῦν προτιμότερον ἀπὸ κάθε πλοῦτον, ἀπὸ κάθε περιουσίαν, ἀπὸ κάθε δόξαν καὶ ἐξουσίαν καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλην ἀνθρωπίνην εὐτυχίαν· αὐτὸ θὰ ἦτο ποθητότερον ἀπὸ τὴν βασιλείαν εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐπιδεικνύει τὴν γνησίαν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ἡ ἀληθινὴ βασιλεία εἶναι αὕτη, τὸ νὰ ἠμπορέσωμεν δηλαδὴ νὰ καταστήσωμεν μὲ τὴν ἀρίστην συμπεριφορὰν μας τὸν Θεὸν εὐμενῇ καὶ εὐσπλαγχνικὸν πρὸς ἡμᾶς. Οὔτε βέβαια ἐξ αἰτίας αὐτοῦ πρέπει νὰ φοβούμεθα τὴν γέενναν καὶ νὰ τρομάζωμεν διὰ τὸ ἄσβεστον ἐκεῖνο πῦρ καὶ τὰς φοβερὰς τιμωρίας καὶ τὰ συνεχῆ βασανιστήρια, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅτι ἦλθσαμεν εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸν πανάγαθον Θεὸν καὶ ἐθέσαμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἔξω ἀπὸ τὴν εὖνοιαν ἐκείνου. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ εἰς τὴν βασιλείαν δι' αὐτὸ πρέπει νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν ἀγάπην μας πρὸς τὸν βασιλέα, ὥστε νὰ ἀπλαμβάνωμεν τὴν εὖνοιαν ἐκείνου. Ὅπως λοιπὸν εἶναι ἐπιθυμητότερον ἀπὸ τὴν βασιλείαν τὸ νὰ διάκειται εὐνοϊκῶς πρὸς ἡμᾶς ὁ φιλόανθρωπος Θεός μας, ἔτσι εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὴν γέενναν τὸ νὰ ἐκπέσωμεν ἀπὸ τὴν εὖνοιαν ἐκείνου. Εἶδατε πόσην ὠφέλειαν μᾶς ἐπροξένησε μόνον ἢ ὀνομασία τοῦ δικαίου καὶ πόσον θησαυρὸν διδασμάτων μᾶς ἔφερον ἢ γενεαλογία τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ ἀνδρός; Ἄς μιμούμεθα λοιπὸν τοὺς κανόνας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ ἐὰν ἐπιθυμοῦμεν νὰ διηγηθοῦμεν τὰς γενεαλογίας μερικῶν ἀνθρώπων, ἅς μὴ παρουσιάζωμεν τοὺς πατέρας καὶ τοὺς πάππους καὶ τοὺς προπάππους αὐτῶν, ἀλλὰ ἅς ἀποκαλύπτωμεν τὴν ἀρετὴν τοῦ γενεαλο-

σιος γενεαλογίας τρόπος. Τί γὰρ ὄφελος ἐκ πατέρων εἶναι
 λαμπρῶν καὶ ἐναρείων, αὐτὸν δὲ ἔρημον εἶναι τῆς ἀρι-
 στης πολυτείας; ἢ πάλιν τί θλάβος ἂν γένοιτο ἐκ πατέ-
 ρων εἶναι καὶ προγόνων δυσμενῶν καὶ ἀφανῶν, αὐτὸν
 5 δὲ πολλῇ κομᾶν τῇ ἀρειῇ; Ἐπεὶ καὶ ὁ δίκαιος οὗτος τοιοῦτος
 γεγονώς, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ εὐνοίαν ἐπισπασάμενος, οὐκ ἀπὸ
 τοιούτων γέγονε προγόνων οὐδὲ γὰρ ὡς ἐναρείων αὐτῶν
 ἐμνημόνευσεν ἡ θεία Γραφή· καὶ ὅμως ἴσχυσε τοσοῦτων ὄν-
 των κωλυμάτων καὶ ὑπὸ τοσοῦτων ἐμποδιζόμενος εἰς αὐτὴν
 10 τὴν ἄκραν ἀνελθεῖν τῆς ἀρειῆς· ἵνα μάθῃς ὅτι τὸν βουλώμενον
 νῆφειν καὶ ἐγρηγορέναι καὶ πολλὴν τῆς οἰκεῖας σωτηρίας ποι-
 εῖσθαι τὴν πρόνοιαν οὐδέν ἐστι τὸ διακωλύον. Ὡσπερ γὰρ
 εἰς ραθυμίαν ἀποκλίναντες καὶ ὑπὸ τῶν τυχόντων βλαπιό-
 μεθα, οὕτως ἐὰν βουληθῶμεν νῆφειν, καὶ μυρίοι ὧσιν οἱ πρὸς
 15 τὴν κακίαν ἔλκοιτες, οὐδὲ ἡμῶν τῇ σπουδῇ λυμήνασθαι δυνή-
 σονται, καθάπερ οὐδὲ τὸν δίκαιον τοῦτον ἴσχυσαν τοσοῦτοι
 ὄντες ἀκνηρότερον περὶ τὴν ἀρειὴν ἐργάσασθαι. Μηδεὶς τοί-
 νυν ἕτερόν τινα αἰτιάσθω, καὶ ἐφ' ἑτέρους τὴν αἰτίαν μετα-
 γαγέτω, ἀλλὰ τῇ οἰκεῖα ραθυμίᾳ τὸ πᾶν ἐπιγραφέτω. Καὶ
 20 τί λέγω ἐφ' ἑτέρους; Μηδὲ αὐτὸν τὸν διάβολον νομιζέτω τις
 ἱκανὸν εἶναι κωλύσαι τὴν ἐπὶ τὴν ἀρειὴν φέρουσαν ὁδὸν δύ-
 νασθαι· ἀλλ' ἀπαιτᾷ μὲν καὶ ὑποσκελίζει καὶ τοὺς ραθυμοτέρους,
 οὐ μὴν κωλύει καὶ θιάζεται καὶ τοῦτο αὐτῇ τῶν πραγμάτων ἡ
 πείρα δείκνυσιν, ὅτι ἡνίκα μὲν ἂν βουλώμεθα νῆφειν, το-
 25 σοῦτον τὸν τρόπον ἐπιδεικνύμεθα, ὡς μηδὲ πολλῶν ὄντων τῶν
 προιρεπόντων ἐπὶ τὴν τῆς κακίας ὁδόν, ἀνέχεσθαι τῆς συμ-
 βουλῆς, ἀλλὰ παντὸς ἀδάμαντος σιερροσιέρους ἡμᾶς γίνεσθαι,
 καὶ ἀποφράττειν τοῖς τὰ φαῦλα συμβουλεύουσι τὰς ἀκοάς.

γουμένου. Αὐτός πράγματι εἶναι ὁ ἄριστος τρόπος γενεαλογίας. Διότι ποῖον τὸ κέρδος νὰ κατάγεται κανεὶς ἀπὸ λαμπροὺς καὶ ἐναρέτους προγόνους, αὐτὸς ὅμως νὰ μὴ ἔχη τὸν ἄριστον τρόπον ζωῆς; ἢ πάλιν ποία ζημία θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ τὸ νὰ κατάγεται ἀπὸ γονεῖς καὶ προγόνους ἀσήμους καὶ ταπεινοὺς, αὐτὸς ὅμως νὰ ὑπερηφανεύεται διὰ τὴν πολλὴν ἀρετὴν του; Ἐπειδὴ καὶ ὁ δίκαιος αὐτὸς ὅταν ἔγινε τέτοιος καὶ ἀπέσπασε τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, δὲν κατήγετο ἀπὸ τέτοιους προγόνους· οὔτε βέβαια ἡ Ἁγία Γραφή τοὺς ἀνέφερεν ὡς ἐναρέτους· καὶ ὅμως κατῶρθωσεν, ἐνῶ ὑπῆρχαν τόσον πολλὰ ἐμπόδια καὶ ἠμποδίζετο ἀπὸ πολλοὺς, νὰ ἀνέλθῃ εἰς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον εἰς ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ εἶναι νηφάλιος καὶ νὰ ἀγρυπνῇ καὶ νὰ φροντίζῃ πολὺ διὰ τὴν ἰδικὴν του σωτηρίαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ἀποκλίνωμεν πρὸς τὴν ἀδιαφορίαν, βλαπτόμεθα ἀπὸ τοὺς τυχόντας, ἔτσι ἐὰν θὰ θελήσωμεν νὰ εἴμεθα νηφάλιοι, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πάρα πολλοὶ ἐκεῖνοι ποῦ μᾶς σύρουν πρὸς τὴν κακίαν, δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ βλάψουν τὴν προσπάθειάν μας, ὅπως οὔτε τὸν δίκαιον αὐτὸν κατῶρθωσαν, ἐνῶ ἦσαν τόσοι πολλοί, νὰ καταστήσουν ὀκνηρότερον πρὸς τὴν ἀρετὴν. Κανεὶς λοιπὸν νὰ μὴ κατηγορῇ κάποιον ἄλλον καὶ νὰ μεταφέρῃ εἰς ἄλλους τὴν αἰτίαν, ἀλλὰ νὰ ἀποδίδῃ τὰ πάντα εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀδιαφορίαν. Καὶ διατί λέγω εἰς ἄλλους; Οὔτε αὐτὸν τὸν διάβολον νὰ θεωρῇ ὅτι εἶναι ἰκανὸς νὰ ἐμποδίσῃ τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νὰ ὀδηγῇ εἰς τὴν ἀρετὴν· ἀλλὰ ἐξαπατᾷ μὲν καὶ ἀνατρέπει τοὺς περισσότερον ἀδιαφόρους, ἀλλὰ ὅμως δὲν ἐμποδίζει καὶ δὲν μετέρχεται βίαν. Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ ἰδία πείρα τῶν πραγμάτων, ὅτι ὅσας φορές μὲν θελήσωμεν νὰ εἴμεθα νηφάλιοι, ἐπιδεικνύωμεν τόσῃν δύναμιν, ὥστε οὔτε νὰ ἀνεχώμεθα τὴν συμβουλήν, ἂν καὶ μᾶς προτρέπουν πολλοὶ πρὸς τὸν δρόμον τῆς κακίας, καὶ γινόμεθα ἰσχυρότεροι ἀπὸ κάθε διαμάντι καὶ φράσσομεν ἐντελῶς τὰ αὐτιά μας εἰς ἐκείνους ποῦ συμβουλεύουν τὰ

"Όταν δὲ ραθυμῶμεν, καὶ μηδενὸς ὄντος τοῦ συμβουλευόντος
 ἢ ὑποσκελίζοντος, οἴκοθεν κινούμενοι ἐπὶ τὴν κακίαν ὁρμῶ-
 μεν. Εἰ γὰρ μὴ ἐν τῇ προαιρέσει ἡμῶν ἔκειτο, μηδὲ ἐν τῇ
 τῆς γνώμης ἐξουσία, μηδὲ αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν φύσιν ὁ
 5 φιλόανθρωπος Θεὸς καιεσκεύασεν, ἐχρῆν ἢ ἅπαντας εἶναι κα-
 κούς τοὺς τῆς αὐτῆς φύσεως κοινωνοῦντας καὶ τοῖς αὐτοῖς
 πάθεσιν ὑποκειμένους, ἢ πάντας εἶναι ἐνασθένους. "Όταν δὲ
 ἴδωμεν τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῖν, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν παθῶν ἐνο-
 χλουμένους, οὐ τὰ αὐτὰ ἡμῖν ὑπομένοντας, ἀλλὰ καὶ ἐρρωμέ-
 10 νω τῷ λογισμῷ ἠνιοχοῦντας τὴν φύσιν, καὶ περιγυνομένους
 τῶν ἀτάκτων σκιριτημάτων, καὶ χαλινοῦντας ἐπιθυμίαν, κρα-
 τοῦντας ὀργήν, βασκανίαν φεύγοντας, φθόνον ἐξορίζοντας,
 τῆς λύσεως τῶν χρημάτων ὑπερορῶντας, δόξης ἔλαττον φρον-
 τίζοντας, πάσης τῆς τοῦ παρόντος βίου εὐημερίας καταγελῶν-
 15 τας, καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ δόξαν ἐπισημένους, καὶ τὸν παρὰ
 τοῦ Θεοῦ ἔπαινον πάντων τῶν ὀρωμένων προτιμῶντας· οὐκ
 εὐδηλον ὅτι τῇ οἰκείᾳ σπουδῇ ταῦτα καιορθοῦν δυνήσονται με-
 τὰ τὴν ἄνωθεν χάριν, καὶ ἡμεῖς τῇ οἰκείᾳ ραθυμίᾳ κεχρη-
 μένοι προδιδόαμεν ἡμῶν τὴν σωτηρίαν, ἐρήμους ἐαυτοὺς καθι-
 20 σιῶντες τῆς ἐκεῖθεν εὐνοίας;

β. Διὸ παρακαλῶ ταῦτα λογιζομένους, καὶ συνεχῶς κι-
 νοῦντας ἐν τῇ διανοίᾳ, μηδέποτε τὸν διάβολον αἰτιᾶσθαι, ἀλλὰ
 τὴν ράθυμον ἡμῶν γνώμην. Καὶ ταῦτα λέγω οὐκ ἐκεῖνον ἀπαλ-
 λάξαι βουλόμενος κατηγορίας· μὴ γένοιτο· καὶ γὰρ ἔρχεται
 25 ὡς λέων ἀρπάσαι, καὶ ὠροῦμενος, καὶ τίνα καταπίη ζητῶν·
 ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ἀσφαλεσιέροους ποιῆσαι θέλων, ἵνα μὴ νομί-
 ζωμεν ἐκτὸς εἶναι ἐγκλημάτων, οὕτως εὐκόλως πρὸς τὴν κα-
 κίαν αὐτομολοῦντες, καὶ μὴ τὰ ψυχρὰ ἐκεῖνα λέγωμεν ῥήμα-
 τα· τίνας ἔνεκον ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ Θεὸς τοιοῦτον ὄντα πονη-

κακά. "Όταν ὁμως εἴμεθα ἀδιάφοροι καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρ-
 χη κανείς, πού νὰ μᾶς συμβουλεύῃ ἢ νὰ μᾶς ἀνατρέπῃ,
 κινούμενοι ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας θέλησιν ὀρμῶμεν πρὸς τὴν
 κακίαν. Διότι ἐὰν δὲν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν προαίρεσίν μας,
 οὔτε ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς διανοίας μας καὶ ἐὰν δὲν ἐδη-
 μιουργοῦσεν ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς αὐτεξούσιον τὴν ἀν-
 θρωπίνην φύσιν, ἔπρεπε ἢ ὅλοι νὰ εἶναι κακοί, οἱ ὅποιοι
 μετέχουν τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ὑπόκεινται εἰς τὰ ἴδια
 πάθη, ἢ ὅλοι νὰ εἶναι ἐνάρετοι. "Όταν ὁμως ἰδοῦμεν τοὺς
 συνανθρώπους μας καὶ νὰ ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὰ ἴδια πά-
 θη, χωρὶς νὰ ὑπομένουν τὰ ἴδια μὲ ἡμᾶς κακά, ἀλλὰ καὶ
 μὲ ἰσχυρὰν τὴν σκέψιν νὰ κατευθύνουν τὴν φύσιν, καὶ
 νὰ νικοῦν τὰς ἀτάκτους ὀρμὰς καὶ νὰ χαλιναγωγοῦν τὰς
 ἐπιθυμίας, νὰ συγκρατοῦν τὴν ὀργήν, νὰ ἀποφεύγουν τὴν
 βασκανίαν, νὰ ἀπομακρύνουν τὸν φθόνον, νὰ περιφρο-
 νοῦν τὴν μανίαν τῶν χρημάτων, νὰ φροντίζουν ὀλιγώτε-
 ρον διὰ τὴν δόξαν, νὰ καταφρονοῦν κάθε εὐτυχίαν τῆς
 παρούσης ζωῆς, νὰ φέρωνται μὲ πάθος πρὸς τὴν ἀληθι-
 νὴν δόξαν καὶ νὰ προτιμοῦν ἀπὸ ὅλα τὰ ὀρατὰ τὸν ἔπαι-
 νον τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι θὰ ἠμπορέσουν
 νὰ ἐπιτύχουν αὐτὰ μὲ τὴν ἰδικὴν των προσπάθειαν ὕστερα
 ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἡμεῖς μὲ τὴν ἰδικὴν μας
 ἀδιαφορίαν προδίδομεν τὴν σωτηρίαν μας, ἀφοῦ στεροῦ-
 μεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ;

6. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, σκεπτόμενοι ὅλα αὐτὰ καὶ
 φέροντές τα συνεχῶς εἰς τὴν σκέψιν μας, νὰ μὴ κατη-
 γοροῦμεν ποτὲ τὸν διάβολον, ἀλλὰ τὴν ἀδιάφορον θέλη-
 σίν μας. Καὶ λέγω αὐτά, χωρὶς νὰ θέλω νὰ ἀπαλλάξω
 ἐκεῖνον ἀπὸ τὴν κατηγορίαν. "Ας μὴ γίνῃ ποτὲ αὐτό, διότι
 ἔρχεται πράγματι ὡς λεοντάρη νὰ ἀρπάξῃ, μάλιστα βρυ-
 χώμενον, καὶ ζητεῖ κάποιον νὰ κατασπαράξῃ. Ἄλλὰ ἐπει-
 δὴ θέλω καὶ ἡμᾶς νὰ κάμω περισσότερο ἀσφαλεῖς, διὰ
 νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι εἴμεθα χωρὶς σφάλματα, ὅταν κατα-
 φεύγωμεν τόσον εὐκόλα πρὸς τὴν κακίαν καὶ διὰ νὰ μὴ
 λέγωμεν τὰ ἀνιαρὰ ἐκεῖνα λόγια· διὰ ποῖον λόγον ὁ Θεὸς
 ἄφησεν αὐτόν, ἐνῶ ἦτο τόσον πονηρός, νὰ ἀνατρέπῃ καὶ

ρόν, ὥστε ὑποσκελίζειν καὶ καταβάλλειν; Μεγίστης γὰρ ἂν
 εἶη ταῦτα τὰ ρήματα ἀγνωμοσύνης. Ἄλλ' ἐκεῖνο σὺν ἑαυτῷ
 σκόπει, ὅτι διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτὸν κατέλιπεν, ἵνα τῷ φόβῳ
 συνωθούμενοι, καὶ τοῦ πολεμίου τὴν ἔφοδον προσδοκῶντες
 5 πολλὴν τὴν ἀγρυπνίαν καὶ διηνεκῆ τὴν νῆψιν ἐπιδεικνυόμεθα,
 τῇ τῶν ἀμοιβῶν ἐλπίδι, καὶ τῇ ἀντιδόσει τῶν αἰώνιων ἐκεί-
 των καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν πάντα τῆς ἀρετῆς τὸν κάματον
 ὑποτιμνόμενοι. Καὶ τί θαυμάζεις εἰ τὸν διάβολον διὰ τοῦτο
 κατέλιπε κηδόμενος ἡμῶν τῆς σωτηρίας, καὶ διεγείρων ἡ-
 10 μῶν τὴν ραθυμίαν, καὶ ὑπόθεσιν ἡμῶν σιεφάνων κατασκευά-
 ζων; Αὐτὴν τὴν γέενναν διὰ τοῦτο παρεσκεύασεν, ἵνα ὁ τῆς
 τιμωρίας φόβος καὶ τῆς κολάσεως τὸ ἀφόρητον πρὸς τὴν
 βασιλείαν ἡμᾶς συνωθήσῃ. Εἶδες εὐμήχανον τοῦ Δεσπότου
 φιλανθρωπίαν; πῶς πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥς μὴ
 15 μόνον σῶσαι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντας, ἀλλὰ καὶ τῶν
 ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀξιῶσαι; Διὰ τοῦτο καὶ τὸ αὐτεξούσιον
 ἡμῶν δεδώρηται, καὶ ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῷ συνειδότι ἡμῶν
 ἐναπέθετο τὴν γνῶσιν τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὸν
 διάβολον συνεχώρησεν εἶναι, καὶ τὴν γέενναν ἠπέλιψεν, ἵνα
 20 μήτε τῆς γέεννης πείραν λάβωμεν, καὶ τῆς βασιλείας ἐπιτύ-
 χωμεν. Καὶ τί θαυμάζεις εἰ ταῦτα ἅπαντα διὰ τοῦτο ἐπραγμα-
 τεύσατο, καὶ μυρία ἕτερα; Δούλου μορφὴν ὁ ἐν τοῖς κόλποις
 τοῖς παιρικοῖς τυγχάνων λαβεῖν κατεδέξατο, καὶ πάντα τὰ
 ἄλλα ὑπομεῖναι τὰ σωματικά, καὶ ἐκ γυναικὸς γεννηθῆναι,
 25 καὶ ἐκ παρθένου τεχθῆναι, καὶ ἐννεαμηνιαῖον κνοφορηθῆναι
 χρόνον, καὶ σπάργανα δέξασθαι, καὶ πατέρα αὐτοῦ νομισθῆναι
 τὸν Ἰωσήφ τὸν μνησιῆρα τῆς Μαρίας, καὶ κατὰ μικρὸν ἀύξη-
 θῆναι, καὶ περιμηθῆναι καὶ θυσίαν ἀνθεγγεῖν, καὶ πεινῆσαι,
 καὶ διψῆσαι, καὶ κοπιᾶσαι, καὶ τελευταῖον καὶ θάνατον ὑπο-
 30 μεῖναι, καὶ θάνατον οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸν ἐπονείδιστον νομι-

νὰ ἐξευτελίζη ἀνθρώπους; Διότι τὰ λόγια αὐτὰ θὰ ἤμπο-
 ροῦσαν νὰ εἶναι ἀπόδειξις τῆς μεγαλυτέρας ἀχαριστίας.
 Ἄλλὰ ἐκεῖνο μαζί μὲ τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ἐξετάζης, ὅτι
 διὰ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν ἤσκησεν αὐτὸν, ὥστε πιεζόμενοι
 ἀπὸ τὸν φόβον καὶ ἀναμένοντες τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ,
 νὰ ἐπιδεικνύωμεν μεγάλην ἐγρήγορσιν καὶ συνεχῆ νηφα-
 λιότητα, καταστέλλοντες κάθε κούρασιν διὰ τὴν ἀρετὴν
 μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀμοιβῶν καὶ μὲ τὴν ἀνταπόδοσιν τῶν
 αἰωνίων καὶ ἀπορρήτων ἐκείνων ἀγαθῶν. Καὶ διατί θαυ-
 μάζεις, ἐὰν δι' αὐτὸ ἄφησε τὸν διάβολον διὰ νὰ φροντίζη
 τὴν σωτηρίαν μας καὶ νὰ διεγείρη τὴν ἀδιαφορίαν καὶ νὰ
 προετοιμάζη τὴν βάσιν τῶν θραβείων εἰς ἡμᾶς; Τὴν ἰδίαν
 τὴν γέενναν διὰ τοῦτο προετοίμασεν, ὥστε ὁ φόβος τῆς
 τιμωρίας καὶ τὸ ἀνυπόφορον τῆς κολάσεως νὰ μᾶς ὠθή-
 σουν πρὸς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Εἶδες ἐπινοητικὴν
 φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ; πῶς τὰ πάντα κάνει καὶ ἐπιχει-
 ρεῖ, ὥστε ὄχι μόνον νὰ σώσῃ τοὺς δημιουργηθέντας ἀπ'
 αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς καταστήσῃ ἀξίους διὰ τὰ ἀπόρ-
 ρητα ἀγαθὰ; Δι' αὐτὸ καὶ τὸ αὐτεξούσιον μᾶς ἔχει χα-
 ρίσει καὶ ἐτοποθέτησε μέσα εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὴν
 συνείδησίν μας τὴν γνῶσιν τῆς κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς,
 ἐπέτρεψε καὶ τὸν διάβολον νὰ ὑπάρχη καὶ ἐπρόβαλε τὴν
 ἀπειλήν τῆς γέεννης, ὥστε οὔτε τὴν γέενναν νὰ γνωρί-
 σωμεν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν.
 Καὶ διατί θαυμάζεις, ἐὰν ὅλα αὐτὰ ἐπραγματοποίησε διὰ
 τὸν σκοπὸν αὐτὸν καὶ πολλὰ ἄλλα; Κατεδέχθη νὰ λάβῃ
 μορφὴν δούλου ἐκεῖνος, ποῦ εὕρισκετο εἰς τὰς πατρικὰς
 ἀγκάλας, καὶ νὰ ὑπομείνῃ ὅλας τὰς ἄλλας τὰς σωματικὰς
 καταστάσεις, καὶ νὰ γεννηθῇ ἀπὸ γυναῖκα, καὶ ἀπὸ παρ-
 θένον νὰ τεχθῇ καὶ νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν κοιλίαν ἑννέα
 μῆνας, καὶ νὰ δεχθῇ σπάργανα, καὶ νὰ θεωρηθῇ πατέρας
 τοῦ ὁ Ἰωσήφ, ὁ μνηστήρας τῆς Μαρίας, καὶ νὰ μεγαλώνη
 σιγὰ - σιγὰ, καὶ νὰ περιτμηθῇ, καὶ νὰ προσφέρῃ θυσίαν,
 καὶ νὰ πεινάσῃ, καὶ νὰ δειψάσῃ, καὶ νὰ κοπιάσῃ, καὶ τε-
 λευταῖα νὰ ὑπομείνῃ καὶ θάνατον, μάλιστα δὲ ὄχι ἀπλῶς
 θάνατον, ἀλλὰ τὸν θεωρούμενον προσβλητικόν, τὸν σταυ-

ζόμενον, τὸν σιαυροῦ λέγω καὶ ταῦτα ἅπαντα δι' ἡμᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν κατεδέξατο ὁ τῶν ἀπάντων δημιουργός, ὁ ἀναλλοίωτος, ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγών, ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐ-

5 τὴν τρέμειν, οὗ τῆς δόξης τὴν ἀστραπὴν οὐδὲ τὰ Χερουδίμ, αἱ ἀσώματοι δυνάμεις ἐκεῖναι, ἰδεῖν δύναται, ἀλλ' ἀποστρέφουσαι τὰς ὄψεις τῇ προβολῇ τῶν πτερύγων τὸ θαῦμα ἡμῖν ἐπιδείκνυνται· ὃν διὰ παντὸς ὑμνοῦσιν ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, καὶ μυρίαὶ μυριάδες· οὗτος δι' ἡμᾶς, καὶ τὴν σωτηρίαν τὴν

10 ἡμετέραν, ἄνθρωπος γενέσθαι κατεδέξατο, καὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας ἡμῖν τὴν ὁδὸν ἔτεμε, καὶ δι' ὧν αὐτὸς ἦλθε τὴν αὐτὴν ἡμῖν φύσιν ἀναλαβών, ἀρκοῦσαν διδασκαλίαν ἐναπέθειο. Ποία τοίνυν ἡμῖν λείπεται λοιπὸν ἀπολογία, τοσοῦτων διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν προσηγουμένων· εἰ μέλλοιμεν ἀνόνητα ἅ-

15 παντα δεικνύναι, διὰ τῆς ραθυμίας τῆς τούτων προδιδόντες ἡμῶν τὴν σωτηρίαν; Διὸ παρακαλῶ νήφειν, καὶ μὴ ἀπλῶς συνηθεία τῶν ἄλλων κατακολουθεῖν, ἀλλὰ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν πολυπραγμονεῖν, καὶ εἰδέναι, τί μὲν ἡμῖν ἡμαρτῆται, τί δὲ κατώρθωται καὶ οὕτω τῶν ἡμαρτημένων

20 τὴν διόρθωσιν ποιῶμεθα, ἵνα καὶ τὴν ἄνωθεν ροπὴν ἐπιστάσωμεθα, καὶ εὐάρεστοι τῷ Θεῷ γενώμεθα, καθάπερ ὁ δίκαιος οὗτος, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμὴ, κράτος,

25 νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ρικόν έννοῶ. Καί ὅλα αὐτά κατεδέχθη δι' ἡμᾶς καί διὰ τήν ἰδικήν μας σωτηρίαν ὁ δημιουργός τῶν πάντων, ὁ ἀναλλοίωτος, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰ πάντα ἀπό τὸ μηδέν, ὁ ὁποῖος βλέπων εἰς τήν γῆν, κάνει αὐτήν νά τρέμη, τήν λάμπιν τῆς δόξης τοῦ ὁποῖου οὔτε τὰ Χερουβίμ, αἱ ἀσώματοι ἐκεῖναι δυνάμεις, ἤμποροῦν νά ἰδοῦν, ἀλλά ὅταν ἀποστρέφουν τὸ πρόσωπόν των μέ τήν προβολήν τῶν πτερύγων μᾶς ἐπιδεικνύουν τὸ θαῦμα, τόν ὁποῖον διαρκῶς ὑμνοῦν ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι καί ἀμέτρητοι χιλιάδες· αὐτός δι' ἡμᾶς καί διὰ τήν σωτηρίαν μας κατεδέχθη νά γίνῃ ἄνθρωπος καί ἐχάραξε τόν δρόμον τῆς ἀρίστης συμπεριφορᾶς μας καί μέ ἐκεῖνα μέ τὰ ὁποῖα αὐτός ἦλθεν, ἀφοῦ ἀνέλαβε τήν ἰδίαν μέ ἡμᾶς ἀνθρωπίνην φύσιν, ἄφησε διδασκαλίαν, ἡ ὁποία ἦτο ἀρκετή (πρός τήν σωτηρίαν μας). Ποία λοιπόν μᾶς ἀπομένει εἰς τὸ ἐξῆς ἀπολογία, ἐνῶ ἔχουν προηγηθῆ τόσα πολλά διὰ τήν ἰδικήν μας σωτηρίαν, ἐάν θά συμβῆ νά τὰ ἀποδείξωμεν ἀνωφελῆ ὅλα, ὅταν μέ τήν ἀδιαφορίαν πρὸς αὐτά προδώσωμεν τήν σωτηρίαν μας; Δι' αὐτό, παρακαλῶ, νά εἴμεθα νηφάλιοι καί νά μὴ ἀκολουθοῦμεν ἀπλῶς τὰς συνηθείας τῶν ἄλλων, ἀλλά νά ἐξετάζωμεν καλὰ τήν ἰδικήν μας ζωὴν καθημερινῶς καί νά γνωρίζωμεν, τί ἔχομεν σφάλει καί τί ἔχομεν ἐπιτύχει· καί ἔτσι θά κάνωμεν τήν διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων μας, διὰ νά προκαλέσωμεν καί τήν ἐνίσχυσιν ἀπό τόν Θεόν καί νά γίνωμεν εὐάρεστοι εἰς αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ δίκαιος αὐτός, καί νά ἐπιτύχωμεν τήν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, μέ τήν χάριν καί τήν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μέ τόν ὁποῖον εἰς τόν Πατέρα συγχρόνως καί εἰς τό Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ τιμή, ἡ δύναμις, τώρα καί πάντοτε καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ*

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		25	614	
			26	656	
1	2	116	6	3	704
	3	196		7	690
	4-5	84		11	706
	5	62	21	8-21	432
	6	196		19	382, 432
	9	196			
	11	148, 159			
	14	196			
	17	340	4	22	652
	20	196	14	—	312
	26	222, 368, 710	23	1	404
2	27	314		2	646
	7	328	24	18	20
	8	152	32	6	18
	9	364		15-19	20
	16-17	16	34	28	20
	17	490, 592			
	18	382, 460			
	19	226			
3	1	474	17	11	336
	5	460, 508			
	8	358			
	9	548			
	14	554	24	17	626
	16	204			
	17	554			
	19	230, 512, 592			
4	7	554	6	7	270

Ἑξοδος

Λευιτικόν

Ἀριθμοί

Δευτερονόμιον

* Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν διὰ μὲν τὰ χωρία τῆς Ἁγίας Γραφῆς κατὰ σειρὰν εἰς τὸ κεφάλαιον, τὸν στίχον καὶ τὴν σελίδα, διὰ δὲ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα εἰς τὴν σελίδα ποῦ εὐρίσκονται.

8	3	636
	10	270
32	15	18
Β α σ ι λ ε ι ῶ ν Α'		
2	5	562
	30	168
Β α σ ι λ ε ι ῶ ν Γ'		
19	8	20
Ψ α λ μ ο ι		
1	2	270
6	6	114
8	6	410
13	3	706
18	6 - 7	146
	10 - 11	674
	11	352
21	17	252
	19	252
36	27	236 - 402
48	13	314
	17 - 18	686
	21	186
49	20	404
50	19	232
57	5	708
77	34	236
81	6	652
100	5	404
103	4	652
	23	274
	24	92
105	2	332
135	6	308
139	4	314
140	3	402
149	4	86

Ἰ ῶ θ		
1	8	710
3	23	628
10	8	330

Π α ρ ο ι μ ί α ι

9	9	276, 696
15	13	10
18	3	664
	17	558, 578
19	17	72
26	11	134

Σ ο φ ί α Σ ο λ ο μ ῶ ν τ ο ς

2	24	18, 426, 652
9	14	34
13	5	92
14	3	276

Σ ο φ ί α Σ ε ι ρ ᾶ χ

4	21	238, 694
16	3	648, 672
17	31	148
25	9	76
33	26	358

Ἄ μ ῶ ς

6	3 - 6	24
---	-------	----

Ἰ ῶ ν ᾱ ς

3	7	20
---	---	----

Ζ α χ α ρ ί α ς

7	7 - 8	98
	9 - 10	98

5	17	266
	46	198
7	37 - 38	52
11	51 - 52	626
16	21	482

Πράξεις

4	16	698
5	41	696
17	24 - 25	38
	29	206
20	7	240

Ρωμαίους

1	20	42, 156
	25	146
2	12	500, 568
	13	12
	21	206
	29	130
8	9	660
	21	672
11	33	94
12	10	104
13	13	56
	14	246
14	6	244
15	14	96

Κορινθίους Α'

2	9	494
6	10	14
7	16	486
8	6	350
	12	168
	13	168
9	27	682
10	23	168
	32	164

11	7	204
	8 - 9	396
	9	392
	11	396
15	31	286
	33	114, 422

Κορινθίους Β'

4	16	22, 244
8	13	600
11	21	292
	22	292
	23	292, 294
	24 - 26	294
	27 - 28	296
	28	296
	29	296

Γαλάτας

2	20	214
3	13	66
5	22 - 23	104
	24	440

Έφεσίους

4	29	404
	31	404
5	23	368
6	11	68
	12	68
	14 - 17	70

Φιλιππησίου

2	3	104
	4	168
	12	78, 206
3	1	98

Κολοσσαεῖς			4	2	238
1	16	38	Ἑβραίους		
3	5	104	11	4	566
Θεσσαλονικεῖς Α΄			Ἰακώβου		
2	8	164	2	26	626
	19	192	Πέτρου Β΄		
5	11	192, 206	2	17	626
Τιμόθεον Α΄			Ἰούδα		
2	4	64, 298, 632		11	626
	9	638	Ἀποκάλυψις		
6	8	506	2	14	626
	10	596			
Τιμόθεον Β΄					
2	25	204			
	25 - 26	202			

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

Ἄβελ 518. 620. 522. 524. 540.
 542. 544. 548. 558. 566. 570.
 574. 590. 592. 608. 614.
 696.
 Ἄβραάμ 32.
 ἄβυσσος 52. 54. 86.
 ἀγαθότης 62. 228. 232. 256.
 266. 278. 366. 368. 418.
 442. 450. 454. 458. 460.
 468. 478. 500. 512. 528. 546.
 546. 550. 558. 586. 588.
 624. 644. 658. 664. 692.

ἀγανάκτησις 470. 472. 510. 554.
 582. 628. 644. 660. 662.
 664. 668. 670. 672. 690. 692.
 710.
 ἀγάπη 9. 12. 28. 52. 76. 78. 80.
 82. 88. 102. 104. 114. 138.
 142. 144. 170. 220. 222. 248.
 268. 278. 282. 264. 286.
 328. 378. 380. 400. 428.
 442. 520. 532. 562. 570.
 594. 606. 610. 650. 654. 690.
 710.
 ἄγγελος, -οι 516. 652. 654. 722.
 ἄγνοια 548.

- άγνωμοσύνη 72. 122. 314. 478.
 496. 526. 606. 610. 630.
 644. 664. 720.
 άγρυπνία 110. 280. 282. 284.
 296. 362. 604. 698. 720.
 'Αδά 576. 578.
 'Αδάμ 32. 152. 226. 228. 360.
 162. 364. 370. 378. 380.
 382. 384. 386. 388. 390.
 392. 394. 396. 408. 420.
 432. 438. 444. 448. 452. 454.
 460. 464. 466. 494. 498.
 500. 502. 504. 506. 508.
 512. 514. 516. 510. 574.
 590. 602. 606. 608. 610. 612.
 622. 624.
 άδελφοκτονία 532. 606.
 "Αδης 114.
 άδηφαγία 16. 18. 22. 24. 30.
 186. 216. 246.
 άδικία 74. 666. 678.
 άηδία 352.
 άθανασία 438. 610.
 'Αθῆναι 204.
 ήθυμία 74. 132. 266. 478. 490.
 526. 696.
 Αίγυπτος 312.
 αίμα 68. 70. 552. 554. 558.
 αίρετικός, -οί 200. 356. 390.
 αίσχύνη 164. 244. 398. 428.
 434. 450. 456. 404. 498.
 500. 502. 504. 548. 584.
 592.
 άκολασία 9. 402. 666.
 άκρασία 16. 456. 464. 510. 656.
 άλγηδών 480.
 άλήθεια 34. 42. 58. 64. 66. 70.
 66. 68. 126. 174. 186. 190.
 200. 202. 204. 206. 266.
 294. 298. 300. 368. 566.
 632. 654.
 άλαυργία 616.
 άμάρτημα 112. 116. 138. 142.
 170. 292. 446. 530. 538.
 544. 552. 556. 558. 562.
 564. 578. 582. 586. 596. 600.
 622. 638. 662. 638. 66b.
 682.690.
 άμαρτία 66. 112. 134. 228. 244.
 246. 248. 374. 398. 416.
 434. 438. 446. 448. 450.
 460. 478. 510. 530. 542.
 664. 566. 578. 582. 592. 606.
 622. 658. 660. 666. 672.
 694.
 άμαρτωλός 64. 138. 214. 632.
 άμιλλα 668.
 άμοιβή 128. 168. 190. 268. 648.
 650.
 άναίδεια 550.
 άναισθησία 186.
 άναισχυντία 198.
 άντίστασις 516. 518. 614. 654.
 676.
 άνδρεία 48. 290. 294.
 άνεξικακία 208. 456. 458. 466.
 498. 528. 546. 548. 630.
 644. 650. 664. 686.
 άνοία 126. 136. 186. 314. 432.
 654.
 άνομία 566.
 όνταπόδοσις 600.
 αντίδοσις 650. 676. 720.
 άξιοπιστία 260.
 όπάθεια 504.
 άπάτη 140. 158. 164. 174. 186.
 204. 206. 290. 318. 412.
 420. 430. 446. 464. 466.
 472. 474. 476. 476. 554.
 624. 630.
 άπειλή 168. 442. 660. 664. 670.
 άπέχθεια 138. 648.
 άπιστία 184.
 άπολαγία 284. 286. 598.
 άπόναια 232.
 άπροσεξία 436.

ἀπώλεια 140. 188. 286. 416.
 860. 668.
 ἄρετή 12. 26. 58. 66. 72. 96.
 100. 110. 112. 114. 130.
 134. 138. 164. 166. 168.
 168. 212. 214. 236. 272.
 288. 290. 292. 296. 298.
 304. 322. 324. 346. 348.
 402. 404. 470. 494. 520.
 538. 542. 596. 600. 614.
 616. 616. 620. 622. 626.
 630. 632. 634. 644. 646.
 656. 662. 668. 672. 674.
 676. 678. 680. 686. 688.
 691. 692. 694. 696. 698.
 700. 602. 704. 706. 708.
 710. 712. 714. 716. 720.

ἀρπαγή 676. 676.
 ἀσέβεια 334.
 ἀσέλγεια 656. 666.
 ἀσφάλεια 270.
 ἀσχημοσύνη 9. 502. 504.
 ἄτιμία 454. 470. 652.
 αὐτεξούσιον 540. 670. 716. 720.

B

Βαρλαάμ 626.
 βασανιστήρια 566.
 βασιλεία 64. 112. 360. 470. 566.
 720. 722.
 βασιλεία Θεοῦ 16.
 βασκανία 70. 400. 410. 468.
 474. 528. 554. 568. 570.
 596. 606. 680. 716.
 βία 406.
 βλάβη 14. 18. 24. 162. 164.
 168. 170. 176. 182. 166.
 190. 218. 222. 402. 668.
 682.
 βλακεία 504. 506.
 βλασφημία 160. 166. 170. 188.
 358. 464.

βοήθεια 210. 226. 242. 284.
 414. 424. 446. 448. 464.
 500. 566. 620. 636.
 βρῶσις 432. 434.

Γ

Γαῖδαδ 574.
 γαλήνη 28. 30. 234. 532. 688.
 γάμος 620. 622. 630. 656.
 γέεννα 212. 402. 534. 536. 566.
 590. 710. 720.
 γέλως 694.
 γενεαλογία 590. 592. 594. 702.
 704. 706. 708. 714. 716.
 γέννησις 94.
 γυνῶσις 94. 398. 434.
 Γραφή, ἁγία Γραφή, θεία Γραφή
 18. 30. 50. 52. 54. 58. 60.
 64. 84. 86. 88. 94. 96. 122.
 124. 126. 134. 146. 148.
 152. 154. 156. 178. 180.
 200. 216. 226. 248. 250.
 256. 260. 262. 264. 266.
 276. 284. 304. 306. 308.
 314. 316. 318. 324. 332.
 338. 340. 344. 352. 356.
 358. 362. 364. 368. 376. 380.
 382. 388. 390. 392. 408.
 410. 412. 422. 426. 434.
 456. 492. 500. 504. 510.
 512. 514. 516. 518. 520.
 522. 524. 526. 536. 562.
 566. 574. 576. 590. 602.
 604. 610. 612. 614. 616.
 629. 622. 624. 626. 632.
 634. 636. 646. 650. 652.
 654. 656. 660. 662. 668.
 692. 696. 702. 704. 706.
 706. 710. 712. 714. 716.

Δ

Δαίμων 16. 44. 70. 72. 82. 136.

212. 214. 270. 376. 400.
 410. 412. 416. 422. 426.
 428. 472. 474. 664. 708.
 Δαυίδ 86. 88. 92. 236. 250. 270.
 274. 330. 352. 410. 688.
 Δειλία 456. 464.
 Δεσποτεία 484. 486.
 Δεσπότης 108. 112. 118. 120.
 122. 138. 140. 150. 152.
 158. 198. 200. 212. 218.
 220. 232. 234. 242. 246.
 254. 256. 258. 264. 276.
 278. 284. 298. 306. 310.
 312. 320. 322. 324. 334.
 342. 344. 346. 360. 366.
 368. 372. 386. 388. 398.
 400. 420. 424. 430. 434.
 436. 438. 446. 448. 456.
 460. 464. 466. 478. 484.
 486. 494. 498. 504. 508.
 510. 512. 518. 520. 526.
 532. 536. 544. 546. 554.
 554. 558. 560. 568. 570.
 572. 584. 566. 586. 592.
 598. 604. 614. 616. 624.
 626. 640. 644. 650. 658.
 660. 690. 700. 704. 710.
 720.
 Δημιαυργία 34. 40. 44. 52. 54.
 82. 86. 68. 90. 92.
 Διαβολή 188.
 Διάβολος 18. 20. 44. 66. 68.
 70. 110. 132. 134. 136.
 140. 164. 170. 174. 202.
 204. 212. 248. 270. 376.
 400. 406. 412. 414. 422.
 424. 430. 444. 452. 466.
 468. 470. 472. 474. 476.
 502. 506. 508. 544. 588.
 604. 652. 664. 710. 716.
 720.
 Δικαιοσύνη 76. 126. 202. 300.
 664. 706.

δίκη 472. 582.
 δίψα 296.
 Δόγμα 46. 156. 200. 206. 216.
 220. 252. 306. 346. 356.
 536.
 Δόλος 542. 562. 564. 678.
 Δόξα 46. 74. 106. 130. 160.
 190. 204. 210. 214. 222.
 238. 270. 282. 296. 324.
 328. 348. 376. 406. 428.
 430. 436. 438. 440. 448.
 450. 462. 496. 534. 538.
 568. 574. 596. 598. 600.
 640. 672. 676. 680. 684.
 668. 694. 710. 718. 722.
 Δοξολογία 158. 168. 170. 184.
 368. 374. 404. 616.
 Δουλεία 230. 670.
 Δύναμις 310. 316. 394.
 Δυναστεία 26. 566.
 Δυσωδία 664. 660.
 δωρεά 302.

Ε

Ἑβραῖος 86. 312.
 ἔγκλημα 718.
 ἐγκράτεια 104.
 Ἑδὲμ 326. 340. 570. 572.
 εἰκῶν 192. 194. 196. 198. 200.
 204. 222. 224. 226. 238.
 246. 250. 252. 602. 608.
 610. 612. 614.
 εἰρήνη 44. 70. 200. 370.
 ἐκκλησία 142. 164. 200. 206.
 216. 220. 222. 252. 296.
 306. 328.
 ἔκπληξις 316.
 ἔλεημοσύνη 210. 212. 282. 406.
 636.
 Ἑλλάς 30. 86.
 Ἑλλην, -ες 9. 40. 94. 146. 148.
 156. 164. 164. 222.

Ἐλπίς 18. 102. 130. 138. 192.
 326. 328. 422. 424. 428.
 470. 506. 534. 604. 618.
 720.
 ἐνέργεια 310. 312. 320. 376.
 Ἐνώς 592. 594. 616. 629. 656.
 Ἐνώχ 572. 574. 620. 622. 624.
 ἐξομολόγησις 114. 158. 210.
 236. 286. 556. 570. 580.
 582. 584. 638.
 ἐξουσία 204. 226. 228. 254.
 372. 374. 326. 418. 424.
 426. 484. 544. 682. 704.
 ἔπαινος 700. 710.
 ἐπιδουλή 98. 108. 412. 442.
 452. 466. 676.
 ἐπίγνωσις 204. 298.
 ἐπιστήμη 40. 202. 204. 206.
 208.
 ἐπιθυμία 52. 70. 74. 208. 214.
 246. 280. 326. 352. 354.
 396. 514. 568. 654. 656.
 658. 664. 674. 676. 680.
 716.
 ἐπίνοια 34.
 ἐπιτίμησις 472. 518.
 ἐπιτίμιαν 460.
 ἔρως 568. 696.
 Εὔα 486. 498. 500. 514. 516.
 574. 590. 608.
 Εὐαγγέλιον 266.
 εὐαρέστησις 620. 622. 630. 632.
 εὐγένεια 314. 320. 322. 548.
 706.
 εὐγνωμοσύνη 34. 48. 58. 84.
 94. 246. 340. 380. 400.
 516. 520. 522. 580. 586.
 592. 614. 616. 642. 710.
 εὐεργεσία 186. 232. 266. 274.
 332. 340. 366. 368. 374.
 398. 400. 462. 504. 518.
 520. 554. 616.

εὐημερία 490. 548. 652. 670.
 680. 710. 718.
 εὐλογία 178. 254. 264. 406.
 εὔναια 268. 430. 438. 546.
 552. 562. 592. 690. 710.
 718.
 εὐπορία 136. 138.
 εὐσάβεια 286. 290. 294. 708.
 εὐτέλια 438. 442. 502.
 εὐφημία 166. 168. 172. 700.
 702.
 εὐφροσύνη 9. 192. 354. 358.
 478. 480. 482.
 εὐχαριστία 48. 340. 346. 536.
 592. 614.
 εὐχή, -αῖ 210. 266.
 ἔχθρα 546.

Z

ζάλη 16. 28. 30.
 Ζηλία 14.
 ζῆλος 324.
 ζημία 72. 136.
 Ζωή 498.
 ζωή 46. 72. 168. 334. 508.
 510. 564. 566. 662. 666.
 678.

H

ἡδονή 9. 16. 22. 24. 28. 32.
 76. 78. 96. 108. 130. 140.
 240. 282. 300. 320. 340.
 342. 352. 354. 358. 364.
 378. 414. 426. 478. 482.
 484. 502. 568. 562. 584.
 656. 676. 682. 690. 704.
 Ἡλίας 20.
 ἡμερότης 476.
 Ἡσαΐας 210.
 ἡσυχία 28.

Θ

θάνατος 16. 18. 20. 64. 102.
 126. 138. 294. 362. 364.
 418. 420. 426. 434. 436.
 438. 490. 492. 504. 508.
 510. 518. 530. 544. 554.
 556. 588. 590. 592. 612.
 614. 622. 624. 628. 632.
 652. 660. 696. 722.

θαῦμα 146. 166. 172.

θέλημα 220. 646.

θεαγγνωσία 176.

θλίψις 48.

θνητότης 492. 518.

Θοβέλ 576.

θυμός 20. 70. 104. 132. 208.
 234. 312. 404. 532. 552.
 662. 680.

θυσία 520. 522. 526. 532. 544.
 570. 596. 720.

Ι

Ίαρέδ 620.

Ίάφεθ 642. 650.

ιδρώς 230.

Ίεροσόλυμα 66. 706.

Ίησοῦς Χριστός 12. 20. 48. 50.
 76. 86. 106. 130. 134. 164.
 166. 168. 170. 198. 206.
 208. 214. 224. 236. 266.
 270. 292. 294. 298. 300.
 324. 346. 354. 358. 402.
 404. 416. 440. 470. 482.
 496. 516. 536. 538. 566.
 568. 600. 618. 626. 632.
 640. 654. 658. 696. 700.
 722.

Ίουδαῖος, -α 9. 24. 36. 88. 98.
 124. 164. 196. 206. 270.
 294. 300. 626. 708.

ἵπποδρομία 162.

ἰσοθεΐα 318. 506. 508.

Ίσραήλ 652.

Ίσραηλίτης, -αι 292.

Ίωάννης ὁ Βαπτιστής 322. 708.

Ίωάννης ὁ Εὐαγγελιστής 38.
 314.

Ίώβ 628. 708. 710.

Ίωθὴλ 576.

Ίωσήφ 720.

Κ

Καϊάφας 626.

Καὶν 32. 516. 520. 522. 526.
 532. 534. 540. 542. 544.
 546. 548. 556. 558. 560.
 562. 566. 570. 572. 574.
 578. 560. 606. 611. 644.
 646. 656. 696.

Καινᾶν 620.

κακία 32. 98. 116. 158. 186.
 210. 228. 236. 320. 346.
 402. 404. 410. 472. 488.
 494. 502. 532. 538. 540.
 542. 606. 608. 612. 614.
 626. 628. 630. 648. 650.
 662. 664. 666. 668. 670.
 672. 674. 676. 678. 680.
 686. 668. 690. 692. 694.
 696. 700. 704. 706. 708.
 710. 712. 716. 718. 720.

κακουργία 418.

καρδία 9. 140. 198. 208. 210.
 232. 234. 402. 494. 534.
 658. 666. 692. 698. 700.

καταδίκη 230. 396. 452.

κατάρα 66. 488. 552. 554. 628.
 670.

κατήφεια 164. 544. 612.

κενοδοξία 104. 126. 130. 678.
 680.

κέρδος 464.

κηδεμονία 142. 232. 414. 418.

420. 442. 472. 476. 482.
 484. 494. 510. 514. 540.
 554. 674.
 κήρυγμα 36.
 κίνδυνος 108. 166. 218. 286.
 294. 340. 356. 404. 480.
 κόλασις 26. 64. 102. 104. 106.
 166. 170. 186. 228. 232.
 290. 348. 446. 486. 494.
 568. 592. 644. 646. 650.
 720.
 Κύριος 12. 20. 48. 76. 92. 98.
 104. 106. 130. 164. 192.
 210. 214. 236. 244. 296.
 324. 332. 348. 350. 356.
 358. 362. 368. 366. 390.
 392. 394. 402. 406. 442.
 444. 448. 452. 498. 500.
 504. 506. 510. 512. 520.
 522. 534. 536. 556. 560.
 568. 592. 600. 626. 628.
 640. 648. 664. 666. 668.
 670. 672. 674. 676. 686.
 692. 698. 702. 722.

Λ

Λάμεχ 574. 576. 578. 580.
 584. 586. 590. 606. 624.
 626.
 ληδωρία 200. 332.
 ληστής 108. 222. 454. 598.
 λιμός 598.
 λογισμός 604. 636.
 Λόγος 58.
 Λουκάς 238. 696.
 λύμη 672.
 λύπη 478. 482. 488. 490. 526.
 528. 628. 696.
 λύσσα 542.

Μ

Μαθουσαλά 574. 620. 622. 624.

μακροθυμία 202. 204. 456. 460.
 626. 630. 644. 650. 662.
 662. 664. 666. 670. 674.
 Μαλελεήλ 574. 620.
 μανία 36. 94. 180. 198. 200.
 218. 270. 318. 332. 390.
 414. 426. 506. 532. 542.
 550. 596. 610. 674. 694.
 Μανιχαῖος, -οἱ 40.
 Μαρία 720.
 Μαρκίων 40.
 μέθη 14. 16. 22. 24. 74. 202.
 216. 242. 664. 666.
 μέριμνα 68. 116. 296.
 μετάνοια 142. 202. 556. 558.
 664.
 μισαιφονία 552.
 μίσος 70. 592. 648. 674.
 μνησικακία 242.
 μοιχεία 140.
 μοιχός, -οἱ 584.
 Μονογενής 664.
 μύσος 554.
 μυστήριον 250. 388. 416. 626.
 Μωϋσῆς 18. 32. 34. 36. 38.
 52. 56. 62. 88. 108. 116.
 124. 144. 170. 174. 176.
 194. 198. 270. 302. 312.
 330. 338. 358. 368. 380.
 384. 404. 410. 412. 570.
 646. 650.

Ν

Ναϊδ 570. 572.
 νέκρωσις 496.
 νηστεία 9. 14. 16. 20. 22. 26.
 30. 32. 74. 78. 96. 98. 100.
 136. 160. 162. 208. 210.
 216. 236. 242. 244. 278.
 280. 282. 284. 286. 296.
 402. 406. 588.
 νῆψις 720.

Νοεμάν 576.
 νομοθεσία 424.
 νόμος 12. 102. 568. 632. 702.
 νουθεσία 612. 302. 476. 482.
 494. 510. 556. 636.
 Νῶε 32. 624. 628. 630. 642.
 644. 650. 662. 672. 686.
 690. 692. 698. 702. 704.
 708. 710. 712. 714.

Ο

όδύνη 24. 142. 284. 386. 388.
 482. 512. 560. 582. 586.
 ὄδυρμός, -οι 676.
 οίκονομία 88. 94.
 οίκτιρμός, -οι 684.
 οἶνος 24.
 ὀλιγωρία 132.
 ὀμοιότης 120. 200. 222.
 ὀμοίωσις 192. 194. 196. 200.
 222. 224. 226. 250. 710.
 ὀμόνοια 44. 104.
 ὀμοτιμία 482.
 ὄνειδος 592.
 ὀπτασία 20.
 ὀργή 70. 312. 314. 708. 718.
 ὄρκος 404.
 οὐαία 332. 654. 658.

Π

πάθος 68. 104. 214. 240. 282.
 284. 298. 314. 376. 396.
 402. 540. 568. 596. 680.
 706. 718.
 παιδοποιία 656.
 πανουργία 470. 472. 542.
 πανωλεθρία 628. 662. 668. 672.
 690.
 παράθασις 368. 370. 396. 398.
 406. 426. 430. 432. 434.
 438. 446. 504. 506. 552.

572.

Παράδεισος 16. 18. 152. 310.
 326. 340. 344. 350. 358.
 360. 364. 366. 368. 396.
 398. 410. 412. 418. 420.
 426. 428. 434. 436. 442.
 448. 456. 506. 510. 512.
 514. 572.
 παραίνεσις 66. 74. 142. 282.
 302. 378. 532. 540. 600.
 634. 636.
 παράκλησις 162.
 παρακοή 226. 230. 398. 410.
 416. 420. 436. 438. 490.
 504. 506. 508. 514. 516.
 518.
 παραμυθία 114. 128. 222. 282.
 288. 370. 392. 360. 464.
 480. 518. 604. 612. 614.
 616. 622. 634.
 παρανομία 18. 156. 552. 668.
 672.
 παραπληξία 200.
 παραφροσύνη 26. 36. 292.
 παροιμία 666. 694.
 παρρησία 12. 26. 48. 76. 80.
 100. 112. 114. 162. 190.
 206. 226. 228. 232. 236.
 242. 244. 548. 618. 634.
 Πάσχα 302.
 Πατήρ 48. 64. 74. 100. 106.
 130. 160. 190. 298. 324.
 348. 354. 356. 360. 362.
 390. 406. 440. 496. 538.
 568. 600. 640. 664. 722.
 Παῦλος 12. 22. 36. 58. 64. 66.
 68. 92. 94. 96. 102. 104.
 114. 130. 146. 156. 164.
 168. 192. 202. 204. 206.
 208. 214. 238. 246. 290.
 322. 356. 366. 392. 404.
 440. 486. 500. 566. 568.
 660. 870. 682.
 πειρασμός 46. 48. 143. 296.

πένθος 592.
 πενία 410. 454.
 περιέργεια 140.
 περιφάνεια 688.
 πίστις 46. 70. 164. 316. 386.
 586.
 πλάνη 58. 64. 100. 146. 146.
 156. 166. 174. 188.
 πλεονεξία 104 352. 404. 666.
 676. 678.
 πλημμέλημα, -τα 460. 526. 530.
 540. 548. 558. 576. 614.
 πλοῦτος 26. 352.
 Πνεῦμα - Πνεῦμα ἅγιον 38. 44.
 48. 52. 54. 56. 62. 70. 74.
 82. 92. 94. 104. 116. 122.
 130. 160. 170. 174. 176.
 190. 194. 214. 236. 270.
 290. 298. 302. 306. 324.
 336. 346. 350. 352. 356.
 376. 380. 386. 394. 406.
 408. 440. 496. 568. 570.
 572. 600. 602. 604. 606.
 640. 654. 650. 662. 680.
 684. 702. 704. 722.
 πόθος 52. 76. 194. 290. 326.
 326. 354. 674. 698.
 πονηρία 68. 114. 228. 314. 510.
 652. 666.
 πορνεία 104. 666.
 πραότης 12. 104. 202. 208.
 προαίρεσις 20. 286. 374. 438.
 466. 524. 526. 532. 540.
 594. 622. 648. 658. 706.
 προθυμία 9. 32. 44. 46. 76. 78.
 92. 96. 132. 192. 194. 218.
 242. 244. 246. 248. 272.
 274. 276. 298. 300. 326.
 328. 472. 644.
 πρόνοια 62. 64. 96. 110. 168.
 206. 246. 256. 302. 356.
 522. 634. 636. 644. 656.
 668. 674. 716.

προσκήνυσις 156.
 προφητεία 396. 400. 432.
 πρωτεία 532.
 πρωτόπλαστος 18. 416. 510.
 552. 652. 670.
 πρωτοτοκία 532. 594.
 πταίσμα 670.

Ρ

ραθυμία 22. 30. 70. 110. 116.
 138. 142. 164. 166. 242.
 244. 272. 284. 290. 300.
 312. 314. 354. 366. 366.
 364. 370. 378. 398. 400.
 410. 426. 438. 442. 448.
 452. 458. 462. 464. 488.
 492. 498. 514. 522. 548.
 582. 592. 610. 634. 648.
 658. 674. 622. 706. 716.
 720. 722.

Σ

Σαδδουκαῖοι 516.
 σὰρξ 20. 22. 30. 66. 68. 70.
 104. 208. 214. 234. 242.
 246. 272. 320. 322. 378.
 386. 388. 394. 440. 496.
 660. 662. 682. 704. 706.
 Σάρρα 432.
 σελήνη 146. 150.
 Σελλὰ 576. 578.
 Σήθ 590. 594. 608. 612. 614.
 616. 620. 656.
 Σήμ 642. 650.
 σκάνδαλον 164. 168.
 σκάτος 56. 0. 82. 84. 86.
 Σόδομα 18.
 σοφία 34. 62. 92. 94. 144. 174.
 180. 186. 220. 226. 230.
 262. 274. 278. 338. 344.
 370. 372. 374. 382. 392.

394. 448. 522. 602. 626.
668.
σταυρός 66. 250. 438. 722.
συγκατάβασις 36. 56. 56. 60.
172. 174. 216. 218. 262.
264. 304. 328. 330. 334.
338. 360. 388. 456. 464.
504. 508. 528. 532. 546.
668. 672.
συγγνώμη 36. 40. 140. 420.
424. 458. 460. 466. 486.
546. 548. 586. 598. 632.
676.
συγχώρησις 548.
συμβουλή 300. 716.
συμφορά 422. 644.
αύνεσις 168. 276. 302. 306.
αυνήθεια 704.
συνουσία 514. 516. 518.
σωτηρία 12. 16. 22. 216. 40.
44. 62. 64. 66. 72. 78. 80.
82. 102. 106. 116. 126.
134. 142. 154. 156. 160.
186. 188. 206. 208. 212.
214. 224. 236. 244. 270.
280. 284. 286. 288. 312.
318. 402. 406. 420. 422.
444. 450. 466. 470. 460.
520. 522. 536. 550. 556.
600. 618. 648. 680. 684.
716. 718. 720. 722.
σωφρονισμός 552. 560. 570.
608. 624.
σωφροσύνη 14. 16.

Τ

ταλαιπωρία 122. 230. 280. 350.
360. 490.
ταπεινότης 430. 444.
ταπεινοφροσύνη 318. 512.
ταπείνωσις 476. 506.
τελώνης 102. 282.

τιμή 48. 100. 102. 106. 130.
160. 190. 214. 216. 222.
228. 230. 250. 270. 298.
324. 348. 362. 364. 366.
368. 406. 410. 496. 534.
538. 568. 600. 610. 640.
652. 668. 684. 722.
Τιμόθεος 238.
τιμωρία 74. 102. 232. 434. 436.
438. 452. 456. 470. 472.
474. 476. 464. 486. 488.
494. 498. 500. 504. 506.
510. 512. 518. 534. 550.
552. 554. 556. 562. 564.
568. 570. 572. 574. 578.
580. 582. 584. 588. 610.
626. 628. 630. 646. 648.
662. 664. 670. 672. 692.
700. 720.
ρόλη 94. 292.
τρόμος 78. 200. 206. 356. 390.
τρυφή 16. 18. 24. 26. 28. 30.
186. 350. 358. 360. 506.
512. 600.
τυραννίς 20.
τύρβης 568.
τύφος 232.

Υ

Υίος 74. 94. 160. 190. 206.
358. 362. 390. 534. 566.
ύπακοή 46. 182. 310. 356. 360.
362. 378. 436.
ύπερηφανία 474.
ύπεροψία 16. 166. 290. 634.
ύπόληψις 164.
ύπόνοια 356.

Φ

Φαραώ 312.
Φαρισαίος 126.

φθόνος 70. 412. 426. 468. 552.
 554. 568. 596. 652. 680.
 716.
 φθορά 670.
 φιλανθρωπία 36. 46. 62. 64.
 66. 92. 94. 106. 112. 116.
 130. 138. 154. 156. 158.
 160. 170. 172. 176. 176.
 180. 182. 188. 190. 214.
 216. 230. 232. 236. 254.
 256. 262. 264. 266. 270.
 298. 304. 318. 320. 324.
 332. 344. 348. 358. 360.
 362. 376. 388. 396. 400.
 406. 408. 412. 426. 450.
 452. 454. 456. 456. 460.
 466. 468. 470. 472. 476.
 488. 490. 494. 496. 498.
 508. 510. 512. 520. 528.
 532. 534. 538. 540. 548.
 550. 556. 558. 568. 572.
 578. 580. 586. 586. 598.
 600. 604. 610. 614. 620.
 622. 626. 640. 644. 652.
 660. 668. 682. 686. 692.
 7200. 722.
 φειδῶ 456.
 φιλοζωΐα 514.
 φιλονεικία 22. 42. 126. 286.
 φιλοσοφία 16. 24. 26. 168. 354.
 618. 622.
 φιλοστοργία 142. 296. 548.
 φιλαργυρία 596. 674.
 φιλοτιμία 128. 178. 218. 256.
 298. 366. 436. 588. 596.
 616.
 φιλοφροσύνη 282. 542.
 φλυαρία 160. 494.
 φόβος 78. 102. 200. 206. 226.
 230. 356. 364. 390. 456.
 458. 460. 488. 514. 584.
 626. 664. 720.
 φόνος 542. 550. 552. 554. 562.

564. 570. 580. 582. 610.
 φρίκη 166. 464.
 φρόνημα 618. 660. 668. 706.
 φρόνησις 474.
 φροντίς 52. 188. 506. 630. 632.
 φῶς 54. 56. 58. 60. 82. 84.
 86. 90. 96. 196. 202. 328.

Χ

Χάμ 642. 650.
 χαρά 12. 104. 192. 462. 696.
 χάρις 44. 48. 50. 52. 74. 76.
 82. 96. 106. 116. 130. 160.
 190. 192. 214. 234. 236.
 238. 270. 284. 294. 306.
 324. 348. 350. 356. 368.
 394. 398. 400. 406. 408.
 436. 492. 496. 534. 538.
 568. 600. 602. 606. 614.
 632. 640. 650. 672. 682.
 684. 692. 698. 702. 722.
 χάρισμα 434.
 χερουβιμ 14. 722.
 χλευασία 694.
 χλεύη 694. 700.
 χρῆμα 596.
 Χριστιανός 166. 186. 234. 346.

Ψ

ψευδαπόστολος 294.
 ψεῦδος 40. 610.
 ψυχή 9. 12. 16. 22. 46. 64. 66.
 68. 76. 78. 92. 98. 116.
 126. 132. 134. 138. 140.
 142. 164. 168. 170. 176.
 184. 194. 196. 202. 208.
 210. 218. 224. 226. 232.
 234. 242. 244. 256. 268.
 270. 272. 278. 280. 282.
 290. 292. 296. 316. 318.
 320. 322. 332. 334. 350.

360. 370. 374. 376. 402.
 440. 496. 502. 536. 540.
 544. 546. 568. 584. 590.
 612. 614. 634. 636. 638.
 654. 656. 660. 664. 676.
 678. 704.

Ω

ώδίνη 172. 306. 308.

ώμότης 314. 456. 542.
 ώφέλεια 12. 14. 22. 32. 52.
 76. 78. 88. 126. 176. 180.
 182. 190. 194. 268. 280.
 288. 294. 340. 352. 360.
 464. 498. 512. 540. 558.
 576. 604. 632. 696. 710.

Στοιχειοθεσία, Έκτύπωσης:

**ΤΥΠΟ
 EXPRESS**

Βελισσαρίου 35 ☎ 841-623

Βιβλιοδεσία:

Άφοι **ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ**

Κεντρική πώλησις:

Βιβλιοπωλείον «ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 19 — Θεσσαλονίκη — Τηλ. 200621

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἐπιστολαί	
»	2ος	Ἐπιστολαί	(ἐξηντλήθη)
»	3ος	Ἐπιστολαί	»
»	4ος	Ὁμιλίας εἰς Ἑξαήμερον	»
»	5ος	Ὁμιλίας εἰς Ψαλμούς	»
»	6ος	Ὁμιλίας ἠθικά καὶ πρακτικά	
»	7ος	Ὁμιλίας δογματικά - περιστάτικαί - ἐγκωμιαστικοί - παιδαγωγικά	
»	8ος	Ἀσκητικά (Ὅροι κατὰ Πλάτος)	
»	9ος	Ἀσκητικά (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν)	
»	10ος	Δογματικά ἔργα	

Β' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἀπολογητικά (Κατὰ εἰδώλων, Περὶ ἐνανθρωπήσεως)	
»	2ος	Δογματικά Α' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α-Β)	
»	3ος	Δογματικά Β' (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ-Δ)	
»	4ος	Δογματικά Γ'	
»	5ος	Ἑρμηνευτικά Α'	
»	6ος	Ἑρμηνευτικά Β' (Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμούς)	
»	7ος	Ἑρμηνευτικά Γ' (Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμούς)	
»	8ος	Ἱστορικοδογματικά Α'	
»	9ος	Ἱστορικοδογματικά Β'	
»	10ος	Ἱστορικοδογματικά Γ'	
»	11ος	Ἀσκητικά	
»	12ος	Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα	

Γ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Τόμος	1ος	Προσωπικά Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α'	
»	2ος	Προσωπικά Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β' (ὑπὸ ἐκδοσιν)	
»	3ος	Ἀπολαγητικά ἔργα	(ἐξηντλήθη)
»	4ος	Δογματικά	
»	6ος	Ἐγκωμιαστικοί καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι	
»	7ος	Ἐπιστολαί (ὑπὸ ἐκδοσιν)	
»	8ος	Ἐπη Δογματικά	
»	9ος	Ἐπη ἠθικά (ὑπὸ ἐκδοσιν)	
»	10ος	Ἐπη εἰς ἑαυτὸν (ὑπὸ ἐκδοσιν)	
»	11ος	Ἐπη εἰς ἑτέρας (ὑπὸ ἐκδοσιν)	

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

Τόμος	1ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ')	
»	2ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ')	
»	3ος	Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι')	

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

Τόμος 1ος Δογματικά Α' ("Εκδ. ακριβής τῆς Ὁρθ. πίστεως)
ΣΤ', ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- Τόμος 3ος Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ'—ΜΑ').
- » 8ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Α' (Ὁμιλίες Α'—Κ').
 - » 10ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Β' (Ὁμιλίες ΚΑ'—ΜΗ').
 - » 11ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Γ' (Ὁμιλίες ΜΘ'—ΟΕ').
 - » 12ος α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Δ' (Ὁμιλίες ΟΣΤ'—ΖΑ')
β) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες Α'—ΙΘ').
 - » 13ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες Κ'—ΝΔ').
 - » 14α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὁμιλίες ΝΕ'—ΠΗ').
 - » 18ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Α' (Ὁμιλίες Α'—ΚΒ').
 - » 18Α Ὑπόμνημα εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίες ΚΒ'—ΜΔ').
 - » 20ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β', (Ὁμιλίες ΚΕ'—Λ'), εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίες Α'—ΙΑ').
 - » 21ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίες ΙΒ'—ΚΔ'), εἰς τὴν πρὸς Φιλιπησίους (Ὁμιλίες Α'—ΙΒ').
 - » 28ος Ποιμαντικά καὶ Ἀσκητικά Α'.
 - » 29ος Ἀσκητικά Β'
 - » 31ος Κατηχητικά καὶ ἠθικά Β' - Περιστατικά Α'.
 - » 32α) Ὁμιλίες Περιστατικά Β'.

Ζ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- Τόμος 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων.
- » 12ος Ἀββᾶ Ἡσαΐου, Ἀσκητικοὶ Λόγοι, ἀββᾶ Ζωσιμᾶ, Κεφάλαια ὠφέλιμα, ἀββᾶ Δωραθέου, Πραγματεῖαι καὶ Ἐπιστολαί.
 - » 22ος Νικ. Καβάσιλα, Ἑρμηνεία εἰς τὴν Θ. Λειτουργίαν - Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.

Η' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Θ' ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- Τόμος 1ος Δογματικά Α' (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες, Κατὰ Εἰμαρμένης, Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ Ἀναστάσεως, Λόγος Κατηχητικός μέγας).

Ι' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

- Τόμος 1ος Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος — Ἐπιστολαί πρὸς Ἀκίνδυνον Α', Β', Γ' — Ἐπιστολαί πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7 - 8
ΚΕΙΜΕΝΟΝ—ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	9 - 723
'Ομιλία Α'	10 - 27
'Ομιλία Β'	28 - 49
'Ομιλία Γ'	50 - 75
'Ομιλία Δ'	76 - 107
'Ομιλία Ε'	108 - 131
'Ομιλία ΣΤ'	132 - 161
'Ομιλία Ζ'	162 - 191
'Ομιλία Η'	192 - 215
'Ομιλία Θ'	216 - 237
'Ομιλία Ι'	238 - 271
'Ομιλία ΙΑ'	272 - 299
'Ομιλία ΙΒ'	300 - 325
'Ομιλία ΙΓ'	326 - 349
'Ομιλία ΙΔ'	350 - 377
'Ομιλία ΙΕ'	378 - 407
'Ομιλία ΙΣΤ' ←	408 - 441
'Ομιλία ΙΖ'	442 - 497
'Ομιλία ΙΗ'	498 - 539
'Ομιλία ΙΘ'	540 - 569
'Ομιλία Κ'	570 - 601
'Ομιλία ΚΑ'	602 - 641
'Ομιλία ΚΒ'	642 - 685
'Ομιλία ΚΓ'	686 - 723
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	725 - 740
1. Εύρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	725 - 729
2. Εύρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	729 - 740